

USTAVOTVORNA SKUPŠTINA

**ZASEDANJE
USTAVOTVORNE SKUPŠTINE**

29 novembar 1945 — 1 februar 1946 godine

STENOGRAFSKE BELEŠKE

BEOGRAD

USTAVOTVORNA SKUPŠTINA

Sekretariat Skupštine SRJ
dokumentacija

ZASEDANJE USTAVOTVORNE SKUPŠTINE

29 novembar 1945 — 1 februar 1946 godine

STENOGRAFSKE BELEŠKE

BEOGRAD

IZDANJE
PREZIDIJUMA NARODNE SKUPŠTINE FNRJ

SAVEZNA SKUPŠTINA

Prva prethodna sednica

(29 novembra 1945)

Početak u 0,35 časova.

Pri ulasku u dvoranu, članove Savezne vlade na čelu sa pretsednikom Ministarskog saveta maršalom Jugoslavije Josipom Brozom Titom i pretsednika Privremene narodne skupštine dr Ivana Ribara sa sekretarom Milom Peruničićem narodni poslanici dočekuju stojeći i pozdravljaju burnim aplauzom.

Pretsedavali: pretsednik Privremene narodne skupštine dr **Ivan Ribar** (*Izborni srez Šibenik, NR Hrvatska*) i po godinama najstariji narodni poslanik **Antun-Tuna Babić** (*Izborni srez Županja, NR Hrvatska*).

Pretsednik Privremene narodne skupštine dr Ivan Ribar: Gospodo narodni poslanici, u ime Privremene narodne skupštine otvaram ovaj prethodni sastanak. Molim sekretara da pročita Ukaz o sazivanju Ustavotvorne skupštine.

Sekretar Privremene narodne skupštine Mile Peruničić (*Izborni srez Bijelo Polje, NR Crna Gora*) čita:

U K A Z

Na predlog Pretsednika Savezne vlade, a na osnovu člana 7 Zakona o Ustavotvornoj skupštini od 21 avgusta 1945 godine, Pretsedništvo Privremene narodne skupštine Demokratske Federativne Jugoslavije rešilo je i rešava:

Ustavotvorna skupština koja će se izabrati na izborima dana 11 novembra 1945 godnie saziva se u zasjedanje za dan 29 novembra 1945 godine u Beogradu po odredbama Zakona o Ustavotvornoj skupštini.

27 oktobra 1945 godine
u Beogradu

**Pretsedništvo Privremene narodne skupštine
Demokratske Federativne Jugoslavije**

Sekretar
Omer Gluhić, s. r.

Pretsednik
dr **Ivan Ribar, s. r.**

Pretsednik Privremene narodne skupštine: Čuli ste ukaz. U ime Predsedništva Privremene narodne skupštine objavljujem da je zasjedanje Ustavotvorne skupštine otvoreno u smislu Zakona o Ustavotvornoj skupštini. Pozivam najstarijeg člana ovoga doma da izvoli preuzeti predsedavanje. Najstariji je poslanik drug Tuna Babić. (Uz burno odobravanje svih narodnih poslanika najstariji poslanik Tuna Babić zauzima predsedničko mesto).

Privremeni predsednik Antun-Tuna Babić: Drugovi i gospodo narodni poslanici, mi smo se danas ovdje sastali na jedan i inače istoriski znamenit dan. Čas prije bili smo u kazalištu gdje smo gledali dramu o borbi našeg naroda u prošlosti; gledali smo dramu o Matiji Gubecu, čija nas borba potsjeća na našu skorašnju borbu. Ali naš današnji Matija Gubec, koji nas je kroz teško vrijeme borbe slavno vodio, naš ljubljani maršal Tito... (Buran aplauz i usklici: Živeo!) bio je sa snagom svoga naroda mnogo bolje sreće od onoga ranijega pa je i svoju borbu završio pobjedom.

A ja, dragi drugovi i gospodo narodni poslanici, u svome životu, iako sam dosta star, nijesam dočekao srećniji momenat od ovoga današnjeg, kad treba da damo našoj državi nov život i da odredimo jedno novo državno uređenje koje će donijeti sreću našim narodima — da stvorimo Republiku. (Živo odobravanje).

Mi se danas nalazimo u jednoj istoriskoj noći koja će u istoriji biti zapisana zlatnim slovima, u noći kada za nas počinje nov život slobode, bez svih onih ranijih ugnjetača koji su živeli o tuđem trudu i kruhu — kao što smo maločas gledali u kazalištu.

Na vas, drugovi, apelujem da budemo vrijedni i svjesni naših zadataka, jer ćemo imati mnogo da radimo u našoj Republici, da učinimo sve što možemo da našem narodu bude bolje nego što mu je bilo ranije. To mu od srca i želimo. (Živo odobravanje).

A sada treba da izaberemo tri privremena sekretara i ja vam predlažem ove drugove: Aleksandra Ševića, Miloša Minića i Marka Belinića.

Prima li Skupština predložene kandidate? (Prima). Oglašujem da su imenovani drugovi narodni poslanici izabrani za privremene sekretare. (Izabrani sekretari zauzimaju svoja mesta).

A sada treba da izaberemo Verifikacioni odbor koji će imati da izvrši pregled punomoćija. (*Glasovi: Predložite kandidacionu listu.*)

Predlažem da izaberemo za članove Verifikacionog odbora Savezne skupštine Ustavotvorne skupštine narodne poslanike: Vladimira Šimića, Životu Đermanovića, dr Miloša Moskovljevića, Vladu Zečevića, Momčila Markovića, Đoku Pajkovića, Jovana Veselinova, Stanka Čanicu-Opačića, dr Aleksandra Žižu, Vicka Krstulovića, Ante Vrkljana, dr Marijana Brecelja, Franca Žigu Kimovca, Zorana Polića, Ljubča Arsova, Cvetka Nikolova-Uzunovskog, Boška Šiljegovića, Osmana Karbegovića, Novaka Mastilovića i Veljka Zekovića.

Prima li Skupština predloženi Verifikacioni odbor? (Prima). Pošto ga Skupština prima, objavljujem da su gospoda narodni poslanici, čija sam imena pročitao, izbrani u Verifikacioni odbor.

Pozivam sada gospodu narodne poslanike da predaju sekretaru Skupštine svoja punomoćija. Oni poslanici koji su izabrani na više mesta, predaće sva svoja punomoćija i izjavu koji mandat zadržavaju.

Pretsjednik će pozvati Verifikacioni odbor da se konstituiše, preuzme sav materijal o izvršenim izborima narodnih poslanika za Saveznu skupštinu i odmah uzme u razmatranje verifikaciju poslaničkih mandata.

Molim sekretara Miloša Minića da izvrši prozivku gospode narodnih poslanika, a gospodu narodne poslanike molim da redom po prozivci predaju sekretaru svoja punomoćija, kako bi rad tekao što brže.

Privremeni sekretar Miloš Minić (*Izborni srez Ijubički, NR Srbija*) proziva narodne poslanike Savezne skupštine i oni

redom, po prozivci, prilaze sekretaru i predaju svoja punomoćija. Kada je bio prozvan maršal Jugoslavije Josip Broz Tito i prišao sekretaru da mu preda svoja punomoćija, svi su ga narodni poslanici burno i oduševljeno pozdravili.

(Posle prozivke)

Privremeni predsednik: Molim gospodu poslanike, ako neko nije prozvan, neka se javi. (Niko se ne javlja). Onda molim sekretara da pročita imena poslanika koji su izabrani na više mjesta, da se izjasne koji će mandat zadržati, a koji će ustupiti svome zamjeniku.

Privremeni sekretar proziva poslanike koji su izabrani na više mesta, da se izjasne koji mandat zadržavaju.

Vladimir Bakarić zadržava mandat za grad Zagreb, IV rejon;

Marko Belinić zadržava mandat za grad Zagreb, III rejon;

Dušan Brkić zadržava Slatinu, a odriče se Orahovice u kolist Josipa Mesića;

Maršal Jugoslavije Josip Broz Tito zadržava mandat kao nosilac Savezne liste. Ustupa mandat u VII rejonu grada Beograda dr Blagoju Neškoviću; u IV rejonu grada Zagreba Vladimiru Bakariću; u I rejonu grada Ljubljane Borisu Kidriču; u I rejonu grada Skoplja, Lazaru Koliševskom; u Izbornom okrugu Bihać, Izborni srez Drvar — Bos. Grahovo, Gjuri Pucar-u-Starom i u Izbornom okrugu Cetinje, za Izborni srez cetinjsko-danilovgradski ustupa mandat Blažu Jovanoviću.

Jovan Veselinov zadržava mandat za Novi Sad, II rejon, a u Srezu Novi Bečej ustupa svome zameniku;

Vukmanović Svetozar-Tempo zadržava mandat za Srez barsko-ulcinjski, a u kumanovskom ustupa svom zameniku;

Franjo Gaži zadržava mandat za Srez Vrbovec;

Sreten Žujović zadržava mandat za grad Beograd, II rejon. a ustupa Srez mladenovački;

dr Vojislav Kecmanović zadržava mandat za grad Sarajevo, II rejon, a ustupa Srez bijeljinski;

Lakuš Filip zadržava mandat za Srez zagrebački;

Aleksandar Ranković zadržava mandat za grad Beograd, VI rejon, a u Srezu novosadskom ustupa zameniku Svetomiru Nešiću;

dr Ivan Ribar zadržava mandat za Izborni srez šibenički, a odriče se mandata u korist svojih zamenika u Izbornom okrugu novosadskom, Karlovcima i Jajcu;

dr Zlatan Sremec zadržava Izborni srez vinkovački;

Andrija Hebrang zadržava mandat za grad Zagreb, V rejon.

Privremeni predsjednik: Pošto su zastupnici predali punomoćija i pošto su zastupnici koji su izabrani na više mjesta izjavili koje su mandate zadržali, a kojih su se odrekli u korist svojih zamjenika, ja pozivam izabrani Verifikacioni odbor da se konstituiše, da primi izborni materijal i počne odmah sa verifikacijom.

Pošto smo, evo, izvršili važan posao predaje lista, to današnju istorisku sjednicu zaključujem.

Iduća sjednica, koju će, po Zakonu o Ustavotvornoj skupštini, sazvati pismenim putem pretsjednik Verifikacionog odbora, održaće se danas u 1 sat po podne.

(Sednica je zaključena u 1,35 časova).

СКУПШТИНА НАРОДА

Прва претходна седница

(29 новембра 1945)

Почетак у 0,15 часова.

Претседавали: потпретседник Привремене народне скупштине ДФЈ **Марко Вујачић** (НР Црна Гора) и по годинама најстарији народни посланик **Јаша Продановић** (НР Србија).

Потпретседник Привремене народне скупштине ДФЈ Марко Вујачић: Другови и господа народни посланици, отварам прву претходну седницу Скупштине народа Уставотворне скупштине и молим друга секретара Привремене народне скупштине да изволи прочитати Указ о отварању заседања.

Секретар Привремене народне скупштине Омер Глухић (Изборни срез Зворник, НР Босна и Херцеговина) чита:

У К А З

На предлог Претседника Савезне владе, а на основу члана 7 Закона о Уставотворној скупштини од 21 августа 1945 године, Претседништво Привремене народне скупштине Демократске Федеративне Југославије решило је и решава:

Уставотворна скупштина која ће се изабрати на изборима дана 11 новембра 1945 године сазива се у заседање на дан 29 новембра 1945 године у Београду, по одредбама Закона о Уставотворној скупштини.

27 октобра 1945 године
у Београду

**Претседништво Привремене народне скупштине
Демократске Федеративне Југославије**

Секретар
Омер Глухић, с. р.

Претседник
др И. Рибар, с. р.

Потпретседник Привремене народне скупштине: Другови, сада ћемо изабрати најстаријег посланика по годинама да председава седници. Утврдили смо да је најстарији друг министар Јаша Продановић. Молим друга Продановића да заузме место председавајућег у смислу члана 11 Закона о Уставотворној скупштини. (Аплауз).

Привремени претседник Јаша М. Продановић: Господо и госпође народни посланици, захваљујући својим годинама пала ми је у део и дужност и част да председавам овој првој седници Скупштине народа. Противно је парламентарном обичају да привремени претседник држи ма какав говор, па ћу само рећи: желим да наш рад буде сложен и срећан.

Сада треба да изаберемо три привремена секретара. То се може обавити или акламацијом или поименично. (Скупштина решава да се избор изврши акламацијом). Има ли ко предлог?

Бане Андрејев (НР Македонија): Ја имам предлог. За привремене секретаре предлажем Милана Поповића, Михаила Грбића и Јосипа Јераса.

Привремени претседник: Прима ли Скупштина предложене другове за секретаре? (Аплауз и узвици: Прима!)

Сада ћемо извршити избор Верификационог одбора од 20 чланова, у смислу члана 12 Закона о Уставотворној скупштини. То се може извршити или акламацијом или по предлогу. Има ли ко какав предлог о томе? Има реч Бане Андрејев.

Бане Андрејев: Другови, предлажем да се за чланове Верификационог одбора изаберу ови другови народни посланици: 1) Добривоје Радосављевић, 2) Нинко Петровић, 3) Радмила Манојловић, 4) Косан Павловић, 5) Фране Фрол, 6) др Павле Грегорић, 7) др Јосип Хрнчевић, 8) Богдан Орешчанин, 9) Ладо Амброжич, 10) Франце Лубеј, 11) Лидија Шентјурц, 12) Рато Дугоњић, 13) др Бранко Чубриловић, 14) Флоријан Сучић, 15) Скендер Куленовић, 16) Љуба Момчиловић, 17) Али Шукри, 18) Кирил Миљовски, 19) Нафи Латиф Сулејмановски и 20) Митар Бакић.

Привремени претседник: Прима ли Скупштина предложене кандидате за чланове Верификационог одбора? (Аплауз и узвици: Прима!) Објављујем да су предложени посланици, чија су имена прочитана, изабрани једногласно за чланове Верификационог одбора.

Сада би требало да се господа изабрани чланови Верификационог одбора одвоје у неку посебну салу и да се конституишу.

Док се Верификациони одбор конституише, молим секретара Милана Поповића да изврши прозивку, а прозване народне посланике да предају овде своја пуномоћија.

Привремени секретар Милан Поповић (НР Србија) врши прозивку народних посланика ради предаје пуномоћија.

(После прозивке)

Привремени претседник: Констатујем да је, према извршеној прозивци и предаји уверења издатих од изборних комисија, присутно 160, а да је предато 165 уверења-пуномоћија.

Молим секретара да прочита акт Претседника Привремене народне скупштине којим се доставља извештај Савезне изборне комисије о резултатима избора народних посланика за Скупштину народа.

Привремени секретар (чита):

ПРЕТСЕДНИШТВО ПРИВРЕМЕНЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 3111/45

СКУПШТИНИ НАРОДА УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Достављамо Вам извештај који смо примили од Савезне изборне комисије под бр. 305.45 од 28 новембра 1945 г., а који се односи на резултат избора народних посланика за Скупштину народа Уставотворне скупштине одржаних 11 новембра 1945 г.

28 новембра 1945 године
у Београду

**Претседништво Привремене народне скупштине
Демократске Федеративне Југославије**

Секретар
М. Перуничкић, с. р.

Претседник
др И. Рибар, с. р.

Привремени претседник: Овај акт биће упућен Верификационом одбору на рад заједно са осталим изборним актима и поднетим посланичким уверењима.

Изволите саслушати извештај о конституисању Верификационог одбора: претседник Фране Фрол, потпретседник Добривоје Радосављевић, секретар Лидија Шентјурц и известилац др Јосип Хрнчевић.

Данашњу седницу закључујем, а наредну заказујем за данас у 13 часова са следећим дневним редом:

- 1) извештај Верификационог одбора и
- 2) предлози посланика.

(Седница је закључена у 1,30 часова).

САВЕЗНА СКУПШТИНА

Друга претходна седница

(29 новембра 1945)

Почетак у 13,10 часова.

Претседавао председник Верификационог одбора **Владимир Симић** (*Изборни срез Београд III, НР Србија*).

Председник Верификационог одбора: Другови народни посланици, отварам други претходни састанак Савезне скупштине. Записник данашње седнице водиће секретар **Марко Белинић**. Молим секретара **Милоша Минића** да прочита записник прошле седнице.

Привремени секретар Милош Минић чита записник првог претходног састанка.

Председник Верификационог одбора: Има ли ко да учини какву примедбу на записник? (Нико се не јавља). Пошто примедба нема, објављујем да је прочитани записник примљен.

Молим секретара да изволи прочитати извештај Верификационог одбора о његовом конституисању.

Привремени секретар чита извештај Верификационог одбора о конституисању:

САВЕЗНОЈ СКУПШТИНИ УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Чланови Верификационог одбора изабрани на првом претходном састанку Савезне скупштине од 29 новембра 1945 године састали су се данас ради конституисања и изабрали: за председника **Владимира Симића**, а за секретара **Вицка Крстуловића**.

О предњем нам је част известити Савезну скупштину
Уставотворне скупштине.

29 новембра 1945 године
у Београду

Претседник
Верификационог одбора
Владимир Симић, с. р.

Претседник Верификационог одбора: Прелазимо на дневни ред. Прва тачка је претрес извештаја Верификационог одбора о верификацији посланичких мандата. Молим известиоца Вицка Крстуловића да прочита одборски извештај и списак мандата који се предлажу за верификацију.

Известилац Вицко Крстуловић (*Изборни срез Сплит, НР Хрватска*) чита:

САВЕЗНОЈ СКУПШТИНИ УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ Београд

Верификациони одбор примио је, преко Савезне скупштине, извештај Савезне изборне комисије са списком од 349 изабраних народних посланика на изборима за Савезну скупштину Уставотворне скупштине од 11 новембра 1945 године.

Исто тако Одбор је примио и на исти начин 344 посланичка пуномоћја.

На основу изборног материјала Верификациони одбор је констатовао:

Да је на изборима од 11 новембра 1945 године за избор народних посланика Савезне скупштине Уставотворне скупштине била истакнута једна савезна листа Народног фронта и то: листа Јосипа Броза Тита, претседника Министарског савета и министра народне одбране; да је према изборном резултату који је утврдила Савезна изборна комисија било уписаних бирача 8,383.455 од којих је изашло на изборе 7,432.469 бирача тј., 88,66%. Од укупног броја палих гласова у свим изборним окрузима у држави савезна кандидатска листа Народног фронта Југославије добила је укупно 6,725.047 гласова, тј. 90,48% а „кутија без листе” 707.422 гласа, тј. 9,52%.

Расмотривши целокупни изборни материјал Верификациони одбор је установио:

1) Да против избора и пуномоћија која су изабрани народни посланици поднели на верификацију не постоји ниједна жалба.

2) Да не постоји ниједан случај који не би био у сагласности са прописима члана 6 и 18 Закона о избору народних посланика за Уставотворну скупштину (Савезну скупштину и Скупштину народа).

Даље је Одбор установио да су на данашњем састанку Савезне скупштине присуствовали и изабрани народни посланици: Сучић Мартин за Изборни срез Дрниш, Ћурувија Тоде за Изборни срез Книн, Крцић Мирко за Изборни срез Андријевица-Колашин и Перуничкић Миле за Изборни срез Бијело Поље, а нису предали своја посланичка пуномоћија. Ови посланици изјавили су Верификационом одбору да им окружне изборне комисије из техничких разлога нису уручиле уверења.

Међутим, Верификациони одбор утврдио је из извештаја изборних комисија и осталог изборног материјала да су ова четири посланика правно изабрана и да не постоје никакве сметње да се и њихови мандати оснаже.

На основу напред изложеног, Одбор предлаже Савезној скупштини Уставотворне скупштине оснажење мандата по приложеном списку:

САВЕЗНА СКУПШТИНА СПИСАК НАРОДНИХ ПОСЛАНИКА

1) Мандат носиоца савезне листе Јосипа Броза Тита, претседника Министарског савета и министра народне одбране, из Београда.

У ФЕДЕРАЛНОЈ ЈЕДИНИЦИ СРБИЈИ

У Изборном округу град Београд

2) Мандат Моше Пијаде, потпретседника Привремене народне скупштине из Београда, за Изборни срез I рејон;

3) Мандат Сретена Жујовића, министра финансија Савезне владе, из Београда, за Изборни срез II рејон;

4) Мандат Владимира Симића, адвоката из Београда, за Изборни срез III рејон;

5) Мандат Владислава Рибникара, министра просвете Савезне владе из Београда, за Изборни срез IV рејон;

6) Мандат Павла Павловића, абаџиског радника из Београда, за Изборни срез V рејон;

7) Мандат Александра Ранковића, генерал-лајтнанта из Београда, за Изборни срез VI рејон;

8) Мандат Јосипа Броза Тита, претседника Министарског савета и министра народне одбране из Београда, за Изборни срез VII рејон.

У Изборном округу београдском

9) Мандат Сретена Жујовића, министра финансија Савезне владе из Београда, за Изборни срез младеновачки;

10) Мандат Александра Ранковића, генерал-лајтнанта из Београда, за Изборни срез посавски;

11) Мандат Радована Грујића, земљорадника, потпретседника Народне скупштине из Београда, за Изборни срез колубарски;

12) Мандат Момчила Марковића, министра унутрашњих послова Србије, за Изборни срез космајски;

13) Мандат Воје Јеремића, земљорадника из Велике Планае, за Изборни срез великоорашки;

14) Мандат Драгослава-Драже Марковића, секретара НОФ-а из Београда, за Изборни срез врачарско-грожански;

15) Мандат Ивана-Срба Стефановића, капетана ЈА из Београда, за Изборни срез подунавски;

16) Мандат Божидарке-Кике Дамњановић, члана СНО из Београда, за Изборни срез јасенички.

У Изборном округу ваљевском

17) Мандат Србољуба Јосифовића, потпуковника из Стублина, за Изборни срез посавски;

18) Мандат Радована Мијушковића, претседника Земљоградске комисије за утврђивање злочина Србије, за Изборни срез тамнавски;

19) Мандат Добросави Томашевића, земљорадника из Рајковића, за Изборни срез колубарски;

20) Мандат Животе Ђермановића, министра социјалне политике Србије из Ваљева, за Изборни срез ваљевско-подгорски (и град Ваљево).

У Изборном округу врањском

21) Мандат Ђуровића Михаила, инжењера из Београда, за Изборни срез масуричко-пољанички;

22) Мандат Василија Смајовића, пуковника из Београда, за Изборни срез пчињско-прешевски;

23) Мандат Душана-Жике Деведића, студента из Врања, за Изборни срез врањски;

24) Мандат Васка Апостолова, приватног намештеника из Босиљграда, за Изборни срез босиљградски.

У Изборном округу тимочком

25) Мандат Живана-Марка Васиљевића, секретара ОНО из Зајечара, за Изборни срез зајечарски;

26) Мандат др Тодора Бећирића, лекара из Неготина, за Изборни срез неготински;

27) Мандат Милорада М. Бисића, капетана ЈА из Књажевца, за Изборни срез заглавско-тимочки;

28) Мандат Петра Мундрића, учитеља из Бора, за Изборни срез борско-крајински;

29) Мандат Јанка Симеоновића, секретара ОНО из Зајечара, за Изборни срез бољевачки;

30) Мандат Тасе Радуловића, правника из Јабуковца, за Изборни срез брзопаланачко-кључки;

31) Мандат Сретена Вучковића, правника из Неготина, за Изборни срез поречки.

У Изборном округу моравском

32) Мандат Милоја Милојевића, генерал-мајора из Београда, за Изборни срез левачки;

33) Мандат Љубинке Милосављевић, члана ОНО из Јагодине, за Изборни срез белички;

34) Мандат Момира Јоксимовића, правника из Деспотовца, за Изборни срез раваничко-деспотовачки;

35) Мандат Милоја Антића, земљорадника из Мириловца, за Изборни срез параћински;

36) Мандат Чедо Ђурђевића, правника из Свилајинца, за Изборни срез ресавски.

У Изборном округу крагујевачком

37) Мандат Мијалка Тодоровића, пуковника из Драгушице, за Изборни срез крагујевачки;

38) Мандат Немање Марковића, секретара ОНО из Крагујевца, за Изборни срез гужански;

39) Мандат Милоша Марковића, трговца из Раче, за Изборни срез лепенички;

40) Мандат Славка-Влада Зечевића, члана ОНО из Крагујевца, за Изборни срез опленачки;

41) Мандат Душана-Шана Петровића, радника из Београда, за Изборни срез орашачки.

У Изборном округу крушевачком

42) Мандат Пана Ђукића, мајора ЈА из Крушевца, за Изборни срез расински;

43) Мандат Босе Цветић, приватног намештеника из Крушевца, за Изборни срез крушевачки (и град Крушевац);

44) Мандат Миодрага Недељковића, студента агрономије из Велике Дренове, за Изборни срез трстенички;

45) Мандат Радомира Матића, адвоката из Варварина, за Изборни срез ражањско-темнишки.

У Изборном округу новопазарском

46) Мандат Воје Лековића, радника из Београда, за Изборни срез Пријеполје—Прибој—Нова Варош;

47) Мандат Велибора Љујића, секретара ОНО из Новог Пазара, за Изборни срез дежевски;

48) Мандат Хилмије Хасанагића, члана ОНО из Новог Пазара, за Изборни срез Сјеница—Тутин.

У Изборном округу лесковачком

49) Мандат Милентија Поповића, министра трговине и снабдевања Србије из Београда, за Изборни срез власотиначки;

50) Мандат Ристе Антуновића-Баје, секретара Народне скупштине Србије из Београда, за Изборни срез град Лесковац;

51) Мандат Светозара Крстића, судије Врховног суда Србије из Београда, за Изборни срез лесковачки;

52) Мандат Милије Радовановића, секретара ОНО из Лесковца, за Изборни срез јабланички;

53) Мандат Бошка Крстића, претседника ОНО из Лесковца, за Изборни срез пусторечки.

У Изборном округу нишком

54) Мандат Коче Поповића, генерал-лајтнанта из Београда, за Изборни срез град Ниш;

55) Мандат Славољуба Петровића-Ђере, студента из Ниша, за Изборни срез нишко-заплањски;

56) Мандат Миливоја Стефановића-Долинског, новинара из Београда, за Изборни срез алексиначко-моравски;

57) Мандат Лазара-Тиће Ђуровића, професора из Сокобање, за Изборни срез сокобањски;

58) Мандат Тихомира Никодијевића, земљорадника из Вароши, за Изборни срез сврљишки.

У Изборном округу пиротском

59) Мандат др Драгољуба Јовановића, професора Универзитета из Београда, за Изборни срез нишавски са градом Пиротом;

60) Мандат Живојина Николића, п.пуковника ЈА из Ниша, за Изборни срез лужнички;

61) Мандат Велимира Костића, радника из Пирота, за Изборни срез белопаланачки;

62) Мандат Андреје Иванова, студента из Цариброда, за Изборни срез царибродски.

У Изборном округу пожаревачком

63) Мандат Свете Стефановића, пуковника ЈА из Куцајне, за Изборни срез звишко-голубачки;

64) Мандат Богољуба-Тина Стојановића, студента из Пожаревца, за Изборни срез пожаревачки;

65) Мандат Ратка Петровића, земљорадника из Брзохода, за Изборни срез моравски;

66) Мандат Александра Трајковића, столара из Петровца, за Изборни срез млавски;

67) Мандат Радосава Гацића, столара из Жагубице, за Изборни срез хомољски;

68) Мандат Михаила Стојадиновића, опанчара из Раброва, за Изборни срез рамски.

У Изборном округу подринском

69) Мандат Владе Зечевића, министра унутрашњих послова из Београда, за Изборни срез јадарски;

70) Мандат Момчила Ђурића, пуковника ЈА, из Комрића, за Изборни срез рађевски;

71) Мандат Милана-Деве Беловуковића, земљорадника, мајора ЈА, из Равња, за Изборни срез мачвански;

72) Мандат др Милоша Московљевића, министра из Београда, за Изборни срез посаво-тамнавски;

73) Мандат Николе Божовића, мајора ЈА из Љубовије, за Изборни срез азбуковачки;

74) Мандат Живка Ерчића, претседника ОНО из Шапца, за Изборни срез поцерски.

У Изборном округу прокупачком

75) Мандат Радоша Јовановића-Сеље, инжењера агрономије из Прокупља, за Изборни срез прокупачко-јастребачки;

76) Мандат Станимира Јовановића-Јове, мајора ЈА из Костадиноваца, за Изборни срез добрички;

77) Мандат Ратомира Андрића-Кмета, мајора ЈА из Свињишта, за Изборни срез косанички.

У Изборном округу чачанском

78) Мандат Петра Стамболића, министра финансија Србије, из Ивањице, за Изборни срез моравичко-драгачевски;

79) Мандат Милоша Минића, јавног тужиоца Србије из Прељине, за Изборни срез љубишки;

80) Мандат Свете Трифуновића, учитеља из Бесца, за Изборни срез студенички;

81) Мандат др Драгомира Карајовића, лекара из Краљева, за Изборни срез жички;

82) Мандат Милке Минић, инспектора из Чачка, за Изборни срез чачанско-трнавски;

83) Мандат Костадина Лукића, земљорадника из Левшића, за Изборни срез таковско-качерски.

У Изборном округу ужичком

84) Мандат Љубодрага Ђурића, генерал-мајора из Београда, за Изборни срез ариљско-златиборски;

85) Мандат Слободана Пенезића, пуковника ЈА из Београда, за Изборни срез ужички;

86) Мандат Миливоја-Фарбина Радовановића, мајора ЈА из Београда, за Изборни срез пожешко-црногорски;

87) Мандат Спасоја Јовановића, правника из Бајине Баште, за Изборни срез рачански.

У АУТОНОМНОЈ КОСОВСКО-МЕТОХИЈСКОЈ ОБЛАСТИ

У Изборном округу косовском

88) Мандат Мехмеда Хоџе, министра руда Србије из Београда, за Изборни срез грачаничко-приштински;

89) Мандат Павла Јовићевића, секретара ОНО из Призрена, за Изборни срез подујевски;

90) Мандат Рифата Берише, повереника за социјалну политику из Призрена, за Изборни срез дренички;

91) Мандат Ђуре Рапаића, радника из Вучитрна, за Изборни срез вучитрнски;

92) Мандат Милије Цветнића, учитеља из Косовске Митровице, за Изборни срез митровички.

У Изборном округу метохијском

93) Мандат Ђоке Пајковића, секретара Обласног ОНФ из Призрена, за Изборни срез пећки;

94) Мандат Џавида Нимани, члана Обласног НО из Призрена, за Изборни срез шарпланински;

95) Мандат Мите Миљковића, члана Обласног НО из Призрена, за Изборни срез горски;

96) Мандат Хасана Криезиуа, помоћника Јавног тужиоца из Призрена, за Изборни срез подримски;

97) Мандат Душана Мугоша, члана Обласног НО из Призрена, за Изборни срез источки;

98) Мандат Исмета Шаћири, члана Обласног НО из Призрена, за Изборни срез ђаковички.

У Изборном округу гњиланском

99) Мандат Хоџе Фадила, претседника НО из Призрена, за Изборни срез гњилански I;

100) Мандат Горољуба Половића, судије из Гњилана, за Изборни срез гњилански II;

101) Мандат Бошка Чакића-Ненада, повереника за трговину из Призрена, за Изборни срез урошевачки.

У АУТОНОМНОЈ ПОКРАЈИНИ ВОЈВОДИНИ

У Изборном округу новосадском

102) Мандат др Ивана Рибара, претседника Привремене народне скупштине из Београда, за Изборни срез новосадски;

103) Мандат Јована Веселинова-Жарка, министра за аграрну реформу и колонизацију из Београда, за Изборни срез град Нови Сад II;

104) Мандат Јована Половића, књижевника из Београда, за Изборни срез Стари Бечеј;

105) Мандат др Александра Жиже, адвоката из Новог Сада, за Изборни срез Нови Сад I;

106) Мандат Спасоја Чобанског, повереника за просвету Војводине, за Изборни срез кулски;

107) Мандат др Славка Кузмановића, јавног тужиоца Војводине из Новог Сада, за Изборни срез жабаљски;

108) Мандат Вујице Гајиновића, свештеника из Новог Сада, за Изборни срез тителски;

109) Мандат Ђурице Јојкића, потпретседника НО из Новог Сада, за Изборни срез Бачка Паланка.

У Изборном округу сомборском

110) Мандат др Јована Дорошког, адвоката, претседника ОНО из Сомбора, за Изборни срез оџачки;

111) Мандат Лазара Плавшића, радника, претседника ООС из Новог Сада, за Изборни срез Сомбор град;

112) Мандат Ђуре Богданова, чиновника секретаријата ОНО из Сомбора, за Изборни срез Сомбор I;

113) Мандат Јожефа Секеља, радника, потпретседника ОНО из Сомбора, за Изборни срез Сомбор II;

114) Мандат Мате Аугустинова, сељака, претседника ОНО из Апатина, за Изборни срез апатински.

У Изборном округу суботичком

115) Мандат Лајча Јарамазовића, поседника из Суботице, за Изборни срез Суботица III;

116) Мандат Грге Лулића, радника из Суботице, за Изборни срез Суботица I;

117) Мандат Јожефа Салаја, радника из Суботице, за Изборни срез Суботица II;

118) Мандат Иштвана Лерика, занатлије из Бачке Тополе, за Изборни срез бачко-тополски;

119) Мандат Винце Раца, земљорадника из Сенте, за Изборни срез град Сента;

120) Мандат Радивоја-Рада Драгина, трговца из Сенте, за Изборни срез сенђански.

У Изборном округу панчевачком

121) Мандат Исе Јовановића, секретара синдиката за Војводину, за Изборни срез вршачки;

122) Мандат Станке Веселинове-Мунџан, члана Покрајинског одбора АФЖ из Новог Сада, за Изборни срез Бела Црква;

123) Мандат Душана Сенка-Богданова, секретара ОНО из Панчева, за Изборни срез град Панчево;

124) Мандат Јована Шакића, радника из Панчева, за Изборни срез панчевачки;

125) Мандат Душана Новакова, члана ИНО из Панчева, за Изборни срез ковачички;

126) Мандат Младена Косовца, претседника Среског народног суда из Ковина, за Изборни срез ковински;

127) Мандат Ивана Суботина, земљорадника из Маргитице, за Изборни срез алибунарски.

У Изборном округу петровградском

128) Мандат Јована Веселинова, министра за колонизацију из Новог Сада, за Изборни срез Нови Бечеј;

129) Мандат Томе Гранфила, правника из Петровграда, за Изборни срез Велика Кикинда;

130) Мандат Ђуре Јовановића, медицинара из Новог Сада, за Изборни срез Петровград град;

131) Мандат Чеде Грубића, ратара из Петровграда, за Изборни срез петровградски;

132) Мандат др Саве Лазина, адвоката из Петровграда, за Изборни срез Нови Кнежевац;

133) Мандат Николе Иванчевића, ветеринара из Петровграда, за Изборни срез Јаша Томић;

134) Мандат Милана Прибића, радника из Банатског Карађорђева, за Изборни срез Српска Црња.

У Изборном округу сремско-митровичком

135) Мандат Аћима Груловића, пуковника ЈА из Новог Сада, за Изборни срез сремско-карловачки;

136) Мандат Петра Релића, студента права из Новог Сада, за Изборни срез старопазовачки;

137) Мандат Косте Нађа, генерал-лајтнанта ЈА из Новог Сада, за Изборни срез град Земун;

138) Мандат Ђорђа Бошковића, металског радника из Сремске Митровице, за Изборни срез земунски;

139) Мандат Александра Шевића, велепоседника из Новог Сада, за Изборни срез румски;

140) Мандат Стевана Јовичића, трговачког помоћника из Сремске Митровице, за Изборни срез иришки;

141) Мандат Моше Пијаде, потпретседника Привремене Народне скупштине из Београда, за Изборни срез сремско-митровички;

142) Мандат Павла Геренчевића, студента медицине из Сремске Митровице, за Изборни срез шидски.

У ФЕДЕРАЛНОЈ ЈЕДИНИЦИ ХРВАТСКОЈ

У Изборном округу град Загреб

143) Мандат др Младена Ивековића, министра индустрије и обрта из Загреба, за Изборни срез (рејон) I Каптол-Трње;

144) Мандат др Златана Сремеца, министра Савезне владе из Београда, за Изборни срез (рејон) II центар;

145) Мандат Марка Белинића, претседника ЈСРНХ из Загреба, за Изборни срез (рејон) III Максимир;

146) Мандат Јосипа Броза Тита, претседника Министарског савета и министра народне одбране, маршала Југославије, из Београда, за Изборни срез (рејон) IV Трешњевка;

147) Мандат Андрије Хебранга, министра Савезне владе из Београда, за Изборни срез (рејон) V Черномерац Кустошија.

У Изборном округу Загреб

148) Мандат Филипа Лакуша-Валента, трговца из Загреба, за Изборни срез Загреб;

149) Мандат Фрање Гажија-Петрова, ратара из Загреба, за Изборни срез Св. Иван Зелина;

150) Мандат Марка Белинића-Бартола, радника из Загреба, за изборни срез Доња Стубица;

151) Мандат Мике Шпиљака-Драгутина, радника, секретара НФ из Загреба, за Изборни срез Велика Горица;

152) Мандат Ђуре М. Крзнара, ратара из Оборова, претседника НФ, за Изборни срез Дуго Село;

153) Мандат Филипа Лакуша-Валента, трговца из Загреба, за Изборни срез Клањец;

154) Мандат Милке Куфрин-Иванове, студенткиње из Загреба, за Изборни срез Самобор—Јаска.

У Изборном округу Карловац

155) Мандат Већеслава Хољевца, пуковника ЈА, команданта Војне управе Истра—Опатија, за Изборни срез град Карловац;

156) Мандат Опачића Станка-Ћанице, сељака, министра Народне владе Хрватске, за Изборни срез Војнић;

157) Мандат Николе Видовића, потпуковника ЈА из Сарајева, за Изборни срез Вргин Мост;

158) Мандат Јурице Драушника, млинара, занатлије, министра Народне владе Хрватске, за Изборни срез Жумберак;

159) Мандат др Ивана Рибара, председника Привремене народне скупштине из Београда, за Изборни срез Карловац;

160) Мандат Саве Косановића, министра Савезне владе из Београда, за Изборни срез Слуњ.

У Изборном округу Банија

161) Мандат Чауша Чаушевића-Ивана, сељака, члана НО из Петриње, за Изборни срез Петриња;

162) Мандат Симе Тодоровића, сељака, члана Окружног НО из Петриње, за Изборни срез Глина;

163) Мандат Влада Јанића (Цапо), радника, комесара Корпуса народне одбране из Београда, за Изборни срез Сисак;

164) Мандат Јована Боројевића, сељака, председника Окружног народног суда из Петриње, за Изборни срез Костајница;

165) Мандат др Раде Прибићевића, министра, потпредседника владе Хрватске, за Изборни срез Двор.

У Изборном округу Лика

166) Мандат др Владимира Бакарића, председника Народне владе Хрватске из Загреба, за Изборни срез Титова Кореница;

167) Мандат Адама Остовића, сељака, председника Средњег НО из Оточа, за Изборни срез Оточац;

168) Мандат Јакова Блажевића, адвоката и јавног тужиоца Хрватске из Госпића, за Изборни срез Госпић;

169) Мандат Ђоке Јовановића, студента, генерал-мајора ЈА из Суваје, за Изборни срез Грачац.

У Изборном округу Горски Котар

170) Мандат др Владимира Бакарића, претседника Народне владе Хрватске, из Загреба, за Изборни срез Огулин;

171) Мандат Андрије Бубња, помоћника Министра индустрије из Загреба, за Изборни срез Делнице;

У Изборном округу Вараждин

172) Мандат Белинића Марка, радника из Загреба, за Изборни срез Вараждин;

173) Мандат Карла Мразовића-Гашпара, радника из Загреба, за Изборни срез Чаковац;

174) Мандат Карла Мразовића-Гашпара, радника из Загреба, за Изборни срез Прелог;

175) Мандат Стјепана Ивића (Шали), радника из Загреба, за Изборни срез Лудбрег;

176) Мандат Фрање Гажија, земљорадника из Загреба, за Изборни срез Нови Мароф;

177) Мандат Томе Чешњаја, земљорадника из Иванца, за Изборни срез Иванец;

178) Мандат Марка Мркоци, радника из Загреба, за Изборни срез Златар;

179) Мандат Ивице Гретића, типографа из Загреба, за Изборни срез Крапина;

180) Мандат Фрање Шпиљака, земљорадника из Кланца, за Изборни срез Преграда.

У Изборном округу Бјеловар

181) Мандат Ђуре Лалића, сељака из Северина, претседника ОНФ, за Изборни срез Бјеловар;

182) Мандат Томе Војковића, сељака из Клокочевца, за Изборни срез Ђурђевац;

183) Мандат Стјепана Првчића, сељака из Копривнице, за Изборни срез Копривница;

184) Мандат Томе Ференчина, сељака из Цепидлаке, за Изборни срез Крижевци;

185) Мандат Стјепана Новосела, сељака из Липовца, за Изборни срез Чазма;

186) Мандат Фрање Антолића, сељака из Осекова, за Изборни срез Кутина;

187) Мандат др Александра Кохаровића, лекара и министра народног здравља из Загреба, за Изборни срез Гарешница—Северин;

188) Мандат Фрање Гажија, сељака из Хлебине, за Изборни срез Врбовац.

У Изборном округу Дарувар

189) Мандат Андрије Хебранга, министра Савезне владе из Београда, за Изборни срез Вировитица;

190) Мандат Звонка Бркића-Дората, инспектора Претседништва Владе из Загреба, за Изборни срез Грубишно Поље;

191) Мандат Богдана Црнобрње-Тоља, пуковника ЈА из Београда, за Изборни срез Дарувар;

192) Мандат Душана Чалића, министра трговине из Загреба, за Изборни срез Пакрац;

193) Мандат Чедо Грбића, мајора Југ. морнарице из Сушака, за Изборни срез Новска—Окучани;

194) Мандат Душка Бркића, министра правосуђа из Загреба, за Изборни срез Слатина.

У Изборном округу Славонски Брод

195) Мандат Ђуре Салаја, претседника ЈСРНЈ из Београда, за Изборни срез Славонски Брод;

196) Мандат Антуна-Туне Бабића, сељака из Осијека, за Изборни срез Жупања;

197) Мандат др Златана Сремеца, лекара, министра Савезне владе из Београда, за Изборни срез Винковци;

198) Мандат Иве Вукашиновића, сељака, претседника НФ, из Доњих Андријеваца, за Изборни срез Андријевци;

199) Мандат Илије Рикановића, сељака, намештеника Претседништва Владе Хрватске, из Београда, за Изборни срез Славонска Пожега;

200) Мандат Пере Баричевића, гостионичара, члана Среског НФ из Пожеге, за Изборни срез Плетерница;

201) Мандат др Шиме Новосела, мајора ЈА из Загреба, за Изборни срез Нова Градишка;

202) Мандат др Светозара Ритига, католичког свештеника, члана Сабора Хрватске, за Изборни срез Ђаково.

У Изборном округу Осијек

203) Мандат Антуна-Туне Бабића, сељака из Градишта, за Изборни срез Валпово—Михољац;

204) Мандат Душка Бркића, министра правосуђа Хрватске из Загреба, за Изборни срез Ораховица;

205) Мандат Николе Јакшића-Геџе, радника из Имсоваца, члана Обласног НФ за Славонију, за Изборни срез Осијек;

206) Мандат Живојина Јоџића, студента агрономије, јавног тужиоца за Осијек из Пачетине, за Изборни срез Вуковар;

207) Мандат др Иве Карнера, правника из Осијека, за Изборни срез град Осијек;

208) Мандат Љубомира Поповића, намештеника из Бијелог Манастира, за Изборни срез Бијели Манастир—Батина.

209) Мандат Ђуре Вукадиновића, радника из Нашица, за Изборни срез Нашице.

У Изборном округу Хрватско Приморје

210) Мандат Анте Вркљана, чиновника Министарства просвете из Загреба, за Изборни срез град Сушак, Кастав, срез Сушак;

211) Мандат Петра Комадине, претседника Окружног НО Хрватског Приморја и Сушака, за Изборни срез Цриквеница;

212) Мандат Јурице Кнеза, радника, члана Обласног ОНФ за Истру, из Сушака, за Изборни срез Крк, Раб, Паг.

У Изборном округу Задар

213) Мандат Стеве Зечевића, сељака из Београда, за Изборни срез Бенковац—Обровац;

214) Мандат Рикарда-Рика Сутловића, студента из Задра, за Изборни срез Биоград, Задар, Преко.

У Изборном округу Шибеник

215) Мандат др Ивана Рибара, претседника Привремене народне скупштине из Београда, за Изборни срез Шибеник;

216) Мандат Гуште Шпрљана, сељака из Загреба, за Изборни срез Кистање—Водице;

217) Мандат Мартина Сучића, сељака из Отавице, за Изборни срез Дрниш;

218) Мандат Тоде Ђурувије, студента, члана Обласног НО Далмације из Сплита, за Изборни срез кнински.

У Изборном округу Средња Далмација

219) Мандат Вицка Крстуловића, радника, министра унутрашњих послова из Загреба, за Изборни срез град Сплит;

220) Мандат Драге Гиздића, секретара Обласног НФ за Далмацију из Загреба, за Изборни срез Сплит;

221) Мандат Вице Буљана, трговца из Сплита, председника Обласног НО за Далмацију, за Изборни срез Сињ—Врлика;

222) Мандат Павла Крце, сељака из Сплита, председника Обласног НФ за Далмацију, за Изборни срез Омиш—Триљ;

223) Мандат Петра Чолака, радника из Сплита, секретара Окружног НФ за средњу Далмацију, за Изборни срез Трогир—Муч;

224) Мандат др Јерка Радмиловића, правника, помоћника Министра за колонизацију Савезне владе из Београда, за Изборни срез Брач—Хвар—Вис.

У Изборном округу Дубровник

225) Мандат Мате А. Јакшића, п. пуковника из Дубровника, за Изборни срез дубровачки;

226) Мандат Марина Цетинића, радника из Блата, за Изборни срез Корчула—Пељешец—Мљет.

У Изборном округу Биоково—Неретва

227) Мандат Анте Шутића, трговца из Градена, за Изборни срез Макарска—Метковић—Вргорац;

228) Мандат Станка Шкаре, сељака из Биорине, за Изборни срез Имотски—Шестановац;

У ФЕДЕРАЛНОЈ ЈЕДИНИЦИ СЛОВЕНИЈИ

У Изборном округу град Љубљана

229) Мандат маршала Југославије Јосипа Броза Тита, из Београда, за Изборни срез I (центар, Вич, Раковник);

230) Мандат Едварда Кардеља, потпредседника Савезне владе и министра за Конституанту, за Изборни срез II (Безиград, Жежица, Шишка и Шт. Вид);

231) Мандат др Маријана Брецеља, потпредседника Владе Словеније, за Изборни срез III (Табор, Мосте, Д. В. М. Поље);

232) Мандат Ивана Матије Мачека, генерал-мајора из Љубљане, за Изборни срез Љубљана — околица;

234) Мандат Матевжа Хаце, радника из Подцркве, за Изборни срез Нотрањска;

235) Мандат Франца-Жига Кимовца, учитеља из Љубљане, за Изборни срез Гросупље;

235) Мандат Андреја Бохинца, сељака из Крања, за Изборни срез Камник;

236) Мандат Тона Фајфара, радника, министра шумарства из Љубљане, за Изборни срез Крањ, Шкофја Лока;

237) Мандат Алеша Јеленца, радника из Јесенице, за Изборни срез Јесенице.

У Изборном округу Марибор

238) Мандат Зорана Полича, правника из Љубљане, за Изборни срез Марибор — место.

239) Мандат Владе Мајхена, учитеља из Марибора, за Изборни срез Марибор—Леви Брег;

240) Мандат др Макса Шнудерла, адвоката из Љубљане, за Изборни срез Марибор—Десни Брег;

241) Мандат Ловра Кухара, књижевника из Брешког Врха, за Изборни срез Преваље;

242) Мандат Јожа Јуранчича, учитеља из Љубљане, за Изборни срез Птуј;

243) Мандат Мишка Крањца, књижевника из Љубљане, за Изборни срез Субота;

244) Мандат Јоже Коцбека, учитеља из Љубљане, за Изборни срез Радгона;

245) Мандат Ферда Године, књижевника из Љубљане, за Изборни срез Доња Лендава;

246) Мандат Ивана Рибича, млинара из Цезањевца, за Изборни срез Љутомер.

У Изборном округу Ново Место

247) Мандат Јанеза Хрибара, сељака из Љубљане, за Изборни срез Кршко;

248) Мандат Франца-Цирила Хочевара, п.пуковника ЈА, за Изборни срез Чрномelj;

249) Мандат др Метода Микужа, свештеника из Љубљане, за Изборни срез Кочевје;

250) Мандат Виде Томшич, дипломираног правника из Љубљане, за Изборни срез Ново Место;

251) Мандат Јожа Бопштнара, управника Железничке управе из Љубљане, за Изборни срез Требње.

У Изборном округу Цеље

252) Мандат Франца Лескошека, стругара из Љубљане, за Изборни срез Цеље;

253) Мандат Албина (Стргар) Випотника, бравара из Забуковца, за Изборни срез Горњи Град;

254) Мандат Ивана (Ефенко) Ковачића, п. пуковника из Марибора, за Изборни срез Слов. Коњице;

255) Мандат Франца Светека, намештеника из Љубљане, за Изборни срез Шмарје при Јелшах;

256) Мандат Јожа Лампрета, свештеника из Марибора, за Изборни срез Шоштањ;

257) Мандат Миха Маринка, рудара из Београда, за Изборни срез Трбовље.

У ФЕДЕРАЛНОЈ ЈЕДИНИЦИ МАКЕДОНИЈИ

У Изборном округу град Скопје

258) Мандат Јосипа Броза Тита, маршала Југославије из Београда, за Изборни срез I;

259) Мандат Хаци Мустафе Хасан Шукри, рентијера из Скопја, за Изборни срез II.

У Изборном округу скопјанском

260) Мандат Акифа Леши, земљорадника из Дебра, за Изборни срез гостиварско—ростушко—дебарски;

261) Мандат Шатева Павела Поцева, министра правосуђа из Скопја, за Изборни срез кратовско-кривопаланачки;

262) Мандат Јосифа Крума Наумовског, радника из Тетова, за Изборни срез град Тетово;

263) Мандат Нецата Аголи, министра социјалне политике из Скопја, за Изборни срез тетовски;

264) Мандат Маре Нацеве-Миланове, раднице из Куманова, за Изборни срез град Куманово;

265) Мандат Светозара Вукмановића-Темпа, генерал-мајора из Београда, за Изборни срез кумановски;

266) Мандат Боге Цветкова Кузмановског, радника из Скопја, за Изборни срез скопски.

У Изборном округу штипском

267) Мандат Љубча Арсова-Добчова, потпретседника Владе из Скопја, за Изборни срез штипски;

268) Мандат Кирила Богданова Грујице Михајловског, мајора из Штипа, за Изборни срез кочански;

269) Мандат Васиља Тодорова Ђорговског, апотекара из Царевог Села, за Изборни срез царевоселски;

270) Мандат Ѓјоргија Василева, министра грађевина из Скопја, за Изборни срез струмички;

271) Мандат Кирила Динев Петрушева, министра унутрашњих послова из Скопја, за Изборни срез ђевђелијски.

У Изборном округу велешком

272) Мандат Страхила Гигов Андова, министра индустрије из Скопја, за Изборни срез велешки;

273) Мандат Ванче Бурзевског Наумова, студента из Београда, за Изборни срез Св. Никола;

274) Мандат Николе Минчева, министра просвете из Скопја, за Изборни срез кавадарско-неготински.

У Изборном округу битолском

275) Мандат Димитра Влахова, претседника НФ за Македонију из Скопја, за Изборни срез град Битољ;

276) Мандат Богоја Фотева, министра пољопривреде из Скопја, за Изборни срез битолско-мориховски;

277) Мандат Цветка Узуновског, пуковника ЈА из Скопја, за Изборни срез охридско-ресавски;

278) Мандат Метода Андонова Чента, претседника АСНОМ-а из Скопја, за Изборни срез прилепски;

279) Мандат Томе Кутуреца, чиновника из Крушева, за Изборни срез крушевско-бродски;

280) Мандат Бориса Алексоског, п.претседника Окружног НО из Прилепа, за Изборни срез кичевски;

281) Мандат Владе Малеског, студента из Струге, за Изборни срез струшки.

У ФЕДЕРАЛНОЈ ЈЕДИНИЦИ БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

У Изборном округу град Сарајево

282) Мандат Авде Хума, п.претседника Народне скупштине БХ из Сарајева, за Изборни срез Сарајево град V;

283) Мандат др Војислава Кеџмановића, претседника Народне скупштине БХ из Сарајева, за Изборни срез Сарајево град II.

У Изборном округу сарајевском

284) Мандат Грује Новаковића, правника из Сарајева, за Изборни срез рогатички;

285) Мандат Ника Тола, сељака из Сарајева, за Изборни срез фојнички;

286) Мандат Пашаге-Мурата Манџића, столарског радника из Сарајева, за Изборни срез зенички;

287) Мандат др Хамдије Ђемерлића, правника из Сарајева, за Изборни срез височки;

288) Мандат Воје Љуџића, радника из Сарајева, за Изборни срез Вареш Средње;

289) Мандат Томе Међо, сељака из Сарајева, за Изборни срез сарајевски;

290) Мандат Ферида Фичо Ченгића, радника из Сарајева, за Изборни срез фочански;

291) Мандат Мује Хоџића, сељака из Сарајева, за Изборни срез Горажде-Вишеград.

У Изборном округу тузланском

292) Мандат др Војислава Кеџмановића, претседника Народне скупштине БХ из Бијељине, за Изборни срез Бијељина;

293) Мандат Пашаге Манџића, министра трговине из Тузле, за Изборни срез тузлански;

294) Мандат Цвијетина Мијатовића, студента из Лопара, за Изборни срез Лопаре—Угљевик;

295) Мандат Мустафе Виловића, правника, јавног тужиоца из Тузле, за Изборни срез Тузла-град;

296) Мандат Хасана Бурића, радника, члана Окружног НО из Брчког, за Изборни срез Брчко;

297) Мандат Мехмедалије Хукића, радника, секретара синдиката из Тузле, за Изборни срез Лукавац;

298) Мандат Омера Глухића, учитеља, секретара Привремене народне скупштине из Тузле, за Изборни срез Зворник;

299) Мандат Пере Ђукановића, сељака, претседника Окружног НО за Округ тузлански, за Изборни срез Сребреница;

300) Мандат Едхема Чамо, ветеринара, секретара ОНО за Округ тузлански, за Изборни срез Градачац;

301) Мандат Брана Савића, правника, члана Народне скупштине БХ из Шеховића, за Изборни срез Кладањ-Власеница.

У Изборном округу добојском

302) Мандат Угљеше Даниловића, пуковника из Сарајева; за Изборни срез Оџак—Модрич;

303) Мандат Едхема Побрића, студента из Добоја, за Изборни срез Тешањ-Маглај;

304) Мандат Бошка Хаџића, земљорадника из Мале Сочанице, за Изборни срез Дервента;

305) Мандат др Васе Чубриловића, министра пољопривреде Савезне владе из Београда, за Изборни срез Добој;

306) Мандат Сулејмана Филиповића, министра шума Савезне владе из Београда, за Изборни срез Грачаница;

307) Мандат Новице Мрковића, трговца из Бос. Брода, за Изборни срез Босански Брод;

308) Мандат Гавре Симеунчевића, земљорадника из Теслића, за Изборни срез Теслић;

309) Мандат Едхема Пашалића, кадије из Жепча, за Изборни срез Жепче-Завидовићи.

У Изборном округу Бањалука

310) Мандат Ђуре Пуцара-Старог, металца из Сарајева, за Изборни срез Босански Нови;

311) Мандат Бошка Шиљеговића, пуковника ЈА из Љубљане, за Изборни срез Босанска Дубица;

312) Мандат Османа Карабеговића, медицинара из Сарајева, за Изборни срез Бањалука-град;

313) Мандат Гојка Гајића, тежака из Бањалуке, за Изборни срез бањалучки;

314) Мандат Симе Комненића, радника из Бањалуке, за Изборни срез Приједор;

315) Мандат Љубе Јанковића, тежака из Бањалуке, за Изборни срез Прњавор;

316) Мандат Михаила Павловића, тежака из Котор Вароша, за Изборни срез Котор Варош;

317) Мандат Стеве Самарџије, плуковника ЈА из Бања Луке, за Изборни срез Србац-Лакташи;

318) Мандат Петра Војновић, пуковника ЈА из Ваљева, за Изборни срез Санск Мост-Пискавица;

319) Мандат Митра Ковачевића, мајора ЈА из Сарајева, за Изборни срез Кључ;

320) Мандат др Васе Бутозана, ветеринара из Сарајева, за Изборни срез Мркоњић Град.

У Изборном округу Бихаћ

321) Мандат Јосипа Броза Тита, маршала Југославије из Београда, за Изборни срез Дрвар-Бос. Грахово;

322) Мандат Илије Дошена, министра унутрашњих послова из Сарајева, за Изборни срез Бос. Петровац-Лушци-Паланка;

323) Мандат Енвера Реџића, професора из Бихаћа, за Изборни срез Бихаћ;

324) Мандат Саве Вулина, сељака из Грабовца, за Изборни срез Бос. Крупањ;

325) Мандат Хамдије Омановића, државног чиновника из Сарајева, за Изборни срез Цазин-Вел. Кладуша.

У Изборном округу травничком

326) Мандат др Ивана Рибара, претседника Привремене народне скупштине из Београда, за Изборни срез Јајце;

327) Мандат Јозе Бакрача, радника из Ливна, за Изборни срез Ливно—Гламоч;

328) Мандат Месуда Хотића, п.пуковника из Београда, за Изборни срез Бугојно—Горњи Вакуф;

329) Мандат Мила Перковића, радника из Сарајева, за Изборни срез Дувно-Прозор;

330) Мандат др Јакова Гргурића, адвоката из Сарајева, за Изборни срез Витез;

331) Мандат Хамдије Синановића, јавног тужиоца из Травника, за Изборни срез Травник;

У Изборном округу херцеговачком

332) Мандат Владе Шегрта, генерал-мајора, министра из Сарајева, за Изборни срез Требиње-Билеће-Љубиње;

333) Мандат Новака Мاستиловића, свештеника, министра из Сарајева, за Изборни срез Невесиње-Гацко;

334) Мандат др Заима Шарца, адвоката, потпретседника Владе из Сарајева, за Изборни срез Коњиц;

335) Мандат Хусније Курта, професора из Мостара, за Изборни срез мостарски;

336) Мандат др Анте Рамљака, адвоката из Загреба, за Изборни срез Широки Бријег-Посушје;

337) Мандат Мате Маркотића, радника из Мостара, за Изборни срез Љубушки;

338) Мандат Душана Грка, земљорадника из Стоца, за Изборни срез Столац—Чапљина.

У ФЕДЕРАЛНОЈ ЈЕДИНИЦИ ЦРНОЈ ГОРИ

У Изборном округу цетињском

339) Мандат Глигорија Мандића, генерал-лајтнанта из Херцеговог, за Изборни срез которско-херцеговски;

340) Мандат Светозара Вукмановића, генерал-мајора из Црмнице, за Изборни срез улцињско-барски;

341) Мандат Јосипа Броза Тита, маршала Југославије из Београда, за Изборни срез цетињско-даниловградски;

342) Мандат Вељка Зековића, министра трговине Црне Горе из Никшића, за Изборни срез никшићско-витушки;

343) Мандат Милоша Рашовића, претседника Скупштине Црне Горе из Фундине, за Изборни срез подгорички.

У Изборном округу беранском

344) Мандат Мила Перуничућа, секретара Привремене народне скупштине из Београда, за Изборни срез Бијело Поље;

345) Мандат Панте Малишића, учитеља из Берана, за Изборни срез Беране;

346) Мандат Мирка Крчића, пуковника ЈА из Београда, за Изборни срез Андријевица.

II

Верификациони одбор је примио преко Савезне скупштине и изјаве народних посланика који су изабрани на два или више места којих се мандата одричу, а који мандат задржавају, па предлаже Савезној скупштини да се прогласе за народне посланике и позову и то:

Имро Филаговић, као заменик Антуна Бабића, за Изборни срез Валпово-Михољца;

Раде Жигић, као заменик др Владимира Бакарића, за Изборни срез Титова Кореница;

Вељко Ковачевић, као заменик др Владимира Бакарића, за Изборни срез Огулин;

Иван Ференчак, као заменик Марка Белинића, за Изборни срез Доња Стубица;

Лука Пахић, као заменик Марка Белинића, за Изборни срез Вараждин;

Јосип Месић-Товариш, као заменик Душана Бркића, за Изборни срез Ораховица;

др Благоје Нешковић, као заменик Јосипа Броза Тита, за Изборни срез Београд VII рејон;

др Владимир Бакарић, као заменик Јосипа Броза Тита, за Изборни срез Загреб IV;

Борис Кидрич, као заменик Јосипа Броза Тита, за Изборни срез Љубљана I рејон (центар Вић, Раковник);

Лазар Колишевски, као заменик Јосипа Броза Тита, за Изборни срез Скопје град I;

Ђуро Пуцар-Стари, као заменик Јосипа Броза Тита, за Изборни срез Босанско Грахово;

Јовановић Блажо, као заменик Јосипа Броза Тита, за Изборни срез цетињско-даниловградски;

Живојин Попов, као заменик Јована-Жарка Веселинова, за Изборни срез новобечејски;

Борис Станковски, као заменик Светозара Вукмановића-Темпа, за Изборни срез кумановски;

Вејиновић Светозар, као заменик Ђуре Пуцара-Старог, за Изборни срез Босански Нови;

Јаков Корен, као заменик Фрање Гажија, за Изборни срез Нови Мароф;

Иван Гранђа, као заменик Фрање Гажија, за Изборни срез Свети Иван Зелина;

Милорад Вујичић, као заменик Сретена Жујовића, за Изборни срез младеновачки;

Госпић Светолик, као заменик др Војислава Кеџмано-вића, за Изборни срез бјељински;

Јосип Туцман, као заменик Филипа Лакуша, за Изборни срез Клањец;

Јозо Марчинковић, као заменик Пашаге Манџића, за Изборни срез зенички;

Елизабета Фрнџић, као заменик Карла Гашпара-Мразо-вића, за Изборни срез Прелог;

Марко Перичин, као заменик Моше Пијаде, за Изборни срез сремскомитровички;

Нешић Светомир, као заменик Александра Ранковића, за Изборни срез посавски;

Јан Гашпар, као заменик др Ивана Рибара, за Изборни срез новосадски;

Марко Половић, као заменик др Ивана Рибара, за Изборни срез карловачки;

Немања Влатковић, као заменик др Ивана Рибара, за Изборни срез Јајце;

Јосип Миклаужић, као заменик др Златана Сремеца, за Изборни срез Загреб II (центар); и

Јосип Банак, као заменик Андрије Хебранга, за Изборни срез вировитички.

Накнадно је предата Верификационом одбору оставка Ђоке Јованића, генерал-мајора, народног посланика за Изборни срез Грачац, који се, услед немогућности вршења посланичке дужности, одриче посланичког мандата у корист свога заменика Мила Почуче.

Подносећи извештај, Верификациони одбор моли Савезну скупштину Уставотворне скупштине да овај извештај у целости усвоји и све напред наведене мандате оснажи.

За известиоца по овом извештају одбор је одредио Вицка Крстуловића.

29 новембра 1945 године
у Београду

Секретар

Вицко Крстуловић, с. р.

Претседник
Верификационог одбора

Владимир Симић, с. р.

Чланови:

Живота Ђермановић, с. р., Милош Московљевић, с. р., Влада Зечевић, с. р., Момчило Марковић, с. р., Ђоко Пајковић, с. р., Јован Веселинов, с. р., Станко Опачић-Ганица, с. р., Жижа др Александар, с. р., Анте Вркљан, с. р., Маријан Брецељ, с. р., Франц Кимовец, с. р., Зоран Полич, с. р., Љубчо Арсов, с. р., Цветко Узуновски, с. р., Бошко Шиљековић, с. р., Осман Карабеговић, с. р., Новак Мاستиловић, с. р., Вељко Зековић, с. р.

Претседник Верификационог одбора: Има ли ко од го-
споде народних посланика који жели да говори поводом
извештаја Верификационог одбора? (Нико се не јавља за
реч). Пошто се нико не јавља, питам Савезну скупштину

прима ли извештај Верификационог одбора? (Прима. Дуго-трајан аплауз). Објављујем да је извештај Верификационог одбора једногласно примљен и да су, према томе, народни посланици, чија су имена из извештаја прочитана потврђени за народне посланике.

Прелазимо на другу тачку дневног реда: заклетва народних посланика.

Позивам народне посланике да устану и да за мноштво изговарају речи заклетве коју ћу ја читати, а потом да потпишу своју заклетву и да потписани примерак предаду Претседништву.

(За овим сви народни посланици устају и изговарају за Претседником ову заклетву:

„Ја заклињем се својом чашћу и чашћу свога народа да ћу као народни посланик у раду Уставотворне скупштине верно заступати свој народ и да ћу неуморно чувати и бранити тековине народне борбе, демократска права и слободу народа”.

Затим је сваки народни посланик предао Претседништву потписани примерак положене заклетве).

Пре преласка на трећу тачку дневног реда, дајем десет минута одмора.

(После одмора)

Претседник Верификационог одбора: Прелазимо на трећу тачку дневног реда. По Закону о Уставотворној скупштини прво се бира Претседништво. Има ли ко предлог за избор претседника? (Јавља се народни посланик Петар Стамболић). Има реч друг Стамболић.

Петар Стамболић (*Изборни срез драгачевско-моравички, НР Србија*): За претседника предлажем народног посланика Владимира Симића.

Претседник Верификационог одбора: Има ли ко какав други предлог? (Нико се од посланика не јавља са предлогом). Пошто нема никаквих других предлога, питам Скупштину прима ли предлог друга Стамболића да претседник Савезне скупштине буде Владимир Симић? (Народни посланици општим и дуготрајним одобравањем потврђују своју сагласност).

Претседник Савезне скупштине Владимир Симић: Сада долази на ред избор два потпретседника. Има ли ко какав

предлог за избор потпредседника Савезне скупштине? (Јавља се за реч посланик Петар Стамболић).

Петар Стамболић: За потпредседнике Савезне скупштине предлагем Фрању Гажија и Сулејмана Филиповића.

Претседник: Има ли ко какав други предлог? (Нико се од посланика не јавља). Пошто нема других предлога, питам Скупштину прима ли предлог друга Стамболића да потпредседници Савезне скупштине буду Фрањо Гажи и Сулејман Филиповић? (Сви присутни народни посланици једнодушним аплаузом изражавају своју сагласност са датим предлогом).

Прелазимо на избор три секретара Скупштине. Да ли ту има предлога? (Јавља се за реч народни посланик Петар Стамболић). Има реч друг Стамболић.

Петар Стамболић: За секретаре Савезне скупштине предлагем народне посланике Воју Лековића, Љубча Арсова и Стевана Јовичића.

Претседник: Има ли ко какав други предлог? (Нико не даје други предлог). Пошто нема других предлога, питам Скупштину да ли прима предлог друга Стамболића да секретари Савезне скупштине буду Воја Лековић, Љубчо Арсов и Стеван Јовичић? (Сви народни посланици једногласно прихватају предлог). Објављујем да је предлог друга Стамболића прихваћен и да су за секретаре изабрани Воја Лековић, Љубчо Арсов и Стеван Јовичић.

Позивам изабране потпредседнике: Фрању Гажија и Сулејмана Филиповића и изабране секретаре да заузму своја места. (Изабрани потпредседници и секретари заузимају своја места).

Извештавам Скупштину да су народни посланици Србије поднели предлог да овај дом усвоји предлог Декларације о проглашењу Федеративне Народне Републике Југославије. (Сви народни посланици устају, бурно и дуго трајно аплаудирају и одушљено кличу: Живела Народна Република Југославија..... Овације Народној Републици Југославији непрестано трају уз спонтане акламације и опште одушевљење).

Молим друга Благоја Нешковића да изложи предлог.

Др Благоје Нешковић (Изборни срез Београд VII, НР Србија) чита:

„Ми доле потписани посланици Савезне скупштине Уставотворне скупштине из Србије предлажемо да Савезна скупштина изгласа приложени текст Декларације о проглашењу Федеративне Народне Републике Југославије с тим да по усвајању овог предлога у оба дома буде данас сазвана заједничка седница за расправљање предлога Декларације”.

Народни посланици Савезне скупштине из Србије:

Сретен Жујовић, с. р., Моша Пијаде, с. р., Михаило Ђуровић, с. р., Србољуб Јосиповић, с. р., Милорад Вујићић, с. р., Светомир В. Нешић, с. р., Радован Грујић, с. р., Павле Геренчевић, с. р., Никола Иванчевић, с. р., Момир А. Јоксимовић, с. р., Дамњановић Божидарка-Кика, с. р., Влада Зечевић, с. р., Милоје Д. Антић, с. р., Милентије Поповић, с. р., Риста Антуновић, с. р., Станка Мунђан-Веселинов, с. р., Лазар Плавшић, с. р., Иса Јовановић, с. р., Ђура Јовановић, с. р., Душан Петровић, с. р., Рат. Андрић, с. р., Петар Релић, с. р., Др Слав. Кузмановић, с. р., Немања Марковић, с. р., Душан Богданов, с. р., Грго Лулић, с. р., Милош Минић, с. р., Слободан Пенезић, с. р., Петар Стамболић, с. р., Аћим Груловић, с. р., Василије Смајовић, с. р., Бошко Крстић, с. р., Ђурица Јојкић, с. р., Вујица Гајиновић, с. р., Славко Зечевић-Влада, с. р., Велибор Љујић, с. р., Хилмија Хасанагић, с. р., Живко Ерчић, с. р., Милан Беловуковић, с. р., Светозар Ђ. Крстић, с. р., Љубинка Милосављевић, с. р., Чеда Б. Ђурђевић, с. р., Секел Јожеф, с. р., Ђорђе Бошковић, с. р., Рад. Мијушковић, с. р., Милоје С. Милојевић, с. р., Живота Ђермановић, с. р., В. Лековић, с. р., Ђ. Богданов, с. р., Јован Дорошки, с. р., Радосав Гаџић, с. р., Драгослав Марковић, с. р., Воја Јеремић, с. р., Александар Шевић, с. р., Спасоје Чобански, с. р., Јован Шакић, с. р., Милија Радовановић, с. р., Славољуб Петровић, с. р., Др Александар Жижа, с. р., (потпис нечитак), Аугустинов Мато, с. р., Тихомир Никодијевић, с. р., Душан Девеџић, с. р., Коста Нађ, с. р., Милка Јанковић-Минић, с. р., Момчило Ђурић, с. р., Света Стефановић, с. р., Стефановић Иван-Срба, с. р., Љубодраг Н. Ђурић, с. р., Миливоје Стефановић-Долински с. р., Лазар И. Ђуровић-Тића, с. р., Станимир Јовановић-Јова, с. р., Никола Божовић, с. р., Ђоко Пајковић, с. р., Милош Марковић, с. р., Прибић Милан, с. р., Тома Гранфил, с. р., П. Павловић, с. р., Јован Поповић, с. р.,

А. Трајковић, с. р., Јован Веселинов, с. р., Др Сава Лазин, с. р., Костадин С. Лукић, с. р., Стеван Јовичић, с. р., Иван Суботин, с. р., Радивој Г. Драгин, с. р., Рац Винце, с. р., Др Б. Нешковић, с. р., М. Тодоровић с. р., Др Драгољуб Јовановић, с. р., Павле Јовићевић, с. р., Мита Миљковић, с. р., Рифат Бериша, с. р., Перичин Марко, с. р., Душан Мугош, с. р., Коча А. Поповић, с. р., Мома Марковић, с. р., Живојин Николић, с. р., Костић Велимир, с. р., Иванов Андреј, с. р., Васко Апостолов, с. р., Пане Ђукић, с. р., Урош Н. Ковачевић, с. р., Бошко Чакић, с. р., Хоџа Фадил, с. р., др Милош С. Московљевић, с. р., Хасан Криезиу, с. р., Цавид Нимани, с. р., Горољуб И. Поповић, с. р., Мехмед Хоџа, с. р., Исмет Шаџири, с. р., Владимир Симић, с. р., А. Ранковић, с. р., Миливоје Радовановић, с. р.,

Молим вас да саслушате Декларацију о проглашењу Федеративне Народне Републике Југославије:

„ДЕКЛАРАЦИЈА О ПРОГЛАШЕЊУ
ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Кроз двадесет и две године постојања Југославије пре рата, њени народи нису могли остварити своје вековне тежње: националну равноправност и социјалну правду. Уместо да буде остварено њихово братско јединство на основу равноправности, ненародна владавина једне хегемонистичке клике стварала је међу њима све дубљи јаз и међусобни раздор.

Таква политика угњетавања појединих народа и њиховог разједињавања, као и брутална политичка и социјална реакција коју су спроводиле реакционарне клике са монархијом на челу, ослабила је државу изнутра као и према спољњем свету, што је довело до катастрофалних последица у време најезде фашистичких сила у Југославију априла 1941 године.

У време априлске најезде Немачке и других фашистичких сила у Југославију, Петар II Карађорђевић није имао ни способности ни воље да организује отпор народа против окупатора, већ је побегао у иностранство а народе Југославије препустио њиховој судбини.

Својим поступцима за време народноослободилачке борбе Петар II Карађорђевић ослабио је отпор народа према окупатору. Он је свим средствима помагао народне издајнике који су од 1941 непрекидно водили борбу против

Народноослободилачке војске, односно против ослободилачког покрета народа, и сарађивали с окупатором.

Народи Југославије устали су у борбу против фашистичких окупатора и домаћих издајника чврсто решени да бране своју независност и слободу и да допринесу свој удео општим напорима Уједињених нација против заједничког непријатеља. У четворогодишњој борби народи Југославије остварили су своје чврсто јединство и братство. Они су крвљу и животима својих најбољих синова не само победили окупаторе и њихове домаће сараднике, него су и уклонили све оно што их је у прошлости раздвајало. Они су чврсто решили да створе такав унутрашњи поредак који ће им омогућити миран развитак и остварење боље и срећније будућности.

Народи Југославије уверили су се, како у периоду од Првог до Другог светског рата, тако и у самом току четворогодишње ослободилачке борбе да је монархија била највећа сметња стварању нове Југославије братске и демократске заједнице равноправних народа. Они су се уверили да је монархија главни кривац и за све поступке ненародних режима и пре рата као и за оно што су наши народи морали подносити од домаћих издајника који су били помагани од монархије.

На основу тога и сагласно слободно израженој вољи свих народа Југославије, Савезна скупштина Уставотворне скупштине решила је и решава у име народа:

I

Демократска Федеративна Југославија проглашује се народном републиком под именом *Федеративна Народна Република Југославија*. (Цела Народна скупштина устаје и громким и спонтаним аплаузом, који је трајао више минута, поздравила је ове последње речи, кличући новој Федеративној Народној Републици Југославији. Овим спонтаним манифестацијама придружила се и публика са галерија).

Федеративна Народна Република Југославија је савезна народна држава републиканског облика, заједница равноправних народа који су слободно изразили своју вољу да остану уједињени у Југославији.

II

Са овом одлуком коначно се у име свих народа Југославије укида монархија у Југославији, а Петар II Кара-

Ћорђевић, са целом династијом Карађорђевића, лишава се свих права која су њему и династији Карађорђевића припала. (Цела Скупштина поново устаје и бурним и дуго-трајним аплаузом поздравља другу тачку Декларације. Аплауз и овације трајали су више минута).

Дано у Београду главном граду Федеративне Народне Републике Југославије, 29 новембра 1945 године”.

Претседник: Отварам дискусију по овом предлогу, пошто су се говорници већ пријавили за реч. Дајем реч народном посланику Андрији Хебрангу.

Андрија Хебранг (*Изборни срез Загреб V, НР Хрватска*): Другови и другарице народни заступници, предлог друга др Благоја Нешковића, поднесен у име заступника Србије да се свргне монархија и прогласи Федеративна Народна Република ишчупан је из срца и душа свих народа Југославије. Тим предлогом Србија поновно доказује да је досљедна својој слободарској прошлости, да се ограђује и да осуђује сва злодјела, што их је великосрпска клика са монархијом на челу починила прије рата и у току рата.

Монархија је била легло свих подлости, злочина и корупције у нашој земљи, она је била стуб великосрпске реакције и националног угњетавања. На грудима монархије и њеним соковима одгајани су најгори изроди и крвници наших народа. Постојање монархије било је запрека за братство, јединство и равноправност наших народа. Њено је постојање искључивало демократска права, слободе и социјалне реформе. Монархија је била ослонац међународне реакције у Југославији. Њено је постојање било запрека за успостављање пријатељских и савезничких односа са братским Совјетским Савезом и за искрене пријатељске односе са суседним земљама. Свргавањем монархије и проглашењем Федеративне Народне Републике окуниће се сви напори, патње и жртве наших народа у борби против фашистичког окупатора и домаћих издајника.

Наша Република, другови, неће бити обична република. Она ће бити Народна Република. По томе се она разликује од република Запада.

Проглашењем Федеративне Народне Републике добиће народи Југославије такво државно уређење, које зајемчује њихову равноправност, њихово братство и јединство, њихова демократска права и социјалне реформе.

Са Федеративном Народном Републиком иду наши народи у сусрет срећној и свијетлој будућности.

Доле монархија! (Бурни усклици: Доле!).

Живјела Федеративна Народна Република Југославија! (Дуготрајан аплауз и узвици: Живела!).

Претседник: Дајем реч народном посланику Борису Кидричу.

Борис Кидрич (*Изборни срез Љубљана I, НР Словенија*): Другови народни претставници, придружујем се у целини декларацији друга Нешковића. Ми можемо само да изразимо задовољство да су сви народи Југославије захвални српском народу, који је преко својих претставника изразио да народи Југославије хоће Републику. (Бурно одобравање).

Народноослободилачка борба и њене тековине велика су ствар, највећа ствар у историји наших народа. Ова народноослободилачка борба не би била стварно завршена и њене тековине не би биле до краја потврђене да Уставотворна скупштина у самом свом почетку није свечано изгласала то за шта се наш народ изјаснио на овим изборима — да се изгласа Република, Федеративна Народна Република Југославија. (Аплауз).

Словеначки народ био је хиљаду триста година под туђинским ропством. Његово ропство, његова неправда, његове патње увек су биле везане за туђина и за ненародне монархије. Ја могу, у име словеначких народних посланика, данас да изјавим да оно за шта се словеначки народ досада у својој нераздруживој заједници свих југословенских народа борио не би до краја добиле своју сјајну потврду, када не би добио Републику.

Република претставља за словеначки народ коначно укидање неправди и коначно постављање равноправности, претставља за слободне народе постигнуће свега онога о чему су његови најбољи културни духови сневали, а за шта се борио сам народ.

Нека живи Федеративна Народна Република Југославија! (Бурно и дуготрајно одобравање).

Претседник: Има реч народни посланик Влада Зечевић.

Влада Зечевић (*Изборни срез јадарски, НР Србија*): Ако прегледамо нашу историју и историју владара од Немањина до Карађорђевића, уочићемо једну непобитну

истину а то је: народ српски се борио за своју независност и слободу — а извојеване победе присвајали су владари, жупани, цареви и краљеви за себе и за своје најближе, а народ је и даље остајао „верни поданик” свога господара. Народ је имао обавезу да даје све људске и материјалне жртве у борби за свој опстанак, а никаква права да одлучује о својој судбини. — То право задржавали су владари за себе.

У скорој прошлости регент Александар Карађорђевић, на солунском процесу, рекао је: „Све што стрши, главу доле”. Он се овога држао и систематски спроводио. Узмимо „Обзнану”, па 6 јануар 1929 године. И да су сви борбени синови српског, хрватског, словеначког, македонског и црногорског народа имали једну главу, она би отишла доле. Више од двадесет година стварала су се два фронта: дворски фронт убица, пљачкаша, улизица, миговоћа читаве групе људи најпослушнијих слугу двора и монархије Карађорђевића, од претседника владе и министра до последњег сеоског жандарма и пандура, сви су се они утркивали ко ће више опљачкати и обесправити народ за свој рачун и рачун куће Карађорђевића. Имовина куће Карађорђевића о томе најбоље сведочи и позната је по злу свима.

Други фронт је био фронт народа: најбољих Срба, Хрвата, Словенаца, Македонаца и Црногораца. До сукоба између ова два фронта долазило је више пута и у разним облицима и све до 1941 године тај су сукоб крвљу и животима плаћали најборбенији синови народа Југославије — чланови Комунистичке партије као целина, и напреднији појединци и групе осталих политичких странака.

И што је историски тачно, у бившој Југославији владало се, углавном, у име српског народа и баш помоћу и подршком српског народа.

У томе и лежи значај предлога да се монархија и као последњи претставник монархије Петар Карађорђевић и сви чланови куће Карађорђевића једном за свагда свргну и скину са народних леђа и да се прогласи Република. Да тај предлог изнесу пред Савезну скупштину баш посланици Србије, дато им је на то право, јер их је народ изабрао и овластио. То право стекао је српски народ својом херојском борбом нарочито од 1941 године од почетка устанка до победе у рату и за изградњу своје државе, народне државе — Републике. Баш на српском народу и лежи

дужност да из свога списка брише најсрамније име Петра и осталих Карађорђевића. Српски народ окренуо је лист своје историје и пише је крвљу, снагом и вољом најбољих својих синова и кћери — и зато је српски народ у огромној својој већини за народну власт, за Републику. — Живела Република Југославија! (Аплауз).

Претседник: Реч има народни посланик и потпретседник Народне скупштине Фрањо Гажи.

Фрањо Гажи (*Изборни срез Врбовац, НР Хрватска*): Другови народни посланици, у овом историском часу, кад су сви наши народи преко вас својом вољом слободно избраних народних заступника, веома срдечно и одушевљено поздравили Декларацију другова посланика братске Србије, ја у име хрватског а напосе хрватског сељачког народа Декларацију срдечно усвајам и поздрављам. (Буран аплауз). Поздрављајући Декларацију, хрватски народ вјерује да су остварењем Народне Републике Југославије, за коју се он већ одавно борио и толико жртвовао, потпуно изграђени чврсти темељи на којима је, и њему и осталој браћи наше нове Републике Југославије, осигурана срећна и боља будућност.

Да живе народи Републике Југославије! (Бурни поклици: Живели!)

Претседник: Пошто је листа пријављених говорника исцрпена, објављујем да је претрес по овоме предлогу закључен.

Прелазимо на гласање, гласаће се појединачно са за и против.

Предлажем Скупштини да приликом гласања сваки посланик приђе стенографском столу и својим потписом потврди како је гласао. Прима ли Скупштина овај предлог? (Једногласним одобравањем Скупштина прима овај предлог). Објављујем да је предлог примљен.

Секретар Воја Лековић (*Изборни срез Пријепоље—Прибој—Нова Варош, НР Србија*) прозива: Маршал Југославије Јосип Броз Тито.

(Претседник Савезне владе маршал Тито, уз бурне овације и френетични аплауз целе велике дворане, прилази говорници, гласа за и потписује Декларацију о проглашењу Федеративне Народне Републике Југославије. За све време овог веома свечаног чина народни посланици и публика,

која је прекрила галерије, поздрављају маршала Тита дуготрајним аплаузом и сложним: Живео Тито!)

Секретар (наставља прозивку): Владимир Симић. (Пошто је претседник Савезне скупштине гласао за Републику, прозвани народни посланици, један за другим прилазе говорници, гласају и потписују Декларацију праћени једнодушним аплаузом народних посланика и публике. Многи народни посланици, гласајући за Републику, одушевљени овим историским догађајем, давали су изјаве: *Фрањо Гажи*: „Гласам за Републику, јер је Република свему свету дика”; *Костадин Лукић*: „За Републику, За Тита, за народ”; *Лука Пахић*: „За Републику мира и рада, да народ сам собом влада”; *Нико Толо*: „За Републику, 25 година борио сам се и доживео сам да је овим потврдим”, итд.).

(После гласања)

Претседник: Изволите чути резултат гласања. Објављујем да је од укупног броја народних посланика Савезне скупштине — 349, присутно 344 а отсутно 5. Сви присутни народни посланици гласали су за предлог Декларације о проглашењу Федеративне Народне Републике Југославије. (Сви посланици устају, дуготрајним и бурним аплаузом манифестују своје одушевљење, сложено и громко скандирајући: Ре-пу-бли-ка! Ти-то! Ти-то! Овације су трајале пуних 10 минута).

Пошто предлог, који је усвојен, предвиђа да се одмах, још данас одржи заједничка седница оба дома, закључујући ову седницу, молим народне посланике да не напуштају дворану.

(Седница је закључена у 17 часова).

СКУПШТИНА НАРОДА

Друга претходна седница

(29 новембра 1945)

Почетак у 14 часова.

Претседавао претседник Верификационог одбора **Фране Фрол** (НР Хрватска) и новоизабрани претседник Скупштине народа **Јосип Видмар** (НР Словенија).

Претседник Верификационог одбора Фране Фрол: Другови, као претсједник Верификационог одбора отварам други претходни састанак Скупштине народа, са сљедећим дневним редом:

- 1) извјештај Верификационог одбора,
- 2) полагање заклетве и
- 3) избор претсједника, два потпретсједника и три секретара Скупштине народа.

Пре прелаза на дневни ред, молим друга секретара Милана Поповића да прочита записник прошлог састанка.

Привремени секретар Милан Поповић (НР Србија) чита записник првог претходног састанка од 29 новембра 1945 године.

Претседник Верификационог одбора: Има ли ко од другова народних посланика какву примједбу на записник? (Нема). Пошто нема примједаба на записник, објављујем да је записник примљен.

Прелазимо на дневни ред. Прва тачка дневног реда је: извјештај Верификационог одбора.

Молим друга извјестиоца др Јосипа Хрнчевића да изволи прочитати извјештај Верификационог одбора.

Известилац др Јосип Хрнчевић (НР Хрватска) чита:

ВЕРИФИКАЦИОНИ ОДБОР СКУПШТИНЕ НАРОДА
УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ

Бр. 2
29 новембра 1945 године
Београд

СКУПШТИНИ НАРОДА УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Верификациони одбор Скупштине народа Уставотворне скупштине примио је преко привременог претседника Скупштине народа извештај Савезне изборне комисије од 26 новембра 1945 г. бр. 384 о резултатима избора народних посланика за Скупштину народа Уставотворне скупштине, одржаних 11 новембра 1945 године, 165 посланичких уверења (пуномоћија) и сва остала изборна акта.

На основу изборног материјала Верификациони одбор констатовао је:

Да је целој држави било потврђено девет земаљских односно обласних кандидатских листа за избор народних посланика за Скупштину народа Уставотворне скупштине, и то:

1) У федералној јединици Србији:

а) земаљска кандидатска листа Народног фронта Србије са носиоцем листе др Синишом Станковићем, претседником Народне скупштине Србије из Београда, и

б) припојена земаљска кандидатска листа Народног фронта Србије са носиоцем листе Јашом М. Продановићем, министром за Србију Савезне владе из Београда;

2) У Аутономној покрајини Војводини: обласна кандидатска листа Народног фронта Војводине са носиоцем листе инж. Николом Петровићем, министром трговине и снабдевања Савезне владе Југославије;

3) У Аутономној области Косову и Метохији: обласна кандидатска листа Народног фронта Косова и Метохије са носиоцем листе Али Шукријом, јавним тужиоцем за Косово и Метохију из Призрена;

4) У федералној јединици Хрватској: земаљска кандидатска листа Народног фронта Хрватске са носиоцем листе Владимиром Назором, књижевником и претседником Народног сабора Хрватске;

5) У федералној јединици Словенији: земаљска кандидатска листа Народног фронта Словеније, са носиоцем листе Јосипом Видмаром, књижевником из Љубљане;

6) У федералној јединици Босни и Херцеговини: земаљска кандидатска листа Народног фронта Босне и Херцеговине са носиоцем листе Родољубом Чолаковићем, претседником Народне владе Босне и Херцеговине из Бијељине;

7) У федералној јединици Македонији: земаљска кандидатска листа Народног фронта Македоније, са носиоцем листе Баном Андрејевим, министром рударства Савезне владе;

8) у федералној јединици Црној Гори: земаљска кандидатска листа Народног фронта Црне Горе са носиоцем листе Милованом Ђиласом, савезним министром за Црну Гору;

Да је у целој држави од укупног броја уписаних бирача 8,383.455 изашло на изборе 7,413.214 бирача тј. 88,43%;

Да су од укупног броја палих гласова у свим федералним јединицама односно аутономним областима земаљске односно обласне кандидатске листе Народног фронта добиле укупно 6,574.975 гласова, тј. 88,69%, а „кутија без листе“ 838.239 гласова, тј. 11,31%.

Расмотривши целокупни изборни материјал, Верификациони одбор је утврдио да није поднета ниједна жалба нити учињен ма какав приговор на изборе и мандате народних посланика.

На основу тога Верификациони одбор предлаже Скупштини народа да оснажи мандате следећих народних посланика:

1) Станковић др Сенише, претседника Народне скупштине Србије из Београда;

2) Митровић Митре, министра просвете Србије из Београда;

3) Царевић Милоша, министра правде Србије из Београда;

4) Томић Алексе, министра грађевина Србије из Београда;

5) Поповић С. Милана, главног секретара Земљорадничке странке из Београда;

6) Поповића др Милоша, лекара из Београда;

7) Смиљанића Милана, министра пољопривреде Србије из Београда;

8) Радосављевића Добривоја, секретара Извршног народног одбора из Београда;

9) Јаковљевића др Стевана, ректора Универзитета из Београда;

10) Димитријевића Спасоја, земљорадника из Градца (Ср. крагујевачки);

11) Петровића Нинка, помоћника Јавног тужиоца Југославије из Београда;

12) Шећерагића Мурата, члана Верске комисије Југославије из Београда;

13) Илића Павла, генерал-мајора из Београда;

14) Скерлића Велимира, приватног чиновника из Београда;

15) Стојановића Александра, столара из Београда;

16) Манојловић Радмиле, домаћице из Шапца;

17) Продановића М. Јаше, министра за Србију Савезне владе из Београда;

18) Павловића Косана, земљорадника из Степојевца;

19) Бабовић Спасеније, претседнице АФЖ-а из Београда;

20) Влајковића др Милорада, секретара Народне скупштине Србије из Београда;

21) Савића Кирила, професора Универзитета из Београда;

22) Вукосављевића Сретена, министра за колонизацију Савезне владе из Пријеполја;

23) Илића С. Драгољуба, адвоката из Београда;

24) Поповића Радована, земљорадника из Вранића;

25) Петровића инж. Николе, министра трговине и снабдевања Савезне владе из Београда;

26) Јегдића Јована, адвоката из Новог Сада;

27) Шоти Пала, потпретседника Народне скупштине Војводине, Нови Сад;

28) Маснић Петра, потпретседника Народне скупштине Војводине, Нови Сад;

29) Врбовског инж. Павела, агронома из Бачког Петровца;

30) Нађ Гаврила, директора гимназије из Руског Крстура;

31) Лауташ Трајана, потпретседника Среског народног одбора из Панчева;

32) Варге Иштвана, капетана ЈА, Нови Сад;

33) Миланковића Ивана, претседника Градског народног одбора, Суботица;

34) Момчиловића Љубе, секретара Народне скупштине Војводине, Нови Сад;

- 35) Олах Шандора, повереника за индустрију и рударство Народне скупштине Војводине, Нови Сад;
- 36) Милошевић Мире, председнице Покрајинског одбора АФЖ, Нови Сад;
- 37) Братића др Душана, адвоката из Петровграда;
- 38) Царића др Војина, адвоката из Новог Сада;
- 39) Али Шукрије, јавног тужиоца за Космет из Призрена;
- 40) Филиповића Крста, повереника за индустрију и рударство Обласног одбора из Призрена;
- 41) Ђаковића Спасоја, мајора ЈА из Призрена;
- 42) Гаш Аљуша, начелника Окружног одељења ОЗНЕ из Пећи;
- 43) Ђурчића Живојина, секретара Среског одбора из Приштине;
- 44) Затрића Саита, председника Среског одбора из Истока;
- 45) Сулејмани Хивзије, председника Обласног суда из Призрена;
- 46) Агуши Куртеша, помоћника јавног тужиоца из Урошевца;
- 47) Зекерија Реце, повереника народног здравља из Призрена;
- 48) Мустафе Хоце, члана Војног суда из Приштине;
- 49) Назора Владимира, књижевника, председника Народног сабора Хрватске, Загреб;
- 50) Фрола Франа, министра Савезне владе, члана Извршног одбора ХРСС-а, Загреб;
- 51) Смодлаке др Јосипа, министра без портфеља Савезне владе из Сплита;
- 52) Грегорића др Павла, лекара, министра за Хрватску Савезне владе из Загреба;
- 53) Орешчанина Богдана, генерал-мајора из Перне, Кордун;
- 54) Крајачића Ивана, генерал-мајора из Загреба;
- 55) Гошњака Ивана, генерал-лајтнанта из Сиска, команданта II армије;
- 56) Салацана дон Анта, свештеника из Далмације;
- 57) Саили Драгутина, радника, председника Градског народног одбора Загреб;
- 58) Ркмана Душана, сељака из Кордуна;
- 59) Чиковића Тома, сељака, министра Народне владе Хрватске из Копривнице;

60) Миливојевића Јозе, адвоката, претседника Градског народног одбора, Осијек;

61) Хрнчевића др Јосипа, пуковника, претседника Врховног војног суда Југославије, из Бјеловара;

62) Кризмана др Хинка, министра у пензији, из Вараждина;

63) Ненезића Радојице, потпуковника из Аде, котар Осијек, Славонија;

64) Плепелића Стјепана, сељака из Велике Горице;

65) Јадрешина Богда, радника из Биограда на Моруг;

66) Кршула Мата, радника из Селца, Приморје;

67) Попевића Душана, сељака из Бискупије, Далмација;

68) Турковића Ивана (Шкеце), сељака из Побјеника, Чазма, члана Извршног одбора ХРСС-а;

69) Аугустинчић Антона, вајара из Загреба;

70) Видмара Јосипа, књижевника из Љубљане;

71) Коцбека Едварда, професора из Љубљане;

72) Руса Јосипа, судије из Љубљане;

73) Жупанчича Отона, песника из Љубљане;

74) Бевк Франца, публицисте из Љубљане;

75) Беблера др Алеша, правника из Љубљане;

76) Јераса Јосипа, професора из Љубљане;

77) Цајнкара др Станка, професора из Љубљане;

78) Амброжича Ладислава, генерал-мајора из Београда;

79) Кардељ Пепице, раднице из Београда;

80) Кавчича Стана, радника из Београда;

81) Шентјурц Лидије, професора из Љубљане;

82) Сноја Франца, чиновника из Љубљане;

83) Лубеј Франца, учитеља из Љубљане;

84) Видмар Тона, потпуковника из Љубљане;

85) Полака Бојана, потпуковника из Љубљане;

86) Котника Бене, сељака из Поткраја при Гуштању;

87) Луначека др Павела, лекара из Љубљане;

88) Млакара Алојзија, сељака из Новог Места;

89) Новака Ивана, обућара из Тацена;

90) Поглајена Франца, потпуковника из Београда;

91) Хафнера Тона, сељака из Стражишћа при Крању;

92) Жумера Срећка, графичара из Љубљане;

93) Долиншека Тона, радника из Љубљане;

94) Марушића др Драга, правника из Београда;

95) Чолаковића Родољуба, новинара, претседника Народне владе Босне и Херцеговине, Бијељина;

96) Бркића Хасана, адвокатског приправника, министра финансија Народне владе Босне и Херцеговине;

97) Јуринчића Ника, радника, секретара Окружног одбора Народног фронта за Бањалучки округ, Бањалука;

98) Николић Зоре, раднице, члана Главног одбора синдиката за Босну и Херцеговину, Бијељина;

99) Вујасиновића Тоше, приватног чиновника, министра Савезне владе Београд;

100) Куленовића Скендера, књижевника, Травник;

101) Бабић Анта, професора, министра просвете Народне владе Босне и Херцеговине, Сарајево;

102) Бурсаћа Милана, сељака, члана Претседништва Народне скупштине Босне и Херцеговине, Дрвар;

103) Капетановића Хајра, студента, секретара Окружног одбора Народног фронта за сарајевски округ, Босански Нови;

104) Дугоњића Рата, правника, секретара Централног одбора УСАОЈ-а, Сарајево;

105) Папића Радована, учитеља, секретара Окружног одбора Народног фронта за Босну и Херцеговину, Билећа;

106) Ребца Хасана, публицисте, члана Главног одбора муслимана Мостар;

107) Хамовића Рада, генерал-мајора ЈА, Столац;

108) Херљевића Фрање, потпуковника ЈА, команданта 38 дивизије, Тузла;

109) Чубриловића др Бранка, лекара, претседника Земљорадничке странке, Бањалука;

110) Сућића Флоријана, обртника, претседника Извршног одбора ХРОС за Босну и Херцеговину, Ливно;

111) Маглајлића Шефкета, радника, секретара Главног одбора синдиката за Босну и Херцеговину, Бањалука;

112) Барбарића Божа, сељака, претседника Среског народног одбора, Мостар;

113) Васиљевића Душана, адвоката, претседника Главног одбора „Просвете“, Сарајево;

114) Имамовића Фадила, правника, члана Окружног одбора Народног фронта за Округ сарајевски, Зеница;

115) Бабића Љуба, правника, члана Извршног одбора Народног фронта Босне и Херцеговине, Босанска Градишка;

116) Галијашевића Беџира, чиновника, члана Народне скупштине Босне и Херцеговине, Тешањ;

117) Цанкића Хасана, чиновника, члана Окружног народног одбора за Бањалучки округ, Босански Нови;

118) Војновића Ђурађа, сељака, члана Народне скупштине Босне и Херцеговине, Гламоч;

119) Андрејева Бана, министра рударства Савезне владе, Београд;

120) Несторова Димитра Јосифова, потпретседника Народне скупштине Македоније, Битољ;

121) Брашнарова Панка Тодорова, члана Претседништва Народне скупштине Македоније, Велес;

122) Апостолског Михаила, генерал-лајтнанта ЈА, Београд;

123) Темсљовског Борка Јованова, радника, Прилеп;

124) Веслијевског Наума, команданта Македонске дивизије народне одбране, Скопје;

125) Панчева Николе Пешева, претседника Окружног народног одбора, Куманово;

126) Миљовског Кирила Николова, јавног тужиоца Македоније, Скопје;

127) Ацсве Вере Дончове, домаћице, Прилеп;

128) Чаловске Љиљане Ахилове, студента, Скопје;

129) Мартиновског Николе Костова, уметника, Скопје;

130) Нафи Латифа Сумејмановског, команданта VII ударне бригаде 22 дивизије, Чачак;

131) Наумовског Наума Николова, радника, Скопје;

132) Ношпала Тодџе Димкова, министра трговине и снабдевања, Скопје;

133) Марковског Венка Миланова, песника, Скопје;

134) Сејфула Кемала Касима, секретара Градског народног одбора, Скопје;

135) Целеског Лазара Секулова, земљорадника, село Велчиште, Срез охридски;

136) Малинске Веселинке Ѓјорѓево, чиновнице, Скопје;

137) Сали Лиси, секретара Среског народног одбора Гостивар;

138) Мојсова Лазара Донова, студента, Скопје;

139) Гаврилског др Ѓјорѓија Нацева, помоћника Министра трговине и снабдевања, Скопје;

140) Керима Казима Муче, домаћице, Дебар;

141) Бајалског Ристе Јованова, чиновника, Скопје;

142) Ђиласа Милована, савезног министра за Црну Гору, из Среза колашинског;

143) Дапчевића Пека, генерал-лајтнанта из Цетиња;

144) Вујачића Марка, потпретседника Привремене народне скупштине ДФЈ, из Никшића;

145) Оровића Сава, генерал-лајтнанта, Срез андријевачки;

146) Ђетковића Јована, министра пољопривреде и шумарства Црне Горе, Срез подгорички;

147) Бакића Митра, генералног секретара Претседништва Владе ДФЈ, из Среза подгоричког;

148) Попиводе Крста, студента, из Среза цетињског;

149) Ивовића Душана, учитеља из Плеваља;

150) Мугоша Андрије, потпретседника црногорске Народне скупштине, из Среза подгоричког;

151) Мићуновића Вељка, пуковника, из Среза цетињског;

152) Комненића Петра, потпретседника Владе Црне Горе, из Среза вилуског;

153) Грбића Михаила, помоћника савезног Министра ПТТ из Среза херцеговског;

154) Перовића Пунише, министра просвете Црне Горе, из Среза даниловградског;

155) Зоговића Радована, књижевника, из Среза берањског;

156) Гарчевића Гојка, министра финансија Црне Горе, из Никшића;

157) Благојевића др Обрена, помоћника савезног Министра финансија, из Среза пивског;

158) Павића Ника, секретара црногорске Народне скупштине, из Шавника;

159) Добрашиновића Милоја, професора, из Бијелог Поља;

160) Голубовића Радоње, министра унутрашњих послова Црне Горе, из Берања;

161) Петровића Мате, радника, из Котора;

162) Хоџића Џеке, студента, из Рожаја;

163) Голубовића Маринка, капетана, из Среза плеваљског;

164) Радовића Вука, секретара Среског народног одбора, из Колашина;

165) Митровића Божа, претседника Среског народног одбора, из Бара.

Надаље, Верификациони одбор констатује да су на данашњем састанку Скупштине народа присуствовали и изабрани народни посланици: Жижих Живко, Масларић Божић и Борић Фрањо. Ови посланици нису предали Верификационом одбору своја уверења изјавивши да су се изгу-

била. Међутим, Верификациони одбор утврдио је из извештаја изборних комисија и осталог изборног материјала да су ова три посланика правилно изабрана и да не постоје никакве сметње да се и њихови мандати оснаже.

Подносећи овај извештај, Верификациони одбор моли Скупштину народа да га изволи у целости усвојити.

За известиоца је одређен Хрнчевић др Јосип.

Секретар
Лидија Шентјурц, с. р.

Претседник
Фране Фрол, с. р.

Ч л а н о в и :

др Павле Грегорић, с. р., Нинко Петровић, с. р., Кирил Миљовски, с. р., Добривоје Радосављевић, с. р., Рато Дугоњић, с. р., Ладо Амброжич, с. р., Митар Бакић, с. р., Љуба Момчиловић, с. р., Орешчанин Богдан, с. р., Хрнчевић др Јосип, с. р., Али Шукрија, с. р., Радмила Б. Манојловић, с. р., Косан Л. Павловић, с. р., Скендер Куленовић, с. р., Флоријан Сучић, с. р., др Бранко Чубриловић, с. р., Франце Лубеј, с. р.,
Нафи Латиф Сулејмановски, с. р.

ВЕРИФИКАЦИОНИ ОДБОР СКУПШТИНЕ НАРОДА
УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ

Бр. 3
29 новембра 1945 године
Београд

СКУПШТИНИ НАРОДА УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Верификациони одбор Скупштине народа накнадно је примио на верификовање посланичка уверења: Ђуричина Миливоја, земљорадника из Јанковца, Борића Фрање, трговца из Приморја, Ћишића Хусеина, поседника из Мостара, Жижића Живка, јавног тужиоца за Црну Гору, Тодоровића Радомира, земљорадника из Дивостина и Абдураима Мемеда Мустафова, из Штипа.

Одбор је једногласно одлучио да предложи Скупштини народа Уставотворне скупштине да се мандати народних посланика Ђуричина Миливоја, Борића Фрање, Ћишића Хусеина, Жижића Живка, Тодоровића Радомира и Абдураима Мемеда Мустафова верифицирају.

За известиоца је одређен Хрнчевић др Јосип.

Секретар
Лидија Шентјурц, с. р.

Претседник
Фране Фрол, с. р.

Чланови:

др Павле Грегорић, с. р., Нинко Петровић, с. р., Кирил Миљовски, с. р., Добривоје Радосављевић, с. р., Рато Дугоњић, с. р., Ладо Амброжич, с. р., Митар Бакић, с. р., Љуба Момчиловић с. р., Орешчанин Богдан, с. р., Хрнчевић др Јосип, с. р., Али Шукрија, с. р., Радмила Б. Манојловић, с. р., Косан Л. Павловић, с. р., Скендер Куленовић, с. р., Флоријан Сучић, с. р., др Бранко Чубриловић, с. р., Франце Лубеј, с. р., Нафи Латиф Сулејмановски, с. р.

Претседник Верификационог одбора: Отвaram дискусију по извјештају Верификационог одбора.

Пошто постоји споразум свих група, гласаће се акламацијом. Да ли Скупштина прима овдје предложени извјештај Верификационог одбора? (Прима. — Бурно одобравање).

Објављујем да је извјештај Верификационог одбора примљен.

Прелазимо сада на другу тачку дневног реда: полагање заклетве.

Молим све народне посланике да изволе устати и да понављају ријечи заклетве, које ћу ја изговарати. Послије тога ћете сви потписати образац заклетве, који ћете предати Претсједништву.

(Народни посланици устају са својих места и за Претседником Верификационог одбора изговарају речи заклетве, која гласи: „Ја (име и презиме) заклињем се својом чашћу и чашћу свога народа да ћу као народни посланик у раду Уставотворне скупштине верно заступати свој народ и да ћу неуморно чувати и бранити тековине народне борбе, демократска права и слободу народа.“ После тога посланици предају Претседнику Верификационог одбора потписан текст заклетве).

Претседник Верификационог одбора: Дајем 10 минута одмора.

(После одмора)

Претседник Верификационог одбора: Прелазимо на трећу тачку дневног реда: избор претсједника, два потпретсједника и три секретара. У смислу члана 18 Закона о Уставотворној скупштини, Скупштина народа треба најприје да изабере претсједника, потом два потпретсједника а затим

три секретара. Има ли ко какав приједлог. Има ријеч друг Митар Бакић.

Митар Бакић (*НР Црна Гора*): Предлажем за претсједника Скупштине народа друга Јосипа Видмара, претсједника Народне скупштине Словеније. (*Усклици: Живео! — Аплауз*).

Претседник Верификационог одбора: Има ли ко од другова народних посланика још какав други приједлог? (Нема). Пошто постоји споразум група, гласаће се акламацијом. Питам Скупштину народа да ли прихвата приједлог друга Митра Бакића да се за претсједника Скупштине народа изабере друг Јосип Видмар? (Једнодушно одобравање и буран аплауз).

Објављујем да је друг Јосип Видмар изабран за претсједника Скупштине народа. (Аплауз).

Прелазимо на избор два потпретсједника. Има ли ко од другова какав приједлог? Има ријеч друг Кирил Миљовски.

Кирил Миљовски (*НР Македонија*): Предлажем за потпретседнике друга Косана Павловића и друга Божицара Масларића. (Аплауз).

Претседник Верификационог одбора: Има ли ко какав други приједлог? (Нема). Стављам на гласање приједлог друга Кирила Миљовског да се за потпретсједнике Скупштине народа изабере другови Косан Павловић и Божицар Масларић. Прима ли Скупштина овај приједлог? (Прима. — Аплауз).

Објављујем да је приједлог друга Кирила Миљовског примљен и да су за потпретсједнике Скупштине народа изабрани другови Косан Павловић и Божицар Масларић. (Аплауз).

Прелазимо на избор три секретара. Има ли ко какав приједлог? Има ријеч Скендер Куленовић.

Скендер Куленовић (*НР Босна и Херцеговина*): Предлажем за секретаре другове Нинка Петровића, Јозу Миливојевића и Михаила Грбића.

Претседник Верификационог одбора: Има ли ко од другова какав други приједлог? (Нема). Прима ли се приједлог друга Куленовића? (Прима се). Објављујем да је приједлог друга Куленовића прихваћен и да су за секретаре Скупштине народа изабрани Нинко Петровић, Јоза Миливојевић и Михаил Грбић. Молим изабране другове да заузму своја мјеста.

Претседник Јосип Видмар: Другови и другарице, преузимајући претседништво овог високог дома, захваљујем се свима вама на пажњи и на части коју сте указали не толико мени лично колико словеначком народу који се тако одлучно борио у нашој ослободилачкој борби. (Аплауз).

Прелазимо на дневни ред. Извештавам Скупштину да су народни посланици из Србије поднели предлог о проглашењу Федеративне Народне Републике Југославије. (Сви народни посланици устају и бурним аплаузом поздрављају предлог. Двораном се разлежу узвици: „Живела Република!“)

Има реч друг др Синиша Станковић, који ће изложити овај предлог.

Др Синиша Станковић (НР Србија): Другови народни посланици, у име другова посланика са територије Србије част ми је поднети Народној скупштини следећи предлог:

„Ми доле потписани посланици Скупштине народа Уставотворне скупштине из Србије предлажемо да Скупштина народа изгласа приложени текст Декларације о проглашењу Федеративне Народне Републике Југославије, с тим да по усвајању овог предлога у оба дома буде данас сазвана заједничка седница оба дома за расправљање истог предлога“.

Народни посланици Скупштине народа из Србије:

Синиша Станковић, с. р., Сретен Вукосављевић, с. р., Кирило Савић, с. р., Љуба Момчиловић, с. р., Шандор Олах, с. р., Шоти Пал, с. р., Нинко Петровић, с. р., Добривоје Радосављевић, с. р., др Душан Братић, с. р., Милош Царевић, с. р., Петар Маснић, с. р., Живојин Ђурчић, с. р., проф. Реџа Зекерија, с. р., Затрић Саит, с. р., Мустафа Хоџа, с. р., Раде Миоковић, с. р., Шећерагић Мурат, с. р., Милан Д. Смиљанић, с. р., Агуши Куртеш, с. р., Хивзија Сулејмани, с. р., др Милош Поповић, с. р., др Стеван Јаковљевић, с. р., др Војин Царић, с. р., Никола Петровић, с. р., Аљуш Гаш, с. р., Баковић Спасоје, с. р., Спасенија-Цана Бабовић, с. р., Лерик Стеван, с. р., Радомир Т. Тодоровић, с. р., Стеван Варга, с. р., др Милорад Влађковић, с. р., Миливој Ђуричин, с. р., А. М. Стојановић, с. р., Радован М. Поповић, с. р., Косан М. Павловић, с. р., Спасоје Д. Димитријевић, с. р., Велимир Скерлић, с. р., Миланковић Иван, с. р., Радмила Б. Макојловић, с. р., Алекса Томић, с. р., Јаша М. Продановић, с. р., Драгољуб С. Илић, с. р., Милошевић Мира, с. р., Поповић Милан, с. р., Павле Илић, с. р., Али Шукриа, с. р.

Текст Декларације гласи:

„ДЕКЛАРАЦИЈА О ПРОГЛАШЕЊУ
ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Кроз двадесет и две године постојања Југославије пре рата њени народи нису могли остварити своје вековне тежње: националну равноправност и социјалну правду. Уместо да буде остварено њихово братско јединство на основу равноправности, ненародна владавина једне хегемонистичке клике стварала је међу њима све дубљи јаз и међусобни раздор.

Таква политика угњетавања појединих народа и њиховог разједињавања, као и брутална политичка и социјална реакција коју су спроводиле реакционарне клике са монархијом на челу, ослабила је државу изнутра као и према спољњем свету, што је довело до катастрофалних последица у време најезде фашистичких сила на Југославију априла 1941 године.

У време априлске најезде Немачке и других фашистичких сила на Југославију, Петар II Карађорђевић није имао ни способности ни воље да организује отпор народа против окупатора, већ је побегао у иностранство, а народе Југославије препустио њиховој судбини.

Својим поступцима за време народноослободилачке борбе Петар II Карађорђевић ослабио је отпор народа према окупатору. Он је свим средствима помагао народне издајнике који су од 1941 непрекидно водили борбу против Народноослободилачке војске, односно против ослободилачког покрета народа, а сарађивали са окупатором.

Народи Југославије устали су у борбу против фашистичких окупатора и домаћих издајника, чврсто решени да бране своју независност и слободу и да допринесу свој удео општим напорима Уједињених нација против заједничког непријатеља. У четворогодишњој борби народи Југославије остварили су своје чврсто јединство и братство. Они су крваљу и животима својих најбољих синова не само победили окупаторе и њихове домаће сараднике него су уклонили све оно што их је у прошлости раздвајало. Они су чврсто решили да створе такав унутрашњи поредак који ће им омогућити миран развитак и остварење боље и срећније будућности.

Народи Југославије уверили су се, како у периоду од Првог до Другог светског рата, тако и у самом току четво-

рогодишње ослободилачке борбе да је монархија била највећа сметња стварању нове Југославије, братске и демократске заједнице равноправних народа. Они су се уверили да је монархија главни кривац и за све поступке ненародних режима и пре рата као и за оно што су наши народи морали подносити од домаћих издајника који су били помагани од монархије.

На основу тога и сагласно слободно израженој вољи свих народа Југославије, Скупштина народа Уставотворне скупштине решила је и решава у име народа:

I

Демократска Федеративна Југославија проглашује се народном републиком под именом *Федеративна Народна Република Југославија*.

Федеративна Народна Република Југославија је савезна народна држава републиканског облика, заједница равноправних народа који су слободно изразили своју вољу да остану уједињени у Југославији.

II

Са овом одлуком коначно се у име свих народа Југославије укида монархија у Југославији, а Петар II Карађорђевић, са целом династијом Карађорђевића, лишава се свих права која су њему и династији Карађорђевића припадала.

Дано у Београду, главном граду Федеративне Народне Републике Југославије, 29 новембра 1945 године”.

Другови народни посланици, сматрам да у овоме свечаном тренутку није потребно давати никакво нарочито образложење овоме предлогу. Прихватајући овај предлог, Скупштина народа у суштини потврђује велику стварност коју су борбом наши народи исковали својим рукама и својих животима.

Молим Скупштину народа, у име својих другова, да једногласно усвоји овај предлог. (Сви посланици устају и дуго аплаудирају).

Претседник: Отварам дискусију о овом предлогу народних посланика. Дајем реч другу Миловану Ђиласу, министру за Црну Гору.

Милован Ђилас (НР Црна Гора): Мислим да није потребно трошити много ријечи око овога предлога, иза кога

стоје четири године рата и више од двадесет година упорне борбе народа Југославије против националног угњетавања, а за остварење истинске народне демократије. Иза овог предлога стоји море проливане крви, стоји безброј жртава, стоје огромни напори, патње и муке свих народа Југославије.

Ја бих хтио само са неколико реченица да се осврнем на чињеницу шта је значила у Југославији, прије и за вријеме овога рата, монархија и какву је она улогу одиграла, и због чега ми морамо прогласити републику.

Ми морамо прогласити републику због оне реакционарне, сплеткарошке, завјереничке, корупционашке и назадне улоге коју је монархија играла у прошлости наших народа, од 1918 г. до данашњег дана. А посебно, ми морамо прогласити републику због оне улоге коју је монархија одиграла у најсудбоноснијем часу наших народа — како се то обично каже, тј. у оном часу када се заиста поставља за један народ питање: да ли је он заслужан да иде напријед, да ли има снаге да иде напријед, и да ли у себи налази снаге да ствара један нов и друкчији живот. У моменту, када се за наше народе радило с томе да крену историју напријед и да пођу напријед, монархија је свима линијама вукла назад, заједно са свима непријатељима. (Бурн аплауз).

Улогу монархије у рату треба посебно истаћи, јер исто онако како иза овога предлога, који су поднијели посланици Србије, стоји море крви, патња, невоља, и чуда од јунаштва наших народа, тако иза монархије стоји сва издаја, све национално угњетавање, сва корупција, све лажи, све подлости, све интриге, све издаје, све продавање Југославије иностранству. (Узвизи: Тако јел!).

Вама је врло добро, другови народни посланици, познато да у свијету има такозваних добрих монархија, тј. оних монархија које у народном и државном животу не играју неку озбиљну улогу. (Др Хинко Кризман: Зато су оне „добре“!). То су оне такозване добре монархије. Са нашом монархијом није такав случај. Без обзира што смо ми имали незгодне, покварене и назадне краљеве, и без обзира на то што је династија Карађорђевића, особито од краља Александра наовамо, била легло подлости, завјера против народа, издајства, интрига, кукавичлука, крвољаштва, суровости итд. Југославији уопште не одговара монархија као установа, јер је монархија као установа неспојива са

онаквим политичким и друштвеним уређењем и односима какви су се створили у нашој земљи.

Монархистички облик је неспојив са федерацијом, неспојив је са једном државом као што је наша, у којој треба да постоје неколико равноправних народа. С друге стране, под данашњим условима монархија је неспојива са оваквом народном демократијом какву ми имамо и какву изграђујемо.

Чак и да се не ради о једном краљу издајнику, чак и да се не ради о једној издајничкој династији, ми бисмо републику морали прогласити, а то ћемо учинити утолико прије и морамо учинити утолико прије, што се баш ради, како сам казао, о једној издајничкој династији и једном издајничком краљу. Шта значи за нас завршетак монархије и проглашење републике? То за нас значи завршетак наше борбе, завршетак једне етапе наше борбе. Разумије се да сама борба још није завршена. Али ако хоћемо да водимо борбу и даље и да народни живот крећемо напријед, да развијамо народну демократију и равноправност народа, онда морамо отстранити с пута монархију. Ми данас, уствари, нећемо прогласити републику у обичном смислу ријечи. Ми ћемо прогласити један нови тип републике, тј. народну републику, у којој ће бити омогућено да стално идемо напријед, да стално побољшавамо наш друштвени и социјални положај и да стално побољшавамо услове свога економског, културног и државног живота. Једна страница историје народа Југославије данас се завршава, а нова страница историје народа Југославије ће данас почети: страница мирног развика, страница рада у миру, страница изградње, обнове и свестраног напретка наше земље.

Ми данас, другови, довршујемо оно дјело које су релативно малобројне групе партизана, голоруких, босих и гладних, започеле 1941 године, оно дјело које је кулминирало у Јајцу 1943 године.

Нас је народ, сем осталог, послао овдје да му дамо републику и ја сам увјерен да неће бити никога ко неће извршити ову народну вољу. (Буран и дуготрајан аплауз).

Претседник: Дајем реч другу др Хинку Кризману.

Др Хинко Кризман (НР Хрватска): Другови народни посланици, када је у прошлом столећу француски народ стајао пред судбоносном одлуком да ли ће својој домовини дати републикански или монархиски облик владавине, онда је

један велики родољуб и државник француски казао ово: „Ако монархија угрожава јединство народа и сигурност француске државе, онда сам против монархије; ако републикански облик владавине учвршћује јединство народа и будућност Француске, онда сам за републику.”

У овом хисториском часу, када морамо и можемо да рижешимо облик владавине наше нове народне државе, онда само народни интерес може бити мјерило да се определијели према овоме питању. Народни интерес тражи и будућност државе тражи да се једанпут заувјек свргне срамна и грешна династија Карађорђевића. Народни интереси траже, будућност свих југословенских народа тражи и сигурност државе наше тражи да се прогласи републикански облик владавине. Јер, само у републиканском облику владавине, у Народној Републици Југославији може бити мира и измирења међу народима, може бити праве демократије, може бити сигурности државног развитака. Политичка историја забиљежиће и биљежи да су династије Обреновића и Карађорђевића у своме почетку имале извјесне заслуге за изградњу мале Србије. Али та политичка историја биљежи да су и те династије много немира и много несрећа донијеле народу Србије. А недавна прошлост и садашњост је тежак и крвав доказ оптужбе против династије Карађорђевића, која је и оне биједне ферменте демократије, који су у оном првом нашем уставу били донесени, изигравала, која је рушила сваку парламентарну владавину чим је била постављена, која је главни кривац оној мржњи и оној несрећи која је настала између Срба и Хрвата. Ми, Хрвати, добро знамо и сјећамо се, и то искуство смо скупо платили, како су хрватске политичке снаге биле изиграване против српских политичких снага, и обратно. Ми добро знамо да је оно оружје које је погодило у срце учитеља хрватског народа Стјепана Радића и његове другове (*Гласови: Слава им!*), да то оружје није било само пуко оружје оног злочинца и да је рука која је оно оружје одапела била у двору. А најновија наша прошлост, ова народна борба за слободу и за Југославију, доказ је издаје те династије, јер је у најсудбоноснијем часу, када се народ дигао да оствари нову Југославију, југословенски краљ био против Југославије и Народноослободилачке борбе.

Другови народни посланици, за демократе не може да буде дискусије да ли су за монархију или републику. Демо-

кратија и монархија не могу никада бити пријатељи. Питање је само снаге демократије када ће да оствари републикански облик владавине. А, захваљујући народноослободилачкој борби, која је дигла народ и измирила га, ми данас можемо без оних тешкоћа које обично прате овакве промјене, удовољавајући једнодушном захтјеву народа и плебисциту народа извршеном 11 новембра ове године, да прогласимо републикански облик владавине.

Другови народни посланици, ја примам приједлог другова посланика Србије и нарочито им се захваљујем што тај приједлог долази од њих. Они овим приједлогом доказују да се Србија, нова демократска Србија, без свих сентименталности и без свих лажних традиција хвата у коло да у братском загрљају са свима народима Југославије изврши велико народно дјело изградње федеративне демократске Југославије.

Живјела Република! (Аплауз).

Претседник: Има реч друг Едвард Коцбек.

Edvard Kocbek (LR Slovenija): Tovariši in tovarišice poslanci, dovolite mi, da spregovorim besedo v imenu Slovencev poslancev, lahko rečem v imenu slovenskega naroda. V tem usodnem zgodovinskem trenutku, ko se spreminja oblika vladavine naše države, mislim, da je potrebno, da prav mi Slovenci povemo, kateri je tisti razlog, ki nas upravičuje da z jasno zavestjo in polno odločnostjo podpisujemo izjavo, ki nam jo je bratski srbski narod dal v predlog. Na prvi pogled se zdi, da mi s to odločbo predvsem izrezujemo iz narodnega občestva Jugoslavije neko tuje telo, neko okamenino, neko fosilijo. Toda, tovariši in tovarišice, z odpravo dinastije mi ostvarjamo in povzročamo še nekaj več. Mi iz našega narodnega življenja odpravljamo tisto napačno formalno avtoriteto, ki je stala nad vsem dejanjem in nehanjem starega političnega reda. In zato je to dejanje obeh zbornic v prestolici Jugoslavije tako zgodovinsko važno in posebno odločilno za nas Slovence. Mi Slovenci smo tisti mali narod, ki je takoj v začetku naše samostojnosti izgubil svoje narodne vladarje in ki je nad tisoč let neprestano okušal tuja kraljevstva, cesarska in apostolska veličanstva, ki niso samo tlačila svojih podanikov, ampak so temu narodu moralno pila njegovo kri. In zato morda noben narod Jugoslavije ne podpisuje s tako odločnostjo in s tako jasnostjo te deklaracije kakor prav mi Slovenci. (Ploskanje).

To našo izjavo, to odločitev pa krepi še zavest, da je nismo izvojili samo mi Slovenci, ampak vsi bratski narodi Jugoslavije. Največje veselje nam je, da so to deklaracijo predložili bratje Srbi, da to deklaracijo sprejema vsa jugoslovanska država, bratje Hrvati, bratje Črnogorci, bratje Makedonci, bratje Bosanci in Hercegovci. Zato mislim, da me preostaja nam Sloven-
cem nič drugega kakor da na koncu damo tej zavesti izraza še na ta način, da vzliknemo: Naj živi nova ljudska suverenost naših narodov! (Ploskanje).

Претседник: Има реч народни посланик дон Анте Салацан.

Дон Анте Салацан (НР Хрватска): Другови и другарице, господо народни посланици, чујте пјесму гробова, чујте гласове оних који дадоше своје животе за слободу. Чујте нову пјесму, пјесму слободе. Погледајте ову велељепну зграду, овај храм, храм слободе, сазидан рукама првобораца, поплочен костима хероја, заливен крвљу најбољих синова славенства. Погледајте тај велељепни храм слободе коме се дивимо. Данас је остварен сан наших прадједова, наших великана. Данас је завршено дјело што су га створили синови и кћери југословенских народа, данас је створена нова зграда, створена је нова земља, земља равноправности, нова Република Југославија. (Аплауз). Република је била и идеал свих наших великана, идеал за који су се борили сви Јужни Словени: Хрвати, Срби, Црногорци, Словенци, Македонци, Херцеговци и браћа Босанци. Република коју је сазидао нико други но народни херој маршал Тито — данас је стварност. (Аплауз). Република је — слобода, равноправност, идеал демократије. Данас, на овај свечани дан, када одлучујемо и када извршујемо вољу наших народа, ми мо-
рамо из свег срца жарко да кликнемо:

Нека нам живи нова домовина Федеративна Република Југославија!

Другови, ми данас нисмо само они који стварају, него смо ми данас и гробари, гробари старог. Ми данас не стављамо само бетонску плочу на лешину монархије и на кућу Карађорђевића, него се кунемо, заклињемо се своме народу да ћемо бити чувари оних свијетлих идеала за које су дали своје животе наши другови првоборци, хероји народа Југославије, да ћемо бити републиканци. Смрт монархији, живјела нам Република! (Аплауз).

Претседник: Има реч Милош Царевић.

Милош Царевих (НР Србија): Господо и другови народни посланици, дозволите ми да, поред свог потписа на предлогу са друговима из Србије, кажем и ја неколико речи.

Народна власт манифестује се у својој историској перспективи још од првих дана наше државе и политичког живота као народна борба и тежња народа да сам собом управља. Та народна борба за начело да је народ извор сваке власти изражавала је тенденцију против централизма као државног система и његовог најближег носиоца монарха.

Ако хоћемо, а ми хоћемо, да поштујемо принцип о недељивости народне власти, о томе праву народа да сам бира све, па и врховне органе власти, ако хоћемо, а ми хоћемо, да поштујемо принцип братства и јединства народа Југославије, у којој равноправност народа може добити само и једино свој израз у републиканизму и федеративном уређењу наше државе, онда ми данас не треба ништа друго да учинимо, већ само да дефинитивно оформимо оно што су наши народи исказали у најтежим данима народноослободилачке борбе.

Остављени и напуштени од носилаца бивше државе Југославије, у априлу 1941 године, и тиме разрешени свих обавеза према тој од народа одбеглој држави, наши народи се опредељују сами и слободно израђују два принципа: принцип народне власти и принцип федерације, као два основна камена темељца на којима треба да почива наша будућа држава.

Та два принципа императивно налажу да усвојимо федерацију и републикански облик наше државе. То је једно. Поред тога, као што су и предговорници рекли, и та династија, и тај краљ, у чије су име у тим најтежим данима изречене хиљаде смртних пресуда извршених на начин који је у правној науци познат као најсрамније злочинство — клањем, и тај краљ који је био врховни командант војске, који је заједно са окупатором водио борбу против народа, не заслужује заиста не само да се врати, него не заслужује да траћимо и једнога минута више о томе да га свргнемо и да га оставимо тамо куда је сам пошао.

Ја завршујем свог говор покликом: Живела Федеративна Република Југославија!

Претседник: Има реч друг Бане Андрејев.

Бане Андрејев (НР Македонија): Другови, данас у овоме дому наш народ има право да говори својим језиком, да

говори језиком којим и ја говорим, а који му је толико година било забрањено да говори. Македонски народ извојевао је ово своје право својом борбом, заједно са српским народом и осталим нашим народима, борбом против монархије и за републику.

Другови, а шта је била та монархија? Била је носилац реакције, носилац великосрпског шовинизма. Она је тежила да опустоши и да уништи македонски народ. Место школа, место културе, место слободе и права она зидале жандармериске касарне. Хапшењем и прогонима тежила је да прекрсти македонски народ у јужно-србијански и да избрише његово име, да забрани македонску песму. Она је забрањивала македонски језик. Она није успела да направи од њега српски народ, али га је зато прогањала, хапсила и пљачкала. Македонски народ знао је да се то не ради у име српскога народа јер се и српски народ такође борио за слободу а против монархије. Зато је сав македонски народ против монархије. Она је била не само носилац реакције, него је ширила мржњу и сукобе међу народима Југославије. Она је на томе стварала и ковала своје планове и тежила да угњетава и пљачка македонски народ.

Својом борбом српски народ је показао да то није рађено у његово име. Монархија је била не само носилац реакције у земљи већ и носилац међународне реакције, носилац диктатуре и бесправности. Она је отвараала врата и фашизму и међународним интервенцијама. Она је отворила врата и Хитлеровом фашизму, а и данас кује планове против свога народа, па зато нема права да постоји. Зато је данас македонски народ заједно са српским и осталим народима Југославије против монархије.

Као што рекох, македонски народ зна да се у овој четворогодишњој борби борио заједно са синовима српскога народа и да су се синови српског народа борили не само за своју слободу већ и за слободу македонског народа. А та борба и слобода не могу да се споје са монархијом.

Другови, неки међународни шпекуланти, слуге Кобурга, Хитлера и Мусолинија, који су служили међународној реакцији, међународне убице који су оспоравали право македонском народу на постојање, устали су 1941 године против македонског народа, позвали га да се бори против своје браће Срба и да буде жандарм на Балкану. Македонски народ није послушао и својом борбом јасно је показао шта жели. Он је и на овим изборима одлучно казао да је за ре-

публиканску Југославију. (Аплауз). Зато, другови, узвикујем: Да живи Федеративна Народна Република Југославија! (Аплауз).

Претседник: Дајем реч другу Николи Петровићу.

Никола Петровић (АП Војводина — НР Србија): Другови народни посланици, ово што се овде данас извршује то је акт историске правде. Данас народи Југославије доносе историску одлуку да збаци с престола издајничку династију Карађорђевића и да прогласе своју народну републику. Народи Војводине поздравиле ову одлуку са одушевљењем, јер је монархија и за народе Војводине била извор безвлашћа, извор несрећа и многих недаћа. Када су се 1941 године први партизани у нашем јуначком Срему дигли у борбу против окупатора, они су у своме срцу носили републику. И данас ми можемо казати да безбројне жртве које су народи Југославије, па и народи Војводине, у овој рату поднели нису узалуд пале. Народи Југославије данас докончавају велико историско дело и проглашују републику.

У име посланика из Војводине, који су са друговима посланицима из Србије потписали овај предлог о проглашењу Народне Републике Југославије, ја кличем: Да живи Федеративна Народна Република Југославија. (Буран аплауз).

Претседник: Дајем реч другу Алекси Томићу.

Алекса Томић (НР Србија): Другарице и другови, грађани и грађанке, најзад је са развитком стихиске снаге збивања и догађаја и историске неминовности и независности постављено пред народ питање, хоће ли да буде Република и да ли ће се остварити идеал наше најбоље деце која су пуне четири године, на врху своје пушке, носила сунце слободе нашој земљи.

Најзад, поставило се питање да ли ће онај срам, да ли ће она лаж, да ли ће она превара која је кроз двадесет и пет година витлала у нашој земљи и даље бити у нашој земљи. Ми смо се данас скупили и дошли овде још и због нечег другог, а то је да кажемо целоме свету да је само једна сила у свету, а то је свет у служби правде (Буран аплауз), да је само једна слава у свету, а то је дух у служби истине. Дух и савест људска главне су моторне снаге која крећу човечанство путем прогреса, а правда и истина то су врховна начела најпречишћенијег морала кроз све векове и код свих народа. Шта је са онима који се огреше према

тој правди или истини: био велики или мали, богат или сиромаш, био краљ или просјак? Они морају бити кажњени. Према томе, и онај који је почео своју владавину, прво у Србији, па потом постао југословенски краљ, данас је кажњен и то не само он, него и његово потомство.

У историји човечанства народима се само једанпут пружа прилика да остваре своје идеале. И ово што ми преживљујемо сада, то је револуција духа, револуција мисли. Та револуција није од јуче, она је још од пре четири године, кад је наш генералитет командовао „к нози” и „на колена пред непријатељем”. Онда су људи који су знали шта је част једнога народа нашли да је потребно да пођу у шуму и позвали су своје другове да се боре за част и достојанство свога народа. По киши, по снегу, по жези, по мразу, голи, боси, гладни борили су се. Борили су се са бескрајно надмоћнијим непријатељем. И једнога дана, после четири године, они су, збиља, на врховима својих лушака донели сунце слободе својој земљи. Али та револуција није од јуче, није од пре четири године; она има много дубљих узрока по једној великој теорији у науци, теорији каузалитета: да нема последица без узрока ни узрока без последица. Још давно и давно кад је онај несрећни и злосрећни Александар отео престолонаслеђе своме брату, па када је присилио оца да му уступи место и када је, излазећи из дворске дворане, запитао свога ађутанта: „Шта мислите, који ће ми краљ бити за углед?” овај му је, мислећи на то да је то син Петров, поменуо Шведску и Норвешку. „Ха! Ха! Како сте наивни, одговорио је Александар, зар је Балкан Шведска и Норвешка?! Мени ће бити узор Краљ Фердинанд Кобуршки”. И он је доследно ишао тим правцем.

Преузимајући краљевску власт — а ја то хоћу да вам кажем кад пред историјом и вашом савешћу вршите велики чин, кад проглашавате демократску и федеративну Републику Југославију — преузимајући власт Александар је још 1915 године, већ у Краљеву, предложио капитулацију. Али је наишао на војводу Путника, човека другог кова и другог морала. Према извештају који је мени дао, и што је мени казао сам Живко Павловић, Путник је позвао Пашића, Стојана Протића, Лазара Пачуа, Љубу Јовановића и друге и казао им: „Ви радикали знате шта вас чека од стране Аустрије ако капитулирате. Може се круна поморити и са три округа. Али ја носим на савести одговорност

пред народом. Нема капитулације, борићемо се до последњег човека”.

Уз то, ја сам био сведок и гледао како су мајке, бежећи испред непријатеља, сахрањивале покрај пута своје мртве; ја сам гледао како су трећепозивци умирали по путевима показујући како се умире за свој народ. Али то му није сметало да на Крфу почини она недела.

И после су се низале читаве лажи и преваре од стране његове. Кад су народи већ онда, у старој Југославији, предложили да се уједине у једну државу, он их је ујединио у једну монархију под династијом Карађорђевића. Затим је дошао Видовдански устав, после њега „Обзнана” и истеривање народних посланика комуниста, затим закон о заштити државе и разбијање свих странака, а да не говорим о странкама као што су Републиканска и Комунистичка.

Ко зло ради њему се на крају и суди. И у овоме тренутку, господо и другови народни претставници, потребно је, ма и површно, подвући шта је република а шта монархија. Монархија је власт једнога човека и то неодговорна власт. Монархија је власт једнога човека који по пореклу или по наслеђу долази на то место. А ја вас питам, господо и другови, зар један краљ не може да роди једног рђавог сина, лопова, бездушника, убицу, као што је био Александар? Питао сам ја народ толико пута: „Да ли бисте трпели само три године једног рђавог кмета у општини? И шта бисте тек рекли да је кмет наследан? Међутим, трпите да вам господар и шеф државе буде зликовац, убица и рђав човек!” И сад још има људи који се заносе да ће син Александров бити бољи и ако теорија о наслеђу баш обратно доказује. За нас, за народе Југославије, република је социјална правда, република је политичка слобода. Монархија је лаж, превара и обмана. Монархија је социјална неправда и политичка неслобода. И кад ви, народни претставници, у овоме тренутку са таквим одушевљењем кличете Републици, кликните још једанпут, нека загрми кроз цео свет: да су се народи Југославије усправили на своје ноге, и да више никада неће допустити да се поврати монархија у Југославији. (Буран аплауз).

За мене и моје другове, за нас старе борце, као и за републиканске гробове, данас је највећи дан, дан славе и највећи празник.

Али је, другови, потребно још нешто да кажем. То ће бити посланица, или истовремено и један историски доку-

менат, који ћете чути у овој кући. Пре 14 година, овде, поред ових зидина, прошетао је тај крвави Александар у аутомобилу са једним познатим политичким човеком, који је посредовао међу политичким људима, да му име не спомињем. Када су били овде према Скупштини, између двора и Скупштине, онда је господар казао томе свом пријатељу: „Кажите вашем Јаши, да сам му затворио дућан, тј. ову Народну скупштину”. На то је Јаша Продановић одговорио: „Ако си човек и његов пријатељ, реци му да нећу да умрем док не затворим онај друти дућан прекопута”. (Бурно одобравање).

И ено вам старца, који по својој скромности ћути, али је дочекао да затвори дућан, не само резу, него му је на тај дућан ударио печат и тако га затворио заувек. (Бурно одобравање).

Претседник: Пошто је листа пријављених говорника исцрпена, стављам предлог на гласање. Гласаће се поименице. На прозивку, гласаће се за или *против* Републике. Осим тога, сваки од прозваних другова потписаће изјаву, односно предлог, који се налази код стенографског стола. Молим секретара да изврши прозивку народних посланика.

Секретар Нинко Петровић (НР Србија) прозива посланике да гласају.

(После гласања)

Претседник: Објављујем резултат гласања. Гласало је 166 народних посланика. Сви су гласали за Републику. Отсутно је било 9 народних посланика (Сви присутни народни посланици устају и одушевљено и дуго аплаудирају).

Према томе, објављујем да је предлог о проглашењу Федеративе Народне Републике Југославије у овсме дому једногласно примљен. (Сви посланици поново устају и дуго и одушевљено аплаудирају. Манифестацијама народних посланика придружује се и многобројна публика која испуњава галерије.)

Пошто овај предлог садржи уједно и предлог да се још данас оба дома састану у заједничку седницу ради претреса истог предлог, то ће Претседништво овога дома саопштити Претседништву Савезне скупштине да је овај предлог овде једногласно примљен.

Овим закључујем данашњу седницу.

(Седница је закључена у 16 часова).

ЗАЈЕДНИЧКА СЕДНИЦА САВЕЗНЕ СКУПШТИНЕ И СКУПШТИНЕ НАРОДА

Прва седница

(29 новембра 1945)

Почетак у 17,20 часова.

Претседавао председник Савезне скупштине **Владимир Симић**.

(При уласку народних посланика Скупштине народа у дворану сви народни посланици Савезне скупштине поздрављају их бурним и дуготрајим аплаузом).

Претседавајући Владимир Симић: У смислу усвојеног предлога у оба дома, отварам заједничку седницу ради претресања Декларације Уставотворне скупштине, Декларације о проглашењу Федеративне Народне Републике Југославије.

Молим друга народног посланика др Симишу Станковића да прочита Декларацију. (Буран аплауз).

Др **Симиша Станковић** (НР Србија) чита:

„ДЕКЛАРАЦИЈА О ПРОГЛАШЕЊУ ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Кроз двадесет и две године постојања Југославије пре рата, њени народи нису могли остварити своје вековне тежње: националну равноправност и социјалну правду. Уместо да буде остварено њихово братско јединство на основу равноправности, ненародна владавина једне хегемонистичке клике стварала је међу њима све дубљи јаз и међусобни раздор.

Таква политика угњетавања појединих народа и њиховог разједињавања, као и брутална политичка и социјална реакција коју су спроводиле реакционарне клике са монархијом на челу, ослабила је државу изнутра као и према спољњем свету, што је довело до катастрофалних последица у време најезде фашистичких сила у Југославију априла 1941 године.

У време априлске најезде Немачке и других фашистичких сила у Југославију, Петар II Карађорђевић није имао ни способности ни воље да организује отпор народа против окупатора, већ је побегао у иностранство а народе Југославије препустио њиховој судбини.

Својим поступцима за време народноослободилачке борбе Петар II Карађорђевић ослабио је отпор народа према окупатору. Он је свим средствима помагао народне издајнике који су од 1941 непрекидно водили борбу против Народноослободилачке војске, односно против ослободилачког покрета народа, и сарађивали са окупатором.

Народи Југославије устали су у борбу против фашистичких окупатора и домаћих издајника чврсто решени да бране своју независност и слободу и да допринесу свој удео општим напорима Уједињених нација против заједничког непријатеља. У четворогодишњој борби народи Југославије остварили су своје чврсто јединство и братство. Они су крвљу и животима својих најбољих синова не само победили окупаторе и њихове домаће сараднике, него су и уклонили све оно што их је у прошлости раздвајало. Они су чврсто решили да створе такав унутрашњи поредак који ће им омогућити миран развитак и остварење боље и срећније будућности.

Народи Југославије уверили су се, како у периоду од Првог до Другог светског рата, тако и у самом току четворогодишње ослободилачке борбе да је монархија била највећа сметња стварању нове Југославије, братске и демократске заједнице равноправних народа. Они су се уверили да је монархија главни кривац и за све поступке ненародних режима и пре рата као и за оно што су наши народи морали подносити од домаћих издајника који су били помагани од монархије.

На основу тога и сагласно слободно израженој вољи свих народа Југославије, Уставотворна скупштина на зајед-

ничкој седници Савезне скупштине и Скупштине народа, решила је и решава у име народа и на основу законских одлука оба дома:

I

Демократска Федеративна Југославија проглашује се народном републиком под именом *Федеративна Народна Република Југославија*. (Сви народни посланици устају и, уз бурно, дуготрајно аплаудирање, кличу громко и сложено: Република! Република! Живела Федеративна Народна Република Југославија! Живео маршал Тито! — Одушевљене овације трају неколико минута).

Федеративна Народна Република Југославија је савезна народна држава републиканског облика, заједница равноправних народа који су слободно изразили своју вољу да остану уједињени у Југославији.

II

Са овом одлуком коначно се у име свих народа Југославије укида монархија у Југославији, а Петар II Карађорђевић, са целом династијом Карађорђевића, лишава се свих права која су њему и династији Карађорђевића припадала. (Сложни узвици: Тако је! — Сви народни посланици устају и поново одушевљено и дуготрајно аплаудирају).

Дано у Београду, главном граду Федеративне Народне Републике Југославије, 29 новембра 1945 године".

(После једнодушног усвајања Декларације на заједничкој седници, чланови претседништва оба дома оверили су је својеручним потписима).

Претседавајући: Декларација о проглашењу Федеративне Републике изгласана је и у Савезној скупштини и у Скупштини народа једногласно и појединачним гласањем, према обавештењу о узајамном раду. У Савезној скупштини од укупно 349 народних посланика присутно је 344 и за предлог су гласали сви присутни посланици. (Бурно одобравање). У Скупштини народа од укупно 175 народних посланика присутно је 166 и сви су гласали за предлог. (Бурно одобравање).

У име оба претседништва, и Претседништва Скупштине народа и Претседништва Савезне скупштине, пошто је гла-

сање појединачно обављено, предлажем да заједничка седница гласа о Декларацији акламацијом. (Одобравање).

Питам Уставотворну скупштину да ли се слаже с тим и да ли прима предлог да се о овој Декларацији у заједничкој седници гласа акламацијом. (Сви народни посланици Уставотворне скупштине устају, једногласно одговарају: Примамо! — Бурно и дуготрајно одобравање).

Прима ли се Декларација акламацијом? (Сви народни посланици Уставотворне скупштине поново устају и једногласно изјављују: Прима се! — Спонтано, после дуготрајног аплауза, у нарочито свечаном расположењу, сви посланици Уставотворне скупштине и чланови Владе певају „Хеј Словени!“ Крај химне био је пропраћен дуготрајним и једнодушним клицањем Федеративној Народној Републици Југославији и маршалу Титу).

Објављујем да је Уставотворна скупштина једногласно усвојила Декларацију о проглашењу Федеративне Народне Републике Југославије. На тај начин од данас настаје и постаје да живи Федеративна Народна Република Југославија.

(Ове речи претседавајућег сви посланици Уставотворне скупштине прихватају снажним и одушевленим аплаузом и клицањем: Живела Република! Живео маршал Тито!

Овације достижу врхунац кад председнику Министарског савета маршалу Титу прилазе и срдачно му честитају др Иван Рибар, Владимир Назор, Владимир Симић, Моша Пијаде, министри Савезне владе, претседници влада федералних јединица. За њима Маршалу приступају многи народни посланици. За све то време, посланици оба дома Уставотворне скупштине стоје и френетично аплаудирају, скандирајући одушевлено новој Федеративној Народној Републици Југославији. Овације и аплауз трају више минута и цела дворана, као један човек, даје одушке свом јединственом и једнодушном одушевљењу).

Претседавајући: У име претседништва оба дома закључујем ову заједничку седницу. Идућу седницу заказујемо за прекосутра, 1 децембра, у 9 часова пре подне, са овим дневним редом:

1) извештај Претседништва Привремене народне скупштине о свом раду од Трећег заседања АВНОЈ-а односно Привремене народне скупштине.

2) Предлог закона о Претседништву Уставотворне скупштине.

3) избор Претседништва Уставотворне скупштине у смислу чл. 19 Закона о Уставотворној скупштини.

4) Предлог пословника за заједничке седнице Савезне скупштине и Скупштине народа.

Објављујем да је седница закључена.

(Седница је закључена у 17,40 часова.)

(Ма да је седница била закључена, народни посланици оба дома не напуштају дворану. Овације Републици и маршалу Титу и даље непрекидно трају. Прилазећи једни другима посланици се љубе и узајамно честитају, Двораном се пролама: Живела Титова Република! Живео Тито! — За то време уз величанствене манифестације народа и ватромет, градом одјекује почасна топовска паљба којом је пропраћено доношење историске одлуке заједничке седнице Савезне скупштине и Скупштине народа о проглашењу Федеративне Народне Републике Југославије).

ZAJEDNIČKA SEDNICA SAVEZNE SKUPŠTINE I SKUPŠTINE NARODA

Druga sednica

(1 decembra 1945)

Početak u 9,50 časova.

Pretsedavao **Josip Vidmar**, predsednik Skupštine naroda.

Pretsedavajući: Gospodo narodni poslanici, drugovi i drugarice, otvaram drugu zajedničku sednicu Ustavotvorne skupštine. Zapisnik ove sednice vodiće sekretar Ninko Petrović. Molim sekretara da pročita zapisnik prošle sednice.

Sekretar Ninko Petrović čita zapisnik prve zajedničke sednice Ustavotvorne skupštine od 29 novembra 1945 godine.

Pretsedavajući: Čuli ste zapisnik. Ima li ko kakvu primedbu na zapisnik? (Nema). Pošto primedaba nema, zapisnik se overava.

Pre prelaza na dnevni red, imam da učinim nekoliko saopštenja. Prvo, povodom proglašenja Federativne Narodne Republike Jugoslavije Ustavotvorna skupština primila je ogroman broj pozdravnih telegrama sa svih strana. Pošto je broj telegrama vrlo veliki, to ih nećemo sve čitati, nego ćemo samo pročitati ko ih šalje. Molim druga sekretara da pročita spisak telegrama.

Sekretar (čita): Mesni NO Zrnovnica kod Splita; narod Kaštel-Sućurca; narod grada Sušaka; narod Korčule; Kotarska narodna skupština Rab; Gradski miting — Skoplje; Mesno sindikalno veće Gilane; narod grada Kruševca i okoline; građani Zaječara; radnici Fabrike zejtina; Sofiska gradska nemsova organizacija; borci i rukovodioci Komande stručnih škola JM

Beograd; borci, podoficiri i oficiri mornaričkih jedinica na Visu; mornari, podoficiri i oficiri mornaričkog garnizona u Splitu; odbornici narodnih odbora opštine Sv. Ivan Žabno; građani III rejonu grada Bjelovara; narod sela Igrane; narod sela Deonovac; železničari — članovi sindikata Slavonski brod; seljaci sela Podgora; Muzička akademija u Ljubljani; radnici iz mlina Dragoro i železničari; građani II rejonu — Bitolja; stanovnici Ptuja; stanovnici Majšperga kraj Ptuja; manifestanti iz Jursinca; omladina Žepča; stanovnici Sv. Lovrenca na Dravskom Polju; stanovnici Male Nedelje; građani i vojska Splita; rukovodioci Narodnog fronta grada Splita; narod mesta Blato na Korčuli; Sindikalna podružnica vodovoda GNO-a Zagreb; Narodni front Dubrovnika; Kotarski narodni odbor Novi Marof; borci i rukovodioci Vojvodanske XII brigade; narod Sreza dreničkog; građani grada Gradiške; građani varoši Topole; građani Šapca; Sindikat osječke tvornice koža; narod Grobinštine; Izvršni odbor Mesnog narodnog fronta Kutina; Fiskulturno društvo omladine Ljubuški; Zavod odeće i obuće JA Perast; ranjenici vojne bolnice Petrovgrad; narod Horgoša, narod Jasenovca; Srbi i Hrvati sela Kap. Rijeka kod Koprivnice; Crnogorska narodna skupština; Narodna vlada i narod Crne Gore; Narodni front Zrejin-Primorje; Okrug Srednje Dalmacije i grada Splita; narod Drvara; stanovnici sela Križevci, Domanjševci, Lončarevci, Končevci, Pejinovci, Koserovci, Kustanovci; Mesni odbor Tjesno; Odbor NF Sivin; žene Vareša; proleterska brigada sa građanima i građankama Surdulice; Štab oblasnog divizionu Sarajevo; građani Sreza istočkog; narod iz Dragaša; Gradski narodni odbor Sombor; narod grada Sjenice; skup građanstva sa organizacijama: OF, NO, ZMS, RKS, APZ, ZPDS, BAT; XIV brigada Ljubljana; Terenski odbor OF, adv. iz Ljubljane; Učiteljska škola Pirot; narod Mandaline-Šibenik; JNF Bakar; Said Idris skopski muftija; žitelji sela Sokolac srez Koprivnica; učitelji i učenici Prilepske gimnazije; radnici Prilep; narod sela Murtera i Betine; Mjesni NO i narod grada Sušaka i Rijeke; narod sela Krivogastani-Kruševsko; omladina Žepče; službenici Okružnog i Sreskog suda Novo Mesto; omladina sela Pasmara; mesto Pasman; sa narodnog mitinga Sreza pečkog; Donja Brela-kotar Makarska; Okružna sindikalna podružnica Celje; Mesni narodni front Brod; delegati centrale »Gradiš« Ljubljana; JNOF Duga Resa; narod sreza sarajevskog; selo Veliki Bočinac — kotar Koprivnica; građani Prizrena; narod sela Kaniža — Brod na Savi; Kotarski odbor Makarska; Narodni front Sefkerin; radnici i nameštenici Prilep; narod Cajnarje — Cerknica;

narod Vareša; narod sela Maslince; narod i vojska — Sarajevo; borci i rukovodioci XXXI srpske brigade i građani Brusa; narod i vojska — Valpovo; narodno pozorište — Maribor; građani IV i V rejona Paraćin; narod i vojska Šaren-Grada; narod iz Kočana i okoline; Gradski odbor NF Kruševac; narod Haloza Ko iz Sv. Vida kod Ptuja; borci i rukovodioci III tenkovske brigade I tenk. armije — Zagreb; Narodni front Pirovac; Mesni odbor Oberić; AFŽ Istok; građani Skradina i okoline; narod sreza Glamoč; Narodni odbor Ptuj; Sreski narodni odbor Radomlje — Okrug kamnički; građani opštine Marjanci; Šiptari Srbije i Crnogorci Sreza labskog (Podujevo); Mesno sindikalno veće Prizren; radnici tvornice »Železopromet« i šumski radnici iz Bistrice kod Maribora; Predsedništvo naodne skupštine Bosne i Hercegovine Sarajevo; AFŽ Giljane; učitelji i daci grada Giljana; građani sreza Giljane; daci i nastavnici gimnazije Giljane; Odbor Narodnog fronta rudnika Trepča; GUF Kosovska Mitrovica; Šiptarski komitet srez Giljane; rukovodioci i borci I letačkog bataljona — Kraljevićevo; Srez belički i grad Jagodina; Sindikalna podružnica Celje; narod grada Petrovgrada; građani Krive Palanke; građani Novog Sada; građani Prokuplja; NOF Berovo; građani Braslovča i okoline; građani Broda i okoline — Skoplje; građani sela Semovci-Virje; Savez kanadskih Srba Toronto (Kanada); ONO Paraćin; službenici ložionice Ljubljana; poštanski službenici Ljubljana; AFŽ Ptuj; narod i vojska grada Velesa; Narodni front Paraćina; Mesni narodni odbor Novska; narod sela Blinski Kut; omladina sektora grada Gorice; narod solinskog Bazena; stanovnici sela Krapja; stanovnici sela Plesna; narod sela Pekovca; narod sela Jabukovca; narod sela Blinje; narod sela Trmušnjaka; omladina sektora Škopinac—Plišac—Baldekin; omladina sektora Grnica i Dolac (Šibenik); narod sela Bregi (Koprivnica); narod sela Vežišća; narod sela Botova (Koprivnica); narod sela Lonjanci; AFŽ Orlek; narod sela Batinjana; radnici Fabrike stakla Paraćin; Mjesni odbor HRSS, NF, AFŽ, USAOH i pioniri — Slavonski Brod; gradski NF Dubrovnik; građani Kumanova; SFSN Andrijevići; Krajevni narodni odbor — Donja Lendava; građani VI rejona Paraćin; sindikati mesta Ptuja; Mesni odbor sindikata Paraćin; Krojačka zadruga Paraćin; omladina Državne trgovačke akademije Kruševac; Gradski odbor Vučitrn; radnici i nameštenici luke Ploča; radnici i nameštenici Državnog zavoda za prerađu vune Paraćin; Narodni front Banatsko Novo Selo; Okružni odbor Narodnog fronta Kruševac; Podružnica opštih osiguravajućih društava DTZ »Sava«, »Jadransko« i »Jugoslavija« — Ljubljana; Sreski

odbor Pelješac, Mljet; građani Zetala — Ptuj; Odbor Narodnog fronta Đurđevac; stanovnici središća ob Dravi i Obreža — Srez Ptuj; građani i građanke IV rejona Kruševac; stanovnici pograničnog Št. Ilja kod Maribora; radnici i nameštenici tekstilne tvornice Penca — Novo Mesto; Opančarska preradivačka za druga Paraćin; radnici Belišća; Frontun popular satu-nom — Banatsko Novo Selo; grdski NO Zenica; Skupština Sreza Gorazde; borci, podoficiri, oficiri POK; narod Korčule; građani kraja Puževci; Odbor NF Koprivnica; građani Trojinskog Krajevskog odbora Bloke i narod sela Kotara i grada Petrinje.

Pretsedavajući: Drugo saopštenje: Ministar za Konstituantu dostavio je Skupštini Predlog zakona o Predsedništvu Ustavotvorne skupštine. Predlog zakona umnožen je zajedno za obrazloženjem i podeljen narodnim poslanicima. O njemu će se raspravljati u toku današnjeg dnevnog reda.

Treće, predsedništva Savezne skupštine i Skupštine naroda dostavila su, kao svoj zajednički predlog, Predlog zakona o poslovanju na zajedničkim sednicama Ustavotvorne skupštine. I o ovome predlogu raspravljaje se u toku današnjeg dnevnog reda, a predlog je umnožen i razdat poslanicima.

Četvrto, imam da saopštim da je predsednik Savezne vlade maršal Tito uputio Ustavotvornoj skupštini ostavku Savezne vlade.

Ta ostavka Vlade glasi:

USTAVOTVORNOJ SKUPŠTINI FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

Beograd

Privremena Vlada, kojoj ja imam čast biti pretsjednik, bila je stvorena u martu mjesecu ove godine na osnovu sporazuma između Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i kraljevske vlade u Londonu.

Jedan od glavnih njenih zadataka bio je da pripremi i sprovede izbore za Ustavotvornu skupštinu. Vlada je taj, kao i ostale zadatke, izvršila i ja molim ovaj visoki dom da primi ostavku Vlade kako bi se čim prije omogućilo ovom visokom narodnom pretstavništvu da izvrši do kraja sve zadatke koje ova Ustavotvorna skupština ima pred sobom.

30 novembra 1945 godine
Beograd

Pretsjednik Ministarskog savjeta
Demokratske Federativne Jugoslavije,
Maršal Jugoslavije

Josip Broz Tito, s. r.

(Kraj čitanja ostavke Vlade poslanici su pozdravili burnim i dugim aplauzom).

Pretsedavajući: Dajem reč drugu predsedniku Vlade maršalu Titu. (Pojavu maršala Tita za govornicom svi poslanici pozdravljaju ustajanjem uz dugotrajan aplauz i poklicima: Živeo!).

Predsednik Savezne vlade maršal Josip Broz Tito (*Nosilac savezne liste*): Visoki dome, smatrao sam svojom dužnošću da danas ovde podnesem ostavku Vlade koja je bila stvorena na osnovu sporazuma između Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i kraljevske vlade u Londonu sa privremenim karakterom i zadacima, kao što su bili: produženje vođenja rata, mobilizacija svih narodnih snaga, jer je ona trebalo da proširi bazu okupljanja svih narodnih snaga naše zemlje za olakšanje pobjede nad zajedničkim neprijateljem, sa zadatkom da vodi redovne poslove, da pripremi izbore za ovu današnju Ustavotvornu skupštinu.

Ja mislim da je Vlada izvršila te svoje zadatke i očekujem vaš sud o tome. Mogu samo ovdje da primjetim da je ta Vlada položila zakletvu pred narodom i da je ona bila odgovorna samo pred narodom i zato mi je tim veća čast što ja mogu danas ovdje pred vama da podnesem ostavku Vlade. Vaša je stvar da ovdje donesete takvo rješenje koje će biti najcelishodnije i najbolje po interese naše zemlje. Ja se zahvaljujem na dosadašnjoj pomoći koju je Vlada imala od Privremene narodne skupštine, od rukovodećih ljudi ove zemlje i od naroda Jugoslavije. (Svi narodni poslanici ustaju i burno aklamiraju Maršalu).

Pretsedavajući: S obzirom na ostavku Vlade, potrebno je učiniti izmenu u dnevnom redu koji je usvojen, tako da Skupština uzme u pretres ostavku Savezne vlade pre prelaza na dnevni red. Pitam Skupštinu da li se slaže s tim da se ostavka Vlade pretresa pre prelaza na dnevni red. (*Glasovi:* Prima se). Otvaram diskusiju i dajem reč drugu poslaniku Vladimiru Nazoru, koji se javlja za reč.

Vladimir Nazor (*NR Hrvatska*): Drugovi i drugarice narodni poslanici, kako ste čuli, diskusija o ovoj ostavci će se otvoriti i svak će imati prilike da govori. Moj je sada zadatak i moja je želja da postavim jedan konkretan predlog i da ga uzmete u obzir još i prije nego se prede na diskusiju. Predlog je ovaj:

Izražavajući Saveznoj vladi pod predsedništvom maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita priznanje za njen dosadašnji rad na rukovođenju državnim i narodnim poslovima na temelju tekovina narodnooslobodilačke borbe u vremenu značajnom za izgradnju i organizaciju državnog i narodnog života, Ustavotvorna skupština, na zajedničkoj sednici oba doma, rešava:

Ustavotvorna skupština Federativne Narodne Republike Jugoslavije ne prihvata ostavku Savezne vlade i daje joj poverenje za dalji rad. (Svi poslanici Ustavotvorne skupštine ustaju i dugotrajnim aplauzom izražavaju svoju saglasnost sa predlogom Vladimira Nazora).

Pretsedavajući: Reč ima narodni poslanik Dimitar Vlahov.

Димитар Влахов (*Изборни през Битољ, НР Македонија*): Другари и другарки народни претставители, од името на македонската секција на Народнијот фронт имам да саопштам следното:

Македонскиот народ, както и националните малцинства во Македонија истражујат најголема благодарност, а најсрдечна признателност на нашијот водач маршал Тито и на неговите сатрудници од народната Влада на Југославија. Истражујам благодарност и признателност затоа, што благодареније на усилијата на таја Влада нашиот народ избегна катастрофата која можеше да го сполете сега при таја неплодна година во нашата страна. Благодареније на таја Влада ние можавемо да получиме големо количество храни, ние можахме да получиме други производи и предмети од прва неопходност. Заштото само учествујќи во Федеративна Југославија под водачеството на маршал Тито нашиот народ можеше да добије тоа положеније које го имаме сега, да се радуеме на слободата, да се радуеме на полна национална култура, да имаме сите можности за својето политичко, економско, социјално и национално развитије.

Ние имаме полна вера во маршал Тито, во неговите блиски сатрудници во Владата, која даде денес оставката и која оставка ние исто така не пријаме.

Нашиот народ има полна вера во таја Влада и таја Влада треба и за напред да остане како раководител на садбињете на народите на Федеративната Народната Република Југославија.

Од името на нашата група, од името на целиот македонски народ, како и од името на народните малцинства во

Македонија, ас зајавујам, оти ние имаме полна вера во маршал Тито, Кого ние справедливо считаме за наш освободител, зашто ние добро памтиме што значеше кралската власт, кралската влада за Македонија. Тоа беше потисничество, тоа беше тиранија. А сега благодарение на нова Југославија, на Федеративна Народна Република Југославија, ние имаме полна слобода за нашето национално, политичко и духовно развитије.

Од името на нашата група искажуем полна вера во маршал Тито и неговите сотрудници, ние желаеме што и за напред садбините на нашата страна, садбините на Федеративна Народна Република Југославија да се раководат од маршал Тито и од неговите блиски сотрудници (Аплауз).

Pretsedavajući: Dajem reč narodnom poslaniku dr Vojislavu Kecmanoviću.

Dr Vojislav Kecmanović (*Izborni srez Sarajevo-grad, NR Bosna i Hercegovina*): Drugovi i drugarice narodni poslanici, po pitanju ostavke koju je maločas podnio drug pretsjednik maršal Tito smatram za potrebno da izjavim, a držim da ću biti vjieran tumač naroda Bosne i Hercegovine, sviju Srba, muslimana i Hrvata, ako rekнем ovo: Savezna vlada, koja je dosad vršila funkciju uz puno narodno povjerenje, nije produkt nekog kompromisa niti je produkt nečije volje. Ona je dosad vršila funkciju u punom povjerenju svih naroda Jugoslavije. Od prvih početaka naše borbe pa do danas ni narodno predstavništvo, ni Vlada nikad nijesu pravili kompromis koji bi bio u suprotnosti sa osnovnim linijama naše politike. Naša Vlada i prvo narodno predstavništvo izabrano u Jajcu prije tri godine, i Nacionalni komitet izabran na Drugom zasjedanju AVNOJ-a u Jajcu, kao i Savezna vlada formirana prije osam mjeseci, bili su izraz pune narodne volje. I kasnije, kad je ova Vlada formirana, formirana je po visokim principima opšte narodne politike, opštih naših borbenih težnji da bi se sve narodne snage ujedinile u jedan front, i sa jednim ciljem.

I u toku te borbe, unazad osam mjeseci do danas, Vlada je ostala beskompromisno na istoj liniji, na istom programu, u punoj saglasnosti sa željama i težnjama naroda Jugoslavije. Ono što je bilo nezdravo u Vladi otpalo je u toku toga previranja i sazrevanja do današnjeg dana. (Buran aplauz).

Ono što je narodna borba u svome razvitku, od početka do danas, izbacila na površinu i čemu je dala povjerenje, to je ostalo tu i uživa i sada naše puno povjerenje. (Aplauz).

Zato držim, drugovi i drugarice narodni poslanici, kad je u pitanju ostavka dosadašnje Savezne vlade druga maršala Tita, mi ćemo biti dosljedni sebi ako reknemo da mi i danas imamo puno povjerenje u tu Vladu. (Buran aplauz i složni uskllici: Tako je!).

Pretsedavajući: Ima reč narodni poslanik Jovan Veselinov.

Jovan Veselinov (*Izborni srez Novi Sad II, NR Srbija*): Drugovi i drugarice narodni poslanici, u ime narodnih poslanika Srbije izjavljujem da se mi u potpunosti slažemo sa predlogom narodnog poslanika Vladimira Nazora.

Kada je stvorena narodna Vlada na čelu sa maršalom Titom, narodi naše zemlje vodili su rat protiv stranih osvajača, a naša zemlja patila je od strahota koje joj je naneo rat. Naši narodi imali su puno poverenje u Vladu, znajući da će ona moći do kraja izvesti delo borbe protiv stranih osvajača i da će početi obnovu naše razorene zemlje. I Vlada je u potpunosti opravdala to narodno poverenje.

Zemlja je očišćena od stranih osvajača i mi smo pod rukovodstvom Vlade krenuli punom parom ka izgradnji naše zemlje. Obnovljena su mnoga naša preduzeća, mnoge naše škole, naš saobraćaj, itd. itd. Narod je video da je ova Vlada zaista narodna vlada. I glasajući za narodne poslanike za Ustavotvornu skupštinu, naši narodi ujedno su glasali i za narodnu vladu, za politiku koju je ona vodila, glasali su za Tita. (Aplauz i uzvici: Tako je).

Zato je sasvim na mestu predlog narodnog poslanika Vladimira Nazora i ja pozivam Narodnu skupštinu da glasa za taj predlog. (Buran aplauz i odobravanje).

Pretsedavajući: Sada će govoriti narodni poslanik drug Stanko Škare.

Stanko Škare (*Izborni srez Imotski-Šestanovac, NR Hrvatska*): Drugovi i drugarice narodni poslanici, ja bih se u potpunosti složio sa prijedlogom narodnog zastupnika druga Vladimira Nazora i mislim da izražavam mišljenje svih zastupnika iz Hrvatske kada predlažem da se ostavka Vlade ne uvaži, nego da joj se daje puno povjerenje.

Naš vođa i maršal drug Tito vodio je naše narode u najtežim časovima borbe, pa treba da nas i ubuduće vodi u izgradnji naše zemlje. (Aplauz i uzvici: Tako je). Tita nemamo u srcu samo mi narodni zastupnici, Tita ima u srcu čitav naš narod. (Buran aplauz). I malo dijete na našem selu kada ustaje

i kada u matere ište kruha, pozdravlja našeg druga maršala Tita. (Buran aplauz). I zato ja pozdravljam ovaj prijedlog druga Vladimira Nazora i mislim da ćemo mi svi narodni zastupnici iz Hrvatske glasati za ovaj prijedlog. (Buran aplauz).

Pretsedavajući: Dajem reč narodnom poslaniku Francu Lubeju.

France Lubej (LR Slovenija): Tovariši narodni poslanci, vlada, ki je danes podala ostavko visokemu domu, je vlada, ki je zbirala v svoji sredini najboljše sinove i kčere našega naroda, da so se borili na čelu narodov Jugoslavije proti zunanjemu okupatorju proti domačim izdajalcem, pomočnikom okupatorja. Ta vlada je po izgonu okupatorja z dosledno obrambo narodnih pridobitev postavila načrt, kako Jugoslavijo, narode Jugoslavije, ljudstvo Jugoslavije spraviti k srečnejčemu boljšemu življenju, ki ga je skozi stoletja težke borbe zaslužilo. Ta vlada maršala Tita, vlada Ljudske fronte Jugoslavije, je ustvarila po osvoboditvi nov program vseh narodov Jugoslavije, ga dosledno izvajala, se borila nadalje proti zunanjim i notranjim sovražnikom in omogočila, da je ljudska volja, demokracija, izločila iz vlade vse tisto, kar se je zrinilo v to vlado zato, da bi se znotraj naše nove jugoslovanske demokracije borilo proti demokraciji. Stvar doslednega demokratičnega pojmovanja našega maršala Tita, predsednika Zvezne vlade je, da po volitvah poda ostavko svoje vlade, stvar narodnih poslancev pa je, da te ostavke ne sprejmejo, ker je vlada, ki je v ostavki, sestavljena iz naših najboljših mož, mož, ki so se v najtežjem času zbrali okrog prvega sina Jugoslavije, okoli maršala Tita.

V imenu narodnih poslancev Slovenije izjavljam, da bodo narodni poslanci Slovenije glasovali za predlog tovariša Vladimira Nazora, ker s tem glasujejo za to, kar je volja narodov Jugoslavije, kar je volja našega ljudstva, ki je nas kot zastopnike poslalo v ta visoki dom. (Ploskanje).

Pretsedavajući: Pošto je iscrpena lista prijavljenih govornika, dajem predlog narodnog poslanika druga Vladimira Nazora na glasanje, predlog sa kojim su se, uostalom, saglasili svi ostali narodni poslanici. Taj predlog glasi:

»Izražavajući Saveznoj vladi, pod predsedništvom maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita, priznanje za njen dosadašnji rad na rukovođenju državnim i narodnim poslovima na temelju tekovina narodnooslobodilačke borbe, u vremenu značajnom za izgradnju i organizaciju državnog i narodnog života, Ustavotvorna skupština na zajedničkoj sednici oba doma

rešava:

Ustavotvorna skupština Federativne Narodne Republike Jugoslavije ne prihvata ostavku Savezne vlade i daje joj poverenje za dalji rad«. (Buran aplauz).

Prima li Skupština ovaj predlog? (Svi poslanici ustaju, oduševljeno aplaudiraju sa uzvicima: Živeo Tito! Živela Vlada!).

Predlog je primljen i time Vlada maršala Tita ostaje i dalje u svojoj funkciji. (Buran aplauz).

Prelazimo sada na dnevni red koji glasi:

1) izveštaj Predsedništva Privremene narodne skupštine o svome radu od III zasedanja AVNOJ-a, odnosno Privremene narodne skupštine;

2) Predlog zakona o predsedništvu Ustavotvorne skupštine;

3) izbor Predsedništva Ustavotvorne skupštine u smislu čl. 19 Zakona o Ustavotvornoj skupštini i

4) Predlog zakona o poslovanju na zajedničkim sednicama Ustavotvorne skupštine.

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: izveštaj Predsedništva Privremene narodne skupštine. Dajem reč potpredsedniku Privremene narodne skupštine drugu Moši Pijade.

Potpredsednik Privremene narodne skupštine Moša Pijade (Izborni srez Beograd I, NR Srbija) čita:

»USTAVOTVORNOJ SKUPŠTINI FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

Predsedništvo Privremene narodne skupštine Demokratske Federativne Jugoslavije, koje je iscrplo svoj mandat i izvršilo zadatke koji su mu bili povereni, ima čast da Ustavotvornoj skupštini Federativne Narodne Republike Jugoslavije podnese sledeći izveštaj:

I

Ustanova Predsedništva kao organa vrhovnog zakonodavnog i izvršnog narodnog predstavničkog tela, organa koji u ime Narodnog predstavništva predstavlja narodni i državni suverenitet Jugoslavije, stara je u našoj zemlji dve godine i potiče sa Drugog zasedanja Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije. Za to vreme od dve godine, od osnivanja ovog vrhovnog organa državne vlasti, imalo je Predsedništvo, na osnovu odluke Drugog zasedanja AVNOJ-a, pravo da vrši sve funkcije predstavničkog tela, zakonodavne i izvršne, u meduvremenu između zasedanja plenuma. U uslovima rata, kada je

često i uopšte neko redovno sastajanje celog narodnog predstavništva bilo nemoguće, nametalo se ovakvo prenošenje funkcija sa narodnog predstavništva na njegovo Predsedništvo, koje je moglo da bude na okupu, ili da se bez naročitih teškoća sastaje. Ali zato je samo Predsedništvo odmah brojalo preko 60 članova. Tako je Predsedništvo, od Drugog do Trećeg zasedanja AVNOJ-a a onda novo Predsedništvo od Trećeg zasedanja do dana sastanka Ustavotvorne skupštine, vršilo, pored dužnosti koje mu pripadaju po funkciji, i zakonodavnu vlast kada narodno predstavništvo nije bilo na okupu.

Danas, kada su šest meseci iza konačnog oslobođenja zemlje dati svi uslovi za normalan unutrašnji politički život i konačnu izgradnju državne organizacije donošenjem osnovnog zakona na Ustavotvornoj skupštini, prestaje potreba da Predsedništvo Skupštine vrši zakonodavne poslove, nego će se ograničiti na one izvršne funkcije koje će mu Ustavotvorna skupština odrediti zakonom, čiji se projekat nalazi na dnevnom redu današnje sednice. U konačnom obliku te će funkcije biti određene Ustavom.

Dok su prava i funkcije Predsedništva AVNOJ-a i Privremene narodne skupštine bila usled ratnih okolnosti tako proširena bila su ona, s druge strane, zbog uslova koji su poticali iz međunarodnih odnosa naše zemlje, ograničena ukoliko se radilo o predstavljanju naše države prema inostranstvu. Jugoslavija, u pogledu unutrašnjeg uređenja sasvim nova država, morala je u međunarodnim odnosima da drži kontinuitet u starom državnom obliku. Sada, sa proglašenjem Federativne Narodne Republike otpadaju sva ograničenja narodnog suvereniteta i Predsedništvo Ustavotvorne skupštine biće u neograničenom posedu svog prava da u ime Skupštine predstavlja narodni i državni suverenitet Jugoslavije, kako u zemlji, tako i prema inostranstvu.

Prvo Predsedništvo, koje je bilo izabrano na Drugom zasedanju AVNOJ-a, zatražilo je i dobilo na Trećem zasedanju potvrdu za sve svoje zakonske odluke koje je ono donelo između Drugog i Trećeg zasedanja. Predsedništvo koje danas izlazi pred Ustavotvornu skupštinu sa ovim izveštajem smatra se obaveznim da od ovog visokog doma zatraži ne samo potvrdu zakonskih odluka koje je donelo između Trećeg zasedanja i sastanka Ustavotvorne skupštine nego i opštu potvrdu za sve zakonske odluke koje su u periodu od dve godine donete ne samo od Predsedništva nego i od samog AVNOJ-a i Privremene narodne skupštine. Pravo je Ustavotvorne skupštine da podvrgne svojoj oceni celokupan rad privremenih predstavništava, kakvi su bili AVNOJ

i Privremena narodna skupština posle proširenja AVNOJ-a, kao i rad njihovih predsedništava. Pravo je ovog visokog doma da oceni celokupni zakonodavni rad i celo novo zakonodavstvo izgrađeno od Drugog zasedanja AVNOJ-a do danas. Dajući svoju potvrdu tome zakonodavstvu, na kome je kroz pune dve godine počivao razvitak novog ustavnog poretka Jugoslavije, dok nije doveo do sastanka Ustavotvorne skupštine i proglašenja Federativne Narodne Republike, Ustavotvorna skupština imaće, ukoliko to ne ostavi u zadatak redovnoj Narodnoj skupštini u koju će se ona pretvoriti posle proglašenja Ustava, da dosadašnje zakonodavstvo prilagodi odredbama novog Ustava.

Prikaz postanka i razvitka našeg novog ustavnog poretka u toku oslobodilačkog rata bio je dat u izveštaju koje je Predsedništvo AVNOJ-a podnelo na Trećem zasedanju Narodnog predstavništva, te zato to ovde nećemo ponavljati. Smatramo da je dovoljno ako istaknemo činjenicu da je taj razvitak išao uprkos svima teškoćama čvrsto u svome određenom pravcu izgradnje jedne istinski narodne države. Ništa nije bilo u stanju da taj razvitak zadrži, omete, ili da ga skrene sa pravca koji su svi naši narodi prihvatili. Veliko je zadovoljstvo videti, posle dve godine probe u jednom burnom vremenu, kako su se sjajno potvrdili oni temelji naše nove ustavnosti i državne izgradnje koji su bili položeni u Jajcu na istoriski dan, 29 novembra 1943 godine. Vanredni razvitak naše nove narodne države na tim temeljima, najsajjniji je dokaz koliko su ti temelji bili realni i zdravi, koliko su potpuno oni odgovarali potrebama narodnog života i zakonima društvenog razvitka. U odlukama Drugog zasedanja AVNOJ-a naši narodi našli su siguran putokaz ka svojoj srećnijoj budućnosti.

Što se tiče samog Predsedništva koje podnosi ovaj izveštaj, ono je bilo izabrano u Privremenoj narodnoj skupštini u koju se AVNOJ pretvorio posle svoga proširenja na Trećem zasedanju. To je Predsedništvo rukovalo radom Trećeg zasedanja, a posle njega vršilo je poverene mu poslove, svršavajući i znatan zakonodavni rad u vremenu posle svršenog zasedanja do sastanka Ustavotvorne skupštine.

Treće zasedanje AVNOJ-a odnosno Privremene narodne skupštine trajalo je od 7 do 26 avgusta, kada je bilo zaključeno ukazom Predsedništva. U toku toga zasedanja Narodno predstavništvo donelo je niz zakona koji su obezbedili izbor Ustavotvorne skupštine i uveli naše zakonodavstvo u redovno stanje. Svi su ti zakoni nosili pečat one istinske demokratije, koju su naši narodi izgradili u toku oslobodilačke borbe. Dok su od

strane svih naših naroda, od strane najširih narodnih slojeva, ti zakoni bili pozdravljeni sa oduševljenjem, oni su bili nepodnošljivi ostacima reakcije, koja je pokušala da se organizuje kao opozicija novom ustavnom poretku, a koja je u toku izborne kampanje za Ustavotvornu skupštinu zaslužno iščezla iz političkog života Jugoslavije.

Niz zakona: finansiskih, ekonomskih i socijalnih, koje je ovo Predsedništvo donelo posle 27 avgusta, bili su novi dokaz brige za zaštitu narodnih interesa.

Na osnovu svega toga Predsedništvo Privremene narodne skupštine moli Ustavotvornu skupštinu da prema spiskovima koji su u ovome izveštaju priloženi, potvrdi sve zakonske odluke koje su donete počev od Drugog zasedanja do dana sastanka Ustavotvorne skupštine.

Beograd
29 novembra 1945 godine

Za Predsedništvo Privremene narodne skupštine

Sekretar

Mile Peruničić, s. r.

Predsednik

dr Ivan Ribar, s. r.

**A. — SPISAK ODLUKA KOJE JE DONELO ANTIFAŠISTIČKO VEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE NA SVOM II ZASEDANJU
29 I 30 NOVEMBRA 1943 GODINE U JAJCU**

1) Odluka o vrhovnom zakonodavnom i izvršnom predstavničkom telu Jugoslavije i Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije kao privremenim organima vrhovne narodne vlasti u Jugoslaviji za vreme narodnooslobodilačkog rata;

2) Odluka o oduzimanju prava zakonite vlade Jugoslavije takozvanoj »Jugoslovenskoj vladi« u inostranstvu i o zabrani povratka u zemlju Kralju Petru II Karađorđeviću;

3) Odluka o izgradnji Jugoslavije na federativnom principu;

4) Odluka o odobravanju odluka, naredaba i izjava Izvršnog odbora Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije i Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda;

5) Odluka o priznanju i zahvalnosti Narodnooslobodilačkoj vojsci i

6) Odluka o uvođenju naziva maršala Jugoslavije u Narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije.

B. — ODLUKE KOJE JE DONELO PRETSEDNIŠTVO ANTIFAŠISTIČKOG
VEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE NA II ZASEĐANJU
30 NOVEMBRA 1943 GODINE

1) Odluka o dodeljivanju naziva maršala Jugoslavije Vrhovnom komandantu NOV i POJ drugu Josipu Brozu Titu;

2) Odluka o imenovanju Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije;

3) Odluka o priključenju Slovenskog Primorja, Beneške Slovenije, Istre i hrvatskih jadranskih otoka Jugoslaviji i

4) Odluka o obrazovanju Državne komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača.

V. — SPISAK ODLUKA PRETSEDNIŠTVA ANTIFAŠISTIČKOG VEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE IZ 1943—1944—1945 GODINE

1) Odluka o postavljenju dr Vladimira Bakarića, dosadašnjeg političkog komesara Glavnog štaba NOV i POJ Hrvatske, za povernika bez portfelja u Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije;

2) Odluka o imenovanju Ivana Milutinovića za zamenika poverenika za finansije u Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije;

3) Odluka o imenovanju Sretena Žujovića-Crnog, poverenika za saobraćaj Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, za zamenika poverenika za građevine;

4) Odluka o imenovanju Todora Vujasinovića, poverenika za ekonomsku obnovu u Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije, za zamenika poverenika za ishranu;

5) Odluka o imenovanju Edvarda Kocbeka, poverenika za prosvetu, za zamenika poverenika za socijalnu politiku;

6) Odluka o postavljenju dr Ljube Leontića za pomoćnika poverenika za informacije u Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije;

7) Odluka o postavljenju za potsekretara Povereništva za unutrašnje poslove Pekića Pavla, dosadašnjeg šefa Otkesa za zaštitu naroda pri Vrhovnom štabu NOV i POJ;

8) Odluka o objavljivanju odluka i proglasa Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, njegovog Pretsedništva i Nacionalnog komiteta na srpskom, hrvatskom, slovenačkom i makedonskom jeziku od 15 januara 1944 godine broj 18;

9) Odluka o imenovanju dr Zlatana Sremeca za poverenika za narodno zdravlje NKOJ od 15 januara 1944 godine broj 19;

10 Odluka o uvažanju ostavke Božidara Magovca na položaj potpredsednika NKOJ-a i imenovanju Franje Gaži za potpredsednika NKOJ-a, kao i imenovanju Emanuela Čučkova za poverenika poljoprivrede od 30 avgusta 1944 godine broj 24;

11) Odluka o imenovanju Leontića dr Ljube za potsekretara Povereništva za spoljne poslove od 2 oktobra 1944 godine broj 48a;

12) Odluka o imenovanju Hebranga Andrije za poverenika trgovine i industrije NKOJ od 31 oktobra 1944 godine broj 49;

13) Odluka o ukidanju javnih beležnika i javno-beležničkih komora od 17 novembra 1944 godine broj 68;

14) Odluka o opštoj amnestiji lica koja su u četničkim jedinicama Draže Mihailovića učestvovala ili ih pomagala ili su učestvovala u jedinicama hrvatskog ili slovenačkog domobranstva od 21 novembra 1944 godine broj 69;

15; Odluka o prelazu u državnu svojinu neprijateljske imovine, o državnoj upravi nad imovinom neprisutnih lica i o sekvestru nad imovinom koju su okupatorske vlasti prisilno otudile od 21 novembra 1944 godine broj 70;

16) Odluka o ukidanju Povereništva šuma i ruda od 7 decembra 1944 godine broj 88;

17) Odluka o ukidanju Povereništva za ekonomsku obnovu od 7 decembra 1944 godine broj 89;

18) Odluka o imenovanju Sulejmana Filipovića za poverenika šuma u NKOJ od 9 decembra 1944 godine broj 90;

19) Odluka o imenovanju Todora Vujasinovića za poverenika ruda u NKOJ od 9 decembra 1944 godine broj 91;

20) Odluka o ukidanju Povereništva ishrane od 1 februara 1945 godine broj 125;

21) Odluka o osnivanju Povereništva trgovine i snabdevanja od 1 februara 1945 godine broj 126;

22) Odluka o osnivanju Povereništva industrije od 1 februara 1945 godine broj 127;

23) Odluka o nimenovanju Andrije Hebranga za poverenika industrije od 1 februara 1945 godine broj 128;

24) Odluka o imenovanju inž. Nikole Petrovića za poverenika trgovine i snabdevanja u NKOJ od 1 februara 1945 godine broj 129;

25) Odluka o uvođenju jednoobraznog računovodstva od 1 februara 1945 godine broj 130;

26) Odluka o jednoobraznom računovodstvu od 1 februara 1945 godine broj 131;

27) Odluka o ukidanju i nevažnosti svih pravnih propisa donetih od strane okupatora i njihovih pomagača za vreme okupacije, o važnosti odluka koje su za to vreme donete; o ukidanju pravnih propisa koji su bili na snazi u času neprijateljske okupacije od 3 februara 1945 godine broj 132;

28) Odluka o ustanovljenju i nadležnosti Javnog tužioca Demokratske Federativne Jugoslavije od 3 februara 1945 godine broj 133;

29) Odluka o osnivanju Vrhovnog suda Demokratske Federativne Jugoslavije od 3 februara 1945 godine broj 134;

30) Odluka o imenovanju Predsednika Vrhovnog suda Demokratske Federativne Jugoslavije od 3 februara 1945 godine broj 135;

31) Odluka o imenovanju Javnog tužioca Demokratske Federativne Jugoslavije od 3 februara 1945 godine broj 136;

32) Odluka o naimenovanju članova Kontrolno-računske komisije od 18 maja 1945 godine broj 208;

33) Odluka o proglašenju 9 maja narodnim praznikom Pobede od 9 maja 1945 godine broj 198 i

34) Odluka o imenovanju sudija Vrhovnog suda Demokratske Federativne Jugoslavije od 21 juna 1945 god. broj 241.

G. — SPISAK ZAKONA KOJE JE DONELO PRETSEDNIŠTVO ANTIFASISTIČKOG VEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE OD 7 MARTA DO 3 AVGUSTA 1945 GODINE

1) Zakon o ukidanju člana 5, 6, 7 i 8 Odluke o Vrhovnom zakonodavnom i izvršnom narodnom predstavničkom telu Jugoslavije i Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije kao privremenim organima vrhovne narodne vlasti u Jugoslaviji za vreme narodnog oslobodilačkog rata od 7 marta 1945 godine;

2) Zakon o raspuštanju Nacionalnog komiteta Jugoslavije od 7 marta 1945 godine;

3) Zakon o povlačenju i zameni okupacionih novčanica od 5 aprila 1945 godine;

4) Finansiski zakon o državnom budžetu rashoda i prihoda za budžetski period april—juni 1945 godine od 5 aprila 1945 godine;

5) Zakon o Kontrolno-računskoj komisiji od 5 aprila 1945 godine;

6) Zakon o kursevima za povlačenje okupacijskih novčanica i o regulisanju obaveza od 5 aprila 1945 godine;

7) Zakon o državnom pečatu od 5 aprila 1945 godine;

8) Zakon o građanskoj mobilizaciji medicinskog osoblja od 6 aprila 1945 godine;

9) Zakon o suzbijanju nedopuštene špekulacije i privredne sabotaže od 23 aprila 1945 godine;

10) Zakon o stavljanju državnog pečata na zakone i o čuvanju zakona donetih od Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije od 23 aprila 1945 godine;

11) Zakon o ukidanju Vrhovnog državnog pravobranioštva, državnih pravobranioštava, vrhovnog državnog tužioštva, viših državnih tužioštava i državnih tužioštava od 23 aprila 1945 godine;

12) Zakon o ukidanju Državnog saveta i upravnih sudova od 23 aprila 1945 godine;

13) Zakon o uvođenju »Ordena rada« od 1 maja 1945 god.;

14) Zakon o sprovođenju socijalnog osiguranja na području Demokratske Federativne Jugoslavije od 2 maja 1945 godine;

15) Zakon o izmenama i dopunama propisa o taksama od 2 maja 1945 godine;

16) Zakon o izmenama i dopunama propisa o državnoj trošarini od 2 maja 1945 godine;

17) Zakon o postupanju sa imovinom koju su sopstvenici morali napustiti u toku okupacije i imovinom koja im je oduzeta od strane okupatora i njihovih pomagača od 24 maja 1945 godine;

18) Zakon o oduzimanju ratne dobiti stečene za vreme neprijateljske okupacije od 24 maja 1945 godine;

19) Zakon o zaštiti narodnih dobara i njihovom upravljanju od 24 maja 1945 godine;

20) Zakon o zabrani izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje i razdora od 24 maja 1945 godine;

21) Zakon o građanskoj mobilizaciji veterinarara od 24 maja 1945 godine;

22) Zakon o pribiranju, čuvanju i raspodeli knjiga i drugih kulturno-naučnih i umetničkih predmeta, koji su postali državna svojina prema Odluci Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, od 21 novembra 1944 godine, od 24 maja 1945 godine;

23) Zakon o osnivanju Fonda za obnovu zemlje i pomoć postradalim krajevima od 7 juna 1945 godine;

24) Zakon o isplati potvrda izdatih na delimično zamenjene okupacione novčanice i o raspolaganju sa potraživanjima na vezanim računima od 7 juna 1945 godine;

25) Zakon o kursevima za povlačenje okupacionih novčanica i o regulisanju obaveza na području Bosne i Hercegovine od 7 juna 1945 godine;

26) Zakon o ordenima i medaljama Demokratske Federativne Jugoslavije od 9 juna 1945 godine;

27) Zakon o konfiskaciji imovine i o izvršenju konfiskacije od 9 juna 1945 godine;

28) Zakon o ugovoru o prijateljstvu, uzajamnoj pomoći i posleratnoj saradnji između Jugoslavije i Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika od 10 juna 1945 godine;

29) Zakon o kursevima za povlačenje okupacijskih novčanica i o regulisanju obaveza na području Hrvatske od 21 juna 1945 godine;

30) Zakon o kursevima za povlačenje lirskih bonova i okupacijskih novčanica i o regulisanju obaveza na novčanim područjima italijanske lire, nemačke marke i penge (Slovenija) od 21 juna 1945 godine;

31) Zakon o rukovodstvu i nadzoru nad medicinskim i farmaceutskim fakultetima i stručnim zdravstvenim školama od 21 juna 1945 godine;

32) Zakon o ustrojstvu kancelarije Kraljevskog namesništva od 21 juna 1945 godine;

33) Zakon o davanju amnestije i pomilovanja od 5 jula 1945 godine;

34) Zakon o rešavanju radnih sporova od 5 jula 1945 god.;

35) Zakon o izradi štambilja, pečata i žigova od 5 jula 1945 godine;

36) Zakon o vrstama kazni od 5 jula 1945 godine;

37) Zakon o demobilizaciji starijih godišta obveznika, žena i hranilaca u Jugoslovenskoj armiji i mornarici od 19 jula 1945 godine;

38) Zakon o povlačenju metalnog okupacijskog novca od 23 jula 1945 godine;

39) Zakon o kovanju sitnog novca Demokratske Federativne Jugoslavije od 23 jula 1945 godine;

40) Zakon o stavljanju plovniha objekata, brodogradilišta, luka i pristaništa na moru pod upravu Ministarstva saobraćaja Demokratske Federativne Jugoslavije od 23 jula 1945 godine;

41) Zakon o radničkim poverenicima od 23 jula 1945 god.;

42) Zakon o poljoprivrednoj mašinskoj službi od 23 jula 1945 godine;

43) Zakon o zaštiti spomenika kulture i prirodnačkih relikvija Demokratske Federativne Jugoslavije od 23 jula 1945 godine;

44) Zakon o izmeni člana 9 Zakona o demobilizaciji starijih godišta obveznika, žena i hranilaca u Jugoslovenskoj armiji i mornarici od 30 jula 1945 godine;

45) Finansiski zakon o Državnom budžetu rashoda i prihoda za budžetski period juli—decembar 1945 god., od 30 jula 1945 godine;

46) Zakon o zastupanju nadležnosti, ustanova, preduzeća i organizacija javnog karaktera od 3 avgusta 1945 godine;

47) Zakon o rešavanju nerešenih predmeta invalida iz ranijih ratova od 3 avgusta 1945 godine;

48) Zakon o državnim poljoprivrednim dobrima od 3 avgusta 1945 godine;

49) Zakon o reviziji dodeljivanja zemlje kolonistima i agrarnim interesentima u Makedoniji i u Kosovsko-metohskoj oblasti od 3 avgusta 1945 godine.

D. — SPISAK ZAKONA KOJE JE DONELA PRIVREMENA NARODNA SKUPŠTINA DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE NA III ZASEĐANJU OD 7 AVGUSTA DO ZAKLJUČENJA ZASEĐANJA 26 AVGUSTA 1945 GODINE

1) Zakon o biračkim spisakovima od 10 avgusta 1945 godine;

2) Zakon o proširenju na području Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije važnosti Zakona o isplati potvrda izdatih prilikom zamene okupacionih novčanica i o raspolaganju sa potraživanjima na vezanim računima od 7 juna 1945 godine, kao i o isplati potvrda izdatih na okupacijske novčanice koje u mestu zamene nisu bile zakonsko sredstvo plaćanja od 10 avgusta 1945 godine;

3) Zakon o Ustavotvornoj skupštini od 21 avgusta 1945 godine;

4) Zakon o izboru narodnih poslanika za Ustavotvornu skupštinu (Saveznu skupštinu i Skupštinu naroda) od 22 avgusta 1945 godine;

5) Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji od 23 avgusta 1945 godine;

6) Zakon o državljanstvu Demokratske Federativne Jugoslavije od 23 avgusta 1945 godine;

7) Zakon o oduzimanju državljanstva oficirima i podoficirima bivše Jugoslovenske vojske koji neće da se vrate u Otadžbinu i pripadnicima vojnih formacija koji su služili okupatoru i odbegli u inostranstvo od 23 avgusta 1945 godine;

8) Zakon o ratifikaciji Povelje Ujedinjenih nacija i Statuta Međunarodnog suda pravde od 24 avgusta 1945 godine;

9) Zakon o štampi od 24 avgusta 1945 godine;

10) Zakon o uređenju i nadležnosti vojnih sudova u Jugoslovenskoj armiji od 24 avgusta 1945 godine;

11) Zakon o udruženjima, zborovima i drugim javnim skupovima od 25 avgusta 1945 godine;

12) Zakon o krivičnim delima protiv naroda i države od 25 avgusta 1945 godine;

13) Zakon o uređenju narodnih sudova od 26 avgusta 1945 godine;

14) Poslovnik Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije od 7 avgusta 1945 godine.

D. — SPISAK ZAKONA KOJE JE DONELO PRETSEDNIŠTVO PRIVREMENE NARODNE SKUPŠTINE DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE OD ZAKLJUČENJA III ZASEĐANJA 26 AVGUSTA DO SASTANKA USTAVOTVORNE SKUPŠTINE 29 NOVEMBRA 1945 GODINE

1) Zakon o izmeni Zakona o davanju amnestije i pomilovanja od 31 avgusta 1945 godine;

2) Zakon o regulisanju platnog prometa sa inostranstvom od 2 septembra 1945 godine;

3) Zakon o raspolaganju sa državnim prihodima od 2 septembra 1945 godine;

4) Zakon o taksama od 2 septembra 1945 godine;

5) Zakon o izmeni tač. 5 čl. 30 Zakona o konfiskaciji imovine i o izvršenju konfiskacije od 11 septembra 1945 godine;

6) Zakon o državnom budžetu Demokratske Federativne Jugoslavije od 26 oktobra 1945 godine;

7) Zakon o uređenju i delovanju kreditnog sistema od 26 oktobra 1945 godine;

8) Zakon o neposrednim porezima od 26 oktobra 1945 godine;

9) Zakon o dopuni Zakona o izboru narodnih poslanika za Ustavotvornu skupštinu (Saveznu skupštinu i Skupštinu naroda) od 26 oktobra 1945 godine;

10) Zakon o izmeni i dopunama Zakona o radničkim poverenicima od 26 oktobra 1945 godine;

11) Zakon o izmenama i dopunama Zakona o demobilizaciji starijih godišta obveznika, žena i hranilaca u Jugoslovenskoj armiji i mornarici od 26 oktobra 1945 godine;

12) Zakon o demobilizaciji najmladih godišta i druge partije starijih godišta obveznika, hranilaca i svih žena iz Jugoslovenske armije i mornarice od 26 oktobra 1945 godine;

13) Zakon o osnovnom sedmogodišnjem školovanju od 26 oktobra 1945 godine;

14) Zakon o ukidanju građanskih škola od 26 oktobra 1945 godine;

15) Zakon o konvenciji o očuvanju prava na penziju radnika koji migriraju od 26 oktobra 1945 godine;

16) Zakon o uređenju sudova socijalnog osiguranja i Vrhovnog suda socijalnog osiguranja od 26 oktobra 1945 godine;

17) Zakon o poštansko-telegrafsko-telefonskim taksama od 27 oktobra 1945 godine;

18) Zakon o regulisanju predratnih obaveza od 27 oktobra 1945 godine;

19) Zakon o valorizaciji od 27 oktobra 1945 godine i

20) Zakon o konačnoj likvidaciji zemljoradničkih dugova od 27 oktobra 1945 godine.

Na kraju, molim Ustavotvornu skupštinu da prihvati izveštaj Predsedništva Privremene narodne skupštine. (Buran aplauz).

Predsedavajući: Čuli ste izveštaj Predsedništva Privremene narodne skupštine. Otvaram diskusiju po ovom izveštaju. Dajem reč drugu Sretenu Žujoviću.

Sreten Žujović (Izborni srez Beograd II, NR Srbija): Drugovi i drugarice narodni poslanici, iz izveštaja koji je podneo drug Moša Pijade možemo konstatovati da radom Ustavotvorne skupštine mi stvarno, vršeći pregled dosadašnjeg našeg rada, dosadašnjih napora i dosadašnje borbe naših naroda, možemo s punim pravom da kažemo da su naši narodi definitivno dali formu i oblik našoj državi, stvorili vrhovnu upravu i da ulaze u nov period svoje istorije.

Pitanje uspostavljanja našeg državnog organizma zahtevalo je, kao što je poznato, velike napore, velike žrtve i veliku volju kako u borbi sa teškoćama koje su nam stajale na putu, tako isto i u borbi, prvo za oslobođenje, zatim u borbi sa ogromnim teškoćama koje je zahtevala organizacija državnog aparata i uopšte države. U borbi za stvaranje jedinstva naših naroda, za zajednički život u našoj zemlji, trebalo je stvarno mnogo str-

pijenja mnogo truda, mnogo dalekovidosti i duboke privrženosti svojoj zemlji, svojoj domovini.

Za uspostavljanje i funkcionisanje državnog organizma, mi smo već stvorili uslove. Vrhovni organi državne uprave, organi vlasti, narodnooslobodilački odbori ponikli su u borbi, i ukoliko nisu bili svuda formirani organizaciono, ipak su postojali kao jedino mogućna vlast ostvarena u toku narodnooslobodilačke borbe. Po oslobodenju naišli smo na jedan gotov, formiran način rukovođenja narodnim poslovima preko narodnih odbora, jedan organizaciono ustaljen, već gotovo učvršćen državni aparat, tako da smo stvarno na tekovinama narodnooslobodilačke borbe mogli da ozbiljno pristupimo organizaciji naše države. Po oslobodenju za nas se nije postavljalo pitanje zauzimanja vlasti. Naši narodi su tu vlast već u borbi protiv okupatora i u borbi protiv pomagača okupatora zauzeli i čvrsto držali u svojim rukama. Za nas se nije, uopšte, postavljalo pitanje suštine i forme te vlasti. Ona je već iznikla. Narod je već sam svojom borbom, svojim naporima želeo da uredi svoj život. Stvorene su nove forme vlasti, uistini narodne i po suštini stvarno narodne. To njihovo ostvarenje i postojanje bila je činjenica izvojevana i fiksirana narodnooslobodilačkom borbom. Za naš dalji život, za funkcionisanje državnog organizma, postavljalo se jedino i kao neizbežna potreba pitanje dalje organizacije nove vlasti, dalje funkcionisanje i učvršćivanje njeno. I samo po sebi, ma koliko to pitanje imalo svojih teškoća, ono nije bilo odlučujuće i nije predstavljalo nepremostive teškoće. Pitanje se, dakle, za nas postavljalo za dalje učvršćivanje narodne vlasti, za oformljavanje državnog aparata i za povezivanje, koordiniranje i funkcionisanje novonastalih službi, nove forme rada i organizacija. Odnosno, trebalo je sve te napore, sve te mere, sve odnose i sve planove za iduću naš život uobličiti i dati im zakonsku formu. Mislim da su AVNOJ i Privremena narodna skupština taj posao sa čašću i korisno po narod završili. Prvi zadatak, pobedonosno svršiti rat, mislim da smo uspešno završili snagama naših naroda, snagama njihovog jedinstva, pobedom naroda i Narodnog fronta pod rukovodstvom druga Tita. (Burno odobravanje). Drugi naš zadatak: organizaciju države i svekolikog državnog i narodnog života, mislim, završili smo i udarili čvrsto temelje narodnom jedinstvu, ravnopravnosti naših naroda i njihovoj državnoj formi. Opet snagama naroda, snagama njihovog jedinstva i pod rukovodstvom druga Tita. (Oduševljen aplauz i povici: Živeo!). Mislim da ćemo

i naš novi zadatak: zakoračavanje u našu novu budućnost pod rukovodstvom druga Tita opet izvršiti. (Dugotrajan aplauz).

Pretsedavajući: Dajem reč narodnom poslaniku Jurici Knezu.

Jurica Knez (Izborni srez Krk-Rab-Pag, NR Hrvatska): Drugovi narodni poslanici, Privremena narodna skupština bila je logični nastavak AVNOJ-a, osnovanog u Bihaću 1942 godine, koje se preko Jajca razvilo u Privremenu skupštinu.

Ne treba vas uvjeravati kakav su ogroman ugled imali kod naših naroda AVNOJ i njegovo Pretsjedništvo, koje je bilo vjerni odraz samog Vijeća i njegove životne snage. Sav taj ugled AVNOJ-a, kao i Privremene skupštine, posljedica je njihove pravilne politike i činjenice što su zaista bili izraz narodne volje i izraz onoga što je bilo najviše i najplemenitije u duši našeg naroda.

Njihove su odluke jačale odbranbenu moć naših naroda i uklanjale zapreke bratstva među narodima Jugoslavije; otvarale vrata nacionalnoj slobodi i demokratiji u zemlji, krčile put međunarodnom ugledu Jugoslavije, učvršćujući njen položaj među Ujedinjenim nacijama.

Iza rata je čitava zakonodavna djelatnost uspješno išla učvršćenju vlasti samog naroda putem obnove naše zemlje i njenog podizanja iz ratnih ruševina.

Mislim da ovdje ispred hrvatskih narodnih poslanika izražavam želju čitavog našeg naroda i uvjeren sam da ćemo ovdje danas potvrditi ono što su naši narodi kroz četiri godine rata teškom mukom izvojevali.

Ja predlažem narodnim poslanicima da u potpunosti prime predlog Potpretsjednika Privremene narodne skupštine.

Pretsedavajući: Ima reč narodni poslanik Zoran Polič.

Zoran Polič (Izborni srez Maribor-mesto): Drugovi narodni poslanici, od prvog dana naše borbe, kad su naši narodi primili onu sudbonosnu odluku da se do kraja bore za svoju slobodu, sve su naše odluke, svi su naši zakoni pisani krvlju naših naroda. Krvlju smo stvorili AVNOJ, krvlju smo stvorili našu herojsku Armiju, da bismo, evo, danas imali potpunu slobodu. Naši narodi već pišu nove zakone, nove zakone kojima će se stvoriti bolja budućnost, srećna budućnost svih naroda. Zato mislim da je naša velika i sveta dužnost da u potpunosti primimo izvještaj druga Potpretsjednika Privremene narodne skupštine, da glasamo za taj predlog, da time potvrdimo našu veliku borbu i da stupimo u našu srećnu budućnost.

Пretседavajući: Dajem reč narodnom poslaniku dr Jakovu Grguriću.

Dr Jakov Grgurić (*Izborni srez Vitez, NR Bosna i Hercegovina*): Drugovi, drugarice, visoki dome, došao je čas koji su naši narodi željeli i odavno očekivali, došao je dan prekretnice u našem društvenom, ekonomsko-privrednom i državno-pravnom životu. Uskoro će drugovi, i to brzo, doći takođe dan kada ćemo sastaviti državnu bilansu naših naroda, naš Ustav, temeljni državni zakon, ogledalo želja, rada i interesa naših naroda.

Tokom ove naše gigantske Narodnooslobodilačke borbe i rata, naš AVNOJ, kao najviši izvršni i zakonodavni organ, na čelu sa našim drugom dr Ivanom Ribarom, a pod rukovodstvom našega heroja, velikoga muža i vode svih naših naroda maršala Tita (Aplauz), koji je poslije bio pretvoren u Privremenu narodnu skupštinu, na upravnom i zakonodavnom polju, kako smo čuli i vidjeli iz izvještaja našeg potpretsjednika druga Moše Pijade, ima velikog ploda i predstavlja jedan veliki i izdašan rad. Taj rad koji je svršen u toku našeg narodnooslobodilačkog rata, a takođe i poslije rata mormo svi mi narodni poslanici primiti s najvećom pohvalom, kao i cjelokupni naš narod, jer je rad Privremene narodne skupštine bio upravljen u smislu interesa svih naših naroda. (Odobranje).

Drugovi i drugarice, ja stoga predlažem u ime narodnih poslanika iz Bosne i Hercegovine da svi prihvatimo ovaj izvještaj i odobrimo rad Privremene narodne skupštine. (Živo odobranje).

Пretседavajući: Ima reč narodni poslanik Borko Temelkovski.

Борко Темелковски (*НР Македонија*): Во досегашната работа на Привремената народна скупштина на Југославија македонскијот народ секој пат гледаше да довођат до изражај неговите желанија. Со решенијето на Второто заседаније на АВНОЈ за федеративно уредујење на Југославија се оствари вековнијот идеал на македонскијот народ — неговата национална слобода и равноправије. Во работите на Привремената народна скупштина македонскијот народ гледаше, дека това решение се спроводуеше и се спроводи доследно.

Од името на народните претставители од Македонија го прихватам извештајот на Привремената народна скупштина.

Pretsedavajući: Lista govornika je iscrpena. Ima li ko kakav predlog? (Javlja se Sreten Žujović). Ima reč drug Sreten Žujović.

Sreten Žujović (čita):

»Usvajajući izveštaj Predsedništva Privremene narodne skupštine Demokratske Federativne Jugoslavije i odobravajući njegov rad, Ustavotvorna skupština Federativne Narodne Republike Jugoslavije:

1) potvrđuje odluke donesene na Drugom zasedanju Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije od 29 i 30 novembra 1943 godine, po spisku priloženom uz izveštaj Predsedništva Privremene narodne skupštine;

2) potvrđuje odluke Predsedništva Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije donete 30-XI-1943 godine;

3) potvrđuje Odluku Privremene narodne skupštine od 7 avgusta 1945 godine, kojom su potvrđene sve zakonske odluke Predsedništva Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije donete u vremenu između Drugog zasedanja Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije do sastanka Privremene narodne skupštine;

4) potvrđuje sve zakone donete na Trećem zasedanju Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, odnosno Privremene narodne skupštine;

5) potvrđuje sve zakone i odluke koje je Predsedništvo Privremene narodne skupštine donelo u vremenu od zasedanja Privremene narodne skupštine do sastanka Ustavotvorne skupštine.»

Pretsedavajući: Čuli ste predlog druga Žujovića. Stavljam predlog na glasanje. Ko je za taj predlog, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li koga protiv? (Nema). Prema tome, predlog je jednoglasno primljen. (Buran aplauz).

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Predlog zakona o Predsedništvu Ustavotvorne skupštine. Dajem reč ministru za Konstituantu drugu Kardelju.

Ministar za Konstituantu Edvard Kardelj (Izborni srez Ljubljana II, NR Slovenija): Deklaracijom Ustavotvorne skupštine od 29 novembra 1945 godine konačno je utvrđen republiškanski oblik državne vlasti Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Na osnovu ove odluke ukinuta je monarhija, pa su prestale da važe i one funkcije koje je vršilo namesništvo kao predstavnik kraljeve vlasti.

Na osnovu ovoga javlja se hitna potreba da Ustavotvorna skupština, kao nosilac državnog i narodnog suvereniteta FNRJ,

uspostavi organ koji će imati u svojoj nadležnosti sve funkcije predstavljanja naše države u međunarodnim odnosima i koji će isto tako vršiti određene poslove najviše savezne državne uprave. U isto vreme ovaj bi organ imao zadatak, radi održavanja kontinuiteta u funkcionisanju Ustavotvorne skupštine, da vrši određene poslove Ustavotvorne skupštine u vremenu između dva njena zasedanja.

Radi uspostavljanja ovoga organa Ministarstvo za Konstituantu sastavilo je svoj Predlog zakona o Predsedništvu Ustavotvorne skupštine. Predlog zakona koji predviđa obrazovanje Predsedništva Ustavotvorne skupštine je zasnovan na izvesnim rukovodnim načelima naše nove ustavne prakse i na našim određenim pozitivnim zakonskim tekstovima. U prvom redu tu dolazi ustavna praksa u stvaranju vrhovnih državnih organa nove Jugoslavije, koja je naročito došla do izražaja u poznatoj odluci AVNOJ-a donetoj na Drugom zasedanju od 29 novembra 1943 godine u Jajcu i po kojoj je bilo obrazovano Predsedništvo AVNOJ-a, kao predstavnik samoga Veća, kome su date u nadležnost određene funkcije najviše državne vlasti. Zatim se vodilo računa o Zakonu o Ustavotvornoj skupštini po kome Ustavotvorna skupština ima da izabere iz svoje sredine Predsedništvo Ustavotvorne skupštine, kome će poveriti određene funkcije svoje vlasti, u prvom redu funkcije najviše savezne državne uprave.

Naslanjajući se na ova ustavna načela i na naše novo ustavno iskustvo, Predlog zakona o Predsedništvu Ustavotvorne skupštine predviđa da će organ kome će Ustavotvorna skupština preneti u nadležnost poslove predstavljanja Federativne Narodne Republike Jugoslavije prema inostranim državama i vršenja određenih prava vrhovne savezne državne uprave biti od Ustavotvorne skupštine izabrano Predsedništvo.

Osnovne karakteristike Predsedništva su ove:

1) Predsedništvo je kolektivni organ sastavljen od predsednika, 6 potpredsednika, 2 sekretara i najviše do 30 članova. Predsedništvo se bira na zajedničkoj sednici Ustavotvorne skupštine, te odgovorno za svoj rad samoj Ustavotvornoj skupštini. Kako po svome poreklu, izabrano od najvišeg organa državne vlasti FNRJ, tako i po svom sastavu, Predsedništvo će imati potreban autoritet za obavljanje najvažnijih funkcija državne vlasti koje mu zakon poverava.

2) Predsedništvo ne vrši zakonodavnu vlast, jer je ova ostavljena samo za Ustavotvornu skupštinu, da bi naš ustavni poredak

bio što stabilniji i da se unese red u zakonodavnu delatnost. Predsedništvo ima pravo samo da tumači već izglasane zakone i da ih svojim ukazima proglašuje.

3) Predsedništvo je stalni organ koji prema inostranstvu predstavlja državni suverenitet FNRJ i održava odnose u međunarodnom diplomatskom saobraćaju sa inostranim državama. Ono prima akreditivne ambasadora i predstavnika stranih država i u vezi s time, na predlog Savezne vlade, akredituje naše diplomatske predstavnike kod šefova stranih država.

4) Predsedništvo Ustavotvorne skupštine vrši određene poslove najviše državne uprave, kao što su donošenje ukaza o imenovanju ministara, o imenovanju ambasadora i diplomatskih predstavnika, o pomilovanju, o dodeljivanju ordena i počasnih zvanja FNRJ, sve to na predlog Predsednika Savezne vlade, odnosno nadležnih saveznih ministara.

5) Predlog zakona predviđa, u skladu sa Zakonom o Ustavotvornoj skupštini, da će Predsedništvo u času pretvaranja Ustavotvorne skupštine u redovno savezno narodno predstavništvo nastaviti da vrši svoje funkcije kao Predsedništvo redovnog saveznog narodnog predstavništva. Na taj se način osigurava kontinuitet i stabilnost u odnosima naše države sa inostranim državama.

Samo po sebi se razume da će ovo Predsedništvo biti postavljeno na osnovu ovog zakona, dok Ustav ne primi nove odluke po tome pitanju. (Dugotrajan i oduševljen aplauz).

Pretsedavajući: Čuli ste Predlog zakona o Predsedništvu Ustavotvorne skupštine. Da li je potrebno da se pročita u Skupštini? Ja mislim da jeste. Molim druga sekretara da pročita ovaj predlog.

Sekretar čita Predlog zakona o Predsedništvu Ustavotvorne skupštine. (Videti prilog na kraju knjige).

Pretsedavajući: Čuli ste Predlog zakona o Predsedništvu Ustavotvorne skupštine i njegovo obrazloženje.

Otvaram diskusiju o ovom predlogu i dajem reč dr Dragoljubu Jovanoviću, narodnom poslaniku.

Dr Dragoljub Jovanović (*Izborni srez nišavski, NR Srbija*): Visoki dome, evo počinjemo da živimo i da radimo u novom periodu našeg nacionalnog života. Počinjemo da živimo u novom istoriskom razdoblju, koje će biti zabeleženo pod naslo-

vom »Jugoslovenska Narodna Federativna Republika«. Prvi posao koji dajemo sebi danas jeste da odredimo domaćina u našoj kući. I mi stvaramo mesto kraljevine — republiku. Mi postavljamo mesto monarha, to znači mesto jednog čoveka koji vlada, jedno telo koje vlada, — postavljamo jednu zadrugu, postavljamo jedno domaćinstvo. Time stvaramo jedan nov tip države, nov tip republike, za razliku od onih republika, koje imaju na čelu jednog čoveka, predsednika republike, koga bira ceo narod, — kao u Americi, ili koga biraju zajednički gornji i donji dom, — kao u Francuskoj. Mi stvaramo nov tip republike koji nema na svome čelu jednog čoveka, nego jedno telo, jedan kolektiv, jednu zajednicu, jedan savet ljudi koji su izabrani od same Ustavotvorne skupštine u zajedničkoj sednici oba doma.

Takav nov tip republike odgovara našoj državi, koja nije prosta država, nije sastavljena od jednog jedinog naroda, već je složena država, država u kojoj ima više naroda i potrebno je da na čelu naše države ne bude jedan čovek iz jednog naroda, nego da bude jedan kolektiv, jedna zajednica, u kojoj će biti u isto vreme predstavljani svi naši narodi. U Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji imaćemo na vrhu kao nosioca savezne državne vlasti predsedništvo, a ne predsednika.

Naše ljude mnogo interesuje, i u toku cele izborne borbe svuda su nam postavljali pitanje: ko će biti predsednik Republike? Kad su čuli naše poklike Titovoj Republici, oni su verovali da će maršal Tito biti predsednik Republike. Međutim, mi smo smatrali za svoju dužnost da ih obavestimo da će naša Republika imati nov karakter, da na njenom čelu neće stajati jedan čovek koji će biti mesto kralja, nego da će biti jedno predsedništvo koje će izražavati istovremeno želje svih naših naroda. Republika već sama po sebi znači mogućnost za naše narode da jedan za drugim dolaze sa svojim predstavnikom na vrh državne uprave.

To je već bila garancija za našu ravnopravnost što nije uvek na čelu države čovek iz jedne porodice; već je velika garancija za ravnopravnost naših naroda što nemamo kralja koji izlazi uvek i za večita vremena iz jedne porodice, gde se od oca na sina prenosi nasleđe; već je velika garancija za ravnopravnost naših narod to, što može biti nekoliko godina na čelu države čovek iz jednog naroda, a posle nekoliko godina čovek iz drugog naroda. Ali, to je garancija koja sledi, sukcesivna garancija, a sa zakonom koji ćemo izglasati mi pružamo našim narodima simultanu, istovremenu, aktuelnu i stalnu garanciju

da u vrhu državne uprave neće nijednog momenta biti zastupljen samo jedan narod, nego da će svakog časa biti pruženo uverenje svima našim narodima da u vrhovnom saveznom telu imaju svi svoje predstavnike, jer će biti predsedništvo a ne predsednik.

Zacelo, to predsedništvo imaće jednog predsednika, ali on će biti okružen sa šest potpredsednika koji dolaze iz šest različitih federalnih jedinica, iz svih šest naših federalnih jedinica. To će biti jedno predsedništvo sa trideset članova, koji će biti razvrstani takode po federalnim jedinicama, vodeći računa o tome da nijedna jedinica ne bude zapostavljena. Takvo shvatanje o predsedništvu Republike odgovara interesima, odgovara faktičnom stanju koje vlada u Jugoslaviji. Ne možemo mi svu vlast dati jednom čoveku, ne možemo mu dati svu vlast čak ni onda kad bi se on smenjivao svake četiri godine. Mi smo stali na gledište da Ustavotvorna skupština treba da suverenitet naroda poveri jednom kolektivnom telu od 39 članova.

U ime poslanika Srbije ja dolazim da poduprem ovaj zakonski predlog, smatrajući da takvo shvatanje vrhovne državne vlasti odgovara duboko demokratskom duhu srpskog naroda.

Mi u Srbiji nikad nismo voleli da imamo jednu vlast koja se ovekovečuje. U toku svoje istorije od 1804 godine naovamo, srpski narod je voleo da se pita i o najvećim državnim stvarima. On je voleo da diskutuje; on je voleo da bira; voleo je da menja. I danas, kad izlazimo pred Ustavotvornu skupštinu da tražimo da ovaj zakon bude izglasan, mi narodni poslanici Srbije samo tumačimo prisna, intimna osećanja naroda u Srbiji, koji je tokom cele svoje istorije uvek pokazivao: da ne želi da se nikome bezuslovno preda; da ne želi nikoga koji će biti jedina glava, koji se neće smenjivati; da ne želi nikome da da neograničenu vlast. Ovaj nov tip republike potpuno odgovara narodu Srbije, i ja vas molim, u ime narodnih poslanika Srbije, da ovaj predlog prihvatite. (Aplauz).

Predsedavajući: Ministar za Konstituantu Edvard Kardelj, želi da unese neke izmene u pročitani tekst zakonskog predloga. Ima reč ministar za Konstituantu Edvard Kardelj.

Ministar za Konstituantu Edvard Kardelj: U tekst ovog zakonskog predloga nisu bile unesene dve izmene koje je potrebno uneti, i zato predlažem da se te dve izmene prime.

Tekst tačke 12 čl. 3 zakonskog predloga treba da glasi ovako: »12) Potpisuje Ukaz o proglašenju Ustava i objavljuje Ustav posle njegovog proglašenja na zajedničkoj sednici Usta-

votvorne skupštine i objavljuje zakone koje donese Ustavotvorna skupština, sa potpisima predsednika i sekretara«. — Dakle, ne potpisuje Ustav, nego potpisuje Ukaz o proglašenju Ustava.

U čl. 8 zakonskog predloga stoji sada: »Ovaj zakon stupa na snagu kad se objavi u »Službenom listu Federativne Narodne Republike Jugoslavije«.

Predlažem da čl. 8 glasi ovako: »Ovaj zakon stupa na snagu čim se izglasa«. (Odobranje).

Predsedavajući: Nastavlja se diskusija. Reč ima narodni poslanik dr Rade Pribićević.

Dr Rade Pribićević (Izborni srez Dvor, NR Hrvatska): Monarhija je prošla svoj put od Solunskog procesa, glavnjača, logora, izdaje i traženja strane intervencije, dakle, put ugnjetavanja, zločina i izdaje. I kako je sejala — tako je i požnjela. Proglašenjem Federativne Narodne Republike nastala je potreba: da Ustavotvorna skupština izabere Predsedništvo, kao najviši organ državne narodne vlasti. Ustavotvorna skupština, kao organ državnog i narodnog suvereniteta, bira Predsedništvo Ustavotvorne skupštine, koje ima uglavnom trojaku funkciju. Prvo, da održava i predstavlja državu u međunarodnim odnosima; drugo, da vrši neke poslove najviše državne uprave; treće, da između zasedanja Ustavotvorne skupštine vrši poslove Ustavotvorne skupštine. To znači da proglašava i tumači zakone. Ono neće donositi zakone, jer naša Ustavotvorna skupština, stojeći na bazi široke demokratije, određuje da zakonodavnu funkciju ima samo Ustavotvorna skupština. Predlog da se izabere Predsedništvo Ustavotvorne skupštine od predsednika, šest potpredsednika, sekretara i najviše 30 članova daje opet dokaz široke demokratije naše narodne države i njene vlasti, daje izraz ravnopravnosti naših naroda, jer će svi naši narodi biti predstavljeni u tome Predsedništvu. Sastav Predsedništva će biti i izražaj onih snaga koje su se u Narodnom frontu okupile, a to znači svih narodnih snaga, sviju stranaka i rodoljuba koji su se borili i koji su potpomogli naše delo.

Zato u ime poslanika Srba iz Hrvatske molim Ustavotvornu skupštinu da primi ovaj zakonski predlog. (Buran aplauz).

Predsedavajući: Ima reč drug Cvetko Uzunovski.

Цветко Узуновски (Изборни срез охридско-ресански, НР Македонија): Другари народни посланици, предлогот за избирањето на Претседателството на Уставотворната скуп-

штина је изразув длабоко вољата и тежненијата на народите на Југославија, а особено на македонскиот народ. Фактот да е предвидено да сите народи на Југославија бидат еднако застапени во Претседателството, фактот да во него има шест потпретседатели како претставители на сите федеративни единици, претставуе уште едно доказателство за успехот на досегашното раководство на Привремената народна скупштина, претставуе уште една гаранција дека и во иднина ќе постои полно равноправие на македонскиот народ. Во тој предлог има уште една гаранција за македонскиот народ а тоа е, дека на македонскиот народ како досега така и во иднина загарантовано му е полно политичко, културно и економско развитије за подобар и посрепен живот.

Затоа од името на посланиците на Македонија и предлагам на Народната скупштина да се прими едногласно овој предлог.

Pretsedavajući: Dajem reč narodnom poslaniku drugu dr Zaimu Šarcu.

Dr Zaim Šarac (Izborni srez Konjic, NR Bosna i Hercegovina): Drugovi narodni poslanici, prekjuče smo registrovali jedno stvarno stanje, prema kome čitava suverena vlast u našoj državi pripada isključivo narodu. Otstranjujući sve druge funkcije van narodne volje, nameće se, naravski, nužna potreba da ovaj visoki dom kao glomazno tijelo obrazuje jedno uže tijelo da vrši stanovite funkcije, koje su do prekjuče pripadale kruni, odnosno predstavnicima krune i stanovite funkcije koje bi trebalo, ovako velik dom da vrši. Iz dosadašnjih iskustava konstatovali smo da je ove funkcije najbolje vršio u ovo teško, prošlo vrijeme jedan uži kolegijum, koji je predstavljao sva stremljenja u narodima Jugoslavije. Za to djelovanje maločas je ovaj visoki dom jednoglasno dao tome kolegijumu puno povjerenje za dosadašnji rad.

Uvažujući da su se zbile dve činjenice, to jest, da je otstranjena kruna, drugo, da je naša država ušla u normalni život, zakonski predlog, s jedne strane, stvarno proširuje dosadašnju vlast Pretsjedništva, dajući mu normalno sve one funkcije koje su potrebne za naše normalne odnose sa vanjskim svijetom, za vršenje međunarodnih odnosa, s druge strane, ulazak u normalne prilike, prema zakonskom projektu, ne pripada Pretsjedništvu puna zakonodavna vlast, nego pravo na tumačenja donesenih zakona, što je svakako i normalno.

Analizirajući ovaj zakon, a uvažavajući dosadašnje iskustvo i ulazak u normalne prilike, ja ne vidim da se zakonskim projektom išta više ili išta manje povjerilo Pretsjedništvu nego što je potrebno da naš državni organizam stvarno normalno funkcioniše. Stoga u ime poslanika Bosne i Hercegovine izjašnjavam se za predlog ovakav kakav je.

Pretsedavajući: Lista prijavljenih govornika je iscrpena. Prelazimo na glasanje. Glasaće se o zakonu u celini i glasaće se dizanjem ruke.

Molim drugove narodne poslanike, one koji su za zakon, da dignu ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv, neka dignu ruku. (Niko ne diže ruku). Objavljujem da je Zakon o Pretsedništvu Ustavotvorne skupštine usvojen jednoglasno. (Aplauz).

Pošto je kao treća tačka na dnevnom redu izbor Pretsedništva Ustavotvorne skupštine, dajem odmor od 10 minuta.

(Posle odmora)

Pretsedavajući: Nastavljamo drugu sednicu Ustavotvorne skupštine. Prelazimo na treću tačku dnevnog reda: izbor Pretsedništva Ustavotvorne skupštine.

Ima li ko da predloži kandidatsku listu? (Javlja se narodni poslanik dr Blagoje Nešković). Ima reč dr Blagoje Nešković.

Dr Blagoje Nešković (Izborni srez Beograd VII, NR Srbija): Drugovi narodni poslanici, po dogovoru i u sporazumu sa svim predstavnicima grupa, čast mi je da predložim sledeće drugove za Pretsedništvo:

Za pretsednika dr Ivana Ribara. (Svi narodni poslanici Ustavotvorne skupštine ustaju i snažnim aplauzom i klicanjem »Živeo!« izražavaju svoju saglasnost sa ovim predlogom).

Za potpretsednike: druga Mošu Pijade (Svi narodni poslanici takode ustaju i dugotrajno aplaudiraju), druga Filipa Lakuša (Buran aplauz), druga Josipa Rusa (Buran aplauz), druga Đuru Pucana (Buran aplauz), druga Dimitra Vlahova (Buran aplauz), druga Marka Vujačića (Buran aplauz).

Za sekretara druga Mila Peruničića (Burno odobravanje).

Za članove Pretsedništva: druga Josipa Broza Tita (Svi narodni poslanici ustaju i dugotrajnim aplauzom pozdravljaju Maršala), druga Bana Andrejeva (Aplauz), druga dr Vladimira Bakarića (Aplauz), druga Dušana Brkića (Aplauz), druga Josipa Vidmara (Aplauz), druga Milovana Đilasa (Aplauz), druga Edvarda Kardelja (Svi narodni poslanici ustaju i dugotrajno

aplaudiraju), druga Sretena Žujovića (Narodni poslanici ustaju i aplaudiraju), druga Vladu Zečevića (Aplauz), druga dr Stevana Jakovljevića (Aplauz), druga Blažu Jovanovića (Aplauz), druga dr Dragoljuba Jovanovića (Aplauz), druga Borisa Kidriča, (Aplauz), druga Savu Kosanovića (Aplauz), druga Lazara Koliševskog (Aplauz), dr Blagoja Neškovića (Aplauz), druga Jašu Prodanovića (Aplauz), druga Aleksandra Rankovića (Svi narodni poslanici ustaju i dugotrajno aplaudiraju), druga dr Zlatana Sremeca (Aplauz), druga Dobrosava Tomaševića (Aplauz), druga Frana Frola (Aplauz), druga Andriju Hebranga (Aplauz), druga Avda Huma (Aplauz), druga Rodoljuba Čolakovića (Aplauz) i druga Vladu Šegrtu (Aplauz).

Pretsedavajući: Ima li koja druga lista? (*Glasovi:* Nema). Ko ima da predloži koju drugu listu, molim neka se javi. (Niko se ne javlja). Nema nijedne liste, osim pročitane. Pošto je ova lista sastavljena po saglasnosti svih grupa, predlažem da se glasa aklamacijom, a ne tajno. Prima li Skupština ovaj moj predlog? (Burno odobravanje i složni i jednodušni usklici: Prima!) Ako ima neko ko je protiv ovoga predloga, neka digne ruku. (Niko se ne javlja). Pošto nema nijednog poslanika koji bi želeo da se glasa tajno, glasaće se aklamacijom. Ko je za pročitanu listu, neka digne ruku. (Svi poslanici dižu ruku). Protiv nema nijedog. Lista je primljena jednoglasno. (Svi narodni poslanici ustaju i burno i dugotrajno aplaudiraju).

Reč želi dr Ivan Ribar. (Novoizabrani predsednik Ustavotvorne skupštine dr Ivan Ribar dolazi na govornicu, uz srdačne pozdrave i dugotrajan aplauz svih narodnih poslanika, članova Vlade i prisutne publike na galeriji).

Pretsednik Ustavotvorne skupštine dr Ivan Ribar: Drugovi i drugarice, gospodo narodni poslanici, ja vam se zahvaljujem u ime čitavog izabranog Predsedništva Ustavotvorne skupštine za poverenje koje ste nam ukazali vašim jednodušnim glasanjem, vašim glasanjem aklamacijom. Zahvaljujući vam na takvom poverenju, u ime čitavog Predsedništva Ustavotvorne skupštine, ja vas molim da nam verujete da ćemo i dalje, kao i dosad, u vršenju naših zadataka i naše službe uvek imati pred očima samo interese naših naroda, samo interese naše Federativne Narodne Republike Jugoslavije. (Buran aplauz).

Volja naših naroda, koja se izražava i koja će se izražavati u ovome visokom domu, biće nam uvek jedini, vrhovni zakon, kome ćemo se mi, kao Predsedništvo Ustavotvorne skupštine u prvom redu morati da pokoravamo.

Ja verujem, zajedno sa čitavim izabranim Pretsedništvom, da ćemo se najbolje i najiskrenije zahvaliti na poverenju, ako se ponajpre u ovome visokome domu setimo onih naših heroja, junaka, boraca, svih naših narodnih mučenika koji su pali u narodnooslobodilačkom ratu, koji su pali od prvog dana našeg ustanka i našeg pokreta, pa sve do današnjeg dana. (*Usklici: Slava im!*).

Jednim minutom ćutanja odajmo počast svim našim borcima i svim našim mučenicima. (Članovi Vlade i narodni poslanici ustaju i ostaju stojeći jedan minut u ćutanju odajući poštu palim borcima).

Neka je večna slava svim palim borcima, svim palim mučenicima, koji su pomogli da se danas sastanemo u Ustavotvornoj skupštini da izglasamo ono za šta su naši veliki borci i pali u teškom narodnooslobodilačkom ratu! (*Usklici: Večna slava svima palim borcima!*).

A sada, kada smo se setili naših mrtvih velikana, dozvolite mi da se u ime Pretsedništva setim uzdanice naše, mezinčeta našeg i čitavog našeg pokreta i borbe — naše Narodnooslobodilačke vojske i naših partizanskih odreda — današnje naše Jugoslovenske armije, kojoj na čelu stoji naš veliki Maršal i narodni heroj drug maršal Tito. (Svi poslanici ustaju sa svojih mesta, dugo aplaudiraju i kliču: *Živeo!*)

Neka je svima našim borcima, oficirima i podoficirima, svima našim generalima, svima našim političkim rukovodiocima a na čelu svih njih maršalu Titu večita zahvalnost naroda i otadžbine. (Burno i dugotrajno odobravanje sa uzvicima: *Živeo Tito!*).

Dozvolite, drugovi, drugarice i gospodo narodni poslanici, da se sa ovog mesta setimo i onih koji su nas u teškim ratovima pomagali i koji nas i posle ovog rata pomažu svesrdno i svestrano, a to su naši veliki saveznici; da se setimo velikih armada Engleske i Amerike, a nada sve da se setimo velike, bratske Sovjetske Unije, sovjetskih naroda i nepobedive Crvene armije. (Dugotrajno i oduševljeno odobravanje). Iz malopre izglasanog Zakona o Pretsedništvu Ustavotvorne skupštine razabrali ste i primili ste da Pretsedništvo Ustavotvorne skupštine od danas vrši i one funkcije sa međunarodno-pravnog gledišta, koje je dosada vršilo Namesništvo. Ja moram, i to rado činim, u ime Pretsedništva da namesnicima koji su dosada vršili tu dužnost, zahvalim, jer su je zaista vršili savesno i u interesu naših naroda. (Aplauz i uzvici: *Živeli!*). Za njihov savestan i jednodušan rad

neka im je blagodarnost ove Ustavotvorne skupštine. (Buran aplauz).

I na kraju, drugovi, drugarice i gospodo narodni poslanici Ustavotvorne skupštine, pozdravljam u ime Pretsedništva sve vas zajedno. Vi ste nikli iz borbe, nikli ste iz pokreta, svesni svih domašaja koje smo mi postigli u našem stremljenju, u našem nepokolebivom radu, u preogromnim i nezapamćenim žrtvama koje su dali naši narodi.

I uvek, imajući pred očima te velike žrtve koje su dali naši narodi, naše borce, naše mrtve junake i mučenike, imajući u vidu sve napore naših naroda, ja verujem da ćete vi, gospodo narodni poslanici i drugovi, do kraja izvršiti svoju dužnost u ovoj Ustavotvornoj skupštini, koju su vam poverili naši narodi, — do kraja, bez predaha, izdržavajući u radu i borbi onako kako su izdržavali u radu i borbi naši borci i junaci. Ja verujem da ćete vi, drugovi i drugarice, dati sve od sebe, dati pečat svenmu onome što su naši borci, što je naša junačka narodna Armija već od prvog početka ostvarila, kada se uhvatila u koštac sa neprijateljem i protiv neprijatelja, i kada su u Jajcu ostvarili svojom voljom preko Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije ono što su naši narodi želeli i zahtevali, što je konačno utvrđeno, i što će konačno biti utvrđeno u Ustavu naše nove Federativne Narodne Republike Jugoslavije. (Dugotrajan aplauz).

Zahvaljujem vam još jednom u ime Pretsedništva na poverenju. Hvala. (Dugotrajno odobravanje i poklici: Živeo!).

Pretsedavajući: Četvrta tačka dnevnog reda je: Predlog poslovnika za rad na zajedničkim sednicama Savezne skupštine i Skupštine naroda. Pošto su narodni poslanici primili teks ovog predloga tek danas i nisu ga mogli proučiti, to predlažem da se ova tačka odloži za sutra. Prima li Skupština ovaj predlog? (Prima). Pošto Skupština prima, ja današnju sednicu zaključujem, a novu zakazujem za sutra u 10 sati pre podne sa dnevnim redom: Predlog zakona o poslovanju na zajedničkim sednicama oba doma Ustavotvorne skupštine.

(Sednica je zaključena u 12,15 časova).

ЗАЈЕДНИЧКА СЕДНИЦА САВЕЗНЕ СКУПШТИНЕ И СКУПШТИНЕ НАРОДА

Трећа седница

(2 децембра 1945)

Почетак у 10,25 часова.

Претседавао Владимир Симић, претседник Савезне скупштине.

Претседавајући: Господо и другови народни посланици, отварам трећу заједничку седницу Савезне скупштине и Скупштине народа Уставотворне скупштине. Записник данашње седнице водиће секретар Скупштине народа Јоза Миливојевић. Позивам секретара Воју Лековића да прочита записник друге заједничке седнице.

Секретар Воја Лековић чита записник друге заједничке седнице Уставотворне скупштине.

Претседавајући: Има ли ко од народних посланика да стави какву примедбу на прочитани записник? (Нема). Пошто примедба нема, објављујем да је записник примљен.

Пре прелаза на дневни ред имам да дам једно саопштење. Народни посланик друг др Благоје Нешковић известио је Претседништво да је јуче, као предлагач, при читању кандидатске листе чланова Претседништва Уставотворне скупштине случајно дошло до извесног пропуста. Ја молим народног посланика друга др Благоја Нешковића да то објасни, Скупштини.

Др Благоје Нешковић: Другови народни посланици, друг Претседник је већ рекао да је направљен пропуст при читању предлога за избор Претседништва Уставотворне скупштине. При читању је био омашком испуштен предлог да члан Претседништва буде и др Симиша Станковић. Како је по споразуму група било договорено да и др Станковић буде члан Претседништва, то овим исправљам ту омашку и молим Скупштину да прихвати да се за члана Претседништва Уставотворне скупштине изабере и др Симиша Станковић. (Аплауз).

Претседавајући: Пошто је на овај начин случајно дошло до пропуста да се заједно са осталим кандидатима прочита и гласа и заједничким споразумом постављени кандидат народни посланик и претседник Народне скупштине Србије др Симиша Станковић, то стављам Скупштини предлог да на данашњој седници гласамо за кандидата др Симишу Станковића за чланство у Претседништву Уставотворне скупштине.

Гласали бисмо дизањем руку. Да ли Скупштина прима овај предлог? (Прима). Молим да сви, који су за кандидата др Симишу Станковића, дигну руку. (Сви народни посланици лижу руку). Ко гласа против, нека дигне руку. (Нико не диже руку). Пошто нико не гласа против и сви присутни народни посланици гласају за, објављујем да је друг народни посланик, претседник Народне скупштине Србије др Симиша Станковић изабран као члан Претседништва Уставотворне скупштине. (Аплауз).

Пре прелаза на дневни ред имао бих да саопштим још и то да смо примили још један велики број телеграма па позивам секретара да као и јуче прочита списак тих телеграма. Скупштина је примила и телеграм Претседника Скупштине Чехословачке Републике, који ће се текстуално прочитати.

Секретар (чита):

ПРЕТСЕДНИШТВУ УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

Народни претставници Чехословачке Републике поздрављају народне претставнике и братске народе Југославије.

Честитајући вам велики и славни дан, ми вас уверавамо да нећемо никад више дозволити да се понови страшна судбина која је погодила народе ваше државе подједнако као и наше народе.

Примите најискреније жеље претставника чешког и словачког народа за бољу будућност ваших народа, испуњену стваралачким радом

Претседник
Јозеф Давид

(Читање телеграма Скупштина је поздравила аплаузом).

Секретар: Исто тако Скупштина је примила и ове поздравне телеграме: села Ладиминоваца, срез Валпово; народа котара Валпово; Уједињеног савеза антифашистичке омладине среза Драгаш; радника из Сеновега код Рајхенбурга; народа котара Грубишно Поље-Билогора; народа Малог Села, котар Чалма; бораца и руководиоца XVII ударне дивизије; народа села Мали Зденци и Орловац — котар Грубишно Поље; народа Оштарије, котар Огулин; народа Велике Копанџице; Домжалаца и штаба I Пролетерске дивизије; Извршног одбора фронта града Бјеловара; грађана Борче — Банат; народа Ватцана, Здратња и Горице; Комисије за координацију помоћи Југославије из Буенос Ајреса; Удружења „Слободна Југославија“ у Аргентини; народа града Вуковара; Народног фронта из Цеља; народа града и котара Винковци; средњошколаца града Пирота; морнара, подофицира и официра морнаричког гарнизона у Сплиту; грађана Среза качаничког; народа села Војковци и Чабчаји; композитора Василија Иветиновића из Казабланке; радника и намештеника, војника, жена и омладине града Осијека; управе синдиката рудника Трепча; грађана Среза подринског; омладине рудника Трепча; Шилтара, Срба и Црногораца грађана Среза подринског; народа села Бистринаца, котар Валпово; Културног одбора Словеније; бораца и руководиоца III ваздухопловне обласне команде; народа села Велике Сесвете и Мале; народа Среза заглавског; народа из Новог Места у Словенији; Удружења Југословена у Француској; грађана Крањева и околине; народа из Светог Вида код Птуја; грађана града Чаковца; грађана Мурске Соботе; народа села Слободнице; народа Среза дувњанског; грађана села Вељ. Трљеник; народа из Млинса код Загорја на Сави; грађана Ужица и Среза ужичког са митинга; народа Сењаковаца; службеника Поштанске дирекције — Љубљана; руководиоца I армије II бригаде и Месног синдикалног већа града Сарајева.

Претседавајући: Прелазимо на дневни ред. На дневном је реду једина тачка: Предлог закона о пословању на заједничким седницама оба дома Уставотворне скупштине.

Пре но што позовем секретара да прочита овај законски предлог молим господу и другове народне посланике да у члану 4 овог законског предлога у својим примерцима изврше једну исправку од стране предлагача — то су претседништва оба дома. Речи: „Владу на предлог“ бришу се, затим реч „је“ и место речи „поверила“ ставља се „поверава“. Иза речи „влада“ место тачке долази запета и додају се речи „а мандатор подноси састав владе на одобрење Скупштине“. Тако да цео члан 4 у новој редакцији гласи:

„Уставотворна скупштина у заједничкој седници бира мандатора коме поверава састав владе, а мандатор подноси састав владе на одобрење Скупштине. Указ о наименовању владе доноси Претседништво Уставотворне скупштине“.

Позивам секретара да прочита Предлог закона о пословању на заједничким седницама оба дома Уставотворне скупштине са овом изменом.

Секретар Воја Лековић чита Предлог закона о пословању на заједничким седницама оба дома Уставотворне скупштине са предложеном изменом. (Видети прилог на крају књиге).

Претседавајући: Отварам дискусију по овом законском предлогу. Ако ко од народних посланика жели да узме реч поводом овог предлога, нека се јави. (Јавља се за реч народни посланик и потпретседник Уставотворне скупштине Моша Пијаде.) Има реч друг Моша Пијаде. (Аплауз).

Моша Пијаде: Ја бих само учинио предлог за две исправке.

Прво, да се свуда у Закону о пословању на заједничким седницама оба дома Уставотворне скупштине где се говори о претседнику на заједничким седницама уместо речи „претседник“ стави реч „претседавајући“, јер ми немамо сталног претседника, него ту дужност наизменично врше претседник Савезне скупштине и претседник Скупштине народа.

Друго, да се у ставу 3 члана 5) избришу речи „ни у гласању“, тако да тај став гласи: „Претседавајући не учествује у претресу“. Јер, нема никаквог смисла да претседнику, — ако смо већ учинили да он по својој функцији претседавајућег не учествује у претресу, — одузмемо и право гласа.

Претседавајући: Има реч народни посланик Фрањо Гажи.

Фрањо Гажи: Ја бих само код члана који говори о стенографским белешкама имао једну примедбу. Молио бих само да се стави, да се стенографске белешке пишу ћирицом и латиницом.

Претседавајући: Има реч народни посланик Смиљанић. (Аплауз).

Милан Смиљанић (НР Србија): Другови и другарице народни посланици, ја бих имао само две три мале напомене. С обзиром на промену смисла члана 4), мислим да у члану 2) треба да се измене речи „ради избора владе“, и да се замене речима „ради избора мандатора“, пошто Уставотворна скупштина не бира владу него мандатора коме поверава састав владе.

Усвајам у свему напомену друга Пијаде да реч „претседник“ треба у предлогу закона заменити на одговарајућим местима речју „претседавајући“.

Затим сматрам да је у члану 12, у последњем ставу плеоназам рећи „ни један други посланик“. Може се рећи — „и о том случају не може говорити други посланик“.

У члану 16 мислим да је незгодно да остане: „претседник позива да дигну руку сви они који гласају против предлога“. Мислим да би боље било да та реченица члана 16 гласи у целини тако да остане да се гласање врши дизањем руку, али да се на тај начин може гласати и „за“ и „против“, као што смо то чинили ових дана. (Милош Царевих: — И то не „дизањем руку“ него „дизањем руке“). Да, дизањем руке.

Затим, сматрам да је плеоназам у члану 17 — „ако је присутно више од половине укупног броја посланика оба дома узета заједно“. Речи „узета заједно“ могу се избаци. Толико сам имао да кажем.

Претседавајући: Има реч народни посланик Кирило Савић.

Кирило Савић (НР Србија): Овим предлогом није предвиђено како ће се поступити ако гласови за и против буду подједнако подељени. Ја бих зато предложио да се та празнина попуни, а може се попунити на начин, као што је у ирском уставу; пошто имам случајно при руци ирски устав, где претседници тако исто не учествују у гласању, али је њима остављено право и дужност да својим гласањем решавају питање ако су гласови подједнако подељени. Свакако треба ту празнину попунити на тај или на који други начин.

Даље, ја мислим и чини ми се да ће неки од ових чланова морати ући и у Устав, јер како се мени чини, они су саставни део Устава, а што се они данас доносе, то је сасвим разумљиво и оправдано, јер живот треба да тече без прекида. Устав ће се позивати на ове законе као саставне делове његове, или ће поједине чланове поменути као саставне делове Устава. Толико сам имао да кажем.

Претседавајући: Има реч др Анте Рамљак.

Др Анте Рамљак (*Изборни срез Широки Бријег—Посуђе, НР Босна и Херцеговина*): У члану 15 стоји: „Заједничке седнице закључује претседавајући“. То је у реду, али у другој реченици ја мислим да би требало да стоји: „Ако дневни ред није исцрпен“ ... јер овде стоји: „Ако је дневни ред исцрпен, претседавајући може закључити седницу...“ Треба да се уметну речи „није исцрпен“. То је мој предлог. Дакле, то је једна чисто писарска погрешка, али била би штета да остане.

Онда исто тако у члану 21, друга алинеја, каже се: „Одужимањем речи казниће се посланик који би у свом говору...“ Ово „би“ треба испустити, тако да остане „који у свом говору или повреди ред“. Дакле „би“ треба испустити, а у члану 15 метнути „није“. То је мој конкретан предлог.

Претседавајући: Има реч народни посланик Радован Зоговић.

Радован Зоговић (*НР Црна Гора*): Мислим да у члану 16, претпоследња алинеја, реч „коцком“ треба заменити народном ријечју „жријебом“, јер је та ријеч „коцком“ врло незгодна.

Претседавајући: Има реч народни посланик др Макс Шнудерл.

Др Макс Шнудерл (*Изборни срез Марибор — Десни Брег, НР Словенија*): Другови и другарице народни посланици, пословник једног парламента мора изражавати начела модерног парламентаризма, која су настала по природи ове институције и сходно опште усвојеним обичајима. Истовремено, пословник мора бити одраз оне демократије на основу које је скупштина изабрана и усвојити начела по којима треба да ради.

Подносени Предлог закона о пословању на заједничким седницама оба дома Уставотворне скупштине у првом

реду води рачуна о равноправности оба дома тиме што одређује да наизменично председавају претседници оба дома.

Усвојен је даље принцип публицитета, пошто су у начелу седнице јавне, па је тиме омогућено да и најшира јавност непосредно сазна и прати све догађаје у Уставотворној скупштини.

Загарантовано је посланицима право слободног говора. Они могу да чине примедбе на записник, да слободно говоре и да говоре на језику народа коме припадају. Равноправност свих народа Југославије тиме је изражена и у овом закону. Посланици могу да упућују своја питања претседнику. Ако се томе још дода да је по чл. 25 Закона о Уставотворној скупштини дат народним посланицима пуни имунитет, онда се мора казати да су народним посланицима осигурани сви прерогативи слободних народних посланика.

Предлог овог закона консеквентно изграђује суверенитет Уставотворне скупштине. Унесене су одредбе о бирању сувереног органа, то је Претседништво Уставотворне скупштине, и о избору мандатора за састав владе, коју треба да одобри сама Скупштина. Ако замислимо да је раније владу именovala круна и да је стварно једини суверен био краљ, онда видимо да тај предлог штити народна права и доследно изводи народну власт. Само са пристанком Уставотворне скупштине може се закључити седница, ако дневни ред није исцрпен.

Парламентарно начело мајоритета усвојено је на тај начин што мора бити присутно више од половине укупног броја посланика оба дома узета заједно, и што је за пуноважан закључак потребна већина гласова присутних посланика.

Потпуна слобода Скупштине гарантована је тиме што се без одобрења претседника никаква оружана сила не може поставити у дворани где заседава Скупштина у заједничким седницама. Утврђен је коначно тачан поступак за одржавање реда и санкционисан дисциплинским мерама.

Из изложеног се види да је предлог пословника усвојио сва начела модерног, демократског и слободног парламентаризма, који омогућава слободно расправљање о стварима државног поретка, па ми је због тога у име групе словеначких народних посланика част изјавити да ћемо ми гласати за тај предлог.

Претседавајући: Има реч народни посланик Владимир Назор.

Владимир Назор (НР Хрватска): Другови и другарице, у овом предлогу није предвиђено, може ли се, или мора ли се само говорити, или је дозвољено да неки могу и прочитати свој говор. О томе нима ни ријечи. Моје је мњење да би се могло само говорити, и да се читали не би смјело. Могао би се прочитати само по који одломак, или цитат, али да се дође овде са писаним говором, па да се чита, онда настаје погибелъ да се тај говор претвори у неко предавање и да се наша дворана претвори у дворану за предавања.

Због тога ја сам мишљења да се изричито каже да се говори не смију читати, већ да се смије само говорити, са изузетком цитата, који се могу читати и који су често потребни да се говор боље расвијетли.

Што се пак тиче начина гласовања дизањем руку, ја нисам за тај начин гласовања. Било би боље устајањем. То се боље види. А осим тога, другови, када се седи толико времена у једној клупи, мало гимнастике није од штете. (Веселост). Особито за нас старије људе. Ја једва чекам да се могу мало дигнути. А онда ћемо радије и гласовати. Ја бих био мњења да је не само боље него и хигијенскије да се усвоји овај начин гласовања.

Што се тиче коцке, требало би свакако ту реч отстранити, бар одавде, јер је она тако компромитована да је ми овде не можемо примити. Далеко, бар из наше зграде, свака коцка.

Сад, хоћемо ли се одлучити за ријеч „жријеп“ то је нешто друго. Ту би требало какав филолог да нам помогне. Ето, то сам хтео рећи. (Аплауз).

Претседавајући: Има реч народни посланик др Младен Ивековић.

Др Младен Ивековић (Изборни срез Загреб I, НР Хрватска): Другови и господо народни посланици, прихватањем Закона о Претсједништву Уставотворне скупштине и Закона о пословању на заједничким сједницама оба дома, који је сада управо пред нама, добиће структура наше демократске државне организације у неку руку свој завршни облик, прије него што буде донесен темељни државни закон — Устав.

Важан законодавни рад оба висока дома кренуће нормалним током у духу великих тековина извојеваних у току

Народноослободилачке борбе. Заједничке сједнице оба висока дома добивају пословником прописе који својом садржином поново доказују демократски дух који је овладао државним животом наших народа.

Зато ми је у име народних посланика Хрватске част изјавити да ћу гласати за тај закон и предлажем друговима и другарицама народним посланицама да за њ гласају. (Аплауз).

Претседавајући: Да ли се још ко од народних посланика јавља за реч да узме учешћа у дискусији по овом предлогу? (Др Драгољуб Јовановић: Молим за реч). Има реч народни посланик др Драгољуб Јовановић.

Др Драгољуб Јовановић: Има неколико детаља које треба тачно утврдити. Секретар Уставотворне скупштине прочитао је у чл. 3 да се Претседништво Уставотворне скупштине састоји од претседника, шест потпретседника, два секретара и највише тридесет чланова. Јуче смо ми, међутим, изабрали само једног секретара. Треба, значи, да се утврди да се бира само један секретар.

У чл. 4, у последњој реченици, стоји да Указ о наименовању владе подноси Претседништво Уставотворне скупштине, како то стоји у моме тексту. Међутим, треба да стоји да Указ о наименовању владе доноси Претседништво Уставотворне скупштине. Разлика је да ли се један предлог подноси или доноси. Уствари Претседништво Уставотворне скупштине доноси.

У чл. 15 говори се о закључивању седнице и каже се „Ако је дневни ред исцрпен, председавајући може закључити седницу само са пристанком Уставотворне скупштине.“ Ту је спорно да ли треба да стоји „Ако је дневни ред исцрпен,“ или треба да стоји „Ако дневни ред није исцрпен,“. Ја мислим да је правилније оно што пише у моме тексту: „Ако дневни ред није исцрпен, председавајући може закључити седницу само са пристанком Уставотворне скупштине.“ Иначе, ако је дневни ред исцрпен, мислим да председавајући може закључити седницу нормално, без нарочитог пристанка Скупштине. Према томе, треба да стоји „Ако дневни ред није исцрпен,..." Секретар је, међутим, прочитао „Ако је дневни ред исцрпен,..."

Ја подупирем предлог проте Смиљанића да се гласање дизањем руке уреди на тај начин што ће се најпре гласати за предлог, а затим *против* предлога, а не да руку дажу

само они који гласају против предлога. (Глас: О томе је говорио Владимир Надзор).

Не, не, прота Смиљанић је то предложио.

У чл. 16 говори се о начину гласања. Тамо се каже: „Претседник позива да дигну руку сви они који гласају *против* предлога.“ Међутим, прота Смиљанић предлаже, и ја се с тим слажем, да та реченица гласи: „Претседник позива да дигну руку најпре сви они који гласају за предлог, а затим они народни посланици који гласају *против* предлога. На тај начин било би гласање и за и *против*, а не само гласање *против* са дизањем руку.

У чл. 21 има једна непотпуност. Тамо се каже да ће се казнити одузимањем речи посланик који би у своме говору — не каже се чиме — повредио ред. Вероватно да би то било његовим држањем. Зато би и требало рећи „који би у свом говору својим држањем повредио ред.“ Ту треба да се види о чему се ради.

У чл. 22 говори се о томе да се никаква оружана сила не може поставити у дворани. Међутим, ја мислим да би и у овом пословнику, као што је и у пословницима свих парламената, требало ставити да нико не може ући у Уставотворну скупштину под оружјем, а да се без одобрења не може поставити никаква оружана сила.

Најзад, има једна противречност у закључним одредбама. Текст који ја имам, садржи назив „Закон о пословању.“ Међутим, у чл. 25 говори се да се пословник може мењати резолуцијом. Мислим стога да то није логично, јер ако је пословник закон, онда се мора мењати на начин на који се закони мењају, а не резолуцијом.

Претседавајући: Има реч народни посланик Јован Јегдић.

Јован Јегдић (НР Србија — АП Војводина): Другови народни посланици, мишљења сам да би код чл. 22 као ново начело требало да дође овај пасус. Друг др Драгољуб Јовановић већ је напоменуо, а ја бих га овако стипулисао: „У дворану где заседава Скупштина, народни посланици не могу улазити са оружјем или са штаповима. Инвалиди који се на штаке или штапове ослањају, могу ове унети и у дворану“. Држим да није потребно износити детаљније образложење. Довољно је рећи да би се тиме дало веће достојанство овом високом дому, а то доприноси и безбедности и отклања многе

евентуалне незгоде које познајемо из прошлости. Једини аргуменат треба да буде жива реч и ништа више.

То је један мој предлог. Други предлог је исто тако демократског принципа, а то је да се код чл. 16, пред крај, испред: „Гласати се може само лично“ дода овако: „Гласове ће бројати три посланика коцком одређена.“ Ту треба додати: „Гласачки листићи одмах по свршеном гласању уништиће се комисијски.“ То је један од принципа који свуда постоји и ја мислим да би наш високи дом могао да га уважи.

Претседавајући: Реч има народни посланик др Милош Московљевић.

Др Милош Московљевић (Изборни срез посаво-тамански, НР Србија): Пошто је наш уважени друг Назор поменуо овде у вези са речју „коцка“ и филологе, а ја мислим да међу њих спадам, то ћу и ја рећи две три речи о томе да ли у закон треба да уђе реч „коцка“ или „жријеп“ као што је предложио друг Зоговић.

И једна и друга реч су наше народне речи, само је „жријеп“, врло стара реч, која се употребљава само у једном крају, а у огромном делу наше отаџбине нико не зна шта је „жријеп“. Ако имамо да бирамо између те две речи, колико су према томе познате, ми се морамо одлучити за реч „коцка“. Али с друге стране, неко ће замерити да је та реч компромитована, зато што „коцка“ има и једно друго значење, нимало лепо. Међутим, ја бих на то казао ово: није само реч коцка која има два значења. Има и других речи са различитим значењем. Јер, и речи имају свој живот и у дугом свом развоју оне мењају своје значење. Отприлике исто се дешава и са речима као и са многим другим политичарима који мењају своја политичка убеђења, па од крајње леве оду у крајњу десницу. Тако је и са речју „коцка“. Та је реч постала од народне речи „кост“ и сада, када ми употребљавамо реч „коцка“, ми не мислимо на то од чега је она постала. То је, видите, народна реч, али је сада добила и друго значење — једне хазардне игре.

Међутим, има и других речи које имају друга значења. Узмемо, на пример, реч „карта“. Ако би се руководили тиме што та реч има рђаво значење у вези са коцком, онда би требало избацити и реч „карта“.

Зато, ја мислим, треба да останемо при речи „коцка“, јер она у овом значењу, кад не може да се одреди ко је за

кога гласао и у случају једнаког броја гласова, претставља средство да се то одлучи.

Ми, иако смо законодавци, не можемо овде бити и законодавци у погледу језика. Ту је народ једини законодавац. Закони језика не израђују се на седницама ни по пословницима, него се они пишу дугим историским развитком језика и ми можемо само да констатујемо шта је народ створио у погледу значења појединих речи. Дакле, ја остајем при томе да се у закону остави реч „коцка“. (Одобравање).

Претседавајући: Има ли још ко од народних посланика да се јави за реч? Има реч народни посланик Гојко Гарчевић.

Гојко Гарчевић (НР Црна Гора): Другови народни посланици, скупштински пословник претставља закон којим се регулише ток скупштинске сједнице. Он обухвата права и дужности претседавајућег, права и дужности народних посланика, начин отварања и закључивања скупштинских сједница, гласања итд., дакле, све што је у вези са одржавањем реда и радом на једној скупштинској сједници. Иако скупштински пословник решава и регулише читав низ питања која претстављају и одговарају техници рада на скупштинској сједници, он у исто вријеме и увијек претставља и један акт изразито политичког карактера. Од политичког поимања, схватања и убеђења скупштинске већине која га доноси, зависи и какав ће бити сам пословник. То се нарочито испољава у односу на права и дужности народних посланика. Скупштинска већина са изразито демократским карактером и демократским назорима даје најшира права учешћу народних посланика у скупштинским сједницама, а док они који су супротни поимању и схватању демократских принципа теже и настоје да та права што више окрње, да их што више ограниче.

Подносени Предлог закона о пословању на заједничким сједницама оба дома Уставотворне скупштине, који се данас претреса, обухвата углавном сва питања која опадају у домен једног оваквог закона. Њиме су, углавном, сва та питања и посве правилно постављена и правилно ријешена. Нарочито истичем да је згодно, изванредно згодно ријешен однос између самог тока дискусије о појединим питањима на дневном реду и експедитивности. Овим и оваквим пословником, какав је предложен, омогућен је исцрпан претрес свих питања која су на дневном реду, а истовремено обезбеђује се експедитивност у раду. Даље, изванредно значајна

карактеристика предложеног закона је у томе што он у потпуности одговара демократском духу овога дома. Права народних посланика посве су загарантована. Она су врло широка и она могу да дејствују и да народ испољава своја поимања и схватања у највећој ширини. Ограничења која су учињена у погледу дужине трајања говора када се ради о појединим мање важним питањима и казне које се предвиђају, претстављају нужне и оправдане мјере. Тим мјерама се иде за тим да се онемогући злоупотреба слободе, да се онемогући ометање рада и да се онемогући саботажа у овом дому.

Слажем се са извјесним примједбама које су учињене самом тексту као у чл. 15, у другој реченици, која има да гласи: „Ако дневни ред није исцрпен“, у томе случају Скупштина одлучује о закључивању скупштинске сједнице док у случају да је дневни ред исцрпен, Скупштину закључује сам претсједавајући. Даље, примећујем да у чл. 21, став 2, није довољно јасно прецизирано оно што се хтјело рећи. Тај члан гласи: „Одузимањем ријечи казниће се посланик који би у своме говору повриједио ред“. Слажем се са предлогом друга Назора да би гласање требало да се врши устајањем и даљим измјенама које је предложио потпретсједник друг Пијаде.

Подносени Предлог закона о пословању на заједничким сједницама оба дома Уставотворне скупштине, обзиром да одговара демократском духу овога дома и обзиром да су у њему посве повољно ријешена сва основна и главна питања, у вези са одржавањем скупштинских сједница, изјављујем да ће посланици Црне Горе гласати за поднесени законски предлог.

Претседавајући: Да ли се још ко од народних посланика јавља за реч? (Не јавља се нико). Пошто се нико није пријавио за реч, а има више предлога, одређујем одмор, а предлагаче који су предложили извесне измене и допуне молим да се за време одмора састану у соби бр. 6.

(После одмора)

Претседавајући: Настављамо седницу. У току одмора у заједници са свима предлагачима измена и допуна, прихваћено је оно што је предлагано, и уколико је предлагано допуњено, или у потпуности прихваћено. И по овом предлогу одређен је за известиоца друг Моша Пијаде који ће вам прочитати заједничку одлуку.

Известилац Моша Пијаде: Прво, у погледу наслова сложили смо се да се наслов промени и да гласи: „Предлог пословника за заједничке седнице оба дома Уставотворне скупштине“.

Члан 1 остаје без промене. У члану 2 уместо речи „заседа“, треба да стоји „заседава“. Онда у истом члану, где стоји „ради избора Владе“, треба да стоји: „ради избора мандатора за састав Савезне владе, ради одобрења састава Савезне владе“, онда текст иде даље.

У члану 3, где се каже „Претседништво Уставотворне скупштине се састоји од претседника, шест потпретседника, два секретара“, уместо „два секретара“, треба да стоји „једног секретара“. На крају члана 3 у последњој реченици уместо „кандидатске листе могу поднети“, треба да стоји „кандидатску листу може поднети најмање 30 посланика“.

У члану 4 има неколико измена, тако да цео члан изнова ревидиран гласи: „Уставотворна скупштина у заједничкој седници бира мандатора, коме поверава састав Савезне владе, а мандатор подноси састав владе на одобрење Скупштини. Указ о наименовању Савезне владе доноси Претседништво Уставотворне скупштине“.

У члану 5, првом ставу, нема промене. У другом ставу уместо „Претседник руководи“ треба да стоји „Претседавајући руководи“. У трећем ставу уместо речи „Претседник“ треба да стоји „Претседавајући“. Тај став гласи: „Претседавајући не учествује у претресу ни у гласању, али ако су гласови подједнако подељени одлучује глас председавајућег.“

У члану 6 нема промена. У члану 7 нема промена. У 8 члану, такође, нема промена. У 9 члану, у другој реченици, место речи „саопштења претседника“ треба да стоји „саопштења председавајућег“.

У чл. 10, на крају првога става где стоји: „Коначно усвојен записник потписује претседник и секретар, треба да стоји „претседавајући и секретар.“

У чл. 11 место: „Претседник“, треба да стоји „претседавајући“. Исто тако и на крају првог става место: „претседнику“, треба да стоји „претседавајућем“.

У чл. 12, у трећем ставу, место „од претседника“, треба да стоји „од председавајућег“. Исто тако у почетку четвртог става реч „претседник“ замењује се речју „претседавајући“. На крају петог става, у петом реду, место „претседника“

ставити „претседавајућег“, као и при крају тога става, у седмом реду, место „председник“ треба да стоји „претседавајући“.

У чл. 13, у другом ставу „Осим председника“ треба да стоји „Осим претседавајућег“.

Иза тога става ставља се нови став који гласи: „Претседавајући може предложити да се ограничи трајање говора“.

Чл. 14 остаје без промене.

У чл. 15 почетна реченица у другом реду треба да гласи: „Ако дневни ред није исцрпљен итд.“

У чл. 16, другом ставу, брише се у целости последња реченица која гласи: „Дизањем руку гласа се“

У истом чл. на крају четвртог става, у претпоследњем реду, место речи „председника“ ставља се „претседавајућег“. А у последњем реду тога става, место речи „Гласове ће бројати три посланика коцком одређена“, ставља се: „Гласове ће бројати три посланика који ће се одредити извлачењем.“

На крају овога члана додаје се нова реченица која гласи: „После савршеног гласања, они ће уништити гласачке листиће“.

У чл. 17, на крају првога става, последња реченица треба да гласи: „ако је присутно више од половине укупног броја посланика оба дома узета заједно.“ Последња реченица трећег става овог члана гласиће: „Ако и тада буде једнак број гласова, одлучиће глас претседавајућег.“

Чл. 18 остаје непромењен. Чл. 19 исто тако, као и члан 20.

У чл. 21 исправља се грешка у куцању, у другом ставу, који треба да гласи: „Одузимањем речи казниће се посланик који би у свом говору или повредио ред, а већ раније на истој седници био кажњен записаном опоменом, или није хтео два пута послушати претседавајућег.“ У трећем ставу реч „председника“, замењује се речју „претседавајућег“.

У чл. 22 умеће се нов први став који гласи: „У дворану где заседава скупштина народни посланици не могу улазити са оружјем.“ Други став са измењеном редакцијом гласи у целости: „Без одобрења председника Уставотворне скупштине никаква се оружана сила не може поставити у скупштинској згради.“

У чл. 23, у последњој реченици, реч „председник“ замењује се речју „претседавајући“. Томе се члану додаје нови став који гласи: „Стенографске белешке штампају се у јед-

ном издању. Сваки говор мора бити штампан на језику на коме је изречен и одговарајућим писмом."

Чл. 24 остаје; чл. 25 брише се у целости, а члан 26 постаје члан 25.

Претседавајући: Пошто је Скупштина саслушала цео текст пословника и све измене и допуне по предлозима народних посланика који су учествовали у дискусији, које је сад прочитао извештач — то предлажем да се о овом пословнику гласа у целини. Да ли Скупштина прима мој предлог да се о пословнику гласа у целини? (*Једнодушан одзив: Прима! — Аплауз*). Према томе, гласаћемо не појединачно — него акламацијом, па питам Скупштину да ли предлог пословника у целини прима онако како је прочитан са свима изменама и допунама, које су такође сада прочитане? Ко је за то, нека дигне руку. (Сви присутни посланици дижу руку). Има ли кога да је противан овом предлогу? (Нико се не јавља). Објављујем да је предлог пословника једногласно примљен у целини, онако како је предложен са свима изменама и допунама које су овде такође прочитане.

На овај начин ми смо завршили наш данашњи дневни ред и ја данашњу седницу закључујем, а наредна седница објавиће се писменим путем. Молим народне посланике да се не разилазе из Београда пошто то не значи да седнице неће бити ускоро.

(Седница је закључена у 13,10 часова).

САВЕЗНА СКУПШТИНА

Прва редовна седница

(6 децембра 1945)

Почетак у 11 часова.

При уласку у дворану, чланове Савезне владе на челу са претседником Министарског савета маршалом Југославије Јосипом Брозом Титом, претседника Уставотворне скупштине др Ивана Рибара и чланове Претседништва Савезне скупштине на челу са претседником Владимиром Симићем, народни посланици дочекују стојећи и поздрављају бурним аплаузом.

Претседавао претседник Владимир Симић.

Претседник: Отварам први редовни састанак Савезне скупштине Уставотворне скупштине. Записник данашње седнице водиће секретар Стеван Јовичић. Позивам секретара Воју Лековића да прочита записник другог претходног састанка од 29 новембра 1945 године.

Секретар Воја Лековић чита записник другог претходног састанка од 29 новембра 1945 године.

Претседник: Има ли ко од народних посланика какву примедбу на прочитани записник? (Нико се не јавља). Пошто примедба нема, објављујем да је записник примљен и да се оверава.

Пре прелаза на дневни ред, који ће с предложити Скупштини за данашњу седницу, има претходних саопштења.

На дан 2 децембра о. г. прочитао је на седници француске Уставотворне скупштине претседник Феликс Гуен предлог резолуције, који су Скупштини поднели шефови свих парламентарних група, господи: Едуард Ерио, Жак Дикло,

Анри Летрокер, Морис Шуман, Луј Марен, Емануел д'Астије де ла Бижери и Пјер Кот. Предлог је гласио:

„Народна Уставотворна скупштина упућује Југословенској Републици своје жеље за срећу и напредак. У увођењу републиканског режима у Југославији она види чиниоца мира, демократског напретка и међународне слоге целе Европе. Она упућује југословенској Влади, њеном шефу маршалу Титу и свим народима окупљеним у новој Републици братски поздрав француске нације.“

Француска Уставотворна скупштина поздравила је ову резолуцију дугим аплаузом и стојећи наставила са овацијама нашој новој Републици.

(Маршал Тито, чланови Владе и сви народни посланици устају и дуготрајним аплаузом пропраћају читање резолуције француске Уставотворне скупштине).

Претставници клубова и група у нашој Скупштини предложили су као одговор на овај братски поздрав француске Уставотворне скупштине следећу резолуцију:

„У жељи да Уставотворна скупштина изрази благодарност француској Уставотворној народној скупштини на братском поздраву и лепим жељама које је у име француске нације упутила нашој младој Републици и свима народима Југославије, потписани шефови клубова Народног фронта Србије, Хрватске, Словеначке, Босне и Херцеговине, Македоније и Црне Горе и шефови свих група предлагемо да Уставотворна скупштина усвоји следећу

РЕЗОЛУЦИЈУ:

Уставотворна скупштина Федеративне Народне Републике Југославије срдечно се захваљује француској Уставотворној скупштини на лепим жељама за срећу и напредак наше младе Републике и на братским поздравима француске нације свима народима који сачињавају нашу Народну Републику, нашој Влади и њеном шефу маршалу Титу. Ми смо срећни што је француска Уставотворна скупштина у својој резолуцији тако високо оценила успостављање републиканског поретка у Југославији као фактор мира, демократског напретка и међународне сарадње за целу Европу, чиме је изразила праву садржину нове Југославије и њен међународни задатак.

Испуњена осећањима благодарности и топлим симпатијама за француску демократију обновљену у Четвртој репу-

блици на најлепшим традицијама Француске, са којом наше народе везује традиционално пријатељство које је добило нову снагу у борби против заједничког непријатеља, Уставотворна скупштина Федеративне Народне Републике Југославије упућује братске поздраве целом француском народу, француској Влади и њеном шефу генералу де Голу.

**Уставотворна скупштина
Федеративне Народне Републике Југославије."**

Ову су резолуцију потписали, као што сам нагласио, претставници клубова и група, и то: Сретен Жујовић, др Синиша Станковић, Андрија Хебранг, Јосип Рус, Ђуро Пуцар, Бане Андрејев, Митар Бакић, др Драгољуб Јовановић, Владимир Симић, др Милош Московљевић, Влада Зечевић, Михаило Ђуровић, др Благоје Нешковић, Сава Косановић и Фрањо Гажи.

Прима ли Скупштина предложену резолуцију?

(Маршал Тито, чланови Владе и сви народни посланици устају и дуготрајним аплаузом потврђују усвајање предложене резолуције).

Објављујем да је предложена резолуција прихваћена једногласно и са једнодушним одобравањем.

Исто тако имам да саопштим и то да је Претседништво Уставотворне скупштине доставило Савезној скупштини Уставотворне скупштине на претрес нацрт Устава Федеративне Народне Републике Југославије, који је у име Савезне владе поднео Уставотворној скупштини Министар за Конституанту.

Овај нацрт Устава ипутићемо Уставотворном одбору чим буде изабран.

Поред тога Претседништво Уставотворне скупштине Савезној скупштини подноси предлог пословника, који је отштампан и раздељен посланицима и о њему ће се претресати на данашњој седници, после утврђивања дневног реда.

Поред тога, саопштавам да је потпретседник, друг Сулејман Филиповић, министар шума Савезне владе, још 29 новембра, одмах после избора, упутио Савезној скупштини Уставотворне скупштине своју оставку с молбом да му се оставка уважи, јер је члан Савезне владе.

Пре свега, питам Скупштину да ли прима оставку потпретседника друга Сулејмана Филиповића? (Прима). Предлажем да се нов избор другог потпретседника изврши одмах. Има ли ко какав предлог у погледу избора новог потпретседника? (Сретен Жујовић: Молим за реч). Има реч Сретен Жујовић.

Сретен Жујовић: Предлажем друга Авда Хума за потпретседника. (Бурно одобравање).

Претседник: Има ли још какав предлог? (Гласови: Нема).

Моша Пијаде: Предлог Жујовића је споразуман.

Претседник: Пошто другог нема, прима ли Скупштина овај предлог? (Прима). Објављујем да је друг Авдо Хумо изабран за потпретседника Савезне скупштине Уставотворне скупштине и молим друга Авду Хума да заузме своје место. (Изабрани потпретседник Авдо Хумо заузима своје место).

Изволите чути молбе народних посланика за отсуства: Лозар Колишевски, Франц Кочевар, Милан Рибич и Урош Н. Ковачевић моле отсуство због болести; Лазар Плавшић моли отсуство ради учешћа на Конгресу синдиката у Будимпешти; Хилмија Хасанагић моли 3 дана отсуства ради прославе 4 децембра у Санџаку; Раде Прибићевић извештава да је морао хитно отпутовати и моли отсуство.

Предлажем да се свима народним посланицима који су молили за отсуство, одобри отсуство за данашњу седницу. Прима ли Скупштина овај предлог? (Прима). Објављујем да су именованим народним посланицима одобрена отсуства за данашњу седницу.

Предлажем следећи дневни ред:

- 1) претрес нацрта Пословника Савезне скупштине Уставотворне скупштине;
- 2) избор Уставотворног одбора (31 члан);
- 3) избор Одбора за план и финансије (15 чланова);
- 4) избор Мандатног и имунитетског одбора (7 чланова);
- 5) избор Административног одбора (7 чланова); и
- 6) избор Одбора за молбе и жалбе (7 чланова).

Прима ли Скупштина предложени дневни ред? (Прима). Објављујем да је предложени дневни ред прихваћен и да ћемо приступити раду.

Нацрт пословника који је раздељен народним посланицима, претресан је у Клубу посланика Народног фронта. Ди-

скусија је вођена и у начелу и у појединостима. Све допуне и измене које су биле предложене — уколико су уважене — унесене су у нацрт пословника. По том предлогу одређен је као извјестилац народни посланик др Јерко Радмиловић.

Позивам народног посланика др Јерка Радмиловића да прочита нацрт пословника са изменама и допунама.

Извјестилац др Јерко Радмиловић: Другови и другарице народни посланици, као што вам је већ Претсједник казао, ми, народни посланици, били смо већ раније добили првобитни нацрт Пословника Савезне скупштине Уставотворне скупштине. Овај првобитни нацрт проучаван је у секцијама група. Након што је проучен и након што су стављене примједбе у појединим групама, и пошто су те групе изабрале своје извјестиоце који ће се споразумјети на заједничком састанку претставника свих група у погледу будућег коначног нацрта Пословника Савезне скупштине, претставници тих група нашли су се на окупу и споразумно донијели и утврдили нацрт пословника, који ћу вам ја сада прочитати.

Примједбе, које су изнијеле поједине групе, биле су скоро идентичне, тако да није било потешкоћа у погледу стварања овог нацрта пословника.

(Извјестилац затим чита нацрт пословника. — Видети прилог на крају књиге).

Претседник: Пре наставка претреса и гласања по овом нацрту, одређујем одмор од 10 минута и молим претставнике група да за време одмора дођу у собу бр. 6.

(После одмора)

Претседник: Настављамо претрес нацрта Пословника Савезне скупштине Уставотворне скупштине.

По споразуму претставника секција и група предложене су још две измене и допуне у прочитаном пословнику. Оне гласе овако:

У члану 61 први став мења се и гласи:

„Посланици имају право на дневницу за време рада Скупштине или одбора.“

Члан 51, први став, мења се и гласи:

„Устав донет од оба дома проглашује се на заједничкој седници оба дома без претреса, акламацијом, гласањем за текст указа о проглашењу Устава. Законе усвојене у оба дома проглашује Претседништво Уставотворне скупштине својим указом.“

Поред тога постоји споразум претставника секција и група да се о нацрту пословника претрес врши у целини и гласање истовремено у целини, не појединачно већ акламацијом, дизањем руку.

Пошто је претрес по пословнику закључен, сагласно овом споразуму претставника секција и група, а сходно парламентарној пракси и предлогу пословника, стављам на гласање у целини предложени Пословник Савезне скупштине Уставотворне скупштине. Гласаће се дизањем руку.

Питам Скупштину: ко је за предложени пословник са изменама и допунама које су прочитане, нека дигне руку. (Сви посланици дижу руку). Има ли кога против? (Нема). Ако има, нека дигне руку. (Нико не диже руку). Пошто није нико против предложеног пословника, објављујем да је Пословник Савезне скупштине Уставотворне скупштине једногласно прихваћен. (Бурно одобравање).

Прелазимо на другу тачку дневног реда: избор Уставотворног одбора. О избору Одбора постоји споразум претставника секција и група. Молим друга Сретена Жујовића да прочита листу кандидата према постигнутом споразуму.

Сретен Жујовић: На основу сагласности претставника Клуба народних посланика Народног фронта и група, предлагам следећа лица за Уставотворни одбор Савезне скупштине Уставотворне скупштине:

Димитра Влахова, Сулејмана Филиповића, др Анту Рамљака, Едварда Кардеља, др Макса Шнудерла, Андрију Хебранга, др Јерка Радмиловића, Милоша Рашовића, Мошу Пијаде, Кочу Поповића, Нецата Аголиа, Кирила Петрушева, Месуда Хотића, др Васу Чубриловића, Маринка Миху, Лампрета Јожу, др Златана Сремеца, Ђуру Салаја, Светозара Вукмановића, Милоша Минића, др Драгољуба Јовановића, Владу Зечевића, Владимира Симића, Саву Косановића, Ивана Гранђу, др Милоша Московљевића, Лајчу Јарамазовића, Славка Кузмановића, Мехмеда Хоџу, Михаила Ђуровића и Станку Веселинов.

Претседник: Постоји поред тога и споразум претставника секција и група да се о избору предложених кандидата за Уставотворни одбор, као и за остале одборе, не гласа тајно већ јавно, и то акламацијом, дизањем руку. Према том споразуму молим Скупштину да гласа по овом предлогу. Ко је за предлог који је прочитао друг Сретен Жујовић, нека

дигну руку. (Сви посланици дижу руку). Има ли какав други предлог? (Нема). Ко је против ових прочитаних кандидата, нека дигне руку. (Нико не диже руку). Објављујем да је предлог за избор Уставотворног одбора једногласно прихваћен.

Прелазимо на трећу тачку дневног реда: избор Одбора за план и финансије — од 15 чланова. По истом споразуму, молим друга Сретена Жујовића да прочита кандидате.

Сретен Жујовић: Предлажем следеће другове за чланове Одбора за план и финансије: 1) Анту Шутића, 2) Мирка Крцића, 3) Радована Мијушковића, 4) Петра Стамболића, 5) Ванчу Бурзевског, 6) др Јакова Гргурића, 7) Ловру Кухара, 8) Тому Војковића, 9) Грују Новаковића, 10) Јожу Јуранчича, 11) Богдана Црнобрњу, 12) Добросава Томашевића, 13) Аћима Груловића, 14) Горољуба Поповића и 15) Петра Мундрића.

Претседник: Ко је за предложену листу кандидата Одбора за план и финансије, нека дигне руку. (Сви посланици дижу руку). Има ли још какав други предлог? (Нема). Констатујем да другог предлога нема. Ко је против предложене листе кандидата Одбора за план и финансије, нека дигне руку. (Нико не диже руку).

Објављујем да је предлог за избор Одбора за план и финансије једногласно усвојен.

Прелазимо на четврту тачку дневног реда, а по споразуму који постоји, молим друга Сретена Жујовића да прочита кандидате за избор Мандатног и имунитетског одбора.

Сретен Жујовић: Предлажем за Мандатни и имунитетски одбор: Јована Веселинова, Илију Дошена, Методија Андонова-Чента, др Иву Карнера, Вељка Зековића, Ратка Петровића и Виду Томшич.

Претседник: Ко је за предложену листу кандидата за Мандатни и имунитетски одбор, нека дигне руку. (Сви посланици дижу руку). Има ли још ко какав други предлог? (Нема). Констатујем да другог предлога нема. Ко је против предложене листе кандидата, нека дигне руку. (Нико не диже руку). Објављујем да су у Мандатни и имунитетски одбор изабрани они другови народни посланици који су предложени.

Прелазимо на пету тачку дневног реда — избор Административног одбора. Молим друга Сретена Жујовића да прочита кандидате за Административни одбор.

Сретен Жујовић: Предлажем следеће другове за Административни одбор: Дражу Марковића, Александра Шевића, Панту Малишића, Имра Филаговића, Ферда Годину, др Хамдију Ђемерлића и Тому Кутуреца.

Претседник: Ко је за предложену листу Административног одбора, нека дигне руку. (Сви посланици дижу руку). Има ли још какав други предлог? (Нема). Констатујем да другог предлога нема. Ко је против предложене листе кандидата за Административни одбор, нека дигне руку. (Нико не диже руку). Нико није против. Објављујем да је Административни одбор једногласно изабран онако како је предлог гласио.

Прелазимо на шесту тачку дневног реда — избор Одбора за молбе и жалбе. Молим друга Сретена Жујовића да прочита листу кандидата.

Сретен Жујовић: Предлажем за Одбор за молбе и жалбе: Милентија Поповића, Мила Перуничића, др Александра Жижу, Мартина Сучића, др Метода Микужу, Перу Ђукановића и Бориса Станковског. -

Претседник: Ко је за предложену листу кандидата за Одбор за молбе и жалбе, нека дигне руку. (Сви посланици дижу руку). Има ли какав други предлог? (Нема). Објављујем да другог предлога нема. Ко је против предложене листе кандидата, нека дигне руку. (Нико не диже руку). Констатујем да нико није против. Објављујем да су у Одбор за молбе и жалбе изабрани предложени другови.

Пошто је завршен дневни ред, то на основу члана 11 и члана 13 пословника предлажем Скупштини да реши:

1) Уставотворном одбору оставља се рок од највише месец дана за проучавање нацрта устава који му буду достављени с тим да се у том року поднесе и извештај о коначном предлогу Устава.

2) Уставотворни одбор радиће без прекида док не заврши рад и изради извештај и коначни предлог Устава.

3) Одлажу се седнице Скупштине а овлашћује се Уставотворни одбор да на основу члана 13 пословника ради за време док Скупштина није на окупу.

Прима ли Скупштина овај предлог? Ко прима овај предлог, нека дигне руку. (Сви посланици дижу руку). Ко је против овог предлога, нека дигне руку. (Нико не диже руку). Објављујем да је предлог у смислу чл. 11 и 13 пословника у целости прихваћен. На тај начин, господо и другови народни посланици, данашња је седница закључена а остале седнице се одлажу.

(Седница је закључена у 13,30 часова).

SAVEZNA SKUPŠTINA

Druga redovna sednica

(15 januara 1946)

Početak u 16,30 časova.

Pretsedavao predsednik **Vladimir Simić**.

Pretsednik: Otvaram drugi redovni sastanak Savezne skupštine Ustavotvorne skupštine. Zapisnik današnjeg sastanka vodiće sekretar Voja Leković. Pozivam sekretara Stevana Jovičića da pročita zapisnik prvog redovnog sastanka, od 6 decembra 1945 godine.

Sekretar Stevan Jovičić (Izborni srez iriški, NR Srbija): Čita zapisnik prvog redovnog sastanka.

Pretsednik: Ima li ko od narodnih poslanika da učini kakvu primedbu na pročitani zapisnik? (Niko se ne javlja). Privedba nema, objavljujem da se zapisnik overava.

Molim da saslušate saopštenja.

Narodni poslanik Velimir Jakić podnosi Saveznoj skupštini na verifikaciju svoje poslaničko punomoćije za Izborni srez Plevlje-Šavnik. Ovo se punomoćije upućuje Verifikacionom odboru.

Izveštaji izabranih odbora:

Ustavotvorni odbor izveštava da se konstituisao 6 decembra i izabrao za predsednika Mošu Pijade, za potpredsednika Vladimira Simića i za sekretara dr Maksa Šnuderla.

Odbor za privredni plan i finansije izveštava da se konstituisao 6 decembra i izabrao za predsednika Petra Stambolića, za potpredsednika Radovana Mijuškovića i za sekretara Vanču Burzevskog.

Administrativni odbor izveštava da se konstituisao 6 decembra i izabrao za predsednika Dražu Markovića, za potpredsednika Tomu Kuturca i za sekretara dr Aleksandra Ševića.

Mandatni i imunitetski odbor izveštava da se konstituisao 6 decembra i izabrao za predsednika Metodija Andonova Centa, za potpredsednika Iliju Došena i za sekretara Jovana Veselinova.

Odbor za molbe i žalbe izveštava da se konstituisao 6 decembra i izabrao za predsednika Mila Peruničića, pa potpredsednika dr Metoda Mikuža i za sekretara Borisa Stankovskog.

Izvolite čuti molbe za odsustva narodnih poslanika: Mile Perković moli šest meseci odsustva radi službenih poslova; Uroš Kovačević moli odsustvo do ozdravljenja; dr Hamdija Čemerlić izveštava da je sprečen da prisustvuje skupštinskim sednicama; Ivan Subotin moli tri meseca bolovanja, prema priloženom lekarskom uverenju; i Živan Vasiljević moli 20 dana odsustva i podnosi lekarsko uverenje.

Predlažem Skupštini da se narodnom poslaniku Milu Perkoviću, odobri odsustvo od dva meseca. Odobrava li Narodna skupština odsustvo od dva meseca narodnom poslaniku Perkoviću? (Odobrava). Objavljujem da je ovaj predlog usvojen.

Predlažem Skupštini da se Urošu Kovačeviću odobri odsustvo do ozdravljenja; dr Hamdiji Čemerliću 10 dana, Ivanu Subotinu prema lekarskom uverenju i Živanu Vasiljeviću 20 dana. Prima li Skupština ovaj predlog za odsustva? (Prima). Pošto Skupština prima, objavljujem da su ova odsustva odobrena.

Izveštavam da je Skupština primila izvesne molbe i žalbe koje će biti upućene Odboru za molbe i žalbe.

Ministar finansija Savezne vlade podneo je Saveznoj skupštini na rešenje Predlog zakona o izmenama Zakona o Narodnoj banci Kraljevine Jugoslavije od 17 juna 1931 godine sa izmenama i dopunama od 14 decembra 1940 godine i traži da se oglasi za hitan i reši po skraćenom postupku.

Molim da sekretar prethodno pročita obrazloženje hitnosti i predlog ovog zakona.

Sekretar čita obrazloženje hitnosti predloga Zakona o izmenama Zakona o Narodnoj banci Kraljevine Jugoslavije od 17 juna 1931 godine sa izmenama i dopunama od 14 septembra 1940 godine koje glasi:

»Jedan deo zakonodavstva bivše Jugoslavije, ukoliko je to u skladu sa Odlukom AVNOJ-a od 3 februara 1945 godine, primenjuje se delimično i danas. Međutim, ti zakoni ipak nose na sebi pečat onovremenog sistema vladavine, u protivrečnosti sa

današnjom strukturom Federativne Narodne Republike. Iz tih razloga, Upravni odbor Narodne banke predložio je izvesne izmene u Zakonu o Narodnoj banci Kraljevine Jugoslavije od 17 juna 1931 godine sa izmenama i dopunama od 14 septembra 1940 godine. Predložene izmene odnose se na promenu naziva same ustanove, službenog imena države i izvesnih termina koji nisu u skladu sa današnjim državnim uređenjem.

Smatrajući predlog Narodne banke kao potpuno opravdan, molim da se dostavljeni Projekat zakona o izmenama Zakona o Narodnoj banci Kraljevine Jugoslavije od 17 juna 1931 godine uzme u pretres i ozakoni. Pošto je zakon hitno potreban, molim da se primeni kratki postupak».

Izvolite čuti tekst zakonskog predloga, koji glasi: (Videti prilog na kraju knjige).

Pretsednik: Ovaj nacrt izmena i dopuna u Zakonu o Narodnoj banci umnožen je i razdeljen drugovima narodnim poslanicima. Skupština ima pravo da o traženoj hitnosti odluči i da primeni skraćeni postupak u smislu člana 44 poslovnika.

Pitam da li Skupština prima traženu hitnost i skraćeni postupak po predlogu o izmenama u Zakonu o Narodnoj banci? (Prima). Ima li neko da ne prima hitnost? (Nema). Objavljujem da je jednoglasno prihvaćena hitnost a time i skraćeni postupak po ovom zakonskom predlogu. Skraćeni postupak znači da će se o ovome nacrtu zakona glasati jedanput i to u celini, pošto će se prethodno o njemu govoriti i u načelu i u pojedinostima. Da li bi ko želeo da govori o ovome Zakonu o izmenama i dopunama Zakona o Narodnoj banci? Ima reč Ministar finansija.

Ministar finansija Sreten Žujović: Drugovi narodni poslanici, hitnost ovoga zakonskog predloga sastoji se u tome, da bi se omogućilo našoj Narodnoj banci nesmetano poslovanje i proširenje poslova u međunarodnom platnom prometu. Dosad su se činili prigovori da Narodna banka nema gotov status. To je značilo da je, s obzirom na to da se guverner Narodne banke nije vratio u zemlju, Narodnoj banci bilo onemogućeno da vrši svoje poslove. Kako smo mi dali dovoljno vremena bivšem guverneru Narodne banke da može da dođe, a kako je on ipak javio da ne može doći zbog bolesti, to su namesnici, na moj predlog postavili novog guvernera i upravu Narodne banke. Međutim, sa proglašenjem Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Narodna banka ima da menja svoj statut i da ne bi gubili vreme čekajući donošenje Ustava, predlažem da se ovaj

naziv izmeniti, da bi se Narodnoj banci omogućilo poslovanje. Molim Skupštinu da ovo prihvati.

Pretsednik: Da li se ko od narodnih poslanika javlja za reč povodom nacrtu o izmenama Zakona o Narodnoj banci? (Niko se ne javlja). Pošto se niko ne javlja za reč, to ćemo o ovom nacrtu, saglasno poslovniku, glasati jedanput i u celini.

Pozivam sekretara da čita imena narodnih poslanika koji će glasati sa za i protiv.

Sekretar proziva poslanike da glasaju.

(Posle glasanja)

Pretsednik: Objavljujem da je Predlog zakona o izmenama Zakona o Narodnoj banci Kraljevine Jugoslavije od 17 juna 1931 godine sa izmenama i dopunama od 14 septembra 1940 godine prihvaćen sa 307 glasova. Nijedan glas nije bio protiv ovog zakonskog predloga.

U smislu člana 50 poslovnika, ovaj izglasani zakon biće upućen Skupštini naroda.

Izvolite čuti dalja saopštenja.

Pretsedništvo Skupštine primilo je veliki broj telegrama povodom donošenja Ustava. Ima ih 260 po spisku koji se nalazi kod sekretara i mislim da nije naročito potrebno da ih čitamo redom, jer će se preko javnosti odgovoriti svima koji su poslali čestitku.

Ustavotvorni odbor Savezne skupštine podneo je 5 januara t. g. izveštaj o nacrtu Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije zajedno sa odborskim definitivnim tekstom. (Videti prilog na kraju knjige). Ovaj izveštaj i definitivni tekst odmah su štampani i još 6 ovog meseca preko federalnih vlada hitno upućeni narodnim poslanicima s obzirom na okolnost da naš poslovnik naređuje da se narodnim poslanicima mora nacrt sa izveštajem uručiti 5 dana pre pretresa.

Prelazimo na dnevni red današnje sednice. Na dnevnom redu je: utvrđivanje dnevnog reda.

Predlažem za dnevni red naredne sednice: pretres izveštaja Ustavotvornog odbora o nacrtu Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Da li Skupština prima ovaj predloženi dnevni red za narednu sednicu? (Prima). Nema nikakvog dru-

gog predloga? (Niko se ne javlja za reč). Objavljujem da je za iduću sednicu prihvaćen ovaj dnevni red: pretres izveštaja Ustavotvornog odbora o nacrtu Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Pošto smo obavili poslove koji su bili predviđeni za danas, zaključujem ovu sednicu a narednu zakazujem za prekosutra, 17 ovog meseca, u 4 sata posle podne.

(Sednica je zaključena u 17,45 časova).

САВЕЗНА СКУПШТИНА

Трећа редовна седница

(17 јануара 1946)

Почетак у 16,15 часова.

При уласку у дворану, чланове Савезне владе на челу са председником Министарског савета маршалом Југославије Јосипом Брозом Титом и Претседника Савезне скупштине народни посланици дочекују стојећи и поздрављају дугим аплаузом.

Претседавао претседник **Владимир Симић**.

Претседник: Отварам трећи редовни састанак Савезне скупштине Уставотворне скупштине. Записник данашњег састанка водиће секретар Љубчо Арсов. Молим секретара Воју Лековића да прочита записник прошле седнице.

Секретар Воја Лековић чита записник другог редовног састанка од 15 јануара 1946 године.

Претседник: Има ли ко од народних посланика какву примедбу на прочитани записник? (Нема). Пошто примедаба нема, објављујем да се записник оверава.

Молим Скупштину да саслуша саопштења.

Верификациони одбор поднео је извештај о верификацији мандата Велимира Јакића за Изборни срез Плевље-Шавник. Овај је извештај штампан и подељен народним посланицима. Предлажем да се о њему одмах решава. Прима ли Скупштина овај предлог? (Прима). Пошто је Скупштина овај предлог примила, позивам известиоца Вицка Крстуловића да прочита извештај Верификационог одбора.

Известилац Верификационог одбора Вицко Крстуловић чита:

ВЕРИФИКАЦИОНИ ОДБОР
САВЕЗНЕ СКУПШТИНЕ УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ
ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Бр. 5
16 јануара 1946 године
Београд

САВЕЗНОЈ СКУПШТИНИ УСТАВОТВОРНЕ
СКУПШТИНЕ ФНРЈ

Београд

Верификациони одбор Савезне скупштине Уставотворне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије примио је преко Претседника Савезне скупштине уверење Изборне комисије за Изборни округ берањски о избору Велимира Јакића пуковника ЈА из Београда за народног посланика Савезне скупштине Уставотворне скупштине.

По размотрењу поднетог пуномоћија и осталих изборних аката, као и извештаја Савезне изборне комисије, Одбор је констатовао да противу избора и мандата Велимира Јакића за Изборни срез Плевље—Шавник није изјављена никаква жалба, нити је иначе учињен икакав приговор, па предлаже Савезној скупштини Уставотворне скупштине: да се мандат Велимира Јакића, пуковника ЈА из Београда, за Изборни срез Плевље—Шавник верифицира.

Одбор моли Савезну скупштину да у целости усвоји овај извештај.

За известиоца је одређен Вицко Крстуловић.

Секретар
В. Крстуловић, с. р.

Претседник
Владимир Симић, с. р.

Чланови:

Влада Зечевић, с. р., М. Марковић, с. р., Ст. Опачић, с. р., др М. Московљевић, с. р., Новак Мاستиловић, с. р., Вељко Зековић, с. р., Кимовец Франц, с. р., Жигота Ђермановић, с. р., Осман Карабеговић, с. р., Љубчо Арсов, с. р.

Претседник: Да ли Скупштина прима извештај Верификационог одбора о верификацији мандата народног посланика Велимира Јакића? (Прима). Да ли има неко ко не прима овај извештај? (Нема). Објављујем да је мандат друга народног посланика Велимира Јакића, пуковника Југословенске армије, за Изборни срез Шавник—Плевље верифициран.

Министарство за Конституанту преко Претседништва Уставотворне скупштине ФНРЈ известило је Претседништво Савезне скупштине да је за повереника Владе, у смислу чл. 30 пословника, одредило др Јована Ђорђевића, помоћника Министра за Конституанту.

Кирил Петрушев, народни посланик, извештава да је оболес и моли, према лекарском уверењу, отсуство до оздрављења; Елизабета Фрнтић, народни посланик, моли 2 месеца отсуства; Станимир Јовановић, народни посланик, извештава да због болести није могао доћи на седницу; Др Макс Шнудерл, народни посланик, моли 10 дана отсуства; Круме Наумовски, народни посланик, моли 15 дана боловања, према лекарском уверењу.

Питах Скупштину да ли одобрава тражена отсуства именованим народним посланицима. (Одобрава). Објављујем да су свима посланицима дати тражена отсуства.

Претседништво Савезне скупштине стигло је неколико молби и жалби које ће бити упућене Одбору за молбе и жалбе на решавање.

Прелазимо на дневни ред. На дневном реду је претрес извештаја Уставотворног одбора о нацрту Устава Федеративне Народне Републике Југославије. Има реч извештача Уставотворног одбора народни посланик друг Моша Пијаде. (Аплауз).

Извештач Моша Пијаде (*Изборни срез Београд I, НР Србија*): Пошто др Макс Шнудерл, који је изабран за помоћника извештача, није дошао, молим друга др Златана Сремеца, члана Уставотворног одбора, да прочита извештај.

Зоран Полич: Молим за реч.

Претседник: Реч има народни посланик Зоран Полич.

Зоран Полич (*Изборни срез Марибор-место, НР Словенија*): Пошто су другови посланици примили извештај Уставотворног одбора и прочитали га, то предлажем да се извештај не чита, већ да се пређе на расправу.

Претседник: Прима ли Скупштина предлог друга Полича? (Прима).

(Извештај Уставотворног одбора видети као прилог на крају књиге).

Реч има извештач Моша Пијаде. (Аплауз).

Извештач Моша Пијаде: Другови народни посланици, наш Уставотворни одбор радио је на 14 седница док је

завршио и начелни и појединачни претрес нацрта Устава. Рад је Одбору текао једнодушно и сви чланови Одбора, који су врло вредно посећивали седнице Одбора, трудили су се за све време да што више допринесу проучавању нацрта и његовом побољшању и допуни. Можемо казати да је дебата у Одбору била и озбиљна и достојна важног предмета који је био пред њим и да је била на висини. Зато је и резултат рада Одбора био плодан. Измене које су тамо усвојене односе се на побољшање и уједначење терминологије, на јасне и одређене формулације; вршена су извесна пребацивања појединих ставова и чланова ради тога да се побољша сама редакција и да поједине ствари и изрази дођу у везу и тако буду јасније истакнути. Изостављени су извесни делови или ставови који не спадају у Устав, којима је место у закону. Допуна и нових ставова било је такође приличан број, како ради тога да неки предмет буде прецизније и јасније изражен, тако и ради јачег истицања појединих питања, а нешто и за попуњавање онога што је било изостављено, а што треба да нађе места у Уставу.

Казао сам да је владала једнодушност. Сви су чланови били у начелној дебати за предлог и иступали су у том смислу. Али у појединачној дебати бивало је код неколико чланова нацрта да је највише по један посланик гласао против предложене формулације. Ту се обично радило не о самој садржини и суштини, него о начињу на који је она изражена. Чланови Одбора су истицали, без обзира на то којој су групи припадали, како се нацрт Устава и идеје у њему изражене поклапају са основним начелима њихових програма. Отуда је разумљиво да није било никаквог другог нацрта који би био поднет Уставотворном одбору у смислу послоника. Ми нисмо имали да бирамо између два или више нацрта који ћемо од њих учинити основом за нашу дискусију, већ смо имати само један који је био прихваћен од свих унапред као основ за дебату, јер није било никакве потребе ни на једној страни да би се предложио какав други нацрт. У начелној дискусији такође није истакнуто никакво посебно питање да би дошло у дискусију, о коме не би владала сагласност. Све је било надахнуто једним општим схватањем Устава, онаквим како видимо и изван Скупштине у народним масама. У појединачној дебати дискусија је уносила разјашњења појединих места, нарочито тамо где је услед можда недовољно јасне формације постојала сумња о правом и тачном зна-

чењу некоег члана. У току рада Одбор је држао стално везу са Одбором Скупштине народа, и кад је посао у једном и другом одбору био свршен, састали су се по пет делегата оба одбора и претресали сав свој дотадашњи рад и сложили се на једном јединственом тексту, који се налази овде на крају извештаја. Тако и Одбор наше Скупштине и Скупштине народа излазе данас пред пленум са истоветним текстом нацрта Устава. Оба одбора су оставила питања прелазних наређења нерешена због тога што је ту најбоље сачекати да се Устав продискутује и у начелној дискусији и у појединостима, да би се на крају дискусије установило која су прелазна наређења неопходна да буду додата Уставу. И још једно питање остало је нерешено, јер Одбор није хтео да узме на себе одговорност да га реши. То је питање терминологије, назива Претседништва Скупштине, да ли ће се звати Претседништво или Президијум, или ће се наћи неки други начин, или ће се остати на ономе како је предложено. На крају, гласање у целини било је такође једногласно и сви су гласали за.

Кад потледамо сада на резултат рада Одбора, подела нацрта Устава како је био подељен на два дела — на основна начела и на државно уређење — остала је иста. Има једна измена у томе, што је глава о народним судовима и Јавном тужиштву подељена надвоје, тако да су народни судови добили посебну главу, а Јавно тужиштво посебну. И она глава о прелазним, завршним одредбама, која има засада само један члан, претворена је у трећи део Устава, тако да је јаче искључена из текста Устава.

Измене које су учињене потицале су из предлога самих чланова Одбора, као и од Министра за Конституанту, који је поднео низ амандмана, од којих су многи резултат предлога које је Министарство за Конституанту стално добијало од народа из целе земље.

Дозволите ми сада да се осврнем на најважније измене и допуне које су у Одбору учињене. У члану 1 учињена је једна допуна. У првобитном тексту било је речено: „Федеративна Народна Република Југославија је савезна народна држава републиканског облика, заједница равноправних изрода који су слободно изравили своју вољу да остану уједињени у Југославији“. Прво је Скупштина народа предложила да се завршетак „да остану уједињени у Југославији“ измени и да гласи: „да живе у заједничкој држави“, сматра-

јући, сасвим правилно, да данас, у данашњој ситуацији, у већ створеној Федеративној Народној Републици није могуће остати у потпуности на оној формулацији која је имала места 1943 године у Одлуци АВНОЈ-а, где је било нужно да се то изрази на тај начин да наши народи изражавају своју слободну вољу да остану уједињени у Југославији. Међутим, на предлог Министра за Конституанту, оба одбора усвојила су још и допуну да се каже да је Федеративна Народна Република Југославија „савезна народна држава републиканског облика, заједница равноправних народа, који су на основу права на самоопредељење, укључујући право на отцепљење, изразили своју вољу да живе заједно у федеративној држави“. У том допуњавању овога члана нема никакве начелне разлике између нове и старе редакције, пошто је тај принцип опредељења, укључујући и право на отцепљење, био садржан већ у оном што се рекло: „који су слободно израдили своју вољу да остану уједињени у Југославији“.

Међутим, то само даје тачнију карактеристику, тачнију у смислу потпуности, наше Федеративне Народне Републике Југославије. Та карактеристика наше државе као творевина заједничке слободне воље наших народа, као добровољна њихова творевина, јесте једна од основних карактеристика наше нове државе. И у овој потпуности, овај члан, који је један од темељних чланова нашег Устава, добија још већи значај како у земљи, тако и ван земље.

У члану 12 додат је један нов став, који гласи: „Границе народне републике не могу се мењати без њеног пристанка“. То је било сасвим природно да се тај став дода, јер када је право Народне скупштине савезне Југославије да она врши разграничења између народних република при саставу федерације, овакако, када су те границе већ једном утврђене, треба имати и пристанак сваке народне републике за какву евентуалну измену граница.

Ова Скупштина имаће свакако прилике да се позабави тим питањем, а вероватно да ће бити потребно да се изабере једна нарочита комисија за ту ствар, јер има већ неколико ситнијих питања која су се појавила око разграничења појединих република.

У глави IV, о друштвено-економском уређењу, има нешто измена, а и више значајних допуна.

У члану 14 додат је став: „Средства за производњу у рукама државе искоришћава држава сама или их даје другом на искоришћавање“. Таква одредба одговара стварном стању у коме се налази наша привреда, одговара потреби да држава своја предузећа и своја богатства која има у својим рукама може искористити сама, а да их може ако затреба предати на искоришћавање и приватном или страном капиталу. Ма да се из првобитног текста довољно видела важност државног сектора у нашој народној привреди, ипак то није било довољно срећно речено. И зато је у члану 16 додат један нови став, који је дошао на прво место и који гласи: „Општенародна имовина главни је ослонац државе у развоју народне привреде“. Било је потребно да то буде речено тако јасним и одређеним изразом. Друга два става из тог истог члана добила су само друкчији распоред, тако да је први дошао на последње место, а други став стоји иза новог става.

Није потребно да се нарочито осврћем на важност државног сектора, на важност општенародне имовине која се налази у рукама државе и на важност овога става који каже да се та општенародна имовина налази под нарочитом заштитом државе. Ми смо видели да су се и у наш државни привредни апарат увукли такви елементи који носе разне бољке корупције и подмићивања из старе Југославије. А државни сектор, као основни у нашој привреди, од толике је животне важности за читаву нашу привреду и за читав наш развој, да морамо свим средствима и нарочито оштро заштићавати општенародну имовину и са највећом стро-гошћу поступати према свима онима који је руше.

У члану 18, који говори о приватној својини, има неколико допуна. Једна од њих је да се говори о праву наслеђа приватне својине. То је из ранијег пројекта нацрта било изостало и, ма да за то није имало разлога, ипак су постављена питања хоће ли се признати или се неће признавати право наслеђа приватне својине. Да не би било сумње у том погледу, унет је као други став — став који гласи: „Зајемчује се наслеђивање приватне својине. Право наслеђа уређује се законом“. Затим је додат још један став који гласи: „Забрањује се постојање приватних монополистичких организација, као што су картели, синдикати, трустови и сличне организације створене у циљу диктирања цена, монополисања тржишта и сштећивања интереса народне привреде“. Тај

став одговара интересима широких радних и потрошачких маса. То је захтев који се већ неколико деценија чује у земљама високо развијеног капитализма, где тај захтев до данашњег дана није могао да се пробије до законодавства. Југославија је прва која уноси то у свој Устав. Најзад, у том истом члану измењена је одредба о експропријацији утолико што уместо старог текста, према коме се приватна својина може ограничити или експроприсати ако то тражи општи интерес — али само на основу закона и уз законску накнаду сопственику — стоји да се та својина „може ограничити или експроприсати, ако то тражи општи интерес, али само на основу закона. Законом ће се одредити у којим ће се случајевима и у којој висини дати накнада сопственику“. Поред тога стало се у Одбору на становиште, које је било и становиште Министра за Конституанту, да ове одредбе о експропријацији не би могле у пуној мери одговорити своме задатку ако би се на основу њих хтела вршити национализација појединих грана привреде, или појединих предузећа, и зато је унета нова одредба иза ове одредбе о експропријацији, која гласи: „Под истим условима могу се законом национализовати поједине привредне гране или предузећа ако то тражи општи интерес“. Данас ми видимо у свима ослобођеним земљама Европе без разлике, па и у самој Енглеској, тенденцију, општу потребу која се свуда осећа да се извесне важне гране привреде и извесна велика и важна предузећа национализују. То је општа појава, потреба коју наша земља, овако тешко привредно оштећена, порушена, ни у ком случају не би могла изоставити, ако жели и да се обнови како треба и да дође до једног новог привредног развоја и напретка.

У члану 19, који говори о земљишној својини, о сељаштву, на крају, тамо где последња одредба гласи да држава нарочито заштићује и помаже малог и средњег сељака, та је одредба додатком који је добила конкретизована. Додато је да држава ту заштиту, ту помоћ врши својом општом привредном политиком, јевтиним кредитом и порезним системом. Тиме је законодавцу дат стварни, конкретнији ослонац да зна шта се мислило код доношења Устава са овом заштитом и помоћи малом сељаку. Уједно тај додатак помаже да буде јасније да ништа овде у овом Уставу и у овом члану није уперено против имућног сељака, него се само

подвлачи брига државе да нарочито јаче помогне сиромашног и средњег сељака.

У члану 20, који говори о заштити лица која се налазе у радном односу, додат је на захтев Јединствених радничко-наместничких синдиката последњи став, који каже: „Малолетна лица у радном односу уживају нарочиту заштиту државе“, што је свакако неопходно потребно, јер и данас имамо нечовечних људи који у експлоатисању младе радне снаге чине, може се рећи, крајње нечовечне и дивље поступке, па смо дужни да радну омладину од такве њихове експлоатације заштитимо.

У члану 24, који говори о равноправности жена, такође су извршене извесне измене и допуне. Оне не мењају ништа начело или суштину, тако да први и други нови став гласи: „Жене су равноправне са мушкарцима у свима областима државног, привредног и друштвено-политичког живота“, и други став: „За једнак рад жене имају право на једнаку плату као и мушкарци и уживају посебну заштиту у радном односу“. Жене као и млада радна снага у радном односу имају право на посебну заштиту, поред оних осталих права која су им једнака у социјалном осигурању и свему другом са свима зрелим мушким радницима.

У члану 25, који говори о односу цркве и државе, има такође допуна. Можемо рећи да је овај члан наишао у народу свих вероисповести на једнодушно одобравање. Било је ту и тамо покушаја да се народ придобије за супротни став, за став да се црква од државе не одваја. Међутим, ти напори нису уродили плодом, и народ је правилно схватио одвајање цркве од државе. Слобода савести и вероисповести и друго што се гледа у овом члану не значи ни најмање да наша држава мисли да води борбу против цркве, или против вере. Међутим, ако се питамо какав је однос врхова црква према Уставу, а нарочито према овим одредбама које се ближе тичу и саме цркве, одредаба у члану 25, одредаба о браку у члану 26, и о школи у члану 38, видећемо да православна црква није устала против одвајања цркве од државе, а ставила је извесне примедбе и изразила неке жеље, које Одбор ипак није могао да усвоји, у погледу брака, школе итд. Неке ствари за које је захтевано да уђу у Устав, као: да ће се имовинско-правни односи између цркве и државе приликом спровођења одвајања цркве од државе регулисати путем посебног закона, или да се зајем-

чава неповредивост црква, гробља итд., такве су природе да нема потребе да оне буду унете у Устав.

Што се тиче католичке цркве, од њених врхова није било никаквог званичног мишљења, сем од ђаковачког бискупа Акшамовића који принципијелно устаје против одвајања цркве од државе. Међутим, било је и таквих католичких бискупа који су наређивали својим подређеним свештеницима и читавој својој пастви да узму активног учешћа у народној дискусији, и да иступају обавезно својој верској савести против оних одредаба Устава. Ми сви врло добро знамо да има начина да се, апелујући на верску савест и на послушност верника према цркви и свештенику, води противна-родна политика.

У току окупације мисмо тога доста доживели, а остатке таквог антинародног рада видимо и данас. И зато је Одбор био сагласан да се унесе одредба, која гласи:

„Забрањена је злоупотреба цркве и вере у политичке сврхе и постојање политичких организација на верској основи“.

Но, та одредба, као и оне раније, није ни у каквој мери упућена против вере и против цркве као верске заједнице. Остаје пуна слобода у верским пословима, као што је и раније било предвиђено. Али, злоупотреба цркве у политичке сврхе досада је била јака. Ми желимо да народ заштитимо од такве злоупотребе. Самим тим заштитићемо и саму цркву и саму веру и биће нам и верници захвални да смо им ту заштиту пружили.

Да наша Народна Република не мисли гонити цркву ни веру, доказ је онај други, нови став, који је додат на крају овог истог члана 25, да држава може материјално помзгати верске заједнице. Мислим да ће ова одредба свакако и последњег сумњалицу моћи да разувери у погледу става наше нове државе према верским заједницама и према вери уопште.

У члану 26, који говори о браку, није унето ништа ново, само је друкчије формулисано, тако да други став гласи:

„Пуноважан је само онај брак који се закључи пред надлежним државним органима“.

То је исто што је и пре било речено, само је речено на један јачи, или, како да кажем, пунији начин. У другом ставу даље се каже: „После закључења брака грађани могу извршити и венчање по верским прописима“. Раније је ова одредба гласила овако: „Грађани могу склопити поред грађанског брака и црквени брак по прописима своје вере“.

Додато је да се положај ванбрачне деце регулише законом.

У члану 28, који говори о неприкосновености личности грађана, има такође измена и допуна, које све заједно појачавају гаранцију коју Устав даје личности грађана. Тако у другом ставу, где се говори да нико не може бити задржан у притвору дуже од три дана без решења суда или без одобрења јавног тужиоца, сада се каже:

„Нико не може бити задржан у притвору дуже од три дана без писменог и образложеног решења суда или јавног тужиоца“.

Очигледно је да је ту сада, тим обавезним писменим и образложеним решењем гаранција за заштиту личности, за права појединца пред законом, пред влашћу, појачана. И додата је реченица да најдужи рок притвора одређује закон. Став шести тог истог члана предвиђао је раније да органи државне управе могу да изричу казне лишења слободе за обичне прекршаје у границама одређеним законом. Међутим, пошто органи државне управе могу изрицати и друге казне — новчане, на пример, то је текст промењен и гласи:

„Казне за прекршаје правних прописа могу органи државне управе изрицати само у границама које су одређене законом“.

Став седми тог истог члана говорио је да ниједан држављанин не може бити прогнан из земље нити из свог боравајшта у земљи. Из тога се могло разумети да је закон предвидео и такве случајеве да ниједан грађанин не може бити прогнан из земље. Да не остане та сумња, у Одбору је то растављено у два става, од којих први гласи: „Ниједан држављанин ФНРЈ не може бити прогнан из државе“. Други став каже: „Само у случајевима прописаним законом може грађанин бити протеран из свог пребивалишта“. Затим је додат још један став који гласи: „Држављани ФНРЈ уживају заштиту ФНРЈ у страним државама“.

Код новог члана 34 треба да кажем да је то стари члан 41, који је пребачен овамо због важности самога члана, да му је ту нађено одговарајуће место. То је члан који говори о томе да је одбрана отаџбине највиша дужност и част сваког грађанина и који је говорио о општој војној бавези. Међутим, додат је и други, средњи став овом члану 34 — да је издаја отаџбине највећи злочин према народу. То је био захтев многих из народа, и сасвим је ту и место, где се го-

вори да је одбрана отаџбине највећа дужност и част, да се каже и да је највећи злочин према народу издаја отаџбине.

У члану 36, који говори о народном здрављу, има такође извесних допуна у првом ставу, а додат је цео други став и он гласи: „Држава води бригу о физичком васпитању народа, нарочито омладине, ради подизања здравља и радне способности народа, као и одбранбене моћи државе“. Нема сумње да је ово одгајивање здравог подмлатка, способног и за рад у привреди и за одбрану, једна велика дужност и задатак државе и да због тога физичко васпитање народа треба да буде у рукама државе, да она буде главни фактор који тим задацима руководи.

У члану 37, који говори о слободи научног и уметничког рада, додат је последњи став који говори о заштити ауторског права.

Члан 38, који говори о школама, добио је такође две допуне које се тичу омладине. Једна најважнија допуна код члана 38 је други став, који гласи: „Држава посвећује нарочиту пажњу и заштићује васпитање омладине“. Тај став је настао у нашем Уставотворном одбору из једне опширније формулације која је тражила заштиту деце и омладинске књижевности и контролу државе над том литературом, која се даје деци и омладини. Међутим, сматрало се да је ова формулација каква је ту довољна и да не треба ићи у детаље, то ће уредити закон. Ово кажем само ради тога да се потпуније разуме смисао тога да држава посвећује нарочиту пажњу и заштићује васпитање омладине. Држава мора да се брине не само за физичко васпитање омладине и да врши контролу над тим, већ она мора вршити контролу и над целокупним васпитањем омладине, јер ми знамо врло добро колику је несрећу толиким народима нанео фашизам својим јуришима на младе душе и својим подмуклим методима да осваја младе људе и девојке. Ми нашу омладину морамо заштитити.

Друга допуна томе члану је да малолетна лица стоје под нарочитом заштитом закона. Док смо раније имали да се она заштићују нарочито у радном односу, овде имамо општу заштиту за малолетна лица.

Најзад, у овом првом делу Устава где се ради о основним начелима измењен је и члан којим се овај део Устава завршава, то је члан 43. Раније је било речено да је, у циљу заштите слобода зајемчених овим Уставом, незаконита и ка-

жњива употреба грађанских права са намером насилне промене уставног поретка Федеративне Народне Републике Југославије. Међутим, сматрало се једнодушно у Одбору да је овако формулисан овај став сувише узак и не пружа довољно гаранције држави, односно правима грађана. И зато је текст измењен и гласи у предлогу Одбора: „Ради заштите грађанских слобода и демократског уређења ФНРЈ, утврђеног овим Уставом, незаконито је и кажњиво употребљавати грађанска права ради промене и нарушавања уставног уређења у противдемократском циљу“. Ми овакако у данашњој држави, у њеном народном, истинском демократском поретку не можемо допустити никакве радње, покрете и деловања која полазећи од антидемократских циљева иду за нарушавање нашег демократског уставног поретка.

У другом делу, који говори о државном уређењу, има такође низ измена и допуна које су у одборима усвојене. Највећу важност у овом делу има онај члан, којим тај део почиње, то јест члан 44, јер он одређује шта спада у надлежност федерације, заједнице.

Према томс, тим се чланом одређује оно што је у једној федерацији најважније, тј. онај однос између федерације и њених појединих саставних делова, у овом случају народних република. Поправљене су формулације прве и друге тачке, тако да прва тачка сада гласи: „Промена и допуна Устава ФНРЈ, старање о његовом извршењу и осигурање сагласности устава република са Уставом ФНРЈ“, а друга тачка гласи: „примање нових република, као и одобравање оснивања нових аутономних покрајина и аутономних области“, — и онда долази ред тачака у којима су изнете ствари које долазе у надлежност највиших савезних органа државне власти. Међу тим тачкама није било много измена и допуна. Ја ћу да их наведем. У тачки 1 место „измене и допуне“ каже се „промена и допуна“. Овде се још не одређује који то орган врши, али се каже да у надлежност Федеративне Народне Републике Југославије спада и мењање и допуна Устава. Даље, у тачки 12, где се говори о општем државном привредном плану, после речи „привредни план“ додата је и „статистика“, као посао који припада федерацији. Додата је нова тачка 20, која гласи: „контрола спровођења савезних закона“. Ова је ствар пропуштена у ранијем пројекту, а сувише је важна а да не би била овде забележена. Тачке 22 и 23, које су биле тачке 21 и 22, изме-

њене су, допуњене и боље уређене, тако да сада тачка 22 гласи овако: „законодавство о уређењу судова; о јавном тужоштву, о адвокатури; кривични закони; законодавство о грађанском парничном и ванпарничном, извршном, стечајном, кривичном и општеуправном поступку и личном стању грађана; начела приватног права“, а тачка 23 гласи: „основно законодавство о раду, радњама и социјалном осигурању; о задругарству;“. Тако је сад, уколико се тиче закона који спадају у надлежност савеза, или као савезни закони, или као оквирни закони, у новој редакцији унесен бољи ред и већа потпуност. Код члана 49 и члана 50 поправљена је редакција, тако да сада члан 49 гласи: „Народна скупштина ФНРЈ носилац је народног суверенитета ФНРЈ“, а члан 50 гласи: „Народна је скупштина врховни орган државне власти у ФНРЈ и врши сва она права која припадају Федеративној Народној Републици Југославији уколико Уставом нису дата у надлежност Претседништву Народне скупштине ФНРЈ или Савезној влади“. Као што видите код члана 49, ово „врховни орган државне власти“ пребачено је у члан 50. Код чланова 53 и 54, који говоре о норми по којој се бирају посланици за Савезно веће и Веће народа, било је предлога да се ови бројеви промене и да се остане на бројкама које су биле утврђене за изборе Уставотворне скупштине, пошто би са доношењем овога Устава могло изгледати да наша Скупштина код свога претварања после доношења Устава у редовну Скупштину не би по своме саставу одговарала захтевима ових прописа Устава. Међутим, то питање није нарочито важно. И ми смо стали на гледиште да ће иначе у закључним одредбама Устава морати остати онај члан, по коме се ова Скупштина претвара у редовну Народну скупштину и тамо се може рећи да се она претвара у редовну Скупштину у ономе саставу у коме је изабрана.

У члану 63 додат је став који решава питање законодавне иницијативе, што је раније било пропуштено да буде наведено, тако да први став члана 63 гласи: „Право подношења законских предлога имају Савезна влада, чланови Савезне владе и народни посланици оба дома“.

Код члана 69, где се говори о имунитету народних посланика, допуњен је други став у смислу у коме већ то имамо и у нашем пословнику: „Посланици не могу бити лишени слободе нити се против њих може покренути кри-

вични поступак без одобрења дома коме припадају или Претседништва Народне скупштине ФНРЈ, осим у случају заступања на делу злочина, о чему се мора одмах известити Претседништво Народне скупштине“.

У члану 72, у смислу онога што сам већ рекао код члана 44, утврђује се да Народна скупштина ФНРЈ врши промену и допуну Устава. И према томе у том члану, свуда где се говорило раније о изменама и допунама, говори се сада о промени и допуни. То је додато и у последњем новом ставу, који гласи: „Усвојену промену или допуну Устава проглашује Народна скупштина на заједничкој седници оба дома“, што је раније било пропуштено.

Код члана 74, где се детаљније износе послови које врши Претседништво Народне скупштине, измењена је тачка четврта. Она је раније била тако формулисана да заправо није било јасно шта та тачка хоће. Уствари је то требало да буде право Претседништва да оцењује сагласност закона република са Уставом федерације и са савезним законима и зато је ова тачка четврта измењена и нова редакција гласи: „оцењује сагласност закона република са Уставом ФНРЈ и савезним законима уз накнадну потврду Народне скупштине ФНРЈ, а на захтев Савезне владе, претседништва народних скупштине република, Врховног суда ФНРЈ, јавног тужиоца ФНРЈ и по сопственој иницијативи“.

Ту, дакле, не само да је јасно речено, јасно изражено, да је то посао који добија Претседништво Народне скупштине ФНРЈ, да оцењује сагласност републиканских закона са савезним законима и са Уставом, него је речено и то да за такву оцену мора Претседништво добити потврду Народне скупштине ФНРЈ. Исто тако речено је и то ко може да покрене такво питање па је казано да су то: Савезна влада, претседништва појединих република, Врховни суд ФНРЈ, Јавни тужилац ФНРЈ, а и само Претседништво по сопственој иницијативи.

Ранија тачка 15 у члану 74 говорила је да Претседништво Народне скупштине установљава на предлог претседника Савезне владе комитете у оквиру Владе и именује њихове руководиоце.

Међутим, у току дискусије стало се на гледиште, које је дошло од стране Министра за Конституанту, да у Савезној влади и њеном оквиру не буду комитети чији би претседници имали ранг чланова Савезне владе, министара,

него да се при Претседништву Владе могу оснивати потребни комитети, односно комисије, када се за то укаже потреба, а да у саставу Савезне владе као чланови Владе могу бити, како сада одређује члан 81 да Савезну владу сачињавају: претседник, потпретседници, министри, претседник Савезне планске комисије и претседник Савезне контролне комисије. Према томе, они комитети, као саставни делови Владе, који су били раније предвиђени, а то је Комитет за високе школе и науку, Комитет за заштиту народног здравља и Комитет за социјално старање, опадају из састава Владе и могу бити установљени као комитети при Претседништву. Према томе, тачка 15 у члану 74 измењена сада гласи: „На предлог Претседника Савезне владе мења, спаја и укида постојећа министарства и комисије у времену између заседања Народне скупштине и уз њену накнадну потврду“.

Може се између заседања Народне скупштине указати потреба да се изврши каква промена или спајање или раздвајање једнога министарства на два нова, а да не буде могуће зато сазивати ванредно заседање Скупштине, те се овом тачком даје право Претседништву Народне скупштине ФНРЈ да мења, спаја и укида постојећа министарства, за шта ће морати добити накнадну потврду Народне скупштине. Видећемо касније да то право припада и претседништвима скупштина народних република. За омогућавање оснивања таквих комитета при Претседништву Савезне владе, ми смо усвојили и члан 89, који је сада потпуно нов и гласи: „При Савезној влади постоје комитети за подручје просвете и културе, народног здравља и социјалног старања, ради општег руководства у тим гранама државне управе.“

Овакви комитети могу се оснивати и у другим гранама државне управе“.

Оваквом формулацијом хтело се показати да већ сада треба да постоје такви комитети у подручју просвете и културе, народног здравља и социјалног старања, а да се могу оснивати и слични комитети, према потреби, и у другим гранама државне управе. Израз: „за подручје просвете и културе“ употребљен је у овом члану због тога, што се из тога подручја могу основати и два и три комитета: један за високе школе, други за кино, или радио итд. Зато смо задржали тај израз у члану 89.

У члану 86, тамо где се говори о савезним министарствима, додато је Министарство поморства. Мислим да је без даљег образложења јасно да је оно било једна потреба, и да је, према природи и важности његових послова, потребно да оно буде међу савезним министарствима.

Прелазећи на главу IX која говори о највишим органима државне власти народних република, напомињем да је у члану 91 додата ова реченица: „Она врши све послове из надлежности републике уколико уставом републике нису пренети у надлежност претседништва народне скупштине републике или владе републике“. Дакле, формулисано је питање надлежности народне скупштине републике на исти начин како је формулисано за Народну скупштину ФНРЈ.

У члану 94 додат је став други, који гласи: „Надлежност претседништва народне скупштине републике одређује се уставом републике“.

Уношење овог новог става било је потребно због тога што се у овом Уставу детаљно излажу надлежности Претседништва Народне скупштине савезне републике, а природно је да овај Устав не може да уђе у то да излаже укратко и надлежност претседништва народне скупштине народних република, него се то оставља њиховим уставима, и зато је требало да се каже да ће та надлежност бити одређена уставом народне републике. Тиме је сувереност народних република јаче подвучена, што је и била тежња тих измена.

У члану 97 став први допуњен је тамо где се ради о одређивању на основу чега ради влада републике. Ранија формулација била је незгодна, јер је одређивано да су владе република потчињене Уставу ФНРЈ, уставу републике, савезним законима и законима републике. Сада је употребљена друга формулација: да влада републике ради на основу Устава ФНРЈ, устава републике, савезних закона, закона републике и на основу уредаба и упутстава Савезне владе, што је раније било пропуштено.

Раније се исто тако говорило о томе какве су функције савезно-републиканских министара у народним републикама, а заборављено је да се напомене какве су функције републиканских министарстава, тј. оних министарстава која постоје само у народној републици и која немају одговарајуће министарство у Савезној влади. То је допуњено новим чланом 101, који гласи: „Републиканска министарства руководе са-

мостално одређеном граном државне управе из надлежности народне републике“.

У новом члану 102, место другог става из ранијег члана 101, који је говорио да се „законом републике могу оснивати нова и укидати стара министарства у сагласности са Уставом ФНРЈ, уставом републике и савезним законима“, унет је други став који гласи: „Претседништво народне скупштине републике може мењати, спајати и укидати постојећа министарства у сагласности са Уставом ФНРЈ, уставом републике, савезним законима и одлукама Претседништва Народне скупштине ФНРЈ“.

Код старог члана 104, који је говорио о највишим органима државне власти у аутономним покрајинама и областима, одлучено је да се тај члан растави на два дела, тако да се у новом члану 105 говори о органима државне власти и о извршним органима покрајина, а у новом члану 106 о органима државне власти у аутономним областима.

У глави XII нема неких нарочитих измена, али је важна она измена терминологије коју смо спровели кроз цели Устав где год се говорило о извршним и наредбодавним органима. Нашло се да тај израз „наредбодавни“ не одговара потпуно ономе што треба да значи и ми смо заменили изразом „управни“, тако да се сада говори о извршним и управним органима.

Као што сам раније напоменуо, глава XIII, која је обухватала судове и јавна тужиштва, подељена је на две главе, тако да се сада о судовима говори посебно, а о Јавном тужиштву у посебној идућој глави. Ту има прилично измена. Има и промена појединих чланова и ставова, тако да се сада добија много боља и потпунија редакција него раније.

Пре свега, у новом члану 115, који донекле одговара ранијем члану 113, не говори се о војним судовима у ставу првом, већ су они издвојени у посебну, другу алинеју, која гласи: „Савезним законом одређује се устројство и надлежност војних судова“. Стари став други ранијег члана 113 постао је став трећи новог члана 115. Овде треба да вам укажем на то да је код новог текста учињена једна штампарска грешка уношењем става четвртог, који треба брисати из члана 115, јер је та реченица претворена у члан 117.

Члан 117 заменио је ранији самостални члан 115, који је гласио: „Судови суде по закону“. А текст ранијег члана

115 пребачен је у први став новог члана 116, на крају, тако да тај став гласи: „Судови су у изрицању правде независни и суде по закону“. Нашло се да је на свом месту да суђење по закону буде управо речено онде где се говори о независности судова при изрицању правде. У члану 116 додати су ставови у којима се говори о томе да виши судови имају у границама закона право надзора над нижим судовима и да министри правосуђа руководе, надзиру рад судске управе и старају се за правилну организацију судова.

У члану 118, који је састављен од ранијег члана 116 и од једне реченице ранијег члана 114, додат је и нови став који каже да је окривљенику обезбеђено право одбране пред судом. Ма да је то право констатовано и раније, кад се говорило о правима грађана, сматрало се да је и овде, кад се говори о суду, потребно да то право окривљенику буде уставом загарантовано.

Из ранијег члана 117 изостављена је одредба у којој се говорило о томе да пресуду којом се изриче казна лишења слободе са принудним радом преко 10 година или тежа казна може донети у првом степену само окружни или виши суд, — као одредба у Уставу непотребна.

Важна измена учињена је и у новом члану 121, ранијем 119. Ту се ради о телима која бирају судије разних судова и о року за који се бирају. Као што вам је познато, у првобитном пројекту било је предвиђено да се врховни суд бира за време од четири године, врховни суд републике такође за време од четири године, судови аутономних области, области и округа за време од три године, а срески судови за време од две године. Међутим, у новој редакцији изостављено је навођење рокова за поједине судове и остављено је само одређивање која тела врше избор. У томе нема измене. Избор врше иста тела како је то и раније било одређено, а избрисано је само за које се време бирају судије. Та промена дошла је због тога што је у пракси запажено да бирање судија на одређене рокове доноси собом извесне појаве које штете судству. Судија изабран за две, три или четири године не зна да ли ће га по истеку тога рока задесити да буде поново изабран. Не зна, није сигуран од чега зависи да ли ће бити изабран, претпостављајући да је најсавесније вршио своју дужност. И та његова несигурност шта ће бити са њим после отслужења једног изборног рока, несигурност да ли ће остати у тој струци, не везује га до-

вољно за ту његову функцију, па је несигуран, ако хоћете, и у саму материјалну своју могућност, несигуран је и у свој развитак у тој друштвеној функцији, не може да се загрева за њу, а то свакако може да штетно утиче како на његову сигурност, тако и на његову независност и морал.

Но, изостављање рока за који се судија бира могло би да доведе до уверења да се тиме некако укида сам изборни принцип.

Међутим, остаје факат да, иако судије имају изглед на већу стабилност у служби, њима увек стоји скупштинска контрола над главом, њихов рад мора бити у интересу народа. Ако буду такви, њима ће служба бити обезбеђена, а народ има заштиту од лоших судија у одлуци скупштине, која у свако доба може да узме у разматрање делатност и рад једног судије. Тако се онда могу бирати поједине судије, а не морају вршити, рецимо, сваке друге, или треће или четврте године општи избори за све судије у земљи, при чему би могло да се деси и то да се читави судови, читави састави појединих судова, или већег броја судова, измене из темеља и да се пресеке и сам континуитет рада једнога суда.

Из свих тих разлога је овај члан 121, стари 119, претрпео ову значајну измену.

У ранијем члану 120 изостављен је цео средњи став као непотребан, а први и трећи став скраћени су и сада гласе овако:

„Савезним законом одређује се у којим ће случајевима Врховни суд ФНРЈ судити у првом, а у којим случајевима у другом степену“.

„Врховни суд ФНРЈ је највиши орган правосуђа Федеративне Народне Републике Југославије“.

У 123 члану поред одредбе која је раније говорила да Врховни суд ФНРЈ оцењује законитост правоснажних одлука свих судова у ФНРЈ у погледу примене савезних закона, када се, дакле, ради о примени савезних закона, то је тај суд који оцењује законитост одлука судова, док врховни судови република и аутономних покрајина оцењују законитост правоснажних одлука свих судова република, односно судова аутономних покрајина.

Значајна је измена и у глави о Јавном тужиоштву код члана 125, раније 123. Разлика је у томе што по старом предлогу јавног тужиоца једне републике или аутономне покрајине именује на предлог скупштине републике, односно

аутономне покрајине, Народна скупштина ФНРЈ, а обласне, окружне и среске јавне тужиоце именује јавни тужилац републике, односно аутономне покрајине, у сагласности са јавним тужиоцем ФНРЈ. Ми смо тај члан изменили и то тако да он буде у складу са чланом 5 Одлуке АВНОЈ-а о уставновењу и надлежности јавног тужиоца Демократске Федеративне Југославије од 3 фебруара 1945 године, а то је да јавне тужиоце народних република и њихове заменике именује и разрешава јавни тужилац ФНРЈ, а да јавне тужиоце аутономних покрајина, области, округа и срезова именује и разрешава јавни тужилац републике, уз потврду јавног тужиоца ФНРЈ.

Читава та организација јавних тужилаца и природа њихове функције, што је одређено чланом 124, захтева да организација буде таква каква је и досад била у закону и каква је и данданас у важности, а не како је раније било предвиђено у првобитном нацрту Устава, јер јавно тужиоштво је орган Народне скупштине ФНРЈ и у свима својим органима — као што то каже члан 126 — нема подређености нигде никаквом другом телу, никаквом другом органу власти, јер су јавни тужиоци независни у своме раду и подређени су само јавном тужиоцу ФНРЈ, а он је подређен директно нашој Народној скупштини. Оваква независност јавног тужиоштва од свих степена власти, осим Народне скупштине федерације, захтева овакву организацију јавног тужиоштва какву смо сад предложили.

У члану 127, додаје се, поред осталих послова које јавни тужиоци врше, и право кривичног гоњења које су и досад имали, што је и природно, а омашком раније није било наведено.

Додат је члан 128 као нов, пошто раније није било уопште говора о војном тужиоштву. Додат је нови члан који гласи: „Војног тужиоца Југословенске армије и остале војне тужиоце поставља Врховни командант Југословенске армије. Савезним законом одредиће се устројство и надлежност војног тужиоштва“.

Оваква одредба била је потпуно на своме месту с обзиром на природу војних судова и војног тужиоштва.

Најзад, у одељку односно у глави која говори о односу органа државне власти и органа државне управе немамо много измена, само што је у члану 131, раније 128, јасно одређен однос Савезне владе и владе народне републике, Са-

везне владе и појединих министара народне републике, као и министара Савезне владе и одговарајућег министра у народној републици. Тако у пословима из савезне надлежности Савезна влада може да обустави акте владе републике, а може да укине акте појединих министара републике. Савезна влада не може да укине акте целе владе, а може да укине акт појединог ресорног министра у народној републици. То се разуме само у случају ако ти акти нису у сагласности са савезним Уставом, са савезним законима, законима републике, са уредбама Савезне владе итд. Под истим условима и министри Савезне владе имају право да обустављају, а не да укидају акте министара републике.

Код нове главе XVI, која говори о Југословенској армији, има само та допуна да се Врховни командант именује на заједничкој седници оба дома, што важи и за Врховни суд, и за Јавног тужиоца, као и за Претседништво.

Ето, другови народни посланици, то су углавном најважније измене и допуне које су у Одбору унете у пројекат. Из овог прегледа учињених измена и допуна мислим да излази довољно јасно да је тим изменама и допунама нацрт Устава побољшан. Међутим, и сада још увек долази једна маса писама и депеша из народа у којима се подносе разни предлози. Штавише, после завршетка рада Одбора управо су све масовније почеле стизати разне резолуције и предлози из народа. Међу тим стварима које су стигле има свакако таквих о којима ће пленум имати да промисли, а биће свакако и посланичких предлога за измене и допуне. И ми ћемо у појединачној дискусији свакако имати да расправљамо о таквим предлозима који ће ићи за тим да нешто буде потпуније или јасније речено, или да се Устав допуни стварима које би требало да нађу места у Уставу а које су досада биле евентуално пропуштене.

Ако сад погледамо на овај пројекат Устава као целину, ми можемо да кажемо да овај Устав настаје на један начин на какав никада у нашој земљи устав није настао; он настаје као једно опште народно дело. Није он изишао из кабинета као плод рада неколицине људи који су сели да га измисле и ставе на папир, нити је плод политичко-партијских поглађања између различитих група, као што се данас муче да на тај начин донесу уставе многе државе у Европи.

Није наш Устав опште народно дело само по томе што је пројекат дат у широке масе да о њему слободно расправ-

љају и својом иницијативом дају предлоге о којима ће Скупштина да води рачуна. Ни они сарадници, људи који су правили први концепт и који су сарађивали на његовом формулисању још у Министарству Конституанте или у нашим скупштинским одборима, ни сви ти сарадници не могу да претендују да су прави аутори овога нашег Устава. Они су само забележили оно што је било стварни развитак наше Народне Републике и што је у многим случајевима било чак на овај или онај начин и формулисано. Наш је Устав, дакле, опште народно дело и по томе што он изражава стварност, што је огледало наше стварности, што је огледало већ постојећег новог уставног поретка који није настао преконоћ, него је настао од првих дана устаничке борбе наших народа, њихове ослободилачке борбе, развијао се у тој борби и кроз ту борбу, и у часу кад ми можемо да се занимамо доношењем Устава стоји као подлога њему и читавом даљем развијању нашег уставног поретка. Наш је Устав опште народно дело и по томе што је он израз оних тежњи за које су се наши народи борили и дали неизмерне жртве. Уставне одредбе овога Устава цементиране су крвљу, месом и костима стотина хиљада бораца и свих оних који су положили своје животе у овој патљивачкој борби. Овај Устав изражава све оно за чим су наши народи тежили, за што су се борили и за што су дали и били вољни да даду тако велике жртве. Нема у нашем Уставу ничега што не одговара тој животној стварности и зато је он сам не само један запис, него је он жива ствар и живо дело, које ће осим тога што је записало, забележило и учврстило дату стварност бити и подлога за даљи развитак живота наше Федеративне Народне Републике и свих наших народа. Ова стварност која је ту забележена, чији је израз овај нови Устав, то је стварност самог дела ослободилачке борбе наших народа. Она је дело њихове борбе против фашистичких завојевача који су као дивље хорде преплавили нашу земљу и у њој нашли помоћнике у издајничкој домаћој реакцији. Али та наша нова стварност није само плод те борбе против фашистичких окупатора и њихових помагача, него и плод народне борбе против антидемократског реакционарног државног уређења бивше Југославије. Борба наших народа против окупатора и њихових помагача у земљи није могла да буде успешно вођена, није могла да има своју садржину, ако није била уперена у једном одре-

ђеном истински демократском правцу и ако није била уперена против старе реакције и старог реакционарног противнародног државног уређења. И зато, што је борба наших народа била тако вођена и што је она као свој резултат дала народу такву нову државу, зато нико није имао разлога да седне и да измишља нов уставни поредак, јер је он био дат у току саме борбе и самом борбом. И зато је друг Кардељ у своме образложењу које је дао о нацрту Устава с луним правом казао: „Устав ту стварност потврђује и стабилизује... У сагласности са савременим развитком наше федеративне републике Устав завршава правно уобличавање нових демократских, социјалних и националних тековина, а у исто време поставља чврсте оквири за неизбежни и прогресивни развој нашег друштвеног и политичког живота”. А једнодушност у оба уставотворна одбора у дебати о овом нацрту Устава потврђује тај карактер Устава као општеномодног дела, као творевине читавог народа, његове огромне већине, радних маса. И ја не сумњам да ће ова чињеница да је овај Устав такво општеномодно дело, читавог народа, бити доказана и једнодушношћу на овом пленуму Скупштине.

Кад је тако, онда је јасно и зашто је овај наш нови Устав по овоме пројекту овако истински демократски, истински народни и напредан. Ја држим да ће овај Устав по своје демократизму, по своме истинском народном карактеру заузети посебно и нарочито часно место, предње место међу уставима који се спремају сада у многим државама Европе. Ми немамо засада других израђених пројеката да бисмо могли правити поређења. Имамо овде онде понеку информацију из уставотворних одбора који су негде већ почели да раде, али гледајући на те податке из других држава, ми можемо смело да кажемо оно што сам малопре рекао, да ће наш Устав по својој напредности, по своме истинском демократизму, народном демократизму, бити на часном, а ја верујем заиста на првом месту. Зашто је то тако? То је једноставно због тога што смо у развиту одмакли испред осталих држава које су биле у истом положају као и ми, које су биле под фашистичком окупацијом. А одмакли смо пред њима тиме што смо водили онакву ослободилачку борбу какву други нису могли да воде и нису водили, и што смо у току самога рата са таквом борбом и таквом организацијом којом смо ту борбу водили

могли да приђемо решавању читавог низа питања пред која поједини народи долазе тек после свог ослобођења као пред нове проблеме. Многим од тих проблема ми смо још у току саме борбе дали готову основу за њихово решење, а многе од њих и стварно решили, тако да та решења у часу стварања новог Устава нису за нас више проблеми, нису више питања него такорећи имамо пред својим очима решења која већ имају своју историју и која су се већ у животу испробала и на пракси потврдила. У томе смо ми одмакли напред испред осталих и отуда долази то да се овај наш нови Устав израђује са оваквом једнодушношћу и без неких политичко-партијских нагодаба. Наш нови поредак изградио се и консолидовао, он је чврсто у рукама народа, он не може да дође у питање, он је опште прихваћен, народ га дубоко осећа као свој, јер га је он сам створио, сам га развијао, сам се за њега залагао, и данас гледа ту грађевину нове државе као дело својих сопствених руку, тако да она данас не може да постане предметом никаквог политичког ценкања и погађања, као што је то, на жалост, случај код неких других народа.

Главна је при томе да је услед промена које су извршене у току ослободилачког рата у нашој земљи целокупна власт у држави дошла у руке народа, у руке народне већине, у руке радних маса. Само та и таква дубока промена може да буде објашњење за овакав Устав и за овакав поредак, какав овај Устав изражава. И у току рата створена је и форма власти која тој дубокој промени одговара, и одговара јој тако потпуно да је тешко одвојити форму од суштине и да је та форма нераздвојна од саме суштине. Форма власти народних одбора постаје уствари израз саме садржине и нераздвојна је од садржине народне власти. Та је власт народна не само по томе што је народ био њен творац. Она је народна, демократска, истински демократска тиме што је одозго до доле изборна, што је народ бира, што народ долази до изражаја у њој, на основу таквог бирачког права које му даје могућност да у најпунијој мери учествује у власти. Та је власт јединствено изграђена на принципу јединства законодавне и извршне власти. Нема одвојености извршне власти, нема њеног супротстављања законодавној власти, нема могућности да она подивља, да се одметне од законодавне власти и да се супротстави народу. Власт је једна, јединствена, недељива, у рукама на-

рода. Кроз све органе власти, од највиших до најнижих, ми видимо изражен принцип самоуправљања; али, том принципу самоуправљања од најнижих до највиших тела ми видимо да одговара и принцип демократског централизма, који повезује све органе власти у једну целину, и омогућује држави као целини да савлада све огромне задатке који данас пред њом стоје и који стоје пред појединим њеним органима. Јасно је да овако постављена држава, са таквом народном влашћу и са осталим одликама које има као федерација равноправних народа, претставља у данашњој Европи један нови тип државе — народне републике.

Као вишенационална држава, Југославија не би могла бити демократска и народна ако не би била федерација, и ако не би била федерација управо онаква каква излази из овог нашег Устава, федерација на бази пуне равноправности својих народа и на бази њиховог добровољног уједињења. И са те стране, сем са оне друге о којој сам већ говорио, наша народна република позвана је да одигра знатан напредан утицај далеко преко граница наше државе. Она постаје пример за углед у решењу националног питања, у решавању питања власти, питања демократизма; она постаје пример за углед, као што је у току рата била пример својом народноослободилачком борбом. Нађена је и у овом пројекту Устава изражена таква форма заједничког живота наших народа која најбоље и најпотпуније одговара животним интересима сваког нашег народа напосе, као и животним интересима свију њих заједно. База тој заједници је равноправност наших народа и на тој бази њихово добровољно уједињење. Народне републике имају обезбеђена своја суверена права, имају све могућности свог пуног националног развика и напретка. Могу се у пуној слободи осећати газде у својој кући. Осигуране су од сваког покушаја који би ишао за умањењем њихових националних слобода и суверених права. Али баш зато што су то наши народи сами себи извојевали у борби и што су једни другима то признали, и што су се у току борбе осведочили сви заједно, међусобно, да њихова равноправност није празна реч, није превара, него стварност, — баш зато то и чини најтврђи темељ данашњег њиховог јединства. Као што су у рату наши народи видели да без заједничке борбе, без сложене сарадње, без непрекидне заједнице и непрекидног заједничког жртвовања и међусобног помагања не би могли

да се ишчупају из канџа фашизма, да би остали раздробљени и остали робље, те су се зато удружили, тако су и данас наши народи свесни тога да су се само таквом заједницом ишчупали из оне ужасне судбине у коју су били запали и која је претила да их уништи, и због тога су они тако данас привржени својој новој и први пут истински својој заједници. Зато је разумљиво што наши народи схватају како је потребно да свака народна република, чувајући своја суверена права и уживајући ту пуну равноправност сваке наше нације, приложи од својих суверених права један део у државну заједницу, у федерацију. Јер, само тим преношењем једног дела својих суверених права на заједницу стварамо једну заједницу довољно снажну, довољно јаку да сачува тековине свих наших народа, да се сачува њихова слобода и независност, да се створе услови за обнову и привредну изградњу, да се створе услови за напредак уопште и за обезбеђење срећне будућности свима нашим народима заједно.

Тако преносећи део суверенитета на заједницу наши народи удружују корисно за сваког од њих и за читаву заједницу све своје снаге у једну снагу, која самим тим њиховим удруживањем постаје нова снага, далеко јача него што би претстављао прост њихов збир.

Али, овако истинска демократија у овом државном уређењу остала би само обећање, остала би нереална и необезбеђена, несигурна, ако не би имала друштвено-економску подлогу која одговара таквој организацији државе. И никаква већина истински демократска не би могла да је обезбеди, не би могла да је сачува, не би могла ни да да власти народно обележје, ако главни командни положаји у народној привреди нису такође у рукама државе. Тек на таквој друштвено-економској подлози каква је дата у овом нашем Уставу може да се изгради, може чврсто да стоји и може да напредује народна власт каква је утемељена у нашем Уставу.

Има у земљи, као и у иностранству, људи који радо праве поређење овог нашег пројекта Устава са Стаљинским уставом Совјетског Савеза од 1936 године. Нема никакве сумње да су наши народи много научили од Совјетског Савеза и од Стаљинског устава, и наши су народи на тој науци дубоко благодарни. Па ипак је наш Устав оригиналан. Он није никаква копија ни у целини ни по својим појединим

одредбама. Није копија ни онда ако би се нека одредба чак и дословно поклапала са одредбом Стаљинског устава од 1936 године, као што није копија никаквих западњачких устава, ако се нека реченица поклапа случајно са неком њиховом одредбом. Није копија због тога што нема ниједне одредбе у овом нашем Уставу која не одражава нашу стварност, а нема у нашој стварности ниједне чињенице која није природно никла из наших сопствених услова, из услова оне борбе коју су наши народи водили за ове четири године. Нема ниједне одредбе која не одговара духу и тежњама наших народа, што значи да нема ниједне одредбе коју наши народи нису желели да остваре у току своје борбе. И нема ничега пресађеног, ничег насађеног што не одговара стварним потребама и условима нашег развојка. И зато они који копају по тексту и траже једнаке и сличне речи и формулације, пишу дугачке чланке и иду од параграфа до параграфа, да на крају кажу да им простор не допушта да даље чине упоређења, треба да знају да раде излишан посао, јер би паметније урадили да виде има ли и какве разлике, пошто јурећи само за сличностима заборављају да се упитају о томе. А разлика има, ми смо тих разлика свесни и израђујући овај нацрт Устава ми смо свесни разлика које постоје између чињеничког стања код нас, између наше стварности и стварности у Совјетском Савезу, али, на другој страни, и стварности у другим државама. Ми имамо данас стварност која се створила, изградила, из посебних услова. Ми смо ишли само за тим да не истрчавамо напред, али и да не изостајемо иза свог сопственог развојка и да у овом Уставу запишемо управо онакво стање како се оно развило и како се оно учврстило из наших сопствених услова.

А ако мисле да нас тим упоређењем нашег Устава са совјетским уставом из 1936 године „оптуже“, онда се ми сигурно нећемо наћи увређени и примићемо то као част.

Овај наш уставни поредак, изражен овим нацртом Устава, настао народном борбом, ношен од народа кроз борбу, изнесен од народа у садашњи период мирног развојка после рата, има и својих непријатеља.

Они који су кроз целокупну борбу били непријатељи народне борбе сигурно нису постали приврженици народне власти. Али је сигурно да су многи и многи заведени људи дошли до правилног увиђања, ослободили се оне мере којом

их је притискивала реакционарна и фашистичка пропаганда. Многи људи у народу ослобођени су тога притиска и увиђају право стање ствари.

Али они из оне уске клике некадашњих властодржаца и њихових прирепака који не могу прежалити што им је власт измакла из шака, што су им измакле из шака привилегије пљачке, они данас стоје исто тако непријатељски према овом државном уређењу како је изражено у нашем Уставу, као што су се за све време рата удруживали и са црним ђаволом да би омели, угушили народну борбу, народни устанак, знајући да ће он донети управо овакво државно и друштвено уређење. То су остаци прошлости, остаци разбијене реакције, који ма и сатерани у мишије рупе још увек кују завере, и о којима још увек треба водити рачуна, без обзира што није нужно да прецењујемо њихове снаге.

Има и других остатака прошлости, који се увлаче у наше установе, у наше органе власти, има корупције, шпекулације, црне берзе, протекције, крађа, има много врста непријатеља који могу да се увуку у сам наш државни апарат и од којих прети опасност овом великом народном делу. Али, народ који је створио ово, народ који зна огромну цену коју је дао да ово створи, умеће да изађе на крај сада, у овом периоду обнове и изградње, умеће да изађе на крај и са свима преосталим пацовима који су израз старог режима, који трују нашу атмосферу. За њих у нашој Народној Републици има само једно средство — мишомор, за њих има само једно средство — уништење. Народ, који је кроз четворогодишњу тешку борбу тако доследно и тако непомирљиво водио ту борбу као нико други, умеће да до краја дотера ту борбу против последњих остатака фашизма и реакције. (Буран аплауз).

Треба код тога имати на уму да снаге фашизма и реакције траже данас нове форме. Нове форме су јако опасне. Није то више неки покрет који се ствара под овом или оном фирмом, него је то читав низ најразличитијих организација које се чак пуштају да воде и међусобну борбу и да заступају разне погледе, тако да је данас прилично тешко ући у траг оном главном махинатору који стоји иза тога и држи konce у рукама. Наши народи морају будно да пазе на све оне снаге, прикривене и замаскиране најразличитијим маскама, које би хтеле да униште његово дело и да спрече развратак наше Народне Републике у оном правцу за који овај

Устав даје сигурне и чврсте темеље. И наш Устав, начин на који га доносимо, једнодушност којом га народ прихвата као свој и улаже труда да га својим предлозима побољша и дотера и све оно што смо у томе Уставу могли да остваримо, јер смо то могли и у стварности, показује да смо и унутра и споља најбоље наоружани да своје демократске тековине одбранимо. Зато овај Устав претставља круну која крунише највеће демократске тековине наше ослободилачке борбе. Он постаје оличење резултата те борбе. Али не само то. Он није само пуни израз наше стварности, није само крунисање тежњи наших народа, није само крунисање његове борбе, није само оличење његових најсветлијих тековина, него ће он бити и база за наше даље развиће. И не само то, него ће овај Устав бити у рукама наших народа моћно оружје за даљу борбу, моћно оружје за организовање народних маса за овај период који нам претстоји, за задатке који нам у овом данашњем периоду претстоје, у овом периоду изградње, обнове и пута ка срећнијој будућности. Овај Устав са оним усавршењима која ће још доћи у току ове дебате биће у сваком случају понос наших народа и биће један од разлога који ће углед наше земље у читавом свету још више подићи, и мислим да ће овај Устав нашу земљу учинити и у погледу остварења демократских тежњи народа првом у рангу, као што је наша народноослободилачка борба учинила Југославију првом у рангу у самој ослободилачкој борби. (Буран аплауз).

Зато ја још једном као известилац, у име Одбора, молим Скупштину да прими једнодушно у начелу овај пројекат како је из Одбора изишао. (Бурно одобравање).

Претседник: Одређујем одмор од десет минута.

(После одмора)

Претседник: Настављамо седницу. Има реч заступник Министра за Конституанту, министар за Црну Гору Милован Ђилас. (Аплауз).

Министар за Црну Гору Милован Ђилас (НР Црна Гора): Другови народни посланици, пред нама је нацрт првог Устава у ослобођеној Европи. Сама та чињеница даје значај нашем Уставу и показује да је темпо развитка демократије у Југославији и темпо консолидације наших општих прилика релативно брз и да се релативно повољно развија.

Ја сам увјерен да ће народи Југославије исто онако како су у својој борби у току рата предњачили и овим Уставом дати један образац за народе који се данас боре за демократију, и да ће послужити као узор другим народима који срећују данас своје државне и уставне прилике. Већ сама та ствар одређује значај наше дискусије и рада на Уставу.

Други важан моменат у погледу значаја нашег Устава јесте да он означава коначно озакоњење, коначно учвршћење у законској форми оних захтјева и тековина наших народа, оних парола, оног програма, који су наши народи у рату поставили под вођством вође наших народа друга Тита. (Буран и дуготрајан аплауз). Зато је правилно гледати на наш Устав као на велику тековину наше досадашње борбе, на један од завршних актова те борбе, као на акт који коначно законски докраја уобличује стање које смо ми поставили у Јајцу 1943 године. У томе смислу нацрт Устава, који се налази пред нама, правилно и вјерно одражава како социјалне односе који су се створили у нашој земљи, с једне стране, тако и односе између народа Југославије засноване на братству и равноправности.

Народна скупштина учинила је добро што је нацрт Устава послала народу на дискусију. Примједбе и предлози још увијек долазе из народа и Скупштина ће бити у могућности да их у току своје дискусије, уколико су прихватљиви, узме у обзир.

Примједба има из свих слојева народа, од свих народа Југославије, од свих националних мањина и Југославији, па и од наше браће која су се налазила под Италијом, како оне која се налазе у зони коју држи наша Армија тако и од оне која се налазе у зони коју држе савезничке трупе. А и од Италијана који се налазе у тој зони дошао је читав низ предлога за наш нацрт Устава. Из ових предлога се види да је однос широких народних слојева, однос свих националности које живе у Југославији позитиван према нацрту нашег Устава, да је нацрт Устава, уствари, погодио жеље и расположења народних маса, да нацрт Устава одговара борби наших народа за национално ослобођење и за истинску народну демократију.

Што се тиче корисних примједба које би се могле при-
мити да уђу у Устав, навешћу само неколико. Право насљеђа
ушло је на основу многобројних примједба које су дошле
из народа. Љековите воде као општенародна имовина ушле

су на основу примједба, које су такође дошле из народа. Издаја отаџбине као највећи злочин према народу — примједба је која је такође усвојена на основу предлога из једне наше војне јединице, а долазила је и са других страна.

Значи, дискусија је дала добре и корисне резултате и послужила је и послужиле као један од начина за учвршћење везе између нашег највишег државног органа Народне скупштине и широких народних маса у најважнијем питању наше земље, у питању Устава.

Допустите ми да се осврнем на неколике примједбе, које су по општем односу позитивне, али које нијесмо могли усвојити због тога што се у њима побркао програм са Уставом. Једна је ствар програм, а једна је ствар Устав. Програм је оно што треба за будућност, оно што тек треба да дође, а Устав је оно што треба да фиксира постојеће стање. У вези са тим примједбама које нијесмо могли унијети у пројект Устава морам да кажем да је најбоља и најважнија црта нашег Устава што ничим не спутава друштвене снаге, што не затвара путеве даљој демократизацији, даљем усавршавању нашег државног живота и даљем развијању наше економије.

Са више страна дошао је предлог да би код нас требало у Устав унијети принцип: ко не ради, тај не треба ни да једе. То јест да сваки грађанин има права да га државна власт запосли према његовим способностима, односно да је свки грађанин обавезан да ради. Ако би унијели обавезу да сваки грађанин мора да ради, обавезу чврсто постављену, без икаквог еластичитета, онда бисмо се ми тиме истовремено морали обавезати да грађанима морамо дати посао. Међутим, ми се још не налазимо у таквим економским условима да се можемо обавезати да свима грађанима дамо посла. Значи, ми не можемо консеквентно ни провести речени принцип. Према томе, не треба ни да узимамо у Уставу на себе те обавезе. Довољно је да је свако обавезан да даје заједници према својим могућностима, то јест према условима у којима се он у данашњим нашим општим приликама налази.

Дошла је са више страна примједба да би код нас требало промијенити заставу у црвену и да би звијезди на грбу требало додати срп и чекић. Ова примједба је програмска примједба. Ја мислим да звијезда онаква каква јесте и триколора с петокраком звијездом довољно јасно истичу и пра-

вилно и тачно изражавају и нашу демократију и њене особености и особености њеног настанка.

Сада ми дозволите да се осврнем на оне примједбе које су негативне према духу Устава или појединим његовим одредбама.

Све те примједбе односе се на члан 15 и на чланове који су у вези са њим, који обрађују исту материју. Трговци, на примјер, захтијевају, прво, да се у Устав унесе одредба да ће држава вршити једнаку дистрибуцију продуката како задругама тако и приватним трговачким удружењима; друго, да се заведе осигурање трговаца у старости; треће, да се у погледу национализације постави као принцип потпуна отштета према вриједности национализоване имовине; и, четврто, да се у Устав унесе одредба, која ће гласити да се држава подједнако ослања како на државни сектор — то јест сектор општенородне имовине и задружни сектор, тако и на сектор приватног предузетника.

Сви ови захтјеви, у својој крајњој линији, свODE се на захтјев о потпуно слободној трговини и о потпуно слободној иницијативи приватног предузетника.

Како се држава може ослањати на исти начин на приватни привредни сектор кад тај сектор није њена својина? Приватни власник може своју радњу продати или затворити када нађе за потребно. Начин на који ће он пословати његова је ствар. Значи да се држава не може на исти начин ослањати на тај сектор као на сектор општедржавне имовине и на задружни сектор. Приватни сектор је изложен свим ђудима, свима промјенама, свој анархичности, које неизбјежно наступају код њега.

Значи, такве одредбе би биле потпуно бесмислене и апсурдне. Држава у својој привредној политици може тај сектор да контролише, може да га уклопи у свој општи привредни план, може да му да извјесне основне смјернице, може да га својим законима регулише да не прелази оквир општенородних интереса.

То је у Устав ушло. То је довољно, поготово кад уз то постоји одредба да се гарантује сама приватна својина и да се питање национализације препушта законима.

Немогућно је у Уставу поставити захтјев ни за праведнију, ни за неправеднију, ни за потпуну, ни за непотпуну отштету. То ће зависити од ситуације, од сваког конкретног, појединог случаја, од безброј случаја, које само живот у

свој својој разноврсности може да да да би могла држава донијети недвосмислену и јасну одредбу о томе да ли ће дати власнику национализованог предузећа потпуну или непотпуну отштету.

Што се тиче самог захтјева о слободној трговини, који би требало да уђе у нацрт Устава, ни тај захтјев не може ући. Трговина је код нас слободна, али је слободна у том смислу да не смије да прелази оквир општег привредног плана, који поставља и израђује Савезна влада и који на потврду треба да буде дат самој Народној скупштини. Ако ми усвојимо принцип да привреда мора да се развија по једном општем заједничком плану за сва три сектора привреде, онда захтјев о слободној трговини, да уђе у Устав као обавезна клаузула без икаквих ограничења, био би потпуно погрешан и сасвим би се супротставио основним одредбама Устава по питању наше економије. А основна економска одредба јесте план и плански развитак у самој економији. Из нашег Устава нико не може повући закључак да ће држава кочити приватну иницијативу или да ће кочити развијање саме приватне трговине ма у ком случају или ма како, уколико раде у оквиру који је одређен законом, у склопу општег плана који израђује Савезна влада.

Даље, од Светог синода српске православне цркве, са потписом заменика патријарха Јосифа, као претсједника Синода, добили смо два документа. Први је докуменат упућен Министарству за Конституанту, а други је упућен Претсједништву Уставотворне скупштине ФНРЈ, и он је дошао пошто је Свети синод сазнао из штампе да његове примједбе у дебати Уставотворног одбора нијесу усвојене. Оба су документа по суштини иста, и ја ћу се само осврнути на један од њих, пошто се ради о истој ствари. У том документу се каже и поставља захтјев да се у чл. 25, после става „црква је одвојена од државе” дода: „Приликом спровођења у живот овог начела досадашњи имовинско-правни односи цркве (појединих вјерских заједница) и државе регулисаће се посебним законом у духу правичности”. Да се после става трећег овог члана дода: „Зајемчена је неповредивост мјеста за вршење вјерских обреда (цркве, гробља и црквене порте и црквених зграда у њима).”

Друго, да се став други чл. 26 стилизује овако: „Пуноважан брак може се закључити пред надлежним црквеним или државним органом, а према слободној вољи лица, која

брак закључују. Сви бракови морају се регистровати код државних надлештава".

б) Став трећи чл. 26 да се стилизује овако: „Брачни спорови спадају у надлежност народних судова, али су пуноважне пресуде црквених судова у брачним споровима црквених бракова".

Треће, да се чл. 37 дода текст: „Црква има право да оснива вјерске и стручне школе. Вјерска настава предаје се у свим основним, средњим и њима сличним школама".

Што се тиче предлога да се приликом спровођења у живот начела одвајања цркве од државе досадашњи имовинско-правни односи цркве и државе регулишу посебним законом у духу правичности, ова одредба у Уставу није потребна из простог разлога што би она обавезала Народну скупштину и Владу да надокнаде оне земљишне посједе који су аграрном реформом одузети од цркве. Не може се као захтјев правичности сматрати да треба да се надокнаде ти посједи. И то из простог разлога што су ти посједи, на којима су већ радиле деценијама читаве генерације сељака, цркви исплаћени по неколико пута у току тих деценија.

Ми смо унијели у Устав одредбу која говори о томе да држава може материјално помагати вјерске заједнице. Та је одредба правилна и била је потпуно на свом мјесту. И не зависи од наше државне власти, коју бирају народне масе на демократски начин и која претставља народне масе читаве Југославије, не зависи од те и такве власти какав ће бити однос према цркви него од саме цркве зависе ти односи! Наш Устав, значи, својом одредбом о давању материјалне помоћи цркви јасно фиксира добру вољу наше државе да изиђе у сусрет црквеним организацијама, уколико оне заиста не буду сметале демократском развиту наше земље и не буду својом политичком дјелатношћу кочиле развитак и рад наше власти.

Исто тако неприхватљив је предлог о једнакој важности бракова склопљених у цркви или код државних органа. Неприхватљив је из простог разлога што питање брака и породице као ћелије друштвеног живота није само ствар црквених организација и вјерујућих, него је ствар читаве нације, њене будућности и нормалног развитака, па, према томе, држава и државне власти морају узети на се бригу о томе. Кад се црквени органи позивају на то да је брачно право божанско право, онда би требало да имају у виду да онима који

хоће да се и црквено вјенчају ми не правимо никакве сметње, напротив, гарантујемо им Уставом та права. Ради се о томе да склапање брака код државних власти буде обавезно. Та обавезност излази из потребе да се држава више брине о породици, него је то било у старој Југославији.

Што се тиче предлога да црква има права да оснива своје вјерске и стручне школе, наш је став овај: право оснивања вјерских школа, наиме — школа у којима се васпитава и школује клер, Уставом је загарантовано у оном члану у коме се говори о слободи вјероисповијести и савјести, па су све вјерске организације слободне и слободно могу да отварају богословије, само ове морају бити под општом политичком контролом државе.

Од стране католичке цркве ми нијесмо добили никакав званични докуменат сем од бискупа Акшамовића. Добили смо од неких народних одбора захтјеве који би могли одисати духом захтјева неких католичких установа. Тако смо добили захтјев од Мјесног одбора Св. Примож на Похорју, од Мјесног одбора Крижница, Ђурђевац итд., а дошли су захтјеви и од многих приватних лица. У једноме од тих захтјева се каже: „Код члана 37 — Школа је разведена од државе. Чежња католички мислећег народа јесте да вјерска настава остане у школи као обавезни предмет. И ако се уведе као необавезан предмет, нека држи наставу вјероучитељ, свјештеник у школским просторијама за вријеме друге наставе, према договору са учитељима, јер ће иначе вјерска настава у већини случајева, нарочито на подручју једне парохије где има више школа, бити уопште онемогућена”. Према томе, то је примједба која је у вези с онима на које сам већ одговорио. Што се тиче приједлога апостолског администратора из Ђакова бискупа Акшамовића, ја ћу прочитати само неке од њих: „Бискупска конзисторија у Ђакову жали што се код састава нацрта Устава није затражило мишљење надлежних претставника католичке цркве у Југославији, како би се католичкој цркви у Југославији зајамчила њезина неотуђива права и признала сва средства која су јој неопходно потребна за успјешно вршење њезине вјерско-моралне и опште-културне мисије међу југословенским држављанима католичке вјероисповјести”.

Ја мислим да се Министарство за Конституанту у своје позиву није обраћало никаквим организацијама, па није имало никаквог разлога да се обрати ни самој католичкој

цркви, утолико прије што су односи између званичног свештенства католичке цркве и саме државе у данашњем моменту, у сваком случају кривицом цркве, нередовни и несређени.

Бискуп Акшамовић предлаже: прво, принцип раставе (одавања) цркве од државе. Друго, „у нацрту Устава, чл. 25, стоји гледиште вјерских заједница, да су оне слободне у својим вјерским пословима и вршењу вјерских обреда. Овим је цркви признат врло мален и недостатан дјелокруг, јер се дјеловање католичке цркве, на које је позвана по божјем праву, никако не може ограничити само на ствари вјеровања и вршење обреда, него јој се осим тога мора зајамчити слобода дјеловања у свим црквеним пословима и признати сва средства која су јој потребита за промицање вјерско-моралних и опће духовних циљева.

Католичкој цркви се мора признати правна особеност и то не само приватног права него неке врсте аутономног права у смислу којег она може за своје вјернике издавати законе.

Католичкој цркви се мора признати право јавног вршења духовне управе и душебрижништва, у чему је укључено право служити се свим средствима за вјерску поуку и вјерски одгој, нарочито младежи у школама: основним, нижим, вишим и стручним, те право оснивања конфесионалних школа, завода, интерната, намијењених за изобразбу и одгој, нарочито за изобразбу и одгој свећеничког подмлатка.

Треће, у нацрту Устава (члан 25) зајемчује се свим грађанима слобода савјести и слобода вјероисповијести. Ова слобода у вјерским стварима не може задовољити ниједног оданог припадника своје цркве. Католици се никако не могу задовољити тек тиме да им је по Уставу слободно бити припадницима католичке цркве и да им је слободно мислити католички него они захтијевају да могу као католици јавно говорити и у јавности дјеловати.

Даље, да у школској настави, школским књигама и предавањима не смије бити ништа што вријеђа савјест и вјерско освједочење католика, те да би се школа било с које стране искоришћавала за пропаганду у циљу ширења вјерског нехаја или отпада од вјере и цркве.

Он улази у све појединости које су препуштене односном законодавству, он улази у масу ствари које уопште нијесу за Устав и на крају на једном мјесту каже: „Католичка црква никада не може одобрити правило о искључивој над-

лежности државних судова у женидбеним споровима, јер се тиме оспорава надлежност црквеног суда у предмету који по својој природи само на њега спада“.

Што се тиче примједба Улеме-меџлиса у Сарајеву, које је потписао Пашпашић и Риђановић, њихове примједбе свде се на исте примједбе које су дошле и од православне и католичке цркве с тим што они постављају још и то да у брачним, породичним и вакуфским стварима суде шеријатске судије, вјерске судије, чија ће се надлежност уредити посебним законом. То су ствари на које смо принципијелно одговорили, одговарајући на примједбе Светог синода и важе и за примједбе бискупа Акшамовића, а могао бих се осврнути на питање неприкосновености црквених зграда, просторија, гробља итд.

Ако смо ми загарантовали право слободе вјерских обреда, тиме смо загарантовали право да вјерске обреде не може никакав орган државне власти ометати. Ми смо то право загарантовали, али ми не можемо загарантовати да у саме црквене просторије државни органи не могу да уђу. Испоставило се, на примјер, да су државни органи ушли у Каптол и да су тамо нашли скривену фашистичку и усташку архиву, а у многим манастирима налазили смо скривена складишта оружја итд. Значи, довољно је ако Устав гарантује слободу вјерских одреда и слободу саме вјероисповијести, а од самих црквених органа зависи и зависиће да ли ће имати потребе да државни органи улазе у њихове просторије да нешто претражују. (Живо одобравање и аплауз). Ако они не буду пустили да се злочинци скривају по бискупским дворима и самостанима, ако не претварају цркве и црквене просторије у складишта оружја, онда државни органи неће имати потребе да ометају рад црквених власти у вршењу њихових вјерских обреда. (Одобравање и аплауз).

Ако повучемо закључке из дискусије која је у нацрту Устава вођена у народу, онда можемо рећи да је она била позитивна и да је дала добре резултате. Она је дала законодавцу оријентацију у извесним стварима. Дала му је више одважности у доношењу закључака. Дала му је ону снагу коју само народ својом подршком може дати државним органима па и нашој Народној скупштини у њеном раду по питању Устава. Она је — о томе нема никакве сумње, — успоставила чврсту везу између народних маса и наше Скупштине.

Морам се осврнути још на два питања, која су од принципипјелне важности. Долазило је предлога са више страна, али је карактеристичан предлог од једнога муслимана да би требало унијети шесту буктињу у наш државни грб. Предлог се мотивише тиме да су муслимани посебна националност, да су муслимани одобрили нацрт Устава у свима њеповим појединостима, али да су били незадовољни тиме што није у државни грб ушла шеста буктиња као симбол муслиманске националности!

Ја мислим да парламенат не може претресати питање да ли су муслимани национална група или нијесу, јер, на крају крајева, да ли је неко национална група или посебност не зависи од рјешења Народне скупштине, јер она је онаква каква јесте. То је једно теориско питање о коме се људи могу препирати на овај или на онај начин, али ни у коме случају не може се ријешити једним декретом. Ако би се један такав предлог мотивисао тиме да би шесту буктињу требало унијети као симбол шесте федерације, он би могао да буде предметом претреса. Али, пошто се стало на гледиште да свака националност добије своју буктињу онда у сваком случају мора бити само пет буктиња. Тиме, разумије се, ја не мислим негирати посебне црте код муслимана које данас постоје.

Исто тако дошао је предлог да би Далмација требало да буде или посебна област или чак и република. Морам да кажем да је овај предлог, према данашњим условима, реакционаран и да не одговара правним односима. Ми не постављамо федерацију ни на каквим другим основима него на основи националитета. Може ли неко казати за Далматинце да су нешто друго него остали Хрвати? Несумњиво да посебних разлика има у свима нашим земљама, да се Ужичани, на пр., разликују од Нишлија у многим стварима, али у погледу националитета несумњиво је да су они Срби, као што су Далматинци Хрвати као и остали Хрвати. Ако бисмо Далмацији дали аутономију, ми би цијепали хрватску нацију као цјелину, ми би онемогућивали њен несметани развитак итд.

Ово схватање нема неког дубљег корјена у самој Далмацији, као што се види из примједаба. Оно је посљедица старе аутономашке политике у прошлости, која је постојала у самој Далмацији и о чијој бисмо прогресивности у извјесним моментима могли дискутовати, али која апсолутно не одговара данашњим условима.

Предлапачи заснивају тај свој предлог на посебним економским интересима Далмације, а ми смо те посебне економске интересе Уставом такорећи скоро укинули. Ми смо, уствари, прогласили да је Југославија јединствено привредно подручје. Према томе, не може Далмација имати никаквих посебних интереса који би били супротни општем оквиру економских прилика у самој Југославији.

На основу свега тога, ми можемо рећи: Устав за нашу земљу, који треба да донесе ова Скупштина, има значај завршетка и утемељења оног програма који смо ми поставили у току рата, оних парола и оних захтјева које су народне масе истакле у својој досадашњој борби.

То с једне стране. А са друге стране, Устав је по својим одредбама до те мјере демократичан да омогућава даљи прогресивни развитак Југославије. Увјерен сам да ће Скупштина у основи, у принципу усвојити овај најдемократскији Устав који је имала не само Југославија, него иједна земља Југославије, да ће га усвојити баш због тога што је сама ова Скупштина, као никада раније ниједна друга наша Скупштина, изишла из самих народних маса и њихове воље.

Замјењујући друга Кардеља ја ћу, уколико се укаже потреба, дати допуне или амандмане (Дуг и буран аплауз).

Претседник: Пошто је време поодмакло, а дневни ред данашњег састанка није исцрпен, то по члану 36 пословника седницу могу закључити само ако на то Скупштина пристане. Зато питам Скупштину да ли одобрава да се данашња седница закључи с тим да се сутрашња одреди за 4 часа после подне, са дневним редом: продужење претреса у начелу нацрта Устава ФНРЈ? (Одобрава се). Закључујем данашњу седницу и следећи састанак заказујем за 18 јануар 1946 године, у 16 часова.

(Седница је закључена у 20,20 часова).

САВЕЗНА СКУПШТИНА

Четврта редовна седница

(18 јануара 1946)

Почетак у 16,10 часова.

Појаву председника Министарског савета маршала Југославије Јосипа Броза Тита, чланова Владе и Претседништва Савезне скупштине у дворани народни посланици су срдечно поздравили.

Претседавао претседник **Владимир Симић**.

Претседник: Отварам четврти редовни састанак Савезне скупштине Уставотворне скупштине. Записник данашњег састанка водиће секретар Стеван Јовичић. Позивам секретара Љубча Арсова да прочита записник прошлог састанка.

Секретар Љубчо Арсов (*Изборни срез штипски, НР Македонија*) чита записник трећег састанка Савезне скупштине.

Претседник: Има ли ко од народних посланика какву примедбу на прочитани записник? (Нема). Пошто примедба нема, објављујем да се записник оверава.

Молим Скупштину да саслуша саопштења: Живојин Јоцић, народни посланик, моли отсуство од 18 до 22 јануара, Блажо Јовановић, народни посланик, моли да му се због болести одобри 15 дана отсуства. Да ли Скупштина одобрава тражена отсуства? (Одобрава). Објављујем да су тражена отсуства одобрена.

Претседништво је примило две молбе и жалбе које ће бити упућене Одбору за молбе и жалбе.

Приступамо дневном реду: продужење претреса у начелу нацрта Устава Федеративне Народне Републике Југославије. Позивам народне посланике који желе да учествују у начел-

ној дебати поводом нацрта Устава, да се, у смислу пословника, пријаве секретару.

Има реч народни посланик др Благоје Нешковић (Аплауз).

Др Благоје Нешковић (*Изборни срез Београд VII*): Другови народни посланици, слажем се с предлогом нацрта Устава као и са свима изменама и допунама које су извршене у Уставотворном одбору. Исто тако слажем се са образложењем, тумачењем суштине нашег Устава, које су дали известиоци Уставотворног одбора друг Моша Пијаде и заменик Министра за Конституанту друг Ђилас. Зато бих ја, углавном, говорио о неким другим особинама нашег Устава и о политичким приликама у којима доносимо наш Устав, не задржавајући се на моментима о којима су говорили друг Пијаде и друг Ђилас.

Нема сумње да је нацрт Устава, који је изнет пред нашу Скупштину, врхунац законског оформљења тековина наше народноослободилачке борбе. Кад кажемо да наш Устав одражава нашу стварност, да то није никакав програм који смо поставили да испунимо, већ да он стварно фиксира оно стање које је створено у нашој земљи у току четворогодишње народноослободилачке борбе и године дана слободног рада у нашој отаџбини, ми тиме јасно подразумевамо да је то стање које се фиксира у Уставу, ново стање, да су се прилике из основа измениле у нашој земљи у односу на оне које су биле пре 1941 године. То је, другови, важно констатовати због тога што имамо такву ситуацију у нашој земљи да стварно темељи нашег Устава, тековине наше народноослободилачке борбе, почивају на костима стотине хиљада наших синова и кћери. То је важно да се установи због тога што има земаља у Европи које су исто тако биле под окупацијом и тешко страдале од немачкофашистичких окупатора и њихових слугу, а да ипак на костима тих многобројних жртава не почива нешто ново, да се нису оствариле тежње оних који су дали своје животе за једно ново и демократскије уређење својих земаља. И баш у томе и јесте историјски значај нашег Устава што он одражава и оформљава дефинитивно све тежње оних стотина хиљада жртава и бораца који су дали своје животе и борили се за једну нову државу, за нашу Федеративну Народну Републику Југославију.

Али поред тога наш Устав је и остварење тежње, борбе нашег народа коју је он водио пуне двадесет и три године

у бившој Југославији. Могли бисмо се сетити како је доношен устав бивше Југославије 1921 године. Он је донет на превару и силу. Народне масе су преварене и против њихове воље донесен је један устав којим је у земљи створено такво стање које је било у супротности са борбом најширих слојева наших народа. Ми знамо да су се још 1921 године, при доношењу Видовданског устава манифестовале тежње ка таквом уређењу државном и друштвеном које ми данас имамо остварено и које видимо оформљено у нашем Уставу. И тада су претставници појединих политичких група, под притиском борбе најширих народних слојева, постављали захтев да Југославија буде република, да држава буде уређена на бази федерације, да власт припада народу и да се привреда у нашој држави тако организује да она буде стварно народна и у интересу народа. Те су тежње, несумњиво, биле недовољно развијене, често и погрешно постављене. Нема сумње да су и оне одражавале ондашње стање у Југославији, и у земљи и у међународном оквиру. Али, на жалост, ми видимо да од свега тога ништа није било и да су клике великосрпских владајућих кругова уз потпору реакционара и проданих људи из Хрватске, Словеначке, Црне Горе и других крајева донеле један устав сасвим друге врсте, устав који је био потпуно у противности са тежњама и жељама најширих народних слојева.

Ми видимо и касније да је читава борба наших народа била усмерена противу једног таквог ненародног устава и противу ненародних закона, који су ницали из таквога устава и да су сви поступци владајућих клика, на челу са монархом, били уперени управо на угушење оних остатака у уставу који су могли да даду извесну потпору народу и да су сви државни удари и диктаторски режими били уперени противу народних тежњи за републиканским обликом владавине, за федеративним уређењем државе, за тежњом да власт буде у рукама народа и да извршење закона буде под контролом народа. Значи да је овај Устав од историског значаја и због тога што се њиме задовољавају и тежње проистекле из борбе наших народа не само у току ове четворогодишње борбе него и у току постојања бивше Југославије.

Кад се доноси овакав Устав постављало се питање може ли да постоји каква могућност да народни интереси, да најшири народни слојеви дођу у сукоб са основним уставним одредбама. То се јасно може поставити с обзиром на

то да смо ми имали таквих појава у историји наших народа. Јасно је, другови, да данас у нашој новој Федеративној Народној Републици Југославији, а под оваквим Уставом, не може бити никад сукоба између народа и Устава, не може бити никад сукоба између народних тежњи и оквира који Устав поставља и у коме ће се доносити будући закони од необичне важности за функционисање наше државе. Не може у првом реду због тога што ми баш у Уставу имамо оно за што су се борили наши народи у току последњих година бивше Југославије и у току народноослободилачке борбе. Ми немамо ниједне ствари за коју су се наше народне масе бориле а да она није ушла у Устав који је сада пред Скупштином. Поред тога немогућно је да наше широке народне масе дођу у сукоб са којом одредбом Устава и због тога што је доношење закона на бази овога Устава и њихово спровођење од стране органа народних власти под контролом самога народа, а то је баш гарантовано самим Уставом. Нема сумње да наш Устав фиксира оно стање какво је данас, али ми знамо да је наша држава тек у почетку обнављања и изградње. Ми знамо да ће се ово стање мењати и побољшавати као и то да ће се мењати и побољшавати у интересу најширих народних слојева. Наш Устав омогућава да се у његовом оквиру врше потребне промене, прогресивне промене у интересу најширих народних слојева. А да ли је могућно, као што је вероватно, да током година развој који настане на бази Устава достигне такав степен да оквир данашњег Устава по неким питањима постане узак? И у томе случају нацрт овог Устава гарантује да се могу вршити измене и то једино у интересу најширих слојева нашега народа. Према томе, нема никакве могућности да, евентуално, дође до сукоба између народних слојева и Устава, нити Устав претпоставља какву препреку за развој нашег друштвеног живота у интересу наших најширих народних маса.

Исто тако, другови, дубоке промене које су извршене у нашој земљи у складу су са једним јаким покретом, демократским покретом у свету и, нема сумње, да с те стране, с обзиром на наш међународни положај, уколико тај демократски покрет у свету буде јачао и уколико демократске снаге, на челу са Совјетским Савезом, буду што више и што брже ликвидирале профашистичке остатке у свету, да ће се утолико више и наш унутрашњи положај побољшавати и

утолико више стварати нови услови да наша земља до краја буде изграђена онако како је то у интересу наших народа.

Сада бих желео да кажем неколико речи о политичким околностима под којима се доноси данашњи Устав. Карактеристично је да Скупштина доноси Устав према нацрту који је дала наша Влада. Ми другог предлога нисмо имали. Даље је карактеристично да је кроз оба уставотворна одбора нацрт нашег Устава једногласно примљен и да није било ниједне политичке групе и странке која би била противна било у начелу, било у детаљима предложеном нацрту Устава. То, несумњиво, карактерише политичко стање у нашој земљи и то је веран одраз јединства које је у њој остварено. Свакако да је то од огромног значаја за нашу земљу, јер то је чврста подлога за њено јачање и гаранција за доследно спровођење нашег Устава и доношење свих оних закона који из Устава треба да проистекну у интересу најширих народних слојева. Ми бисмо код овога могли да се потсетимо на стање у 1921 години. Тада смо имали три нацрта устава, од владе Пашића, Веснића и Стојана Протића, а скоро свака група и странка имала је свој нацрт устава. Међутим, видели смо на крају шта је из тога произишло: донесен је устав који је конвенирао ондашњој владајућој клици, а донесен је једино уз подршку владајуће реакције и других противнародних група. Јасно је да су се онда нагађали, правили компромисе око устава, и, наравно, да су правили компромис на штету најширих народних слојева. Међутим, другови, по томе у каквим се политичким приликама наш Устав доноси, јасно је да он није дело компромиса између појединих странака и група које су у Фронту, јасно је да он није дело споразумевања и нагађања око појединих чланова Устава на рачун наше стварности и на рачун даљег развитка наше земље у интересу наших народа. И наравно да он није дело, нити може бити дело компромиса и споразума баш зато што он одражава нашу стварност, што он одражава оно што је створено. И то је, другови, врло позитивно и карактеристично за прилике у нашој земљи под којима се доноси наш народни Устав. То не значи да ми немамо противника и непријатеља Устава. Али је јасно да су ти противници и непријатељи нашег Устава уствари противници наше нове државе и нашег народа, да они не претстављају никакву политичку опозицију која би желела да поправи нешто што није добро и то да га поправи у интересу народа, већ су то једноставно неприја-

тељи наше државе, непријатељи њеног опстанка, непријатељи наших народа. Само тако они могу бити третирани и биће поготово тако третирани кад се Устав донесе. Јасно је, другови, да самим доношењем Устава ми не сматрамо да треба скрстити руке и да ће тећи све глатко. Само се по себи разуме да наш друштвени живот не може бити формулисан нити уоквирен у стотину параграфа Устава, већ ће се он даље развијати на бази стварности коју одражавају уставне одредбе, а како ће се он развијати, односно како ће се остваривати наш Устав, то управо зависи од нас, од нашег народа, од борбе нашег народа против непријатеља Устава, против непријатеља наше нове државе и непријатеља нашег народа. Не треба мислити да ће доношење Устава запустити сасвим уста и везати руке наших непријатеља. Ми и у том погледу имамо довољно искуства. Ми смо сви сведоци колико је наш народ и наш Народноослободилачки покрет морао да води дугу и тешку борбу по сваком питању које је било од животне важности за наш народ. Ми смо морали да водимо дугу борбу да се призна фактичко стање наше земље, да се Народноослободилачки покрет призна као једина сила која води борбу за ослобођење земље против страних завојевача. Потребна је била дуга борба да се признају одлуке Другог заседања АВНОЈ-а, да се призна наш Национални комитет, да дође до споразума између Националног комитета и ондашње избегличке владе.

Ништа мање није била лака борба на изборима за Уставотворну скупштину. И само јединство наших народа и њихова чврста повезаност за нашу нову државу и за народноослободилачки покрет, и огромни напори који су улагани у ту борбу јесу она сила која је омогућила да ће све оно што Уставотворна скупштина буде донела бити признато и од других држава.

Исто тако, другови, у оквиру саме наше државе пред нама стоји необично тешка и велика борба за спровођење у живот свих одлука и закона који буду ницали на бази Устава који ће се овде донети. То ће бити, несумњиво, ново искушење за наше народе, ново искушење за Народни фронт, за све саставне делове Народног фронта; али, ми можемо бити убеђени у то да ћемо и из те нове борбе која нам претстоји, да ћемо из свију битака које ћемо током времена водити изаћи као победници, под мудрим руководством нашег друга Тита. (Сложен аплауз).

Претседник: Има реч народни посланик Карло Мразовић. (Аплауз).

Карло Мразовић (*Изборни срез Чаковец, НР Хрватска*): Другови народни посланици, у име народних посланика из Хрватске, могу да изјавим да се сви, како Хрвати тако и Срби, у начелу слажемо с Уставом. Исто тако могу да изјавим да свенародна дискусија о Уставу која је проведена у Хрватској доказује да се и народи Хрватске, како Срби тако и Хрвати, у начелу, у основи слажу са Уставом. Ја бих хтио да кажем неколико ријечи о Уставу и о стварности на којој се темељи наш Устав. Лијепо је овдје народни посланик друг Моша Пијаде изјавио да наш Устав нити је пресађен, нити је насађен, већ да он произлази из стварности која је настала у нашој земљи у току ослободилачког рата. У Уставу су записане и добијају своју законску, своју правну форму све, у дугој и тешкој свенародној ослободилачкој борби извојеване, велике националне и социјалне тековине које пружају најбоље услове за изградњу Федеративне Народне Републике Југославије, републике реда, рада, законитости, републике слободе, братства, правде, републике изобиља и благостања, републике среће. Устав све те тековине озакоњује у таквој форми да пружа максимум могућности да се сви услови извојевани великим тековинама максимално искористе за економски, политички, социјални и културни развитак и процват наше домовине, Федеративне Народне Републике Југославије. Устав озакоњује свенародну борбу и све оне дубоке промјене у животу и положају народа као цјелине и појединих друштвених слојева наше земље.

Ја бих хтио да се укратко задржим на тим промјенама. Прво, говорити о независности државе од вањског свијета не може бити ни ријечи кад су у држави огромне масе свијета социјално потлачене, кад је огромна већина народа национално поробљена. Не може бити ријечи о истинској независности неке државе и народа ако у тој држави једна владајућа клика — агенти финансиског капитала — може да је баца у раље онима којима је хоће да продају пошто они хоће, да је скрене путем којим се обезбјеђују интереси клике. О потпуној независности једне земље може бити говора само онда кад су народи у тој земљи заиста слободни, кад они заиста одлучују својом судбином, кад они заиста управљају својом земљом преко својих претставника изабраних путем слободних и демократских избора

— само тада може бити говора о заиста независној и слободној земљи.

Национално питање било је нарочито код нас у Хрватској, гдје је било вјековно ропство, гдје су се народи Хрватске у тој вјековној борби за своју слободу заиста испатили, пуно страдали. Али, ослобођење народа није се могло извојевати под увјетима финансиског капитала, под увјетима владавине оних чија је парола била: раздијели па владај, оних који су распиривали зоолошки национализам, оних који су проводили политику бандитизма, оних који су сами омогућавали и у том смјеру дјеловали да се за ову или ону струју националног покрета закопчају стране агентуре финансиског капитала, агенти страног империјализма. Вјековне тежње национално потлачених народа Југославије, посебнице Хрватске, остварене су тек у ослободилачкој борби под руководством маршала Тита. Тежња народа за националном слободом остварена је, извојевана је борбом. Тежња словенске солидарности, тежња за братством међу нашим народима, која је толико стара колико су стари и наши народи, остварена је у борби. Остварена је и тежња за националном равноправношћу, остварена је и тежња за узајамном националном помоћи.

У току борбе — управо у њој се и развијало — остварено је братство, јединство наших народа кроз политичку сурадњу народа Југославије, у којој народи Хрватске нијесу никада изостајали, кроз војничке узајамне помоћи и економске сурадње. Остварене су основне идеје словенства, тежње Словенства, тежње Хрвата почам од Крижанића, Штросмајера, Супила, браће Радића. Остварено је све оно што је било позитивно код њих, остварено је то наслеђе и развијено је даље у нашим увјетима, под вођством маршала Тита, који је све те позитивне идеје не само наслиједио него и развио и борбом наших народа остварио.

Дакле, све то не само да је извојевано, него је и у Уставу записано. Данас сваки народ слободно говори својим језиком, сваки је народ свој на своме, сваки народ има право да по својим обичајима, по својој милој вољи изражава своју радост, своје весеље, своју љубав, своју тугу онако како он то зна, онако како је то код њега и уобичајено, а садржина тога свега јесте опћечовјечанска, наша.

Сувереност народа извојевана је и Уставом зајамчена. Онај дио својих суверених права који републике преносе на савезну Скупштину, на савезни парламенат, оне то чине добровољно, не као неке уступке, него управо зато јер ће то омогућити даљни развитак благостања, среће и слободе наших народа.

Промјене које су настале и код народа и код појединих националности записане су у Уставу, озакоњене су.

Да видимо какве су промјене настале код појединих друштвених слојева. Узмимо раднике и намјештенике. Радници или, како су их звали некада, пролетаријат, били су онај друштвени слој који није посједовао средства за производњу, осим своје радне снаге коју је био приморан да продаје пошто пото. И продавао је изабљивачима. Радници су били друштвени слој којему су други кројили капу, који је био социјално угњетаван, који је био изабљиван, политички обесправљен, који је био у великом дијелу Југославије и национално поробљен, који је имао само обавеза а никаквих права.

Данас радници, намјештеници, радничка класа, са разбијањем народних непријатеља, са разбијањем финансијског капитала који је ступио у службу и био у служби окупатора и фашизма, радничка класа заједно са својим народом посједује средства производње, јер је низ крупних привредних предузећа прешао у државну својину, у својину народне државе, у својину народа. Радници нијесу више они којима други кроје капу а да их и не питају. Радници се данас заједно са својим народом налазе на власти, заједно са својим народом изграђују своју земљу и заједно са својим народом управљају њоме; заједно се са својим народом боре за обнову и изградњу наше нове, народне државе.

Сељаци и ситни произвођачи били су, врло често, фиктивни власници онога што су, тобож, посједовали. Јер, под увјетима финансиског капитала, под увјетима страховитих дугова — а код нас у Југославији давно је позната чињеница о страшним сељачким дуговима — они су, дакле, често били фиктивни власници, били су у огромној већини национално поробљени, били су искоришћавани од финансиског капитала зеленашких банака итд.

Поред политичких слобода, сељаци и ситни произвођачи данас добијају увјете, стекли су увјете да буду прави власници својих посједа. У власништво сељака прешло је стотине хиљада јутара земље. Питање сељачких дугова

ријешава се у корист народа и, прије свега, у корист самих дужника. Сељаци, такође, преко својих претставника управљају државом, учествују у доношењу закона, учествују у судбини наше земље, наше домовине. Народна интелигенција која је у старим увјетима била позивана, приморавана да буде први чувар старог поретка, идеологије владајућих, та народна интелигенција у току ове борбе ослободила се таквог положаја. За све своје знање, све своје способности данас не само несметано, него управо пожељно добива признање кад те своје способности и знање ставља у службу свога народа, своје домовине, и за то добива признање, добива награду, учествује у животу нашег народа, наше државе, потпуно равноправно са осталим друштвеним слојевима. А они економски јачи, који и данас држе крупну приватну привреду, не могу своју вољу, своје тежње да наметну друштву, јер су стављени под контролу. Финансиски капитал је разбијен. То су тих неколико основних крупних промјена које су настале у нашој земљи. Као што видимо у ослободилачкој борби све се из темеља промијенило. То је све нашло и мјеста у нашем Уставу, Уставу који јамчи, који озакоњује не само извојеване тековине него даје и могућности да се сви услови које дају извојеване тековине максимално искористе за добро наших народа.

За тај Устав гласаће посланици из Хрватске, припадници Народног фронта. Гласаће не само зато што он гарантује давне и старе, тек данас остварене тежње народа у Хрватској, него ће гласати и зато што њихово остварење не иде на уштрб братских народа у Југославији, већ на њихову корист, на заједничку корист свих наших народа. Гласаће за тај Устав и досљедно га спроводити у живот. Бориће се да све могућности које Устав пружа буду искоришћене на добро, на развитак и процват народа Хрватске заједно са народима Југославије у нашој заједничкој домовини Југославији (Аплауз).

Претседник: Има реч народни посланик, претседник Владе НР Словеније Борис Кидрич.

Борис Кидрич (Изборни срез Љубљана I, НР Словенија): Другови народни посланици, у име групе народних посланика Ослободилне фронте Словеније изјављујем начелну сагласност са нацртом Устава ФНРЈ, како са свима изменама и променама и допунама, које је учинио Уставотворни одбор, исто тако и са излагањима друга известиоца

Уставотворног одбора Моше Пијаде и друга заменика Министра за Конституанту Милована Ђиласа.

Према томе, остаје ми да у овој дискусији подвучем најкарактеристичније резултате које је дала у Словенији дискусија о нацрту нашег Устава. Као свуда у Југославији, тако је и у Словенији дискусија о нацрту Устава обухватила најшире народне масе. Ја могу да кажем да још ниједна политичка кампања код нас није тако дубоко посегла у свест народних маса као што је посегла дискусија о нацрту Устава. Ако посматрамо узроке зашто је народ тако прихватио ту дискусију, ја бих могао да наведем све оно што је малопре изнео мој предговорник друг Мразовић. У суштини треба овде подвући следеће: народ је свестан свих оних дубоких друштвених и политичких промена које су у новој Југославији настале у току народноослободилачког рата, оних промена које је народ извојштио, што је било у супротности са издајством бивших политичких и друштвених врхова. Народ је спасао слободу, част и независност своје отаџбине. Народ је свестан тих промена које му данас дају гаранتيју за одбрану свих тековима народноослободилачке борбе, које дају гаранتيју за нову, срећну будућност, за пун развитак у најширем смислу речи.

Баш у томе је јемство за све демократске, националне, културне и друге гаранције које даје пројекат нашег Устава да данас истински, а не само на папиру и у декларацијама, власт произлази из нашег народа и припада нашем народу тј. његовим основним масама, то јест, радном народу Југославије. Баш у томе је гаранција да такво решење националног питања и такво учвршћивање нове Југославије какво је произишло из народноослободилачке борбе није на папиру. Нису народи Југославије исковали неразрушиво братство и јединство само у овој величанственој народноослободилачкој борби, него су извојевали и све оне друштвене и политичке промене које су настале у току народноослободилачке борбе. Основ тога братства и јединства је јединство раднога народа Југославије, јер јединство значи и равноправност југословенских народа и чврсту и јединствену моћ Југославије. У томе је основ за читаву нашу снагу. Кад су радне масе дискутовале о Уставу биле су свесне тога да ми данас треба да имамо јаку Југославију, и да је само јака Југославија способна да заштити равноправност грађана изнутра и споља и да осигура срећну

будућност њених народа. Та се свест није никад тако испољавала као у дискусији о нацрту Устава. Али није само дискусија о нацрту Устава већ и пре тога се доприносило стварању овог новог патриотизма, патриотизма радног народа, који је једини истински патриотизам, и који нема ништа заједничкога са национализмом и шовинизмом ове или оне боје из прошлости.

Другови народни посланици, много се и унутра и изван Југославије говори да нацрт Устава одваја цркву од државе и од школе и да ми прогањамо цркву. Наше народне масе нису Устав тако схватиле. Напротив, оне су настојале не да се не одвоји црква од школе и од државе, него су биле само против настојања оних људи који желе цркву и веру да искоришћују у противнационалне и противдржавне сврхе. И наше народне масе су у дискусији правилно реагирале. Када се дискутовало о Уставу у Уставотворном одбору, оне су тражиле да се донесе уставна санкција да се забрани искоришћавање вере противу државе и народне свести. Коначно сматрам за дужност да подвучем да дискусија о нацрту Устава није захватила само јуну Словенију која данас припада Југославији, него да се исто тако, и са још већим интересом, водила и у нашој Приморској и Корупшкој. (Буран аплауз). Тиме што су народне масе Приморске и Корупшке на стотине и хиљаде састанака и конференција проучавале нацрт нашег Устава, тиме су оне манифестовале двоје. Прво, манифестовале су своју националну свест и вољу да се уједине са мајком Југославијом (Буран аплауз). Дискусија у Приморској и Корупшкој о нацрту Устава била је такорећи плебисцит за уједињење са Југославијом, с једне, и, с друге стране, наше су масе манифестовале не само вољу и националну свест него и свест и сазнање да само нова Југославија и у социјалном и политичком погледу може да обезбеди срећну будућност радном народу. (Аплауз). Зашто? Зато, јер су у овој дискусији учествовале и италијанске радне масе, које су казале да хоће да живе у овој Југославији, Југославији напретка и правилног народног поретка. (Одобравање).

Да се, на крају, осврнем на оно што је јуче подвукао друг Моша Пијаде, кад је говорио да је овај Устав производ велике борбе, да је производ ових величанствених настојања наших народних маса после ослобођења. Баш зато што је Устав производ те велике борбе, производ великих успеха и настојања наших народних маса после

ослобођења, ми морамо кад примамо овај Устав да споме-
немо и оно име које су наши борци имали на уснама кад
су гинули у име нашег омиљеног и вољеног друга који
је водио нашу борбу и наше данашње напоре, који води
нашу Владу и чији дух и перспективе изражава овај Устав.
То је име нашег друга маршала Тита. (Бурно и дуготрајно
одобравање).

Скоро ће народне масе Југославије с радошћу сазнати
да је наша Скупштина примила Устав, скоро ће оне у тој
радости обећавати себи и својој отаџбини да ће још више
напора дати за изградњу наше домовине, још више напора
за срећну будућност и још више напора за оне перспективе
које отвара наш Устав и које ћемо постићи под руковод-
ством друга Тита. (Буран аплауз).

Претседник: Има реч народни посланик друг др Воји-
слав Кеџмановић.

Др Војислав Кеџмановић (Изборни срез Сарајево II,
НР Босна и Херцеговина): Другови и другарице, господо
народни посланици, проучавајући овај пројекат Устава пало
ми је у очи и највише сам се задржао на оном чиме сам се
највише занимао читавог свог живота, а то су здравствена
и културно-просвјетна питања. Збунила ме је у почетку зби-
јеност и краткоћа потеза онога што се на тај предмет односи
у пројекту Устава. Али сам увидио и увјерио се да је ту
заиста сажето и збијено све оно што је основно и битно и
што даје довољан и правилан основ за пун и здрав развитак
на том пољу, особито на просвјетном, које је код нас у Бо-
сни и Херцеговини било најзапуштеније и зато најсудбоно-
сније у нашем животу. Борили смо се за слободу. Негдје је
та борба имала више националан значај, негдје политички
или економски, али код нас је од највећег значаја било осло-
бођење духовно, ослобођење од херeditарног духовног
поробљења. Духовно поробљавање није код нас од јуче.
Оно је оставило дубоке трагове код наших народа и оно
је било узрок свега трвења. Ми смо кроз вијекове до данас
трпјели од тог духовног поробљавања. Згрануо сам се кад
сам пре извесног времена у разговору са једним класича-
рем о томе сазнао да је још Аристотело ту науку пропови-
једао. Ево цитата из његовог дјела: „Ниједан роб не смије
бити припуштен у школу, јер то је потребно да би се сло-
бодно утврдила деспотска владавина над људима који су
од природе одређени да робују” — Дакле, духовно поро-

блжавање то је давнашњи метод, давнашњи облик владавине тираније над потчињенима и то се код нас под овим обликом нарочито испољавало кроз дути низ вијекова, ондје више ондје мање, и оставило је дубоке трагове. Нарочито су разочарења доживјели сви просвјетари у ономе времену које је дошло из тзв. ослобођења, када су сви просвјетари мислили и тврдили да је дошло оно златно доба када ће бити сваком отворена школска врата и када ће књига бити приступачна свакоме нашем човјеку и када ће бити збрисана она срамна љага на нашој земљи, као најнеписменијој земљи у Европи. Међутим, ми смо видјели да је и тај режим, особито од злогласног 6 јануара, саботирао подизање школа, а фаворизирао оне који су кроз школу тровали народни дух. И баш због тога што је стара Југославија имала такву просвјетну политику, она је и доживјела онај срамни пораз 1941 године, јер је баш то духовно поробљавање народа и ускорило њену катастрофу. Гледао сам својим очима крајеве и села гдје су људи за читавих 20 година тражили и једва успјели за тако дуго вријеме да дођу до школе. Такви су режими били код нас у Босни и Херцеговини и под Нијемцима, које смо ми добро познавали и прије овога рата.

Међутим, данас у овом нашем Уставу, у чл. 38, видимо сљедећу одредбу: „У циљу подизања опште културе народа држава обезбеђује да школе и друге просветне и културне установе буду доступне свима слојевима народа“. Тиме је, у суштини, ријешено све што је главно и што је потребно за сигуран просвјетни рад у нашој земљи. Морамо јасно нагласити да није истина оно што се тврдило да наш народ неће школе. Било је, истина, случајева, ондје — ондје, да наш народ није хтио школе зато што није имао повјерења у њихове управљаче, био је духовно и традицијом оптерећен, па није имао повјерења у школе. Основне школе код нас раније биле су само један припремни стадијум. Из тих школа ишла су дјеца у школе у којима се, углавном, стварао чиновнички кадар, а она дјеца која су кроз њих прошла била су, што каже наш народ, понесена па упуштена. Она нису имала везе са књигом и када су дорасла за војску у њу су улазила често као неписмена.

Таква школа заправо и није била школа, јер није давала потребна основна знања, а што је најгоре, такве школе нијесу имале везе са књигом, као извором културе која треба оне који сврше школу да води кроз живог.

Писменост је раније била више формална, јер није остављала дубље трагове код оних који нису наставили даље школовање.

У данашњем нашем Уставу стоји: „Школе су државне. Само законом може се допустити оснивање приватних школа, а њихов је рад под контролом државе.” Државне школе, то данас значи народне. Убудуће ништа неће стајати на путу народу да својом иницијативом подиже школе, а те школе ће бујно процвјетати у свима оним крајевима у којима их досада није било. Ми смо у то увјерени, јер смо видјели велику жеђ нашег народа за школом, за просвећеношћу и писменошћу.

У петом ставу чл. 38 каже се: „Основна настава је обавезна и бесплатна.” То значи да ће сваком нашем дјетету бити не само отворена школска врата, него ће родитељи бити дужни да дјецу шаљу у школу, гдје ће настава бити бесплатна, а то се само по себи разумије.

Како је ранијим закључком наше Скупштине досадашња основна школа претворена у седморазредну основну школу, она ће тек бити у стању да отвори нашој дјечи очи, да им да основна, битна знања и да их повеже с књигом и осталим изворима културних добара. Таква школа ће стварно оставити дубоког трага код дјецe, нарочито када буде омогућено да им књига буде приступачна као свакидашња кора хљеба. Ранији режими су зазирали од школе и плашили се школе. Ја сам свједок тога да су носиоци режима код нас у Босни и Херцеговини саботирали народну иницијативу за подизање школа. Тога више неће бити, јер Устав каже да је основна настава обавезна. Према томе, неће бити у питању да ли ће бити допуштено отварање школе или не. Ја не знам какве су импресије имали многи наши људи који су у току народноослободилачке борбе пролазили преко наших брда. Али, за мене су најдубље, најболније, али исто тако и најрадосније и најтрајније биле оне импресије, када ми планинско дијете искочи као зечић иза грма и запита ме: „Друже, имаш ли да ми даш оловку и комадић лапира?” То најбоље доказује да ће и ондје гдје је у току највећих искушења и најтеже борбе било код народа и таквих појава, просвјета цвјетати као здраво сјеме на најплоднијој њиви.

У пројекту нашег Устава, у члану 6 истог параграфа, стоји да се школа одваја од цркве. У многим је земљама то правило проведено и школа је стварно одвојена од

цркве. Проведено је давно и сматра се то нечим природним и обичним. Код нас је стање такво, кроз наслеђа и утицај разних култура и политичких утицаја, да бисмо морали одвојити школу од цркве и онда кад нигдје у свијету не би била одвојена. И данас, кад чујем да има људи који заворним оком гледају на овај наш основни просвјетни принцип у Уставу, да се одваја школа од цркве, наглашујем да кад нигдје у свијету не би школа била одвојена од цркве, требало би је код нас одвојити, јер црква је често, као што нас жалосно искуство потсјећа, негативно утицала на духовни развитак нашег народа. То одвајање захтијевају наше специфичне прилике.

У чл. 25 тач. 2 нашег Устава стоји да је црква одвојена од државе. На ту тачку нашег Устава многи су разрођаченим очима погледали. Чули смо и јавке од неких страна. Ја сам на ту ствар гледао друкчије и претпостављао сам да ће видовити људи, прави црквени људи, гледати на то као на неку благодет, као на неко спасење кад виде да ће црква бити одвојена од државе. Међутим, видјели смо да то није тако и човјек се пита: откуда то да су прелати, проповједници духовног царства, откуда су тако осјетљиви кад треба да се одвоје од оног загрљаја који им никако не доликује, од загрљаја са носиоцем материјалне власти земаљске. Али, изгледа да је та сраслост понегдје била тако дубока са носиоцима земаљских добара, да се баш по томе види колико су ти људи далеко од духовног схватања, од правилног тумачења цркве и вјере и колико је њихово срце дебелим материјалним зидовима одвојено од царства небеског. (Аплауз).

Ја у одвајању школе од цркве гледам спасавање народа, специјално код нас у нашим крајевима, у нашим земљама, а у одвајању цркве од државе ја сам држао да ће прави носиоци црквене науке гледати своју ренесансу, своју обнову. Међутим, ми смо доживјели противно, вјероватно од оних чије је срце дубоко срасло са материјалним животом. Далеко сам од тога да вјерујем да су сви носиоци црквене науке повезани са материјалним добрима, јер иначе бих и сам утекао из те цркве. Школа уводи човјека у науку, дјецу нашу уводи у науку, води на пут научног сазнања, оспособљава за стварање материјалних добара, за стварање материјално лепшег живота, а црква нека чува морал, морално усавршава човјека, а са материјалном науком нека се не веже. Видјели смо шта се рађа из тога

страшног загрљаја између цркве и носиоца земаљске власти, гдје кумују одвајкада силе, некад монарси, властела, а у посљедњем периоду капитализам. Из тога неморалног брака рађала су се свакојака чудовишта у свима вијековима, а највећа чудовишта која су се родила из тога неморалног брака то су разни Фирери и Дуче-и, и сва друштва фашизма. Људски прогрес, а и правилно схватање црквене науке захтијева да се за вјечна времена подијеле та два царства на једно и на друго. (Веселост).

Ми ћемо кроз школу — овакву као што је нашим законима и нашим Уставом предвиђена — моћи стварати велика дјела. Не мора бити човјек фанатик, не мора бити уображен много у квалитет свога народа, али нас прошлост учи да су из ове сиромашне, поробљене кметовске земље ницали велики људи, а колико би тих људи тек било да је свој нашој дјечи била пружена прилика да дођу у додир са школом и са науком. Неписмена Србија дала је Вука Караџића, једну најмонументалнију фигуру XIX вијека, а полуписмена и у школама штурa у оно доба Хрватска дала је Николу Теслу, који је отишао у Америку и своје снаге и способности дао преко Америке цијелом свијету и, да није било њега, ко зна како би техника свијета данас изгледала. Ја вјерујем да ће југословенски народ кроз овакав програм и овакву духовно ослобођену школу, духовно ослобођену науку, да ће југословенски народи сваке године избацити овакве величине, овакве капацитете на површину да послуже уздизању својих народа, и не само то, него да послуже нама на част а цијелом човјечанству на корист.

У чл. 37, тачка 2, стоји да држава помаже науку. Ми знамо да је држава често спутавала науку. Она је у науци гледала баука, несрећу; тражила од науке само оно што јој доноси неку непосредну корист. Колико је наша наука одвајкада била спутавана, колико је била поробљавана, види се по томе што смо до посљедњих неколико деценија били третирани као дивљаци, као афрички црнци, обично робље капиталиста свијета, који су нам продавали трице за скупе паре. Ми смо њихове продукте плаћали често десет пута скупље. У здравственој служби ми смо плаћали лијекове по десет пута више него што износе њихови производни трошкови, а наш грешни радник морао је да своја блага продаје за два и три пута ниже цијену него што стоји стварни улог његових снага. Ето, видите, до таквих резултата је довела та парализованост науке у

нашој земљи, то непоштовање и спутавање науке, јер су носиоци режима у науци, у просвећености гледали баука — несигурност своју.

Тако је било и са здравственом службом. У ономе конгломерату није се могла ни једна грана здравствене службе правилно и успјешно развити.

Ми смо у Југославији имали знатан број вриједних, способних и добрих љекара, који су били дорасли за ту службу и за тај позив. Само добар човјек може бити добар љекар, али ненародни режими били су такви да никако није могла доћи до изражаја љубав ових људи према свом народу и вриједност њихове струке.

У нашој земљи било је подигнуто доста здравствених установа, али су оне, баш под таквим утицајем, биле парализоване и нијесу давале оне резултате који су се од њих могли очекивати. Када те установе оживе, када буду само служиле народу и када не буду предмет експлоатације страног хемијско-фармацеутског капитала, онда ће народ од њих вајде видјети а ми ћемо збрисати са нашег народа љагу да је ова земља највећег помора мале дјеце, највећег помора бабињара, одојчади итд. Нестаће и свих тих зала а нова здравствена политика створиће услове да ће све те добре, здраве наше стручне снаге да избију на површину, да уђу у систем здравствене изградње наше земље и дају од себе праве плодове.

Истина је да ми данас, у изградњи наше земље, осјећамо негдје мање негдје више тешкоћа, трпимо их али све су те наше тешкоће данас неке специфичне природе. Ја то алегорички овако видим. Изгледа ми све то заједно као када се један велики работник, цин, један радник враћа кући на одмор са мучног посла, кога је часно завршио. Али његова је постеља запуштена, па му несретнику буве и стјенице не дају мирно да спава. Вјешта рука и добра дезинсекциона средства утаманиће у нашој земљи сву ту гамад која нам не да мирно да спавамо тако да ће наши људи моћи кад се нараде и озноје да легну и да се у миру одморе.

Ја држим да нећемо дуго чекати када ће моћи сваки радник мирно да спава, јер ће нестати свих тих мањих тешкоћа које долазе од људи штурих погледа, које долазе од људи себичних, који нијесу свикли и који нијесу вољни да допринесу општој нашој народној изградњи, оно што

је наш мали човјек доприносио у толикој мјери, у коликој никада и ниједан народ у историји Европе није допринио.

За предлог Устава, овакав какав је, ја гласам, а слободан сам изјавити у име својих другова посланика из Босне и Херцеговине да ћемо гласати за овај Устав у начелу. (Живо одобравање и аплауз).

Претседник: Дајем краћи одмор.

(После одмора)

Претседник: Има реч Димитар Влахов.

Димитар Влахов (Изборна околија битолска, НР Македонија): Другари и другарки народни претставители, собитијата што се развиваа во последното време во Југославија, а имено решителната и смела борба, која народите на Југославија ја водеа против окупаторите во сите области на Југославија како и против домашните предатели и лакеи, во која тие покажаа чудеса од храброст, изборите за Конституантата во кои народите на Југославија покажаа голема политичка зрелост, ликвидирањето на монархијата, изработувањето на проектот за Конституција на Федеративната Народна Република Југославија, установувањето во неа на најдемократични принципи, успешното изградување на власта, бргото обновување на земјата и т. нат. — сето тоа привлекува специјално внимание на цивилизованиот свет спрема нашата општа татковина ФНРЈ. И, наистина, во течение на четири години, од 1941 до 1945 год., Југославија беше единствена земја во Европа со исклучение на големиот Советски Сојуз, која непрекинато укажуваше решителна сапротива на фашиските злодеи, скривајќи грамадни вражески сили — повеќе од 600.000 души, кои инаку би биле исползувани против храбрата црвена армија и нејните сојузници. Народите на Југославија има, со цената на колосални жртви кои дадоа голем принос за запазувањето на делото на културата, која беше застрашена од хитлеровските фашисти. Со својот героизам, себеотрицание и самотверженост тие допринесоа во голема степен за разгромот на хитлеровските орди и хитлеровската држава и за установувањето не само кај нас во Југославија, но и во блиски и далечни страни на демократичните поретки. Народите на Југославија привлекоа исто така вниманието на целиот цивилизован свет со големото

событие, кое се изврши кај нас пред еден и половина месец. На 29 ноември 1945 год. народите на Југославија во лицето на своите закони и слободноизбрани претставители изразија својата волја и желание да ликвидираат со монархијата. го лишија Петар II Карагјорѓевиќ и целата династија Карагјорѓевиќ од сите права, кои тој и династијата Карагјорѓевиќ ги имаа и едновременно прогласија Народна Република под името Федеративна Народна Република Југославија.

Голем е бројот на прогресивните и на напредните луѓе во светот, кои си задават вопрос, во какво се состои секретот на големото упорство и на несокрушимата сила на Југословенските народи како и на тој героизам и нестоичност, кои тие народи ги пројавија во делото на обновувањето на својата страна. Зошто народите на Југославија беа единствените во централна и во југоисточна Европа, кои успеја след фашиската агресија и капитулацијата на Југословенската армија да го задржат противникот, да ослободуваат се поголеми територии од својата земја да образуват од ништо да започнат строителство на нов политически, стопански и културен живот. Многу луѓе си задават уште вопрос, која е причината дека народите на Југославија изразија така единодушно својата волја и желание да ликвидираат со монархијата и да установаат своја демократична власт, свои демократски поретки какви нема на друго место во светот освен во Советскиот Сојуз.

Народите на Југославија беа првите во Европа, кои произведоа наполно слободни избори за Конституантата, врз база на општо, непосредно, еднакво при тајно гласување избирателно право. Денеска ја ќе зборувам како народен претставител од Македонија избран на единствената листа на ЈНОФ. Јас сакам да искажам тука мнение на македонската секција на Клубот на Народниот фронт на Југославија, кое мнение не се сомнувам се подела од целиот македонски народ или поточно речено од 96% од Македонците.

За да се разбере смисолот на собитијата за кои споменав преди малку — господа народни претставители — а исто така за да покажа а перспективите кои стојат пред нас, нужно е, — мислам јас — да се запознајме, макар и во општи црти, со миналото и сегашното положение на Југославија и на Вардарска Македонија.

Југославија е држава која се образува на први декември 1918 год., од части кои влегоја од 6 држави: Србија, Црна Гора, Австрија, Унгарија, Турција и Болгарија. Но долго време пред образувањето на таја држава, прогресивните дејатели од различните групи на јужните Славјани се стремее да обединат својте сили и работат совмесно за образувањето на една демократична и парламентарна држава на Јужните Славјани. Образованиот во Лондон, во 1915 год., комитет на Јужните Славјани се договорил со српското правителство тогај за совмесна работа за организирањето на Јужните Славјани после победоносната војна. Во 1917 год., на остров Крв беше заклучено согласение меѓу лондонскиот комитет и југословенското правителство (на чело на това правителство се навогјаше извесниот великосрбин Никола Пашич), во кое се укажало дека идната демократична држава на Јужните Славјани ќе биде основана на парламентарни начела.

Но експлоататорските класи во Србија, српските богаташи, бирократи и шовинистичката интелигенција, кои влегуваат во правителството, се стремее да запазат за себе си господствуващо положение во државата. Таја политика беше поддржана од крал Александар и од генералите и вишите воени и граѓански лица, кои ја управеа државата. Тие великосрпски тенденции беа поддржани и од големите држави на Антантата, на прво место Франција (францускиот империјализам, како е извесно, беше еден од главните фактори за образувањето на една васална држава на Балканите, под хегемонијата на српските господствујущи класи. По сметките на француските империјалисти, Југославија требаше да образува основата на борбата против револуцијата во Русија, да биде гарантиран слободниот пропуст на оружје и војска през Солун, особено ако проливите бидат затворени.

Под влијанието на сите тие фактори формата на управление на новата држава се определи како монархична. Српската династија Караѓорѓевиќ беше провозгласана за царствујуща династија на државата која получи официјално име (Кралство на Србите, Хрватите и Словенците). Сето това стана против волјата на народите во Југославија.

Во течение на целото соштествување на стара Југославија раководна ролја во управувањето на државата играа великосрпските богаташки и експлоататарски класи, династијата, великосрпската бирократија и офицерство. На 18

јуни 1921 год., уставотворното собрание прие Конституцијата, изработена во духот на монархичниот централизам и осигуравајќи привилегисаното положение на српската нација или по право на господствувашките класи на српската нација.

Српските селани, работници, занаетлии и народната интелигенција, макар национално да не беа утнетувани, беа подложени на економско, политичко и социјално потисничество од страна на господствувашките класи во српската нација.

Народните маси во Југославија особено во национално угнетените области беа силно недоволни од това устројство на државата и това недоволство најде израз во селските волнениа и востанија во кое на многу места учествуваа и српските селани. Установениот во Југославија режим беше режим на потисничество на југословенските народи — Срби, Хрвати, Словенци, Македонци и Црногорци и други — од страна на богаташите и бирократите од српска националност и од страна на нивните лакеи од другите националности.

Во стара хегемонистичка Југославија имаше покрајини и области, и то не една, чие население беше лишено од најелементарните национални и културни права и слободи.

Една од тие покраини беше Вардарска Македонија.

Населението во Македонија беше подложено на еден силен денационализаторски и терористички режим. Македонскиот јазик беше забранен; не се допускаа македонските фамилни имена, во училиштата не се позволяваше да се учат нашите деца на македонскиот јазик; во црквите се запретуеше да се служи на македонски јазик. Името Македонец во општо не се позволяваше. Македонија исто така. Нашата татковина не претставуваше одделна национална макар и само административна единица. Согласно административното деление на Југославија, во 1929 год., Македонија, Косово, неколку околии од Вранскиот округ образуваа Вардарска бановина. Македонија даже како административна единица не соштествуваше, него така како Егејска Македонија, беше поделена од српските империјалисти и шовинисти на неколку окрузи и македонски земји префрлени се кон Тракија, кон други области на Грција, исто така како бугарските империјалисти ликвидираа со Пиринска Македонија, като префрлаа едни околии од неа во Пловдивската, други во Софиската област. Нека споменам дека бла-

годарение на мракобесничката, опскурантиска политика на великосрпскиот, великогрчкиот и великобугарскиот број на народните училишта, а и на средните школи. Во тие училишта, како што реков, не се преподаваше на македонски јазик на македонските деца — беше многу ограничен (Во Вардарска Македонија имаше последните години 5 државни и 2 приватни гимназии, тогаш, кога сега, оваа година, ние имаме 23 гимназии и 2 педагогически училишта).

Истата денационализаторска политика се преследуваше од страна на денационализатори и насилствено асимилатори и со колонизацијата на Македонија се елементи кои претставуваа достаточна гаранција оти ќе служат на великосрпската диктатура. Теророт беше едно од главните сретства за проведување на таја претстапка по отношение на македонскиот и другите народи во Југославија.

Сите мерки на правителствата во Југославија, кои се сменуваа во течение на целиот период на соштествуванието на стара Југославија беа управени кон засилувањето на великосрпската хегемонија и кон заштитата на интересите на господствувашките класи од српската нација и донекаде на интересите на тие класи од другите нации во Југославија. Таја политика се проводеше при содејствието учестието на хрватските и словенските боржо-и, како и босанските Муслимани јадри земјовладини и богаташи македонските чорбаџии кои играа ролјата на сателити на великосрпите, со надеж да учествуат, барем од части, при поделата на државната пита.

Србија, на пример, заедно со приклучените кон неа области Косово, Црна Гора и Македонија, внесуваше помалку од четврт од преките даноци (а населението таму саставаше 40% од целото население во тоа време на Југославија), кога останалите области плаќаа повеќе од 3 четврти од тие даноци. Србија средно плаќаше 16% од косвените даноци, а останалите области 84%. Во Србија на човек се паѓало 407 динари данок, кога во Хрватска тој данок на човек бил 762 динари, во Словенија 1.035 и во Војводина 1.118 динара. На кв. м. земја се собираше во Србија 18.000.— динари, во Хрватско 44.000.— динари, во Словенија 67.500.— динари, при кое разликата во производителноста на труда во сите тие области не била голема.

Истото положение се наблудува и во расходот на буџетот при кое лвската част паѓаше на српските експлоататорски класи. Истото положение се наблудува и во отпуште-

нието на кредити од државните кредитни институции на великосрпските богаташи. Излишно е да се укажува на тоа, пошто е опште извесен фактот дека раководните места во државниот апарат беа заети од буржоаските великосрби. Од 19 посланика на Југославија во другите држави 17 беа од Србија; од 208 виши чиновници во министерството на надворешните работи 167 беа од Србија. Апаратот на жандармеријата и полицијата се врбуваше тукуречи исклучително од српска националност.

Истата политика се проведуваше и при спроведувањето на така наречената аграрна реформа, која одговараше исклучително на тенденциите на великосрбизма.

Ограбувањето на народните маси од господствуващата големосрпска клика беше примила големи размери, жртви на махинациите на таја клика беа градските потребители, бедните селани, селските работници од сите националности и од српската нација, како и селаните на пасивните реони кои составуваа две трети од територијата на Југославија и кои плаќаа на едрите земјовладеашти и на кулаците грамадни суми: докато во 1931 год., цените на пшеницата на световниот пазар са били средно 90.— динари за квинтал (100 кгр.), то друштвото за покупка и експорт на пшеница и рж, основано од правителството, купувало пшеницата по 160.— динари за квинтал и продавало внатре во страната по 250.—275.— дин., т. е. 2 и $\frac{1}{2}$ пати по скапо од колку на световниот пазар. Во стара Југославија е свирепоствовај најжесток терор и неограничен административен производ. Разложението во правителствените кругови е стигнало највисока степен. Лугје кои стојеа на чело на државата исползуваа средствата на државната власт за лични интереси, грабеа и исползуваа државната каса. Даже и тогај кога било јасно оти има голема опасност од нападение од страна на хитлеровските банди, правителството не земало никакви мерки за заштита на страната. Напротив, капитулантската господствуваща клика мислеше како повеќе да угоди на Хитлера, како по брго да е преврне Југославија во васал на хитлеровска Германија.

Уште пред окупацијата на Југославија предателското правителство по секаков начин се стремело да содејствува за проникнувањето на германскиот фашизам во Југославија. Во економското отношение, Југославија се повеќе и повеќе се преврќала во зависима страна од Хитлерова Германија. Од 1933—1939 год., надворешната трговија на

Германија со Југославија се увеличи повеќе од 2 и половина пати. При тоа Југославија изнесеше продукти и предмети за повеќе стојност од колку е внесувала. Затоа и Југославија е имала како и останалите балкански држави така наречени замрзнати кредити.

Општествениот политички живот внатре во Југославија се разјаждал од терор и национални и класови противречија. Во таја атмосфера растеа како габи фашиските и профашиски организации.

На 6 јануари 1929 год., Александар Караѓорѓевиќ провозгласи диктатура, конституцијата биде ликвидирана, политичките партии распуштени, слободата на печатот, собрањата, здружењата доколку тие постоеа порано, беа уништожени. Крал Александар решил до крај да осештествува политиката на великосрпскиот хегемонизам. Кон средата на 1929 год., биде воведено ново административно деление на Југославија, по силата на кое беа уништожени националните области, кои постоеа до тогај. Сето што е напомувало за другите националности, за нивната култура, историја, јазик се преседвало. Сите национални културни дружества, даже спортните дружества, беа преминувани во југословенски. Но, сите тие насилствени мерки не дадоа никакви резултат, поскоро тие спомогнаа само да се засили недоволството во целото тукуречи население во Југославија со исклучение на незначителната група од тие кои се ползуваа од привилегии на диктаторските режими. Тоа недоволство беше приело карактер на волнение, а на некои места карактер на воражено востание. Во Југославија политичката атмосфера беше многу згостена, која можеше да донесе многу неочекивани резултати за великосрпската диктатура.

По тие причини диктатура биде принудена да ги спречи тие мерки. Во септември 1931 год. бива изработена нова Конституција по силата на која избраните депутати и сенатори (согласно таја конституција во Југославија се спроведува сенат) имале само советодавен глас. По новата Конституција правителството беше одговорно само пред кралот, кој имал право да декретира државни буџет, закони и измененија на новата Конституција. Во време на публикуванјето на новата Конституција во Југославија имаше неколку десетки политички партии и национални организации. Повеќето од тие партии и организации носеле јавно фашиски карактер и стоеле на позициите на српскиот хегемонизам. Некои од партиите на Хрватите, на Словенците.

Револуционата обединена македонска организација, Комунистичката партија на Југославија кои саштествуваа нелегално се бореа за слобода, братство, и равноправие на сите народи во Југославија.

Во резултат на таја терористичка и грабителска политика на диктатурата Југославија не преставуваше тогаш сила, која би можела да се противупостави на евентуална агресија на Хитлеровската војска. Во воено одношение таја не беше подготвена, зошто поголемата част од буџетот одеше во джебове на егентите на диктатурата и великосрбизмот. Корупцијата зеде колосални размери, во државниот апарат и во војската. Од друга страна агитациите на јавните агенти на Хитлера меѓу сите националности допринесоја за намеление на сопротивата која би можела да укаже југословенската армија на хитлеровската агресија.

Такво беше положението, кога Хитлер се готвеше да нападне и окупира Југославија. Во март 1941 год. на чело на Југословенското правителство се навојаше Цветкович-Цинцар Маркович-Мачек. Кнез Павле, кој засламенместото на крал Александар. На 25 март 1941 год. правителството подржуваше подписа срамниот договор за присоединување на Југославија кон „Пактот на државите од оста“. Известието за подпишувањето на тој пакт предизвика бура од негодование пред сите народи во Југославија. На 27 март 1941 станаа грандиозни манифестации во поголемите градови во Југославија: Белград, Загреб, Ниш, Скопје и др. Во Белград демонстрантите се јавиа пред Советското пошланство со лозунгите „Да живее Советскиот Сојуз“.

Армијата мина на страната на народот. Правителството беше свалено и се образува ново правителство, кое реши веднага да испрати делегација во Москва за преговори, подпишувањето со Советското правителство на договор за пријателство и ненапаѓање. Таков договор беше потпишан на 5 април, а 6 април Хитлеровите орди, при содејстието на италијанските, унгарските, болгарските и романските фашиски банди, извршија подло нападение на Југославија. Како скакалци тие опустошија страната, разорија села, разрушија беззаштитни градови, грабеа и изнесуваа во Германија, а исто така и во Италија се што им допаѓаше во нивни раце. Така, за неколку дена фашистите доведоја Југославија и народите во Југославија до просјачко состојание.

Народите на Југославија посреднаја нападението на Хитлера со најголемо возмущение и негодование. Повиној на Централниот комитет на комунистичката партија на Југославија чии генерален секретар беше другарот Јосип Броз Тито почнаа да се образуваат измеѓу сите народи во Југославија, ударни бригади и да се готват за востание против окупаторите. Такви ударни востанически бригади беа образувани во Белград, Крагујевац, Загреб, Дрвар, Лjubлјана, Сараево и во други градови на Југославија.

Кога се изврши подлото и вероломно нападение од страна на хетлеровите орди на Советскиот Сојуз југословенските патриоти почнаа да организуваат диверзантски акции, да напаѓаат складови со оружје и други воени објекти. Во Јули 1941 год. партизаните напаѓаа освен на складови со оружје, на воени ешалони, на патрули и гарнизони. Постепено во рацете на партизаните напаѓаа освен пушки, картечници, минометачи и друго тешко оружје.

Партизанското движење ја обхвана целата страна, се образуваа баталјони, бригади, дивизии, корпуси, се образува редовна армија Народно-ослободителна армија на Југославија. Това е бојоспособна, дисциплинирана армија, воодушевена со голем идеализм за ослободувањето на својата страна. Во таја армија се претставени сите националности во Југославија, сите прогресивни слоеви на општеството. Во неја активно учество земаат жените, кои сооставуваат една пета од целата армија, младината која сооставува околу две трети од таја армија. Таја армија се ползува со полното доверие и подкрепа на целото трудово население во Југославија меѓу сите националности. Таја е во вистинската смисол на думата народна армија. Таја е образец за организација и борба на народите во другите окупирани страни во Европа.

Таја армија се раководи од млади испитани во борбата патриоти. На чело на армијата стои еден испитан борец за ослободувањето на трудовиот народ во Југославија, човек кој со својата полководческа човештина предизвика и предизвика восторгој и восхиштени како и лјубовта на сите народи на Југославија и на целото прогресивно човечество.

Маршал Јосип Броз Тито и неговите блиски соработници не само што умеја да создадат кажи од ништо една добре организирана и дисциплинирана армија, но и да организират една држава. Од распаканата и разделена меѓу

разните фашиски клики, под врховното командување на Хитлера.

Југославија се создаде благодарение на героизмот на народите на Југославија и великата помокј на братскиот руски народ и на сите народи во Советскиот Сојуз како и на помокјта на сојузниците, една слободна народна република, изградена на федеративни начала. Сето това се должи и на политичкиот гениј на маршал Тито, кој фрлајќи лозунгот за братството и единството на народите на Југославија успе да ги сплоти во еден морален и политички колектив сите народи во Југославија. На местото на садената од диктатурата и фашизмот вражда меѓу народите, и други народи, жертви на кои станаа неколку стотини хиљади Срби и неколку десетки Хрвати и Словенци, во Југославија зацари братската солидарност меѓу нив, завостворжествува принципот на равноправието меѓу тие народи. Това братство и единство се изкоа и затемели во време на заедничката борба на тие народи против непријателот, со цената на реки пролеана човешка крв, со цената на планини од човешки коски. Воистинувањето на бојното поле принцип на слободата братството и равноправието на сите народи најде израз во историчните решенија на АВНОЈ во историчен град Јајце, на 29 ноември 1943 год., по силата на кои Југославија се уредуваше на федеративни начала. Југославија беше поделена на 6 равноправни единици, а имено Србија, Хрватска, Црна Гора, Словенија, Македонија и Босна и Херцеговина.

Решењата во Јајце дадоа много силен тласот на народно-ослободителната борба на сите федерални единици во Југославија, кои образуваа демократска федеративна Југославија.

А кога Црвената армија испуди Хитлеровите орди од Советскиот Сојуз и влезе во територијата на Бугарија и спомогна за незиното ослободување, јавувајќи се за втори пат ослободител на болгарскиот народ и даде својата моќна поткрепа на нашата народно-ослободителна армија, нашата страна беше наполно ослободена. Фашискиот звер беше испуден од територијата на Југославија. Едновременно со него беа разбити и сите оние противународни режими кои под сенката на хитлеровскиот фашизъм беа забележале своите крвави нокти во истрадалото тело на југословенските народи.

Треба да одбележам за помоќта, која је дадоја во делото на ослободуењето на Југославија сојузниците на великиот Советски Сојуз новоформираната братска народна армија на отечественофронтовска Бугарија, след успешното народно востание на 9 септември 1944 година.

Грамадни се загубите кои ги поднесоја народите на Југославија од окупаторите. Жертвите, кои ги даде Југославија през време на бојевите како и следствие извршени погроми над мирното население во Југославија се исчисляват на 1.685.000 души. Треба тука да одбележам дека во првите редови на борбата се наволјаа активните членови на комунистичката партија на Југославија, која даде огромни жртви во борбата.

Освен тие убиени през време на ослободителната борба граѓани на нашата страна, околу 2.000.000 југословенски граѓани, пострадаа од фашиските обестии.

Штета нанесена на нашето народно стопанство се исчислява на 61 милијарди долара на базата на цените од 1941 год. Но вопреки сички тие загуби во човешки жртви и материјални загуби нашиот народ се залови опште през време на борбата, со ослободената макар и по малка територија, со изградувањето и обновувањето на земјата. Издадоја се редица закони од АВНОЈ и од Привремената народна скупштина (во која се наменува Антифашиското векје на народното ослободуење на Југославија во третата негова сесија), како законите за Конституантата, за изборите за Конституантата, законите за печатот, зборот, собранијата, здруженијата, за аграрната реформа и колонизација, за селските долгови, за даночната система, законите против спекулацијата, против војните богаташи и пр. и пр. Сите тие закони преследваа целта да се даде закона форма на извршената револуција во сите области на нашиот општествен, економски, културно-национален и политички живот. Треба да се одбележи дека изработениот закон за изборите за Конституантата претставува најдемократични закон во светот, после законот за изборите во Советскиот Сојуз.

Грамадната маса од народите на Југославија ги посредина тие нови закони со восторг и воодушевление. Согласно установените поретки во нашата страна, широките народни маси се денеска тие кои раководат со садбата на народот, своите садбини.

Народите на Југославија изразија своето воодушевление и одобрение на установените поретки во нашата страна со своето масово учество во изборите за Конституантата на 11 ноември м. г.

Ако се сравни учеството на гласоподавателите во изборите за Конституантата со нивното учество во поранешните избори за Скупштината треба да се констатира, дека народите на Југославија пројавија во тие избори многу голем интерес. Тие докажаа со своето учество отстојат на полно за установените нови поретки. Во Југославија, тие се за нова Федеративна Народна Република Југославија. Додека порано во изборите учествувале една една пета максимум една четврт од целото население, то во изборите за Конституанта, кои станаа миналата година учествуваа повеќе од половина од населението на Југославија.

Лозунгите околу кои се водеше изборната кампања беја за народна истинска демократија, против монархијата како главен виновник за несреќата, која имаја народите на Југославија през време на 23 — годишниот хегемонистички режим на династијата Караѓорѓевиќ во Југославија, како и за главниот враг на образувањето на нова Југославија, на братската и демократската заедница на равноправните народи на нашите држави. Гласувајќи за кандидатите на народниот фронт, на чело на кои се навојаше нашиот маршал, граѓаните и граѓанките на Југославија гласуваа за република, т. е. за таква форма на управление на нашата страна, при која само е возможно осамостојувањето на принципите на вистинската демократија, вистинската народна власт. Гласачите за кандидатите на Народниот фронт гласуваа за федеративно уредување на Југославија, при која форма на управление е само возможно приложение во дело на вистинското равноправие на народите во Југославија.

Установената народна влада во Југославија започна својата обновителна работа пред уште таја влада да биде образувана. Изградувањето на власта и обновата на нашата земја започна уште през првите дни кога во резултат на народно-ослободителната борба ние имахме слободна територија. Изградувањето на власта и обновувањето на нашата земја започна со брзи чекори да врви напред. Се поправуваат мостови, железопатни линии, шосети, фабрики и

работилници и општествени изгради, жилишни згради, економски згради, се постројќа попалени села и пр. и пр.

Ќе дам некои думи за извршената обнова имено во одношение на Македонија.

Во Македонија се изградени миналата година 81% од сите времени и постојани мостови и 18 мостови од времено постоењето за минивање. Миналата година во Скопје се направени 17 големи државни учрежденија и претпријатија. Во Македонија се созидани 859 нови селски куќи, 428 направени, и 615 се работат. Израсходваните суми за хидротехнички работи се исчисляваат на повеќе од 9 милиона динари.

Поради големата суша од миналата година претеше опасност од глад во некои реони на Македонија. Но таја опасност премина благодарение на помошта која ја добивме од ФНРЈ. Од месец април до крајот на 1945 год., се получени од Војводина околу 31 милион килограма храни. Од последниот контингент отпуштен за обезбедувањето со храна на пасивните краишта во размер на 18 милиона кгр е получена 14.252.000 кгр. Така да сите пасивни краишта или одалечени од железопатните центрови се осигурани за храна за през зимата. Доста усилија се направени за да се снабди населението и со други продукти, на пример сол — през миналата година е получено и распределено 5.659.470 кгр. сол, получено е 932.000 кгр. шеќер, 539.000 кгр. зејтин. Од УНРРА е получено освен горните продукти за Македонија: шеќер 785.000 кгр., млеко во прах, кондензовано и конзервирано млеко за мали деца, сапуни за прање тоалетен сапун, кафе, маргарин и пр.

За исхраната на добиток се получени 830.000 кгр. овес, 220.000 кгр. трици, кјуспе, шеќерни резанки и сеено брашно.

Во областа на индустријата и рударството се постигнати значителни успеси. Се турија во движение туку речи сите индустриски претпријатија: од 111 индустриски претпријатија — колку има Македонија само уште 14 претпријатија не работат и то поради немање на сировини, а имено 3 зејтинодајни, 2 шеќерни изделци, 1 сушилна, 3 мелници за сол, 1 фабрика за сапун, 1 керамичка фабрика и 3 текстилни фабрики. Требе да се отбележи дека капацитетот на нашите индустриски претпријатија од последните месеци на 1945 година во сравнение со капацитетот во начело на истата година е увеличен три пати. При тоа не треба да

се заборави дека 16 индустријални претпријатија беа по-
рушени и повеќе од 50 оштетени.

Особено усилие се положи за да се турат во движение
часните претпријатија, који преминаа во државниот сектор.
Треба да се земе во внимание недостатакот на раководен
кадар и квалификувани работници.

Перспективите за развитието на нашата индустрија во
Македонија се големи. Ние имаме сурови материјали во
доволно количество. Остава ни да построиме текстилни фа-
брики, предавници и ткајачници за памук и волна, за свила,
да рашириме манипулацијата и производството на туту-
нови изделия, да построиме фабрики за конзерви, зелен-
чукови, плодове и др., како и да создадемо стакларска
индустрија, да рашириме маслодајната и брашнената индустрија, да изградиме фабрики за произведување на цемент и така натаму.

Ние не се самъаваме оти Сојузната влада ќе ни укаже
сето свое содејствие и тоа ќе биде во интересот на ФНРЈ,
во интересот на производството на сурови материјали, со
една дума во интересот на работните маси. Со тоа ќе се
ограничи — а може би ќе се премахне окончателно со те-
чение на времето — и безработица во нашата земја.

Во Македонија се прават големи усилия за доброто
експлоатисање на рудниците. Рудни богатства во нашата
република се големи — би рекол дури многу големи —
само не се достатчно изследвани.

Многу од рудниците беа оспособени за експлоатација.
Сега имаме 13 активни рудници. Некои од рудниците почнаа
да работат во втората половина на 1945 година. Ние имаме
во Македонија хромови руди, кои састављаат едно големо
богатство за страната. Тие се намират во Тетовско, Скоп-
ско, Кумановско-Прешевски реони, Охридско, Велешко, Ка-
вадарско и во Валандовска околија. Ние имаме магнетит во
Скопско-Велешките реони, магнетнишистни во Куманово,
имаме железни руди во Скопско, Велешко, Бродско, Него-
тинско, бакарни руди во Демир каписко, Струмишка око-
лија, Валандовско, Дојранско, околу село Мирово, Удово
и околу Богданци. Во Струмичката околија бакарната руда
содржи од 2—3 грами злато на една тона сурова руда.
Оловно-цинкови руди се намират во Кратовско, специално
во Злетовско. Тамо се намират најбогати находишта на
галелит, од кој се добива олово (куршум) и свалерит за
добивање на цинк. Тука има и други руди како барит, ман-

ган, железни руди, пирит и др. Во Струмичко имаме исто така оловни и цинкови руди. Арсенови руди се намират во Тиквешко, при село Рожден од 80 години навамо се добива арсен. Мангани руди се намират во Охридско, Бродско, Велешко, Кумановско; никлови руди се намират во Кумановско.

Со воглишта Македонија е бедна. Имаме неколку мини во Катланово, Живојно, а освен това лигнит во скопското село Нерези која руда се експлоатира од 1928 година наваму. Македонија има азбест во Дојранско, но не се експлоатира. Ние имаме уште талк, мрамор, оникс и гипс. Во Дебарско се претполага да има огромно количество гипс и по некои сведенија исчислјава се на 1 милион вагони. Гипс има приложение како строителен материјал и во циментова индустрија.

По отношение на електрификацијата Македонија е останала многу назад. При се това ние правиме големи усилия во това отношение, а условијата за електрификација се многу благоприятни. Основано е федерално електрично претпријатие кое ги води сите електрични центри во Македонија. Многу од разрушените центри беа поправени.

Голема, многу голема е помоќ која ние получивме и получаваме од нашите браќа во останалите републики на Југославија. Ние од своја страна даваме на нашите југословенски браќа продукти и предмети кои нашата македонска народна република произвежда и од кои нашите браќа од останалите републики имат нужда, а част од кои продукти служи како стоки во нашата износна трговина.

Ние производиме сравнително големо количество тутун. По производството на тутун нашата република вима прво место во Југославија. Она производи две трети — а може би и три четврти — од целото производство тутун во Југославија. Продукцијата на тутун е била секогаш зависна од цените кои тутуновиот монопол во Југославија определувал. Вие сите добро знаете оти монополот на старата Југославија имаше од тутун приход од 800 милиони до 1 милијарда динари секоја година, што е состављало 12 част од буџетот на старата Југославија. Цените на тутуните се биле од 7.24 дин. на кгр. во 1933 година, до като во 1923 година цените беа 39.78 динари по кгр. Во 1924 година е било произведено 14.296.012 кгр., но през таја година тутун од таја реколта беше оценен од тутуновиот монопол средно

по 24.53 динари. Јасна е тенденцијата на тутуновиот монопол за ограбване на македонското население.

Од друга страна забележува се како со намаление на цените се намалјава и количеството на произведениот тутун. Така, на пример, кога цената на тутун во 1933 година беше 7.24 динари, во 1934 година количеството на засејаната плошт много е спаднал, т. е. добивено количество тутун изнесеше 3.034.000 кгр. Во 1937 година е било произведено 11 милиона и нешто повеќе и тој тутун беше откупен по 11.95 динари, а следната година пак е било намалено производството на 8.705.871 кгр. но монополот плати за тој тутун по 14.55 динари. През 1944 година, кога година Македонија беше ослободена, производство на тутун се исчислува на 7.540.000 кгр. Нашата држава е фиксирала средно цените на тутун на 48.15 динари за кгр. Таја година — во резултат на незапомнената суша во цела Југославија, а специално во Македонија — ние сме произвеле по малку од половината од производството през 1944 година, значи 3.300.000 кгр. Треба да се одбележи дека квалитетот на тутунот е подобар од миналогодишниот тутун. Цените сега се определуваат средно по 80 динари на кгр., т. е. максимум 250 а минимум 25 динари. Нека одбележам да со производството на тутун во Македонија се занимаваат околу 50.000 фамилии. Кога се има предвид да средната консумација на Македонија достига на 1 милион кгр. тутун годишно, тогаш може да се види какво големо значење има производство на тутунот во нашата страна за останалите наши републики, а и за размена на стоки од кои ние имаме нужда од други држави.

Еден друг важен артикал кој се произвежда само во Македонија од цела Југославија е опиумот, т. е. смола од макот. Преди 30—40 години во Македонија се произвеждало повеќе од 200.000 кгр. опиум во годината. Нека се одбележи да македонскиот опиум има најдоброто квалитетско од сите опиуми кои се произвеждат во Европа и Азија, значи тој е квалитативно по супериорен и од турскиот и од персискиот опиум. Земја засејана со опиум претставува ограничена плошт од 20.000 декари. При најдобра реколта од 1 декар се получава 1.5 кгр. смола, а при лоша реколта половина од тоа количество. Предвиждало се таја година — през месец октомври и ноември — да биде засејано 90.000 декари, но за сажаление не успевме да исполниме таа норма и е засејано повеќе од 50.000 декари. Нека се

одбележи да крупните експортатори на опиум се диктували цените на тој много значаен артикал за македонскиот народ. Оваа политика на крупните експортатори беше потпомогната од претставителите на стара Југославија во Македонија, кои беа ортаци во поделата на печалбите, што значи ортаци во ограбването на трудот на македонскиот селанец. При това нека се одбележи да след потписването на Женевската конвенција од 1929 година цените на опиум оште повеќе паднаа, бидејки старото југословенско правителство не взимаше никакви мерки за заштита на интересите на производителите, оти тие Македонците ги сметаја за поробен колонијален народ.

Маслодајната индустрија, за која зборев погоре, досега се служеше со сурови материјали главно од маковото семе. Значи, производството на маковата култура даде можност за развитие на таја индустрија во Македонија. Но, бидејки во миналата година ние имавме многу малку маково семе, то бевме принудени да потрсиме од друго место семе за таја наша маслодајна индустрија. Намеривме такви сурови материјали во Војводина од каде се доставени слончогледови семиња за производство на слончогледово масло. Само во Велес ние имаме 2 фабрики за масла од кои едната е втора во Југославија (след загревачката) со капацитет 2 вагона дневно. Таја сега работи со слончогледово семе од Војводина и се раководи од државниот сектор. Другата фабрика има капацитет од 1 вагон дневно. Таја е во часни раци и не работи.

Друго едно важно производство на Македонија претставуваат кожурци (свилени буби). Средно се произвежда годишно од 500—600 хиљади кгр. Таја година производството стига на се 120—160 хиљади кгр. следствие на болести. Со това производство се занимаваат хиљади семејства во Струмишко, Гевгелиско, Валандовско и т. н.

Македонија држи во прво место производство на кожурци. Неопходимо е да се оснуе фабрика за преработувањето на кожурците.

Ние произвеждаме и ориз во количество повеќе од 3 милиона кгр. (средно од 1930/39 г. се произвеждаше по 3.828.000 кгр. годишно), со кое количество се задоволуваат нуждите на сите народи на Југославија.

Македонија произвежда средно половин милион кгр. ламук, ленени влакна околу 30.000 кгр., сусам околу 300.000 кгр., конопљени влакна повеќе од 250.000 и конопљено семе

околу 100.000 кгр. Треба да обрнем внимание на опстојателства да од остатците на тутунот се произвежда никотин. Желателно би било да се отвори фабрика за производство на никотин во Македонија, или да се пренесе фабриката за никотин основана 1926 година во Ниш во центрот на тутуновото производство во Македонија (Прилеп или друго место) по тој начин фабриката ќе се најде во центрот на суровите материјали.

Нека одбележам оти во Македонија се прават големи усилија за издигање културното ниво на народот. Се создаде литературен македонски јазик, се осниваа весници, списанија, се издават брошури и книги на македонски јазик, се устројат народни универзитети, школи за учители за македонските, турските и албанските училишта во кои се учат 124.000 деца — во македонски училишта сега се учат околу 100.000 деца или околу три пати повеќе од колку во 1911/12 год., когај имаше 37.000 ученици. Од курсевите излегоа 982 учители, 277 албански и 132 турски. Тоа кое најмногу липсва во Македонија е учителскиот кадар, инаку ние би имале 150.000 а може би и 200.000 ученици за да посетуваат училиштата. Љубознателноста на македонскиот народ како и желанието да се просветуваат е голем. Сега во Македонија има 985 македонски основни училишта, 163 албански, 74 турски, 12 српски и 2 влашки училишта. Треба да се добави дека се прават големи усилија за да се издигне културното ниво на македонскиот народ. Окупаторите беа најмалку заинтересовани за да се издигне културното ниво на народот, за тоа и се правеа за да биде држан тој народ во темнина. Само може да се има едно претставление за тоа дека во 1931 година само 2 трети од населението било грамотно.

Претприетите мерки за ликвидирање на неписменоста се дале извесни резултати, али не достаточни. Во 1945 година се биле отворени 383 аналфабетски курсеви, кои биле посетувани од 12.394 ученици.

През време на самата народно-ослободителна борба, а и во резултат на победата на народните маси во Југославија над фашизмот, корено се промени обликот на нашата страна. През тој период настапија — благодарение тржеството на новите принципи во името на кои се водеше борбата против окупаторот и неговите домашни лакеји фашисти и реакционери — големи промени во стопанската структура на нашата страна. Од трите сектори, кои саште-

ствуват во нашето народно стопанство: државниот сектор, кооперативниот и часниот — првите два сектора доминират во раководството на стопанството на Југославија. Индустијата, транспортот, банковото дело, рударството и уште некои други клонери на народното стопанство се раководат по еден определен план од државата. Таја е која напавлава стопанскиот живот на нашата страна. Само во областа на внатрешната трговија државниот сектор нема доминантно положение. Макар трговија се намира уште во раците на часниот капитал, само извесна част се навогја во раците на кооперативниот и државниот сектор. Целиот успех што ние можеме да зарегиструваме во нашиот стопански живот се должи главно на државниот сектор на народното стопанство. Тој успех бешевозможен благодарение на тоа дека раководството на државата, навогјајки се во рацете на народот, овој исти народ провежда и стопанската политика на страната, следователно се претприемаат мерки и се организира народното стопанство, произлезувајќи исклучително од интересите на широките народни маси. Нашиот успех во народното стопанство се должи на тоа, дека народната власт ја раководи не само општата политика на нашата страна, но и нејзината економска политика.

Во сите издадени до сега закони е положен принципот на народниот суверенитет, кој се прилага во сите области на нашиот живот — политички, општествен, културен, економски. Треба да се одбележи дека сите приложенија кои влизаха во проект на конституантата го изменуваат корено обликот на нашиот живот — политички, општествен, национален и економски — суверенитет на народите на Југославија е правозгласен и тоа е најнеразрушимата основа на која е саградена нашата нова народна република. Раководство на садбините на народот се намира во раците на самиот народ. Власта која е има народот вистинска е народна власт, произлиза од самиот народ и се раководи од самиот него. Таја власт е изборна, при најдемократична слободна система, и това се народни одбори до скупштината на ФНРЈ. Имавие ние се това во старата Југославија? Ни помен за това. При това тој суверенитет отиде до там, што то границите на секоја република не можат да се определат без нејзината согласност. Член 12 од конституацијата дава тоа право на републиките.

Во главата за економското уредување на Југославија се влезли принципи кои се триумфовали во нашата четворогодишна борба, што значи дека државниот и кооперативниот сектор играт доминантна ролја во нашето народно стопанство. Тие не играт таква ролја само во областа на внатрешната трговија. Ние прогласивме принцип на планирано стопанство и нашата централна влада таја е која управљава со стопанскиот живот на цела Југославија. Титов Белград дава напращение на тој живот. Во Белград ние имаме полна вера, бидејќи знаеме да тие кои раководат од Белград со целата наша страна — Маршал Тито и неговите сотрудници — се истински доброжелатели на сите народи и на нашиот народ. Македонскиот народ има полна вера во нив. Това не може да се каже за старата Југославија, против чиите раководители нашиот народ се бореше машки и даде значителни жртви во таја борба.

Едно друго прашање кое влезе во самата конституција претставува прашање за разрешење на аграрната проблема, која разјаждаше старата Југославија. Сега земјата принадежи на онија кои ја обработват. Специална заштита се предвижда за малките и средните селани. Заштита на работниот народ се огледа во ограничавање на работното време, на осигуравање на живот и здравје, определување на минималните надници и т. н. Особени грижи се полагаат за малолетните деца и т. н. Се определуат правата и должностите на граѓаните и така е прокламиран висок принцип на равноправие на народите — едно од најглавните придобивки на нашата борба — принцип кој е одушевил силно македонскиот народ.

Това ние наблудуваме во законите за конституантата, која треба да се состои и се состои од два дома: Сојузно народно собрание и Собрание на националноста, кои гарантираат еднакво претставителство на сите граѓани и нации. Во тој закон е закрепено равноправие на сите нации во Југославија. Согласно тој закон се дадени наши изборателни права на сите граѓани на возраст од 18 години нагоре, без разлика на пол, социално происхождение, националност и вероисповедание, се установени равни и преку избори, при тајно гласување. Това ние наблудуваме со гласувањето през месец август миналата година на цела република закони, како што се законите на печатот, собранијата, здруженијата со кои се гарантират најшироки права на граѓаните.

Каква разлика меѓу основните положенија кои легнаа во таја конституанта и положенијата кои легнаа во старите конституции во старата Југославија: Видовденската конституција (1921 год.) и конституцијата од 1931 година! Ни еден од принципите, легнали во основата на тие две конституции, не најде место во конституцијата на нашата млада држава. До кога тамо во тие конституции беше провозгласено правото на експлоататорските класи, на хегемонијата на тие класи од српската нација, до кога во нив се представуваше полна слобода на тие класи да газдуваат во страната и се претставуваше неограниченото право на крајот да распределува со Југославија како со свој пашалук, како феудал, до кога според тија конституции народите на Југославија беа сведени до положението на потчинени народи, на безправни робови, то во новата конституција се провозгласава принципот на народниот суверенитет, на правото на народите на Југославија да организират и раководаат сами своите садовини. Во новата конституција принципот на народниот суверенитет, на слободата и равноправието на народите намери своето најшироко приложение во сите области на политичкиот, стопанскиот, општествениот и национално-културниот живот на народите и граѓаните во нашата страна.

Сите придобивки на народно-ослободителната борба најдоа својот израз во новата слободна демократска конституција, најдемократична од сите конституции, со исклучение на конституција на Советскиот сојуз. Нова Југославија, југословенските партизани, народно-ослободителната армија на Југославија служеја за образец на сите народи кои стенкаа под фашискиот јарем. Гледајќи на тија борби, угнетените народи на другите страни во Европа, ја засилуваја својата борба, организираа својата сопотива, преминуваја во настапление, го сражаваја врагот.

Изнесувајќи ја победата над фашиските сили и реакцијата во сопствената си страна, југословенските патриоти служеа за пример на соседните и далечните страни, да засилат своата борба против домашните фашисти, домашната реакција и косвено против меѓународната реакција. Усилената изборна кампања која се водеше во Југославија и која даде бљешташти резултати на изборите од 11 ноември 1945 год. послужи за пример на соседните страни — Бугарија и Албанија — да нанесат решителен удар во изборите на реакцијата во нивните страни.

Не напразно видни кореспонденти на тугјиот прогресивен печат зајавуваат дека Југославија претставува образец за угнетените држави во Европа, образец не само со борбата и во раководството на борбата, не само по отношение на героизмот, самопожртвованоста и себеотрицанието кои народите на Југославија покажаја во време на вооразената борба и покажува сега при мирна опстановка и во борбата за окончателното разгромјување на фашиските елементи и реакцијата, но и во изградувањето на нашата нова народна власт, во обновата на нашата земја, во строителството на нашето народно стопанство.

Нова Југославија дава образец, подобно на Советскиот сојуз, на разрешението на сложената национална проблема во страната, на установјувањето на братство и единство меѓу народите на Југославија кои беа насаскани од монархијата, реакцијата и фашизмот да се самоистребљаваат. Старата вражда антагонизмот меѓу разните национални и вероисповедни групи, кои се култивираја ревносно од старите режими и политичките потери кои ги крепеа тиа режими, се замени со дружба на народите, со братска солидарност, со братство и единство меѓу сите националности и сите вероисповедни групи во Југославија.

Нова Југославија се роди во огинот на борбата против окупаторите и нивните домашни слуги. Народите на Југославија извојуваја со цената на огромни човешки и материјални жртви својата слобода, својата равноправност, своето право да раководат сами својата садба, да уредуват своите работи како барат нивните интереси. Тие тргнаа по патот на демократското развитие. Благодарение на тија усилија и на достигнатите грандиозни успеси во сите области во животот, Југославија и нејзиниот создател, маршал Тито, се ползуваат со симпатиите и обајанието на целиот културен свет. Новата народна власт, федеративна народна република Југославија, стои здраво на нозете си, ползувајќи се со еднодушните симпатии и подршка од сите трудови слоеви од сите националности во Југославија. Таја се ползува со тесното пријателство на великиот нејзин сојузник, Советски сојуз, на тесното пријателство на отечествено-фронтотска Бугарија и демократична Албанија, пријателството на братските демократични славјански страни: Чехословакија и Полша. Таја подржа пријателски одношенија со великите западни сојузници, Англија и Америка, со северните нејзини суседи: Романија, Унгарија,

Австрија, и се ползува најголемите симпатии и поддршка на своите синови, навогјашти се надвор од територијата на Југославија. Никогаш Југославија не се е ползувала со такива симпатии во тугјина како сега. И немаа друго лице меѓу раководителите на народите кое да се ползуваа след Сталина — великиот војта на советските народи — со такви симпатии и таква љубов како претседателот на Министерскиот совет на Југославија и главнокомандувашт на Југословенската армија другарот Јосиф Броз Тито.

Сакам да засегнам едно прашање кое другарот Кидрич подигна тука, а имено кое се однасја на давање можност да бидат удоволени желанијата на населението од Трст и Јулиска краина, да се присоједини кон ФНРЈ. Ние, Македонци, се присојединуваме на полно кон това предложение на претставителот на Словенија. Нека при това не се испуска од вид дека Словенци се дали 45.000 борци во народно-ослободителната армија и да во течение на 4 години имали се 42.000 души загуби во борбите. Требе да се одбележи да това искрено подкрепуе целото население, на Јулиска краина, и тоа не само Словенци, но и Италијанци. Петицијата која е испратена пред неколку месеци и предадена на сојузните држави во Лондон преку претставителот на нашата држава другарот Кардел, е потпишана од 346.486 души Словенци.

За сажаление некои прогресивни среди во Италија, кои са поставили на своето знаме принцип за самоопределение на народите и братска солидарност со сите народи, не сакаат да разберат дека правилното разрешение — согласно волјата на народот — на прашањето за Трст и Јулиска краина, е во интерес не само на народите во тој крај, Словенци и Италијанци, но и во интерес на широките народни слоеви во Италија, кои имат голем интерес да поддржат најблиски, ордечни и пријателски одношения со слободните, демократични и самоотвжани народи на Југославија, интерес не само политички, но и економски. Со това свое држање тие прогресивни сили налеват вода во мелницата на реакцијата во Италија, тие сили значи содејствуваат со това за нејното воскресавање, за воскресавање на неофашизам.

Преми да завршам разрешете ми да подигнам и прашањето за нашите браќа во Егејска Македонија. Во тој дел на Македонија, а изопшто во цела Грција, се спровежда една политика на физичко уништување на македонското

население. Воопште треба да се констатира дека сите грчки реакционерни и шовенистички правителства до сега са се стремиле да изгонат, а и физички да уништожат послободните Македонци во тој крај. Таја игра на грчките шовенисти беше подржана и од бугарските фашистички империјалисти, кои потпишаа, 1926 год. конвенцијата Молов—Кафандарис, согласно која македонското население беше таксувано како бугарско и требеше да биде изменено со грчкото население од Бугарија. Прилагајќи таја конвенција грчкото правителство прогна во буквалниот смисол на думата нашите браќа од поголем број реони од Егејска Македонија. Тие лугје беа преселени во Бугарија голи и боси и во течение на многу години беа тамо во беда. По тој начин беа изгонени од Македонија околу 250.000 Македонци. Целта беше јасна. Требаше да се измени етничкиот карактер на Егејска Македонија, во која пред половин век, 1896 година, имало 52% Македонци (654.406 души), а во 1941 година е имало само 27% (252.753 души). Местото на нашите браќа беше заето од така наречени Грци, т. е. караманлии, православни турци од Мала Азија, чив број достига 210.000 души. Овие лугје говорат на турски јазик. Во това число спадаат уште 80.000 Јерменци, избегнали след разгромот на грчката армија во 1922 година, лази и други — народи 75.000, кјурди 8000, власи 18.000 и само 250.000 истински Грци. Значи од 600.000 тека наречени Грци само 250.000 се истински Грци.

При това треба да се одбележи да во неколку реони Македонски славјани составуат: во Костурско имаме 55.000 Македонци, т. е. 75.2% од населението, во Леринско имаме 52.000 т. е. 76.9%, во Воденско 37.570 т. е. 54.8%, во Гуменджа 42.7%, Енидже-Вардарско 31% и т. н.

Политика на преследване на нашите браќа Македонци од страна на сите правителства кои се изредива во Грција во последно време продолжава. Таја политика беше приложена не само през време на окупацијата од германските фашисти но и през време на правителствата след изгонувањето на Хитлерови банди од Грција и Егејска Македонија и след ликвидирањето со марионетските правителства. Таја политика продолжава през време на прав. на Папаандреју, Пластирас, Вулгарис, Дамаскинос, Канелопулос, таја политика продолжава и сега при правителството на Венизелистот Софулис. Треба да се одбележи дека шовенистички и империалистички среди во Грција, при содеј-

ствие на правителствените среди, тероризират, пљачкат и убиват антифашиските Грци и на прво место нашите македонски браќа. Нека се знае да во Грција има денеска 129 монархистични банди, кои вршат налети на учрежденија на лев. организации, разрушават печатници на лев. весници, убиват првите лугје на лев. организации и т. н. Сега во затворите се намират 18.000 затвореници од кои 6000 се Македонци.

Со особен бес се нахвртјат тие банди врху Македонците и сакат да уништожат нашите браќа тамо преку терор да го накарат да избегат од својата родина — Егејска Македонија. До сега се избегали од тамо кон нашата македонска република и во Пиринска Македонија околу 20.000 Македонци, а уште други 20.000 намерија спасение во бегството во планини и гори. При това не треба да се заборава дека наши македонски браќа се учествовали, заедно со грчкиот народ, во првите редове на борбата против Италијанците 1940-41 год. Во таја војна паднава 4000 Македонци убити. Освен това во партизанските одреди Македонците учествуваа исто во првите редови со 15.000 души. Од друга страна грчките шовенисти и империалисти викаат со колку гласот им држи — „на север, кон Битола, кон Софија, кон Скопје...!“ они свикуат своите конгреси, као што беше „Првиот општегрчки конгрес на националните права“, кој се состои во начелото на месец ноември во Солун и кој донесе решенија со кои се тражи присоединување на Охридското езеро кон Грција, присоединување на северната Македонија кон Грција и т. н. Това значи грчките шовенисти и империалисти сакат територии од нашата македонска република.

Сакам тука во името на Македонците да издигам висок протест, тражејќи да се спре терор над нашите браќа, да се дадат права на тија наши браќа да животат слободно, да се ползуват со свој јазик, да се ползуват со полни демократични политички, национални и културни права и со слободата да изразат својата волја по отношение на своата иднина. Сакаме да се разреши македонското прашање во неговата интегралност, да се образува една обединена македонска република во ФНРЈ. По тој начин Македонија која — од десетки години наваму беше јаболка на раздори меѓу балканските народи и размена монета во империалистичките комбинации на големите и малките држави — ќе престане да биде таква и ќе се преврне во халка на обединение на

балканските народи. Това е желание на сите Македонци, това е желание — јас не се сомњавам — на сите наши браќа и народи во ФНРЈ.

Требе да искажем сожаление дека се намират во нашите среди, во среда на народниот фронт, лугје кои уште не се ослободили од извесни остаци од миналото и во кои има остаци од старото недоверие на господствујушти класи од српска националност по отношение на Македонците и Хрватите. Тие лугје не се разбрале напoлно oти нова ФНРЈ е творевина на сите народи на Југославија, та е создадена при општи усилија на тие народи. За нејното састествување сите тие братски народи се продили своата крв. Затова имено нашата политичка заедница ФНРЈ е така силна — силна е за това oти е дело, крвно дело, опште дело на сите наши народи. Еден пат за секогаш требе да се премакне това недоверие, култивирано од империјалисти, шовинисти, фашисти по отношение кон останалите народи на Југославија.

На крај нека зајавам дека вопреки сите интриги и казни, вопреки лажните и клеветничките слухови што ги распространуваат враговете на македонскиот народ и на останалите народни републики во Титова Југославија, било внатре во Југославија или вон од нашата земја, нашиот народ равно и останалите наши браќа стоат здраво тамо каде се. Тие го доказаха това за време на изборите за конституанта. Тие избори беа народен плебисцит за конституанта. Тие избори беа народен плебисцит за идното устројство на Вардарска Македонија и останалите земји на ФНРЈ, а имено сите народи на Југославија зајавиха тржествено со избирањето на кандидатите на Народниот фронт со апсолутно болшинство, oти тие желајат да живат за винаги во братската заедница на југословенските народи. Ние Македонци сме и оставаме тамо каде сме во народната република Југославија наравен член на ФНРЈ. Нема сила во светот која може да не одели од Титовата Југославија. Македонскиот народ верува во Тито и неговите блиски сатрудници, oти они го водат по правиот пат за среќјата на сите југословенски народи. Водачот на македонскиот народ е народниот герој другарот Тито, исто како што тој е водачот на останалите народи на Југославија. (Аплауз).

На крај, јас зајавуем од името на македонската секција на Клубот на Народниот фронт на Југославија oти, ние Ма-

кедонците, депутати приемаме сите предложение на нацртот на Уставот и сите сугестии и предлози кои тука се направени од докладчикот другарот Моша Пијаде и од замесникот на Министерот на Конституантата другарот Ђилас и ќе гласаме еднодушно за проектот на конституцијата. (Аплауз).

Претседник: Пошто дневни ред није исцрпен, питам Скупштину да ли пристаје да се данашња седница закључи? (Гласови: Слажемо се!). Саопштавам да је данашња седница закључена и наредну заказујем за сутра, 19 о. м., у 16 часова, када ће се наставити претрес нацрта Устава.

(Седница је закључена у 19,30 часова).

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

SAVEZNA SKUPŠTINA

Peta redovna sednica

(19. januara 1946)

Početak u 16,25 časova

Pretsedavao predsednik **Vladimir Simić**.

Pretsednik: Otvaram peti redovni sastanak Savezne skupštine Ustavotvorne skupštine. Zapisnik današnjeg sastanka vodiće sekretar Voja Leković. Izvolite saslušati zapisnik prošlog sastanka.

Sekretar Ljubčo Arsov čita zapisnik četvrtog sastanka.

Pretsednik: Ima li primedaba na zapisnik? (Nema). Pošto primedaba nema, objavljujem da je zapisnik primljen.

Prelazimo na dnevni red: produženje pretresa u načelu nacrtu Ustava FNRJ.

Molim narodne poslanike koji se još nisu javili za reč a žele da uzmu učešća u diskusiji, da se jave u toku ove sednice. Ima reč narodni poslanik **Gligorije Mandić**.

Gligorije Mandić (*Izborni srez kotorsko-hercegnovski, NR Crna Gora*): Drugovi i drugarice narodni poslanici, mi smo 29. novembra 1945. godine, u ovom domu, jedinstvenom voljom svih naših naroda, proglasili našu otadžbinu Narodnom Republikom. Danas pred nama stoji nacrt našeg narodnog Ustava. Ovaj nacrt Ustava, kao što su rekli juče predgovornici, nije rezultat nikakvog kompromisa pojedinih eksploatorskih ili nacionalno-šovinističkih partija ili grupa, nego je rezultat četvorogodišnje borbe, patnji i stradanja i nevidenog herojstva naših naroda. Da je to tačno potvrđuje nam masovno učešće naših narod u diskusijama o Ustavu, kao i opšte narodno odobravanje projekta Ustava.

Naši narodi su ponosni što su jedini u cijeloj, od fašizma porobljenoj Evropi, skoro svojim sopstvenim snagama, oslobodili svoju zemlju, kroz borbu organizovali svoju narodnu vlast i zaštitnicu narodne vlasti našu slavu Armiju i što danas prvi u Evropi donose Ustav. Sve naše tekovine stečene su kroz borbu: organizacija narodne vlasti, organizacija narodne Armije, organizacija društvenog i političkog života u našoj zemlji, nerazdvojno su vezane za vodu našeg naroda, organizatora naše pobjede, velikog maršala Tita. (Odobrovanje). Ja ne namjeravam da se osvrćem na pojedina poglavlja i tačke Ustava, jer je Ustav jasno i nedvomisleno pisan, proučavan skoro dva mjeseca od čitavog našeg naroda i dovoljno razjašnjen. Samo bih se letimično osvrnuo na pojedine reakcionarne primjedbe i prijedloge pojedinaca i pojedinih grupa, odnosno organizacija.

Prekjuče nam je pročitao drug Dilas jednu primjedbu da neki pojedinci, ne znam da li je to jedinka ili grupa, predlažu da se u Ustav unese sloboda štrajka, motivišući to da je sloboda štrajka uvijek bila moćno oružje u rukama radničke klase. Ja vjerujem i mislim da vi shvatate da onaj koji to predlaže, nema ništa zajedničkog ni sa radničkom klasom ni sa radnim narodom, a u najmanju ruku nije pročitao Ustav. Ovo je narodna država, država radnika i seljaka, država radnog naroda, a štrajk je moćno oružje u rukama radničke klase u nenarodnoj državi. Danas, kad su našim nacrtom Ustava zagarantovane potpune slobode i radničkoj klasi, i njihovim organizacijama i čitavom radnom narodu, takav prijedlog je skroz i skroz reakcionaran i protivnarodni. Dalje, mi imamo organizacije trgovaca, finansijera i visokog klera, koje se ustvari ne slažu sa Ustavom. One se nijesu slagale sa narodom ni onda kad je on digao oružje u odbranu svoje časti i slobode 1941 godine, nego su služile najvećim neprijateljima našeg naroda, njemačkom i italijanskom okupatoru i njihovim slugama, ustašama i četnicima.

Dok su se naši narodi borili za svoju čast i slobodu, dotle su oni, i moralno i materijalno, pomagali okupatora i njegove domaće izmećare, a danas, kada je narod zapeo u izgradnji svoje zemlje i spreman da da sve od sebe, oni su pretvorili svoje organizacije u uporišta protivnarodne borbe. Oni su do juče propovijedali da sva vlast dolazi od boga, a danas, kada vlada narodna vlast, koja nije došla od boga — oni su protivu nje! Ja vjerujem da će oni, ukoliko ne prouče dobro članove 21 i 43 našega Ustava, rdavo proći, i mnogo bi im bolje bilo

da čuvaju svoj oltar, što im je zagarantovano našim Ustavom, a da ostave nama da mi čuvamo naše fabrike, polja i krave.

Ja, drugovi narodni poslanici, neću da odugovlačim nego predlažem da se ovaj nacrt Ustava, odnosno naš narodni Ustav, kao i svi zakoni koji će iz njega proisteći, što prije donesu, te da oni posluže kao moćno oružje našem radnom narodu u borbi protiv narodnih štetočina. Zato izjavljujem ispred narodnih poslanika Narodnog fronta grupe Crne Gore da ćemo glasati za ovaj Ustav u načelu sa svini njegovim izmjenama i dopunama, a takođe da će i crnogorski narod primiti i braniti ovaj Ustav sa onom istom izdržljivošću i upornošću s kojom su njegovi najbolji sinovi branili čast i slobodu ove zemlje. (Burno i dugotrajno odobravanje).

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik Boris Stankovski.

Борис Станковски (*Изборна околија кумановска, НР Македонија*): Уставот во начело го пријемам таков, каков е предложен од Уставотворниот одбор, но сакам да се осврнам и кажам неколку думи за односот измеѓу црквата и државата.

Ако сакаме да зборуваме за односите измеѓу црква и држава, који се регулишат со предложениот нацрт на Уставот, и кој није требе да го потврдиме, не можеме а да не се осврнеме и споменеме за улогата на црквата во бившите ненародни режими. Црквата секогаш беше искористувана од тија. Како пример кје ја земем црквата во Македонија, која од секога беше претензија на разни империјалистички завојеванија.

Уште во турското ропство, кога македонскиот народ започна да се национално оствестува, слободните тогај комшиски држави правија опит, како со комитски терор така и преку црквата и школата да го денационализират македонскиот народ и го подвргнат под своја духовна и политичка власт. Од една страна великобугарскиот империјализам преку тогавашната екзархија, а од друга страна великосрпските хегемонисти преку своји испратели лугје или несвесни мештани који се продаваа за пари ја подсилуваа својата ненародна дејност. Најголемите експоненти на великосрпската хегемонија во Македонија беа црквените великодостојници, који ја доследно спроводеа политиката на реакционарната управљавашта клика. Но целите на едните и на другите не беа помагање на поробените им браќа, но ослободуење од Турците и потчинуење под сво-

јата духовна и политичка власт, и преку тоа претопујење во нивната нација.

Таја борба за превласт на едните и другите преку црквата се провлекуваше се до капитулација на бившата Југославија. Со распаѓање на бившата Југославија, српското свештенство си замина од Македонија заедно со великосрпскиот политички и административен апарат, а црквата во Македонија беше оставена сама на себе си. Свештенството како и секој пат и сега не го остави својот народ, но го свесрдно помагаше во борба против фашиските окупатори. Тоа зеде активно учество во борбата, будеше свеста на поробенијот народ, дигајќи го во борба против окупаторот, за што и доби заслужено признање од страна на народот. И сега после година и појке од ослободуењето не е признато од официјалната српска црква. Врховите на таја сигурно и сега претендират да ја во Македонија обноват српската црква и со тоа потпомогнат обезглавената реакција во Македонија. Ако претставителите на српската црква сакаат, тоа прашање би се решило на друга основа, со кое нема да се косат националните интереси на Македонците. Ние сме уверени да тоа прашања ќе се реши само со помош и подкрепа на дем. свешт. од Србија. Денес, кога сите народи во ФНРЈ треба да настојават да ги запазат тековините на н. о. борба, се дига една шепа од духовенството, кое се сецело ставило во служба на меѓународната реакција, се нафрла со лаги против народната ни власт и закони донесени од АВНОЈ и привремената Народна скупштина.

Од друга страна некои од свештенството и денеска сакаат да ја преку црквата спроведат сепаратистичката идеја, со цел да го разбие единството кое е спечалено со крв и коски во токот на н. о. борба. Сите вакви покушаи тија ги прават со тенденција за да го задржат колцето на историјата и го повратат старото положение во Југославија.

Прават се приговори да се црквата во Југославија гони, да се свештенството убија, за да се стањето во Југославија претстави што поцрно пред иностраната јавност. Но, тие приговори се неоправдани бидејќи да се тоа сакаат да ги прикријат прљавите дела направени во време на окупацијата. Нашите народи ќе ги задржат језивите спомени за делата на тија изроди, облечени во мантијата. Макар да се тија опитуваат да на секој начин се покажат така мирни и лојални граѓани на државата, но није знајеме нивната по-

следната цел, и кје бараме да тија добијат заслужено нака-заније од праведнијот народен суд.

До вчера црквата беше орган на бившите хегемонистички режими за проведување на нивната ненародна политика, денеска, предложениот Устав дава полна слобода за развитие на црквата. Таја може да се развива така, како би могла да биде од полза на народот, а не на поединци, како досега. Уште нешто: додека во бившите режими имаше една или две повластени конфесии, а другите беа оставени сами на себе си, денеска пак се дава исто право на сите верски заједници во државата и со тоа се манифестира еднакоста предвидена во нашијот Устав. Верската слобода и верската равноправност во рамките на една држава, како што е ФНРЈ, каде има појке верски заједници, значи прекинување со верската нетрпеливост и зближување на народите на Југославија.

Бидејќи да има многу случајеви када се поедини лугје опитали да преку црквата остварат своји идеји, што се во много случаи и успева во бившите режими, е било потребно да се во Уставот нагласи да се никакви политички организации не поставуваат на верска основа. Случајот со така наречени „крижари“ и нивните помагачи ни дават и повод да мислиме и на тиа против уставни и противнародни организации. Не ли е помагање и сакривање на тија противнародни елементи и противнароден акт? Може ли народната власт да толерира такви постапки?

Значи, слободата на вероисповеста, слободата за вршење на верските обреди и одвајањето на црквата од државата не треба да се схване така како го претставуваат реакционарните елементи. Не треба да се схване како акт за угнетување и гонење на црквата од страна на државата, но, напротив, полна слобода во секое одношение со исклучение на против народната — против државната дејност од страна на духовенството и црквата. Значи така, како го разбираше народот кога дискутуваше по нацртот на нашиот Устав. Таја слобода у толкова појке е загарантована и со ставот да држава може материјално да ги помага верските заједници. Затоа имаме доказ не само напишан, но и на дело покажан. Сојузната влада отпушти како помошт на православната црква 15 милиони динари, од која митрополит Јосиф не даде ништо на македонското свештенство, а по тоа и на православната црква во Македонија еден милион динари, за које искажувам топла захвалност на Претседникот

на Сојузната влада другарот Тито. Сето тоа е доказ да народната влада оди на тоа да односите измеѓу државата и црквата бидат што поприсни, а и црквата би требало од своја страна да направи се што е возможно за запазување на тија односи. Какви ќе бидат тија односи не зависи од државата, како што рече другарот Гјилас, но од ставот кој кје го земат претставителите на црквата. Ако претставителите на црквата правилно го разберат оделувањето на црквата од државата и заработат на добро на народот, не сметајќи на демократско развие на државата, у што јас не се сумњавам, тогај правата и бенефиции предвидени по Уставот нема да и се земат. А тоа значи да народното свештенство ја правилно разбере дадената слобода, и ја използва само за општо народна корист и со тоа помогне на изградување на порушената ни татковина и учврстување на младата ни, но прогресивна народна власт.

Завршувајќи изјавувам оти кје гласам за Устав таков каков е предложен од страна на Уставотворниот одбор, знаејќи дека е тој рожба на н. о. борба и дека со тоа ги исполњавам желанијата на народот, кој ме како свој претставител прати во овај висок дом.

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik dr Jakov Grgurić. (Aplauz).

Dr Jakov Grgurić (*Izborni srez Vitez, NR Bosna i Hercegovina*): Drugovi, drugarice i visoki dome, ovaj naš Ustav, kao temeljni državni zakon, utvrđuje sadašnje stanje na kome počiva naša država, Federativna Narodna Republika Jugoslavija. On osnažuje tekovine koje su naši narodi sa našom Narodno-oslobodilačkom vojskom — Jugoslovenskom armijom, na čelu sa velikim mužem i narodnim herojem, a danas vođom svih naših naroda maršalom Josipom Brozom Titom, tijekom ovog velikog, teškog, ali slavnog rata, u društvu sa velikim saveznicima, a napose sa slavnom bratskom Crvenom armijom, izvojevali. (Burno odobravanje).

Ustavom se učvršćuju sva prava i dužnosti, osigurava napredak svih naših građana, podanika naše zemlje. Ustav kao temeljni zakon sadrži pravne propise kojim se uređuje: 1) politička forma države; 2) organizacija vrhovne državne uprave; 3) organizacija i međusobni odnos federalnih jedinica republika, prema vrhovnoj državnoj upravi; 4) granice narodne vlasti prema pojedincima. To su osnovni principi ustavnog zakona koji su razrađeni u pojedinim glavama Ustava a koji

daju osnovne smjernice za ozakonjenje naših u borbi postignutih tekovina, a već prije iznesenih i označenih u deklaracijama i odlukama Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ-a) od 29 i 30 novembra 1943.

Ustavom su normirane sve grane državnog i društvenog života naših naroda. U Ustavu se razrađuje društveni, ekonomsko-privredni i državno-pravni život i opstanak naše državne ravnopravne zajednice svih naših naroda, Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Našim Ustavom stvorena je prekretnica u životu naših naroda. On nas uvđa u novi podmladeni život i daje nam novi duh proizveden u našoj narodnooslobodilačkoj borbi. On ostvaruje vjekovne težnje naših naroda: demokratiju, federaciju, ravnopravnost svih naših naroda i socijalnu pravdu. Jednom riječju, kako rekoše predgovornici, postao je ogledalo, postao je stvarnost volje, želja i interesa naših naroda.

Ustavom su riješena sva politička pitanja naših naroda. Riješen je i priznat nacionalitet, individualitet Srba, Hrvata, Slovenaca, Makedonaca i Crnogoraca. Riješeno je zauvijek hrvatsko pitanje svih nas Hrvata u Jugoslaviji na bazi nauke braće Radića i programa Hrvatske republikanske seljačke stranke, koje je u prošlosti decenijama i decenijama stavljalo hrvatski narod u teške kušnje, patnje i krvave borbe. Te davne želje hrvatskog naroda i mukotrpní, ali domoljubni rad Stjepana Radića ostvario je narodnooslobodilački rat, na čelu sa prvoborcem i rukovodiocem maršalom Titom. Nema više nadvlaštenih i podvlaštenih. Sinulo je sunce slobode i ravnopravnosti, donošenjem ovog našeg Ustava.

Žalosna je, ali istinita činjenica da ovaj historiski razvoj hrvatskoga naroda kroz četirigodišnju borbu nije shvatilo bivše voćstvo Hrvatske seljačke stranke na čelu sa dr Mačekom i njegovom okolinom. Dr Maček sa svojim pasivitetom, a i sa svojim podzemnim radom u društvu sa otvorenim i prikrivenim našim neprijateljima u zemlji i van zemlje, htio je povesti hrvatski narod stramputicom, nesretnim putem, htio ga je uvaliti u jednu provaliju iz koje se ne bi lako mogao dići. Dr Maček htio je odvesti hrvatski narod u tabor fašista i nacista. Zaboravio je da je po nauci braće Radića sveslavenska Rusija, a danas Sovjetski Savez, naša majka i stablo na kojem je izraslo šest slavenskih grančica: Srbi, Hrvati, Slovenci, Crnogorci, Makedonci i muslimani, i da ih sa tog sveslavenskog stabla može odstraniti jedino velika naoružana fizička sila i niko drugi. Nije mu uspjelo da hrvatski narod odvede u provaliju. Svi

čestiti i poštteni Hrvati u Jugoslaviji nisu htjeli slijediti politiku i protunarodni rad dr Mačeka i njegove okoline, nego su pošli pravim putem stupivši u Narodnooslobodilački pokret, u borbu, zajedno sa svim čestim i poštenim Srbima i drugim narodima naše zemlje, protiv fašizma i nacizma.

Hrvatski narod u ovoj borbi, preko svoje Hrvatske republikanske seljačke stranke koja je sastavni dio Narodnog fronta, dokazao je da je pravi sljedbenik Sjtepana Radića, da je sljedbenik i zatočnik demokratskih načela, koje je ostvario vođa svih naših naroda maršal Tito svojom vojničkom i političkom spremom i državničkom sposobnošću.

Ovaj dan donošenja i izglasavanja Ustava jeste dan velikog značaja u istoriji naših naroda. Dan polaganja temeljnog državnog kamena na kojem je izgrađena Federativna Narodna Republika Jugoslavija.

Mi svi Hrvati, a napose Hrvati Bosne i Hercegovine, imamo svetu, patriotsku dužnost da pomoću naših narodnih vlasti, naše vojske i svih ostalih rodoljubivih naroda istrijebimo i poništimo u našoj zemlji sve ostatke fašizma i nacizma, a napose »križare« koje je stvorio klero-fašizam sa vanjskim i unutarnjim neprijateljskim elementima i izdajicama svoga roda i imena. To je prvi poziv kome treba da se odazovemo.

Mi Hrvati Bosne i Hercegovine neodstupno stojimo i ispo- vijeđamo program Narodnog fronta. Tražimo da ga svaki građanin i podanik naše zemlje poštuje.

Mi narodni poslanici koji smo slobodnom voljom naših naroda birani i u ovaj visoki dom poslani, moramo znati, a i cijeli svijet neka zna, da je 90% naših naroda u cijeloj našoj zemlji plebiscitarno izglasalo sadašnje državno-pravno i društveno stanje. U službi naroda kao jedinog nosioca suvereniteta, izvršićemo svoju visoku i časnu zadaću poštivanjem narodne suverene volje, koja je oličena i utvrđena u ovom našem Ustavu. Ustav je ispravan, opravdan i pravedan.

U ime sekcije Narodnog fronta za Bosnu i Hercegovinu, glasam za Ustav.

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik Simo Todorović.

Simo Todorović (Izborni srez glinski, NR Hrvatska): Dru- gov i drugarice narodni poslanici, svi smo mi svjedoci da je naš narod zadovoljan što je Ustav dat narodu na rasmatranje, jer baš u tome se vidi da je naša nova država, Federativna Narodna Republika Jugoslavija, narodna država. Video sam da, kako narod kotara u kome sam izabran za narodnog poslanika, tako

i u svima drugim mjestima, pozdravlja Ustav, jer vidi ostvarenje svega onoga za što se borio kao i mogućnost da do kraja izvojuje pobjedu protiv tiranije i nepravde u staroj Jugoslaviji.

Svima nama poznato je da u bivšoj Jugoslaviji radne mase i sela i grada nijesu imale nikakve mogućnosti zaštite od izrabljivanja i iskorišćavanja njihove imovine i radne snage. Ali, kad su široke narodne mase još onda počele da ističu zahtjeve kako za demokratska i nacionalna, tako i za socijalna prava, onda su te bivše reakcionarne vlasti do kraja ukinule i ono demokratskih sloboda, ako se može tako da kaže, koliko ih je bilo, dok 6 januara 1929 godine nije ukinut i Ustav i zavedena diktatura Petra Živkovića.

Danas mi vidimo, vide svi slojevi radnog naroda u našoj zemlji da više neće biti izrabljivanja i iskorišćavanja onih koji rade i privređuju, kao što je to bilo za vrijeme stare Jugoslavije, dok je vlast bila u rukama jedne hegemonističke protivnarodne klike. Istina, drugovi, da uz pobjedu koju su naši narodi danas izvojevali nije postignuto sve. Mi još uvijek stojimo pred socijalno-ekonomskim problemima ne samo zbog posljedice rata nego i posljedica od svih ranijih režima u staroj Jugoslaviji. Zahvaljujući Narodnooslobodilačkom pokretu i herojskoj borbi našeg naroda na čelu sa vođom našeg naroda maršalom drugom Titom, naš narod ne samo da je slobodan, već je ostvareno bratstvo i ravnopravnost svih naših naroda. Riješeno je nacionalno pitanje i, što je osnovno za našu zemlju, sva vlast je oduzeta izrabljivačkoj kliku i ona je prešla u ruke našeg naroda. Uz ovu promjenu je takode usko vezana i promjena u socijalno-ekonomskom pogledu. U našem nacrtu Ustava čl. 15 govori o zaštiti životnih interesa naroda i podizanju narodnog blagostanja. Vjerujem da niko ne bi imao razloga da sumnja da će bogatstva ove zemlje poslužiti otsada samome narodu, jer za to daje garanciju narodna vlast.

Mi u našoj privredi imamo tri sektora i to: državni, zajedružni i privatni. Državna svojina kao najglavnija u našoj državnoj privredi služiće i biće upotrebljena za materijalno blagostanje širokih narodnih slojeva. Prirodno je da to nije bilo moguće za vrijeme stare Jugoslavije jer je i sama država bila u rukama reakcionarnih protivnarodnih snaga. Tako i naše zadrukarstvo koje danas nosi narodni karakter i koje će, uz pomoć i oslonac državnog sektora, izbaviti radne mase od izrabljivanja špekulanata i eksploatora, treba pomoći da se što prije osposobi i ojača, a za to je garancija u čl. 17 našeg Ustava. Za privatni sektor koji, takode, treba da pomogne u otklanjanju ekonom-

skih teškoća, a koji će takođe morati ući u privredni plan naše zemlje, mislim da je čl. 18 gde se kaže: »Niko ne smije upotrebljavati pravo privatne svojine na štetu narodne zajednice«. Jasne odredbe kontrolišu rad toga sektora kako ne bi pojedinci djelovali i radili na štetu zajednice.

Dalje, što se tiče onih koji su se borili i dali svoje zdravlje za ovu zemlju, mislim da je u čl. 35, gdje je rečeno da će se ratnim invalidima obezbijediti dostojan život i besplatno osposobljavanje za rad. Tako se kaže i za djecu boraca i žrtava rata.

Drugovi, što se tiče prosvjete, mislim da član 38 sadrži, takođe, sve ono što treba a naročito u početku gdje se kaže da će škola i druge prosvjetne ustanove biti dostupne svima slojevima naroda. Zbog velikog interesovanja naroda svih slojeva za škole — a mi smo naslijedili premali broj učitelja — moraće se posvetiti veća briga za nove kadrove učitelja.

Sad samo još nekoliko riječi o zdravstvu kod nas. Kako u članu 36 stoji da se država stara za podizanje zdravlja naroda i o fizičkom vaspitanju naroda, mislim da se povede naročita briga po tome pitanju u našim selima. Mi smo i po tome pitanju naslijedili premali broj kadrova od stare Jugoslavije. Danas, na primjer, kod davanja prve pomoći na selu potrebno je imati i ručnu apoteku, ali zato treba imati veći broj stručnih lica koja će znati u kome slučaju da upotrijebe koji lijek. Zbog malog broja kadrova, neki doktori, vršeći svoju privatnu praksu i pregled, računaju za jedan pregled u svojoj privatnoj praksi po 1.500 dinara pa i više, te zato mislim da bi bilo potrebno posebnim zakonom urediti to pitanje i onemogućiti takvo iskorišćavanje našeg naroda. Ja lično bio bih za to da se izvrši nacionalizacija medicine.

Eto, i pokraj toga što je kod nas u ovom kratkom vremenu po oslobođenju učinjeno mnogo za boljitak socijalnih i ekonomskih pitanja, zbog nasljednog starog zla i poslijeratne pustoši, uz to i zbog prošlogodišnje suše, još se uvijek povlači mnogo teškoća, od čega mnogo trpi naša zemlja.

Za puno ostvarenje boljeg socijalnog i ekonomskog stanja potrebno je brzo otklanjanje svega što smeta. Ja tu mogućnost gledam kroz naš Ustav i zato se slažem u načelu sa svim onim što je u nj unijeto i glasaću za njega. (Buran aplauza).

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik Jože Lampret.

Jože Lampret (Volilni okraj Šoštanj, LR Slovenija): Tovariši narodni poslanci! Kot slovenski katoliški in partizanski duhovnik izjavljam v svojem in v imenu svojih tovarišev, vseh

slovenskih katoliških partizanskih duhovnikov, da bom glasoval za Ustavo v celosti z vsemi dodatki. Prav tako se strinjam z izvajanjem tovariša poročevalca Moše Pijade in tovariša namestnika ministra za konstituantno, tovariša Milovana Djilasa.

Tovariši poslanci! Moj namen je danes, da v govoru k načelni debati iznesem duha in principe kateri vejejo iz prvega dela našega osnutka Ustave, to je iz osnovnih načel. Ta duh, ta osnovna načela, ki so podlaga našega načrta Ustave, so plod štiriletne težke borbe, ki so jo vodili naši jugoslovenski narodi. Ta borba pa ima svoje početke že v predaprilski Jugoslaviji. Za ta osnovna načela so gnili po zaporih bivših protiljudskih režimov v predaprilski Jugoslaviji zavedni sinovi in hčere naših narodov. Vsi poizkusi naprednih sil priboriti svobodo tlačeni narodom, ustvariti nacionalno in socialno enakopravnost narodov Jugoslavije so utelešeni v tej borbi, ki je dosegla svoj vrhunec v oboreženem odporu proti okupatorju in njegovim pomagačem. Ustava naj danes uzakoni to stvarnost in naj jo dalje razvija, da izpopolnimo ideale, ki tvorijo osnovna načela naše Ustave, to je svobodo, nacionalno in socialno enakopravnost, pravice in dolžnosti posameznika do sočloveka in do družbe kot celote. Za ta osnovna načela se je vodila štiriletna težka borba. Boj za te načelne ideale je povezal vse ponižane in razžaljene. Pod vodstvom maršala Tita je ta boj skoval enotnost, poglobil edinstvo naših narodov da so v težki in neenaki borbi ustvarili svoje opravičene težnje. Ta boj in ta prizadevanja so v popolnem skladu z naravnim in božjim pravom.

Naši narodi celotne Jugoslavije so bili krivično napadeni od kletega zverskega okupatorja in njegovih satelitov. Krščanska etika, ali če hočete, moralika obvezuje vsakega posameznika, vsakega človeka, da očuva in da se bori za svojo fizično in duhovno integriteto. To ni samo pravica, ampak to je dolžnost, to je samoobramba v silobranu. Kakor je posameznik dolžan čuvati svojo integriteto fizično in duhovno, tako mislim, da to velja tudi za narod in prav tako tudi za zatirani razred. Tako je ta borba popolnoma v skladu z etičnimi in moralnimi načeli, kajti ta borba je samoobramba, ki ni bila samo stvar posameznika, temveč je bila borba za ohranjanje nacionalnih pravic, bila je borba za fizični obstoj. Okupator ni hotel vzeti našemu narodu samo delne svobode, ampak je hotel vzeti vse in na koncu tudi zatreti narod kot fizično celoto. Neblazirane in nepokvarjene plasti naših narodov, to so delavci in kmetje, v zvezi s poštenim izobraženstvom, so poslušali glas svoje vesti, svoje prave vesti in so šli v svetli boj za svoje pravice. Le izvržek blazirancev in

komodnejšev, hlapcev raznih predaprilskih meščanskih in protiljudskih strank je v tej borbi ali stal ob strani, ali pa celo pomagal okupatorju pri njegovem krvavem poslu. Kot katoliški duhovnik moram posebno ožigosati na tem mestju početje dela katoliškega klera, posebno višjega, ki je za Judeževe groše materialnega udobja, ali svojega visokega častnega položaja s svojim izdajalskim početjem porinil nož v hrbet slovenskemu narodu. Vse moralne učbenike so ti gospodje prelistali z maziljenimi in včasih tudi krvavimi krsti, toda čudno, da se niso mogli ustaviti tam, kjer je govora o samoobrambi, kjer je sveta dolžnost posameznika, da čuva tudi narod, katerega delec je od celote. Hinavsko so sicer obračali svoje farizejske oči pri teh vrstah, toda so jih v svoji izkvarjeni vesti obrnili le nase, da očuvajo svoj sakrosanktni »ego« na račun svojih ovac, to je naroda. Za nje pač ne more veljati svetopisemski izrek ali pa navodilo apostola Petra: »Pasi božjo čredo, ki je pri Vas in pazite nanjo, neprisiljeno marveč radovoljno, kakor hoče Bog; ne z grdo dobičkaželnostjo, marveč z voljnim srcem; tudi ne kakor bi nad svojimi deleži gospodovali, marveč kakor vzor čredi: »Njim velja drugi izrek Kristusove besede: »Le dopolnite tudi Vi mero svojih očetov! (Ubijajte preroke in klicarje k pravici!) Kače, gadja zalega, kako boste ubežali prihodnji pogubi?« Kako licemersko govore o svobodi, da, celo o svobodi otrok božjih, pa predajajo svoje ovce volkovom. To niso pastirji ali pa so pastirji, ki čuvajo same sebe. Narod je brez takih čuvarjev in pastirjev vendarle očeval sebe.

Svoboda pridobljena s tolikimi žrtvami, pa ne bi bila popolna, ako ne bi v sebi vključevala tudi dejansko enakopravnost, poudarjam dejansko enakopravnost. Enakopravnosti na papirju so naši narodi, naše delovno ljudstvo, že vajeni skozi vsa stoletja. Tudi v prvih Ustavah, v Vidovdanski in vseh ostalih se je govorilo o enakopravnosti pred zakonom. Toda naš narod, naši narodi vedo, da je ta enakopravnost ostala le na papirju. Gre za dejansko enakopravnost in to v političnem, nacionalnem, ekonomskem, kulturnem ter državnopravnem pogledu.

V drugem pogledu našega načrta Ustave, ki nosi naslov »Ljudska oblast«, v 6. členu beremo sledeče: »V Federativni Ljudski Republiki Jugoslaviji izvira vsa oblast iz ljudstva in pripada ljudstvu«. V dobi tzv. teokratskih držav je oblast izvirala od Boga, toda več ali manj posredno se je ta oblast realizirala po ljudstvu. Kakor vemo, so Izraelci volili svojo vrhovno oblast, to je sodnike. Ako je »Anima humana naturaliter Christiana«, kakor pravi Tertulian, potem so vse prvine božjih zakonov ute-

lešene v človeški naravi. Te pravice so torej že v govoru večkrat imenovane: — svoboda, enakopravnost, ki sloni na pravici in resniči. Logično je torej, da ljudstvo, ki goji v sebi nepokvarjen čut za te pravine, daje le edino ono, ker more in mora biti nosilec oblasti.

Poglejmo pa, kako ohlapno načelo so postavljali na drugi strani zvodniki in farizeji krščanskih ljudskih množic. To načelo je bilo, vsaka oblast je od Boga. Tako so v ta veliki okvir lahko dali slike vseh tiranov in diktatorjev, od Pilata, ki je obsodil Krista, preko Nerona, ki je dal sežigati njegove učence, pa tja do Mussolinija in Hitlerja. Zato se je lahko pristržno pozdravljalo v Ljubljani škof Rožman s krvnikom slovenskega naroda, SS generalom Roesenerjem. Zaradi priznavanja vsake oblasti so bili odlikovani katoliški škofje in drugi cerkveni dostojanstveniki od največjega krvnika, ki ga je kedaj rodila hrvatska mati, od Paveliča. Ti gospodje so hote izpustili pojmovno ali besedno izraz pravična oblast. Kajti ako oblast ni pravična, to se pravi, ako ne obsega v sebi vse to že omenjene pravine, ni oblast, ampak je nasilje. Fašistična oblast, ki jo je izvajal pri nas in v svetu okupator, pa je negacija vsebine oblasti, zato je izpadla kot nasilje in proti temu nasilju se je dignil narod, ljudstvo kot resnični in upravičeni nosilec oblasti. Znake take ljudske oblasti, ki nosi krščansko-etične pravine, lahko zasledimo že v prvih krščanskih stoletjih. V teh verskih občinah so bili vsi pripadniki medseboj istih misli, to se pravi enaki. Pripadnikom neljudske oblasti takratnega rimskega imperija se je zdela ta nova družba dokaj čudna in so rekli: »Glejte, kako se ljubijo medseboj!«

Enakopravnost, svoboda, pravica, enakost, za vse te osnove srečnega in zadovoljnega življenja ter mirnega sožitja med posamezniki kakor med narodi pa morajo biti dani ekonomski pogoji. Ti ekonomski pogoji so dani, ti se ustvarjajo pri nas in so formulirani v četrtem poglavju naše Ustave pod naslovom: »Družbena ekonomska ureditev«. Ves krščanski etos v prvih stoletjih krščanstva se je poleg verskega, duhovnega življenja, odražal še posebno v ekonomskem družbenom življenju. »Apostolska dela«, ki opisujejo življenje prvih krščanskih občin, nam pokažejo jasno sliko takratnega ekonomskega življenja prvih krščanskih občestev. V besedi: »Vse je bilo vsem skupno; kar je kdo posedoval, je dal onemu, ki ni imel«, je to najjasnejše izraženo. Najznačilnejši stavek je pa: »Reveža ni bilo med njimi«. Ker je bila ekonomska enakost med njimi, je vladala tudi prava medsebojna ljubezen. Ta zunanji izraz te resnične ljubezni, to je duhovne in materialne enakosti, je torej vtele-

šena v naši Ustavi v četrtem poglavju. Ne samo vtelešena, ampak je postala že stvarnost. Če je temu tako, potem se vprašamo, kako je mogoče, da so nekateri oznanjevalci Evangelija, to je predstavniki cerkve nasprotni našemu načrtu Ustave v celoti, kakor tudi v posameznih členih. Posebno jih bode v oči člen 19., ki govori o agrarni reformi. Tako nasprotno stališče je vsaj v katoliški cerkvi že zelo staro in datira od Konstantina in njegovega edikta, ko se je cerkev oziroma človeški element v cerkvi tesno povezal s takratnim protiljudskim režimom. Ta povezava je postajala vedno tesnejša. Proti takim zlorabam evangelijskega nauka, je nastopil že Kristus sam za časa svojega življenja. Obstojal je veliki prepad, ki je zijal že takrat v družbi. Bičal je takratne predstavnike kapitalističnega reda z besedami: »Gorje vam pismouki in farizeji hinavci ker požirate hiše vdovam, medtem ko hinavsko opravljate dolge molitve; zaradi tega boste ostreje sojeni«.

Dosledno, kakor učitelj so se borili tudi njegovi učenci za socialno enakost. Apostol Jakob je znan po svojem pismu, kjer kliče gorje nad bogatine! Čujte vi bogatini! Za iste ideale so se borili tudi cerkveni očetje, Ivan Zlatoust, Justin, Ciril Aleksandrija, Auguštín in drugi. Cerkveni koncil v Vieni 1. 1311 je sprejel celo moralno dogmo o prepovedi jemanja obresti s stališča, da so obresti plod tujega, neplačenega dela. Radi tega prav lahko s krščanskega evangelijskega stališča sprejmemo tudi člen 19.

»Velika zemljiška posestva ne morejo na noben način biti v zasebnih rokah«. Prvi kristjani so prodajali svoje njive in denar razdelili med potrebne. Danes njihovi nasledniki krčevito branijo cerkveno zemljo, svoje hiše in tzv. katoliška podjetja. Ali se to strinja morda s Kristusovim navodilom, ki ga je dal svojim učencem: »Kdor hoče biti popoln, naj proda vse in naj hodi za menoj«. Mislim pa, da se zahteva od oznanjevalca Evangelija vsaj delna stopnja popolnosti, če že ne popolnost sama. Ko je Kristus vabil svoje učence, so ribiči potegnili čolne h kraju, popustili vse in šli za njim. Kako to, da je bila sprejeta na Koncilu v Vieni prepoved o jemanju obresti, danes pa imamo v Cerkvenem zakoniku, ali Codexu navodilo, da celo nalog, da se mora ves cerkveni odvišni denar nalagati v hranilnico na obresti. Kakor sem že omenil, se je začel človeški element v cerkvi vračati v takratni vladajoči družbeni red, to je feudalizem in dalje v zgodni kapitalizem, dokler ni postal po svojih uradniških zastopnikih zagovornik najbolj razvite oblike imperializma, to je fašizma. Iz tesne povezave so sledile materielne

precedence in oblast iz teh so nadalje izvirali zopet pravni privilegiji, ki so jih predstavniki cerkva uživali od vseh protiljudskih režimov. Nekoč so prvaka apostola Petra vezali v železne verige, danes pa so zvezali njegovega naslednika v zlate verige. Najbolj številne privilegije so predstavniki cerkva, zlasti visoki kler dobivali v času feudalizma. Nosilci hierarhičnih stopenj v cerkvi so se takrat rekrutirali po večini iz svetnih potentatov, to je cesarjev, kraljev, grofov in baronov. Zato je cerkev, kar se tiče priznanja ekonomske strukture in razdelitve ekonomskih dobrin, bila protiljudska. Priznam, da so nastopali reformatorji, ali že to je dokaz, da nekaj ni bilo v redu. Frančiška Asiškega gotovo ne bi bilo treba, če bi obveljala praksa prvih krščanskih občin. Z vedno tesnejšim sodelovanjem visokega klera z izkoriščevalci širokih mas, ugašajo v zgodovini cerkva in verskih skupnosti svetli zvon enakosti, bratstva in ljubezni.

Enakost med verniki, ki je bila v prvih časih krščanstva živa in je prežela vsakega vernika, ta enakost se je sedaj izživljala le v besedni enakosti. Svoboda vesti in veroizpovedi se je spremenila v moralni pritisk, mnogo kje celo v fizično nasilje. Saj vemo za nasilno pokristjanjenje cele vrste narodov. To pokristjanjenje se je izrabljalo za zavojevanje kolonijalnih narodov. Saj imamo najnovejši primer takšnega kolonijalnega zavojevanja z zlorabljanjem vere v Abesiniji. Metoda znanstvenega prepričevanja in širjenja evangeljskega nauka, se je spremenila vsled tesne povezanosti s protiljudskimi režimi v kolonijalno osvajanje in širjenje vere z ognjem in mečem. Prepričevalna beseda v borbi z idejnimi nasprotniki se je zamenjala v srednjem veku z inkvizicijo.

Potem, ko je cerkev izgubila celo delež pri državni oblasti, se je cerkev v teoretični borbi obdala z visokim zidom cerkvenih zakonov in drugih sinodalnih predpisov. Objektivni ekonomski nauk cerkvenih očetov je šel v pozabo in cerkveni moralni sociologi so sprejeli nauk liberalizma, to je subjektivistične ekonomije. Čudno maščevanje! Bili so v najostrejši borbi z meščanskim liberalizmom, sedaj pa so podlegli in sprejeli njihove ekonomsko teorijo in prakso.

Zakaj so ti visoki cerkveni krogi ali vsaj nekateri od teh proti ločitvi cerkve od države? To zaradi tega, ker jih je več stoletno sožitje napravilo hladne. Iz gorečnikov so postali le uradniki, ne pa oznanjevalci Evangelija. Ne marajo se rešiti toplega objema v katerega jih je vrgel, kot ljudi, ekonomsko-politični razvoj. Mesto nekdanjega dinamičnega načina življenja, »Veselega oznanila«, mesto prvokrščanske apostolske iz-

najdljivosti in svobode, so se nujno prelevili v statične katederske učenike »postave«. Ločitev cerkve od države bo sprostitev iz tega tesnega objema, je zamenjanje, ali če hočete povrnitev v pravo krščansko življenje prvih stoletij. Množice vernikov z redkimi pastirji so to uvidele in zato pozdravljajo ta člen Ustave. Ljudstvo je prišlo do spoznanja, kar je v njegov prid, vodniki pa so ostali slepi. Njim velja Kristov: »Gorje Vam učiteljem postave, ker ste vzeli ključ do spoznanja; sami niste vstopili in tistim, ki so hoteli vstopiti, ste zabranili«.

Ločitev cerkve od šole. Kakor proti ostalim osnovnim načelom, so se dvignili cerkveni predstavniki tudi proti členu 37, to je ločitev cerkve od šole. Kako je glede tega v drugih državah, v Franciji, v Ameriki? Ali morda tam peša versko življenje? Ali vzemimo Sovjetsko Zvezo, ali ne priznava celo uradna Kongregacija za vzhodna vprašanja v Vatikanu, da je versko življenje v Sovjetski Zvezi bolj živo kakor nekoč v caristični Rusiji, ko je bila cerkev dekla državi. Koliko verne inteligence je dala Francija, pa čeprav ni bilo verouka v šolah. Duh božji veje kjer hoče, tudi izven šolskih prostorov.

Pri nas pa je še en razlog, ki govori za ločitev cerkve od države in šole in to — uporaba vere v politične svrhe. Politični katolicizem je vpregel v svoj voz cerkev in pastirje in ga hoče imeti še danes vpreženega. Kako spretno in sistematično je izrabljajal klerikalizem s pomočjo oblasti verski moment v Sloveniji! Od Zadrúžne zveze in njene centrale — Zadrúžne Gospodarske Banke, ki naj bi služila kot materialna podlaga, sila in moč političnega klerikalizma, pa do nabožnega časopisja, prosvetnih in nabožnih organizacij, je vse služilo v znamenju vere, političnim reakcionarnim strujom. Politični katolicizem je pokazal svoje lice posebno v tej osvobodilni borbi. Narod ga je razkrinkal in noče več da se povrne staro, kakor so podpisniki Pastirskega pisma sami izjavili s stavkom: da je cerkev imela več pravic v stari Jugoslaviji, kakor v Federativni Ljudski Republiki Jugoslaviji. Da priznam; gospodje hierarhi, so imeli več pravic, verniki pa so bili sužnji političnega katolicizma misleč da gre za verske dobrine. Zato ljudstvo, ki je spregledalo, noče več nazaj, marveč hoče le naprej.

Cerkveni zakon ali civilni zakon si po splošnem naravnem pravu, ki je tudi božje pravo podelita, oziroma data, zakona sama. Verniki pa, ki so pravi verniki, bodo ta prirodni zakon dvignili v zakrament s tem, da se bodo po opravljeni civilni poroki, po volji in prepričanju poročili v cerkvi svoje veroispolnili. Obveznost in veljavnost samo cerkvene poroke, bi delala

in je delala mnogim zakonskim drugom nasilje v vesti. Treba se je bilo izpovedati, treba je bilo iti k izpovedi in če ta človek ni pripadel več veroizpovedi, je to bilo nasilje. Vprašam, zakaj se gospodje v visokih krogih niso razburjali glede tega za časa okupacije, na Štajerskem in Gorenjskem? Zakaj takrat niso protestirali? Čemu takrat niso izdali Pastirskega pisma v katerem bi poleg drugih pravic zahtevali tudi obveznost in veljavnost cerkvenega zakona? Molčali so! Molčali so zato, ker so bili povezani z okupatorjem in njegovim sistemom, ki je v tla poteptal vse etične dobrine. Mesto protesta so afirmirali krivično oblast. Mesto interdikta in ekskomunikacij so blagoslovljali orožje in zaprisegali izdajalsko svojat, ki je šla v borbo proti zvestim sinovom našega naroda.

Tovariši poslanci! Štiriletna borba je bila nova stvarnost, ki je daleč od preteklosti. Ta nova stvarnost je realizirana, bedno izražena v načrtu Ustave. Vsi nasprotniki pa, mislim posebno na visoki kler, pa niso sodelovali o tej stvarnosti štiriletna borbe, ampak so se borili proti njej. Zato te nove stvarnosti kodificirane v Ustavi ne marajo in ne morejo sprejeti in zato tudi od te Ustave nimajo ničesar pričakovati.

Osnovna načela Ustave pa so popolnoma v skladu s krščansko etiko, pač pa so v nasprotju s krivo interpretacijo evangelijskega nauka, ki jo širijo novodobni farizejski učeniki.

Zato izjavljam še enkrat v svojem imenu in v imenu vseh slovenskih partizanskih duhovnikov, da bom glasoval za Ustavo. (Burno ploskanje).

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik Dobrosav Tomašević.

Dobrosav Tomašević (*Izborni srez valjevski, NR Srbija*): Drugovi, bračo narodni poslanci, izjavljam da ću glasati u načelu za ovaj nacrt Ustava, jer smatram da je on pravi izraz narodne volje i verna slika našeg političkog, ekonomskog i društvenog života svih naroda Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Pre svega hoću da podvučem, da kao zemljoradnik i pripadnik Saveza zemljoradnika glasam za ovaj nacrt Ustava zbog toga što vidim, prvo, da je ono veliko zlo koje je u staroj Jugoslaviji dovodilo naše narode do teških nesuglasica i borbi, da je to centralističko uređenje uklonjeno i da Ustav ozakonjuje federaciju, federativno uređenje zemlje, u kojoj svi naši narodi uživaju potpuno jednaka prava, i, drugo, što ovim nacrtom Ustava utvrđujemo, ozakonjujemo republikanski oblik vladavine u zemlji, onaj oblik vladavine koji su svi naši narodi želeli, jer

nani je monarhistički oblik vladavine pokazao koliko teško i kakve teške patnje podnose narodi kad jedna mala šaka ljudi drži vlast u svojim rukama. Narod je bio izvan vlasti i nije imao nikakvog uticaja na vlast. I, eto, zbog toga glasaćemo za ovaj nacrt Ustava.

Demokratija, to je, po našem mišljenju, osnovni princip naprednog društvenog uređenja. Demokratija, puna politička demokratija, koju nam ovaj nacrt Ustava garantuje, znači uslove koji nam obezbeđuju da neće biti povlašćenih i podvlašćenih, da neće biti gladnih i golih, na jednoj, besnih i obesnih, na drugoj strani. Ravnopravnost je bitan uslov za složan, za napredan i za srećan život naših naroda u Jugoslaviji. Po našem mišljenju osnovna karakteristika nacrtu Ustava ukazuje na ogromnu načelnu razliku između ovog Ustava i ustava bivše Jugoslavije. Ovaj Ustav ozakonjuje političko, ekonomsko i društveno stanje u našoj zemlji, izgrađeno od naroda u Narodno-oslobodilačkoj borbi. Nasuprot ustavu bivše Jugoslavije, ovaj nacrt Ustava svojim odredbama omogućava slobodan i nesmetan ekonomski i društveni razvitak naših naroda.

Ja se moram, drugovi, vratiti na ono uređenje bivše Jugoslavije, u kojoj se, kao što znate, bilo zacarilo bezvlašće, u kojoj je harala protivnarodna vlast. Takvo stanje je još više ugrozilo i onako težak položaj radnika i seljaka, dovelo je dotle da je narod bio ekonomski potpuno iscrpljen, a da bi ekonomski mogao biti iscrpljivan, on je morao biti prvo politički porobljen. U takvom razvoju događaja kod nas vlastodršci su se držali parole: vlast i kapital u što manje ruku. Nasuprot tome ovaj naš Ustav garantuje da svu vlast daje narodu i da narod kroz svoje biračko pravo ozakonjuje i sprovodi svoju narodnu vlast — to je Narodni front. Kroz narodnu vlast održava se radni narod na svom socijalnom položaju tako, da eksploatacije nad radnim narodom više ne može uopšte biti. Mi smo, u Srbiji, imali pre rata teškoća ekonomskih i političkih, ali kroz borbu koju je srpski narod, srpsko seljaštvo vodilo za svoja ekonomska, socijalna i politička prava, padao je, dizao se ali nikad nije prestajao da se bori kako sa eksploatatorima, tako i sa monarhistima koji su bili glavni zaštitnici izrabljivačke politike u bivšoj Jugoslaviji. Di bi se, ukoliko je to u onim uslovima bilo moguće, spasli od te eksploatatorske politike, mi, zemljoradnici, počeli smo da se udružujemo u ekonomske zajednice. Uporedo sa političkom borbom, osnivanjem zadruga seljak se borio za zaštitu svojih ekonomskih interesa. Ukoliko je seljak više osiromašio, toliko su zadruge brojno jačale; ali je režim i tu zavladao svoje

prljave prste tako da već 1937 godine dolazi onaj famozni zakon, koji su Korošec i kompanija napravili, da su zadrugarstvo pretvorili prosto u svoju fašističku priču. U starom srpskom zakonu o zadrugama koji je donesen krajem prošlog veka bilo je osnovno načelo da je zadruga udruženje ličnosti a ne kapitala, tako da ste morali imati koliko god hoćete udela, ali uvek samo jedan glas. Koliko god uložili udela, višak, ušteda deljena je prema tome koliko je ko bio veran zadrugi, koliko je ko u nju kupovao. To će reći da je zakon davao prava da jedan siromašan čovek, koji ima jedan udeo i deset članova u zadrugi, pa zato troši i nabavlja više robe, ima i više dobiti, nego onaj ko ima 10 ili 20 udela, ali manje troši pa otuda ima i manje dobiti. Dobit se, dakle, delila prema pazaru, dok je novi zakon od 1937 godine uzeo sasvim drugi princip i dao više onima koji imaju više udela. I trgovci su mogli biti zadrugari itd. Zbog toga su zadruge došle u vrlo težak položaj.

U Srbiji danas imamo 3440 zadruga sa 263.446 zadrugara. Kao što vidite zadrugarstvo je u Srbiji dosta dobro razvijeno, i sada, kako naš Ustav predviđa, zadruge treba da odigraju veoma važnu ulogu koja će mnogo pomoći zadružnom sektoru, kako u razmeni dobara, tako i u podizanju proizvodnje poljoprivrednih dobara. Zemljoradničke zadruge su za to spremne; one će prihvatiti taj svoj zadatak, tako da će zadrugarstvo pomoći državnom sektoru u izgradnji i obnovi naše domovine. Zadrugarstvo, kao što sam već kazao, naročito proizvođačko zadrugarstvo, mora da bude na potrebnoj visini kako bi mogli postići ciljeve obnove. Nas zemljoradnike naročito interesuje veliki progres koji je učinjen i što se sa ovim nacrtom Ustava garantuje da će se agrarna reforma i njeni zakoni privesti u delo onako kako to traže interesi najširih i najsiromašnijih seljačkih masa. Mi smo u predratnoj Srbiji, a posle u Jugoslaviji, bili, takoreći, došli rasturanjem kućnih zadruga do velikog procenta vrlo malih, sitnih zemljoradničkih poseda. Osim toga priraštajem stanovništva zemlja je većim delom prelazila u ruke onih koji je nisu obrađivali. Zemljoradnik je ostao sa malim posedom i taj mali posed u onom kapitalističko-bankarskom sistemu propadao je svakog dana sve više. Čak i paragraf 471, koji je štitio naglavicu u Srbiji, i on je izigravan na razne načine kako da se od zemljoradnika oduzima zemlja. Čak su i sudovi radili takve stvari da poverilac tuži dužnika za zauzeće zemlje i sud na osnovu priznanja dužnika dosuđuje zemlju poveriocu i tako onaj zemljoradnik sa pet sinova od 2 ha prenosi pola hektara ili ceo hektar na onog koji ima mnogo više zemlje.

Dakle, vidite, koliko je to teška stvar bila za našeg zemljoradnika. On je bio prinuđen na taj način, ostajući bez zemlje, da uzme torbu, da ide u grad i da traži zaposlenje, da traži rada, da propada u izbama i krčmama, jer posla nije mogao naći. Niko nije vodio računa o propadanju tih seljačkih porodica, •boleštinama među seoskom decom itd. itd. I vidite, sav taj svet se danas raduje da je ovaj Ustav zagarantovao već doneseni Zakon o agrarnoj reformi, da će doći do zemlje, da će biti vlasnik one zemlje koju je svojim znojem natapao. I baš zbog toga zemljoradnik s pravom može da kaže da je ovaj Ustav seljačko-radnički Ustav, da je to Ustav koji jemči političku, odnosno ekonomsku slobodu radnog naroda sela i grada.

Kada je u bivšoj Jugoslaviji radnička klasa bila stavljena van zakona, a seljačka klasa isto tako porobljena, onda su tek počeli da jačaju radnički i seljački pokreti tako da je režim monarho-fašistički morao da pribegne na kraju krajeva, poslednjem sredstvu, a to je otvorenoj diktaturi. I šesti januar obeležio je početak otvorene diktature u bivšoj Jugoslaviji.

Iako je narod bio za slobodu, iako je radni narod sela i grada bio za to da uživa plodove svoje ujedinjene domovine, nije uspeo to i da doživi, jer je monarho-fašistički režim prvom prilikom, kada mu se ukazala, predao i državu, predao i narodnu nezavisnost u ruke krvavog fašizma. Otvorenim izdajstvom vrhova narod je pao u ropstvo. I baš tada, kada se mislilo da je sve izgubljeno i kada je besna kosa fašistička kosila po Evropi i kada se verovalo da će se teško moći stati na put toj podivlja-loj hordi, kad su fašisti kezili zlikovačke čeljusti pred Moskvom i Lenjingradom, naša narodnooslobodilačka borba, naša narodna vojska prožeta verom u sebe, u bratsku Crvenu armiju i saveznike, išla je iz pobede u pobedu, pod vođstvom heroja Tita i zaista izvojevala pobedu, uz pomoć naše bratske Crvene armije i ostalih saveznika. (Aplauz).

Vidite, drugovi i braćo, tu našu borbu, narodnooslobodilačku borbu i njene tekovine formuliše i ozakonjuje ovaj naš Ustav. On je ozakonjenje narodne vlasti, slobode, jedinstva i bratstva, sloge, federacije, republike, demokratije, socijalizma i ravnopravnosti. I baš zbog toga što je naročito istaknuto da su radnik i zemljoradnik, radnik i seljak nosioci vlasti, nosioci obnove, nosioci rada, nosioci demokratije, nosioci nove vlasti i novog pravnog poretka, taj seljački narod s velikom pažnjom, velikom naklonošću i velikom ljubavlju odobrava i pomaže narodnu vlast, da izgradi njezine temelje, da učvrsti političku i ekonom-

sku vlast u zemlji. Iz svih tih razloga ja ću glasati za ovaj nacrt Ustava. (Buran aplauz).

Pretsednik: Određujem odmor od 10 minuta.

(Posle odmora)

Pretsednik: Nastavljamo sednicu. Ima reč narodni poslanik Jovan Veselinov. (Aplauz).

Jovan Veselinov (Izborni srez Novi Sad II, NR Srbija): Dru-govi i drugarice narodni poslanici, u potpunosti se slažem sa nacrtom Ustava koji je podnelo Ministarstvo za Konstituantu i sa dopunama koje je uneo Odbor. Isto tako slažem se sa izveštajem koji je podneo drug Moša Pijade, i sa odgovorima koje je dao drug Đilas na primedbe koje su učinjene sa raznih strana na naš Ustav. Hteo bih da se samo dotaknem nekih pitanja u vezi s našim Ustavom.

Iz izveštaja druga Moše Pijade vidi se: da je ceo Ustavotvorni odbor jednodušno usvojio predloženi Ustav i da je ceo Ustavotvorni odbor jednoglasno usvojio i primedbe i dopune koje su unesene u nacrt Ustava. Ja verujem da će i naša Ustavotvorna skupština isto tako jednodušno usvojiti čitav Ustav. Ovakvo držanje, ovakav stav i Ustavotvornog odbora i naše Ustavotvorne skupštine samo je odraz onog političkog jedinstva naših trudbenika koje je dosada već ostvareno. Oni kojima još nije jasno to već ostvareno političko jedinstvo naših trudbenika nisu shvatili one duboke socijalne i političke promene koje su se odigrale u našoj zemlji. Oni kojima se ne sviđa političko jedinstvo trudbenika u našoj zemlji protivnici su, neprijatelji su i svih onih društvenih i političkih promena koje su se odigrale u našoj zemlji. Kada mi govorimo o političkom jedinstvu trudbenika naše zemlje, koje je došlo do izraza i na izborima i ovde u našoj Narodnoj skupštini, mi tada mislimo na pravo, istinsko političko jedinstvo trudbenika naše Republike. Takvo jedinstvo kakvo je ostvareno kod nas sasvim je moguće da postoji, ono postoji, i ono će postojati. Za takvo političko jedinstvo mi imamo jednu sasvim određenu, konkretnu društvenu i ekonomsku bazu. Političke prilike koje vladaju u našoj zemlji, rešenjem čitavog niza političkih i društvenih pitanja, stvorile su takve uslove u našoj zemlji, da je moguće da se zamisli i potpuno ostvari političko jedinstvo trudbenika naše zemlje. I kada neki iz inostranstva govore da kod nas postoji diktatura, ili ovo i ono, tvrdeći da smo silom ostvarili jedinstvo, da je ono prividno,

mi im odgovaramo da je to političko jedinstvo stvarni odraz onih velikih i dubokih promena koje su se odigrale u našoj zemlji. Te promene naše su svoga potpunog izraza i u Ustavu koji je pred nama. Ustav koji govori i o toj novoj ekonomici naše zemlje, o velikim političkim promenama koje su se odigrale u našoj zemlji, pokazuje i perspektive razvitka naše zemlje i daje jemstva da će se to političko jedinstvo trudbenika naše zemlje još više učvrstiti i pojačati. Tu postoji puna zajednica interesa svih trudbenika naše zemlje i seljaka, i naših radnika i naše napredne inteligencije. O tome odredbe Ustava jasno govore.

Hteo bih dalje da se dotaknem, takode, jednog problema koji tretira naš Ustav. To je problem nacionalnih manjina. U članu 13 predloženog Ustava govori se da je nacionalnim manjinama zagarantovana nacionalna kultura i potpuna upotreba maternjeg jezika. Da ovo nije samo parče papira i da to nije samo neko obećanje, dokaz je naša današnja politika prema nacionalnim manjinama. Mi smo vodili pravilnu politiku prema nacionalnim manjinama i tada kad nije bilo nikakvih pisanih zakona, tamo gde se nalazila Narodnooslobodilačka vojska i gde smo imali naše narodne vlasti. Mi smo produžili pravilnu politiku prema nacionalnim manjinama i od prvih dana po oslobođenju naše zemlje. Mi smo u Bačkoj na jednoj strani gonili ostatke Hortijevih bandi, a na drugoj već smo otvorili mađarske škole, izdavali štampu na mađarskom jeziku, otvorili kurseve za mlade mađarske učitelje itd. Isto tako radili smo i na Kosovu i Metohiji. Dok smo s jedne strane progonili balističke bandite, te slugeranje neprijatelja, koji žele nered na Balkanu, neprijatelje naših naroda i albanskog naroda, na drugoj strani naše vlasti počele su da ispravljaju sve nepravde koje su prema Šiptarima činili protivnarodni režimi stare Jugoslavije.

Što se išlo dalje u učvršćivanju naše države, naša politika prema nacionalnim manjinama postajala je sve jasnija. Danas mi i Ustavom hoćemo da zagarantujemo prava nacionalnih manjina u okviru naše države.

Kad je reč o nacionalnim manjinama mi treba da kažemo nekoliko reči i o tome kako te nacionalne manjine treba da se osećaju u ovoj državi. Mi se vrlo dobro sećamo izjave koju je drug Tito dao odmah posle parlamentarnih izbora. Drug Tito je rekao da nacionalne manjine u našoj zemlji treba da smatraju ovu državu svojom državom i treba da vide u razvitku naše zemlje i svoj sopstveni napredak. Znači: mi ne možemo dozvoliti, naša nova država ne može dozvoliti da se nacionalne ma-

njine upotrebljavaju u borbi protiv naše mlade Narodne Republike, da se od nacionalnih manjina pravi instrumenat, oruđe u rukama onih neprijatelja naše zemlje, koji se nalaze izvan naše zemlje. Drugim rečima to znači na naša narodna država ne može dozvoliti i da se prava, koja se daju nacionalnim manjinama, ne mogu tako razumeti — nikako se ne mogu tako razumeti — da se ovde mogu stvarati razne revizionističke organizacije, iredentističke organizacije, organizacije koje treba da odigraju ulogu pete kolone. Naše nacionalne manjine, dobivši prava koja im u ovoj državi pripadaju, prava koja su mogli da dobiju samo u našoj demokratskoj Narodnoj Republici, moraju da budu svesne i svojih obaveza prema ovoj državi. Mi ne možemo imati nacionalne manjine, kako je rekao drug Tito, koje neće smatrati ovu zemlju svojom zemljom, nego neku drugu zemlju. Baš demokracija našeg Ustava i demokracija režima koji vlada u našoj zemlji ogleda se i u toj našoj pravilnoj politici prema nacionalnim manjinama. Naša država ne bi mogla biti demokratska ako ne bi imala takav određen, sasvim pravilan stav prema nacionalnim manjinama. Da je to tako i da nacionalne manjine mogu uživati svoja prava samo u zaista demokratskoj zemlji najbolje se vidi iz onog što se događa u nekim susednim zemljama sa nacionalnim manjinama i sa slovenskim nacionalnim manjinama. Mi smo čitali i ovih dana u našoj štampi da se mađarske vlasti, vlada Mađarske, nepravilno odnose prema slovenskim nacionalnim manjinama u Mađarskoj, da im zabranjuju škole na maternjem jeziku, da im zabranjuju da govore svojim maternjim jezikom, da im zabranjuju sve ono što je nužno da bi se očuvali kao slovenska manjina u Mađarskoj. Mi znamo kako se postupa u Grčkoj sa našom braćom Makedoncima. Vidi se jasno da one zemlje koje nisu demokratske, koje nisu uspele da izvrše demokratski preobražaj, nisu mogle da obezbede i da imaju pravilan stav prema nacionalnim manjinama.

Taj nepravilan stav prema nacionalnim manjinama u Mađarskoj ne zadržava se samo na tome što vladajući krugovi u Mađarskoj imaju nepravilan stav prema slovenskim manjinama. Mi smo, takođe, čitali u našoj štampi da se u Mađarskoj povampiruje i velikomađarski šovinizam, da se u Mađarskoj i sad neki ljudi zanose mišlju da treba stvoriti neku sentištvenu Mađarsku, da ima i takvih u Mađarskoj, koji sede čak i u vladi, a koji žele da nastave onu politiku koju je vodila mađarska reakcija posle poraza u Prvom svetskom ratu. Ako pogledamo spoljnu politiku koju oni sad propovedaju, videćemo da je slična, kao i jaje jajetu, onoj politici koju su propovedali mađarski imperi-

jalisti posle Prvog svetskog rata. Naš narod daće dostojan odgovor i tim novim imperijalističkim planovima mađarske reakcije, iako mi znamo da poražena mađarska reakcija ne bi mogla voditi uporno takvu politiku, ne bi mogla postavljati takve zahteve da nema izvesnu podršku od onih reakcionarnih krugova u svetu koji nisu za ovakav mir, koji nisu za to da i narodi Balkana i narodi Evrope žive u miru i izgrađuju svoju bolju budućnost. Mi ćemo, razume se, produžiti s našom pravilnom politikom prema nacionalnim manjinama i ukazaćemo im da je njihova budućnost povezana za budućnost svih naroda Jugoslavije i da je Demokratska Federativna Jugoslavija, Jugoslavija ravnopravnih naroda najbolja garantija da će zaista u našoj zemlji uživaju sva prava koja im kao nacionalnim manjinama pripadaju, ne osvrćući se na provokacije koje se vrše na našim granicama.

Hteo bih, drugovi, da kažem još nekoliko reči o drugu Titu, kao duhovnom tvorcu našeg Ustava. Mislím kad govorimo o našem Ustavu, o svima njegovim progresivnim odredbama da govorimo o našoj Jugoslaviji, o našoj današnjoj stvarnosti. A naša današnja stvarnost najuže je povezana baš sa imenom druga Tita. Ako pogledamo Ustav i ono što je drug Tito radio za vreme narodnooslobodilačkog rata, kad pročitamo govore koje je on održao i ono što je napisao, videćemo da sve ono što naš Ustav sadrži, da su to misli druga Tita kojima je on vodio naš narod još od početka narodnooslobodilačkog rata, pa do danas. Još kad se povela narodnooslobodilačka borba u našoj zemlji, ljudi koji su se digli na ustanak protiv okupatora već su tada verovali i čvrsto stajali na tome da oni treba posle pobeđe nad okupatorom i u izgradnji svoje zemlje da se bore za srećnu budućnost pod rukovodstvom druga Tita. Da je neko borcima rekao da je drug Tito samo vojskovođa i da ćemo posle videti ko će zemljom dalje rukovoditi, jasno je da bi to oslabilo otpor i demoralisalo narod.

Kada smo donosili političke zakone mi smo pretresli pojedina pitanja naše zemlje. Kada je bila reč o pravima žene mi smo govorili da su naše žene ta prava već izvojevale u toku narodnooslobodilačkog rata. To je tačno. Ali onaj ko je pokrenuo žene u borbu da izvojuju svoja politička prava bio je naš drug Tito.

Mi danas govorimo o odbrani naše otadžbine kao najvećoj svetinji i dužnosti svakog građanina. A tu ljubav prema otadžbini u toku narodnooslobodilačkog rata razvijao je niko drugi do drug Tito.

Mi danas govorimo o našoj omladini kao o najznačajnijem faktoru u našoj privrednoj izgradnji. Veliku ljubav prema domovini, sve sposobnosti koje naša omladina u sebi ima, pravilno je kanalisao u pravcu korišćenja državi i narodu opet drug Tito.

Mi danas govorimo o novoj ekonomici naše zemlje, o kojoj se govori i u našem Ustavu, a osnovne smernice te naše nove ekonomike svakako je dao drug Tito.

I zato sada možemo sa pravom reći da je drug Tito duhovni tvorac našeg Ustava. (Burno odobravanje u celoj skupštinskoj dvorani).

Narodni poslanici Srbije, članova Kluba Narodnog fronta, izjasnili su se da će glasati sa Ustav u celini. Ja ovde još jedanput podvlačim da će narodni poslanici Srbije glasati za predloženi Ustav. (Živo odobravanje).

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik Radosav Gadžić. (Aplauz).

Radosav Gadžić (Izborni srez homoljski, NR Srbija): Dru-govi narodni poslanici, govorim kao demokrata u Frontu. U staroj, bivšoj monarhističkoj Jugoslaviji mnogo se pisalo i mnogo se govorilo o demokratiji, ali su široke narodne mase najmanje osećale tu demokratiju.

Ja sam poslanik iz kraja gde pretežno živi vlaški elemenat koji je za vreme monarhističke Jugoslavije smatran kao neka niža rasa. Tome narodu najmanje se posvetila pažnja, najmanje se gledalo na taj narod, tako da smo mi imali sela u kojima godinama nije bilo učitelja, a imali smo poneka sela gde uopšte nije bilo učitelja. A i ono što je postojalo učiteljskog kadra nije mu se služilo u zabačenim selima Homolja. Tako je neko intervencijom poslanika, neko preko svojih prijatelja izbegavao homoljska sela i prelazio u mesto gde mu je bilo zgodnije, a naš narod je tamo ostavljen na milost i nemilost tadašnjeg režima, tako da su naši seljaci slali decu po četiri do pet kilometara iz jednog mesta u drugo samo da bi posećivala školu.

Od oslobođenja naovamo, iako pod vrlo teškim posleratnim uslovima, ipak se uspelo da bar svako selo dobije po jednog učitelja, a u većim selima po dva, pa i tri. Seljaci potpuno uvi-daju i ubeđeni su da današnja naša Vlada mnogo radi i da se brine o narodu.

Naš srez za sve vreme dao je svega 4 učitelja, koje sada imamo u našem srezu, i jednog jedinog inženjera. To su ljudi koji su se pod vrlo teškim uslovima školovali, zato što su iz

siromašnih porodica. Dakle, jedan srez od 27.000 stanovnika ima 4 učitelja i jednog inženjera.

Naš srez prvi put sada izabrao je poslanika iz svoje sredine. Za 30 godina uvek su mu nametali poslanika, da kažem odavde iz Beograda, jer stari režimi su uvek postavljali poslanike iz Beograda. Međutim, pre 30 godina, naš srez je imao svoga poslanika, ali to su obično bili ljudi bogataši, kapitalisti, zelenashi, koji su novcem potkupljivali taj narod. Iako je Srez homoljski 95% seljački, uvek mu se nametalo da poslanike bira iz drugih društvenih slojeva. Sada je prvi put slučaj da je ovaj srez dobio svog poslanika, i to seljaka.

Kada je stigao Ustav na diskusiju, bio je odmah razgrabljen. Seljaci su se interesovali da svaki pročita Ustav; o njemu se diskutovalo i na konferencijama i pojedinačno. Svuda se izražavalo veliko zadovoljstvo sa nacrtom Ustava, tako da i reakcionarni elementi nisu mogli da daju neke primedbe. Narod je zadovoljan, zadovoljan je i zato što mu je data mogućnost u novoj državi da i on učestvuje i da daje sugestije prilikom izrade jednog osnovnog zakona svoje otadžbine. To u staroj Jugoslaviji nije uopšte bilo omogućeno. Ja na osnovu svega toga glasam kao demokrata iz Narodnog fronta u ime građana Sreza homoljskog za Ustav, i želim srećnu budućnost našoj novoj otadžbini Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji!

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik Stanko Škare.

Stanko Škare (*Izborni srez Imotski—Šestanovac, NR Hrvatska*): Drugovi i drugarice narodni poslanici, kao seljaku neobična mi je čast da mogu u ovom visokom domu da progovorim nekoliko riječi o našem novom narodnom Ustavu. Kada sam bio mlad, često sam čitao i slušao od gospode koja su obilazila sela i osnivala nenarodne stranke i branila svoje stranačke programe, da je njihov program izvađen iz narodne duše. A je li bilo tako? Nije, drugovi. Nikada oni koji su vladali i osnivali protunarodne stranke, nijesu pitali narod kakav će napraviti program. Oni bi se skupili — i to njih nekolicina — napisali program i onda svečano proglasili da je to sve napisano i izvađeno iz narodne duše. Tako je to ranije bilo sa protunarodnim stranačkim programima. A kod donošenja Ustava jedne države nije bilo ni govora o tome da se narod pita šta misli o njemu. Opet njih nekolicina, u ime ove ili one stranke, sastavljali su i pisali ustave, kupovali glasove da bi ga izglasali, kako bi se poslije po njihovom čefu upravljalo i vladalo narodom. Tako je to sve išlo dotle dok ne bi palo na pamet kakvom monarhu, kao, na pr., kralju Alek-

sandru 1931 godine, da sam donese po svojoj volji ustav, da po njemu zavede najgoru i najmračniju vladavinu, teror, pljačku i otimačinu nad narodom. Jesu li se oni koji su vladali ikada, otkada se povijest pamti i piše, usudili da na javnu diskusiju pred čitavi narod stave svoj protunarodni stranački program, a da i ne govorim o ustavu. Nijesu nikada! Jer sve ono što su oni radili, radili su protiv naroda i za zaštitu svojih ličnih i sebičnih interesa.

A danas evo, naš narodni i demokratski Ustav obišao je od grada do grada, od sela do sela, po svima krajevima naše domovine. Na vrata poslednje seoske potleušice kucao je naš frontovac sa Ustavom u ruci, zapitao i poslednjeg seljaka šta misli o Ustavu, temeljnom zakonu na kojem će počivati naša mlada Republika Jugoslavija. Pomno se raspravljalo od točke do točke, primjedbe se bilježile i slale Ustavotvornom odboru na rasmatranje i uvaženje. O njemu se svagdje govorilo, raspravljalo, vagalo, njega je narod pretresao, slao stvarne i pozitivne primjedbe, koje je Ustavotvorni odbor uvažio i unosio u Ustav, jer su one iz narodne duše, dobronamjerne i stvarne. A i sam Ustav je tako građen. Njega su gradili oni sinovi naše zemlje koji su za vrijeme rata uvijek bili uz narod, skupa sa narodom snosili sve tegobe, muke i patnje, slušali narodnu dušu, slušali je kako se bori, kako pati, gladuje i umire za slobodu i socijalnu pravdu. Noseći u sebi sve muke i patnje koje je naš narod podnio, oni su izradili Ustav za koji se može s pravom reći da je iz narodne duše; Ustav koji odgovara narodnim potrebama i novom duhu vremena i zato su ga otvoreno i muški stavili pred narod da ga sam narod ispravlja i dotjeruje prema svojim potrebama, za svoje dobro i sreću djece svoje.

Narod je slao pozitivne ispravke i, kako je rekao drug ministar Đilas, te su ispravke uvažene, jer su bile upućivane od onih koji žele dobro svome narodu. Bilo je i negativnih primjedaba na naš Ustav, mogao bih reći i drzovitih. Evo, na primjer, neka se gospoda tuže i prigovaraju kako se mogao donijeti Ustav a da oni nijesu pitani i da se nije s njima savjetovalo. Ti reakcionari izgleda kao da su zaboravili što su govorili i radili 1941 godine, kada se naš narod počeo dizati u partizane protivu okupatora i domaćih izdajica na poziv junačke Komunističke partije. Oni su govorili i preklinjali: »Ne, zaboga, nikako u partizane!« Plašili su narod: »okupator je jak, on će nas uništiti, biološki istrijebiti«, »ostavite se toga«, »čekajte«, »nije vrijeme!« Ali narod ih nije poslušao. Narod je išao u borbu. Rađe je htio biti grob, nego rob. Nijesu poslušali one koji su

kroz dvadeset i tri godine za vrijeme stare Jugoslavije sijali razdor i neslogu među naše narode, utirali put fašizmu, zavađali Srbe i Hrvate po nalogu njemačkog gestapoa, raspirivali mržnju i širili na jednoj strani veliko-hrvatski šovinizam, a na drugoj velikosrpski. A sve to proračunato za račun tuđina. Mnogi nenarodni katolički svećenik postao je za vrijeme rata sluga okupatora i krvavi ustaški zločinac. Ubijao je pravedan srpski narod, bacao ga svojom rukom u jame bezdanke i činio najsvirepije zločine. Koliki jaz je bio iskopan između naroda srpskog i hrvatskog krivnjom onih koji su raspirivali mržnju i razdor među našim narodima u staroj Jugoslaviji, to se izreći ne može. Pretila je opasnost da se međusobno potpuno uništimo i istrijebimo. Naša zemlja bi ostala pusta, to bi se, vjerujte mi, drugovi, uistinu i desilo da nije bilo narodnooslobodilačke borbe na čelu sa maršalom Titom koji je doviknuo, muški i junački, našim narodima: stojte, dosta, Hrvati i Srbi su braća, zajednički je naš neprijatelj njemački i italijanski fašizam i njihove sluge i pomagači. Na taj poziv počeo se narod osvještivati, dolaziti k sebi iz onog divljaštva u koje je bio bačen krivnjom onih koji su do jučer narodom upravljali, vedrili i oblačili, susrećao se Srbin i Hrvat, grlili se i ljubili; do jučer na nož zavađena braća došla su do spoznaje da im jednom bez drugog nema opstanka i da treba zajedničkim snagama da tuku neprijatelja. To su i činili, borili se, uništavali okupatora, kažnjavali domaće izdajice, bez razlike na vjeru i narodnost, uzdali se u junaštvo naših naroda, u majku Rusiju i njezinu Crvenu armiju.

Bratstvo i jedinstvo naših naroda u toku oslobodilačkog rata, sve se više širilo i učvršćivalo, zajedno je tekla krv i Srba i Hrvata. Zajedno su u mnogim grobovima, po šumama i gudurama diljem naše domovine, pomiješane kosti mučenika i boraca naših, izmiješani su grobovi Srba, Hrvata, Slovenaca, Makedonaca, Bosanaca i Crnogoraca. Bratstvo i jedinstvo velika je tekovina naše borbe. Nestaje i posljednjeg traga šovinizma, vjerske i nacionalne netrpeljivosti, širi se sloga i sklad među našim narodima. A to i jeste baš ono čega se najviše boje narodni neprijatelji, reakcionari. Oni su protiv Ustava. Zašto? Zato jer im nije ostavio nikakve pukotine, da bi mogli i dalje da razvijaju svoju šovinističku politiku na štetu naroda, po staroj gospodskoj paroli: zavađi pa vladaj. Propalo je to zauvijek! Neka to zapamte oni koji šalju negativne predloge na naš Ustav.

Ustav u članu 22 veli:

»Svi građani FNRJ ravnopravni su bez obzira na narodnost, rasu i vjeroispovijest.

Svaki akt kojim se građanima daju privilegije ili ograničavaju prava na osnovu razlike u narodnosti, rasi ili vjeri, kao i svako propovijedanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje i razdora, protivno je Ustavu i kažnjivo».

Eto, to je temeljni kamen na kome počiva bratska sloga i ljubav među našim narodima. Umjesto stare gospodske otrcane parole: zavadi pa vladaj, rodila se u borbi i krvi nova parola, koja je potpuno suprotna njihovoj, a koju je narod svojom borbom visoko podigao da joj vrhovi do neba stižu. Ta parola jeste: bratska sloga i ljubav, slobodan, srećan i zadovoljan narod, cijelina a ne pojedinci.

Pozivali su narod da ne ide u partizane. Nije ih poslušao. Pozivali su ga da bude poslušan i pokoran okupatoru i njegovim slugama. Nije ih poslušao. Blagosiljali su oružje najkrvavijih bandita, četnika i ustaša, raspinivali su bratoubilačko klanje. Ni to im nije pomoglo, uništili smo ih. Sada jauču zašto donosimo Ustav bez njih, bez njihovog učenog savjeta. Zašto se oni ne pitaju? Ne može dobro misliti narodu onaj koji je radio na strani fašizma i pomagao mu da naš narod uništi. Ne može narod primiti savete od onih koji su do juče služili Paveliću, Nediću, Draži Mihailoviću i svojim radom pomagali fašizam. Nikad im na srcu nije bila sreća i blagostanje narodno. Pred očima su im uvijek bili lični interesi, a to danas protiče iz svakoga akta koji oni upućuju. Mi ćemo donijeti naš demokratski narodni Ustav, jer to traže narodni interesi, jer to traži onaj patnik i stradalnik, onaj vječiti rob, na čijoj su grbači oduvijek jašili reaktionari i sa leđa mu opute gulili. Donijet ćemo ga jer to traži onaj junački borac koji je u ovom krvavom ratnom razdoblju sav teret rata nosio na svojim leđima. A to su nerazdruživi patnici i mučenici, seljak i radnik uz potporu i suradnju poštene radne narodne inteligencije. Narod je ovaj Ustav proučio, pretresao i odobrio. Volja naroda najviša je zapovijed za svakog sina ove zemlje i zato ona mora biti poštovana i uvažena.

Srećan sam i radostan kad mi je zapala čast da mogu glasati za Ustav koji garantuje bratsku slogu među našim narodima, socijalnu pravdu, koju je naš narod toliko dugo očekivao kao ozebao sunce i zato izjavljujem da ću glasati za Ustav.

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik Vida Tomšič.

Vida Tomšič (Volilni okraj Novo Mesto, LR Slovenija): Tovariši narodni poslanci! Diskusija o Ustavu, ki je zajela o poslednjih tednih na tisoče sestankih vse naše narode, je pokazala, da se nacrt Ustave v celosti sklada z interesi našega ljudstva. Diskusi-

ja o nacrtu Ustave nam je namreč pokazala, kako naše ljudstvo misli o Ustavi kot osnovnem zakonu. Ljudje so na sestankih spoznavali vse člene načrta Ustave in se ponovno prepričali, da je Ustava izraz vseh pridobitev veličastne narodno-osvobodilne borbe, ki so jo naši narodi bili pod vodstvom tovariša maršala Tita, na klic Komunističke partije. V tej diskusiji je ljudstvo prihajalo do polne zavesti svojih pravic in je istočasno jasno pokazalo da sodelujejo ljudje z občutkom, da sami grade svojo hišo. To prihaja od tega, ker Ustava ni nastala v opreki z interesi delovnega ljudstva, ampek se sklada z osnovnimi interesi delovnega ljudstva, skladna je z interesi naših delavcev, kmetov in delovne inteligence, borcev na bojišču v borbi proti okupatorju, v borbi proti tistim, ki so zaslužnili našo zemljo, borcev za osvoboditev te zemlje in izgraditve boljše domovine kot nam je bila stara Jugoslavija.

Naše ljudstvo je na teh razgovorih spoznavalo, da je pravzaprav izhodišče vsega novega izraženo v členu 6. Izhodišče vsega novega je izraženo v tem, da ima ljudstvo oblast v svojih rokah. Brez tega člena bi vsi nadaljni členi naše Ustave postali lahko program. Brez tega člena bi vsi ostali členi postali le beseda in ne bi dajali tiste sigurnosti in ne bi dajali našemu ljudstvu zagotovila, da bodo dejansko izpolnjeni. Pred očmi diskutantov, na naših sestankih je zato rasla Ustava kot celoten sistem, kot stavba pri kateri ne smeš premakniti niti kamena, če nočeš, da zrušiš stavbo. Pred očmi naših diskutantov, v srcih vseh naših delovnih ljudi, vseh borcev je rasla ljubezen do naše države, do Ustave, ki izraža želje in zahteve naših narodov, ki izraža vse tisto, za kar so se naši narodi toliko let borili.

Pred nami raste lik novega državljana, svobodnega samozvestnega in enakopravnega, ki ga ne ločijo niti rasne niti verske razlike, niti razlike po spolu. Pred nami raste lik svobodnega državljana, svobodnega po vesti, ki pa se obenem zaveda svojih dolžnosti do skupnosti, ki jih daje po svojih močeh.

Na drugi strani raste pred nami veličastna zgradba naše ljudske oblasti. Kot je rečeno v členu 6. je osnovna pridobitev našega boja, ljudski odbor, ki je naslonjen na široki zbor volivcev in ki odgovarja zboru volivcev. Ljudski odbor, predstaviški odbor nastopa kot organizator in pobuditelj delavnosti med ljudstvom, ki se naslanja na iniciativo najširših plasti ljudstva, kot poudarja ponovno člen 109.

Prav iz obstoja ljudske oblasti lahko v celoti razumemo in cenimo tudi tiste velike obveznosti, ki jih je naša nova država sprejela napram lastnemu ljudstvu. Katere so tiste obveznosti

naše nove države, ki jih Ustava še posebej poudarja? Najprej so to obveznosti do tistih, ki so s svojo krvjo osvobodili našo domovino. To so obveznosti države do invalidov in obveznosti do otrok naših padlih borcev in žrtev vojne. Nadaljni člen govori o obvezi naše države do mladine. Zaščita mladine po naši Ustavi izraža dejansko skrb države za mladino. V Ustavi ni samo govora o tem, da je otrok, da je mladina pod posebno zaščito države. Tu je govor o tem, da je treba že materi, da je treba že detetu ob rojstvu nuditi pomoč, zgraditi domove in zavetišča, posvetovalnice za matere, porodišnice in izbrisati sramoto stare Jugoslavije, ki je bila znana po tem, da je bila smrtnost otrok v stari Jugoslaviji največja v Evropi, v nekaterih krajih celo največja na svetu. Skrb nove Jugoslavije, izražena v Ustavi, ne izjavlja samo, ampak garantira enakopravnost žene, enakopravnost žene-matere. Ta enakopravnost je resnična samo ob istočasni dejanski skrbi za otroka. Možna je samo kadar vlada ljudstvo.

Na drugi strani vidimo, da se država v Ustavi ne obvezuje v reševanju socialnih problemov na take odgovornosti do državljanov, ki bi lahko izzvenele kot nerealne. Ali bodo ti problemi — skrb za stare in onemogle, siromašne, bolne, zato ostali nerešeni, ker jih ni v Ustavi? Nikakor! Zato ne, ker imamo ljudske odbore, ki odgovarjajo zboru volivcev, ki odločajo kaj in kako je treba rešiti pereče socialno vprašanje, ki nastane v dotični vasi, v dotičnem trgu ali mestu. Zato ni treba posebej obljubljati nekaj od zgoraj, ker ima ljudstvo možnost to samo graditi, samo urejati, določiti načine in mobilizirati vse svoje sile, da reši na najprimernejši način postavljene probleme.

Tako je naše ljudstvo v svoji diskusiji ugotovilo, da tudi pri reševanju socialnih problemov, Ustava dejansko zagotavlja pravice, daje dejansko možnosti zgraditi življenje srečno.

Mislim, da iz teh predpostavk, ki jih prav peta glava naše Ustave posebej izraža, prihaja nova ljubezen naših državljanov do svoje nove domovine, do dejansko svoje domovine, domovine enakopravnih narodov, enakopravnih ljudi. To je nov patriotizem. Država, zgrajena na taki nevezanosti državljanov na sebe, edino taka država je zmožna obstoja, je zmožna prestati največje preizkušnje. Mi smo videli, da je ta ljubezen zrasla že v teh štirih letih našega boja, silna in globoka saj je črpal te ljubezni do svoje domovine prav naša herojska Jugoslovenska armada, armada tistih naših borcev, ki so šli prostovoljno, ki so šli iz zavesti in ljubezni boriti se za takšno domovino, kakršno danes tukajle v naši Skupščini urejujemo, kakršni dajemo danes Ustavo. Na ta način raste naša nova Jugoslavija kot trden steber

borbe proti fašizmu na Balkanu in v Evropi. Kot so poudarili tovariši, ki so govorili pred menoj, kot je poudaril tovariš Djilas, da postaja Jugoslavija vzor za vse svobodoljubive narode, hočem poudariti tudi jaz, da bo taka država, država enakopravnih narodov, ljudi, žena in mater, protifašistični steber, ki daje zatočišče vsem protifašističnim borcem sveta, da je taka država dejansko nepremagljiva, ker je zgrajena na osnovi, ki je ne more porušiti ne meč ne krogla, ki je zgrajena na osnovi ljubezni svojih lastnih državljanov in na ljubezni vseh borcev proti fašizmu, na ljubezni vseh svobodoljubnih narodov.

Strinjam se s predlogi, ki so jih iznesli pred Skupščino ostali tovariši, ki jih je iznesel poročevalec tovariš Moša Pijade, namestnik Ministra za konstituantno, tovariš Djilas, strinjam se z načrtom Ustave in vsemi dopolnitvami. Glasovala bom za to Ustavo s ponosno zavestjo, da glasujejo žene Jugoslavije tudi preko nas, ki smo prvič bile dostojne v tem Domu izreči svoje zaupanje v naše vodstvo in svojo vero v našo bodočnost ter pripravljenost boriti se za tako Ustavo, boriti se za tako domovino iz vseh svojih sil. (Burno ploskanje).

Pretsednik: Ma da dnevni red nije iscrpen, predlažem Skupštini, u smislu čl. 36 poslovnika, da današnju sednicu zaključimo. (Prima se). Prema tome, današnju sednicu zaključujem, a iduću zakazujem za ponedjeljak, 21 januara u 15 časova, sa dnevnim redom: produženje pretresa nacрта Ustava FNRJ u načelu.

(Sednica je zaključena u 19,30 časova).

SAVEZNA SKUPŠTINA

Šesta redovna sednica

(21 januara 1946)

Početak u 15,15 časova.

Ulazak predsednika Savezne vlade maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita, članova Vlade i Pretsedništva Savezne skupštine narodni poslanici pozdravili su dugim aplauzom.

Pretsedavao predsednik **Vladimir Simić**.

Pretsednik: Otvaram šesti redovni sastanak Savezne skupštine Ustavotvorne skupštine. Zapisnik skupštinske sednice vodiće sekretar Stevan Jovičić, a u odsustvu sekretara određujem narodnog poslanika Veljka Zekovića da pročita zapisnik.

Zamenik sekretara Veljko Zeković: (*Izborni srez nikšičko-viluški, NR Crna Gora*) čita zapisnik petog redovnog sastanka.

Pretsednik: Ima li ko kakvu primedbu na zapisnik? (Nema). Pošto primedaba nema, objavljujem da je zapisnik primljen.

Tražili su odsustva i bolovanja narodni poslanici: Ismet Šaćiri mesec dana bolovanja prema lekarskom uverenju, Pavle Jovičević dva meseca bolovanja prema priloženom lekarskom uverenju i Ljubčo Arsov 20 dana odsustva radi hitnih i neodložnih poslova.

Odobrava li Skupština tražena bolovanja i odsustvo. (Odobrava). Objavljujem da su tražena odsustva i bolovanja odobrena.

Prelazimo na dnevni red: pretres u načelu nacрта Ustava FNRJ. Ima reč narodni poslanik Franjo Gaži.

Franjo Gaži (*Izborni kotar Vrbovec, NR Hrvatska*): DruGARICE i drugovi narodni zastupnici, pred nama, evo, stoji nacrt Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije i treba da se odlučimo da li ćemo glasovati za nj, da on time onda postane

temeljni zakon cjelokupnog života naših naroda u Republici Jugoslaviji.

Zaista, velika je čast za svakoga narodnog zastupnika današnje Skupštine da svojim glasom odlučuje o ovako krupnoj stvari, kao što je donošenje ustava jedne države, pogotovo takve kakva je Federativna Narodna Republika Jugoslavija. Čast je između ostalog i radi toga što se ovakova mogućnost ne pruža svakoga časa, a često ni za života čitave generacije. Za takovu mogućnost borili su se mnogi narodi čitava stoljeća, a mnogi je još i danas nemaju. Ja vjerujem da je svaki od vas svjestan te časti, ali ujedno time i odgovornosti koju radi toga snosi, jer je nacrt Ustava osnova na kojoj se temelji cjelokupna zakonitost u našoj državi. Odgovornost narodnih zastupnika glede glasanja Ustava spram prošlih vremena mnogo je olakšana time što je prijedlog Ustava prošao tokom ova dva mjeseca kroz diskusije tolikih miliona naših naroda, koji su se svi jednostavno izrazili za nj i oduševili njime, te svoje zastupnike ovlastili da glasaju za nj.

Drugovi narodni zastupnici, govorim ovdje kao narodni zastupnik izabran na listi Narodne fronte slobodnom voljom naroda kotara Vrbovec, koji je, isto tako, tokom ovog vremena na brojnim svojim sastancima raspravljao o nacrtu Ustava i saglasivši se s njime, ovlastio me da za njegov prihvrat glasam.

Govorim kao stari radićevac i kao takav želio bih da predloženi nacrt Ustava usporedimo sa davnim željama hrvatskog naroda koji se pod vođstvom Stjepana Radića, za vrijeme njegovog života, borio za pravu i nepatvorenu ustavnost, svjestan da se ona može oživotvoriti samo onda ako se u Jugoslaviji primijeni federativno-republikanski sistem, što sada vidimo u prijedlogu Ustava, u glavi prvoj. U tom smislu činjeni su nekoć prijedlozi sa strane zastupnika Hrvatske republikanske seljačke stranke, pretstavnika hrvatskog naroda.

Ti prijedlozi onda nijesu mogli doći do izražaja, ne možda zato što bi oni bili na štetu ostalih naroda Jugoslavije, nego zato što su time bili ugroženi interesi tadašnje vladajuće klase, zastarjelog monarhizma i nezasitno izrabljivajućeg kapitalizma. Da su kojom srećom ti prijedlozi bili onda usvojeni, ja sam uvjeren da bi se naša državna politika, unutrašnja i vanjska, razvijala drugim smjerom. Ovaj grozni rat zatekao bi nas bolje pripravne i složne, a žrtve i nesreće koje su naše narode tokom rata zadesile bile bi mnogo manje.

Hrvatski narod prilazio je svjesno i požrtvovno narodno-oslobodilačkoj borbi protiv tuđinskih zavojevača i domaćih iz-

dajnika, jer je shvatio da je to borba za oživotvorenje onih želja i zahtjeva koji su bili izraženi u spomenutim prijedlozima za vrijeme života Stjepana Radića. Parole isticane u tome pogledu sve su više privlačile prave radićevce u Narodnooslobodilački pokret kojeg je organizirala Komunistička partija, i redove boraca sve su više u Hrvatskoj punili seljaci, pristaše Hrvatske republikanske seljačke stranke. Među drugovima koji su bili prisutni već kod prvih povjesnih zasjedanja narodnih predstavnika Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske i Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, i koji su sudjelovali kod donošenja njihovih povjesnih zaključaka bili su i radićevci.

Svi ti zaključci, a naročito zaključci povjesnog zasjedanja Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije dne 29 studena 1943 godine u Jajcu, potpuno su uvjerali hrvatski narod da nova federativna i demokratska Jugoslavija neće biti više njegova, kao ni ostalih naroda, tamnica, već sretna i slobodna zajednica u kojoj će i on biti slobodan i ravnopravan. (Odobranje i uzvici: Tako je). Već i prije, a naročito poslije tih zaključaka, svi pravi radićevci, pristaše Hrvatske republikanske seljačke stranke, pristupili su u redove Narodnooslobodilačkog pokreta i u tim redovima borili se oružjem ili su ga čime javno ili tajno pomagali. Ko se nije tako ponašao i ničim nije sudjelovao, a danas tvrdi da je radićevac, pristaša Hrvatske republikanske seljačke stranke, taj nije ništa drugo nego lažac i izdajica programa kojeg su propovedali učitelji hrvatskog naroda braća Radići. (Odobranje). Pravi radićevci išli su i sudjelovali u borbi ne gledajući samo to tko ih vodi nego kako i kuda ih vodi, a pošto su se uvjerali da ih dobro vodi, prezreli su sve pokušaje za razbijanje Narodne fronte. Kao što su sudjelovali u borbi, isto tako oni žele, pa i sudjeluju u bratskoj suradnji seljaka, radnika i poštene narodne inteligencije u izgradnji i obnovi zemlje, izgradnji boljeg života s uvjerenjem da će ga pod okriljem i zaštitom predloženog Ustava moći potpuno i postići. Sve ono što su oni mogli nekoć samo priželjkivati, sada u ovome Ustavu gledaju ostvareno, pa još i više, a sve u duhu današnjeg vremena, osiguravajući tekovine narodnooslobodilačke borbe.

Najvažniji stav u cjelokupnom prijedlogu Ustava, a koji je i oš zapisan u programu Hrvatske republikanske seljačke stranke, je svakako glava II, u kojoj član 6 kaže doslovce: »U Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji sva vlast proizlazi iz naroda i pripada narodu. Narod ostvaruje svoju vlast preko slo-

bodno izabranih predstavničkih organa državne vlasti, narodnih odbora, itd.».

Ovaj član, a isto tako i član 7, dokazuju da je narod zaista svoj gospodar u svom mjestu, kotaru, okrugu i državi, u kojoj gospodari preko onih svojih predstavnika koje sam slobodnom svojom voljom izabere. Ovaj član i stav potpuno odgovara težnjama hrvatskog seljačkog naroda, koje je težnje, kako sam već rekao, želio ostvariti još preko svoje seljačke stranke, borbom protiv sile gospodskih manjina. To je ono za čim svaki narod teži, to je ono za što su se naši narodi tako žilavo borili i, evo, sada postigli. To je najveća tekovina narodnooslobodilačke borbe, koja nas je stajala, ne samo u ovome ratu nego još i mnogo prije, tolikih žrtava.

Federacija, tj. suverenost svakog naroda je zajamčena u glavi III ustavnog prijedloga, iz čega je svakome jasno, da više ne može biti nikakove prevlasti jednog naroda nad drugim, a i narodnim manjinama zajamčeno je pravo kulturnog i društvenog razvitka.

U glavi IV vidimo naročitu brigu za ekonomsku zaštitu naroda u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji. O tome bih rekao nekoliko riječi. U onoj, pa još i nedavnoj prošlosti, naš narod je tužnim očima gledao kako njegova prirodna bogatstva, pa i sva njegova muka nestaje i ide u korist nezasićanih pojedinaca, a k tome još i trgovaca tudinaca. Nenarodne vlade bivše Jugoslavije oslanjale su se baš na takove elemente, dočim se sada posve pravilno oslanja narodna Vlada na radni narod i njegove organizacije.

Smjernice naše ekonomske politike vide se i po tome što će se, prema čl. 17 IV glave, uz državni sektor pružati ne samo pažnja, nego i briga i pomoć narodnom zadrugarstvu. Posve je sigurno da će ovakova ekonomska politika našu državu ojačati za kratko vrijeme u svim granama njenog gospodarskog života. Ako samo na čas zavirimo u dosadanje pomaganje zadrugarstva od strane države, videćemo da je u tom pogledu učinjeno više za ovo kratko vrijeme, nego za svih dvadeset godina postojanja bivše Jugoslavije, kada se vodila stranačka zadružna politika, a državna pomoć davala u obliku kortešacije.

Članom 18 zajamčeno je pravo privatne svojine, kao i pravo njenog nasleđa, no posve je pravo i u skladu s mišljenjem naroda da se posve zabrane razne privatne monopolističke organizacije koje su se osnivale u svrhu izrabljivanja radnog naroda.

Ne može se dovoljno ocijeniti kakovo je oduševljenje u seljačkom narodu zavladao povodom čl. 19, koji kaže: »Zemlja

pripada onome koji je obrađuje«. To je riječ koja se čula još u bojnim poklicima seljačke vojske slavnog Matije Gubca, i ona nije nikad poslije zamrla, ni kroz sve vijekove teškog seljačkog življenja do današnjeg dana. Zemlja i pravica, to su dvije stvari koje hrvatski seljaci nikad nisu prestali da traže. Te dvije riječi naći ćete zapisane ne samo u programu Hrvatske republikanske seljačke stranke, već gotovo i u svakom pismenom sastavku kojeg za javnost napiše žuljevita seljačka ruka, a čućete ih u svakom govoru kojeg izreče iskrena i otvorena seljačka duša.

Srećan i ponosan je seljak što se zajedno sa bratom radnikom borio za onakovo državno uređenje koje mu omogućuje pravo na zemlju. Ja sam uvjeren da onako kao što se za nju udarnički borio da će na njoj isto tako udarnički i raditi. Radiće na njoj ne čekajući izlaz i zalaz sunca, ne brojeći sate, već će raditi od jutra do mraka, uništavaće korov i gajice plemenito bilje, koje će davati plodove kojima će se hraniti selo i grad. Ja sam uvjeren da će se za kratko vrijeme pokazati da će zemlja u rukama onih koji je obrađuju davati mnogo više koristi državi nego da je u rukama onih koji je ne samo nijesu obrađivali, nego je nijesu ni voljeli.

Time je jedan dio pravice izvršen.

U istom članu ustavnog prijedloga stoji da će država naročito zaštićivati i pomagati srednjeg i malog seljaka privrednom politikom, jevtinim kreditom i poreskim sistemom. To su baš oni pogodci kojima su bivši režimi u prošlosti najviše seljaka pogadali, da nije mogao gotovo ni živjeti, akamoli napredovati. Svim načinima onemogućavan, izrabljivan i spriječavan, trpio je još i poruge da je glup, tup, neotesan, jednom riječju nesposoban za svaki napredak, da je krivac što ne može naprijed. Sprovađajući u život ovaj stav čl. 19 s nastojanjem da seljački rad bude dovoljno nagrađen i dostojno poštovan, biti će opet jedan dio pravice izvršen, a pomoći čitav narod da se obrani od privredne eksploatacije, znači, sprovađati socijalnu pravdu u život. To je zadaća svake prave narodne vladavine.

Članom 21 glave V ustavnog nacrtu ne priznaju se nikakve privilegije pred zakonom ni po rođenju ni imovnom stanju, kao ni po školskim kvalifikacijama. Ovakova načela naučavao je još Krist, gotovo prije dvije hiljade godina, no ona do danas nikad nijesu mogla biti ostvarena, a nijesu ih htjeli priznavati ni oni koji su u ime Kristovo govorili, a u ime vražje radili. Videći to, mi smo često govorili da je lako skrivati se iza Krista, ali je teško slijediti njegovu nauku. Nju treba primjerom poka-

živati, a ne samo na jeziku. Tu nauku sigurno nije slijedio onaj famozni biskup Drašković koji je nekada na onakovu groznu smrt osudio našeg seljačkog pradjeda Matiju Gupca koji se borio za osnovna prava čovjeka. Tu nauku sigurno ne slijedi ni današnji zagrebački nadbiskup Stepinec koji se svojim radom pokazao da je i on protiv tih osnovnih čovječjih prava svojom suradnjom sa onima koje je osudilo čitavo slobodoljubivo i čovjekoljubivo čovječanstvo.

Koliko su zla i nesreće u prošlosti donášale čovječanstvu privilegije pojedinaca, kao i privilegije po narodnosti, rasi i vjeri. Rat je najveća nesreća od koje od vijekova čovječanstvo trpi, a sva povjest govori da su se baš radi tih uzurpiranih privilegija pojedinih klasa, naroda, rasa i vjera ratovi isključivo i vodili. Našim Ustavom takve privilegije posve su onemogućene, jer član 22 doslovno kaže da su svi građani Federativne Narodne Republike Jugoslavije ravnopravni, bez obzira na narodnost, rasu i vjeroispovijest. Videći pogriješke prošlosti, on u toj pogledu ide još i dalje i kaže: »...svaki akt kojim se građanima daju privilegije ili ograničavaju prava na osnovu razlike u narodnosti, rasi ili vjeroispovijesti kao i svako propovijedanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje i razdora«, protivno je Ustavu i kažnjivo.

U članu 23 daje se svim građanima od 18 godina pravo biranja i da budu birani, bez razlike na pol, narodnost, rasu i vjeroispovijest, i time je demokracija proširena do najširih granica. Posebno se članom 24 zajamčuje jednakopravnost ženama, a što je najvažnije i zaštita matera.

Najveća galama podigla se od strane pojedinih predstavnika crkve glede čl. 25 i 26 ustavnog prijedloga, premda se tamo doslovno kaže da se zajamčuje sloboda vjeroispovijesti. No, meni se sve čini da ta galama nije radi zaštite prave Kristove nauke koja, kako vidimo, nije ugrožena, nego radi interesa pojedinih ljudi koji su, koristeći crkvu i vjeru, sve u ime boga tražili, pa i čimali takve privilegije kakve im ni po jednom, ni božjem ni ljudskom zakonu, ne pripadaju. Ja sam dapače uvjeren da će ovo što ova dva člana Ustava donášaju crkvi biti od vrlo velike moralne koristi. Narodu će opet biti samo od koristi što će matične knjige biti vođene jedino kod narodnih vlasti, to jest, na jednom mjestu, umjesto na desetak, kako je to dosada bilo, kada su ih predstavnici raznih crkava vodili. Braku se ni najmanje ovime ne oduzima njegova vrijednost, već mu se stavom koji govori o obavezi prema vanbračnoj djeci njegova

vrijednost i poštivanje još većma osigurava, tim više što su baš po tome članu 26 brak i porodica stavljeni pod zaštitu države.

Po članu 27 zajemčena je sloboda štampe, govora i udruživanja u smislu prave demokracije, a kažnjava se samo po zakonu. Isto tako po članu 29 osigurana je nepovrijedivost doma, to jest stana, kao i u članu 30 tajnost općenja putem pismenog i ostalog saobraćaja. Naročito jedan važan stav sadrži član 28 koji kaže: »Državljeni Federativne Narodne Republike Jugoslavije uživaju zaštitu Federativne Narodne Republike Jugoslavije u stranim državama«.

Poznata je činjenica da je najviše našega naroda na iseljivanje natjerala, ne bih rekao loša gospodarska, već upravo zločinačka politika u bivšem poretku kroz prošlo, kao i u početku ovog stoljeća. Tom našem narodu, kojega je vrlo veliki broj, nije se u inozemstvu posvjećivala nikakova pažnja, akamoli pružala kakova pomoć ili zaštita. I zato sada ovaj stav spomenutog člana radosno pozdravlja sav naš narod, a naročito iseljenici, naši državljani.

Naš cjelokupni seljački narod naročito pozdravlja član 32 koji kaže da je svaki građanin dužan da radi po svojim sposobnostima, a tko neće da radi ne može tražiti ni da prima. Seljački narod taj član ne samo pozdravlja, već odlučno traži da se on i striktno primjenjuje tako da mu razne dangube ne troše teško privrijeđeni kruh, kao što je to bilo u prošlosti. Kad, na primjer, toga seljačkog svijeta dogna kakova potreba ili posao u grad, on se ne može čuđom načuditi koliko besposlenog svijeta, bilo za doba lijepa vremena, danju, kad treba da se radi, ili noću, kad je vrijeme poćmku, šeće gradskim ulicama i parkovima. Još mu više upadaju u oči oni koje u svako doba dana i noći vide po raznim kavanama, gdje sjede i uživaju. Zaposleti korisnim poslom sve ove, a osobito pripaziti na prste ovih poslednjih, dužnost je naših narodnih vlasti, jer to su bili oduvijek oni trutovi koji su izjedali teško stečenu muku cjelokupnog radnog naroda.

Članom 33 isključena je mogućnost privilegija za javne službe. Jedini kriterij za sve javne narodne službe neka u budućnosti bude volja za rad i sposobnost, o čemu treba naročito voditi računa.

Članu 34, koji govori o obrani doma i domovine, nije potrebna nikakova primjedba, on je sam po sebi razumljiv i jasan, jer govori da je to najveća i dužnost i čast. Ovu činjenicu potkrijepljuju najbolje junaci naše Jugoslovenske armije, koji su

pod vođstvom našega maršala druga Tita izvojevali ovako sjajnu pobjedu nad silom fašizma. A to je moguće bilo samo zato, jer to nije više vojska kraljevska, ili bilo kojeg pojedinca, da brani lične interese, već vojska narodna, spremna svakog časa da da sve od sebe za obranu ne samo naših granica, nego i svih tekovina stečenih u narodnooslobodilačkoj borbi.

Prema tome, sasvim je ispravno što govori čl. 35, po kojem je država kao cjelina dužna osigurati dostojan život invalidima tj. onima koji su, braneći domovinu, dali sve od sebe. Nikako se ne bi smjelo više vidjeti da invalidi koji su u obrani domovine ostali sakati i kljasti, sjede po pločnicima ulica proseći milostinju od onih kojima su osigurali imetke i živote, kako je to bilo za vrijeme stare Jugoslavije.

Član 36 govori o brizi za narodno zdravlje. Ja vjerujem da će se sprovađanjem u život toga člana mnogo učiniti i postići. Posve je pravilno da se na tome polju mnogo radi, jer za obranu i obnovu naše zemlje treba zdravih ljudi, ne samo za fizički već i za duševni rad, a poznata je poslovice da je u zdravom tijelu i zdrav duh. Možda u kratkom vremenu zasada nije moguće nešto više u pogledu brige za narodno zdravlje učiniti, ali radni narod sela i grada traži potpunu socijalizaciju cjelokupne medicine. Ako se hoćete uvjeriti o istinitosti ovih riječi uzmite za primjer knjigu »Hrvatsko selo i medicina« koja je izašla još prije ovoga rata, povodom ankete koju je povelu Gospodarska sloga u Zagrebu.

U sprovađanju člana 37 i 38 treba potpuno omogućiti pristup u sve škole bistroj seljačkoj i radničkoj djeci, bez obzira na njihovo imovinsko stanje. To u prošlosti nije bilo moguće, premda je dokazano da su se baš iz tih krugova radali veliki ljudi. U prošlosti pristup u škole omogućen je bio samo djeci imućnika, to jest, gospodskoj djeci, koja su onda postajala činovnici, bankari i generali. Činovnici koji su narod globili i zatvarali, bankari koji su ga bezdušno izrabljivali i generali koji su samo trošili i paradirali, a kada je bilo najnužnije svoj su narod, na čiji su se trošak školovali, jadno ostavili i sramotno izdali.

Bilo bi vrlo potrebno da sva naša prosvjetna ministarstva čim prije sastave plan o potpunom iskorjenjivanju nepismenosti, kao i rok dokle se to mora izvršiti.

Veliko zadovoljstvo kod naroda je radi mogućnosti optužbe službenih lica koja zloupotrebljavaju svoj položaj, o čemu govori čl. 40, kao i prava po čl. 41 za naknadu štete koju su ta službena lica svojim nesavjesnim radom prouzročila. Time će

se nepravilnosti i zloupotrebe mnogo smanjiti, a službenici će osjećati jaču odgovornost i narod će imati u njih veće povjerenje.

Seljačkom je narodu jasno da su članom 42 učinjene velike promjene u poreskom sistemu. Još u čl. 19 glave III ustavnog prijedloga stoji stav u kome se govori da će država pomagati seljaštvo uz ostalo i poreskim sistemom. No, njemu je jasno i to da još mnogo mora doprinijeti dok se naša porušena, popaljena i opljačkana zemlja obnovi. Seljaštvo ne žali što je ovoj svojoj državi dosada davalo, što joj sada daje i što će joj još davati, jer zna da je to njegova — seljačka država i, prema tome, što takovoj državi daje, sebi daje. No, ono nikad neće prestat i da zahtijeva da se nepravedni porez na zemlju dokine, a uvede jedini pravedni porez na dohodak.

Svi ovi spomenuti i nespomenuti članovi glave I ovoga dijela ustavnog nacrtu odgovaraju željama i volji hrvatskog seljačkog naroda i oni su u duhu sprovođanja prave narodne politike, naročito seljačke politike.

Za sprovođanje takove narodne politike i svega što je u ustavnom prijedlogu napisano, borit ćemo se kao i dosada svom svojom svijesću, svojom bročanom snagom u zajednici sa svojom radničkom braćom, u nerazdruživoj slozi seljaka i radnika.

Ti svi dosada već spomenuti članovi ustavnog prijedloga sačinjavaju skupo plaćene i velikim žrtvama izvojeване tekovine Narodnooslobodilačke borbe. A sad zamislite, drugovi, koliko su bile velike budale oni koji su mogli ma samo i pomisliti da će naši narodi te teško izvojeване i dragocjene tekovine dobrovoljno pustiti iz ruku. Mi nemamo ništa protiv toga ako se oni tom svojom budalaštinom žele i nadalje da hrane, ali se ljuto varaju da će više njihovim lažima nasijedati naš narod. Kao što im nijedan čestit i pošten čovjek u domovini više ne nasijeda, tako ih je i u inozemstvu sve što je čestito i pošteno odbacilo i osudilo pa ma se oni zvali Karadorđevići, Jovanovići, Fotići, Mačeki i Krnjevići. Svi oni moraju, kad tad, biti izručeni pravednom sudu naroda kojemu su učinili toliko zla i krivice. (Aplauz). I zato je posve naravno da radi takovih i njima sličnih naš Ustav bude i strog. Konačno, svaki zakon zapravo jest samo obrana i zaštita od zlih i pokvarenih ljudi, jer kad bi svi ljudi bili dobri i pošteni, kad bi se držali načela »što ne želiš sebi me čini ni drugome« onda nikakvih drugih zakona ne bi ni trebalo. No, kako u žitu čovječanstva još sveudilj ima, na žalost, kukolja, treba da naš Ustav i zakoni budu strogi, ali i pravedni,

te da se u svim pogledima zaista sprovadaju onako kako u njima stoji i kako je napisano.

Cjelokupna odgovornost za sprovođanje u život u zakonu pisanih riječi stoji do budne paske naroda i narodnih zastupnika, da se time olakša rad svim organima narodnih vlasti. Naročito je narod pozdravio onaj stav člana 7 glave druge, koji daje mogućnost da po posebnom zakonu birači mogu opozvati prije isteka roka svoje izabrane pretstavnike. A to će svakako biti oni koji pošteno i zdušno povjerenu dužnost ne vrše.

Drugi dio Ustava govori o državnom uređenju Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Ogromne su žrtve koje su vijekovima narodi Južnih Slavena davali za svoju slobodu i samoodržanje u borbi protiv tuđinskih zavojevača i svojih nasilnih i nezasićanih susjeda. Ti susjedi znali su da bi naši narodi mogli doći do svoje slobode i samostalnosti samo ako se ujedine. Zato su upotrebljavali sva sredstva da naše narode što više rasparčaju, pa i zavade. Vanjske neprijatelje u tom nastojanju pomagali su i domaći izrodi koji su se tuđom pomoći dočepali ili htjeli održati na vlasti. Svi su oni složno vikali da narod neće sloge, neće zajednice, neće Jugoslaviju. A kad je narod pokazao da hoće Jugoslaviju, onda su u njoj stvorili takovo državno uređenje koje je trebalo tim narodima omraziti Jugoslaviju i odbaciti volju za zajedničkim životom. Da im to nije uspjelo dokazali su naši narodi tokom ove četvorogodišnje borbe, boreći se rame uz rame protiv zajedničkog neprijatelja. Oni su i na ovim izborima, nastupajući u Narodnoj fronti, složno i jedinstveno dokazali da hoće i žele slogu, hoće zajednicu, hoće Jugoslaviju, slobodnu i ravnopravnu zajednicu, Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju.

Hrvatskom narodu naročito se podmetalo da on neće Jugoslaviju. Jest, on nije htio onakovu, staru, hegemonističku, velikosrpsku centralističku i monarhističku Jugoslaviju, ali ovakovu Jugoslaviju, s ovakvim državnim uređenjem prima i pozdravlja. (Odobranje).

Hrvatski narod je uvjeren da njegove gospodarske interese, političku slobodu i kulturni napredak može osigurati samo sloga naroda slavenskog juga, te svih Slavena uopće, a bratstvo i prijateljstvo sa maticom slavenskih naroda Rusijom, velikim Savezom Sovjetskih Socijalističkih Republika napose. Zato želi i radi da se što jače učvrsti njihovo bratstvo i jedinstvo, a naročito bratstvo i jedinstvo Hrvata i Srba kojima je u Hrvatskoj priznata puna ravnopravnost. Rekao sam priznata, a ne data, jer kad se daje onda je to milostinja, a kad se priznaje onda je

to prava ravnopravnost. Takovo priznanje i ravnopravnost uživaće po ovom Ustavu i sav hrvatski narod koji živi u ostalim bratskim federalnim jedinicama naše Republike. U tom duhu treba da svi zdušno i iskreno u svim federalnim jedinicama radimo i onda će brzo nestati mogućnosti da reakcija rovari, a ograde koje su između naših naroda umjetno postavljene same će se od sebe rušiti kao nepotrebne i bespredmetne.

Našu braću u Istri, Trstu, Slovenskom Primorju i Koruškoj naročito ovdje spominjem. Oni su dio našega tijela, krv naše krvi i oni će se sjediniti s nama bilo danas ili sutra, jer to zahtijeva pravda koja je jača od svake sile. (Buran aplauz).

Ja sam već spomenuo demokratičnost ustavnog prijedloga kad sam govorio o onim načelima koje spominje glava I. Ta demokratičnost se ističe i vidi i kroz cijeli Ustav dalje govoreći o državnom uređenju. To se naročito vidi iz člana 73, 74 i dalje, koji ne daju mogućnost najveće vlasti samo jednom licu kao pretsjedniku nego kolektivu tj. Pretsjedništvu.

Konačno završavajući svoje poglede na prijedlog Ustava kao cjelinu, čvrstog sam uvjerenja kao Hrvat, seljak i radićevac da će ovim Ustavom naši narodi a među njima i hrvatski narod, poći napretku i blagostanju, te među svim naprednim slobodoljubivim demokratskim narodima njime steći ugled, pa i zavidnost.

Ovim Ustavom počinje nova epoha u životu naroda slaven-skog juga uopće, a hrvatskog naroda napose, i ja sam kao hrvatski seljački zastupnik srećan i ponosan što mi se pruža mogućnost da za njega glasam. (Odobrovanje).

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik Radovan Mijušković.

Radovan Mijušković (Izborni srez tamnavski, NR Srbija): Drugovi i drugarice narodni poslanici, ko pravi dobru sadašnjost a još bolju budućnost mora poznavati prošlost. Zbog toga, ja ću u kratkim potezima da se malo pozabavim prošlošću. Nekada su ovde vladale turske age i begovi. Za vreme prvog ustanka ustala je raja »k'o iz zemlje trava« i srušila vladavinu aga i begova. Ali ni tada, kao ni pre pet godina, knezovi nisu bili radi kavzi. Znamo da se tada narod oslobodio od tuđinske vlasti i stvorio prvu srpsku demokratiju. Samo ta demokratija nije bila dugog veka, jer su narodu oteli vlast oni isti knezovi koji »nisu bili radi kavzi«.

Narod se nije tako lako dao. Borba za demokratiju u Srbiji trajala je decenijama i narod je ubistvom kralja Aleksandra Obrenovića 1903 godine ponovo došao do vlasti i ponovo stvorio

demokratiju. U ono vreme to je bila jedna od najlepših demokratija u Evropi. U nju su bile uprte oči sviju onda porobljenih naroda Jugoslavije. Ona je bila njihova nada. Onda se govorilo: Srbija — slobodija. I zbilja ondašnja Srbija — slobodija i Srbija demokratije opravdala je nade svoje porobljene braće. Svi znamo za ondašnje podvige i uspehe srpskog naroda.

Ali ni ta srpska demokratija i slobodija nije bila dugog veka. Srušila je ondašnja reakcija na čelu sa Aleksandrom Karađorđevićem. Kada smo se vratili sa solunskog fronta, mi, narod koji se borio i izbio, mislili smo da smo i mi pobedioci. Međutim, nama su plodove pobede prigrabili drugi, oni koji su bili u Parizu, Krfu, Ženevi, Solunu i ostalim mestima zajedno sa onima koji su u zemlji služili neprijatelju. Uzeli su nam vlast oni koje pobeda nije koštala ništa.

Naša braća iz drugih krajeva pohitala su da se s nama ujedine, misleći da je to ona ista Srbija demokratije, i Srbija — slobodija.

Kada su njihovi delegati došli u Beograd, Aleksandar Karađorđević je sebi prigrabio pravo ustavotvorne skupštine, novu državu proglasio monarhijom a svoj dom za vladajući.

Da bi to svoje bezakonje kako tako ozakonio, on je posle dve godine sazvao jednu skupštinu, koju su on i njegovi lakeji nazvali ustavotvornom.

Iako je ta skupština sazvana posle dve godine rada žandarmerijskih stanica, zelenaških banaka i pokvarenog činovničkog aparata, ipak on ni u takvoj Skupštini nije imao većinu. Većinu je dobio kupovinom džemijetskih i bosanskih begova za skupe narodne pare, istih onih begova koji su za vreme ovoga rata kao tuđinski izmećari i okoreli fašisti ubijali srpski narod. Eto, tako je donesen Vidovdanski ustav.

Posle toga dolaze razne narodne nesreće: »Obznana«, Zakon o zaštiti države, pljačka narodu dodeljene ratne štete, pljačka pozlatom dinara, zaduženje seljaka, ubistvo Radićevo, komedija sa raznim Uzunovićima i Vukićevićima i, najzad, kao kruna svega šestojanuarski režim. Svi znamo kakav je bio.

Aleksandar je prošao po onoj narodnoj: »Zlo radila prokleta Jerina, zlo radila, gore dočekala«. Posle njega dolazi Pavle. On nastavlja dostojno delo svoga brata. Ista ona razbojnička pljačkaška klika, koja je bila oko Aleksandra, a koja je bila skupljena iz cele Jugoslavije, sa centralom u Beogradu i filijalama po celoj zemlji, čiji je jedini cilj bio bogaćenje, automatski prilazi Pavlu. Ista radnja pod novom firmom.

Ova je banda nanjušila događaje kao pas vreme. Zbog toga su se podelili u dve grupe: jedna je imala, kad izbije rat da pobegne sa narodnim blagom u inostranstvo, a druga, veća, da ostane u zemlji, da služi okupatoru. Tako je i bilo. Ali pre nego je izbio rat, banda je zajednički izdala i prodala otadžbinu fašizmu, uključivši se u trojni pakt, što je narod srušio svojom patriotskom borbenošću 27 marta. Toga sam jutro pošao iz Valjeva na mobilizaciju. Usput sam posmatrao na svim stanicama putujući preko Srbije i Bosne ono ogromno narodno oduševljenje, gledao sam iz voza kako igra kolo po svim stanicama, slušao sam svuda oduševljene masovne uzvike: »Bolje rat — nego pakt«, a uz to svuda i na svim mestima oduševljeno klicanje Rusiji. Narod je i onda, kao i danas, upirao svoje poglede u svoju jednokrvnu slovensku braću, u veliki Sovjetski Savez, za njega vezao sve svoje nade, od njega očekivao pomoć i spas, kao što se i ispunilo. Još onda je vezao svoj mali čun za njegov veliki brod, još onda verovao u njegovu ogromnu snagu, još onda znao da je to brat — džin, koji će oko sebe i hteti i moći okupiti svu svoju manju slovensku braću, i kada jednom budu združeni niko im ništa neće moći. Još onda je to narod znao, ali to nisu znali šupljoglavi političari, a ima ih koji to ni danas ne znaju. Ima i takvih koji znaju, ali bi ipak hteli da mi svoj čun otkaçimo od sovjetskog broda i da ga pustimo samog na pučinu na mutne talase, kako bi on što šćarili, jer im je preča lična korist od dobra otadžbine. Takvima narod odgovara: »Opogani, ali ne prevari!«

Posle nastaje rat i izdaja, bekstvo jednih u inostranstvo, ostanak drugih u zemlji, a služba i jednih i drugih neprijatelju — svak na svoj način, ali po zajednički utvrđenom planu. O tome ne treba govoriti, toga smo svi svedoci.

A posle toga narodni ustanak pod Titom, kao nekada u Šumadiji pod Karadordem. Opet »usta raja k'o iz zemlje trava«.

Posmatrao sam ustanak od početka, jer sam mu odmah prišao. Prošao sam mnoge krajeve naše otadžbine. Ustali su seljaci, radnici i narodni intelektualci. Ustalo je sve što je čestito i pošteno. Sve što je volelo svoju zemlju, sve što je više volelo da pogine, nego da služi tuđinu i domaćim izrodima. Tu se nije gledalo ko je kakvog zanimanja, nije se gledalo ko je kojoj političkoj partiji pripadao, nije se gledalo ko je koje vere, ko je koje narodnosti, nije se pitalo ko vodi, već kuda vodi. A vodilo se u borbu protivu spoljnih neprijatelja i domaćih izdajnika.

I za takvim voćstvom, koje je vodilo borbu protivu stranih porobljivača, ubica, palikuća i njihovih pomagača, domaćih izdajnika, mi smo ne samo svesno, već oduševljeno išli i sa njim zajedno nosili buktinju slobode širom cele zemlje. I to voćstvo ne samo da nije podbacilo, već je ostvarilo naše nade, a dokaz je taj što se mi danas ovde nalazimo i radimo na Ustavu naše Federativne Narodne Republike.

Eto tako je postao Narodnooslobodilački front. On je postao, rastao i izrastao u krvi i mukama, a ne nikakvim pogađanjem raznih političkih stranaka ili pojedinaca, kao što je to slučaj u drugim zemljama.

Ima ljudi i danas koji to teško shvataju, a teško shvataju zato što ih ovakav Narodni front kakav je narod stvorio i narodna borba ne košta ništa i što bi više voleli da nije takav, kako bi što veću političku korist za sebe izveli, pogađajući se, a od pogađanja nema ništa. Ko hoće ovakav Front, kakav je narod stvorio, dobrodošao, ko neće — još bolje! Grol, Šubašić i još neki drugi izašli su. I bolje. Ako primetimo da ima sličnih njima, sami ćemo ih izbaciti. (Odobranje).

Doonije u ovakav Narodni front, ušla su posle naroda i voćstva pojedinih političkih stranaka. Ne svuda cela voćstva, jer je lep deo prvaka pojedinih stranaka napustio narod 1941 godine i još se nalaze u inostranstvu, ne smejući da se vrate natrag. Drugi su pobegli s okupatorom kao njegovi saradnici, a treći nisu ušli u Front zato što nikako ne mogu da se pomire s tim da svu vlast ima narod.

I pored svega toga još ima ljudi koji misle da bi Narodni front trebalo da bude ne ovakav kakav je, jak, čvrst i jedinstven, već neka vrsta saveza i koalicije voćstava stranaka. To bi vodilo, ako ne razbijanju, a ono slabljenju Fronta i bio bi zločin prema narodu i državi.

To je unekoliko prošlost. A sadašnjost je: da smo se mi sastali ovde da raspravljamo o Ustavu.

Ovakav Ustav ne samo da je delo ljudi, nego je i čedo vrmena. On je san mnogih pokolenja, san progonjenih pravde radi, san gladnih i žednih, san golih i bosih, san onih koji su ostavili svoje kosti po svim krvavim razbojištima širom cele zemlje, san njihovih preostalih drugova i drugarica, san onih koji su ostavili svoje kosti po mnogim logorima širom cele Evrope — a nada radnog naroda sela i grada. (Odobranje).

Ovo njegovo sadašnje izglasavanje, to je forma. On je davno i donet i izglasan. On je donet i izglasan početkom jula 1941 godine, kada se narod digao na oružje protivu spoljnih i

unutrašnjih neprijatelja. On je donet i izglasan u hiljadama krvavih borbi i megdana, gde su pale stotine hiljada najboljih sinova i kćeri naših naroda. On je donet i izglasan u mnogim i mnogim logorima i mučilištima naših naroda. On je donet i izglasan po mnogobrojnim našim zbegovima. On je donet i izglasan u Bihaću i Jajcu. On je donet i izglasan na izborima od 11 novembra prošle godine, kada je narod dao potpuno poverenje Narodnom frontu. A mi ovde imamo samo to da konstatujemo. Imamo da utvrdimo stvarno stanje.

Zašto je narod ginuo i glasao za ovaj Ustav? Zato što mu ovaj Ustav garantuje demokratiju, federaciju i republiku. Zato što garantuje svima narodima Jugoslavije ravnopravnost, garantuje im samoopredeljenje a samim tim stvara bratstvo i jedinstvo svih naroda Jugoslavije.

Ovaj Ustav potvrđuje ono što je narod već izvojevao: promenu vlasti. Ranije, pre no što je narod izvojevao vlast, sva je vlast bila u rukama one klike oko monarha, koja nije imala ni časti, ni obraza, ni srca, ni vere, ni nacije, ni poštenja — koja je sve to zamenila svojim džepom. To je narod sa ogromnim žrtvama srušio.

U predaprilskoj Jugoslaviji ceo državni aparat i sve ustanove u ovoj zemlji, služile su onoj šićandžiskoj kliku derikova, a po ovom našem Ustavu u novoj Jugoslaviji služiće narodu.

Po ovom našem Ustavu sva vlast proizilazi iz naroda i pripada narodu, a narod ostvaruje svoju vlast preko narodnih odbora. Eto, to je prava demokratija. Narod preko svojih predstavnika donosi zakone, a narod ih preko svojih predstavnika izvršuje. U tome je naša demokratija i naše jedinstvo vlasti. U tome je naša narodna vlast.

U ostalim demokratijama nije tako. Kod drugih izabrani parlament donosi zakone ali te zakone ne izvršuje narod preko svojih predstavnika, već naročita izvršna vlast koja ne samo što nema sa narodom nikakve veze, već je gotovo uvek u opreci. Kod takvih je demokratija narod vlast samo na dan izbora i to utoliko ukoliko svojim glasanjem daje mandate, a posle — do viđenja, do drugih izbora. Po našem je Ustavu sasvim drukčije, narodski, demokratski. Birači uvek mogu da opozovu svoje predstavnike, ako ne rade kako narod hoće i želi. Ima čak demokratija kod kojih kandidati moraju da polože čak i jednu poveću sumu pre kandidacije. Pa ako ne budu izabrani, ta im suma propada. Ide na troškove. To bi na našem jeziku značilo: ko nema pare ne može predstavljati narod. Mi takvu demokratiju nećemo, i svakome zahvaljujemo na takvoj demokratiji.

Ovaj naš Ustav garantuje narodu republiku. Svi znamo šta je republika a znamo i to koliko su muka i nevolja pretrpeli naši narodi od raznih careva, kraljeva i kneževa i od njihovih zlikovačkih i nezajajljivih bandi. U monarhiji je pravilo: ako je dobro kralju zlo je narodu, a ako je dobro narodu zlo je kralju. Ali je uvek ispadalo ono prvo — da je bilo zlo narodu.

Glasaću za ovaj Ustav i verujem da ćete i vi svi glasati. Ali, ako bi se našao neko koji smatra da ovaj Ustav nije dobar i da nije dobar pravac kojim idemo, poštenije mu je da glasa protiv, nego da potura kao kukavica svoje jaje u tuđe гнездо. (Odobravaње).

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik Pavel Šatev.

Павел Шатев (Изборна околија кратовско-кривопаланска, НР Македонија): Другарки, другари и господа народни претставители, јас ќе зборувам како народен посланик од моје име као член на општиот Народен фронт на Југославија — Секција македонска.

После долгогодишњи неволи, маки и страдања, после долги, продужителни ослободителни и национал-револуциони легални и вооружени, крвави борби во кои се дадоа големи, неизброими материални и скапи много скапи, човечки жртви, а главно после четиригодишните епически борби со окупаторите — фашисти, вооружени, крвави борби полни со героизам и нечувена, ретка во историјата самоотвереност, народите во Југославија, во тоа число и многостраданият, секога борчески македонски народ, без разлика на вера и народност, пол и возраст, створија, изнесоа една вистинска, крупна пред се национална револуција, која нека подлачим продолжује и неизбежно ќе продолжи и за напред, во нашата општа многонационална држава станаа такви промени кои из корен променија старите вложоодноси во сите гранови на општиот економски, стопански, национален политичен и културен, со једна дума, социјален живот. Станалите промени се толку големи, рационални и само слепиот или заблудениот не може да ги види и обележи. Промената е општа, радикална и дојде главно во борбата спрема ненависниот на сите нас, омразен и презрен од сите мирољубиви и културни народи во целиот свет, фашизам и нацизам, но подвлачајќи после една колко героична толку величествена во оружана борба, после една вистински народна национална револуција. Во времето на таја борба и национална револуција станаа големи,

крупни собитија кои во историјата ќе останат како најсветли дати и величествени подвизи од кои идните млади поколенија не само ќе се учат, а и со гордост ќе прикажуваат за славните дела, подвизи и епически борби на нивните браќа, татковци предшественици. Јас сега, тука нема да избројавам и опишвам тија славни и величествени подвизи и дела, нема да избројавам сите сторени историски актове, а ќе се запрам на најпоследниот акт после прокламирањето на ФНРЈ, а имено на изготвениот и даден на дискусија за можности и умесни промени и допуни од целиот народ — проектот Устав. По тој нацрт на Уставот и ние народните претставители ќе треба не само да се искажеме, а точно, јасно да го формулираме и прецизираме согласно волјата и желанието на целиот народ, кои исто така од негова страна во со десетки хиљади собранија, конференции и збирки се искажа како по едно многу големо, важно прашање, едно крупно собитие во животот на општата ни татковина и во најновата историја на ФНРЈ. Ето зашто известителот на проектот Уставот нашиот уважајам другар Моше Пијаде многу справедливо го нарече едно општо, народно дело на целиот народ без разлика на националност, вера, пол и возраст — дело, општо дело на целиот народ. Тоа општо дело е од големо значење и важно пошто Устав секога не се создава и еднаш создаден он ќе важи за едно по долго време.

По предложениот од Сојузната влада нацрт на Уставот оште во самото начало, најнапред се искажаа највидните и авторитетни наши соочественици, политици и државници меѓу кои јас со гордост и големо задоволство ќе споменам две имиња, две големи фигури кои прават чест на нашата држава, а оште повекје — чест на Уставотворната скупштина — другарите Едвард Кардел, потпретседник на Сојузната влада и Министар на Конституантата и Моше Пијаде — главниот известител по проектот Уставот. Каженото и писаното со таква умелост и компетенција е предостаточно за да ни убеди колку разумно, тактично, далекугледно, со каква компетенција, објективност и разбирање на предметот са работили сите наши сограждани како во првоначалната комисија, така и сите други во соодветните тела — одборите по Уставот и други при изработувањето на тој историски акт, кој скоро ќе стане една дејствителност во животот на нашата држава како основен закон — Устав на

нова ФНРЈ. Во образложението на пројекто Уставот оште во самото начело се кажува:

„Нацрт Устава Министарства за Конституанту изражен је на основној поставци да Устав Федеративне Народне Републике Југославије не треба сам по себи и не може ништа да измишља нити треба и може да измени у суштини државни, национални и друштвене стварности, која је дело и тековина тешке ослободилачке борбе наших народа независност и стварну демократију и то борбе не само против окупатора него и против домаћих издајника, против реакције, из које су изашли и која их је бранила и најзад, против старог антидемократског и противанародног државног уређења, које је било у рукама непријатеља народа средство потлачувања народа итд. итд. Најпосле на основу свега тога, стварањем и доношењем нашег новог Устава има далекосежан историски значај”.

И така, пројекто Уставот постава рамки и основи за по натамошниот развој и усовершентвување на предобивките спечелени по време на ослободителната борба на народот. Заедно со тоа, нацртот на Уставот не е направен да биде нешто како декларација и програма, а исто така да биде еден чисто историски докуменат. Не, он е изработен „као основни правни докуменат данашње стварности предвиђајући при томе њен неизбежни и даљи развитак. Наш нацрт — се кажува во мотивите (образложението) — оставља законодавству, односно народу, у сталном освајању нових и продубљавању своје организације, да допуни и разради многу питања организације и живота државе.” Јас не намирам думи и начин со кои нај убедително, красноречиво да кажем со каква мудрост и обективност, со каква вештина е создаден и написан предложениот пројекто Устав, осем да цитирам пак думите на Едвард Кардел кажани пред целиот свет и преко радиото: „Наш Устав *правно* формулише велике промене у структури Југославије које су се извршиле у годинама величанствене ослободилачке борбе. Он остаје веран тековинама народно-ослободилачког рата, развија их у нјиховим организационим облицима и тиме отвара јасније перспективе у погледу будућег развитка, постају снажно оружје народа за учвршћење и даље развијање тековина народно-ослободилачке борбе. Неки људи код нас говорили су и још и данас говореле да ствари не стоје тако. Они би желели да Устав оделе од народа, да га од ствари широких народних маса пре-

творе у ствар јуриста и професора. Они би наравно желели Устав који не би одговарао садашњој стварности у нашој земљи него једној старој, бившој стварности, коју су наше народне масе разбиле својом свесном вољом и снагом... а даље,... један револуционаран Устав на папиру може бити ефикасно оружје против јединствених народних маса, које су својом вољом и крвљу написале жив Устав у историји нашег народа, Устав који већ чврсто постоји, који је испробан у ватри праксе који је близак широким народним масама, који је њихов и који им је гаранција срећне будућности. Према томе, шта друго данас може бити задатак наших уставотворних органа него то, да запишу тај живи народни Устав речима и параграфима, да га прецизирају и потпуно у његовим организационим облицима и да што више разраде и употпуне његове народне и демократске установе....

Позната је чињеница да Устав, по својој суштини, по својим основним принципима, претставља правни израз постојећег конкретног државног, политичког и социјално-економског система у држави. Људи су увек стварали државе пре доношења Устава, и сасвим је разумљиво што су и ти Устави неизбежно носили печат оних друштвених снага које су стварале и носиле државни и друштвени снага које су стварале и носиле државни и друштвени поредак. Само људи од илузија могли су се заносити мишљу да друштвени развитак могу покренути путем који су измислили у својој глави, независно од објективних услова, независно од снага које ће носити развитак”.

Следува, Уставот не е плод, резултат само на теоретско или пак доктринерско разбирање, а е резултат, огледало на самата жива реална десвителност во нашата општа сојузна многонационална држава. А тоа значи оти Уставот е една битна ствар коа одговара на самата вистинска дејствителност, на сегашњиот живот таков каков е он, во тоја историски момент. Повторувам тоа значи оти Уставот е вистински основен закон кој може и кје може за долго време да се проведе, примени во животот. Ето как теоријата и практиката во живота и во тоа случај са идеално сочетани, соединџени пошто меѓу теоријата и практиката се порагја едно активно одношение на заимно меѓудествие. Ето как теоријата, науката и практиката се така тесно сврзуват и образуваат едно едино цело. А то е најправилниот пат за проверка во животот и да сме сигурни оти

и неговото на Уставот применуење кје биде вистинско, реално, практично пошто само тој закон е вистински полезен кој е израз на реалниот дејствителниот живот на народот и отражуе сите промени во стопанскиот, економски, културен — социален живот во државата.

Другарки, другари и господа народни претставители, многу наши граѓани, добросовесни, чести и поштени, добри патриоти на некои места ми зададоа вопросот. Добро, отлично, но кажете ни кои са и какви са гаранциите оти така добре направен, допунен, променен Уставот кје намери едно вистинско, правилно, добро применуење во животот на нашата држава? Како видувате едно многу важно, серјозно прашание на кое треба да се одговори за дабидеме чисти и прет нашата совест, а исто така и пред целиот народ од името на кој говорим и чиито законски и справедливи интереси заштитаваме и на секаде и секога кје заштитаваме и треба да заштитаваме.

Каво во дел I, така и во дел II, во сите глави и членове на Уставот јасно, точно и определено е кажено и формулишено сичко соштествено. Во I дел е дадена политичната и социална економска структура и суштина, а во II дел — во врска со тие основни начала с определуе државното уредуение. Во истиот II дел „Државното уредуение“ се определува и сушноста на федерацијата како је кажено и во образложението. Но не само тоа. Гаранција за вистинско и правилно применуење не са само тије прописи, членове од Уставот, така јасно, определено, точно формулирани, а и фактот оти ние имаме еден *Изборен закон* кои, прави чест на сека една вистинска демократска држава, народите на која и по ум и по далечни, чисто славјански обичаји и традиција тј., и по ум и по управление са демократски и разбира и применуе демократијата не формално, а на дело, пошто демократијата у Славјаните е плт и крв од нивното тело, а сега после станалата национална револуција демократијата у нас векје не е старата буржуазна демократија а, вистинска народна, револуциона демократија, демократија на работниците, селените и происхождаштата от ним чесна, трудова интелигенција като на чело на управлението са и кје останат само најспособните, чесни, поштени људе вистински претставители на трудовиот народ и изразители на вољата, желаниата на болшинството од работниот, трудов народ по села и градове. Осем тоа, ние имаме и еден добар, јасен, точно определен правилник (Пословник) и

само како вземем сите тие три факта, тие три основи, тој триножник на нова ФНРЈ кје разбереме и кје се убедиме оти применуението на Уставот кје биде една дејствителност, една реалност и никој не може и не треба да се сомнева во тоава. Наистина Уставот е основен закон, закон на законите, но и избирателниот закон, а и правилникот (Пословникот) имат големо значење макар да не са основен закон но имат значење како и Уставот. Но има и друго. Во член 6 во Уставот се вели: „Сва власт произлази из народа и припада народу“, итд. Како видите пројектот Уставот оште на прво место постави прашанието, за народната власт. Она је главната придобивка на народно-ослободителната борба и без таја придобивка (тековина) не би могла да се запази одржи ни једна од сите придобивки. „У Федеративној Народној Републици Југославији — сва власт произлази из народа и припада народу. Такву формулацију — кажува Едвард Кардел — наћи ћемо и у неким другим уставима. Меѓутим, она може бити истинита и може одговарати стварности само онда, кад у власт заиста одлучује воља и захтев огромне већине народа, тј., негових основних радних маса. Та формулација, меѓутим, постаје празна фраза кад само покрива фактичку власт финансиског капитала.

Наш нацрт Устава даје пуну гаранцију нашим народним масама да ће власт бити народна на делу, а не само на речима. Гаранција народне власти је у јединству државне власти — од локалних органа до највиших државних органа.

Народ остварује своју власт преко слободно избраних претставничких органа државне власти, народних одбора који су од месних народних одбора до Скупштине народних република и Народне скупштине ФНРЈ, настали и развили се у народно-ослободилачкој борби против фашизма и реакције и који су основна тековина те борбе. А то значи да је власт у раку народа стварно, а не само на речима. На тај начин широке народне масе могу свакодневно да прате и да контролишу рад органа народне власти и да тиме учествују у њему“. Значи, народот има и секог и на секаде кје има право и можност секојаче да заштити кое дае негово основно право преко својите собранија (скупштини), народни одбори итн. Никој власник каковто и дае он, не кје може да оштети кое и да е право и слободата на народите, а исто тако и нивната равноправ-

ност во општата сојузна држава. Значи, народите имат и кје имат секога јуридикеско право и основание, а исто така и материјална можност да си заштитуват правата и слободите како на оделните граѓани така и на оделните слободни и равноправни народи. Јас пак ќе се искажам со думите на Едвард Кардел „Гаранције народне власти са-стоје се у томе што Устав обавезује државне органе да штите радни народ и да му помажу у његовој одбрани од привредне експлоатације. Гаранције демократских права народних маса јесте укидање свих могућих привилегија и т. сл. И најзад гаранција је и оружана снага која стоји на расположењу народној власти, снага која је изашла из народа, која је дубоко народна, јер се родила у данима најтеже борбе наших народних маса за слободу опстанка и човека достојну будућност. Пројект Устава дакле у пуној мери прихвата и гарантује најважнију тековину народно-ослободилачке борбе — народна власт. Прихвата и гарантује и у њеној садржини и у њеној форми. Нова Југославија је, према томе, народна држава у којој одлучује воља огромне већине народа не само формално, не само на избору, својим бројем, него и фактички, у социјалном уређивању наше народне републике, чињеница да о нашој народној републици одлучује и воља и интерес већине народа, тј., радног народа а баш то отвара пред нашим народним масама јасну перспективу једне светле будућности“.

„Осим тога Устав директно обавезује све органе државне власти да се у своје раду ослањају на учешће народних маса у решавању свих текућих задатака, а нарочито их обавезује на сарадњу народних организација. Наша нова Југославија, према томе с правом носи назив Народне Републике. Она је народна зато, јер у њој први пут у својој историји заиста одлучује народ тј., интерес његове огромне већине.“

Позволете ми сега, само со неколку думи да подвлачам опште едно нешто које јас видувам во новото државно уредуење на ФНРЈ. А тоа е фактот оти така како е уредена државата и по Уставот определени функциите на сите наредбодавни и извршни власти и органи, во нова Југославија се создават полни условија и можности да има една вистинска силна, цврста власт која е неопходна која е *sine qua non*, за идните големи цели и задачи на ФНРЈ. Без една силна, цврста авторитетна власт није не ќе можеме да направиме ни еден покрупен сериозен чекор напред. А на-

против само со една силна, цврста, авторитетна но народна власт ќе можеме во едно релативно кусо време да реализираме сите идни начинанија и во стопанството и во нашиот политичен национален и културен живот. Ето една карактерна черта на ФНРЈ. Има држави со поголема материјална и духовна култура, кои со десетилетија секојаче тражат начин средство да создадат силна цврста власт за да може државата се повеќе и повеќе да исполни нејзините функции во сите грани на националниот живот поради се повеќе и повеќе сложените меѓународни односи. А у нас тоа става автоматски, како да е направено по инстинкт од самиот народ под руководством на своите далековидни, чесни, предани на народот лугје — државници, новите строители на ФНРЈ на чело со нашиот гениален вожда, националниот херој Јосип Броз Тито. По натаму, единството на народната власт е исто така една од здравите гаранции за применувањето на Уставот. Како по време на народно-ослободителната борба, сега и во иднината и по Уставот извршната и законодавна власт е во едни и исти раци. Нема само формалното и со ништо неоправдано на практика разделување на властите: извршна, законодавна. Тоја толкова свет и заштитаван во миналото принцип на буржуазната демократија нема и не може да има место при новите условија на животот, при една вистински народна демократија по цели и задачи револуциона демократија т. е. власт и сила на широките народни маси во лицето на нивните најдостојни свесни поштени и способни преставители излезли од самиот народ — работници, сељани и чесната, поштена трудова интелигенција. Това е едно од најголемите разлики на нашиот Устав, од уставите на сите други држави во кои средствата на производството се оште во рацете на приватни правни или физички лица. Ето предимството, кое ни дава и гарантира новиот Устав, ето специфичното во ФНРЈ како нов тип држава. Има ли потреба да кажем оти и самото друштвено-економско уредување е и материјалната основа база (темел) на која се држи зградата на народната власт? И зато многу справедливо кажа другарот М. Пијаде оти без одредбите во Уставот за народната власт и за друштвено-економското уредување на државата, еднаквоста на граѓаните пред законите би била само една празна фраза каква е во уставите на други буржуазно капиталистични држави во светот.

По Уставот како знаете се предвидува и општ стопански план. Това е едно големо, много важно прашање по кое јајас нема да зборувам пошто мислам оти има други компетентни лица кои ќе се искажат. Тука ќе кажем само тоа оти и по тоа прашање нова Југославија ќе има сите условија и можности да го реализира и то точно да го исполни. А тоа ќе ја издигне на една голема висина пред целиот културен свет. Зашто? Не само затоа што имаме единство на власта, оти имаме народна власт и ќе имаме силна цврста, авторитетна власт а и пошто самото друштвено економско уредуење ќе ни дозволи да го направиме и исполниме тој стопански, привреден план, кој ќе биде едно доказателство за мошта, силата на ФНРЈ и материјално доказателство за среќјата и благодарението, благодарстањето на сите народи во државата. А, другари, това е и крајната цел на секое добро управление. Ние не сме социјалистичка држава, но не сме и буржуазна капиталистическа. Ние сме по средата. Има и ќе има песимисти кои ќе кажат оти при сегашните производствени односи, при факта оти имаме часна сопствена која се гарантира од Уставот и т. н., не ќе може да се проведе еден стопански, привреден план. Тој план нема да биде една, како се казива во економската наука дерижирано стопанство, нема да биде едно колективно планово стопанство, како има во СССР, а ќе биде нешто средно, нешто специфично. Да, но не ќе може да се исполни. Напротив, ќе може и во точност да се исполни благодарение на напредакот во науката, модерната техника, статистика и пак во името и со усилијата на целиот народ. Како можеа новите строители на Југославија од мали партизански групи да створат чети, батаљони, бригади, дивизии и да создадат модерна армија која ќе биде, може би прва во Европа во това никој не треба да се сомнева, така ќе се проведе и исполни и привредниот план за чест и слава на југословенските слободни и равноправни народи.

Другарки, другари и господа народни претставители, јас сум деател во ослободителното и национал-револуционно македонско движение веќе од 45 години — близу половина век. Видов многу хоризонти и темни и светли, пропагатувал сум три материка — цела Европа, част од Азија и Африка и преку целото време и на секаде сум се интересувал од националното прашање. Исто така теоретиски и на практика сум го изучавал во продолжение на повеќе од

30 години. Изучавал сум и ирландското ослободително и национал револуционо прашање, а исто така и египетското и општо арапско движење, познавам и ерменското, албанско, кјуртско, бугарско, српско и хрватско со сите нивни специфичности, според создадите се месни условија, според времето, местото и опстојателствата. Во сите тие национални покрети имаше и оште има многу зиг-заги, оди се ту напред, ту назад, а по некога се стои се на едно место!... Во историјата на тија движенија станаа долбоки промени, создадоа се нови условија, станаа нови прегрупиранија на друштвените сили, јавиа се нови сили и фактори — општо измениа се политическите, економски и социјални сили без да се променат методите, потходот на работата, на борбата. И затоа некој од тија покрети стојат и ке стојат на една замедена точка... Така беше и со македонското и со хрватското и други национални движенија во прошлоста... Никаде, апсолутно никаде, осем во СССР националното прашање не е така правилно, научно, на дело на практика, разрешено како во ФНРЈ.

Принципот за самоопределуење, како сите знаеме не е комунистически, не е и советски, а принцип на буржуазната, либерална демократија. Но, она го издигна, прокламира и там запре т. е. не можа да го примени во животот и така тој принцип остана да виси во воздух. Требеше да се јави на историската сцена еден колкото велик мислител, а оште повелик стратег во револуција В. И. Лењин и неговијот другар највеликиот вожд во епохата, И. В. Стаљин, кој со великата идеологија на Марксизма-Лењинизма можаа да го развијат тој принцип и да му дадат едно правилно научно и практично разрешуење. Тоа кое буржуазната демократија не можа да стори во растојание на повеќе од сто години, Лењин и Стаљин го сториа во неколку години. Националното прашање е дел од социјалното прашање. Докато има економско, социјално ропство, докато човек човека експлоатира, секога и на секаде ке има и национално ропство. Со други думи, националното ропство, угнетуење во сушност е економско, социјално ропство. Буржуазната демократија не може да примени, приложи принципот за слобода и самоопределуење пошто системата на управление, самиот строј и позоволуеше да стори тоа. Тоа може да стане и идеално да се разреши националното прашање само во СССР. Тоа се знае и признава од целиот културен свет. Следва, друштвено економското уредуење позволява

да се реши релативно и националното угнетување — ропство. Тоа ние Македонците кои од векове страдавме и бевме во политическо, национално и социјално ропство најдобро го знаеме од практика. Без да есапеме Пиринска Македонија (7000 кв. м. и население 250.000 души) само во стара Бугарија имаме околу 400.000 души, а во Америка околу 30.000 души, кои минутите бројат за да се приберат во својата татковина Македонија. Ние сме горди оти Вардарска Македонија е веќе слободна федерална единица, слободна народна република во рамките на ФНРЈ која е и ќе остане, со право и основание, пиемонтот на општата јужнославјанска, а веројатно и балканска федерација за кое оште во далечното минало и Светозар Маркович и Христо Ботев како и други наши претшественици бленувал и страдаа. Дојде време кога тоа разрешение на националното прашање на Балканите се постави правилно, научно, благодарение на долгиот револуционен опит и поради тоа сти се јави на историската сцена таков колку велик мислител, толку велик полководец, голем практик и стратег во борбата и револуцијата, Јосип Броз Тито и даде едно разрешение на тоја толкова важно прашање — националното.

Како сите знаеме, националното прашање и тоа за националните малцинства (мањина) во своето историско развитие мина преку неколку фази, етапи. Ние знаеме турското ропство, знаеме тормозот и тиранијата на великобугарските, великосрпски и великогрчки режими и система на управление. Нашите браќа во Егејска Македонија и денеска испитуват едно тешко и неподнесимо ропство. Ние сичко испативме на нашиот грб. Во стара Југославија националното прашање беше една живеница, рана која разјадуваше целиот друштвен живот и спираше стопанското, економско и културно развитие. А само во нова демократска федеративна Југославија националното прашање намери своето вистинско, правилно практично разрешение. Ето зашто ние сме така доволни, така радосни и признателни кон стрелците мали и големи на нова Југославија на чело со националниот герој, Маршал Ј. Б. Тито. Ние не се сомневаме оти и за напред, се повеќе и повеќе, ќе заздравиме, зацврстиме нашите национални права и слободи и ќе осештуваме и нашето општо самоопределување во рамките на ФНРЈ. Тоа и сега занимава македонскиот народ без разлика на вера и народност, пол и возраст, целиот македонски народ кој повеќе од половината се оште е пренат

во сите краишта во светот — во Европа и Америка. Сите знаеме а оште повеќе ние постарите каква беше постановката за националното прашање преди првата империалистическа војна, а после неа таја постановка се промени како се издигаше лозунг за културната автономија и заштита и покровителството на малцинствата и т. н. од заинтересованите велики империалистически држави. Решителната дума имаше Лигата на Народите во Женева. А во сушност по заведената процедура решаваа само империалистическите држави и то не во интересот на угнетените, онеправдани нации и национални малцинства а во нивна вреда. А пак само во цела Европа имаше 30—35 милиона онеправдани и угнетени нации и националности. После великата октомвриска револуција положението, постановката се промени, а после татковинската војна против фашизма најцрната реакција, постановката стана совсем нова, друга, корено различна од првите две. Нема зашто тука да продолжавам да ги разгледувам подробно — има цели томове написани по това. Сегашната постановка при новите внатрешни и меѓународни односе е совсем друга и во Европа и на Балканите това, како го викаат „барутно буре“. За југословенските народи а следва и за нас Македонците македонското прашање најправилно, најсправедливо се разреши само во рамките на југословјанската федерација. Колку таја федерација на слободни и равноправни народи ќе се засилује, ќе се уцврстује толку побргу и посигурно и интегралното македонско прашање ќе намери неговото правилно, логично и справедливо разрешение. Колку повеќе ФНРЈ ќе биде посилна, помошна стопански и културно произдигната, толкова побргу и народите и националните малцинства ќе намерат своето благодеејствие, својата слобода и равноправност. И много право и верно е кога сите кажуваме: има силна, мошна благодеејствујушта нова Југославија, има и ќе има слободна, обединена едина Македонија како едно географско и економско целo! Това го схваќат сите Македонци и во Бугарија и во Егејска Македонија и во Америка и на секаде. Това е векје почти за сите Македонци една догма, едно условие без кое неможе. И се пак ако има некои оделни елементи внатре и вонка кои не се слагат со това они са предварително осудени од македонската општественост, презрени и изолирани. А нивните „безплатни адвокати“ како „социал демократа“ Кр. Пастухов во Бугарија или „демократот“ Милан Грол и други

можат да лајат, но керванот ќе се оди напред и напред. Се што говорат ќе исчезне „јако дим“ пошто сето што говорат — казано најмекко — е само „из лукаваго“... Ето затоа ние Македонците, вопреки сите клевети, хули, од десно и од лево, знаеме каде сме, знаеме каде одиме пошто имате горчивиот опит од миналото, знаеме тешкотиите на македонскиот народ вонка од Југославија и со полно сознание на нашиот татковински долг излизајќи од нашите опште национални цели и задачи во иднината ние стоиме и цврсто ќе стоиме на позициите на ФНРЈ пошто само она ни гарантира слобода и национално соштествување.

Другарки и другари и господа народни претставители,

Ние со десетилетиа се боривме против империализмот на големите и мали држави, секојаче се боривме и против верскиот и национален антагонизам, тражевме патишта за нашето национално, економско и социјално ослободување и се пак не го намеривме. Зашто? Затоа што немавме потход, немавме нужниот револуционен опит, немавме далновидност, немавме куражот, смелоста, решителноста да погледнеме реално, практично на вопросот и требеше да дојде на историската сцена еден убеден револуционер, генијален стратег и смел борец за да даде едно практично решение. И тој го даде. Во федерална Македонија много пати и на много места по прашањето за малцинствата се е говорило и на дело се работи. Това се знае од сите и претставителите на тиа малцинства ќе ви го кажат това. И од највисокото и авторитетно место и лице на митинзи и преку печатот нашиот Министер Претседател Лазо Колишевски меѓу другото беше кажал, оти ние, македонските национални малцинства ќе ги гледаме како зеницата на нашето око. Со това тој од негово име и од името на владата зајави оти нема да останеме само со нашите думи, а и со дела ќе докажеме тоа. Ќе најдеме средства и можности тиа малцинства да создадат свои дејатели, работници кои познаваат наравите, обичаите, јазикот општо сето битот на нимниот национален живот и преку ним секојаче самите национални малцинства да се развиват полесно и бргу национално, културно и политично. А што се однесува до нашите национални малцинства вонка од федерална Македонија право и основание тражиме и ќе тражиме истото.

Во член 13 од проектот Уставот се вели: националне мањине у ФНРЈ уживају право и заштиту свог културног

развитка и слободне употребе свога језика. Кусо, јасно, определено!

По тоа големо, исто така многу важно прашање, јас немам многу да зборувам. Наполно се слагам со тоа што кажа нашиот симпатичен другар Јован Веселинов а само во дополние ќе кажам оти у нас во федерална Македонија националностите са многу преплетени. Затоа како знаете за иронија некои лугје кои се плашат кога им се представуе една сложна и мачна задача која не знајат како да је разрешат кажуваат македонска салата... Но, ние Македонците знаеме што е да бидеш малцинство и никој друг освен нас не може да знае религиозните и етнични нужди, желаниа, аспирации на малцинствата у нас. По следователни на принципот за слобода и самоопределуење, ние не само на думи, а и со дела во иднината, блиската иднина ќе дадеме средства и можности нашите национални малцинства што полесно и побргу да тргнат по патот на напредокот, прогресот во сето од нивниот културен и национален живот. Денеска сите народи, во тоа число и ние како ни нарече исто така един голем мислител Илја Еренбург „несреќни Македонци“, спечеливме нашата национална слобода. Тоа кое две три поколенија неможаа да сторат го направи другарот Маршал Тито со неговите верни, чесни и достоини сотрудници. Ето другари како и при какви услови за нас простосмртните се појавуе и развива генијалниот човек.

Ние сме мал народ, изостанал, може би, најназад од сите балкански народи, но не се срамуваме од тоа и со гордост се кажуваме Македонци и сме векје нација со своја територија, свој јазик, наше економско единство, наша македонска култура која се видува во нашата музика, живопис, литература и т. н. Во миналото, далечното минало и ние сме дале нешто крупно во Општата Историја. Тука, без да споменувам за борбите и сопротивата на Македонија преку долгогодишното римско, византиско и црно турско ропство ќе кажем оти оште при византиството, во Солун Кирил и Методи (855 год.) Славјани по производ изработија славјанска азбука и преведоа најважните хрисјански богослужбени книги. Тоа направиа со своето на истина славјанско но преди се македонско сознание. Така, со две думи Македонците са првите од сите јужни Славјани кои воспиреха цивилизацијата и создадоа своа писменост која е љубката на писменоста како на Бугарите, така и на

Србите, Русите, Украинците и т. н. Делото на Кирил и Методи се продолжи од нивните сонародници Климент, Наум, Сава, Ангелар и др. кои долго са просветуали сите Јужни Славјани. Сето тоа беше резултат на едно македонско возраждане — ренесанс почнато од Климент Охридски. Без сомнение и во иднината македонскиот народ ќе даде својот принос како во историјата така и во општата култура не само на Балканите а и на човечеството.

И во најновата историја Македонија изнесе на својот грб и едно општо, вооражено востание наречено „Илинденско“ поради тоа што оно беше провозгласено на ден Св. Илија — 20 август 1903 година. То продолжи три месеца и по размере најголемото востание кое ставало во сите балкански страни от сто години наваму. Оно сврши со неуспех, со поражение. Но оно ни даде главните, основни принципи на македонско национално револуционно движење: со масова организација и масова борба кон слободна, обединена целокупна Македонија. Оно ни остави и голема поука оти борбата на македонскиот роб не бива и не може да остане сама, изволирана, оти македонскиот народ треба да намери своите револуциони сојузници во борбата како внатре така и вонка од Македонија. Со тоа востанието упати македонското движење кон општата борба за една југославјанска, јужнославјанска и балканска федерација.

На крајот, другари, ќе кажем неколку думи и по еден многу важен впррос за судството, правосудието, по кое се говори во глава 13 чл. 115—123 и гл. 14 за јавното обвинителство (Тужиоштво) чл. 124—128. Ако трговијата и индустријата носи богатство на државата, ако војската дава заштита и покровителство и носи слава и правосудието дава сигурност, стабилност за утрешниот ден.

Основните начала на новото судство са наполно различни од старите. Нашите судови са: народни, изборни, зборни и независни — четири основни принципи, начала на кои се гради и ќе се изградува нашето правосудие.

Народни, бидејќи судија може да биде секој граѓанин без обзир на вера, пол, расова припадност, социјално положение, до колку е честен, поштен и има доверие према народот. Народни, оти самиот народ учествува во судењето преку свои избрани судски засадатели — поротници.

Изборни, бидејќи судиите не се назначуваат као порано од извршните органи на власта, а ги избира самиот народ. Ако еден судија не исполнува својте должности како вис-

тински судија или ако изгуби доверието на народот, може да биде сменен од истите органи во секое време.

Зборни, пошто секога и во прва и втора степен судат најмалку тројца, а не само еден судија — гаранција дека пресудите ќе бидат се посправедливи и у духот на новото време, без формалности и пристрастие.

Независни во изречењето на правдата и не са под влијанието на некоа месна власт. Судиите судат по законот и са напoлно независни. Напoлно сум согласен oти cpoкoвeтe кои бeа oпpeдeлeни зa cудиите oд 2—3—4 гoдини ce иcфpлиja oд пpвoнaчaлниoт нaцpт нa Уcтaвoт. Зaштo? Зaтoa штo cудcтвoтo кaкo нoвo ce oштe e вo pазвитиe и ceкoe oгpaничeниe мoжe дa пpeчи, кoчи cаmoтo вистинcкo пpaвocудиe. Но, кe кaжe нeкoј oти cудиите ce oстaвaт тaкa нa пpoизвoлa и нa кaпpизoт нa избирaтeлнитe тeлa. Coceм нe, нaпpoтив, co тoa ce oштe пoвeкјe зaцвpстувa пoлoжeниeтo нa cудиите. Bo дpyги cтpaни и дpжaви cудиите ги пpaвaт нecмeњaeми. Јac мислим oти и тoa нe e eфикacнa мepкa. Toa мoжe дa e вo интepecoт нa cудиите, нo нe e вo интepecoт нa пpaвocудиeтo. Едeн cудиa зa дa бидe cигурeн cпoкoeн зa утpeшниoт дeн дa paбoти cпoкoјнo и дa бидe нeзaвисим вo изрeчуeњe нa пpeсудите, зaвиси пpeди ce oд cамиoт нeгo. Aкo тoј e дoбap, cпocoбeн aкo тoј e пoштeн, co пpaвнo чувcтвo тoј ceкoгa мoжe нe cаmo дa oстaви a и дa ce пoвиши и вoзнaгpaди. Дa бидeш cудиja e eднa чecт, a дa бидeш избpaн, нapoдeн cудиja и дa cудиш вo имeтo нa нapoдoт e oштe пoгoлeмa чecт и дocтoинcтвo. Bажнoтo e oти и нa cудиите ce дaвaт ycлoвиja и вoзмoжнocти дa бидaт ceкoгa вo кoнтaкт co нapoдoт, дa ce cлушвaт вo пpaвнoтo coзнaниe нa нapoдoт a тoa мoжe дa cтaнe и кe cтaнe пpeкy мacовитe нapoдни oргaнизaции. Eтo и тyкa дeмoкpaтcкиoт пpинцип нaмipa пpимeнуeњe и cудoвeтe ce пoвeкјe и пoвeкјe кe ce дeмoкpaтизирaт — eднa гaрaнциja зa бpгo, eвтинo пpaвo-paздaвaњe кoe e глaвнaтa цeл и зaдaчa нa ceкoe пpaвocудиe.

Ocнoвa нa нaшeтo нoвo пpaвocудиe cа oдлyкaтa, peшeниeтo нa AВHОЈ бp. 132 oд 3. II. 1945 гoд. и зaкoнитe нa нoвa Јyгocлaвиja. Пopaнo peкoв oти вo Јyгocлaвиja cтaнa eднa вистинcкa нaциoнaлнa peвoлyциja. Peкoв oти јyгocлaвjaнcкитe нapoди oдбeлeжнa cвeтли дaти вo нивнaтa иcтopиja. Mерjу тиja дaти e aктoт нa AВHОЈ oд 3. II. 1945 гoд. co кoј пpoписитe дoнecени oд oкyпaтopoт и нeгoвитe пoмaгaчи — cлyги нe вaжaт, бидeјки cа дирeктнo yпepени пpoтив нapoдoт и нeгoвитe интepecи. Зaкoнитe дoнecени дo 6.

април 1941 година во бившата Југославија се укинуат како застарени и многу компликовани со своите формалности, од една страна а од друга страна они не са израз на вољата на југославјанските народи, а напротив они се ненародни бидејќи донесени од една противонародна клика. Со тоа знаменито историско решение новата власт во един миг се издигна на една завидна висина до каква други народи довогјат со десетилетие... Тоа е еден таков револуционен акт каков ретко има во историјата на народите. Во иднината непристрасниот, објективен историк ќе оцени оште повеќе тој историски револуционен акт. Со тоа решение се опхвана една комплицирана, сложна материја. Стана една корена промена во најконсервативната гранка — правото. Докато во други страни и држави се оди бавно, тука со еден акт смело и решително се тргна напред по патот на слободата и прогресот за чест и слава на новите строители на ФНРЈ. И во областа на правото сето одеднаш се промени. Мнозина останаа изненадени. Како ќе се оди напред, како ќе функционира новата власт, како ќе се управљава пошто животот сака своето, он не спира, ходи напред и напред, сите лугје се прашаат. Нова држава, туку што излезла од една крвава борба остана без позитивни закони, без прописи. Да, остана, но запази едно кое беше и си останува како најсуштествено — врската, додирот со широките народни маси, кои со својот усет, со својот опит, ќе речем со својот инстинкт секога и на секаде, може да се оријентира без да изгубат врската со миналото и без да се отдалечат од јавниот живот. Веднага после тој револуционен акт се отпочна создавањето и организирањето на судовите за брго, ефтино и справедливо правосудие. Новите судевни органи усвоили придобивките на народно-ослободителната борба, со полно сознание за својата работа и долг, проведоа вољата и желанието на широките народни маси. Во самото начало судеја и работеа во духот на законите како преди се спазуваа придобивките на народно-ослободителната борба — темелот на целото ново законодавство. Бргу после тоа се создадоа и реорганизираа новите народни судови и денеска векје положението и во таја деликатна и сложна материја е нормално и чекор по чекор се оди напред и се напред.

Реакцијата, внатрешна и особено вонкашна не пропусна да не фрли својте отровни стрели во телото на нова Југославија. Немало редовни судови, немало закони, немало

право и т. н. Но скоро разбраа и оште повеќе ќе разберат и ќе се убедат оти и правосудието во ФНРЈ стои и оште повеќе ќе стои на својата висина, оти важно, суштественото е оти во судството како е формулишено и во Уставот се застава на една чисто демократска база и сите судови од најнижите до највисокиот се изградуваат, функционираат во својата работа на чисто демократични начала, принципи жеско една вистинска први по рода си во сите страни и држави во Европа — народна демократија на селаните, работниците и трудовата интелигенција. Истото а и оште подобро може да се каже и за Јавното обвинителство (тужиштво). Јас нема повеќе да зборувам по тој важен исто така поставен на нови, модерни начала и принципи, инструмент. Доста е да кажем оти он е орган на Скупштината на ФНРЈ. Тоа е и гаранцијата оти Јавното обвинителство ќе се устрои и ќе функционира отлично и ќе биде окото и увото кое на секаде ќе гледа и слуша како вистинско народно обвинителство корено различно од старото Прокурорство, кое гледаше само со едно око, кое за едни беше мајка а за други, за работниот народ макеја или поправо плашило. Со строгата јерархија, со строгиот контрол кој се води и ќе се води и Јавното обвинителство ќе исполни своите задачи во интересот преди се на народната држава и отделните граѓани по села и градове.

Другари, ние ќе манкираме на нашиот долг, на нашето призвање, ако и за напред после приемањето на Уставот, не само преку печатот, штампата а и устно не се заемиме да разјасниме сите идеи и принципи кои се содржат во нашиот Устав кој ќе биде не само корона, како кажа другарот Моша Пијаде, на ФНРЈ него и пример за подражание на многу народи во Европа, особено во Југоисточна Европа. Само кога сите идеи, принципи станат достоинство на целиот народ, кога проникнат и во најдалечната селска хижа, кога ќе се распространат во целиот народ, тогаш ти идеи, принципи се бидат и една сила, една материјална сила во животот на нашиот народ.

Ето затоа и јас како и мојте другари народни претставители од Македонија ќе гласуваме за приемањето на предложениот Проект устав со сите негови измени и допуну направени од Уставотворниот одбор.

Pretsednik: Određujem kratak odmor.

(Posle odmora)

Pretsednik: Nastavljamo sednicu. Ima reč narodni poslanik Mihailo Đurović. (Aplauz).

Mihailo Đurović (Izborni srez vranjski, NR Srbija): Drugovi i drugarice narodni poslanici, svoje mišljenje o nacrtu Ustava koji je pred vama ja sam već izneo u Ustavotvornom odboru, kao njegov član. Tamo sam i glasao za nacrt Ustava koji je predložen, pa ću, prirodno, i ovde glasati za ovaj nacrt Ustava, koji je sa poznatim izmenama i dopunama od Ustavotvornog odbora upućen Narodnoj skupštini.

Naša debata o Ustavu je već mnogo napredovala. Svi su, rekao bih, najbolji argumenti koji idu u prilog našeg nacrtu Ustava iscrpeni. Posle objašnjenja predsednika Ustavotvornog odbora, druga Moše Pijade, posle ekspozee druga Đilasa, posle govora mnogih predgovornika, meni ne ostaje ništa drugo do da izjavim svoje solidarisanje sa predgovornicima i svoje odobravanje. No ja ipak mislim da su i Ustav kao takav, a i politička situacija, naša politička stvarnost, kao jedan od odlučujućih elemenata u oceni Ustava, takvi da se o njima može još govoriti.

Ja bih pre svega, drugovi, hteo da izjavim svoje slaganje sa shvatanjem, po kome sam akt donošenja ovog Ustava predstavljaja za sve nas, za sve jugoslovenske narode pre svega jedan istoriski završetak. Završetak jednog isto toliko slavnog, koliko i burnog razdoblja u zajedničkoj istoriji jugoslovenskih naroda, razdoblja koje je u toj istoriji ostalo pod nazivom narodno-oslobodilačke borbe, a čija se suština i duboki istoriski smisao, čini mi se, najbolje otkrivao baš u samom nacrtu Ustava. To, pak, da je ovaj Ustav izraz onih stremljenja za koja su se naši narodi zalagali u toku narodnooslobodilačke borbe, to da je on izraz onih političkih i socijalnih ostvarenja koja su naši narodi izvojevali u toku te borbe, — to čini da je ovaj Ustav doista, kako se ovde kazalo, kruna toga velikog istoriskog razdoblja zajedničke istorije jugoslovenskih naroda.

Posle te konstatacije koja je, čini mi se, bila opšta i zajednička, ja bih hteo da kažem nekoliko reči o izvesnim osobenostima našeg Ustava, o izvesnim njegovim originalnostima.

Kad je reč o njegovoj originalnosti, meni se čini da ona mnogo više proističe iz samog njegovog postanka, nego li iz njegove suštine jer u suštini, i ovaj Ustav, kao što bi to morao učiniti i svaki drugi ustav, određuje naše državno i naše društveno uređenje, i u tome smislu u njemu nalaze izraza i mesta

izvesne forme državnog uređenja, koje su za naš narod istina nove, ali koje same po sebi nisu sasvim originalne.

Sa izvesne strane, sa strane naših protivnika, sa strane protivnika Narodnog fronta, insistira se mnogo na toj originalnosti, odnosno na toj neoriginalnosti, upire se prst na to, i to naravno tendenciozno i maliciozno, i ja bih baš zbog toga hteo da kažem o tome nekoliko reči.

U suštini, drugovi, naš Ustav se bitno razlikuje od Ustava SSSR po mom mišljenju. Postoje, međutim, izvesne sličnosti u formi državnog uređenja. Te sličnosti svakako nisu došle slučajno u naš Ustav. One su tu, bar po mom mišljenju, po nužnosti, one su tu sistematski, ali nisu tu zbog toga, kako bi se htelo poturiti, što postoji neki politički afinitet između nove Titove Jugoslavije i SSSR-a. One su tu, po mom mišljenju, stoga što Ustavotvorna skupština, što svi mi kao ustavotvorci smatramo da te i takve forme državnog uređenja najbolje odgovaraju potrebama našeg naroda, da te i takve forme, na primer, najbolje primaju u sebe i najbolje rešavaju komplikovani nacionalni problem Jugoslavije.

To bi, mislim, bio objektivan i ozbiljan odgovor na prigovore koji nam se čine u pogledu sličnosti našeg Ustava sa Ustavom SSSR. Inače, ako bi se uzelo da je ta sličnost baš i nešto traženo, da je ta sličnost došla po tome što smo želeli da se ugledamo na SSSR, ja mislim da bi to i onda imalo svog opravdanja i u istoriskom i u političkom pogledu, a imalo bi svoga opravdanja i kao postupak uopšte jer, drugovi, nije namia, Južnim Slovenima, na ovom mestu Zemlje prvi put da upiremo poglede u Rusiju i da sa te strane tražimo zaštitu od zulumata i nasrtaja koje smo ovde morali da trpimo. U samim počecima stvaranja izvesnog ustavnog poretka u našoj zemlji, u Srbiji, još pod Karađorđem, 1807 godine, narod Srbije nalazio se i onda u teškoj političkoj situaciji, pa je već tada tražio pomoć od Rusije. Tražio je pomoć uopšte, a i pomoć u poslu stvaranja prvog ustava u Srbiji. Onda je on zvao Ruse u pomoć. I zbilja, na poziv Karađorđev došli su neki ljudi otuda i stvorili prvi nacrt ustava u Srbiji. To što se činilo tada, u toj političkoj situaciji, ponovilo se i docnije, ponovilo se mnogo puta kroz našu istoriju. A ako bi se uzelo da se to ponovilo i 140 godina kasnije, u doba Narodnooslobodilačke borbe, da se ponovilo i danas onda bi to bilo sasvim prirodno, i logično jer danas više nego ikad možemo reći da za svoj spas dugujemo Sovjetskom Savezu. Takva je naša orijentacija, dakle, i prirodna i logična. ona, je nužna i neophodna za nas, a ako bi ko imao što protiv takve naše

orijentacije ja bih bio mišljenja da on izade sa svojim razlozima pred narod, pa će videti kako će se provesti. Smatram da mi sve naše veze sa Rusijom, pa čak i ove ustavne, ukoliko postoje, treba da nastavimo da negujemo i da produbljujemo jer to tako zahteva najbolje shvaćen interes naših naroda, jer to, naposljetku, zahteva slobodna politička orijentacija naših naroda, jer to zahteva slobodno njegovo političko opredeljenje.

Drugovi, postanak ovog našeg Ustava je ono što čini njegovu originalnost. Ta originalnost leži u tome što ovaj Ustav naši narodi sami sebi daju. Ne postoje danas u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji dva partnera, od kojih je, kao dosad, jedan partner bio vlastodržac a drugi partner—narod, i između kojih se ustav donosio kao neka vrsta ugovora ili nagodbe. Jedan jedinstveni suvereni faktor je preživeo dosadašnju našu istoriju. Taj faktor su suvereni i slobodni narodi Jugoslavije. Na političkom terenu kod nas, raščišćenom od istorijskih i socijalnih prepreka i zapreka, bez kralja i bez dvorske i monarhističke porobljivačke klike, obreli su se danas slobodni jugoslovenski narodi, da donesu sebi ustav i to ne ustav u smislu neke ustave ili brane nekim antagonističkim silama koje bi živele u nedrima narodnim, ne čak toliko ni ustav koji bi imao prvenstvenu ulogu da zaštiti prava građana, no ustav kao formulaciju jednog reda stvari koji je bio neophodan za spas ove zemlje i koji će nesumnjivo ostati neophodan za opstanak zajedničke države jugoslovenskih naroda. Iz te originalnosti, drugovi, iz takvog postanka našeg ustava izviru, mislim, sve njegove vrline i sva njegova moralna snaga. To da je on narodski i da je od naroda slobodno donet, predstavlja istovremeno najveću garanciju njegove celishodnosti i njegove vitalnosti.

No, drugovi, sam akt donošenja Ustava, pored toga što za naše narode znači jedan istoriski završetak, značiće i jedan istoriski početak. Već samim tim što će se za dogledno vreme na temeljima ovog Ustava dalje razvijati naš zajednički državni i socijalni život, već samim tim on predstavlja neku vrstu početka za sve nas i angažuje budućnost naših naroda. Može se stoga postaviti pitanje: kakve garancije pruža Ustav za narodnu budućnost?

Garancije su po mome mišljenju dvojake. One, da tako kažem, leže u stvarima i u ljudima. Za ovaj Ustav se reklo da je dosledna i verna registracija tekovina narodnooslobodilačke borbe. Takvo definisanje Ustava, drugovi, nije samo formalno, već je ono i bitno. Ono kazuje sve najvažnije o prirodi i o

suštini ovog Ustava jer, drugovi, kako je narodnooslobodilačka borba zaista narodna borba to su i tekovine, političke i socijalne, zaista prave narodne tekovine. Ustav narodu ne može da pruži jače garancije od te da je on izraz, da je registracija tih narodnih tekovina. A s druge strane, ljudi koji su stvarali ovaj Ustav, dojučerašnji rukovodioci narodnooslobodilačke borbe, sa maršalom Titom na čelu, današnji ustavotvorci, boljeg dokaza o svojoj demokratičnosti nisu mogli da pruže narodu do to da su u ovaj Ustav uneli baš te tekovine narodnooslobodilačke borbe i ništa više. (Odobrovanje u celoj dvorani).

Te dve stvari, drugovi, dakle, Ustav kao takav, i još jednom na izradi ovoga Ustava oprobana demokratičnost duha onih ljudi koji su ga stvarali, te dve stvari su najbolja, živa garancija koju narod danas može imati. Garancija su da će, kako sam Ustav i ustavna praksa, tako i zakonodavni red, koji će iz njega da proizade ne samo zaštićivati građane u njihovom suverenim pravima, nego da će u Ustavu sve zdrave, životne sile naroda naći široki propust, a ne branu, kao dosada, za svoj pravilan razvoj i za svoje snaženje.

Ja mislim, drugovi, da su naši narodi to tako zaista i shvatili i da oni to tako i osećaju jer, ovaj naš nacrt Ustava je već prošao kroz neku vrstu prethodnog referenduma. I ja mislim da našu Saveznu vladu i da nas sve ovde u našem radu, u teškoćama današnjice, ništa više ne može da obodri od glasa ovog narodnog referenduma. Taj čist i jasan glas nam potvrđuje da su nam i osećanja i misli u potpunoj sinhroničnosti sa narodom i da idemo dobrim, zdravim i sigurnim putem.

Kada je reč o tome referendumu ja bih hteo da kažem još nešto. Meni izgleda, drugovi, da kada se radi o ovako krupnom i važnom poslu, kao što je donošenje Ustava, kada su se pre toga imali da preživljavaju događaji koji su zaista epohalni, kao što je pobeda nad fašizmom i nad njegovim hordama, kada se uz to zna da je ta pobeda za naš narod, kao slovenski narod, imala da znači život ili smrt, i kada se zna da je naš Ustav upravo izraz te pobeде, i da on treba da bude instrumenat dalje mirnodopske borbe protiv fašizma, — kada se sve to zna, — meni se čini da čovek mora da se ipak pita i da se čudi kako je moguće da se u našoj zemlji kod ustavne diskusije u narodu pojave i takvi ljudi, i to mahom školovani i prosveteni, čiji je stav tako drastično odudarao od stava ogromne većine naroda. Ti ljudi kao da nisu nešto naučili od istorije i kao da su sve zaboravili. Život je za njih u ovom mirnodopskom vremenu prestao brzo da bude u pitanju. Prestao je da dolazi u

opasnost onaj goli život, koji smo svi sa više ili manje hrabrosti ili straha hteli da spasemo i sačuvamo. Zaboravili su kako smo svi zajedno visili na rubu istoriske propasti. I sada već gledaju na životna zbivanja kod nas veoma usko, bez ikakve perspektive, sebičnjački. A što je još najžalosnije, ti ljudi su bilo neki verski pastiri naroda, i njegovi dušebrižnici ili pak ostaci voćstava naših starih, tzv. istoriskih političkih partija.

Oni su se isprva protivili samom donošenju Ustava. Pokušali su da nas moralno i politički diskvalifikuju u očima našeg naroda i u očima inostranstva. Kad im to nije uspelo, onda su uzeli da govore protiv Ustava i protiv izvesnih njegovih odredaba. To njihovo rovanjenje, ustvari, po mome mišljenju, znači pokušaj da sebi obezbede svoje stare pozicije u ovom novom svetu koji se stvara, a smetnuli su potpuno s uma da je ovaj novi svet upravo ponikao baš iz borbe protiv tih njihovih starih, privilegovanih pozicija.

Dve teme su ih u diskusiji o Ustavu najviše interesovale i njih su na razne načine pred narod iznosili. Jedna od njih je bila njihova borba protiv izvesnih ograničenja u raspolaganju privatnom svojinom, a druga od njih je ustvari značila njihovu borbu protiv odvajanja crkve od države. Oni su, što se tiče prve stvari, izgleda zaboravili da je na jedan ili na drugi način, a u slučaju našeg Ustava potpuno u skladu sa interesima širokih narodnih slojeva, privatna svojina svuda u svetu stvarno podvrgnuta izvesnim ograničenjima. Interesantno je primetiti da je narod u Srbiji već u prvim svojim ustavima, u onom ustavu od 1838 godine i u onom od 1869 pokušavao da privatnu svojinu ograniči u sličnom smislu u kome to čini naš nacrt Ustava. Naš stav prema privatnoj svojini, koja, uostalom, u granicama izvesnih ograničenja ostaje ipak potpuno slobodna, nije čak ni neka novotarija, a najmanje je to neka sovjetizacija, kako bi hteli da pretstave. Naš stav odgovara bitnim potrebama naroda i naše nove narodne države.

Isto je to i sa odvajanjem crkve od države, tim pitanjem kojim se od strane naših protivnika pokušava da pomuti zdravo razmišljanje našeg naroda. Pokazaće se, na kraju krajeva, da borba za odvajanje crkve od države, ustvari, znači borbu za pravo slobode veroispovesti koju naš Ustav stipuliše; pokazaće se da oni koji se bore protiv odvajanja crkve od države ustvari vode borbu protiv slobode veroispovesti. I tako će našim protivnicima još jednom iskliznuti teret ispod nogu.

Meni se čini da je osećaj ljudske solidarnosti kod tih ljudi danas potpuno poremećen i zamro; da je ustupio mesto sirovom

egoizmu. Doduše, možda ja suviše idealiziram stvari i mogućnosti kad pretpostavljam da bi sa tim ljudima moglo ići drukčije. U jedno doba koje se bitno razlikuje od doba njihove vlasti, od doba njihove političke slave i veličine, u jedno doba koje i istoriski znači sasvim nešto drugo, kad se duhovno ujedinjenje naših naroda treba da izvede na načelima bratstva, jedinstva i ravnopravnosti, u takvo veliko doba možda bi trebalo očekivati da se i kod tih ljudi, kao i kod ogromne većine naših građana, nađe više dalekovidnosti, više široke perspektive, a manje posebnog, ličnog i partikularističkog. Ali, eto, toga nema kod njih i to će verovatno biti njihova osuda. Uostalom, ja mislim da se oni ne greše samo o interese naroda u celini, već da se oni greše, što je za njih najčudnije, baš o interese onih ljudi čije posebne interese kao vođstva partija treba da štite. Svojim držanjem prema Narodnom frontu oni te ljude zavode i njih navlače na tanak led. Uvlačeći ih u posebne političke organizacije, van i protiv Narodnog fronta, svakim danom ih sve više izoliraju u narodu. Sklad u kome treba da živi i da se razvija nova Jugoslavija možda će biti nešto poremećen usled toga za izvesno vreme, ali će ipak od takvog njihovog stava prepatiti i imati štete baš oni sami najviše i oni koji sledeju njihovim stopama. U jednom prenapregnutom razdoblju antifašističke borbe nastaviće oni da vegetiraju kao kočničari progressa, kao reaktionari, kao profašisti. I ostaće tako zabeleženi. A jednoga dana moraće ipak sasvim iščeznuti. Izbrisaće ih sam narod, izbrisaće ih naš sveobuhvatni Narodni front, koji se borio i koji je borben, iz čije borbe je ponikao ovaj nacrt Ustava i kroz čiju borbu će se on kao vrhovni zakon Federativne Narodne Republike Jugoslavije oživotvoriti.

Drugovi, ja nemam šta drugo da kažem, do to da ću glasati za ovaj nacrt Ustava. (Burno odobravanje).

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik dr Zaim Šarac.

Dr Zaim Šarac (*Izborni srez Konjic, NR Bosna i Hercegovina*): Drugovi i drugarice narodni poslanici, kroz duge vjekove strani zavojevači odlučivali su o statutu građana pa i o sudbini i organizaciji državnoj i onih naših oblasti koje su imale pod tuđinom takozvane autonomije. U kasno stvorenim vlastitim državama mi nijesmo umjeli državne organizacije pravilno i srećno rješavati. Čitav jedan ljudski vijek ustavne borbe trajao je u Srbiji, borbe između vladaoaca i naroda, gdje su nestajale glave vladaoaca, vladaoци bivali izgnani iz zemlje, a, naravno, i na protivnoj strani podnošene su žrtve. Prvi put u svojoj isto-

niji, u prvoj zajedničkoj državi, poslije Prvog svjetskog rata, ustavno pitanje, takode, nije pravilno postavljeno i nesrećno je riješeno. Ako se ovi momenti iz naše istorije dovedu u vezu sa činjenicom da mi u oslobođenoj Evropi donosimo prvi Ustav i da će možda mnogim nacijama duh i odredbe našeg Ustava biti uzor, onda, stvarno, ovo narodno djelo u svom značaju još više dobija.

U staroj Jugoslaviji nije se vodila borba na početku između naroda i vladavca kao što je bilo u Srbiji: vodila se borba da li će država biti uređena na federativnoj ili centralističkoj osnovi. Svi su uslovi objektivno govorili da se država uredi na federativnoj osnovi. Međutim, skrpljena većina majorizirala je one koji su zastupali ono lošije, nesrećnije rješenje. I da tragedija bude još veća, ustavna borba dobijala je sve više karakter nacionalne borbe među našim narodima. Ta borba u staroj Jugoslaviji uzimala je sve jači zamah tako, — da je u mnogim pitanjima i trenucima drnala temeljima same države. Naravno ta nacionalna borba imala je snažan uticaj i na našu Bosnu i Hercegovinu, gdje je naročito zbog nacionalno-vjerskog sastava stanovništva zaoštavana i vjerskim i nacionalnim razlikama iskorišćavana blagodareći kulturno-prosvjetnoj zaostalosti narodnih masa, za račun raznih političkih koterija, iako su baš u Bosni postojali objektivni uslovi da se nađe način za zajednički rad u javnom životu. Tako je u staroj Jugoslaviji u Bosni stvoreno stanje mnogo gore no što je bilo kad su javnim poslovima dirigirali tzv. narodni prvaci. Naročito je muslimansko-političko voćstvo iskorišćavalo vjerske osjećaje svojih birača i periodično zaoštavalo i podržavalo politički neobaviještene, kulturno-prosvjetno zaostale mase, a sve u cilju da bi to politikantsko voćstvo moglo voditi politikantsku, trgovačku politiku, pomažući svakoga i svašta samo da bi ostalo na površini, na vlasti. Drug Mijušković je maloprije kazao ovdje jednu misao sa kojom se ja ne slažem, kako je ovako nezgodno kvalifikovana, o tome muslimanskom političkom voćstvu. Ja sam se sa njim objasnio i dato mi je objašnjene u toj formi od druga Mijuškovića da nije mislio generalisati. Ja smatram da ne možemo odustati od načelnoga pravca, da dijelimo ljude na poštene i nepoštene grupe. Iako je iz te grupe dobar deo tih politikanata otišao nevaljalim putem, to se ne može generalisati, jer bi se onda vrijedali mnogi borci i junaci koji su u našoj Narodno-oslobodilačkoj borbi sudjelovali. On je to tako i shvatio i ja sam smatrao za potrebno da to ovdje naglasim.

Međutim, ni srpsko ni hrvatsko voćstvo ne može se pohvaliti jačom etikom i moralom u upravljanju javnih poslova, nego što su to činila muslimanska politička voćstva. Veliki događaji izazivaju i krupne potrese narodnih masa da bi one mogle da riješe najsrećnije svoje životne probleme. Trebalo je da dođe najveća tragedija u našem životu pa da ustavno pitanje i u našoj državi, naročito u Bosni i Hercegovini, bude pravilno riješeno. Nije čudo da je okupator, zatekavši tako nesrećne prilike u Bosni i Hercegovini, imao od početka sa svojim paklenim planom izvjesne uspjehe. Poslao je čitavu četu školovanih agitatora, dželata, da sprovedu organizaciju i sprovedu svoje paklene varvarske planove sa svrhom da se Bosna tako razdijeljena u vlastitoj krvi uguši, da se u vlastitoj borbi istrijebi. Međutim, visoka etika širokih narodnih masa pomogla je da se mase brzo snadu i da Bosna razvije tolike svoje snage protivu okupatora i njihovih pomagača kao nikada ranije. Ona je stvarno služila kao primjer u podnošenju žrtava ne samo našim narodima, nego i mnogima izvan naše zemlje.

U ovim, zaista velikim, krupnim događajima zbratimljena Bosna našla je svoj put, i to jedino pravilan i najsrećniji. Bosna je, kao mnogonacionalna zemlja, shvatila svoj životni problem, problem u tome da nađe i našla je uslove pod kojima će moći svaka nacionalna skupina srećno na istoj teritoriji da živi. Ona je taj put i našla, i to se rješenje odrazuje kao stvarnost u ovom Ustavu.

Drugovi, u Bosni su Srbi i Hrvati tako izmiješani da je vrlo rijedak primjer opštine u kojoj nema i Srba i Hrvata u izvesnom omjeru, a pored toga treba imati pred očima vrlo važnu činjenicu da je veliki dio muslimanskog življa nacionalno neopredjeljen. Prije okupacije broj muslimana iznosio je blizu jednog miliona. Dijeliti je na bazi nacionalnoj značilo bi od Bosne, kao geografske cjeline, stvoriti jednu maškaradu, stvoriti takvo stanje da bi u nekim krajevima zamro svaki ekonomski život. Istorija odvojenog života, geografski položaj, saobraćajne prilike, posebni mentalitet, zaostalost u kulturno-prosvjetnom pogledu, pored onoga što sam kazao da je nemoguća dioba na nacionalnoj osnovi, — sve su to dokazi da su narodi Bosne i Hercegovine u najtežim časovima svoje istorije našli jedino pravilan put, put bratstva i života na bazi pune ravnopravnosti.

Bosna će, kao centralna jedinica, postati teritorij na kome su svoju politikantsku snagu mnoge političke stranke i voćstva osnivali, zaoštavajući nacionalne i vjerske razlike, ta teritorija na kojoj je okupator mislio da u borbi Srba i Hrvata iskopa

toliki jaz, da Srbi i Hrvati nikad neće naći više uslova za zajednički život. Ta teritorija, kičma naše zajedničke države, sigurno će u budućnosti biti jaka spona između Srba i Hrvata. I što je značajno, za ovakvo rješenje državno-pravnog položaja Bosne i Hercegovine nijesu glasali u borbi na ovim izborima samo Srbi i Hrvati nego i svi ostali čestiti Srbi i Hrvati koji su van Bosne i Hercegovine. I to daje značaj pravilnosti ovakvog rješenja pitanja Bosne i Hercegovine.

Drug Dilas, kao zamjenik Ministra za Konstituantu, ovdje, sa ovoga mjesta, spomenuo je sadržaj onih pismenih akata što su ih vrhovni predstavnici triju crkava iznijeli o načinu rješavanja odnosa između države i crkava. Povodom toga a i radi toga što i to pitanje interesuje čitavu državu, a specijalno Bosnu, želio bih nekoliko riječi da progovorim. I druge zemlje i države koje su u vjerskom pogledu homogene, davno su ovo pitanje riješile, time su rastavile crkvu od države. Interesi svih naših naroda, naročito Bosne i Hercegovine, diktovali su našoj državi da se to pitanje u nas pravilno riješi, jer smo u vjerskom pogledu heterogena zemlja. Međutim, strani zavojevači u mnogim našim krajevima, a i nenarodni upravljači imali su naročite metode i interese da se to pitanje konačno ne riješi nego da između države i crkvenih vlasti ostane neka sprega, da bi mogli zavojevači, pomoću crkvenih vlasti i pomoću velikih crkvenih funkcionera, lakše ostvarivati svoje imperijalističke ciljeve a nenarodni upravljači da bi mogli lakše nenarodnu vladavinu održavati. Zbog toga smo u istoriji imali velikih potresa. Našoj današnjoj strukturi, našim vlastima niti su potrebne te metode niti ti ciljevi. Ivaša vlast i naš čitav javni rad neće se oslanjati na stubove crkvenih vlasti, nego na snagu širokih narodnih slojeva. (Odobravaње). Pa je prirodno i u tom pogledu narodnooslobodilačka borba izvela jedan dubok preokret. Postojao je, doduše, i u Vidovdanskom i u tzv. Aleksandrovskom ustavu onaj dvostruki veliki princip o slobodi vjere i o slobodi savjesti, ali ti principi nikad nijesu dosljedno sprovedeni. Međutim, najsigurnije sredstvo za sprovođenje ovih načela jeste stanje gde je crkva odvojena od države. A to je našim Ustavom akceptirano.

Sam princip slobode vjere i savjesti nalagao je, donoseći Vidovdanski ustav, da se mnoga pitanja u tom odnosu pravilno riješe, jer taj dvostruki princip sadržavao je, sadržava i uključuje u sebe i pojam slobode: da građanin ima pravo ne samo da vjeruje ono što jedna vjera uči, nego da vjeruje i ono što je u suprotnosti sa učenjem svake druge konfesije, i da ima pravo da traži od države i državne vlasti da ga zaštiti, ukoliko bi mu

crkvena vlast ili ko bio treći nametao da vrši vjerske akte javno, ili da on trpi da neko treći vrši nad njome vjerske obrede. Međutim, iako ti principi isključuju takvo stanje, u nas je u staroj Jugoslaviji a i sve do oslobođenja podržavano takvo stanje da građani stvarno nijesu imali ni slobode vjeroispovjesti ni slobode savjesti. Nagoniti građane da sklapaju crkveni brak, to je stvarno, atak protivu slobode savjesti. U crkvenim brakovima obavljaju se javno i vjerski akti i obredi. Podržavajući konfesionalne propise u našem bračnom pravu, stvoren je bio jedan stvarni i pravni kaos. U istoj državi, u nekim krajevima važili su propisi građanskog zakonika, primjenjujući u pogledu sklapanja braka građanski brak, dok su u drugim dijelovima važili kanonski propisi, čiji je princip ne jednakopravnost, nego svakom svoje. U jednoj istoj opštini, jedan građanin je mogao uzeti i četiri žene i sa sve četiri žene se lako rastaviti, dok se drugi građanin u toj istoj opštini nije mogao riješiti te bračne obaveze nego jedino smrću. Pravna sposobnost za sklapanje braka kretala se različito. U mješovitim brakovima donosili su duhovni sudovi različite judikate o istim predmetima sporova koji se odnose na iste građane, a nije bilo nikakvog načina da bi se te kolizije otklonile. Pored toga, podržavajući te i takve principe u pogledu rada duhovnih sudova, država se odrekla djelimično i svoga suvereniteta u sudovanju, i to u onim oblastima života gdje su stvarno građani vrlo osjetljivi.

I Vidovdanski i aleksandrovski ustav imali su odredbe o zaštiti braka, ali kad je jedna treća sila udarila po tom braku, onda država nije pružila nikakvu zaštitu. Naš Ustav donio je odredbe o zaštiti braka. Ali, najsigurnije sredstvo za zaštitu braka je ono načelo da se o bračnim stvarima sudi pred državnim sudovima, po državnim zakonima i da je obavezan građanski brak za sve građane. To je jedino sredstvo i jedina garancija za jednakopravnost građana i vjerskih zajednica među sobom. Ostaviti duhovne sudove, kao što ona tri pismena uglavnom traže, značilo bi podržavati stvarnu nejednakopravnost građana međusobno i nejednakopravnost vjerskih zajednica međusobno. A šta to znači i šta bi značilo za našu državu kao mnogonacionalnu, mi imamo dovoljno teška iskustva iz svoje prošlosti.

Ulema Medžlis obratio se specijalnim zahtjevom u tome pogledu isto tako. Smatram za potrebno da prvenstveno ovo naglasim: Ulema Medžlis nije vrhovno vjersko tijelo kod muslimana. Vrhovno vjersko tijelo je Vakufski sabor u Islamskoj vjerskoj zajednici. Vakufski sabor, preko izabranog tijela između sebe, bira Ulema Medžlis i ima, štaviše, i pravo disciplin-

skog postupka prema svim članovima Ulema Medžlisa, Vakufski sabor u svom zasijedanju u početku decembra uzeo je drukčije stanovište. On je u načelu pozdravio principe slobode vjere, slobode savjesti i rastavu crkve od države i u tom pogledu poslao i brzoglasni maršal Titu. Ovo nije samo mišljenje vrhovnog tijela u Islamskoj vjerskoj zajednici, nego je to pitanje stvarno, kao i sva druga koja su u vezi sa ovim principima, raspravljano u detalje na mnogobrojnim konferencijama sa muslimanima i oni su se izjasnili, i na tim konferencijama, kao i na izborima, za te velike principe. (Odobranje). Tačno je u ovom dopisu Ulema Medžlisa da šerijatski sudovi nijesu duhovni vjerski sudovi, jer organi šerijatskih sudova stvarno su bili čisto državni organi i po poslovnom odnosu između države i njih, i po disciplini i po svemu ostalom. Ali, nije riječ samo o tome, nego je riječ kako su ti organi primjenjivali propise o bračnim i nasljednim stvarima. Prema jednoj odredbi u Vidovdanskom i aleksandrovskom ustavu zagarantovano je muslimanima da u bračnim i nasljednim stvarima primjenjuju šerijatske propise. Ovo šerijatsko pravo stvarno nosi daleko duži rep reakcionarnog prava radi njegove naopake primjene i tumačenja, nego što bi to pravilnim tumačenjem samih propisa bilo.

Međutim, pored svega toga što je to partikularno civilno pravo ono ima u sebi i elemenata konfesionalnog prava. Tražiti, kako Ulema Medžlis radi, da se i ovi propisi, iako ne sadrže stvarno mnogo konfesionalnih elemenata u sebi priznaju, znači vratiti se opet ne na onaj stari princip nejednakopravnosti građana i vjerskih zajednica, nego i na princip »svakom svoje«. To znači, prirodno, da i katolička crkva traži primjenu kanonskog prava itd. Onda se vraćamo na onaj kaos koji sam malo prije spomenuo.

Šerijatski propisi ne priznaju jednakopravnost žene sa muškarcem, iako, kako rekoh, stroga primjenjivanja daju ženi mogućnost da bude jednaka u braku ako traži. Poligamija, ta nesreća ne samo da ženu u braku čini nejednakom nego je i ponižava dozvoljavajući muškarcima da sklapaju brak i sa četiri žene — što je stvarno protivno propisima šerijata. To se čini pod tako teškim uslovima da se o tome može samo akademski govoriti. Kad bi se pravilno primjenjivali i da su ih pravilno primjenjivali ne bi tih slučajeva ni bilo. Kad bi se šerijatsko pravo pravilno tumačilo, sigurno bi brak, po šerijatu, bio vrlo blizak onom braku kakav je predviđen u našem projektu zakona o braku. Nema tu pri venčanju ni vjerskog akta niti od onih sugovorača, niti se tu vrše vjerski obredi,

ali, kako rekoš, primjenjivalo se jedno pravo koje ipak ima istovremeno elemente konfesionalne. Muslimanske mase i vrhovno tijelo Islamske vjerske zajednice usvojile su ona velika načela jednakopravnosti vjerskih zajednica i građana međusobno, a to se može sprovesti jedino rastavom crkve od države i jedino usvajanjem propisa da svi građani sklapaju obavezno građanski brak. Za ovo načelo muslimani su glasali i ovo je jedno osamljeno mišljenje. Oni nikada nijesu pretendovali da budu neka vjerska privilegovana zajednica, nego im je ideal bio da budu jednakopravni sa ostalim građanima. Tražiti ovo znači taj princip gaziti. S toga nije u skladu sa stvarnim i objektivnim raspoloženjem najširih muslimanskih masa i velikog dijela i samog svećenstva.

Smatrao sam potrebnim da ova dva pitanja nabacim o posebnosti Bosne i Hercegovine u odnosima crkve i države.

Međutim, ostala velika načela našeg Ustava koja ga čine i daju mu onaj duh koji je ovdje naročito poentiran pružaju nam garanciju da će naša država u saobraćaju sa vanjskim svijetom razviti veliki potencijal i da će postati moćna, a već smo i sada daleko snažnija zajednica nego što smo ikada bili. Ustav nam pruža mogućnost da stvaramo narodno blagostanje, ali, naravno, imajući predodžbu o tome pojmu, onu koja je napredna i u demokratskom duhu. Duh našeg Ustava pruža nam garancije da će naš narod svoje vrijednosti u duhovnom pogledu autonomno razvijati. Tim je putem ka duhovnom jedinstvu mnogo sigurnije ići nego što se išlo mehanizmom centralizma.

Posle ovako nabačenih misli i razloga ja izjavljujem da ću glasati za projekt Ustava.

Pretsednik: Predlažem Skupštini da se današnja sednica zaključi. Prima li se? (Prima se). Objavljujem da je ovaj predlog primljen.

Iduću sednicu zakazujem za sutra, 22 januara, u 16 časova sa dnevnim redom: produženje pretresa nacрта Ustava u načelu. Prima li Skupština ovaj dnevni red? (Prima). Objavljujem da je ovaj predlog primljen.

(Sednica je zaključena u 18,30 časova).

САВЕЗНА СКУПШТИНА

Седма редовна седница

(22 јануара 1946)

Почетак у 16 часова.

Претседавао потпретседник **Фрањо Гажи**.

Потпретседник: Отварам седми редовни састанак Савезне скупштине Уставотворне скупштине. Записник данашњег састанка водиће секретар Воја Лековић. Изволите чути записник прошлога састанка.

Секретар Воја Лековић чита записник шестог редовног састанка.

Потпретседник: Има ли ко какovu примједбу на прочитани записник? (Нема). Пошто примједаба нема, записник се овјерава.

Прелазимо на дневни ред: продужење претреса у начелу нацрта Устава Федеративне Народне Републике Југославије. Ријеч има народни посланик Владимир Симић.

Владимир Симић (Изборни срез Београд III, НР Србија): У Уставотворном одбору имао сам прилике да о нацрту Устава, заједно са допунама и изменама које су амандманима биле прихваћене, гласам и у начелу, и у појединостима, и у целини. По нашем пословнику нећу доћи у положај да о томе истом нацрту Устава, са евентуалним новим допунама и изменама, уколико их буде било, гласам и у пленуму; али то је само једна формална ствар, она не мења суштину нити мења моје опредељење, и моје лично и као претставника Југословенске републиканске демократске странке. Али баш из тог разлога узимам реч у начелној дискусији у скупштинском пленуму, како бих се и овде изјаснио за нацрт Устава Федеративне Народне Републике Југославије, онако како је пре-

дложен, са свима изменама и евентуалним изменама и допунама које буду прихваћене у овом високом дому.

Као давнашњи републиканац требало би, можда, у овом нацрту Устава прво да поздравим Републику, али ја то нећу да учиним. Република је облик владавине. То је један рам, један диван и један сјајан рам, али у тај рам може да се уметне и слика која не би некога задовољила. Другим речима, република није увек и народна република. Има република које нису и народне републике, у којима није спроведена народна демократија. И то је био разлог да ми у прошлости нисмо били за републику само ради републике, нисмо били за републику само због односа према владајућој династији или због односа према једном претставнику те династије, него смо били за републику из дубоког уверења да она апсолутно испуњава све услове нужне да се у њој и на територији на којој она влада организује привредни, друштвени и политички живот народа тако како одговара народним интересима и како се обезбеђује оно што је битно и основно — прогресиван развој и на друштвеном, и на политичком, и на привредном плану.

Овај би разлог могао да се схвати и као чисто теориски. Али има један други разлог, стваран разлог, наш разлог, због кога се републикански облик владавине сам по себи намеће и то не само сада, него још у времену када је на територији на којој југословенски народи живе први пут у историји била створена заједничка државна заједница, створена уз напоре свих наших народа и уз руководство тада једино слободних делова наше домовине Србије и Црне Горе. У томе времену, исто тако, народи су се борили за своја права. У томе страшном и крвавом првом рату, исто тако, било је постављено право самоопредељења народа. То је право било прокламовано. И за то начело, и за то право, борили су се народи, у томе и тада претешком рату, желећи да на својим државним територијама, да у оним областима у којима живе, буду слободни, буду независни, изјашњавајући се за ту слободу и ту независност путем свога опште признатог права самоопредељења. И у том времену, ја верујем, народи су положили све, прошли кроз крвава искушења да би дошли до остварења племенитог циља, опште признатог у цивилизованом човечанству: да на својој територији буду слободни и независни.

Кад се само један лак ретроспективни поглед баци у прошлост, и када се размотри историја тада слободног дела наше домовине, која је низом столетних политичких борби народа довела до онг стања које нам је свима познато и које се нарочито изразило у доба између 1903 и 1912 године, онда се може веровати да је народ као колектив имао јасно и правилно осећање у погледу тог права самоопредељења, не само из некаквих алтруистичких, из некаквих сентименталних разлога, него из разлога своје сопствене сигурности. Кад се сетимо lika Светозара Марковића, и када и лети-мично погледамо на све оне буне и све оне напоре у народној борби, на робије и букагије и све оне интелектуалне, моралне и духовне напоре које је чинио тај народ, онда је, бар мени, тешко веровати да је одједном свега тога нестало, и да је тај народ заборавио и своје традиције, и своју борбу, и да је у његовој свести нестало свега тога, а у његовој савести да је нестало или ишчилело оно што је битно, а то је осећање о његовој сопственој безбедности, о његовој сопственој сигурности. Ја верујем да такво осећање није напустило народ у том времену. Ја сам у то убеђен. Не желим да у том погледу икога убеђујем данас. Уверен сам да ће историја да каже свој правичан и правилан суд; али хоћу да употребим један једини разлог, иако је и он сам по себи сувише опште природе.

Нема у историји само случајног, само спонтаног збивања, догађања и кретања. У историским збивањима, догађајима и кретањима одлучују и делују и људи и народи. У тим кретањима и збивањима одлучују и народни и класни интереси. У тим збивањима и кретањима одлучују и идеје, и схватања, и гледишта. И како се онда може замислити — бар ја то не могу да замислим — да је наједанпут, после једног пага који је могао да не буде империјалистички само тако ако су они циљеви мира који су тада били прокламовани били истинити, и ако би она начела и принципи који су прокламовани борцима да гину за њих били истинити, а то је право народа на његово самоопредељење, — како могу да замислим и да верујем да је у моме народу ишчезло то осећање, да је он заборавио за што је положио толике жртве. И ма колико да ми је тешко, као сину Србије, и ма колико да осећам бол због тога што је то ипак тако било, ја ипак осећам и једно велико задовољство, јер знам да ће историја не само о његовом држању као колективу дати свој суд, него да исто-

рија даје свој правичан и правилан суд и о свима људима, и о свима партијама, и о свима који су функционално дејствовали у питању организације живљења, када је на територијама где живе народи Југославије требало успоставити заједничку државну целину. И обузима ме истинско задовољство што је моја партија, ма колико малена и незнатна била, у јануару 1920 године прокламовала начела републиканске демократије. Она су се сводила на ово: да сваки народ у новој државној заједници буде тако организован да има за себе сва она права која би имао кад би био и у засебној својој држави и, још нешто више, — већу сигурност, бољу одбрану у заједници са осталим братским народима. То је разлог да ја, пре свега, у овом нацрту Устава и у своје име и у име странке коју претстављам хоћу да поздравим решење националног питања. Оно је капитално решење. Све остало што после тога долази, и федеративно државно уређење, и републикански облик владавине и равноправност народа, само су последице, логичне, природне и недељиве последице овог капиталног и основног решења за заједницу живљења братских југословенских народа.

То решење, као капитално решење, искључује и мора да искључи сваки шовинизам, онемогућује сваку врсту и облик националног угњетавања, ствара све објективне услове за прогресивни развој и на политичком, и на националном, и на привредном и на културном плану, у заједници и у јединственој држави, јер, моје је уверење, да су југословенски народи нарочито у току величанствене народноослободилачке борбе стекли једно велико искуство. А то искуство гласи: земље које припадају нашим народима, па били они Срби, или Хрвати, или Словенци, или Македонци, или Црногорци, — те земље могу да буду слободне и могу да буду независне, и у тој независности сигурне само у заједничкој Југославији, само у заједничкој југословенској државној заједници. То се у току последњих година, а нарочито после жалосне катастрофе 1941 године, показало. Не треба у томе погледу ништа понављати. Али, оно што је важно и оно у шта ми треба и морамо да верујемо, то је да кад смо једном дошли до оваквог капиталног решења, кад је решено национално питање у нашој земљи, у нашој држави, кад су наши народи равноправни и кад су они у својим федералним јединицама стекли своју државност и све оне прерогативе које народима као таквим и у засебним држа-

вама припадају, онда ми можемо веровати да се више никада неће поновити они тешки дани, они зли дани, кад су се наши народи сукобљавали и у сукобима крвава искушења доживљавали.

Поздрављајући решење националног питања ја се овом високом дому извињавам што ћу да цитирам једног политичара из прошлости који је и мој отац. Пре равно 40 година, у својој књизи која се зове „Македонско питање“, проучивши то питање са свих тачака гледишта, како то може један научни радник и политичар, он је дошао до непоколебљивог и неотступног закључка да решење македонског питања може да буде само у пуној и апсолутној аутономији македонског народа. То је био глас у то време из Србије. Наравно несаслушан глас. Али, васпитан у томе духу, ја лично примам овакво решење кад се ради о националном питању. Признајем сваку националну индивидуалност и још неко више, веће признање, друго признање, шире признање него што се налази у овом нашем нацрту Устава. Јер, не плашим се никаквих застрањења, ако би их обзиром на данашњицу и на извешан занос и било, сва ће застрањења кроз историју да отпаду, јер је битно и одлучно у том питању само једно: да народ одлучује, а он ће одлучивати у Федеративној Народној Републици Југославији.

Хтео бих још да проговорим неколико речи о одвајању цркве од државе. По мом мишљењу, кад се прокламује одвајање цркве од државе, како је то у нацрту нашег Устава учињено, онда је тек тај проблем постављен. Онда се тек у суштини својој тај проблем поставља, јер кад се нешто одваја онда значи да је пре тога било у једној целини. И као, на пример, што стварањем федералних јединица ми издвајамо извесне делове из целине, признајући тим деловима извесна права, и одмах смо принуђени да приступимо регулисавању односа између тих делова које смо издвојили из целине, с једне стране, и између тих делова и заостале целине, с друге стране, то јест, како односа између федералних јединица међусобно, тако и односа федералних јединица према савезној држави, исто тако кад се одваја црква од државе, већ по самом појму одвајања значи да смо ми издвојили једну категорију из једне целине и самим тим што се тако поступа тај проблем, наиме проблем односа између целине и тога издвојеног дела, тек је сада у пуној својој мери постављен. И кад се овако закључује онда се

поставља питање: значи ли то да ће верске заједнице кроз своје право исповедања вере и обреда, с једне стране, и грађани Југославије којима се признаје право слободе савести и вероисповести, с друге стране, да постану у нашој земљи нешто што би могло да се назове корпус сепаратум? И друго једно питање. Кад смо учинили два ограничења и кад смо рекли да се забрањује злоупотреба вере и цркве у политичке сврхе и поред тога смо рекли да је забрањена свака политичка организација на верској основи — да ли се тиме у пуној мери ти односи регулишу и поправљају?

Ја признајем да је допуном која је дошла у Уставотворном одбору, овај проблем шире и дубље захваћен. Али исто тако могу да изјавим да се политичко делање не мора вршити само злоупотребом вере и цркве, него се може вршити и употребом вере и цркве, која не би била забрањена.

А с друге стране, не тврдећи да ће до такве употребе у смислу злоупотребе да дође, ја сматрам да се тим моћним духовним средством може да утиче и на људе, и на породице и на народ. Према томе, мислим и верујем, ово ће питање бити репулисано или путем једног специјалног закона, или, што је по мом мишљењу још боље, путем установљења једног тела, једне комисије или једног органа, где ће стручни људи, људи који познају ствар и односе, стално проучавати овај проблем, чинити конкретне и образложене предлоге надлежној влади, како би се у догледно време постигло оно што је и циљ овога нацрта Устава: да у односима између цркве и државе не буде никаквих супротности, него, напротив, да се ти односи усмере и тако регулишу да буду од користи за државну целину и да одговарају народним интересима.

Трећа ствар коју сам хтео да третирам у данашњем пленуму односи се на члан 14, делимично на члан 15, и на члан 18 нацрта Устава, дакле, на оне чланове нацрта Устава у којима се говори о друштвено-економском уређењу код нас. О тој сам материји имао прилике да говорим и у Уставотворном одбору. Другови који су били заједно са мном у Одбору потпуно су ме схватили и чак понешто од мојих разлагања и разматрања и уважили. Ја сам у потпуности гласао за сваки од ових прописа појединачно, за ову главу у целини и, према томе, не ради се ни о каквом критичком ставу у односу према овој глави нашег нацрта Устава, већ се ради о једној, могу да је назовем, личној ствари.

Одувек сам био присталица социјалистичке организације у привреди, у народној привреди, за социјализам у народној привреди. И када хоћу да говорим о томе, ја бих хтео да кажем само то да ми се чини, да ми изгледа, да смо могли да начинимо још један дужи корак у овом смислу. Када ово кажем ја мислим нарочито на приватни сектор. А када ово говорим ја мислим на један феномен, на једну појаву, или на једну категорију, која се зове у стручном језику „вишак вредности“.

Чини ми се да при организацији мешовитој, какву смо ми у нашем нацрту Устава усвојили, када нема јединствене организације производње, него када је она подељена и мешовита, чини ми се да је тешко избећи производњу на капиталистичкој основи. Чини ми се, исто тако, да онај „вишак вредности“ неће моћи да се сведе на најмању меру, с обзиром на постојање конкуренције која је могућна кад постоје два сектора један према другоме.

Да бих пред овим високим домом био јасан и одређен, желим да нагласим да сматрам, размишљајући о овој ствари, да су другови који су се у постављању и решавању овога проблема потрудили и трудили — сигурно веома добро упућени у материју коју су решавали. Ја верујем да они, може бити, и даље и шире виде него што ја чиним, или што је то мени могуће. Али, и поред свега тога, нисам у толикој мери убеђен па да бих могао да одустанем, бар у себи, од оних уверења и оних схватања која сам имао дуги низ година.

Чини ми се да би у том правцу прави лек био само социјализација средстава производње. Ако се она не може у садашњим условима да спроведе због објективне ситуације и услова у којима се ми налазимо, онда би могла да се оствари социјализација тих средстава по једном линеарном критеријуму, а не помоћу мешовитог система у привреди. Ја мислим, управо, на једно опште спуштање капацитета производње у приватном сектору на један одређени лимит, на једну одређену границу до које он може да се креће и преко које границе има да настане ново стање, нов однос, већ на основу Устава и закона.

Ми знамо начин којим се то постиже. Број уписаних радника изгледа ми, бар по науци, да је један правилан критеријум. Ја се у то као нестручњак не могу да упуштам, али мислим да се тај критеријум може наћи као што се нашао и минимум и максимум у аграрном сектору. Чини ми се да

би у таквом случају општа народна привреда имала повољније услове за развој и да би се избегле све незгоде које би могле да наступе у мешовитом систему, јер кад се једном постави такав принцип, има начина да се уреде извесни модалитети производње, а све у циљу јачања општенародне привреде.

И не само то. У таквом случају уклања се у приватном сектору свака могућност за прелаз — прелаз који је природан, условљен економским законима — у оне облике и степене који резултирају у акумулацију капитала и даље све до трустова, синдиката, картела и монополистичких организација.

Друго, у таквом случају грађани и трудбеници у приватном сектору постају слободнији, макар то изгледало парадоксално, јер се до тога лимита крећу слободно и раде интензивно — не очекују, све док су у тим праницама, никакве незгоде ни евентуалне експропријације.

Треће, тиме се не спречава држави да средства производње, која су у њеним рукама, искоришћава било сама било да их даје другима на искоришћавање, како је то у нацрту Устава предвиђено и, најзад, тиме се, по мом мишљењу, обезбеђује грађански мир. Има још један разлог, који није објективне природе, али који је, по мом мишљењу, апсолутно тачан. Никада није психолошки моменат био повољнији за социјализацију средстава производње него што је данас у нашој земљи. То је моје уверење. Наши народи прошли су кроз претешка искушења. Падале су бомбе и уништаване су читаве имовине. Пропадала су добра једним замахом. Свет је изгубио осећај о томе да уопште имовина претставља нешто сигурно. Он је видео нешто друго, наиме, да је једини сигурност његова у солидарности са осталим грађанима, у солидарности са осталим народима који треба да сачињавају једну државу и у јачини и снази своје земље, своје државе чији је он син, чији је он грађанин. Изгледа ми да се никада повољнија, може бити, ситуација за социјализацију средстава производње не би поновила и неће поновити него што је то данас. Ако сам ја у заблуди, и ако нисам умео правилно да размотрим и да посматрам људе и односе сада у земљи откада сам се вратио из заробљеништва, онда би се могло само да прихвати оно одређивање једног лимита и да се успостави ограничење приватног сектора, како он у том свом развоју не би могао да пређе оне гра-

нице, којима их, како знамо, сами економски закони неминуно воде.

Најзад, као један аргуменат компарације: кад смо могли да одредимо максимум у аграрном сектору, можемо да одредимо и минимум и максимум и у производном сектору. То би били разлози који ме покрећу да пред високим домом поменим нешто што сам помињао још пред Законодавним одбором Привремене народне скупштине, па преко Уставотворног одбора, ево данас то чиним и пред пленумом.

Четврта ствар о којој бих неколико речи по дужности проговорио, то је судство. У грађанским друштвима, чисто грађанским друштвима, у једном другом развоју дошло се до извесних резултата када се радило о томе да судови суде по закону и да они буду у изрицању правде независни. Ти резултати, углавном, своде се на обезбеђење судије као таквог, на његово објективизирање, и да он у тој својој функцији буде, како се то каже, непокретан и независан од режима. Но, и поред свега тога, у тој чисто грађанској идеологији, није се постигло то да судови изгубе класни карактер. И зато што је то тако ја поздрављам промене, дубоке промене и преокрет који се дешава и у тој струци и у том делу државног пословања. Ми прелазимо на један другачији терен. Ми прелазимо на народно судство.

Ми прелазимо у један други домен, у један сасвим нов амбијент. У науци постојале су извесне тежње да се изађе из скученог круга, и ви имате у правној науци изванредно висока имена, познате научне раднике широм целог света, који су се изјаснили за тзв. слободно право, а то значи да ће судити судија који се није везао никаквим законом, сем својом свешћу и савешћу, под претпоставком да ће кроз њега и кроз његову свест и савест да проговори оно што у његовом народу претставља појам правде и правде. Дакле, слободно право. И не само да је постојала тај тенденција ка слободном праву, него је постојала и конкретна могућност да се изиђе из крутих оквира законодавства. Било је, на пр., могућно, баш и у нашој бившој Југославији, да два грађанина који су у сукобу поводом једнога спора један другогме кажу: за овај наш спор не важи никакав закон, ми ћемо искључити законе и тај ћемо спор решити избором тројице људи који ће судити по своме знању, умењу и како они за правично и праведно нађу. Док су се у ранијим временима појављивали овакви вентили, да се изађе из ранијег амби-

јента који је био, мора се признати, у многим стварима врло добро усавршен, — али ипак су постојале тенденције да се изађе из тога амбијента — ми сад излазимо у целини из старог амбијента и улазимо у амбијент где основу за суђење има да одређује народни осећај, народна свест и његова развијеност и схватање оних проблема и феномена који се зову право. Народна власт као јединствена није могла и не може се друкчије организовати него да се и у судовању призна основни принцип изборности и да судије буду биране. У Уставотворном одбору, како сте то чули и од нашег известиоца и претседника Одбора друга Моше Пијаде, учињене су извесне измене и поправке од првобитног текста. Ми смо се по томе сви сложили. Ја не могу ништа друго као члан Одбора до да апелујем на овај високи дом да то прихвати. Наиме, сложили смо се сви да нешто више обезбедимо и осигурамо народног судију у његовом осећању сигурности на своме месту. Другим речима, да не буде увек стално и непрекидно биран, јер може после првог избора да не буде изабран један савестан и честит човек, већ да судију бира тело које га именује и које га може и да опозове. Опозивању није дат рок, тако да неће доћи до општег опозивања свих судија у земљи, већ ће се вршити по једном систему, како то закон буде уредио, тако да ће се обезбедити нашим судовима оно што је важно, а то је изграђивање праксе народних судова на основу закона и на основу народнога схватања о правди и правичности. Нема ниједне струке, нема ниједног форума где се лакше и са успехом може употребити лаички елеменат но што је то судство. Тај лаички елеменат потребан је у судству с једне стране, а с друге стране потребно је и нужно да постоје унутра и лица која ће бити с тим пословањем ближе и теоретски боље и више упозната тако да се комбинацијама ових двеју ствари обезбеђује у овоме правцу пословање судова, и још нешто више, и законитост у земљи.

Ми смо у времену великог преокрета, можемо слободно да назовемо револуционарног преокрета. Отишло се у ширину и онда се може лако изгубити у дубини. Када је било речи о Француској револуцији и када су извесни реакционарни елементи у том времену, у том величанственом акту људских напора видели само извесне изгреде у терору а ништа друго, онда је, коментаришући ту ствар, Клемансо рекао: „Револуција је једна целина, то је један блок; или га можеш примити у целини, или га у целини имаш да одбациш”.

То важи и за нашу револуцију. Народни фронт захватио је широке народне слојеве; народна власт раширила се кроз те широке народне слојеве; у народној власти учествују људи који нису никада у власти учествовали, они доносе одлуке, решења, спроводе наредбе, правилнике и законе, и у томе је било и може бити грешака. Али те грешке — ко би само у њих гледао, чинио би ону исту погрешку, коју су чинили они елементи који су у таквом револуционарном преокрету гледали само оно што је неминовно морало да дође, извесне иступе које нико неће, и које нико није наредио. Према томе, наш преокрет има да се прихвати у целини. Он је у целини прихваћен овим нацртом Устава и ми у целини имамо да га прихватимо или одбацимо. И правилно је неко казао да се он у том правцу може у целини прихватити или одбацити. И зато када се ради о судству и када би се могле евентуално чинити извесне сугестије за усавршавање тог инструмента у народном животу, има да се прими народна власт и народно судство онако како су постављени у овом нацрту Устава, са пуним уверењем да народ никада неће неправду и да је у народној свести кроз цео његов живот остао увек један правилан, један тананни критеријум за суђење. Ја бих могао у овом погледу да споменем своје лично искуство, наиме, да су сељаци у изборним судовима боље одређивали мељаву воденичног камена на хиљадите делове него инжењери и да су извесне врло компликоване ствари решавали на опште задовољство парничних странака, а на чуђење такозваних стручњака. (Одобравање).

И најзад, наши пријатељи у иностранству се радују, а наши непријатељи у иностранству се љуте. Када би се наши непријатељи у иностранству радовали, онда бисмо могли бити сигурни да ми овде грешимо. Али кад се наши непријатељи у иностранству љуте, онда можемо бити сигурни, да ми овде не грешимо. Пријатељи се радују и пријатељи су с нама већ закључили и пактове пријатељства и узајамног помагања, а биће их који ће још закључити с нама пактове пријатељства и узајамног помагања, јер је наша земља, како малопре рекох, решила путем капиталног решења национално питање и створила један организам који може да служи за углед у погледу решавања националног питања. Наша је земља фактор мира; наша је земља то питање решила на основу једне унутрашње демократичности, коју нико који је савестан и који је поштен не може порећи.

Ја сам уверен, кад ми овај Устав будемо изгласали и кад он добије свој публицитет, да ће наши пријатељи још више у иностранству да се обрадују, а наши непријатељи још више да се замисле и да се љуте, јер има извесних снага у свету које су једна другој супротстављене. Ми нећемо и не можемо да улазимо у ту ствар. Али кад се ради о томе да се постави наша ствар у односу према свету, онда ми имамо права да свакоме који се интересује и ко жели да сазна отворено кажемо: дођи и види. Ми смо свој пут нашли. Југословенски народи, кроз народноослободилачку борбу, у претешким данима, кроз жрв и патње својих синова, после тешких заблуда у непосредној прошлости, излечили су се од извесних заблуда и нашли су своје решење засада јасно, одређено и неприкривено. Према томе, кад се ништа не прикрива и кад се јасно показује своје лице, онда и ти наши евентуално замишљени непријатељи или пријатељи могу бити уверени и могу веровати да је ова земља фактор мира и да ће она учинити све што до ње стоји да се изгради колективна безбедност, да се осигура међународни мир и да човечанство, да сви народи света, продуже свој пут ка срећнијој и бољој будућности.

Желео бих да вас потсетим, на крају свога говора, на речи које је употребио ономад у Лондону наш отсутни министар за Конституанту, друг Кардељ. У тим његовим речима, у једној краткој реченици изражена је сушта историска истина, кад се ради о нашим народима и кад се ради о једном спору који имамо са суседном Италијом и Аустријом. Друг Кардељ је рекао: „Немачки и италијански напад на Југославију уствари је претстављао наставак њиховог вековног насилног притиска на наше народе, притиска који је непрестано био праћен нападима, националним угњетавањем, насиљима, денационализацијом и насилним потискивањем етничких граница према истоку”.

Тако је тим речима пред форумом Организације Уједињених нација исказано оно што претставља бит и историску истину, а наиме, да наши народи никад никога нису нападали, да су наши народи увек били мирољубиви, али да су били изложени агresiјама и нападима са стране, баш у последње време, агresiјама од стране немачког и италијанског фашизма и да смо ми у праву које је и етнички доказано пред целим светом и мора бити прихваћено на том високом форуму, приликом утврђивања мира, већ по томе разлогу,

што би непризнавање нашег права секло ону грану на којој Организација Уједињених нација живи и ону исту грану коју су наши савезници у току овог великог рата својим циљевима мира били прокламовали свима народима свега.

И, ја се надам, ми ћемо у овоме дому имати прилике да поздравимо и проширење наше Федеративне Народне Републике Југославије уласком оних крајева који су по историској неправди и на основу једне империјалистичке политике пре двадесет и пет година остали ван граница Југославије. (Бурно и дуготрајно одобравање).

Потпретседник: Ријеч има народни посланик Фадил Хоџа.

Фадил Хоџа (Изборни срез гњилански, НР Србија): Другови народни посланици, нацрт нашег Устава, који правно формулише велике промене у структури Југославије и озакоњује тековине које су извојеване четворогодишњом борбом наших народа, а који је био дат на дискусију широким народним масама, наишао је на добар пријем и на велико интересовање код наших народа. Сви наши народи кроз дискусију су видели да Устав не само озакоњује оно што је већ постигнуто, него гарантује и даље развијање тековина Народноослободилачке борбе.

Ми смо преко штампе видели, а и чули смо од предговорника како су наши народи примили нацрт Устава. Зато нећу о томе да говорим. Изнео бих укратко како су га примили народи на Косову и Метохији, а нарочито Шиптари.

Одмах ћу рећи да су широке народне масе поздравиле овај Устав јер су виделе да је то заиста народни устав, да он заиста гарантује све оно што су наши народи извојевали својом крвљу и знојем.

Тешко су живели наши народи на Косову и Метохији, а нарочито Шиптари. Ненародни режими, који су деценијама владали нашом земљом, угњетавали су народе Косова и Метохије. Да би то угњетавање ишло лакше, они су завађали између себе наше народе, а нарочито су завађали Шиптаре са Србима и Црногорцима. Владајуће клике су говориле Србима и Црногорцима: „Ето, ми радимо за ваше добро, али не дају ови проклети Шиптари.“ А Шиптарима су, преко својих агената, преко својих поузданих бегова, говорили: „Ево, ми радимо да вам буде боље, али не дају сви ваши душмани, то јест Срби и Црногорци.“ Тако су ненародни режими водили и једне и друге стрампутицом да би се сви

они експлоататори које су режими вукли богатели на крви и зноју наших народа.

Владајуће клике чиниле су то и у другим нашим областима, али им је у највећој мери, на жалост, успевало на Косову и Метохији.

Хтео бих још једном да нагласим да је у овом хаосу који је владао на Косову и Метохији најтеже било Шиптарима. Била им је одузета земља, али не беговима и кулацима, него, напротив, — сељацима, онима који су је својим знојем обрађивали, а беговима је остављена, јер су они били агенти свих владајућих клика. Шиптарима је наплаћиван више пута исти порез, а даване су им и фалсификоване признанице. Њих су пљачкали жандарми, граничари, финанси и сви остали агенти који су тамо владали. Поштени људи били су затварани, убијани и премлаћивани. Једном речи, Шиптари су на Косову и Метохији били подвргнути физичком истребљењу. Није им било признато ни најосновније мањинско право, није им дозвољавано да се називају својим именом: Шиптари, него су их називали Турцима, иако они нису никад ничег заједничког имали са Турцима, већ су се против Турака борили заједно са осталим балканским народима. А о неком културном развоју и о школама на шиптарском језику није смело бити ни говора пуних 30 година такве владавине. Културни ниво, као резултат свега овога, био је на Косову и Метохији на најнижем степену. Зато су Шиптари на Косову и Метохији били најзаосталији народ у читавој Југославији.

У току народноослободилачке борбе односи су се у потпуности променили. Требало је много напора, много жртава да се шиптарски народ стргне. Али, захваљујући херојској борби народа Југославије и братској руци коју су шиптарском народу пружили остали народи Југославије, а нарочито захваљујући српском и црногорском народу, шиптарски народ је нашао свој нови пут, који је показао народима Југославије наш омиљени друг Тито. Створено је братство и јединство и то братство и јединство не на папиру, него крвљу народа Косова и Метохије, и Срба, и Шиптара и Црногораца у борби против заједничког непријатеља, против фашизма. И то братство и јединство није створено само са Србима и Црногорцима на Косову и Метохији него је створено са свима народима Југославије. Развиле се поверење у Комунистичку партију, јер су Шиптари видели да су комунисти у најтежим данима, како пре окупације тако и за време окупације, били

они који су се борили за њихова права, јер су видели да су најбољи синови шиптарског народа били у Народноослободилачком покрету и да се боре за њихова права. Овоме је доста допринео и развој народноослободилачке борбе у Албанији.

Данас су Шиптари на Косову и Метохији равноправни грађани са свима грађанима Федеративне Народне Републике Југославије. Они уживају тековине Народноослободилачке борбе заједно са свима народима Југославије. Враћена им је земља која им је била насиљем одузета. Они уживају заштиту у своме културном развитуку и слободу употребе свога језика. Отворене су 333 шиптарске школе, отворене су исто тако први пут и четири гимназије на шиптарском језику. Први пут данас Шиптари на Косову и Метохији слободно уче свој матерњи језик, своју културу и читају и обрађују своју литературу која из дана у дан све више расте. Они данас у саставу Народног фронта имају и своју политичку организацију — Шиптарски комитет, који обухвата широке народне масе. Али, најбитније је оно што Шиптари на Косову и Метохији заједно са Србима и Црногорцима непосредно и тајним гласањем бирају своју власт. То је први пут у историји да Шиптари учествују у власти. Они никада нису учествовали у власти нити је ико икада питао кога хоће или какву власт желе. Данас они слободно бирају своје претставнике и имају своје људе у свима надлештвима. Они се с правом осећају слободним грађанима. Мржња и неповерење гајени за време старе Југославије претворени су у велику љубав и дубоко поверење према Федеративној Народној Републици Југославији и према маршалу Титу.

С друге стране, шиптарски народ чуо је шта се догађа са шиптарском мањином у Грчкој, где се она потпуно истребљује, само зато што је шиптарска. Исто тако шиптарски народ чуо је добро шта се догађа са нашом браћом у Јереванској Македонији, а чули су и како се поступа са нашим мањинама, хрватским и српским, у Мађарској. То му даје још више повода да буде још свеснији своје обавезе према Федеративној Народној Републици Југославији у којој он види свој пуни развитак. Овакву слободу могу добити националне мањине и оваква љубав према држави може се развити код националних мањина само у таквој земљи где је власт заиста народна, заиста демократска, као што је код нас у Југославији.

Све ове тековине озакоњене су сада у нацрту нашег новог Устава. Баш због тога су нацрт Устава тако одушевљено поздравили Шиптари као и сви народи на Косову и у Метохији.

Као и за време избора за Уставотворну скупштину тако и поводом дискусије о нацрту Устава, Шиптари су показали да немају ничег заједничког са фашистичким елементима и иредентистичким провокаторима. Они су жигосани као издајници шиптарског народа. А шиптарским народ је решен да живи и да се развија у слободној Народној Републици Југославији.

Зато ја у име своје и у име посланика Народног фронта са Косова и Метохије, секције Србије, изјављујем да ћемо гласати за Устав са свима допунама и изменама које су учињене у њему. (Бурно одобравање).

Потпретседник: Ријеч има народни посланик Иван Гранђа. (Аплауз).

Иван Гранђа (*Изборни срез Св. Иван Зелина, НР Хрватска*): Другови и другарице народни заскупници, у овој начелној дискусији о нацрту нашег Устава сви досадашњи предговорници су, углавном, освијетлили све оне осебујности које наш нацрт Устава има. Ако га успоредимо с другим уставима у Европи, он је нешто оригинално. Ја с те стране не бих имао много рећи. Осврнућу се, укратко, на трећу главу Устава, а нарочито на чланове 15 и 17 који говоре о нашем народном задругарству.

Наше задругарство у старој Југославији није одговарало оним задацима којима би требало, јер то није било заправо народно задругарство, него је било, као што је споменуо и мој друг предговорник Гажи, задругарство појединих политичких клика, појединих политичких странака које су преко задругарства каниле у народу спровести своје политичке циљеве.

Наше, сада са пуно права названо народно задругарство, које се реорганизира и које се ствара у нашој новој држави, има, по нацрту нашег Устава, врло велике задатке у народној привреди.

Како видите, у нацрту Устава задругарство стоји у народној привреди на првом месту уз државни сектор привреде. Хрватска републиканска сељачка странка имала је већ у свом програму истакнуто јасно начело о уређењу, односно о задацима сељачког народног задругарства. У том програму за-

другарство је требало да, по прилици, испуни, односно преузме, исте задатке који су предвиђени у нацрту нашег Устава.

Наше народно задругарство уопште, а напосе сељачко привредно задругарство, у обнови наше порушене домовине треба да одигра врло значајну улогу. Организовати, односно појачати производњу код малих и средњих сељака моћи ће само добро организовано задругарство. Споменуо сам да задругарство у старој Југославији није одговорило својој задаћи, јер је било партиско а не народно. Али била је и једна друга ствар: оно није могло да одговори својим задацима зато што је било распарчано, односно расцјепкано по појединим струкама, односно по појединим гранама сељачког gospodarства. Сељачко gospodarство није једноставно. Сељачка домаћинства нигдје нијесу таква да се баве само једном врстом привреде, него су опћенита. Тако и ново задругарство треба да се оријентира у том правцу и није потребно, дапаче је штетно ако се оснивају поједине специјалне задруге, на примјер, како се у новије вријеме форсирају набављачко-потрошачке задруге, — да се образују специјалне задруге по струкама. Једна сељачка задруга, која треба потпуно да одговори оној задаћи која јој је по нацрту нашег Устава додијелена, може то постићи само тако ако обухвати цјелокупни живот сељачког домаћинства.

Против ове тезе да у селу треба да постоји једна јединствена задруга која ће обухватити читав разноврсни живот и привреду сељачког народа, не наилази нигдје на противљење код практичних сељачких задругарских радника, она наилази само приговора код руководиоца задругарства, односно претставника појединих досадашњих задружних савеза. И пошто никаквим другим аргументима не могу побити ову тезу, они су се на концу ухватили за то да таквих задруга нема нигдје у западној Европи. У свим западним напредним државама, на примјер у Швајцарској итд. постоје задруге специјалне по односним гранама gospodarства.

Сви наши говорници, који више, који мање, истакли су оригиналност нацрта нашег Устава. Он је оригиналан по томе што није копија ниједног постојећег устава, него је израз наших специјалних погребних извојеваних током народно-ослободилачке борбе и заправо је он само узаконење фактичног нашег стања. Тако, мислим, у организацији нашег задругарства, нарочито привредног сељачког задругарства, ми не треба да се угледамо на оно што је и како је у дру-

гим земљама, него треба да настојимо да наше народно задругарство уопће, и напосе наше сељачко задругарство, буде одраз наших потреба и наших специјалних прилика.

Што се тиче Хрватске републиканске сељачке странке, односно њезиног програма и уколико је он остварен у нацрту нашег Устава, то је, како рекох, опширно објаснио мој друг Гажи који је говорио у име ХРСС у Народном фронту. И будући да говорим овдје у своје име и као стари радићевац, републиканац и задругар, а сад у првом реду фронтовац, изјављујем да ћу ја, а верујем и сви моји другови из ХРСС, гласати за овај нацрт Устава онакав како је предложен са свима изменама и допунама Уставотворног одбора, и амандманима који ће се прихватити у пленуму.

Потпретседник: Одређујем 10 минута одмора.

(После одмора)

Потпретседник: Седница се наставља. Ријеч има народни посланик Милорад Вујичић.

Милорад Вујичић (Изборни срез младеновачки, НР Србија): Другови и другарице, ја мислим да немам потребе да изјавим да ли ћу гласати за овај Устав, јер то се само по себи разуме. Ја хоћу само да подвучем разлику између нашег Устава и Видовданског устава, између оног што ми данас чинимо и онога што су чинили они који су дали пристанак за онај устав. Осврнућу се још на неке ствари за које наши народни непријатељи говоре да у овом Уставу нису као што су биле у Видовданском уставу.

Сматрам да данас стављамо печат на овај Устав, исписан крвљу наших народа, и да то треба да служи за велику част сваком човеку. Онима који су стављали печат на онај бивши устав, то је служило за велику срамоту и бруку. Зашто? Данашњи Устав је дело народно. Данас чинити оно што народ хоће, то је велика част сваком правом човеку и патриоти, а чији је био Видовдански устав? Тај устав није донео народ, него су га донели појединци, јер онда власт није била у рукама народа, устав нису доносили претставници народа, него је народу командовано „налево круг!“ И народ, који је водио борбу, дошао је у позадину, а сав снај шљам из позадине, ратни лиферанти и забушанти прогурали су се напред и донели устав. (Одобравање). Најизразитији међу њима био је Милан Стојадиновић, онај про-

клети „Срећко Срећковић“, који је могао ако хоћете и коњу реп да ишчупа, који је могао да се жени у позадини, али само није могао да буде војник. А ето, он је могао да ставља на онакав устав свој жиг. Да народна несрећа буде још већа, црња и гора на челу целе те тевабије у позадини седела је највећа крвопија српског народа Александар Карађорђевић.

Наци народни непријатељи данас говоре да аграрна реформа није решена онако како је онда била решена, односно није добро решена као, тобоже, раније. Јесте. Онда је била боље решена, али за народне непријатеље, а данас, је, разуме се, решена боље за народ. Ја не знам како је било у другим крајевима, али знам како је било у моме крају. Онда је аграрна реформа била тако решена да су они који су добили земљу по аграрној реформи требало одавно да се нађу с оне стране катанца, а и они који су издавали земљу требало је да буду с њима. А како је, међутим, данас? Данас је аграрна реформа решена тако, да земља припада ономе ко је обрађује и то тако да у првом реду дођу народни борци, да они имају првенствено право на добијање земље, затим да то право имају ратни инвалиди, ратна сирочад наших бораца, па онда они који немају довољно земље.

Данас се говори још и то, а тако нешто су и сами народни посланици напоменули, да данас многи плачу зато што нема слободне трговине, као што је то било некад предвиђено. Ја, другови, као земљорадник и сељак не памтим да је икад трговина била слободна. Само је у старој Југославији било слободно да се стварају картели и да они одређују цене како сами хоће, док данас све то одређује сам народ.

Данас појединци говоре да није слободна штампа, а да је некад то била. Али ја се врло добро сећам после оних ратова, да су се у ондашњој „слободној“ штампи појављивали чланци у којима је писано, у време кад је било вишкова пшенице, како су се надвили црни облаци над Балканом и Европом и како због тога треба затворити границу. И цена се одмах снижава зато што није било извоза. А кад су пшеница и све друго што је имао били откупљени од народа појавио се у штампи нови чланак како су се они црни облаци разишли и како треба пустити извоз, па се услед тога за дупле и тродупле паре сељаку и радном народу у

граду продавало оно исто жито. Ето, ти и такви људи сматрају да је то била слободна трговина. Ја ћу вам навести још један типичан пример како су људи сматрали да је била слободна трговина. У моме среском месту, једном приликом кад је у пролеће била велика суша, кад је народ био у незгодном положају, одлазили су људи код трговаца којима су у јесен продавали жито и од њих тражили позајмицу. Међутим, ти трговци говорили су: „Ми немамо пара, али зато можемо да вам дамо жита“. А сељак, куда ће, узме жито, натовари на кола, отера на пијацу и сензалу истог трговца прода жито пошто и како он хоће. У таквим машинацијама трговци су налазили леп рачун, јеу су каишарити на кантару, тари и цени. Јер, кад прода сељаку, он мери и цакове на кантар и онолико одбије колико цакови мере, а кад сељак продаје он му рачуна килограм и по на цак и неколико динара на товарење цакова.

Ето, другови, они су то сматрали за слободну трговину. Међутим, народ сматра да то није слободна већ пљачкашка трговина. Ми хоћемо контролисану трговину, односно народну трговину, да народ сам одлучује о ценама. Да вам наведем само један пример из овога кратког времена откад је трговина у рукама народне власти. Јесенас је народна власт одредила цену грожђу. Грожђа је било много, виногради су добро понели, и грожђе се после извесног времена могло купити испод одређене цене; али је народна власт казала: „Стој, не може тако, мора се грожђе продавати и куповати онако и по оној цени како је народна власт одредила.“ Ја мислим да је то права слободна трговина.

Малопре су другови говорили о задругарству. Говорило се да је пре рата било слободно задругарство, а да се данас меша народ у задругарство. А ја баш мислим да народ има највеће право да се меша у задругарство. Предратно задругарство, односно задруге никад нису бирале извршне задружне одборе а да при томе није кумовао неки активни мичистар. А кад су активни министри кумовали задругама, ту, другови, није било слободе. Што је најгоре, централа задругарства била је отскочна даска за министарске фотеље, а оне доле задруге биле су установе за све могуће прљаве работе. Ја ћу вам навести само један пример таквих прљавих работа по задругама.

Када је завладала нека криза, а ја као сељак не могу вам баш тачно дати све податке, главно је тек да је био до

несен пропис по коме се давала нека премија извозницима свиња. Свиње није могао да извози појединац, већ само неке задруге. И свиње су се извозиле на вагоне. Чини ми се да је централа била у Новом Саду, а у Младеновцу је основана нека „товљачка задруга“. Тада је Бацак једанпут одовуд повео у Нови Сад на скупштину тих задруга неке своје товљаче, управо своје момке међу којима је било и таквих који нису видели ниједне дебеле свиње код овоје куће. Таки, су Бацак и остали пљачкали народну имовину.

А ми хоћемо народно задругарство, где ће држава водити рачуна и кажњавати све народне непријатеље, па макар ко они били, макар били у задругама, макар били горе на врху.

Идући тако доле по народу, при претресу самога Устава, многи су ми, тобоже из бојажљивости, прилазили и говорили: „Знаш, не сме то да се каже, али теби смемо.“ Ја сам рекао: „Хајде, друже, кажи, зашто не смеш?“ Он ми је казао: „По овоме Уставу, ово ти је држава радника и ситног сељака, а куда ћемо ми?“ — „Е па, брате мој, рекох му, кад је ово држава радника и сељака, хајде, брате, ако сматраш да је раднику добро и да ће њему бити најбоље у овој земљи. иако је забрањена протекција, ево ја ћу ти учинити ту љубав да те протежирам, да те упослим где хоћеш, да постанеш радник, да постане ово твоја држава и да ти у њој као радник лепо живиш“. (Одобравање). Али се ниједан није одазвао, обрнуо се налево круг и више ми се нико није жалио. (Смех). Кад сам отишао у село, богати сељаци који су на све могуће начине избегавали све ратне тешкоће, дошли су код мене па су ми казали: „Е па знаш, брате Мићо, ти си добар земљорадник, па нас заборави и ништа за нас тамо не радиш.“ Ја сам им одговорио: „Како да ништа не чиним. Ми радимо и убисмо се радећи. Друг Тито не спава ни дану ни ноћу већ само мисли како ће да помогне народу.“ Они су ми на то рекли: „Како може да се помогне народу, кад видиш да сељачка сиротиња наплаћује високе наднице и лепше живи него ми данас.“ Ја сам му на то рекао: „Драги мој друже и пријатељу, хајде изабери ти кога хоћеш најсиромашнијег или било кога хоћеш, а ја узимам на себе обавезу да га наговорим да пређе у твоју кућу, па нека се он намучи, а ти пређи у његову па уживај.“ (Одобравање). Другови и другарице, није се нашао ниједан да ме послуша,

да му изађем у сусрет те да би ово постало и његова земља и његов Устав.

Нећу вас много замарати, али овде сам хтео да вам испричам нешто што се десило тако исто у једном парламенту, не знам тачно пре колико година.

Неком се попу била отупила секира. Он је узме и оде код ковача да је наоштри. Али тамо није био онај мали дечак који обрће тоцило и ковач рече попу: „Нема дечка овде, остави секиру и чим мали дође, наоштрићу је и послаћу ти је кући па ћеш свршити посао.“ Поп ће на то: „Велика ми је нужда и прека потреба, ја ћу обртати тоцило.“ Ковач га погледа и рече му: „Хајде.“ Затим ковач належе на секиру, неће да оштри већ само бели, а поп обрће ли обрће. И тек кад је попу пробила пена кроз мантију, ковач наоштри секиру и пусти попа да иде кући. Када је поп стигао кући, почео је да лупа и претура по кући. Попадија му каже: „Шта то радиш, попе? Хоћеш да се кандидујеш за народног посланика?“ А поп јој одговори: „И хоћу.“ И кандидовао се, и био је изабран. Кад су се састали посланици у скупштини, претседавајући им је рекао овако: „Било би добро да ми из народа на почетку учинимо нешто за народ, да му нешто дамо, како би му после лакше гулили кожу с леђа.“ На то је поп дигао руку. „Хајде, попе, кажи шта да урадимо за народ?“ И поп је рекао: „Ја тражим да се најхитније донесе закон да ниједан мајстор не сме више да тера муштерију да обрће точак.“ А овај је Устав такав закон по коме више оно једно сироче — народ неће окретати тоцило за свакога, него ће свако сам да обрће кад му се оштри секира. (Одобравање).

Изјављујем да ћу гласати за Устав, и позивам народ да буде истрајан и да натера све оне који досада нису радили, већ су живели на рачун народа, да и они отсада окрећу тоцило. А све наше народе поздрављам народним поздравом: Смрт фашизму — слобода народу!

Потпретседник: Ријеч има народни посланик Тоне Фајфар.

Тоне Фајфар (Изборни срез Крањ—Шкофја Лока, НР Словенија): Допустите ми, другови и другарице, да као човек који је изишао из католичког радничког покрета Словеније проговорим о једном питању о коме се на овом месту већ доста говорило. Али, ја мислим ипак је потребно да изнесем неколико примедба баш по питању одвајања цркве од државе. Друг министар Ђилас изнео је пре неколико дана,

међу другим материјалом, и једно писмо бискупа Акшамовића. То је био једини пример да је високи католички клер узео званичног учешћа у дискусији о Уставу. Али, то није учињено на начин како су то учинили наши народи, наши радници и сељаци, него је то изнето са једног сасвим другог становишта. Ми знамо да становиште које је заузео бискуп Акшамовић није само његово лично становиште, него је то становиште целокупног католичког епископата Југославије и целокупног високог клера Југославије. Бискуп Акшамовић у своме писму тражи ништа мање него да црква задржи све своје привилегије, а нарочито све своје материјалне привилегије које је досада имала и код нас и у другим земљама. Он тражи да црква задржи своја имања, своје велепоседе, своје школе, своје заводе и институције. Све је то, каже бискуп, потребно цркви, да може несметано да врши своју функцију и своју мисију која јој је одређена по њеној природи. Ово становиште цркве код нас и у другим земљама произилази из нарочитог историског развитка, из једне дуге епохе, откако је црква склопила брак са државом. Године 1913 био је издат Милански едикт. Тим датумом почиње стварно ово што можемо назвати: неморалан брак између цркве и римске империје и касније између цркве и свих империја и свих владара до дана данашњег.

У вези са овим браком црква је стекла у току векова многа имања, постала је велики феудалац. У новије време она је постала и капиталиста.

Ви, другови, свакако знате, а нарочито ми из католичких земаља Југославије знамо, како се црква трудила свим снагама да добије у своје руке што више материјалних снага, да добије што већи утицај на капитал. Али из свега тога произашло је да се дуго векова власт на земљи делила стварно између цркве и државе. Црква је била неко време и сама властодржац у многим земљама, имала је своју државу, имала је уплив скоро на све земље, на све владавине у Европи. Јасно је и разумљиво да је стога црква постала највећи стуб реакције.

Ја нећу да набрајам у овом погледу примере из светске историје. Мислим, другови, да је доста само да споменем неке примере из наше народне историје. У сељачким бунама тадашњи епископат био је на страни феудалаца, борио се на страни феудалаца и угушио у крви борбу нашег сељака. Године 1848 опет је била црква она која је била стуб апсо-

лутизма, која га је бранила. За пример наводим само да је тадашњи словеначки бискуп, неки Сломшек, издао пастирско писмо, у коме сељацима једноставно наређује нека не иду за овим погубоносним утицајем револуционарног покрета који је тада почињао у Европи.

За време светскога рата опет је била црква у служби империјализма, а нарочито за време ослободилачког рата ми смо видели властитим очима, сами смо осећали ову најтешњу везу цркве са фашизмом, са крајњом реакцијом.

Пре пар месеци изашло је пастирско писмо које је хтело да омете развој наше народне демократије, које је хтело да наше народе, да нарочито наш верни народ одвоји од смерница које је донела Народноослободилачка борба.

Пастирских писама било је доста у историји цркве, и у нашој народној историји. Већ раније сам споменуо пастирско писмо бискупа Сломшека из 1848 године. Ми смо Словенци имали прилике да за време овога рата читамо више пастирских писама бискупа Рожмана, у којима је стао одлучно на страну окупатора, на страну народних издајника, у којима је осуђивао, са најтежим, најпогрднијим речима наш ослободилачки покрет.

Није чудо, другови, да се традиција таквих пастирских писама пренела из ових старих времена на садашњицу, није чудо да црква која се везала са реакцијом, која се везала са светском влашћу, данас ову нову демократију не погодује, да се црква бори и да ће се црква борити свим снагама против окакве наше борбе, против народне демократије.

Али, оно што мене као човека који је изашао из католичких радничких редова нарочито интересује јесте једна друга страна овог брака цркве са државом. Овај брак цркве са државом проузроковао је да се у црквеној пракси заборавило учење Христово. Христос је учио: „Моје краљевство није од овога света.“ Зато, када се црква везала за државу, црква је заменила царство небеско са царством земаљским. И тако је, наравно, дошло до тога да је црква сматрала за нужно да је за испуњавање њене мисије на земљи потребна што већа политичка снага. Зато су се стварале клерикалне партије, зато је црква узимала учешћа у свима политичким радњама, зато је она мислила да је потребно за њену мисију на земљи да има што јаче економске позиције. Зато је црква узимала у своје руке задруге, банке, сарађивала са великапиталистима у свима акцијама. Она је зато, јер је мислила

да је потребно да може испуњавати своју мисију, своју верску мисију на земљи, тражила и морално учвршћење својих велепоседничких интереса. Велепосед је био за цркву она најсигурнија база са које је хтела да влада народом. Пример нам је, другови, још пред очима из 1938 године, када је била борба око Конкордата, у којој су бивши реакционарски режими у Југославији хтели да католичкој цркви осигурају баш ову највећу економску основу. И, другови, није чудо да је црква која је сматрала да су испуњење њене вереке мисије на земљи потребне такве материјалне гаранције, сарађивала за време овога рата са окупатором, и да је створила и своје оружане снаге. Бела гарда у Словенији била је стварно оружана снага диригована из љубљанске бискупије. И тако је дошло до тога да су код нас цркве, манастири, жупе итд. постали касније склоништа клерикалних оружаных снага и моришта правих народних бораца. Задње године доказале су да је неморалност брака цркве са државом достигла своју кулминацију. То сведоче кости хиљаде наших бораца све од Широког Бријега преко Оточца, Јастребарског па по целој Словенији, где су хиљаде добрих и часних Словенаца и Словенки пали као жртве беле гарде. „У име Христових рана“, то је био војни поклик беле гарде, која се борила за одбрану царства небеског на земљи.

Католички епископат који данас тражи од народне републике да цркви осигура не моралне услове, него материјална добра за омогућавање црквене мисије, тај исти епископат годинама је нападао прогресивне народне покрете као материјалистичке и још данас диже глас против материјализма. Није му довољно обезбеђење савести и религије, него тражи велика материјална добра.

Заправо, другови, не би требало ми овде да одговарамо епископату, јер му је баш по том питању одговорио онај који — мислим — и који би барем требало да буде највећи ауторитет у цркви. Христ је апостолима чији су следбеници по учењу цркве садашњи бискупи, казао „Идите, продајте све што имате, и дајте сиротињи...“ Исти Христ је послао и претке данашњих бискупа по свету без материјалних средстава, без велепоседа, без штедионица и банака и, јасно, без оружаных снага, да шире његово учење. Они су испуњавали мисију, праведну мисију цркве на земљи, следејући учењу Христа у првим столећима, и тако је црква била и духовна и прогресивна. После Миланског едикта црква је стекла мате-

ријалне снаге, а понестале су јој моралне и етичке снаге, постала је оружје реакције у свим фазама историје све до данашњих дана.

Наш Устав свршава ову дуговечну везу између цркве и државе и дужни смо да ову везу раскинемо зато да обезбедимо несметани друштвени, културни и економски прогрес наших народа, дужни смо спречити, једном заувек, могућност повратка ужасних експреса који су били почињени, тобоже у одбрани царства небеског, над нашим народима. На другој страни учиниће наша народна демократија велику услугу и самој цркви, спасиће је материјализма и вратиће је некадашњој правој функцији коју је цркви замислио и прописао њезин оснивач.

Гласаћу, дакако, за овај Устав.

Потпретседник: Ријеч има Душан Бркић.

Душан Бркић (Изборни срез Подравска Слатина, НР Хрватска): Другови и другарице народни посланици, натазимо се пред великим задатком, пред доношењем Устава, основног закона земље.

Сви наши народи схватили су значај тога посла. То нам најбоље доказује широка и плодна дискусија широм домовине. У најзабаченија села, у планинска насеља, по фабрикама и школама, допро је текст нацрта Устава и свуда је темељито продискутован. Жива дебата водила се по сваком члану.

Разумљиво је што је тако било, када се зна да Устав поставља основна начела државног уређења, да треба да буде општеномодно дјело и да о њему треба да дискутују не само народни посланици него и читав народ. То су широке народне масе и схватиле, те на тај начин и саме непосредно учествовале у стварању основног закона земље.

Још у времену дискусије народ је сам истицао народни и заиста демократски карактер Устава. Текст нацрта одговара садашњем развоју и приликама у нашој земљи. Али он уједно пружа и пуну могућност за наш даљи друштвени и државни развој и напредак.

Нема сумње да овај Устав претставља и претстављаће једно големо дјело наших народа у историји овога периода. Он оформљава тековине наше ослободилачке борбе. Он је израз тежњи, гледања и закључака свих наших народа на друштвени, политички и државни живот и дјелатност. Наш Устав је утемељење оних настојања за која су се наши на-

роди годинама борили. Он ће свакако бити база и основица среће, благостања и напретка свих наших народа и читаве наше земље.

Пројекат Устава јасно говори да је заиста и једино народ господар у својој земљи и да сва власт искључиво припада њему. Зато је разумљиво да се широм читаве домовине и водила жива дискусија и био велики интерес и за чланове Устава који говоре о народној власти.

Кроз ово вријеме претресао се и расправљао читав развој народне власти од првих дана све до данас, као и његово оформљење у самом нацрту Устава. Сви наши народи осјећали су и сматрали стару власт и стари апарат противнародним, туђим. Он је био тако формиран и постављен да је баш онакав читав и могао да пређе у службу окупаторима и да му послужи за подјармљивање и уништавање наших народа.

Зато је наш народ одмах у почетку устанка уништавао стару власт и стари државни и самоуправни апарат. Он је одмах видио и знао да му старо законодавство само штети, ради чега га је и прегазио.

А кад је у времену борбе, већ првих дана, народу затребао апарат власти, он га је одмах и створио. Створио га је онаквог какав му је био потребан у условима и приликама ослободилачке борбе. Наши народи били су тада први пут у могућности да формирају и развију онакву власт која најбоље одговара интересима најширих народних слојева. Зато је и разумљив велики интерес и жива дискусија о нацрту Устава широм земље. Јер, народ расправља и упоређује тековине своје борбе и њихово оформљење у основном закону земље, у Уставу.

Другови и другарице, посебно мјесто у дискусији узело је питање народног судства и народних судова. То је и схватљиво. Читав стари апарат власти прешао је у службу окупатора. Прешло је, наравно, и старо судство. Основе и темељи на којима је било створено и постављено судство старе Југославије имали су за логичну посљедицу ону срамну и противнародну улогу коју су стари судови вршили и прије 1941 године, а нарочито у времену окупације. Ти стари судови, формирани од противнародних режима, били су у времену рата моћно и јако средство окупатора и његових помагача за очување окупаторских позиција, за обезбјеђење оне страшне тираније, силе и злочинства какве свијет не памти.

Ти стари судови постали су освајачу моћан фактор и средство за пресуђивање и убијање бораца за слободу. Старо

судовање вршила су искључиво професионална лица, лица која су била постављена од министра, односно краља. На руководеће дужности постављани су редовно режимски, противнародни људи, који су били спремни да учине све што је ишло против интереса народа. Подмићивање, несавјесност и корупција били су свакодневна појава. С обзиром на тадашње постављање судата, судови и читав судски апарат били су у потпуној зависности од управе. Извршни органи били су увијек у стању и у могућности да смијене свакога онога ко није радио и примјењивао ондашње законе онако како су то хтјели и захтијевали властодршци. Јасно је да је начело независности судија било тада само празна фраза и обмана.

Насупрот таквом стању, наш Устав предвиђа организацију судства на истинским народним и демократским темељима и принципима.

Једно од основних начела које нацрт Устава по томе питању предвиђа, јесте изборност судова. С тим начелом се постиже да народ бира најбоље, најправедније и најспособније људе за народне судије и народно судство. На тај начин је обезбијеђено и омогућено да народ не само бира него и смијењује, односно повлачи оне судије који не би исправно радили. То начело указује и опомиње судије да морају строго водити рачуна о томе раду и да објективно примјењују законе и друге прописе.

Чл. 121 Устава говори да су судови изборни и одређује која претставничка тијела бирају које судове. Ту се каже да судије Врховног суда Југославије бира и разрјешава Народна скупштина ФНРЈ у заједничкој сједници оба дома. Судије врховног суда република односно аутономних покрајина, бира и разрјешава народна скупштина републике, односно аутономне покрајине. Судије и судије-поротнике окружног суда у округу бира народни одбор у округу или граду, на својој скупштини. Судије и судије-поротнике котарских судова у котару или граду бира и разрјешава народни одбор котара или града на својој скупштини. Према томе, чланом 121 Устава обезбијеђено је у потпуности начело изборности судова, јер судове, односно судије, бирају одговарајуће народне скупштине. Избор је посредан. Али непосредно бирање имало би смисла само за најниже, локалне судове. То се узело у обзир и у нацрту Устава и тако се поставило.

Уставотворни одбор у измјенама и допунама Устава изоставио је рокове који се односе на избор судија. То је сасвим оправдано. Уколико би се у самом тексту Устава тачно фиксирали рокови у вези избора, то би, без сумње, умногоме утицало на судије, тако да би се код њих развио јак осјећај несигурности. Судије у том случају не би са довољним еланом обављале повјерени им посао. То би имало за посљедицу и њихов слаб стручни развој.

Изостављањем рокова у тексту Устава даје се већа сталност судијама у служби, а надлежне их скупштине контролишу у њиховом раду.

Осим тога мора се напоменути да је принципом изборности и у судству потпуно спроведено начело изражено у чл. 6 Устава, према коме сва власт проистиче из народа и припада народу.

С овим горе уско је повезана и независност судова. Чл. 116 каже: „Судови су у изрицању правде независни и суде по закону“.

Други став истог члана 116 то такође подвлачи и каже: „Судови су одвојени од управе у свим степенима“.

Сем тога нацрт поставља сасвим правилно да одлуке једног суда може измјенити само надлежни виши суд. На тај начин, наспрот стању у старој Југославији нашим народним судовима обезбијеђено је правилно и несметано развијање и вршење њихове судске дјелатности. Према нацрту Устава наши судови су заиста народни. Они су народни због тога што Устав предвиђа избор судија, али, водећи рачуна о томе да је извор и носилац власти народ, чл. 119 Устава, кад говори о саставу првостепених вијећа, каже да су она састављена од сталних судија и судија-поротника. Ту се каже и то да су судије и судије-поротници равноправни, из чега видимо да код нас није уведен систем пороте западно-европског типа, где поротници за читаво вријеме расправе сједе и ћуте, као воштане фигуре, и само на крају расправе на претсједничково питање одговарају са „да“ или „не“.

Што текст Устава каже да су стални судци и судци-поротници равноправни, означава истинско и пуно учествовање народа у судству. На тај начин обезбијеђено је народу широко учешће и рад у народном судству. Радом судаца-поротника у суду народ заиста даје судовима свој печат и обиљежје. Поротници, задржавајући и даље своја занимања, долазе према распореду на вршење своје судске дужности

и на тај начин и остале тј. сталне судије повезују се свакидашњим проблемима живота и гледањем народа на све ствари. Наши судови су народни и по томе што суде, како каже Устав, по закону, значи закону кога су донијеле истинске, праве и слободном вољом народа изабране народне скупштине.

Морам напоменути и то да пројекат нашег Устава предвиђа да су наши судови по правилу зборни. То значи да суде у вијећу. Ту је подвучен значај зборног судовања.

Када погледамо развојне фазе нашег народног судства у току ослободилачког рата, када је најприје судио читав народ једног села или краја, па чланови народног одбора редом, уз учествовање народа, те одређени чланови народног одбора, опет уз присуство народа, који је давао своје мишљење, онда видимо да се нацрт Устава по овом питању држи принципа и начела тековина наше борбе и развоја народне власти, у конкретном случају развојка судства.

Зборно судовање има још једну значајну предност. Оно даје могућност за међусобно расвјетљавање проблема и ствари међу судијама. Зборно судовање даје и већу гаранцију и јамство за правилност код свих судских одлука и судске дјелатности.

Врло значајно је и то да Устав предвиђа и поставља да је расправљање пред судовима, по правилу, јавно. И то начело узето је из развоја судства у току ослободилачког рата, где се суђење вршило уз учешће и присуство народа. Усвајајући тај принцип, пружа се широким народним слојевима могућност пуне контроле рада и дјелатности наших судов.

Другови и другарице, из напред изложенога видимо да поменута начела и одредбе: прво, изборност судов; друго, учествовање најширих народних слојева у судству; треће, јавност судовања; и четврто, начело зборности, заиста обезбијеђују и дају пуно народно обљежје нашим народним судовима и народном судству, чији су темељи постављени нашим Уставом.

Демократски карактер нашег Устава огледа се и у члану 120, гдје се каже да грађани који не знају наш језик могу да се на суду служе својим матерњим језиком. Према томе, начело по коме националне мањине у ФНРЈ уживају сва права и заштиту за свој културни развој као и слободу употребе свог матерњег језика нашло је свог изражаја и у поступку пред

судовима. Ту се припадницама мањина даје и осигурава право на упознавање цјелокупног материјала, као и на употребу преводиоца.

С обзиром на то да се и по питању судова пројект Устава придржава принципа и начела који су израсли у току ослободилачке борбе, народни судови ће бити и остати убудуће значајан фактор државне и народне дјелатности, одлучан чинилац у остваривању истинске правде и будан чувар свих наших тековина, за које су наши народи дали тако огромне жртве.

С обзиром на то да пројекат нашега Устава оформљава све наше тековине које смо извојевали, а претставља израз, тежње и вољу свих наших народа и означава чврсту базу за наш даљи развој и напредак, изјављујем да ћу гласати за Устав.

Потпретседник: Има ријеч народни посланик Мика Шпиљак.

Мика Шпиљак (*Изборни срез Велика Горица, НР Хрватска*): Другови и другарице народни посланици, из ове дискусије о нацрту нашег Устава, која је вођена широм целе наше домовине, као и из експозеа другог Биласа, ми смо видели да су широки народни слојеви у нашој домовини прихватили нацрт Устава као нешто своје рођено и што се само по себи разуме. Ми смо исто тако видели да су се извесне групе разних људи негативно понеле према нашем уставном пројекту, а то су они који су били увек на власти и имали користи од тога и чудо би заиста и било кад би се они данас позитивно односили према Уставу. То би само значило да Устав не би одговарао широким народним слојевима. Има врста критичара који нису оформили писмено своје предлоге, али који се често пута појављују по разним хошковима и кафанама и ништа не раде, и за које народ пита од чега ти људи живе кад ништа не раде. Та врста критичара нарочито код нас у Хрватској говори да овакво федеративно уређење не омогућава Хрватској пуне националне слободе, јер је опет сва власт у Београду. Има и таквих људи који говоре: зашто не би наше друштво било уређено тако као што је енглеско и америчко? Та господа изгледа да ништа нису научила у току овога рата. Они су заборавили да је заувек прошло време када се могло дискутовати о томе да ли ће се остварити профашистичко или немачко уређење. И на-

равно да ти људи, који су тако некада дискутовали и тако одређивали, да се не слажу са овим уређењем. Међутим, широки народни слојеви не само да се с тиме слажу, него се са овим уређењем и поносе.

Ако погледамо стару Југославију и њено друштвено уређење, које је гушило правилан развој појединих нација, кундаком и пендреком угушивало све националне покрете, о чему се најбоље уверио сваки од наших народа, хрватски напосе, наше ново федеративно уређење, које уобличује овај Устав који је данас пред нама, развија и унапређује поједине нације, оно гарантује њихову самосталност и независност. Поједине националне републике потпуно су суверене у вршењу свих својих републиканских послова, осим оних права које су добровољно пренеле на савезну управу, односно Савезну владу. Те послове, које су оне добровољно пренеле на савезну управу, пренеле су их зато да би ојачале савезну управу, која, према Уставу, гарантује националну слободу и независност појединих република. Кад не би то било тако, када не би разни послови од општег државног значаја, као што је заједничка привреда, заједнички план, војска и остало, кад би сви ти послови остали у рукама појединих република, чиме би та савезна управа могла да гарантује националним републикама њихову самосталност? Можда само на папиру, али само са оваквим уређењем могуће је да савезна управа буде у стању да гарантује националну слободу и националну независност тим републикама. Осим тога, појединим републикама, које су стварно неразвијене, треба у извесним случајевима пружити помоћ, и ту је потребно такво федеративно уређење, које ће имати такву материјалну подлогу, која ће заиста све те гаранције моћи да спроведе у живот. Такво државно уређење могуће је замислити само код нас, где је потпуно и до краја решено национално питање, где поједине нације не теже томе да израбљују једна другу. То је могуће зато што се власт налази у рукама народа, а не у рукама појединих израбљивача. И зато што се власт налази у рукама народа у оваквом друштвеном уређењу, може и савезна република гарантовати свим нашим нацијама независност и самосталност. И баш због тога што наш Устав предвиђа све те ствари и гарантује пуну слободу и независност свима националним републикама и обезбеђује им у потпуности економска и материјална средства, изјављујем да ћу гласати за овај Устав. (Одобравање).

Потпретседник: Ријеч има народни посланик Никола Јакшић.

Никола Јакшић (*Изборни срез Осијек, НР Хрватска*): Када ценимо ваљаност Устава, треба узети у обзир да ли је спречено или онемогућено и израбљивање човека по човеку. Овај нацрт Устава, несумњиво, пружа пуну гаранцију широким народним слојевима од израбљивања. У чему је, дакле, та гаранција? Већ и по томе што регистрира једно постојеће стање, као резултат борбе против фашистичких окупатора и домаћих слугу. У доба највеће несреће по наше народе, да би на тој несрећи створили и осигурали своје профитерске циљеве, ставили су сва своја средства за производњу и себе потпуно на расположење окупатору и тиме постали његова база у борби за национално и економско угњетавање наших народа, те база за напад на СССР и остале наше савезнике. Тиме су своје интересе и судбину потпуно везли за најцрњег непријатеља наших народа, швапског окупатора. Није било могућно уништити окупатора и осигурати срећнију будућност нашим народима, а да потпуно не уништимо и оне који су им пружали једну од главних помоћи. Јасно је, према томе, да народ не би имао могућности да организује своју народну државу, ако би тим бандитима и даље оставио могућност да се у нашим даљим тешкоћама тове и наслађују. Стога је нужно проистекао државни сектор народне привреде као чврст ослонац наших народних маса у изградњи своје земље.

Помогнуто од наше државе, наше народно задругарство постаје такође ослонац народних маса у борби против још преостале могућности израбљивања. Наша народна власт преко ова два сектора у могућности је да организује планску производњу у сарадњи са синдикалним и осталим народним организацијама.

И реакционарни Видовдански устав у једној својој одредби гарантује заштиту лицима у најамном односу, а и радничко-социјално законодавство изгледало је да пружа радничкој класи Југославије заиста ту заштиту. Искуство је на темељу наше прошлости показало нешто сасвим друго: радничка класа је морала супротставити своју организацију и борити се свим средствима, па и штрајком, да би се један мањи део тих одредаба реализовао. Разуме се да је за та мања постигнућа синдикални покрет трошио силну енергију. И чим би се раднички покрет размахао и набујао, а експло-

ататорска клика осетила се угрожена, није јој било потребно мењати устав или пак радничко-социјално законодавство, него је искоришћавала своје владајуће позиције и преко својих органа најбруталније се обрачунавала са радничком класом, односно са њезином организацијом. Разуме се да је већ тада сазрела правилна мисао код огромне већине радника, да је то држава изабљивача, оруђе у њиховим рукама и да читава држава са својим органима служи тој владајућој клици за изабљивање широких радних слојева. Зато су широки радни слојеви, радници и сељаци, својом снагом, после тешких бојева, срушили поредак који је био база шачице изрода за изабљивање огромне већине нашег народа. Са рушењем тога поретка нестале су и привилегије за ону клику којој је био највиши закон — профит, а почела је да се изграђује нова народна власт. Зато ми данас кажемо да је за нас боља гаранција да имамо власт у својим рукама, и да ће органи те власти, када је интервенција потребна, интервенисати у корист радних слојева, а на штету изабљивача, него да ту власт предамо непријатељима народа, па да нам заштиту и право на штрајк деле разни Вујковићи и Космајци.

Да би радни народ успешно учествовао у народној власти, он као целина треба да буде чврсто повезан, тј. организован у својим синдикалним организацијама. Те организације имају данас пуну заштиту, јер нацрт Устава обезбеђује сарадњу власти са синдикалним организацијама, док у исто време укида организације изабљивачких клика, разне картеле и томе слично. Синдикати на тај начин постају моћне полуге за изградњу лепше сутрашњице, јер они осигуравају и културни успон радничке класе.

Но, свргнути непријатељи народа не мирују. Знају они да се живот радничке класе и читавог народа данас побољшава јачањем производње, те да се тиме јачају и позиције народне власти. Зато они прибегавају најразноврснијим средствима борбе против нас. Они којима је штрајк био љути непријатељ и језа их хватала кад су за ту ријеч чули, данас им је он омиљен и повољан, јер би преко њега могли да слабе позиције наше власти.

Стога није ни чудо што захтев да у наш Устав уђе право на штрајк не постављају радници, него углавном опробани непријатељи радничке класе, непријатељи народне власти. Дискусија у народу о овоме нацрту показала је сву лукавост

тих непријатеља, који хушкају несвесне или, кад им то не успева, и директно постављају такве захтеве.

Ако штрајк у нашим приликама постаје средство реакције у борби против народне власти, то значи против радничке класе и читавог народа, против његовог благостања, онда је он реакционаран.

Према томе, у Устав који признаје само народну власт, која проистиче из народа, уносити „право на штрајк“, била би сушта супротност чл. 6 овог нацрта Устава.

Дискусије које су вођене о нацрту Устава показале су једнодушност свих радника и није се могао забележити ни један озбиљан случај постављања таквог предлога. То је сасвим разумљиво, јер радништво у нацрту Устава види озакоњење оних тековина за које се радничка класа деценијама борила и дала најдрагоценије жртве.

Зато ћу ја гласати за овај нацрт Устава. (Аплауз).

Потпретседник: Ријеч има народни посланик Неаи Аголи (*Гласови:* Није овде. Болестан је). Пошто се није извинио, губи право на ријеч. Ријеч има народни посланик Јожеф Салаи.

Jožef Salai (*Izborni srez Subotica II*): E za mi most megvitalás alatt álló alkotmánytervezetánk, amely napok kérdése csak, hogy alkotmányá az ország alap törvénye vályjék, hü tükörképe hazánk a Föderatív Jugoszlav Népköztársaság, társadalmi, gazdasági politikai és kulturális állapotának. Ezen alkotmánytervezet legfőbb jellemvonása, hogy kézfelfogható formát ad azoknak a változásoknak és eredményeknek, amelyek mögött mindmáig, a csak verejtékező és szenvedő néptömegek a dolgozó nép sokszor évszados, de legfőképpen az utolsó négyesztendő nehéz küzdelmei, harcai állanak. — Ezen alkotmány tervezet minden egyes szakasza az elsőtől az utolsóig hatalma bizonyíték és biztosíték arra, hogy hozánk a Föderatív Jugoszláv Népköztársaság a dolgozó és alkotó nép szabad demokratikus házaja amelyben a nemzetgazdaság nagyobb része, az államhatalom a legkisebb helyi bizottságtól egészen a nemzetgyűlésig, a bíróságok, a közbiztonság, az iskolák, színházak és minden más kulturfarrás a nép kezében van és abban is marad. Bizonyíték és biztosíték arra, hogy hazánkban az embert nem származása, nemzetisége, vallása és neme szerint, hanem munkája és annak eredményei alapján értékelik. A Föderatív Jugoszláv Népköztársaságban a részvenyszlyenyeket nyelő és anyagi jólétben tehető börszianerek és hozájuk hasonló semmitemvők számára

nem lesz életlehetőség. Itt csak a dolgozó ember élhet megbe-
csülésben.

Az alkotmányterveze 19 szakasza kimondja hogy a föld azé
aki azt megműveli.

Alkotmányunk ezen szakasza feleletet ad nincstelen föld-
munkásainknak és szegényparasztjaniknak arra a nagy törté-
nelmi kérdőjelre melynek megoldásaért századokon keresztül oly
sok vére hullott a föld dolgozó népeinek. E szakasz végérvényesen
eldönti az ezredéves nagy part, és elégtéelt ad Matija Gubec,
és Dozsa György sokat szenvedett népeinek. Nimestelen földmün-
kásaink és segény parasztjaink számára a szakasz élő bizony-
ságot tesz arról, hogy vágyainak beteljesedése, a földet nem
a nagy biztokosoktól, nagytőkésektől, vagy azok kispolgári eks-
pozitúráitól kapja, hanem a munkásosztály a dolgozó parasztság
és becsületes intelligenciá fasizmus ellem küzdelemven létzöns
harcoss szövét ségétöt a Népfronttal. Mélységes meggyözödesen
hogy a dolgozó paratztság soha sem felejt kezik megerről és
szolgalmás fermelő munkanal és odaadó szöveutseggel halálva
meg ert.

Ezen alkotmány nagyszerűségét mi sem bizonyítja jobban
mint a nemzetiségi kérdés megoldására vonathozó szaszszok. A
régi Jugoszlávia egyik legégetőbb kérdése a nemzetiségi kérés
volt. E kérdést Jugoszlávia népei a népfelszabadító harcokban
egybekovacsolódva az egyenjoguság elvének maradéktalan
alkalmazásával fényesen megoldották. Megoldották azért mert
nem egymás elnyomására, hanem egymás fölszabadítására töre-
kedtek és hoztak áldozatot.

Az alkotmány 13 szakaszára külön kell mulatnom, mint a
testetöltött demokrácia és sabadság mindaképére. A Jugoszlavia
magyar kisebbség számára a szakasz amellet, hogy az alkot-
mány többi szakasza minden magyar nemzetiségű polgar számára
is biztosítja a teljes egyenjoguságot, még külön kiemeli és
biztosítja a szabad nyelvhasználatot és igaz nemzeti kulturánk
védelmét. Ezzel kapcsolatban ki kell hangsúlyoznom, hogy alkot-
mánytervezetünk kisebbségekre vonatkozó része már ma is élő
valóság. Nyelvünk szabad használata, magyarnyelvű iskolaink
nagy száma, a magyar nemzeti színház és kultur egyesületeink
szabad működése mindmaganyi bizonyysága annak, hogy a Föder-
rativ Jugoszlav Nepköztársaság a szabad népek hazsja, amelyben
a népek egyanyagusága a legfölb irányelv.

Azok az alapgondolatok és vezérelvek, amelyek a Föderativ
Jugoszlav Nepköztársaság ezen alkotmány tervezetét is jellemzik,

hazánknek — dacára területi kicsinységének — a világ vezető allamai között is előkelő helyet biztosít.

En mint a Népfront magyar nemzetiségű tagja úgy a magam mint e ház többi magyar nemzetiségű tagja nevében elvben elfogadjuk és megszavazunk ezen alkotmányt.

Другови народни посланици!

Ја као Мађар не могу а да се не осврнем на питање положаја словенске мањине у садашњој Мађарској и на питање новог ревизионизма који се појавио у новије време у Мађарској. (Одобравање).

Што се тиче првог питања, изгледа да у Мађарској на жалост, још нису дошли до сазнања да народ који угњетава другог ни сам не може бити слободан. Ми, овдашњи Мађари, који смо, захваљујући консеквентној борби наше славенске браће против шовинизма и реакције, доживели пуну економску и политичку слободу, са чиме нам је омогућен пун развитак истинске националне културе, поручујемо им преко да се угледају на Федеративну Народну Републику Југославију како треба решити мањинско питање. (Живо одобравање).

Што се пак другог питања тиче, изгледа да су се реакционарни мађарски кругови намерно ухватили за ону стару реакционарну паролу Хортијеве Мађарске, која је одвела Мађарску у пропаст, а радни народ Мађарске у досада невиђене патње. Али, ми знамо да онима који терају ову фантазмагорију ни најмање није стало до народа. Реакција која се у Средњој Европи највише очувала у Мађарској сматра ово време као погодно да замути односе, да би што лакше могла ловити. Но, ми, овдашњи Мађари, нећемо насести тој лажној пароли и нећемо постати оружје у рукама оних који су већ једанпут, за време хорти-фашистичке окупације показали нама, Мађарима из Бачке, шта значи ревизионизам. Они су нам показали да се њихов такозвани патриотизам и брига за мађарски народ састојао и састоји се из прогањања сваког напредног, из прогањања и покоља наше славенске браће, са којима смо ми вековима живели заједно и у пријатељству, из прогањања најбољих синова радног народа Мађара, исто као и Славена, који су се дигли у борбу за ослобођење.

Ови такозвани брижни мађарски „патриоти“ треба да знају да мађарски радни народ у Војводини није заборавио и никада неће заборавити да су за време хорти-фашизма међу вешанима и стрељанима поред наше славенске браће били и Бачош, Киш, Ернест, Мајер Отмар, и многи други.

И ми смо начисто с тим да та господа помоћу лажних парола ревизионизма покушавају да се поново учврсте у седлу са којег је мађарски радни народ почео да их збацује. Но, превариће се у своме рачуну, јер им ми нећемо пружити помоћ, већ ћемо помоћи радном народу Мађарске да започето дело ослобођења консеквентно доврши.

Зато, одбијајући ревизионизам, ми изјављујемо да је нова Федеративна Народна Република Југославија наша домовина где смо постигли већу економску, политичку и културну слободу него у самој матици. Поручујемо мађарској реакцији да остави те глупости које су већ једанпут увукле Мађарску у пропаст, а радном народу да узима већу и јачу метлу или, ако то није доста, онда тојагу и нека очисти мађарски јавни живот од тих тровача. У томе ћемо им и ми овдашњи Мађари, помоћи свим силама. Нека знају да овдашњи Мађари тако гледају на ствар слободе и демократије. (Аплауз).

Потпретседник: Ма да дневни ред још није исцрпен, питам овај високи дом да ли је сагласан да се ова сједница закључи? (Прима се). Пошто високи дом прихвата, ову сједницу закључујем, према члану 36 пословника а идућу заказујем за сутра у 16 часова, са истим дневним редом: produжење претреса нацрта Устава у начелу.

Пошто се дебата у начелу приближује крају, позивам народне посланике који би имали какав предлог за измене или допуне у било коме члану нацрта, да га писмено предају секретару најдаље у четвртак, 24 о. м., до 6 часова по подне, да би се о њему Уставотворни одбор изјаснио. То је једно. А друго, позивам другове народне посланике да се не удаљују за вријеме сједница Уставотворне скупштине без одобрења Претсједништва.

(Седница је закључена у 19,45 часова).

SAVEZNA SKUPŠTINA

Osma redovna sednica

(23 januara 1946)

Početak u 16,20 časova.

Pretsedavao predsednik Vladimir Simić.

Pretsednik: Otvaram osmi redovni sastanak Savezne skupštine Ustavotvorne skupštine.

Zapisnik današnjeg sastanka vodiće sekretar Stevan Jovičić.

Sekretar Stevan Jovičić čita zapisnik sedmog redovnog sastanka.

Izvolite saslušati zapisnik prošlog sastanka.

Pretsednik: Ima li ko kakvu primedbu na zapisnik? (Nema). Primedaba nema, objavljujem da se zapisnik overava.

Narodni poslanik Stjepan Prvčić moli odsustvo od 30 dana radi službenog putovanja u inostranstvo. Odobrava li Skupština ovo odsustvo? (Odobrava). Objavljujem da je odsustvo Stjepanu Prvčiću odobreno.

Skupština je primila nekoliko molbi i žalbi koje će biti upućene Odboru za molbe i žalbe.

Prelazimo na dnevni red: produženje pretresa u načelu nacrtu Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Reč ima narodni poslanik Đoko Pajković. (Aplauz).

Đoko Pajković (Izborni srez pečki, NR Srbija): Drugovi narodni poslanici, baš zbog toga što nacrt našeg Ustava ne utvrđuje samo tekovine koje su naši narodi u dosadašnjoj borbi i svojim radom izvojevali, nego istovremeno postavlja solidnu političku osnovu za razvijanje tih tekovina, za učvršćivanje vlasti koju danas naši narodi imaju preko stvaranja čvrste podloge toj vlasti u privredi organizovanjem državnog sektora, on ima progresivan karakter, on nosi obilježje onih snaga koje su borbom

pripremile donošenje ovakvog Ustava, Ustava koji ima pečat revolucionarnog stvaralaštva širokih narodnih masa i njihovih stremljena za što su naši narodi za protekli period toliko mnogo krvarili.

Ja bih se zadržao kod prvog člana, prvog dijela Ustava, koji govori o organizaciji naše države, Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Mislim da je u ovom članu došla do izražaja ne samo sva veličina pobjede naših naroda već da je tu najbolje došla do izražaja svijest naših naroda koji su se u dosadašnjem životu, kroz patnje i stradanja i kroz zajedničku borbu koju su vodili u toku ovoga rata uvjerali da je njihova zajednička borba najbolja garancija za uspjeh, da se samo zajednički mogu uspješno boriti protiv raznih neprijatelja kojih je kroz istoriju uvijek bilo i da samo u zajednici ovo mogu izvojevati i očuvati sva prava koja im pripadaju.

U ovome članu Ustava dolazi do izražaja, s jedne strane, ono što su naši narodi izvojevali: pravo da slobodno i suvereno upravljaju u svojim zemljama, a s druge strane, njihova zajednička volja i spremnost da žive u zajedničkoj državi na bazi ravnopravnosti i pune slobode, što čini našu državu moćnom i snažnom i što našim narodima pruža najviše garancije za brzi i svestrani razvitak u budućnosti.

Naši narodi su dobro shvatili da je bez njihovih zajedničkih napora u ratu bilo nemoguće izvojevati pobjedu, a da je isto tako danas, u uslovima mirne izgradnje, nemoguće obnoviti našu zemlju i podići je iz ovakvog stanja bez zajedničkih napora i zajedničke brige. Zato ovaj član nacrtu našeg Ustava, koji jasno određuje odnose između naših naroda i njihove međusobne obaveze, predstavlja najvažniju garantiju našim narodima da oni zaista ostaju stvarni gospodari onoga što su stekli dosadašnjom borbom. Taj odnos kakav danas vlada u našoj zemlji među narodima Jugoslavije sličan je odnosu koji vlada u jednoj porodici upravo odnosu koji vlada među braćom koja zajednički nastoje da podignu i izgrade svoje domaćinstvo, kako bi mogli lakše, bolje i udobnije živjeti. Ovakvim rješavanjem pitanja života naših naroda i njihovih međusobnih odnosa, gdje je isključeno svako porobljavanje i svaka hegemonija, učinjen je kraj politici potčinjavanja i porobljavanja nacionalnih manjina koje su u staroj Jugoslaviji služile kao roblje, upravo kao grupe kojima se trgovalo i čime su plaćani računi raznih političara koji su vodili nenarodnu politiku. Međutim, danas, prema članu 13 nacrtu Ustava, nacionalne manjine u našoj zemlji u položaju su da se mogu slobodno kulturno razvijati, i da se mogu u potpunosti

slobodno služiti svojim maternjim jezikom, što znači da im je zagaranтован slobodan razvitak da se u našoj zemlji oni mogu osjećati kao ravnopravni građani jedne države sa svima pravima koja im u jednoj istinski slobodnoj zemlji pripadaju.

Ja bih ukazao još na jednu stvar u vezi sa ovim pitanjem, a to je: da ovako rješavanje pitanja odnosa među narodima Jugoslavije predstavlja najbolji način da se naša država očuva u onoj moći u kakvoj je danas i da brzo ojača baš na bazi te ravnopravnosti i slobode njenih građana. Mi imamo iskustvo iz prošlosti da je nenarodna politika raznih hegemonističkih klika u Jugoslaviji zavađanjem naroda i porobljavanjem pojedinih nacionalnih grupa i manjina, stvarala izvjesne zaplete u Jugoslaviji koji su slabili njenu moć i služili za ostvarenje planova raznih neprijatelja naše zemlje, bilo da se radilo o reakcionarnim grupama u zemlji, bilo o našim neprijateljima iz inostranstva. Ovako uređena država može obezbijediti ono što našim narodima zaista i treba, a to je i dovoljna pomoć i puna zaštita. Na drugoj strani, naši narodi održavaju svoje ranije veze koje su u toku rata stvorene, koje su u toku borbe izgrađene, veze međusobne pomoći, tako da je i to najbolja garancija da će njihov dalji razvitak ići brže i bolje nego što je to ikada u istoriji bilo.

Ovaj Ustav, uzevši ga u cjelini, predstavlja veličanstveno djelo koje su naši narodi izgradili zajedničkom borbom i teškim naporima. To djelo će ostati kroz vjekove kao najbolja uspomena na dane borbe, stradanja i pobjede naših naroda a istovremeno i najbolja pouka budućim pokoljenjima kako je skupo i koliko je moćno jedinstvo naših naroda.

Iako su naši narodi organizovani po republikama, koje su suverene u svojim pravima i slobodne u svome razvitku oni ipak ni u kom slučaju nijesu razjedinjeni. Ono što njih naročito vezuje, to je baš činjenica da su te snage koje su izvršile ujedinjenje naroda Jugoslavije, i danas tu kao vodilje oko kojih se okupljaju široke mase naših naroda, te se i danas kroz diskusiju o Ustavu jasno vidi puna spremnost naroda Jugoslavije da demokratske, napredne ideje ostvare do kraja i preko njihovih ostvarenja da izgrade nov život u našoj zemlji, život koji će za naš radni narod biti mnogo bolji nego što je ikada bio. To je ono osnovno što vezuje naše narode i danas, to je ono što će ih vezivati i ubuduće: njihovo demokratsko shvatanje, napredne ideje koje su ih vodile u borbu i za kojima će i sada ići. Ja mislim da zbog toga ovaj Ustav predstavlja i da će predstavljati onu važnu sponu koja će zauvijek vezivati naše narode i da on čini

moćan faktor za očuvanje jedinstva i ravnopravnosti koje su narodi Jugoslavije u dosadašnjoj borbi stekli.

Pošto naš Ustav odražava stvarnost koja je rezultat revolucionarne borbe naroda Jugoslavije, on najbolje izražava prekretnicu u istoriji naših naroda, u njihovom životu, a istovremeno Ustav je i najbolji dokaz koliko su naši narodi za ovo vrijeme napredovali i do koga su stepena u svom društvenom i političkom razvitku stigli.

Ja bih napomenuo još nešto o značaju Ustava po narode Jugoslavije, naročito ono što se tiče njihovog odnosa sa inostranstvom. Donošenjem Ustava pružice se prilika mnogim našim prijateljima pa i onima u inostranstvu koji nam se do danas još nijesu pokazali kao prijatelji da se još bliže upoznaju sa tekovinama borbe, da se uvjere u to da su narodne vlasti dosljedne svojoj borbi, dosljedne svojim demokratskim načelima i da su isto tako naši narodi dosljedni u borbi protiv reakcije i fašizma. Ustav pruža najbolji dokaz o tome da su naši narodi već sada gospodari u zemlji kojom upravljaju, da koračaju smjelo naprijed u budućnost koju sami izgrađuju. Mislim da će sama činjenica što ćemo mi da donesemo Ustav i što će taj Ustav biti poznat i izvan naše zemlje, što će biti upoznato s njim i inostranstvo, stvoriti našoj zemlji novi i veliki broj prijatelja u redovima onih ljudi koji gledaju na demokratiju, slobodu i na napredak u našoj zemlji kao na zajedničku stvar svih naroda u svijetu.

Kao što su u toku rata Šiptari, Crnogorci i Srbi Kosova i Metohije pošli u borbu zajedno sa ostalim narodima Jugoslavije svjesni da će im to omogućiti da izvojuju slobodu i ravnopravnost u novoj zajednici jugoslovenskih naroda, tako su danas narodi na Kosovu i Metohiji, i Šiptari, i Srbi, i Crnogorci, primili i u diskusijama prihvatili Ustav naše nove Republike Jugoslavije svjesni da je taj Ustav najbolja garancija svega toga što su oni stekli i istovremeno najbolja osnova, najbolji temelj za izvojevanje novih pobjeda koje će osigurati svima narodima u Jugoslaviji i svima nacionalnim manjinama ono što njima zaista treba.

Narod na Kosovu i Metohiji u ovom Ustavu vidi garanciju da će se stanje koje ga je toliko teško pritiskivalo jedanput za svagda likvidirati, a ono što je najbitnije, ovim Ustavom je najbolje potvrđeno da je ono što se dosada steklo, što je učinjeno u smislu učvršćenja narodnog jedinstva i nove vlasti a za punu demokratizaciju političkog života, da se sve to ovim Ustavom ozakonjuje i učvršćuje. Ni u jednoj pokrajini, ni u jednom kraju Jugoslavije nije narodnooslobodilačka borba učinila toliko za

široke narodne mase koliko je učinila za široke narodne mase na Kosovu i Metohiji. Narodnooslobodilačka borba je prije svega, jedanput za svagda riješila i Srbe, i Šiptare i Crnogorce međusobnih trvenja, oslobodila potčinjenosti, pljačke i ropskog položaja u kome su se nalazili prije i za vrijeme okupacije. S druge strane, veliki broj seljaka narodnooslobodilačka borba je oslobodila ropških odnosa, upravo kmetskih odnosa prema vlasnicima zemlje, koji su ih ranije držali u ropstvu. Narodnooslobodilačka borba i zakoni koji su kasnije doneseni u našoj novoj državi uspjeli su da ujedine široke narodne mase na Kosovu i Metohiji i da ih učine stvarnim gospodarima, koji upravljaju sami sobom i od čijeg rada zavisi koliko će uspjeti da se iz zaostalosti podignu i da organizuju život onakav kakav im najbolje odgovara.

I zato su narodi na Kosovu i Metohiji glasali za ovaj Ustav. Oni su glasali time što su dali svoj doprinos u narodnooslobodilačkoj borbi, u želji da jedanput ostvare ovo što danas imaju: slobodu, ravnopravnost i mogućnost da mogu da žive kao ljudi. S druge strane, oni su se izjasnili za Ustav učestvujući na izborima za Ustavotvornu skupštinu, gdje su, ogromnom većinom, glasali za kandidate Narodnog fronta. Time su još jedanput potvrdili svoju spremnost da će slijediti napore ostalih naroda Jugoslavije za ostvarenje svega onoga što je naš Narodnooslobodilački pokret postavio kao svoj cilj koji treba ostvariti u novoj Jugoslaviji.

Zbog toga smatram da će izglasavanje ovoga Ustava u Skupštini umnogome pomoći sve one snage narodne koje su željne da učestvuju i koje su spremne da se založe za izgradnju novoga života u našoj zemlji, kažem, da će sve te snage donošenjem ovoga Ustava naći svoj najpuniji i najjači izraz.

Ja ću zbog svega toga, drugovi, glasati za ovaj nacrt Ustava.

Glasaću za ovaj nacrt Ustava jer znam da time glasam za sve one pobjede koje su preko žrtava, preko napora i stradanja naši narodi dosada izvojevali jer time istovremeno glasam i za bolju i srećniju budućnost naroda Jugoslavije. (Odobranje).

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik Nedžad Agoli. (Aplauz).

Nedžad Agoli (Izborni srez tetovski, NR Makedonija): (prevod sa albanskog) Dok se napredne snage Evrope bore još za uzimanje vlasti u ruke naroda, dok se zaljuljana reakcija stara na svaki način da to spreči, u Jugoslaviji tekovine izvojevane u žestokoj četvorogodišnjoj borbi, kojom su narodi Jugoslavije pokazali celom svetu rešenost da prekinu sve veze sa prošlošću,

krunisale su se pobedom Narodnog fronta, izborima, kao i proglašenjem Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Nekim tzv. političarima koji neće da shvate veliki značaj ovog progresivnog fakta koji je svojina naroda Jugoslavije, ovo se stanje nimalo ne svida. Ali se zato raduju sve napredne demokratske snage Evrope, a naročito oni politički krugovi koji shvataju od kakve je važnosti za progres, za održanje mira kao i za budućnost radničke klase, konsolidacija jedne države gde je politička i ekonomska vlast u rukama naroda. Tako, mi danas imamo prvi primer formiranja napredne narodne demokratije. To što je bilo aspiracija svih naprednih snaga Evrope, prvi put se ostvaruje u Jugoslaviji. Organizatori i najbolji sinovi naroda ove zemlje, kako u borbi tako i sada, znaju da daju primer i pouku.

U Ustavu imamo kombinaciju buržoaske i socijalne ekonomije koja pretstavlja ne samo stepen razvitka u skladu sa političkom zrelošću naroda Jugoslavije, nego i formu koja najviše odgovara da bi se prebrodile teškoće obnove.

U Ustavu je zagarantovana privatna svojina i svojina sredstava za proizvodnju, kao i privatna inicijativa u svim granama ekonomskog života. Ali više ova svojina ne može, kao na nekim drugim mestima, da bude sredstvo za eksploataciju čoveka nad čovekom, instrumenat za tlačenje radnog naroda od strane jedne klase, za potčinjavanje naročito radničke klase. Ne može, jer je državni aparat u rukama naroda. Ustav daje i garanciju za eliminiranje na kakve forme tlačenja i privilegija jedne grupe nad drugom. Crkva je slobodna, ali odvojena od države kao i škola od crkve. Zagarantovana je potpuna jednakost i prava naroda kako faktom što oni žive u svojim narodnim republikama, tako i jednakim brojem svojih poslanika u Skupštini naroda. Davane su pompezne i službene deklaracije o slobodi u nekim buržoaskim poveljama, no one su ostale mrtve, jer su to slobode na reči pošto nema načina za njihovo ostvarenje. Čemu pravo svojine kada ti nemaš ničega? Šta će sloboda štampe onima koji nemaju sredstava za štampanje? Zato ovaj Ustav ima veliku istorisku važnost ne samo za Balkan, nego i za celu Evropu i služiće kao uzor drugim narodima.

Albanska manjina u Makedoniji, sastavljena većinom od siromašnih seljaka i radnika, bila je potlačena više od ijedne manjine u bivšoj Jugoslaviji. Zato albanski narod i mi Albanci borci koji smo se borili, bez rezerve, u Armiji maršala Tita, sigurni da će se posle pobede narodne demokratije i nacionalno pitanje rešiti onako kako to priliči jednoj istinskoj demokratiji,

sa radošću pozdravljamo Ustav, jer u njemu vidimo zajemčenje tekovina narodnooslobodilačke borbe i nacionalnih prava.

Mi naročito pozdravljamo uzimanje škola pod državnu kontrolu, pošto je u bivšoj Jugoslaviji albanski narod sistematski bio bacan u neznanje, tako da je procenat nepismenih iznosio 100%. Da bi se dopunila ova katastrofa, albanska deca su bila primorana da idu u »sibijan mejtebi« — verske škole, gde su se deci punile glave arapskim formulama Korana.

Isto tako mi pozdravljamo građanski brak. Ovaj korak predstavlja kraj jednom zauvek konfuziji, bespravljy prema ženi koje se stvaralo sklapanjem braka jednom ceduljicom koju je davao bilo koji hodža. Ovim se likvidira bigamija, koja je predstavljala sramotu za Evropu.

Mi, Albanci, koji živimo u Narodnoj Republici Makedoniji, gledamo sa simpatijama na tesno prijateljstvo između Jugoslavije i Albanije učvršćeno oružanim bratstvom i krvlju.

Drugovi narodni poslanici, izjavljujem da će albanske manjine u Makedoniji, rame uz rame sa bratskim makedonskim narodom, ostati nesrušiv bedem za sačuvanje tekovina narodnooslobodilačke borbe, za poštovanje Ustava, kao i za odbranu naše zajedničke otadžbine Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Agrarna reforma je bila sprovedena protiv interesa Albanaca, a umesto škola po selima u bivšoj Jugoslaviji su se otvarale žandarmerijske stanice i kundak se bezobzirno svaljivao na Albance.

Na kraju, mi protestujemo protiv proganjanja naše braće Makedonaca u Egejskoj Makedoniji, kao i protiv proganjanja Albanaca u Čimeriji od strane grčkih monarho-fašističkih bandi.

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik Lajčo Jaramazović.

Lajčo Jaramazović (Izborni srez Subotica III, NR Srbija): Drugovi gospodo narodni poslanici, Vojvodina je pre nekoliko decenija bila pokrivena pustim pašnjacima i pešćanim brdima. Samo požrtvovanim radom čestitih i poštenih radnika i seljaka danas je ona postala jedna od najbogatijih pokrajina naše otadžbine, postala je žitnica naše nove Jugoslavije. Vekovima je čestiti hrvatski narod živio pod stranim tiranima, pod raznoraznim carevima i kraljevima, prepušten sam sebi, bez ičije zaštite, bez škola, bez kulturnih ustanova. Prezren od ondašnjih vlastodržaca, takozvane gradske gospode, povukao se taj čestiti narod na zemlju i tu izgradio sebi svoj svet. I baš zato što mi nismo nikada imali slobode, znaćemo ceniti, čuvati i očuvati tu tako skupo

plaćenu slobodu i sve tekovine narodne borbe, a naročito ovaj istinski narodni Ustav. Veličina ovoga Ustava odražava se naročito u njegovom članu 19, gde se kaže: »Zemlja pripada onima koji je obrađuju«. I tako će agrarni zakon koji proizilazi iz ovog Ustava ostvariti vekovne težnje naših radnika, seljaka bezemljaša. Istina je da to nije nimalo lak posao. To mi znamo. Neprijatelji naši govore kako to upravo nije sprovodljivo. Medutim, ja bih na to odgovorio: naš narod koji je bio jak, koji se snašao u nevolji koja ga je bila zadesila i pošao u borbu i pod vođstvom maršala Tita oslobodio svoju zemlju, u toj slobodnoj zemlji uspostavio narodnu vlast i izgradio je, taj isti narod znaće i umeće da sprovede u delo sve zakone koji proističu iz ovog našeg istinski narodnog Ustava, a naročito Zakon o agrarnoj reformi. Veličina ovog zakona jeste u tome što on nije uperen protiv onoga koji zemlju obrađuje, koji je učestvovao u obradi zemlje. On vodi računa i o onima od kojih se zemlja oduzima, ako su učestvovali u obrađivanju te zemlje, kao i o onima kojima se zemlja dodeljuje.

Agrarnim zakonom tangirana su i dobra crkve. Ja, kao katolik, hteo bih da o tome kažem nekoliko reči. Naši neprijatelji hvataju se i za to, iznose i kite svoje laži time kako je Ustav uperen protiv crkve i vere. Ja bih na to odgovorio ovo. Kad govorimo o crkvi, treba da se držimo najosnovnijih načela katoličke vere. Hristos je rekao: »Podeli sve svoje i pođi sa mnom«. On nije kazao: »Uzmi svoje hektare i uzmi zlato pa ćeš biti bliže bogu.« Hristos je dalje kazao: »Lakše je kamili proći kroz iglene uši nego bogatstvom ući u raj«. Kad to sve znamo onda je jasno da agrarna reforma nije uperena protiv crkve nego protiv onoga silnoga bogatstva koje ona ima, a to je, da zemlja koja treba da bude podeljena među najsirimašnije, da bude data majkama sa sedmoro i više dece, onima koji nemaju zemlje, borcima, roditeljima, deci i udovicama poginulih boraca, a ono što dosada nije učinila sama crkva učiniće narod. Eto zato ćemo mi Hrvati u Vojvodini, okupljeni u Hrvatskoj republikanskoj stranci, glasati sa ponosom za ovaj istinski narodni Ustav. (Odobranje).

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik Tomo Medo.

Tomo Medo (*Izborni srez sarajevski, NR Bosna i Hercegovina*): Drugovi i drugarice narodni poslanici, diskusija povodom Ustava već je dosta poodmakla, ali ću ipak i ja, kao seljak, kazati nekoliko riječi o ovome Ustavu. Mogu sa sigurnošću da tvrdim i znam da su široke seljačke mase za ovaj Ustav i da je

njihova želja da se primi ovaj Ustav. To je san našeg seljačkog naroda, san koji se poslije stotina godina ostvaruje danas. Taj san ostvario je Narodnooslobodilački pokret tako da sad riješavamo pitanja koja u sebi nose istinsku pravu demokratiju jedne revolucije. Kad su 1941 godine naši seljaci odlazili u šume na ustanak i kad je naše selo ostalo kao jedina baza za snabdjevanje naše vojske, oni su, idući da se bore protiv okupatora i izdajnika zemlje, protivu ustaša i četnika išli sa potpunim razumijevanjem da se više neće povratiti ona omrzruta stara Jugoslavija.

Drugovi, mi smo dobro zapamtili režime stare nenarodne Jugoslavije, naročito mi seljaci. Kad su bili magacini puni žita, naši su bosanski seljaci dolazili u grad o Božiću s torbama da ga traže a dobijali su ga samo s velikom mukom. A danas vidimo da je i pored svih teškoća ratnih posljedica i najzabitnije selo u našoj zemlji snabdjeveno sa najnužnijim životnim namirnicama. Isto tako znamo da se u toj staroj Jugoslaviji sva plodna zemlja nalazila u rukama veleposjednika i trgovaca, dok su naši seljaci odbacivani u najneplodnije krajeve da tamo žive i da traže, što kaže naš narod, »nafake«. Isto tako znamo da, dok je naš seljački narod pod tako teškim uslovima živio i patio se, dotle su naši vlastodršci rasipali novac na luksuz i automobile, na piće i na karte, ne vodeći računa da je to novac koji je potekao iz krvi i znoja naših seljaka i radnika.

Drugovi, ja ću ovdje da navedem samo nekoliko primjera šta je naša Bosna pretrpjela u toku ovoga rata. Kod nas u Bosni popaljeno je oko 120.000 seoskih kuća, isto tako je 80% stoke uništeno. Ljudi stočari koji su imali po stotinu, pa i po hiljade ovaca, poslije oslobođenja nijesu zatekli ponegdje ni jednu. U Bosni rat je zatekao 240.000 konja, a od toga nije ostalo ni deset od sto. Bilo je 228.000 izbjeglica rasuto po svim krajevima naše Jugoslavije. Preko 700.000 žrtava Bosna je dala u ovome ratu. Ko je imao prilike da proputuje preko čuvene i nikada nepokorene Kozare i legendarne Romanije mogao je da vidi strahote ovoga rata, mogao je da putuje kilometrima a da ne vidi nijednu kuću, nijednu kokoš. I pored svih tih strahota naš bosanski seljak nije klonuo duhom, nego, kao što je za vrijeme borbe branio svoju zemlju, isto je tako poslije oslobođenja pregao da obnavlja našu zemlju, da izgrađuje svoja sela i naselja. (Odobranje).

Drugovi, Narodnooslobodilački pokret je riješio mnoge preteške zadatke i danas, pošto je naš Ustav zagarantovao da zemlja pripada onome koji je zemlju radio, koji se za nju borio

i oslobodio je, ja mislim da je dužnost svih nas da mi ove zakone što prije sprovedemo u djelo, da u rano proljeće, kada seljak zaore prvu brazdu, da to bude njegova sopstvena brazda koju je svojim znojem i svojom krvlju natapao cijeloga svoga vijeka.

Drugovi, ne samo što ću glasati za ovaj Ustav, nego, kao seljak, smatram da mi je najveća čast što mi je palo u dio da glasam za Ustav koga nijesu stvorile narodne krvopije, nego ljudi sa njiva i iz radionica, za Ustav koji obezbjeđuje slobodan život seljačkom narodu. (Burno odobravanje).

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik drug Antun-Tuna Babić.

Antun-Tuna Babić (Izborni srez Županja, NR Hrvatska): Visoki dome, drugovi i drugarice narodni zastupnici, na sadašnjem zasjedanju naše Savezne skupštine sakupljeni smo da obavimo vrlo važan, novodržavni, istoriski radostan, veličanstven i svečan čin. Sakupili smo se da pretresemo, odobrimo i izglasamo predloženi nacrt Ustava, kao temeljni zakon novog narodnog života. Nikada dosada, kroz prošle vijekove, nije narod radništva i seljaštva, inače proglašen kao niža klasa, bio u položaju da o sebi odlučuje, da sam sebi svojom slobodnom voljom stvori i uredi zakon za bolji i lakši život. Od uvijek je širokim narodnim slojevima, kao »nižim«, nametan osnovni zakon, ustav, od strane »viših«, od monarha, kapitalista, korupcionista svake vrste, ustav na osnovu koga su ovi iscrpljivali prirodna zemaljska doba i narodni trud. Pravice i čovječnog zakona za narod nije bilo. Otuda je i potekla ona narodna: »Bog na nebu, a car na zemlji«. Car je mogao dati i zemlju kome je htio, i koliko je htio, kao da je njegova. Zato su se oko careva uvijek i sakupljali špekulanti i razni korupcionista, izrabljivači narodne muke, i nijesu vodili računa hoće li narod živjeti životom dostojnim čovjeka. Usljed toga su se, kad je došlo do ovoga teškog i nezapamćenog rata, složile milionske mase toga dosada nižeg radnog naroda, bez obzira na naciju, da sa sebe stresu pritisak »viših«, i da odbace njihove nečovječne zakone. Naši su narodi u ovom teškom ratu koji je stajao mnogo žrtava, uništenih sela, opustošenih domova, izvojštili sebi slobodu, uspostavili odvoznu narodnu vlast i riješili se onih koji su govorili da su određeni »po milosti božjoj i volji narodnoj« da upravljaju narodom. Tada se, eto, sav naš narod, pritisnut stoljetnom nepravdom, a dosada uvijek razdvajan, složio u borbi od godine 1941 do 1945, i pokazao da narodna volja nije za upravu sile, pa ni božje, jer se kaže da je glas naroda, glas boga, jer što narodi

hoće to i bog hoće. I naši narodi u poslovice XX vijeka nijesu više htjeli da slušaju nauku »po milosti božjoj«, već su, poučeni gorkim iskustvom, od prije, i kad su neprijatelji mislili da nas nestane, pošli za onima koji su decenijama bili obespravljeni, bili zatvarani po glavnjačama, pa i vješani.

Sav naš narod, uslijed zajedničkih patnji i tolike prolivene krvi, složio se u jedinstvenu snagu, i svi oni koji narodu žele dobra krenuli su u borbu za neustrašivim našim vodom, maršalom Titom. I, eto, po izvojevanoj pobjedi donosi se narodni, republikanski Ustav u slobodi. Protivnicima narodne slobode, naravno, to nije pravo. On su mislili, pa i tvrdili, da mi nećemo i ne možemo stvoriti republiku. Oni su govorili da neće biti izbora za Konstituantu. Govorili su: ne idite na glasanje, doći će ovamo neka strana reakcionarna klasa i napraviće kod nas red. Ali, eto nije se ostvarilo ono što su oni očekivali, već se svršilo sve onako kako hoće oni koji su se borili, koji su se borili protivu naših neprijatelja, kako izvana tako i iznutra, sa oružjem u ruci i sa nadom u pobjedu. Pa i u sadašnjoj borbi duhova, mi nećemo i ne možemo popustiti dok ne pobijedimo. Neka neprijatelji narodne slobode i razni reakcionari cvile kao zmija u procjepu, narod sa svojom narodnom vlašću ide svojim putem. Naši narodi poučeni u prošlosti ne daju se više razdvajati na svoju štetu, a na korist neprijatelja. Uvidjeli su da su samo složni i ujedinjeni u jedinstvenoj fronti ona snaga u Federativnoj Jugoslaviji koju ne može niko slomiti. Narod, vođen svojom pravom narodnom vlašću, a sa ljudima koji su ga u borbi vodili i bodrili, obara, eto, svaku prepreku i proglašuje svoju davno očekivanu republiku. Samo u republici narod može ostvariti i temeljni zakon, Ustav, po kome se zakonu stvara blagostanje i bolji, pravedniji život cijelom narodu. Naša narodna vlast, kao sastavljač Ustava, predala ga je izabranom odboru, kao i cijelom narodu na pretres da ga prouče i dadu svoj prijedlog. I moram reći da je i svuda u narodu vladao veliki interes za pretres Ustava.

Ja bih se, drugovi narodni poslanici, osvrnuo samo na nekoliko članova, ne da možda nešto ispravim u Ustavu, nego da pohvalim i kažem kako se slaže sa narodnim životom, premda nam je izvjestitelj drug Moša Pijade sve opširno izložio.

Član 13 kaže da nacionalne manjine u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji uživaju prava i zaštitu kulturnog razvitka i upotrebu svog jezika. Dati ovakva prava narodnim manjinama je ne samo demokracija, nego i čovječnost.

Član 17 kaže: »Država posvećuje naročitu pažnju i pruža pomoć i olakšice narodnom zadrugarstvu«. Kolika prednost —

prema onome kad su nenarodne vlasti pod monarhističkim ustavom sudbenom dražbom prodavale zadružne gospodarske strojeve, pa i kuće i spremišta.

Član 19 kaže: »Zemlja pripada onima koji je obrađuju«. Država naročito zaštićuje i pomaže malog i srednjeg seljaka. Po našem sadašnjem Ustavu prestaće nagomilavanje seljačkih dugova, radi kojih je često zemlja dražbom prodavana. Siromašniji seljaci pod starom nenarodnom vlašću nijesu ntkako mogli doći do onoliko zemlje koliko im je trebalo, a da se ne uvale u dug, što im je sad omogućeno novim Ustavom.

Član 24 dozvoljava pravo jednako ženama kao i muškarcima. To pravo žene potpuno i zaslužuju. Jer koliko su nam pomogle u samoj borbi, još su više doprinijele svojim radom u pozadini.

Član 26 kaže da su brak i porodica pod zaštitom države. Šta bi bilo od čovječanstva kad uz prirodne zakone ne bi bilo i zemaljskih, koji nas vežu da smo dužni svoje potomstvo uzgojiti, oplemeniti da budu korisni državljani, na radost roditelja i države, a ne na sramotu.

Član 29 kaže: »Stan je nepovrediv«. A prije? Koliko smo puta bili pretresani i isprebijani od raznih batinaša u vlastitom svom domu samo zato što mislimo svojom glavom a ne protivničkom.

Član 38: »U cilju podizanja opšte kulture naroda, država obezbjeđuje da škole i druge prosvetne i kulturne ustanove budu dostupne svima slojevima naroda«.

Član 40: »Svaki građanin ima pravo da tuži nadležnom sudu lica za krivična dela učinjena u službenom radu«. Kolika prednost! Ko bi se usudio za vrijeme monarhije da tuži ova lica! Taj bi sigurno sam bio osuđen. Otuda je i stvorena ona naročna: »Vrana vrani oči ne vadi«, ili pak: »Bog visoko, a car daleko«.

Član 119: »Svi sudovi sude po pravilu u veću«. Ovdje je vrlo važna odredba o porotnicima koji će u sudu isticati pravdu i poštenje.

Član 125 i tri člana iza njega govore o javnim tužiocima. Velika je zadaća i dužnost javnih tužilaca za savjestan rad u suzbijanju raznih kriminalnih događaja, kao i u čuvanju zakonitosti.

I, na kraju Ustava je čl. 134, koji kaže da je Jugoslovenska armija oružana sila Federativne Narodne Republike Jugoslavije, čiji je zadatak da obezbjeđuje i brani nezavisnost države i slobodu naroda. Ona je čuvar nepovredivosti državnih granica i služi održavanju mira i bezbjednosti. Naša hrabra vojska, pod

mudrim vojskovođom maršalom Titom, izvršila je tešku zadaću u borbi sa fašističkim okupatorom i u ovom poslu pokazala se kao prva iza bratske Sovjetske Rusije, što joj služi na čast. Dakle, naša vojska neće nikada otimati tuđu zemlju. Ta, prostrana je naša ujedinjena Federativna Republika Jugoslavija, puna prirodnih bogatstava i ljekovitih vrela, više vrsti ruda i ogromnih naših šuma. Jedino što bi nam imalo pripasti od susjeda Mađara preko 20 sela, gdje živi hrvatski narod, koji je ostao bez ikakvih prava. Mi Hrvati, a i ostali naši narodi, koji želimo i činimo svakome dobro, ne bismo mogli ravnodušno slušati kako naša braća izvan granica Jugoslavije trpe nepravdu i pritisak, a da ne dignemo svoj glas protiv nepravde.

Čitajući izvještaje »Tanjuga« vidimo da je naša narodna vlast poduzela izvjesne mjere i uspjela kod susjeda, te da je određena komisija ustanovila istinitost našeg protesta, radi čega je obećano da će naša manjina tamo uživati sva prava i nacionalne slobode, kao što i kod nas sve manjine imaju jednaka prava kao i mi.

Mi ne namjeravamo da ina od koga nešto silom prisvajamo. Želimo da sa svim susjedima u ljubavi i prijateljstvu živimo, mi tude poštujemo, ali ono što nam pripada i što je naše, branimo protiv svake sile. A to nam nalaže i garantira, eto, naš novi narodni republikanski Ustav, koji je nikao iz duše i srca svega našeg dosad potištenog i ugnjetavanog naroda, i ja kao stari republikanac nauke pok. Stjepana Radića, koji je naučavao da se narod samo u republici može i nacionalno, i gospodarski i prosvjetno razvijati, izjavljujem da ću za ovako dopunjen Ustav, izvađen iz narodnog života, kakvog sam ja još od mladih dana zamišljao, i za njega se borio, iz ovoga svoga staroga srca glasati. (Aplauz). Ali, očekujem da ćemo ga u ovom našem visokom domu svi jednoglasno prihvatiti. (Odobranje).

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik Miha Marinko.

Miha Marinko (izborni srez Trbovlje, NR Slovenija): Drugovi i drugarice narodni poslanici, pretres jednog Ustava za svaku zemlju je jedan od najvažnijih događaja, a pogotovo je to za našu zemlju, jer je naš Ustav sasvim nešto drugo od ustava mnogih zemalja Evrope. To je naglasila većina govornika u ovom pretresu. Ja bih uz to spomenuo jednu odliku ovog našeg pretresa, naime, izvanrednu lakoću s kojom se mi narodni poslanici, a i široki narodni slojevi našeg naroda, sporazumevamo u tome tako važnom pitanju kao što je formulisanje Ustava, kao i brzinu s kojom taj posao svršavamo. Mislim da

ima mnogih između nas koji veruju da bi se taj posao mogao i brže svršiti, ako bi stalo samo do nas, ako većom brzinom ne bi umanjivali značaj donošenja našeg Ustava. Pretres našeg Ustava nije akademsko natezanje, nadmudrivanje, nije trvenje raznih društvenih klasa i stranaka, otimanje za gospodarski položaj i vlast u državi, kao što je to u mnogim drugim zemljama, već je naš pretres Ustava stvaranje toga Ustava, jednodušna registracija naših postignuća za koja su se naši narodi borili i registracija praktički već ozakonjenog stanja. Zašto je tolika jednodušnost, to su već mnogi predgovornici naglasili. Narodna skupština je, može se reći, ničim pomućeni odraz volje naših naroda, pošto je izvojsštena istinska narodna demokratija i pošto se taj Ustav stvarao u toku četiri godine naše borbe, u kojoj je narod izašao kao pobednik ne samo nad jednim od najstrašnijih neprijatelja spolja, nego i nad neprijateljem unutra. Ovo je osnovna stvar, koja se razlikuje kao noć od dana od sličnih događaja koji su na pragu kod drugih naroda.

Mi bismo se mogli samo okrenuti nazad, na ono vreme kada se stvarao Vidovdanski ustav u našoj zemlji i videti kako je dugo trajala ta rasprava, koliko je bilo trvenja i borbe između pojedinih grupa i stranaka. Tu se najbolje vidi i sva ona ogromna razlika između ondašnjeg i današnjeg stanja.

Verovatno je da će biti mnogo zemalja još i danas, koje će morati preći sličan put baš stoga što u tim zemljama Ustav nije stvaran onako kao što se stvara kod nas.

Zašto je kod Vidovdanskog ustava bilo toliko borbe? Prvo, zemlja tada nije bila oslobođena od naroda i nije bila rukovodena od pravog, narodnog vođstva. Snage koje su se borile oko ustava, koje su, svaka za sebe, htele učvrstiti svoje pozicije, bile su heterogene u oba tabora: u taboru nazadnjaka kao i u naprednom taboru. Bilo je i izvesnih grupa za koje se nije znalo ni kojoj strani pripadaju. Ali tada nije bilo mogućnosti sporazumevanja u jednom tako važnom pitanju. Tada reakcionarne snage same nisu bile dovoljno jake da bi mogle stvoriti onakav Ustav, kao što su htele. Naime i Vidovdanski ustav nije sasvim zadovoljio ondašnje reakcionarne snage. Bilo je sa njihove strane izvesnih taktičkih popuštanja. Bilo je i mnogo podmićivanja i mnogo manevara i mnogo razbijanja kako bi se tadašnje progresivne snage sprečile da stvore Ustav kakav bi odgovarao narodima.

Da se Vidovdanski ustav stvarao skoro dve godine nije znak da ta dužina znači veću ondašnju demokratičnost. Oni koji bi to hteli tvrditi, kao što smo ih imali ovde, u Privremenoj skupštini,

treba da znaju da je to za nas potpuno apsurdno, jer je potpuna suprotnost njihovog shvatanja našoj istinskoj demokratiji.

U našoj zemlji svršeno je sa periodom liberalne demokratije, pošto se u našoj borbi razvio viši tip demokratije, tip narodne demokratije, koji najviše odgovara današnjem stepenu društvenog razvitka. A za vreme Vidovdana, progresivne snage nisu bile sazrele ni po jasnosti svojih shvatanja, ni po jačini pokreta — nisu imale osvojenih pozicija da bi mogle doneti ustav koji bi odgovarao potrebama narodnih masa, a još manje da bi se taj ustav mogao doneti u kraćem roku. Tada su zemlje Jugoslavije bile oslobođene od drugih faktora i široke mase nisu učestvovala u toj borbi za ustav. Ja sam u to vreme bio u vojsci i nimalo nisam čuo ni znao da se sprema i donosi ustav, a danas ne samo da nam je naša vojska izvojevala mogućnosti, već i sama živo saraduje u pretresanju našeg Ustava. Pretres našeg Ustava je samo logična posledica drugih prilika, solidnog, zdravog, prirodnog stvaranja našeg Ustava u kome je ovaploćena živa današnja stvarnost. Naš Ustav ne samo da nije stvaran od momenta kada je bio formulisan osnovni projekt Ministarstva za Konstituantu, ne samo od Jajca pa dalje, ne samo od početka narodnooslobodilačke borbe naših naroda, već i dosta ranije. Istina, rešavajući period ostvarenja našega Ustava jeste od početka narodnooslobodilačke borbe, ali koren — početak stvaranja i pribiranja snaga — idu dugi niz godina unatrag. Tu bismo se mogli kratko osvrnuti samo na našeg vođu. Mogao bi doduše da u toku četvorogodišnje borbe nikne neki vođa, ali činjenica da smo imali svoga vođu prvog dana ustanka, znači prilično više, znači da je već on bio neosporni vojnički, politički i duhovni vođa od prvog dana ustanka. Zato što je bio već u predratnim godinama neosporno rukovodeći autoritet naprednog dela radničke klase, kao i za izvesne slojeve, najbliže saveznike radničke klase. Korene uslova da možemo danas donositi ovakav Ustav moramo tražiti u čitavom dugom procesu u kome se radio i kalio skelet današnje naše svenarodne političke tvorbe — Narodnog fronta. Za vreme stvaranja Vidovdanskog ustava imali smo, doduše, jedan veći deo radničke klase koja je bila borbena i buntovna pod utiskom Oktobarske revolucije, ali taj deo radničke klase nije imao jasne perspektive; političko vođstvo, mlado, neiskusno, bez jasnih i pravih stavova, bilo je bez klasne rukovodeće organizacije. Radnički napredni aktivisti, svi skupa tada bili su nepoverljivi prema svojim prirodnim saveznicima i takvi su uslovi oduzimali mogućnost da radni narod tada dode na vlast i da sebi skroji ustav koji bi mu odgovarao.

Tu borbenost radničke klase svedoči činjenica da je reakcija bila prinudena da se lati bezobzirnog nasilja kako bi se očuvala na vlasti. A sama činjenica da se reakcija uspela održati na vlasti putem nasilja dokazuje, s druge strane, da radnički pokret nije bio spreman, nije bio unutrašnje čvrst, i čak i naša Partija bila je vrlo slaba u ideološkom, političkom, moralnom i organizacionom pogledu. Nije tada bilo snage koja bi mogla voditi borbu za bolji ustav.

Trebalo je da prođe dugi niz godina dok je došlo do idejnog raščišćavanja u svim važnim pitanjima naše zemlje, kao, na primer, problema mnogonacionalne države, načina rešenja nacionalnog pitanja. Trebalo je još toliko vremena da se najnaprednije jezgro radničkog pokreta oslobodi šovinizma i drugih bolesti starog odgoja, navika i zabluda. Pomislimo samo na desetak godina unatrag koliko je bilo nepoverenja među ljudima koji danas čine Narodni front, koji su prema svojim interesima trebali da idu jednim putem, koliko je bilo pogrešnog zadržavanja verovatno i među mnogima između nas ovde, po prilici svakog između nas, da o savlađivanju suprotnosti među sobom zavedenih naših naroda i ne govorimo. Potrebno je bilo da dođe najstrašnije iskušenje za naše narode, ovaj strašan rat, ugrožavanje narodnog istrebljenja od strane fašističkog imperijalizma, u kome su se naši izrabljivači i ugnejtači do gola razotkrili kao izdajice i sluge tuđina, pa da smo našli zajednički put borbe, zajedničko poverenje, zajedničke i jednake osnovne poglede, pa da možemo danas lako pisati svoj Ustav.

Svakako da je i teror predratne reakcije, na kraju krajeva, poslužio jednom dobru. Pod tim terorom prekalilo se hiljade i hiljade boraca radničkog pokreta. U radničkoj klasi budio se gnev protiv izrabljivača. Strašno nacionalno ugnjetavanje i izdaja gospode pobuđivali su ugnjetene mase na otpor. Teška i tvrda je bila škola kroz koju su se oslobodile najnaprednije stvaralačke snage našeg naroda i bile spremne u najkritičnijem, u najtežem i odlučujućem momentu po naše narode da uzmu njegovu sudbinu na svoja leđa. Taj naš pokret proživljavao je teške unutrašnje krize koje su svojevremeno kočile njegov razvitak i rad. Ali, našao se lekar koji ga je ozdravio, našao se kovač koji ga je pravovremeno prekalio, našao se vođa koji ga je politički odgojio i spremio da nađe put zajednice sa ostalim radnim slojevima, a da postane kopčica za sve ugnjetene narode Jugoslavije i to u momentu kada se na granicama pojavljuju fašistički porobljivači. Naš drug Tito neosporno je bio vođa

ustanka već prvih dana njegovih. Tu su preduslovi uspeha naše narodnooslobodilačke borbe. Nijedna druga zemlja porobljene Evrope ne može se danas ponositi takvim vođom ni takvim unutrašnjim jedinstvom, ni takvim ustavom kao narodi Jugoslavije.

Naši narodi mogu se svom gordošću ponositi njime.

Njime se ponosi radni narod i radnička klasa iz koje potiče.

Radnička klasa ostaće i dalje verna svojim tradicijama.

Ma da su osobenosti uslova našeg narodnooslobodilačkog ratovanja bile takve, da je bila krajnje otežana mogućnost potpune mobilizacije radničke klase u borbi za ovaj naš Ustav, — što je nečuven teror okupatora i njegovih domaćih slugu po gradovima i industrijskim centrima često sasvim obezglavio radničke mase, da nije bilo rukovodilaca, koji bi je mobilisali i vodili — ipak radnička klasa ne može a da ne odigra istorijske i društvene uloge.

I one radničke mase koje do oslobođenja naših gradova i industrijskih centara nisu bile mobilisane, dokazale su odmah posle oslobođenja svoju vernost, ne samo rečima već i delom, na obnovi naših industrijskih postrojenja i komunikacija.

Osim Sovjetskog Saveza nijedna druga zemlja ne može se meriti sa nama u tempu obnove. To je samo zato što je čitavoj radničkoj klasi jasno da je ovo njena država. Radnička klasa nije samo u diskusiji glasala za ovaj Ustav, već i svojim naporima na obnovi i dizanju proizvodnje.

Najšire mase radnika svesne su toga svog istoriskog zadatka koji traži od njih žrtava, samoodricanja, više napora nego od drugih, jer znaju da su sadašnje patnje i naponi investicioni залог lepšoj budućnosti i blagostanju. Svesne su da će morati još godinu-dve žrtvovati, naprezati sve svoje radne snage, da bi se izgradili čvrsti ekonomski temelji naše narodne države.

Široke radničke klase su svesne toga da je za dalje učvršćenje naše narodne države, za osiguranje buduće sreće i materijalnog blagostanja potrebno neograničeno jačati i razvijati našu opštenarodnu privredu — državni sektor privrede.

U ovom nacrtu Ustava radnici vide jasno formulisane konture razvitka naše privrede.

Ako ovaj nacrt još ne zadovoljava sve krajnje želje i ciljeve, radnici vide da ovaj Ustav ne sprečava, već pogoduje i uslovljava razvitak do tih ciljeva i prava.

Ovaj naš Ustav dopušta i usmerava puni razvitak unapred, ali hermetički zatvara vrata svakom vraćanju nazad.

Ove činjenice potpuno zadovoljavaju i odgovaraju svemu onome što je na sadašnjem stepenu razvitka naše demokratije potrebno i moguće postići.

Stvoreni su svi preduslovi za nagli razvitak naše zemlje.

Naš Ustav je zakonski okvir i podloga našeg nastojanja ka napretku. On je za nas formulisanje naših postignuća, a za narode i radničku klasu drugih zemalja jedan vrlo privlačan program.

Mnogi drugi narodi još se bore protiv ostataka fašizma na vlasti, još se koprcaju pod gnevom reakcije. Za njih je naš Ustav uzor i on ima veliki međunarodni značaj kao primer drugim narodima kako treba svršiti sa svim ostacima fašizma i reakcije.

Naš Ustav je rezultat naše revolucije. Naš oslobodilački rat i uspeh toga rata bio je moguć samo zato što je on značio našu nacionalnu revoluciju. A uspeh nacionalne revolucije u današnje vreme moguć je bio samo zato, što su u njoj načeti i rešavani duboki socijalni problemi.

Naša narodna politička demokratija izvojevana i ostvarena, te konačno i formulisana ovim Ustavom, ne bi bila obezbeđena bez ovakvog ekonomskog uređenja u IV glavi nacrtu Ustava, koja se, uglavnom, oslanja na stvaralačke snage naših naroda od kojih se najviše traži — od radničke klase, a ujedno joj i daje puno pravo.

Ovaj nacrt Ustava sadrži ograničenja koja, uostalom, ima svaki ustav, a ta ograničenja su baš takve prirode, da osiguravaju što veću demokratiju i slobodu ogromnoj većini naših naroda, osiguravaju napredak i sprečavaju vraćanje nazad.

Ako ne bi bila oduzeta mogućnost zavaravanja radnih masa fašističkim i profašističkim reakcionarnim elementima, ako oni ne bi bili kažnjeni za svoju izdaju otadžbine oduzimanjem onoga što su napljačkali od naroda u svojoj službi tudinu — naši izbori ne bi protekli tako jednodušno, naša Skupština ne bi bila tako jednodušna, ne bi bilo ove naše jednodušnosti u donošenju Ustava, pa bi dolazio u pitanje i sam opstanak narodne vlasti.

Oduzimanjem demokratskih prava neprijateljima, koji bi ih upotreбили isključivo u svoje lične i uske staleške, protivnarodne i protivdržavne svrhe, oduzeta je mogućnost zavaravanja masa — i u izbornom rezultatu postignut je veran odraz volje naroda. Postignuto je da su se mase mogle opredeliti prema svojim stvarnim materijalnim interesima.

Radnička klasa je u velikoj većini svesna da još ne postoje mogućnosti za neposredno i puno zadovoljenje materijalnih po-

treba svakog pojedinca, ali ovim Ustavom data je garancija, ukazan je put i okvir kojim će se načinom doći do toga.

Radnička klasa biće svesna važnosti, odgovornosti i zadaća koje su date njenim sindikatima i drugim organizacijama ovim Ustavom.

Radnička klasa vidi u nacrtu Ustava predviđeno Ministarstvo rada kao posebni državni upravni organ koji posvećuje veliku pažnju tome da radni odnosi budu ispravni, da socijalno osiguranje bude pod neposrednom zaštitom države.

Postignuto jedinstvo radničke klase i čvrst savez sa ostalim radnim slojevima biće siguran oslonac i temelj naše nove države. Radnička klasa Jugoslavije, kao što je dosada bila temelj spajanja svih naroda Jugoslavije u čvrstu zajednicu, služiće i dalje najdubljem učvršćivanju tog jedinstva.

Radnička klasa u zajednici sa ostalim osnovnim radnim slojevima gleda kroz ovaj Ustav i pod rukovodstvom Partije i Tita jasnu perspektivu lepe i srećne budućnosti. (Burno odobravanje).

Još par reči o onome delu našeg naroda, koji je mnogo doprineo u žrtvama i u borbama za ovaj naš Ustav, koji se borio zajedno s nama i kome se danas osporava da živi pod krovom ovog našeg Ustava, a to je o Istri, Primorskoj i Koruškoj. Oni koji s tim narodom imaju druge račune, koji žele ne samo da i dalje porobljavaju taj naš narod, nego koji pljuju na demokratska načela i nacionalne slobode koje oni proglašuju svojim, koji hoće time da naškode čitavoj našoj državnoj zajednici, trebalo bi da znaju, da će njihova nastojanja imati baš suprotne rezultate od onih koje žele. Tu treba spomenuti, na primer, Primorsku, Istru, koja je bila za 25 godina pod ropstvom italijanskog imperijalizma i fašizma. Njezino stanovništvo činilo je 40% čitavog stanovništva te države. Ali statistika procesa suđenja — Tribunal speciale — u Rimu iznosi 70% svih suđenja za ta 4% stanovništva. Taj teror i sve one teške borbe koje su te pokrajine snosile zajedno sa nama, stvorili su od toga primorsko-istarskog ljudstva takvu čvrstinu koja bi mogla dati primer, da je ona krajnja oštrica prekaljenog železa, ona oštrica, koja se najviše ispituje po samome onome što kažu: da se u vatri kali železo. U Sloveniji koja je bila pod raznoraznim uticajima raznarodnjavanja, vrlo je karakteristično da je baš ovaj deo Primorske, koji je bio najjače pod uticajem te politike raznarodnjavanja, da je baš taj deo slovenačkog ljudstva fanatični pristalica, nepokolebljivi, čvrsti pristalica jugoslovenske zajednice, a pogotovu sada, kad su videli ovaj nacrt Ustava, kada su ga pretresali. I u to treba da se uvere oni koji imaju druge račune, da se ni mi

nećemo nikada složiti sa nekim rešenjem koje bude drukčije negoli rešenje koje hoće i traži ovaj narod i mi.

Glasaću za ovaj Ustav. (Aplauz).

Pretsednik: Određujem odmor od 10 minuta.

(Posle odmora)

Pretsednik: Nastavljamo sednicu. Ima reč narodni poslanik Veljko Zeković.

Veljko Zeković (*Izborni srez nikšićko-viluski, NR Crna Gora*): Drugovi i drugarice narodni poslanici, ja prihvatam predlog nacarta Ustava što ga je Ustavotvorni odbor podnio na ozakonjenje ovom visokom domu. Smatram se u isto vrijeme obavezanim da izjavim da se ne samo kraj u Crnoj Gori u kome sam ja izabran saglasio sa nacrtom već se pokazalo prilikom diskusije o nacrtu Ustava u Crnoj Gori, da je čitav crnogorski narod solidaran sa nacrtom ovog Ustava. Solidaran je i slaže se u potpunosti s njime iz prostog razloga što je u njemu našao sve one tekovine za koje se borio u toku ovoga rata, što je u njemu našao sve one težnje i nade sa kojima su ginuli sinovi Crne Gore u ovome ratu.

Ja ću se, drugovi i drugarice, uglavnom zadržati na prvom i drugom članu nacarta Ustava, u kojima je tačno utvrđeno unutrašnje uređenje naše zemlje na bazi federacije, na bazi ravnopravnosti svih naših naroda.

Trebalo je da produ dvadeset i dve godine teškog, nenarodnog i mučnog života u bivšoj Jugoslaviji, onog života u kome su proganjane sve napredne ideje, u kome su proganjane sve napredne grupe i stranke, a u prvom redu radnička klasa, napominjem: sve napredne grupe i stranke, ukoliko su one ostajale konsekvantne na liniji odbrane interesa širokih narodnih slojeva; trebalo je četiri godine oslobodilačkog rata i pravilnog rukovođenja tom borbom pa da pobijedi načelo ravnopravnosti naših naroda. To je, u isto vrijeme, i prvi uslov koji omogućava nesmetani razvoj svih naših naroda, njihov procvat, razvijanje njihovog nacionalnog individualiteta, a preko toga i procvat naše nove Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Iskustvo u bivšoj Jugoslaviji je i te kako pokazalo i prije rata, a naročito u toku ovoga rata, da više ne može i neće da postoji Jugoslavija razjedinjenih naroda. To iskustvo je pokazalo da više ne može da opstane Jugoslavija koja je svaku svoju i političku i ekonomsku krizu završavala time što je bila osvajana od imperijalista koji bi je prvi napali, ili od onih finansijskih grupa koje

bi uspjele da se, preko svojih agenata, prve plasiraju u našoj zemlji.

To je iskustvo isto tako pokazalo da više ne može da opstane Jugoslavija u kojoj bi jedna klika, u ime jednog naroda, a protiv volje toga naroda, mogla da ugnjetava ostale narode u Jugoslaviji. Neriješeno nacionalno pitanje bilo je osnov gotovo za sve smutnje u životu bivše Jugoslavije. Narod u Crnoj Gori bio je 1918 godine prevaren i obmanut takozvanom Velikom skupštinom u Podgorici. Uprkos toga da su postojale izvjesne težnje narodnih masa, uprkos toga što je bilo i izvjesnih dobronamjernih ljudi koji su radili na onom i onakvom ujedinjenju, ono ništa drugo nije moglo donijeti nego učvrstiti na vlasti jednu grupu ljudi, ili bolje reći jednu klasu koja je živjela ugnjetavajući druge narode.

Kakve su bile namjere reakcije pokazao je i politički, i ekonomski, i kulturni i, uopšte, društveni život za dvadeset i dve godine zajedničkog života u Jugoslaviji, pokazao je to Vidovanski ustav, pokazale su i sve one antidemokratske mjere koje su bile donesene protiv naroda, protiv demokratije u Jugoslaviji.

Otpor koji je u tom međuvremenu pokazivao crnogorski narod nije imao niti je mogao imati nikakve veze sa onom grupom kojoj je stajao na čelu Sekula Drljević. Ja to želim da podvučeni zbog toga što je reakcija, što su antidemokratski elementi, svaki otpor i svaku demonstraciju crnogorskog naroda pripisivali baš toj grupi, jer su je preko nje najlakše, s obzirom na njeno rdavo voćstvo, mogli kompromitovati. Da taj otpor nije imao nikakve veze sa tom grupom najbolje je pokazao 12 juni, kada je taj izdajnik crnogorskog naroda pokušao predati crnogorski narod u ruke talijanskom okupatoru. To je, konačno, pokazao i 13 juli, kada se čitav crnogorski narod digao u borbu protiv okupatora. Svi oni koji su ostali dosljedni, bilo na liniji separacije Crne Gore, bilo na liniji velikosrpske hegemonije, doživjeli su da zajedno sa okupatorom produže i konačno da završe ili kao njegovi vojnici, ili pred našim narodnim sudovima. Narod je svojom borbom u toku ove četiri godine očistio sebe od svih onih koji su ga razjedinjavali. I ja sa zadovoljstvom mogu ovdje da konstatujem da crnogorski narod nikada u svojoj istoriji nije bio jedinstveniji i nije bio bliži ni Srbima ni ostalim narodima u Jugoslaviji, nego što je to danas, i to zahvaljujući ostvarenju načela ravnopravnosti, zahvaljujući ostvarenju punog bratstva i jedinstva svih naših naroda kroz narodnooslobodilačku borbu.

Zbog toga, drugovi i drugarice, pitanja koja danas dolaze u prvom redu od reakcije — a ponekad i od nekog dobronamjernog

čovjeka — kome pripada Crna Gora, kome pripada Bosna i Hercegovina ili Kosovo i Metohija, jesu reakcionarna pitanja i ona mogu samo da štete svim našim narodima zajedno. Da će načelo ravnopravnosti i u svojoj suštini i dosljedno biti provedeno garantuju i ostala poglavlja našeg Ustava. Načelo da sva vlast pripada narodu, mi smo nalazili i u drugim ustavima, pa čak je to ušlo i u Vidovdanski ustav. Ali, naš Ustav, naš današnji nacrt Ustava obezbjeđuje i garantuje jednu vlast koja već postoji, koju je narod u svojoj borbi i u suštini i u formi našao i koju danas preko svojih odbora, preko svojih skupština čvrsto drži u svojim rukama. Iz ovog osnovnog proizilazi i sve ostalo: zaštita u prvom redu radnih slojeva onemogućavanjem privredne i svake druge eksploatacije, davanje zemlje onima koji zemlju obrađuju i uopšte zaštita sitnog i srednjeg seljaka, ukidanje svake vrste privilegija, omogućavanje najšire prosvjete i osiguranje materijalne baze našoj zemlji i našoj vlasti preko državnog i zadrugnog sektora itd. Samo zahvaljujući tome što je naša država, naša vlast, preko državnog sektora rano intervenisala u pitanju produkcije, u pitanju distribucije — naročito životnih namirnica, kod nas se danas ne mora, kao u nekim evropskim zemljama, ići po 100 i 200 kilometara da bi se nabavio jedan ručak, kod nas se ipak nije zacarila špekulacija i crna berza u onoj mjeri u kojoj je to u pojedinim evropskim zemljama.

Za zadruge hoću da kažem samo to da one ne treba da budu same sebi cilj, da zadruge moraju da služe kao pomoć državnom sektoru i naročito, oslanjajući se na svoj proizvodni sektor, da pomognu državi u snabdijevanju i u proizvodnji, jer je to preduslov da bi se najširi narodni slojevi mogli da angažuju u izgradnji i obnovi naše zemlje.

Jedan od diskutanata je tačno rekao da su rukovodioci koji su radili na nacrtu ovog Ustava u njega zaista unijeli sve ono što odražava našu stvarnost i za šta su se borili naši narodi. Oni su u isto vrijeme pošli od pretpostavke da će se naša zemlja razvijati u smislu progressa u svakom pogledu.

Na nama je, drugovi narodni poslanici, da inicijativu narodnih masa, da sve naše pozitivne snage razvijemo, jer će od toga u prvom redu zavisiti koliko brzo i kakvi će zakoni izići iz našeg osnovnog zakona, iz našeg Ustava, jer će od toga zavisiti ko načno i kakav će život biti u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji.

Ja sam ubeden da će crnogorski narod zajedno sa svim ostalim narodima dati sve od sebe da naša nova Jugoslavija, Jugoslavija pod rukovodstvom maršala Tita, postigne isti onaj ugled u

miru, u izgradnji, u svojoj demokratizaciji, kao što ga je postigla u toku narodnooslobodilačkog rata. To je uslov za još veće zbraćivanje naših naroda, to je uslov da zajedno žive sa nama oni narodi, naša braća, koji se danas nalaze van naših granica a bore se i žele da žive s nama. Zbog toga što nacrt Ustava sadrži sve te težnje naših naroda, naročito što obezbjeđuje tekovine koje su naši narodi izvojevali u toku ovoga rata, ja ću, kao i svi poslanici Crne Gore, glasati za ovaj Ustav. (Aplauz).

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik Tomo Vojković.

Tomo Vojković (*Izborni srez Đurđevac, NR Hrvatska*): Drugovi narodni poslanici, mi već danas, čini mi se, peti dan diskutujemo o temeljnom zakonu na kome će imati da počiva naša budućnost. Može biti da je to prvi put u našoj istoriji da naš svijet sa potrebnim interesovanjem očekuje rezultate ove diskusije. Zašto kažem možda prvi put? O sudbini života širokih narodnih slojeva nikad pripadnici tih slojeva nijesu imali prilike da budu pitani što oni misle o svojoj budućnosti. Mi danas stvaramo prekretnicu u našem narodnom i društvenom životu. Svoju prošlost mi znamo, neki više neki manje. Mnogi ljudi jedino zato što su neupućeni i ne znaju kakve velike snage, moralne i materijalne, postoje u našem narodu, očekuju sa skepsom rezultate naše odluke. Mnogi vjeruju da ćemo mi dovesti tekovine društvenog stvaranja i civilizacije u pitanje jer prvi put u našoj zemlji na pozornicu izlazi narod. Takvih skeptika bilo je i nakon Francuske revolucije. Držaoci vlasti do onoga vremena, koji su mislili da će sve propasti kada oni ođu sa pozornice zvonili su na uzbunu, hrlili su da pobune svijest čovječanstva, da čovječanstvo dignu u borbu protiv nosioca novoga duha. I htjeli su da uvjere čovječanstvo da su tekovine napretka, civilizacije i kulture u opasnosti.

Razvoj događaja iza te revolucije demantirao je njih, a demantirao je i laž da se stvari u društvenom životu moraju odvijati onako kako je neko nekada zamislio.

Nakon Francuske revolucije, dočekali smo još jednu novu revoluciju u svijetu, Oktobarsku revoluciju u Rusiji. Ja vjerujem da nema među nama nijednog čovjeka koji se ne bi sjećao svega onoga što su kod nas, a kako kod nas tako i u cijelom svijetu, ljudi, govoreći u strahu za napredak civilizacije, izmišljali i iznosili kao opasnost za čovječanstvo, te kako će ta revolucija porušiti sve ono što je u istoriji ljudski duh stvorio.

Međutim, mi danas možemo da konstatiramo da je jedna i druga revolucija bila jedan plus u razvitku društva i čovječanstva.

Drugovi, naši narodi prvi put, bez obzira na to što žive između Save i Drave ili u Bosni, Crnoj Gori, Makedoniji, Srbiji i Sloveniji, dolaze u mogućnost da preuzmu svoju sudbinu u svoje ruke.

Kakva je prošlost bila — znamo. Vjerujemo i znamo da čovjek u stvaranju, u postizavanju postavljenog cilja, može postići onoliko koliko za to ima snage i potrebnih uslova i slobode za akciju. Mi koji smo u životu mnogo prepatili, postavili smo sebi stanoviti cilj i težili smo da, kad nam dode nomenat, taj cilj i ostvarimo. Seljački narod, seljački svijet u prošlosti nikada nije predstavljao ništa drugo nego sredstvo koje se može eksploatirati i koje može da pribavi stanovitim ljudima lagodan i lijep život.

Još davno prije industrijalizacije Evrope, za vrijeme dok su ondašnji činbenici bili odlučujući u stvaranju uslova za život pomišljali su široki seljački slojevi da ostvare svoja prava. Kad ti seljački slojevi nijesu uspjeli legalnim putem da dođu do tih prava, pokušali su silom. Zbog nepovezanosti, neorganizovanosti, zbog toga što komunikacije veze nijesu bile brze i moguće, nijesu ti seljački pokreti ni mogli uspjeti. Zato je nastalo među seljačkim svijetom stanovito malodušje i počeo je da se pomalo pojavljuje fatalizam i uvjerenje da nikada onaj koji je potlačen neće moći da se oslobodi. U prošlom vijeku nakon razvitka industrijalizacije u Evropi, kad je lakomost pojedinaca stvorila suprotnosti između onih koji su bili ovisni od volje mogućnika da održe svoju životnu egzistenciju, kad je došlo do sukoba između bijede i raskoši i kad je počeo bijednik, koji je bio u mogućnosti, da izmjenjuje svoje misli, težnje i želje, i da misli o postizavanju svojih prava, stvoreni su uslovi da se potlačeni okupe, udruže i zajedničkim snagama pokušaju da stvore pravednije, bolje i poštenije društvo.

Drugovi, kad gledamo u prirodni razvoj društva i biološke zakone kojih se pridržavaju ne samo životinje nego i biljke, onda vidimo koliko štetu čine ljudskom društvu oni ljudi koji smatraju da su pozvani za to da im društvo služi.

Do Oktobarske revolucije svijet je živio u zabludi i vjerovao je da ono što se na svijetu zbiva i događa dolazi nekom višom voljom. Međutim, potlačeni i pogaženi, upoznavši zakone razvitka, dokazali su da te takozvane više volje nema. Kad pogledamo etapni razvoj ljudske zajednice i društva i kad pravimo

komparaciju između njegovog razvoja i razvoja ostalih bića na svijetu, onda vidimo jednu veliku razliku. Po zakonu biologije nikad se životinje iste vrste međusobno ne uništavaju. Nikada nijesmo ni čuli, ni vidjeli, ni čitali da je vuk izio vuka, tako je njegov stomak podešen da ne može pasti djetelinu i jesti travu. Vuk pojede drugu životinju kad ga na to natjera nužda, kad ga prisili glad. Ali i u tome vuk ima mjeru. On ne jede druge životinje tako da ih iskorjeni i uništi, nego samo toliko koliko mu je po biološkom zakonu potrebno da zadovolji svoje fizičke potrebe. Jedinu iznimku u tom pogledu čini ljudski rod, koji se međusobno jede i koji je pronašao sve moguće načine da se međusobno uništava, a izgleda kao da je odlučio da se potpuno iskorjeni. Zašto i zbog čega? Zato što ljudski rod u svome razvitku nije bio dovoljno jak da se odupre svim onim fimesama i lupeštinama kojima su pojedinci bili nadahnuti a kasnije su im služile cijele paklene skupine. I kad pogledamo društveni razvoj počev od despotizma do liberalne demokratije, mi vidimo kako je čovjek uvijek ostao objekat nečije volje i sredstvo kojim je neko mogao da raspolaze. Težnja za pravdom nije kod nas nova stvar, koja se danas rodila u borbi, ali mi smo u teškoći i u nevolji našli izlaz i mogli smo da nađemo rješenje za sve one probleme, koje nijesu našli oni koji su kazali da su pozobali mudrost cijelog svijeta. Nacionalno pitanje u našem narodu koje je toliko mučilo Jugoslaviju i učinilo je nesposobnom da se odupre onda kad se svijet tresao i kad je svijetu prijetila opasnost da budu poništene sve vrijednosti koje su bile stvorene duhom kroz vijekove, riješili su ljudi koji nikad u životu nijesu imali prilike da se bave naukom niti stanovitim stvarima koje im, za sam opstanak nijesu trebale.

Drugovi, mi smo odlučili da udes, sudbinu svoju uzmemo sami u svoje ruke. Naš je narod išao u borbu s ciljem da može slobodno odlučivati o svojoj sudbini i budućnosti. Narod je u borbi sebi te uslove stvorio. Borba je bila sredstvo za postizanje cilja, a cilj je bila sloboda. Međutim, šta mi danas činimo? Mi tu slobodu, taj cilj formuliramo i uokvirujemo, mi dajemo stanoviti oblik i propise, donosimo uredbe koje će narodu osigurati slobodu za koju se borio. Uspjeh borbe koju je narod vodio je projekat ovog Ustava. Bilo bi pogriješno gledati, vjerovati i misliti da je Ustav sam po sebi cilj. Ustav je samo sredstvo za postizanje onih ciljeva, koje će životne potrebe narodu postavljati.

Bitno je u našem Ustavu ono što je bitno i u narodnoj duši: da narod bude i ostane faktor koji u svakoj prilici o svojim po-

trebama sam odlučuje. Ne može čovjek uvijek da postigne sve ono što želi, ali je važno da on bude slobodan, da bude potpuno neopterećen, da može postići ono što mu stanoviti uslovi i prilike dozvoljavaju.

Drugovi, nije potrebno da govorim o prednostima našeg Ustava i da govorim o garantijama koje on pruža našem narodu, da će sve njegove težnje moći biti ostvarene pod datim uslovima i okolnostima, da će sve te težnje on moći da realizuje. Ali ako uzimemo naš Ustav i zadržimo se na glavi II, koja govori o narodnoj vlasti i njenoj organizaciji, pa da predemo na glavu V, na članove 21 do 43, koji govore o dužnostima i pravima građana naše zemlje, pa kada to spojimo, dolazimo do zaključka da je u našoj zemlji jedino suveren naš narod. A kad je narod suveren, onda neka se niko ne boji da će naš narod jedanput biti tako neoprezan ili naivan i da će skočiti sa petog sprata na kaldrmu. Bitno je da su našim Ustavom prava građanina, prava čovjeka zagarantovana i da je građanin svjestan tih svojih prava, koja proizilaze iz ovog našeg temeljnog državnog zakona.

Drugovi, razgovarajući sa narodom na terenu naišao sam na neke, bilo dobronamjerne, bilo zlonamjerne, skeptike, koji su mi izrazili svoju sumnju da ovaj Ustav ne daje dovoljno mogućnosti i garancije za pravi demokratski društveni razvitak. Pojedinci su pokušavali da mi to izvjesnim komparacijama i dokažu. Najviše je takvih koji na temelju takozvane liberalne demokratije uvijek postavljaju nju kao jedini uzor demokratije, a nama pripisuju da smo kopija tuđeg originala. I na osnovu toga žele da nam prigovore, oslanjajući se na neki ideal temeljen na izvjesnom tuđem uzoru. Mi smo živjeli u bivšoj Jugoslaviji za koju su mnogi vjerovali ili bolje uvjeravali su nas njezini vlastodršci da je ona demokratska i da u njoj vlada demokratija. Drugovi, ja imam od tog doba neka žalosna iskustva, i smatram da je demokratija onda potpuno zadovoljena, kada su zadovoljeni osnovni zahtjevi koje postavlja život naroda. Ja bih htio samo da navedem jedan konkretan i eklatantan primjer takve demokratije.

Mi smo u finansiskom odboru, ne znam baš tačno da li 1925 ili 1926 godine, pretresali tzv. carinsku tarifu. U bivšoj Jugoslaviji više puta je bilo paradoksa, ali takvih paradoksa, kakvi su bili, sadržani u finansiskim zakonima bivšeg jugoslovenskog parlamenta, ja sumnjam da se može igde naći. Carinska tarifa u Jugoslaviji bila je shvaćena od Ministarstva finansija kao bogato vrelo priliva i fiskalna potreba da se državi pribave pare. Mi smo uspjeli, svojevremeno, da zainteresujemo sve one koji

su stanovitim odredbama carinske tarife bili pogodeni i uspjeli smo, u jednom momentu, da stvorimo homogenost svih ljudi koji su se bavili poljoprivredom, bez obzira na političku pripadnost i natjerali smo i ministra finansija i ministra trgovine u čor-sokak. Kad nije mogao ministar finansija da nam dokaže potrebu za takvim carinskim stavovima koji su poskupljavali stanovite predmete neophodno nužne za opstanak i egzistenciju siromašnih seljačkih slojeva, onda je ustao načelnik Ministarstva trgovine g. Savić, koji je upotrebio sve moguće argumente da dokaže kako su ti stavovi potrebni za razvitak naše domaće industrije. I kad smo i njega argumentima natjerali u nepriliku te kad i on dalje nije mogao, onda je ustao ministar narodne odbrane i kazao da je u interesu narodne odbrane da za jedan plug uvozna carina bude 650 dinara, a plug je koštao, sa prenosnim troškovima iz inostranstva 450 dinara. Vidite, drugovi, i to se zvala demokratija. I da je sav parlamenat bio složan, ne bi uspio da u tom pogledu postigne ni kakav uspjeh, jer je iza svega toga stajala jedna jaka i moćna organizacija, a ta organizacija bio je međunarodni kartel pljačke, u kome su bili udruženi, na sramotu našu, ne samo naši industrijalci nego i naše državne ustanove, kao što je tvornica šećera na Čukarici, tvornica svile u Pančevu itd. Svi su oni bili u kartelu zbog zaštite razv. nacionalne domaće industrije, koja je bila kartelisana, udružena u nekom kartelu u Beču, ili na drugom mjestu. Narodu se govorilo da je to demokratija i naivni su vjerovali da je dovoljno da jedna stranka ima većinu u parlamentu da postavi vladu, pa će biti onako kako su pripadnici i pristaše te ideologije vjerovali, kad su za te ljude glasali. Međutim, to je bila jedna velika laž, jedna velika obmana i jedna velika prevara.

Drugovi, da vam navedem još jedan primjer. Mi smo imali, u bivšem Vidovdanskom ustavu stanovite izraze, stanovite riječi, stanovite paragrafe tako da kad bi čovjek taj ustav uzeo u ruke, a ne bi gledao šta se zbiva u životu i praksi, vjerovao bi da taj ustav daje mogućnosti progresu, napretku i razvijanju narodnih snaga i omogućavanju sticanja jedne normalne egzistencije. Na primjer, zadrugarstvo. Za njega ste u tome ustavu imali odredbu koja je po prilici glasila: država će se starati da zadrugarstvo u državi daje narodu ono što narod od toga zadrugarstva očekuje. Tekstuelno ja ne mogu danas da tačno izložim kako je baš stajalo u ustavu. A šta je bilo u praksi? Zadrugarstvo koje se razvijalo prije 100 godina u mnogim zemljama Evrope, bilo je reakcija na stanje koje je dotle bilo stvoreno. Kada je kapitalizam počeo da se pretvara u novi oblik izrabljivanja širokih dru-

štvenih slojeva, i kada je postao jedna sila koja je ugrožavala mogućnost egzistencije širokih narodnih slojeva, onda se rodila zadružna misao, da se široki narodni slojevi odbrane od eksploatacije. Zadrugarstvu je u ustavu bivše Jugoslavije bila obećana i pomoć i potpora. Kakva je ta potpora bila u praksi? Ja ću vam navesti samo jedan primjer. Poznajem stanovite zadružne pokrete. Poznajem razvitak zadrugarstva u Sloveniji, prilično poznajem njegov razvitak u Srbiji, a najbolje poznajem taj razvitak kod nas. Mi smo imali tu nesreću, da je najveća zadružna organizacija u Hrvatskoj doživjela brodolom, zato što je bila vođena od ljudi koji su bili eksponenti krupnog kapitala, eksponenti onih snaga koje su eksploatisale naš narod. To je bilo Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo, čijim slomom su mnogi seljaci ostali bez kuće i bez svoje zemlje. Druga zadružna organizacija — Središnji savez hrvatskih seljačkih zadruga, — koja je imala par stotina svojih zadruga i na hiljade članova, i koja je prijetila tome eksploatatorskom kapitalu da ga omete u njegovim težnjama, jednoga dana je stavljena u kušnju. Režim je htio da se ta zadružna organizacija onemogući a zadružna misao kompromituje i nagovorio je ondašnjeg pretsjednika tog Središnjeg saveza da uđe u jedan spekulativni posao. On je živio u uvjerenju da čini veliko i dobro djelo, Središnji savez je kupio posjed grofa Jankovića od par hiljada jutara zemlje. Dok je Zadružni savez sklapao ugovor sa grofom Jankovićem sa znanjem Ministarstva agrarne reforme, niko o tome nije pomolio ni zuba. A kada je Savez napravio ugovor, prešao u posjed, isplatio kupovnu cijenu i postao formalni gospodar toga velikog zemljišta, najedanput se javlja Ministarstvo agrarne reforme iz Beograda i kaže da je ta zemlja pod udarom agrarne reforme. I najedanput taj najjači Savez dolazi u bezizlazno stanje. Nakon toga pojavljuju se sporioci. Dolaze oni i savjetuju likvidaciju Saveza da ne bude veće bruke i štete.

Drugovi, na čelu Glavnog zadružnog saveza u Beogradu u ono vrijeme nalazio se Korošec, pretsjednik Slovenske ljudske stranke. On je u Zagrebu, u zagrebačkom Kaptolu imao svoju filijalu. Pošto su napredni elementi u Hrvatskoj onemogućili djelovanje klerikalizma u narodnom životu, trebalo je pomoću mahinacija, i pomoću crkve i boga da se naš rad paralizuje i zato je trebalo onemogućiti slobodno zadrugarstvo, a onda je već naš Kaptol u Zagrebu preko svojih eksponenata stvorio novi »prkos savez«, koji je imao da preuzme u nasljeđe zadruge od bivšeg bankrotiranog društva i da kaže: kako ste bez boga radili, tako ste i prošli! Htjeli su, dakle da narod stave pod svoj

uticaj najprije na zadružnom polju, da ga kasnije mogu strpati i pod svoj politički uticaj.

Ja se sjećam kad je u bivšoj Narodnoj skupštini jedan poslanik Slovenske ljudske stranke u prepirci sa nama rekao: »Nemojte se previše daleko isticati, jer doći će vrijeme kad ćete nas moliti da vam pomognemo«. A mi nijesmo znali da oni već imaju u džepu odluku da rasture naš zadružni savez, da ubiju zadružnu svijest u Hrvatskoj i da pokušaju pomoću klerikalnih organizacija da politički život kod nas u Hrvatskoj strpaju pod svoj uticaj. Vidíte, mnogi ljudi danas plaču za takvom demokratijom. Drugovi, ako bismo tu demokratiju prikazali narodu u pravom svjetlu, sigurno je da je ne bi htio. Braćo, pazite, liberalna demokratija, koja je dozvoljavala da se pod njezinim okriljem krije štošta, a ugrožena od prave i potpune demokratije nije imala volje i snage da spriječi razvitak fašizma koji je imao da demokratiju kompromitira potpuno u očima čovječanstva. Fašizam i naša borba, fašizam i narodna demokratija, to su dva antipoda. Kad je nakon Oktobarske revolucije zaprijetila pogibelj da se pod krinkom demokratije neće moći da obogaćuju pojedinci, da eksploatiraju milijune i stotine milijuna radnih ruku, onda se najedanput pojavio bauk u svijetu, koji se prozvao fašizmom.

Kad uzmete fašizam ne onako kako neko o njemu priča, nego onako kako o njemu govore njegovi autori, uzmite »Majn Kampf«, uzmite Hitlera, uzmite Musolinija, šta oni kažu. Šta oni govore, kako oni gledaju na svijet, kako oni gledaju na progres, kako oni gledaju na društveni razvoj. Oni kažu: narodna masa je glupa i određena je da se njome upravlja: da se vodi. Iz takvih pogleda stvara se jedna nova teorija da ima ljudi koji su od »providenja« određeni da vode, odlučuju, da su svi drugi pozvani da im se pokoravaju i da slušaju. To je takozvani autoritativni ili firerski sistem, sistem voda.

Drugovi, mi vidimo da je pod datim okolnostima i uslovima Musolini u Italiji uspio da nametne to gledanje, da prisili široke italijanske narodne slojeve da se tome naziranjju pokore i da slušaju i izvršavaju sve ono što on traži. U Njemačkoj je Hitler u tome pogledu uspio. Mi se tome ne čudimo, jer su oni, i jedan i drugi, svome narodu obećavali stanovite prednosti.

Drugovi, i sad u ovom svjetskom sukobu, u ovom svjetskom hrvanju, došla je u kušnju svijest svih naroda na kugli zemaljskoj da brane svoj ponos, da brane svoju egzistenciju. I, drugovi, ta potreba najviše se nametala nama Južnim Slovenima,

jer po tim planovima i jednog i drugog uzurpatora, po planovima i jednog i drugog nasilnika, nas je trebalo da nestane. Mi smo na taj nasilni akt odgovorili dostojno. Istina, nas je to skupo stalo. Ali, budimo zadovoljni, jer ako smo skupo platili slobodu u borbi protiv te društvene nemani, danas imamo zadovoljstinu da u svojoj zemlji, o svojim prilikama mi sami odlučujemo. Teško je preboljeti milion i sedam stotina hiljada života. Teško je to preboljeti. Ako preko toga predemo, mi ne možemo da zaboravimo i dobro je da to nikada ne zaboravimo.

Drugovi, otkako smo mi došli u ovaj kraj, kako smo nastanili Balkan, nijedno stoljeće nije bilo da naša krv nije tekla, da naše kuće nijesu gorjele, da naše majke nijesu plakale, da naša djeca nisu ostala bez roditelja. Zašto i zbog čega? Zato što mi na tom sektoru živimo. Može biti da bi mi mogli izbjeći to da je u našoj kući bio gospodar onaj koji je trebalo da bude gospodar. Dosada su nam gospodarili: nekad u ime boga, nekad u ime carskog sjaja, kako se kome prohtjelo, a najmanje smo o sudbini sami odlučivali. Danas s tom tradicijom kidamo i stvaramo prekretnicu u životu našeg naroda. Došli smo u mogućnost da narod sam odlučuje o svojoj sudbini. Kad pogledamo naš Ustav onda vidimo tu veličinu koja je ekvivalent za žrtve koje je dao naš narod, a taj ekvivalent zove se narodni suverenitet koji se odražava i u narodnoj vlasti, u organizaciji narodne vlasti i u pravima naših građana. Narod je onaj činbenik koji odlučuje o svojoj sudbini. On je onaj koji provada u život ono što smatra da mu je u životu nužno i potrebno. Drugovi, neka nam se smije ko hoće u svijetu, ja vjerujem da neće proći, ne bi htio da budem prorok, par decenija pa će svijet koji može biti danas gleda sa visine, pitati: na koji ste vi način riješili taj i taj problem?

Drugovi, ja vjerujem da kad je naš narod znao da će onako velike žrtve, kad je tolike žrtve dao bez suza, bez bola, bez teškoća, bez vapaja, da će znati da stvori i veliku budućnost. I zato je meni mило što pripadam tome narodu, a još mi je milije što mogu u ime toga naroda da glasam za ovaj Ustav. (Aplauz).

Pretsednik: Ima reč dr Rade Pribićević.

Dr Rade Pribićević (Izborni srez Dvor, NR Hrvatska): Drugovi narodni poslanici, za ovo veliko djelo naše Narodne Republike Jugoslavije radili su najbolji sinovi naših naroda nizom prošlih decenija. Današnjim našim Ustavom mi rušimo temelje nasljedne vlasti, monarhije, i temeljimo svoju vlast na izbornosti. Jer, narodno predstavništvo i nasljedna vlast su nespojivi. Nova

Jugoslavija, kako je nikla iz narodne borbe, stvorena je na ravnopravnosti i bratstvu i riješila je nacionalno pitanje na načelima federacije. Naš dvodomni sistem, pored svoje redovne funkcije koju imaju i drugi takvi sistemi, ima važnu funkciju da čuva naše federativno uređenje, pa je kod nas svaka federalna jedinica, bez obzira na broj stanovnika, izjednačena te bira po tri-deset poslanika, a nešto manje autonomne pokrajine i oblasti. Ima još federativnih država, ali je naša federacija jedna savršena federacija, jer u njoj nema vladajućeg naroda. Nije to Njemačka ili Austro-Ugarska, gdje je postojao vladajući narod, odnosno vladajući narodi po Bizmarkovom ili Vajmarskom ustavu. Naša federacija je naprednija, jer su u njoj izjednačeni narodi na bratstvu i ravnopravnosti. Naših šest federalnih jedinica najbolje riješavaju naše pitanje. Na primjer, da Bosna postoji kao jedna federalna jedinica — bosanska republika, to ne odgovara samo volji bosanskog naroda, nego najbolje uskladuje odnose Srba i Hrvata i čak uklanjanja velikosrpski i velikohrvatski šovinizam.

Isto tako Republika Makedonija ne samo da odgovara volji makedonskog naroda, nego uskladuje interese srpskog i bugarskog naroda u jednu skladnu, u jednu sudbonosnu povezanost, razbija velikosrpski, odnosno velikobugarski šovinizam, jer, dok je Makedonija u očima jednih bila Južna Srbija, dotle je u očima drugih bila Zapadna Bugarska, a to znači u očima hegemonista i reakcije, bilo od strane jednih, bilo od strane drugih.

Reakcija govori da je srpski narod, da je srpstvo oslabilo, ukočeno, da je izgubilo svoj uticaj. Međutim, to nije istina. Srpski narod i Srbija nisu nikada išli za nekim posebnim položajem, već su težili za bratstvom naših naroda. Reakcionari su htjeli da na Srbiju i na srpski narod bace ljagu i sramotu. Ali srpski narod nije htio da to podnese, nego je još u staroj Jugoslaviji, zajedno sa drugim narodima, otpočeo borbu za novi, pravedniji poredak i druge odnose među narodima. A u ovome ratu srpski je narod zajedno sa svima narodima Jugoslavije išao i u borbu za bratstvo i za jednakost. I možemo reći da su naši narodi: srpski, hrvatski, makedonski, slovenački, crnogorski i narodi Bosne i Hercegovine, skovali takvo bratstvo i takvo jedinstvo, i takvu solidarnost, i takvu ljubav kakve nisu nikada postojale kod nas.

Da su naši narodi u narodnoj borbi imali samo da istjeraju okupatora, ili čak i da stvore federaciju, ta borba ne bi mogla biti onako silna i prodorna kao što je bila. Ali ona je bila onako

silna i prodorna baš zbog toga što su se naši narodi borili za nove odnose, za novu Jugoslaviju.

Nekada je »narodna vlast« bila: glavnjača, sreski načelnik i kundak. Danas je narodna vlast izborna i smjenjiva. Ko ne vjeruje u narodnu vlast, ne vjeruje u narod, a ko vjeruje u narod mora vjerovati u narodnu vlast i mora vjerovati da će narod koji je znao da istjera okupatore i da ukloni domaće izdajnike znati dobro i pošteno da vlada.

Nijedna vlast ne bi ostvarila ono što je naša narodna vlast ostvarila za ovo kratko vrijeme i što je postigla od oslobođenja do danas. To je bilo zato, jer je nju narod svim svojim silama pomagao i jer je ona bila sam narod.

Nekada su našu privredu eksploatisale strane i domaće monopolističke organizacije, karteli i trustovi. Danas narodna privreda služi samo širokim narodnim slojevima. Sredstva za proizvodnju pripadaju narodu, koji preko državnog i zadružnog sektora, kontrolišući privatni sektor, na osnovu privrednog plana, ostvaruje novi i ljepši život.

Radnička je klasa u staroj Jugoslaviji imala kolonijalni položaj. Država je razbijala radničke organizacije, a radnici su imali samo pravo na male nadnice, od kojih nisu mogli živjeti, gladovali su, bili bespravni i nezaposleni. Za letak i brošuru išlo se na deset godina robije. Ljudima su lomljena rebra u glavnjačama; tamo su ljudi izdisali u najtežim mukama.

To je bila stara Jugoslavija!

Danas se reakcija čudi kad sudimo izdajcima i crnoberzižancima. Radnici se nalaze danas na čelu borbe i obnove u ovoj poslijeratnoj oskudici svjesni da je oskudica privremena i da će oni pomoći i sebi i cijeloj narodnoj zajednici ne povišenjem nadnica, nego povišenjem svojih proizvoda i razmjenom istih sa proizvodima seljaka.

Naš Ustav predviđa pomoć i naročitu brigu države za siromašnog i srednjeg seljaka, koga će podupirati privrednom politikom, kreditom i poreskim sistemom. Nekada, u staroj Jugoslaviji seljaka su davile škare u cijenama prema kojima je ono što on prodaje bilo jeftino, a ono što kupuje, skupo. Zajmovi koje je sklapao bili su zalenaški, a poreski sistem takav da je seljak često prodavao i svoje domove i svoje gruntove. Aleksandar u svojoj proklamaciji od 6 januara 1919 kaže: »Zemlja će biti seljačka i božja«. Međutim, po statistici od 1931 godine 1.800 veleposjednika, dakle neseljaka, imalo je više zemlje nego 670.000 seljačkih domova, koji su imali manje ispod dva hektara zemlje, a da ne govorimo o seljacima koji uopšte nisu imali

zemlje. Prema tome, tih 1.800 veleposjedničkih porodica imalo je više zemlje od trećine zemljoradničkih domova, jer zemljoradničkih domova bilo je nešto više od dva miliona. Sedamdeset od sto seljaka u staroj Jugoslaviji imalo je ispod 5 hektara zemlje, bez dovoljno radnog blaga, a gdje nema zemlje i radnog blaga nema ni seljačkog posjeda. Slabo hranjen, naš seljak je propadao i broj bezzemljaša, pauperizovanih i proletarizovanih seljaka rastao je iz dana u dan. Naš Ustav predviđa da zemlja pripada samo seljaku, i ona zaista pripada seljaku.

Vidovdanski ustav od prije 25 godina pravljen je pod velikosrpskom monarhijom. Stara je Jugoslavija bila privjesak imperijalističkih uticaja pobjedničkih velikih sila. Ona je lavirala između rivalskih imperijalističkih sila da svrši 25 marta trojnim paktom, prilženjem osovini. Naši narodi su 27 marta poderali taj sramni pakt. No, radi izdaje u vrhovima vojske i građanske uprave naša zemlja je kapitulirala, ali narodi su pod Titom digli ustanke i stvorili novu, veliku Jugoslaviju. Jedina dosljednost stare Jugoslavije bilo je neprijateljstvo protiv Sovjetskog Saveza. Danas mi stvaramo Ustav u znaku pobjede antihitlerovske koalicije, kojoj je na čelu stajao naš veliki saveznik Sovjetski Savez. U bratstvu smo sa slovenskim narodima. Nastojaćemo da imamo dobre odnose sa svojim susjedima, ukoliko to oni zaslužuju. I sa naše strane nastojaćemo da imamo dobre i tople odnose i sa saveznicima iz rata. Narod donosi Ustav danas kao svoj gospodar. Nekada je Ustav bio oktroiran, danas ga narodi sami donose, i ovaj Ustav znači ukidanje svih imperijalističkih uticaja u našoj zemlji, onemogućavanje da plodovima rada naših naroda raspolazu i odlučuju drugi.

Nekada je u staroj Jugoslaviji opozicija značila borbu naroda protiv ugnjetača, a danas reakcionarni opozicioneri sa strane i u zemlji, znače borbu ugnjetača protivu naroda i za rušenje narodne države. Nekada na vlasti nije bio, kao danas, radni narod, nego društveni trutovi, reakcionarna opozicija, koja pretstavlja društvene parazite. Danas je naš narod krenuo složno da ide naprijed sa progresivnim snagama čovječanstva, koje kreću točak istorije naprijed, dok bi reakcionari radili na tome da ga vrata natrag. Međutim, mi smo sigurni da će naši narodi, kao što su izvojevali pobjedu u borbi, izvojevati pobjedu i na ekonomskom polju.

Na završetku, dozvolite mi da se sa nekoliko riječi osvrnem na neke tzv. spontane delegacije koje je primio pretsjednik talijanske vlade De Gasperi, a koje su mu »u ime tršćanskih lično-

sti» izjavile da će 400.000 Talijana pobjeći iz Jugoslavije ako Trst pripadne Jugoslaviji i da 34 tamošnjih Jugoslovena ne žele da se prisajedine Jugoslaviji, već da to žele samo oni koji su bili istaknuti fašisti. Izgleda da su Talijani postavili stvari naglavce kao da su Sloveni bili oni koji su vršili fašistički teror u Italiji a ne Talijani. Kao da smo mi bili krivi zato što su narodi pod Musolinijem izgubili svoje škole i silom bili raseljeni i da zato 75 % želi da se vrati Italiji. Naši narodi odbijaju te insinacije i poručuju Italiji da ta reakcionarna Italija nije ništa naučila iz ovoga rata koji je trajao 4 godine i da naši narodi apeluju u prvom redu na svoju snagu jer je to prva i najglavnija stvar, zatim na sastanke u Moskvi i Krimu, a najzad na rješenje velikih sila da će narodi sami odlučivati o svojoj sudbini, na osnovu samoopredjeljenja. I mi smo sigurni da će nam na osnovu naše narodne politike, prići ne samo naši Slovenci i Hrvati nego i sve radne talijanske mase, jer one samo u tome vide garanciju za svoju slobodu i za svoja prava.

Pod vođstvom našeg legendarnog druga Tita, naši su narodi vodili borbu i iznijeli pobjedu. Oni će pod istim rukovodstvom u ovoj borbi protivu reakcije, crnoberzijanaca i fašističkih elemenata pobijediti isto tako kao i u ratu. U ratu smo pobijedili, jer su narodi bili za druga Tita, a u miru pobjeđujemo, jer su naši narodi zajedno sa našim drugom Titom za Narodni front.

Drugovi, ja glasam za nacrt Ustava.

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik Jakov Blažević.

Jakov Blažević (Izborni srez Gospić, NR Hrvatska): Drugovi, ovim nacrtom Ustava pravno se uobličuju osnovne funkcije naše države i oblici njihovog izvršenja; i čim se bolje i više bude utvrđivao život našega naroda na svim tim poljima, time će i naše narodno pravo dobijati sve više u svome izražaju, u svojoj formi i sadržini. Jedan od osnovnih zadataka našeg naroda je da uspostavi visoki autoritet naše najviše državne vlasti. Mi znamo da je to najsnažnije oruđe kojim će se narod služiti protivu svih onih koji pokušaju da prikažu da ovo naše stanje nema pravne osnove, i, prema tome, da ne postoji naše novo pravo, da nije stvoreno nikakvo novo stanje, nego da je izvršena promjena samo u režimu. Time bi htjeli da staro zakonodavstvo, koje je proisteklo iz drugih osnova bude osnova naše nove države.

Najviši izraz narodne vlasti je narodno zakonodavstvo, koje mora obvezivati sve i, prema tome, najviše pravo za izvršenje toga zakonodavstva ima u svojim rukama vršilac državnog i narodnog suvereniteta, Narodna skupština, koja za izvršenje svih

tih zakona imenuje, odnosno bira svoje organe, što se ogleda i u instituciji Javnog tužništva. U zakonima je najpotpunije izražena funkcija narodne države, što dokazuju svi dosada doneseni politički i privredni zakoni, kao što će se i buduće naše zakonodavstvo razvijati u pravcu razvoja naše države, našeg političkog, ekonomskog i državnog života, na svima linijama državnih zadataka.

Ovaj se Ustav ne može smatrati samo kao pravno uobličavanje tekovina borbe, nego su njime postavljeni čvrsti osnovi našeg političkog i državnog života, kao što je to tačno i bilo iznijeto u obrazloženju našega Ustava. Zbog toga se na ovaj Ustav ne može gledati kao na skup nekih propisa, koji su nezavisni od stvarne, životne osnove. Ima nekih koji će pokušati da čitavu pravnu osnovu naše države odvoje od izvora naše narodne revolucije, hoćeći time da onemoguće vezu i kontinuitet naroda i narodne revolucije od današnjeg pravnog uobličavanja, u kome se ogleda pobjeda narodnih masa nad reakcijom. Međutim, ovim našim Ustavom vezano je i naše novo pravo i ono je vezano sa razvojem naše narodne revolucije. To pravo treba tumačiti i primjenjivati tako da to pravo objašnjava stvarnu promjenu, koja je nastala na gospodarskom i političkom polju i treba objašnjavati nove odnose, odnosno naše novo pravo narodnom revolucijom, rušenjem stare i uspostavljanjem naše nove države.

Naš je Ustav formulisao novo pravo radnih masa, novo pravo koje je stvorio sam narod za svoje potrebe. Porijeklo našeg prava mi ne tražimo u nekoj božanskoj objavi, ili u nekim naddruštvenim izvorima, već ga izvodimo, kako to svaki od nas zna i osjeća, iz istoriske pobjede naših naroda nad starom državom i nad njenim ugnjetačkim pravom. Prema tome, pravo naše države i naš pravni sistem nije izmišljen ni od koga, niti se može taj sistem popravljati po predlozima, primjerima i uzorima koji su nikli ili se razvili u drugim odnosima i drugom vremenu i za druge koji nemaju veze sa onim što naš narod hoće i što on izvršuje. Zato onaj koji ne voli narod, koji ne poznaje zakone razvitka naše borbe, koji ne poznaje neizbježnost zakona društvenog razvitka, on ne može i nema prava da stavlja nikakve predloge, koji naoko izviru iz neke sfere čistog naddruštvenog prava, a ustvari su sredstvo reakcije, koja pokušava na sve moguće načine da onemogući razvitak naroda, da onemogući dovršavanje onoga što je narod kroz četiri godine ove borbe stekao.

Bitna razlika između našeg novog narodnog prava i starog prava kojim je reakcija učvršćivala svoju vlast i stvarala državu,

baš je u tome što Ustav uvodi novo pravo i postavlja osnovni izvor svoga budućeg prava, što taj Ustav neće biti nikakva zapreka za dalji razvoj i za stvaranje novih pravnih odnosa, nego, dapače, kako je kazano, on stvara čvrste okvire u kojima će se razvijati naše društvo i naš pravni život. Principijelna je razlika našeg Ustava i našeg prava što on prema starim ustavima i starim pravima pretstavlja jedno snažno sredstvo i oružje u rukama naroda da, izgrađujući svoje pravo, izgrađujući svoje pravno sredstvo, postavlja jasno pitanje, da to pravo služi samo narodu, da njim narod ostvaruje svoje interese i sve ono što izvire iz toga prava da ne može doći u sukob sa narodnim interesima i stvarnim stanjem kako stoji u narodu. Iz ovog našeg Ustava vući će porijeklo svi dalji zakoni. Naše pravo, koje će, prema tome, biti stalno vezano sa izvorom narodne demokratske revolucije, biće stalno u vezi sa razvitkom našeg novog društvenog i državnog uređenja. Zbog toga će ono biti snažno sredstvo razvoja izgradnje naše Republike, naše nove narodne države.

Pravno uređenje kod nas bitno se razlikuje od pravnog uređenja jedne nenarodne države, jer sva vlast, koju organizuje narod, ima najširu organsku povezanost i čvrsto je povezana sa narodom i crpe sve svoje snage iz naroda i preko najboljih narodnih ljudi, ona je u stalnom dodiru sa narodom, stalno izražava njegove interese i stalno je kao sredstvo za njegove, narodne potrebe, koje nastaju razvitkom narodnog života. Stara je vlast, ustvari, organizirala takva pravna sredstva kojima su oni koji su izvršivali ta prava bili izolirani od naroda, i zato je pravo bilo sredstvo u rukama izrabljivača da bi svojim aparatom mogli lakše izvršivati ta svoja nenarodna prava. Zbog toga je u glavi XIV našeg Ustava predviđeno da nosilac državne vlasti, a to je Narodna skupština, ima svoj organ za vršenje nadzora nad tačnim izvršivanjem zakona od strane svih ministarstava i ostalih njima potčinjenih upravnih organa i ustanova FNRJ i republika, službenih lica i svih građana. To sve skupa ne bi se moglo izvršiti kada naš Ustav ne bi izražavao jedan živi razvoj u životu naših naroda, kada sve naše organizacije i naša narodna vlast ne bi bila organski povezana sa narodom, koji preko svojih izabраних pretstavnika neposredno učestvuje u upravi i upravljanju. Jasno je: kada toga ne bi bilo, da ni organ Narodne skupštine — javni tužilac — ne bi mogao izvršiti kako treba svoj zadatak nadzora nad pravilnim izvršivanjem zakonskih propisa. Međutim, s obzirom na cio naš sistem, s obzirom na to kako se vrši narodna vlast i kako se narodne mase neposredno uvode u državnu upravu, jasno je da će na taj način i javni tužilac orga-

nizovati svoj rad i svoju službu u tom pravcu, da bude neposredno povezan sa najširim narodnim masama, i da će organizovati svoj posao tako, da može izvršiti svoju funkciju onako kako je to predviđeno Ustavom. Pojam našeg novog prava je, prema tome, principijelno različan u upoređenju sa starim pravom, i u tom smislu nacrt Ustava je konsekventno proveo sve te promjene, određujući osnovne funkcije organima narodne vlasti. Ovaj Ustav, uvodeći novo pravo, i kao izvor svih budućih naših zakona i prava, biće udžbenik narodnog prava za buduće naše generacije.

Iz svih tih razloga, ja glasam za ovaj nacrt Ustava, i slažem se u cijelosti sa svima predgovornicima, na čelu sa drugom Đilasom i drugom Mošom Pijade. (Aplauz).

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik Vicko Krstulović. (Aplauz).

Vicko Krstulović (Izborni srez grad Split, NR Hrvatska): Drugovi i drugarice narodni poslanici, iz diskusije o nacrtu našeg Ustava, vođene u narodu, kao i u ove dane u ovome domu, vidi se da su kroz naš Ustav progovorile težnje osjećanja i duša naših naroda. U toj diskusiji svestrano su učestvovala široke narodne mase svih naroda Jugoslavije, i iskazale svoja mišljenja i stavile svoje primjedbe na nacrt Ustava. S druge strane, neprijatelji naših naroda, tudi elementi, iznijeli su kojekakve prigovore i predloge na nacrt Ustava i na njegove temeljne odredbe.

U vezi s tim osvrnuo se drug Đilas na te prigovore i predloge, pa mislim da se osvrnem posebice na one predloge koji su došli od tuđih elemenata iz Dalmacije.

Za vrijeme diskusije narodnog Ustava došli su razni predlozi, a uglavnom dva predloga, i to jedan od dr Š. Sinovića i jedan od Franića, Ustavotvornom odboru da bi Dalmacija trebalo da bude autonomna oblast, ili čak i republika u FNRJ, odnosno u nacionalnoj republici Hrvatskoj. Ti predlozi su naišli na osudu i u samom narodu u Dalmaciji. Smatram potrebnim da podvučem glavne karakteristike naroda Dalmacije, koje su se manifestovale naročito u toku ovog oslobodilačkog rata. Neosporna je činjenica da je Dalmacija najčvršća i nacionalno najčišća okosnica Hrvatske, odnosno današnje Narodne Republike Hrvatske i također je činjenica da je Dalmacija i u toku narodnooslobodilačkog rata snažno manifestovala i razvijala novi jugoslovenski patriotizam, kao i da je ona odlučno od prvih dana išla pod rukovodstvom KPJ putem oružane borbe, putem bratstva naših

naroda, za zajedničku slobodu naroda Jugoslavije. Ustaški i četnički elementi, mačkovci i klerofašisti skupa sa okupatorom trudili su se iz petnih žila da narod Dalmacije zavedu na svoj put, na put stramputice, na put protivnarodne borbe. U tom pravcu sve njihove težnje i svi njihovi manevri nisu uspjeli. Uspjela je naša pravilna politika, politika bratstva naših naroda, politika Narodnog fronta, politika narodnooslobodilačke borbe za našu zajedničku domovinu, za narodnu republiku.

Ti predlozi imaju i svoje ideološke veze sa samom poslanicom biskupa Pušića u kojoj je ustao protiv našeg Ustava.

Drug Dilas je s pravom nazvao te predloge reakcionarnim, a ja mislim da su oni ne samo reakcionarni nego i protivnarodni. On je podvukao da, doduše, to nema dubljeg korijena. Ja mogu da podvučem da to nema ne samo dubljeg nego nikakvog korijena u narodnim masama Dalmacije, da su one energično razbile sva uporišta politike koja je išla za tim da slabi jedinstvene snage naših naroda, da bi odvojila narod hrvatske Dalmacije, kolijevke hrvatstva, sa njegovog puta, da bi oslabila jedinstvo naroda Hrvatske a preko toga i naroda Jugoslavije.

Ja u ime narodnih poslanika Dalmacije i naroda Dalmacije najoštrije osuđujem sve predloge i prigovore koji su imali takve tendencije. Čvrsto vjerujem da će narod Dalmacije, kako je nepokolebljivo išao u toku oslobodilačkog rata rame uz rame sa čitavim narodom svoje nacionalne republike Hrvatske, zajedno sa ostalim narodima Jugoslavije, čvrsto ići i danas u izgradnji naše zajedničke domovine, da će on doprinijeti sve ono što je u njegovoj moći za sprovođenje u život do kraja svih onih smjernica, svih onih načela koja naš Ustav stavlja pred naše narode i svih onih zakona koji će iz Ustava proizići. Ja sa svoje strane obećavam da ću učiniti sve što budem mogao za sprovođenje Ustava i zakona u život i za obnovu naše zemlje. U vezi s tim izjavljujem i slažem se sa svim gledištima pojedinih drugova i time glasam za Ustav i za sve ono što je tu govoreno. (Aplauz).

Pretsednik: Lista govornika još nije iscrpna. Prema tome, pitam Skupštinu da li se slaže s tim da se današnja sednica zaključi? (*Glasovi:* Slažemo se). Prema tome, izjavljujem da je današnja sednica zaključena, a iduća se zakazuje za sutra, u četvrtak 24 januara, u 16 časova sa dnevnim redom: nastavak pretresa nacрта Ustava u načelu.

(Sednica je zaključena u 20.20 časova).

SAVEZNA SKUPŠTINA

Deveta redovna sednica

(24 januara 1946)

Početak u 16,20 časova.

Pri ulasku u dvoranu, članove Savezne vlade na čelu sa pretsednikom Ministarskog saveta maršalom Jugoslavije Josipom Brozom Titom i Pretsednika Savezne skupštine narodni poslanici dočekuju stojeći i pozdravljaju dugim aplauzom.

Pretsedavao pretsednik **Vladimir Simić**.

Pretsednik: Otvaram deveti redovni sastanak Savezne skupštine Ustavotvorne skupštine.

Zapisnik današnje sednice vodiče sekretar Voja Leković. Izvolite saslušati zapisnik VIII redovnog sastanka.

Sekretar Stevan Jovičić čita zapisnik VIII redovnog sastanka.

Pretsednik: Ima li ko kakvu primedbu na zapisnik?

Vicko Krstulović: Juče sam govorio, a to nije uneto u zapisnik.

Pretsednik: Prima se ispravka. Ima li još ko kakvu primedbu na zapisnik? (Niko se ne javlja).

Pošto se niko više ne javlja, pročitani zapisnik se prima sa ispravkom narodnog poslanika Krstulovića.

Narodni poslanik Toma Granfil moli tri dana odsustva zbog bolesti; narodni poslanik Dušan Čalić moli odsustvo od 25—31 januara ove godine radi hitnih službenih poslova; narodni poslanik Mato Jakšić moli mesec dana odsustva radi odlaska u inostranstvo.

Odobrava li Skupština tražena otsustva? (Odobrava). Objavljujem da su otsustva odobrena onako kako su tražena.

Prelazimo na dnevni red: produženje diskusije u načelu o nacrtu Ustava FNRJ.

Ima reč narodni poslanik dr Svetozar Ritig. (Aplauz).

Dr **Svetozar Ritig** (*Izborni srez Đakovo, NR Hrvatska*): Moja je dužnost, drugovi i drugarice narodni poslanici, da predloženi nacrt Ustava popratim u život svojim mislima, svojim osjećanjima, svojim željama, i da vam razastrem nekoliko svojih misli i pogleda. Želim da vaše duše zadubim u velike historiske činjenice i zbivanja što ih, evo, proživljujemo ima više od godinu dana, otkako nam se sreća i pobjeda nasmijala, te postigosmo tekovine narodne kako ih nikada prije ni u snu nismo zamišljali.

Naš Balkanski Poluotok ravno kao i Apeninski jesu mozak i srce evropske kulture i prosvjećenosti, one kulture koja danas stvarno vlada svijetom. Na ovom našem tlu postojale su silne kulturne i političke vlasti — grčka i ona maćedonska koja je, golemim zamahom Velikog Aleksandra Maćedonca osvojila pre 23 stoljeća polovicu onda poznatog aziskog svijeta. Ovdje je stajao rimski imperij, vizantisko, osmanliško carstvo i venecijanska republika. Ali mi, braćo i drugovi, nismo samo narod na ovom našem Balkanu, nego je u našim rukama i kapija Srednje Evrope, ključ Balkana. Zato su se o naše zemlje otimali i Nijemci i Ugari, da zacare nad nama dočini su naši slovenski narodi preko XIII stoljeća stajali: raskomadani i rascjepkani. Njihovi vladari uludo su proljevali krv po sitnim sebičnim ciljevima, umjesto da ostvare veliku šansu koju im je neodoljivo nametala svijetla i sunčana pojava solunske braće Ćirila i Metodija, sa njihovom životvornom slavenskom idejom i divnom prosvjećenošću.

Drugovi narodni poslanici, ono što su tamni i mukotrpni vijekovi naših djedova propustili da učine, eto, vaša je generacija uspjela da izvede. Na Balkanu nema više vlast ni Stambol, ni Vizant, ni Venecija, ni Beč, ni Pešta, nego naša Federativna Narodna Republika Jugoslavija čvrstom rukom i slavno drži vrhovnu političku vlast ovdje na Balkanu i Srednjem Podunavlju (Aplauz), čvrsto drži vlast u sklopu, zajednici sa čitavim slovenskim blokom na čelu sa majkom Rusijom. (Dugotrajno odobravanje).

Drugovi i drugarice, moj položaj među vama poseban je i po mome zvanju kome pripadam, i po godinama koje brojim, i po naučnoj struci kojoj se bavim — i to me sve ovlašćuje da

progovorim u ime vas sviju u ovom času pune narodne sreće i da izrečem riječ priznanja, svečanu riječ priznanja skromnom našem čovjeku, ali najvećem našem narodnom heroju Josipu Brozu Titu. (Svi narodni poslanici ustaju, dugotrajno aplaudiraju i kliču: »Živeo Maršal!« Govornik se okreće Maršalu i nastavlja ovacijama prekinutu reč). Jer da tebe, Maršale, nije bilo ne bi bilo ni Federativne Narodne Republike Jugoslavije. (Aplauz). Ti si složio naše raspršene stranke i sile. Ti si poveo ovu oslobodilačku borbu, ti si iz borbe učinio rat oslobodilačkim. Ti si vođa svega našega pokreta, naših uspjeha, naših uspjeha i ovoga da mi danas ovdje Konstituantu držimo. (Aplauz). Tvoje ime, tvoja slava, tvoja zvijezda neće ugasnuti dok bude Republike Jugoslavije. (Aplauz).

Braćo i drugovi, nikoga nema ko bi mogao kao mi koji stojimo ovdje, okupljeni pod krovom ovog visokog doma tako duboko osjećati veličinu izvršenog narodnog zavjeta i djela i prosuđivati slavu ovog zborovanja kao mi. Sabrati smo iz svih strana naše široke domovine Jugoslavije. Nosi nas ista misao, griju isti osjećaji. Ponosni smo što smo bili učesnici u našoj Narodnooslobodilačkoj borbi. saradnici velikog maršala Tita u njegovom političkom i državnom djelu.

No, ovo djelo nije dokončano, nije dovršeno. Ogromni zadaci nas čekaju. Mi stojimo u početku rada. Dobar početak je prvi uslov za dobar svršetak svakog posla. Iz rdavog korjena nikada zdravog stabla. Teška briga muči našeg Maršala, muči skupno sve nas. Treba državnu zgradu podići iz ruševina, obnoviti zemlju, ozdraviti narod, uzgojiti na novo životno shvatanje, uskrsnuti na blagorode, bratstvo, slogu, uzajamnost. Imamo zapreka i smetnja, jer imamo protivnika i neprijatelja. A tko ih nema? U gorostasnom poslu vi ste, drugovi i drugarice, predvodnici. Vi treba — kako reče onaj veliki pesnik hrvatski i srpski Preradović — vi treba da gorite ljubavlju, žrtvom, da vaše djelo i otadžbina suncem sreće zasine. A tko će biti bedem i štit novoj Jugoslaviji i kvasac njezinog skladnog napretka ako vi ne budete? Gradimo čvrsto granitne temelje našoj Jugoslaviji! A čvrst temelj ovoj Jugoslaviji je naš Ustav, o kome danas vječamo. On ima da bude najbolji ustav, veliki pravilnik i zakon novoga društvenoga, imovinskoga i državnoga uređenja naših slavenskih naroda na Balkanu.

Hoću da vas potsjetim, braćo, da je Balkan već prije dvije i po hiljade godina bio domovina najslavnijih ustavotvoraca klasičnoga vijeka, Solona i Likurga, onih velikih državnika koji su

svojim zakonima iz malog grčkog naroda stvorili, možda, najslavniji narod vasceloga čovječanstva.

Nedavno sam čitao da je povjest današnje silne Amerike počela oslobodilačkom borbom i dubokoumnim ustavom Ujedinjenih Država Sjeverne Amerike.

Iz ovih činjenica, drugovi, shvatimo koju ogromnu važnost za budućnost našega naroda ima ovaj rad, što ga sada vršimo. Zamjenik Ministra za Konstituantu ministar Dilas i izjavitelj Ustavotvornog odbora Ustavotvorne skupštine Pijade, otvorili su ovu načelnu raspravu o nacrtu Ustava izvješćima punim sadržine i dragocjenih podataka i popratili ih stvarnim opažanjima. Izredali su se mnogobrojni govornici, najugledniji naši političari prosuli su svijetlih i umnih opažanja u našoj diskusiji i raspravi. Više očiju više vidi, više ljudi više znade. Zaista, uložena je u ovaj zakon veliki umni i naučni rad, veliko iskustvo. Istinita je tvrdnja izjavitelja da je nacrt Ustava narodno djelo, stvarni proizvod naše narodnooslobodilačke borbe i da su temeljni njegovi elementi o vlasti naroda i narodnih republika, o osnovnim pravima i dužnostima građana, o državnom uređenju, udareni već u Jajcu 29 novembra 1943 godine u glasovitim zaključcima Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije.

Zaista, Ustav je naše narodno djelo i nikoga drugoga. Pa ako i imade u ustavnom nacrtu općih elemenata zajedničkih svim konstitucijama u svijetu, te su ustanove prošle kroz našu domaću retoriku, iskušane su u našem narodnom i javnom životu i tako su postale naša svojina.

U ovoj generalnoj debati hoću da govorim o dvama temeljnim načelima koja mi najjače sjevaju u dušu iz članaka predloženog Ustava, a to je načelo narodne i ljudske slobode i načelo narodne demokratije.

Uz ljudski um sloboda je bitni element ljudskoga bića.

Uzmi čovjeku slobodu i nije više čovjek, rob je i sužanj. Uzmi narodu slobodu, stvar je kojom drugi vlada, raspolaže, gospodari, iskorišćuje. Narod koji nema slobode nužno zahirili kao i biljka koju nikad sunce ne vidi. Zato su baš naši slavenski narodi na Balkanu i u Podunavlju nužno zahirili, zaostali u svojoj duševnoj prosvjedenosti, u svojem materijalnom stanju i u svojem političkom razvitku i napretku. Um i sloboda iskre su božanstva u čovjeku, slika i prilika njegova. Svaki čovjek se instinktivno buni kad mu uzmeš slobodu. Tamnica je najveća i najtrpkija kazna čovjeku. Samo slobodan čovjek živi dostojan

Ljudski život. Samo slobodan čovjek može ostvariti svoje zamisli, što se roje u njegovom duhu i samo slobodni narodi mogu izvoditi ideale, što su se porodili i zaiskrili u duhu velikih njihovih sinova. Ljudski je život bezvrijedan bez slobode.

Baš u ovoj stvarnoj narodnoj pogibiji, gdje smo izgubili milijune našega nedužnoga svijeta u zvjerovanju tudega i domaćega fašizma i kada gorko oplakujemo smrt trista hiljada naših najboljih sinova i junaka i hiljade i hiljade plemenite braće suboraca Rusa, koji položiše svoje živote za našu narodnu slobodu, jače, svjesnije i dublje i naš narod i mi shvaćamo što znači i što vrijedi ljudska i narodna sloboda. Oh, kako nam danas nakon ove narodne pogibije silnije i potresnije zvuče u duši poznate riječi velikog dubrovačkog pjesnika Gundulića o slobodi:

»O slatka, o draga, o divna slobodo,
Dar, u kom sva blaga višnji bog nam je dao,
Sva srebra i zlata, svi ljudski životi,
Nis' dostojna plata tvoj čistoj ljepoti«.

Razumite ove uzvišene riječi, koje bi morale biti zlatnim slovima upisane u ovoj dvorani, gdje mi slavimo danas trijumf ove slobode. U ovoj viziji narodne slobode, što smo je u teškoj borbi junački izvojevali, diže se i iskrsava nam pred očima zbivanje prošlih pet godina kao najslavnija epopeja, što naš narod na životnim putevima svoje sudbine prođe; njegova narodna golgota, divna katarza i uskrsnuće; velika epopeja, koja završuje staru i otvara novu epohu povjesti naših slavenskih naroda. Epilog je prošlosti, a prolog je naše budućnosti. Neka bude sveta spomen junacima koji žrtvovaše živote za slobodu rodine i otadžbine, a živom narodu neka bude sveti nauk da čuva svoju slobodu kao dar u kome su sva blaga i najveća bogatstva što mu je višnji bog dao.

Iz čovječije i narodne slobode rodilo se drugo veliko narodno životno načelo, koje provejava svakim članom predloženog Ustava, a to je narodna demokratija.

Naši nam protivnici prigovaraju što naša demokratija nema zapadnih formi. Ona i nema jer su te forme vrlo zle uspomene u duši naših naroda. Zapadna demokratija urodila je u Hrvatskoj, Bosni i u Srbiji najtežim pašalukom vlastodržaca i političkih stranaka, koje su se kod nas obrazovale po zapadnim uzorima. Čovjeku se i ne mili spominjati sve one stranačke borbe i omraze, koje su konačno zgriježile i skrivile katastrofu zlosrećne 1941 godine. Pod prvim udarcem morskoga hitlerizma sur-

vala se stara Jugoslavija. Jugoslavenska vojska se raspršila. Kralja je s vladom i velikim brojem političara nestalo iz zemlje, baš kada je najviše trebalo da ostanu u Jugoslaviji, za nju se bore i ginu. Ostavljeni narod preuzeo je odbranu svoje domaje u svoje ruke, junački i divovski je shvatio zašto ga zadesi crna nevolja: radi lažne zapadne demokratije, koja ga uzgijala u strančarstvu i šovinizmu, raspalila partijske i plemenske mržnje i narodnu neslogu, zavela zelenaštvo i grabežljivu kapitalizam. Partizanski narod instiktivno je potražio nove načine i oblike za uređenje svoga narodnoga i državnoga ustrojstva. Pod ovim vizirom, a ne pod svojim, treba da zapadni ljudi motre novu demokratiju u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji.

Republikanci Jugoslavije i onda će biti objektivni i pravedni kritičari. A kada bi se u našu zemlju vratile forme zapadne demokratije, s njima bi se opet vratilo ono nesrečno i ružno što je bilo u staroj Jugoslaviji. Mi koji prolazimo cijelim narodnim terenom otvoreno poručujemo svoj Evropi i cijelome svijetu da naš narod još nikada nije učestvovao u ovako ogromnom broju u svom javnom političkom životu i radu kao današnjeg dana. Pa gledajte i puls našeg političkog života i ovdje u ovom našem slavnom zborištu Ustavotvorne skupštine. Ima zapadna, ali ima i slavenska demokratija. Engleska i francuska demokratija razvila se i širila od gore prema dolje, od povlašćenih staleža na građanstvo, na seljaštvo, na radništvo. Zapadna demokratija nosi tragove svoje kulturne revolucije i historije. Amerikanska demokratija razvila se iz oslobodilačke borbe protiv matere zemlje. Njezino je bitno obilježje individualna sloboda izvoještana u borbi ljudi kolonijalaca protiv imperija i izrabljivača. Jugoslavenska demokratija sa još uvijek živom tradicijom na primitivan demokratski život u svojim djedovskim porodičnim zadrugama, rodila se iz oslobodilačke borbe, rodila se u vrijeme velikoga socijalnog previranja u cijelom svijetu, rodila se u drugim i svijetlijim političkim saznanjima, nego američka demokratija, a to je ona velika spoznaja da i svaka čovječja i narodna sloboda ima svoje granice, a te su granice, pravo svakoga čovjeka i naroda da i on imade ravno istu slobodu, što je i ti imaš. Socijalna pravda, ista i jednaka za sve, vlada nad svakom ličnom i narodnom slobodom. Uskladiti svoju slobodu sa slobodom drugog čovjeka i drugoga naroda je veličina, plemenština i blagorodnost, a ne uskladiti znači divljaštvo i razbojništvo.

U ljudskom društvu u kojem vlada narodna demokracija, sloboda pojedinaca treba da se prilagodi općem dobru. »Ne čini

drugome, što ne želiš da on tebi čini« veliko je i svijetlo etičko načelo, kao sunce jasno. To ostvarujemo u društvenom životu nove Republike Jugoslavije, te treba da ostvarimo i u njezinom Ustavu.

Socijalna pravda je vrhovno naše načelo. Ljudska sloboda i narodna demokracija nije zvučna teorija, nije fraza, nego je praktična životna formula, sam zdravi sok i eliksir života, sok o kome svaki čovjek treba da živi ne samo u javnom nego i u svagdašnjem građanskom životu.

Od sve duše prihvaćam načela i ustanove našeg predloženog Ustava. Neka vlada u našem novom društvu i državi što veća ravnopravnost, što veći srazmjer u imanju i imovini u prosvjedenosti i obrazovanju. To je ona velika socijalna pravda o kojoj toliko svijet govori, a malo je vrši. Preveliko bogatstvo i sinje ubošтво bolesne su pojave u ljudskom društvu. Svakom zgodom govorim, pa i ovom ću reći kako treba naša narodna vlast da budno pazi i punu brigu posveti, kako ne bi svojim socijalnim mjerama posjednicima, koji su trudom i radom došli do imovine u prijašnjem gospodarskom poretku, a tako i činovnicima, službenicima i radnicima koji su ostarjeli u javnoj i narodnoj službi, i stekli prava na mirovinu, kako ne bi, velim, podrezala pristojni minimum životne egzistencije, jer ne može biti intencija pravednoj, socijalnoj reformi da vidajući socijalne nepravde izazove pauperizam slojeva koji se nisu ogriješili u svom životu nikakvim nepočinstvima.

Da ovdje spomenem i to kako narod živo očekuje, da će nakon uzakonjenja novog Ustava izaći nova amnestija. Svaka amnestija unosi u duše blagorode i pomiranje, donosi glakšanje. Opaža se u Evropi da ljudi više kušaju utvrditi novi poredak odmazdom krute pravde, nego ozdraviti i uzdignuti ljudske duše blagošću i amnestijom. Mi smo iznimka od ostale Evrope. Budimo i dalje. Rod smo orlova i arslana, koji ne love mišice i miševе, nego se nosimo velikim mislima. Za mene je najveće čovječstvo i devetorici zlih ljudi previdjeti zasluženu kaznu, nego jednom nanijeti sjenku nepravdne kazne.

Uvjeren sam da predloženi Ustav sadrži u svojoj općenitosti žive klice zdravoga razvitka i mirnoga napretka Federativne Narodne Republike Jugoslavije, da je on velika, najveća povelja naše narodne i državne slobode, našini narodima veliko kazalo životnih puteva, pravilnik i zakonik za uređenje unutrašnjih, društvenih, imovinskih prilika, ogromna zadaća i program rada za budućnost. Taj Ustav je i volja naroda, pa ću ja za nj glasovati.

Dolazim na kompleks pitanja, koja se odnose na crkvene prilike u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji. Odnosi između narodne vlasti i između hrvatske katoličke hijerarhije, a tako i slovenačke, teško su pomućeni. Govoriti o odnosima srpsko-pravoslavne crkve i državne vlasti spada na srpske svećenike, članove ovoga visokoga doma. Ta čemerna pitanja ne mogu nikome od nas biti ravnodušna. Mi vrlo dobro znademo veliku ulogu kršćanstva u našim narodima. Imena svetoga Cirila i Metodija, sv. Klimenta Ohridskoga, sv. Save srpskoga prosvjetitelja, ime Grgura Ninskoga, branitelja staroslovenskog bogoslužja, draga su nam i sveta. Hrvatski samostani i srpski manastiri kolijevke su naše svete staroslovenske i narodne knjige. Još su i danas velika žarišta naše prosvjećenosti.

Nedavno je drug Karpov, pretsjednik Komisije za poslove pravoslavne crkve pri Vladi SSSR-a govorio kako se ruska crkveno-slovenska književnost rodila u manastirskim lavrama Troicko-Sergijevoj, Aleksandro-Nevskoj, Kijevsko-Pečerskoj. U njihovim zidinama nalaze se povelje velike ruske povjesti i rukopisi svijetlih i slavnih Nestorovih anala. Kako je to u Rusiji, tako je i širom cijeloga slavenskoga svijeta. Nama Južnim Slavenima na srcu je sudbina sv. Nauma i Prohora Pčinjskoga u Makedoniji, sijeću Prvoga sobranja Makedonije; starostavne Studenice i Žiže, Visokih Dečana u Srbiji; timornoga Ostroga u kršnoj Crnoj Gori, gnijezda orlova i sokolova. Ono što su braći Srbima njihove slavne zadužbine i manastiri, to su nama Hrvatima naši drevni benediktinski, cistecitski, pavlinski, franjevački, dominikanski samostani.

Naše južno-slavenske zemlje nisu varvarske zemlje, kulturni su to krajevi. Podite širom i unakrst našom zemljom i vidjet ćete divne katedrale i saborne crkve, bogate arhive i knjižnice, jer su stari kaluderi radili na knjizi i prosvjećenosti, pa treba i ovi mladi da rade, da rade danas, da rade i sutra, jer nikada nije našim dušama dosta svijetla i nauke, kako našim očima nikad nije dosta svijetla žarkoga sunca. Ne živi čovjek samo od zemaljskoga kruha, nego i o nauci i duševnoj istini.

Stare naše vladike i biskupi, stari popovi i kaluderi nisu bili samo crkveni prosvjetitelji, nego i nacionalni borci i osvjetitelji. Ima li većega pobornika za sveslavensku misao i bratstvo, nego je bio ono prije 300 godina skromni hrvatski redovnik Juraj Križanić, o kom je čuveni beogradski naučnik i političar profesor Miša Vujić, srpski poslanik u Petrogradu prije 50

godina pisao po dokumentima uzetim iz ruskih arhiva učene rasprave o čudesnoj njegovoj zamisli sveslavenske zajednice pod vođstvom velike Rusije, onom što se danas događa, i gonetao je, da je Petar Veliki stajao pod utjecajem njegovih zamisli. Pokojni Rozov, profesor ruskog jezika na Zagrebačkom univerzitetu, trijezni ruski učenjak, slijedio je Vujićeve teze.

Mi, Hrvati, uvijek ćemo brojiti svoje žarke rodoljube Štrosmajera i Račkoga, neustrašive pobornike za jugoslovensku misao, kao svoj veliki doprinos za ostvarenje Jugoslavije, kako to mogu učiniti i crnogorska braća sa svojim velikanom vladikom Njegošem. Ni narod, ni naša narodna nauka i historija, ni naša narodna politika ne mogu preći preko ovih gordih činjenica. Njihove ideje su dokumenti naše historije, etičko opravdanje našega oslobodilačkoga pokreta, naše borbe, našega svijeta, narodnoga djela. Oni su vidovito gledali šta u sebi nosi bogati i nepremjerni duh slavenskoga svijeta. Mi teško žalimo što se veliki odlomak današnjega hrvatskoga svećenstva nije zanosio slavenskim Štrosmajerovim idejama i nije se našao u redovima naše narodnooslobodilačke borbe.

Ali, zarad pune istine treba da kažem da je jezgra i umna snaga hrvatskog svećenstva tokom naše oslobodilačke borbe uprkos tjeskobe vremena vjerna ostala, ponavljam, jezgra i umna snaga hrvatskog svećenstva, vjerna ostala velikoj Štrosmajerovoj lozinki, koji je svoj život posvijetio slavi božjoj, pomiru naših narodnih crkava, slozi i ljubavi naroda jugoslavenskoga.

Nemojte, narodni poslanici, očekivati od mene da otvaram rane, koje treba da svi skupa liječimo. Ne optužujmo naše crkve, što su se na njezinim vrhovima u najpresudnija vremena našli nedorasli ljudi. Eto, isto se dogodilo i na drugim sektorima našega narodnog života, i na političkom, i na vojničkom. Tko će prozrijeti u tajanstvene račune svega zbivanja? — Zašto je to sve moralo da bude? Unatoč svega toga, lojalan odnos kršćanskoga naroda prema našoj zakonitoj državnoj vlasti ostaje crkveno netaknut, i nisu ga mogli poremetiti ni pojedini crkveni pastiri, jer slavno i viječno stoji Kristova riječ svojim sledbenicima, a to znači crkvi: »Dajte bogu što je božje, a vlastodršcu što je vlastodrščevo«. Hoću da budem uvijek objektivan i konstatiram: da su se tome Kristovom imperativu pokorili i hrvatski biskupi u svojem zlokobnom pastirskom pismu.

Očividno je da im je dušu smelo odvojenje crkve od države, obligatorni civilni brak, ukidanje obavezatne religiozne obuke

u školama i mnoge ine stvari sa kojima se mnogi nismo slagali, ali je očevidno da je sa strane hijerarhije učinjena omaška, te nisu pokušali ukloniti nespornostke izravnom pretstavkom na državnu vlast, pogotovo kada je maršal Tito 2 juna lično pozvao pretstavnike zagrebačke crkvene hijerarhije da to učine i tim se putem nađe sporazumno rješenje.

Tko zna točno prilike u današnjim modernim državama, dobro zna da gotovo i nema više država, pa ni s jednoličnim katoličkim življem, a da ne bi crkva bila ustavom odvojena od države. Faktično ima zemalja koje su sklopile sporazume i konkordate za Rimskom stolicom, a ostala je i dalje postojati rastava crkve od države. To znači da je puno važnije od pitanja hoće li crkva od države biti odvojena ili ne, — ono pitanje: hoće li vladati dobri ili loši odnosi između crkve i države, hoće li oni biti prijazni ili neprijazni? Nikoga nije moguće siliti da ostane s njime drugar ili ortak u poslu, ako on to neće. Ja sam već dugo vremena u partizanskom pokretu i nikada nisam opazio, iako sam odan sin svojoj crkvi, koliko sam odan pristaša narodnooslobodilačkoj borbi, da bi ikoga pačila moja sveštenička haljina. Prolazim svim našim krajevima, vidim kako su sve crkve otvorene, u svima se vrši bogoslužje, uči božja riječ, u školama je vjerska nastava za djecu čiji roditelji to traže i žele. Ni u ovom visokom domu nisam zapazio neki načelni neprijateljski stav protiv kršćanstva, protiv naših nacionalnih crkava i protiv vjerskih zajednica.

Ja ne mogu poistovjećivati progon politički obnevidjelih svećenika sa progonom crkve. Vrlo žalim tešku sudbinu takvih svećenika, ali još više žalim tešku njihovu zabludu, jer ako ikada, ono im je sada dužnost bila stajati uz narod, u njegovoj golgoti, u njegovoj muci, jer se na muci poznaju junaci, pa sve da ih je čekao i progon — bolje je i to nego dovjeka snositi prigovor da su izneverili svoj narod u najtežem času.

Ja sam uvjeren da će Rimaska stolica, vrhovna hijerarhijska vlast »eks ofo« provesti objektivne izvide da se ustanovi obujam zabluda i krivice u dijelu hrvatskog i slovenačkog svećenstva za vrijeme narodnooslobodilačke borbe i da će reći pravu i pravednu riječ. To je u interesu njezinog ugleda, to zahtijevaju njezini kanoni, to traži dobar glas crkve katoličke. Ova će stvar znamenito olakšati unutrašnje prilike između crkvene i državne vlasti u Republici Jugoslaviji.

Uvjeren sam da su bili mjerodavni crkveni krugovi prihvatili spremno ponudu maršala Tita i predali svoje prijedloge za me-

međusobni sporazum crkve i države, da i članci 25, 26 i 38 u predloženom Ustavu ne bi imali trunja za svećeničke oči. Ja ću kušati u specijalnoj debati da ih načisto izvedem, pa vas već sada molim da blagorodno ocjenite moju dobru volju i olakšate mi tešku zadaću.

Prekjuče je narodni poslanik Vlada Simić izrekao duboki i misaoni govor o glavnim načelima predloženog Ustava i utvrdio svoj dobar glas da dostojno zaprema visoko mjesto pretsjelnika naše Savezne skupštine. On se osvrnuo i na pitanje odvojenja crkve od države. Oštroumno je primjetio da ako se Ustavom i ukida dosadašnja službena i zakonska veza između crkvene i državne vlasti, crkve i države: da dokle narod, koji tvori ovu državu, pripada nekoj crkvenoj organizaciji, koju sama država priznaje, onda ne može da bude da se crkva i država tako međusobno odvoje i ne bude nikakvih odnosa među njima. Stoga je on zaključio da bi bilo u obostranom interesu neka se oba najviša autoriteta u narodu međusobno koordiniraju i surađuju, najbolje preko već ustanovljenih vjerskih komisija, koje bi preuzele zadaću izgladivati eventualne suprotnosti između državnih i crkvenih nadležnosti, nastojale u skladnom etničkom i duševnom napretku naroda, širile duh bratstva, snošljivosti i smirenja u svim narodima Jugoslavije. Ništa nemam da dodam ovim blagorodnim riječima poslanika i pretsjelnika Simića nego živu želju da se ostvare njegove plemenite sugestije.

Narodni poslanici, vas mnoge, naročito iz federalne republike Hrvatske, zanima, hoće li : kako će se urediti ova teška nategnutost, koja vlada u crkveno-političkim odnosima u zemlji. Bio sam uvijek optimista, pa sam i danas. Postoji siguran način za rješenje svih teškoća, a to je izravni sporazum između vrhovne vlasti katoličke crkve, a to je Sveta Stolica i između vrhovne vlasti naše Federativne Republike, a to je pretsjelnik naše Vlade maršal Tito. Poznato vam je da postoje diplomatski odnosi sa Sv. Stolicom. Rješenje ovoga mučnog pitanja je došlo u prave ruke. Ja sam uvjeren, da će ono biti doneseno kako to traže veliki interesi vjerskoga smirenja u našoj zemlji. a ono je živac općega mira u našoj Jugoslaviji.

Na kraju sam svojih izvoda. Svaki narod u općoj povjesti ljudstva ima svoju funkciju i svoje poslanstvo, svoju misiju. Za naše narode ne može biti većega zadatka i veće misije, nego da ostvare svoj unutrašnji sklad i sporazum, bratstvo i slogu, onu divnu zajednicu kako, evo, vlada i u ovoj našoj narodnoj Ustavotvornoj skupštini, u ovom našem zborovanju. Udaraju veliki ča-

sovi za našu Republiku Jugoslaviju. Prošli smo najveću svoju historisku epohu, doživjeli svoje uskrснуće. Daleki su naši ciljevi. Mi hoćemo da budemo veliki i silan narod. Pred cijelim svijetom hoćemo da ispovjedimo svoju veliku odluku da naša Federativna Narodna Republika Jugoslavija, na načelima pravde jednake za sve narode, male i velike, bude tvrdi bedem, štiti i zalog mira na Balkanu i u Evropi. (Aplauz).

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik Pavle Pavlović.

Pavle Pavlović (Izborni srez Beograd V, NR Srbija): Drugovi narodni poslanici, pre 25 godina izbačen sam iz jedne monarhističke konstituante zajedno sa još pedeset osam drugova narodnih poslanika komunista. Izbačen sam napolje iako sam bio predstavnik beogradskih građana, predstavnik Kragujevčana i predstavnik Morave. ipak u takvoj jednoj konstituantu oduzeli su i meni i mojim drugovima reč.

Danas, posle dvadeset pet godina, u republikanskoj Konstituantu dobijam da nastavim nasilno prekinutu reč. (Burno odobravanje u celoj skupštinskoj dvorani).

Da, za 25 godina čekanja prohujale su oluje i cikloni preko glava svih naroda, pa i naše zemlje. I, da ne beše Narodnooslobodilačkog pokreta, njegovog političkog i vojničkog rukovodstva i na čelu toga rukovodstva najvećeg i najslavnijeg sina naših naroda maršala Tita, ja bih, možda, još 25 godina čekao! (Ponovno burno i jednodušno odobravanje).

Drugovi narodni poslanici, ma da je o ovome projektu Ustava već toliko govoreno, što je svakako, po mom mišljenju, vrlo korisno, ne dangubno, već korisno, teško je meni, na kraju, kao poslednjem govorniku, dati nečeg valjanog.

No, dozvolite mi, poklonite mi svoje strpljenje koliko je nužno, a ja ću voditi računa o vremenu, — da se osvrnem na žalosnu jučerašnjicu, na slavnu današnjicu i još bolju, nadajmo se, sutrašnjicu našu.

Ako se uzme projekat Ustava i prouči, i bez naročitog studiranja videće se da je to projekat Ustava države naročitog, progresivnog tipa. Svaki objektivan čovek, pa kada bi bio čak i u taboru neprijatelja, ako bi objektivnosti tamo uopšte moglo da bude, morao bi priznati da je ovaj Ustav spremljen za državu progresivnog tipa. U svih 16 glava i 134 člana nalaze se potvrde za to, a ponajviše u čl. 72, koji govori o mogućnosti, o eventualnoj potrebi, da zakonodavna skupština vrši promene i dopune u Ustavu. Taj član 72 ne bi mogao da opstane i bio bi potpuno apsurdan u svakom drugom ustavu kapitalističkog po-

retka. U nenarodnoj demokratiji on bi bio apsurdan zato, što su ustavi uvek bili kočnice.

Kada nije bio pisanih ustava postojali su stvarno materijalni uslovi. Prvi pisani ustav donet je 1776 godine u Americi, kada se, preko njega, Amerika oslobodila engleskog gospodarstva. Od tada svi pisani ustavi počivali su na bazi međusobnog pogađanja, cenkanja, rvanja i borbe. Ustavi su bili sila i rezultat sile. Koliko sile toliko je i prava bilo uneto u ustav za ovu ili onu klasu, za ovaj ili onaj red društveni itd.

Kod nas član 72 pokazuje da nema u našem narodu šta da se koči i šta da se bremza. Jedan drug narodni poslanik u svome govoru lepo je upotrebio objašnjenje etimološkog značenja reči ustav. Da je to, ustvari, ustavna vodenična brana, koja odvraća vodu na drugu stranu. Ja ću operisati sa tehničkim terminima, ukoliko mi treba da to ponavljam. Zato je član 72, za nas najveće jemstvo našeg ustavnog progresa, jer nam neće ništa smetati da kad iskustvom dodemo do saznanja da ovo ili ono treba menjati, da se toga bez odlaganja i prihvatimo, da ne čekamo 25 godina do nove konstituante, a dotle da bremzujemo i kočimo sopstveni progres i razvitak svoga društvenog života.

Srbija je, na primer, pre 110 godina započela ustavnu borbu. To je 59 godina docije od donošenja prvog ustava u Americi ili 42 godine docije od donošenja prvog ustava u Francuskoj, ustava donetog u velikoj francuskoj revoluciji, koja se borila za oslobodenje od kraljevskog apsolutizma. Šest ustava imala je Srbija za prvih 68 godina. Imala je šest monarha, tri kneza i tri kralja, sve ljući od ljućeg neprijatelja demokratije. (Aplauz). Sve samih oštarih protivnika ustavne monarhije. Mnoge su energije narodne u Srbiji polomljene u borbi za ustavnost. Ima čitavih perioda u ovih 110 godina, a naročito u onim ranijim do prvog stvaranja Jugoslavije, kada se očigledno videlo da su snage, međusobno boreći se, za ustav ili za apsolutnu monarhiju, malaksavale u toj nepomirljivoj borbi. Nekad su kraljevi leteli u pakao, a narod ponovo pokušavao i upinjao se da dođe do ustava. Svaki kralj naslednik ličio je u ustavnom pitanju na svoga prethodnika kao što liči jaje na jaje. Tek od 1903 do 1914 godine Srbija je imala jednu relativno dobru ustavnost. Bio je tada kralj jedan starac, bez bolesnih ambicija. Kralj opkoljen od mladih oficirskih pretorijanaca, koji su njegovog prethodnika poslali u »bolji svet«. (Veselost). Tada se nominalno respektovao ustav i ustavnost. Čulo se tada iz Bosne i drugih jugoslovenskih krajeva dosta pohvala takvoj ustavnosti. Međutim, bila

je to ustavnost za mladu i ekspanzivnu srpsku buržoaziju koja je, izlazeći tada definitivno iz naturalne u novčanu privredu, vršila prvu veću akumulaciju kapitala i pljačke. A takva ista mlada buržoazija bila je tada u Bosni, Hrvatskoj, Crnoj Gori i Makedoniji, kojoj bi takva ustavnost konvenirala, pošto je to isto trebalo i odgovaralo i njihovim socijalnim i ekonomskim zadacima onoga doba. Radnička klasa u toj ustavnosti videla je mnogo hapsana, mnogo batina na ustavnoj Srbiji, bilo je mnogo koječega vrlo ružnoga i antiustavnog. U to doba ustavne provizornosti počeo se graditi i ovaj parlamenat. Ja vam kažem da je ta ustavnost bila ograničena na doba od 1903 do 1914 godine, a ovaj parlamenat počeo je da se zida u cvetu te ustavnosti, na placu koji se zva'o Batal Džamija (gde je za vreme Turaka bila najveća džamija). Tu mi danas imamo svoju Narodnu skupštinu, svoju republikansku skupštinu. (Aplauz). Ali ta velika kuća zidana je tako dugo da se onda, kad je prvi budak udaren u batal-džamiski plac, mladić oženio i dobio sina taj bi mu pre postao punoletan za poslanika nego što je ova kuća bila gotova. Ovo napominjeni radi toga da vam kažem kako je kratkotrajna srpska ustavnost umrla pre nego što je sebi sazidala solidan i ugledan parlamenat. Iz te kratke ustavnosti ušli smo u još jednu goru, išlo se sa »crniša na goriš« — kako kaže narod. Prošla konstituenta, u kojoj ja nisam imao čast dugo zagrejati mesto, ličila je na sve drugo samo ne na konstituantu. Bilo je to društvo opakih međusobnih podvaladžija. (Smeh). Malo vulgarno zvuči to, ali ovo nije univerzitetska katedra, a ja nisam profesor. Govorilo se u toj konstituenti najčešće nerazumljivim jezikom. U ustavotvornom odboru jednom prilikom zamolio sam prisutne da se nekako postaraju da govoreći kažu šta hoće, da bi ih mogao razumeti. Ja često nisam bio u stanju da razumem razne vrdalame. Toliko je to bila jedna negativna sredina. Tuče i psovke bile su takode u upotrebi toga parlamenta.

U toj se skupštini moglo videti i prostačkog hohštapleraja sa jandžikom, širokim zasukanim rukavima i nazor navučenim gunjevima da bi se ličilo na narodnog čoveka. Ta maskarada od parlamenta nije dozvolila da se donese ni normalno i pravo ime državi da to ime bude Jugoslavija nego »SHS«. I, razume se, bilo je otrovnih jezika koji su tome dodavali rugalicu (606) sechs hundert sechs. Drugovi lekari znaju aluziju i videće odmah koliko je to bilo tačno, koliko je u sudbini SHS bilo (606) sechs hundert sechs. Pri izglasavanju ustava moglo se videti tu i tamo — ja sam to posmatrao i video sam kako jedan od onih sa gunjcem, koji je imao po tri garsonjere za vreme ratu u Parizu,

a onde se u konstituenti pravio da je seljak, — ispod poslaničke klupe vadeći jedan, pa drugi, pa treći budelar pun ispeglatih novih banknota prebrojava svoj žalosni pazar — Judine srebrnjake — koje je dobio za sebe i svojih četiri do pet poslaničkih pristalice. I sve to u momentu kada treba da se glasa za ustav. Ja sam toliko video u tome momentu, a šta je bilo na drugom mestu? U toj konstituenti bio je i jedan ministar koji je kad mu pride komunistički poslanik od mržnje čupao svoje brkove. Bilo je vodećih ministara koji su u plenumu izazivali komuniste tvrdnjom da su oni samo zato u skupštini da bi primali platu. Ministar Drašković je govorio da je svaki komunista kriminalac, a onaj koji to još nije znači da još nije imao priliku za to.

Takva netrpeljivost je nastojala svim sredstvima da Radićevi poslanici ne dodu u skupštinu i nastojala opet svim sredstvima da se izbace iz konstituante komunistički poslanici. U toj konstituenti, tj. za vreme njenog zasedanja, doneta je »Obznanu«, koja je motivisana političkom nuždom, da bi se tobož moglo u miru i bez spoljnog pritiska diskutovati o ustavu. A bilo je i opozicionih partija koje su na svojim mitinzima glasale za »Obznanu« i to na jedan šeretski način i govoreći: — Preti nam se Obznanom, veli šef partije, ali ja vas uveravam da radi-kali u Beogradu dobro znaju na koga treba primeniti Obznanu... Tolika je bila tada mržnja na komunistički pokret, da su protivu njega i ovako ustajale čak i pojedine opozicione partije...

Vama je kao političkim ljudima jasno da je to ustvari glasanje za »Obznanu«, a vođenje opozicije, pa čak i apstiniranje od konstituante da nije smetalo glasanju za »Obznanu«. To su činjenice o kojima se mora voditi računa, ako hoćemo objektivno da govorimo o to doba. U to doba Komunistička partija nije imala nikoga uza se, jedino su srpski republikanci bili tada naši duhovni saveznici, ali i to je bila toliko mala snaga. U tome vremenu bili su svi pa i naši narodi zamoreni ratom. Bilo je to jedno drugo vreme, drugi ljudi i sa drukčijim političkim shvatanjima. Ali ovako je onda bilo. Otišao sam u to vreme u Beč, razume se nelegalno, bez pasoša, iako sam bio poslanik, preko Karavanki. Ja sam tada u Beču za jednu hiljadu dinara dobio milion i sedam stotina hiljada kruna. U Berlinu sam za jedan običan gulaš platio 40.000 maraka, a jednu poštansku marku — ja je i danas imam u rukama, za jedno preporučeno pismo od Hamburga do Crvenke u Vojvodini, platilo se godinu docnije dve milijarde maraka. Iz Jugoslavije su se

odnosile životne namirnice i na svakome vagonu zarađivali milioni dinara. Evropa je gladovala, Evropa se varvarizirala. Balkan je onda ličio na predratnu Evropu, jer je bila dobro ponela godina i prva i druga. Prirodno je da uspeh revolucionarne propagande nije kod nas mogao tada stoprocentno da uspe. Ustanci su tada nicali u ratom pobedenim državama. Sovjeti su bili već pre tri godine u samom ratu uspostavljeni a u pobedničkim državama zavladovala je reakcija. Jugoslavija je bila ni riba ni meso... Parlament, tadašnja konstituenta, zajedno sa celom srpskom buržoazijom, bio je korumpiran i mnogobrojnim sekvestririma; agrarna reforma služila je za masovnu korupciju; izvozne dozvole su bile najveće i lako bogaćenje za tadašnju buržoaziju; ratna šteta takođe jedno masovno korumpiranje. Belogardiski skakavci, koji su punili sve gradove Jugoslavije, bili su opaki elementi borbe i propagande protivu komunista. Tada se zavela praksa za školsku omladinu da za nekoliko meseci svrši celu školsku godinu, i tako je naša omladina još od IV razreda gimnazije bila politički vrbovana. Tada je za stvaranje velike države trebalo mnogo činovnika. Reflektanata za službu bilo je stotine hiljada, a kada je još rečeno da se ratne godine službe računaju duplo, sve je bilo spremno da prede na onu stranu barikade. Ne treba zaboraviti ni žalosnu ulogu socijalne demokratije u to doba, koja je tada bila u celom svetu najveći neprijatelj oslobođenja radnog naroda.

Mi se danas oduševljavamo, i sa razlogom oduševljavamo našom sadašnjom omladinom. Ja to, kao stariji čovek, kažem punim ustima, jer je bolja od omladine kojoj sam ja nekad pripadao. Pa kad o našim ličanskim omladincima govorimo, mi smo ushićeni njihovim junaštvom i delima. Ali njihovi očevi, moji vršnjaci, su u doba o kome govorim, pevali: »Dok je Like nema republike«. (Smeh). Vremena i ljudi se menjaju, sinovi ne liče na očeve. Savršena suprotnost. I mesto očevima, njihovim sinovima skidam danas i na ovom mestu svoju kapu.

U ono vreme propale su republike: u Finskoj, u Bavarskoj, u Mađarskoj, kao i veliki krvavi ustanak u Bugarskoj. Mi smo videli i posle toliko godina neuspeli slučaj sa Španijom. Trebalo je da se evropski imperijalizam varvarizira u degenerisani i ljudožderski fašizam i da krvnički nasrne na čovečanstvo, te da ovo napregne sve svoje natčovečanske snage i napore, da slomi čudovište i otvori put slobodnom i objektivnom razvitku istorije naroda. Trebalo je ne samo krila da budu oprljena, nego i glave naše jugoslovenske buržoazije da sagore u plamenu

dvadesetogodišnje reakcije i petokolonaškog izdajstva, pa da ovo veliko narodnooslobodilačko delo, istorijsko delo, koje ćemo sve više i bolje videti, ukoliko se dalje odmičemo u budućnost, ovako kolosalno uspe.

Dozvolite jedno malo poređenje u ciframa o onoj i ovoj Konstituantu.

Dvadesete godine bilo je upisano birača u spiskove 2,480.000, bilo je to daleko manje od 30 % ukupnog broja ondašnjeg stanovništva. A 1945 godine, kod naših izbora za ovu republikansku Konstituantu 8,383.000 ili preko 60 % celokupnog stanovništva. Apstiniralo je onda 35 % glasača, a apstiniralo je sada — ako možemo uopšte ovo nazvati apstinencijom —, kad je Beogradanin mogao glasati u Nišu, a da se računa apstinencijom u Beogradu, zato je ovde prvobitno upisan u biračke spiskove, i prema toj fiktivnoj apstinenciji bilo je sada 11 %, a onda 35 %.

Dalje, opozicija, ako računamo one koji su glasali u slepu kutiju, ovoga puta bila je 8 %, a onoga puta 47 %: na taj način što kod izglasavanja Vidovdanskog ustava otpada broj 747.000 glasova. Od 2,480.000 tada upisanih u biračke spiskove, glasalo je 1,607.000, a za ustav, prema broju poslanika koji su glasali, samo 860.000 birača. Eto, onoga puta su oni imali za ustav samo jednu trećinu svih punoletnih birača. Ja mislim da se ne varam ako kažem, da će sada preko nas glasati za Ustav onoliko birača koliko ih je glasalo 11 novembra za ovu Konstituantu. (Aplauz). Učešće naroda u daljim izbornim borbama, posle donošenja žalosnog Vidovdanskog ustava, bilo je vrlo karakteristično i kretalo se ovako: godine 1920 apstiniralo je u Jugoslaviji 35 % upisanih birača u biračke spiskove, a u Beogradu 24 %. Godine 1923 na izborima je apstiniralo u Jugoslaviji 24 %, a u Beogradu 26 %. Godine 1925 apstiniralo je u Jugoslaviji 25 % na izborima, a u Beogradu 29 %. Godine 1927 apstiniralo je u Jugoslaviji 34 % upisanih birača, a u Beogradu 41 %. Godine 1931 apstiniralo je na izborima u Jugoslaviji 33 %, a u Beogradu 43 %. Godine 1935 apstiniralo je u Jugoslaviji na izborima 27 %, a u samom Beogradu 45 %.

Beograd je, prema ovome, kao što se vidi, bio dostojan, dosledan i konsekvantan opozicionar režima i politici Vidovdanskog ustava. Iako je tu bio veliki aparat centralizovane države, Beogradani su ipak stalno povećavali procenat apstinencije na izborima. To pokazuje da je pravedno, kada se govori o prošlosti, oštro odvojiti onadašnji narodni Beograd od onda-

šnjeg vlasničkog Beograda, I danas, kada pogledamo sindikalnu i frontovsku statistiku Beograda, vidmo da se Beograd i tu odlikuje ne samo po broju, nego i po procentima. Beograd je davao na predratnim izborima prosečno 62%, a cela Jugoslavija je davala 71%. Ovoga puta Beograd je dao 92% glasača, a cela Jugoslavija 89%. Ovo najbolje pokazuje stalno slobodarstvo Beograda, jer je Beograd na svim izborima za poslednjih 20 godina Vidovdanskog ustava dao samo 145.110 glasova, a ovoga puta je dao 201.112. Dakle, u Beogradu je ovoga puta glasalo 56.602 više nego na svim izborima za ranijih 20 godina. Jugoslavija je dala za svih 20 godina 14,633.000 glasača, a ovoga puta 7,432.000. Ja mislim da svi mi zbog toga dugujemo Beogradu, kao slobodarskom gradu, izvesno bratsko i frontovsko priznanje.

Konstituenta je 1920 godine imala 7 partija samo iz Srbije i 15—16 partisko-političkih separacija iz Jugoslavije. Tu vam je bio obilno zastupljen nacionalni šovinizam, politički klerikalizam, otrovni konfesionalizam, a istovremeno i tri iredente.

Bio je to čitav Vavilon. bila je to jedna davolska, jedna vrtoglava politička vrteška, u kojoj se okretalo sve u sve bržem i ludačkom tempu. U to vreme u Jugoslaviji nije bilo nijedne centripetalne sile koja cementira, koja bi nešto stvorila i ujedinjavala osim radničkih sindikata i Kompartije. Radnički sindikati brojali su 300 hiljada članova, raspoređenih po celoj teritoriji i svima krajevima Jugoslavije, i ti su sindikati u ovakvoj konstituenti morali »Obznanom« da budu uništeni. Zato je »Obznana« doneta, da bi oni bili raspušteni i onemogućeni. Išlo se svesno na separaciju i na cepanje svih snaga, držalo se starog žalosnog latinskog principa — zavadi da vladaj. Buržoaziji svih narodnosti u tadašnjoj Jugoslaviji više je konvenirala svada i mržnja, nego sjedinjavanje naroda. Imalo je i to svojih zvečećih razloga. Marksisti to mogu najbolje uvek da otkriju. Na izborima za tu konstituantu jedina neregionalna lista — bila je lista Kompartije. Pucala je buržoazija, i srpska i hrvatska, i makedonska i slovenačka, pa čak i crnogorska, ma da je ova bila nerazvijena. pucala je od muke što im komunisti mute vodu kod kuće, mrse račune i dobijaju glasove za svoje kandidate. Postojala je opšta podjednaka i divlja mržnja na komuniste kod svih buržoazija i strah od revolucije, koja je tada grurala svetom i ličila na bauka koji kruži po zemljinjnoj kugli. Naša buržoazija, po mom uverenju, nije bila u stanju tada još i zbog toga da donese jedan bolji ustav, zato što se

više bojala od revolucije, negoli za svoje unutrašnje razmirice i nagodbe.

Kolika razlika između ovog visokog doma i one ondašnje konstituante. Mi sada imamo ovde u domu 80 pravih seljaka narodnih poslanika, 78 ministara iz 6 narodnih republika i 7 iz Savezne vlade, 69 visokih vojnih rukovodilaca, 64 radnika i nameštenika, 36 funkcionera izvršnih narodnih odbora i okružnih narodnih odbora, 18 sudija, 16 advokata, 16 pravnika — ukupno pravnika 50, — profesora 12, učitelja 11, činovnika 11, zanatlija 7, trgovaca 7, sveštenika 7, inženjera 3, funkcionera AFŽ 3, domaćice 2, apotekara jednog, jednog industrijalca, jednog veleposednika i drugih 29 bez označenih podataka.

U ministrima i u vojnim rukovodiocima sve sami najviši, najelitniji, najzaslužniji ljudi naših naroda, ljudi koji su stvorili nužne preduslove onoga što mi zajedno s njima i sa svima našim narodima imamo da nastavimo otsada za ubuduće. Od 500 i više narodnih poslanika u oba doma sve sam frontovac, sve sam crveni republikanac. Zbilja je čast pripadati jednom takvom društvu. Mi se kod naše kuće evropeiziramo. Evropa se, na žalost, umnogome balkanizira, ukoliko se nije fašizmom varvarizirala. (Aplauz). Pogledajmo činjenice. Pogledajmo teško balansiranje u Francuskoj, nama uvek dragoj Francuskoj. Zaista jedno teško političko balansiranje. Pogledajmo dalje, redom. Da ne pominjem slučaj sa Grčkom, Italijom i drugima. Pogledajmo na sve strane. Zbilja jedna tragedija. Da li će proletarijat i danas posle 25 godina kontrarevolucije i fašizma, da li će umeti da se oslobodi, da li će i oni imati svoje rukovodeće ekipe i svoga narodnog genija koji će ih umeti izvesti iz vrzinog kola i pakla u kome su. Ne znam. Mi imamo našu rabotu da radimo i da gledamo ono čemu nas uči skora prošlost i šta nam pretstoji u budućnosti.

Donet je Vidovdanski ustav, kao što sam rekao, svega sa 860.000 glasova. Bio je to tuberkulozan ustav (Veselost), i razume se da je moralo i njegovo zakonodavstvo biti takvo i još gore, moralo je biti tuberkulozno od tuberkuloznih roditelja. Nije čudo što je prvi zakon posle donošenja takvog ustava bio krvnički zakon o zaštiti države. Sasvim prirodno.

Sva buržoazija je tada u odnosu na narodne mase, u odnosu na demokratiju i naročito u odnosu na proletarijat, Kompartiju i radničke sindikate, skandirala: zakonitost je vaša smrt! Oni su se držali nezakonitosti i sa tom nezakonitošću otišli u pakao zajedno sa svojim kolovodom Aleksandrom Karadorđevićem.

Drugovi narodni poslanici, ko je bio od nas makar kratko vreme na strani, u velikim gradovima evropskim ili američkim, pa silazio tamo gde su u tim gradovima podzemne železnice, taj je video takozvani eskalator, pokretne gvozdenne stepenice. Ako staneš ukrućenim nogama možeš da padneš, a ako olabaviš kolena ljuľjaš se kao pijan sve dok te ta sprava ne iznese. Stara konstituanta o kojoj govorim bila je jedan grozni moralni eskalator na kome su ljudi posrtali, ljuľjali se kao pijani, zaneseni od mržnje, od besa i od straha. I tu se nije moglo u takvoj kuhinji ništa čestito ni skuvati.

Posmatrao sam i onda objektivno i nepristrasno događaje. Želeo sam, razume se, sasvim drukčije nego što se događalo. I docnije, upoređujući te dobro upamćene i fotografisane u svesti događaje, ja sam stekao uverenje da je tadašnja Jugoslavija bila kolevka profašizma.

Istina je da je kolevka fašizma Italija. Ali kolevka profašizma bila je Jugoslavija, sa svojim Zakonom o zaštiti države, sa svojim kraljem Bordžijom, sa svojim političkim organizacijama: nacionalno-šovinističkim, konfesionalnim i političko-klerikalnim, sa svojim oružanim formacijama kod svake te partije kao što su bile Srnao, Hanao, Orjuna i tuti kvanti bandidama, koje su terorisale demokratiju kamom i revolverom.

To je, po mom mišljenju, profašizam, koji je bio preteča italijanskog fašizma, jer je ovaj profašizam besneo već u 1921 i u 1922 godini, a italijanski od 1923 godine.

Ta žalosna slava pripada bivšoj Jugoslaviji da je bila prva profašistička u svetu. Ona je prva donela »Obznanu«, ona je prva donela zakon o zaštiti države, ona je prva stvorila plan u dvoru za razbijanje političkih partija, počevši od krajnje levice pa terajući sve do krajnje desnice. Ona je prva doživela da se ponove bezočne reči jednog kralja, jednog dinasta, jednog monarha, koje su zamrle na usnama još starih francuskih kraljeva: »Država, to sam ja«.

Šestog januara naš Bordžija je rekao: »Između mene i moga naroda ne trpim više nikakve političke posrednike«. Drugim rečima: »Država, to sam ja«.

Da, Jugoslavija je prva stvorila svoje po zlu legendarne glavnjače, svoje »odžake« u glavnjačama, gde po tri komuniste stoje satima u »odžaku«, odakle su onesvešćeni izvlaćeni. U sobe »petice« u kojima bi moglo da živi najviše dvadeset ljudi zatvarano je 120 u junskim danima i držano bez vode te su pojedinci u izbezumljenosti pili svoj ekskret.

Jugoslavija je imala svoje samoubilačke četvorospratnice odakle su se ljudi bacali, tobože u samoubistvo.

Samo je Jugoslavija imala golog čoveka u skupštini!

Naposletku, — Jugoslavija je imala svoga Punišu Račića. To je »znamenitost« koja je stvorila najžalosniju scenu u jugoslovenskom parlamentu, koja je ubila čoveka koji je predvodio čitav jedan narod onoga doba (*Usklici: Slava Stjepanu Radiću!*). A šta se toga momenta dogodilo? Kralj Bordžija došao je i celivao Judinim poljupcem svoju žrtvu na operacionom stolu u bolnici.

Ovakvim brutalnostima Jugoslavija je srljala pravo u politički pakao.

Godine 1925 predložila je Kompartija tada najvećoj građanskoj partiji u Jugoslaviji — nije nužno da kažem kojoj — ja sam potpisao taj predlog, da idemo zajednički na izbore, odnosno da kolaboriramo u izbornoj propagandi, — ne sa izbornim listama — da istupamo sa parolama prava na samoopredeljenje sve do prava na otcepljenje. Ni odgovora nije udostojena Kompartija po tome predlogu od te partije.

Bila su to teška i beznadežna vremena. Ovo je danas herojsko, a ono onda bilo je mučeničko doba. Ništa zato. Samo ne treba da zaboravimo i da, kao onaj drug Slovenac juče u diskusiji, previdamo gorka i teška iskustva.

Ja ću da glasam za ovaj nacrt Ustava. Kod diskusije u pojedinostima daću izvesna obrazloženja na tri male jednorečenične dopune kod članova 17, 19 i 20. Sad bih hteo samo nekoliko reči da kažem, čuvajući se da ne zloupotrebim vaše strpljenje. Hoću da kažem nekoliko reči o našoj sadašnjoj ekonomskoj situaciji. Ne razumem, zašto je naš Ustavotvorni odbor doneo dopunu člana 25 da se mogu pomagati verske zajednice. Ja mislim da bi u vremenu kada nam je toliko investicija potrebno za našu industrijsku izgradnju trebalo ovakve izdatke izbegavati. (Smeh).

Dalje, u članu 14, učinjena je izmena u ovom tekstu utoliko što sredstva za proizvodnju iskorišćuje sama država ili ih daje drugome na iskorišćavanje.

Drug izvestilac trebalo je da ovu izmenu više objasni. Meni je ovako ostalo da nagađam i mislim da bi mogao za to biti ovaj ili onaj razlog. Prema zvaničnoj statistici iz 1938 godine bilo je 4.200 fabrika u Jugoslaviji, a u 895 njih participirao je strani kapital, delimično, polovično ili potpuno. To je 27% svih fabrika. Ali uloženi kapital u ovih 27% fabrika bio je preko

6 milijardi, tj. 49% svih investiranih kapitala u svih 4.200 fabrika. Ukupno 55% produkcionih snaga, mislim mašina, računato u konjskim snagama, pripadalo je onim fabrikama u kojima je onako zainteresovano inostranstvo. Ako je zbog toga ovako stilizovan deo člana 14, onda razumem razloge.

Po članu 19, a u pitanju kontrole, koja će se zvesti nad spoljnom trgovinom, mislim da bi trebalo naglasiti potrebu uzdržavanja od forsiranja izvoza. U želji da dodemo do zamene dobara, do industriskih proizvoda, mi možemo da napravimo krupnu pogrešku.

Stara Jugoslavija je dvadeset godina forsirala izvoz i za tih 20 godina ona je osiromašila zemlju. Državni, banovinski i opštinski godišnji budžeti su iznosili 40% godišnjeg privrednog dohotka u Jugoslaviji, tj. državni, banovinski i opštinski budžeti prosto su ortakovali sa narodnom privredom. I dok smo mi izvozili kilogram naših agrarnih proizvoda za 0,75—1,50 dinara, morali smo plaćati i preko 30 dinara svaki kilogram uvezene robe iz inostranstva. Stvarno osiromašenje naroda nastupilo je baš sa te strane. Nama je nužno da omogućimo racionalnu i dovoljnu proizvodnju životnih namirnica i u tome cilju moramo stvarati agrarnu industriju, koja će prerađivati voće, mleko, meso, povrće, grožđe i sve druge produkte koji su nam potrebni za ishranu građanstva, a u prvom redu radništva, koji učestvuju u obnovi privrede. Ne budemo li mi uspeli dobiti na račun reparacija instalacije za nekoliko stotina ovakvih fabrika, mi ćemo morati da pustimo da se voće izvozi i u izvozu baca kao izgruvano i ugnjilelo. Mi ćemo morati, ako ne budemo podigli svoje klanice, ne samo za klanje stoke nego i za preradu mesa, izvoziti živu marvu zajedno sa kožom, a posle tu kožu kupovati po skupe pare, da bismo od te kože naše stoke pravili ovde opanke. Mi smo do ovoga rata imali 1/3 seljaka sa ispod 2 hektara zemlje. To nije nikakav ekonomski činilac, i zato moramo naše selo ekonomski da aktiviziramo, ako hoćemo da stvorimo od sela privredni faktor. Mi moramo uvoditi agrarnu industriju i radi boljih otkupnih cena za srednjeg i malog seljaka, i radi ostvarivanja snažnog proizvođačkog zadrugarstva. Ako to uradimo, onda ćemo tek moći da uvedemo nekoliko miliona radnih ruku da se aktiviziraju u sprovođenju našeg državnog privrednog plana. Bez toga mi ćemo imati ljude kao što ih imamo danas na rudnicima koji se samo jednim delom povremeno zapošljavaju.

Na kraju da kažem ovo: radnici Jugoslavije, koliko ih ja poznajem i koliko sam sa njima u dodiru, neće dati ništa za kapitalističku privrednu obnovu. A za našu, za narodnu privrednu obnovu, za našu plansku privredu daće sve od sebe. Najteži dani oskudice su prošli, pa je nužno da vodimo računa o proizvodnoj izdržljivosti i sposobnosti radnika i da mu, kao takvom, osiguramo prvenstvo u snabdevanju svima potrebama, koliko, razume se, — dosežu još vrlo oskudne mogućnosti. Ne bi se smelo desiti da bolje mogu da se snabdevaju oni što ne rade, nego oni što rade.

U granicama naših mogućnosti treba organizovati sve da kalorične snage budu motorizacija mišićnih snaga, da bismo što pre i što brže izvršili svoju obnovu i zakoračili korak dalje u veliki progres kome nas vode naša narodnooslobodilačka borba, naša demokratija, naš Front i naši isprobani veličani. (Dugotrajno odobravanje).

Pretsednik: Određujem odmor od 10 minuta.

(Posle odmora)

Pretsednik: Nastavlja se sednica. Utvrđujem da je lista prijavljenih govornika za načelnu diskusiju nacрта Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije iscrpena. Prema tome, načelna debata je zaključena. Ima reč izvestilac Ustavotvornog odbora drug Moša Pijade.

Izvestilac Moša Pijade: Drugovi narodni poslanici, u ime zamenika Ministra za Konstituantu, druga Đilasa, i u ime svoje, kao izvestioca, na kraju ove načelne debate imam samo da izjavim da ni drug Đilas, ni ja, pošto su svi govornici u načelu govorili za i prihvatili Ustav, nemamo ništa da dodamo onome što smo kazali na početku ove debate. (Živo odobravanje).

Pretsednik: Pošto se glasa aklamacijom, a da bismo znali ko je od poslanika prisutan, naređujem prozivku poslanika radi utvrđivanja prisutnih.

Sekretar proziva poslanike.

(Posle prozivke)

Pretsednik: Ima li još koga od narodnih poslanika da nije prozvan a prisutan je? (Nema). Prozivkom je utvrđeno da ima prisutnih 329 narodnih poslanika. Koji su od tih prisutni, utvrđuje se spisnom, po kome je prozivka izvršena.

Prelazimo na glasanje u načelu o nacrtu Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Po poslovniku glasa se akklamacijom, tj. dizanjem ruku. Ko je od narodnih poslanika u načelu za nacrt Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije, neka dignu ruku. (Svi narodni poslanici dižu ruku). Ko je u načelu protiv nacrtu Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije, neka dignu ruku. (Niko ne diže ruku). Konstatujem da niko ne diže ruku. Utvrđujem da je nacrt Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije u načelu prihvaćen u plenumu Savezne skupštine Ustavotvorne skupštine sa 329 glasova za i nijednim glasom *protiv*. (Svi narodni poslanici ustaju i dugo-trajno i složno aplaudiraju).

Na ovaj način završili smo dnevni red današnje sednice.

Predlažem Skupštini da za narednu sednicu utvrdimo dnevni red i predlažem da dnevni red bude: pretres nacrtu Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije u pojedinostima.

Prima li Skupština ovaj dnevni red za narednu sednicu? (Prima).

Na osnovu poslovnika, po završenom dnevnom redu, zaključujem današnju sednicu. Naredna sednica biće zakazana pisanim putem.

(Sednica je zaključena u 19,25 časova).

САВЕЗНА СКУПШТИНА

Десета редовна седница

(28 јануара 1946)

Почетак у 16,45 часова.

Претседавао претседник **Владимир Симић**.

Претседник: Отварам десети редовни састанак Савезне скупштине Уставотворне скупштине. Записник данашњег састанка водиће секретар Љубчо Арсов. Изволите саслушати записник прошлог састанка.

Секретар Љубчо Арсов чита записник IX редовног састанка.

Претседник: Има ли ко од народних посланика какву примедбу на прочитани записник? (Нико се не јавља). Пошто примедба нема, објављујем да се записник оверава.

Народни посланик Милорад Бисић извештава да је оболео и моли отсуство до оздрављења према приложеном лекарском уверењу.

Методије Андонов-Ченто, народни посланик, моли за отсуство до 5 фебруара т. г. ради хитних и неодложних послова.

Енвер Реџић, народни посланик, моли 10 дана отсуства ради неодложних послова.

Одобрава ли Скупштина ова отсуства и боловања? (Одобрава). Пошто Скупштина одобрава, објављујем да су отсуства и боловања одобрена.

Скупштина је примила неколико молби и жалби које ће бити упућене Одбору за молбе и жалбе.

Прелазимо на дневни ред: претрес у појединостима нацрта Устава Федеративне Народне Републике Југославије. Према пословнику, претрес ће се вршити по главама. Гласање се врши по члановима. Министар за Конституанту

има извесне амандмане и они су прошли кроз Уставотворни одбор. Амандмани су умножени, раздвојени и налазе се пред вама. Има народних посланика који су поднели амандмане благовремено, а то ће рећи до закључка начелне дискусије о нацрту Устава. Уколико су Министар за Конституанту и Уставотворни одбор прихватили те амандмане, они се налазе у амандманима Одбора и Министра за Конституанту, а уколико нису прихваћени ја ћу Скупштини скренути пажњу на те амандмане, односно чланове, а уколико би одборски предлог био изгласан, они не долазе у питање за гласање.

Отварам претрес по првој глави нацрта Устава Федеративне Народне Републике Југославије.

У првој глави код чл. 4 постоји амандман заменика Министра за Конституанту. Сем тога код чл. 3 постоји амандман народног посланика Капетановића, који предлаже да се одреди боја траке државног грба. Он предлаже да боја траке буде боја државне заставе.

Молим заменика Министра за Конституанту да се поводом амандмана изјасни.

Заменик Министра за Конституанту Милован Ђилас: Овај део амандмана се већ налази код вас, а овај други део добићете сада.

Ове амандмане изнио сам пред чланове Уставотворног одбора, а не пред Уставотворни одбор као тијело. Они су усвојени од свих чланова Уставотворног одбора. Сматрао сам за потребно да их обавијестим о овим амандманима, прије него што их изнесем пред Скупштину, да амандмане изнесем пред чланове Уставотворног одбора, зато што се у Уставотворном одбору налазе све политичке групе и што је и сам Уставотворни одбор радио на Уставу.

Што се тиче члана 4, у петој реченици, последије ријечи „петокраки облик“, треба изоставити запету и ријечи „дрвена је“, а последије ријечи „оивичена“ уметнути ријеч „је“. Ова се промјена предлаже, јер је боја звијезде већ одређена у првој реченици овог члана (Др Драгољуб Јовановић: Постоји и амандман код члана 3). Што се тиче амандмана посланика Капетановића код члана 3, ми не можемо унијети одредбу да класе треба да се обавије државном тробојком. Ја то нијесам могао да усвојим из разлога што то значи сувише детаљисање. На свима печатима, које бисмо ми израђивали за државна надлештва, апсолутно је немогућно унијети државне тробојке.

Уосталом, овдје уопште није у питању детаљан опис грба, какав треба да је државни грб, него се уноси онолико колико је потребно у Устав унијети о грбу. Оволико колико је у Устав унијето, довољно је, без даљег детаљисања, као што је државна застава, тробојка итд.

У једном накнадном закону о државном грбу могло би се ово предвидјети, али у Уставу то није потребно.

Претседник: Позивам народне посланике који би хтели да узму реч у претресу у појединостима о глави првој нацрта Устава да се јаве за реч на начин како смо то прелавидели. (Нико се не јавља за реч). Пошто се нико не јавља за реч прелазимо на гласање. Молим известиоца да чита члан по члан.

Известилац Моша Пијаде: Ја се слажем са амандманом друга заменика Министра за Конституанту. Сада ћу вам прочитати Устав ФНРЈ — Први део, Глава I, члан I:

У С Т А В

ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Први део

ОСНОВНА НАЧЕЛА

Глава I

ФЕДЕРАТИВНА НАРОДНА РЕПУБЛИКА ЈУГОСЛАВИЈА

Члан I

Федеративна Народна Република Југославија је савезна народна држава републиканског облика, заједница равноправних народа, који су на основу права на самоопредељење, укључујући право на оцепљење, изразили своју вољу да живе заједно у федеративној држави.

Претседник: Ко је за овај наслов Првог дела и Главе I и за члан I, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да су наслови Првог дела и Главе I и члан I примљени према извештају Уставотворног одбора. Молим известиоца да прочита члан 2.

Известилац (чита):

Члан 2

Федеративну Народну Републику Југославију сачињавају: Народна Република Србија, Народна Република Хр-

ватска, Народна Република Словенија, Народна Република Босна и Херцеговина, Народна Република Македонија и Народна Република Црна Гора.

Народна Република Србија има у свом саставу Аутономну покрајину Војводину и Аутономну косовско-метохијску област.

Претседник: Ко је за члан 2 како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против овог члана како је прочитан, нека дигне руку. (Нико не диже руку). Објављујем да је члан 2 према извештају Уставотворног одбора примљен једногласно. Прелазимо на члан 3.

Известилац (чита):

Члан 3

Државни грб Федеративне Народне Републике Југославије претставља поље окружено житним класјем. Класје је на дну повезано траком на којој је исписан датум 29-XI-1943. Између врхова класја је петокрака звезда. Усред поља налази се пет буктиња косо положених, чији се пламенови спајају у један пламен.

Претседник: Ко је за члан 3 како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку.) Ко је против овог члана, како је прочитан нека дигне руку. (Нико не диже руку). Објављујем да је члан 3 према извештају Уставотворног одбора примљен једногласно. Прелазимо на члан 4.

Известилац (чита):

Члан 4

Државна застава Федеративне Народне Републике Југославије састоји се из три боје: плаве, беле и црвене, са црвеном петокраком звездом у средини. Однос ширине и дужине заставе је један према два. Боје заставе су положене водоравно и то овим редом одозго: плаво, бело и црвено. Свака боја заузима једну трећину простора ширине заставе. Звезда има правилан петокраки облик и оивичена је златном (жутом) ивицом. Сређишна тачка звезде поклапа се са тачком у којој се секу дијагонале заставе. Горњи крак звезде улази до половине плаве боје заставе, тако да доњи краци звезде добијају одговарајуће место у црвеној боји заставе.

Претседник: Ко је за члан 4 како га је известилац прочитао, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против?

(Нико). Објављујем да је члан 4 према извештају Уставотворног одбора и поднетом амандману заменика Министра за Конституанту примљен једногласно. Прелазимо на члан 5.

Извештац (чита):

Члан 5

Главни град Федеративне Народне Републике Југославије је Београд.

Претседник: Ко је за члан 5 како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 5 према извештају Уставотворног одбора примљен једногласно.

Прелазимо на Главу II. У овој глави заменик Министра за Конституанту, као што видите из писменог извештаја који имате пред собом, има код чл. 8 један амандман у једној речи, а код чл. 6 народни посланици др Милош Московљевић и Петар Мундрић предложили су нову промену чл. 6 који гласи: „Народ остварује своју власт преко слободно изабраних органа државне власти, који су настали и развили се из народно-ослободилачке борбе против фашизма и реакције, а који су основна тековина те борбе“. Овај амандман народних посланика др Милоша Московљевића и Петра Мундрића није прихватио ни заменик Министра за Конституанту ни Уставотворни одбор и објашњење за то даће повереник Владе др Јован Ђорђевић. Молим повереника Владе да да објашњење.

Повереник Владе др Јован Ђорђевић: Овај предлог посланика др Милоша Московљевића и Петра Мундрића стоји у вези са променама које ови посланици предлажу у Глави VII нацрта Устава и своди се конкретно на изостављање основне норме овога става, по којој су ови слободно изабрани претставнички органи државне власти — народни одбори, од месних народних одбора до скупштина народних република и Народне скупштине ФНРЈ.

Предложена промена је својом општошћу сувише неодређена и нејасна. Али није само то. Изостављањем да се истакне да су баш народни одбори претставнички органи државне власти у Федеративној Народној Републици Југославији, народна власт као основна политичка база целог нашег Устава изгубила би своју суштину, свој самоникли, напредни и народни карактер. Битна особина и оригинал-

ност наше нове државне организације, наше нове државе лежи у томе што је она заснована на једној новој форми власти, на власти народних одбора који су изникли у устанку наших народа и њиховој борби против фашизма и реакције и који су, као основна тековина те борбе, постали основни органи власти у новој држави. Према томе, бри-сањем одредбе о народним одборима из чл. 6, наш Устав би изгубио своју најглавнију одредбу и тиме наша држава своју политичку основу, своју суштину новог типа државе, државе која је нашла конкретне форме власти, у којој носи-оци власти, радне масе наше земље, остварују своје активно учешће у државној организацији. Из свих ових разлога Министар за Конституанту није могао да прими предложени предлог.

Претседник: Отварам претрес по члану 6. Има реч др Милош Московљевић.

Др Милош Московљевић: Ја сам са другом Мундрићем поднео неке предлоге који су чисто формалне природе, уствари тичу се језика, да би се називи наших народних власти боље разумели. Да не би било неспоразума, ми смо и предложили извесне измене. Нешто је од тога примљено. Али пошто већина тога није примљена у Уставотворном одбору, ми смо тај предлог повукли, и ја сматрам да није било потребно да помоћник Министра за Конституанту чита наш предлог и побија наш предлог, пошто се ја нисам јавио за реч да браним свој предлог и да тражим од Скупштине да га усвоји. Толико сам имао да кажем.

Претседник: Нисам био обавештен да је предлог повучен, па је из тих разлога и прочитан.

Молим известиоца да прочита Главу II, члан 6.

Известилац чита Главу II, члан 6, по предлогу Одбора, који гласи:

Глава II

НАРОДНА ВЛАСТ

Члан 6

У Федеративној Народној Републици Југославији сва власт произлази из народа и припада народу.

Народ остварује своју власт преко слободно изабраних претставничких органа државне власти, народних одбора, који су, од месних народних одбора до скупштина народ-

них република и Народне скупштине ФНРЈ, настали и развили се у народно-ослободилачкој борби против фашизма и реакције и који су основна тековина те борбе.

Претседник: Ко је за Главу II са насловом и за члан 6, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да су наслов Главе II и члан 6 према извештају Уставотворног одбора примљени једногласно. Изволите чути члан 7.

Известилац (чита):

Члан 7

Све претставничке органе државне власти бирају грађани на основу општег, једнаког и непосредног изборног права тајним гласањем.

Народни претставници у свим органима државне власти одговорни су својим бирачима. Законом ће се прописати у којим случајевима, под којим условима и на који начин бирачи могу опозвати своје народне претставнике и пре истека рока за који су изабрани.

Претседник: Ко је за члан 7 како га је прочитао известилац, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против, нека дигне руку. (Нико). Објављујем да је члан 7 прихваћен у целости како је прочитан. Изволите чути члан 8 са амандманом заменика Министра за Конституанту.

Известилац (чита):

Члан 8

Органи државне власти врше власт на основу Устава ФНРЈ, устава појединих народних република, закона ФНРЈ, закона народних република и општих прописа виших органа државне власти.

Сви акти органа државне управе и органа правосуђа морају бити основани на закону.

Претседник: Ко је за члан 8 како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против, нека дигне руку. (Нико не диже руку). Објављујем да је члан 8 са амандманом примљен једногласно како је прочитан.

Прелазимо на Главу III, Основна права народа и народних република. У овој глави код члана 11, као што видите из извештаја постоји амандман заступника Министра за Конституанту да се у ставу трећем, после речи „народне републике” стави „одражава особености републике и”.

Има реч повереник Владе др Јован Ђорђевић.

Повереник Владе: У последњем ставу, у првом реду, после речи „народне републике“, треба ставити „одражава особености републике и“, тако да крај овога става „мора бити у сагласности са Уставом ФНРЈ“ остаје исти. Ова је допуна учињена да ближе одреди и потврди право народне републике да доноси свој устав самостално.

Претседник: Молим известиоца да чита члан 9 заједно са насловом.

Известилац (чита):

Глава III

ОСНОВНА ПРАВА НАРОДА И НАРОДНИХ РЕПУБЛИКА

Члан 9

Сувереност народних република у саставу Федеративне Народне Републике Југославије ограничена је само правима која су овим Уставом дата Федеративној Народној Републици Југославији.

Федеративна Народна Република Југославија штити и брани суверена права својих народних република.

Федеративна Народна Република Југославија штити безбедност, кас и друштвено и политичко уређење својих народних република.

Претседник: Ко је за члан 9 са насловом Главе III како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 9 са насловом Главе III прихваћен у целости како је прочитан. Прелазимо на члан 10.

Известилац (чита):

Члан 10

Противустанован је сваки акт уперен против суверености, равноправности и националне слободе народа Федеративне Народне Републике Југославије и њихових народних република.

Претседник: Ко је за члан 10, како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 10 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 11.

Известилац (чита):

Члан 11

Свака народна република има свој Устав.

Народна република доноси свој Устав самостално.

Устав народне републике одражава особености републике и мора бити у сагласности са Уставом ФНРЈ.

Претседник: Ко је за прочитани члан 11 заједно са амандманом, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 11 према извештају Уставотворног одбора и поднетом амандману заменика Министра за Конституанту примљен једногласно. Прелазимо на члан 12.

Известилац (чита):

Члан 12

Разграничења територија народних република врши Народна скупштина ФНРЈ.

Границе народне републике не могу се мењати без њеног пристанка.

Претседник: Ко је за члан 12 како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 12 прихваћен једногласно. Прелазимо на члан 13.

Известилац (чита):

Члан 13

Националне мањине у Федеративној Народној Републици Југославији уживају право и заштиту свог културног развитака и слободне употребе свог језика.

Претседник: Ко је за члан 13 како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 13 прихваћен једногласно.

Прелазимо на Главу IV — Друштвено економско уређење. Код све главе, као што се види из извештаја Министра за Конституанту има неколико амандмана. А исто тако код члана 17 и народни посланик Павле Павловић има један свој амандман, уколико га није повукао. (Павле Павловић: Повлачим свој предлог). Пошто посланик Павловић повлачи амандман, онда имамо само амандмане Министра за Конституанту. Дајем реч поверенику Владе да образложи поднете амандмане.

Повереник Владе: У наслову главе између речи „друштвено” и „економско” ставити цртицу. Ова се исправка по себи разуме.

У члану 14, у другом ставу, после речи „воде” ставити запету.

У члану 17 уместо последње две речи овога става „народном задругарству” ставити „задругама”.

Овом променом се боље изражава смисао овог члана, у коме се ради о помагању задружних организација, односно задруга.

У члану 19, у последњем ставу, у другом реду, уместо речи „малог” ставити „сиромашног”.

Ова промена изражава правилније и тачније квалификацију групе сељака о којој је реч у последњем ставу овог члана.

У члану 20, у другом ставу, други ред, после речи „радном односу” уметће се запета и реч „нарочито”.

У трећем и следствено у четвртном реду истог става, после запете бришу се речи „одређивањем минималних надница (плата)” а даљи текст овога члана гласи: „... обезбеђењем права на плаћени годишњи одмор, контролом радних услова, бригом о станбеним приликама и социјалним осигурањем”. Оваква стилизација ближе одређује и шире обухвата сва права која држава узима на себе да обезбеди лица у најамном радном односу. Водило се рачуна и о предлогу посланика Павла Павловића.

Претседник: Пошто је повереник Владе прочитао и образложио поднете амандмане Министра за Конституанту, молим известиоца да чита чл. 14 заједно са изменом у наслову Главе IV.

Известилац (чита):

Г л а в а I V

ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКО УРЕЂЕЊЕ

Члан 14

Средства за производњу у Федеративној Народној Републици Југославији јесу или општенародна имовина, то јест имовина у рукама државе, или имовина народних задружних организација, или имовина приватних физичких или правних лица.

Сва рудна и друга блага у утроби земље, воде, укључујући минералне и лековите, извори природне снаге, средства железничког и ваздушног саобраћаја, пошта, телеграф, телефон и радио јесу општенародна имовина.

Средства за производњу у рукама државе искоришћава држава сама или их даје другом на искоришћавање.

Спољна трговина је под контролом државе.

Претседник: Ко је за наслов Главе IV и члан 14, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да су наслов Главе IV и члан 14 примљени према извештају Уставотворног одбора и поднетом амандману заменика Министра за Конституанту. Прелазимо на члан 15.

Известилац (чита):

Члан 15

У циљу заштите животних интереса народа, подизања народног благостања и правилног искоришћавања свих привредних могућности и снага, држава даје правац привредном животу и развоју путем општег привредног плана, ослањајући се на државни и задружни привредни сектор а остварајући општу контролу над приватним сектором привреде.

У остваривању општег привредног плана и привредне контроле држава се ослања на сарадњу синдикалних организација радника и намештеника и других организација радног народа.

Претседник: Ко је за члан 15, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 15 примљен према извештају Уставотворног одбора. Прелазимо на члан 16.

Известилац (чита):

Члан 16

Општенародна имовина главни је ослонац државе у развоју народне привреде.

Општенародна имовина стоји под нарочитом заштитом државе.

Управљање и располагање општенародном имовином одређује се законом.

Претседник: Ко је за члан 16, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 16 примљен једногласно. Изволите чути члан 17.

Известилац (чита):

Члан 17

Држава посвећује нарочиту пажњу и пружа помоћ и олакшице задругама.

Претседник: Ко је за члан 17, који је прочитан заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 17 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту прихваћен једногласно. Изволите чути члан 18.

Известилац (чита):

Члан 18

Зајемчује се приватна својина и приватна предузимљивост у привреди.

Зајемчује се наслеђивање приватне својине. Право наслеђа уређује се законом.

Нико не сме употребљавати право приватне својине на штету народне заједнице.

Забрањује се постојање приватних монополистичких организација, као што су картели, синдикати, трустови и сличне организације створене у циљу диктирања цена, монополисања тржишта и оштећивања интереса народне привреде.

Приватна својина може се ограничити или експроприсати ако то тражи општи интерес, али само на основу закона. Законом ће се одредити у којим ће се случајевима и у којој висини дати накнада сопственику.

Под истим условима могу се законом национализовати поједине привредне гране или предузећа ако то тражи општи интерес.

Претседник: Ко је за члан 18, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 18 прихваћен једногласно. Изволите чути члан 19.

Известилац (чита):

Члан 19

Земља припада онима који је обрађују.

Закон одређује може ли и колико земље имати установа и лице које није земљорадник.

Не може бити великих земљишних поседа у приватним рукама ни по коме основу.

Максимум приватног земљишног поседа одређује закон.

Држава нарочито заштићује и помаже сиромашног и средњег сељака својом општом привредном политиком, јевтиним кредитом и пореским системом.

Претседник: Ко је за члан 19, који је прочитан заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 19 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Изволите чути члан 20.

Известилац (чита):

Члан 20

Привредним и другим мерама држава помаже радни народ да се удружује и организује у циљу одбране од привредне експлоатације.

Држава заштићује лица у најамном радном односу, нарочито обезбеђењем права удруживања, опраничењем радног дана, обезбеђењем права на плаћени годишњи одмор, контролом радних услова, бригом о станбеним приликама и социјалним осигурањем.

Малолетна лица у радном односу уживају нарочиту заштиту државе.

Претседник: Ко је за члан 20 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 20 заједно са амандманом Министра за Конституанту једногласно прихваћен.

Прелазимо на Главу V нацрта Устава Федеративне Народне Републике Југославије — Права и дужности грађана.

У овој глави предложио је Министар за Конституанту већи број амандмана. Амандмана народних посланика нема. Саопштавам да је Министар за Конституанту повукао амандман код чл. 40.

Повереник Владе: У чл. 21 први став се делимично мења и у новој стилизацији гласи:

„Сви грађани Федеративне Народне Републике Југославије једнаки су пред законом и равноправни су без обзира на народност, расу и веру.”

Други став овог члана исто тако се делимично мења и гласи у новој стилизацији:

„Не признају се никакве привилегије по рођењу, положају, имовном стању и ступњу образованости.”

Као трећи став овога члана додаје се нешто стилски измењен досадашњи други став чл. 22, који гласи:

„Противан је Уставу и кажњив сваки акт којим се грађанима дају привилегије или чине ограничења права на основу разлике у народности, раси и вероисповести и свако проповедање националне, расне или верске мржње и раздора.”

Извршена промена у чл. 21 не уноси ништа битно ново, него, спајајући први став ранијег члана 21 и први став ранијег члана 22, још јаче подвлачи идеју равноправности грађана, коју су ти ставови иначе нормирали. Овом променом из новог члана 21 издвојена је норма о поштовању Устава и закона од стране грађана, која претставља пропис за себе и резервисана је за следећи члан. Остале промене у предложеном новом чл. 21 су стилске природе, осим речи „по положају,” које су додане у другом ставу, да би још потпуније подвукле пуну и стварну равноправност грађана ФНРЈ.

Место досадашњег чл. 22 долази нов члан 22, који гласи:

„Грађани ФНРЈ су дужни да се придржавају Устава и закона.”

Овај пропис је пренесен у засебан члан из првог става ранијег чл. 21, јер претставља сам за себе једну важну норму и зато је добио посебно место.

У трећем ставу члана 25, први ред, после речи „Верске заједнице” ставља се запета и умећу речи „чије се учење не противи Уставу”. На крају истог става додаје се нова реченица која гласи: „Верске школе за спремање свештеника слободне су и стоје под општим надзором државе.”

Ова промена у трећем ставу чл. 25 уствари се креће у оквиру општих прописа, само их више презицира. Она има за циљ да постави круг слободе верских заједница у општи оквир кретања и рада свих организација у држави, тј. у оквир уставног поретка. Подвлачећи да су верске заједнице слободне у вршењу својих верских послова и верских обреда, овај члан, у исто време, подвлачи и обавезу да се њихово учење не противи Уставу, а такође даје могућност државној власти да спречи рад оним верским сектама које проповедају извесне ствари противне нашем Уставу.

Што се тиче реченице која је додата на крају трећег става чл. 25, она је у оквиру прописа о слободи верских

заједница у вршењу њихових верских послова, и подвлачећи право верских заједница да имају своје школе за спремање свештеника, одређује се да оне стоје под општим надзором државе. Тај надзор се своди на општу контролу над верским заједницама, које, као и све друге слободне организације у нашој земљи, морају да буду под општом контролом државе у погледу законитости и уставности.

Члан 26 — у првој реченици другог става уместо речи „онај брак који се закључи“ ставити „брак закључен“. Промена је чисто стилска.

После трећег става умете се нови став четврти, који гласи:

„Евиденција рођених, венчаних и умрлих је у надлежности државе“.

Овај став је само логичан наставак и потврда одвајања цркве од државе и ставља у надлежност државних органа право вођења тзв. матичних књига, односно регистара о рођењу, венчању и смрти. На тај начин вођење матичних књига о свима променама личног стања грађана је у потпуној надлежности државних органа, као и издавање исправа о личном стању грађана, које је раније било у надлежности црквених органа, а сада прелази логично у надлежност државе, јер су црква и држава одвојени по прописима Устава.

У ранијем четвртном ставу, који постаје пети став, брише се друга реченица која гласи: „Ванбрачна деца имају једнака права и дужности са брачном“.

Ова је промена изазвана потребом да се одржи до краја логика целог система овог члана, по коме су брак и породица под заштитом државе. Међутим, заштита коју Устав даје ванбрачној деци није тиме ослабљена. То потврђују основна права у првој реченици овога става, а осим тога Устав ставља у задатак закону да нормира даљи положај ванбрачне деце.

У четвртном ставу реч „регулише“ замењује се речју „уређује“. Ово је чисто стилска промена.

Као последњи и нови став овог члана додаје се досадашњи трећи став чл. 38 који гласи: „Малолетна лица стоје под нарочитом заштитом државе“. Ова промена је изазвана чисто техничко-систематским разлозима, јер је на овом месту овај пропис логичнији него на месту које је раније заузимао.

У члану 28, после досадашњег претпоследњег става, умеће се нови став који гласи: „Савезним законом се одређује у којим случајевима и на који начин се може грађанима ФНРЈ одузети држављанство”.

Уношење овог новог става имз за циљ да употпуни цео систем права неприкосновености личности, који је нормиран у овом члану. Држављанство је својство неприкосновене личности грађана и може да буде одузето само овлашћењем које је законодавцу дао Устав.

У члану 29, у другој реченици последњег става, после речи „стан” даљи текст треба да гласи „или просторија претресају”.

Ова промена је чисто саглашавање овог става другом ставу овога члана, који говори поред стана и о претресању просторија.

У члану 35, први став се мења и у новој стилизацији гласи: „Држава обезбеђује ратним инвалидима достојан живот и бесплатно оспособљавање за рад”. Промена је стилске природе и јасније одређује право које иначе овај став нормира.

У члану 38, други став се мења и гласи:

„Држава посвећује нарочиту пажњу омладини и заштити њеног васпитања”.

Промена је стилске природе, али се њоме постиже прецизније и исправније изражавање идеје овога става.

Досадашњи трећи став овога члана додат је, као што је речено, члану 26.

У члану 39, други став се делимично мења и гласи: „Против решења органа државне управе и неправилних поступака службених лица грађани имају право жалбе”.

Ова промена је у исто време у циљу стилског побољшавања и ради недвосмисленијег утврђивања права жалбе.

Као трећи став истог члана додаје се нови пропис који гласи: „Законом ће се прописати поступак за подношење жалбе”.

Овај нови став се предлаже ради употпуњавања права жалбе и његовог обезбеђења, али исто тако и ради регулисања већег еластичитета у уређењу поступка подизања жалбе од стране законодавца.

У члану 40, у последњем реду, после речи „учињена” умећу се речи „према њему”. Ова промена се предлаже да би ово право грађана било прецизно одређено и да би се

избегло сувише широко право тужбе за сваког и против свега.

У члану 41, у четвртном реду овог члана место речи „се учини“ треба да стоји „је учињена“. — Промена је извршена ради прецизирања смисла овог прописа.

Претседник: Отварам претрес по Глави V предложеног Устава — Права и дужности грађана. Ко жели да узме реч? Има реч народни посланик др Светозар Ритиг.

Др Светозар Ритиг: Желим од срца да би били што приснији и што ближи односи између наших вјерских заједница, црква, и између државне власти, па сам ради тога био слободан да подастрем неке исправке и додатке односно чланова 25, 26 и 38. Са задовољством констатирам да су неки од њих усвојени и захваљујем се Уставотворном одбору.

Наша држава имаде пуно разлога да буде у додиру, не само у додиру, него да буде и у добрим односима, не само у добрим односима него и у срдчним односима са нашим вјерским заједницама и са нашим црквама. Јер, ако буде и у најсрдчнијим односима, још ћемо имати у народима, подијељеним у толико конфесија и под утицајем разних култура, много посла и бриге да их ускладимо у благородности и узгојимо у сношљивости, а што ће бити ако не буде правилнога одношења између оба врховна чиниоца свега народнога, друштвенога и државног поретка?

Не можемо порицати да је било баш ради конфесијске раздржности у југославенској мукотрпној прошлости националног и политичког раздора, па је ради тога било врло корисно да се сама држава не одриче могућности извјесног утицаја на регулирање прилика у том погледу за будућа времена.

Ја бих стога предложио измену у ставу 2, члана 25. Тај став други члана 25 гласи сада овако: „Црква је одвојена од државе.“ Ја предлагем да се то модифицира ријечју „формално“, и да гласи овако:

„Црква је формално одвојена од државе“.

Свој приједлог образлажем тиме што ће црква заиста бити само формално од државе одвојена. Уствари ће ипак остати у извјесном односу са државом, преко вјерских комисија. Ја сам члан вјерске комисије у Загребу и знам како имадемо уске односе са државним властима. А недавна сам у своме говору и тумачио како не може једна државна

власт која имаде за држављане чланове црквених и вјерских организама потпуно бити од њих одвојена. Ради тога сам предложио да се став 3 у истом члану, у члану 25, употпуни и преобрази овако:

„Вјерским заједницама се признаје правна способност по прописима грађанскога права, ако им се наука не противи државним законима, а њихово устројство и бројеви њихових припадника зајемчују солидност и трајност.”

Увјерен сам да ће то доћи до изражаја, може бити у федералним републикама нашим, у њиховом законодавству. Али сматрам да би ипак било потребно овде створити овакав оквирни закон.

Образлажем свој приједлог тиме, јер сматрам да треба ставити у темељни државни закон могућност не само моралне, него и материјалне опстојаности трију наших главних вјерозакона: српско-православнога, католичкога и ислама. Јер, ви и сами знате, другови и другарице, да су сви грађани осјетљиви на своје вјерске традиције, светиње и задужбине, па и ако нису практични вјерници, поштују своје дједовске особине.

Даље бих предложио да се уметну, као четврти став, у члан 25 ове ријечи:

„Вјероисповјести су пред законом равноправне”.

То образлажем тиме што је било много притужба да у старој Југославији није било те равноправности.

Надаље, предлажем да се у исти члан уметну ове ријечи: „Нико се не може ослободити својих грађанских и војних обавеза позивајући се на прописе своје вјере”. Знам да је то често актуелно а није сувишно да се у Уставу рече.

Као шести став предлажем да се уметне ова одредба: „Уређење појединих или скупних државно-црквених односа има се регулисати законом”. Ово образлажем тиме јер сматрам да је то потребно да вјерске комисије имаду коријен у државном Уставу.

Посљедње двије алинеје у 25 члану дакако остају.

То сам имао да кажем по члану 25, а сада прелазим на члан 26, и предлажем ревизију другог става, да би гласила овако:

„Пуноважан је брак онај који се закључи пред надлежним државним органима, но таковим се сматра и сваки вјерски брак склопљен факултативном вјерском формом,

ако је истодобно регистриран у државне матице". Образлажем: то логично сlijеди из зајамчене слободе вjероисповјести у члану 25. Смијем устврдити да је брак у огромном мноштву православнима, католицима и муслиманима светиња, па тко тако мисли нека му тако и остане.

Прелазим сад на члан 38. У чл. 38 предлажем да се посљедња алинеја, која гласи: „Школа је одвојена од цркве“, — избрише, јер је школа проглашена у истом члану: „Школе су државне“. Кад су школе државне, eo ipso нијесу црквене. Сматрам да би то многе сметало будући би понеки закључивао да у школама не може бити вjеронаука.

Ја баш противно мислим како би било врло упутно да се овом члану 38 додају јасне одредбе о факултативној вjерској обуци и формацији у школама и да се јасно прецизира и у самом Уставу да вjерске заједнице имају права да њихова дјеца буду формирана у вjери својих отаца до своје четрнаесте године, а послије да могу слободно одлучивати животним путем по својој властитој савјести. То се, истина, проводи, али чини ми се да ипак има понегдје тешкоћа, па би их темељни државни закон све уклонио. А да би се могло свим овим одредбама удовољити требало би установити да се намјештају вjероучитељи на свим школама у споразуму између државне и црквене области, надаје да се вjеронаучне књиге штампају споразумно између вjерских и државних власти и да ниједан вjероучитељ ни наставник не смије у својим предавањима и обуци ширити нетрпељивост и вређати вjерске осјећаје својих ученика.

Према томе бих предложио за читав комплекс ових одредаба да се овај члан 28 допуни са овим алинејама:

„Вjерска настава је у школама и другим узгојним заводима факултативна према вjероисповјести односнога ученика и жељи његових родитеља, а послије навршене четрнаесте године према његовом властитом опредељењу.

Вjеронаучне књиге штампају се у споразуму црквених и државних власти. Вjероучитељи примају плату од државе“.

Сви ови моји приједлози извиру из темељних уставних начела слободе савјести и слободе вjероисповјести у члану 25, а воде их мотиви, да се народно васпитање и узгој успјешно саобрази у смеру живе грађанске сношљивости, благодарности и високих начела етике. Знадем, да школско устројство тежи томе циљу, али би било од већег утиска,

када би били унесени у темељни државни закон, а то је Устав.

Тиме сам изнио све своје измјене и желим да их благородно примите.

Претседник: Да ли још ко од народних посланика жели да узме учешћа у претресу по Глави V — Права и дужности грађана? (Нико). Пошто се нико не јавља, ја сад морам да изјавим само то да по члану 45, става 2 скупштинског пословника у току претреса у појединостима у Скупштини предлоге може подносити само Влада или одбори.

Молим известиоца да чита Главу V — Права и дужности грађана — члан 21 са амандманом заменика Министра за Конституанту.

Известилац (чита):

Глава V

ПРАВА И ДУЖНОСТИ ГРАЂАНА

Члан 21

Сви грађани Федеративне Народне Републике Југославије једнаки су пред законом и равноправни су без обзира на народност, расу и веру.

Не признају се никакве привилегије по рођењу, положају, имовном стању и ступњу образованости.

Противан је Уставу и кажњив сваки акт којим се грађанима дају привилегије или ограничавају права на основу разлике у народности, раси и вери као и свако проповедање националне, расне или верске мржње и раздора.

Претседник: Ко је за члан 21 са амандманом Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 21 са амандманом Министра за Конституанту и насловом примљен онако како је прочитан.

Пре него што пређемо на члан 22 дајем реч заменику Министра за Конституанту.

Заменик Министра за Конституанту министар Милован Ђилас: Ја морам прије свега да дам једно објашњење. Господин посланик Ритиг ове своје амандмане предао је другу Хебрангу који их је мени доставио, али ја сам их случајно заборавио доставити Претсједништву. Међутим,

они се налазе у Министарству за Конституанту и биће овамо достављени. Не знам да ли је и уколико могућно по по-словнику, али уколико је то могућно, требало би дати мо-гућност народним посланицима да се о тим амандманима изјасне и ставе своје примједбе.

Што се тиче самих предлога господина Ритига, ја ћу само у најкраћим потезима да се осврнем зашто их Мини-старство за Конституанту није могло да усвоји. Један дио из предлога г. Ритига ми смо већ усвојили. Усвојили смо питање да су школе за спремање свјештеника слободне и да стоје под општом контролом државе. Уосталом, ја сам сматрао да се слобода школа за спремање свјештеника већ налази у ономе члану Устава гдје се говори уопште о шко-лама и гдје се каже да ће се питање приватних школа регу-лисати законом. Али пошто ова ствар није била изрично наглашена, о односу између државе и вјерских школа, сма-трао сам за потребно да то уђе у амандман Министарства за Конституанту, што је већ овдје и прочитано.

Такође је било могућно усвојити и предлог г. Ритига да се постави јасан однос државе према сектама, као што су назарени и други, наиме за вјерске заједнице које би проповиједале науку супротну духу Устава, да би могле бити забрањене, као, на примјер, оне које би проповиједале непослушност према органима државне власти, неодазивање позиву војних власти итд. Мислим да је та одредба која је унијета у наш амандман довољна да се унесе у Устав и да је тим и тај дио предлога г. Ритига усвојен.

Што се тиче питања која је г. Ритиг данас покренуо, а која није био покренуо оним својим амандманима које је мени предао друг Хебранг, ја морам да кажем да Мини-старство за Конституанту, а такође мислим и Скупштина, не би могли усвојити ове амандмане ако бисмо хтјели да се консеквентно држимо принципа одвајања цркве од државе.

Прије свега, нема смисла да се у Устав уноси да нико не може бити вријеђан у вјерским осјећањима у школи или ма гдје на другом мјесту, из простог разлога што Устав у члану 25, у повој алинеји, јасно каже да је грађанима зајемчена слобода савјести и слобода вјероисповијести. Према томе, са истим правом са којим један безбожник тражи да га нико не вријеђа у томе његовоме праву, исто тако и један грађанин који вјерује има право да га нико не

вријећа у његовим религиозним осјећањима. Устав то довољно гарантује. А ако би ставили одредбе које предлаже г. Ритиг, уносили бисмо ствари супротне Уставу, а у исто вријеме сужавали бисмо слободу савјести, сужавали бисмо, на примјер, право једноме човјеку који не вјерује да са једнога принципијелног, научног и теориског гледишта може да критикује религију уопште, као један правац. На тај начин држим да бисмо том одредбом спутавали слободу савјести не само за оне који вјерују, него и за оне који неће да вјерују, каквих несумњиво има у нашој земљи.

Мислим да се не могу уносити такве одредбе, да се у Уставу изрично нагласи, као што је заједничка израда наставног плана између државе и органа цркве и заједничка израда вјерских књига. Мислим, то је изрично наглашено. Држава у погледу васпитања омладине — без обзира на то ко је врши, чак и за омладину која хоће да се религиозно васпитава — мора остваривати општу контролу. Немогућно је у нашим данашњим приликама допустити да се појави један религиозни уџбеник који би третирао питање овога рата на начин који фактички не би одговарао ни интересима државе, ни интересима народа. С друге стране, ако бисмо у Уставу изричито нагласили заједничку израду наставног плана између органа државне власти и органа цркве, ми бисмо, уствари, повезали цркву и државу, и уствари не би била одвојена црква од државе. Напротив, ми то питање препуштамо даљој пракси, с једне стране, а с друге, ми на то питање морали бисмо гледати отприлике овако: у проповиједању религије ми цркви морамо дати слободу и препустити слободу рада, према томе ко жели да му та религија буде проповиједана.

Што се тиче самих уџбеника уколико су на линији проповиједања религије, њих треба слободно пустити тј. свима грађанима зајемчена је слобода савјести и вјероисповијести и довољно је то одређено.

Што се тиче питања факултативности брака и тога да би црквени брак важио као и државни, али да би морао накнадно бити регистрован код државних власти, ја вам, другови посланици, скрећем пажњу на једну чињеницу. Ако бисмо узели подједнако важећи црквени и државни брак с тим да би се црквени брак морао регистровати код државних власти, онда би наша одредба, да су брак и породица под заштитом државе и да је пуноважан само онај брак

који се закључи пред надлежним државним органима, морала да отпадне. У времену откад је склопљен црквени брак до времена кад је регистрован код државних власти уствари настаје безбрачно стање, настаје дивљи брак. Ако одредбом признајемо брак који је регистрован код државне власти уствари брачници се налазе у једном безбрачном стању. Ту, с једне стране, не би та одредбе ишла по оној линији по којој ми идемо, а то је на учвршћивању породице, коју држава спроводи, на учвршћивању породице и породичног живота. С друге стране, вама је врло добро познато да код нас вјере прописују разне услове за ступање у брак и имају разне односе према браку. Узмите само у питању рођачких односа и који рођаци могу да се узму међусобно, прописи су различити код муслимана, православца, католика, мојсијеваца итд. То с једне стране. С друге стране, општи услови за ступање у брак, за ступање у брак са имовинске тачке гледишта, са тачке гледишта морала у нашој земљи, постоји многоженство које је чак забрањено и у муслиманским државама као што су Персија и Турска. То значи мјера да брак буде ствар коју ће трегирати држава, уствари мјера за нормирање тих односа, мјера коју стара Југославија није била кадра да спроведе. Немогућно је у једној држави, као што је наша, са тако много различитих религија и вјерских прописа, поставити правилно питање његовања породице и односа државе и породице а да истовремено брак не пређе у надлежност државе. Они аргументи који се износе против тога, да је само важећи државни брак, а то је питање морала и породице, говоре баш за то да брак буде искључиво у надлежности државе.

Мислим, наш Устав довољно гарантује слободу вјерског рада и вјероисповјести. Све остале ствари не зависе, као што сам рекао када је уставна дебата отворена, од ове досадашње наше државе, него све остале ствари, сви остали наши односи зависе директно од црквених руководстава. (Аплауз).

Претседник: Молим известиоца да продужи даље читање појединих чланова. На реду је чл. 22.

Известилац (чита):

Члан 22

Грађани Федеративне Народне Републике Југославије су дужни да се придржавају Устава и закона.

Претседник: Ко је за члан 22, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 22, који је у целости амандман заменика Министра за Конституанту, једногласно примљен. Прелазимо на члан 23.

Известилац (чита):

Члан 23

Сви грађани, без разлике пола, народности, расе, вероисповести, ступња образовања и места становања, који су навршили 18 година старости, имају право да бирају и да буду бирани у све органе државне власти.

Грађани који се налазе у редовима Југословенске армије имају право да бирају и да буду бирани као и остали грађани.

Бирачко право је опште, једнако и непосредно и врши се тајним гласањем.

Не уживају бирачко право лица под старатељством, лица која су судском пресудом лишена бирачког права у времену док дејство пресуде траје и лица која на основу савезног закона изгубе бирачко право.

Претседник: Ко је за члан 23, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 23 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 24.

Известилац (чита):

Члан 24

Жене су равноправне с мушкарцима у свима областима државног, привредног и друштвено-политичког живота.

За једнак рад жене имају право на једнаку плату као и мушкарци и уживају посебну заштиту у радном односу.

Држава нарочито заштићује интересе матере и детета оснивањем породилишта, дечијих домова и обданишта и правом матере на плаћено отсуство пре и после порођаја.

Претседник: Ко је за члан 24, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 24 једногласно прихваћен како је прочитан.

Пре него пређемо на чл. 25 дужан сам да изјавим, према скупштинском пословнику, ако се и сматра да су амандмани народног посланика др Ритига били предати благовремено Одбору или Влади, о њима би се и у том случају могло гласати тек онда, ако би одборски предлог

био одбачен. Према томе, ја нисам у могућности да те амандмане ставим на гласање.

Известилац (чита):

Члан 25

Грађанима је зајамчена слобода савести и слобода вероисповести.

Црква је одвојена од државе.

Верске заједнице, чије се учење не противи Уставу, слободне су у својим верским пословима и у вршењу верских обреда. Верске школе за спремање свештеника слободне су, а стоје под општим надзором државе.

Забрањена је злоупотреба цркве и вере у политичке сврхе и постојање политичких организација на верској основи.

Држава може материјално помагати верске заједнице.

Претседник: Ко је за члан 25 заједно са амандманима заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (*Светозар Ритиг:* Ја не гласам! — Сви остали народни посланици дижу руку). Има ли још ко против? (Нико се не јавља). Објављујем да је члан 25, заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту усвојен већином — са једним уздржаним гласом. Прелазимо на члан 26.

Известилац (чита):

Члан 26

Брак и породица су под заштитом државе. Држава законом уређује правне односе брака и породице.

Пуноважан је само брак закључен пред надлежним државним органима. После закључења брака грађани могу извршити и венчање по верским прописима.

Сви брачни спорови спадају у надлежност народних судова.

Евиденција рођених, венчаних и умрлих је у надлежности државе.

Родитељи имају према деци рођеној ван брака исте обавезе и дужности као и према брачној деци. Положај ванбрачне деце уређује се законом.

Малолетна лица стоје под нарочитом заштитом државе.

Претседник: Ко је за члан 26 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (*Светозар Ритиг:* Не гласам! — Сви остали дижу руку). Има

ли још ко против? (Нико се не јавља). Објављујем да је члан 26 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту прихваћен већином — са једним уздржаним гласом. Прелазимо на члан 27.

Известилац (чита):

Члан 27

Грађанима се зајемчује слобода штампе, говора, удруживања, зборова, јавних скупова и манифестација.

Претседник: Ко је за члан 27 како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 27 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 28.

Известилац (чита):

Члан 28

Зајемчена је неприкосновеност личности грађана.

Нико не може бити задржан у притвору дуже од три дана без писменог и образложеног решења суда или јавног тужиоца. Најдужи рок притвора одређује закон.

Нико не може бити кажњен за кривично дело без одлуке надлежног суда, донете на основу закона којим је одређена надлежност суда и кривично дело.

Казне се могу установити и изрицати само на основу закона.

Нико, ако је достижан државним органима, не може бити суђен а да није по закону саслушан и на прописан начин позван да се брани.

Казне за прекршаје правних прописа могу органи државне управе изрицати само у границама које су одређене законом.

Ниједан држављанин Федеративне Народне Републике Југославије не може бити прогнан из државе.

Само у случајевима прописаним законом може грађанин бити протеран из свог пребивалишта.

Савезним законом се одређује у којим случајевима и на који начин се може грађанима Федеративне Народне Републике Југославије одузети држављанство.

Држављани ФНРЈ уживају заштиту у страним државама ФНРЈ.

Претседник: Ко је за члан 28 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви

дижу руку). Ко је против овог члана? (Нико). Објављујем да је члан 28 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 29.

Известилац (чита):

Члан 29

Стан је неповредив.

Нико не може ући у туђи стан или просторије, ни вршити претрес против воље њиховог држаоца без законом предвиђеног решења.

Претрес се може вршити само у присуству два сведока. Претресу има право присуствовати и лице чији се стан или просторије претресају.

Претседник: Ко је за члан 29 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 29 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту, једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 30.

Известилац (чита):

Члан 30

Неповредива је тајна писама и других средстава општења, осим у случају кривичне истраге, мобилизације и ратног стања.

Претседник: Ко је за члан 30, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нико). Објављујем да је члан 30 прихваћен једногласно. Прелазимо на члан 31.

Известилац (чита):

Члан 31

У Федеративној Народној Републици Југославији уживају право уточишта страни држављани прогоњени због залагања за демократска начела, национално ослобођење, права радног народа и слободу научног и културног рада.

Претседник: Ко је за члан 31, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нико). Објављујем да је члан 31 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 32.

Известилац (чита):

Члан 32

Сваки грађанин дужан је да ради по својим способностима; ко не даје заједници не може од ње ни примати.

Претседник: Ко је за члан 32, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нико). Објављујем да је члан 32 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 33.

Известилац (чита):

Члан 33

Свима грађанима подједнако су доступне, под законским условима, све јавне службе.

Дужност је грађана да савесно обављају јавне дужности за које су изабрани или које су им поверене.

Претседник: Ко је за члан 33, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нико). Објављујем да је члан 33 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 34.

Известилац (чита):

Члан 34

Одбрана отаџбине највиша је дужност и част сваког грађанина.

Издаја отаџбине је највећи злочин према народу.

Војна обавеза грађана је општа.

Претседник: Ко је за члан 34, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нико). Објављујем да је члан 34 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 35.

Известилац (чита):

Члан 35

Држава обезбеђује ратним инвалидима достојан живот и бесплатно оспособљавање за рад.

Деца палих бораца и жртава рата под нарочитим су старањем државе.

Претседник: Ко је за члан 35 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 35 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 36.

Известилац (чита):

Члан 36

Држава се стара за подизање здравља народа организацијом и контролом здравствене службе, болница, апотека, санаторијума, лечилишта и опоравилишта и других здравствених установа.

Држава води бригу о физичком васпитању народа, нарочито омладине, ради подизања здравља и радне способности народа, као и одбранбене моћи државе.

Претседник: Ко је за члан 36, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нико). Објављујем да је члан 36 прихваћен једногласно. Прелазимо на члан 37.

Известилац (чита):

Члан 37

Обезбеђује се слобода научног и уметничког рада.

Држава помаже науку и уметност у циљу развика народне културе и народног благостања.

Ауторско право заштићено је законом.

Претседник: Ко је за члан 37 како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 37 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 38.

Известилац (чита):

Члан 38

У циљу подизања опште културе народа, држава обезбеђује да школе и друге просветне и културне установе буду доступне свима слојевима народа.

Држава посвећује нарочиту пажњу омладини и заштићује њено васпитање.

Школе су државне. Само законом може се допустити оснивање приватних школа, а њихов је рад под контролом државе.

Основна настава је обавезна и бесплатна.

Школа је одвојена од цркве.

Претседник: Ко је за члан 38 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Светозар Ритиг: Уздржавам се од гласања. — Сви остали дижу руку). Има ли још ко против? (Нема). Објављујем да је члан 38 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту прихваћен — са једним уздржаним гласом. Прелазимо на члан 39.

Известилац (чита):

Члан 39

Грађани имају право молбе и петиције органима државне власти.

Претседник: Ко је за члан 39 заједно са прочитаним амандманима заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 39 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 40.

Известилац (чита):

Члан 40

Сваки грађанин има право да тужи надлежном суду службена лица за кривична дела учињена у службеном раду.

Претседник: Ко је за члан 40, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 40 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 41.

Известилац (чита):

Члан 41

Грађани имају, под законским условима, право да захтевају од државе и службених лица накнаду штете која им је учињена незаконитим и неправилним вршењем службе.

Претседник. Ко је за члан 41 који је прочитан заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 41 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту примљен једногласно. Прелазимо на члан 42.

Известилац (чита):

Члан 42

Пореска обавеза грађана је општа и сразмерна њиховој привредној снази.

Јавне дажбине и ослобођења од њих установљавају се само законом.

Претседник: Ко је за члан 42, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 42 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 43.

Известилац (чита):

Члан 43

Ради заштите грађанских слобода и демократског уређења Федеративне Народне Републике Југославије, утвр-

ђеног овим Уставом, незаконито је и кажњиво употребљавати грађанска права ради промене и нарушавања уставног уређења у противдемократском циљу.

Претседник: Ко је за члан 43, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 43 једногласно прихваћен.

Дошли смо до Другог дела — Државно уређење. Одређујем одмор од 10 минута.

(После одмора)

Претседник: Настављамо седницу. На реду је Други део — Државно уређење — Глава VI — Федеративна Народна Република Југославија. У овој глави, као што се види из извештаја који имате пред собом, постоје амандмани заступника Министра за Конституанту. Молим повереника Владе да их прочита.

Повереник Владе (чита): У члану 44, у тачки 8 првог става, место речи „железнице“, ставити реч „железнички“. После речи „ваздушни“, треба да стоји: „речни, поморски саобраћај и послови поморства општедржавног значаја“. Предложени додатак има за циљ да јасније одреди право савеза у погледу поморства.

У тачки 15 истог става, после речи „модели“, а пре речи „мере“ уметнути реч „узорци“. Уношење ове речи употпуњава све типове индустриске својине, који су у надлежности ФНРЈ.

У истој тачки између речи „узорци“ и речи „мере“ уместо запете долази тачка и запета.

Исто тако после речи „тегови“ уместо свезе „и“ ставља се тачка и запета. Ове промене су ради боље систематизације.

У тачки 21, на крају, додају се после тачке и запете речи „о јавним зајмовима и дажбинама“. Уношење ове допуне има за циљ да пренесе у надлежност ФНРЈ важне мере финансиског законодавства у сагласности са обимом надлежности ФНРЈ у области привреде а нарочито ради обезбеђења извођења привреднога плана.

У тачки 22, у трећем реду, после речи „кривични законик“ умећу се речи „трговачко, менично и чековно право; поморско право“. Ово законодавство, чије је јединствено регулисање од стране ФНРЈ неизбежно и логично, стављено

је на ово место и од стране уставотворних одбора и само омашком било је изостављено у одборском предлогу.

У истој тачки 22, у петом и шестом реду, место речи „опште-управном поступку” треба да стоји „општем управном поступку”, јер се овде о том поступку и ради. Ова промена је ради адекватног назива означеног појма.

У претпоследњем реду тачке 22, после речи „поступку” уместо „и” долази тачка и запета, а даљи текст гласи „о личном стању грађана”. Промена је у циљу боље стилизације.

Последње три речи тачке 22 „начела приватног права” бришу се.

У тачки 23, после речи „осигурању” уместо тачке и запете долази запета, а место речи „о задругарству” треба да стоји „о задругама”. Ова промена одређеније изражава идеју овог прописа.

У истој тачки као ново набрајање на крају додаје се „и о приватном праву;”. Овом променом пребацује се пропис о приватном праву из тачке 22 у тачку 23 где му је оправданије место.

У тачки 24, у трећем реду, после речи „области” а пре речи „рударства” умеће се запета и реч „пољопривреде”. Овај додатак је потребан, јер у области пољопривреде Федеративна Народна Република Југославија има право да доноси опште прописе и начела.

У истом реду исте тачке 24, после речи „шумарства” долази запета и реч „лова”. Овај додатак се оправдава потребом да Федеративна Народна Република Југославија доноси општа начела у области лова.

У петом реду тачке 24 и у почетку шестог реда брише се пето набрајање „јавних зајмова и дажбина”. Ово брисање је последица пребацивања овог прописа у тачку 21.

У члану 45, први став овога члана остаје сам као члан 45. Друга два става истог члана постају нови члан 46. Ово раздвајање члана 45 у два посебна члана потребно је, јер се на тај начин постиже техничко издвајање две материје које свака за себе претстављају целину.

Досадашњи члан 46 постаје први став новог члана 47, а досадашњи члан 47 остаје као други став истог члана. У новом другом ставу овог члана уместо речи „државних органа” долазе речи „органа државне управе и органа правосуђа”. Ова промена јасније одређује који акти и исправе

имају општу важност на територији свих народних република и избегава схватање да би и закони једне народне републике били пуноважни на територији друге народне републике, као што би се логично могло тумачити из првобитне формулације овог прописа, што би, међутим, било неправилно.

Претседник: Отвара се претрес о Глави VI. Жели ли ко од народних посланика да говори о овој глави? (Нико се не јавља). Пошто се нико не јавља, молим известиоца да прочита члан 44 Главе VI заједно са насловом.

Известилац (чита):

Други део ДРЖАВНО УРЕЂЕЊЕ

Глава VI

ФЕДЕРАТИВНА НАРОДНА РЕПУБЛИКА ЈУГОСЛАВИЈА И НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ

Члан 44

Федеративна Народна Република Југославија врши сва права која су јој дата у надлежност Уставом.

У надлежност Федеративне Народне Републике Југославије, у лицу највиших савезних органа државне власти и органа државне управе, спадају:

1) промена и допуна Устава ФНРЈ, старање о његовом извршењу и осигурање сагласности устава република са Уставом ФНРЈ;

2) примање нових република, као и одобравање оснивања нових аутономних покрајина и аутономних области;

3) разграничење између република;

4) претстављање Федеративне Народне Републике Југославије у међународним односима; међународни уговори;

5) питања рата и мира;

6) опште руководство и контрола трговинских односа са иностранством;

7) народна одбрана и државна безбедност;

8) железнички, ваздушни, речни, поморски саобраћај и послови поморства општедржавног значаја;

9) пошта, телеграф, телефон и радио;

- 10) савезно држављанство;
- 11) исељенички и усељенички послови; правни положај странаца;
- 12) општедржавни привредни план; статистика;
- 13) савезни буџет; одобрење општедржавног буџета и завршног рачуна; врховна контрола извршења општедржавног буџета;
- 14) новчани и кредитни систем; савезни зајмови; девизни и валутни промет; осигурање; царине; државни монополи;
- 15) патенти, жигови, модели, узорци; мере; тегови; драгоцени метали;
- 16) старање о ратним инвалидима;
- 17) амнестија и помиловање по делима повреде савезних закона;
- 18) финансиска, индустриска, рударска, грађевинска, трговачка, шумска и пољопривредна предузећа општедржавног значаја;
- 19) путеви, реке, канали и луке општедржавног значаја;
- 20) контрола спровођења савезних закона;
- 21) законодавство о расподели прихода на савезни буџет, буџете република и буџете аутономних и административно-територијалних јединица; о јавним зајмовима и дажбинама;
- 22) законодавство о уређењу судова, о јавном тужителству, о адвокатури; кривични законик; трговачко, мењично и чековно право; поморско право; законодавство о грађанском парничном и ванпарничном, извршном, стечајном, кривичном и општем управном поступку; о личном стању грађана;
- 23) основно законодавство о раду, радњама и социјалном осигурању; о задругама; о приватном праву;
- 24) доношење општих начела за законодавство и за руководство република у области пољопривреде, рударства, шумарства, лова и водних снага; грађевинарства; привредног подновања; политике цена; здравља и физичке културе; просвете; социјалног старања и организације државне власти. Републике могу саме у овим пословима доносити своје прописе до доношења општих начелних прописа од стране Федеративне Народне Републике Југославије.

Изван ових послова народне републике врше своју власт самостално.

Претседник: Овај члан, као што се види, састављен је од 24 тачке и по пословнику ми можемо приликом гласања поделити члан на тачке и појединачно гласати. Како то нисмо учинили, ми можемо о члану 44 гласати у целини. Зато, ко је за члан 44 заједно са насловом Главе VI и амандманима, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 44 са насловом Главе VI и амандманима заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 45.

Известилац (чита):

Члан 45

Територија Федеративне Народне Републике Југославије састоји се из територија њених република и чини јединствено државно и привредно подручје.

Претседник: Ко је за члан 45, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 45 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту у новој редакцији једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 46.

Известилац (чита):

Члан 46

Савезни закони важе на читавој територији Федеративне Народне Републике Југославије.

У случају размимоилажења између савезних закона и закона република примењују се савезни закони.

Претседник: Ко је за члан 46 са амандманом заменика Министра за Конституанту, онако како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 46 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 47.

Известилац (чита):

Члан 47

Промет робе између република је слободан и не може се ограничити законом републике.

Акти и исправе органа државне управе и органа правосуђа једне републике имају једнаку важност у свакој републици.

Претседник: Ко је за члан 47 онако како је прочитан са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 47 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 48.

Известилац (чита):

Члан 48

За грађане Федеративне Народне Републике Југославије установљава се јединствено савезно држављанство. Сваки држављанин народне републике истовремено је држављанин Федеративне Народне Републике Југославије.

Сваки држављанин једне републике ужива у свакој републици иста права као и њени држављани.

Претседник: Ко је за члан 48 онако како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 48 једногласно примљен.

Прелазимо на Главу VII — Највиши савезни органи државне власти. — И по овој глави Одбор и заменик Министра за Конституанту имају амандмане. Молим повереника Владе др Ђорђевића да прочита и образложи амандмане.

Повереник Владе: Код Главе VII предлажу се ови амандмани:

У члану 49, у првом реду уместо речи „носилац је” треба ставити „је претставник”. Ова промена је извршена да би се овај члан довео у сагласност са основним принципима Устава по којима је народ носилац суверенитета. Народна скупштина ФНРЈ врши суверена права у име народа.

У члану 50, у другом реду, између речи „власти” и речи „ФНРЈ” брише се реч „у”. Изостављањем ове речи исправније се подвлачи идеја овог прописа.

У петом реду истог члана уместо речи „дата” треба да стоји „пренета”.

У шестом и седмом реду истог члана бришу се речи „Претседништву Народне скупштине ФНРЈ или Савезној влади” и место тога стављају се речи „другим савезним

органима државне власти и државне управе". Ова промена, с једне стране, заменом речи „дата” речју „пренета”, терминологички боље подвлачи концепцију јединства власти, а с друге стране, променом на крају самог става тачније изражава све савезне органе, на које је овај Устав пренео извесне функције власти које јединствено припадају Народној скупштини ФНРЈ као врховном органу државне власти Федеративне Народне Републике Југославије.

У члану 51 и 52, у последњем реду чл. 51 и првом реду чл. 52 треба исправити омашку у називу државе и место „ФРНЈ” ставити „ФНРЈ”.

У члану 61, на крају, додаје се као став трећи нови пропис који гласи:

„Народна скупштина ФНРЈ у заједничкој седници доноси одлуке већином гласова. За доношење одлука потребно је присуство већине посланика сваког дома”.

Допуна је била нужна да би се одредио кворум и начин решавања Народне скупштине у заједничкој седници.

Члан 65 мења се и гласи:

„Закони и други општи прописи ФНРЈ објављују се на језицима народних република”.

Овом променом се обезбеђује оно што већ у пракси постоји, а то је да осим закона и други акти ФНРЈ, као што су савезне уредбе, упутства, наредбе итд. треба да буду објављени на језицима народних република.

У члану 69, на крају првог става, уместо последњих речи „имунитетска права” ставити „имунитет”.

Промена је терминологичке природе, пошто појам имунитета обухвата прецизније права која овај став регулише.

У другом ставу, пети ред, после речи „ФНРЈ” долази запета, а исто тако у шестом реду истог става, после речи „злочина” ставља се запета. Промена је изазвана потребом правилније интерпункције.

У члану 72, у трећем ставу, први ред, после речи „приступи”, а пре речи „промени” ставити речи „дешавању о”. Овај додатак је ради прецизније формулације.

У наслову изнад члана 73, као и у првом и другом ставу члана 73, уместо речи „Претседништво” ставља се реч „Пре-

зидијум". Према томе, и у свим следећим члановима речи „Претседништво Народне скупштине ФНРЈ“ замењују се речима „Президијум Народне скупштине ФНРЈ“.

Ова промена је предложена како у народној дискусији, тако и од Уставотворних одбора. Она је усвојена и предлаже се да би се избегла језичка, па тиме и појмовна мешања између Претседништва као органа врховне државне власти и уобичајеног схватања израза „Претседништво“ као руководства Народне скупштине. Осим тога нови термин „Президијум“ одговара више суштини и положају ове установе у нашој државној организацији.

У члану 74, у првом реду, и у тачки 4, петом реду става првог и у првом реду става 2 овог члана, место речи „Претседништво“ ставити „Президијум“ у одговарајућем падежу и броју сагласно измени у члану 73.

У тачки 16 става првог, други ред, после речи „предузећа“ уметнути речи „и установе“.

Ова промена само саображава ову тачку члану 88 у коме је иста материја репулисана.

У члану 75, у првом и четвртном реду, место речи „Претседништво“ ставити „Президијум“. Промена је учињена у складу са чланом 73.

У члану 76, у другом реду става првог, уместо речи „Претседништво“ ставља се „Президијум“, а у трећем и четвртном реду место речи „Претседништва“ ставља се „Президијума“.

Други став истог члана мења се и гласи: „Новоизабрана Народна скупштина ФНРЈ састаје се најдоцније месец дана од дана извршених избора“.

Ова промена учињена је само због веће јасноће у односу на првобитну формулацију, а промена терминологије у првом ставу је у складу са чланом 73.

Претседник: Жели ли ко од народних посланика да узме реч по овој глави о одељцима под а) и б)? (Нико се не јавља).

Пошто се нико не јавља за реч, молим известиоца да прочита члан 49 заједно са насловом Главе VII.

Известилац: Најпре да учиним само једну малу допуну. Повереник Владе др Ђорђевић није прочитао у члану 72.

у ставу 3, да уместо речи „треба да буде примљен“ треба ставити „усваја се“. То је усвојено, али случајно овде није унесено. (Затим чита):

Глава VII

НАЈВИШИ САВЕЗНИ ОРГАН ДРЖАВНЕ ВЛАСТИ

а) Народна скупштина Федеративне Народне Републике Југославије

Члан 49

Народна скупштина ФНРЈ претставник је народног суверенитета Федеративне Народне Републике Југославије.

Претседник: Ко је за наслов Главе VII и члан 49 са амандманом заменика Министра за Конституанту, како је известилац сада прочитао, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је наслов Главе VII и члан 49 са амандманом заменика Министра за Конституанту усвојен једногласно. Прелазимо на члан 50.

Известилац (чита):

Члан 50

Народна скупштина је врховни орган државне власти Федеративне Народне Републике Југославије и врши сва она права која припадају Федеративној Народној Републици Југославији уколико Уставом нису пренета у надлежност другим савезним органима државне власти и државне управе.

Претседник: Ко је за члан 50 по предлогу Одбора заједно са амандманима заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 50 према одборском извештају заједно са амандманима заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 51.

Известилац (чита):

Члан 51

Законодавну власт у пословима из надлежности Федеративне Народне Републике Југославије врши искључиво Народна скупштина ФНРЈ.

Претседник: Ко је за члан 51, како га је известилац прочитао, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 51 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 52.

Известилац (чита):

Члан 52

Народну скупштину ФНРЈ сачињавају два дома — Савезно веће и Веће народа.

Претседник: Ко је за члан 52, како га је известилац прочитао, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 52 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 53.

Известилац (чита):

Члан 53

Савезно веће бирају сви грађани Федеративне Народне Републике Југославије. На сваких 50.000 становника бира се по један посланик.

Претседник: Ко је за члан 53, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 53 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 54.

Известилац (чита):

Члан 54

Веће народа се бира по републикама, аутономним покрајинама и аутономним областима. Грађани сваке републике бирају по 30, аутономне покрајине по 20, а аутономне области по 15 посланика.

Претседник: Ко је за члан 54, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 54 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 55.

Известилац (чита):

Члан 55

Нико не може бити истовремено посланик у оба дома Народне скупштине ФНРЈ.

Претседник: Ко је за члан 55, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нико). Објављујем да је члан 55 једногласно примљен. Прелазимо на члан 56.

Известилац (чита):

Члан 56

Народна скупштина ФНРЈ бира се на четири године.

Претседник: Ко је за члан 57, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нико). Објављујем да је члан 56 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 57.

Известилац (чита):

Члан 57

Оба дома Народне скупштине ФНРЈ јесу равноправна.

Претседник: Ко је за члан 57, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нико). Објављујем да је члан 57 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 58.

Известилац (чита):

Члан 58

Домови Народне скупштине ФНРЈ заседају по правилу одвојено.

Заседања Савезног већа и Већа народа отварају се и закључују истовремено.

Претседник: Ко је за прочитани члан 58, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нико). Објављујем да је члан 58 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 59.

Известилац (чита):

Члан 59

Савезно веће бира претседника, два потпретседника и три секретара.

Веће народа бира претседника, два потпретседника и три секретара.

Претседници руководе седницама домова и њиховим радом на основу пословника.

Претседник: Ко је за члан 59, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 59 једногласно прихваћен. Изволите чути члан 60.

Известилац (чита):

Члан 60

Заседања Народне скупштине ФНРЈ јесу редовна и ванредна и сазивају се указом Президијума Народне скупштине ФНРЈ.

Редовна заседања сазивају се два пута годишње и то 15 априла и 15 октобра. Ако Народна скупштина не буде сазвана о овим роковима може се сама састати и без указа Президијума.

Ванредна заседања сазивају се кад Президијум Народне скупштине ФНРЈ нађе да је потребно, кад то тражи једна од република преко свог врховног органа државне власти или кад то затражи једна трећина посланика једног дома.

Претседник: Ко је за члан 60, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 60 једногласно прихваћен. Изволите чути члан 61.

Известилац (чита):

Члан 61

Оба дома Народне скупштине ФНРЈ заседавају у заједничкој седници само када је то овим Уставом нарочито одређено или кад то реше оба дома.

Заједничким седницама Народне скупштине ФНРЈ претседавају наизменично претседници домова.

Народна скупштина ФНРЈ у заједничкој седници доноси одлуке већином гласова. За доношење одлука потребно је присуство већине посланика сваког дома.

Претседник: Ко је за члан 61 према предлогу Уставотворног одбора са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 61, са амандманом заменика Министра за Конституанту, прихваћен једногласно. Изволите чути члан 62.

Известилац (чита):

Члан 62

Сваки дом прописује себи пословник, а Народна скупштина ФНРЈ пословник за заједничке седнице.

Претседник: Ко је за члан 62, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 62 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 63.

Известилац (чита):

Члан 63

Право подношења законских предлога имају Влада ФНРЈ, чланови Владе ФНРЈ и народни посланици оба дома.

Законски предлог може бити поднет једном или другом дому Народне скупштине ФНРЈ.

Ниједан законски предлог не може постати закон, ако није изгласан већином гласова у оба дома на седници на којој је присутна већина посланика сваког дома.

Претседник: Ко је за члан 63, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 63 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 64.

Известилац (чита):

Члан 64

Сваки дом Народне скупштине ФНРЈ има право да предложи допуне и измене законског предлога који је већ изгласан у једном дому. Овако измењен предлог враћа се на сагласност дому из кога је предлог потекао.

Ако се сагласност не постигне, предмет се подноси координационом одбору Народне скупштине ФНРЈ, у који улази исти број чланова и једног и другог дома.

У случају да се у координационом одбору не постигне сагласност или ако један од домова одбије решење предложено од координационог одбора, домови ће поново решавати о читавом предмету.

Ако се ни овога пута не постигне сагласност, Народна скупштина ФНРЈ ће се распустити.

Указ о распуштању садржаће и расписивање нових избора.

Претседник: Ко је за члан 64, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 64 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 65.

Известилац (чита):

Члан 65

Закони и други општи прописи Федеративне Народне Републике Југославије објављују се на језицима народних република.

Претседник: Ко је за члан 65 према предлогу Уставотворног одбора, са амандманом заменика Министра за Конститутанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 65 заједно са аманд-

маном заменика Министра за Конституанту, прихваћен једногласно. Прелазимо на члан 66.

Известилац (чита):

Члан 66

Закон ступа на снагу осмог дана по објављивању у „Службеном листу ФНРЈ“, ако самим законом није друкчије одређено.

Претседник: Ко је за члан 66, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 66 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 67.

Известилац (чита):

Члан 67

Сваки дом бира одборе којима поверава одређене послове.

Сваки дом на првом заседању бира Верификациони одбор који испитује посланичка пуномоћја.

Сваки дом на предлог Верификационог одбора потврђује или поништава пуномоћја посланика.

Претседник: Ко је за члан 67, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 67 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 68.

Известилац (чита):

Члан 68

Народна скупштина ФНРЈ и сваки од њених домова могу вршити анкете по питањима општег значаја преко својих анкетних одбора.

Сви државни органи дужни су испуњавати захтеве анкетних одбора у погледу утврђивања чињеница и прикупљања доказа.

Претседник: Ко је за члан 68, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 68 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 69.

Известилац (чита):

Члан 69

Посланици Народне скупштине ФНРЈ уживају имунитет.

Посланици не могу бити лишени слободе нити се противу њих може покренути кривични поступак без одобрења

дома коме припадају или Президијума Народне скупштине ФНРЈ, осим у случају затицања на делу злочина, о чему се мора одмах извести Президијум Народне скупштине ФНРЈ.

Претседник: Ко је за члан 69 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 69 са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 70.

Извештач (чита):

Члан 70

Народна скупштина ФНРЈ може у случају рата и сличних изванредних прилика продужити трајање свог мандата док то стање траје.

Народна скупштина ФНРЈ може одлучити да се распусти и пре истека периода за који је изабрана.

Претседник: Ко је за члан 70, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 70 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 71.

Извештач (чита):

Члан 71

Избори за нову Народну скупштину ФНРЈ морају бити расписани пре истека последњег дана периода за који је изабрана.

Од дана распуштања Народне скупштине ФНРЈ до дана избора нове Народне скупштине ФНРЈ не може протећи више од три месеца ни мање од два месеца.

Претседник: Ко је за члан 71, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 71 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 72.

Извештач (чита):

Члан 72

Народна скупштина ФНРЈ врши промену и допуну Устава.

Предлог за промену и допуну Устава могу поднети Президијум Народне скупштине ФНРЈ, Савезна влада или трећина посланика једног од домова.

Предлог да се приступи решавању о промени или допуни Устава треба да буде примљен у сваком дому већном гласова.

Предложена промена или допуна Устава усвојена је ако за њу гласа апсолутна већина од целокупног броја посланика у сваком од домова.

Усвојену промену или допуну Устава проглашује Народна скупштина ФНРЈ на заједничкој седници оба дома.

Претседник: Ко је за овај члан 72 са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 72, са амандманом заменика Министра за Конституанту, једногласно прихваћен. Прелазимо на други део Главе VII са поднасловом б) и члан 73.

Известилац (чита):

*б) Президијум Народне скупштине
Федеративне Народне Републике Југославије*

Члан 73

Народна скупштина ФНРЈ бира Президијум Народне скупштине ФНРЈ на заједничкој седници оба дома.

Президијум Народне скупштине ФНРЈ састоји се од Претседника, шест потпретседника, два секретара и највише 30 чланова.

Претседник: Ко је за прочитани члан 73 заједно са поднасловом б) и амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 73 са поднасловом б) Главе VII и амандманом заменика Министра за Конституанту прихваћен једногласно. Прелазимо на члан 74.

Известилац (чита):

Члан 74

Президијум Народне скупштине ФНРЈ врши ове полове:

- 1) сазива заседања Народне скупштине ФНРЈ;
- 2) распушта Народну скупштину ФНРЈ у случају несагласности домова о законском предлогу;
- 3) расписује изборе за Народну скупштину ФНРЈ;

4) оцењује сагласност закона република са Уставом ФНРЈ и савезним законима, уз накнадну потврду Народне скупштине ФНРЈ, а на захтев Владе ФНРЈ, президијума народних скупштина република, Врховног суда ФНРЈ, јавног тужиоца ФНРЈ и по сопственој иницијативи;

5) даје обавезна тумачења савезних закона;

6) проглашује изгласане законе; издаје указе;

7) врши право помиловања према прописима закона;

8) додељује одликовања и почасна звања Федеративне Народне Републике Југославије према прописима савезног закона;

9) ратификује међународне уговоре;

10) поставља и опозива на предлог Владе ФНРЈ амбасадоре, изванредне посланике и опуномоћене министре у страним државама;

11) прима акредитивна и опозивна писма код њега акредитованих дипломатских претставника страних држава;

12) проглашује општу мобилизацију и ратно стање у случају оружаног напада на Федеративну Народну Републику Југославију, или у случају потребе непосредног извршења међународних обавеза Федеративне Народне Републике Југославије према међународној организацији мира или некој савезничкој земљи;

13) оставља и разрешава на предлог председника Владе ФНРЈ поједине чланове Владе у времену између два заседања Народне скупштине ФНРЈ, уз накнадну потврду Народне скупштине ФНРЈ;

14) одређује заменике члановима Владе на предлог председника Владе ФНРЈ;

15) на предлог Претседника Владе ФНРЈ мења, спаја и укида постојећа министарства и комисије у времену између заседања Народне скупштине ФНРЈ и уз њену накнадну потврду;

16) одређује на предлог Владе ФНРЈ која предузећа и установе имају општедржавни значај и долазе под непосредну управу Савезне владе;

17) расписује народни референдум у питањима из надлежности Федеративне Народне Републике Југославије на основу одлуке Народне скупштине ФНРЈ или на предлог Владе ФНРЈ;

Указе Президијума Народне скупштине ФНРЈ потписују Претседник и секретар.

Претседник: Члан 74, сем почетне реченице и завршне алинеје, састоји се из 17 тачака. Сагласно нашим прописима, позивам Скупштину да о члану 74 гласамо у целини. Ко је за члан 74 заједно са амандманима заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 74, са амандманима заменика Министра за Конституанту, у целости примљен. Прелазимо на члан 75.

Известилац (чита):

Члан 75

Президијум Народне скупштине ФНРЈ за свој рад одговара Народној скупштини ФНРЈ. Народна скупштина ФНРЈ може опозвати Президијум и изабрати нов, као и разрешити дужности поједине чланове и изабрати нове и пре истека времена за које су изабрани.

Претседник: Ко је за члан 75 онако како га је прочитао известилац, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 75, са амандманом заменика Министра за Конституанту, једногласно прихваћен. Молим известиоца да прочита члан 76 по предлогу Уставотворног одбора.

Известилац (чита):

Члан 76

У случају распуштања Народне скупштине ФНРЈ Президијум врши дужност све до избора новог Президијума Народне скупштине ФНРЈ.

Новоизабрана Народна скупштина ФНРЈ састаје се најдоцније месец дана од дана извршених избора.

Претседник: Ко је за члан 76, са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 76 прихваћен једногласно.

Прелазимо на Главу VIII — Савезни органи државне управе. И по овој глави постоје амандмани заменика Министра за Конституанту. Молим повереника Владе да их прочита и образложи.

Повереник Владе (чита): У Глави VIII, члан 78, у другом ставу, трећи ред, брише се реч „обавезна“, а после речи „упутства“ умећу се речи „и наредбе“.

Појам упутства сам по себи изражава обавезност, па је, према томе, брисана реч непотребна. Речи „и наредбе“ омашком су биле изостављене те су стога унесене у нови текст.

У последњем ставу, први ред, после речи „упутства“, ставља се запета и умеће реч „наредбе“. Ова реч је редакцијском омашком изостала из текста.

У члану 80, у другом ставу, трећи ред, после речи „буџета“ умећу се речи: „утврђује и остварује годишње привредне планове“ и додаје се тачка и запета.

Ова допуна даје у надлежност Савезној влади право да у оквиру вишегодишњих општедржавних планова саставља и остварује годишње планове ради извођења општег плана.

У истом ставу, трећи ред одоздо, испред речи „комисије“ ставити реч „комитете“ и додати запету. Ова је реч редакцијском омашком изостала.

У члану 85, у другом ставу, први ред, уместо речи „комисије“ треба ставити „председник Савезне планске комисије и председник Савезне контролне комисије“.

У четвртном реду истог става, после речи „уредаба“ ставља се запета, а свеза „и“ брише и после речи „упутстава“ умећу се речи „и наредба“. Овом променом одређено је јасније ко од стране комисија Савезне владе доноси правилнике и остале прописе, док је уношење речи „наредаба“ извршено у складу са другим ставом члана 78, у коме су одређене врсте општих прописа које доноси Савезна влада.

У трећем ставу истог члана, други ред, после речи „уредаба“ долази запета и брише се свеза „и“, а у трећем реду после речи „упутстава“ умећу се речи „и наредаба“. Ова промена само нужно саображава овај пропис са истим нормама из другог става члана 78.

У члану 86, у првом ставу, место речи „савезна“ треба ставити „општесавезна“. У истом смислу треба у другом ставу реч „Савезна“ заменити речју „Општесавезна“.

У члану 87, у вези са предложеном променом у чл. 86, уместо речи „савезна министарства“, у почетку првог и другог става треба ставити „Општесавезна“.

У члану 89, у првом ставу, други ред, место речи „за подручје“ ставити „на подручју“. Ова стилска промена уноси већу јасноћу у овај пропис.

У другом ставу, други ред, место речи „у другим грамама“ стављају се речи „за друге послове“. Овом се про-

меном одређеније изражава идеја овог прописа, по којој се и у оквиру постојећих органа државне управе могу оснивати комитети.

Претседник: Ако ко од народних посланика жели да узме реч у појединачној дискусији о Глави VIII, нека се јави. (Нико се не јавља). Онда молим известиоца да прочита члан 77 заједно са насловом.

Известилац (чита):

Г л а в а VIII

САВЕЗНИ ОРГАНИ ДРЖАВНЕ УПРАВЕ

Члан 77

Највиши извршни и управни орган државне власти Федеративне Народне Републике Југославије јесте Влада ФНРЈ.

Владу ФНРЈ именује и разрешава Народна скупштина ФНРЈ на заједничкој седници оба дома.

Влада ФНРЈ одговара и полаже рачун о своме раду Народној скупштини ФНРЈ. У времену између два заседања Народне скупштине ФНРЈ Влада је одговорна и полаже рачун о свом раду Президијуму Народне скупштине ФНРЈ.

Претседник: Ко је за члан 77 заједно са насловом Главе VIII, онако како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 77 са насловом Главе VIII једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 78.

Известилац (чита):

Члан 78

Влада ФНРЈ ради на основу Устава и савезних закона.

Влада ФНРЈ доноси уредбе за примену закона и уредбе на основу законског овлашћења, као и упутства и наредбе ради извршења савезних закона. Она се стара о извршењу савезних закона и контролише њихово спровођење.

Уредбе, упутства, наредбе и решења Владе ФНРЈ потписују претседник Владе и надлежни министар.

Претседник: Ко је за члан 78, са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 78 са амандманом заменика Министра за Конституанту, једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 79.

Известилац (чита):

Члан 79

Уредбе, упутства, наредбе и решења Владе ФНРЈ обавезна су на читавој територији Федеративне Народне Републике Југославије.

Претседник: Ко је за члан 79, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 79 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 80.

Известилац (чита):

Члан 80

Влада ФНРЈ усмерава и усклађује рад својих министарстава, комисија и комитета.

Влада ФНРЈ стара се о припреми и остварењу општедржавног привредног плана и буџета; утврђује и остварује годишње привредне планове; руководи кредитним и новчаним системом; предузима све потребне мере за осигурање и заштиту уставног поретка и грађанских права; руководи општом организацијом Југословенске армије; руководи одржавањем односа са страним државама; стара се о испуњавању међународних уговора и обавеза; решава о законским предлозима појединих чланова Владе, који се подносе Народној скупштини ФНРЈ; прописује унутрашње уређење министарстава и подређених установа; оснива комитете, комисије и установе у циљу спровођења привредних, одбрамбених и културних мера.

Претседник: Ко је за члан 80 са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 80, са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Молим известиоца да прочита члан 81.

Известилац (чита):

Члан 81

Владу ФНРЈ сачињавају: Претседник, потпретседници, министри, претседник Савезне планске комисије и претседник Савезне контролне комисије.

Влада ФНРЈ може имати министре без ресора.

Претседник: Ко је за члан 81, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 81 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 82.

Известилац (чита):

Члан 82

Чланови Владе ФНРЈ полажу пре ступања на дужност заклетву пред Президијумом Народне скупштине ФНРЈ.

Претседник: Ко је за члан 82, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 82 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 83.

Известилац (чита):

Члан 83

Претседник Владе ФНРЈ претставља Владу, председава седницама и руководи радом Владе.

Претседник: Ко је за члан 83, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 83 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 84.

Известилац (чита):

Члан 84

Чланови Владе ФНРЈ кривично су одговорни за повреде Устава и закона при вршењу службене дужности.

Они одговарају за штету коју учине држави незаконитим радом.

Ближе одредбе о одговорности чланова Владе ФНРЈ прописују се савезним законом.

Претседник: Ко је за члан 84, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико.) Објављујем да је члан 84 једногласно примљен. Прелазимо на члан 85.

Известилац (чита):

Члан 85

Министри Владе ФНРЈ руководе гранама државне управе које улазе у надлежност Федеративне Народне Републике Југославије.

Министри Савезне владе, претседник Савезне планске комисије и претседник Савезне контролне комисије издају

правилнике, наредбе и упутства на основу и ради спровођења савезних закона, уредаба, упутстава и наредаба Савезне владе.

Министри се старају о правилном извршењу савезних закона, уредаба, упутстава и наредаба Савезне владе и одговарају за њихову примену у грани државне управе којом руководе.

Претседник: Ко је за члан 85 са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 85 са амандманом заменика Министра за Конституанту, једногласно примљен. Прелазимо на члан 86.

Известилац (чита):

Члан 86

Министарства Владе ФНРЈ су општесавезна или савезно-републиканска.

Општесавезна министарства су: Министарство иностраних послова; Министарство народне одбране; Министарство саобраћаја; Министарство поморства; Министарство пошта; Министарство спољне трговине.

Савезно-републиканска министарства су: Министарство финансија; Министарство унутрашњих послова; Министарство правосуђа; Министарство индустрије; Министарство рударства; Министарство трговине и снабдевања; Министарство пољопривреде и шумарства; Министарство рада; Министарство грађевина.

Претседник: Ко је за члан 86, заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 86 са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно примљен. Молим известиоца да прочита члан 87.

Известилац (чита):

Члан 87

Општесавезна министарства руководе по правилу преко сопствених органа одређеном граном државне управе непосредно на читавој територији Федеративне Народне Републике Југославије.

Општесавезна министарства могу за извршење послова своје надлежности поставити своје опуномоћенике при владама република и оснивати одељења и отсеке при народним одборима.

Претседник: Ко је за члан 87, са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 87 са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 88.

Известилац (чита):

Члан 88

Савезно-републиканска министарства руководе одређеном граном државне управе посредно преко одговарајућих министарстава у народним републикама, а непосредно могу управљати само одређеним пословима, предузећима и установама општедржавног значаја.

Претседник: Ко је за члан 88, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 88 једногласно прихваћен. Молим известиоца да прочита члан 89.

Известилац (чита):

Члан 89

При Влади ФНРЈ постоје комитети на подручју просвете и културе, народног здравља и социјалног старања, ради општег руководства у тим гранама државне управе.

Овакви комитети могу се оснивати и за друге послове државне управе.

Претседник: Ко је за члан 89 заједно са амандманом Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 89 онако како је прочитан једногласно прихваћен.

Пошто дневни ред није исцрпен, то питам Скупштину да ли се слаже да се данашња седница закључи? Одобрава ли Скупштина? (Одобрава). Са вашим пристанком данашњу седницу закључујем и наредну заказујем за сутра, 29 јануара 1946 године, у 16 часова, са дневним редом: продужење претреса нацрта Устава у* појединоцима.

(Седница је закључена у 20 часова).

Једанаеста редовна седница

(29 јануара 1946)

Почетак у 11,25 часова.

Претседавао председник Владимир Симић.

Претседник: Отварам једанаести редовни састанак Савезне скупштине Уставотворне скупштине. Записник данашњег састанка водиће секретар Воја Лековић. Изволите саслушати записник прошле седнице.

Секретар Воја Лековић чита записник десетог редовног састанка од 28 јануара 1946 године.

Претседник: Има ли ко какву примедбу на прочитани записник? (Нема). Пошто примедаба нема, објављујем да је записник оверен.

Изволите чути молбе народних посланика за отсуства: Радован Грујић моли десет дана боловања према приложеном лекарском уверењу; Лазар Колишевски моли 15 дана отсуства ради свршавања неодложних послова; Стеван Јовичић моли пет дана отсуства због болести и Цветко Узуновски моли десет дана отсуства ради хитних послова. Одобрава ли Скупштина тражена боловања и отсуства? (Одобрава). Објављујем да су тражена отсуства и боловања одобрена.

Прелазимо на дневни ред: продужење претреса у појединостима нацрта Устава Федеративне Народне Републике Југославије. На реду је претрес у појединостима Главе IX. У овој глави има амандмана. Молим повереника Владе да да образложење.

Повереник Владе др Јован Ђорђевић: У Глави IX постоје два амандмана и то за члан 90 и за члан 94.

У члану 90, у првом ставу, први ред, уместо речи „Највиши” треба ставити „Врховни”. Овде се ради о Народној скупштини која је врховни орган државне власти републике. Ова промена је у сагласности са чланом 50.

У члану 94, у првом реду става првог и става другог место речи „Претседништво” треба ставити „Президијум”, односно место речи „Претседништва” треба ставити „Президијума”. Ова промена је у складу са извршеним променама у називу органа врховне државне власти у ранијим члановима.

Претседник: Да ли ко од народних посланика жели да говори? (Нико). Пошто се нико не јавља за реч, молим информациоца да прочита члан 90 заједно са насловом Главе IX.

Известилац Моша Пијаде (чита):

Г л а в а IX

НАЈВИШИ ОРГАНИ ДРЖАВНЕ ВЛАСТИ НАРОДНИХ РЕПУБЛИКА

Члан 90

Врховни орган државне власти народних република јесте Народна скупштина републике.

Народну скупштину републике бирају грађани републике на време од четири године према прописима Устава и закона републике.

Претседник: Ко је за члан 90 са амандманом заступника Министра за Конституанту и насловом Главе IX, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 90 са насловом Главе IX и амандманом заступника Министра за Конституанту прихваћен једногласно. Прелазимо на члан 91.

Известилац (чита):

Члан 91

Народна скупштина републике врши у име народа суверена права републике на основу Устава републике у сагласности са Уставом ФНРЈ. Она врши све послове из надлежности републике уколико Уставом републике нису пренети у надлежност Президијума Народне скупштине републике или Владе републике.

Претседник: Ко је за члан 91 како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 91 прихваћен једногласно. Прелазимо на члан 92.

Известилац (чита):

Члан 92

Законодавну власт у републици врши искључиво Народна скупштина републике.

Претседник: Ко је за члан 92, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 92 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 93.

Известилац (чита):

Члан 93

Народна скупштина републике бира за руковођење седницама председника, потпредседника и секретаре.

Претседник: Ко је за члан 93, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 93 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 94.

Известилац (чита):

Члан 94

Народна скупштина бира Президијум Народне скупштине републике, који се састоји од Председника, једног или више потпредседника, Секретара и чланова, чији број одређује Устав републике.

Надлежност Президијума Народне скупштине републике одређује се Уставом републике.

Претседник: Ко је за члан 94 са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 94 са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 95.

Известилац (чита):

Члан 95

Народна скупштина републике именује и разрешава Владу републике.

Претседник: Ко је за члан 95, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 95 једногласно прихваћен. Прелазимо на претрес Главе X — Органи државне управе народних република.

У Глави X, као што се види, предложене су мање измене амандманима заменика Министра за Конституанту. Молим повереника Владе др Ђорђевића да их образложи.

Повереник Владе: У члану 97, у ставу првом, четврти ред, после речи „уредаба“ ставља се запета, свеза „и“ брише се, а после речи „упутстава“ умећу се речи „и наредба“.

Исто тако у другом ставу, трећи ред, после речи „уредаба“ ставља се запета, свеза „и“ брише се, а после речи „упутстава“ умећу речи „и наредба“. У петом реду истог става, испред речи „упутства“ треба брисати реч „обавезна“, а после речи „упутства“ уметнути речи „и наредбе“.

Ове промене, и у једном и у другом ставу, извршене су саобразно одговарајућој промени у ставу другом члана 78.

У члану 98, у првом ставу, четврти ред, после речи „уредаба“ ставља се запета, свеза „и“ на почетку петог реда брише се, а после речи „упутстава“ у истом реду умећу се речи „и наредба“.

Исто тако у другом ставу, трећи ред, после речи „уредаба“ ставља се запета, свеза „и“ брише се, а после речи „упутстава“ умећу се речи „и наредба“.

Ове су промене изазване одговарајућим променама у другом ставу члана 78 и у члану 97.

Члан 102, у првом ставу, први ред, уместо речи „оснивају се“ треба ставити „одређују се“.

Овим стилским изменама постиже се адекватније изражавање идеје ових прописа, нарочито у вези са ставом у коме ће Президијум имати могућности мењања и везивања постојећих министарстава.

У другом ставу, први и претпоследњи ред, саобразно предложеној промени, уместо речи „Претседништво Народне скупштине републике“ треба ставити „Президијум Народне скупштине републике“, а место речи „Претседништва Народне скупштине ФНРЈ“ ставити „Президијума Народне скупштине ФНРЈ“.

Претседник: Жели ли ко од народних посланика да узме реч у дискусији о Глави X? Пошто се нико не јавља за реч, молим известиоца да прочита Главу X заједно са насловом.

Известилац (чита):

Глава X

ОРГАНИ ДРЖАВНЕ УПРАВЕ НАРОДНИХ РЕПУБЛИКА

Члан 96

Највиши извршни и управни орган државне власти народне републике јесте Влада народне републике.

Влада народне републике одговорна је Народној скупштини републике, којој полаже рачун о свом раду. У времену између два заседања Народне скупштине, Влада републике одговара и полаже рачун о своме раду Президијуму Народне скупштине републике.

Претседник: Ко је за члан 96 са насловом Главе X онако како је прочитао известилац, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 96 са насловом Главе X прихваћен једногласно. Молим известиоца да прочита члан 97 по извештају Одбора и са изменама из амандмана заменика Министра за Конституанту.

Известилац (чита):

Члан 97

Влада републике ради на основу Устава ФНРЈ, Устава републике, савезних закона, закона републике и на основу уредаба, упутстава и наредаба Савезне владе.

Влада републике доноси уредбе за примену савезних закона, закона републике, уредаба, упутстава и наредаба Савезне владе; доноси уредбе на основу законског овлашћења као и упутства и наредбе ради извршења савезних закона и закона републике и контролише њихово спровођење.

Претседник: Ко је за члан 97 онако како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нико). Објављујем да је члан 97 са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 98.

Известилац (чита):

Члан 98

Министри републике имају право да издају правилнике, наредбе и упутства на основу и ради извршења савезних

закона, закона републике као и уредаба, упутстава и наредаба Савезне владе и Владе републике.

Министри републике се старају о правилном извршењу савезних закона, закона републике, као и уредаба, упутстава и наредаба Савезне владе и Владе републике.

Претседник: Ко је за члан 98 онако како је прочитан са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 98 са амандманом заменика Министра за Конституанту прихваћен једногласно. Прелазимо на члан 99 према извештају Одбора.

Известилац (чита):

Члан 99

Министарства републике су савезно-републиканска или републиканска.

Претседник: Ко је за члан 99, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 99 примљен једногласно. Прелазимо на члан 100.

Известилац (чита):

Члан 100

Савезно-републиканска Министарства у народним републикама руководе одређеном граном државне управе и врше поред послова из сопствене надлежности и послове савезно-републиканских министарстава Савезне владе, на основу њихових правилника, упутстава, наредаба и решења.

Претседник: Ко је за члан 100, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 100 примљен једногласно. Прелазимо на члан 101.

Известилац (чита):

Члан 101

Републиканска министарства руководе самостално одређеном граном државне управе из надлежности народне републике.

Претседник: Ко је за прочитани члан 101, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 101 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 102.

Известилац (чита):

Члан 102

Министарства републике одређују се Уставом републике у сагласности са Уставом ФНРЈ.

Президијум Народне скупштине републике може мењати, спајати и укидати постојећа министарства у сагласности са Уставом ФНРЈ, Уставом републике, савезним законима и одлукама Президијума Народне скупштине ФНРЈ.

Претседник: Ко је за члан 102 са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 102 са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен.

Прелазимо на Главу XI — Органи државне власти аутономних покрајина и аутономних области.

У овој глави, као што се види из извештаја који имате пред собом, има само измена у падежу у чл. 105. Нема никаквих других амандмана. Према томе, није потребно никакво објашњење. Ко од посланика жели да учествује у дискусији, нека се јави за реч. Пошто се нико не јавља, молим известиоца да прочита члан 103 заједно са насловом Главе XI.

Известилац (чита):

Глава XI

ОРГАНИ ДРЖАВНЕ ВЛАСТИ АУТОНОМНИХ ПОКРАЈИНА И АУТОНОМНИХ ОБЛАСТИ

Члан 103

Права и делокруг аутономије аутономних покрајина и аутономних области одређују се Уставом републике.

Претседник: Ко је за члан 103 заједно са насловом Главе XI, како је известилац прочитао, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 103 заједно са насловом Главе XI прихваћен једногласно. Прелазимо на члан 104.

Известилац (чита):

Члан 104

Статут аутономне покрајине односно аутономне области доноси у сагласности са Уставом ФНРЈ и Уставом репу-

блике највиши орган државне власти аутономне покрајине или аутономне области, а потврђује га Народна скупштина републике.

Претседник: Ко је за члан 104, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 104 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 105.

Известилац (чита):

Члан 105

Највиши орган државне власти аутономне покрајине јесте Народна скупштина аутономне покрајине, коју бирају грађани аутономне покрајине на време од три године и која се састаје према одредбама Устава републике.

Народна скупштина аутономне покрајине бира Главни извршни одбор аутономне покрајине као свој извршни и управни орган.

Претседник: Ко је за члан 105, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нико). Објављујем да је члан 105 према извештају Уставотворног одбора и поднетом амандману заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 106.

Известилац (чита):

Члан 106

Највиши орган државне власти аутономне области јесте Обласни народни одбор, који бирају грађани аутономне области на време од три године и који одржава своје скупштине према одредбама Устава републике.

Обласни народни одбор бира Обласни извршни одбор као свој извршни и управни орган.

Претседник: Ко је за члан 106 како га је известилац прочитао, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 106 прихваћен једногласно.

Прелазимо на претрес у појединостима Главе XII. У овој глави има амандмана заменика Министра за Конституанту. Молим повереника Владе др Јована Ђорђевића да их изложи.

Повереник Владе: Наслов ове главе мења се и гласи: „Органи државне власти административно-територијалних

јединица". Ова језичка измена уствари је принципијелне природе, јер она хоће терминолошки да покаже да су органи државне власти наших административно-територијалних јединица истовремено органи државне власти и органи власти тих јединица.

Ранија формулација могла би претпоставити двојство у линији власти. Ово сад потврђује јасно саму концепцију нашега Устава.

У члану 107, саобразно предложеној промени назива Главе XII, треба свуда променити локалну детерминацију посесивном. Према томе, први став овога члана треба да гласи у новој стилизацији:

„Органи државне власти места (села, мањих градова), срезова, градских реона, градова, округа и области јесу народни одбори”.

У другом ставу, у првом реду, место речи „у местима” ставити „места”.

У трећем ставу истог члана, други ред, уместо речи „рејона” треба ставити „реона”.

Ова последња исправка узвршена је ради уједначена правописа.

У члану 108, у другом ставу, трећи ред, уместо речи „Устава” треба ставити „савезног Устава, Устава републике, савезних закона” и ставити запету, а после речи „закона” уметнути реч „републике”.

Промена је извршена у смислу прецизирања да општи прописи народних одбора морају бити саображени, како савезном Уставу тако и Уставу републике, савезним законима и законима републике.

У члану 110, у првој реченици првог става, други ред, после речи „селима” ставља се запета.

Промена је чисто из разлога интерпункције.

Други став истог члана мења се и гласи: „Извршне одборе бирају народни одбори из своје средине”.

Предложена измена само општијим прописом изражава оно што је у првобитном тексту било нормирано проширењем овог прописа у непотребна рашчлањавања.

У члану 113, у првом реду, место речи „наредбодавни” долази реч „управни”, а исто тако у четвртном реду место речи „наредбодавним” долази реч „управним”.

Овим су само исправљене редакциске омашке.

У члану 114, у првом и другом реду, уместо речи „руковођење” ставља се реч „вођење”.

Ова промена је предложена и у предлогу уставотворних одбора, са којим се Министарство за Конституанту већ сложило.

Претседник: Ко од народних посланика жели да говори о овој глави? (Нико се не јавља). Онда молим известиоца да прочита члан 107.

Известилац (чита):

Г л а в а XII

ОРГАНИ ДРЖАВНЕ ВЛАСТИ АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРИТОРИЈАЛНИХ ЈЕДИНИЦА

Члан 107

Органи државне власти места (села, мањих градова), срезова, градских реона, градова, округа и области јесу народни одбори.

Народне одборе места бирају грађани за време од две године, а народне одборе срезова, градских реона, градова, округа и области бирају грађани на три године.

Народни одбори срезова, градских реона, градова, округа и области одржавају своје редовне скупштине у роковима које прописује Устав народне републике.

Претседник: Ко је за члан 107 са насловом Главе XII и амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 107 са насловом Главе XII, како је известилац прочитао, прихваћен једногласно. Прелазимо на члан 108.

Известилац (чита):

Члан 108

Народни одбори руководе радом потчињених органа управе и привредном и културном изградњом у своме делокругу; обезбеђују заштиту јавног поретка, испуњавање закона и чување права грађана; утврђују свој буџет.

Народни одбори доносе у оквиру своје надлежности опште прописе (одлуке) на основу савезног Устава, Устава републике, савезних закона, закона републике и општих прописа виших органа државне власти.

Претседник: Ко је за члан 108, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 108 са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 109.

Известилац (чита):

Члан 109

Народни одбори су дужни да се у извођењу општих и месних задатака ослањају на иницијативу и широко учешће народних маса и на организације радног народа.

Претседник: Ко је за члан 109, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 109 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 110.

Известилац (чита):

Члан 110

Извршни и управни органи народних одбора, осим у мањим селима, јесу извршни одбори. Извршни одбор сачињавају претседник, потпретседник, секретар и чланови.

Извршне одборе бирају народни одбори из своје средине.

Претседник: Ко је за прочитати члан 110, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 110 према извештају Уставотворног одбора и поднетом амандману заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 111.

Известилац (чита):

Члан 111

Извршни орган народног одбора у мањим селима сачињавају претседник и секретар.

Претседник: Ко је за члан 111, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 111 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 112.

Известилац (чита):

Члан 112

Месни народни одбор сазива у законски предвиђеном року месни збор бирача, коме полаже рачун о свом раду. Права и дужности месног збора бирача одређује закон.

Претседник: Ко је за члан 112, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 112 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 113.

Известилац (чита):

Члан 113

Извршни и управни органи народних одбора потчињени су како своме народном одбору тако и извршним и управним органима виших органа државне власти.

Претседник: Ко је за члан 113 са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 113 једногласно усвојен онако како је прочитан. Прелазимо на члан 114.

Известилац (чита):

Члан 114

Народни одбор може имати за вођење појединих грана управе одељења односно отсеке, који стоје под руководством извршног одбора. Одељења и отсеци потчињени су у свом раду извршном одбору, а истовремено и одговарајућем одељењу вишег народног одбора и надлежном министарству републике.

Претседник: Ко је за члан 114 са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 114 према предлогу Уставотворног одбора и поднетом амандману заменика Министра за Конституанту, једногласно прихваћен. Прелазимо на наслов Главе XIII — Народни судови, и члан 115.

Пошто и овде постоје извесни амандмани заменика Министра за Конституанту, молим повереника Владе др Јована Ђорђевића да их образложи.

Повереник Владе: У члану 116 брише се последњи став. Изостављање овог прописа је оправдано, јер он не улази у уставну материју.

У члану 119 други став мења се и гласи:

„Већа среског и окружног суда, кад суде у првом степеноу, састоје се од судија и судија-поротника, који су у суђењу равноправни”.

Ова промена је чисто стилистичка и састоји се у томе што се у новој стилизацији говори о већима у множини.

У члану 120, у првој реченици, 2 и 3 ред, уместо речи „језику републике, аутономне покрајине или аутономне области” треба ставити „језицима република, аутономних покрајина и аутономних области”. Према овој промени боље се изражава идеја равноправности језика.

У вези са овом променом и ради боље стилизације следеће две реченице истог члана треба да гласе:

„Грађани који не знају језик на коме се води поступак могу се служити својим језиком. Тим грађанима ће се обезбедити право да се упознају са целокупним материјалом и да прате рад суда преко преводиоца”.

Ова промена саглашава овај став са претходном променом, а у исто време постиже још већи еластичитет у формулацији овога прописа.

У члану 121, у првом ставу, други ред, уместо речи „у” ставити реч „на”. Промена је чисто стилска.

У члану 122, у првом ставу, други ред, после речи „Федеративне” треба уметнути реч „Народне”, која је омашком изостала.

Претседник: Ко од народних посланика жели да узме реч у дискусији по претресу у појединостима Главе XIII? (Нико се не јавља). Пошто се нико не јавља за реч, молим известиоца да прочита члан 115 са насловом Главе XIII.

Известилац (чита):

Глава XIII

НАРОДНИ СУДОВИ

Члан 115

Органи правосуђа у Федеративној Народној Републици Југославији јесу: Врховни суд ФНРЈ, врховни судови република и аутономних покрајина, окружни и срески судови.

Савезним законом одређује се устројство и надлежност војних судова.

Законом се могу оснивати посебни судови за одређене врсте спорова.

Претседник: Ко је за члан 115 са насловом Главе XIII како је прочитао известилац, нека дигне руку. (Сви дижу

руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 115 са насловом Главе XIII прихваћен једногласно. Прелазимо на члан 116.

Известилац (чита):

Члан 116

Судови су у изрицању правде независни и суде по закону.

Судови су одвојени од управе у свим степенима.

Виши судови имају у границама закона право надзора над нижим судовима.

Претседник: Ко је за члан 116, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 116 према извештају Уставотворног одбора и поднетом амандману заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 117.

Известилац (чита):

Члан 117

Судови изричу правду у име народа.

Претседник: Ко је за члан 117, како га је прочитао известилац, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 117 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 118.

Известилац (чита):

Члан 118

Расправљање пред судовима врши се по правилу јавно.

Одлуке једног суда може изменити само надлежни виши суд.

Окривљенику је обезбеђено право одбране пред судом.

Претседник: Ко је за члан 118, како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 118 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 119.

Известилац (чита):

Члан 119

Сви судови суде по правилу у већу.

Већа среског и окружног суда, кад суде у првом степену, састоје се од судија и судија-поротника, који су у суђењу равноправни.

Претседник: Ко је за члан 119 са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 119 са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 120.

Известилац (чита):

Члан 120

Поступак пред судовима води се на језицима република, аутономних покрајина и аутономних области где се суд налази. Грађани који не знају језик на коме се води поступак могу се служити својим језиком. Тим грађанима ће се обезбедити право на упознавање са целокупним материјалом и праћење рада суда преко преводиоца.

Претседник: Ко је за члан 120, који је прочитан са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 120 са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 121.

Известилац (чита):

Члан 121

Судије Врховног суда ФНРЈ бира и разрешава Народна скупштина ФНРЈ на заједничкој седници оба дома.

Судије Врховног суда републике, односно аутономне покрајине, бира и разрешава Народна скупштина републике односно Народна скупштина аутономне покрајине.

Судије и судије-поротнике окружног суда у округу или граду бира и разрешава Народни одбор округа или града на својој скупштини.

Судије и судије-поротнике среског суда у срезу или граду бира и разрешава Народни одбор среза или града на својој скупштини.

Претседник: Ко је за члан 121, који је прочитан са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека

дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 121 једногласно прихваћен онако како је прочитан. Прелазимо на члан 122.

Известилац (чита):

Члан 122

Врховни суд ФНРЈ је највиши орган правосудја Федеративне Народне Републике Југославије.

Савезним законом одређује се у којим ће случајевима Врховни суд ФНРЈ судити у првом а у којим случајевима у другом степену.

Претседник: Ко је за члан 122, онако како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 122 са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 123.

Известилац (чита):

Члан 123

Врховни суд ФНРЈ оцењује законитост правоснажних одлука свих судова у Федеративној Народној Републици Југославији у погледу примене савезних закона.

Врховни судови република и аутономних покрајина оцењују законитост правноснажних одлука свих судова републике, односно судова аутономне покрајине.

Претседник: Ко је за члан 123 онако како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 123 прихваћен једногласно.

Прелазимо на претрес Главе XIV.

Код ове главе има врло мало измена. Молим повереника Владе да их прочита.

Повереник Владе: У овој глави има само неколико предлога за измену, који су углавном техничке и стилске природе.

У члану 124, у претпоследњем реду, испред речи „република“ треба уметнути реч „народних“. Ова реч је штампарском грешком изостављена у тексту, а налази се и у предлогу Уставотворног одбора.

У члану 127, у другом реду, после речи „жалбе“ долази запета и брише се свеза „и“. Исто тако у четвртом реду, после речи „пођења“ ставља се запета.

Поправке су чисто стилске, ради побољшања самог текста.

У петом реду истог члана треба брисати реч „искључиво“.

Брисање ове речи оставља већу слободу законодавству да доцније регулише једно интересантно и важно право по нашем Уставу, које је дато овде јавном тужиоцу, а које ће моћи доцније вероватно да буде пренето у надлежност других органа, рецимо председника врховних судова. Отуда је реч „искључиво“ испуштена из члана 127 да не би претстављала брану за даљу еволуцију ове установе.

Претседник: Жели ли ко од народних посланика да учествује у дискусији о овој глави у појединостима? (Нико се не јавља за реч). Пошто се нико не јавља, молим известиоца да прочита члан 124 са насловом Главе XIV.

Известилац (чита):

Г л а в а XIV

ЈАВНО ТУЖИОШТВО

Члан 124

Јавно тужиоштво је орган Народне скупштине ФНРЈ за вршење надзора ради правилног испуњавања закона од стране свих министарстава и осталих њима потчињених управних органа и установа Федеративне Народне Републике Југославије и народних република, службених лица и свих грађана.

Претседник: Ко је за члан 124 са насловом Главе XIV и са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 124 са насловом Главе XIV, онako како је прочитан, једногласно усвојен. Прелазимо на члан 125.

Известилац (чита):

Члан 125

Јавног тужиоца ФНРЈ и његове заменике бира и разрешава Народна скупштина ФНРЈ на заједничкој седници оба дома.

Јавне тужиоце народних република и њихове заменике именује и разрешава јавни тужилац ФНРЈ.

Јавне тужиоце аутономних покрајина, аутономних области, области, округа и срезова именује и разрешава јавни тужилац републике уз потврду јавног тужисца ФНРЈ.

Претседник: Ко је за члан 125, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 125 једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 126.

Известилац (чита):

Члан 126

Јавни тужиоци су независни у своме раду и подређени су само јавном тужиоцу ФНРЈ.

Претседник: Ко је за члан 126, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 126 једногласно усвојен. Прелазимо на члан 127.

Известилац (чита):

Члан 127

Јавни тужиоци имају право подизања тужбе, жалбе, право законске интервенције у току судског и управног поступка, право кривичног гоњења, као и право подизања захтева за заштиту законитости против правноснажних одлука судова и управних органа.

Претседник: Ко је за прочитани члан 127 према извештају Уставотворног одбора и поднетом амандману заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 127 примљен онако како је прочитан. Прелазимо на члан 128.

Известилац (чита):

Члан 128

Војног тужиоца Југословенске Армије и остале војне тужиоце поставља Врховни командант Југословенске Армије.

Савезним законом одредиће се устројство и надлежност војног тужиоштва.

Претседник: Ко је за члан 128, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 128 једногласно прихваћен.

Поелазимо на претрес Главе XV. У овој глави, као што видите из извештаја, има амандмана заменика Министра за Конституанту, па молим повереника Владе да их образложи.

Повереник Владе: У члану 129, у првом реду става првог, место речи „Претседништво” треба ставити „Президијум” саобразно промени у наслову изнад члана 73.

У другом реду првог става и у првом реду другог става уместо речи „може” треба ставити „има право”. Ова стилска промена одговара више начину уставног нормирања.

У трећем реду става првог, после речи „упутства” ставља се запета и умеће реч „наредбе”. Саобразно томе, у претпоследњем реду става другог, после речи „упутствима” ставља се запета и умеће се реч „наредбама”. Све ове допуне су разумљиве и оне су доследно спровођење раније учињених промена у набрајању врста аката Владе и министара.

У члану 130, саобразно променама извршеним у претходном члану, уместо речи „може” у другом реду става првог и у првом реду става другог треба ставити речи „има право”. Исто тако, у трећем реду става првог, после речи „упутства” ставља се запета и умеће реч „наредбе”, а у претпоследњем реду другог става, после речи „упутствима” ставља се запета и умеће реч „наредбама”. Све што је речено као образложење претходног члана важи и као образложење овог члана.

У члану 131, у другом реду, уместо речи „може” треба ставити речи „има право”. Ова промена учињена је из истог разлога као и ранија промена исте врсте.

У петом реду истог члана, после речи „Уставом” а иза запете, редови који следе до краја прве реченице делимично се мењају и гласе: „...Уставом републике, савезним законима и законима републике, уредбама, упутствима и наредбама Савезне владе, односно правилницима, наредбама и упутствима савезног министра”.

Ова промена је, с једне стране, стилски боља, а с друге, јасније одређује односе између министара Савезне владе и министара владе народних република, врсту аката на којима се морају заснивати акти које доносе владе република, односно министри влада народних република.

У члану 132, сагласно извршеној промени у члану 129, из истог разлога треба у четвртом реду првог става, четвртом реду другог става и четвртом реду последњег става, уместо речи „могу“ ставити речи „имају право“. Исто тако у првом реду трећег става уместо речи „може“ треба ставити речи „има право“.

У петом реду првог става, четвртом реду прве реченице другог става, другом реду трећег става и четвртом реду последњег става треба свуда брисати реч „све“. Ова је реч сувишна и зато без штете треба да се изостави.

У трећем ставу истог члана уместо речи „Скупштина народног одбора“ треба ставити „Народни одбор“.

Ова промена не мења ништа у суштини, него само саображава ову формулацију општој концепцији о народним одборима као органима државне власти, док је скупштина само једна форма њиховог рада, а не неки нарочити орган народног одбора.

Саобразно овој измени у последњем, четвртом ставу, пети ред, треба брисати реч „скупштине“, а на крају истог става уместо речи „својој скупштини“ треба ставити „свом народном одбору, односно народној скупштини Аутономне покрајине, или Народној скупштини републике“.

И ова промена је дошла да терминолошки потврди основну теорију о одборима, коју одржавају скупштине као органи државне власти.

У члану 133, у четвртом реду прве реченице свог члана и десетом реду друге реченице, уместо речи „може“ треба ставити речи „има право“. Ова измена сагласна је изменама ове врсте у ранијим члановима.

Аналогно изменама предложеним у члану 132 и доследно схватању да су скупштине народних одбора само једна форма њиховог рада, на почетку друге реченице овог члана уместо речи „Скупштина вишег народног одбора“ треба ставити речи „Виши народни одбор“.

Претседник: Ко од народних посланика жели да говори у претресу у појединостима Главе XV, нека се јави. (Нико се не јавља). Онда молим известиоца да прочита члан 129 са насловом Главе XV.

Известилац (чита):

Г л а в а XV

ОДНОСИ ИЗМЕЂУ ОРГАНА ДРЖАВНЕ ВЛАСТИ И ОРГАНА ДРЖАВНЕ УПРАВЕ

Члан 129

Президијум Народне скупштине ФНРЈ има право поништити или укинути уредбе, упутства, наредбе и решења Савезне владе, ако нису у сагласности са Уставом и савезним законима.

Савезна влада има право поништити или укинути правилнике, наредбе, упутства и решења савезних министара, ако нису у сагласности са Уставом, савезним законима, уредбама, упутствима, наредбама и решењима Савезне владе.

Претседник: Ко је за члан 129 заједно са насловом, како је известилац прочитао и амандманима заступника Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 129 са насловом Главе XV, како је известилац прочитао, једногласно примљен. Прелазимо на члан 130.

Известилац (чита):

Члан 130

Президијум Народне скупштине републике има право поништити или укинути уредбе, упутства, наредбе и решења Владе републике, ако нису у сагласности са Уставом ФНРЈ, Уставом републике, савезним законима и законима републике.

Влада републике има право поништити или укинути правилнике, наредбе, упутства и решења министара републике ако нису у сагласности са савезним Уставом, Уставом републике, савезним законима, законима републике и уредбама, упутствима, наредбама и решењима Владе републике.

Претседник: Ко је за прочитан члан 130, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 130 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 131.

Известилац (чита):

Члан 131

У пословима из савезне надлежности, Савезна влада има право обуставити акте Владе републике и укинути акте министара републике, ако нису у сагласности са савезним Уставом, Уставом републике, савезним законима, законима републике, уредбама, упутствима и наредбама Савезне владе, односно правилницима, наредбама и упутствима савезних министара.

Под истим условима чланови Савезне владе имају право обуставити акте министара републике.

Претседник: Ко је за прочитани члан 131. нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 131 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 132.

Известилац (чита):

Члан 132

Президијум Народне скупштине републике, односно Народна скупштина аутономне покрајине и виши народни одбори имају право поништити или укинути незаконите и неправилне акте нижих народних одбора.

Влада републике, поједини њени министри и Главни извршни одбор аутономне покрајине у оквиру своје надлежности имају право поништити или укинути незаконите и неправилне акте извршних одбора. Извршни одбори виших народних одбора имају исто право према нижим извршним одборима.

Народни одбор има право поништити или укинути незаконите и неправилне акте свога извршног одбора.

Извршни одбор вишег народног одбора, односно Главни извршни одбор аутономне покрајине и Влада републике имају право обуставити од извршења незаконите и неправилне акте нижег народног одбора и предложити свом народном одбору, односно Народној скупштини аутономне покрајине или Президијуму Народне скупштине републике да их поништи или укине.

Претседник: Ко је за члан 132, који је прочитан са изменама из амандмана заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Не-

ма). Објављујем да је члан 132 онако како је прочитан једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 133.

Известилац (чита):

Члан 133

Виши народни одбор, Народна скупштина аутономне покрајине, односно Президијум Народне скупштине републике има право распустити сваки нижи народни одбор и расписати изборе за нови народни одбор. Виши народни одбор, Народна скупштина аутономне покрајине, односно Президијум Народне скупштине републике има право разрешити извршни одбор сваког нижег народног одбора и одредити избор новог извршног одбора.

Претседник: Ко је за члан 133, који је прочитан заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 133 заједно са амандманом заменика Министра за Конституанту прихваћен једногласно.

Прелазимо на претрес у појединостима Главе XVI — Југословенска армија. Ова се глава састоји из два прописа. Код ње нема никаквих амандмана па молим, ако неко од народних посланика жели да узме реч у претресу по овој глави, нека се јави.

Пошто се нико не јавља, молим известиоца да прочита члан 134 заједно са насловом Главе XVI.

Известилац (чита):

Г л а в а XVI

ЈУГОСЛОВЕНСКА АРМИЈА

Члан 134

Југословенска Армија је оружана сила Федеративне Народне Републике Југославије. Њен је задатак да обезбеђује и брани независност државе и слободу народа. Она је чувар неповредивости државних граница и служи одржавању мира и безбедности.

Претседник: Ко је за члан 134 са насловом Главе XVI, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 134 са насловом Главе XVI једногласно прихваћен.

Прелазимо на члан 135.

Известилац (чита):

Члан 135

Врховног команданта Југословенске Армије именује Народна скупштина ФНРЈ на заједничкој седници оба дома. Врховни командант руководи целокупном војном и оружаном силом Федеративне Народне Републике Југославије.

Претседник: Ко је за члан 135 како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 135 прихваћен једногласно.

Прелазимо на претрес у појединостима Трећег дела начрта Устава Федеративне Народне Републике Југославије. Код ових одредаба постоје амандмани који су дати у извештају који се налази пред вама. Молим повереника Владе да образложи амандмане.

Повереник Владе: Досадашњи члан 136 улази у Трећи део, у прелазне и завршне одредбе, као нови члан 137. Према томе, прелазне и завршне одредбе обухватају члан 136—139.

Члан 136 потребан је зато да се, са једне стране, укину сви они остаци старог законодавства који су противни нашем новом Уставу и његовом духу, а с друге стране, да се осигура континуитет онога правног поретка који се почео развијати у новој Југославији после одлука II заседања АВНОЈ-а од 29 новембра 1943 године. Тај правни поредак који је био база за изградњу овога Устава, остаје, дакле, у основи на снази, али се појединачне одредбе морају саобразити новом Уставу, јер је Устав донео низ нових одредаба које мењају наше ново законодавство. Ради тога потребно је да се ови закони саобразе Уставу, али да се уједно не прекине досадашњи правни континуитет да би даље могао наш државни апарат правилно и несметано да функционише. Ово саобраћавање мора бити извршено у једном кратком периоду од шест месеци и једним поступком који министру Савезне владе омогућује да контролише део тај посао и да га преда на коначну одлуку путем заксна од стране законодавних одбора Народне скупштине.

Досадашњи члан 136 улази у Трећи део — Прелазне и завршне одредбе — као нови члан 137. Овај члан је потре-

бан, јер општи прописи о стицању бирачког права у нашем Уставу кажу да се са осамнаестом годином стиче активно и пасивно право. Међутим, да би она лица која су оправдано као награду за учествовање у Народноослободилачкој борби добила ово право, иако су млађа од 18 година, унета је ова одредба у члан 137 да би та лица и даље задржала то право.

Министар за Конституанту накнадно је поднео један нови члан, 138, који се не налази у списку амандмана и ја ћу га сада прочитати:

„Члан 138 — Поједина постојећа министарства која нису предвиђена Уставом у саставу Савезне владе могу остати у саставу Савезне владе све док о њима не буде донета одлука у смислу члана 74 тач. 15 Устава”.

Ова прелазна одредба је потребна да би се дао већи еластичитет за састав будуће Савезне владе.

И најзад, као последњи, члан 139:

„Устав ступа на снагу проглашењем на заједничкој седници оба дома Уставотворне скупштине”.

Овај специјалан и свечан поступак проглашења већ је био предвиђен у Закону о Уставотворној скупштини и у Пословнику Уставотворне скупштине. Он је задржан овде да се у Уставу, као једном од најважнијих правних аката, да проглашењу нарочити и изванредни значај.

Претседник: Да ли ко од посланика жели да узме учешћа у дискусији? Пошто се нико не јавља, молим известиоца да прочита Трећи део и члан 136.

Известилац (чита):

Трећи део

ПРЕЛАЗНЕ И ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 136

Даном ступања Устава на снагу укидају се сви закони и други правни прописи који су противни Уставу.

Одлуке, закони и уредбе потврђене одлуком Уставотворне скупштине од 1 децембра 1945 године остају у важности док се о њима не донесе коначна одлука.

Овлашћују се законодавни одбори оба дома Народне скупштине ФНРЈ да у року од шест месеци од дана сту-

пања Устава на снагу испитају све одлуке, законе и уредбе потврђене одлуком Уставотворне скупштине од 1 децембра 1945 године, да их доведу у сагласност са Уставом и донесу законе о томе које од тих одлука, закона и уредаба остају у важности без измена, односно донесу законе о изменама и допунама тих одлука, закона и уредаба. Ови закони које донесу законодавни одбори оба дома Народне скупштине ФНРЈ проглашавају се Указом Президијума Народне скупштине ФНРЈ, с тим да се поднесу на накнадну потврду Народној скупштини ФНРЈ на њеном првом наредном заседању. Предлоге за саобраћавање Уставу одлука, закона и уредаба доставиће благовремено Претседник Владе ФНРЈ законодавним одборима.

Претседник: Ко је за члан 136 са насловом који је предложио заменик Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 136, заједно са насловом Трећег дела, који претставља амандман заменика Министра за Конституанту, прихваћен једногласно. Прелазимо на члан 137.

Известилац (чита):

Члан 137

Сва лица млађа од 18 година која су била уведена у бирачке спискове за изборе за Уставотворну скупштину задржавају стечено бирачко право.

Претседник: Ко је за члан 137 према амандману заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је члан 137 једногласно прихваћен онако како је прочитан. Прелазимо на члан 138.

Известилац (чита):

Члан 138

Поједина постојећа министарства, која нису предвиђена Уставом у саставу Савезне владе ФНРЈ могу остати у саставу Владе све док о њима не буде донета одлука у смислу члана 74 тачке 15) Устава.

Претседник: Ко је за члан 138, који у целости претставља амандман заменика Министра за Конституанту, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објав-

љујем да је члан 138 као амандман заменика Министра за Конституанту једногласно прихваћен. Прелазимо на члан 139.

Известилац (чита):

Члан 139

Устав ступа на снагу проглашењем на заједничкој седници оба дома Уставотворне скупштине.

Претседник: Ко је за члан 139 како је прочитан, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је члан 139 једногласно прихваћен према предлогу амандмана заменика Министра за Конституанту.

Још је остало само да ставим на гласање наслов који гласи:

У С Т А В

ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Ко је за овај наслов, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против? (Нико). Објављујем да је наслов Устава: „Устав Федеративне Народне Републике Југославије“ једногласно прихваћен.

На овај начин завршили смо претрес у појединостима нацрта Устава Федеративне Народне Републике Југославије и по нашем пословнику могли бисмо да пређемо на гласање у целини. Али, по члану 44, став пети пословника, Скупштина може пре но што приступи коначном гласању упутити предлог Уставотворном одбору да прегледа и проконтролише редакцију ради сагласности са новим примљеним одредбама. Ја предлажем, с обзиром на амандмане које смо прихватили и с обзиром на то да би текст у стилском погледу и у погледу интерпункције требало још прегледати, да нацрт Устава пошаљемо Одбору да га још вечерас у том смислу редакцијски заврши.

Стога питам Скупштину да ли прима овај предлог у смислу члана 44, става петог пословника. (Прима). Онда ће овај текст Устава који смо у појединачној дискусији изгласали, члан по члан, бити упућен Уставотворном одбору који ће у смислу става петог члана 44 нашег пословника имати да заврши овај посао још вечерас. На тај начин још

није завршен наш данашњи дневни ред па предлажем, у смислу чл. 36 нашег пословника, да се ова седница закључи, ако Скупштина то одобри. (Одобравање). Онда, ову седницу закључујем, а идућу заказујем за сутра, 30 јануара, у 18 часова са дневним редом: гласање у целини о нацрту Устава Федеративне Народне Републике Југославије.

Народни посланици још пре седнице добиће целокупан текст претресаног Устава онако како је у дефинитивној редакцији у Савезној скупштини усвојен.

(Седница је закључена у 18 часова).

САВЕЗНА СКУПШТИНА

Дванаеста редовна седница

(30 јануара 1946)

Почетак у 19,45 часова.

При уласку у дворану, чланове Савезне владе на челу са председником Министарског савета маршалом Југославије Јосипом Брозом Титом и Претседника Савезне скупштине народни посланици дочекују стојећи и поздрављају дугим аплаузом.

Претседавао претседник **Владимир Симић**.

Претседник: Отварам дванаести редовни састанак Савезне скупштине Уставотворне скупштине. Записник данашње седнице водиће секретар Љубчо Арсов. Изволите саслушати записник прошле седнице.

Секретар Воја Лековић чита записник једанаестог редовног састанка.

Претседник: Има ли ко од народних посланика какву примедбу на прочитани записник? (Нема). Примедаба нема, објављујем да се записник оверава.

Дневни ред данашње седнице, као што је објављено, јесте гласање у целини о нацрту Устава Федеративне Народне Републике Југославије. Пре тога дајем реч известиоцу другу Моши Пијаде да прочита извештај Редакционог одбора са завршним редакциским исправкама, одређеног од уставотворних одбора оба дома, сагласно члану 44 скупштинског пословника.

Известилац Моша Пијаде чита извештај Редакционог одбора:

САВЕЗНОЈ СКУПШТИНИ УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

На основу члана 44, става 3, Пословника Савезне скупштине и на основу овлашћења која је добио од Савезне скупштине, састао се Уставотворни одбор Савезне скупштине и изабрао из својих чланова Редакциони одбор. Редакциони одбор одмах се састао са Редакционим одбором другог дома Уставотворне скупштине и приступио је повереним задацима. Проучавајући текст Устава члан по члан, ред по ред и реч по реч, редакциони одбори су једногласно учинили потребне стилске, језичке и редакциске исправке у тексту Устава.

Прва општија исправка односи се на утврђивање назива „Савезна влада“ у термин „Влада ФНРЈ“. Ова исправка је последица саображавања утврђене терминологије у Уставу, јер остали савезни органи као што су Народна скупштина и Президијум Народне скупштине називају се Народна скупштина ФНРЈ и Президијум Народне скупштине ФНРЈ. Према томе, свуда где се говори у Уставу о „Савезној влади“, кад се обележава непосредно назив ове установе, спроведен је термин „Влада ФНРЈ“. На извесним местима задржан је назив „Савезна влада“, нарочито на местима где се ради о упоредном набрајању Савезне владе поред влада република. У вези са овим доследно су савезна Народна скупштина и Президијум Народне скупштине називани „Народна скупштина ФНРЈ“ и „Президијум Народне скупштине ФНРЈ“.

Друга општија исправка односи се на исписивање у целини скраћеног назива наше државе. Свуда у Уставу где је писало „ФНРЈ“ сада стоји „Федеративна Народна Република Југославија“ а скраћеница „ФНРЈ“ је задржана само кад се ради о обележавању установа и аката: тако, на пр., „Народна скупштина ФНРЈ“, „Устав ФНРЈ“.

Остале замене су чисто језичке, стилске и редакционе у циљу уједначења терминологије и прецизирања појмова, као и језичког усавршавања. Ове промене су следеће:

Члан 1: У шестом реду место речи „оцепљење“ долази реч „отцепљење“.

Члан 3: У трећем и четвртном реду уместо речи „на дну“ долази реч „доле“.

Члан 4: Пета реченица стилски поправљена гласи: „Звезда има правилан петокраки облик и златну (жуту) ивицу“. У следећој реченици уместо „са“ долази „с“.

Члан 5: У другом реду уместо „је“ долази „јесте“.

Члан 9: У другом ставу, последњи ред, и у трећем ставу, претпоследњи ред, брише се реч „својих“.

Члан 10: У почетку уместо речи „Противустанован је“ треба да стоји „Противан је Уставу...“.

Члан 14: У првом ставу, последњи ред, место „или“ долази „и“.

Члан 17: На крају овог члана место речи „задругама“ ставити „народним задружним организацијама“, сагласно истом термину употребљеном у члану 14.

Члан 21: У овом члану изједначени су термини „вера“ и „вероисповест“ у „вероисповест“. Стилски измењен, трећи став гласи:

„Противан је Уставу и кажњив сваки акт којим се грађанима дају привилегије или ограничавају права на основу разлике у народности, раси и вероисповести као и свако проповедање националне, расне или верске мржње и раздора“.

Члан 22: Овај члан стилски дотерао гласи: „Грађани Федеративне Народне Републике Југославије дужни су придржавати се Устава и закона“.

Члан 23: Сагласно истом термину у члану 21 реч „образовања“ замењена је речју „образованости“.

Члан 24: У трећем ставу, први ред, уместо речи „заштићује“ долази „штити“.

Члан 28: Последњи став делимично стилски поправљен гласи: „Држављани Федеративне Народне Републике Југославије уживају у страним државама заштиту Федеративне Народне Републике Југославије“.

Члан 34: У другом ставу мењају се речи „је највећи“ у „највећи је“.

Члан 36: У другом ставу, у последњем реду, између речи „као и“ и речи „одбранбене“ ставити реч „јачања“.

Члан 44: У тачки 1 ставити велико „У“ у речи „Уставом“.

Члан 57: У другом реду овог члана уместо „јесу равноправна“ долази „равноправна су“.

Члан 61: У првом ставу, други ред, уместо речи „заседавају“ долази „заседају“.

Члан 63: У првом ставу, трећи ред, реч „народни“ брише се.

Члан 67: У другом ставу, први ред, уместо речи „заседању“, долази реч „састанку“. У трећем ставу, последњи ред, место „пуномоћја“ ставити „пуномоћија“. Овако исписану реч употребити и на другим местима где је употребљена реч „пуномоћје“.

Члан 68: У првом ставу, други ред, уместо речи „од ње-них домова“ ставити речи „њен дом“.

Члан 72: У другом ставу, други ред, уместо речи „могу“ ставити реч „може“.

Овде је измењена терминологија код речи „Савезна влада“ у „Влада ФНРЈ“ као што је истакнуто у почетку овог реферата.

Сагласно учињеној измени у чл. 68, изменити у ставу другом, последњи ред, и у ставу четвртом, последњи ред, речи „од домова“ у речи „дом“.

Члан 73: У другом ставу, последњи ред, у речи „секретара“ писати велико „С“. У истом ставу, исти ред, брише се реч „два“ као редакциска грешка.

Члан 74: У тачки 4, у речи „јавног тужиоца ФНРЈ“ почетно слово прве речи писати великим „Ј“. У тачки 13, у речи „претседника“ ставити велико „П“. Иста исправка је учињена у тачки 14.

Сагласно измени у чл. 73, у другом ставу, реч „секретар“ писати великим „С“.

Члан 76: У другом ставу, последњи ред, уместо речи „од дана“ ставити реч „после“.

Члан 78: У трећем ставу, други ред, реч „претседник“ писати великим „П“.

Члан 107: У другом ставу, други ред, уместо „за“ писати „на“.

Члан 109: У првом реду, уместо „су дужни“ ставити „дужни су“.

Члан 111: У првом и другом реду, уместо речи „у мањим селима“ ставити „мањих села“.

Члан 120: Последња реченица овог члана стилски се мења и гласи: „Тим грађанима обезбеђује се право да се упознају с целокупним материјалом и да преко преводиоца прате рад суда“.

Члан 121: У трећем ставу, последњи ред, и у четвртом ставу, претпоследњи и последњи ред, бришу се речи „на својој скупштини“. Овим брисањем прописи овога члана саображавају се са одговарајућим одредбама Устава.

Члан 123: У другом ставу, трећи ред, уместо речи „правноснажних“ ставити реч „правоснажних“.

Члан 125 и 126: У другом ставу, трећи ред, и у трећем ставу, трећи и четврти ред члана 125 и у другом реду члана 126, речи „јавни“, „јавног“ и „јавном“ писати великим „Ј“.

Члан 127: У другом реду брисати запету и ставити „и“, а у претпоследњем реду уместо „правноснажних“ ставити „правоснажних“.

Члан 128: У првом ставу, први ред и трећи ред, реч „Армије“ писати малим „а“.

Члан 129: У другом ставу, трећи ред, уместо речи „Савезних министара“ ставити „чланова Савезне владе“. Исправка је ради саглашавања са чланом 85.

Члан 131: Извршити исту промену као у члану 129.

Члан 134 и 135: У првом реду члана 134, у другом реду члана 135, у речима „Армија“ и „Армије“ писати мало „а“.

Члан 136: У четвртој реченици уместо речи „проглашавају“ ставити реч „проглашују“, а у истој реченици, у следећем реду, после запете уместо речи „с тим да се поднесу на накнадну потврду“ ставити „и подносе на потврду“.

Члан 138: У првој реченици, на крају другог реда, брисати реч „Савезне“ а реч „владе“ писати великим „В“.

Поред овога у тексту Устава на појединим местима чињене су мале ортографске промене изостављањем запета или додавањем запета или изменом понеког слова.

29 јануара 1946 године

Београд

За Редакциони избор:

Моша Пијаде, с. р., Владимир Симић, с. р.,
др Макс Шиндерл, с. р., Милош Минић, с. р.,
Милош Рашовић, с. р.

Претседник: Прима ли Скупштина прочитани извештај и у њему делимично редакциске, делимично стилиске и неке граматичке поправке? (Прима). Има ли ко против? (Нема). Нико није против. Објављујем да је извештај Редакционог одбора примљен са свим поправкама и исправкама које су наведене.

Пошто је Скупштина прихватила ове редакциске исправке прелазимо на гласање за коначан текст Устава у

целини. Гласање се врши поименично са за и са против. Молим секретара да изврши прозивку народних посланика.

Секретар Воја Лековић прозива посланике и они гласају:

Гласали су за: Аголи Неџат, Алексоски Борис, Андрић Ратомир, Антић Милоје, Антолић Фрањо, Антуновић Риста, Апостолов Васко, Арсов Љубчо, Аугустинов Мата, Бабић Антун-Туна, Бакарић др Владимир, Бакрач Јозо, Банак Јосип, Баричевић Перо, Белинић Марко, Беловуковић Милан, Бериша Рифат, Бећирић Тодор, Блажевић Јаков, Богданов Душан, Богданов В. Ђура, Божовић Д. Никола, Боројевић Јован, Борштнар Јоже, Бохинц Андреј, Бошковић Ђорђе, Бреџељ др Маријан, Бркић Душан, Бркић Звонко, Броз Јосип Тито, Бубањ Андрија, Буљан Вице, Бурић Хасан, Бурзевски Ванчо, Бутозан др Васо, Василев Ѓјорџи, Вејновић Светозар, Веселинов Јован, Веселинов-Мунђан Станка, Видовић Никола, Виловић Мустафа, Випотник Албин, Влатковић Немања, Влахов Димитар, Војновић Петар, Војковић Томо, Вркљан Анте, Вујичић Милорад, Вукадиновић Ђуро, Вукашиновић Иван, Вукмановић Светозар, Вулин Сава, Вучковић Сретен, Гаџи Фрањо, Гајиновић Вујица, Гајић Гојко, Гајић Радосав, Гашпар Јан, Геренчевић Павле, Гигов Страхил, Гиздић Драго, Глухић Омер, Година Фердо, Госпић Светолик, Гранђа Иван, Гранфил Тома, Грбић Чедо, Гргурић др Јаков, Гретић Ивица, Грк Душан, Грубић Чедо, Груловић Аћим, Дамњановић Божидарка, Даниловић Угљеша, Девеџић Душан, Дорошки др Јован, Дошен Илија, Драгин Радивој, Драушник Јурица, Ђермановић Живота, Ђорговски Васил, Ђукић Пана, Ђурђевић Чедо, Ђурић Љубодраг, Ђурић Момчило, Ђуровић Лазар, Ђуровић Михаило, Ерчић Живко. Жижа др Александар, Жујовић Сретен, Зековић Вељко, Зечевић Влада, Зечевић Славко, Зечевић Стево, Иванов Андреј, Иванчевић Никола, Ивековић др Младен, Ивић Стјепан, Јакић Велимир, Јакшић Никола, Јанковић Ђура, Јанић Владимир, Јарамазовић Лајчо, Јеленц Алеш, Јеремић Воја, Јовановић др Драгољуб, Јовановић Ђура, Јовановић Иса, Јовановић Радолц, Јовановић Спасоје, Јовановић Станимир, Јојкић Ђурица, Јоксимовић Момир, Јосиповић Србољуб, Јоџић Живојин, Јуранчић Јоже, Карабеговић Осман, Карајовић др Драгомир, Карнер др Иво, Кеџмановић др Војислав. Кидрич Борис, Кимовец Франце, Кнез Јурица, Ковачевић Вељко, Ковачевић Митар, Ковачић Иван, Комадина Петар,

Комненић Симо, Корен Јаков, Косовац Младен, Костић Ве-
 лимир, Кохаревић др Александар, Коцбек Јоже, Кочевар
 Франц, Крањец Мишко, Крзнар Ђуро, Криезиу Хасан, Кр-
 стић Бошко, Крстић Светозар, Крстуловић Вицо, Крце Па-
 вао, Крчић Мирко, Кузмановић др Славко, Кузмановски
 Боге, Колишевски Лазар, Курт Хуснија, Кутуреџ Тома, Ку-
 фрин Милка, Кухар Ловро, Лазин др Сава, Лакуш Филип,
 Лалић Ђуро, Лампрет Јоже, Лековић Воја, Лерик Иштван,
 Лескошек Франц, Леша Акиф Мустафа, Лукић Костадин,
 Лулић Грго, Љујић Велибор, Љујић Воја, Мајхен Владо,
 Малески Владо, Малишић Панто, Мандић Глигорије, Манџић
 Пашага, Маринко Миха, Марковић Драгослав, Марковић
 Милош, Марковић Момчило, Марковић Немања, Маркотић
 Мато, Марчинковић Јозо, Мاستиловић Новак, Матић Радо-
 мир, Мачек Иван, Месић Јосип, Међо Томо, Мијатовић Цви-
 јетин, Мијушковић Радован, Миклауџић Јосип, Микуж др
 Метод, Милојевић Милоје, Милосављевић Љубинка, Миљ-
 ковић Мито, Минић Милка, Минић Милош, Минчев Никола,
 Мрковић Новица, Михајловски Кирил, Московљевић др Ми-
 лош, Мразовић Карло-Гашпар, Мркоџи Марко, Мугош Ду-
 шан, Мундрић Петар, Нађ Коста, Наумовски Круме, Недељ-
 ковић Миодраг, Нешић Светомир, Нешковић др Благоје, Ни-
 кодијевић Тихомир, Николић Живојин, Нимани Цавид, Но-
 ваков Душан, Новаковић Груја, Новосел др Шиме, Новосел
 Стјепан, Омановић Хамдија, Опачић Станко, Остовић Адам,
 Павловић Михаило, Павловић Павле, Пајковић Ђоко, Пахић
 Лука, Пашалић Едхем, Перичин Марко, Перковић Миле, Пе-
 рунички Миле, Петровић Душан, Петровић Ратко, Петровић
 Славољуб, Петрушев Кирил, Пијаде Моша, Плавшић Лазар,
 Побрић Едхем, Полич Зоран, Половић Марко, Попов Живо-
 јин, Поповић Горолуб, Поповић Јован, Поповић Коча, По-
 повић Љубомир, Поповић Милентије, Почуча Миле, Прибић
 Милан, Прибићевић др Раде, Пуџар Ђуро-Стари, Радмиловић
 др Јерко, Радовановић Миљивоје, Радовановић Милија, Ра-
 дуловић Таса, Рамљак др Анте, Ранковић Александар, Ра-
 паић Ђиро, Рац Винце, Рашовић Милош, Релић Петар, Рибар
 др Иван, Рибникар Владислав, Рикановић Илија, Ритиг др
 Светозар, Савић Брано, Салаи Јожеф, Салај Ђуро, Самар-
 ција Стево, Светек Франце, Секел Јожеф, Симеоновић Га-
 вро, Симић Владимир (претседава), Синановић Хамдија, Сма-
 јовић Василије, Сремец др Златан, Стамболић Петар, Стан-
 ковски Борис, Стефановић Иван, Стефановић Миљивоје, Сте-

фановић Светислав, Стојадиновић Михаило, Стојановић Богољуб, Сугловић Рикард, Сучић Мартин, Тодоровић Миланко, Тодоровић Симо, Томашевић Добросав, Томшич Вида, Трајковић Александар, Трифуновић Светислав, Туцман Јосип, Ђемерлић др Хамдија, Ђурувија Тоде, Ђузуновски Цветко, Фајфар Тоне, Ференчак Иван, Ференчина Томо, Филиповић Сулејман, Фотев Богоја, Хасанагић Хилмија, Хаџе Матевж, Хаџи Мустафа Хасан Шукри, Хаџић Бошко, Хебранг Андрија, Хољевац Већеслав, Хотић Месуд, Хоџа Мехмед, Хоџа Фадил, Хоџић Мујо, Хрибар Јанез, Хукић Мехмедалија, Хумо Авдо, Цветић Боса, Цветнић Милија, Џетинић Марин, Џрнобрња Богдан, Чакић Бошко, Чалић Душан, Чамо Едхем, Чаушевић Чауш Иван, Ченгић Ферид, Ченто Андонов Методије, Чешњај Томо, Чобански Спасоје, Чолак Петар, Чубриловић др Васо, Џојић Анто, Шакић Јован, Шарац др Заним, Шатев Павел, Шевић Александар, Шегрт Владо, Шкаре Станко, Шнудерл др Макс, Шпиљак Фрањо, Шпиљак Мика, Шпрљан Гуште, Шутић Анте.

Отсутни: Бисић Милорад, Васиљевић Живан, Грујић Радован, Ђукановић Перо, Жигић Раде, Јакшић Мато, Јовановић Блажо, Јовићевић Павле, Јовичић Стеван, Кардељ Едвард, Ковачевић Урош, Косановић Сава, Нацева Мара, Ненезић Слободан, Првчић Стјепан, Реџић Енвер, Рибич Иван, Суботин Иван, Толо Нико, Фрнџић Елизабета, Шахири Исмет, Шиљеговић Бошко.

(После гласања)

Претседник: Да ли има ко од присутних народних посланика да није прозван? (Нема).

Објављујем да је за Устав Федеративне Народне Републике Југославије гласало укупно 326 народних посланика. Нико се није ни уздржао од гласања нити гласао *против*. Број од 326 гласова садржи двотрећинску већину, о којој говори Закон о Уставотворној скупштини и скупштински пословник. Пошто је Скупштина примила Устав Федеративне Народне Републике Југославије у целини, то је дневни ред данашње седнице исцрпен.

(Сви народни посланици устају и бурним дуготрајним аплаузом поздрављају саопштење о коначном усвајању Устава Федеративне Народне Републике Југосла-

вије. Народни посланици и публика која је испунила до последњег места галерије, приређују спонтане овације и дуго, врло дуго аплаудирају и поздрављају маршала Тита).

Према пословнику, Претседништво ће изгласати текст Устава упутити Скупштини народа Уставотворне скупштине да га и она усвоји, јер се само у томе случају сматра да је Устав изгласан у Уставотворној скупштини. Зато закључујем ову седницу, а следећу заказујем данас за 21 час. Дневни ред је: решавање о предлогу Скупштине народа о коначном тексту Устава Федеративне Народне Републике Југославије.

(Седница је закључена у 20,15 часова).

САВЕЗНА СКУПШТИНА

Тринаеста редовна седница

(30 јануара 1946)

Почетак у 21 час.

При уласку у дворану, чланове Савезне владе на челу са председником Министарског савета маршалом Југославије Јосипом Брозом Титом и Претседника Савезне скупштине народни посланици дочекују стојећи и поздрављају дугим аплаузом.

Претседавао претседник **Владимир Симић**.

Претседник: Отварам тринаести редовни састанак Савезне скупштине Уставотворне скупштине. Записник данашњег састанка водиће секретар Воја Лековић. Изволите саслушати записник прошлог састанка.

Секретар Љубчо Арсов чита записник дванаестог редовног састанка.

Претседник: Има ли ко од народних посланика какву примедбу на прочитани записник? (Нема). Пошто примедба нема, објављујем да је записник оверен.

На дневном реду данашње седнице је решавање о предлогу Скупштине народа о коначном тексту Устава Федеративне Народне Републике Југославије. Сагласно Закону о Уставотворној скупштини и пословнику, Претседништво је примило од Скупштине народа следећи акт:

СКУПШТИНА НАРОДА
УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ
ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Претседништво
Бр. 448
30 јануара 1946 године
Београд

САВЕЗНОЈ СКУПШТИНИ УСТАВОТВОРНЕ
СКУПШТИНЕ ФНРЈ

Београд

Скупштина народа Уставотворне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије на свом XII редовном састанку, одржаном 30 јануара 1946 године у Београду, усвојила је коначан текст Устава Федеративне Народне Републике Југославије.

На основу чл. 50 Пословника Скупштине народа Уставотворне скупштине, доставља се Савезној скупштини коначан текст Устава онако како га је Скупштина народа усвојила, с предлогом да га Савезна скупштина усвоји.

Скупштина народа Уставотворне скупштине
Федеративне Народне Републике Југославије

Секретар
Нинко Петровић, с. р.

Претседник
Јосип Видмар, с. р.

На састанку са Претседником Скупштине народа и преко Редакционог одбора који је био састављен од народних посланика Савезне скупштине и Скупштине народа, утврђено је а утврдио сам и сам да су темстови, Устава који су били примљени у Савезној скупштини на XII редовном састанку и у Скупштини народа на XII редовном састанку, како је у прочитаном акту саопштено, идентични. Зато предлажем Скупштини да о предлогу Устава Федеративне Народне Републике Југославије, који смо примили од Скупштине народа на данашњој седници, гласамо акламацијом. Прима ли Скупштина предлог да се о предлогу Устава Федеративне Народне Републике Југославије Савезне скупштине и Скупштине народа гласа акламацијом? (Прима). Да ли је ко против? (Нико). Пошто нико није против, то је одлука ове Скупштине у погледу гласања пуноважна.

Стављам на гласање предлог Устава Федеративне Народне Републике Југославије, послат од Скупштине народа,

који је тамо изгласан једногласно. Ко је за тај предлог Устава Федеративне Народне Републике Југославије Скупштине народа, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Ко је против тога предлога Устава Федеративне Народне Републике Југославије, који смо примили од Скупштине народа, нека дигне руку. (Нико не диже руку). Објављујем да је Савезна скупштина једногласно прихватила предлог Устава Федеративне Народне Републике Југославије, који је примљен у Скупштини народа. (Претседник Владе, сви чланови Владе и сви присутни народни посланици устају и дуготрајним и бурним аплаузом поздрављају ову изјаву претседника).

На тај начин Уставотворна скупштина дефинитивно је прихватила Устав Федеративне Народне Републике Југославије. (Буран и дуготрајан аплауз).

Ми смо на тај начин исцрпili данашњи дневни ред. Пре закључења ове седнице саопштавам Скупштини да је Претседништво Уставотворне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије, на основу члана 8 Пословника за заједничке седнице оба дома Уставотворне скупштине, заказало заједничку седницу оба дома за четвртак, 31 овог месеца, у 16 часова, са дневним редом: проглашење Устава Федеративне Народне Републике Југославије. (Одобравање). После овога закључујем ову седницу.

(Седница је закључена у 21,10 часова).

SKUPŠTINA NARODA

Prva redovna sednica

(6 decembra 1945)

Početak u 10,30 časova.

Pretsedavao predsednik Josip Vidmar.

Pretsednik: Gospodo narodni poslanici, drugovi i drugarice, otvaram prvi redovni sastanak Skupštine naroda i molim sekretara Ninka Petrovića da pročita zapisnik II prethodnog sastanka od 29 novembra o. g. Zapisnik današnje sednice vodiće sekretar Mihailo Grbić.

Sekretar Ninko Petrović čita zapisnik druge prethodne sednice od 29 novembra 1945 godine.

Pretsednik: Čuli ste zapisnik. Ima li primedaba?

Miloš Carević: U zapisniku je kod moga imena pročitano »dr«, a ja nisam doktor, pa molim da se ta greška ispravi.

Pretsednik: Ima li još primedaba? (Nema). Primedaba nema i zapisnik se overava.

Pre prelaza na dnevni red imam nekoliko saopštenja.

Na dan 2 decembra o. g. na sednici francuske Ustavotvorne skupštine predsednik Feliks Guen pročitao je predlog rezulucije koji su Skupštini podneli šefovi svih parlamentarnih grupa, gospoda: Eduard Erio, Žak Diklo, Anri Letroker, Moris Šuman, Luj Maren, Emanuel d'Astije de la Bižeri i Pjer Kot. Predlog je glasio:

»Narodna Ustavotvorna skupština upućuje Jugoslovenskoj Republici svoje želje za sreću i napredak. U uvodenju republikanskog režima u Jugoslaviji ona vidi činioca mira, demokratiskog napretka i međunarodne sloge cele Evrope. Ona upućuje jugoslovenskoj Vladi, njenom šefu maršalu Titu i svima naro-

dima okupljenim u novoj Republici bratski pozdrav francuske nacije».

Francuska Ustavotvorna skupština pozdravila je ovu rezoluciju dugim aplauzom i stojeći nastavila sa ovacijama novoj Republici. (Skupština je stojeći dugotrajnim aplauzom propratila ovo čitanje, kao i poklicima: »Živela Francuska!«).

U vezi sa tim postupkom Narodne skupštine Francuske, imam predlog rezolucije u kojoj bratski pozdravljamo Francusku, a koju su mi podneli potpisani poslanici. Predlog glasi:

»U želji da Ustavotvorna skupština izrazi blagodarnost francuskoj Ustavotvornoj narodnoj skupštini na bratskom pozdravu i lepim željama, koje je u ime francuske nacije uputila našoj mladoj Republici i svima narodima Jugoslavije, potpisani šefovi klubova Narodnog fronta Srbije, Hrvatske Slovenačke, Bosne i Hercegovine, Makedonije i Crne Gore i šefovi svih grupa predlažemo da Ustavotvorna skupština usvoji sledeću

REZOLUCIJU:

Ustavotvorna skupština Federativne Narodne Republike Jugoslavije srdačno se zahvaljuje francuskoj Ustavotvornoj skupštini na lepim željama za sreću i napredak naše mlade Republike i na bratskim pozdravima francuske nacije svima narodima koji sačinjavaju našu narodnu Republiku, našoj Vladi, i njenom šefu maršaku Titu. Mi smo srećni što je francuska Ustavotvorna skupština u svojoj rezoluciji tako visoko ocenila uspostavljanje republikanskog poretka u Jugoslaviji kao faktor mira, demokratiskog napretka i međunarodne saradnje za celu Evropu, čime je izrazila pravu sadržinu nove Jugoslavije i njen međunarodni zadatak. Ispunjena osećanjima blagodarnosti i toplim simpatijama za francusku demokratiju, obnovljenu u Četvrtoj republici, na najlepšim tradicijama Francuske, sa kojima naše narode vezuje tradicionalno prijateljstvo, koje je dobilo novu snagu u borbi protiv zajedničkog neprijatelja, Ustavotvorna skupština Federativne Narodne Republike Jugoslavije upućuje bratske pozdrave celom francuskom narodu, francuskoj Vladi i njenom šefu generalu de Golu.

Ustavotvorna skupština Federativne Narodne Republike Jugoslavije

Dr Blagoje Nešković, s. r., Vladimir Šimić, s. r., Vlada Zečević, s. r., dr Sava Kosanović, s. r., Franjo Gaži, s. r., dr Dragoljub Jovanović s. r., Mihailo Đurović, s. r., Sreten Žujović, s. r.,

dr Siniša Stanković, s. r., Đuro Pucar, s. r., Mitar Balkić, s. r.,
Bane Andrejev, s. r., Andrija Hebrang, s. r., Josip Rus, s. r.,
dr Miloš Moskovljević, s. r.

Pretsednik: Prima li Skupština ovu rezoluciju? (Svi narodni poslanici ustaju i aplaudiraju). Objavljujem da je rezolucija primljena i da će biti poslata adresatu.

Pretsedništvo Ustavotvorne skupštine poslalo je Skupštini naroda Ustavotvorne skupštine na pretres nacrt Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije, koji je u ime Savezne vlade podneo Ustavotvornoj skupštini Ministar za Konstituantu.

Pretsedništvo Skupštine naroda Ustavotvorne skupštine podnosi nacrt Poslovnika Skupštine naroda.

Verifikacioni Odbor verificirao je mandate narodnih poslanika Berus Anke i Kostova dr Borisa Spirova. Molim izvestioca Hrnčevića dr Josipa da pročita izveštaj.

Izvestilac dr Josip Hrnčević čita:

SKUPŠTINI NARODA USTAVOTVORNE SKUPŠTINE

Beograd

Verifikacioni odbor primio je preko Pretsedništva Skupštine naroda poslanička uverenja Berus Anke, profesora iz Splita i ministra Narodne vlade Hrvatske i Kostova dr Borisa Spirova, sekretara Pretsedništva Narodne skupštine Makedonije.

Verifikacioni odbor na svojoj trećoj sednici, održanoj 30 novembra 1945 godnie, jednoglasno je odlučio da predloži Skupštini naroda da se mandati Berus Anke i Kostova dr Borisa Spirova, narodnih poslanika, osnaže.

Za izvestioca je određen Hrnčević dr Josip.

Sekretar
Lidija Šentjurg, s. r.

Pretsednik
Frane Frol, s. r.

(Slede potpisi članova Odbora).

Pretsednik: Prima li Skupština ovaj izveštaj? (Prima). Pošto je Skupština primila ovaj izveštaj, objavljujem da su mandati narodnih poslanika Berus Anke i Kostova dr Borisa Spirova verifikovani.

Krsto Filipović i Oton Župančić, narodni poslanici, mole otsustvo zbog bolesti. Predlažem Skupštini da dozvoli i jednom

i drugom narodnom poslaniku po tri dana odsustva. Prima li Skupština predlog? (Prima).

Objavljujem da je narodnim poslanicima Krsti Filipoviću i Otonu Župančiču odobreno po tri dana odsustva.

Prelazimo na dnevni red koji glasi:

1) pretres nacrtu Poslovnika Skupštine naroda Ustavotvorne skupštine;

2) izbor Ustavotvornog odbora (31 član);

3) izbor Odbora za plan i finansije (15 članova);

4) izbor Mandatnog i imunitetskog odbora (7 članova);

5) izbor Administrativnog odbora (7 članova);

6) izbor Odbora za molbe i žalbe (7 članova).

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda: pretres nacrtu Poslovnika Skupštine naroda Ustavotvorne skupštine. Pošto su se sekcije i sve grupe u prethodnom pretresu složile za jedan tekst, s tim da u pretresu u ovom nacrtu govori samo po jedan govornik, to molim druga dr Hinka Krizmana da pročita novi tekst i da pročita izveštaj o tome.

Izvestilac dr Hinko Krizman: Drugovi narodni poslanici, predloženi nacrt poslovnika bio je izrađen na istim načelima kao i onaj poslovnik koji je Ustavotvorna skupština na zajedničkoj sjednici oba doma, 2. decembra, jednoglasno prihvatila. Odredbama ovog poslovnika zajamčen je uspješan i ekspeditivan rad naših zakonodavnih tijela, ali je istodobno dano i puno jamstvo da će skupštinske rasprave biti rukovodene i skupštinske odluke biti donošane metodama slobode i demokracije, koje jesu i koje će stalno ostati temelj našeg narodnog i državnog života. Poslanička prava, pravo predlaganja, pravo govora, pitanja, interpelacije, kao i imunitetno pravo, zagarantovana su ovim poslovníkom potpuno. Čak u čl. 53 i 54 dužnost Vlade da na poslanička pitanja i interpelacije odgovara odmah, utvrđena je u ovom poslovniku strožije i potpunije nego što je ikad dosad bilo i u jednom poslovniku.

Ovaj nacrt uzele su u pretres sve sekcije narodnih poslanika pojedinih federalnih republika. Ozbiljno su ga pretresle i svaka sekcija je izradila svoje primjedbe na taj nacrt poslovnika. Te primjedbe je danas jedan odbor sastavljen ad hoc od predstavnika svih sekcija i predstavnika oba doma uzeo u pretres, koordinirao i složio se konačno u jednom jedinstvenom predlogu koji ću imati čast da vam pročitam. Molim drugove poslanike da prema starom tekstu nacrtu poslovnika prate, pa

će odmah vidjeti koje i kakve su izmjene u prvobitnom tekstu izvršene. (Čita nacrt poslovnika. — Videti prilog na kraju knjige).

Pretsednik: Dajem kratak odmor.

(Posle odmora)

Pretsednik: Drugovi i drugarice, nastavljamo sednicu. Imam da vam saopštim da je za vreme odmora odbor pretstavnika grupa i sekcija zaključio da predloži još neke izmene u poslovniku. Molim druga Krizmana da ih izvoli pročitati.

Izvestilac dr Hinko Krizman: Odbor pretstavnika grupa i pretstavnika sekcija doneo je ove tri odluke:

1) Da se u čl. 51 prvi stav menja i da glasi: »Ustav donet od oba doma Ustavotvorne skupštine proglašuje se na zajedničkoj sednici oba doma bez pretresa, aklamacijom, glasanjem za tekst Ukaza o proglašenju Ustava. Zakone usvojene u oba doma proglašuje Pretsedništvo Ustavotvorne skupštine svojim Ukazom«, jer po prvoj stilizaciji trebalo je da zakone primi prvo plenum Ustavotvorne skupštine, a to je suviše veliko opterećenje i nepotrebno je.

2) U čl. 61 prvi stav menja se i glasi: »Poslanici imaju prava na dnevnicu za vreme rada Skupštine ili odbora«. Stav drugi ostaje.

3) U celom tekstu nacrta poslovnika svuda mesto »Ustavni odbor« staviti: »Ustavotvorni odbor«.

Pretsednik: Čuli ste ove tri izmene poslovnika. Pošto je sam poslovnik, sa izmenama koje je drug izvestilac pročitao, primljen u svima sekcijama i u svima grupama, predlažem Skupštini da bez diskusije predemo na glasanje i da o tome glasamo javno dizanjem ruke. Prima li Skupština ovaj predlog? (Prima). Predlažem, dakle, da se poslovnik primi onako kako je pročitao sa izmenama. Ko je za ovaj predlog, neka digne ruku. (Svi narodni poslanici dižu ruku). Konstatujem da je predlog prihvaćen jednoglasno u celosti.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: izbor Ustavotvornog odbora. Ima li ko predlog za ovaj Odbor? (Dr Siniša Stanković: Ja imam). Ima reč dr Siniša Stanković.

Dr Siniša Stanković: Drugovi poslanici, po ovlašćenju Kluba poslanika Narodnog fronta Skupštine i na osnovu sporazuma svih grupa i sekcija u Klubu, čast mi je predložiti za članove

Ustavotvornog odbora: Rata Dugonjića, Rada Hamovića, Bana Andrejeva, Mihaila Apostolskog, dr Pavla Gregorića, Frana Frola, Josipa Rusa, Edvarda Kocbeka, Punišu Perovića, Jašu Prodanovića, Dobrivoja Radosavljevića, dr Sinišu Stankovića, Mitra Bakića, Radovana Zogovića, Bogdana Oreščanina, Božidara Maslarića, dr Aleša Beblera, Tona Hafnera, Franca Lubeja, Dušana Vasiljevića, Panka Brašnarova, dr Josipa Hrnčevića, dr Branka Čubrilovića, Kirila Savića, Milana Popovića, Jozu Milivojevića, Todora Vujasinovića, Miloša Carevića, Mustafu Hodžu, dr Dušana Bratića i Murada Šećeragića.

Pretsednik: Čuli ste predlog dr Siniše Stankovića. Pošto su i ovaj predlog saglasno primile sve grupe i sekcije, otpada potreba da se o njemu glasa tajno. Stavljam ovaj predlog na glasanje i molim one koji su za, da dignu ruku. (Svi narodni poslanici dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je predlog dr Siniše Stankovića primljen.

Prelazimo na treću tačku dnevnog reda: izbor Odbora za privredni plan i finansije. Ima li ko kakav predlog? Ima reč drug dr Siniša Stanković.

Dr Siniša Stanković: Drugovi poslanici, po ovlašćenju Kluba poslanika Narodnog fronta Skupštine, a na osnovu sporazuma svih grupa i sekcija, čast mi je predložiti sledeću listu poslanika za članove Odbora za privredni plan i finansije: Veselinku Malinsku, Hasana Brkića, Josipa Jerasa, dr Hinka Krizmana, Mitru Mitrović, Radomira Todorovića, Ivana Turkovića-Škecu, Nika Jurinčića, Bena Kotnika, Stjepana Plepelića, Dragoljuba Ilića, dr Obrena Blagojevića, dr Vojina Carća, Ali Šukriu i Aleksandra Stojanovića.

Pretsednik: Čuli ste predlog. Pošto postoji saglasnost grupa i sekcija, glasaćemo isto kao i za Ustavotvorni odbor.

Ko je za pročitani predlog, neka dignu ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Konstatujem da je predlog prihvaćen.

Pristupamo četvrtoj tački dnevnog reda: izbor Mandatno-imunitetskog odbora. Ima li ko predlog za ovaj odbor? (Dr Siniša Stanković: Ja imam). Ima reč dr Siniša Stanković.

Dr Siniša Stanković: Opet na osnovu prethodnog sporazuma pretstavnika svih grupa i sekcija u Klubu poslanika Narodnog fronta, predlažem sledeće kandidate za Mandatno-imunitetski odbor: Antu Babića, Nikolu Martinovskog, Bojana Polaka, Ivana Turkovića-Škecu, Jovana Jegdića, Savu Orovića i Aleksu Tomića.

Pretsednik: Čuli ste predlog. Glasaćemo kao što smo glasali za prethodni odbor. Ko je za predlog, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Konstatujem da je i predlog za izbor Mandatno-imunitetskog odbora jednoglasno prihvaćen.

Prelazimo na petu tačku dnevnog reda: izbor Administrativnog odbora. Ima li ko kakav predlog? (Dr Siniša Stanković: Imam ja).

Dr Siniša Stanković: Takođe na osnovu prethodnog sporazuma pretstavnik svih grupa i sekcija u Klubu poslanika Narodnog fronta, predlažem sledeće kandidate za Administrativni odbor: dr Gjorgi Gavrilskog, Šefketa Maglajlića, Srećka Žumera, Dušana Rkmana, Petra Komnenića, Milana Smiljanića i Ljubu Momčilovića.

Pretsednik: Čuli ste predlog. Stavljam predlog na glasanje. Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Prema tome, u Administrativni odbor Skupštine naroda izabrani su predloženi drugovi.

Šesta tačka dnevnog reda: izbor Odbora za molbe i žalbe. (Dr Siniša Stanković: Ja imam takođe predlog).

Drug Stanković je određen od pretstavnik svih grupa i sekcija poslaničkog Kluba za predlagača. Molim druga dr Sinišu Stankovića da pročita predlog.

Dr Siniša Stanković: Na osnovu prethodnog sporazuma svih grupa i sekcija u Klubu poslanika Narodnog fronta, predlažem sledeće članove za Odbor za molbe i žalbe: Mehmeda Abduraima, Zoru Nikolić, Pepcu Kardelj, Marka Vujačića, Spasoja Dimtrijevića, Pala Šotija i don Anta Salacana.

Pretsednik: Čuli ste predlog. Ko je za predlog, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). U Odbor za molbe i žalbe Skupštine naroda izabrani su drugovi koji su bili predloženi.

Time je dnevni red današnje sednice iscrpen.

Na osnovu čl. 11 i 13 poslovnika predlažem da Skupština naroda reši ove stvari:

Prvo, Ustavotvornom odboru ostavlja se rok od najviše mesec dana za proučavanje nacрта Ustava koji mu bude dostavljen i za podnošenje izveštaja o konačnom predlogu Ustava.

Prima li Skupština ovaj predlog? (Prima). Ima li ko protiv? (Nema). Predlog je primljen.

Drugo, Ustavotvorni odbor radiće bez prekida dok ne završi rad i ne izradi izveštaj i konačni predlog Ustava.

Prihvata li Skupština ovaj predlog? (Prima). Ima li ko protiv? (Nema). I ovaj predlog je primljen.

Treće, odlazi se sednice Skupštine, a Ustavotvorni odbor ovlašćuje se, na osnovu čl. 3 poslovnika, da radi dok Skupština nije na okupu. Naredna sednica Skupštine sazvaće se prema poslovniku.

Ima li ko protiv? (Nema). Predlog je primljen.

Time zaključujem današnju sednicu.

Molim izabrane članove odbora da se što pre konstituišu.

(Sednica je zaključena u 13,15 časova).

СКУПШТИНА НАРОДА

Друга редовна седница

(15 јануара 1946)

Почетак у 16,30 часова.

Претседавао председник Јосип Видмар.

Претседник: Високи доме, другови и другарице народни посланици, отварам други редовни састанак Скупштине народа Уставотворне скупштине и молим секретара Нинка Петровића да прочита записник прошлог редовног састанка.

Секретар Нинко Петровић чита записник прве редовне седнице од 6 децембра 1945 године.

Претседник: Има ли примедба на овај записник? (Нема). Пошто примедба нема, објављујем да је записник примљен. Пре преласка на дневни ред имам неколико саопштења.

Уставотворни одбор Скупштине народа подноси извештај и дефинитивни текст о нацрту Устава Федеративне Народне Републике Југославије. Овај извештај и дефинитивни текст је отштампан и подељен народним посланицима у смислу скупштинског пословника и биће стављен на дневни ред кад то Скупштина одлучи.

Јесу ли сви присутни посланици примили овај текст? (Нису). Молим вас, ко није примио овај текст, нека дигне руку. (Већина диже руку). Сви они који нису примили текст нека изволе у собу бр. 46 где ће га добити.

Верификациони одбор Скупштине народа Уставотворне скупштине примио је преко Претседништва Скупштине народа посланичко уверење Кате Пејновић из Лике. Верификациони одбор на својој четвртој седници, одржаној 15 јануара 1946 године, једногласно је одлучио да предложи да се оснажи мандат Кате Пејновић, народног посланика.

Прима ли Скупштина овај извештај Верификационог одбора? (Прима). Објављујем да је мандат Кате Пејновић оснажен.

Молим да саслушате извештаје скупштинских одбора о конституисању:

Уставотворни одбор Скупштине народа извештава да је на својој седници од 6 децембра 1945 године изабрао за претседника Божицара Масларића, за потпретседника Франа Фрола и за секретара Митра Бакића.

Одбор за привредни план и финансије извештава да је на својој седници од 6 децембра прошле године изабрао за претседника др Хинка Кризмана, за потпретседника Митру Митровић а за секретара др Обрена Благојевића.

Административни одбор извештава да је на седници од 6 децембра прошле године изабрао за претседника Милана Смиљанића, за потпретседника Срећка Жумера и за секретара Љубу Момчиловића.

Мандатно-имунитетски одбор подноси извештај о конституисању и извештава да је за претседника изабран Алекса Томић, за потпретседника Саво Оровић и за секретара Јован Јегдић.

Одбор за молбе и жалбе извештава да је на својој седници од 6 децембра прошле године изабрао за претседника Марка Вујачића, за потпретседника Спасоја Димитријевића и за секретара дон Анта Салацана.

Народни посланик Михаило Грбић моли шестонедељно отсуство ради лечења. Подноси лекарско-комисијски извештај. Предлажем Скупштини да одобри тражено отсуство. Прима ли Скупштина овај предлог? (Прима). Према томе, посланику Михаилу Грбићу одобрено је отсуство од шест недеља.

Скупштина народа добила је извештај број молби и жалби, које ће бити упућене одбору за молбе и жалбе.

Молим друга секретара да прочита поздравне телеграме упућене од разних лица и установа, које је примила Уставотворна скупштина поводом доношења Устава.

Секретар Нинко Петровић чита:

Радници творнице шешира Петровград; радници и намештеници града Крушевца; претседник НФ Горски Котар Иван Блажевић; Месни одбор Народног фронта Петровац—Бачка; Синдикално веће Охрид; претседник Народне владе Хрватске др Владимир Бакарић; Котарски НО управно оде-

љење — Сплит; Угоститељско удружење Загреб; грађани Криве Паланке; грађани III рејона града Загреба; народ града Ђакова; заступници радника и намештеника из Мурске Соботе; грађани града Лесковца; радници синдикалне подружнице и жељезничке радионице Петровград; радници и раднице Држ. текстилне индустрије Петровград; рудари града Бања Луке; Синдикална подружница ложионице Петровград; Синдикална подружница при Јавном тужиоштву за Македонију и град Скопје из Скопја; Синдикална подружница при Министарству за народно здравље из Скопја; Антифашистичка организација и грађани села Драговац; Срез пожаревачки; чланови синдиката подружнице VI секције из Петровграда; чланови синдикалне подружнице железничара станице Петровград; грађани са конференција VI рејона НФ Загреб; Јединствени народни фронт у Грачанима — Загреб; Јединствени народни фронт у Дољу — Загреб; Секретаријат дрвне индустрије за Македонију — Скопје; грађани Аде са конференције НФ Ада; омладина града Сомбора; Јединствени фронт села Деча — Земун; грађани XXIV и XXVIII сектора III рејона НСФ Загреб; рејонски секретаријат Охрид; занатлије Скопја; народ Сремске Митровице; грађани са фронтовске конференције града Прилепа; становници вароши Трбовља; Синдикална подружница 5 Скопје; грађани и грађанке села Коњуха — Срез крушевачки; Окружна народна скупштина за Округ бањалучки — Бања Лука; Срби града Зенице; Народни фронт Параћин; другови и другарице са конференције града Прилепа; грађани Месног одбора Народног фронта Ћићевац; грађани Народног фронта из Врања; становници Куцуре; грађани ЈНФ из Врника; цариници из Кратова; грађани и грађанке села Бела Вода — Крушевац; Народни фронт варошког рејона из Охрида; Синдикална здравствена социјална подружница из Врњаца; грађани села Курјата — Неготин; Синдикална подружница из Камника; Окружна народна скупштина за Северни Банат — Петровград; грађани Народног одбора Пеленшак — Птуј; грађани села Лазарице — Крушевац; грађани Среског одбора Стрижево — Крањ; Антифашистички фронт жена III рејона Загреб; сељаци села Болно — Скопје; средњошколска омладина Округа крушевачког; сељаци села Бела Црква; грађани варошице Алекسانдровац; сељаци села Дрмени; народ Космаја — Сопот; грађани града Ресен; народни претставници Баније — Пе-

триња; Окружна скупштина за округ Травник; активисте градске конференције из Кратова; радници и намештеници рудника Љубија; Народни фронт села Вепровац; становници Николићеве улице из Загреба; Муслимани града Зенице; чланови синдикалне подружнице Закладне болнице из Загреба; Народни фронт IV рејона из Загреба; са збора IV рејона града Неготина; са конференције у Белегишу — Стара Пазова; становници Доњег Прекрижја VI рејона НФ Загреб; руководиоци Државног ауто-подузећа Хрватске, Загреб; грађани града Крушевца; чланови Месног одбора просветних радника у Петровграду; грађани села Бистрице — Неготин; чланови Народног фронта НФ вароши Пласа — Вел. Горица; грађани III рејона града Петровграда; чланови синдиката Вел. Горица; грађани III рејона града Петровграда; чланови синдикалне подружнице учитеља Петровград; просветни радници среза Кастав—Сушак и града Сушака; Срески народни одбор Кула; грађани II рејона града Петровграда; грађани села Селце — Прилеп; грађани Зенице; Синдикална подружница берберско-фризерских радника, Петровград; народ Руског Крстура; Подружница градске милиције Петровград; грађани Среза охридског; наставници мушке и женске гимназије града Сушака; радништво Прве парне циглане Стара Кањижа; грађани села Калајнове и Липе — Неготин; борци и руководиоци I бокешке бригаде — Пећ; грађани Штипа; народ Бос. Дубице и околних села; са конференције антифашисткиња Приједора; сакупљени народ из Титовог родног среза Клањец; становници вароши Домжале — Словенија; грађани и грађанке града Велеса; грађани Среза кичевског; радници и намештеници фирме Браћа Кнаус — Загреб; народ града Оуака; радници и намештеници рафинерије Југосл. Стандард Вакуум друштва у Бос. Броду; омладина VII рејона из Београда; грађани града Куманова; радници и намештеници синдикалне подружнице града Прилепа; радници града Струге; са конференције Народног фронта у Врчину — Гроцка; народ града Валпова; пленум градског Народног одбора из Алексинца; са конференције трговаца из Смедерева; грађани града Јагодине; извршни одбори улица: Таковске, Руварчеве и Војводе Добрњца — Београд; радници и намештеници графичке индустрије из Загреба; грађани Среза великоорашког — Велика Плана; са конференције градског Народног фронта из Новог Сада; Народни фронт из Гости-

вара; окружна народна скупштина за Округ сарајевски, претставници омладине Округа нишког; грађани села Преображења, Доње и Горње Отуље и Горњожапско — Среза врањског; грађани града Велеса; грађани села Долње Враповце — Велес; грађани села Влагитовци — Велес; грађани села Смиловци — Велес; грађани села Степаници; пододбор Народног фронта града Скопја; грађани села Крњина — Велес; грађани села Попадија — Велес; грађани села Извор — Велес; претставници Месног одбора НФ — Дервента; грађани села Маркољци — Велес; Народни фронт Главне болнице Скопје; грађани села Стари Град — Велес; грађани села Горњи Врановци — Велес; грађани 5, 6 и 16 блока града Скопја; антифашистички фронт из Запрешића — Загреб; радници града Прилепа; Јуринчанин Петар, борац, сада ученик и радник — Београд; народ села Мале Млаке; народ Вел. Горице; народ села Мајковца; IV и V синдикална подружница из Загреба; са синдикалне конференције из Марибора; народ села Камно; Крајевни одбор АСИЗ — Градишће код Горице; народ села Криже; радници и намештеници на Белим Водама; Државна творница ускотрачног железничког материјала Загреб—Кустошија; Главни одбор стручне подружнице „Југосвила“, „Југотекстил“ и „Ротекс“ из Марибора; Извршни одбор Народног фронта Министарства рударства ФНРЈ из Београда; Срески народни одбор из Жирија — Словенија; сељани из села Гобије при Толмину — Истра; Синдикална подружница филмске дирекције за Хрватску и државних кинематографа у Загребу; поштанско-телеграфско и телефонско особље вароши Копра — Истра; грађанство вароши Радовљице и околине — Словенија; грађани Цвијићеве, Драже Павловића и Велбушке улице — Београд; Срески одбор Народног фронта Имотски; Штаб V армије IV пролетерске црногорске бригаде II пролетерске дивизије; чланови подружнице ЗПДН Требње — Словенија; Срески одбор ЈНО фронта Ражањ; Месна организација Јединствених синдиката у Торзи; становници села Врпче; становници Кукуљевићеве улице, Радничког Дола, Пејачићевог трга VI рејона — Загреб; грађани села Д. Степоша Среза крушевачког; грађани села Мудраковца Среза крушевачког; Педагошка школа Београд; народ Врњачке Бање и околних села; Срески одбор ОФ Ползела — Словенија; Месни народни одбор у Лешју — Параћин; инвалиди Инвалидског дома — Аранђеловац; средњошколска омладина

Тузла; улични одбор улица Дворничјева, Винковићева, Тербарова, Сухинова, Гајдекова, Месићева — II рејона — Загреб; борци, руководиоци I чете I батаљона XII пролетерске ударне бригаде XII ударне дивизије; радничка омладина државних железница — Бањалука; Подружница птт Постојна — Словенија; средњошколска омладина града Брчког; жене Миренског округа, Горица — Словенија; сељаци села Петровине; Срби и Хрвати села Мала Мучна, Округ Копривница; народ села Сријема, Округ Копривница; народ села Миличани, Округ Копривница; грађани села Д. Степоша, Јасике, Шаврана и Липовца, Срез крушевачки; народ села Вел. Врањска, срез Копривница; народ села Трновац, срез Копривница; народ села Широко Село, срез Копривница; жене активисткиње. Вел. Горица; Месни народни одбор Оборowo; сељаци села Луковца; Месни одбор — Ивања Ријека; сељаци села Окује; жене среза Дугог Села; сељаци села Мала Буна; народ села Гуци; радници текстилне фабрике Орославље; народ вароши Доња Стубица; народ вароши Марија Бистрица; народ села Вел. Дренове, Медвеђе, Мијајловца, Милутовца — Вел. Дренова; Народни фронт — Сента; Народни фронт — Ражањ; жене варошице Ражањ; становници села Левиновца; Савез радника и намештеника дрвне индустрије Назарје — Словенија; сељаци села Столник при Камнику, Словенија; сељаци из села Шиарци при Камнику — Словенија; радници из Св. Ожвалта, округ Камник — Словенија; народни тужиоци округа Камник — Словенија; становници села Стаховица код Камника, Словенија; фабрика барута код Камника — Словенија; становници села Бистришица код Камника — Словенија; активисти ОФ Камник — Словенија; Народни фронт II рејона Загреб; Улични одбор народног фронта Загреб; радници и намештеници „Главнапрода“ — Загреб; грађани I рејона Загреб; намештеници Градске ватрогасне милиције — Загреб; радници и намештеници „Албека“ к. д. Загреб; Одбор Народног фронта Црногораца у Загребу; радници Творнице памука к. д. Загреб; демобилисани борац, Загреб; Вилим Бек, бријачки обртник, Загреб; рудари и намештеници сењског угљеног басена Сењ; Котарска скупштина Котара Нови; рејон Табор — Љубљана; градска конференција Царево Село; пленум Котарског одбора Народног фронта за котар Батину; борци, подофицири и официри XX стрељачке бригаде 27 стрељачке дивизије ЈА; Словенци — ко-

лонисти Вршац; чланови и чланице ЕСЗДНС подружнице тискаре „Словенског порочевалца” — Љубљана; спорско-туристички клуб „Југ” Дубровник; услужници и болесници здравилишта Голник; активисткиње свих месних организација АФЖ-а Среза пусторечког, Бојник; Срески одбор Народног фронта са осталим фронтовским организацијама, Бојник; конференција свих НО организација Пусте Реке; Доње Куњевце; конференција учитеља и просветних радника Среза пусторечког — Бојник; грађани села Богојевца; грађани села Драгог Дола; сељаци и сељанке Новог Села, Мрвеша и Голог Рида, Срез пусторечки; грађани села Међе, Срез пусторечки; Срески одбор АФЖ Крањ; Срески народни одбор Бегуње код Лесце (Словенија); Срески одбор ОФ Љубечна код Цеља; Савез комуналних радника и намештеника, Загреб; Срески НО и Извршни одбор Јасенице; пленум Окружног одбора УСАОС за Поморавље, Јагодина; Словеначки колонисти Велика Греда; Градски народни одбор Фронта Сански Мост; Окружни одбор ОФ Љубљанског округа шаље резолуције са састанака на којима је проучаван нацрт Устава у округу Љубљана; синдикална подружница железничара, Јесенице; сељаци и сељанке села Горњег Коњувца, Срез пусторечки; Срески одбор НОФ-а села Лапотинца Срез пусторечки; грађани округа Камник; Срески одбор Лока; жене Ложа; Тадија Виденовић село Ђуштица, Срез заглавски; Савез кућног помоћног особља — Љубљана; сељаци из села Делнице при Пољанама, округ Шкофја Лока.

Претседник: Другови народни посланици, пошто је Претседништво обавештено од стране Савезне скупштине да ће примити један хитан законски предлог Министра финансија, ја вас молим да се сагласите да одредим кратак одмор. (Одобравање).

(После одмора)

Претседник: Пре прелаза на дневни ред, дозволите да учиним још једно саопштење.

Савезна скупштина упутила је Претседништву Скупштине народа дефинитивни текст Предлога закона о изменама Закона о Народној банци Краљевине Југославије од 17 јуна 1931 године са изменама и допунама од 14 септембра 1940 године, онако како га је Савезна скупштина Уста-

вотворне скупштине усвојила на свом II редовном састанку одржаном 15 јануара 1946 године, а који је предлог поднео Министар финансија Савезне владе.

Министар финансија моли да се по том предлогу хитно расправља, па молим друга секретара да прочита законски предлог, а онда ћемо гласати о његовој хитности.

Секретар Нинко Петровић чита Предлог закона о изменама Закона о Народној банци Краљевине Југославије од 17 јула 1931 године са изменама и допунама од 14 септембра 1940 године. (Видети прилог на крају књиге).

Претседник: Предлажем Скупштини народа да усвоји његову хитност. Прима ли Скупштина овај предлог? (Прима). Молим друга Министра финансија да да образложење овог законског предлога. Реч има друг Министар финансија.

Министар финансија Сретен Жујовић: Другови народни посланици, хитност овога законског предлога састоји се у томе што је потребно омогућити нашој Народној банци да протегне своје пословање и на иностранство, односно да се уклопи у оне послове који захтевају да она иступа као пуноправна наша новчана установа у платном промету.

Нама је чињен приговор да Народна банка не може вршити своје пословање зато што још нема свој утврђен статус. Ти приговори су се ослањали на извесне измене које смо по ослобођењу донели. Ми нисмо могли да утврдимо тачан статус Народне банке само зато што није био присутан гувернер Народне банке, који се налазио у иностранству. Пошто је гувернер дао образложење свога недоласка тиме што је болестан, онда су на мој предлог намесници донели одлуку о наименовању управе и гувернера Народне банке. У вези с променом наше државне структуре и изменом у називу наше државе, а да бисмо омогућили Народној банци да може наставити своје пословање, подносим овај предлог, да би на тај начин Народна банка иступила као пуноправна Народна банка пред иностранством и молим да се овај пројекат прими.

Претседник: Предлажем да се овај закон прими без дискусије, јер је он у суштини само технички закон.

Прима ли Скупштина овај мој предлог? (Прима). Пошто је овај законски предлог хитан, гласаће се само у целини. Гласаће се за и против.

Молим друга секретара да изврши прозивку.

Секретар Нинко Петровић прозива народне посланике на гласају.

(После гласања)

Претседник: Гласало је 157 посланика. Отсутно је 18. Сви присутни посланици гласали су за. Објављујем да је тиме предлог Закона о измени Закона о Народној банци примљен.

Прелазимо на дневни ред. Једина тачка дневног реда је: утврђивање дневног рада за наредни састанак Скупштине народа. Предлажем као једину тачку дневног реда: начелна дискусија о дефинитивном предлогу Устава Федеративне Народне Републике Југославије. Прима ли Скупштина овај предлог? (Прима). Објављујем да је дневни ред за наредну седницу примљен.

Тиме је дневни ред данашње седнице исцрпен. Идућа седница ће се одржати прекосутра, 17 јануара 1946 године, у 16 часова.

(Седница је закључена у 18 часова).

SKUPŠTINA NARODA

Treća redovna sednica

(17. januara 1946)

Početak u 16,20 časova.

Pretsedavao predsednik **Josip Vidmar**.

Pretsednik: Drugovi narodni poslanici, otvaram treći redovni sastanak Skupštine naroda i molim druga sekretara Jozu Miliwojevića da pročita zapisnik drugog redovnog sastanka.

Sekretar Joza Miliwojević (NR Hrvatska) čita zapisnik druge redovne sednice od 15. decembra 1945. godine.

Pretsednik: Ima li primećaba na ovaj zapisnik? (Nema). Pošto primećaba nema, konstatujem da je zapisnik primljen.

Pre prelaza na dnevni red saopštavam Skupštini da narodni poslanik Borko Temelkovski moli desetodnevno odsustvo zbog bolesti i podnosi lekarsko uverenje. Predlažem Skupštini da odobri traženo odsustvo. Prima li Skupština ovaj predlog? (Prima). Narodnom poslaniku Borku Temelkovskom odobreno je desetodnevno odsustvo.

Pre prelaza na dnevni red imam da saopštim da je zastupnik Ministra za Konstituantu drug Đilas odredio za poverenika Vlade dr Leona Gerškovića, načelnika Ministarstva za Konstituantu.

Prelazimo na dnevni red: pretres izveštaja Ustavotvornog odbora o nacrtu Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Molim izvestioca dr Josipa Hrnčevića da pročita izveštaj.

Izvestilac dr Josip Hrnčević (NR Hrvatska): Drugovi narodni poslanici, dozvolite da najprije pročitam izvještaj Ustavotvornog odbora Skupštine naroda. Izvještaj glasi: (Videti prilog na kraju knjige).

Dozvolite mi, drugovi narodni poslanici, da sada ukratko obrazložim pojedine izmjene-i dopune u pojedinim članovima projekta Ustava koje se čine važnim. U članu 1 glave prve prvog dijela unesena je formulacija da su narodi Jugoslavije na osnovu prava na samoopredjeljenje, uključujući pravo na otcjepljenje izrazili svoju volju da žive zajedno u federativnoj državi. Unošenje ovoga principa ne predstavlja bitnu promjenu ovoga člana, jer je ishodište prvobitne formulacije ovoga člana bilo da su narodi Jugoslavije odlučili da žive zajedno upravo na osnovu svoga prava na samoopredjeljenje. Prema tome, ovdje se ne radi o nekoj izmjeni nego samo o izričitom naglašavanju, o punijem izražavanju ovoga principa, prava naroda na samoopredjeljenje.

U daljim članovima, drugom, trećem i četvrtom, postoje samo stilističke i male redakcijske izmjene.

U trećoj glavi pod naslovom »Osnovna prava naroda i narodnih republika« dodat je u čl. 12 nov stav, koji glasi: »Granice narodne republike ne mogu se menjati bez njenog pristanka«.

Drugovi, dosljedno suverenosti narodnih republika u sastavu FNRJ i dužnosti Federativne Narodne Republike Jugoslavije da štiti suverenost svih narodnih republika, da štiti njihovu bezbjednost, da štiti njihovo demokratsko uređenje valjalo je i Ustavom zagarantovati suverenost narodnih republika i time što se granice narodnih republika ne mogu mijenjati bez njihovog pristanka. Ovaj stav je u vezi sa članom 9 nacrtu Ustava.

U članu 14 izmijenjenog projekta dodat je kao nov stav: »Sredstva za proizvodnju u rukama države iskorišćuje država sama ili ih daje drugom na iskorišćavanje«. Ovaj je stav unesen u vezi sa izmijenjenim članom 18 nacrtu Ustava tj. u vezi sa proširenjem prava nacionalizacije sredstava za proizvodnju. Time što država jača državni privredni sektor i time što je opštenarodna imovina glavni oslonac države u razvitku narodne privrede, država ne ide za tim da koči privatnu preduzimljivost u privredi, naprotiv, ona ide za tim da privatnu preduzimljivost uključi u privredni plan i da, na taj način, omogući da i ona doprinese svoj udio u podizanju narodne privrede.

Dosljedno tome daje se državnom rukovodstvu mogućnost da i ona sredstva za proizvodnju koja se nalaze u rukama države daje na iskorišćavanje pojedinim preduzećima ili preduzetnicima, tj. da dobiju koncesiju.

Članu 16 dodat je prvi stav, koji glasi: »Opštenarodna imovina glavni je oslonac države u razvitku narodne privrede«. Ovim stavom takođe nije uneto ništa novo u naš nacrt Ustava. Ovim stavom htjelo se samo da naglasi važnost državnog privrednog sektora u narodnoj privredi. Ovim je važnost državnog privrednog sektora u našoj privredi samo jače izražena.

Članu 18 dodaje se drugi stav, koji glasi: »Zajemčuje se nasljeđivanje privatnog vlasništva. Pravo nasljedstva uređuje se zakonom«.

Već u stavu prvom člana 18ajemčuje se privatno vlasništvo, pa se logično ajemčuje i nasljeđivanje privatnog vlasništva. Međutim, u diskusiji po ovom pitanju da li se ajemčuje i pravo nasljeđivanja privatnog vlasništva, formulacijom stava prvog člana 18 smatrali su neki da nije to jasno izraženo. Dakle, radi jasnoće i radi potpunosti unesen je ovaj drugi stav, koji je sasvim u skladu sa osnovnim načelima da se kod nas ajemčuje privatno vlasništvo, pa prema tome nasljeđuje se i privatna svojina

Istom članu 18 dodat je četvrti stav koji glasi: »Zabranjuje se postojanje privatnih monopolističkih organizacija, kao što su karteli, sindikati, trustovi i slične organizacije stvorene u cilju diktiranja cena, monopolisanja tržišta i oštećivanja interesa narodne privrede«.

Privatne i monopolističke organizacije kao što su trustovi, karteli, sindikati i njima slične organizacije u upoređenju sa srednjim i sitnim preduzećima predstavljaju jedan viši tip privredne organizacije svojstven državama sa razvijenim kapitalističkim uređenjem. Međutim, iako ni karteli i njima slične privredne monopolističke organizacije nisu kod nas zastupljene, ipak su se pojavile faktičke tendencije organizovanja, koncentrisanja privrede na privatnom sektoru u cilju slabljenja i razbijanja državnog privrednog sektora. Zato je Ustavom zabranjeno postojanje organizacija sa ovakvim ciljem, to jest, sa ciljem slabljenja i razbijanja narodne privrede.

Članu 18 dodat je isto tako i stav 6, koji glasi: »Pod istim uvjetima mogu se zakonom nacionalizirati pojedine privredne grane ili poduzeća ako to traži opći interes«.

Već prvobitnim članom 18 bila je u projektu postavljena mogućnost eksproprijacije privatne svojine. Ipak, to nije bilo dovoljno. Trebalo je državnom rukovodstvu na polju privrede omogućiti, zakonitim putem, još i eksproprijaciju pojedinih privrednih grana i pojedinih preduzeća. Ovakva eksproprijacija prelazi okvir eksproprijacije i predstavlja nacionalizovanje, pa

je to valjalo u Ustavu izrikom izraziti. Ovaj propis daje našem državnom rukovodstvu mogućnost nacionalizacije pojedinih privrednih grana i poduzeća.

Članu 19 dodat je nov stav peti, koji glasi: »Država naročito zaštićuje i pomaže malog i srednjeg seljaka svojom općom privrednom politikom, jevtinim kreditom i poreskim sistemom«.

Ovom dopunom iznesen je i način na koji će država zaštititi i pomagati malog i srednjeg seljaka, to jest, općom privrednom politikom, jevtinim kreditom i poreskim sistemom. To je u skladu sa općim principima našeg Ustava. Kad on proklamuje jedno načelo, kad normira jedno pravo, on istovremeno određuje i sredstva koja će garantovati izvršenje tog prava. Ovo je valjalo dodati da se ne bi iz prvobitnog teksta ovog člana 19 shvatilo da je ova zaštita i pomaganje od strane države malog i srednjeg seljaka ustvari uperena protiv bogatijih seljaka.

U čl. 20 dodat je treći stav, koji glasi: »Maloljetne osobe u radnom odnosu uživaju naročitu zaštitu države«. Ovaj stav usvojen je na predlog radničkih sindikata s ciljem da se maloljetna lica u radnom odnosu, a to su učenici u privredi, zaštite od eksploatacije. Mislim da je to dovoljno jasno i da tome ne treba više objašnjenja.

U članu 25 dodati su stav četvrti i peti. Stav 4 glasi: »Zabranjena je zloupotreba crkve i vjere u političke svrhe i postojanje političkih organizacija na vjerskom temelju«. Stav peti ovoga člana glasi: »Država može materijalno pomagati vjerske zajednice«.

Drugovi, i u samoj oslobodilačkoj borbi, a i sada poslije oslobođenja pokazalo se da pojedini narodni svećenici, naročito oni viši koji su povezani sa fašizmom, iskorišćavaju religiozno osjećanje naroda u protivnarodne svrhe. Oni su ranije služili okupatoru, a danas se pojedini svećenici svrstavaju u red domaćih izadajnika i okupljaju oko sebe razbijene ostatke fašizma. Stoga je bilo potrebno Ustavom onemogućiti zloupotrebljavanje religioznih osjećaja naroda u protivnarodne svrhe, jer svako osnivanje i zloupotreba crkve i vjere u političke svrhe i osnivanje političkih organizacija na vjerskoj osnovi pretstavlja opasnost, te se stoga to i ne može uskladiti sa našom oslobodilačkom borbom, niti se slaže sa duhom ovog našeg Ustava. Naš Narodnooslobodilački pokret i naša mlada država nisu imali nikad ništa protiv crkve i protiv vjerskih stvari. Naša država je, štaviše, voljna i da pomaže vjerske organizacije materijalno te je u tom cilju i donesen u čl. 25 pasus u kome se kaže da država može crkvu materijalno da potpomaže.

U članu 26 u 2 stavu došlo je do izmjene. Taj član glasi: »Pravovaljan je samo brak zaključen pred nadležnim državnim organima. Poslije zaključenja braka građani mogu izvršiti i vjenčanje po vjerskim propisima«.

U ovom stavu zapravo je novo samo to, da se crkveno vjenčanje može izvršiti samo poslije zaključenja braka. Po našem Ustavu, brak se mora prvo sklopiti pred nadležnim državnim organima, a iza toga građaninu je slobodno, dosljedno principima kojima je zajemčena sloboda savjesti i vjeroispovijesti, da se i u crkvi vjenčaja tj. da izvrše crkveno vjenčanje po vjerskim propisima.

Međutim, brak i porodica su važne ustanove. Iz njih izvire odnos između bračne djece, između roditelja i djece i onda odnos između države i porodice. Država je, prema tome, imala interesa, i ima interes, da se bračno stanje što čvršće uredi i zato je rečeno da se crkveno vjenčanje može izvršiti poslije sklopljenog braka, kako pojedini građani ne bi izigravali ovaj propis Ustava.

U članu 28, u 7 stavu, moram ukazati na jednu štamparsku grešku. Taj stav upravo glasi ovako: »Nijedan državljani Federativne Narodne Republike Jugoslavije ne može biti prognan iz države«. Ostale riječi se brišu. A druga rečenica ranijeg člana 28 istoga stava glasi: »Samo u slučajevima propisanim zakonom može građanin biti protjeran iz svog prebivališta«. Ta rečenica unesena je u nov stav. Ovo je učinjeno radi toga da bi se izbjegla nejasnoća. Nejasnoća je u tome što je iz ranije stilizacije izgledalo da bi se građani FNRJ mogli protjerati iz naše države. A to ne stoji. Stoga je valjalo taj izraz odvojiti i normirati u poseban stav. Nov u tom članu je zadnji stav, koji glasi: »Državljan Federativne Narodne Republike Jugoslavije uživaju u stranim državama zaštitu Federativne Narodne Republike Jugoslavije«. Svaka država, pa i naša, zaštićuje svoje državljane u stranim državama. Ona to zaštićavanje vrši putem međunarodnih ugovora i sporazuma na bazi reciprociteta.

U članu 34, ranijem 41, dodat je nov stav koji glasi: »Obra-
na domovine najviša je dužnost i čast svakog građanina«. Ovaj je stav dopuna prvog stava. Ovaj stav drugi unesen je na predlog boraca Jugoslovenske armije koji su to izrazili na svojim konferencijama, te je stoga to valjalo unijeti.

U članu 36 nov je stav drugi. Razlog za dopunu ovoga člana drugim stavom naznačen je i u samom tekstu ove dopune, jer fizičko vaspitanje naroda, a naročito omladine, naročito je važno

za podizanje narodnog zdravlja i podizanje obranbene moći države.

U članu 37 dodat je zadnji stav: »Autorsko pravo zaštićeno je zakonom«. Stav o zaštiti autorskog prava unesen je zato da bi se pomoglo razvijanje umetničkog i naučnog rada i da bi se taj rad zaštitio od zloupotrebe.

U članu 43 došlo je takode do izmjene. Taj član sada glasi: »Radi zaštite građanskih sloboda i demokratskog uređenja Federativne Narodne Republike Jugoslavije utvrđenog ovim Ustavom, nezakonito je i kažnjivo upotrebljavati građanska prava radi promjene i narušavanja ustavnog uređenja u protudemokratskom cilju«. Ranija formulacija ovog člana bila je uska, jer je ona zabranjivala upotrebu građanskih prava u cilju nasilne promjene demokratskog poretka u našoj zemlji. Nova formulacija proširuje to i zabranjuje iskorišćavanje demokratskih prava u cilju fašističke i profašističke djelatnosti, jer takva djelatnost, na kraju krajeva, svodi se na nasilno obaranje poretka u zemlji. Zato je valjalo član 43 bolje formulisati i proširiti.

U drugom dijelu, u Glavi VI, u članu 44 došlo je do promjene i mjesto »izmjene i dopune Ustava FNRJ« sada stoji »promjena i dopuna Ustava FNRJ«. Potpuno je jasno da će u razvoju naše države i njene državnosti biti potrebno vršiti i temeljitije promjene Ustava, da se te promjene neće odnositi na promjenu jednoga ili dva stava. Predašnja formulacija ove tačke mogla je dovesti u sumnju ovo stanovište, da bi se temeljite promjene Ustava mogle izvršivati na temelju ovoga Ustava. Međutim, nova formulacija ne predstavlja ništa novo nego samo otklanja ove sumnje i daje jamstvo da će se buduće promjene Ustava vršiti na bazi ovoga Ustava, to jest, na bazi naše ustavnosti, a to znači da će se odvijati na bazi produbljavanja narodne vlasti.

U član 44 unesena je tačka 20 po kojoj u nadležnost FNRJ spada i »kontrola provođenja saveznih zakona«. Potreba kontrole izvršenja saveznih zakona izvire iz jedinstva zakonodavne i izvršne vlasti. Bez kontrole vrhovnog zakonodavnog organa državne uprave ne bismo bili sigurni da će se savezni zakoni sprovoditi u čitavoj zemlji, ne bismo bili sigurni da će se jedinstveno sprovoditi u čitavoj zemlji.

Sprovođenje zakona bez kontrole moglo bi dovesti do faktičkog odvajanja izvršne vlasti, odnosno izvršnih funkcija zakonodavne vlasti i, prema tome, do slabljenja odgovornosti izvršnih organa pred zakonodavnom vlasti. Većina saveznih zakona sprovodiće se preko upravnih organa narodnih republika. Kada ne bi bilo kontrole, ne bi bilo ni garancije da će se savezni

zakoni jedinstveno sprovoditi u svima republikama. Zato je bilo nužno da se u tome članu unese tačka 20.

Dalja promjena dolazi tek u članu 63, koji je u svom prvom stavu nadopunjen tako da »pravo podnošenja zakonskih prijedloga imaju Vlada FNRJ, članovi Vlade FNRJ i zastupnici obadvaju domova«.

Drugovi, zakoni su tako važan instrument, tako važno sredstvo da ih donosi Skupština i trebalo bi Ustavom odrediti ko ima pravo podnošenja zakonskih prijedloga. To je riješeno ovom dopunom, tako da će ovo pitanje biti riješeno našim Ustavom.

Dalja promjena sadržana je u drugom stavu člana 69. Tu je posle dosadašnjeg teksta »Zastupnici ne mogu biti lišeni slobode niti se protivu njih može pokrenuti krivični postupak bez odobrenja doma kome pripadaju ili Pretsjedništva Narodne skupštine« dodato: »osim u slučaju zaticanja na djelu zločina, o čemu se mora odmah izvijestiti Pretsjedništvo Narodne skupštine«.

Treba dodati da je ovo ustavna odredba koja se nalazi u ustavima svih zemalja. Ne bi se moglo dozvoliti da se otežava isljeđenje po krivičnom djelu narodnih zastupnika — samo zato što su narodni zastupnici — i u onim slučajevima kada je samim zaticanjem na mjestu izvršenja djela, odnosno zločina, ustanovljeno odnosno jasno utemeljeno da je dotični narodni zastupnik izvršio krivično djelo.

Zato i ova ustanova treba da ude kao nadopuna u naš Ustav.

Dalja promjena, sadržana je u članu 72 i to na kraju, gdje se kaže: »Primljenu promjenu ili dopunu Ustavu proglašuje Narodna skupština FNRJ na zajedničkoj sjednici obadvaju domova«. Ovo je tako važan pravni akt da ga treba svečano obaviti, proglasiti na zajedničkoj sjednici oba doma.

U članu 74 proširena je tačka 4. Ranije je stajalo da Pretsjedništvo Narodne skupštine FNRJ daje obavezna tumačenja o saglasnosti zakona sa Ustavom FNRJ uz naknadnu potvrdu Narodne skupštine FNRJ. Sada je to riješeno ovako: »Pretsjedništvo Narodne skupštine ocjenjuje suglasnost zakona republika s Ustavom FNRJ i saveznm zakonima, uz naknadnu potvrdu Narodne skupštine FNRJ, a na zahtjev Vlade FNRJ, pretsjedništva narodnih skupština republika, Vrhovnog suda FNRJ, Javnog tužioca FNRJ i po sopstvenoj inicijativi;«.

Bilo je bezuvjetno potrebno da se u naš Ustav unese odredba ko ocjenjuje ustavnost zakona republika, to jest njihovu

saglasnost sa Ustavom FNRJ, kao i ko ocjenjuje ustavnost zakona narodnih republika. U nekim državama ova funkcija je data ustavnim sudovima. Naš Ustav, polazeći od principa narodne vlasti, državne vlasti, nije mogao ustrojiti neko tijelo kao što bi to bio ustavni sud, jer se to protivilo jedinstvu državne vlasti, jedinstvu izvršne i zakonodavne vlasti. Osim toga protivilo bi se i suverenitetu same Narodne skupštine da se određuje neki sud da dovodi u pitanje postojanje jednog zakona. Zato je to trebalo dati u nadležnost jednom autoritativnom organu kao što je to Pretsjedništvo Narodne skupštine, da ocjenjuje zakonitost odnosno ustavnost zakona republika, uz naknadno odobrenje Narodne skupštine.

U tački 12 ovog člana nastala je izmjena u tome što Pretsjedništvo Narodne skupštine FNRJ »proglašuje opću mobilizaciju i ratno stanje u slučaju oružanog napada na Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju ili u slučaju potrebe neposrednog izvršenja međunarodnih obaveza Federativne Narodne Republike Jugoslavije prema međunarodnoj organizaciji mira ili nekoj savezničkoj zemlji;«.

Ispušteno je to da Pretsjedništvo proglašuje mobilizaciju i ratno stanje između dva zasijedanja Narodne skupštine FNRJ, dakle, ne samo između dva zasijedanja nego i kad Skupština zasijeda Pretsjedništvo Narodne skupštine je nadležno i ovlašćeno da proglasi mobilizaciju i ratno stanje. To slijedi otuda što se ratno stanje i mobilizacija proglašuju onda kad je nužda, kad je potrebno da se odmah oružana snaga čitave zemlje stavi u obranu zemlje, u slučaju oružanog napada na našu zemlju, s jedne strane, a s druge strane kad postoji slučaj potrebe neposrednog izvršenja, ispunjenja međunarodnih obaveza Federativne Narodne Republike Jugoslavije prema međunarodnoj organizaciji mira ili nekoj savezničkoj zemlji po ugovorima o savezu, a ti ugovori uslijed izvršene ratifikacije postali su naši zakoni, pa bismo diskusijom i glasanjem u Skupštini da li ćemo izvršiti ili ne međunarodne obaveze u pogledu stupanja u rat na stranu saveznika, s kojima smo takav savez sklopili, sebe doveli u položaj da glasamo ponovo o onome što stoji u zakonu. Ovako znači izvršiti zakon, odnosno međunarodni ugovor o ratnom savezu i izvršiti zakon ne samo u djelokrugu Skupštine nego u djelokrugu Pretsjedništva Narodne skupštine.

U članu 77 i ostalim članovima Ustava izmijenjena je riječ »naredbodavni« i zamijenjena riječju »upravni«. Dakle, ne stoji za organe uprave da su oni najviši izvršni i naredbodavni organi državne vlasti, nego da su oni izvršni i upravni organi.

Ovaj naziv, ovaj termin »naredbodavnik«, koji je uzet iz naše ranije terminologije, nepravilan je, jer vlade odnosno izvršni narodni odbori ne izdaju samo naredbe u ime svojih skupština, odnosno narodnih odbora, nego oni u ime svojih skupština i odbora vrše upravnu funkciju. Zato je taj termin »naredbodavnik« trebalo zamijeniti terminom »upravnik«.

U članu 81 izmjena se sastoji u tome da predsjednici pojedinih komiteta u sastavu Savezne vlade ne moraju biti članovi Vlade, dok Vlada može pojedinog svog člana odrediti za predsjednika komiteta, na primjer, ministra bez resora ili potpredsjednika Vlade itd. Time je data šira mogućnost stvaranja komiteta kao organa naročite vrste u sastavu Savezne vlade. Ova tendencija je došla do izražaja u novome članu 89.

Član 85 samo je pravilnije formulisan.

U članu 86, stav drugi, između saveznih ministarstava dodato je novo Ministarstvo pomorstva pošto se s obzirom na važnost pomorstva a i na ukazanu potrebu pojavilo kao nužno da se ovakvo ministarstvo kreira.

Član 101 sadrži propis o nadležnosti, djelokrugu republikanskog ministarstva. To je tako važna materija da je to trebalo Ustavom odrediti.

U član 110 unesen je stav drugi, gdje se jasno određuje način izbora odbora, što nije bilo jasno izraženo ranije predloženim članom.

U Glavi XIII, gdje se govori o narodnim sudovima, odvojeno je Javno tužništvo. Javno tužništvo kao organ Narodne skupštine, posebna je ustanova sa isto tako posebnim zadacima. Javno tužništvo nije ono što je nekada bilo državno tužništvo, jer se njegov djelokrug rada ne proteže samo na saradnju sa sudom, nego ono istovremeno zaštićuje i zakonitost i na području uprave. Zbog toga je valjalo materiju o Javnom tužništvu razraditi u posebnoj glavi. Zato su ustanove o Javnom tužništvu predviđene i razrađene u Glavi XIV novog ispravljenog teksta projekta Ustava.

U članu 115 došlo je do promjene u tome što je unesen drugi stav, koji kaže: »Saveznim zakonom određuje se ustrojstvo i nadležnost vojnih sudova«. Vojni sudovi, s obzirom na to što po svome karakteru i nadležnosti izlaze iz okvira redovnih sudova, izuzeti su, s tim da budu o njima doneseni propisi posebnim zakonom. Štamparskom greškom dodat je zadnji stav koji glasi: »Sudovi izriču pravdu u ime naroda«. Taj stav bio je brisan, jer je to sadržano u članu 117 nove redakcije.

U članu 116 u prvom stavu uslijed greške ispuštene su riječi »i sude po zakonu«. Novi su stavovi treći i četvrti i glase:

»Viši sudovi imaju u granicama zakona pravo nadzora nad nižim sudovima.

Ministri pravosuda rukovode i nadziru rad sudske uprave i staraju se za pravilnu organizaciju sudova«.

Ovi novi stavovi, treći i četvrti, proširuju pravo nadzora. Inače bi sudovi bili nepovezani, oni bi stajali pod kontrolom onih organa koji su ih izabrali, a to nije potpuno. Radi kontrole valjalo je dati proširenost, jer su naši redovni sudovi mladi i neizgrađeni, pa bi im valjalo pomoći da se razviju u istinske organe narodne pravde.

Članu 118 dodaje se nov stav koji glasi: »Okrivljeniku je obezbjeđeno pravo obrane pred sudom«.

Ovo načelo usvojeno je u svima drugim zemljama i valjalo ga je unijeti i u naš Ustav.

Iz člana 117 ispušten je drugi stav koji govori o nadležnosti okružnih sudova. Pošto je to pitanje neustavna materija, valjalo ga je izostaviti iz Ustava.

U članu 121 došlo je do bitnih izmjena u tome što su ispušteni rokovi na koje se biraju sudije. To je učinjeno zato da bi sudije bile stalnije, da bi im se dala perspektiva za razvoj, da bi im se potstakla volja za proširenje opšteg znanja, da bi se podigao kvalitet narodnih sudova. Međutim, ispuštanje ovih rokova nikako ne ide za tim da ne bude kontrole. On i dalje ostaju izborni kao i organi narodne vlasti, samo što su izbačeni rokovi, tako da svaki dobar sudija koji udovoljava ne bi se morao birati ponovo poslije dvije godine samo zato što je istekao taj rok od dvije godine.

U članu 123 nov je stav koji glasi: »Vrhovni sud FNRJ ocjenjuje zakonitost pravomoćnih odluka svih sudova u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji u pogledu primjene saveznih zakona«.

Drugovi, ovo je bila nužna dopuna. Po predašnjem tekstu ocjenjivanje zakonitosti pravomoćnih odluka bilo je prepušteno u nadležnost vrhovnih sudova republika, a Vrhovnom sudu FNRJ trebalo je staviti u nadležnost ocjenjivanje zakonitosti pravomoćnih odluka u pogledu primjene saveznih zakona. Upravo on je u prvom redu pozvan da ocjenjuje da li se savezni zakoni pravilno primjenjuju i da ispravlja protivzakonitosti koje se pokažu. Osim toga kontrolom Vrhovnog suda FNRJ i ispitivanjem zakonitosti pravomoćnih odluka svih sudova daje se jedna

garancija da će se savezni zakoni jedinstveno i pravilno primjenjivati u čitavoj našoj zemlji.

U ranijem članu 121 izbacuje se stav u kome se kaže da žalbi protiv pravnomoćnih sudskih odluka treba da ima dejstva na sudenu stvar ukoliko savezni zakon ne odredi drukčije.

Drugovi, ovo je ispušteno i sadržano je u glavi o Javnom tužioštvu, a osim toga to je bilo i nepravilno, jer odluka po žalbi protiv pravomoćnih sudskih odluka treba da ima dejstva na presudenu stvar, inače bi to bilo uspostavljenje povrede paragrafa, a ne povrede materijalnog interesa. Dakle, to je bilo nužno unijeti.

Izmjena u članu 125 sastoji se u tome da Javnog tužioca FNRJ i njegove zamjenike bira i razrješava Narodna skupština FNRJ na zajedničkoj sjednici oba doma, a da javne tužioce narodnih republika i njihove zamjenike imenuje i razrješava Javni tužilac FNRJ. Javne tužioce autonomnih pokrajina, autonomnih oblasti, oblasti, okruga i srezova imenuje i razrješava javni tužilac republike uz potvrdu Javnog tužioca FNRJ. Time je uspostavljen jedan monokratski sistem u Javnom tužioštvu. Javni tužilac je organ Narodne skupštine FNRJ i, prema tome, svi njemu podređeni tužioci treba da se povinjavaju njegovim direktivama i da rade u jednom smislu i nezavisno od organa lokalnih vlasti.

Nov je član 128 koji kaže da vojnog tužioca Jugoslovenske armije i ostale vojne tužioce postavlja Vrhovni komandant Jugoslovenske armije i da će se saveznim zakonom odrediti ustrojstvo i nadležnost vojnog tužioštva.

Zasebna organizacija vojnog tužioštva potrebna je s obzirom na naročiti karakter vojne organizacije, s obzirom na podređenost i nadodređenost u vojnoj organizaciji. Vrhovnog komandanta Jugoslovenske armije bira Narodna skupština FNRJ na zajedničkoj sjednici oba doma i, prema tome, on je najpozvanije lice da postavlja vojne tužioce u Armiji.

I konačno, u članu 131 novo je da Ustav daje Saveznoj vladi ovlašćenja da obustavlja akte vlada republika i da ukida akte ministara republika, dok se saveznim ministrima daje mogućnost da mogu samo obustavljati akta ministara republika. Po ranijoj formulaciji akte ministara narodne republike mogla je ukidati samo vlada narodne republike i u tom slučaju Savezna vlada ne bi mogla rukovoditi državnim upravom. Zato je bilo potrebno da se u poslovima iz savezne nadležnosti Saveznoj vladi da mogućnost da ukida akte pojedinih ministara narodne republike.

Na koncu je stvoren treći dio Ustava pod naslovom: »Prelazne i završne odredbe«. U tom dijelu Ustava nalazi se član 136, ranije 133. U te prelazne odredbe mogu, naravno, da uđu i dalje ustanove koje se pokažu kao rezultat pretresa u plenumu Skupštine.

Drugovi, ja sam time ukratko pokušao da obrazložim pojedine izmjene u nacrtu Ustava onako kako je predložio Ustavotvorni odbor pa ponovo predlažem i molim Narodnu skupštinu da ovaj izvještaj Ustavotvornog odbora primi. (Aplauz).

Pretsednik: Čuli ste izvještaj Ustavotvornog odbora. Posle kratkog odmora govoriće kao zastupnik Ministra za Konstituantu drug Milovan Đilas.

(Posle odmora)

Pretsednik: Nastavljamo sednicu. Kao zastupnik Ministra za Konstituantu govoriće drug Milovan Đilas. (Buran aplauz).

Ministar za Crnu Goru i zastupnik Ministra za Konstituantu Milovan Đilas: Drugovi i drugarice, mi smo prva oslobođena zemlja u Evropi koja donosi nov Ustav. Već sama ta činjenica govori nam o tome da razvitak demokratije ide u Jugoslaviji relativno bržim tempom no u drugim oslobođenim zemljama Evrope i da se konsolidovanje demokratije u Jugoslaviji vrši najbrže. Sama ta činjenica nam ustvari govori o tome da donošenje našeg Ustava ima ne samo isključivo politički značaj za našu zemlju, nego i jedan međunarodni značaj. Jer, prvi put poslije hitlerovske tiranije i njemačkog gospodstva u Evropi jedna od oslobođenih zemalja donosi jedan zaista nov i zaista demokratski Ustav. U unutrašnjem pogledu, u pogledu našeg unutrašnjeg života, Ustav znači završetak perioda naše Narodno-oslobodilačke borbe, upravo ostvarenje onih parola, pobjedu onih načela, onih principa koje su narodne mase istakle u Ustavu. Drugo zasijedanje Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije u Jajcu 1943 godine imalo je taj politički značaj da je formulisalo osnovne smjernice ustanka, osnovne zahtjeve Ustava i ustvari udarilo temelje budućoj Jugoslaviji. Današnji Ustav ustvari znači produženje onoga što je postavljeno u Jajcu, znači ustvari krunisanje, završavanje, pravno normiranje one borbe koju smo mi vodili u toku četiri godine i za koju su narodi Jugoslavije dali ogromne žrtve. Prema tome, Ustav fiksira onakve socijalne, ekonomske i društvene odnose kakvi se danas u našoj zemlji nalaze. Ministarstvo za Konstituantu i vi, parlament, Narodna skupština, dajući ovaj Ustav na diskusiju narodu

učinili ste jednu vrlo dobru i pametnu stvar ne samo zbog toga što je Narodna skupština na taj način po pitanju najvažnijeg zakona naše zemlje, osnovnog zakona naše zemlje, zadržala vezu sa narodom, nego i po tome što su po pitanju samog Ustava široke narodne mase naše zemlje faktički učestvovala u radu i izradi ovog Ustava.

Primjedbe koje su došle na Ustav iz naroda uglavnom su djevu vrsta. Opšti odnos širokih narodnih masa prema Ustavu, možemo čak reći najširih narodnih masa, vrlo je dobar. Jedino pojedinci, čak i oni dosta rijetko i pojedine organizacije nijesu prihvatili Ustav u cjelini, ili su predlagali takve odredbe koje bi samu bit, smisao Ustava, sama osnovna načela Ustava, to jest u izvjesnom smislu same odnose kakvi su se stvorili u našoj zemlji, željeli da izmijene u negativnom pravcu.

Dozvolite mi da se prvo osvrnem na ove pozitivne primjedbe, a kasnije ću govoriti o onim primjedbama koje bismo mogli nazvati negativnim. Prije toga da učinim jednu napomenu.

U diskusijama su učestvovali svi naši narodi, sve nacionalne manjine. Čak su dolazili i predlozi iz dijela onih krajeva koji su bili pod Italijom i koje drži naša vojska, pa čak i iz onih dijelova koji se nalaze pod savezničkom armijom, kao što su Trst i ostali krajevi. U diskusiji po ovom Ustavu učestvovali su svi društveni slojevi: profesori univerziteta, đaci, ljudi najraznovrsnijih profesija, vojnici kao i žene na svojim konferencijama itd.

Što se tiče primjedaba koje imaju pozitivan karakter u odnosu prema Ustavu, hoću odmah da naglasim da se veliki dio primjedaba odnosi na stvari koje ne spadaju u Ustav nego u posebno zakonodavstvo. Predloga ima mnogo i vrlo dobrih u tome smislu, ali im nije mjesto u Ustavu nego u posebnim zakonima koji će se izrađivati na osnovu ovog našeg Ustava. Jedan dio primjedaba nije mogao biti uzet u obzir zbog toga što se te iste stvari koje pojedinci predlažu nalaze u Ustavu formulisane na drugi način, u nekom drugom članu.

Treći dio primjedaba jesu one koje su došle iz naroda i od kojih je jedan dio usvojen, a jedan dio je ušao u naknadne amandmane Ministarstva za Konstituantu, koje je drug Hrnčević već pročitao, a drugi dio primjedaba koji je došao iz naroda identičan je i istovetan sa popravkama koje su ustavotvorni odbori i jedne i druge skupštine u svome radu sami otkrili i sami umijeli.

Dopustite mi da se osvrnem na nekoliko najkarakterističnijih primjedaba. Iz jedne vojne jedinice došao je predlog da u odredbe o narodnoj svojini, sem ruda, voda itd., uđu i šume.

Ova odredba ne može ući u projekat prosto iz toga razloga što mi, ako stanemo na stanovište da priznajemo privatnu svojinu, a jedan dio šuma u Jugoslaviji nalazi se u privatnoj svojini, a nalazi se čak i u opštinskoj kao i u plemenskoj svojini u izvjesnim krajevima, ne možemo proglasiti šume državnom svojinom. Ustav predviđa mogućnost da država, ako je u opštem narodnom interesu, može nacionalizirati izvjesna preduzeća, izvjesne grane preduzeća itd.

Prema tome, taj predlog o šumama prema našim današnjim odnosima ne bi mogao ući u opštu narodnu svojinu. No, čitav odnos te diskusije u tim vojnim jedinicama pokazuje se potpuno pozitivan prema našem Ustavu uzetom u cjelini.

Dozvolite mi samo da pomenem kako je u vojsci tekla diskusija o izmjenama Ustava. Naši su drugovi postavljali razna pitanja, na primjer, ko će da obrađuje zemlju poginulih partizana, o roku služenja u vojsci itd. Pojedini članovi na tim konferencijama znali su po desetak članova Ustava napamet. To pokazuje odnos naše Armije prema nacrtu Ustava. Pukovnik Petar Brajović predložio je da u naš Ustav, u član 20, treba da uđe pitanje slobode štrajkova. Ja mislim da takvo formulisanje pitanja slobode štrajkova u našem Ustavu ne bi bilo pravilno. Štrajk u ustanovama koje su opštenarodna imovina, pa prema tome i imovina radničke klase, ustvari ne bi odgovarao interesima radničke klase, bio bi suprotan interesima radničke klase. Međutim, sam Ustav predviđa da će država pomagati borbu radničke klase protiv eksploatacije, pa prema tome pomoćne borbu radničke klase da zaštiti svoja prava u preduzećima koja nisu državna svojina, a u preduzećima koja su državna svojina sami radnici imaju dovoljno uvida i kontrole u samom radu.

Od jedne grupe građana u Beogradu (Malešević Natalija, Vasilije Tomović i dr.) došao je predlog da bi sve škole trebalo da budu državne a školovanje potpuno besplatno. Ja mislim da bi ovakva odredba bila danas nepravilna. Mi ne možemo kazati sve škole. Ako jedan slikar hoće da osnuje školu kod sebe, ili jedan muzičar muzičku školu itd., mi ne možemo stati na stanovište da zabranimo sve privatne škole, nego da sve privatne škole stavimo pod kontrolu, što Ustav veoma jasno predviđa.

Iz redova radnika, seljaštva, omladine i drugih slojeva pojavili su se predlozi o izmjeni zastave u crvenu zastavu i o stavljanju srpa i čekića na grb naše Republike, na petokraku zvijezdu. Na ovo mi moramo kazati da naši socijalni odnosi danas ne odgovaraju promjeni zastave niti stavljanju srpa i čekića na petokraku zvijezdu koja se nalazi na našem grbu.

Od jedne grupe građanki iz Pavlinovićeve i Bulatove ulice u Zagrebu došao je predlog da u opštem narodnom interesu narodne vlasti mogu, kada se ukaže potreba, uzeti u državnu svojinu proizvodna sredstva preduzeća itd. Ovaj predlog je, kao što vidite, ušao u nacrt Ustava.

Šta nam pokazuju ovi predlozi koje sam dosad naveo? Oni pokazuju da je veliki dio onih koji stavljaju predloge pobrkao pitanje Ustava sa pitanjem programa. U želji, u progresivnoj težnji narodnih masa da se ide naprijed, da se u zemlji produbljuje demokratija, produbljuju uslovi života narodnih masa, ljudi su postavljali stvari koje mogu doći u obzir za budućnost, a ustvari one spadaju u današnjost. Ustav nije program, nije stvar budućnosti, nego stvar današnjosti, sadašnjosti, stvar današnjih društvenih odnosa. U vezi s tim predlozima koji imaju programatski karakter, možemo mirne duše reći da naš Ustav nije takav po svojim odredbama da bi mogao kočiti progresivni razvitak naše demokratije, napredovanje naše ekonomije i dalji normalni razvitak naših socijalnih odnosa. I baš u vezi s tim primjedbama hoću da kažem da je jedna od osnovnih, značajnijih karakteristika ovog Ustava baš u tome što on, nasuprot drugim ustavima, ne konzervira dato socijalno stanje, ne normira ga kao vječito i nepromjenljivo, ne zatvara puteve daljem demokratskom razvitku naše zemlje, nego, učvršćujući postojeće demokratsko stanje u našoj zemlji, omogućuje svojim odredbama da se ta demokratija razvija i usavršava u svome daljem razvitku.

Dozvolite da se osvrnem na neke primjedbe koje su ušle u sam Ustav. U sam Ustav na osnovu predloga iz naroda ušlo je pravo nasljeđa. U sam Ustav na osnovu predloga iz Armije kao odredba ušlo je da je izdaja otadžbine najveći zločin prema narodu. Mislim da tome nije potrebno davati nikakav komentar. Treba se samo osvrnuti na naša iskustva u ovom ratu.

U sam Ustav, kao posljedica predloga iz naroda, ušlo je da se ljekovite vode proglašuju opštenarodnom svojinom.

Na osnovu predloga iz naroda jače je podvučeno pravo radnih masa u pogledu socijalnog osiguranja.

Na osnovu predloga iz naroda jasnije i određenije su formulisane one odredbe koje govore o ekonomiji naše zemlje, o ekonomsko-socijalnim odnosima u našoj zemlji.

Iz čitave diskusije, iz te pozitivne diskusije, možemo povući zaključke da su narodne mase ovaj nacrt Ustava prihvatile sa ljubavlju i oduševljenjem i sa punim razumijevanjem i da ga

stvarno smatraju kao svoj vlastiti Ustav, kao vlastito djelo svojih ruku i napora.

Prema tome, možemo biti sasvim sigurni da će Ustav koji izglasa ova Skupština naići na najdublje razumijevanje i biti svestrano prihvaćen od najširih narodnih slojeva.

Dopustite mi da se osvrnem na još nekoliko primjedaba. Ministarstvo za Konstituantu dobilo je skoro od svih trgovačkih i jednog dijela zanatliških udruženja sa teritorije Srbije, Kosova, Metohije i Vojvodine predloge da se unesu izvjesne izmjene u prvobitni nacrt Ustava. Moram odmah da naglasim da je jedan dio trgovačkih udruženja prihvatio Ustav u cjelini bez ikakvih izmjena, dočim drugi dio trgovačkih udruženja, prihvatajući Ustav u cjelini predlaže da se u Ustav unesu i izmjene koje su od principijelne važnosti i koje bi, po mome mišljenju, krnjile opšti duh Ustava i ne bi odgovarale stvarnim društvenim odnosima kakvi već danas postoje u našoj zemlji.

Primjedbe ovog drugog dijela trgovačkih udruženja svode se na sljedeće: prvo, oni postavljaju zahtjeve da se država u sprovođenju svoga privrednog plana oslanja kako na opštenarodnu imovinu, to jest, na onu imovinu kojom rukovodi država i koja se nalazi pod kontrolom države, ali koja je opšta narodna svojina, i zadružnu imovinu, tako i na privatne poduzetnike, privatne privrednike. Prije svega, ova odredba, ovaj zahtjev je u osnovi nelogičan, jer kako se država može oslanjati na nešto što nije njeno? Pošto privatna preduzeća nijesu državna preduzeća, država se ne može u sprovođenju svoga privrednog plana oslanjati na privatna preduzeća. Država može privatna preduzeća staviti pod kontrolu, dati im zadatak, uklopiti ih u opšti privredni plan, ali se ne može ni u kom slučaju oslanjati na isti način na privatna preduzeća kao na državna. Privatni preduzetnik može da stvara svoje preduzeće, može da ga proda, može da ga proda po uslovima koji se njemu dopadaju. Znači, nemoguće je da se država oslanja na ovaj privatni sektor kao na svoj vlastiti sektor ili na zadružni sektor.

Drugo pitanje koje je postavljeno u zahtjevu jednog od trgovačkih udruženja jeste, da se u slučaju nacionalizacije preduzeća obezbjedi vlasniku potpuna naknada. Ova odredba takođe ne bi odgovarala današnjim našim socijalnim odnosima. Mislim da je dovoljno što Ustav kaže da se nacionalizacija ne može izvršiti sem zakonskim putem i da se naknada mora dati onako kako se zakonom predviđa. Mi ne možemo predvideti u Ustavu sve moguće situacije i kazati da sve naknade moraju biti u punom iznosu vrijednosti. Naknada može biti u punom iznosu vri-

jednosti u mnogo slučajeva, a to ne znači da mora biti u svima slučajevima. Sve zavisi od konkretne situacije. Baš je zakon tu zato da reguliše konkretne slučajeve u svima mogućim vidovima.

Treći zahtjev trgovaca jeste da se da puna sloboda trgovini. Mislim da je to osnovna tačka u zahtjevu toga dijela trgovaca o kojima govorim. Ustvari, sve ove primjedbe da se država oslanja podjednako na sve tri grane, na privatni, državni i zajedružni sektor privrede, kao i zahtjev o potpunoj naknadi u slučaju nacionalizacije, da se ti zahtjevi ustvari svode na ovaj zahtjev o punoj slobodi trgovine, o slobodi trgovinske djelatnosti.

Vrlo je karakteristično da se industrijalci i bankari nijesu takoreći uopšte javljali u ovoj diskusiji o nacrtu Ustava. To proizilazi otuda što je veliki dio industriskih postrojenja već nacionalizovan, a ukoliko nije nacionalizovan već se nalazi pod kontrolom države. Sličan slučaj je i sa kapitalom bankara.

Što se tiče trgovačkih preduzeća, ona rade sasvim slobodno i ima ih ogromno mnogo. I baš ta pojava dokazuje da su za privatnu trgovinu danas nastali povoljniji momenti. Rat je odnio veoma mnogo krupnih trgovačkih preduzeća bilo da su nacionalizovana, bilo da su propala u toku rata, bilo da im je imovina uništena. Sličan je slučaj sa puno industriskih preduzeća. Ogromna masa sitnih trgovaca ostala je slobodna i kod jednog dijela tih trgovaca pojavili su se apetiti za punom slobodom i neometanim radom od strane državnih organa. S druge strane, pokazuje se činjenica da narodne mase najbolje osjećaju taj dio trgovaca koji bezobzirno nastoji da, u toj relativno povoljnoj situaciji za sebe dođe do zarade. Otuda je razumljiv ovaj zahtjev trgovaca.

Ja sam odgovorio zbog čega ovi zahtjevi ne mogu da uđu u Ustav, zbog čega odredbe Ustava garantuju privatnu svojinu i zbog čega čitav život mora da bude uklopljen u opšti državni.

Druga vrsta primjedaba odnosi se na crkve. Pravoslavna je crkva uputila i Ministarstvu za Konstituantu i Pretsjedništvu Ustavotvorne skupštine predlog u pogledu izmjene člana 25. To je uputio Sveti arhijerejski sinod srpske pravoslavne crkve, pretsjednik mitropolit skopski Josif. Katolička crkva kao crkvena organizacija nije uputila nikakav predlog. Međutim, izvjesni predlozi katoličke crkve došli su preko narodnih odbora, kao, na primjer, preko Narodnog odbora Sveti Primož, Kržnica, Đurdevac. Od strane katoličke crkve jedino se obratila Ministarstvu za Konstituantu sa svojim predlozima biskupska ordinacija, biskup Akšamović.

U svome dopisu Ministarstvu za Konstituantu Sveti arhijerejski sinod srpske pravoslavne crkve predlaže da se u član 1 poslije stava a) »crkva je odvojena od države« doda sljedeće:

»Prilikom sprovođenja u život ovog načela dosadašnji imovinsko-pravni odnosi crkve (pojedinih verskih zajednica) i države regulisaće se posebnim zakonom u duhu pravičnosti«.

Ovaj stav ustvari se svodi na to da bi crkvi trebalo dati naknadu za zemlju koju je izgubila putem agrarne reforme. Naša država, međutim, finansijski nije u stanju da izide ovome zahtjevu u susret, s jedne strane, a s druge strane nikakav zahtjev pravde tu ne može biti, jer mi, ako hoćemo da platimo to što se traži, moramo pare uzeti od seljaka, od proletarijata i inteligencije. Mi para nemamo, a s neba ih ne možemo skinuti. Nikakav zahtjev pravednosti ne bi bio da od seljaka koji su decenijama, možda kroz čitav niz generacija, obrađivali tu zemlju, sada tražimo naknadu za tu zemlju koju su dobili od države putem agrarne reforme.

Zatim dolazi predlog kod tačke b) da se poslije trećeg stava doda :

»b) Zajemčena je nepovredivost mesta za vršenje verskih obreda (crkve, groblja, crkvene porte i crkvenih zgrada u njima)«.

Ni ova odredba ne može ući u Ustav iz prostog razloga što su vjerski obredi i vjerske ustanove dovoljno slobodni, a odredba o nepovredivosti vjerskih prostorija u kojima se vrše vjerski obredi, od strane organa državne vlasti, ne može ući u Ustav zbog toga što nam iskustvo ovoga rata govori da je bilo crkava u kojima se skrivalo oružje i ratni materijal neprijatelja. Poznato nam je iskustvo sa Kaptolom, što znamo iz onoga što je objavljeno preko štampe posljednih dana. Tamo su pronađene ogromne količine ustaške arhive, koja je dragocjeni materijal za našu državu. Možemo li mi, ako naši organi vlasti doznaju za takav materijal, odustati od toga da oni uđu u crkvene prostorije? To se ne može dozvoliti niti zagarantovati.

Ali, zato treba zagarantovati pravo vjeroispovjesti, što je Ustavom i zagarantovano.

Dalje, pravoslavna crkva predlaže da se stav 2 člana 26 stilizuje i da glasi:

»Punovažan brak može se zaključiti pred nadležnim crkvenim ili državnim organom a prema slobodnoj volji lica koja brak zaključuju. Svi brakovi moraju se registrovati kod državnih nadležstava«.

Svi brakovi moraju se registrovati kod državnih nadležstava. Znači sahtjev crkve sastoji se u tome da oba braka, i crkveni i građanski, budu punovažni.

Dalje se kaže:

»Stav treći čl. 26 da se stilizuje ovako: »Bračni sporovi spadaju u nadležnost narodnih sudova, ali su punovažne presude crkvenih sudova u bračnim sporovima crkvenih brakova«.

Mi moramo sprovesti jedinstvenost: ili građanski brak ili ćemo se vratiti crkvenom braku. Inače bi bila prava zbrka ako bismo dopuštali oba braka. S druge strane, ako bismo dopustili punovažnost oba braka, onda bi crkvi dali prava koja ustvari ima država i državne vlasti koje su birane od naroda dale bi crkvi prava koja nijesu samo stvar vjerujućih, nijesu samo stvar onih koji vjeruju, nijesu stvar ove ili one crkvene organizacije, nego su bračni odnosi, razvoj porodičnog života, porodice, ustvari pitanja čitavog naroda, pitanja države kao cjeline, pitanja nacije i njenog napretka uopšte, bez obzira i nezavisno od religije i od toga da li neko vjeruje ili ne vjeruje. Mislim da je za princip slobode vjeroispovjesti dovoljno da supružnicima koji žele da izvrše i vjerski obred to pravo bude Ustavom zagaran-
tovano, što je Ustav i učinio. Dalje, pravoslavna crkva predlaže da crkva ima pravo da osniva svoje vjerske škole. To pravo crkvi nije zabranjeno. Škole u kojima se odgaja kler crkva može da osniva.

Dalje se u ovom predlogu nastavlja: »Nauka vere predaje se u svima osnovnim, srednjim i njima sličnim školama«. Mislim da ne možemo unijeti u Ustav generalizaciju da se vjera mora predavati u svima školama, nego ćemo to docnije prepustiti zakonima koji regulišu odnos između crkve i države. U nekim krajevima predavanja vjere u školama, prema želji roditelja, pokazalo se kao pozitivno po naše odnose sa crkvom i ostvarljivo. To ne znači da u svima krajevima i svima situacijama tako mora biti. Zato to pitanje treba ostaviti posebnim zakonima. Smatram da u tome pogledu Ustav takode garantuje crkvi dovoljno prava.

Pošto Ustavotvorni odbor nije usvojio ovaj predlog, Sveti arhijerejski sinod obratio se Pretsjedništvu Ustavotvorne skupštine sa predlozima koji su po svojoj suštini identični.

Što se tiče primjedaba Reis-ul-uleme u Sarajevu, koje su potpisali Pašpašić i Ridanović, one se svode na iste primjedbe koje su došle i od pravoslavne i od katoličke crkve, s tim što oni postavljaju još i to da u bračnim, porodičnim i vakufskim stvarima sude šerijatske sudije, vjerske sudije, čija će se nadležnost

urediti posebnim zakonom. To su stvari na koje smo principijelno odgovorili, odgovarajući na primjedbe Svetog sinoda i važe i za primjedbe biskupa Akšamovića.

Razlike između nas i biskupa Akšamovića su tako duboke, da mi ne možemo od njegovih predloga, doduše ne na našu žalost, ništa da usvojimo.

Sad principijelno o pitanju crkve i države. Naš Ustav sprovodi načelo odvajanja crkve od države, ali mi smo unijeli kasnije odredbu da država može pomagati materijalno vjerske organizacije. Od držanja vjerskih organizacija prema državi, prema narodu, prema borbi našeg naroda, prema čitavoj našoj demokratiji, prema našoj nezavisnosti, prema sudbini naše zemlje, prema njenoj budućnosti, zavisice i odnos države, naše demokratske i narodne države, prema samoj crkvi. Ne možemo mi narodu nametati nikakve terete ni obaveze mimo onoga što on sam želi da prihvati.

Pod određenim uslovima poznato je da crkva može da odigra pozitivnu ulogu. Uzmimo konkretan slučaj u najnovijem periodu gdje je ruska pravoslavna crkva u ovom ratu igrala pozitivnu i korisnu ulogu. I mi imamo u našoj vlastitoj prošlosti mnogo slučajeva gdje je crkva igrala pozitivnu ulogu. Takvu situaciju mi ne isključujemo ni danas ni u budućnosti. Samo treba da se stvore potrebni uslovi. Država bi u njenoj korisnoj ulozi svakom narodu kao cjelini mogla da izađe u susret i to je u Ustavu, ja mislim, dovoljno.

Neću se u svom izlaganju osvrtni na amandmane Ministra za Konstituantu, pošto ih je drug Hrnčević ovdje obrazložio u svom obrazloženju rada Odbora, to jest predloga Odbora.

Ustav koji se nalazi pred vama, kao što sam rekao, fiksira odnose koji postoje u našoj zemlji. Samim tim on učvršćuje tekovine, konačno učvršćuje tekovine dosadašnje borbe naroda Jugoslavije. On ostaje osnova za dalje zakonodavstvo čitave naše zemlje. Zato sam, drugovi, uveren da ovaj Ustav označava ne samo potrebe naroda Jugoslavije, nego i u izvjesnom smislu označava krupne korake u daljem razvitku borbe naroda Jugoslavije i u našoj daljoj borbi za demokratiju. (Aplauz).

Pretsednik: Ovim je naš današnji deo rada iscrpen. Molim sve drugove narodne poslanike koji žele da učestvuju u sutrašnjoj i daljim diskusijama da se jave sekretaru Jozi Milivojeviću.

Ovu sednicu zaključujem, a sledeću zakazujem za sutra u 16 časova.

(Sednica je zaključena u 19 časova).

СКУПШТИНА НАРОДА

Четврта редовна седница

(18 јануара 1946)

Почетак у 16,15 часова.

Претседавао председник Јосип Видмар.

Претседник: Отварам четврти редовни састанак Скупштине народа и молим секретара Нинка Петровића да прочита записник прошле седнице.

Секретар Нинко Петровић чита записник треће редовне седнице Скупштине народа од 17 јануара 1946 године.

Претседник: Има ли каквих примедба на записник? (Нема). Примедба нема, записник се прима. Прелазимо на дневни ред: претрес извештаја Уставотворног одбора Скупштине народа о нацрту Устава ФНРЈ у начелу. Као први пријављени говорник има реч др Симиша Станковић.

Др Симиша Станковић (НР Србија): Другови народни посланици, узимам реч у начелној дискусији о нацрту Устава и о извештају Уставотворног одбора као припадник Народног фронта и убеђени фронтовац и изјављујем да ћу гласати за. Још много пре него што је изнет пред нас на коначно решавање, овај нацрт је стављен пред најшире масе на слободну и свеопшту дискусију. Треба истаћи ту чињеницу да се овога пута први пут у нашој историји нашим народима дала могућност пуног учешћа у изради основног закона државне заједнице, заједнице коју су они својим сопственим снагама изградили. Колико је и какво је у тој општој дискусији било учешће претставника свих слојева, од сељака до интелектуалаца, од војника до политичара, од појединаца до масовних организација, најлепше нам сведочи експозе заступника Министра за Конституанту, који смо

јуче имали прилике да чујемо. Низ позитивних предлога и сугестија који су дошли из свих крајева наше земље Министарству за Конституанту и који су могли корисно да се употребе за израду конкретних предлога за измену и допуну појединих чланова нацрта, сведоче о живом и стварном интересовању са којим су широке народне масе примиле овај нацрт. Чињеница, коју је истакао и заступник Министра за Конституанту, да у тој свеопштој дискусији приговори који су изнесени нису дирали у суштину основних начела овога нацрта, — јасно показује да он заиста одговара жељама и расположењу народних маса. Маса су га, значи, усвојиле. Ми у овом тренутку немамо више пред собом само нацрт Устава Министарства за Конституанту него у суштини имамо прави народни пројект који наши народи подносе својим слободно изабраним претставницима на дефинитивно озакоњење.

Нацрт је, исто тако, прошао и кроз уставотворне одборе самих скупштина и, мислим, потребно је овде истаћи ретку једнодушност која је владала у уставотворним одборима приликом претреса појединих одредаба Устава. У току више од месец дана напорног рада све су се дискусије о појединим члановима Устава завршавале увек једнодушним одлукама. Измене и допуне које су уставотворни одбори учинили у првобитном пројекту, нису, исто тако, задрале у основна начела самог пројекта. Напротив, оне су их још ближе прецизирале и јасније обележиле. Штавише и сама чињеница да су се уставотворни одбори без икаквих тешкоћа сложили у томе да поднесу један јединствен заједнички извештај, показује са коликом су једнодушношћу ти одбори водили и завршили свој напорни посао. Резултат њиховог рада је пред нама и ми се сви можемо лако уверити да редигован Устав у својим основним принципима и начелима одговара првобитном нацрту, да је задржао сва своја битна начела, а задржао уједно јасноћу и добио више прецизирану форму. Шта показује та значајна чињеница да је овај нацрт Устава могао проћи и кроз дискусију широких маса народа, и кроз дискусију Уставотворног одбора, а да поред свега тога остане у суштини неокрњен и неизмењен у својим битним начелима? То, пре свега, показује да су питања која он решава већ довољно сазрела у свести широких народних слојева. То, даље, показује да је нацрт успео да правно уобличи и верно одрази политичку и дру-

штвену стварност која је настала у току једног историског процеса који је дубоко укореван у прошлости и који је почео да се нагло одвија са почетком народног устанка. Ја мислим да нико не може порећи да је наша млада државна заједница, настала једним револуционарним процесом на развалинама старе југословенске државе, једна правна и уставна држава и пре свакога писаног устава. Она као таква постоји више од две године. Она има своје институције, има свој државни апарат, има свој уобличени лик. Из досадашњег развоја кроз народноослободилачку борбу израсле су јасне линије једног правног поретка, једнога живог устава који се свакодневно примењује и на коме се заснивају темељи наше државне заједнице. Управо, одредбе тога неписаног али стварно постојећег устава формулише садашњи нацрт који је пред нама. У њему су стварно уобличене све историске крупне промене које су настале за протекле четири године и које су стварно условиле постанак нове Југославије. Кад нацрт Устава у своме првом члану формулише општи карактер наше државе као народне републике, савезне народне државе републиканског облика, он тиме не даје само формулу државног уређења, не дефинише само облик државе као републике са федеративним уређењем. Формулишући да је Југославија народна република, нацрт уствари одражава оне најкрупније промене које су се код нас одиграле у току народног устанка и које су, уствари, собом повукле и читав низ других битних промена, наиме промена у односу народа према власти. Чињеница да је кроз народни устанак власт прешла у руке народа, то јест, да је са власти свргнута једна ненародна, реакционарна мањина, која је путем власти штитила своје класне интересе, претставља заиста најреволуционарнију промену која се одиграла за време народноослободилачког рата, за време народног устанка. Та основна промена, та чињеница да је власт данас у рукама широких народних маса, нарочито је истакнута и подвучена у образложењу Министар за Констиуанту уз нацрт Устава. Мислим да није потребно нарочито подвлачити како је до те промене дошло.

Априлска катастрофа и сурова окупација, коју су наши народи издржали, уствари су резултат једне опште издаје, издаје на свима странама а пре свега у врховима. У врховима државе, у врховима војске, у врховима легалних политичких партија. Напуштен, остављен самом себи, народ се,

сасвим природно, морао окренути оним демократским снагама у земљи које су му остале верне, тако да је у току окупације и нарочито за време народног устанка дошло у нашој земљи до једног коренитог прегруписавања политичких снага, јер су стара, издајничка политичка вођства масе биле напустиле и почеле се окупљати око водећих демократских елемената, зато што су са својим општим ставом и својом борбеношћу, уствари, одговорили основним стремљењима народних маса. Из таквог процеса изникла је, израсла једна нова политичка организација, Народни фронт, организација која је окупила око себе све најшире слојеве и која је поставила као циљеве борбе управо основна стремљења народних маса према националној слободи и према унутрашњим политичким слободама. Наши су народи, значи, у току ослободилачке борбе успели да створе политичку снагу довољно јаку не само да порази спољашњег непријатеља и домаће реакционарне снаге, него у исти мах и да себи обезбеди пуну власт. На тај начин однос између власти и народа из корена се изменио. Раније обесправљен, народ је постао господар, фактички господар власти и сасвим је разумљиво што је он почео да одбацује у току самог устанка ненародни и највећим делом издајнички државни апарат и што је на његово место почео да изграђује своје сопствене органе власти у облику народних одбора. Зато су народни одбори и по својој форми и по својој садржини битно различити од органа власти старе југословенске државе. Они данас не само да претстављају основно политичко уређење државе, него у исти мах претстављају несумњиво најкрупнију тековину народноослободилачке борбе. Њихов револуционарни постанак и њихова суштина је нашла своје правно уобличење у овоме нацрту Устава.

Нацрт Устава дефинише органе државне власти као изборне, јединствене органе власти, као јединствен систем народних одбора и то почевши од најнижег органа сеоског па све до највишег, до народних скупштина народних република и до саме савезне Скупштине. У нацрту Устава, исто тако, дошла је до израза и битна промена улоге државе, као последица промене у карактеру носиоца власти. Раније је она била инструмент у рукама експлоататорске мањине, инструмент за заштиту њених класних интереса. Држава се данас стварно ставља у службу народа, у службу

широких народних маса и може да послужи као оружје за остварење тежњи и жеља тих истих маса. У том погледу одредбе нацрта су несумњиво јасне и недвосмислене. Оне у довољној мери изражавају карактер државе као народне, а то значи државе широких радних слојева, радника, сељака радне интелигенције и средњих слојева, што фактички значи читавог народа.

У нацрту Устава су, исто тако, правно уобличене и основне промене које су наступиле у друштвено-економским односима код нас. Додуше, из нашег народног устанка није израсла никаква битна, коренита социјална промена у нашој земљи. Капитализам и приватна привреда нису ишчезли. Приватна својина је остала на снази, али су зато наступиле значајне промене у улози појединих привредних сектора у нашој држави. Самим тим што је власт у рукама радних маса, држава је у стању да им, пре свега, пружи ефикасну потпору у борби против економског искоришћавања потпомажући њихове организације и обезбеђујући њихове интересе у социјалним и радним односима. Државни сектор, који се снажно јачао и који има све услове за даљи напредак и даље јачање, претставља несумњиво данас моћно економско упориште за бржи развитак привреде, нарочито у правцу подизања благостања радних маса. Он је заједно са задружним сектором стварна база за спровођење државног привредног плана, који има да регулише читав наш привредни живот, да га развија у бољем и социјално правичнијем смислу и да га подигне на виши степен. Самим тим се мења и улога приватног сектора привреде, који се свакако има потчинити контроли државе и своју делатност ускладити са општим интересима заједнице. Одредбе нацрта о друштвеном и економском уређењу, које правно формулишу све те стварно настале промене код нас, имају, како ми изгледа, један други значај. Оне претстављају у исти мах и материјалну базу саме народне власти, обезбеђују неопходне материјалне услове читавог поретка наше младе Народне Републике.

Демократски карактер наших народних власти, демократска права наших грађана не би могла бити обезбеђена, не би се чак могла ни замислити у свом опстанку без једне сигурне материјалне основе на коју ће се моћи ослањати.

Исто тако су јасно дошле до израза у нацрту Устава и промене које су настале у односима између наших народа.

Нерешено национално питање у старој Југославији било је извор националних супротности и разједињености, а самим тим и главни узрок слабости државе. Национално питање, заиста, није могло бити никако решено све док власт није дошла у руке народа. Данас, оно је коначно решено на бази равноправности и слободног опредељења. То је, природно, морало собом условити федеративни и републикански облик државног уређења наше младе државне заједнице.

Ја не могу а да као Србин не подвучем сав онај огроман значај решења националног питања, не само за народ Србије него, уопште, за све наше народе. Хегемонистичка клика са великосрпским тежњама, у наслону на монархију и повезана са реакционарним групама у осталим крајевима Југославије, исувише је дуго неовлашћено говорила у име српског народа, а тиме вештачки стварала раздор између њега и осталих народа Југославије. Она је заиста спутавала све оне истинске тежње српског народа, које датирају још из времена првог српског устанка, тежње да борбом за ослобођење од сопствених угњетача оствари у заједници са осталим југословенским народима, такву државну заједницу у којој ће сви бити равноправни.

Те тежње он је успео да оствари тек у току овог народноослободилачког рата када је одлучно пошао у борбу не само против спољашњег непријатеља, него и против унутрашњих издајника и шовинистичке клике.

Мислим да се не вaram ако кажем да је народ Србије данас потпуно свестан да су услови за његов даљи несметани национални развитак обезбеђени само у једној федеративној и републиканској заједници равноправних народа у којој нема и не може бити места никаквим хегемонистичким или сепаратистичким тежњама. (Одобравање).

Решење националног питања повукло је за собом још једну крупну последицу, а то је могућност стварања народне заједнице, несравњено јаче него што је икада уопште могла бити стара Југославија. Створена добровољним пристанком слободних народа, нова Југославија је настала и развија се заиста као недељива, снажна целина у којој сви наши народи виде основну гаранцију свог националног развитака и напретка.

Све те основне промене које су постале битно обележје наше данашње политичке и друштвене стварности,

нашле су своје правно уобличење у нацрту овога Устава. На њима наша млада држава већ почива и оне су основа нашег досада неписаног, али тиме ништа мање чврсто постојећег друштвеног и политичког поретка. Из њих је управо и израсла држава новог типа, држава истинске народне демократије, која се развила и јачала стваралачким снагама широких маса, и која претставља једну сасвим одређену етапу у националном и политичком развоју југословенских народа.

Почетак правног уобличавања те етапе дат је још пре две године на историском Другом заседању првог слободног народног представништва — АВНОЈ-а.

Овај нацрт, који је пред нама, уствари довршава дело правног уобличавања основних начела наше државне заједнице, стваране и изграђиване још од почетка народног устанка.

Али, ако је основна карактеристика овог нацрта Устава да претставља правну регистрацију наше настале стварности, то не значи да он само утврђује, да фиксира постојеће стање. Он, напротив, својим одредбама ствара нове могућности за даљи развој наше народне заједнице, прецизирајући организационе облике државног уређења и обележавајући услове даљег учвршћивања већ стечених тековина. Самим тим, ако се усвоји, он ће претстављати моћну полугу нашег даљег напретка, оружје у рукама маса за даље изграђивање државног и националног живота.

У свом јучерашњем експозеу заступник Министра за Конституанту истакао је да смо ми први од раније окупираних земаља у Европи, која доноси свој основни закон, која већ приступа коначном доношењу свога Устава. Он је подвукао и то да је то очити доказ да смо ми у својој демократизацији, у изградњи праве народне демократије отишли можда напред испред многих других европских земаља. Мислим да је то схватање сасвим исправно и да га деле чак и многи наши пријатељи у иностранству.

Овај нацрт Устава својим јасним формулацијама може бити најлепше илуструје ступањ нашег развоја у процесу демократизације земље. Тиме се и објашњава да је он могао бити овако јасно редигован и, нарочито, да је могао бити подељено прихваћен од свих наших народа од најширих слојева. Са његовим озакоњенем, наши ће народи поред осталог добити у руке најмоћније оружје за борбу против

свих покушаја остатака реакције да подрију темеље наше државне заједнице и да се дочепају власти.

Из свих ових разлога ја ћу гласати за овај нацрт Устава. (Аплауз).

Претседник: Има реч народни посланик Владимир Назор.

Владимир Назор (НР Хрватска): Грађани и грађанке, другови народни посланици, након дана када смо се први пута овдје састали и прогласили Републику Југославију, ово је други дан, заправо друго вече, које ће остати чувено у повјести наших народа. Имадемо да гласамо, да ли примамо у начелу Устав наше заједничке државе, а то је закон над законима, срчика у организму наше младе Републике.

Нацрт Устава већ је преко мјесец дана, тискан у вашим рукама. Одбори Скупштине су га огледали и дотјерали; народ га је упознао и казао своје. Извјеститељи су нам синоћ говорили јасно и стварно о њему, па је сада на нама, да се изразимо, да ли га у начелу одобравамо и прихваћамо. Шеснаест његових глава, или капитула, 133 његових чланка, или параграфа, стоје пред нама и чекају на наше мишљење и на наше одобравање; стоје пред нама поређани у дугом низу као бранитељи наших политичких, економских и социјалних потреба; стоје усправни и чврсти, неки са црвеним цвијетом на клобуку, а неки такођер и са пуном пушком о рамену, да нам осигурају тековине наше борбе и наше побједе. (Одобравање). Морамо их ми сада сви скупа погледати.

Важан и крупан је тај посао, крцат свакојаким потанкостима, али ћемо га моћи мирно и релативно хитно свршити кад се освједочимо да тај Устав можемо најприје у начелу прихватити.

Ма и како испала каснија анализа појединих глава и чланака овога Устава, ја сам начисту, и могу рећи да овај закон над законима у начелу мирне душе прихваћам и да ћу за њ гласати. (Одобравање). А казаћу вам и зашто.

Устави и законици већ су се давно састављали. Чувени су древни Солонови закони, па и други законици старих хелинских република, рад Римљана на томе пољу, све док се римски републикански дух није утрнуо погибијом посљедњих републиканских Брута и Касија, њиховим поразом у садашњој Македонији.

Мрачни устави и законици завладаше онда кроз вјекове док се није разбуктала француска револуција, та претеча велике руске револуције, која даде не само Совјетском Савезу, него и читавом човјечанству узвишени плод и узор — Стаљинов устав. (Одобравање). Његовим трагом иде, први у Европи, Устав Републике коју сте ви, другови, имали срећу да прогласите.

Јест, његовим трагом, али не као малена копија големог узора. У нашем је Уставу сачувана наша индивидуалност; зрцале се у њему наше материјалне и духовне потребе: плод је нашег страдања. Наш Устав, како је добро рекао и предговорник, није настао ових дана у овој згради; ми га сада овдје само коначно стилизирамо. Наш је Устав настао заправо у шуми, у тешким партизанским борбама. Јест, у шуми су избиле његове прве клице и већ су у шуми оне прилично и порасле. Он није писан, као многи други устави, обичном црном тинтом. Написан је црвеном крвљу наших бораца, наше браће и другова, сузама многих наших мајки. (Одобравање и гласови: Тако је!).

А с обзиром на човјека којему морамо захвалити и слободу и Републику, ми бисмо овај Устав могли прозвати Титовим уставом. (Одобравање). И његова нам је личност јамство, да је овај Устав наш и да је веома добар. Јер његов ум и његово срце, његова енергија и његова вјера зраче из њега. Говорим вам искрено без конвенционалности, јер ми не држимо кадионицу у руци да узвитламо из ње облак тамјана. Харна срца дајемо само признање ономе човјеку, који нам је својим тешким, дугим радом дао могућност да дођемо до овог демократског, републиканског Устава. (Одобравање). Мило ми је што баш у овој Скупштини, гдје једнакоправно и у истом броју сједе посланици свију наших народа, свих народа наше заједничке Републике, могу већ сада изјавити, да ћу, као Хрват, дати са усхитом свој глас за овај наш заједнички Устав. (Одобравање).

Претседник: Реч има трећи пријављени говорник друг Едвард Коцбек.

Edvard Kocbek (LR Slovenija): Tovariši in tovarišice! Vse nas navdaja slovesno občutje, ko spričo predloga ustave, ki za Jugoslovane pomeni konec pretekle zgodovine in začetek nove velike epohe, dajemo vsak svojo izjavo.

Osvobodilna vojna je tista prelomnica, ki je dejansko popolnoma ločila preteklo od bodočnosti, obenem pa vrgla svoj

progresivni vpliv na ostali Balkan in tudi na Srednjo Evropo. Program, ki smo si ga Jugoslovani v osvobodilni vojni zadali, je, lahko rečem, izpolnjen. Pred nami je torej nova, dosežena politična in družbena stvarnost, ki jo zdaj kot marljivi delavci vnašamo v ustavo in beležimo v njene člene kot Magno carto bodočega življenja jugoslovanskih narodov.

Govorim kot Slovenec, kot poslanec Osvobodilne fronte slovenskega naroda, kot politični delavec, ki sem imel čast, da sem sodeloval od prvih priprav za vojaško in politično osvobodjevanje slovenstva leta 1941 vse do današnjih dni in ki morem sodelovati tudi pri donajanju nove jugoslovanske državne usatve.

Kot poslanec slovenskega naroda lahko ugotovim v Domu narodov, da predlog ustava vsebuje vse osvobodilne pridobitve, ki smo jih Slovenci kot Slovenci dosegli v tej vojni. Dovolite mi, da na kratko orišem tiste pridobitve, ki jih smatram za najvažnejše. Podal jih bom najprej v narodno-politični, nato v družbeno-politični in nazadnje v kulturni formulaciji.

Slovenci sprejemamo ustavo z zavestjo, da je v njej izražena najvišja stopnja slovenskega narodnega razvoja. Spominjam se poznega jesenskega dne v Ljubljani leta 1941, ko smo na seji ožjih sodelavcev Osvobodilne fronte formulirali deklaracijo slovenskih narodnih pravic, kjer stoje med drugim tudi naslednji stavki:«

Slovenci sprejemo ustavo z zavestjo, da je v njej izropolitnično dozorel in dobil svojo jasno državnopravno zavest. Zato je v svojem območju postal edini in največji nosilec suverenosti«.

»Slovensko osvobodilno gibanje, kakor ga predstavlja Osvobodilna fronta slovenskega naroda kot oblika borbene skupnosti, je izraz težnje po popolni narodni suverenosti. Zato sta narodna osvoboditev in združitev njegovi temeljni nalogi«.

»Suvereni slovenski narod stremi po novem, bratskem sožitju z ostalimi narodi Jugoslavije in z vsemi Južnimi Slovenci. Povdarja pa, da kot narod, ki je upravičen in odločen do kraja vzpostaviti svojo narodno suverenost, v vsaki politični obliki sožitja za vse čase vztraja na načelno in praktično zajamčeni pravici do samoodločbe, ki vključuje pravico do odcepitve«.

To je bilo jeseni 1941 leta. Od tistega datuma, ko smo postavili te besede — takrat še precej kot program — da do današnjega dne, ko prebiramo načrt nove ustave, v katerem stoji takoj v prvem členu podobna formulacija, leži kratka ali

težka doba štirih, petih let. Vse kar smo leta 1941 postavljali, večinoma še kot program, je danes za Slovence prava stvarnost. Zato lahko rečem, da pomeni ustava potrditev nove slovenske narodnopolitične in državnopravne situacije.

Zakaj je to za Slovence posebno važno? Zato, ker je izpolnitev narodnih ciljev slovenskega naroda postala klasičen primer narodne osvoboditve današnjega časa. Osvobodilni boj, ki smo ga Slovenci začeli 1941 leta, je do sedaj najvišje izražena volja našega naroda po narodni izvinosti, svobodi in suverenosti. Prav ob priliki fašističnega napada na slovenski narod smo pokazali do sedaj največji in najstrumnejši napor za ohranitev svoje narodnosti tako v smislu ohranitve živega narodnega telesa kakor ohranitve njegove narodne zavesti. Slovenci s tem nikakor nočemo tajiti, da so ista gibalna, iste cilje in isto voljo imeli tudi drugi jugoslovanski narodi. Vemo, da je posebno bratski makedonski narod vodil z isto ali še večjo intenzivnostjo osvobodilno borbo. Vendar moram reči, da je borba za slovensko narodno suverenost prav v tem času dobila svoj specifični značaj. Zakaj? Zato, ker je pri večini našega naroda bil ta nagon, to stremljenje po popolni narodni svobodi izraženo s tako odločno in jasno zavestjo, da gre za tisto enkratno in dokončno narodno afirmacijo, kakoršne Slovenci še do takrat nismo dali in ki smo jo bili dolžni sebi in drugim jugoslovanskim narodom. Nikoli bi ne bilo mogoče že takoj mesec dni po napadu Italije in Nemčije na Jugoslavijo osnovati Osvobodilne fronte kot borbene skupnosti vsega naroda, nikoli bi ne bilo mogoče, da bi se že pred formalno ustanovitvijo Osvobodilne fronte pojavili v Sloveniji partizani, nikoli bi ne bilo mogoče, da bi iz vsega naroda privrela s tako izključnostjo in intenzivnostjo volja po ohranitvi, če ne bi bili Slovenci kot narod, kot ljudstvo, začutili da je prišla njihova ura, v dolgi naši zgodovini tako težko pričakovana.

Mi vemo, tovariši in tovarišice, da ima vsak narod tako svojo uro, ko mora v najhujši preizkušnji dati na tehnico vse svoje sile in tisto uro izkoristiti za svoje dokončno narodno afirmacijo. Nam Slovincem je bilo namenjeno, da svoj narodni problem ventilirano do kraja prav v eri fašizma. Smisel te ure je bil v tem, da nam ni bilo zaukazano samo upreti se fašističnemu okupatorju in doprinesiti svoj delež v borbi zoper fašizem, ampak v tem, da to uro spoznamo kot zadnjo priliko za uresničitev svoje narodne suverenosti. To je kvalitetna razlika, pa čeprav za koga izmed vas samo moralnegt značaja, ki pa predstavlja za slovenski narod nepogrešljiv učinek. Narodi, ki take prilike ne

izkoristijo, niso polnokrvni narodi. Vsi vemo, da je geopolitična situacija slovenskega naroda taka, da smo s težko bolečino gledali, kako so latinski in germanski narodi okrog nas izkoristili svojo uro ne samo v svojo korist, ampak še posebno v našo narodno škodo. Mi Slovenci smo to uro zdaj spoznali in doživeli, todo nastopili s tem večjo intenzivnostjo in ne prepozno.

Z radostjo ugotavljamo, da predlog nove ustave upošteva to veliko izpremembo, ki se je zgodila v slovenskem narodu in s slovenskim narodom. S to državno ustavo smo namreč dejansko dosegli višek svojega aktivnega narodnega razvoja. In ko to izgovarjam, imam pred očmi politično zgodovino našega naroda, imam pred očmi nejasne in vendar iskrene napore mnogih poslancev deželnih zborov Kranjske, Štajerske, Koroške, Goriške in Trsta, imam pred očmi zahteve po zedinjeni Sloveniji, ki so se postavljale v parlamentarni dobi v dunajskem državnem zboru posebno pa se zamišljam v tista leta poversajske dobe, ko smo zaman bili borbo tako tukaj v beograjskem, kakor v dunajskem in rimskem parlamentu.

Danes imamo Slovenci to veliko zgodovinsko in, lahko rečem, zaslužno srečo, da v tem domu Ustavodajne skupščine Demokratske Federativne Jugoslavije lahko izrazimo polno soglasje z vsemi tistimi člani ustave, ki govorijo o narodno-politično in državno-pravni ureditvi jugoslovanskih narodov. Čeprav Slovenci z žalostjo ugotavljamo, da v tem domu še nimamo zastopnikov našega Primorja, Trsta in Koroške, (Burno ploskanje) — toda mislim, in trdo upam, da se bo to zgodilo še to leto — vendar lahko rečem, da je slovenski osvobodilni program izvršen v tako polni meri, da nova ustava upravičeno izraža tudi slovensko narodno suverenost.

Slovenski narod pa, tovariši in tovarišice, ni postal svoboden le v starem smislu narodne svobode, kakor bi si jo lahko predstavljal kdo izmed vas iz mojih besedi. Slovenski narod ni postal svoboden le v starem smislu, ko se je narodno vprašanje postavljalo izolirano in ko so narodi postajali svobodni le formalno, ampak je postal svoboden v novem smislu besede, ko se narodno vprašanje postavlja povezano z ostalimi stvarnimi vprašanji, kjer se narodna svoboda nujno mora kriti z ljudsko oblastjo in ko mora narodna suverenost postati ljudska suverenost.

Slovenci smo v tej uri obiskanja imeli to veliko srečo, da smo svojo narodno revolucijo izvedli v polnem skladu s stremljenji in pogoji napredujočega delovnega človeka. Svoje narodne suverenosti nismo dosegli ločeno od splošnih družbenih

vprašanj in sil, ki premikajo svet, ampak smo boj za njo dvignili in ga vodili v smislu značaja boja protiv fašizmu, ki že sam po sebi predstavlja najhujši pojav modernega kapitalizma, torej tisto črno tarčo, v katero se morajo zaganjati vsi napori pozitivnega človeškega stremljenja. Zato smo svoje stremljenje po narodni osvoboditvi povezali z vsemi pozitivnimi silami naših ljudskih množic in tako vsem v svetu, posebno pa našim ljudem razodeli, da je borba proti fašizmu izredna prilika za doseg narodne suverenosti, in obratno, da je borba za narodno suverenost nujno borba proti fašizmu. Mi Slovenci smo obenem z drugimi jugoslovanskimi narodi imeli to dolžnost in pravico, da smo boj za narodno suverenost tvegali v dobi, ko smo pozitivne narodne energije lahko direktno povezali z osnovnimi težnjami delovnega človeštva in ljudskih množic, ko smo lahko sprejeli metode in taktiko od tiste sile, ki nam je po svoji vodilni kvaliteti pomagala izvršiti slovenski narodni program.

Najgloblja označba osvobodilnega gibanja pri nas Sloven-
cih je torej ta, da so njegovo vodstvo prevzele nove družbene
sile in da sta se kot najvažnejši izraz narodne osvoboditve spre-
menili družbeno politična struktura in vsebina oblasti. Osvobo-
dilno gibanje našega naroda je s tem postalo v svojem bivstvu
demokratsko revolucionaren proces. Največja sprememba, ki se
je na Slovenskem izvršila, je torej v tem, da so bili položeni de-
janski temelji narodne svobode. Ti temelji so bili dosežni s pri-
dobitvami ljudske demokracije, z aktiviziranjem najširših ljud-
skih množic, z gospodarskim programom obnove, s posebnim
povdaranjem človeškega dela kot osnovne pravice in dolžnosti.
Ljudske množice so tako dejansko postale nosilec političnega in
družbenega reda, nosilec oblasti. Praktično se ta suverenost iz-
raža na Slovenskem tako, da so ljudske množice dozdej ubogljivi-
vega in ponižnega, rekel bi tlačanskega slovenskega naroda po-
stale lastnik svojih lastnih dobrin, da na Slovenskem danes ni-
mamo več ne tujega ne domačega protiljudskega kapitala, da
so v delu na obnovi sproščene zdrave ljudske sile in da se obli-
kuje nov tip ljudske oblasti. Če bo novi politični, in družbeni red
pri Slovencih pravilno izvajan, kar je zelo važno v tej novi poli-
tični stvarnosti, potem ni mogoče, da ne bi v kratkem sledilo
osvoboditvi tudi slovensko narodno zedinjenje, pa čeprav bi
takemu zedinjenju nasprotovale še tako hude mednarodne sile.

Na koncu tega drugega dela, ki govori o politično-družbe-
nem skladu naših stremljenj z ustavo, lahko rečem, da je slo-
vensko narodno vprašanje rešeno z demokratsko in federativno
ureditvijo države in pravilno izraženo v skupni ustavi in da so na

Slovenskem podani pogoji za nastanek novega tako slovenskega, kakor jugoslovenskega patriotizma.

Tovariši in tovarišice, kot tretje pomembno dejstvo, ki ga predlog nove ustave izraža tudi glede na nas Slovence, je ustvaritev pogojev za nastanek novega res svobodnega in zdravega kulturno-duhovnega območja. Ustvaritev takega območja in v njem rodovitnega razpoloženja je posebno važno za nas Slovence. Zakaj? Zato, ker smo Slovenci na eni strani zaradi formalne kulturne in civilizatorične izobrazbe, ki so jo pri nas pospeševale razne okoliščine, in zaradi narodne nesvobode na tem geopolitično važnem mestu prihajali v vedno večje konflikte moralnega in duhovnega značaja, ki so na koncu ustvarili en sam kompleks slovenske duhovne nesvobode. Glavni znaki tega kompleksa so bili pasivnost, drobnjakarstvo, irealno zanešenjaštvostvo in pomanjkanje življensjske tveganosti.

Danes lahko rečemo, da je, z novimi aktivnimi družbenimi in političnimi silami položena osnova tudi za novo kulturno in duhovno življenje naroda. Te sile so začele oblikovati novega, aktivnega Slovenca, odprle so vrata h kulturi najširšim množicam poleg tega pa so kot tretjo stvar postavile še važno zadevo; ločitev cerkve od države, ki je važen ključ za razvoj zdravega kulturnega in moralnega razpoloženja pri Slovencih.

Kar se tiče oblikovanja novega aktivnega tipa Slovenca, imamo že od leta 1941 izoblikovano četrto točko prvobitnih temeljnih točk OF, ki pravi:

»Z osvobodilno akcijo in aktivizacijo slovenskih množic preoblikuje OF slovenski narodni značaj. Slovenske ljudske množice, ki se borijo za svoje narodne in človeške pravice, ustvarjajo nov lik aktivnega slovenstva«.

Dvanajsta točka novih temeljnih točk pa pravi:

»Ljudska demokratična oblast mora omogočiti širokim ljudskim množicam čim popolnejšo brezplačno izobrazbo in neoviran prosvetni razvoj slehernemu državljanu, tako v smislu osebne rasti, kakor kulturne dejavnosti«.

Obe ti dve točki imata, lahko rečem, odgovarjajoče člene v predlogu nove ustave. Kar pa se tiče bodočega razmerja med cerkvijo in državo, ima predlog ustave isto odločbo, kakršno je OF imela že v svojih prvih formulacijah 1941, namreč ločitev cerkve od države. Ta solucija ločitve cerkve od države za Slovence ni najboljša le zaradi polnega vpoštevanja in razvoja avtonomnih življensjskih področij, ki si v modernem človeškem življenju iščejo skladnega sožitja ampak je važna na Slovenskem

še posebno iz duhovno higijenskih razlogov za pravilno obujanje in grajenje novega kulturnega in duhovnega prostora in moralnega razpoloženja. Ko govorim o tej higijenski metodi v odnosu do katoliške cerkve, mislim na dejstvo, da bo treba katoliško cerkev danes pripraviti do tega, da se umakne na svoje prave in zdrave lastne pozicije. Zaradi določenih zgodovinskih procesov je katoliška cerkev na Slovenskem v teku zgodovine dobila privilegiran položaj, si ga utrdila in zato nujno prišla v konflikt za napredujočimi silami slovenskega naroda. Noben jugoslovanski narod ni bil tako obtežen z vsedlino, s pojavom, ki ga imenujemo klerikalizem, kakor slovenski narod. O tem pojavu ne govorim kot kristjan, kar sem, ampak zgolj kot Slovenec. Pomanjkljivost zgodovinskega razvoja, ki mesto duhovniškega sloja ni mogel postaviti kakega drugega politično vodilnega sloja, izredna povezanost duhovščine z ljudstvom, ki je v pretekli dobi imela simpatičen in pozitiven značaj, in časovna prednost, ki si jo je duhovščina v zadnjih obdobjih z močno organizacijo pridobila — na eni strani, na drugi strani pa precejšnja pasiva, celo hlapčevska miselnost naših najosnovnejših množic in doktrina na miselnost duhovščine, ki je sama peljala v vedno večji konservativizem — vse to je nujno izoblikovalo slovenski klerikalizem. Slovenski klerikalizem ima svoje bistvo v zlorabi vere v politične in družbene namene. Ob zlomu Avstrije in ob nastanku predaprilske Jugoslavije je ta klerikalna miselnost na Slovenskem zavzela še poostreno stališče do vseh progresivnih, narodnih in človeških stremljenj. Klerikalizem pa ni ostal le metoda in sistem klera, ampak je postal priučeno nepriстойno in nesvobodno izživljanje ne samo katoličanov, ampak Slovencev sploh.

Ta način političnega in moralnega izživljanja je dosegel svoj višek v narodno-osvobodilni borbi. Višji kler in del nižje duhovščine sta šla na politične pozicije sodelovanja z okupatorjem, v kulturnem in duhovnem pogledu pa sta nastopila še bolj neizprosno zoper vse progresivne pojave. S tem se je na Slovenskem ustvarila diferencijacija ne samo duhov, ampak konkretnih Slovencev, diferencijacija, ki je zbrala na reakcionarni strani mnogo več ljudi, kakor to narekuje naša družbena zakonitost. Tega je kriva tragična fikcija slovenskega klerikalizma, ki so jo mnogi prevarani Slovenci sprejeli v tej uri kot svojo resnico in ki je postala s tem bistvo slovenskega fašizma. Zato lahko rečem: Kakor je borba zoper klerikalne kolaborante pomenila obenem neposredno dobro zoper nemški in italijanski fašizem, tako pomenijo današnji napori, današnja stremljenja

za ločitev cerkve od države zavarovanje demokratičnih svobod in postavitev vseh tistih pogojev, ki so potrebni za razvoj novega celotnega slovenskega življenja.

Prepričan sem, da bo dosledno izvajanje ločitve cerkve od države z vsemi političnimi in družbenimi posledicami na eni strani, in na drugi strani dosledno izvajanje svobode vesti in svobode veroizpovedi ustvarilo dejansko tisto zdrave odnose v vsakem Slovencu in med nami Slovenci, da bo to koristno za državo, ki mora ljubosumno varovati nove pozitivne pridobitve, koristno za cerkev, ki lahko najbolj pozitivno prispeva k razvoju človeštva samo takrat, kadar živi iz lastnih sil, koristno pa bo tudi za nas Slovence, ki komaj čakamo zdravega sklada vseh različnih življenskih resničnosti in s tem najglobljega temelja človeške svobode.

Другови и другарице, сада када могу констатовати да су народноослободилачке тековине које је словеначки народ постигао, било на национално-политичком или правном подручју, било на друштвено-политичком, било, на крају, на политичко-културном подручју, заиста уоквирене у предлогу новогa Устава, онда морам као Словенац истаћи и своје посебно задовољство и изјавити да ми Словенци видимо у новоме Уставу изражено и право братство југословенских народа.

Ово ново братство није више у речима и фразама, као што је то био случај у досадашњим режимима и политичком реду предаприлске Југославије. Оно није ни плод гледања на словеначки народ, који живи као најугроженији словенски народ између латинства и германства, и, на крају, не резултира само из заједничке технике, коју смо водили у ослободилачком рату, него је, ја могу овде рећи, ово братство материјални и чувствени интеграл баш тога прогресивног пута којим смо ми Словенци са Хрватима, Србима, Македонцима, Црногорцима и другима наступили у овом ослободилачком рату.

Југословенски народи створили су своју заједничку државу. При томе су задржали сва обележја своје националне суверености. Федерација је онај срећни облик који даје сваком нашем народу прилику и могућност да потпуно развије своје специфичне особине и да задовољи исто тако све своје националне, народно-политичке, друштвене и културне потребе, да се, једном речју, потпуно национално изживи и афирмира и да се уз то може осетити чланом јед-

не шире и сродне заједнице. Тако ће се развијати оно што је у естетици критеријум лепоте а у политици извор снаге и величине: „јединство у разноликости“. Ми Словенци смо данас заиста први пут и прави Југословени, а ми смо то ради тога што смо сви увидели да се можемо развијати као независан и напредан словеначки народ.

Зато, браћо драга, нама Словенцима значи предлог новог Устава израз наших досадашњих оправданих стремљења и гаранција будуће независности и напредног словеначког живота.

Мени је због тога част изјавити да ћу као посланик и присталица Ослободилачког фронта словеначког народа гласати за предлог новог Устава. (Буран аплауз).

Претседник: Реч има др Хинко Кризман.

Др Хинко Кризман (НР Хрватска): Другови и другарице народни посланици, у овој завршној фази народног државотворног и стваралачког дјела народно претставништво има да донесе први републикански демократски Устав нове Југославије. Уставотворној скупштини дао је народ најшире право и највећу дужност да утврди и формулише основна правила државног живота и да испита да ли та правила одговарају начелима народне демократије, да ли су у складу са задаћама и потребама новог времена и да ли дају највеће могућности слободном развоју свих народних стваралачких снага и јемство сигурности и јачине наше народне државе.

Прилике и методе под којима доносимо наш Устав битно се разликују од рада на доношењу других устава. Наш Устав није кабинетско дјело. Он није стваран одозго. Он је израђен одоздо из стварности нашег народног и државног живота. Наш Устав није резултат неискрених страначких споразума и погађања. Он није ни привремено изједначење уставних борби супротних политичких фактора.

Али наш Устав није и не може бити лијепа књига пуна програматских захтјева, жеља и обећања никад неизвршених. Наш Устав мора бити зрели плод народног живота, његов правилан истинит правни израз и користан инструмент његовог даљег развоја.

Државе и уставни не рађају се у уставним дискусијама. Наша држава и наш нови државни поредак је револуционарно дјело самог народа. Први редак Устава исписан је

већ онда кад је планула прва партизанска пушка. У збјегу и устанку рађала се нова Југославија. Кроз четворогодишњу народну борбу, кроз расуло и рушевине изграђивана је постепено али системно, наша нова државна организација. Упркос туђој сили и домаћем злу југословенски су народи у најтежим приликама нашли ипак свој заједнички пут, остварили своју јединствену државну вољу и изградили нову државну организацију. То су непромјенљиве историјске чињенице које детерминирају задаће нашег уставотворног рада и одређују његов правац.

Преузетно би било мислити да је народни живот и након револуционарне промјене једна „табула раза“, на којој се могу по вољи да исписују самовољно идеолошке конструкције. Устав се не може ни измислити ни конструисати. Он мора бити историјски условљен. Устав се мора оснивати на политичкој и социјалној стварности, на елементима народног живота и мора водити рачуна о његовом развоју. Зато у нашем уставотворном дјелу и сваком другом нашем политичком раду нећемо заблудети и нећемо никада правилан ток живота зауставити и отежати ако знамо да се ништа трајно и ништа корисно не може створити само интелектуалним конструкцијама и да се пут у будућност не може наћи изван историјског и изван стварног.

Политичка начела и одредбе овога Устава одговарају овој истини. За ова начела водила се народноослободилачка борба. Ова борба није била само покрет очаја и отпор, одбрана живота и земље од туђинских освајача и домаћих издајника. Она не би била могућна, нити би је народне масе са толико жртава прихватиле и одржале, да није имала социјалне идеале и своје позитивне политичке циљеве, који су се кроз борбу постепено изграђивали и остваривали. Народноослободилачки покрет није ујединио наше народе само у борби. Он их је ујединио и у животу и за живот — за бољи живот у братству и јединству, у слободи и социјалној правди. Борило се и гинуло, али се исто тако изграђивала народна власт, народна демократија и ударали први темељи нашој државности и уставности. Зато смо након побједе над туђином могли у миру и без потреса са успјехом да ријешимо сва она крупна и тешка питања часећег новог државног живота. Непрекидни континуитет политичког развоја од Бихаћа, Јајца па све до Београда олакшава и ово наше садашње уставотворно дјело. У новој

Југославији, у нашој народној демократији, у нашој Републици, у њеној организацији и њеном животу већ су садржани главни елементи новог Устава. Ова наша нова државна стварност мора да нађе и нашла је у Уставу своју вјерну и правилну формулацију, своје учвршћење и своју потврду.

Другови народни посланици, наш основни проблем живота, наша историска задаћа и наш народни програм никад досада нису извршени — уређење нашег заједничког живота као јединог јамства и предуслова народне самосталности, привредног напретка и културног развоја сваког од наших народа. Иако се раније ова истина у нашем политичком животу увијек више или мање познавала, ипак су путеви до јасне спознаје овог нашег основног проблема и државног програма били закрчени силом и заблудом, заосталошћу културном и политичком, непознавањем и неповјерењем, националним и регионалним шовинизмом. Покушаји рјешавања нашег државног проблема били су погрешни и несрећни, јер су се противили хисториском развоју и вољи наших народа. Наша земља звала се Југославија а није била Југославија. Политичка начела унитаризма изродила су се у крути и неспособни централизам. Централизам је коначно постао диктатура, гробље свих политичких права и слободе народа. Централистичка организација изродила се у превласт једног дела државе над другим, без снаге и способности да ту превласт држи и врши. Она је вређала и занемаривала интересе свих народа, најачавала колективне предрасуде које су се опирале заједничком животу. Методе, недостаци и греси њене администрације ишли су на штету државне идеје и угрозили сам опстанак и мисао државне заједнице. Наши су народи скупо плаћали ове покушаје и након срамног слома старе државе нашли смо се пред провалијом, из које је могла да буде заувјек сахрањена и упропашћена будућност свих наших народа. У томе критичном часу нашег народног живота нашли смо ипак сами себе и свој заједнички животни циљ. Народно-ослободилачка борба пробудила је вјеру у будућност, у велике наше националне задаће које можемо само у заједници вршити, а наше националне културе и самосталност одбранили. Напори и жртве народног покрета откупили су старе гријехове, побједиле су неповјерење и мржњу и тако остварили психолошке предуслове да можемо организовати

наш нов државни живот као савез равноправних народа у великој нашој народној заједници.

Члан I Устава констатује да је Југославија заједница равноправних народа, који су на основу права на самопредјелење, укључујући право на отцјепљење, изразили своју вољу да заједно живе у федеративној држави. У томе члану наглашено је начело народног самопредјелења, укључујући право на отцјепљење. Ако ми то сада, након што су наши народи то право самоопредјелења већ извршили у Уставу опет потврђујемо, то не значи да смо ми држава на отказ. То значи да ми вјерујемо да ће наша државна политика у свима гранама бити таква да ће сви народи бити задовољни и да ће у Југославији наћи пуно задовољење и признање свих својих права и интереса. А ја, као Хрват, изјављујем своју чврсту и непоколебљиву вјеру да ће такс увијек бити и да хрватском народу нема живота ни будућности изван Југославије, изван братске, равноправне, недјелјиве заједнице са свима њезиним народима. (Бурно одобравање и дуготрајан аплауз).

Наш ће Устав озакоњити федеративно уређење државе као добровољне заједнице наших народа. Федерација је код нас у старим политичким борбама истицана као разједињавање, али федерација не разједињује и не слаби цјелину. Федерација је уједињавање и јачање цјелине задовољењем њених дијелова. И федерација је државно јединство, али државно јединство треба схватити динамички а не статички. Јединство је непрестано изједначење централних и центрифугалних снага које постоје у свима заједницама. Јединство јача или слаби према томе колико је већи или мањи склад између интереса цјелине и дијелова, колико је јача или слабија, способнија или неспособнија централна савезна власт и колико је већа или мања свијест заједнице интереса и будућности. У том виду донесене су уставне одредбе, о организацији савезне власти и управе. Прва брига биће и прва дужност једнако савезних органа државне власти и управе као и свих органа народних република да чувају и јачају ову свијест заједнице и јединства једнаком бригом и једнаким унапређењем савезних и федералних интереса и потреба.

Федеративно уређење, како је разрађено у уставном предлогу, води рачуна о нашим посебним приликама и захамама које у овом тешком првом времену стоје пред др-

жавним властима и управом. Ове уставне одредбе не могу се оцјењивати и судити према неком теоретском шаблону федеративног уређења. Ми дајемо нашој држави онакво уређење какво она за свој опстанак и напредак сада треба и које ће дати највећу сигурност правилном функционисању савезне и федералне власти и управе.

Унутрашњи слободан развитак дијелова наше државне заједнице зајамчен је федерацијом и самоуправом, али велики задаци модерне државе, нарочито на привредном сектору, траже јаку савезну власт и врховништво савеза над дијеловима. Врховништво савеза није врховништво једног дијела државе над осталим, него је само врховништво заједничке савезне власти и управе које је створено нашим равноправним судјеловањем и повјерењем свих дијелова савезне државе. Из тих разлога питање компетенције и разграничења надлежности и послова између савеза и народних република, као и између савезне и федералне управе, није више толико питање политичко него је питање праксе и цијелисходности. Уставне одредбе у том погледу нису укочене и круте него дају могућности да се у свима државним пословима поступа онако како то тражи интерес јединственог правца најважнијих грана државне политике, али и посебне прилике и потребе појединих федералних јединица.

Наш Устав је демократски устав. Наш Устав озакоњује демократска права народа и грађана и национални карактер свих државних власти. Они који овим уставним одредбама приговарају, хтјели би истодобно нешто више и нешто мање демократије, а то уствари значи никакву демократију. Демократија није укочена формула и празна фраза. Демократија је слободни живот народа који даје демократији оне облике какве тражи и треба његов политички, привредни и културни развитак. Зато наша народна демократија није и не може бити просто преузимање и oponaшање облика нити западних демократија нити совјетске демократије, него ће бити онаква какви смо ми и какве су снаге и потребе нашег живота. Права народа и грађана, права лична и политичка, социјална и културна, затим изборни систем свих органа државне власти и управе, контрола народа, одговорност и законитост свих државних органа изградит ће и учврстити упркос свих првих недостатака и погрјешака прави демократски карактер наше државе, њене власти и њене управе. Наш Устав даје све услове за развитак и од-

брану народне демократије. Ако ћемо стазом демократије сигурно и неотступно ићи, искуства сакупљати, уставним се правима служити, вољу народа и изборни принцип народне власти поштовати, онда ће и тешкоћа и недостатака бити све мање а наша народна демократија бити све јача и способнија да ријешава велике социјалне и економске проблеме које ново време носи и тражи.

Наш се Устав не ограничава само на уређење политичког и правног поретка. Тај поредак био би без сигурног темеља и садржине када не би и у социјално-економском животу било осигурано начело народне демократије. Не само да ратна разарања, која су нашу земљу најтеже погодила, постављају у први план питање привредног живота и обнове, него и преко тога великог задатка стојимо пред још тежим и сложенијим проблемима изградње нове напредне народне привреде, која ће одговарати новом времену и његовим потребама. У нашем народном животу наступиле су велике судбоносне промјене. Оне траже нов облик социјалних односа и нову организацију привреде. Ослобођене су, досад потиснуте, а израбљиване и заробљене социјалне снаге. Држава није више чувар и служник само интереса оних социјалних снага које су земљу заробиле а рад израбљивале. У народној и социјалној држави, уз пуну народну власт, не може нико да живи и да се богати на рачун рада других. Нема више ни силе ни воље да се и даље страда и ради само зато да се одржи превласт капитала над радом, да богати постану богатији и да би израбљивачи и даље могли да израбљују и рад и земљу. Учвршћивање демократије и бољег живота радног народа сели и града тражи такву организацију привреде у којој неће бити рад подређен капиталу, у којој ће земља бити у рукама оних који је обрађују и у којој ће главна средства промета, енергије и производње, као и сама производња и разноба добара најпотребнијих за живот, бити контролисана или управљана по самој заједници са сврхом што потпунијег подмирења главних животних потреба најширих слојева народа.

Наш Устав по својим социјалним и економским одредбама даје правилну основицу ове нове организације привредног процеса у циљу што потпунијег остварења социјалних сврха привреде. Тек ове социјално-економске одредбе дају праву садржину уређења наше Народне Републике. По

њима се она разликује од других држава и по њима је омогућен органски развитак наших социјалних и економских односа у складу са нашом стварношћу, са нашом снагом и са нашим могућностима.

Јединствена начела друштвено-економског уређења и јединствени правац привредне политике дају јамство да ће сва економска и социјална питања и дјеловања у свима државним подручјима бити рјешавана подједнако и у општем интересу, као и у интересу свих државних дијелова. Опште-народна имовина, и државни и задружни привредни сектор, бити ће главна средства обнове земље и напредне народне привреде. Привредни план по чл. 15 Устава спровести ће организацију и разграничење државног и задружног привредног сектора и завести ред и сигурност у привредном дјеловању и у сарадњи свих трију сектора обновити привреду и дати јој нов напредан, социјални правац и замах.

Другови посланици, ми смо свјесни да је извршење ових социјалних и економских задаћа велик и тежак посао. Он тражи рационалну организацију и највећу дисциплину рада. Он тражи толико већи рад, толико више вјештине и толико више одрицања колико хоћемо више остваривати социјалну сврху привреде и колико хоћемо веће циљеве своје привредном дјеловању постављати.

У тим напорима, о којима овиси сва наша народна будућност, наша демократија и сва наша политичка градња, не заборављамо да је у нашој аграрној земљи сељачка привреда главна основица свега другог привредног рада. Зато је једна од најважнијих одредаба Устава члан 19 који одређује да држава нарочито заштићује и помаже мале и средње сељаке — а након provedбе аграрне реформе другог сељаштва у нашој земљи неће ни бити — својом општом привредном политиком, јефтиним кредитом и пореским системом. Устав утврђује, такође, исправна начела демократске поседовне политике. Аграрна реформа која има ову демократску поседовну политику неће још сама у потпуности ријешити питање нашега села. Проблем села и сељачког живота, сељачке просвјете и здравства, сељачког права и кредита, сељачког рада и привреде, њене веће продуктивности, боље награде, њених потрошачких, произвођачких и кредитних задруга, која су питања досада била толико занемаривана, морају отада постати у законодавном извр-

шењу уставних начела прва државна брига, ако хоћемо да очувамо и ојачамо наше село као извор свих народних снага.

И друге одредбе уставног нацрта о личним и политичким правима и о дужностима грађана, без обзира на народност и вјеровање, о равноправности жена са мушкарцима, о слободи савјести и растави цркве од државе, о инвалидима, о народном здравству, о васпитању омладине, о заштити дјеце, о слободи научног и умјетничког рада, о просвјети, о браку, о породици — све те одредбе у пуној су сагласности са начелима народне демократије и културног прогреса. Наше законодавство имаће у тим одредбама правилну и широку основицу за свој даљи рад.

Доношењем Устава улазимо у доба уставности и законитости. Устав обавезује све државне органе од највиших до најнижих. Уставним начелима и одредбама дат је сталан и одређен оквир дјеловању државних власти и нашем цјелокупном политичком и социјалном животу и развiku. Устав постаје основа за даље законодавство. Сви наши закони морају бити у складу са Уставом, који они само разрађују и у живот спроводе. На овим законима морају бити основани сви акти државне управе и народног судовања. Са Уставом, дакле, престаје доба импровизације, неједнакости и нестабилности. Наш државни живот улази у нормалан колосјек, на коме ћемо моћи заложити све снаге за главне задатке обнове земље и за срећну будућност наше народне државе.

Овај наш Устав неће остати мртво слово. Устав је већ пре ове наше расправе добио најшири публицитет и нацрт Устава предат је народу на разматрање и оцјену. Овај нацрт Устава положио је већ пред народом испит. Масовним учешћем народа на дјелу стварања основног државног закона већ је утврђено да нацрт Устава одговара вољи народа, да је у пуној сагласности са тековинама народноослободилачке борбе и да задовољава жеље и интересе најширих народних слојева.

Ово народно познавање и примање Устава као свог, даје Уставу живу снагу и јамство да ће се извршити и да ћемо га против сваког насртаја одбранити.

Из ових разлога, испред народних посланика чланова Народног фронта Републике Хрватске, част ми је изјавити да ћемо гласати са овај Устав у начелу. (Одобравање).

Претседник: Одређујем одмор од 10 минута.

(После одмора)

Претседник: Настављамо рад. Реч има народни посланик друг Родољуб Чолаковић. (Бурно одобравање).

Родољуб Чолаковић (НР Босна и Херцеговина): Устав, чији је нацрт предложен нашем дому, одражава дубок демократски поредак, извршен у нашој земљи у току ослободилачког рата, преображај који је резултат напора и борбе воље наших народа, да сваки од њих у својој историји крене новим путем и да опет сви, као братска заједница народа, заору нову бразду у својој заједничкој историји. Тај демократски преображај вршио се у процесу оружане борбе против фашистичко-империјалистичких завојевача и домаћих издајника, бивших реакционарних властодржаца. Они су своје уске себичне интересе стављали изнад свега, чак и у вријеме када је судбина наших народа била озбиљно доведена у питање. Њихова курјачка ћуд експлоататора, која не може живети да замисли без угњетавања и експлоатације, потпуно их је одвојила од народа, довела их под окриље окупатора и направила од њих издајнике наше отаџбине.

У ослободилачкој борби наших народа радило се о нашем националном опстанку. Због тога је наш демократски преображај руковођен најнапреднијим снагама нашег друштва, био потпомогнут од најширих народних слојева, носен народним масама, које су у борби за националну независност брзо схватиле да побједа у тој борби може бити доиста њихова само ако се истовремено са истјеривањем окупатора уништи и власт бивших властодржаца. С друге стране, народне масе, бориле су се за њ најрадикалнијим средством: с оружјем у руци. Њиме су оне тукле поред фашистичког завојевача и разне оружане формације бивших југословенских властодржаца, без обзира како се оне звале и какав су оне, тобож свој, „програм обнове“ Југославије истицале.

Дакле, наш демократски преображај није остварен уступцима, постепено чињеним од стране властодржаца народу под притиском демократских снага. Стари противнародни поредак збрисан је у огњу оружане борбе, њега је у току ослободилачког рата разбила у парампарчад права

револуционарна јарост народа. Због тога је он тако дубок и тако темељит.

Извојевати све оно што је у нашем Уставу у сажетим и лаконским реченицама написано није било ни лако ни јевтино. Требало је ту и смјелих концепција; требало је храбрости, и личне и политичке; требало је политичке мудрости и далековидости; требало је ванредне гибкости у маневрисању. Требало је у условима ослободилачког рата учинити све да доиста народ постане господар своје судбине и да ничим са наше стране не отежамо ону заједничку велику борбу борбу коју смо у кругу Уједињених нација водили против фашизма.

Отуда наши народи осјећају данас и осјећаће кроз вјекове огромну благодарност према руководству нашег Народноослободилачког покрета, благодарност према маршалу Титу, који нас је у току рата водио и под чијим смо вођством ову огромну пobjеду извојевали. Тешко је наћи ријечи које би могле довољно јарко и довољно увјерљиво да кажу свијету шта су све наши народи морали поднијети у ослободилачком рату. Сва она неизрецива лишавања и патње, сва проливена крв и сузе, сав онај свети патриотски занос који је до јуче од обичних људи и жена наше земље правио јунаке на фронту и у позадини.

Ако, пак, погледамо шта је у тој борби извојевано, ако видимо какве перспективе пред нашим народима отаарају ове тековине, које су у Уставу већ уписане, онда можемо мирне савјести и пред својим народом и пред историјом рећи да ти напори и жртве нијесу били узалудни.

Дозволите да вам у име групе посланика која у овом дому претставља народе Босне и Херцеговине кажем неколико ријечи о томе шта наше извојеване тековине значе непосредно за Босну и Херцеговину, а уједно и за читаву нашу велику Отаџбину.

У члану 2 предложеног пројекта Устава стоји да ће Босна и Херцеговина бити једна од шест народних република које сачињавају Федеративну Народну Републику Југославију. Тиме се озакоњује дефинитивно у нашем Уставу оно што је већ речено и записано на Другом заселању АВНОЈ-а у Јајуу.

Као што знате, Босни и Херцеговини такав положај није признат на основу њеног посебног националног обилежја, као што је то, на примјер, случај са Македонијом,

али је несумњиво да је такав положај Босне и Херцеговине произишао из правилне примјене великог начела равноправности народа, које је нераздвојан саставни дио наше демократије.

Примјена начела равноправности нација у нашој земљи треба да уклони из нашег заједничког живота и најмању ситницу која би потсјећала на хегемонију ма које нације, да продубљује братске односе међу нашим народима, који су створени у рату, да учвршћује темеље наше заједничке државе.

Овакво рјешење питања Босне и Херцеговине, као што предвиђа Устав, томе ће знатно допринијети. Оно показује дубоко разумијевање за прилике и односе на томе национално разнородном и веома осјетљивом тлу.

На томе тлу остало је тешко наслеђе прошлости. Несрећа Босне и Херцеговине није само у томе што је она кроз вијекове била поробљена земља, него нарочито у томе што су инострани освајачи увијек могли да нађу у њој своје слуге, да посију илузије које су некада захватиле и широке народне масе, да присуство освајача у Босни и Херцеговини погодују њиховим интересима.

Искоришћавање вјерских, доцније националних разлика, ради изигравања једног народа против другог, то је типично за Босну и Херцеговину, и то датира још од османлиских времена. Ту политику Аустрија је довела до виртуозности, а у доба њемачке и италијанске окупације то је довело до оних крвавих и чудовишних злочина, какве Босна у својој историји није запамтила.

Стара Југославија за вријеме своје владавине ништа није учинила да би залијечила ране које је таква политика освајача оставила у Босни. Она је то продужила, ма да у другој форми, али опет хушкајући један народ против другог, рапирујући шовинистичку мржњу, сијући неповјерење. Таква политика иностраних завојевача, и у доба бивше Југославије домаћих властодржаца, била је могућна зато што се у Босни увек нашао један слој експлоататора који је тражио ослонаца у туђину, споља, да би могао да остварује своју противнародну политику.

Тај слој експлоататора у Босни и Херцеговини био је, истина, танак, али је он имао одлучујући утицај на друштвену средину Босне и Херцеговине. Стога је била типична земља политиканата, љигавих одортуниста, политичких пе-

ливана и шпекуланата, људи без смјелих концепција и без широког хоризонта. У њој је гушен сваки слободарски покрет који је покушавао да поведе једну начелну и јединствену политику за све народе Босне и Херцеговине.

Ти политиканти, политички шпекуланти, водили су три политике, тачније политичице, које су разједињавале народе Босне и Херцеговине, омогућавале туђинском завојевачу да одржава своју владавину. Они су то чинили због тога да би се и они могли прикучити власти и да би могли за своје издајничке услуге добити мрвице са стола.

У старој Југославији, па и раније, постојао је спор око тога чија је Босна и Херцеговина: српска или хрватска. То питање реакција и данас поставља. Међутим, само овакво постављање питања је хегемонистичко, оно носи у самој поставци питања клицу хегемоније једне или друге нације. И, ако хоћете, суштина снова о великој Србији или великој Хрватској, па муслиманско питање постављено у оној форми како су га поставили босански бегови и њихови чаршиски насљедници, јесте у томе која ће група моћи да пљачка богатства Босне и Херцеговине, која ће група моћи да уз помоћ силника изван Босне и Херцеговине добије бар мали удио у власти.

Дакле, спор око тога чија је Босна и Херцеговина био је спор између српске и хрватске буржоазије око пљачкања Босне и Херцеговине, која није водила рачуна ни о интересима Срба ни о интересима Хрвата Босне и Херцеговине, а поготово не муслимана Босне и Херцеговине, који претстављају знатан део њеног становништва.

Постављање тога спора и гоњење тога спора у интересу шачице експлоататора оставило је трага у души народа Босне и Херцеговине. И једни и други шовинисти распиривали су шовинистичку мржњу, сијали неповјерење и копали јаз између народа Босне и Херцеговине, чији су интереси заједнички.

И кад је 1941 године фашистички окупатор банус у нашу земљу, он је нашао у Босни и Херцеговини припремљен терен за остварење свога плана: истребљивање словенских нација. И може се рећи без претјеривања да би његов план у Босни и Херцеговини и успио да није било народноослободилачког покрета.

За историју није битно колико је који од народа Босне и Херцеговине процентуално учествовао у ослободилачком

рату; за историју је битно то — да је наша борба од првога дана вођена у знаку братства народа Босне и Херцеговине. Застава коју смо дигли у разним крајевима Босне и Херцеговине, било да њу носи Младен Стојановић или Иван Марковић или Фаил Јахић, била је застава слободне и збратимљене Босне и Херцеговине. То је била застава људи који су били чврсто ријешени да послје истјеривања окупатора из своје земље заснују наш заједнички живот на новим начелима, да једном за свагда ликвидирају нашу мрачну прошлост и да скину са дневног реда питање: чија је Босна и Херцеговина. Само у овоме рату 700 хиљада гробова платило је тај спор. Ми пред историјом окривљујемо за то не само оне који су непосредно вршили злочине у нашој ужој домовини, него и оне који су припремили тле за извршење таквих чудовишних злочина. У ослободилачком рату трудбеници Босне и Херцеговине узели су да ријеше своју судбину, они су постали творци своје историје, они су заједно са осталим народима Југославије омогућили оно рјешење како је одражено у нашем Уставу. Такво рјешење одговара праведним тежњама народа Босне и Херцеговине, њиховим интересима, па разумије се и интересима читаве Југославије.

Није било могућно припојити Босну и Херцеговину као аутономну покрајину ни Србији ни Хрватској, није било могућно због тога што би то изазвало читав низ питања и сумњи код Срба односно код Хрвата. Није било могућно то учинити и због наше муслиманске браће који једино у оваквим условима, као што предвиђа овај Устав, могу слободно, економски и културно да се развијају и да се слободно, национално опредјељују. Овакво рјешење ствара атмосферу у којој ће да се учвршћује наше братство, да се продубљује, јер је на томе тлу оно млада и врло нежна биљка. Оваквим рјешењем избија се оружје из руку српској и хрватској реакцији, која покушава да подгрева старо трвење и старо неповјерење.

Развијајући се у атмосфери наше демократије, Срби и Хрвати Босне и Херцеговине моћи ће заједно са Србима и Хрватима из матичних земаља, из Србије односно Хрватске, да развију своју заједничку културу, да остварују у све већој мјери све оно што креће једну нацију напријед ка све новијим задацима и ка све већим циљевима.

Великосрпски и великохрватски шовинисти кукају над судбином Босне и Херцеговине. Они кукају с правом, јер им је овим рјешењем једном заувјек одузета могућност да је третирају као своју прђију и да на рачун народа Босне и Херцеговине праве политичке пазаре. А нама може да чини задовољство кад чујемо њихову кукавцу, јер, знајући одакле она долази, можемо бити увјерени да смо на правом путу. Оваква Босна и Херцеговина, јака својим јединством, биће чврст бедем нове Југославије.

У току рата говорили смо народу да се поред борбе за националну слободу, боримо и за бољи и праведнији живот у нашој земљи. Кад смо за вријеме изборне кампање за Уставотворну скупштину говорили на зборовима и скупштинама, то смо понављали народу и указивали на оне могућности помоћу којих ћемо створити тај бољи и праведнији живот. То није била демагогија. Ми смо знали шта смо у овој борби извојевали и какве се неслућене могућности пред нашим народима отварају. И то је и записано у нашем Уставу, озакоњено дефинитивно.

Власт у рукама народних маса, трудбеничких маса, власт чија суштина није у насиљу него у томе да се помоћу ње остварује у све већој мјери праведнији и човјечнији живот у нашој земљи. Власт у рукама народа, то је прво материјално средство за одбрану нашег поретка против свих оних који ће покушавати да повампире старо. С друге стране, то су материјална средства помоћу којих можемо да изграђујемо, да црпемо из наших материјалних извора све више добара, која ће учинити живот наших народа угоднијим, радоснијим, културнијим. Већина крупних средстава за производњу у нашој земљи у рукама су народне државе. То већ по себи значи много. Многи производи рада наших људи неће стићи у руке експлоататора и друштвених паразита, него ће послужити за подизање благостања наших трудбеника.

Ја бих ради илустрације навео примјер Босне и Херцеговине. То је природно богата земља, али народ је у њој сиромашан. То је земља заостале пољопривреде, примитивног сточарства, занатства које пропада и индустрије која је била подизана искључиво у циљу пљачке њз привредног богатства Босне и Херцеговине, индустрије која је немилице рушила наше шуме, на примјер, коју су дизали људи да би однијели из Босне и из Херцеговине што је било под ру-

ком, не водећи рачуна о будућности народа, а још мање о његовим непосредним интересима. У тој индустрији радили су људи за гладну надницу, остајући и даље у биједи и незнању.

Данас, пак, пред народима Босне и Херцеговине отварају се неслућене могућности. Нема сумње да је већ данас непосредна корист што је то богатство у рукама народне државе, а не у рукама експлоататора. Но, то није све. Та околност даје нам могућност да можемо, почевши са овим што имамо, развијати даље нашу индустрију, што се може наша пољопривреда унаприједити тако да то буде база за достојан живот у благостању и радости. Тај пораст неће бити само квантитативан, тј. више фабрика или више добро уређених државних имања, него ће то бити пораст и квалитативан. Те фабрике и та средства за крупну производњу неће бити више у рукама експлоататора, нећемо их подизати да бисмо повећали профит овог или оног капиталисте, профит ове или оне финансиске групе, него да она послуже као извор благостања народа. Даље, она ће послужити у рукама наше народне државе као моћно средство за уништење стихијности у друштвеним односима, што значи уништење стихијности прије свега у производњи. То и јесте велики и најважнији историски задатак наше епохе — ликвидација стихијности у друштвеним односима, што значи ликвидацију свега онога од чега пати човјечанство: незапослености, криза и ратова. По томе је наше политичко устројство најнапредније на свијету, послје политичког устројства Совјетског Савеза.

И још нешто. Мијењајући, помоћу подизања фабрика, увођења модерних справа у нашој пољопривреди, спољни изглед наше земље, ми ћемо да мијењамо и унутрашњи лик нашег човјека, чему ће наши друштвено-политички односи нарочито погодовати. У старом друштву, услови живота радног човјека, то значи већине наших људи, били су такви да је он био аргат који је радио за другога, злоупатећи се сам у биједи и незнању. Он је био заостао, није имао поуздања, није вјеровао у своју стваралачку снагу. У новим односима рада ти људи ће постати људи висококвалификованог рада који ће, благодарећи томе, подићи свој животни стандард, који ће живјети културним животом. Биће то људи широког хоризонта, смјели творци новог живота, пуни самопоуздања, људи који ће без страха гледати свакој

опасности у очи и који ће без страха поћи да бране своју отаџбину ако се над њом надвије каква опасност. (Одобравање и аплауз).

Може неко рећи да је ово што ја говорим маштање. Да, маштање. Али, има маштања и маштања, а наше маштање о томе бољем, радоснијем и срећнијем животу није пуко маштање. Наши су снови племенити снови трезвених људи. Ми кад градимо данас мост, који је шарен, јер је састављен од неколико конструкција, ми га градимо, разумије се, да бисмо могли да превозимо робу и да извршавамо наше економске задатке. Али га не градимо само ради тога, него га градимо, јер знамо да је тај мост пут ка новим мостовима у нашој земљи, који ћи бити и украс наше земље и који ће у десет пута већој мјери вршити економске задатке.

Таква смо ми маштала! Наше покољење и јесте срећно по томе што је извојевало услове у којима може својим радом остваривати своје племените снове, чије ће остваривање измијенити лице наше земље. Ликвидираћемо нашу економску и културну заосталост и учинити од наше земље достојну домовину слободних људи. На таква маштања могу да се кезе само људи који не познају уопште радост стваралачког рада и који не вјерују у стваралачку снагу народа, људи који мисле да смо ми искасапљени и осиромашени у овом рату, и морално опустошени. Они нису видјели нашег радника како побједоносно стоји на тек завршеној грађевини, они нису видјели сјај у његовим очима, они нису видјели раднике како плачу зато што је вода однела тек завршени мост који су они подигли. Они не осјећају да се у све већој мјери буди једна нова снага у нашој земљи која није могла раније да дође до изражаја; то је снага народних маса на фронту обнове, на раду дизања наше земље из рулевина, последице чега ћемо моћи да кренемо крупним корацима напријед.

Разумије се да ће остварење ових снова ићи кроз тешке борбе против свих оних мрачних снага у нашој земљи и ван ње, које нас неће пустити да на миру радимо своје велико историско дјело. Ићи ће оно и кроз борбу против остатака те прошлости у свијести самих трудбеника. Мораћемо да подижемо култ рада, да ширимо радни полет, да уводимо свенародну дисциплину, да уносимо у наш рад више плана и

система, и, сумње нема, да ћемо те велике наше снове остварити за релативно кратак период.

Да завршим. У име групе народних посланика из Босне и Херцеговине изјављујем да ћемо гласати у начелу за предложени пројекат Устава. Гласаћемо зато што он озакоњује власт народа у нашој земљи, зато што он озакоњује братство наших народа, зато што ствара услове за живот и стваралачки рад наших народа у слободи и људском достојанству. (Буран аплауз).

Претседник: Дајем реч народном посланику другу Марку Вујачићу.

Марко Вујачић (НР Црна Гора): Другови народни посланици, ми нијесмо почели ову дискусију о Уставу јуче. Почели смо је још 1941 године на бојном пољу с пушком у руци против фашистичких завојевача и домаћих изрода и издајника. Друг Ђилас казао је да смо ми прва држава у Европи која доноси Устав после рата, а ја додајем: крвљу написани Устав. Устав је овај писан кроз вијекове мука, борби, патњи, невоља, страдања и искушења Јужних Словена, а крунисан борбом од 1941 године наовамо. Јер, кад бијеше све пало и пропаало, кад бијеше све отишло и издају, онда је Комунистичка партија позвала народ на устанак да чува част и слободу народа. Што се не хтје у ланце везати и бити слуга туђински, то се диже гори у хајдуке да чува слободу, да чува историју и да ствара бољу и лепшу будућност.

Драги моји другови, та борба кроз коју је овај Устав прошао била је тешка и крвава, али је била славна и велика, јер, као што каже Његош „Без муке се сабља не сакоча, без муке се пјесма не испоја”. Наш велики херој Тито организовао је у борби све наше народе. Нећу овдје да кажем да је неко дао више а неко мање, јер су свих шест јединица дале све што су могле у овој тешкој, крвавој и мучној борби.

Дакле, другови, ова борба и овај Устав донијели су нам много. Ова борба донијела нам је нашу славну Армију, која је кроз ове четири године више добила мегдана него што је у години дана. Народноослободилачка борба донијела нам је народну власт од општинске и среске до земаљског вијећа и до Антифашистичког вијећа народног ослобођења Југославије. Она нам је донијела Народноослободилачки фронт на челу са маршалом Титом. Донијела нам је

11 новембра изборе, гдје је 95% народа гласало за предводнике те борбе, за њену политику и за њене циљеве. Другови, ова борба дала је и ова два дома, дала је и, ево, донијела овај Устав, који није ништа друго него тековина наших борби.

Али овај Устав има још једно значење. Он је највећи споменик свима палим жртвама у овој славној борби, јер су они падали за ове идеале, за ове слободе, за ову демократију коју нам овај Устав доноси, и ми, уједињени у овом дому, нијесмо могли подићи љепши споменик нашим палим борцима него што је овај Устав. (Одобравање).

Да смо све ово могли издржати, да смо све ово могли пребродити имамо на првом мјесту да захвалимо снази и отпору наших народа, али нас је морално држала у овој четворогодишњој борби велика и моћна Совјетска Русија, Совјетски Савез, и Црвена армија, јер смо вазда вјеровали да ће она побједити и да ће се Титова и Стаљинова армија једнога дана загрлити на Дунаву, ослободити Балкан и цементирати крвљу јединство Словена које никад и нико више кроз вијекове не може разјединити. (Живо одобравање и аплауз).

Ја ћу говорити у име Црне Горе као њен претставник, — оне Црне Горе која се кроз своју мучну и тешку, али славу историју вјечито борила и пушком у руци бранила своју слободу, своју самосталност, своју независност, чак и онда када су отомански завојевачи дошли до Беча са пашама и бимбашама газећи копитима Балкан. И онда су црногорске горе биле слободне, јер су ту слободу бранили џефердари Мићуновића, Мандушића и осталих црногорских витезова. У тој борби Црна Гора дала је велике жртве, али кроз борбу Црногорац је вазда имао пред собом принципе слободе и демократије. Најбољи доказ за ту непрекидну борбу јесте наша народна поезија која је опјевала наше борбе и побједе на бојном пољу, као и „Горски вијенац“, и створила нам угледно мјесто међу свима народима. А да смо се могли одржати у тој борби, у мору непријатеља, имамо да захвалимо братској Русији, јер нам је она кроз вијекове указивала помоћ. Али и ми смо били вјерни савезници, јер никада није пукао руски топ против непријатеља Словена а да није пукао и црногорски џефердар. То је доказ да је Црна Гора не само данас у крвној вези и братству са Русијом, већ да је она била увијек кроз цијелу своју

мучну и тешку историју везана за њу. Ми смо били један бедем отпора на обалама Јадрана и интересантно је, другови, кад погледамо на ту нашу прошлост, колико је љубави, колико је пожртвовања било према Русији. И у ову борбу смо пошли са тим истим еланом и љубављу, чврсто увјерени да Црвену армију нико неће побиједити.

Ми смо у овој борби имали Острошку скупштину. То је прва скупштина која је сазвана на ослобођеној територији још 8 фебруара 1942 године, и та скупштина донијела је одлуку да Црна Гора продужи своју борбу. Од 80 посланика те скупштине данас има живих само 32, а остали су сви пали на бојним пољима (Узвици: Слава им!).

Другови, ми ћемо Црногорци гласати сви за овај Устав, јер је то наша традиција, јер смо дали добар удио у борби за слободу, дали смо своју крв, дали смо животе наших најбољих синова. За ове четири године пало је 85.000 Црногораца. Гинући на пољу части они су вјеровали да ћемо ми који останемо њихово дјело завршити и да ћемо њихову борбу крунисати овим Уставом. Овај ћемо Устав чувати као зеницу ока. Ко нам год на њ удари, наше ће га муње згромити и наше стріјеле разнијети. Вјерујем да ће сви наши народи с подједнаком љубављу чувати ове тековине и ово велико дјело, као што су за њ лили своју крв.

Ми имамо, другови, и непријатеља. Али ти су непријатељи изроди, они су издајници, они су Бранковићи и Лижисахани. Ти наши непријатељи се боре, јер не могу да се помире с овим, но мисле да треба још нешто да задрже од старих предрасуда и старе Југославије, а од ње ништа неће остати без црна образа. Нећемо дозволити да се повампире ништа што је било старо, јер ми постављамо нове темеље, и ови нови темељи отварају нам перспективе ка бољој, срећнијој будућности и јединству свих Словена.

Ја сам недавно био у Бугарској. Али код њих није што и код нас. Наш Народни фронт био је јединствен, и наш Народни фронт као такав има да сруши све оно што би било нездравно и све оно што би нагрисало оно што смо ми у овом крвавом ратовању добили.

Другови, овај нам је рат донио братство и јединство, донио нам је међусобну љубав, јер Београд није више центар од кога бјеже поједине покрајине и поједини народи, као што су бјежали од оне Југославије и од оног устава који је донесен још 1921 године, а који су донијели нена-

родни људи. Овај Устав израз је народне душе, народне воље свих слојева наших од Соче до Солуна, који су прегли да овај и овакав Устав изграде и донесу.

Завршићу уз изјаву да ћемо ми Црногорци, вјерни својој традицији, вјерни овој крвавој борби, гласати за овај Устав и бранити га док је Црне Горе и Црногораца. (Бурно и одушевљено одобравање).

Претседник: Другови и другарице, постоји предлог да за данас завршимо рад, (Гласови: Прима се) и да наставимо сутра у 16 часова са истим дневним редом: продужење начелне дискусије о Уставу.

(Седница је закључена у 19,30 часова).

СКУПШТИНА НАРОДА

Пета редовна седница

(19 јануара 1946)

Почетак у 16,15 часова.

Претседавао председник Јосип Видмар.

Претседник: Отварам пети редовни састанак Скупштине народа. На дневном је реду наставак начелног претреса извештаја Уставотворног одбора Скупштине народа о нацрту Устава ФНРЈ. Молим друга секретара Јозу Миливојевића да прочита записник прошлог састанка.

Секретар Јоза Миливојевић чита записник четврте редовне седнице Скупштине народа од 16 јануара 1946 године.

Претседник: Има ли каквих примедба на записник? (Нема). Пошто примедба нема, објављујем да је записник примљен.

Прелазимо на дневни ред. Има реч министар Бане Андрејев.

Бане Андрејев (НР Македонија): Другови народни посланици, говорим као фронтовац у име групе македонских посланика и изјављујем да ћемо ми, посланици из Македоније, гласати за овај Устав, јер овај Устав заиста остварује вековни сан и борбу македонског народа за слободу и равноправност. Македонски народ досад није био признат као народ, његово је име било брисано и потиснуто. Он је својом борбом и борбом у заједници са својом браћом извојевао оно за што су се залагали првоборци за слободу, извојевао је слободу која је била призната у Јајуцу а која сада добија правну форму и потврду у овом основном закону. Због тога је нацрт Устава одраз стварних односа и снага које су наступиле после овога рата. Економске и политичке промене,

збацивање великосрпског хегемонизма, хегемонистичке политике и пљачке, — све је то ова борба уништила и створила сасвим друге односе — Југославију на федеративној бази, на бази једнакости народа, на бази братства, на бази узајамне помоћи, поверења и перспективе да се из ове тешке кризе и овога вала пустоши створи бољи живот и лепша будућност нашега народа.

Због тога македонски народ поздравља овај Устав и гледа у њему оличење онога за што се и он борио. Овај Устав, за разлику од свих досадашњих устава, први је Устав који је народ извојевао својом борбом. И у току прошлога рата борили су се наши народи за слободу и демократију, за своју власт, али они ту своју власт нису могли добити. Године 1921, када је донесен Видовдански устав, борба народа била је искоришћена од шачице великосрпских хегемониста који су се споразумели са капиталистима, реакционарима и издајцима хрватско-словеначким да озаконе неправду и ненародну власт, власт великосрпских хегемониста. Да би то спровели, прво су морали да униште првоборце, заштитнике народних права, прво су морали да униште Комунистичку партију. Тек када су њу уништили, јединога борца и браниоца интереса народа, прешли су на потлачивање народа и тако наметнули хегемонистички великосрпски Видовдански устав који је гарантовао све позиције и власт великосрпској буржоазији.

Данашњи Устав, насупрот ономе, јесте гаранција да народне тековине које је народ извојевао у својој борби, да крваво стечена права остају у његовим рукама.

Другови, македонски народ срећан је данас што може да живи под оваквим условима и што може да изграђује, у заједници са осталим народима, своју слободу и своју будућност, да се политички и економски развија. Тај мали народ, вековима је био на удару, најпре Византинаца, доцније отоманске империје, а касније и своје браће која су хтела да га искористе. Тај мали народ дао је велике апостоле Ђирила и Методија, као и св. Климента Охридског и друге. Он се вековима борио за своју националну слободу. Он је и у току XIX века водио крваве борбе против грчке патријаршије за своју црквену аутономију. Та борба, дакле, коју је водио заједно са осталим словенским народима, била је искоришћена од егзархије како би му онемогућила даљи његов национални развитак и индивидуалност и зако-

чила ту борбу. Егзархија доцније врши денационализирање и тлачење македонског народа. И на те моменте се данас, још и данас, позивају остаци појединих фашиста и реакционара, како би доказали да нема македонског народа, да нема македонске нације и како би и даље македонски народ био черечен и национално тлачен.

Тек је овом борбом македонски народ извојевао своју слободу и ступио у историју. Његове раније борбе су завршавале неуспехом. Почетком овога века он је био раскомадан на три дела — између Југославије, Бугарске и Грчке. Његове патње се продужују у Грчкој, у Бугарској и у старој Југославији. Денационализаторска политика коју су водили великогрци, великобугари и великосрби била је страшна по македонски народ. Ми знамо да је македонски народ био прогањан и депортован и да му је забрањивана употреба језика. Знамо да у Грчкој имамо стотине и стотине хиљада Македонаца, који су морали пред терором грчких шовиниста од 1913 године па до данас стално да беже и напуштају своју домовину. Они су бежали где су стигли, чак и у Аустралију и Америку. Данас македонски народ броји једну емиграцију од неколико стотина хиљада само из Грчке Македоније у Америци и Аустралије. Овај народ не бежи из Грчке због тога што му је било добро, већ због тога што је био гоњен као дивља звер. Не само што није могао да ужива слободу, да говори својим језиком, да пева своје песме, већ је био и физички истребљиван.

Али, другови, док је Македонија данас својом борбом извојевала ту слободу, у Грчкој се, на жалост, и данас спроводи политика истребљивања и прогона. Тамо влада крвави терор. Ви сакодневно читате написе у новинама како се зверски поступа са нашим народом, како он и данас тамо крвари и како је прогоњен. Денационализаторска политика спроводена је и у Бугарској. Великобугарски хегемонисти поред тога што су употребљавали свој апарат за денационализирање и уништавање македонског народа, користили су и издајнице македонског народа — Протогерова, Александрова и Ванчу Михаилова. Развијали су братоубилачку борбу како би македонски народ потлачили, деморалисали и уништили, а учврстили своје позиције. Он је био економски поткопан и уништаван у Грчкој и у Бугарској, јер економски ослабити значило је и духовно га уништити и учинити га робом.

Та денационализаторска политика према македонском народу продужила се и у бившој Југославији. Ја овде нећу говорити о томе, јер смо више пута говорити какав је био режим у Југославији и ви га сви добро познајете. Судбина македонског народа била је кржава и тешка. Он је у сватри дела био осуђен на изумирање, денационализирање и уништавање. Он је био обесправљен политички, културно и просветно, а економски пљачкан до последње паре. Ви данас видите у Јегејској Македонији читаве крајеве који су пусти, одакле је народ морао масовно да бежи остављајући своје домове. Таква је била судбина македонског народа. Али, ни под овим тешким условима македонски народ није клонуо духом. Он се борио и против Византије, и против отоманске империје и против нових завојевача. Његова борба била је борба за слободу, за демократију.

Та борба, која је у разним периодима имала разне облике и разне форме, у данашњем периоду у Југославији окончала се победом и довела је до успеха. Међутим, у Грчкој македонски народ још није ослобођен и он још и данас мора да наставља борбу за своју слободу и националност, а такође и у Бугарској, о чему ћу мало касније говорити.

Често се говорило како је македонски народ био јабука раздора. Није македонски народ то био, него су то од њега чинили други, јер се судбином македонског народа трговало, плаћали рачуни појединих империјалиста и империјалистичких сила. Они су у њему имали монету за поткусување својих империјалистичких жеља. Они су хтели да у њему имају објекат за завојевање и за задовољење својих завојевачких апетита.

Другови, таква је била судбина македонског народа који данас први пут иступа као слободан народ, који у заједници са осталим нашим народима може да изграђује своју културу и своју слободу, да подиже свој економски живот. С друге стране, он може да и даље настави борбу до коначног ослобођења и уједињења са својом осталим браћом из осталих делова Македоније.

Ја сам у самом почетку нагласио да је данашњи Устав баш одраз тога демократског схватања и свих тих тековина, свих тих програмских захтева, које је македонски народ себи постављао у току времена. Основно што овај Устав даје то су слобода и равноправност. Први пут у

својој историји македонски народ данас у слободи добија право на политички и културни развој — да политички суверено може да располаже собом и да слободно изражава своје захтеве.

Другови, оно што се овим Уставом гарантује то је да први пут наш народ може да гради и ствара своју културу, да изграђује свој језик, своју националну литературу по форми, а дубоко демократску и напредну по садржини. Први пут он може да манифестује свој национални карактер. Ето, због тога што му овај Устав то гарантује он и јесте за ово и он га сматра и узима као свој. (Одобравање).

Даље, другови, у федерацији је изражена равноправност македонског народа и у економском погледу. Наш народ је досад био објекат колонијалног пљачкања, а сада се пред њим отварају широке перспективе за економско подизање. Јер, ми смо свесни, ми знамо да ће нас наша браћа која су богатија и културнија оберучке помоћи да изградимо једну економски напредну и развијену Македонију. Тако ће Македонија, која је иначе опустошена, заостала и сиромашна, кроз извесно време постати једна од најлепших башта у Југославији. Јер, доск су раније богатства Македоније била коришћена за пљачкања, данас ће се њеним богатствима помоћи њен економски развој као и културно напредовање народа.

Ако би македонски народ био остављен сам себи и својим сопственим силама, он не би могао ни за стотине година да се подигне без помоћи осталих братских федералних јединица. У Македонији немамо ни индустрије ни осталог. Имамо, мислим, само око 500 километара железнице. И то је жалосна чињеница. Сада, у овој заједници, нама ће баш на бази федерације и братства бити дате стварне могућности, и ја видим да ћемо сутра, — кад кажем сутра то значи у скорој будућности — имати канал Вардар—Морава, пролазиће железнице у свима правцима, пушиће се дизњаци, а то, другови, није слика неког сна, већ ће то бити слика стварности, јер у томе ће се и показати братство и равноправност свих народа и њихово равномерно развијање, а не као раније, да се једни крајеви развијају а други, из којих се црпе, остају запуштени. Као што рекох, сам македонски народ не би могао да искористи та своја богатства и да их плански распоређује. Уз помоћ осталих

народа и осталих крајева наше Југославије, Македонија ће моћи да постане једна врло напредна земља.

И због тога, другови, није то случајно, схватајући и разумевајући положај и прилике које су се стекле код нас у Македонији, да је постала основна парола: „Ние Македонците Тито си го сакаме“. Шта се у овој реченици манифестује? Наш народ у другу Титу види оличење своје слободе, оличење организатора и вође његове борбе. Тај народ није постао братоубица, није постао жандарм, Тито га је повео у борбу за слободу. У другу Титу наш народ види оличење срећније и боље будућности и због тога је наш народ изразио дубоко признање своме руководиоцу, своме вођи, јер величина друга Тита, као вође народа Југославије и нашега народа, јесте у томе што је он схватио објективно развој друштвених прилика, шта је у право време умео да поведе и развије ту народну борбу и да правилно решава питања која је поставила историја.

Због тога наш народ безгранично воли друга Тита, цени га, и у њему види најбољу гаранцију за своју слободу. И код нас се Устав с правом назива „Титов Устав“ и „Титова слобода“.

Другови, само македонски народ који је у границама Југославије срећан је што може да ужива ту слободу. Он је извојевао своју слободу у својој федералној републици. Али, македонски је народ у Грчкој и данас прогањан и непризнат, и данас стотине и хиљаде Македонаца морају да напуштају своје домове и огњишта да би спасли своје голе животе. Ми имамо доказе да се и данас убијају стотине Македонаца. Значи да тамо није решено питање Македонаца. И у Пиринској Македонији, иако имамо демократске слободе и народну власт, питање националне слободе језика и културе македонском народу није још признато. И због тога борба наших народа и даље мора да буде за уједињење наших народа.

Сви напредни, поштени демократи верују у Југославију. И у Грчкој и Бугарској поздрављају ову слободу македонског народа. Они су видели да је код нас правилно решено национално питање, што претставља крупан корак ка демократизацији, а сви фашисти и шовинисти дигли су дреку и воде кампању против слободе македонског народа. Ми у Југославији отворену хајку против слободе и равноправности македонског народа немамо, јер реакционари не могу

да иступе свуда отворено и да клеветају, пошто су наши народи већ извојевали закон против расpirивања националне мржње и шовинизма. Уколико они не могу отворено да устану против слободе македонског народа, изузимајући шачицу банди са краљем Петром на челу у Лондону, често говоре како не треба веровати Македонцима, да се у њих не може имати поверења. Шта значи ово причање о немању поверења? Значи поткопавање вере и поткопавање братства и љубави међу нашим народима. Македонски је народ својом борбом, својим животима доказао да је за ову земљу. А они који шире ове клевете били су скутоноше разних Недића, Пегра Живковића, цара Бориса, Филова и осталих.

И они имају смелости да се бацају љагом на један народ, да га клеветају да се у њега не може имати поверења и вера, иако се македонски народ са пушком у руци борио за своју слободу, иако је читавим својим битисањем за ову слободу. То значи изазивање мржње и поткопавање основних елемената на којима почива наша данашња држава. Дозволите ми, другови, да овде цитирам неке написе из бугарских новина, да видите како су фашисти у Бугарској подigli нечувену хајку против слободе македонског народа.

Тако „Свободен народ“ од 5 октобра 1945 пише:

„Ушавши у рат ослободисмо Македонију и предадосмо је другоме. Велики је удео наше храбре Армије у ослобођењу Југославије, којој смо предали бугарске покрајине; борили смо се на мађарском фронту и изгубили у мртвим и рањеним око 50.000 људи за уништење фашизма, а не у ветар...”

„Свободен народ“ од 18 октобра 1945 год. поред осталог каже:

„Ми покрећемо питање националног самоопредељења, јер оно постоји и чека на конкретно решење, али га не покрећемо у виду једне модне формуле као што је номинална федерација без садржине.”

„Ми се чудимо несагласности између грчких и српских комуниста по питању „Јегејске Македоније”, шовинистичким и завојевачким претензијама великогрчког и велико-српског шовинизма на туђе земље и становништво, које није ни грчко ни српско, већ бугарско и које не говори „славенским језиком”, који не постоји, већ бугарским.”

„Ми имамо разлога да изјавимо да питање Македоније не може да се сматра решеним по уској линији завојевања и хегемоније. Нови ред на Балкану не може да се заведе истицањем нове фирме. Становништво Македоније није питано, није било помињано самоопредељење, да би се испољила воља народа где он жели да буде и шта је. Режим није слободан, већ је наметнут.”

Лист „Знаме” од 29 октобра 1945 г. пише:

„Тамо се допушта Турцима, Арнаутима, Циганима, Цинцарима, Јеврејима, Гркоманима, Србоманима и Јерменима да се називају Турци, Албанци, Цигани, Јевреји, Грци, Срби и Јермени. То право, међутим, не даје се једино онима који траже и сада и убудуће да се називају Бугари.”

„Македонија ће престати да изазива раздор међу балканским народима тек онда када буде допуштено да реши своју судбину по принципу слободног народног самоопредељења под једном непристрасном међународном контролом.”

„Свободен народ” од 7 децембра 1945 г. каже:

„Није то привиђење у сну да се заиста плански ради на једној слабој, малој, немоћној бугарској држави, која ће бити потпуно обесправљена и стављена пред дилему: или да умре или да се присаједини и укључи у једну другу државу.”

„Ми смо опљачкана земља и немамо шта да враћамо онима који су се у своје време напљачкали. Не постоји ни „Вардарска”, ни „Пиринска”, ни „Јегејска” Македонија. То је измишљотина најновијег времена, која треба да послужи једној империјалистичкој политици.”

„Академик Державин не говори ни о каквим Словенима у Македонији, него повлачи линију разграничења између Бугара и Срба од Охрида и Мораве.”

И напоследку, такозвани претставници Илинденске организације кажу још и ово:

„По нашем скромном мишљењу жељама Македоније може се удовољити ако Јегејска, Вардарска и Пиринска Македонија буду уздигнуте на степен политичких јединица, стварајући затим савез између себе да образују једну федеративну македонску државу под мандатом пет великих демократских савезничких држава.”

„На Балкану је рашчеречено једино бугарско племе, коме са разних страна чине сметње да се окупи иако су се после

распада отоманске империје окупили сви други балкански народи.

Јабука раздора — Македонија, неће престати да постоји ако је уграби једна држава, као што је то случај сада.

Нико нема права да од нас тражи да будемо поражени до сржи у костима и да изнесемо на продају све што је бугарско, нити да тражи да прихватимо једнострано комунистичко решење, које иде за сасвим другим циљевима. Напротив, ми указујемо на грешке. Био би скандал ако свет буде уређиван од две социјалистичке државе и једне велике демократије, кад ми не бисмо чинили напоре и сарађивали на томе да се приближе њихова гледишта у балканским проблемима.”

Другови, из ових неколико цитата видели сте како се једна бесомучна хајка непријатеља и Југославије и македонског народа води против слободе и постојања македонског народа. Они нам говоре да су нас ослободили. Они су хтели да нас учине робовима немачког империјализма и цара Бориса. Они су хтели да нас учине жандармима Балкана, хтели су да нас баце у борбу против народноослободилачке борбе српског, црногорског, хрватског, бугарског и грчког народа, хтели су да нас истребе као Словене да би учинили места немачким завојевачима. Македонски народ није прихватио њихову слободу. Он је пушком најбоље одговорио да је македонски народ 1941 год. извојевао своје право на самоопредељење, изразио своју вољу пушкама које су почеле да пуцају по македонским планинама. Македонски народ изразио је своју вољу и на собрању у Прохору Пчињском и рекао зашто се бори. Македонски народ је и својим гласањем јасно показао каква је његова воља. Лажи су и клевете оних који говоре да нико није питао македонски народ. Могу ли плаћеници Хитлера и цара Бориса да говоре у име македонског народа, могу ли издајце бугарског народа да говоре у име бугарског народа, могу ли бандити који су клали и убијали македонски народ да говоре како тај народ нема никаквих права? Тај народ тражи да му они буду предани, да им он суди за крвава недела која су починили по Македонији.

Данас је први пут у својој историји македонски народ проговорио слободно и јасно казао шта хоће и зашто се борио. Ја сам споменуо кампању која се води по питању стварања неке слободне македонске државе. Зашто се ова

кампања води? Фашистички хушкачи и шовинисти који воде ову кампању нису усамљени. Њихови конци воде у Лондон и у друга места. Они са предлогом о стварању самосталне македонске државе желе да задају тежак ударац демократији на Балкану, да ослабе демократију и слободу на Балкану и да униште демократску федеративну Југославију. Они тиме не желе да дају слободу македонском народу, већ да на тај начин створе позиције за своја политичка роварења на Балкану. Ето, у томе су њихове тежње и жеље. Они желе да цепају Југославију. Македонски народ има искуства из досадашњих борби. Ако они хоће да дају коме слободу нека дају слободу народима тамо у Индији, Индонезији и Индскини који се боре за слободу. Наш народ је извојевао слободу својим оружјем и својом крвљу и он ће бранити своју слободу. (Аплауз).

Другови, племените тежње наших народа за уједињењем свих делова нашег народа — они називају хегемонијом. Ово није хегемонија, као што није била хегемонија оправдана тежња бугарског народа када су га браћа Руси ослободили и кад је извршио уједињење са Источном Румелијом. Зато је правилно да се и наш народ уједини са народом из Јегејске и Пиринске Македоније. Хегемонистички би било спречити македонски народ у његовим тежњама за уједињењем, јер је македонски народ у току овог рата помагао борбу македонског народа у Грчкој и Бугарској, јер је он био организатор антифашистичког покрета и у Јегејској и у Бугарској Македонији, јер је он био тај који је водио борбу, јер је он био пијемонт слободе у том периоду. Он је то и данас. Он се и данас не одриче да ће помагати своју браћу и остале делове свог народа све док не извојују слободу и док не буду призната њихова национална права. А све то није хегемонија. Хегемонија је била кад је великокрпска клика загосподарила Југославијом, кад је Александрова клика загосподарила Југославијом. Македонија је данас слободна и она има право да тражи да се једино на том принципу реше правилно и остала национална питања македонског народа и да дође до уједињења целог македонског народа.

Ето, другови, ја сам у ових неколико речи изнео зашто је наш народ душом и срцем за овај Устав, који му пружа све могућности за економски, културни и политички развитац. И зато је наш народ гласао и гласаће за овај Устав, јер

је убеђен да му он пружа све гаранције за бољи развитак, јер је он база за његов даљи друштвени развитак, јер је он само једна етапа у даљем прогресивном развиту нашег народа. Наш народ се за ову државу борио и он ће се и убудуће борити и бранити је, јер је она гарант његове слободе и независности. (Аплауз).

Претседник: Реч има народни посланик Крсто Филиповић.

Крсто Филиповић (НР Србија — АО Космет): Другови и другарице, у току јавне расправе овај Устав наишао је на најлепши пријем у најширим нашим народним масама баш зато што је заснован на тековинама народноослободилачке борбе. Те тековине одговарају тежњама и стремљењима наших народа како из даље тако и из ближе прошлости. Да тако није, урађено са нацртом Устава, он би био супротан и тежњама и интересима наших народа. Јер, наши народи који су у току дуге и упорне борбе коначно збацили и сломили стару реакционарну власт, с правом очекују од својих изабраних посланика да предложени Устав усвоје зато што је он гаранција за њихову бољу будућност, пошто у њему виде озакоњене тековине досадашње борбе народних маса.

Познато вам је да је у старој Југославији народу на Косову и Метохији било више него тешко. Нарочито је било тешко Шиптарима којима стара Југославија није признавала никаква права. Она им је ускраћивала најосновнија права, забрањујући им језик и право на живот. То је било зато што су тако хтели великосрпски властодршци који су се мрштили и кад се спомињало само шиптарско име. Мени је мило што као Србин, у име посланика, како Срба тако и Шиптара, могу да констатујем да се положај народа на Косову и Метохији у потпуности изменио — како Срба и Црногораца тако и Шиптара, који је једнак положају осталих народа Југославије.

Захваљујући развиту Народноослободилачког покрета, створена је нова Југославија у којој је победила идеја братства и јединства, у којој се мали народи не третирају као нижи. Политиком братства и јединства ми смо створили такву слободну и равноправну заједницу у којој се даје равноправност како народима који су достигли велики

развитак, тако и онима који су заostали због тешке прошлости и који се тек данас могу слободно развијати.

Ми добро памтимо сав терор на Косову и Метохији и сва она насиља која су се спроводила тамо на тај начин што су великосрби распиривали мржњу одвајајући на једној страни Србе и Црногорце, а на другој страни Шиптаре, изазивајући честе сукобе, сукобе који су били тако оштри да је у извесним моментима било и физичког истребљивања. То је било због тога што су разни режими у извесним моментима успевали да од Срба праве жандарме за своје пљачкашке планове које су остваривали на штету Шиптара.

У току народноослободилачке борбе у којој су учествовали и Шиптари, ма да су великоалбанци хтели да их са тога пута скрену, ми данас, захваљујући томе учешћу, учешћу њихових синова, имамо то да су Шиптари на Косову и Метохији прихватили нацрт Устав, јер им он даје најбоље решење њиховог положаја. Они верују новој Југославији баш зато што су на власт дошле радне масе. И када смо на конференцијама расправљали о нацрту Устава, масе су га с пуно одушевљења поздравиле. Нарочито их је заинтересовало и још више потстакло то, што је у новој Југославији решено национално питање: народи су постали равноправни а власт више не припада појединим кликама него народу и произилази из народа. Из одредаба Устава народи виде да се у потпуности мењају друштвено-економски односи. Раније је Шиптарима на Косову и Метохији поред националног угњетавања и прогоњења било одузимање и имовинско право. Ви се вероватно сећате каква је била стара аграрна реформа, која им је одузимала земљу све до кућног прага. Међутим, захваљујући народној власти, захваљујући правилној аграрној реформи, неправедно одузету земљу народне власти враћају им данас у својину. Исто тако масе виде да сва средства производње, а нарочито крупна, више нису својина оних пљачкашких група него постају својина државе тј. својина нашега народа. То је истовремено потстакло раднике и намештенике Косова и Метохије, попут целе радничке класе Југославије, да овај нацрт Устава поздраве, да се за њега залажу, јер овакав Устав одговара тежњама и стварним интересима најширих народних слојева, јер им такав Устав гарантује бољу будућност.

Мени је драго што могу овде пред вама да посведочим да народ Косова и Метохије добија још једну ширу могућност да се у будућности даље развија баш због тога што му је омогућено и учешће у власти, иако су великосрби сматрали Шиптаре за полудивље. Шиптари су једино због тешке прошлости морали изостати у своме развиту.

Изјављујем у име групе посланика Косова и Метохије да ћемо гласати за дати нацрт Устава. (Одобравање).

Претседник: Има реч друг Анто Бабић.

Анто Бабић (НР Босна и Херцеговина): Другови и другарице народни посланици, нацрт Устава, предложен овој Скупштини, законски остварује демократске тежње наших народа у свим подручјима народног живота.

Његово усвајање у претставничким тијелима Уставотворне скупштине и његова практична примјена у нашем државном животу, омогућиће нашим народима нов полет у развијању својих снага и својих великих, у ослободилачком рату доказаних способности, и дати законску подршку у изградњи такве будућности за каквом су наши народи некада свјесно а некада несвјесно, али одувјек тежили и за коју су приносили жртве најсмјелији борци за слободу и демократију не од јуче, него откако наши народи политички живе и политички мисле.

Предложени нацрт Устава предвиђа све мјере којима ће се демократске тековине ослободилачког рата учврстити и очувати за будуће генерације и којима ће се те тековине у будућности даље изграђивати и развијати. Први пут у нашој историји израђен је државни Устав не са становишта интереса овог или оног владајућег слоја, него са становишта народа и народних интереса пред којима сви интереси појединаца, група и историски привилегисаних установа треба да се баце у позадину и, ако је потребно, и кад буде потребн о, да се потпуно одбаце.

Као вјеран одраз народних тежња, као одраз тешког вјековног искуства народних маса у њиховој борби за ослобођење од експлоатације у свима облицима, Устав је у свима одредбама, које регулишу политичко-економско-правне, социјалне и друге односе сав прожет истинским народним духом слободе, демократије и прогреса.

Ја бих, другови и другарице, желио да се осврнем на оне одредбе Устава у којима, на подручју културног жи-

вота, долазе до изражаја демократска и прогресивна схватања наших народа. Кад говорим о томе питању, као посланик Босне и Херцеговине, не могу а да се не осврнем на жалосне просвјетне прилике у којима је нашу земљу затекао рат и окупација. Кроз двадесет година владавине старе државе, — државе краљева, принчева и корумпираних генерала, државе експлоататора и трговаца народном имовином и народном судбином — неписменост у Босни и Херцеговини није се смањила просјечно ни за 1% него је остала, углавном, онаква каква је била прије године 1918, остала је пред читавим напредним свијетом као жива слика једне корумпиране, реакционарне, ненародне државне управе. Пропадали су заувјек безбројни непознати таленти, јер до њих никада није допирала зрака просвјећености. У тој маси неписменог народа могле су мрачне силе да сију отров раздора и братоубилачке мржње и да припреме тло окупатору за његове паклене оргије. Као син хрватског народа из Босне морам да нагласим да је хрватски народ Босне и Херцеговине, просвјетно заостао и оптерећен предрасудама прошлости, могао да постане плијеном несавјесног, неморалног и протународног клера, који га је деценијама политички одгајао у своме смислу и довео дотле да у судбонсној години 1941 у својој већини није могао да нађе свој пут и лако постајао жртвом несавјесних политичких шпекуланата, пустолова, издајника и злочинаца.

Па и данас, кад је хрватски народ Босне и Херцеговине гласањем за политику Народног фронта показао да се отргао од самозваних несавјесних вођа и одлучно кренуо путем напретка, и данас крижари бискупа Шарића, лажни демократи Мачека и Шубашића, удружени са разбијеним остацима усташких злочинаца, са остацима четника — свата фашистичка чељад, рачунајући на просвјетну заосталост и политичку необавијештеност хрватских маса у Босни и Херцеговини покушавају да их увуку у нове пустоловине и нова страдања, у ново ропство.

Просвјећивање широких народних слојева је моћно оружје за разбијање овакових злочиначких покушаја. Права, истинска просвјећеност подићи ће критички дух народних маса и помоћи им да сагледају своје властите интересе. Стога је у 38 члану Устава и наглашено да „у циљу подизања опште културе народа, држава обезбеђује да

школе и друге просветне и културне установе буду доступне свима слојевима народа”.

Не може школа више да буде доступна само малобројном, више мање привилегисаном слоју, него најширим народним слојевима. Већ данас, у тешким условима обнове порушене земље кад се ради о томе да се што прије створе најосновнији услови за одржавање на животу, рад школске мреже доста је протегнут из градова у варошице и села, а када изиђемо из садашњих тешкоћа то ће бити још у већој мјери. И средња школа, досада приступачна готово само имућнијој градској дјечи, приближила се народу, прво, тиме што се и у малим мјестима која су доступна селу отварају средње школе, а друго, тиме што се за сиромашну дјецу радника и сељака отварају државни домови гдје им се омогућује школовање. Уза све тешкоће у Босни и Херцеговини смјештено је данас у домовима око 3800 ђака.

Наш Устав не само да обезбјеђује услове за просвјетно вање и школовање најширих народних слојева, оних слојева који су били носиоци борбе за ослобођење, него, водећи рачуна о тешком искуству наше недавне прошлости, уклања све сметње које стоје на путу правој просвјетности, уклања са нашег просвјетног плана све факторе који би од уснова просвјете и културе могли да направе бусију реакције и одакле би могли да разарају све оно што је народ борбом створио.

„Школе су државне”, каже се у нацрту Устава, према томе, не може у држави бити никакве приватне, никакве групашке просвјетне политике. Овом одредбом Устава одузете су, конкретно, привилегије које су још у доба туђинске власти приграбили специјално католички црквени редови, и мушки и женски, и који су, одгајајући генерације интелигенције у противнародном, противдемократском реакционарном духу, нанијели огромну штету нарочито хрватском народу, а посебну Хрватима Босне и Херцеговине, чинећи све да га одвоје од његове браће Срба и муслимана, да га заведу са линије славенства, са линије демократије и прогреса. Такве школе, ширећи дух псеудонауке, утврђивале су научне, националне и политичке предрасуде, које су као тешко оптерећење сметале нашем народу да се политички подигне и олакшавале домаћим и страним експлоататорима и угњетачима да нас наведу на служење туђинским интересима.

Мало која одредба нашег Устава тако добро одговара насушној потреби народа као ова о укидању приватних школа.

Црква се раставља од државе, школа се одваја од цркве. Тако се цркви остављају све оне функције и све оне прерогативе које је она имала и у својим почецима. И када наш Устав данас одузима цркви свјетовне школе, кад брачно право постаје искључиво домена државе, кад се вјера поставља као питање слободне савјести сваког грађанина, онда ми цркви не одузимамо ништа од онога што јој по Јеванђељу припада, ми јој одузимамо само оне привилегије које је она, у извјесним историским ситуацијама, захваљујући својим везама са реакционарним властодршцима, приграбила и што је њу удаљило од њезине првобитне задаће, која јој је намијењена од њезиних оснивача. Разумљиво је да се данас црквеној господи, бискупима и прелатима и њиховим дворјаницима, тешко одрећи узурпираних прерогатива, тим теже што су им оне омогућивале да живе у сјају и раскоши створеним знојем руку радног народа. Зато они и данас, и послје ове велике револуције, коју су својом снагом, против воље црквених великодостојника извели наши народи, замјерају овом нацрту Устава и говоре о две власти, власти божјој и власти народа и, позивајући се на то, траже да им се њихове узурпиране привилегије и даље оставе. Само заборављају да власт за коју су се они борили, док су милиони нашег народа гинули у рату против фашистичке немани, није ни божја ни народна, него власт свјетске фашистичке реакције, коју би они опет, уз помоћ својих привилегија, хтјели да успоставе. А народ, остављајући цркви оно што јој по њезиној функцији припада, сматра да ће бити на корист и народу, и цркви, и вјери ако се црква ограничи на вјерске задатке и пусти народ да у својој народној држави уреди сва остала питања онако како то одговара његовим интересима, његовим тежњама и данашњим историским условима.

Даље се у нацрту Устава каже: „Обезбеђује се слобода научног и уметничког рада“. Наука и уметност уживаће пуну потпору државе.

Овом кратком одредбом постављена је наша наука на такве основе да ће она бити заиста средство опознавања правих истина и смјело крчити пут у све оно што је још непознато у природи, у историји, у друштву, јер наука и

научни радници не треба више да страхују да ће се откривањем неке научне истине или обавјештавањем народа о научним истинама замјерити владајућим слојевима, да ће се замјерити монархији, цркви или ма каквој преживјелој установи. А слободна умјетност, ослобођена од зависности о привилегованој мањини, о меценатству богатих снобова, о плаћеној ујцењивачкој дневној штампи, моћи ће да буде прави одраз наше стварности, путоказ напредним снагама народа, огледало свјесног, напредног народа у његовом стремљењу ка бољој будућности.

Према одредбама предложеног нацрта Устава опћа просвјешћеност читавог народа је један од великих циљева наше Народне Републике. Уставне одредбе које говоре о братству и равноправности наших народа, остварују братство и равноправност и на подручју културног живота. С једне стране, наши ће народи, сваки на свом подручју, моћи да развије свој културни живот, да остварује своје културне тежње и постизава културна остварења која ће га издићи као националну цјелину. Специфичност националних односа у нашој Босни и Херцеговини је таква да се свака народна група културно изживљава према својим традицијама, својим тежњама. Једна је културна традиција српског народа, без обзира налази ли се он у Србији, Босни — Херцеговини или у Хрватској. Једна је културна традиција Хрвата, оних у Хрватској као и оних у Босни и Херцеговини. Културно јединство хрватског народа омогућиће интензивније развијање културног живота надовезама на здраве културне традиције и уздићи читав народ на виши културни степен, а потом га подићи на виши степен и по једној опћој скали напретка, по којој се незадрживо креће напред — читаво напредно човјечанство.

Муслимани Босне и Херцеговине, који имају своје културне традиције и своје облике културног живота, развијаће свој културни живот у племенитој утакмици са Србима, и Хрватима. А све три групе нашег становништва, развијајући своје културне традиције и усклађујући их једне с другима, приближаваће се устрајно једном заједничком великом циљу: подизању наше заостале земље на високи степен културе достојан слободног народа и слободног човјека.

Опћа просвјешћеност постаће тако моћно оружје напретка у свим гранама народног живота, убрзаће опћи напредак, убрзаће остварење оне срећне, радосне и велике

будућности за којом сви тежимо. Сматрам да и овај Устав поравнава пут ка таквој будућности. Као припадник групе посланика из Босне и Херцеговине гласаћу за овај Устав. (Одобравање).

Претседник: Реч има народни посланик Крсто Попивоца.

Крсто Попивоца (НР Црна Гора): Другови народни посланици, народни, дубоко демократски карактер наше Републике огледа се, прво, у томе што се власт остварена кроз народне одборе, налази у рукама радних маса града и села, што су, друго, наши народи у четворогодишњој борби ријешили национално питање, извојевали равноправност која је оличена у федерацији. И, треће, што је створено такво друштвено и економско уређење које је, у значајној мјери, ликвидирало изабљивање радних маса од стране противнародне паразитске мањине. Без оваквог друштвеног и економског уређења, какво је створено и какво је у пројекту нашег Устава формулисано, наша Република не би била народна република, јер не би имала основни темељ који је чини народном републиком. Без постојања ма којег од ова три елемента, наша Република не би била народна република. Дакле, наша народна држава настала је и једино је могла настати у борби против фашистичких империјалиста и против владајућих противнародних снага старе Југославије, које су се ставиле у службу окупатора.

Тако је наша земља са новонасталом структуром постала држава новог типа. У чему се огледају промјене у економској, друштвеној структури наше земље? Промијенио се положај радничке класе. Радничка класа у старој Југославији била је најтеже изабљивана. Она је својом борбом у току рата и својим напорима последице рата постала најважнији фактор привредног, друштвеног и политичког живота наше земље. Мијења се и положај радног сељаштва, које је у старој Југославији било подвргнуто економском, политичком и националном угњетавању, а сад је извојевало земљу, слободу и националну равноправност. Оно је, заједно са радништвом, постало стуб и носилац власти у нашој држави. Промијенио се, такође, и положај свих осталих радних и стваралачких људи у нашој земљи и они су, под условима наше Народне Републике, добили могућност бољег и културнијег живота и рада. Значи, у социјалној

структури наше земље настале су значајне промјене и те промјене биле су могућне баш захваљујући оружаном борби наших народа. Те промјене се, у садашњем моменту, не виде само и не толико по нивоу економског живота маса, с озбиром на ратна пустошења и општу заосталост наше земље у привредном погледу, — колико по стварним, већ створеним темељима за изградњу тог бољег живота, што се овим Уставом озакоњује. Важан је баш тај моменат да су наши народи већ створили основни темељ који им пружа могућност да остваре бољи и срећнији живот у својој домовини. То је једна од основних и најзначајнијих карактеристика наше стварности и нашег Устава. Ја и мислим да се задржим на питању економско-друштвене структуре наше земље.

Уставом се фиксира постојање три основна привредна сектора: државног, задружног и приватно-капиталистичког сектора.

Шта је општедржавни, општенародни сектор, шта је општенародна имовина и како је народ дошао у посјед те имовине? Познато је да је и у бившој Југославији постојала извјесна државна имовина, али је нашим народима познато исто тако и то да је та имовина била искоришћавана у интересу једне мањине која се налазила на власти. Значи, широке народне масе од те државне имовине нису имале користи. Довољно је само да погледамо путеве, да погледамо жељезнице, да погледамо фабрике, да погледамо индустрију и болнице које је створила стара Југославија, па ћемо јасно видјети да државна имовина није искоришћавана на добро народа. Када је народ оружаном силом збацио окупатора и разбио његове домаће слуге, који су и државну и своју имовину ставили у службу највећег непријатеља наших народа, тада је народ узео у своје руке ту имовину. И кад се томе дода имовина која је национализацијом постала државна (рудници, на пр.), онда је то општенародна имовина која је, у лицу државе, постала заиста народна и претставља основни темељ главне економске снаге, подлогу за економски развитак наше земље, за срећу и благостање нашег народа.

Кад је ријеч о задружној имовини, ту треба напоменути да задругарство какво је било у старој Југославији не може да доведе до неког битног побољшања материјалних услова радних маса. О томе како је и пракса оборила све теорије

које су говориле да се питање сељаштва може ријешити једноставно путем задружног система, задружне државе итд., — нећемо ни говорити. Задругарство у условима наше Народне Републике промијенило је свој карактер, постало је народно задругарство. Његова снага лежи у првом реду баш у томе што се власт налази у рукама народа и што народна власт помаже задругама да служе интересима радних маса. Друго, задружни сектор се ослања на државни сектор. То значи да је однос између ова два сектора такав, да се они допуњују и имају углавном исти циљ. Задругарство треба да дјелује претежно на пољу снабдијевања, на пољу прибирања сировина и продуката од сељаштва, и, с друге стране, да учествује при расподјели индустријских продуката који се производе на општедржавном сектору. Друкчије постављено задругарство би неминовно било зависно од неких приватних финансиских сектора.

Нашим Уставом загарантована је приватна својина. На приватном сектору можемо разликовати двије области: занатство, ситне и средње посједе, читаву ситну и средњу радност — с једне стране, и извјесна крупна приватна предузећа, крупније посједе итд. — с друге. Треба напоменути да ће се прва област, услед тога што је у старој Југославији била гушена и тлачена претежно од финансиског капитала, и услед других разлога, лакше и сигурније укључивати у општи државни привредни план. Будући да народна власт држи командне привредне позиције, то ће и укључивање и контрола приватног сектора бити сигурније и корисније по цио наш народ, и онима из приватног сектора који би хтјели да се, суровом експлоатацијом, шпекулисањем, црном берзом итд., богате на рачун народа, — неће то баш поћи за руком.

Досадашње мјере што их је наша власт предузела у знатној мјери су побољшале и ријешиле низ питања која су стајала пред радним масама. Узмимо само питање аграрне реформе. Оно претставља један од темеља побољшања положаја сељаштва. Али, пред нашом народном влашћу стоји још много и много питања која траже своје рјешење и која ће наша власт неминовно ријешити. И, ако са тог становишта посматрамо државни сектор, онда је његов значај огроман. Ради се о томе да је нашу пољопривреду могућно подићи само ако држава буде пружила свестрану помоћ, а она ће то моћи учинити само ако буде јачи државни сектор.

То значи да ће сељак само уз тај услов моћи добити машине и све остало што је нужно за подизање пољопривреде, а тако исто и за подмирење свакодневних потреба.

Другим ријечима, планска привреда, планско произвођење на државном сектору омогућиће планско и систематско побољшање пољопривреде, и пољопривреда ће тако, као и све остале гране привреде, бити укључена у општи државни план, који, у границама наших материјалних могућности, изражава потребе широких народних маса, наше обнове и наше државе уопште.

Када је ријеч о државном сектору, морамо имати у виду двије опасности: с једне стране, национални сепаратизам на који гурају извјесни елементи с приватног сектора, који би хтјели да тако поткопају политичко јединство нашег народа; а с друге стране — појављује се, у извјесној мјери и опасност од бирократског централизма, на који гурају, прије свега, остаци старог апарата, који доводи до скучавања иницијативе маса, до спутавања индустриског и привредног развоја појединих земаља.

У нашем Уставу говори се о планирању у привреди. Наши планови морају бити реални и засновани и остваривани према могућностима којима располаже наша држава. Да ће наш план бити реално изводљив, гарантује нам наша народна власт, која познаје потребе и жеље народних маса, њихову снагу и најпрече потребе државе. У своме планирању ми морамо настојати да задовољимо најнужније потребе широких народних слојева и да јачамо одбранбену моћ наше земље. У извођењу тих задатака улога народних маса је огромна. То је један од најдрагоцјенијих капитала у изградњи наше државе и бољег живота наших народа. То се најбоље показало у току ослободилачког рата и после рата. Наше државно руководство ослањало се на широке народне масе у свим својим пословима и потхватима и зато су ствари и ишле тако добро. Зато даље развијање стваралачке иницијативе, полета, елана маса треба да буде једна од главних брига наше народне власти. Због тога је и тако значајна формулација у Уставу која говори да се држава у остваривању свога плана, у изградњи свога привредног сектора ослања на синдикате и друге организације радног народа.

Економско-социјална структура наше земље, каква је формулисана у нашем Уставу, претставља за наше народе

гаранцију да ће се наша Народна Република постепено развијати, како економски тако и у сваком другом погледу, да ће живот ићи напоље, да ће се јачати и усавршавати народна власт. Братство и јединство исковано у току ослободилачког рата и после рата, обнова народне економије, привредно богатство наших земаља, радни полет и широка стваралачка иницијатива народних маса, правилна спољна и унутрашња политика, — све су то чињенице које говоре да је наша земља на правилном путу и да она корача бољој и срећнијој будућности. (Аплауз).

Претседник: Одређујем одмор од 10 минута.

(После одмора)

Претседник: Настављамо дискусију. За реч се пријавио народни посланик др Стеван Јаковљевић.

Др Стеван Јаковљевић (НР Србија): Другови и другарице народни посланици, пред нама се налази предлог Устава Федеративне Народне Републике Југославије. Устав је био пред народом. О њему се расправљало на кућним, уличним, блоковским и реонским конференцијама. О њему се говорило у надлештвима. О њему се сазнало и у најудаљенијим деловима наше домовине. О њему смо чули детаљна образложења и са ове говорнице. Овом приликом ја ћу се из целог Устава задржати само на члану 25 Устава, који гласи:

„Грађанима је зајемчена слобода савести и слобода вероисповести.

Црква је одвојена од државе.

Верске заједнице слободне су у својим верским пословима и у вршењу верских обреда.

Забрањена је злоупотреба цркве и вере у политичке сврхе и постојање политичких организација на верској основи.

Држава може материјално помагати верске заједнице.”

Устав је санкционисао корените промене које мењају структуру нашег друштва. Народ је пред неминуовношћу догађаја усвојио све ове промене. Али, пред чланом 25 Устава застао је колебаљиво. То је донекле и разумљиво када се зна да црква и религија имају дубоке корене у нашем народу и да се њихов утицај протеже још од најдањих времена. Претставници цркве у почетку су шапутали,

а потом су почели гласно да ступају у дискусију позивајући се при томе на нека своја права, која су ван опсега свих земаљских закона и људских схватања. Почињу да се појављују и неки меморандуми, који своју основаност заснивају на неким верским регулама још из Средњег века, као да је религија мати свију наука, па чак и оних, које је средњовековна па чак и ова данашња црква прогањала на сваком кораку. А није то било давно, сви смо ми били сведоци оне борбе за конкордат, када је католичка црква тражила да јој се поднесу на увиђај сви школски уџбеници. Ја у многобројне детаље по овоме питању не мислим да улазим, већ желим да бацим само широки осврт на развој целог овог питања, да га спустим са оног пиједестала, на који су га поставили црквени великодостојници и докажем да су наши земаљски закони, произишли из услова материјалног живота, једино надлежни да ово питање правилно реше и да сваког поставе на своје место.

Кратки историјат верског и црквеног питања је следећи.

Још од најдавнијих времена нека основна питања мучила су многе мисаоне људе. На првом месту питање: како је постао свет. Али ти мисаони људи нису се зауставили на том природно-научном питању, већ су убрзо отпочели решавати и питања која се тичу људског сазнања. У тој области једно од основних питања било је: шта је примарно — дух или материја.

Због сасвим супротних одговора на ово питање, филозофи су се још у старој Грчкој поцепали у два тabora. Једни су сматрали да је дух примаран а материја секундарна. То су биле идеалисте. Други су одговорили: није дух примаран, већ је примарна материја. И ти филозофи су материјалисте.

И један и други правац имао је огроман број присталица, који су кроз векове водили жучну препирку и тако су створене многе филозофске школе, али углавном два филозофска правца, два гледања на свет, и то идеалистичко и материјалистичко.

Идеалисте, на пример, сматрају дух и духовни свет за нешто што постоји независно од материје, што је важније од материје и придају му творачку улогу.

По њима дух је првобитан и онда је тек отпочело стварање света. По њиховом схватању, дух је она тајанствена делатна сила, која тече кроз све ствари, надахњује их оним

што се назива мисао, која је у неким скривена, у једних тек у зачетку, а у других развијена до пуног изражаја.

Материјалисте сматрају да су природа или још боље рећи материја, или филозофским изразом „биће“, првобитни. Материја је основа свега збивања. Изван материје нема ничега другог. Материјалисте сматрају дух, мисао или идеју као вишу форму материје, која се појављује са материјом, када је она на високом ступњу развића, тј. са развићем и усавршавањем мозга. А пошто је мозак материја, материјалисте излажу да се духовне појаве не могу јавити без материје. Другим речима, све духовне појаве су просте функције мозга и нерава.

Све религије од самога свога почетка имају идеалистичку основу.

Првобитни човек, подлежући у борби са природом, признао је многе природне објекте и појаве за богове. Ти природни објекти су за првобитног човека били потпуно неразумљиви, несхватљиви, прелазили су границу његовога чулног опажања и показују му се као бесконачни — сунце, небо, муње итд.; други су били полусхватљиви, као на пример дрво, ватра, извор. У томе факту лежи узрок другоме, да су први објекти постали боговима а други полубоговима.

Према томе, осећања немоћи и страха били су најјачи услов за појаву првих физичких богова, јер у прво доба умнога живота човек је био слаб да се бори са спољном природом. И ови осећаји страха створили су природну жељу, да нађе заступнике који ће га заштити од свих беда и напасти.

Онда су се појавили антрополошки елементи у религији. Човек још није могао да схвати и разуме самога себе. Првобитни човек тражећи узрока нашао га је само у томе да је човек, будући жив, морао имати у себи снагу која га покреће. Док је та снага у њему, он се кретао, радио. Кад је ту снагу изгубио он је постао немоћан, па му се чак и тело распада. Првобитни човек је ту снагу крстио именом душе, коју он ниуколико није схватио нити је разумео.

За време првог комунистичког друштва тадашњи економски односи били су довољно прости и јасни. За време периоде генса није могло бити експлоатације човека човеком све до појаве племена и народа и установљења робовског поретка. Нови услови живота донели су тада нове богове или су оним старим боговима придавани нови атрибути.

Још је јачи утицај у томе правцу учинио процес поделе рада, постанак друштвених сталежа и маса, при чему су поједини сталежи стављали појединим боговима у уста идеологију свога сталежа.

Шта то доказује? То јасно сведочи да су нови економски услови живота унели у религију нове елементе и тиме поставили нову основу са чисто социјалним карактером.

У време појаве хришћанства, римско оружје славило је своју победу и као највећи трофеји те славе били су поробљени народи, који су пунили римску државу. Ни у једној епохи људског рода није било више робова, него што их је било код Римљана. Император их је могао имати до 2000, обична кућа средњега сталежа до 10. Цена једног роба на римској пијаци била је иста као и цена једне живе рибе.

Услови под којима су живели робови били су несхватљиви. Али те две класе, господари и робови, живели су у непосредној близини једна с другом. Ове две класе, иако раздвојене у свима условима живота, чиниле су једно јединство.

Рим је тада преживљавао агонију социјалног распадања. Елементарне побуне паупера против богаташа, робова против господара, сељака и колона против аграрне аристократије изазивале су у животу комунистичке маште о једнакости. Лумпен-пролетаријат је више од 100 година пре рођења Христовог почео организовати комунистичке секте есеја, а затим хилистичке комуне хришћана. То опште незадовољство и незапамћена беда створили су основе за једну религију те класе. Јер, маса у оно доба није била просвећена толико да схвати да се стање ствари једнога друштвенога строја не може излечити религијом, јер је је оно било условљено извесним начином производње.

У доба појаве таквих идеја и општих тежњи једног ропског народа, а нарочито његове потлачене класе, јавља се Христос. Око њега су се окупили сви бедници и робови тадашњег доба и постали најватреније присталице хришћанске религије.

Из учења Христових развило се хришћанство. Хришћанство је прихватило идеалистичко схватање. У самој ствари хришћанство је покупило са свих могућих страна, из свих могућих филозофија, наравно идеалистичког правца, и из њих израдило свој еклектички систем. У хришћанском учењу

налазе се и остаци старих религија од праисконских времена, још из доба када се у људи појавила прва свесност.

Хришћанство је, као што смо видели, постало религијом потлачене класе ондашњег доба. Али, као што је познато, друштвене револуције се не могу вршити од стране класа које нису у стању утицати на начин производње, који је једини у стању да спреми земљиште за једну револуцију и да је изврши. Зато је хришћанство остало дуго времена пасивно. Из тога стања рађа се црква и црквена хијерархија.

Са црквом се сада десило следеће.

Постала на духовним темељима религије бедних народних маса, она је у почетку грмела против свих узрока друштвене беде, а поглавито, противу приватне својине средстава за производњу. Примање хришћанства у поређењу са ранијим незнабожачким варварством значило је ипак знатан напредак. Но, кад се друштво са приватном својином средстава за производњу учврстило, тада је и црква променила своју улогу: од заштитнице интереса бедних она је постала заштитница интереса моћних.

Према тој новој улози она је мењала све, па и суштину садржаја религије, коју је она претстављала.

У епохи Средњег века најпретежнији извор богатства, па наравно и власти и утицаја на људе, била је својина земље.

И отуда се код цркве јавила жудња за земљом, баш као и код племства и код краљева, с којима је црква водила борбу, не бирајући притом средства. Црква је напослетку управљала самом државом. Тамо, где је црква осетила своју силу, она је грабила све. Може се с правом рећи да се једна трећина земље у Средњем веку налазила у рукама цркве. На тај начин црква је постала најјачи друштвени фактор и држала масе народа у економској и интелектуалној зависности. На тај начин црква је почела играти улогу експлоататора, наравно не моћних и силних, већ слабих и бедних. У томе послу експлоатисања народа црква је превазишла све експлоататоре људске. Да ту улогу изведе до краја, помогла јој је стара моћ њена, коју је имала над људима мешајући се у сав њихов живот, почевши од рођења па до смрти, позивајући се увек на своје божанско порекло.

Још у старој Грчкој зачео се материјализам. Хераклит, мислилац из Ефеса, учио је да нема ничег сталног, ни у појединим стварима, ни у свету као целини. Све тече, све се

мења — рапта гет!... У исту реку не можемо два пута ући, јер увек наилази нова вода...

Али овај спонтани, наивни материјализам грчких филозофа био је потиснут много столећа од идеалистичке филозофије. И ти први почеци материјалистичког погледа на природу нису се могли даље развијати нарочито у Средњем веку. Ниски ниво социјалног развитка средњовековног феудалног друштва, условљавао је и ниски ниво тадашње науке. Феудална идеологија утелотворила се у религији. Све науке биле су дужне да служе „величању службе божје“, а научно критиковање Светога писма кажњавало се смрћу.

Земља је у оно доба била неприкосновено средиште света. Око ње су обилазили сунце и све звезде на небу, мале и велике светиљке, које су је осветљавале дању и ноћу. И тешко оноема који би се усудио да каже противно. Ипак се усудио један. Био је то Галилео Галилеји. Он је спустио земљу са престола на који су је поставили дотадашњи научници и доделио јој улогу пратиоца сунчева. Језуитско јавно мњење се згрануло. Оно мрачно здање под куполом Микеланђела у Риму, коме су папе римске дале право да мучењем изнуђава признање оптужених, шчепало је у своје гнусне одаје старца Галилеја. Тешка капија се за њим затворила због тога што је рекао једну истину. И нико, па ни сами историја, није могла да дозна шта се дешавало у ноћи између 21 и 22 јуна 1633 године. Али када је јутро свануло увели су у цркву доминиканског манастира Ала Минерва 70-годишњег старца Галилеја кога су натерали да стави руке на Јеванђеље и изјави: „Одричем их се! Осуђујем... све моје заблуде и јеретичко учење...“ Страшне справе за мучење испуниле су свој задатак према једном старцу, али земљу нису могле зауставити у њеном ходу око сунца, као што је тврдио Галилео Галилеји. А Ђордано Бруно, који је тврдио да и ван наше земље има живота, спаљен је на ломачи „без проливања крви“, како је гласила „блага“ осуда инквизиторског суда.

Из свих и многобројних других примера видимо да су претставници цркве у име „божанске“ науке задржавали друштвени прогрес да би штитили један поредак у коме масе народне раде за рачун мањине.

Црква се са свима својим институцијама ставила у службу моћних и као таква она је постала непомирљиви противник сваког прогреса. То потврђује сав историски

живот цркве, која је од некадашње владатељке света постала несавестан чувар интереса моћних и силних, а то потврђује и њен данашњи рад, који далеко премаша религиозне потребе данашњег друштва и прелази у политичку област народног живота. Ступци наших листова су пуни о интимној сарадњи издајника наших народа са високим црквеним клером. У својој сили црква је сматрала да је њено „божанско“ право да дејствује не само против људског прогреса, већ да у тој борби има права да употреби и физичка средства.

Када је године 1941 отпочела народна револуција противу ненародних режима, који су сарађивали са окупатором, тада су издајници увидели како им се измиче тло испод ногу. Они су онда у цркви нашли најмоћнијега заштитника. На једној од првих седница просветног савета у Београду донета је одлука да се васпитање целокупног нашег народа има извести у идеалистичком духу и у смислу светосавске цркве. А у Загребу се режим Павелића повезао крвно са високим католичким клером.

Али, народ је донео другу одлуку. Народ се сврстао у бојне редове, у партизанске одреде и Народноослободилачку војску и под вођством друга маршала Тита, а у сарадњи са својим генералима и осталим руководиоцима, са тро фашистичког окупатора и домаће изроде.

На рушевинама које је за собом оставио непријатељ, на костима палих синова, из крви народа, а на мишицама бораца поникла је нова Југославија, Федеративна Народна Република Југославија са југословенском тробојком и петокраком звездом. А та црвена петокрака звезда речито говори да је сада пред нама заиста нова Југославија, да је неповратно срушен стари поредак, да је дошло ново доба, које повлачи корените реформе на свима пољима људске делатности, на економском, политичком и културном.

Народноослободилачки покрет из онога револуционарнога периода добио је сада у новој домовини свој коначни организациони облик, као моћна политичка снага — Народни фронт, а оружане снаге Народноослободилачког покрета формирале су се у моћну Југословенску армију. И Фронту и Армији нови услови живота наметнули су нове задатке. Рушећи фашизам народ је обарао и ону надградњу старе Југославије и све њене институције из темеља потресао. Из еволутивног развоја прешло се у револуцију, у којој је

народ преко Народноослободилачког покрета однео потпуну победу. Доживели смо најзад прелом у историском развоју, када се мења квалитет целокупног друштвеног уређења.

Смисао и садржина данашњице је у једнодушности Народног фронта, у моћи широких народних маса, и снази Југословенске армије, у елану њене омладине, у интелектуалном преимућству њеног руководства. Из свих ових чинилаца, и из измењених услова материјалног живота, као последица четворогодишње револуције и народне власти по-никао је писани закон садашњице, постао је Устав Федеративне Народне Републике Југославије.

Устав је основни закон преко кога се одражавају сви односи произишли из борбе Народноослободилачког покрета. Он легализује, управо цементира новостворено стање, и усвајањем овога Устава најављује се ново доба, нова епоха у историји југословенских народа.

У овом историском прелому попуцале су и везе које су постојале између државе и цркве и створио се терен за остварење захтева савремене демократије у чијем Уставу, између осталог, дословно стоји:

.....
„Црква је одвојена од државе.
.....

Забрањена је злоупотреба цркве и вере у политичке сврхе и постојање политичких организација на верској основи“.

Другови и другарице народни посланици, осећам се поносним што сам савременик данашњих историских догађаја и што ми се указала прилика да могу гласати за предложени Устав Федеративне Народне Републике Југославије. (Одобравање и аплауз).

Претседник: Реч има народни посланик и министар Савезне владе Јаша Продановић.

Јаша Продановић (НР Србија): Грађани и грађанке народни посланици, говорићу у име Југословенске републиканске демократске странке о овом Уставу. Кад се говори о уставу треба говорити само о најбитнијим тачкама. Ја ћу то учинити уколико умем и колико могу. Устав се може посматрати са четири тачке. Прва је тачка која је обим његов: да ли је велики или мали. То може изгледати да није

важна ствар. Међутим, некад су се водиле велике борбе о томе шта треба све да уђе у устав. Кад је устав малог обима, онда значи да су у њему узакоњене само опште одредбе и оне су у уставу само наглашене и остављено је да се као закони могу развијати у назадном смислу. Кад посматрамо уставни развој тј. његову генезу, ми видимо како је устав понекад рђаво грађен. Кад је владалац био јачи од народа, он је гледао да се унесу у устав само најважније ствари, остављајући, кад дође време те буде још јачи, да народу законима одузме и оно мало права која су дата у уставу.

Кад је народ био јачи, онда је народ мислио да ће можда доћи време кад његова снага неће бити тако јака те да мора гледати да у устав унесе што више тачака; мора правити пространији устав. Углавном, устави који су кратки, то су устави где је владалац био јачи од народа, а они који су пространији, у које је унесено више стриктних и тачних одредаба, то су устави који су прављени када је народ био јачи. Свуда у свих народа има примера за то. У Европи ми имамо Пруску за коју нико од вас не може да каже да је била напредна земља. Она је имала устав од свега 78 чланова. Слично је било и са Аустријом, која је била заједно са Пруском најназаднија држава у Европи. Државе које су напредне имале су веће уставе, као, на пример, Белгија, која је имала устав од 139 чланова, или Швајцарска која има устав од 142 члана. Велике разрађене и развијене уставе имале су две напредне земље, Шведска и Холандија, прва од 196, а друга од 209 чланова. Ако погледамо уставни развитац код нас, ми видимо да тзв. Турски устав, који нам је Турска наметнула, има свега 66 чланова. Најпространији устав који је наша држава имала био је онај од 1888 године, који је имао 204 члана. Ту се гледало да се унесе све оно што би у другим земљама, може бити, било унего у разне законе. Али наши претходници знали су с киме раде, да раде са краљем Миланом, који је био готов да у законе доцније унесе неке реакционарне, назадне одредбе.

Само једна држава прави изузетак од овог правила. То је Енглеска. Њене прве уставне одредбе садржане су не у уставу, већ у једној „карти“ која се јавља већ 1100 године.

После су други уставни закони отимали од појединих краљева и додавали оним првим „картама“ или оне прве замењивали оним другим „картама“, најглавнија је „карта“ добијена 1215 године, и названа је „Магна карта либертатум“

или, како би ми Срби rekли „Велика повеља слобода“. Од тога доба Енглези су додали по два-три уставна закона, док нису створили овај нови устав који је збир разних уставних закона. Зашто су то Енглези могли да чине? Зашто они нису дали један велики устав? Из простог разлога, што код Енглеза постоји лојална примена устава. Неће се у Енглеској наћи ниједна влада која ће поједине чланове устава погрешно тумачити у своју корист. Неће нико то радити, него га тумачи сасвим лојално. Друго, у Енглеској нема реакције. То може изгледати чудно, јер у целом свету били су таласи реакције и таласи слободе. (Родољуб Чолаковић: Зар нема реакције у Енглеској?!) У Енглеској нема реакције. У Енглеској кроз низ година постојале су две странке, конзервативна и либерална, а сада има и трећа, социјал-демократска, тзв. лабуристичка. Док су оне две постојале, иако конзервативна странка добије на изборима већину, она ниједан закон који је раније донет не мења и не укида. Она каже: ми смо конзервативци и ми стојимо на овоме, али не идемо даље. А дођу ли либерали на власт, и они натраг неће. Нема ту скокова, каквих ми имамо и каквих има у другим државама. Зато у Енглеској свака влада има свој програм по коме ради, али не руши оно што је стечено пре ње. Све друге државе у Европи имале су акције и приливе реакције. Зато се ово и зове енглески парламентаризам, а ово друго — континентални парламентаризам. Енглески парламентаризам се не може никада подражавати. Покушали су неки европски народи да га подражавају, па нису могли.

Има сад друга једна тачка: како се мења устав. И то је врло важна ствар. Ако устав може лако да се промени дешава се да ће га владоци, кад имају подршку, брзо променити, а ако се сувише отежава, онда се укочи напредак народа и настаје стагнација. Зато су поједини паметни народи подесили своје промене устава према приликама у којима живе. Ја ћу вам навести само један пример. Кад је грађански устав 1888 године, а то је био компромис између свих странака, где су се подуго борили супротни елементи док није дошло до устава, у њему је била одредба да краљ, ако би хтео да промени Устав, мора ту своју жељу да саопшти Народној скупштини, али се није одмах сазивала Велика народна скупштина, него се бирала друга, обична скупштина, којој се саопштавао краљев предлог и која је решавала о томе. Затим се бирала Велика народна скупштина, која је

имала да мења устав. А кад из Народне скупштине дође предлог да треба устав мењати, онда се приступало избору Велике народне скупштине, пошто је иста скупштина којој је предлог поднесен трипут гласала о њему са размаком од по пет дана. То су ондашњи радикали хтели да вежу краља, те да се омогући народу да размисли какве ће људе бирати за Велику скупштину.

Године 1903, када је пала династија Обреновића, нису мислили да та ограда треба да буде и за краља Петра I и ту су ограду скинули, али је то имала увек да решава скупштина, и то са квалификованом већином.

У Енглеској се устав мења обичним законом, а и у Пруској, само у њој треба да прође 21 дан између два гласања, и кад то прође, може се приступити промени устава.

Код нас никада ниједна тачка ниједног устава није редовним путем промењена. Изузетак је био само када је пред-ратна Србија проглашена за краљевину, иначе се никада уставу нису мењали нормалним путем него су укидани. И друге неке државе отежавају промену устава. У Немачкој од 58 чланова „Бундесрата“, њиховог горњег дома или дома држава, треба 14 да се изјасни против промене устава, па да не дође до његове промене. Ту треба више од три четвртине за промену. Обично се траже две трећине од целокупног броја посланика, то јест да толики буде кворум, а у томе кворуму две трећине да гласају за промену устава. У неким државама траже се три четвртине. И у нашем првом уставу тражиле су се три четвртине. Тиме је требало да се веже кнез Милош да не мења лако устав.

Трећа важна тачка која се тиче устава то је непроменљивост извесних одредаба устава. Шта то значи? Један француски републикански устав, да би утврдио републику, имао је у својим одредбама и ову: „Не може се мењати облик владавине“. Све друго се може мењати, а облик не може. Међутим, дошао је Наполеон, који је срушио републику. Уосталом, тај устав није се могао ни иначе одржати. У Норвешкој постоји једна одредба да се може мењати дух устава, а друге одредбе могу. То је тако тешко одредити када се мења дух устава, а када не мења. То је готово немогућно. Стари софисти грчки казали су: кад чупамо једном човеку длаку по длаку са главе, ко може рећи у коме ће тренутку тај човек да буде ћелав. Једни ће казати да јесте ћелав, а други ће казати да није. Или кад сипате помало песка

на земљу, тешко је казати када је постала гомила. А како ћемо онда да кажемо где је устав промењен у своме духу? Променимо један параграф, променимо други, трећи и наједном видимо да је нестало духа тога устава. То је као кад избацујемо воду из корита док не избацимо и дете. (Жагор и смех).

Четврто питање устава то је: које су идеје, која начела у њему дошла до изражаја и који се принципи садрже у њему. Ја ћу говорити са републиканске тачке гледишта. Многе најбитније ствари у нашем програму налазе се у овоме Уставу. Ја ћу поменути неке.

Ми смо се 25 година борили у нашој Југославији за републику. Вама овде не треба да говорим о њеној важности. Мислим да нема ниједног човека овде који ће зажалити за пропалом монархијом. Али има их који је жале. Неки из глупости, из неразумевања, мислећи да ако нема краља, пропаде земља. Сматрали су краља као шефа породице, као „оца“ који чува „децу“ своју, а какав је то човек био то смо сви видели. Узимао је од „деце“ све што је могао да се узме, а она су остајала гола и боса. А било их је подоста који су бранили монархију из себичних интереса.

Сада о републици треба да кажем две ствари. Прво, каква она треба да буде. Све републике нису добре. Стари Рим и стари Грци имали су и аристократске и деспотске републике. Поглавар се није звао кнезом, ни краљем, ни царем, али је често имао у својим рукама сву власт и онда такве републике нису много вределе, нарочито не када су биле аристократске, када њима није управљао народ. То је сад прошлост, али и у садашњости било је у Европи хебридних република, република недоношчади. То је била, на пример, Мађарска. Она није била ни република ни монархија. Постојао је регент Хорти. Немачка је имал вођу, фирера, а и Италија је била таква. Тамо је поред краља владао уствари Дуче. У Шпанији је постојао Каудиљо — Франко. Такве републике нико не може данас желети. Не можемо желети ни оне републике какве су биле у Латинској Америци. Њихова је основа добра, али су вршене злоупотребе, па су тамо били диктатори место претседника републике.

Данас постоје четири врсте републике које се могу сматрати као солидне. То је, да узмемо као прву, парламентарна република у Француској. Она је такве природе да у њој претседник републике нема скоро никакве власти, али ни

народ нема ону власт коју треба да има. Посланици се бирају на четири године и они су за те четири године господари земље. Један председник републике усудио се да распусти скупштину и то са одобрењем сената и на њега је подигнута вика како је диктатор и како је извршио државни удар. После тога ниједан председник републике није се усудио да распусти скупштину. У скупштини се поједине партије осиле, па посланици деле милост својим бирачима и дају Јанково благо за Маркову душу. Таква република, где народ нема непосредног утицаја, где председник републике нема никаквих стварних права није такође препоручљива.

Постоји друга, председничка република. Ја хоћу да вам кажем отворено и искрено: председник наше странке Стојановић био је за такву републику. Међутим, америчка република је само за Американце пореклом Енглеze. Да она није за друге народе види се по латинским републикама, где се тај систем извргао у диктатуре. По америчкој уставној пракси скупштина има право да одбије сваки предлог владин, а председник да не одобри скупштинске одлуке. Она мора настати погађање између председника републике и конгреса и споразумевање да се нешто прими од скупштине, а нешто од председника. За наш народ није таква република. Некада је стари Туцаковић, назадни министар унутрашњих послова, када су му казали: „Па ви не знате како се министрује, треба радити као што у Енглеској ради Гледстон“ одговорио: „Какви сте ви Енглези, такав сам и ја Гледстон“.

Остале су још две републике у којима је власт, може се рећи, народна. То су швајцарска и совјетска република. Швајцарска република има седам људи као владу и једног председника који се бира сваке године. Ја не знам, а не верујем да и ви знате како се зове председник швајцарске републике. Ја сам запамтио само једнога, који се звао Мота и то зато што је три пута биран. Њих седам заједнички решавају и изнад њих стоји народ са правом референдума, законодавне иницијативе, и плебисцита. О томе је мој драги пријатељ Влада Симић говорио одлично у Савезној скупштини и то је штампано у „Републици“, те ја о томе нећу говорити.

Признајем да сам ја био ранијих година за ту републику. Сад пристајем и на једну и на другу, јер и једна и друга обезбеђују народу да контролише своју највишу власт, те да не може нико угњетавати народ својом дикта-

туром. У нашој странци говорило се о томе да је боље да власт припада двадесеторици или више људи него да власт буде у једним рукама. Зато ми можемо мирне савести, ми републиканци, да примимо овакав систем какав је предвиђен у овом Уставу.

Сад да напоменем само још једно. Ми републиканци морамо да укажемо на то, да смо за 25 година имали слабог успеха у раду. И нама се десила једна ствар, која може да буде немила, или, нимало жалосна. Ми смо у монархији имали свега три посланика а после ниједног. Монархија нас је удавила. И комунисти су имали једно време мислим 59 (*Гласови*: 52) или 58, (*Гласови*: 58), дакле, до близу 60, а једнога дана нестало их је из скупштине. Сила их је изгнала и онемогућила. Кад се јавила слобода, ми смо опет остали сиротиња, а ви сте богати. Ја ћу с правом да кажем: и ми смо морално богати, јер нам је остала неумањена љубав према домовини, према слободи, према напретку. Ми смо се поштено 25 година држали. И једина партија која је више од нас трпела јесте Комунистичка партија, а све друге партије треба да се поклоне пред нама. (*Марко Вујачић*: Прећера ти, Јашо! — *Др Бранко Чубриловић*: Колико вас је обешено за 25 година? Комуниста је много).

Ја сам то поштено признао за комунисте. Говорио сам о нашим српским партијама. Казао сам да се ми клањамо само Комунистичкој партији, која је највише жртва поднела, а ми ћемо у своје време поднети списак наших побijenih људи. Док су друге партије, сем наше и Комунистичке, гледале да се споразумевају с монархијом, наша партија је иста остала, постојана у републиканским идејама. (*Марко Вујачић*: А Ђоновић, краљев министар! — А Иконић!). Кад Марко Вујачић тако нешто додацује, морам да се наљутим. Ови људи одавно су уклоњени из странке. Ђоновић је био добар као посланик, а нико не може јемчити да ће се један човек увек одржати исправно. Не треба нам пребацивати за оне које смо ми сами одбацили.

Ми признајемо да смо мали бројем, али смо јаки моралом и држали смо се колико смо могли чвршће. Ми смо бројно били мала помоћ, али мислим добра морална помоћ комунистима. Наши адвокати бранили су комунисте на судовима, наши новинари писали су многе чланке у њихову одбрану докле се могло бранити. Ја сам написао чланак где нисам бранио само наше комунисте него и Совјетску Русију,

и чуди ме како ме нису дали суду. Ми смо личили на онога човека из гатке, који је пошао да тражи три ствари: птицу која говори, дрво које пена и животну воду. Наишао је на старца, који га је питао куд иде. Овај му је одговорио да иде у једну гору да то нађе. Старац му је на то рекао да је то тешко наћи. „Кад будеш стигао близу горе не осврћи се ни на писку ни на ларму и вриску, претње и клетве, него продужи пут, и ако тако будеш ишао, доћи ћеш до циља и наћи ћеш оно што тражиш. Пре тебе била су још два човека, али они нису могли да стигну циљу, јер су се уплашили, окренули и — окаменили“. Он је ишао мирно, лагано, тихо, не осврћући се на оно што је викало и што се драло око њега и тако је стигао тамо где је желео.

Тако смо и ми стигли до републике. Нисмо ми стигли до републике нашом снагом него снагом наше ослободилачке војске, наших партизанских одреда и захваљујући великој и сјајној совјетској војсци. Да није било њих, ми не бисмо дошли до републике. Можда би током времена дошао опет неки 29 мај, али та република коју би довела нека грађанска или официрска завера, не би била чиста, не би била народна. Зато се у овој Републици ми осећамо као у својој породици. Шта ће и како ће доцније бити, видећемо.

О федерацији нећу ништа много да говорим. Ја сам у говору на предизборном митингу казао да стојим на принципу да је федерација ослобођење народног тела од окова. Шеф наше странке и ја писали смо о томе да ако остане централизам да то значи ставити народ у оклоп, да се народ не може да развија и да онда мора доћи до тога: или ће оклоп прснути или ће се народ угушити. Оклоп је прскао, и народ се није угушио.

Трећа тачка нашег програма то су политичке слободе. Али ту има једна осетљива тачка. Разговарајући са појединим политичким људима, осетио сам да код њих постоји зебња да политичке слободе не буду злоупотребљене, да се не окрену против народа, да противници не раде на пропасти народа. И ја нисам за потпуну слободу за свакога. Одлучно стојим на гледишту да се за фашисте и профашисте не може дати слобода, јер су они гушили ту слободу. (Буран аплауза). Један француски реакционар је казао слободоумним борцима: „Ми смо вама судити по нашим законима, а када ви дођете на власт, ви морате судити по вашим законима“. „Не, одговорено му је, ми ћемо судити по нашим

законима онима који су то заслужили, а ко год је зло радио и по рђавим законима, на њега ће се ти његови закони примењивати".

Али кад забрањујемо тим људима слободу, верујем да то не треба чинити из некога страха. Не треба да се бојимо од реакционара. Нацизам и фашизам то је једна социјална и политичка епидемија, као грип и колера. То би прошло иначе само по себи, али би трајало дуже времена. Сада када су изгубили власт, нису више опасни. Можете им дати највећу слободу. Ти људи могли су бити јунаци само онда када су лукавством дошли на власт. Иначе не! Ја сам видео да од наших реакционара нема мирнијих и плашљивијих људи него када падну са власти. Ја сам тако видео шефа једне бивше страшне владе да ме моли за неке ситне ствари, за хонораре. (Аплауз). Не треба се њих бојати. „Најлепши лек против злоупотребе слободе јесте сама слобода“, казаше Милтон. Кад се слобода чува не може бити зло народу. Ми не дајемо слободу фашистима из страха од њих, него из моралних разлога.

Четврта тачка из нашег програма, а то је тачка и из комунистичког и социјалистичког програма, јесте социјално законодавство. Хоћу да кажем неколико речи о томе, јер смо ми републиканци унели те тачке и у наш програм. Унели смо их и онда кад нисмо били републиканци, за време док је био краљ Петар I на власти. Хоћу да вам кажем да сам ја пре 35 година донео закон у коме је у најважнијим тачкама радничко законодавство било остварено. Ја сам у Закон о радњама унео то да жене уопште, а мушкарци испод 18 година, не могу да раде ноћу. Унео сам даље да жена 6 недеља пре и 6 недеља после порођаја не може бити узимана на рад, а то време има да јој се плати. Даље, да младићи испод 14 година не могу доћи да раде шегртске послове, сем ако се лекарским прегледом не докаже да су снажни. Исто тако унео сам одредбе о помоћи радницима и породицама њиховим ако претрпе повреде, ако оболе, изнемогну, остаре или умру. То што смо ми радили у Самосталној радикалској странци, унели смо то и у наш републикански програм, а то се слаже и са овим што је унето и у овај Устав. Ја нећу да говорим о осталим тачкама као што су: ограничење права приватне својине, национализација главних извора народног богатства, изједначење мушких и женских у свима правима и одвајање цркве од државе.

Сада да кажем још неколико речи о доношењу устава.

Устав се донесе, али с тим није ништа постигнуто. Устав је један скелет, а њему треба дати мишиће и нерве. То су закони и законске одредбе. Кад се то дода уставу, онда се добија организам, али организам који још није жив, јер треба унети дух у тај организам. Ако устав има кости, мишиће, нерве и крв, треба му још и дух. Тешко је унети дух ако се устав не примењује онако како је уставотворац замислио, лојално и честито без икаквих задњих намера. Као што рекох, сам устав није ништа. Имали смо ми у Србији доста устава који су укинати, а имали смо их и у Европи. Устав је имао и енглески краљ Карло I кад је повео борбу против народа и устава и платио то главом. Енглески краљ Јаков II почео је опет борбу против народа, али није платио главом, него је збачен са престола. Француски краљ Луј XVI пристао је на устав, али је почео да га изиграва, дошао је у сукоб с народом и изгубио главу. Доцнији краљеви Шарл X и Луј Филип почели су да изигравају уставе и обојица су изгубила престо.

Устав треба неко да брани. Устав је „парче хартије“, као што је рекао немачки цар Виљем за уговор са Белгијом, ако нема никога да га брани. Ко може да брани устав? Прво, они који управљају, ако имају савести и знају своју дужност, а друго, морална снага народа. Ако онај који извршава устав не брани устав и ако не постоји морална снага народа, онд нема ни устава. Ми смо имали два Александра: Обреновића и Карађорђевића. Александар Обреновић четири пута је газио устав: 1893, 1894, 1901 и 1903 године. Четири пута је газио устав и на крају платио главом.

За владе Александра Карађорђевића добили смо један устав. Не треба да вам говорим како смо га добили. То је био устав донет на брзу руку, веле да је било и подмињивања посланика да гласају. Не знам и нећу у то да улазим. Али да тај устав није задовољио интересе народа, то је извесно. Али и тај и такав устав сметао је краљу Александру и он је почео да га удара ножем и камом. Помињем једну ствар, која изгледа ситна, али је по самом принципу крупна. По уставу никаква државна имовина није се могла никоме уступити без решења Скупштине. Никола Пашић, да би се подворио краљу Александру, дао му је огромно државно имање, топчидерску економију, где су радили војници и робџиаше, а краљ је уживао приходе. Али нека га ђаво носи,

да је само то радио. Али, он је почео и куршумима дум-дум да пуца на устав, кад је наредио да се донесе „Обзнана“, она страшна и наказна „Обзнана“, која је осрамотила цео народ и кад је неуставним путем забрањена цела једна партија, Комунистичка, и силом избачена из Скупштине. Те су две ствари разрушиле устав и он је био мртав, постао лешина, која је 6 јануара 1929 сахрањена. Но, два дана после тога донет је Закон о заштити државе. Не треба да вам говорим какав је то закон био, јер га ви боље знате, јер сте га ви на себи осетили.

Тако је радио краљ Александар и ако би се тако радило не би требало доносити устав. Они који су на врховима државе треба да кажу: морамо ради користи народне да се држимо Устава, да га примењујемо лојално, а ако се покаже да неке тачке нису добре, није тешка њихова измена те да се дође до бољег устава.

Ја ћу да завршим једном напоменом. У Француској једног дана кад је Трећа француска република почела да се квари, а то је била буржоаска република, изгласана с једним гласом већине, мислим са 353 гласа за републику, а 352 за монархију, (а и за тај један глас кажу да је погрешно дат!) кад је, кажем, таква република била назадна онда је један слободоумни посланик рекао: „О, како је била лепа наша република — у монархији“. То значи да није свака република добра. Е, браћо и другови, сви треба да се старамо и трудимо, и комунисти и ми републиканци и они из других партија, сви треба да се заветујемо да неће никада доћи до тога да се каже; о, како је била лепа наша република у монархији. Ако будемо свесно радили, наша Република ће доћи највеће добро народу. (Аплауз).

Претседник: Закључујем данашњу седницу а следећу заказујем за понедељак у 15 часова по подне са истим дневним редом.

(Седница је закључена у 19,30 часова).

SKUPŠTINA NARODA

Šesta redovna sednica

(21 januara 1946)

Početak u 15,10 časova.

Pretsedavao predsednik Josip Vidmar.

Pretsednik: Visoki dome, drugovi i drugarice, otvaram šesti redovni sastanak Skupštine naroda Ustavotvorne skupštine i molim druga sekretara Ninka Petrovića da pročita zapisnik prošlog sastanka.

Sekretar Ninko Petrović čita zapisnik pete redovne sednice od 19 januara 1946 godine.

Pretsednik: Ima li primedaba na ovaj zapisnik? (Nema). Pošto primedaba nema, zapisnik se overava.

Prelazimo na dnevni red: nastavak načelnog pretresa izveštaja Ustavotvornog odbora Skupštine naroda. Kao prvi govornik ima reč narodni poslanik Ivan Milanković.

Ivan Milanković (NR Srbija — AP Vojvodina): Drugarice i drugovi narodni poslanici, govorim kao Hrvat, pripadnik Narodnog fronta Vojvodine i izjavljujem da ću glasati za.

Mi danas raspravljamo o jednom od najkrupnijih problema od oslobođenja. Danas vodimo načelnu diskusiju o nacrtu Ustava koji nije bio pripremljen od grupice ljudi koja bi imala od njega izvesne koristi, nego vodimo diskusiju o takvom ustavu koji su pisali naši široki narodni slojevi. Naš Ustav nije bio pisan i uzet na razmatranje sada, nego su ga naši narodi pisali i razmatrali od onog momenta kada je odjeknuo prvi pucanj u cilju oslobođenja zemlje od okupatora. Mi ga danas samo ozakonjujemo. Pisan je bio krvavim i mukotrpnim iskustvom, i baš zato ima sigurnu garanciju da će zadovoljiti ne samo danas nego i generacije koje će nas naslediti. Naš Ustav je, što iz gornjeg

proizilazi, tekovina narodnounslobodilačke borbe i kao takav on je naš amanet, on je izvor naše snage i našeg staranja za brže poboljšanje životnog standarda u državi. Njime se postavljaju istinski temelji slobode naroda, bratstva, jedinstva i jednakosti.

Kao što su drugovi predgovornici rekli, mi donosimo Ustav koji je prvi nakon oslobođenja zemalja koje su bile pod fašističkom okupacijom. Ovo je značajno već i iz tog razloga, ali mislim da je isto tako važno i to da se on donosi na opštu želju i zadovoljstvo naših naroda.

Kada smo otišli s nacrtom Ustava u narod, imali smo prilike da se uverimo koliko je veliko oduševljenje i zadovoljstvo u narodu povodom njegovog donošenja i kako se znatiželjno iščekuje onaj momenat kada će ga Ustavotvorna skupština isto onako jednoglasno potvrditi kao što je potvrdila i onu želju naroda koja je odavno čekala na ostvarenje — proglašenje Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Bilo bi pogrešno da se ne setimo kakvu je ulogu imao Narodni front prilikom tumačenja ovog značajnog dela — nacrta Ustava. Narodni front je svagde i na svakom mestu tumačio narodu sve one momente iz Ustava kojima je trebalo davati komentar. Imali smo prilike uveriti se da je Narodni front zaista ono vrelo kojim narod ostvaruje sve svoje privredno i političko delovanje. Dakle, imali smo priliku, naročito na temelju dosadašnjeg rada Narodnog fronta osvedočiti se da on radi ne samo na političkom nego uporedo i na privrednom polju, jer je istoriska činjenica da ta dva pojma, jedan bez drugog ne mogu pravilno raditi i normalno obavljati poslove.

Promatrajući Ustav dolazi se do zaključka da su u njemu sadržane sve želje naših naroda unutar i izvan naših granica. To znači da je on zaista narodni, da je tekovina i delo naroda, što nije slučaj kod pojedinih država.

Karakteristično je uočiti da naši narodi nakon proterivanja okupatora nisu radili na zakonskim osnovama koje su imale svoje višegodišnje komentare, nego su radili sve u duhu odluka AVNOJ-a. Već i taj mali broj odluka je bio dovoljan za naš narod pa da obavlja poslove po normama pravde i jednakosti. Već sama ta činjenica svedoči da je naš narod dovoljno jak i spreman da može doneti svoj osnovni zakon — Ustav, onako kako će to najbolje odgovarati.

Mi vidimo da naš narod vrlo rado prima sva dobra iskustva od drugih naroda koja se mogu korisno primeniti na naš opšti razvoj i koja su u interesu naše državne zajednice.

A sada, drugarice i drugovi narodni poslanici, dozvolite da se osvrnem na neke momente iz Ustava.

Federativno uređenje i sistem rukovođenja poslovima u državi putem narodnih vlasti, održavanje zakonitosti i izvođenje kontrole putem nadležnih komisija cementirali su temelje naše mlade države tako, da mi na tim temeljima a sa našim budućim i već sada donetim zakonima možemo slobodno izgrađivati državu koja će svakim danom biti sve jača, kao što je bila i naša narodnooslobodilačka borba. Eto to su garancije da je Jugoslavija istinski narodna država i da narod rukovodi i upravlja brodom svoje sudbine preko svojih slobodno izabranih predstavnika, predstavnika koji su iz njegovih redova, što dosad kod nas nije bio slučaj, jer su bivši nenarodni vlastodršci diktirali sve, a nisu ništa pitali.

Društveno, ekonomsko, kulturno-prosvetno, socijalno i ostala pitanja rešena su tako da su svakom zagarantovana sva prava kao i dužnosti, bez obzira na neke druge okolnosti kojima su se rukovodili bivši nenarodni režimi. Sve te štetne okolnosti nova Jugoslavija izbrisala je iz svog imenika i rečnika.

Bivša Jugoslavija nije jednako volela sve svoje državljane; ona je među njima činila velike izuzetke kao nacionalne, verske, rodbinske i slične. Tome svemu nema mesta u našoj novoj Jugoslaviji, jer je potpuno izbrisala i uništila te štetne tekovine bivše hegemonističke, vlastodržačke klike.

Nacrt Ustava u svom članu 19 kaže: »Zemlja pripada onima koji je obrađuju«. Bivša Jugoslavija je imala agrarnu reformu, a sa njom nije bio regulisan položaj zemljoradnika, jer su oni dalje ostali u sličnom položaju kao i pre. Naš Zakon o agrarnoj reformi je u duhu citirane rečenice i obuhvatio sve one želje naroda koje su bile u vezi sa zemljom odnosno zemljoradnjom. Zakon je najobjektivnije predvideo izvođenje agrarne reforme, koja je baš sada u toku i po čijim pitanjima se ovih dana u narodu vode najozbiljnije i najinteresantnije diskusije i rasprave.

Pre nego što završim, želeo bih reći i nekoliko reči o položaju nas Hrvata u Vojvodini.

Mi smo za vreme svih bivših režima bili više-manje zapostavljeni i očito smo osećali da nismo živeli u svojoj zajednici. Koliko smo imali slobode i prava vidi se iz toga da nam iz političkih razloga nenarodni vlastodršci nisu dozvolili ni to da se nazivamo svojim hrvatskim imenom. Danas toga nema, jer je nacionalno opredeljenje Ustavom zagarantovano. To je bilo u ono vreme kada se hrvatski živalj Vojvodine grupisao oko pokreta na čijem se čelu nalazio Maček, narodni izdajnik koji je mislio

da se mi udružujemo u opozicionu grupu zato što joj je on na čelu. Ne, ljuto se varao. Mi smo se udruživali zato što je tamo bilo mesto gde smo mogli ispoljiti nezadovoljstvo protivu monarhističko-hegemonističkih vlastodržaca. Danas, kada možemo ispoljiti slobodno ono što mislimo, mi smo nenarodnog čoveka Mačeka, tog narodnog izdajicu, bacili u zaborav i to baš tako i tamo koliko vredi i zaslužuje prema svom radu i delima.

Danas su u Vojvodini sve narodnosti i sve manjine izjednačene. Mi svi uživamo jednaka prava i dužnosti, bez obzira na nacionalnu ili versku pripadnost, što u bivšoj Jugoslaviji nije bio slučaj. U vezi s ovim vredi uporediti kako se tretiraju naši u inostranstvu gde su manjine, kao u Mađarskoj i drugim od saveznika okupiranim zemljama. Bilo bi poželjno da se i u tim zemljama pravilnije shvati duh novog vremena i tekovine koje je ovaj rat doneo i da se i u tim zemljama primene načela i duh nove demokratije, ne samo kroz zakone, kao u Mađarskoj, nego i u praksi. Ovog pitanja sam se dotakao jer su to većinom naši sunarodnici Hrvati u pitanju.

S obzirom da je ovaj Ustav zaista obuhvatio sve ono što je u interesu širokih narodnih masa i da ga je narod već prilikom diskusije svesrdno primio, izjavljujem da ću i ja kao i narod činiti i kao član Narodnog fronta Vojvodine glasati za, jer ćemo samo na taj način dokazati svima onima koji budno prate njegovo donošenje, da je ovo zaista naš narodni Ustav.

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik Hasan Rebac.

Hasan Rebac (*NR Bosna i Hercegovina*): Drugovi i druga- rice narodni poslanici, nacrt Ustava koji imamo pred sobom poslednja je radnja prve etape u izgradnji naše domovine u smislu želja najširih slojeva jugoslovenskih naroda. Ovaj i ovakav Ustav je direktan rezultat naše narodnooslobodilačke borbe. Ali kad posmatramo problem iz istoriske perspektive, on je rezultat želja i težnja čitavog niza generacija jugoslovenskih naroda još iz onog doba kad se po našoj zemlji šepurio turski zaptija i austrijski žandarm.

Slobodarskim idejama ovoga Ustava bili su nadahnuti radnici i seljaci koji su pošli kao vojnici Srbije i Crne Gore 1912 i 1914 godine da se biju za slobodu svoju i svih nas. Ali ono nadahnuće tih radnika i seljaka bilo je izvitopereno, izigrano u emigraciji, na Krfu i Solunu, kada su se umiješali monarhistički interesi, interesi kralja i interesi klike koja se okupljala oko kralja. Tada je ta klika neodgovorno, na lažnoj optužbi, poubijala i pokažnjavala niz najboljih srpskih oficira i jugoslo-

venskih sinova. Tim aktom je dat nenarodni pravac svim događajima u uskoro rođenoj versaljskoj Jugoslaviji i prirodan je bio put da je bio prvi politički akt u takvoj Jugoslaviji »Obzna-na«, taj najmonstruozniji atak na građanska prava. A dalje, prirodan je bio put što je došlo do onako nenarodnog Vidovdanskog ustava, koji je nastao cenjkanjem, pregovaranjem, potkupljivanjem i podmićivanjem.

Ja ne bih o ovome govorio sada da nijesu među potkupljenim i podmićenim bili i tadašnji pretstavnici slavenskih muslimana, koji su glasanjem za taj nenarodni Vidovdanski ustav omogućili u Jugoslaviji politiku, koja je bila od katastrofalnih posljedica po sve jugoslavenske narode, a od najkatastrofalnijih baš za slavenske muslimane.

Režimu nije konveniralo da se narodi Jugoslavije slože i da u slozi riješavaju politička, socijalna i ekonomska pitanja. Režimu je baš konveniralo da se slavenski muslimani organizuju politički na vjerskoj osnovi i da im budu baš pretstavnici feudalci, age i begovi da bi što jače mogli da izazovu mržnju kod Srba i Hrvata, kako bi se tako omeli da ne dodu na ideju da brane građanska prava.

To se tako zbilja i desilo.

Za cijelo vrijeme versaljske Jugoslavije hegemonistički srpski i hrvatski krugovi gledali su na slavenske muslimane kao na jedan balast. Nazivali su ih anacionalnim elementom, nazivali su ih nacionalno nesvjesnim, — da ih treba uništiti ili u najmanju ruku protjerati čak u Tursku, gdje im nije bilo mjesto isto tako kao što tamo nije mjesto za ostale Jugoslovene.

To takvo gledanje na nas slavenske muslimane najbolje se pokazalo kad je kralj Aleksandar ukinuo Vidovdanski ustav i zaveo potpuno ličnu politiku i kada su njegovi pretsjednici vlada počeli da izvode formiranje banovina, srezova i opština dovodeći nas slavenske muslimane uvijek u manjinu tamo gdje smo bili u većini.

To su isto učinile i hegemonističke klike Hrvatske. Kad su Maček—Cvetković svojim sporazumom podijelili Bosnu, dat je veliki dio Hrvatskoj banovini, onda je ban Ivan Šubašić u sadejstvu sa dr Jurajem Šutejom grupisao tako opštine i pojedine srezove da su muslimani dolazili kao manjina, kao i pod hegemonističkom srpskom klikom.

Ovakav postupak prema slavenskim muslimanima došao je do svoje kulminacije u minulom ratu kad su razni majorčići Petra Karadorđevića i njegove vlade zagrmjeli preko radio-

Londona, a s njima zajedno i nabedeni otac Srbije Nedić sa svojom trubom preko njemačkog radia iz Beograda, optužujući nas slavenske muslimane kao da smo mi jedini krivci, i samo mi krivci, što je Jugoslavija kapitulirala, što je Petar Karađorđević onako bezglavo sa svojom bezglavom vladom jurio kroz našu zemlju da se dokopa saveznika i da spašu svoje ruse glave, što su se jugoslavenski generali, izgubivši osjećaj časti i stida, predavali prvom petokolonašu, čak i nenaoružanom, a nijesu ni pokušali da brane otadžbinu, a još manje da se ubiju. Oni su nas optuživali preko radia čak i za one pokolje Srba koje je Pavelić sa svojim ljudima činio. Oni su to učinili radi toga da bi zavarali plemeniti narod u Srbiji, iako su znali da nije nijedan odgovorni rukovodilac, ni stvarno ni formalno, tada bio od muslimana. Bilo ih je zločinaca, ali ti su te zločine činili pod rukovodom Pavelića, pa čak i Nedića, jer je i u Nedićevim trupama bilo muslimana, čak i oficira. Oni ne samo da su nas optuživali nego su nas odmah i osudili, ništa manje nego na smrt. Našli su odmah i dželata u osobi Draže Mihailovića, kome su povjerili taj zadatak i on je tada, upotrebivši generalštab u sadejstvu sa njemačkim i italijanskim oficirima, pristupio po planu klanju i ubijanju nezaštićenog našeg življa, naših žena i djece, naših staraca po Bihoru, Plevlju, Čajniču, Foči, Goraždu, Višegradu i drugim mjestima svirepo i još svirepije i okrutnije nego što su to činili gestapovci.

Dok su tako na nas gledali i sa nama tako postupali srpski i hrvatski hegemonisti, dotle vidimo da su naši pretstavnici, razni Džaferbezi, Ismetbezi i kako su se sve zvali, svi otupljeni feudalni akšamlučari, koji su generacijama vaspitavani da samo sprovode svoj ćef i da gledaju na široke narodne mase kao na sredstvo za postizavanje i udovoljenje svojih ćefova, dotle zasljepljivali naše muslimanske mase gdje god je bio njihov interes i odmah potrzali kao kebu iz pojasa: šerijat i din su u opasnosti.

A kad je neprijatelj banuo u našu zemlju, oni su se odjednom našli uz koljeno izdajniku Paveliću, pokušavajući da sa sobom povuku što više beskičmenjaka, karijerista i profitera. Ali, kao što izdajnici Nedić, Ljotić i Draža Mihailović nijesu uspjeli da povuku gro srpskog naroda u saradnju sa Njemcima, kao što izdajnici Pavelić i Maček nijesu uspjeli da povuku gro hrvatskog naroda u saradnju na neprijateljem, isto tako nijesu uspjeli ni naši izdajnici. Najbolje se to vidi po tome što u narodnom ustanku vidimo sinove slavenskih muslimana još od 1941. čak i među rukovodiocima ustanka, a poslije vidimo mase naših sinova u partizanima, koji su kroz narodnooslobodilačku

borbu dali svoj obol za izvojevanje slobode i našeg bratstva i jedinstva.

Niko, možda, nije toliko srećan kao mi, slavenski muslimani, kad možemo ovako slobodno da govorimo o Ustavu, i to o ovakvom Ustavu koji nam daje da budemo slobodni, potpuno ravnopravni sa svima svojim sugrađanima, čak povezani sa njima pravim bratstvom i jedinstvom. Mi smo, drugovi i drugarice, imali 500 godina tužnu i tragičnu istoriju, ali srećom to je prošlost. Mi možemo za tu našu prošlost da budemo fatalisti, tim prije što nismo bili fatalisti u kovanju naše srećne sadašnjosti i što ne mislimo da budemo fatalisti u kovanju naše srećnije budućnosti. Mi smo kroz ove četiri godine kuhanja u kazanu krvi više naučili nego kroz čitavih 500 godina. Naučili smo kroz ove četiri godne više nego što bismo naučili još za 100 godina u normalnim prilikama.

Zahvaljujući u prvom redu Komunističkoj partiji, jednoj našoj narodnoj stranci koja je mogla i koja nam je dala sigurno i dobro voćstvo, koja je znala da pronade sve žive, zdrave naše narodne snage, da ih zbratimi, da ih okupi i nadahne duhom pregaranja i povede u neravnu borbu sa okrutnim okupatorom, da ih provede kroz 4 godine borbe i da dovede do potpunog uništenja neprijatelja i oslobođenja ne samo naše domovine, nego da nas oslobodi i od niza predrasuda od kojih smo patili i zbog kojih se nijesmo mogli pravilno razvijati. Pod takvim okolnostima mi smo zahvalni Komunističkoj partiji koja je znala i pogodila put muslimanskim masama i pronašla onaj nerv prema slobodi, prema pravdi i onaj nerv mržnje prema uljezu okupatoru. Zahvaljujući svemu tome mi smo danas ozareni srećom osjećanja slavenskog roda i porijekla mi smo danas ozareni srećom bratstva i jedinstva sa svojim sugrađanima Srbima i Hrvatima.

Mi smo danas prvi put u svojoj istoriji u krugu svoje porodice gdje nas niko ne smatra balastom, niko nas ne naziva anacionalnim, niko nas ne naziva nacionalno nesvjesnim; svak nam priznaje da smo punopravni članovi i da možemo slobodno u svojoj zemlji da se razvijamo i kao pojedinci i kao kolektiv u našoj Bosni i Hercegovini koja ima sada rang federalne republike u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji.

Mi smo svjesni, duboko svjesni ove skupo plaćene slobode, bratstva i jedinstva, toliko smo svjesni toga da smo uzeli inicijativu i pomogli našim narodnim sudovima, pa smo kaznili sve izdajnike i krivce da gotovo nema nijednoga od njih koji se ne nalazi ili pod zemljom ili s one strane brave. I tako očišćeni,

niko više kod nas i ne pomišlja na politiku na vjerskoj osnovi, mi smo svi prišli Narodnom frontu kao jedinom pokretu, jedinjoj stranci koja najbolje osigurava ovu skupo stečenu tekovinu Narodnooslobodilačke borbe. Kao svjesni frontovci mi smo stoprocentno 11. novembra izišli na izbore i u istom procentu glasali za našeg vođu, za našeg miljenika, za našeg maršala i druga Tita.

Kad je ovaj Ustav dat narodu da ga proučava, da iznosi svoje primjedbe i dopune, onda su svi naši narodi, pa i slavenski muslimani, pristupili najozbiljnije tome poslu, diskutovalo se o svima članovima i ja ću biti slobodan da vam skrenem pažnju samo na neke članove koji su ih naročito interesovali. Jedan od najvažnijih članova ovoga Ustava to je član koji govori o rastavi crkve i države i o zabrani zloupotrebe vjere u političke svrhe i o slobodi savjesti. Taj član u ovome Ustavu je jedan od najjačih stubova ovoga Ustava. To je član koji će najbolje da čuva tekovine našeg Narodnooslobodilačkog pokreta i borbe. Vi dobro znate da u našoj zemlji ima trinaest raznih vjera. Iako je po ranijim ustavima bilo predviđeno da su sve vjere ravnopravne, ipak je svaka vjera nastupala kao da je ona jedina, kao da ne postoji druga, a ukoliko su se oječale moćnima pokušavale su da učine da one i budu jedine. Prirodno, u tome rivalitetu i u tome sukobu one su prevršile mjeru i došle u sukob sa svima propisima slobode, savjesti i ravnopravnosti. I kad je grunuo neprijatelj u ovu našu zemlju, one su onda to iskoristile pa su prešle u zločine, povukle su svoje mase u zločina djela, pa ne samo da su postale izdajnici i zločinci nego su postale i prave zvjeri. Sve ove naše vjere, a naročito glavari vjerski, dale su dosta veliki broj zločinaca i izdajnika. Ima ih među eminencijama nadbiskupskim i biskupskim, sa cijelim nizom frataru i klerika raznih vrsta, ima ih i među visokopreosvećenim mitropolitima i preosvećenim vladikama ima ih i među protama, popovima i popčićima, ali ih ima dosta i među visokim čalmašima muslimanskim, onima visokim pa i onima nižim.

Ja neću da govorim o onim drugim vjerama, neću ni da ih spominjem, ali smatram za potrebno da napomenem da smo mi imali kao izdajnika i zločinca najvišeg glavaru naše vjere preuzvišenog Reis-ulemu Fehima Spahu, članove Ulema-medžlisa Hafiz Muhameda Pandžu i Hadži Mehmed Aliju Roganovića kao i visokog vojnog muftiju Handžića i razne hodže i hodžice. Od ovih se samo prvi spasio zato što je umro. Ali kad smo počeli da se oslobađamo i da pobjeđujemo neprijatelja, oni koji su ostali u životu našli su se pod zemljom ili u ćelijama gdje imaju

prilike da misle o svome zločinačkom radu. Vidite, svi ti visoki velikodostojnici, predstavnici raznih vjera, u svome radu i vršenju svoga zanata nijesu htjeli da se na jednom putu sretnu, akamoli da se nadu na kakvom dobrom i pozitivnom poslu za svoj narod. Sad kad je potrebno da se donese naš osnovni zakon — Ustav, da im njime ograničimo zloupotrebe, oni su se složili i kažu, što ste vidjeli u mapi ministra druga Đilasa, kao što reče naš drug Đilas, oni su podnijeli neke svoje predstavke. Ja neću da govorim o tim trima predstavkama, jer ne znam šta u njima sve iznose, ali iz onoga što sam čuo od druga ministra Đilasa i drugih drugova, oni su za rastavu crkve od države, ali, pored toga traže da se osigura primjena šerijata u porodičnim i vakufskim poslovima, kao i da se vjeronauka u školi obavezno predaje. To su njihovi zahtjevi. Oni traže, dalje, da se obezbijedi da žena muslimanska ne podleži vojnoj obavezi i da se dopusti vjerska nastava u školi. To su njihove primjedbe i njihovi zahtjevi. Vidite, ti njihovi zahtjevi ne pripadaju Ustavu, to pripada specijalnim zakonima kojima će se to regulisati. Ali oni su u kontradikciji i ne razumiju sami sebe kad kažu da hoće slobodu savjesti, da hoće rastavu crkve od države, jer oni ne mogu na ovaj način praviti zahtjeve, a kad ih već prave oni treba da ih naprave da budu razumljivi.

Oni traže i hoće primjenu šerijatskih propisa. Međutim, oni mogu da žive i uređuju svoje privatne poslove po šerijatu, jer nigdje u Ustavu nema propisa koji im to spriječava. Ovaj Ustav je došao sad kao korektiv da se baš šerijatski propisi primjenjuju kako treba, a ne da im se daje rdavo tumačenje koje je vijekovima trajalo. Kako su se ti šerijatski propisi tumačili i kako je zloupotreba sa njima činjena, najbolje ćete vidjeti po tome što su oni, tumačeći pogrešno šerijatske propise, natjerali austrisku vladu da u zakon za obaveznu osnovnu nastavu metne da se izuzimaju od toga muslimanska ženska djeca, a, međutim, u Koranu izričito piše da je obavezna nauka i za muslimanku. Zamislite kako su oni izvitoperili te šerijatske propise, sasvim ih protivno protumačili i natjerali do takvog zakona. Posljedice su toga zakona: da mi imamo sada 90% nepismenih muslimanki. Eto, to mi niti hoćemo niti možemo trpjeti, niti to mogu trpjeti muslimani a ni ostali građani naši. To je jedan balast koji teško pada na sve nas. Oni su isto tako, primjenjujući naše bračno pravo, doveli do toga da, iako je žena jednak partner i saugovarač sa muškarcem, pri sklapanju braka žena nikako ne može svojom inicijativom doći do razvoda braka, a muškarac može da se razvede prosto kad god mu padne na pamet, prosto kaže: baš

sam te se zasitio. E, to mi ne možemo dopustiti. I to ovaj Ustav ne dopušta. Onda su u šerijatskom pravu, u šerijatskim propisima, odredbe da je žena jednakopravna sa muškarcem u nasljeđu i da nasljeđuje podjednako sa muškarcem u svemu osim u kući i okućnici, osim u mulku. To je jedino što nešto više dobija žena nego muškarac ovim Ustavom. I zamislite kako su bili sebični muškarci muslimani. Kad je protegnuta važnost srbijanskog građanskog zakona na Makedoniju i Sandžak, onda su se muškarci koristili građanskim sudovima Srbije i izbegavali su nasljeđe po šerijatu samo da bi oštetili žene, pa je pravo da sada žena ima da bira da li će primiti nasljeđe po šerijatu ili po našem građanskom zakonu, a možda će u specijalnom zakonu još i drukčije odredbe da se donesu.

Ulema-il-medžlis traži da za vakuf važe šerijatski propisi. To ovaj Ustav ne mijenja. Ometeni su samo u pitanju agrara, a u tome pitanju nema pardona ni za koga, pa ni za nas. Oni traže vjersku nastavu u školama. Oni, izgleda, žive u nekom začaranom krugu iz koga ne umiju da izidu. Pa u versajskoj Jugoslaviji bila je obavezna vjerska nastava, a pri toj nastavi najmanje su muslimanska djeca učila vjeronauku svoje vjere, a učila su mnogo i vrlo često nauku drugih vjera i muslimani su se zbog toga strahovito bunili. I muslimani danas pozdravljaju razdvajanje škole od crkve baš zato što njihova djeca u školama ne uče tuđu vjeru. A ako neki musliman hoće da vaspita svoju djecu u svojoj vjeri, to mu niko neće smetati.

Muslimani u versajskoj Jugoslaviji, pa i pod Austrijom, nijesu ništa drugo tražili nego da budu jednakopravni sa svojim sugrađanima. Sada su dobili baš to. Ovim im se Ustavom to i daje. To im omogućuje rastava crkve od države i zagarantovana potpuna sloboda savjesti. Tako oni dobijaju punu ravnopravnost.

I vidite, drugovi, kako su postupali visoki pretstavnici vjerski u minulim ratovima, u kakve su zločine uvlačili mase i sami učestvovali u takvim zločinima. Vjerujem da su najšire mase svih naših naroda ubijedene da će kroz bratstvo, kroz jedinstvo, kroz slogu i kroz mir biti bliže idealu koji je propovijedao Hristos i koji je propovijedao Muhamed, više nego što su to bile kada su propovijedali mržnju kao zastupnici vjere ti visoki vjerodostojnici.

Drugi član kome je narod poklonio naročitu pažnju je član 24 koji se odnosi na izjednačenje žene sa muškarcem u svakom pogledu. Ta prava žena nije dobila od muškarca na peškeš, već je ona to izborila svojom krvlju i svojim znojem kroz narodno-

oslobodilačku borbu. Ona je vratila sebi natrag prirodno pravo koje su joj muškarci oduzeli tumačeći krivo vjeru, vjerske dogme i primjenjujući razne predrasude. Da vidite kolika je to tekovina što su žene izjednačene sa muškarcem, ja ću vam samo malo baciti svjetlosti na to kroz prizmu naše muslimanke. Kada prolazite pored onih avlija ozidanih zidovima, pored onih naših prozora s mušebacima, sa onim rešetkama, zamišljate da su tamo neki haremi u kojima sede bule, ispijaju šerbet i grickaju leblebije, kako je to Jelena Dimitrijević u svome romanu prikazala. Ali ta su vremena davno i davno nestala. Iza onih kapija, iza onih mušebaka živi jadni ženski narod, koji je ostavljen u neznanju, intelektualno ugušen, koji je sav ogrezao u predrasudama, koji boluje od trista raznih bolesti, a naročito od tuberkuloze. Iza tih zidova živi jedan ženski narod koji rinta i radi po 18 sati za koricu hljeba. Niko se nije zauzimao za taj svijet, naročito u versajskoj Jugoslaviji, a na njihovim leđima i njihovom znoju bogatili su se gavani i provodili se čak iza takvih avlija, uzimali su za svoju provodnju te mučenice, pa kada bi se zadovoljili, onda su ih sa knjižicom u ruci upućivali na ulicu, koja je vodila u kafe-šantane ili druge mračne jazbine. Niko nije vodio računa o tim jadicama, a sada u narodnooslobodilačkoj borbi kada su joj i žene pristupile i unijele svoju ljubav, među tim ženama je bilo i muslimanki. Muslimanka je znala da primi ranjenog partizana, da ga hrani i da ga često odbrani. Često se i s puškom u ruci borila rame uz rame sa muškarcem i u dodiru sa partizanima ona je progledala, pa ne samo progledala nego i postala pismena, pa čak i učena. I sada kada je došlo do pobjede narodnooslobodilačke borbe, onda je više od polovine slavenskih muslimanki prestalo da bude roblje, i politički i ekonomski i socijalno. Te nekada ropkinje postale su punopravne građanke, svjesne svoje dužnosti i svojih prava i sada najaktivnije učestvuju u svima manifestacijama sadašnjeg našeg života i niko ih više ne može vratiti natrag.

Da narodnooslobodilačka borba nije ništa donijela nego samo to, to je više nego što su generacije kroz stotinu godina dale. I radi toga, od tih muslimanki nije nijedna htjela da prođe i da ne dođe da vidi je li tačno uneseno u Ustav sve što treba i da se ne vrati ono staro.

Još bih vam skrenuo pažnju na jedan propis, na jedan član Ustava koji je naročitu pažnju svratio u Bosni, a to je član 12. Vi znate, Bosna je smatrana od beogradskih i zagrebačkih profitera kao neko kolonijalno carstvo. Oni su veliku ljubav poka-

zivali prema Bosni, velikosrpsku i velikihrvatsku ljubav, a nama su kosti pucale od toga. Ta velikihrvatska ljubav htjela je da pobije ni manje ni više nego 1,100.000 Srba, i to iz velike ljubavi prema Bosni a sve uz asistenciju Italijana i Njemaca. Velikosrpska ljubav prema Bosni htjela je da pobije nas, na prvom mjestu slavenske muslimane, pa onda Hrvate, kako bi se izrazila ta njihova ljubav. Osim toga vidjeli ste kako je sporazum Maček-Cvetković napravljen daleko od sinova Bosne, koju su raščerečili, i prirodno je da se bojimo da ne bi došlo ono staro. Davane su sugestije da ovaj član treba dopuniti, a, međutim, on je dopunjen i to baš onako kako žele narodne mase. Dopunjen je odredbom da se granice narodne republike ne mogu mijenjati bez njenog pristanka. To je vrlo dobro. O tome su se čule mnoge diskusije.

I kad gledamo na cio ovaj Ustav od početka do kraja, mi možemo iz njega da vidimo, u što su se i narodne mase svih naših krajeva uvjerile, da je ne samo nestalo careva i kraljeva koji su vršljali po ovoj zemlji, nego je nestalo i nestaće svih onih begova i alajbegova feudalnog i kapitalističkog tipa. Ona šaka subjekata, koji su upravljali ovom zemljom, ta šaka subjekata nestaje, a oni milionski objekti, koje su oni eksploatisali, ti milionski objekti postali su sada subjekti, nosioci suvereniteta, i spremni su da brane tekovine oslobodilačke borbe. To im je sve osigurano ovim Ustavom. I zbog toga što je to tako kao narodni poslanik frontovac Bosne i Hercegovine koja je već prestala da bude jugoslovenska Španija, zemlja tame i mraka, i koja je postala sada rasadnica bratstva i jedinstva, smatram za osobitu čast što mogu da izjavim da ću glasati za. (Dugotrajno odobravanje).

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik Kata Pejnović.

Kata Pejnović (NR Hrvatska): Drugovi i drugarice narodni poslanici, naš Ustav, koji je izrastao kroz oslobodilačku borbu naših naroda, zaista je ostvarenje svega onog za što su se naši narodi borili kroz oslobodilački rat. On je zaista sve ono zbog čega su naši narodi lili toliko krvi i dali ogromne žrtve. Naš Ustav, koji nosi u sebi istinsko demokratsko obeležje, srušio je onu paklenu ogradu kojom je bila ogradena polovina življa u našoj zemlji.

Jasno je, drugovi, da su to bile žene. Onakva država kao što je bila tamnica Jugoslavija, koja je živela na izrabljivanju i tlačenju širokih narodnih masa, imala je kao najveću žrtvu baš ženu.

Naš Ustav predviđa ravnopravnost žena i muškaraca. Žena uživa ravnopravnost već kroz četiri godine rata i uživa mnoga druga prava. U najvećoj meri ona već koristi svoja prava. Na izborima za narodnu vlast, na izborima za Konstituantu najveći broj glasača dala je baš žena. Žene su sve glasale za demokratsku narodnu Republiku.

Šta znači to, drugovi? Znači da ogromna većina žena neće više monarhiju, neće više staru tamnicu.

Kad govorimo o ravnopravnosti žena, treba podvući da su naše žene stekle mnogo iskustva i prakse učestvujući u narodnoj vlasti na svima poljima rada. Ali mi znamo i to da još mnogo naših žena treba uvući u taj rad, a one koje su već uključene treba da se dalje stručno i politički razvijaju. Ravnopravnost žena ne može nikome da naškodi, sem onima koji su ih izrabljivali i tlačili. Uključvši se u javni i politički život, žene će biti od ogromne koristi našoj istinski demokratskoj državi. Naša će žena svojim radom dati puni doprinos razvitku naše zemlje.

U Ustavu se kaže da se zaštićuje materinstvo. Za ženu to mnogo znači, jer je do danas briga oko deteta bila samo briga žene, a sada je briga svega naroda i cele države.

Naš Ustav kaže da se za jednak rad daje i jednaka plata. Kad žena bude imala mogućnosti i punu pomoć za svoje stručno osposobljavanje, ekonomski će se obezbediti i neće biti onako kao što je dosada bilo da je uvek bila zavisna ili od roditelja ili od muža. Svojim sopstvenim radom i daljim razvitkom u našoj demokratskoj zemlji ona će sticati svaki dan sve više i svoja ekonomska prava i svoje osamostaljenje u ekonomskom pogledu.

Svi vi znate da je žena bila ograđena od svega, a da ne govorim o tome koliko je ona bila odvojena, odstranjena od političkog života. Mnogi su smatrali da žena uopšte nije za politiku. Danas naša žena učestvuje u političkom životu naših naroda. Ona radi u kući i odgaja decu u ljubavi, bratstvu i jedinstvu među našim narodima. Svi znamo, kako je blagotvoran njen uticaj bio i koliko je učinila kroz ove četiri godine borbe.

Dobro znamo kakvih je razmirica i nesuglasica bilo baš u braku i porodici, i koliko su te bračne nesuglasice smetale baš i mužu, i ženi i deci. Naš Ustav kaže da brak i porodicu štiti država. To je sreća i za državu i za porodicu i sav narod uopšte, jer iz braka i porodice potiče snaga naroda. Kad su brak i porodica zdravi i na svome mestu, nikome to ne može da škodi, sem onima koji su se dosad koristili razdorom među narodom uopšte,

a tako isto i u braku i porodici, te nam nisu dali da se reše ta pitanja kako treba. Naša deca, kao što sam rekla, imaju prava da se temeljno odgajaju za svoju bolju budućnost i budućnost svoga naroda. Ne može se to prepustiti bilo kakvoj ustanovi, nego ovako kako kaže naš Ustav: brak i porodica su pod zaštitom države, to jest narodne vlasti.

Koliko je samo dobro to što Ustav kaže da vanbračna deca imaju ista prava kao i bračna. Kad se samo setimo koliko je žena pretrpela u tom pogledu, morala je bežati u druge krajeve, a dete je dolazilo više puta u tu situaciju da skoro nije bilo ničije. Dete je najviše padalo na teret majke, a majka je bila u takvom materijalnom položaju da nije mogla da ga hrani : — dete je bilo prepušteno ulici. Bilo je takvih krajeva u kojima se dešavalo da žena nije smela ni da tuži oca deteta, a ako ga je i tužila, bila je ismejavana i opet je dete palo na teret majke, koja nije bila u stanju da ga odgaja i da od njega stvori čoveka. Čak su se i mala deca bacala za takvim detetom kamenjem i nazivala ga mulatom. Majke su se mnogo patile i sav taj teret snosile. Danas takva deca imaju prava kao i obična deca.

Mnogo je bilo toga što je onemogućavalo ženi da radi i koristi koliko je mogla, ali je žena pored svega toga i pre rata snosila veliki deo tereta i u kući, i na polju i u tvornici i u školi. Njen rad nikad nije bio priznat, a danas kad naš istinski demokratski Ustav daje sva prava i mogućnosti našim narodima da se razvijaju, ta prava dobija i žena. Naš Ustav je, kako sam rekla, demokratski i nosi u sebi sve ideje za koje smo se borili. On, dalje, daje mogućnost svakom čoveku da se osposobi i da bude koristan ne samo sebi nego i čitavoj našoj zajednici.

Kao poslanik iz Hrvatske ja ću glasati za ovaj Ustav. (Dugotrajno odobravanje i aplauz).

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik Abduraim Mustafa.

Abduraim Mustafa (NR Makedonija): Drugovi poslanici, drugovi koji su pre mene govorili u Skupštini naroda Ustavotvorne skupštine o izveštaju Ustavotvornog odbora Skupštine naroda i o nacrtu Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije dali su opširne izveštaje. Po ovom pitanju i ja želim da kažem nekoliko reči.

Kao pripadnik turske manjine, koja živi u federalnoj Makedoniji, ja sam obišao nekoliko okruga i došao, po pitanju Ustava i Ustavotvorne skupštine, u dodir sa širokim narodnim masama.

Mišljenje naroda o Ustavu, koji ima 16 glava i 133 člana, imam čast da vam saopštim.

Danas se postavljaju čvrsti, nepokolebljivi temelji bratstva i jedinstva mlade federativne države, prvi put u istoriji naše zajedničke otadžbine Jugoslavije, sa jednakim pravima i jednakim uslovima za sve naše narode. Dozvolite da se malo osvrnem na prošlost pa da predemo na današnjicu. Makedonija je, iako je vekovima bila pod neprijateljskom okupacionom upravom i živela pod reakcijom i tiranijom, sačuvala svoj maternji jezik i borila se za svoju slobodu.

Od Balkanskog rata 1912 godine do danas, u toku trideset i tri godine, Makedoniju su napale i okupirale: Bugarska dvaput, Srbija dvaput i Nemačka dvaput. Ove spoljne snage, koje su došle tobož da nas oslobode, našu su zemlju još više upropastile i porušile i svojom politikom zuluma i divljaštva počinile grdna i bezbrojna zla i pretvorile Makedoniju u koloniju.

Hoću da kažem da car Ferdinand i Boris, kralj Petar i Aleksandar našoj otadžbini i zemlji nisu doneli slobodu, nego ropstvo i pljačku u novom obliku i po novom sistemu.

Kraljevina Jugoslavija, koja je postala Versajskim ugovorom, odnosno troimeno kraljevstvo — Vidovdanskim ustavom, koji je donela radikalna i demokratska stranka, nije dala jugoslovenskim narodima punu slobodu i ravnopravnost. Makedonija, Bosna i Hercegovina i Crna Gora nisu uopšte bile uzete u obzir. Solunski pobednici vodili su kolonijalnu politiku. Sprovodeći velikosrpske ideje vodili su hegemonističku politiku i postavili državu na trule temelje.

Pet šestina naroda koji su živeli u Jugoslaviji nisu bili zadovoljni. Bili su izloženi velikoj nepravdi. Škole na maternjem jeziku manjina uopšte nisu dolazile u obzir, a s druge strane, bili su podignuti mnogi zatvori i žandarmerijske stanice. Pljačkaški plan pod imenom agrarne reforme imao je dvojaki cilj. Od jednog dela naroda uzimana je zemlja i davana izabranim ljudima, činovnicima, generalima.

Ovaj posao izazvao je duboku mržnju između muslimana i hrišćana koji su živeli u Makedoniji, na Kosovu i u celoj bivšoj Vardarskoj banovini. Mnogim siromašnim zemljoradničkim porodicama oduzimana je zemlja, pa čak i kuće, te su bili primoravani da se sele iz zemlje. Oni su ostavljani gladni, goli i bosi i bez ikakvih sredstava za život. S druge strane, neka privatna lica, na štetu naroda i državne blagajne, punila su bespravno džepove milionima dinara Agrarne banke.

Na taj način je stvorena atmosfera nezadovoljstva i želje za osvetom. Sukobi i svade nisu prestajali. Ovakve su odnose stvorili bivši režimi između jugoslovenskih naroda. A danas su čvrsti temelji Federativne Narodne Republike Jugoslavije: nezavisnost, sloboda govora i dogovora, prosveta, sloboda štampe, sloboda mišljenja i savesti. Stvarni gospodar države je narod a gospodar zemlje je radnik i zemljoradnik. Država je narod, a narod je država, zato se vlast i zove narodna vlast.

Bez razlike vere i nacije, svi narodi i sve narodne manjine, sa istim pravima i u istom procentu, nalaze se u mesnim, sreskim, gradskim, okružnim odborima, pa čak i u narodnoj vladi. Ovo nisu prazne reči i obećanja na hartiji. Mi stvarno, u svim delovima državnog aparata sudelujemo.

U toku dvadeset i četiri godine nismo imali ni jednu školu, a sada je za kratko vreme od devet meseci o državnom trošku otvoren učiteljski kurs. Sa toga kursa izašlo je 130 učitelja i učiteljica i otvoreno je 75 škola u kojima se uči na našem maternjem jeziku. Pored toga imamo i jedan list na turskom jeziku »Brluk« (Jedinstvo). Zbog toga je današnji Ustav, koji sadrž: najšire demokratske principe u političkom, društvenom, ekonomskom, kulturnom i prosvetnom pogledu za naše narode i državu kao i za njihovu slobodu najveća garancija. U ime turske manjine i u ime celokupnog makedonskog naroda predlažem da se Ustav primi.

Što se tiče shvatanja o odvajanju verskih organizacija od politke, to je vrlo jasno. Posao vere je drugi, a posao vlasti je drugi. Svako je slobodan u ispovedanju svoje vere. Crkva, džamija i sinagoga, sve verske organizacije u svojim zajednicama dobile su autonomiju.

Što se tiče građanskog braka, sve su republike u svetu ovaj brak usvojile. U današnjem kulturnom svetu porodicu štiti država. Pitanje stanovništva otadžbine je pitanje statistike. Oni koji su zaključili brak pred narodnim vlastima mogu docnije ići svešteniku, hodži i hahamu da izvrše verski obred. U islamu je osnova braka pristanak supružnika.

Ovaj nacrt Ustava nije donet na brzu ruku, kako to neki govore. Godine 1941 fašistička okupacija naše otadžbine Jugoslavije zabeležena je krvlju našeg naroda. Kada su nemački, italijanski, mađarski i bugarski varvarski okupatori i njihovi pomagači, izdajnici otadžbine Draža Mihajlović, Pavelić i Vanča Mihajlov sa svojim četama varvarski razorili našu grud, svi narodi Jugoslavije, na poziv Komunističke partije, pod mudrim vođstvom heroja i velikog vode voljenog maršala Tita, bez

razlike na narodnost, veru, pol, staro i mlado pod najtežim okolnostima i bez potrebnih sredstava stupili su pod zastavu slobode. Zbijeni u redove naše Narodnooslobodilačke vojske, proliću su reke krvi dajući kao žrtve svoje najbolje sinove. Ovaj Ustav je pisan iz srca i duše naših naroda od onoga dana kad je ispaljena prva partizanska puška. Zato ću sa zadovoljstvom, u ime turske manjine u Makedoniji, a kao ubedjeni frontovac, glasati za ovaj nacrt Ustava.

Živela federalna Republika Makedonija u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji! Živelo bratstvo i jedinstvo naših naroda! Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik Gojko Garčević.

Gojko Garčević (NR Crna Gora): Drugovi i drugarice narodni poslanici, poslije više od četiri godine duge, teške i krvave borbe za slobodu protiv okupatora i domaćih izdajnika, borbe protiv reakcije a za nepovrat stare Jugoslavije, borbe za stvaranje i izgrađivanje nove Jugoslavije nalazimo se neposredno pred donošenjem prvog osnovnog zakona — Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Ovaj akt predstavlja događaj od izvanredno velikog značaja, od izvanredno velike važnosti za državno-pravni život naših naroda. S njim se zaključuje, završava najteže i u isto vrijeme i najslavnije poglavlje istorije naših naroda. S njime se preduzima i obavlja posljednji akt kojim se definitivno ustaljuje, utvrđuje nova Federativna Narodna Republika Jugoslavija. U isto vrijeme, od ovoga akta, donošenja Ustava, otpočinje nov period, nova era u našem državno-pravnom životu, otpočinje doba mirnodopskog rada na razvitku našeg državno-pravnog i društvenog života.

Na izbore od 11 novembra 1945 godine istupio je Narodni front. Prvi put se na izbore istupilo sa tačno određenim, utvrđenim programom, sa tačno odrednom i utanačenom ideologijom. Izbori su se sprovodili za Ustavotvornu skupštinu. Narod je u potpunosti bio upoznat i obaviješten o principima i idejama Narodnog fronta. Narod se glasanjem izjasnio za tu ideologiju, izjasnio se za tu politiku i dao povjerenje kandidatima Narodnog fronta. Samim tim narod je uputio svoje predstavnike kako i u kome duhu ima da bude sačinjen, izgrađen i donesen naš novi Ustav. Ministarstvo za Konstituantu izradilo je projekat toga Ustava. On je iznesen pred narod na opštenarodnu kritiku. Sa velikim interesovanjem narod se upoznao sa tim Ustavom i uzeo aktivnog i živog učešća u njegovom rasmatranju i kritici. Najšire narodne mase, može se reći skoro u potpunosti, saglasile su

se sa izrađenim projektom. Taj projekat prošao je i kroz Ustavotvorni odbor. I tamo, sa izvjesnim manje važnim izmjenama, on je prihvaćen onako kako je predložen od Ministarstva za Konstituantu. Sada se taj projekat Ustava nalazi pred nama. Pri upoznavanju naroda sa podnesenim i izrađenim predlogom Ustava mogla se uočiti jedna vrlo značajna stvar, a to je odnos našeg naroda prema ovom projektu. Ustav, po svojoj formi nov je za narod, po sadržini se pokazao kao da nije nov. Njegov duh, njegove osnovne ideje, njegovi principi na kojima počiva, već su bili poznati širokim narodnim masama. Te ideje i ti principi kod našeg naroda tako su duboko usadeni, da je on, prateći čitanje odnosnog Ustava, u njemu gledao nešto što je bilo, što je postojalo, s čim se narod uglavnom saživio. To znači da su osnovni principi koji su zastupljeni u projektu ovog Ustava u praksi već primjenjeni. To znači da se narod s njima dobro upoznao, da se narod sa njima saživio i da ih je u potpunosti i objeručke prihvatio. Ta okolnost treba da nam posluži kao putokaz u radu pri razmatranju i ocjeni ovog projekta Ustava. To znači da već imamo utvrđeni put kojim treba da pođemo u svome radu. To znači da imamo sljedovati idejama i principima naših naroda.

Osnovna postavka, osnovna ideja našeg predloga Ustava — jedinstvo naroda, pretstavlja osnovnu parolu i Narodnooslobodilačkog pokreta kojom su pozivane napredne i demokratske snage da se okupe u njegovim redovima i da stupe u narodnooslobodilačku borbu. Ta je ideja prihvaćena, ona je neprekidno bila na čelu, da tako kažem, svih ideja i parola Narodnooslobodilačkog pokreta. S njom se išlo u borbu, s njom se proveo oslobodilački rat. Ta ideja uspjela je i prihvaćena. Iz dana u dan razvijala se tako da je postala glavnom idejom naroda. Zahvaljujući toj ideji spaseno je jedinstvo naših naroda. Da oslobodilački pokret nije odmah sa tom idejom poveo borbu, ko zna da li bi se naši narodi ponovo našli ujedinjeni u zajedničkoj državi i bili povezani zajedničkom sudbinom.

Ideja jedinstva sama za sebe ne bi bila dovoljna, ako se ne bi povezala sa idejom ravnopravnosti naroda. U bivšoj Jugoslaviji od ideje državnog jedinstva nije se išlo dalje u stvaranje ljubavi među narodima. Pogledajmo samo kakvi su odnosi bili među našim narodima. Među njima nije bilo bratstva niti ravnopravnosti, nego potčinjenosti jednog naroda drugome. Danas, nasuprot tome, Narodnooslobodilački pokret, pored ideje jedinstva, istakao je ideju ravnopravnosti naših naroda. I samo tako, drugovi, jedinstvo naroda spojeno sa ravnopravnošću omogu-

čava zaista dobar i srećan život naših naroda. Ideja ravnopravnosti potpuno je obezbijedena podnjetim projektom našeg Ustava. Ona se obezbjeđuje federativnim uređenjem naše nove Republike. Sa tim se svi naši narodi stavljaju u istovjetan položaj i oni su svi sa istim pravima i sa istim dužnostima. Svakome od njih obezbjeđuje se pun nacionalni, kulturni i ekonomski razvitak i oni se tako čvrsto povezuju među sobom da obrazuju jednu snažnu i moćnu državnu zajednicu — Republiku Jugoslaviju.

Otpočinjanjem borbe protiv okupatora, oslobodilački pokret oslobađao je pojedine teritorije i na njima uspostavljao nov sistem državne uprave — narodnu vlast. Docnije, taj oblik narodne vlasti razvijao se i tako ustalio, da je postao jedini oblik naše državne vlasti.

Nasuprot onome što smo imali u staroj Jugoslaviji — da našim manjina ima svu vlast u svojim rukama, koju koristi za svoje svrhe, a protiv interesa širokih narodnih masa, — sad narod ima vlast u svojim rukama i upotrebljava je u korist svoju i onako kako to najviše odgovara njegovim interesima. Preuzimanje vlasti u ruke naroda i zavođenje baš ovakvog oblika vlasti: kolektivno-predstavničke, predstavlja jednu od najznačajnijih i osnovnih tekovina Narodnooslobodilačkog pokreta, tekovina narodnooslobodilačkog rata.

Dalje, široke narodne mase težile su i izvojevale su izmjenu ekonomske strukture, one i onakve kakva je postojala u bivšoj državi Jugoslaviji. Umjesto neobuzdane vladavine moćnih kapitalističkih krugova zavodi se takav ekonomski poredak kojim se suzbija njihova snaga i moć, kroz opštedržavni sektor i opšte-narodnu imovinu, da bi se što više obezbijedili materijalni interesi širokih narodnih masa. Bez toga, bez te korekcije, bez te izmjene u našem privrednom životu, ne bi se mogle obezbijediti sve druge tekovine koje su izvojeване u toku oslobodilačkog rata. Kad bi se prepustilo da jedna šačica ljudi zadrži u svojim rukama gro ekonomskih dobara, oni bi mogli ugroziti sve tekovine koje su borbom izvojeване. Da se to ne bi desilo i da bi se narodu obezbijedio što bolji i brži ekonomski razvitak, te promjene su od izvanrednog značaja za sve naše narode.

Svi ti osnovni principi koji su od strane svih naših naroda prihvaćeni tokom oslobodilačkog rata, koji su već oživotvoreni, uneseni su kao osnova u projekt Ustava, koji je predmet predmeta ovoga doma.

Crnogorski narod, kao i ostali naši narodi, upoznat je sa ovim projektom Ustava. Crnogorski narod u ogromnoj većini,

a može se reći u poptunosti, skoro bez izuzetka, saglasio se i prihvatio je ovaj i ovakav predlog Ustava. U njemu naš narod vidi ono radi čega je masovno stupao u Narodnooslobodilački pokret, radi čega je uzeo aktivnog učešća u oslobodilačkom ratu, radi čega su dali svoje živote hiljade i hiljade njegovih sinova i radi čega je naša zemlja u najvećem dijelu pretvorena u ruševine i zgarišta. Naš narod ponosan je i zadovoljan što je došlo do oživotvorenja onih ideja radi kojih je sve to podnosio i za koje je sve to dato. Te ideje, iako su tek kroz Narodnooslobodilački pokret razvijene, iako su tek kroz Narodnooslobodilački pokret postale masovne, za nas Crnogorce, bar u osnovi svojoj, nijesu posve nove. Tim idejama crnogorski narod je težio i poslije prošloga rata, kada je ukinuta naša samostalna država i sružnuta dinastija Petrovića. I tada su težnje crnogorskog naroda bile uperene na jedinstvo, bratstvo, ravnopravnost, na stvaranje jedinstvene države sa svima ostalim narodima Jugoslavije. Do te države došlo je. Međutim, ispostavilo se da je ona sasvim drukčija nego što se zamišljalo i nego što se pretpostavljalo. Mjesto jedinstva, mjesto bratstva, mjesto ravnopravnosti, došlo je do hegemonije jednog naroda nad drugim. Došle su i sve druge negativne strane koje su nam svima dobro poznate. I zato je crnogorski narod bio teško razočaran takvim ishodom svoje borbe, koju je tada i u tome vremenu poveo.

Tek sada, poslije ovoga rata, oživotvorilo se ono za čim se još i ranije težilo. Crnogorski narod u ovome i ovakvom Ustavu vidi obezbijedenje jednog dobrog života i za sebe i za sve naše narode. Crnogorski narod u ovome i ovakvom Ustavu vidi obezbijedenje svih nacionalnih individualiteta naših naroda i istovremeno kroz njih i preko njih snažnu i moćnu državnu zajednicu — Republiku Jugoslaviju.

Obzirom da ovaj predlog Ustava obuhvata sve tekovine narodnooslobodilačke borbe, da je on sačinjen u duhu ideologije Narodnooslobodilačkog fronta, da on obezbjeđuje dobar i uspješan razvitak svima narodima, izjavljujem da ću u načelu glasati za podneseni Ustav. (Odobranje).

Pretsednik: Drugovi narodni poslanici, određujem odmor od 10 minuta.

(Posle odmora)

Pretsednik: Nastavljamo sa radom. Reč ima narodni poslanik Beno Kotnik.

Beno Kotnik (LR Slovenija): Tovariši in tovarišice narodni poslanci! Kot član Narodnega fronta govorim v debati o ustavi

v imenu slovenskega kmeta. Radi tega se bom dotaknil samo onih članov ustave, na katerih je naš kmet najbolj zainteresiran: to je člen 6. v drugem poglavju in členi 14, 17, 18, 42 v četrtem poglavju. V uvodu naj vas samo na kratko seznanim z zgodovino slovenskega delovnega ljudstva. Za ves slovenski narod je značilno, da se v teku svoje zgodovine ni boril za tega ali onega vladarja, da dinastični prepiri niso vsebina njegove zgodovine. Vendar nastopa v slovenski zgodovini delovno ljudstvo, široke ljudske množice, ki si hočejo že v časih, ko vladajoči oblastniki nikakor ne morejo tega razumeti, priboriti boljše življenje brez meznosnega jarma protiljudskih oblastnikov. Vsa zgodovina slovenskega naroda se ravno kaže v socialnih bojih slovenskega kmeta, v kmečkih uporih proti fevdalni gospodi za kmečke pravice in lastno zemljo.

O tem nam priča koroški ziljski punt leta 1478, dalje upor kmetov proti brižinskim škofom, upor proti gornjegrajskim škofijskim oblastnikom, združen nastop kranjskih in koroških kmetov proti grajščakom 1515. leta pod vodstvom kmeta Klančerja, znameniti nastop 1572/73. leta hrvatskih in slovenskih kmetov pod vodstvom legendarnega kmečkega vodje Matije Gubca. Kmetje so se upirali, ker niso mogli prenašati nasilja in trpinčenja fevdalne gospode. Vsi ti upori so se končali s porazom kmetov v korist gospode. Toda kljub neštetim neuspešnim poizkusom slovenski kmet ni obupal in je ponovno proizkušal priboriti si svobodo s kuko in motiko.

Glavni vzrok neuspeha teh kmečkih uporov pa je iskati v nezadostni povezanosti kmečkih množic, katere je dobro organizirana gospodska vojska porazila. Beležiti je še kasnejše upore, posebno znameniti upor tolminskih puntarjev in zadnji upor lžancev leta 1848.

Ob razpadu avstroogarske monarhije leta 1918. je kmečko ljudstvo v več krajih vdrlo v graščine z namero, da se polasti oblasti. Toda to so bili le ločeni nastopi, ki niso bili medsebojno povezani, kar pa je bistvene važnosti, je to, da ni bilo nobene povezanosti med kmečkim ljudstvom in delavstvom. Taka nepovezanost pa ne more roditi pozitivnega uspeha.

Že v Avstriji in pozneje v stari Jugoslaviji je bil kmet pod močnim vplivom pokvarjene protiljudske klerikalne gospode, ki se je posluževala te masovne baze v svoje špekulativne i ljudstva škodljive namene. Zadnje leto predaprilske Jugoslavije se je tudi kmet vedno močnejše otresal klerikalnega vpliva in se sačel povezovati z delavskim razredom, ki je čezdalje odločnejše postavljajl svoje zahteve za izboljšanje socialnega in eko-

nomskega položaja. Močno delavsko gibanje iz leta 1939. dokazuje, da se začele kmečke množice v vedno večjem obsegu zavedati važnosti zveze med delavci in kmeti. To gibanje se je spremenilo v Zvezo delovnega ljudstva, da bi na ta način zajele vse delovne množice, tj. tudi delovno inteligenco. Ta zveza je izdala svoj znameniti manifest pod naslovom »Vsemu delovnemu ljudstvu Slovenije« in letak »Kaj hočemo?« V teh proglasih je zveza delavcev zahtevala med drugim: nacionalno enakopravnost, ljudsko oblast, razne socialne in ekonomske preureditve, izvedbo agrarne reforme, združitve vseh Jugoslovanov in tesno povezansot s Sovjetsko zvezo.

Po sramotni izdaji vladajoče klike 1941. leta je kmečkim množicam postalo jasno, da si svobodo lahko pribori edino na ta način, da se tesno poveže z ostalim delovnim ljudstvom.

Na poziv OF, da se treba združevati v osvobodilno organizacijo in začeti takoj oborožen boj, se je temu pozivu začel odzivati tudi naš kmet, zapuščal je dom in plug in odhajal v partizane, da si pribori svobodo in boljšo bodočnost. Zadeval se je, da je prišel čas, ko je treba v boj in začeti borbo na življenje in smrt, kajti edino na ta način je bilo mogoče znebiti se okupatorja in prevzeti oblast v svoje roke. Delovno ljudstvo se je zadevalo, da bo lahko uresničilo svoje zahteve po preureditvi socialnih družbenih odnosov edino takrat, ko bo oblast v rokah ljudstva.

Ogromno teh zahtev je že uresničenih in ustava je prav za prav uzakonitev obstoječega stanja, ki ga je ljudstvo ustvarilo med borbo.

Do sedaj kmečke množice skoro niso vedele, kaj je ustava. Slišale so pač o neki »vidovdanski ustavi«, o kateri so slutile, da je bržkone nekaj, kar je naperjeno proti ljudstvu. Današnja ustavna kampanja pa je dokazala, kako močno je zanimanje med ljudstvom za ustavo in da ljudstvo želi aktivno sodelovati pri sprejetju osnovnega zakona. Naš kmet z veseljem pozdravlja novo družbeno ekonomsko ureditev. Dobro se zaveda, da bo močni državni sektor služil v občo korist, ne pa v korist posameznikov, kot se je to v stari Jugsolaviji. Že začasne tozadevne uredbe dokazujejo, da se mora državna imovina upravljati po najboljši moči in strogi natančnosti. Treba bo pa čim preje preiti v redno načrtno gospodarstvo. Naš kmet posebno pozdravlja dejstvo, da država posveča posebno pozornost našemu ljudskemu združništvu ter mu nudi tudi podporo in razne ugodnosti. V svesti si je, da je združništvo najboljše orožje

proti špekulaciji in ljudskim izkoriščevalcem. Iz tega vzroka rastejo pri nas zadruge kot gobe po dežju.

Novo ljudsko združništvo tudi najbolje povezuje kmečke množice z delavskimi množicami v mestu ali tovarni, krepí njih enotnost, ki je posebno danes ob času obnove potrebna. Naš kmet se zaveda, da je našemu delovnemu ljudstvu potrebna čim boljša hrana in bo iz tega vzroka skrbel, da bo čim več produciral ter čim več pridelkov spravil po normalni poti na trg, ker le tedaj lahko zahteva to, kar zase, svojo družino in svoje gospodarstvo potrebuje.

Višek ustave pa vidi kmet v členu 19, ki govori o agrarni reformi. Agrarna reforma je vzdramila vse naše kmečko delovno ljudstvo. Primjeral bi to lahko z rojem čebel, ki v starem panju nima več prostora, po kupu izleta iz male odprtine in išče novega prostora, kamor bi se vsedel. Naše kmečko ljudstvo komaj more verjeti, da je danes to resnica, o čemer je pred kratkim le še sanjalo. Vendar vidi veliko razliko v izvedbi agrarne reforme, vidi agrarno komisijo, ki je sestavljena iz domačega delovnega ljudstva, dočim je bila komisija v stari Jugoslaviji sestavljena iz tuje gospode. Razveseljivo je dejstvo, da žele agrarni interesi pridobljeno zemljo obdelovati na združni podlagi, kar je seveda tudi najboljša in najpravičnejša.

Sedaj je slovenski kmečki delovni sloj dokončal boj za staro pravdo, mali in srednji kmet pa sta ga dokončala še posebej s prijetnim občutkom, da ju bo država poleg tega še ščitila in podpirala.

V 42. članu ustave, ki govori o davkih, vidi naš kmet garancijo, da bo svoje obveze do države lahko izpolnil, ker je obdavčenje predvideno na progresivni podlagi.

Kot koroški Slovenec zelo obžalujem, da že danes v tem zgodovinskem trenutku niso navzoči zastopniki naših bratov onkraj začasne meje, Korošci in Primorci, upam pa, da jih bo ugodna rešitev v kratkem vključila k svoji materi, Federativni Republiki Jugoslaviji (ploskanje), za katero je ogromno število Korošcev in Primorcev darovalo svoja življenja.

Najsvečanejši trenutek za delovno ljudstvo bo pa tedaj ko bo sprejeta ustava. Iz vseh omenjenih razlogov bom glasoval za ustavo. (Ploskanje).

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik drug Tomo Čiković.

Tomo Čiković (NR Hrvatska): Drugovi i drugarice narodni poslanici, jedinstveni primjer u našoj povjesti je ovaj prijedlog Ustava, koji je dao mogućnosti cjelokupnom našem narodu

da kod sastava i prijedloga ovog Ustava aktivno učestvuje. Široke narodne mase na sastancima u cijeloj našoj domovini, koji su održani u posljednje vrijeme, dale su mogućnosti da prijedlozi koji su pali u korist široke narodne demokracije očito provjavaju kroz ovaj Ustav.

U drugoj glavi prijedloga ovoga Ustava govori se da u našoj novoj državi sva vlast proizlazi iz naroda i pripada narodu.

U našoj prošlosti i u našoj povjesti imamo mnogo primjera da je naš narod pokušavao da se riješi tuđe sile i domaće krivice. Ali je tuđa sila i domaća krivica uvijek bila ona koja nije birala sredstva da seljaka i radnika ukruti i da ih još jače pritisne i podredi svojim neljudskim interesima.

Stoljećima je naš narod čeznuo da se riješi tutora i da sam uzme svoju sudbinu u svoje ruke. I ovaj put to je uspjelo. I to se odrazilo u prijedlogu ovoga Ustava, a još više u stvarnosti koja je diktirala sastav ovakvog prijedloga Ustava. Jer, narod već ima vlast u svojim rukama samo je još treba ovim Ustavom pričvrstiti, stabilizirati i ozakoniti.

Prije nekoliko stoljeća digao se Matija Gubec, koji je pod jednom lipom — Gupčevom lipom — u Hrvatskom Zagorju okupio ondašnje kmetove i poveo ih u boj protiv tuđe sile i domaće krivice, kao i ostalih velmoža i velikodostojnika crkvenih i drugih. To je dokaz da je već tada i u ono vrijeme narod čeznuo i imao namjere da svoju sudbinu i oružanom snagom i vlastitim sredstvima uzme u svoje ruke. Namjera je tih hrvatskih seljaka i puntara bila da okupe oko sebe ne samo hrvatskog seljaka nego i seljaka ostalih dijelova naše domovine, jer je poziv bio poslat i slovenačkim seljacima da se i oni priključe ustanku, tome sveopštem narodnom ustanku koji treba da donese slobodu ne samo hrvatskom i slovenačkom kmetu već i ostalim kmetovima širom naše domovine. I u toj namjeri su se oni i digli da zbace strane kao i domaće ugnjetače, da zadobiju najosnovnija prava koja im, kao ljudima, po bogu i pravdi pripadaju.

Mnogi su tada izginuli na čelu sa Matijom Gupcem. Ustanak nije uspio i tuđinska najezda i domaća krivica baš u tome momentu ugrožavale su sve najljudskije interese i po svaku cijenu nastojale da uguše ovaj pokret koji je bio velikog opsega, jer je to sveopšti narodni ustanak koji je zahvatio sve kmetove kako u hrvatskom tako i u slovenačkom dijelu naše domovine. Tada se, braćo, opazila solidarnost slovenačkog naroda, koji je jednakom žestinom bio pritiskivan od tuđinske sile i domaće

krivice. Iako taj ustanak nije uspio, preživio je i ostao krik seljaka proroka koji kaže da će makar i stoljeća proći, ali će Matija Gubec opet doći!

I on je došao! Došao je u obliku našeg heroja, velikog sina takode Hrvatskog Zagorja, našeg maršala Tita.

I tako je vrijeme prolazilo, ali je u dubini duše osvjetnika Matije Gupca tinjala želja da se raspiri u sveopšti ustanak za oslobođenje i prava čovjeka. Vrijeme je prolazilo, došli su novi apostoli, koji su govorili širom naše zemlje: »Probudi se, čovče. Ti prošlosti nisi imao niti je imaš. Tvoja je samo budućnost, ako bude u tebi pameti!« To su bili Antun i Stjepan Radić, koji su hrvatskog seljaka iz slijepila budili, budili ga iz onog vijekovnog sna, organizirali ga, prikupljali ga, povelili ga u boj protiv domaće sile i krivice kao i tude najezde, da se otrese te slabosti i straha i da svojom vlastitom snagom izvojuje svoju slobodu, svoju bolju, srećniju i ljepšu budućnost.

I taj se seljak počeo buditi, počeo se organizirati, počeo se okupljati na bazi one ideologije koju su napisali i propisali Antun i Stjepan Radić. A ta ideologija bila je sveslovenska. Bila je toliko širokogrudna da je bila prihvatljiva za svakog radnog čovjeka, seljaka, radnika i pravu narodnu inteligenciju i koja je želela dobro svome narodu. Svojedobno je na Borongaju bilo stotinu hiljada hrvatskih seljaka koji su se zakleli da neće odustati od borbe dok se god ne proglasi republika. Tu je donesen i zaključak o federativnom uređenju naše države. Predviđeno je bilo da je jedini mogući način za uređenje odnosa između Srba i Hrvata, kao i ostalih naroda, stvaranje jedne savezne države, u kojoj će biti svi naši narodi tretirani kao ravnopravni članovi te države. Tu je bila predviđena socijalna reforma, tu je bilo rečeno da zemlja pripada onome koji je obrađuje svojim vlastitim rukama. Izričito je bilo naglašeno da mi Hrvati, kao i ostali Sloveni, nemamo šta očekivati od Zapada, Berlina. Pešte, Beča, Rima, itd., već da ono što jesmo i što možemo biti može biti samo velika osnova stabla slovenskog saveza. Vi se sjećate vrlo dobro da je Stjepan Radić svojedobno odlazio izvan naše domovine i tražio prijatelje koji bi nam pripomogli da dođemo do svoga cilja. Put je vodio u Rusiju. Ali je Sovjetski Savez tada bio još u stadiju razvitka i obnove svoje zemlje nakon prošlog svjetskog rata i nakon unutarnje revolucije. I kad se povratio, sticajem okolnosti ušao je u parlament, da tu, u parlamentu, u borbi sa monarho-reakcijom i ostalim grupama i grupicama koje nisu bile narodni predstavnici povede boj, da tu izvojuje pravicu, i da tu izvojuje socijalne reforme, i da tu nosi

barjak slobode do potpunog postignuća svih onih ideala koji su bili napisani u programu bivše Hrvatske seljačke stranke, ili, mogu reći, u tadašnjem njenom ustavu.

Ali u tome parlamentu nalazili su se i takvi pretstavnici koji su na izborima bili izabrani na kojekakav način. Vi se sjećate vrlo dobro kako su provodeni izbori za prošle trule monarhističko-apsolutističke stare Jugoslavije. Tu su se presipale kuglice, tu su žandarmi imali svoju riječ, tu su bile prijetnje i svi mogući način da se prisile birači da glasaju za državnu listu i za pretstavnike koje je forsirala reakcija monarhije itd.

S tim i takvim nenarodnim pretstavniciima poveo je Stjepan Radić boj u parlamentu ali monarhija i reakcija i njihove klike nastojale su da po svaku cijenu spriječe da u parlamentu ne dolazi do izražaja slobodarski duh. I kad su Stjepana Radića upozoravali da se sprema neka urota, on je rekao: »Ja sam vojnik u rovu i tako dugo ću se boriti dok me ne iznesu mrtva iz rova«. I to se ostvarilo. Monarhofašisti nastojali su eliminirati iz parlamenta sve one grupe koje su nosile slobodarski duh u parlamentu i one su silom bile odstranjene. U voćstvo koje je naslijedilo iza smrti blagopokojnog Stjepana Radića u HSS, gurali su se i takvi elementi koji nisu u duši imali slobodarski duh, ali su ušli u tu stranku da je iznutra rastoče, da je podgrizu i da unesu u nju profašističke nazore. Oni su uspjeli da uski krug voćstva zaraze tim nazorima, ali široke narodne mase koje su srčika stranke — hrvatski seljački narod ostao je na principima i načelima koji su prvobitno bili napisani i svako odstupanje od toga nije odobravano, nije odbravano ono što je taj samozvani nametni vođa dr Vlatko Maček poslije smrti blagopokojnog Stjepana Radića činio. On se protivu programa stranke vezao sa fašistima i, razumljivo, posljedice su bile neminovne. On je išao iz pogriješke u pogriješku tako dugo dok nije morao pobjeći ispred svoga naroda, jer se on njega tako krupno ogriješio da bi, da je ostao da dočeka Narodnooslobodilačku vojsku, morao biti pozvan na sud zbog izdaje programa zbog kojeg su hrvatske široke narodne mase bile zatvarane, batinane, odvođene u Lepoglavu itd.

Poznat nam je slučaj iz stare Jugoslavije, nenarodne apsolutističke Jugoslavije, kad je svojedobno bio donošen Vidovdanski ustav, koji je donesen protiv volje narodne i uz neznatnu većinu, prisilno kupljenim glasovima poslaničkog kluba takozvanog Džemijeta. Tada narod nije imao prilike, kao što danas ima, da sudjeluje u tako zamašnom dogovoru i dalekosežnom poslu kao što je donošenje ustava, osnovnoga zakona i struk-

ture cijelog zakonodavstva. Poznate su vam metode koje su upotrebljavali razni nenarodni i nasilni režimi u staroj i truloj Jugoslaviji. Poslije donošenja Vidovdanskih ustava pri kome nisu sudjelovali hrvatski seljaci koji su bili tada narodni poslanici, a ni narodni poslanici drugih zemalja koji su bili prožeti zdravim demokratskim duhom, bili su eliminirani. Dakle, naši narodi nisu bili tada zastupljeni preko svojih pravih predstavnika, već su im to pravo oduzeli politikanti i razni intriganti, jer su samo na intrigama zasnovali svoj ulaz u tadašnju skupštinu. Redale su se dalje obznane, jer nezadovoljan narod u takvoj državi, koja je stvorena protiv volje širokih narodnih masa, tražio je oduške. Narodna prava su se skućavala, sve je to bio monarho-apsolutizam.

U takvoj psihozi, u vrijeme kad su sva sredstva bila iskušana i kad su sve metode zatajile, došao je bio, evo, ovaj rat. Fašizam, nekoliko godina prije ovoga rata, u svima bivšim režimima u našoj državi nastojao je da priredi sebi pogodno tlo i u našoj zemlji. Oni su se povezali sa osovinom Rim — Berlin, oni se nisu pridržavali opominjanja širokih narodnih masa, nego su u svojim sebičnjačkim interesima, u svojim klikaškim interesima nastojali da se povežu s onima koji su im pružali najveće mogućnosti za njihove privatne probitke i privatne interese. I nije čudo da je kod naleta Hitlerove ratne mašine na našu zemlju za nekoliko dana naša zemlja bila pregažena, opustošena i opljačkana, jer su to domaće izdajice i domaće slugе fašizmu čekali i priredili, a za tragediju koja je otpočela nad našim narodom može se zahvaliti samo tim i takvim ljudima koji su dotada vodili takvu politiku.

U toku narodnooslobodilačke borbe, unatoč toga što je dr Maček pozvao široke narodne mase i sve tadašnje organizacije da se pokore ustaškom režimu, da mu se priključe i da surađuju, jedan mali dio bivših aktivista se priključio, ali veliki dio aktivista kao i veliki dio hrvatskog seljačkog naroda nije poslušao taj poziv, nego je prisluškivao, čekao šta će se zbiti. Kad su došli glasovi o narodnooslobodilačkoj borbi, kad su glasovi dopirali sve dalje i dalje, hrvatski seljački narod i aktivisti bivše HSS prelazili su na oslobođeni teritorij, formirali tamo izvršni odbor i negirali dr Mačeku pravo da govori u ime hrvatskog seljaka, jer je on izdao, jer je iznevjerio program koji je bio tako savremen, koji je bio tako aktuelan da on, evo, danas baš dolazi do potpunog izražaja.

Tako smo mi radićevci spasili tekovine i baštinu Radićevu, mimo ovog trulog nenarodnog izdajničkog vođstva. Samom na-

rodu morao se dati putokaz; sam je vlastitom inicijativom morao da spasava tekovine i da se poveže sa Komunističkom partijom, koja je razaslala poziv svima našim narodima da se priključe narodnom ustanku dokazujući da je to jedini spas za naše narode. Nismo pogriješili. Bili smo na pravom putu da smo ušli u tu borbu i da smo spasli što se spasiti dalo. Da hrvatski seljački narod nije poslušao poziv Komunističke partije, doživio bi veću tragediju.

U našoj prošlosti isticano je uvijek da narod treba da bude suveren, jer niko nema pravo da protiv naroda i mimo naroda odlučuje o njegovoj sudbini. Zato su pozvane široke narodne mase koje su postale oslonac narodnog suvereniteta. U Ustavu je predviđeno da svaka federalna republika ima svoj ustav koji samostalno donosi. Tu takode izvire pravi narodni suverenitet koji daje svestranu mogućnost svima narodima Jugoslavije da usklade svoj ustav prema saveznom ne krnjeći interese federalnih republika. U toj glavi se kaže da sve nacionalne manjine imaju pravo na kulturni i nacionalni razvitak i slobodu upotrebe maternjeg jezika. Mi znamo kako je bilo u bivšoj Jugoslaviji. Tu se branilo cijelim narodima da ispoljavaju svoj nacionalni atribut. Tu se branilo da se cijeli narodi kao takvi bore za svoje nacionalne i etničke interese. A ko bi se to usudio učiniti za njega su bili osnovani koncentracioni logori te je dospijevao u glavnjaču, gde je bio prebijan, kundačen itd.

U Ustavu dalje se kaže: „Zajamčuje se privatna svojina i privatna preduzimljivost u privredi“. U zadnje vrijeme je reakcija pokušala da uzvratila prašinu govoreći da nema privatnog vlasništva i neće biti privatnog vlasništva. A najviše je bila aktivna pogodom izbora za Ustavotvornu skupštinu, jer je tom parolom htjela odvratiti široke narodne mase da ne idu na izbore, ili, ako već idu da glasaju za crnu kutiju. Mi smo živi svjedoci da reakcija nije uspjela. Ali nismo samo mi svjedoci, nego su svjedoci i strane diplomate i strani novinari, koji su slobodno krstarili diljem naše domovine da se uvjere u fakatično stanje i da se uvjere da su svi pušteni baloni bili od sapunice, jer su se sami uvjerali da su široke narodne mase slobodno izašle na izbore i da su fakatično izašle u velikoj većini, a napose da je ogromni postotak od 90% glasao za Narodni front Jugoslavije.

Dalje se kaže u ovom prijedlogu Ustava da su svi građani Federativne Narodne Republike Jugoslavije jednaki pred za-

konom, da se ne priznaju nikakve privilegije po rođenju, imovnom stanju i stupnju obrazovanosti.

Da ne zalazimo u daleku prošlost našeg naroda, koja je u tom pogledu bila za šire narodne slojeve crna, jer su naši pradjedovi bili robovi i kmetovi razne domaće i strane vlastele, kao i crkvenih velikodostojnika. I nedavni naš društveni poredak dijelio je ljude na razne klase, ako je netko bio bogat onda je bio i pametan, jer mu se klanjalo sve, naročito njegovom bogatstvu, a ne njegovoj prosvjećenosti. Takvim su se ljudima otvarala sva vrata i slavodobitno su takvi ljudi imali svuda i svukud pristupa. Sam poredak i zakon štitio je takve ljude raznim privilegijama i davao im je mogućnosti eksploatacije raznih narodnih dobara, kao i eksploatacije širokih narodnih masa a na štetu cjelokupnog naroda.

Ako si bio siromah onda si bio prezren od svakoga i nitko te nije susretao kao čovjeka, svako te je izbjegavao, jer to je, reklo se, prosti muž ili obični radnik. No, zahvaljujući Narodnooslobodilačkoj vojsci, taj prosti muž, običan radnik sa ostalom pravom narodnom inteligencijom izvojevao je svoje dostojanstvo, a to se vidi i u stvarnosti kao što se i odražava i u ovom prijedlogu Ustava. Dakle, u stvarnosti je to provedeno i u život. Jer, pogledajte, drugovi i drugarice narodni poslanici, oko sebe i vidjećete ko sjedi u Ustavotvornoj narodnoj skupštini, i biće vam sve jasno.

U istoj glavi člana 122 govori se o tome kako su građani Federativne Narodne Republike Jugoslavije ravnopravni, bez obzira na narodnost, rasu i vjeroispovjest. Kamen smutnje su ubacili bivši političari na čelu sa monarhijom, baš na taj sektor narodnog života. I u tako mutnoj atmosferi, htjeli su stvoriti na silu nešto što narod nije htio. Centralistički uređena država davala je privilegije pojedinim narodnim i vjerskim privrženicima apsolutističkih nazora, koji su stajali na vrhovima države, ugnjetavali narod i davali mogućnost pojedinim nametnicima i trutovima, na čelu sa kraljem, da široke narodne mase tretiraju kao bespravne građane tadašnje države. Takvo društveno i državno uređenje moralo je dovesti do raspada stare trule Jugoslavije već u prvom naletu fašizma, jer je fašizmu bilo pripremljeno pogodno tlo.

Mi se danas nalazimo u drugom položaju. Pravo i trajno bratstvo i jedinstvo naših naroda, koje je skovano u borbi diljem naše domovine, naše napaćene i opustošene zemlje, plod je zdravog uvjerenja svih naših naroda da je samo u to-

me i takvom bratstvu i jedinstvu, kao i takvom državnom uređenju koje provjeka kroz ovaj Ustav, a koje je skovano, učvršćeno i cementirano u toku četvorogodišnje krvave, teške ali uspješne borbe svih naših naroda — naša budućnost. To bratstvo i jedinstvo stvarano je i formirano odozdo, kroz krv i oganj. I zato su to zdravi temelji ljepše, bolje i srećnije budućnosti svih naših naroda. Naročito moram ovdje spomenuti da bratstvo i jedinstvo koje je skovano i učvršćeno između Srba i Hrvata, i koje je uvijek bilo kamen smutnje i predmet pogađanja svih bivših nenarodnih političara s jedne i druge strane, da je to najveća naša tekovina koja je bila preduvjet za bratstvo i jedinstvo svih ostalih naroda Jugoslavije.

Mi danas imamo samo da utvrdimo faktično stanje i stvarnost, koju nikako ovi pokušaji ne mogu promijeniti, jer su naši narodi raskinuli sa neplodnom politikom prošlosti i pristupili formiranju državne zajednice, koju su naši veliki borci počev od Matije Gupca, Stjepana Radića i svih ostalih narodnih heroja pa do maršala Tita izvojevali vlastitim narodnim snagama.

Dozvolite da se osvrnem i na to da je hrvatski narod, a naročito široke narodne mase, već mnogo ranije imao namjeru i iskrenu i dobru želju da se formira ovakva državna zajednica kakva je formirana danas. Dokaz su za to mnogobrojni primjeri koje sam naprijed spomenuo, kao i to što je u prošlosti biskup Štrossmayer formirao i osnovao Akademiju znanosti i umjetnosti u Zagrebu i njoj dao ime: Jugoslaven-ska akademija znanosti i umjetnosti. I to je jedan veliki dokaz da su Hrvati i hrvatski narod imali dobru namjeru i nakanu da prije ili kasnije stupe u jednu ovakvu zajednicu slavenskih naroda, kakva je baš danas formirana i kakva je danas stvorena.

I mi smo načisto s tim da nijednom narodu Južnih Slavena nema opstanka izvan ove i ovakve zajednice. I onaj narod koji možda ne bi htio pristupiti ovoj zajednici, ili koji bi se htio odmetnuti od ove zajednice, — toga naroda bi nestalo. Zato moramo nastojati svim sredstvima da ove tekovine očuvamo, da ih učvrstimo, da ih cementiramo, jer su one preduvjet za opstanak svih naših naroda.

Ja neću više govoriti o agrarnoj reformi i o zadrugarstvu itd., jer su o tome govorili neki drugi prijatelji narodni poslanici i još će govoriti poslije mene o svemu tome, a ja samo izjavljujem da ću kao član Narodnog fronta Hrvatske i kao radićevac, iz svih ovih razloga glasati za ovaj i ovakav prijedlog Ustava. (Aplauz).

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik drug Milan Bursać.

Milan Bursać (NR Bosna i Hercegovina): Drugovi i druga-
rice, ovaj nacrt Ustava koji je pred nama potvrđuje sve one te-
kovine koje su stečene u toku narodnooslobodilačke borbe i po-
tvrđuje da ova četvorogodišnja borba za sve nas, a naročito
za nas seljake, nije bila uzaludna, jer seljaci sve do danas u
svojoj istoriji nisu učestvovali ni bili na vlasti sem u Sovjetskom
Savezu. Seljaci su godinama tražili svoje mjesto, tražili su svoje
pravo, tražili su da se riješi seljačko pitanje, ali su tek u toku
ovoga rata i sa ovim Ustavom našli svoje mjesto i riješili, da ka-
žemo, uglavnom, i to svoje pitanje. Riješili su ga na taj način
što su danas seljaci sa ostalim radnim narodom naše zemlje na
vlasti, drže vlast u svojim rukama i što je riješeno nacionalno
pitanje tako, da više nema nacionalnog ugnjetavanja i tlačenja
od velikosrpske klike. To su velike tekovine koje su zagaranto-
vane i ovim Ustavom potvrđene. Mi znamo da danas seljaci od
prvoga dana učestvuju u vlasti, od mjesnih narodnih odbora pa
sve do Ustavotvorne skupštine, i da ovo nije formalna stvar, kao
što je to nekada moglo da se desi, da je možda po koji seljak
sedeo u Skupštini ali nikada na vlasti. To je bilo samo zato da
bi se mogle zamazati oči ostaloj seljačkoj masi i da se kaže:
»Eto, ima i seljačkih predstavnika«. Ali ovi nisu mogli ništa da
učine. Pojedinci su možda želeli da što i učine, a mnogi su sedeli,
bili podrška nenarodnim režimima i podupirali njihov stav.

Mi znamo da su se seljaci podizali na bunu više puta, ali
nisu uspjeli. Toga su se dotakli ostali drugovi. Iako su se se-
ljaci bunili, iako su u prošlom svjetskom ratu učestvovali i krv
prolivali braneći otadžbinu, kada se rat završio nisu došli na
vlast i rečeno im je da su se oni, istina, borili, ali da oni ne znaju
da upravljaju državom nego to moraju prepustiti drugima. I
danas se trude neki da dokažu da narod nije u stanju držati vlast
u svojim rukama i da treba da je prepusti onima koji u tome
imaju iskustva. Kad smo se mi digli na ustanak, oni se nisu našli
među nama. Mi danas i ne tražimo takve ljude, mi želimo da
oni budu na vlasti i upravljaju, jer nisu narodni ljudi i nisu
nikada za narod radili. Kako smo znali da se borimo, tako ćemo
znati i da upravljamo našom zemljom i upravljaćemo i dalje.
Mi znamo da su mnoga pitanja koja se tiču našega naroda, a
naročito seljaka, u toku rješavanja i da će se riješiti baš zato
što su seljak i radnik na vlasti.

U toku je rješenje agrarnog pitanja, koje će se riješiti baš
zato što je u rukama naroda. Samo narodna vlast može takve

zakone donositi i takve zakone do kraja iskreno sprovođiti u život. Svi naši zakoni koji su donošeni i svi koji će se donositi predstavljaju oružje u rukama naših naroda, kojima mogu da razvijaju svoju privredu i svoj kulturni i ekonomski život.

Mi vidimo da državna i narodna vlast mnogo vode računa baš o socijalnom položaju seljaka. Nijedan ustav do danas, nijedna vlast nije poboljšavala položaj niti vodila brigu o sitnom i srednjim seljacima, nego su baš oni tlačeni i izrabljivani. Danas država hoće da poboljša socijalni položaj seljaštva i da baš u tome dijelu u potpunosti razvije svoju aktivnost. Zbog toga naša država posvjećuje mnogo pažnje zadrugarstvu na selu, proizvođačkim zadrugama, jer će seljaštvo u čvrstom zadrugarstvu moći da riješi mnoga svoja pitanja.

Baš sve to što je danas postignuto i na osnovu čega je i nacrt Ustava donesen, moglo se postići zato što je u toku ove četvorogodišnje borbe porušen onaj jaz koji je postojao između grada i sela, jer su taj jaz stvorili zato da ne bi došlo do zbliženja grada i sela, da ne bi došlo do jedinstva radničke klase i seljaštva, da se ne bi nenarodna vlast zbacila, da ne bi narod zbacio jaram sa sebe. U toku četvorogodišnje borbe izvojevano je čvrsto jedinstvo i čvrst savez radnika, seljaka i poštene inteligencije. Zato se i mogla da izvojuje pobjeda, zato smo mogli da prebrodimo sve teškoće. To je učinjeno zbog toga što je savez radnika i seljaka čvrst i što on predstavlja kičmu Narodnog fronta. Zbog toga je Narodni front mogao pobijediti na izborima. Sa tim savezom mi ćemo moći prebroditi sve prepreke i teškoće i savladati i postići sve zadatke koji stoje pred našom zemljom i čitavim našim radnim narodom.

Dakle, snaga koja je u toku ovoga rata mogla da prebrodi sve teškoće, ta ista snaga i danas otvara oči svima onima koji treba da vide da se svaki pošten čovjek mora boriti protiv špekulanata i crnoberzijanaca i da takve čisti iz naše sredine.

Drugovi, ja bih ovim završio i izjavljujem da ću glasati za Ustav. (Aplauz).

Pretsednik: Lista današnjih govornika je iscrpna. Zaključujem današnju sednicu, a iduću zakazujem za sutra u 16 časova sa istim dnevnim redom: diskusija o nacrtu Ustava.

(Sednica je zaključena u 18,20 časova).

СКУПШТИНА НАРОДА

Седма редовна седница

(28 јануара 1946)

Почетак у 16,10 часова.

Претседавао председник Јосип Видмар.

Претседник: Отварам седми редовни састанак Скупштине народа Уставотворне скупштине. Молим друга секретара Јозу Миливојевића да прочита записник.

Секретар Јоза Миливојевић чита записник шесте редовне седнице од 21 јануара 1946 године.

Претседник: Има ли примедба на овај записник? (Нема). Пошто примедба нема, записник се прима.

Прелазимо на дневни ред: начелна дискусија о нацрту Устава. Први на листи пријављених говорника јесте др Милош Поповић.

Др Милош Ђ. Поповић (НР Србија): Другови и другарице народни посланици, као лекара и социјалног радника мене је највише интересовала у нацрту Устава одредба о социјалном старању и друштвеној заштити. Зато ћу ја бити слободан да о томе проговорим неколико речи, да подвучем нарочиту важности ових одредаба и закона који треба доцније да се на основи ових одредаба донесу.

Може се констатовати чињеница да раније ни у законодавству ни у уставима није било, или је било врло мало, одредаба којима се држава обавезивала да се стара о социјалном положају, о социјалном старању уопште. И тек у последње време, може бити тек половином прошлога века и у овом веку, почеле су државе да се интересују и да уносе у своје законе, а доцније и у уставе, извесне одредбе, тако да можемо данас да кажемо да постоје социјалне државе, да

постоје социјални устави, да постоји социјално законодавство. И, можемо да будемо задовољни, да будемо поносни што се и наша држава данас може с пуним правом назвати социјална држава, и да је ово сада један прави социјални устав.

Тиме је и наша држава узела на себе дужност социјалног старања, насупрот ономе што је раније у друштву брига око старања социјално слабијих људи, којима је била потребна помоћ, социјална помоћ, остављена доброј вољи, остављена милосрђу, остављена добровољним друштвима, да се она старају о сиротињи, о напуштеној деци, и о свима другима, тзв. социјално слабир, док се држава о томе није старала.

Да се дође дотле да држава прими на себе ту дужност, било је потребно да се развије једна социјална свест, свест о потреби за једним таквим стварањем.

У нашем Уставу, у параграфима 24, 26, 35, 36, као и у параграфу 20, говори се о социјалном старању и заштити рада.

Када говоримо о социјалном старању, допустите да објасним на кога се то социјално старање односи. Оно се данас односи на социјално слабије. Који су то социјално слабији чланови друштва? Једна би дефиниција била: социјално су слабији они чланови друштва који из разних узрока нису у стању да обезбеде себи потпуну егзистенцију. Кажем „из разних узрока“, јер углавном има две врсте таквих узрока. Једни су узроци по природи физички, узроци које сама природа условљава. То би били недорасли и стари, дакле узроци физиолошки, а друга група опет били би такозвани патолошки случајеви — болесни, болесни привремено и краће време, и хронично болесни, који дуго болују, или уопште онеспособљени за рад — инвалиди.

Једна група, дакле, социјално слабијих по узроцима чисто природним, било физиолошким било патолошким, било услед саме природе њиховог узраста, јесу деца и стари, болесни и инвалиди.

Друга група социјално слабијих из узрока економских, опет би се могла поделити на једне који, оскудни, не могу своју егзистенцију да обезбеде зато што немају посла, и друге зато што, иако имају посла, нису довољно награђени. Они су експлоатисани и због тога нису у стању да потпуно

обезбеде социјалну егзистенцију. То су социјално слабији о којима друштво треба да се брине.

И капиталистичко друштво постепено је преузимало бригу о социјално слабијим, али не из неке сентименталности, него просто зато што је често било у интересу самог капиталистичког друштва да се смањи оскудица, а тиме и незадовољство које би могло једнога дана да претставља и опасност по њихово друштво.

Између ових социјално слабијих можда би највише могло да се говори о детету. Дете свакако није способно да се само издржава, или ако би могло да се издржава, то би било најгоре и најирђе људско ругло, злоупотреба детета и дечје снаге. Пре него што пређем на важност детета, допустите ми да учиним сасвим кратко, још једну малу напомену да у људском друштву има углавном три фазе: младост, зрело доба и старост. Младост је припрема за рад, спремање за рад, зрело доба је кад човек у пуној снази даје и за себе и за друге, ствара, одужује се и задужује се, и најзад старост кад се човек враћа на оно што је био у детињству, где се његова радна способности постепено смањује. Људско друштво треба да се труди да младе спрема за посао и пуну способност, да она што дуже траје и да старост, односно делимична или потпуна неспособност што доцније дође. Све што би било противно овоме било би не на корист друштва него на његову штету. Ако дете умре пре него што постане зрео човек, пре него што се буде одужило за оно што је друштво за њега учинило, то је чист дефицит, и економски и национални дефицит. Исто тако ако један човек који треба да ради не само за себе већ и за оне који су неспособни, тј. и за децу и за старе и инвалиде и болесне, ако тај човек и његова привредна и радна способност не траје колико треба да се он одужи друштву, и то је један од дефицита.

Важност детета је и у томе да деца служе у обнови живља. Рачуна се да у породици треба да има бар троје деце која ће остати жива и постати људи. Ако се у једном народу нагалитет, рађање, у породици смањи испод три — ако буде само два или само једно дете просечно — може бити за сто или двеста година да такво друштво, та нација изумре. Тек три детета обезбеђују да се остане на истом нивоу и да се нација повећа. Ми срећом долазимо у ред оних

нација, на челу са Русијом, где је рађање деце, наталитет врло висок. И то нам обезбеђује напредак и умножавање.

Али, на жалост, поред те ванредно добре особине, наш народ стоји пред једном другом невољом, а то је велика смртност деце, што је доста умањило корист коју има наш народ од великог броја рађања. У последње време статистика показује да постоји једна тенденција да се чак смањује и број рађања. Ја нећу да улазим детаљно у статистику, јер то можемо наћи у свима нашим књигама.

Кад смо овако утврдили важност детета, његовог живота и његовог здравља, да се запитамо: на који начин најбоље може да се помогне социјално слабијима у нашој држави. Има више начина да им се може помоћи. Раније се помагало из чисто сентименталних разлога, путем милосрђа, преко цркве и добротворних друштава. Али све те мере, сва та помоћ била је недовољна, а од тога се правила и читава спекулација. — Хајде, да и ја учиним неко добро дело, па ће неко горе на небу признати и уписати у тефтер! — па су често и из користољубља вршена та добра дела. Али то није била социјална свест и дужност као што то данас схватамо кад хоћемо да помогнемо социјално слабима и оскуднима уопште.

Дакле, те мере могу да буде двојачке: превентивне мере, да не дође ни до смртности ни до малог броја рађања, ни до обољевања, ни до инвалидитета. Те се мере предузимају на разне начине. И свакако ће доћи да у законодавству буду предвиђене мере предохране, како би се један велики број тих невоља могао не само лечити, него предупредити. И медицина се данас више развила у том правцу да се могу предузимати све више мере да не дође до обољевања, да не дође до великог броја смртности.

Једна од тих мера заштите деце састоји се у заштити матере или заштити материнства. Како ћемо заштитити матер и материнство? Само тако ако заштитимо породицу, а под породицом ја разумем само онај брачни пар у коме има деце. Брачни пар који нема деце, који нема порода, није породица. Дакле, треба закон да помогне, да заштити породицу и на тај начин помоћи ћемо и децу посредним путем. Има у многим државама и таквих законодавних мера, према којима се држава меша, управо предвиђа који се бракови могу склопити а забрањује бракове болесних, ненормалних, душевно болесних и уопште болесних лица, јер из таквих бра-

кова рађају се слаба деца која се роде или мртва или слабо-
њава, или уопште не сазре и не дођу до зрелости и не постану
корисни чланови друштва, већ претстављају оптерећење, де-
фицит у друштвеном животу. Исте такве превентивне мере
налазимо и у нашем Уставу, а нарочито у члану 20. Тај члан
предвиђа заштиту рада, заштиту свих оних који раде, да
им рад не буде од штете по здравље, да не буде од штете
по живот.

Ми смо имали два напредна социјална закона. Имали
смо санитетски закон, који је 1879 године саставио и пред-
ложио др Владан Ђорђевић, и који је од тадашње Народне
скупштине, у којој је било 70% сељака, примљен једноду-
шно. Донесен је закон о оснивању санитетског фонда, из
кога је требало да се помаже подизање болница и да се,
уопште, обезбеде средства за издржавање санитетских уста-
нова. Тај санитетски закон од пре 65 година био је врло
напредан, врло модеран. Један други закон јесте закон о
радњама, који је наш друг и грађанин Јаша Продановић,
као министар привреде, донео и који је имао врло модерне
одредбе, које су требало нарочито да заштите привредни
подмладак.

Да се вратим опет деци. Ја мислим да треба да кажем
да су дечја страдања огромна. У историји се помињу два
велика страдања дечја. Помиње се страдање дечје у Витле-
јему, кад је 40.000 деце побијено, и још једно велико стра-
дање деце, то је дечји крсташки рат, кад је страдало на
100.000 деце. Али то су премалена страдања према оним
страдањима деце из прошлог светског рата, а из овога још
веће. Прошлог светског рата било је 200.000 ратне сирочади
која су морала бити помогнута. Ја не знам да ли имамо
тачне статистике колико је деце страдало у овоме рату и
колико је остало без родитеља. Раније су неки филантропи
хтели да назову XX век веком детета, а ја бих казао да се
XX век може пре назвати веком страдања детета, а не веком
помагања детета.

Иако су састављене разне повеље, разне декларације,
прокламовала се дужност друштва према деци, неколико го-
дина после тога избио је светски рат и насупрот свима тим
правима деца су остала обесправљена, била су изложена
сталним страдањима и уништењима. Изледа да је неприја-
тељ нарочито желео да нас сатре на тај начин што ће сатрти
наш подмладак. Окрутни непријатељ, чији је рад почивао

на насиљу, на лажи и на мржњи, видео је да ће нас најпре уништити на тај начин што ће нам упропастити омладину, што ће нам упропастити децу, поткопати ону животну пирамиду, која се замишља са основом од новорођене деце, а која постепено изумиру док се не дође до врха, на коме стоји неколико стогодишњака. Али та пирамида једнога дана може остати без чврстог ослоња, може бити поткопана, а она ће бити поткопана ако буде све више сужавана, ако губитак деце буде био све већи.

Што се тиче народног здравља, лечења, ту је тенденција, крајњи циљ, да се свакоме обезбеди бесплатно указивање лекарске помоћи, да се изврши потпуна социјализација целокупне лекарске помоћи. Ако она није могућа тренутно, треба да се тежи да се она постепено оствари. Ја могу да кажем и као лекар, иако данас не живим од праксе и одавно је не вршим, да ће и лекари, искрени, поштени лекари који нису трговци и шпекуланти — а, на жалост, и таквих има — врло радо пристати да се и њихов рад социјализује, као што се социјализовао рад учитеља, других службеника и инжењера који раде један општи државни посао. Интересантно је да је у Видовданском уставу била једна одредба да се свима сиромашним грађанима указује бесплатна лекарска помоћ. Ми знамо колико се то остварило и да је лекарска помоћ била приступачна, а исто тако лечење и лекови, само онима који су могли добро да плате. Сиротиња која није то могла, остајала је без икакве лекарске помоћи. То најбоље знају наши другови са села колико је било скупо и колико је било немогућно доћи до лекара и лекарске помоћи.

Што се тиче друге групе — „из узрока економских“, и ту може бити лека, само ако се друштво уреди тако да више не мора бити оскудних и сиротиње, већ да свако може, према својим способностима, учествовати у раду и имати могућности и средстава за своје издржавање. Шта бива са онима који су физички слабији? Они постају и економски слабији. И, обрнуто, они који су економски слабији постају физички слабији: болесни, инвалиди. На тај начин прави се један зачарани круг из кога може да се изађе једино на тај начин да се главни узрок отклони. Тај главни узрок је у неправичном економском и социјалном уређењу нашег друштва. Бољем и правичном тежимо, и, ако га нисмо још остварили, тврдо смо решени да га остваримо.

Ја бих хтео овде још да кажем колико је напора учињено у том правцу. Напор наше државе састојао се у врло великим материјалним жртвама које су учињене и које износе преко четири и по милијарде динара, колико је издато од ослобођења до данас за помоћ настрадалима, избеглицама и деци. Деци, која су била тренутно оскудна, дата је помоћ од 1.300.000.000.— динара. Само за помоћ деци наших бораца дато је 150.000.000.— динара. По подацима, које смо неки дан добили, има још 39.406 деце без оба родитеља. Све то треба прихватити и издржавати. Жртва фашизма има још 164.750, свега 204.156 деце. Буџет, само за Србију, за помоћ деци износи око 50 милиона динара.

Ја бих хтео да проговорим још и о селу и сељаштву. Другови, ја имам овде један докуменат који тешко оптужује и ставља на оптуженичку клупу цео прошли режим. Једног дана имао сам ту намеру да одржим предавање на Коларчевом универзитету: „Здравље и болести на селу“. То предавање боље би одговорило суштини предмета да се звало „Страдање и невоље села“. Ми смо ипак дали блажи назив. То предавање било је цензурирано — превученом црвеном оловком, а требало је да буде подвучено црвеном оловком. Овде се лепо види шта се није смело казати и какве се истине нису смеле казати у бившој Југославији. То указује на стање у коме се налазило наше село. Дакле, забрањивало се да се обичне констатације кажу. То није дуго, и ја мислим да ће вас интересовати.

Мени лично после тога забрањено је било да никакво предавање не смем више држати; мотивација је била „да др Поповић шири комунизам“. А Љотић ме је, поред осталих, у своме листу неколико пута оптуживао да смо ми интелектуалци кривци а не омладина. Један од тих цензурираних ставова гласи:

„Пре него што се упознамо са другим важним статистичким подацима који нам могу дати бар приближну слику стања нашег села, морамо да нагласимо да у нашој јавности постоје две слике села. Једно „наше село убаво“, село како га претстављају у лепој књижевности, село Јанка Веселиновића, село идилично, село задовољно, распевањо, село слично селу које се претставља у извесној званичној литератури намењеној иностранству и изложбама са одабраним и живописним народним костимима (сад поглавито музејским) и кућама као нека врста Потемкинових села.“

„Упркос овога идеализованог стања постоји, на жалост, и друго истинско, живо, запуштено и нефалсификовано село са свима својим невољама и недостацима, као што ћете га видети из података које будемо изнели. Да видимо колико тај сељак има земље. По званичним подацима у Југославији има у округлим бројевима 24 милиона хектара обрадивог земљишта са приходом од 5 милијарди динара. Ако има 80% земљорадника, значи да би на сваког члана породице дошло по два хектара обрадиве земље или ако једно домаћинство има просечно 5 чланова, онда би на свако домаћинство долазило 10 хектара земље. Приход од једног хектара бруто је 1000 до 1200 динара. Међутим, чист приход по одбику свих трошкова и терета износи око 300 динара, рачунајући ту и његову надницу по багателној цени од 5 до 10 динара. Значи, да би једно домаћинство у најбољем случају могло имати од земље чистог прихода 3.000 динара годишње или на сваког члана по 600 динара, односно дневно по 2 динара.“

„Међутим, подела земље и прихода је сасвим друкчија. Мање од 1½ хектара има 69% поседника (домаћинства), од 1½ до 5 хектара има 13,40%, од 5 до 7 хектара има 3,2%, а преко 10 хектара земље има само 2,9%“.

„Другим речима, 97% од целокупног броја поседника је са поседом испод 10 хектара. Они имају укупно 49,2% од све обрадиве земље, док у чистом приходу учествују само на 45%. Друга половина обрадиве земље и већа половина прихода припада поседницима који сачињавају непуних 3% од свих сопственика земље. Значи да целокупно наше сеоско становништво има просечно 1 хектар земље на једно лице, а чист приход износи на домаћинство 1500.— динара, од кога има да се издржава 5 чланова породице, значи на једног члана непуних 300 динара годишње или мање него један динар дневно.“

„Ако се томе дода да су сељачки дугови доскора износили 7 милијарди динара, то на сваког члана сељачке породице долази 583 динара, што значи да би цео чист приход од земље таман био довољан да се плати само интерес на тај дуг.“

Претседник: Ја мислим да је то далеко од наше дискусије и молим да то даље не читате.

Др Милош Поповић (наставља): Ја сам хтео да прочитам и да кажем колика је разлика између стања које је било, а колика ће разлика тек бити кад се изврши аграрна ре-

форма, јер онда неће бити оваква сразмера у подели поседа. Ја ово нисам говорио да вам одузмем време него да образложим и да оцртам прилике какве су онда биле, те да сви чланови овога дома буду упознати са тим.

Ја ћу да завршим свој говор не изневши може бити у потпуности све ове податке које сам желео изнети, са изјавом да гласам у начелу за овај пројекат Устава, са надом да ће тачно и савесно спровођење законских одредаба које се буду донеле, пружити нашим народима општу безбедност, слободу, мир, напредак и бољитак у сваком погледу.

Претседник: Реч има народни посланик Божидар Масларић.

Божидар Масларић (НР Хрватска): Другови народни посланици, сва дискусија која је вођена око нацрта Устава у нашој земљи показује да је наш народ озбиљно схватио од кавог је значаја Устав за наш народ, за тековине његове народноослободилачке борбе, и за његов даљи развитак. Огромно учешће народа у тој свенародној дискусији показало је да је наш народ прихватио овај Устав. Нацрт Устава претрпео је, у току дискусије, многе измене. Вероватно ће бити измена и у овој нашој дискусији. Али све те промене не мењају у суштини Устав, јер није било у тој дискусији отступања од првобитне основне линије законодавца. Све измене говоре само о усавршавању Устава, о његовом дотеривању и прецизирању. То све говори о развитку нашег живота, о огромној стваралачкој снази наших народа.

Из промена које су настале у нашем друштвеном животу, да су на власт дошле радне масе града и села, да су решавајућа средства за производњу у рукама радног народа, произлази да ће и благостање широких народних маса из дана у дан расти. То не значи да ће после изгласавања Устава потећи по нашој земљи одмах мед и млеко, а плодови обрасти кобасицама. Шароликост нашег економског сектора говори да ће у привредној обнови, у нашој планској привреди бити такмичења и да ће у тој утакмици победити онај ко буде напреднији и прогресивнији.

Благостање наших народа раšће, јер су углавном усклађени продукциони односи и продукционе снаге у нашој земљи. Иако су продукциони односи углавном усклађени, то још никако не значи да су они сасвим усклађени, тј. да неће бити шкрипања у нашем привредном животу. И у самом државном и задружном сектору, за који многи веле да је наш,

биће људи који се неће мирити с новим стањем и покушаваће да на привредном пољу ометају тековине наше народноослободилачке борбе. Ти људи покушаваће да точак историје окрену назад. То су људи старог режима и кова, људи предатне Југославије, којима ће помагати остаци реакције у земљи и сви реакционари не само из таквих земаља као што је Франкова Шпанија, где су се сакупили сви бродоломници из побеђених фашистичких земаља, већ и реакција из савезничких земаља. Зато на тим секторима треба појачати будност широких радних маса, подизати нашу квалификованост да се битка добије и на економском пољу.

Основни извор наших будућих тешкоћа представља приватни сектор. Наше државно уређење признало је приватни сектор не из разлога демагогије или камуфлаже. Тај приватни сектор помогао је нашу ослободилачку борбу. Он је својом борбом и заслужио наше признање. Али огроман део приватног сектора, нарочито ситног карактера, који је био под окупатором, сачувао је себе благодарећи борби коју је водио приватни сектор на ослобођеној територији против фашизма. Тај приватни сектор који смо ми ослободили неће да се мири са новим стањем, он продужава стару политику предатног и окупационог режима. Ми смо сведоци таквих појава, да један мали произвођач, на пример погачар у Београду, зарађује несавесним радом по 20.000 до 30.000 динара месечно, док су плате државног намештеника и радника по предузећима десет пута мање. Том приватном сектору, који ће несавесним радом и бездушном експлоатацијом продужавати стари занат, а покривати се уставним одредбама, удариће наша народна власт по прстима, јер је он извор црноберзијанства, спекулације и других недаћа у нашој земљи. Наша земља, по свој економској структури, претставља ситнобуржоаску земљу. Наука је доказала да ситна робна производња рађа капитализам, а капитализам је, у свом данашњем стадију империјализма, извор фашизма и реакције. Зато носиоци ситне робне производње треба да схвате нови дух времена и да се старим путем не може ићи, јер се он показао као врло рђав. Парола приватног сектора на овој етапи нашег развитка треба да буде: „живи и поштено ради, али дај и другоме да живи“. У противном случају народни гнев брисаће га с лица земље.

Благостање наших народа рашће и због тога, што су радничкој класи, једино прогресивној класи у савременом

друштву, разvezane њене стваралачке снаге и створени услови за њен благородни рад. Познато је какав је огroman и благородни посао извршила радничка класа у ослобођењу наше земље и то под врло тешким условима. Радничка класа имала је у почетку наше ослободилачке борбе само две полуге против окупатора и националних издајница: Комунистичку партију Југославије и Савез комунистичке омладине Југославије. Са тим снагама радничка класа могла је да окупи око себе основне масе сељаштва свих наших народа и све њихове прогресивне снаге. Она је то могла учинити благодарећи правилној политичкој линији КПЈ. Данас су могућности за стваралачки рад радничке класе много шире и повољније. Радничка класа употребиће данас у обнови наше земље све своје помоћне трансмисије: синдикате, разне задруге, спортска и културно-просветна друштва итд. и ефекат њезин ће бити још јачи. Још тешње ће се повезати радничка класа са својим савезником сељаштвом, радном интелигенцијом и повести их у бој за бољи и срећнији живот.

Положај сељаштва такође се у основи изменио. Сељак који је годинама уздисао за земљом, добија земљу у своје руке, али добијена земља у Титовој Републици обрађиваће се лакше. Наша пољопривреда постепено ће се машинизирати, задруге ће помагати сељаку и наш ће сељак да заживи новим животом. Нестаће тешког сељачког живота.

Нашој радној интелигенцији осигуран је не само живот већ и духовни развитак. Наука и уметност неће више бити привилегија само једне класе. Наша млада држава омогућиће свима природним талентима развитак, стваралаштво народа доћи ће до пуног изражаја. Наука, уметност и култура постаће својина целог нашег народа.

Рад, на који се некад гледало као на срамоту и био проклетство у старој Југославији, добија у нашој држави почасно место. Рад неће више бити само средство за живот, већ он постаје врлина. Тиме што се мења садржај многих старих ствари и појмова, мењаће се и сам наш човек; он ће постати још племенитији и благороднији.

Сама међународна ситуација, створена нашом победом над фашизмом, врло повољно делује у правцу развитка наших народа и наше земље. Наша млада држава поправила је многе рђаве ствари старих реакционарних режима. Са многим државама уредили смо нормалне дипломатске од-

носе. Са многим државама склопљени су — и склапају се — трговачки уговори. То значи да наша држава и на међународној арени осваја оно место које је имала у народноослободилачкој борби поробљених народа. Изграђујући своје државно и друштвено уређење, ми показујемо бившим поробљеним народима пут којим треба да пођу да се не би повратило старо, које би народе повукло опет у још страшнији рат него прошли. Наши народи, у изградњи свог живота, имају ослонац у свим слободољубивим демократским народима и на првом месту у великом совјетском народу, који нас је у овој борби помагао. С консолидацијом нашег унутрашњег живота ми ћемо допринети свој обол за дело мира, за чим жуде милионске масе радног народа широм целе земљине кугле. Наша млада држава својим уређењем и политиком претставља врло важан фактор мира у послератном периоду и радиће на учвршћивању велике коалиције Совјетског Савеза, Енглеске и Америке.

Наша земља изашла је из овог рата увећана иако још нису дефинитивно одређене њене границе. Своју слободу, коју врло ценимо и бранимо, ми смо платили обилно проливеном својом крвљу. Али ми нисмо заборавили ни своју браћу која још нису ослобођена. Та наша браћа траже уједињење са својом матицом. Наш нови Устав оставља тој браћи отворена врата. Ми на своју крвну браћу никада нећемо заборавити. Ми ћемо уложити све снаге да се сви они нађу под нашим заједничким кровом, а за оне који, услед других околности, не буду те среће, тражимо да добију у другим државама сва она права која уживају националне мањине у нашој земљи.

Наш је народ за време ослободилачке борбе стекао у другим земљама много пријатеља. Наш ће народ својим демократским Уставом стећи у иностранству још више пријатеља међу радним масама града и села. Али о нашој народној власти шириће се у неким државама многе лажи и клевете, јер на њеном челу стоје радне масе града и села, што код њих није случај. Али та кампања даће нашем народу још више потстрека у обнови и изградњи наше измучене и напављене земље и окупиће широке радне масе око своје народне власти и друга Тита. Без обзира на то, научени на тепшкоће, наши народи наставиће свој пут под руководством друга Тита у изградњи наше народне демократије, а свим реакционарима биће један одговор: „Иш, не праши!“

Из свих демократских захтева које садржава наш нацрт Устава, ја ћу у начелу гласати за. (Буран аплауз).

Претседник: Реч има народни посланик Нафи Сулејмановски.

Нафи Сулејмановски (НР Македонија): Другови и другарице народни претставници, говорим вам у име албанске мањине у Македонији. Ова мањина била је у прошлости, тј. у краљевској Југославији стављена у опасност да буде уништена. Она није имала никаквих националних, социјалних ни културних права. Место школа и других културних установа имала је жандармериске станице. Свако национално осећање било је кундацима угушивано. Један Албанац није смео себе да назове Албанцем. Он је и економски био експлоатисан. Аграном реформом било му је одузето и последње парче хлеба, остављена му је била само тестера или канта да продаје бозу и лимуну.

Албанска мањина у Македонији, која је састављена од сиромашних сељака и радника, с одушевљењем је дочекала нацрт Устава, који остварује напоре народноослободилачке борбе.

Оствариће се снови најбољих синова Албанаца—Македонаца и свих народа Југославије, они снови за које су се борили.

Данас албанска мањина у Македонији, у Југославији, ужива сва права: има школе на свом матерњем језику, има услова и даје јој се могућност да се политички, културно и просветно развија и слободно говори на свом језику. Свесна је да јој ова права осигуравају резултати четворогодишње борбе против фашизма. Она је то доказала и на изборима када је стопроцентно изашла и стопроцентно гласала за Народни фронт.

Албанска мањина, као и сви народи Југославије, још у првим данима борбе против фашизма, активно је узела учешћа и то у борбама на Дебру, Кичеву, Струги, Козјаку, а после ослобођења Македоније, заједно са осталима, учествовала је у борбама за ослобођење Травника, Винковаца, Ђакова, Славонске Пожеге итд.

А данас, када се Југославија налази у периоду изградње, албанска мањина учествује, као сви њени народи, активно у њеној изградњи.

Као претставник те мањине, а као добар фронтовац, изјављујем да ћу гласати у потпуности за нацрт Устава.

Претседник: Реч има народни посланик Петар Комненић.

Петар Комненић (НР Црна Гора): Другови и другарице народни посланици, ми смо запамтили двије Југославије: стару и нову. Стара Југославија настала је под условима једног империјалистичког рата. Природно је што је она остала вјерна и досједна слика оних који су је стварали. Она је творевина мировних конференција за зеленим столом, иако су наши народи и у томе рату пролили крв за идеале тога историског дела.

По свршетку Првог свјетског рата у ту вјештачку версајску творевину ушли су народи данашње нове Југославије, ушли су немајући прилике да изразе своју вољу. Устав који је оформио и дао оквир версајској Југославији, познат под именом Видовдански устав, својим реакционарним одредбама био је, разумије се, вјерна слика ондашње и онакве Југославије, каквом су је њени творци и замислили. Видовдански устав био је заправо гробница свих родољубивих тежњи оног историског времена. Видовдански устав и Закон о заштити државе били су више година оштре мере реакције. После укидања Видовданског устава и доношења још накараднијег октроисаног устава 1931 године те су се мјере још више заостриле и кочиле сваку напредну мисао. Настojало се да се задржи прогрес наших народа, стављајући ван закона најоданије и највјерније њихове синове. Версајска Југославија доживјела је оно што је морала доживјети и што је историски условљено било да доживи, доживјела је у априлу 1941 године срамотну капитулацију.

Али оно што је здраво, што је напредно, што је прогресивно и што је борбено било у Југославији, није се заплашило капитулацијом, није устукнуло, није изгубило вјеру, није изгубило наду, није узело ћебе преко врата да бјежи из земље или да пође под скут окупатора и целата наших народа.

Срећа је за наше народе у тим тешким и критичним временима што је постојала борбена и херојска Комунистичка партија, која се није ни за тренутак поколебала ни посумњала, није ни помислила да напусти свој народ. Она је остала ту, остала је са народом, схватила је ситуацију и, на челу са другом Титом, окупила око себе све родољубиве елементе, најборбеније и најоданије синове наших народа, одане и прожете народним традицијама. И тако, другови, у јулу 1949 године почиње организовани Народноослободи-

лачки покрет, покрет који је растао, може се рећи, под условима под којим се развијао, циновском снагом. Да је он тако растао, да је он тако јачао, свједочи да су наши народи способни да заузму у историји оно мјесто које доликује народима слободним, народима са традицијом, народима са историском прошлошћу и народима са свијетлим и лијепим перспективама будућности, као што их имају наши народи.

Ја се нећу задржавати на развоју и на успонима у нашој четворогодишњој борби. Вама је свима то познато, и ја не мислим да будем дуг. Као највиша тековина, као форма која уобличава све тековине наше народноослободилачке борбе, јесте предлог Устава, о коме ми дискутујемо у овоме дому. Предлог Устава обухватио је цјелокупан живот наших народа. Обухватио га је потпуно, обухватио га је логично, обухватио га је правилно, обухватио га је онако како су наши народи и заслужили.

У првом дијелу Устава говори се о основним начелима и ми ту имамо неколико глава, имамо их пет. У првој глави говори се о форми наше државе, о њеном имену и облику. Наша је држава у овом предлогу Устава добила назив Федеративна Народна Република Југославија. Федеративна, што значи савезна држава, за разлику од савеза држава федерација, за разлику од конфедерације. Има то свога историског значаја. На тај начин и најправилније се рјешавају извјесна питања и извјесни замршени односи који су постојали кроз историју нашег народа и које је реакција знала често да користи. И поједини режими бивше Југославије, они који су потпиривали шовинизам, и српски и хрватски, исто тако знали су то да користе за себе. Оваквим рјешењем најлегалније је било ријешено питање Срба, Хрвата, Македонаца итд.

Наша држава је народна, демократска република, она се разликује од осталих типова република које ми познајемо из историје и из садашњости. Она није тип старих република какве су биле, рецимо, античке републике, које су почивале на ропству. Она није истоветна ни са либералистичко-грађанским републикама типа Треће француске републике. То су опет републике где главну улогу, главни утицај у власти има богата класа људи, давкле класа новчара, капиталиста итд. Наша је Република народна, у правом смислу народна, демократска, истински демократска, зато што у нашој Републици народ има сва права, зато што у нашој Републици, за разлику од либерално-грађанских република.

грађани нису само једнаки пред законима него су створене смернице да се и економски изнивиљу друштвене класе, да не би једна другу могле експлоатисати и искоришћавати, што је нарочито предвиђено у глави четвртој нацрта где се говори о друштвеном и економском уређењу. Илузорна би била та демократија кад нашим Уставом не бисмо ограничили развитак појединих класа на штету других. Наш пројект Устава се постарао, заправо творци нашег пројекта Устава су се постарали, иако је наша Република задржала и даље тип капиталистичке републике, да се створе границе богаћења, захваљујући привредној структури, делећи према садашњој стварности привреду на три сектора: државни, задружни и приватни. Државни сектор, ма да је о томе више пута говорено, од огромног је значаја, од огромне важности за правилан развој нашег привредног живота, за контролисање наше привреде, за балансирање, за расподјелу, за одређивање мјера да се не би на једној страни преливало, а на другој гладовало и оскудијевало.

Ја ћу, другови, завршити ријечима: тековине наше народноослободилачке борбе су објективирани у овом нацрту Устава, реализовани су чак и снови наших напредних појединаца или група из прошлости и остварене су тежње, мисли и жеље хиљада и хиљада наших палих другова. Мислим да ћемо се најбоље одужити њиховој завјетној мисли за коју су они дали своје животе, ако гласамо за овај нацрт Устава. (Одобравање).

Претседник: Реч има народни посланик Али Шукриа.

Али Шукриа (АО Космет — НР Србија): Другови и другарице, пошто једна огромна већина другова у Народној скупштини не разуме шиптарски, говорићу на српском језику.

Становништво Косова и Метохије примило је са задовољством нацрт Устава и на великом броју конференција постављена су разна питања, дискутовано је о њему тако да је становништво потпуно упознато са њим. На проведеним изборима показало се да су шиптарске масе у огромној својој већини учествовале на изборима и својим гласањем за кандидате Народног фронта најбоље изразиле да хоће нову Југославију и да не желе повратак на старо, да хоће братство и равноправност, да хоће нову Титову Југославију и лепшу будућност. Баш то што су Шиптари масовно учествовали на изборима и примили нацрт Устава показује да су шиптарске

маса дубоко заинтересоване за нови, бољи живот свих народа Југославије, па и свој.

Шиптарске масе су се и кроз праксу увериле да су постале фактор који одлучује о својој судбини, као што одлучују, заједно са свима осталим народима Југославије, о заједничкој судбини свих. Због тога је овај нацрт Устава Шиптарима постао исто онолико близак и разумљив колико и осталим народима Југославије.

Другови, будући да нацрт Устава јасно изражава постојеће друштвено стање у нашој земљи, то значи да тај нацрт оцртава уједно и положај и однос Шиптара у нашој новој Југославији. Данас се национални и политички положај Шиптара, као и економски и социјални положај шиптарских маса на Космету, дубоко разликује од положаја националних мањина у старој Југославији. Та чињеница не тиче се само шиптарских маса него и осталих народа у Југославији. Према ранијим уставима старе Југославије, ми смо могли читати имена и Срба и Хрвата и Словенаца, али тамо се нису могла наћи имена народа као што су црногорски и македонски народ. Могли смо тамо читати и за Јужну Србију, али не за македонски народ, нити област Косова и Метохије.

Ето, из таквог националног положаја Шиптара, у коме су били подвргнути тешком угњетавању, произлази и њихов економски положај, који је најјасније изражен у оној економској политици која је спровођена према њима. А она се у основи састојала у спровођењу аграрне реформе на Косову и Метохији, која је довела шиптарске масе на Косову и Метохији пред рат до просјачког штапа. Тако спровођена аграрна политика на Косову и Метохији гурнула је шиптарске масе у такав положај да су биле доведене до тога да траже излаза у исељавању било у Турску или где друго. Таква политика на економском пољу, таква аграрна политика имала је одраза у читавом националном животу Шиптара а нарочито у културном погледу. Без икаквих школа, без икаквих услова за развитак своје националне културе на свом сопственом језику, шиптарске масе коначно су дошле у положај да су биле подвргнуте не само националном угњетавању и културној заосталости, него директно и физичком истребљењу.

Благодарећи народноослободилачкој борби и учешћу у њој широких народних маса свих народа Југославије, па и становништва Косова и Метохије, данас је положај и Шип-

тара, и Срба и Црногораца на Косову и Метохији постао савним друкчији. Он се дубоко разликује од ранијег, јер су сада и Шиптари, и Срби и Црногорци Косова и Метохије равноправни чланови нове Федеративне Народне Републике Југославије.

Косово и Метохија постоји данас као аутономна област. То значи да је становништву Косова и Метохије пружена широка могућност националног, културног и економског развоја. Једно од таквих корених питања која се данас на Косову и Метохији решавају, јесте питање о коме говори члан 19 нашег Устава, питање аграрне реформе. На Косову и Метохији данас се спроводи аграрна реформа и решењем аграрног питања дубоко ће се променити положај широких радних сељачких маса, створиће се могућност за њихов брзи економски развој и благостање.

Сама чињеница да шиптарске масе на Косову и Метохији учествују у бирању народне власти, почевши од месних одбора па до претставника у Народној скупштини, непобитан је доказ да шиптарске масе уживају сва права као остали народи, и да им та права нико неће истргнути из руку. Оне су осетиле да су коначно изједначене у погледу својих права са осталим народима Југославије. Данас шиптарске масе имају могућност свог културног развоја на свом националном језику, а то значи могућност да они не заостају, него да и они могу да нашој великој заједници допринесу према својим могућностима.

У Уставу члан 24 говори о равноправности жена и ја хоћу, са овога места, да изјавим да такво решење, односно тако постављено питање за Шиптарке на Косову и Метохији има историски значај, претставља читав револуционарни преокрет у њиховом животу. Шиптарске жене су, такође, у истом броју као и мушкарци узеле учешћа на изборима, гласале за кандидате Народног фронта, гласале су за друга Тита са уверењем да је њихов живот постао друкчији и да ће у будућности бити срећан. Промена положаја жене на Косову и Метохији игра огромну улогу и играће у будућности кроз многе форме политичког и културног рада који ће се развијати и код нас. Шиптарка ће постати жена која ће моћи да узме учешћа у нашем јавном животу, као све остале жене народа Југославије.

И питање брака, о коме се говори у чл. 26, од великог је значаја за нашу област. Вероватно многим друговима по-

сланицима познато је какви су услови склапања брачних односа на Косову и Метохији, и да још постоји могућност куповања жена, да на селу тај стари обичај остаје и даље. И овакво решење питања брака, који постаје ствар државе, јесте једина могућност да се онемогући куповање и продаја жена као робља. Само на овај начин положај жене и склапање брака и у нашој области престаће да буде и ствар реакционарних обичаја, већ ствар општег интереса.

На крају, другови, из свих тих чињеница које говоре о прошлом и садашњем животу становништва на Косову и Метохији, а нарочито шиптарског, произлази да нацрт јасно показује да ће Устав створити перспективе и за становништво Косова и Метохије да крене напред, да иде раме уз раме са свима осталим суседним народима и осталим народима Југославије у изградњи своје срећније будућности.

Ето, зато ја, као народни посланик са Косова и Метохије и као Шиптар, гласам за овај Устав. (Аплауз).

Претседник: Одређујем кратак одмор.

(После одмора)

Претседник: Настављамо рад. За реч се пријавио народни посланик друг Пал Шоти.

Пал Шоти (АП Војводина — НР Србија): Пошто овде, вероватно, нико не зна мађарски, ја ћу говорити на српском језику. Сви знамо да Војводина обилује националним шаренилом. Поред словенских народа данас највећу групу националних мањина чине Мађари. Велики део Мађара у Војводини је сиротиња, то су углавном беземљаци, сироти сеоски надничари.

Реакционарне владе старе Југославије, а пре тога Аустроугарске, па и Хортијеве Мађарске, увек су спроводиле једну те исту политику, а то је стара опробана политика: завади па владај. Увек је хушкан један народ против другог, да би из тога трећи извукао корист. Реакционарна стара Југославија корумпирала је и поткупљивала је врхове мађарске реакције у Војводини и преко њих тровала широке слојеве мађарског народа. Ово је први пут у историји наших земаља да истински народни синови буду заступљени у овом високом дому. Понекад је и за време старе Југославије био понеки, да га назовемо Мађар, али то није био

Мађар, син мађарског беземљаша, него су то биле продане душе, адвокати и разни шпекуланти.

Као што сам рекао, и стара Југославија је хушкала Мађаре на Србе, а Србе на Мађаре, а ту политику хушкања једног народа против другог, јасно је, помагала је и мађарска реакција из Мађарске. И мађарске реакционарне силе распиривале су шовинизам, шириле идеју ревизионизма, проширења граница.

По окупацији, Мађарска је, као што знамо, учествовала у поробљавању наше земље, учествовала у раскомадавању наше државе. По окупацији, Хортијеве разбојничке банде чиниле су невиђена зверства, као што се могло и очекивати. Настао је покољ словенских народа у Бачкој, стварани су концентрациони логори, пуњили родољубима и логоре и тамнице. Вешала су прорадила углавном за словенски народ, који се бунио против те окупације, а богами и сваки Мађар који је дигао глас протеста, доживео је исту судбину.

Оно што су мађарски ревизионисти, мађарски реакционари, говорили мађарској мањини у Бачкој, наравно нису испунили, нити је мађарска сиротиња добила нека права, нити је мађарска сиротиња дошла до посла. Баш напротив, Хортијеви властодршци, који су прогонили добровољце старе Југославије са њихових насељеничких посела по Бачкој, ти Хортијеви целати, прогањајући добровољце, земљу нису давали сиротињи мађарској него су је враћали старим мађарским и разним другим великопоседницима.

Све је то, читава та политика Хортијеве Мађарске ишла на то да што више завади народе по Бачкој.

Наша ослободилачка војска дошла је, наравно, не као осветник над мађарским народом, него као ослободитељ и осветник над онима који су учествовали у зверствима, који су се окупљали око Хортијеве банде. Наша ослободилачка војска дошла је са идејом братства и јединства, која је у крајевима где се наш народ од почетка ослободилачке борбе руководио идејом братства и јединства била већ остварена. Велики, поштени део мађарског народа дочекао је и нашу војску и славну Црвену армију као ослободиоце. Стотине и хиљаде придружиле су се нашој ослободилачкој војсци да макар у задњем часу узму учешћа у нашој ослободилачкој борби. У позадини су исто тако стотине и стотине радних руку радиле на обнови.

То је, као што кажем, радио поштени део мађарског народа. Али није тако радила мађарска реакција. У прво време су се реакционари, збуњени, мало притајили. Један велики део мађарских реакционара побегао је испред наше војске, а онај који је остао, притајио се, да би, како се каже, мало опипао пулс. Видећи либералност наших органа власти, реакција се почела реорганизовати. Одмах се повезала са реакцијом у Мађарској, повезала се са великопоседницима, грофовима, баронима, који су се ушанчили у тзв. партију малих поседника и уз њихову помоћ почели да спроводе своју стару работу, борбу против братства и јединства, акцију за распиривање шовинизма, акцију за ширење ревизионизма, акцију за организовање црноберзијанске и саботерске акције.

Колико су имали успеха у своме раду јасно су показали избори. За време избора мађарска реакција је успела да известан део мађарског народа заведе разним својим паролма. Касније, после избора, спровођењем закона нове наше Југославије, борба против ратних богаташа, кажњавање црноберзијанаца и спровођење аграрне реформе, све је то допринело да су широке масе мађарског народа почеле да увиђају да у Југославији има места за њих и да једино борбом против своје властите реакције могу стећи поверење нове Југославије.

Спровођењем аграрне реформе у живот јасно се већ данас види да мађарска сиротиња хоће, богами, да се завади са својим поседницима. Мађарска сиротиња је баш најжешћа кад треба да се одузме земља од мађарских велепоседника.

Што се тиче Устава и дискусије о нацрту Устава, ту су и мађарске масе, као и сви други наши народи, узеле видног учешћа. Широки слојеви мађарског народа већ су на конференцијама гласали за тај Устав. Гласали су из много разлога а понајвише због тога што се јасно из Устава види да ће све мањине у Југославији, па и мађарска, уживати иста права као и сви други народи. Равноправност националних мањина загарантовао је Устав, загарантовао је и употребу властитог језика као и културни развитак националних мањина. Поздравили су Устав још и због тога што се њиме гарантује учешће свих народа и националних мањина у државном апарату, а понајвише што је сад Уставом остварен онај сан беземљаша да земља пређе у руке оних који је обрађују.

Што се тиче наше равноправности, сви ми констатујемо да је Устав, уствари, озакоњење чињеничног стања. Равноправност мађарског народа у Југославији није само на папиру, она већ данас постоји и огледа се на сваком кораку. Широки мађарски слојеви у селима учествују равноправно у народним властима. Стотине и стотине школа и гимназија на мађарском језику потпуни су доказ мађарске равноправности. Слобода употребе сопственог језика доказ је да је мађарска мањина саставни део народа Југославије.

То сам хтео да кажем због тога што се и у другим земљама на папиру говори о некој равноправности. Међутим, ми видимо у чему се у Мађарској састоји равноправност словенских мањина са владајућом нацијом. Равноправност остаје само на папиру. Нити има слободе употребе језика, нити слободног културног развитка нити мањинских школа. Ту и такву данашњу политику у Мађарској уствари спроводе реакционарне клике мађарског народа, велепоседници, индустријалци, барони и грофови, исти они који су водили политику и пре окупације наше земље и који данас говоре о праведним границама. То су ти исти који су нас 1941 године онако мучки напали.

Као што сам већ рекао, на конференцијама на којима се претресао Устав, широки слојеви мађарског народа већ су гласали за Устав. И ја ћу као посланик Фронта исто тако гласати за Устав. (Аплауз).

Претседник: Реч има народни посланик Драгутин Саили.

Драгутин Саили (НР Хрватска): Другови и другарице народни посланици, у безброј састанака и дискусија о нацрту Устава широм наше земље, најшири слојеви народа узели су учешћа и давали приједлоге за надопуну или измену неких чланова Устава.

Чланови Уставотворног одбора Скупштине народа, како се види из извјештаја извјестиоца друга Хрнчевића, озбиљно су и савјесно студирали приједлоге, који су одговарали духу демократије и учвршћењу тековина наше борбе, и унашали их у Устав, док су оне приједлоге који нису одговарали духу нашег времена и наше борбе, као што је правилно објаснио друг Ђилас, одбили, са чиме смо се сви ми сложили.

Ја бих се са неколико ријечи осврнуо на однос централних органа власти према републиканским.

Кратка прошлост старе Југославије — мислим кратка у историји збивања, а дуга и мукотрпна за многе коју су је проживљавали — показала је да је Видовдански устав био израз крутог централизма, који је давао могућност најгрубљег потлачивања и гушења националних слобода народа Југославије. А том могућношћу служили су се обилно сви протународни режими. Двор и реакционарна клика око њега вријеђале су националне осјећаје појединих народа Југославије. И читав систем старе Југославије био је уперен против равноправности њених народа.

У новој Југославији било је нужно правилно поставити однос у федеративној држави између савезних власти и републиканских. Тај однос ваљало је уредити тако, да, с једне стране, буде гарантирана независност државе и поредак установљен у читавој држави, а с друге стране — да буде гарантирана сувереност појединих народних република и непосредно учешће народа у вршењу власти и одлучивању о народним потребама. То питање има рјешење у форми организације државе. Наш Устав је то питање ријешио правилном организацијом односа савезних и републиканских власти.

У чему се то одражава?

У члану 9 нашег Устава каже се: „Сувереност народних република у саставу Федеративне Народне Републике Југославије ограничена је само правима која су овим Уставом дана Федеративној Народној Републици Југославији.”

Истина, ту се каже да је сувереност ограничена само правима која су дата Федеративној Народној Републици Југославији, но, ако погледамо члан 6, гдје се међу осталим каже: „Народ остварује своју власт преко слободно изабраних претставничких органа државне власти, народних одбора, који су, од месних народних одбора до скупштине народних република и Народне скупштине ФНРЈ, настали и развили се у народно-ослободилачкој борби против фашизма и реакције и који су темељна тековина те борбе” — тад видимо да је то народна власт. Власт која је преко слободних избора израсла, почам од најмањих сеоских и рејонских народних одбора до Народне скупштине ФНРЈ.

Искуство које смо већ досад стекли у практичном раду доказало је да су народни одбори самостални, да самостално рјешавају свакодневне мјесне проблеме. Виши народни одбори бдију над тим да мјесни народни одбори

врше своје послове у складу с опћедржавним планом. Они су дужни да ниже одборе помажу у рјешавању свих питања. С друге стране, виши народни одбори не би могли без нижих спроводити своје планове и активизирати народне масе у њиховом провођењу.

Као што ће скупштине народних република координирати рад нижих органа власти републике, исто тако ће Скупштина ФНРЈ координирати рад народних одбора република. Тиме Устав гарантира сувереност народа. Однос централних према нижим органима власти нема карактер подређености. У чл. 44 одређена је надлежност ФНРЈ.

Међу осталим: „претстављање ФНРЈ у међународним односима”.

Јасно је да свака република не може водити засебну политику према вани. Ту треба централно руководство у којем су опет претстављени сви народи Југославије, како у Народној скупштини ФНРЈ, тако у њеном Претсједиштву, као и у свакој влади.

Само централно руководство може да има правилну контролу трговинских односа и склапања уговора са иностранством.

Да се осигура изградња земље, независност државе и слобода свих њених народа, потребно је да народна обрана и државна безбједност буду централизоване како обзиром према вани, тако исто и у самој земљи.

Што се тиче привреде, треба имати у виду привреду од опћедржавног значаја као и привреду републиканског значаја. Природно је да ће централни органи руководити привредном дјелатношћу од опћедржавног значаја, а с друге стране давати пуну иницијативу и подршку народним републикама у развијању њихове властите привредне дјелатности. Ми се налазимо у изградњи наше народне привреде. За то је потребан опћедржавни привредни план, који ће искључити сваку анархичност у привредној обнови. Природно је да ће централни органи одређивати опћи привредни план, а републикански у оквиру опћег плана свој привредни план.

Савезни буџет, одобравање опћедржавног буџета, новчани и кредитни систем, државни монополи, старање о ратним инвалидима, финансиска, индустриска, рударска, трговачка, шумска и пољопривредна предузећа опћедржавног значаја, контрола спровођења савезних закона, законодав-

ство о расподјели прихода на савезни буџет, буџети савезних република, буџети аутономних и административно територијалних јединица, законодавство о уређењу судова, основно законодавство о раду, радњама, социјалном осигурању и о задругама — то су углавном надлежности савезних власти.

У овој дуготрајној и тешкој борби, у огњу и крви рађало се братство и јединство наших народа. Наш Устав прожет је тим братством и јединством, једном од најлепших тековина ослободилачке борбе. На темељу братства и јединства наши су народи својом слободном вољом постали заједница равноправних народа.

По нацрту овог Устава свака република има свој Устав, има своју народну скупштину, као највиши орган државне власти и своју народну владу — као највиши орган државне управе. Према томе, кад је Устав устврдио надлежност савеза, није нимало окрњио суверенитет народних република.

Свака народна република има свој устав. Тај устав мора бити у сагласности с Уставом ФНРЈ. У противном случају дошла би у питање сама наша народна заједница. Милион и седам стотина хиљада најбољих синова и кћери свих народа Југославије дали су своје животе за заједничку државу основану на бази равноправности њених народа.

Радни елан народних маса свих народа Југославије најбољи је доказ да народне масе хоће ову заједничку државу. Заједницу наше државе ваљало је, дакле, осигурати и одредбом о сагласности устава народних република с Уставом ФНРЈ.

Као радник са двадесет и осам година рада у творницама и радионицама и као члан Народног фронта Хрватске, видим у овом нацрту Устава остварење и осигурање свих оних тековина за које су се тисуће другова радника тешко и крваво бориле пуних тридесет година.

Овај Устав је у исто вријеме толико социјалан, он је толико национално праведан, да свако ко има имало поштења, коме је имало стало до добробити свога народа, мора да се сложи с њим.

Народи Југославије дали су неизмјерне жртве у тој борби. Народи Југославије вољни су и дужни да дају још много жртава да би сачували и даље развијали тековине које су извојевали, јер се само на тим тековинама може изградити љепши и срећнији живот за нас, нашу дјецу и све народе Југославије.

До оваквог Устава, како је прошлост показала, може се доћи само тешком и крвавом борбом. Наша дугогодишња тешка народноослободилачка борба, под руководством највећег сина наших народа, маршала Тита, могла је само да да овакав Устав као што је овај.

Ја се у начелу слажем са нацртом Устава и гласам за њега.

Претседник: Има реч народни посланик Косан Павловић.

Косан Павловић (НР Србија): Господо и госпође народни посланици, велики Совјетски Савез, велика словенска земља дала је два великана новог доба — славног Лењина и Стаљина, а наша млада, подмлађена Југославија дала је генијалног, далековидог политичког човека и војсковођу који је са својим сарадницима, у тешком неравном боју створио ову државу, који је, стално мислећи на њено уређење, радио на данашњем Уставу који се налази пред нама, и то своје велико дело, започето у рату, сад у миру овим Уставом завршава.

У земљу социјализма, коју су створили Лењин и Стаљин, данас упира очи радни народ целе земљине кутле, желећи исто остварење и у својим земљама, што се данас под данашњом Владом, ево догађа код нас.

Не могу довољно да нахвалим родољубиве људе који су израђивали овај Устав. Он се не да ни са чим упоредити. Он далеко отскаче од других устава својом социјалношћу, својом напредношћу, тако да може служити многим државама за углед. Он онемогућава егоизам, који је највеће друштвено зло, као и похлепност.

Овде се предвиђају три сектора привређивања: државни, задружни и приватни под контролом. Увек је мањина све од нашег доласка у ове земље израђивала већину, а већина је трпела. Данас је обрнуто. Данас је дошла до изражаја она класа која је патила, а то значи радни народ из градова и села и класа ситних предузетника. И то је разлог што осећамо да ће се радном народу олакшати живот, да не може живети нико ко не ради, да мора свако да ради користан посао. Ми, господо, не треба да идемо даље, него треба само да се осврнемо на нашу дневну штампу, у којој се наш велики учитељ маршал Тито увек труди да нас упућује, и где је потребно да се нешто похвали, он похваљује, а где је потребно да се нешто осуди, он кори, па богами понекад.

и прети. Убудуће ми имамо само да се угледамо на њега, да идемо његовим стопама, па ћемо створити ову земљу најсрећнијом земљом у Европи.

У то име изјављујем да ћу са свима својим друговима гласати за овај предложени нацрт Устава. (Одобравање).

Претседник: Реч има народни посланик Рато Дугоњић.

Рато Дугоњић (НР Босна и Херцеговина): Другови народни посланици, сви другови народни посланици који су досад говорили, говорили су да се слажу са овим пројектом Устава баш зато што он у себи озакоњује све оне дубоке промјене које су извршене у току народноослободилачког рата у нашем друштвеном, политичком и економском животу. Ја бих хтио да проговорим неколико ријечи о једној промјени која је извршена у нашем животу, наиме о новом положају, условима живота и могућностима развитка наше омладине.

Ниједна млада генерација није улазила у живот преко толико страшних потешкоћа, патњи и страдања као што је улазила данашња наша млада генерација. Сигурно је и то да ниједна млада генерација није показала толико храбрости, самопожртвовања, љубави према домовини, као што је показала данашња генерација. Али је сигурно у исто вријеме и то да ниједна млада генерација није досада живјела у овој земљи, није била окружена са толико пажње, љубави и бриге читаве наше државе, читавог нашег народа, као што је то случај са нашом омладином данас.

Неко је у овој дискусији рекао да је овај Устав Титов устав и да из сваког његовог члана и из сваке његове одредбе избија Титов дух. То се види и када се ради о омладини. Друг Тито најбоље карактерише ове промјене које су се десиле у животу и положају наше омладине. Неки дан, говорећи у Новом Саду пионирима, друг Тито је рекао: „Ви већ прелазите у омладинске редове, а омладина код нас претставља један снажан фактор, на који се ми ослањамо“. И даље, говорећи дјечи, рекао је: „Ви сте дјеца нове Федеративне Народне Републике Југославије, ви сте наша дјеца, ви сте наш најдрагоцјенији капитал, ви сте најдрагоцјеније што наша земља има“.

Читав Устав у цјелини, као и његове поједине одредбе потврђују и озакоњују ове Титове ријечи. Ја нећу да улазим у чланове који детаљно говоре о томе. То су чланови који су познати сваком омладинцу у нашој земљи — чла-

нови који говоре о томе да омладина од 18 година има право да бира и да има право да буде бирана, а затим завршни члан нашег Устава, који говори да се осигурава право гласа и омладинцима млађим од 18 година који су били у Југословенској армији.

Исто тако познате су свима и оне одредбе које се одnose на заштиту наше омладине, које се односе на осигурање одмора и љетовалишта које је држава преузела на себе да изгради, да би јој се могао пружити одмор који јој је потребан у њеним годинама.

Ја бих се само осврнуо на двије најважније ствари, које се тичу будућег живота и развитка наше омладине. У члану 20 говори се да су малољетна лица у радном односу под нарочитом заштитом државе. Колико је била потребна та одредба најбоље се види по томе што се зна да још и данас у новој Народној Републици великом броју послодаваца није у интересу да се изгради кадар стручњака за наше занате, за нашу индустрију, за сва подручја нашег живота, него сматрају ученике, шегрте, својим робовима које искоришћавају докраја, а које не плаћају. Они сматрају да имају право да врше такву саботажу према нашој држави и њеној изградњи. Сигурно је да ће на основу члана 20 Устава доћи и закони који ће детаљно проговорити о заштити наших младих ученика пред бестидним искоришћавањем од стране појединаца.

Као друга ствар о којој мислим да треба проговорити јесте онај члан Устава који говори да су школе и све културне институције доступне широким слојевима нашег народа и да држава посвећује пажњу васпитању омладине, нарочито малољетних лица. Ја о првом дијелу овог члана не бих хтио да говорим, јер су други већ опширно образложили колику је промјену у нашем просвјетном животу озаконила та одредба. Али мислим да је потребно проговорити о другом дијелу зато што данас имамо много лоших утицаја од којих трпи наша омладина. Још и данас видимо масу лоших филмова и литературе, који врше рђав утицај на нашу јуначку омладину, скрећу је са пута којим је пошла, стварајући лоше склоности код ње.

Ова одредба члана 38, допуњена разним другим мјерама, сигурно је да ће много учинити за правилно васпитање наше омладине. У тијесној вези са том одредбом је и она која произилази из искуства које имамо из нашег рата.

Овдје мислим на члан 25, гдје се говори да је забрањена злоупотреба цркве и вјере у политичке сврхе и постојање политичких организација на вјерској основи. Колико је потребна била таква одредба која ће, кад се допуни, прецизира и примјени, укинути постојеће стање које још осјећамо код нас, најбоље ћете видјети из неколико кратких примјера.

Ја вам износим извјесне податке једног члана вођства „Крижарског братства“, који није помоћу тих података хтио да прикаже протународни рад тих назови вјерских организација, него да оправда њихово постојање и дјелање за четири године окупације. Зато мислим да ти подаци у потпуности не одговарају истини, мислим да не одговарају истини у томе смислу што они умањују оно зло које су те организације учиниле нашем народу и омладини.

„Домогој“, организација у чијим се правилима каже да је искључиво вјерска организација, у читавој Хрватској бројила је око 5.000 чланова, од којих је 3.500 било у непријатељској војсци, а колико је то огромна бројка, можемо да замислимо кад знамо да су један дио тих чланова биле жене које нијесу улазиле у окупаторску војску. Према његовим подацима, било је 13.500 чланова крижара од којих је 4.500 било у окупаторској војсци. У разним конгрегацијама које су биле у Хрватској било је 6.750 чланова, а од тога је 3.890 било у окупаторској војсци.

Кад видимо те цифре, онда можемо јасно да сагледамо колико су зла и несреће донијеле те организације нашем народу а нарочито нашој омладини, коју су оне у себи кварице. Већина тих организација и данас постоји, већина тих организација и данас ради, већина тих организација и данас покушава да у себи одгаја не пријатеље, не градитеље нове Југославије, већ непријатеље, рушиоце нове Југославије.

Неке од тих организација формално су распуштене. Распустио их је Степинац. Међутим, у једном документу који је вођство тих организација издало и који је вођство тих организација тајно дијелило својим руководиоцима да би се према њему равнали, каже се:

„Но, неопходно је потребно и нужно да нове снаге, не престанем и суставним освајањем душа, створе реалну подлогу на којој ће темељити своје захтјеве, да се не би у часу када услед вањских околности буде у Хрватској и другдје створена „табула раза“, опет почело неоргански, на умјетан начин, путем декрета и особа које су своју улогу већ одиграле, стварати разне унификације“.

Ето, на каквим политичким темељима раде те назови вјерске организације, те организације које говоре да са политиком немају никакве везе. које су у својим њедрицама одгајале највеће крвнике и разбојнике које су наши народи познали.

Да би још јаснија била та повезаност између тих назови вјерских организација и других разних фашистичких руководства, ја ћу цитирати само неколико заједничких имена, иако та листа није потпуно исцрпена. У вођству „Крижарског братства“, у врховном вођству свих католичких организација у Хрватској, био је Стјепан Рамњак, који је био у главном усташком стану, др Феликс Ниђалски, управни заповједник усташке младежи, Ирена Јавор, заповједница женске лозе усташког покрета, др Цицак, усташки пуковник, Томислав Ралф, усташки генерал, итд. Зато другови народни посланици, мислим да ова мјера, да ова одредба, која је унесена у наш Устав, треба да буде што прије примјењена и проведена у живот, јер би могло да дође до многих и многих тешкоћа у преваспитавању оне омладине коју те назови вјерске организације и данас одгајају у профашистичком духу.

О пројекту Устава расправљало се широм читаве наше земље. У расправама је учествовао и огроман број омладинаца и омладинки, и старијих и млађих од 18 година, и заједно са старијима, и на својим посебним омладинским конференцијама. Расправљајући о Уставу и о одредбама које се тичу омладине, омладина је водила рачуна о сљедеће двије ствари: прво, да се одредбе које се тичу омладине, њихово остварење, спровођење у живот, не могу замислити издвојене из Устава као цјелине, без оваквог система наше државе као цјелине, да се њихово спровођење у живот не може замислити без постојања наше народне власти која ће те одредбе и да спроведе у живот. С друге стране, да се њихово спровођење у живот не може замислити без овакве привредне и економске структуре наше државе, која и данас у овако тешким приликама осигурава материјалне услове за развитак омладине која ће сутра, усавршавајући се, пружити све нове и нове могућности за културни процват и развитак наше омладине. Ради тога је свака омладинска конференција доносила и одлуке о раду наше омладине на изградњи.

Досад су омладинске радне јединице дале преко четрдесет милиона бесплатних радних дана за нашу државу, за

њenu изградњу. Ради тога омладина је оправдано поставила и један захтјев: да се до задње тачке спроводи члан 32 нашег Устава — да је сваки грађанин дужан да ради за заједницу, да не може да прима од заједнице, а да не даје заједници. Ми знамо и видимо да још данас има извјестан број грађана који не само да не дају заједници него од заједнице отимају све што могу у своју личну корист.

Изјављујући, другови, да гласам за овај Устав, ја вам у исто вријеме подносим и ријешеност наше омладине да ће она учинити све што је у њеној моћи да се савладају све објективне сметње у развоју наших народа, као и да ће уложити сву своју снагу у борби против оних који своје знање, своју рутину, способности или имање не користе за добро нашег радног народа него против њега. (Аплауз).

Претседник: Реч има народни посланик Јосип Рус.

Josip Rus (LR Slovenija): Tovariši in tovarišice narodni poslanci, ustavni načrt, ki ga obravnava plenarna narodna skupščina, je edini načrt, ki je bil predložen ustavodajni narodni skupščini. Za Vidovdansko ustavo je bilo predloženih več načrtov. Vidovdanska ustava ni nikogar zadovoljila, tudi ne tistih, ki so zanjo glasovali. Vse kasnejše ustavne izpremembe so bile nasilne. In vendar od Vidovdanske ustave do današnjih dni nobeden politični činitelj stare Jugoslavije ni pripravil in predložil ustavnega načrta, ki bi nudil narodom Jugoslavije zadovoljivo državno organizacijo.

Nihče nima zagovora, da ni bilo dovolj svobode v osvobodilnem gibanju narodov Jugoslavije, dovolj svobode v novi Jugoslaviji po osvoboditvi. Že 27. marec 1941, razbojniški naval fašističnih armad ob pomoči izdajalcev, zlom Jugoslavije, beg kralja in vlade so omogočili vsakomur in vsem narodom Jugoslavije popolno svobodo inicijative za svojo usodo — za borbo, za obstanek, za svobodo, za nova načela naprednosti in napredka, za novo nacionalno, politično in državno življenje. Odločitev za borbo, ki je dvigala narode Jugoslavije k oboroženi vstaji je najizvirnejša in najpomembnejša osnova nove Jugoslavije, novega nacionalnega in političnega življenja. Bila je to svobodna odločitev borcev iz vseh ljudskih plasti, vseh narodov Jugoslavije, posameznih političnih in javnih delavcev, političnih strank, skupin in organizacij. Svobodna borba je spajalo vse uporno ljudstvo v eno samo udarno pest za svobodo, za jasna načela in cilje, ustvarjala enotnost in bratstvo, novo izvirno svobodno politično in državno življenje.

Vsi dohodi v novo življenje so bili prosti, vse stare odnose je odnesel zlom Jugoslavije. Razpletene so bile na vse strani, do posameznikov, nove vezi, ki so družile uporne in zveste sinove in hčeri narodov v nov borbem organizem. Nastajala in nastala je v svobodni borbi enotna narodna vojska, novo enotno vodstvo vseh narodov Jugoslavije, nova politična organizacija za ista načela in cilje v vsej Jugoslaviji in za Jugoslavijo kot celoto.

Komunistična stranka ne bi bila zadostila svoji politični odgovornosti pred narodi Jugoslavije, če ne bi bila prevzela v najusodnejšem času vodilne vloge v odporu narodov Jugoslavije proti fašizmu. Strogost odgovornosti, discipline, načelo neprestane borbene dejavnosti, znanstveno n vzgojno pojmovana politika z popolno izločitvijo špekulativnosti, skratka zahtevam politike ustrežajoča politična organizacija je bila za novo politično pot in za osvobodilno gibanje najnujnejša potreba. Komunistična stranka je postavila ljudi, preizkušene v borbi in disciplini, zveste velikim načelom resnične demokracije in človekoljubja, ki so z neizpremenljivo predanostjo in neizčrpno upornostjo razumeli ohraniti med narodi Jugoslavije vezi, ki jih je strast fašističnega sovraštva hotela raztrgati z najstrahotnejšimi razdori in narode same uničiti. Samo komunistična stranka je mogla dati tudi vodilno osebnost, ki resnično predstavlja enotnost stremljenj in volje vseh narodov Jugoslavije. Brez teh neophodnih značilnosti vodstva narodi Jugoslavije ne bi mogli vsak zase in kot enota razviti iz sebe tistih sil, ki so potrebne za obrambo, osvoboditev, za ohranitev suverenosti narodov Jugoslavije v svoji lastni državi. Nobeno vodstvo, ki ne bi imelo jasnega, iskrenega in zanesljivega razmerja do Sovjetske zveze in do njenih svobodoljubnih in človekoljubnih načel, ne bi moglo uspešno voditi upora narodov Jugoslavije proti fašizmu. Kdor se ni odločil o pravem času za novo, edino uspešno pot v novo življenje, je v zamudi. Manjka mu najstremejši, najnapornejši del do vrha, kjer se vije zastava nove Jugoslavije na novih položajih s petokrako zvezdo.

Mi nismo mogli nikogar kopirati, na nikogar čakati, morali in hoteli smo se boriti za novo življenje, za nova načela, za najnaprednejša načela narodnosti, demokracije, ekonomske in moralne vrednosti dela, ki morejo biti edino jamstvo trajne svobode. S popolno zinago na bojnem polju so dokončno zmagala ta načela, ki bodo potrjena z ustavo po predloženem edinem načrtu — branila, ščitila in ohranjala priborjeno svobodo

našega človeka in naših narodov proti bodočim naklepom sovražnikov naše svobode.

Po zmagi na bojnem polju so politična in državna vprašanja zahtevala politiko na starih načelih, v starem strankarskem duhu s starimi metodami ob znatni podpori tuje in domače reakcije. Njihovo usodo je za vedno zapečatilo na najsvobodnejši način izražena volja narodov Jugoslavije, ki je poverila novi politični organizaciji, Ljudski fronti Jugoslavije, izvajanje političnih in državnih nalog na osnovi in v duhu pridobitev narodno-osvobodilne borbe.

Danes že vse ljudstvo in vsi narodi Jugoslavije žive v novem političnem življenju, ki se razvija in naglo razvija v Ljudski fronti Jugoslavije. Ljudska fronta veže vse narode Jugoslavije v enoten političen organizem, ki s popolnim uspehom izvaja najresnejše politične in državne organizacijske naloge. Napredek v našem političnem življenju od zloma Jugoslavije do tega časa, ko po ustavnem načrtu postavljamo osnovna pravila naše nove državne organizacije, je tako mogočen, radosten in osvojljiv, da je deležen iskrenih in pristrčnih čustev vseh ljudstev republikanske demokratične Jugoslavije in njihovega dobrohotnega sodelovanja za utrditev in razvoj novega političnega življenja. To pomeni, da je Ljudska fronta v resnici vsenarodna politična organizacija vseh narodov Jugoslavije, ki jih povezuje v enotno politično celoto, v edinstveno enotno politično silo.

Če primerjamo strankarstvo v stari Jugoslaviji, z vestno oceno ugotavljamo, da je najusodnejša borba naših narodov rodila iz lastnih sil odrešilne in odločilne uspehe. Tistim, ki niso bili udeleženi porajanja novega političnega življenja naših narodov, je težko dostopna edinstvena revolucionarna sprememba v našem političnem življenju in njegova nova vsebina. Od ustanovitve Osvobodilne fronte v Sloveniji v aprilu 1941, do organiziranja Ljudske fronte v Srbiji, Vojvodini in Makedoniji, je v dobi, ki jo izpolnjuje uničevalni fašistički teror in najnapornejša borba proti zverinskemu nasilju širom vse Jugoslavije, elementarno teklo rojstvo današnje Ljudske fronte, ki je omogočila, da so narodi Jugoslavije v najtežjih skupnih naporih in borbah skovano resnično in izvirno bratstvo in enotnost politično izpričali z veličastnim uspehom v svobodnih demokratičnih volitvah za ustavotvorno narodno skupščino, ki naj uzakoni in ohrani kot temelj bodočemu razvoju naših narodov, izvirno z lastnimi silami ustvarjeno politično in državno stanje.

To svobodno odločitev naših narodov dopolnjuje način zasnove in obravnavanje ustavnega načrta, način, ki do kraja omo-

goča svobodno mnenje in svobodno sodelovanje na graditvi zakonitih temeljev nove Jugoslavije.

Mi moramo in moremo s čisto vestjo in zadoščenjem ugotoviti, da je bila ta svobodna pot do edinega ustavnega načrta najboljša, najkrajša, najenostavnejša in resnično izvirna pot. Ta svobodni proces ustavnega načrta ima znamenit pomen za njegovo uzakonitev, za obvezni pristanek naših narodov na načela in ustroj novega državnega življenja, za učinkovitost v naših notranjih in zunanjih političnih odnosih. Ta izreden politični uspeh je ogromnega moralno političnega pomena za razvoj in bodočnost naših narodov, svobodno povezanih v najnaprednejšem demokratičnem tipu države, v Federativni Ljudski Republiki Jugoslaviji.

Iz novega v borbi prekaljenega ljudskega življenja kalijo, rastejo in se razvijajo nove sile, ki hočejo biti svobodne in tvorne. Te sile terjajo za svojo svobodno tvornost tako splošno organizacijo ljudskega reda z občo obveznostjo, to je tako državno organizacijo, ki bo svobodno pobudnost in tvornost tako posameznikov kakor njihove skupnosti ščitila in pospeševala. To je naloga ljudske oblasti, udeležbe vseh odgovornih pripadnikov pri ljudskem državnem redu. Taka vloga oblasti iz osnove izpreminja značaj državnosti starega reda, ki bo sredstvo za nacionalni demokratski socialni in kulturni razvoj ljudskih množic.

V štiriletni najusodnejši dobi so naši narodi v neprestanih borbah prehodili tako razdaljo napredka, zmagovito odbili razbojniške smrtne udarce, odstranili toliko ovir, premostili takšne prepade, očistili lavine zla, propalosti in zločinstva, da to pomeni najizrazitejši dokaz njihove zavedne zrelosti in nepopustljive volje do enakopravnosti in neodvisnosti, ki je nihče in nikdar ne more prezreti.

Kako naj bi vso to vsebino spravila v svoj oblastniški okvir stara država, z vrhovnim principom neodgovorne samovolje? Miselnost stare državnosti nima in ne more imeti za to novo politično, narodno, demokratično bogatstvo naših narodov, novega odnosa. Zlom Jugoslavije je bil tudi prelom s preteklostjo.

Že prve odločitve v osvobodilnem gibanju in v osvobodilni borbi so bile zarodek nove ljudske oblasti in s tem nove državnosti. Nova ljudska oblast je rasla v naših partizanskih odredih, v narodnoosvobodilni vojski, v organizaciji Osvobodilne fronte, v narodnoosvobodilnih odborih, v vsem ljudskem sodelovanju

skratka naša ljudska oblast je izvirni plod borbe naših narodov. Ni naprednejše vsebine, ki bi mogla postati osnova našega državnega življenja.

Načela ljudske oblasti so v našem ustavnem načrtu pravilno uveljavljena in v dejanski izvedbi do kraja izpeljana. Izključena je samovolja in načelo odgovornosti je izvedeno tako, da odgovornostna zveza veže vse organe med seboj po kontroliranem izvajanju. Državni ustroj ni več brezdušen organizem, na razpolago komurkoli, temveč organizem, ki terja vestno in odgovorno z objektivnim merilom koristi posameznika in celote.

Vprašanje samostalnosti in svobodne družnosti naših narodov z lastno državnostjo po lastnih pogojih in lastni volji brez odločne in vztrajne borbe ne bi bilo rešljivo. Reševanje nacionalnega vprašanja ima v Evropi silno dramatično pot v preteklosti, v evropski reakciji strastne nasprotnike svobode malih narodov, posebno slovanskih narodov. Mnogi in mnogi naporji so bili neuspešni, dokler Sovjetska zveza nacionalnega vprašanja ni rešila tako, da je Lenjinovo-Staljinovo načelo narodne samostojnosti, samoodločbe narodov s pravico do odcepitve izvedla dosledno tudi v državni organizaciji in njenem pravnem redu s priznanjem suverenosti in lastne državnosti vsakega naroda brez razlike na njegovo številnost in na njegova posebna svojstva. Izvedba načela samoodločbe pomeni zrušitev države starega tipa, zahteva popolno preobrazbo državnosti v vsebinskem in formalnem pogledu, zahteva revizijo vseh državnopravnih pojmov z resnim in doslednim upoštevanjem svobode narodov in človeka. Niti državna organizacija, niti državna moč ali sila v dejanskem izvajanju državnega reda ne smeta omejevati človeka in narodov v njihovi tvorni svobodnosti. Ohranjati mora svobodno odločanje posameznika in svobodno odločanje naroda, njegovo suverenost. Versailles ni izvedel in ni mogel izvesti načela samoodločbe narodov, kakor je bilo postavljeno na dnevni red v prvi svetovni vojni, ker je ohranil in obdal stari tip države z novimi utrdбами. Fašistična zarota proti svobodoljubnim narodom je imela v prvi vrsti namen z vsemi sredstvi braniti obstanek stare državnosti. Fašizem je pomenil negacijo svobode, demokracije in odgovornosti z lastnim vrhovnim principom absolutne samovolje in neodgovornega nasilja.

Če naš ustavni načrt, naše nacionalno vprašanje rešuje na temelju načela samoodločbe do odcepitve, pomeni, da daje najpravičnejšo, najbolj dognano osnovo za zvezo svobodnih narodov v svoji demokratični republikanski državi. Načelo samo-

odločbe narodov ni izvedljivo brez izvedbe demokratičnega principa v državnem ustroju in obratno. Oba principa sta neločljiva v našem ustavnem načrtu je državni organizem dosledno izpeljan v skladu s tem medsebojnim odnosom načel narodnosti in demokracije.

Nacionalni in demokratični princip bi ostala na papiru, če bi v gospodarstvu še dalje odločalo načelo neomejene zasebne lastnine, neomejeni egoistični dobičarski interes, ki je prav življenska osnova oblastniške države in njene suverenosti. Ekonomska in moralna vrednost dela, ki v gospodarstvu in v vsem življenju zavzema odločujoče mesto, zahteva preureditev gospodarskih odnosov, ki zadovoljujejo interes delovnega človeka in delovnih množic. V ustavnem načrtu je to razmerje po načelu ekonomske in moralne vrednosti dela tako urejeno, da popolnoma ustreza današnjemu stvarnemu stanju in skladnosti načel, na katerih se gradi nova demokratična država.

Po tem pregledu je nujna ugotovitev, da ustavni načrt vestno uveljava načela in dejansko stanje, kakor se je razvijalo iz lastnih sil naših narodov tekom osvobodilne borbe.

Slovenci s posebnim zadoščenjem pristajamo na predloženi ustavni načrt. Pomeni nam najizrazitejšo potrditev pravilnosti naše politične zasnove že v prvem času razkosane Jugoslavije po okupatorjih, z ustanovitvijo Osvobodilne fronte slovenskega naroda v aprilu 1941. Odločitev z borbo doseči osvoboditev in združitev Slovencev je bila neposredno po zlomu Jugoslavije pod težko okupatorjevo zasedbo v pravem pomenu besede samoodločba naroda, storjena v času, ko je taka odločitev imela najučinkovitejši in najpomembnejši pomen. Ta odločitev je pravo spočetje prve slovenske narodne državnosti z jasno zavestjo, da načelo samoodločbe mora izvesti narod sam s svojo odločno borbo. Ta odločitev je bila najodločnejša manifestacija volje slovenskega naroda po svoji svobodi, samostojnosti in neodvisnosti, obvezna napoved izpolnitve tistega dolga, ki je žgal v prsih njegove vodilne duhove in vsakega zavednega Slovenca. Krepi nas je zavest, da smo del skupnosti južno-slovanskih narodov, da pripadamo mogočni družini slovanskih narodov na čelu s ruskim narodom. Manifestirali smo to v treji temeljni točki Osvobodilne fronte slovenskega naroda, ki se glasi: »Stoječ na stališču naravne in usodne skupnosti južnoslovanskih narodov Osvobodilna fronta ne priznava razkosane Jugoslavije in deluje z vsemi silami za slogo in enotnost njenih narodov. Hkrati stremi k povezanosti slovanskih narodov pod vodstvom

velikega ruskega naroda na temelju pravice slehernega naroda do samoodločbe».

Odločili smo se za dosledno ljudsko demokracijo v sedmi in osmi točki ciljev Osvobodilne fronte z besedami: »Po narodni osvoboditvi uvede Osvobodilna fronta dosledno ljudsko demokracijo. Vsa vprašanja, ki presegajo okvir narodne osvoboditve se pobo rešavala na dosledno ljudski demokratični način. V skladu s slovesnimi izjavami Churchilla, Roosewelta in Stalina bo po svoji narodni osvoboditvi o notranji ureditvi združene Slovenije in o svojih zunanjih odnosih odločal slovenski narod sam. Osvobodilna fronta bo to elementarno pravico slovenskega naroda uveljavila in branila z vsemi sredstvi« Za te cilje in za ta načela je Osvobodilna fronta slovenskega naroda pozivala, zbirala in vodila borbo slovenskega naroda z vso odgovornostjo za uresničenje vsenarodnih ciljev in načel novega političnega in državnega življenja.

Narodnostna načela Sovjetske zveze so postala najjačje oporišče Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Zaupajoč v zvestobo Sovjetske zveze, svojim načelom, je Osvobodilna fronta v skupni borbi z ostalimi narodi Jugoslavije zmagovito izpolnila zagotovitev, ki jih je dala slovenskemu narodu. S posebnim zadovoljstvom izražam ugotovitev, da ustavni načrt, tako po svojih načelih in po izvedbi teh načel, v polnem obsegu zadovoljuje zahteve slovenskega naroda po svobodi, samostalnosti in po bratski družni zvezi v enotni in močni ljudski državi. Zavedamo se, da bo naša državna organizacija izvajana na enakovrednosti narodov, na načelu bratstva in enotnosti, na načelu dosledne demokracije, na načelu ekonomske in moralne vrednosti dela z velikimi uspehi vršila svojo nalogo zaščitnice svobode in napredka tako posameznih narodov kot njihove skupnosti in slehernega delovnega posameznika.

H koncu poudarjam, da vrednost, naprednost in učinkovitost ustavnega načrta posebno izrazito predočuje navdušenje, s katerim slovensko in tudi italijansko delovno in zavedno ljudstvo Slovenskega Primorja, Trsta in Istre in slovensko ljudstvo Koroške pozdravlja naš ustavni načrt. Na vsem tem, danes še ločenem ozemlju, je ljudstvo ob obravnavanju ustavnega načrta odločno zahtevalo priključitev k novi republikanski demokratični Jugoslaviji ne samo zaradi prirodne pripadnosti, temveč tudi v popolnem prepričanju, da je trajno in zanesljivo jamstvo njihove svobode in napredka in njihove prirodne pripadnosti tak demokratični in socialni državni red kakor ga daje ustavni načrt Federativni Ljudski Republik Jugoslaviji.

S posebnim zadošćenjem izjavljujem v imenu poslancev slovenske sekcije Ljudske fronte Jugoslavije, da bodo poslanci slovenskega naroda v skupščini narodov glasali za predloženi ustavni načrt v načelu.

Претседник: Листа говорника је за данас исцрпена. Наша дискусија ближи се крају. За олакшање дискусије у појединостима молим народне посланике који желе да предложе какав амандман, значи ма какву измену или допуну или само исправку, да амандман предаду писмено Претседништву, секретару или мени са означањем главе, члана, става итд. Амандман треба поднети до четвртка увече.

Прима ли се овај мој предлог? (Прима).

Тиме бих ову данашњу седницу закључио, а идућу седницу заказујем за сутра, 23 јануара, у 16 часова.

(Седница је закључена у 19,30 часова).

SKUPŠTINA NARODA

Osma redovna sednica

(23 januara 1946)

Početak u 10,10 časova.

Pretsedavao predsednik **Josip Vidmar**.

Pretsednik: Otvaram osmi redovni sastanak Skupštine naroda Ustavotvorne skupštine. Molim sekretara druga Ninka Petrovića da pročita zapisnik prošle sednice.

Sekretar Ninko Petrović čita zapisnik sedme redovne sednice od 22 januara 1946 godine.

Pretsednik: Ima li primedaba na ovaj zapisnik? (Dr **Branko Čubrilo**vić: Ja imam jednu primedbu). Ima reč dr Branko Čubrilo

vić: Dvadesetdeveti govornik po redu bio je Rato Dugonjić, međutim to nije uneto u zapisnik.

Pretsednik: To treba uneti u zapisnik.

Sekretar: Primam primedbu druga Čubrilo

vić: Zapisnik je ispravljen. Prima li se ovako ispravljen zapisnik? (Prima). Zapisnik je primljen i overen.

Iz naroda smo dobili izvestan broj molbi i žalbi koji će biti upućene Odboru za molbe i žalbe na dalji zakonski postupak.

Prelazimo na dnevni red i nastavljamo diskusiju o nacrtu Ustava. Kao prvi govornik prijavio se Mihailo Apostolski.

Михаило Апостолски (НР Македонија): Македонскиот народ денеска изживјава најсреќни денои, кога он сам може за прв пат во својата историја да учествува во изработката и донесуењето на нашиот Устав.

Ако фрлиме еден поглед како се донесуени уставите во стара Југославија и упоредиме со сегашното положение, видиме една огромна разлика, сега целиот народ учествува во изработката на Уставот, а тогај народот не се прашаше. Уставот тогај го донесуваше една привилегована каста на великосрбите, тоа е случај со Видовденскиот устав и октроисаниот устав на Александар. По тие устави македонскиот народ не соштесуваше, он не се признаваше за народ, беше наполно обесправен, подложен на денационализација и истребување. Не можеше да говори на својот мајчин јазик, не можеше да има ни своје име, а секој ден гинеа најарните синови на македонскиот народ. За економската експлоатација и да не говореме сите народи на Југославије добро е осетила. И разбира се таа великосрпска клика не можеше ништо друго на нашите народи да донесе, него само катастрофата во 1941 г. А после по време на војната, да се поврзе со окупаторот, да со него сароботува против сопствените народи во земјата ни, а тие пак што се најдова надвор од земјата на чело со кралот се поврзава со најјдрната меѓународна реакција. Таа клика која ги тлачеше и експлоатираше народите, по време на војната нанесе многу зла на народите во Југославија.

Овоа право да и македонскиот народ учествува во изработката на Уставот, во организацијата и управата на државата ни, он го здоби со несебичното учество во четворогодишната борба против окупаторот и фашизмот. Он не заоста на зад својта бракја Срби, Хрвати, Словенци, Црногорци и др. Заедно со нив одпочна борбата оште 1941 г. и десетки хиљади македонски синови и керки го положија својот живот и ги посејава својте коски по Македонија и од Срем до Похорје во Словенија за реализирањето на нашата ФНР Југославија, за равноправноста на нашите народи, за нивното слободно живеење, развивање, и напредување.

Ние Македонците сме свесни да без борбата на сите југословенски народи не би е имале нашата слобода, ние сме во тоа наполно свесни, зашто имаме и сопствен опит. Нашето Илинденско востаније 1903 год. поред геројската борба на македонскиот народ не успеа, бидејќи самиот македонскиот народ не можеше да си здобие слободата, востанието биде задушено во крв и pepел како и многу други по мали востанија и борби што бева крваво задушени.

Ке нагласам да и великобугарите нанесеа многу зла на македонскиот народ. Нивното мешање во македонските ра-

боти е долга историја. Они и 1941 год. Хитлеровото завојување на Југославија го исползуваа за поробуењето на Македонија, за нејното претворуење во Западна Бугарија. Четвортгодишната борба против великобугарите и фашистите, јасно покажа тежненијата на македонскиот народ и сите опити да го придобијат македонскиот народ и фрлат во борба против братските словенски народи останават без успех, нивната политика се провали, Македонците останават единствени на страна на југословенските народи, на страна на демократијата.

Но, и поред тоа што денеска самиот бугарски народ расчистува со великобугарите, ипак и тамо се наваѓаат по некој заоставштини, кој од време на време или напишат по нешто или шушкат како е Македонија бугарска, или уклучувањето на Македонија во Југославије било едностранен акт и сл. Тоа пишуваат Пастухов, Јуруков и некој други бугарски реакционери, заоставштина на фашизмот, а во одношение на Македонија заоставштина врховизмот, против кого македонскиот народ води педесетгодишна борба.

Сега кога македонскиот народ е прихваната борбата на југословенските народи како своја борба, под раководството на Комунистичката партија и нашиот генијален водач маршал Тито, е добивме слободата а прв пат во историјата. Ние сме свесни дека само така, сите заедно ќе можеме и да е очуваме добиената слобода. Нашиот Устав во чл. 9 предвидувајќи го тоа вели: дека ФНРЈ ќе ги штити и брани суверените права на својте народни републики, исто така ќе штити сигурноста, друштвеното и политичко устројство на својте народни републики.

Во тоа војна македонскиот народ се бореше за република, за федерација. Македонскиот народ не е имал ни цареви ни кралеви, он не желае за нив, зашто е свестен да најголемите страдања му довајгале баш од нив, од царевите и краевите, почнев од турските султани до српските и грчки кралеви и бугарски цареви, сите они само го фрлаа од едно во друго ропство, кое од кое по тешко. Денешниот Устав во тај смисал наполно ги задоволува вековните тежненија на македонскиот народ.

Македонскиот народ низ борбата, низ изборите, низ мирното изградуење на државата ни, го манифестира многу пати своето желание да живее во една држава со сите останали народи на Југославија. Он знае да тука само во Титова

Југославија Македонците имат слобода, тука е едино разрешен македонскиот национален вопрос и ако има Македонци и во други балкански држави, тука и нигде на друго место, може слободно да живее и се развива. Тоа е единствениот пат на македонскиот народ, пат само и исклучиво во братска заедница со сите народи на Југославија. Друг пат за Македонците нема, зашто нам ни са секој ден пред очите страданијата на нашите браќа од Егејска Македонија. Кој би тражил друг пат тој е непријател на македонскиот народ, тој е реакционер, тој би кинисал по патот на пастуховци и компанија, тоа би значило враќање назад, во мрачниот фашизам, а тоа е синоним на страданија. Такви желанија не можат да се најдат нито при еден честен Македонец. Целиот македонскиот народ е за ФНРЈ, за братство со сите народи во Југославија.

Уставот во целина на полно одговара на тежненијата и желанијата на македонскиот народ, но тука нарочно ќе подвлечам одредбата во чл. 19 која предвидува да земјата принадежи само на тие кои е и работат. Македонскиот народ и поред огромната борба која е водеше против турските феудали, он по распадот на отоманската империја не дојде до земјата која е работеше. Но денеска македонскиот селанец доби и добива земја за работа, земја која он е работеше за друго, сега ќе е работи за себе си.

Требе на напоменам, дека поред другото и македонската култура слободно се развива и нема векје да се случва тоа што беше во миналото да прикажува македонската култура како јужносрбијанска или западнобугарска и сл.

На други работи од Уставот нема да се задржавам, они са од сите предговорници достатчно истакнати. Уставот дава можност да изградиме гранитена држава, он дава слобода и равноправие на сите народи да се развиват и напредуват во општа взаимна полза.

Завршувајќи, ќе нагласам да е нашиот Устав еден од најдемократските устави после Уставот на СССР и сметам дека ќе може да послужи како пример на многу нови републики.

Изјавувам како посланик припадник на Народниот фронт да ќе гласувам за Уставот изработен од Уставотворниот одбор. (Аплауз).

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik Ladislav Ambrožič.

Ladislav Ambrožič (NR Slovenija): Drugovi i drugarice narodni poslanici, u ovoj diskusiji govoricu o pitanjima koja se tiču čitave Jugoslavije, naročito slovenačkog naroda, tj. o pitanju Juliske Krajine i Koruške. I narod Juliske Krajine i Koruške uzeo je učešća u diskusiji o predloženom Ustavu. Ovu diskusiju on je vodio zbog toga što je svojom borbom uslovio stvaranje takvog demokratskog Ustava koji stoji pred nama i što je taj narod četiri godine vojnim naporima saradivao u ostvarenju naše nove domovine, naše nove Jugoslavije. Po čitavoj zemlji Juliske Krajine i Koruške održavani su sastanci i konferencije na kojima se diskutovalo o ovom Ustavu. Moramo da znamo sa kakvim je osećanjem i žestinom taj porobljeni narod, koji se decenijama borio za svoj život, za osnovna prava svoga života, raspravljao o Ustavu, koji smatra ne samo Ustavom naroda Jugoslavije koji žive u slobodnoj Jugoslaviji, nego i svojim vlastitim Ustavom. Narod Juliske Krajine i Koruške željno očekuje svoje konačno oslobođenje i prisajedinjenje Jugoslaviji. Sa tih konferencija upućene su rezolucije Narodnoj skupštini, koje imaju, uglavnom, sledeću suštinu:

1) Narod prima ovaj Ustav. Narod usvaja sva načela i suštinu ovoga Ustava.

2) Narod utvrđuje da je ovim Ustavom data mogućnost napretka i to slobodnog napretka svima narodima u kulturnom, ekonomskom i političkom pogledu.

3) Narod sa ovih sastanaka upućuje svoju težnju, svoju želju i svoj zahtev za prisajedinjenje Jugoslaviji.

I nije samo slovenački i hrvatski narod učestvovao u ovoj diskusiji. I italijanske radne mase i srednji slojevi Trsta diskutovali su o ovom Ustavu i njihovi zaključci su bili da i oni primaju ovaj Ustav, da je i njihova želja da žive u novoj demokratskoj Jugoslaviji, u zemlji napretka, u zemlji socijalne pravde, u zemlji demokratije.

Tako se u Juliskoj Krajini i u Koruškoj manifestovao demokratski značaj ovoga Ustava sa svima njegovim značajnim odredbama i načelima.

U Juliskoj Krajini i u Koruškoj postoje dva sveta. Na jednoj strani su radne mase slovenačkog i italijanskog stanovništva. To je ogromna većina naroda tih zemalja koja se borila i koja se još i sada bori za demokratska načela koja postoje u Jugoslaviji. Na drugoj strani žestoko se bore reakcionarne profašističke snage. Te antidemokratske profašističke reakcionarne snage služe se svim sredstvima kako bi u vanjskom svetu postavile pitanje Juliske Krajine na svoj način i za

svoj račun. One se služe patvorenjem etnografskog stanja, one patvore želje stanovništva Juliske Krajine i Koruške pa postavljaju zahteve o priključenju Juliske Krajine Italiji ili bar o internacionalizaciji Trsta i većeg dela Juliske Krajine. Govorim kao slovenački narodni poslanik, a ujedno i kao komandant IX korpusa u Juliskoj Krajini, dakle, kao rukovodilac borbe naroda Juliske Krajine protiv okupatora. Napominjem to zbog toga da mogu dati izvesne podatke i postaviti pitanje Juliske Krajine u ovoj debati na svoje pravo mesto.

Vama je, možda, poznato da je pre mesec dana bila debata u rimskom parlamentu o Juliskoj Krajini.

Tamo se govorilo o nekim pravednim rešenjima pitanja slovenačke manjine u Juliskoj Krajini. Mi znamo da je ovako bio postavljen problem obezbeđenja prava slovenačkom narodu u Juliskoj Krajini još pre 25 godina i takav način rešenja naš je narod osetio na svojoj koži u dvadesetpetogodišnjem uništavanju, nacionalnom ugnjetavanju i onemogućavanju svakog kulturnog razvitka i u fizičkom istrebljavanju. Naprotiv, radne mase stanovništva Trsta znaju iz ovog našeg Ustava i iz predloga naše Vlade na konferenciji u Londonu da je njihovo nacionalno pitanje u federalnoj Jugoslaviji pravedno rešeno i da im je potpuno obezbeđen razvitak i sloboda u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji. Po tome predlogu Trst bi postao sedma federalna jedinica u Jugoslaviji. (Buran aplauza). Trst bi imao sve uslove za nacionalni i ekonomski razvitak kao druge naše republike. On bi stvorio svoju vlast, on bi stvorio svoj parlamenat. Trst bi poslao svoje poslanike u Skupštinu naroda, i to isti broj kao svaka republika u Jugoslaviji. Obezbeđena bi bila i upotreba tršćanske luke, jer je naša Vlada pristala i na to da se internacionalizira deo tršćanske luke tako da bi svaka država mogla da je upotrebi. Ali ne samo za stanovništvo Trsta nego i za sve stanovništvo italijanske narodnosti u Juliskoj Krajini bilo bi rešeno pitanje njegove budućnosti i razvitka. Jugoslavija je ostvarena na načelima koja ne poznaju šovinizam, i u kojoj nema težnji za osvajanjem. Sa tim se, naravno, ne može složiti protivnarodna, protivdemokratska, profašistička reakcija Juliske Krajine, koju podupiru Italija i reakcionarne snage u drugim zemljama. Zašto se ona toga boji? Ona se boji toga, ne zato što bi bilo u opasnosti njihovo italijanstvo, nego što zna da ne bi mogla više sesti narodu na vrat i piti njegovu krv. Ona zna da je zauvek svršeno sa njenim protivnarodnim radom i zato se ona služi raznim mahinacijama i pokušava na sve načine da izbegne

takvo rešenje. Ona se boji narodne vlasti. Narodna vlast Juliske Krajine i Koruške bila je osnova za organizovanje svih snaga kojima je narod Koruške i Juliske Krajine tukao četiri godine svoga neprijatelja i borio se za svoj opstanak. Ovu svoju vlast narod je razvio i doveo do visokog stepena. Istina je da su savezničke vlasti sa potporom reakcionarnih krugova u Italiji postepeno ukidale tu narodnu vlast. Ali narod nije dozvolio da se formalnim ukidanjem narodne vlasti postigne i njeno stvarno ukidanje. Narodna vlast u tim predelima još postoji, jer je osnovana na četvorogodišnjem borbenom iskustvu. (Odobranje).

Antidemokratske reakcionarne snage Juliske Krajine bile su uvek spremne da se služe pomoći izvana u borbi protiv narodne vlasti i protiv naroda. Oni traže i oni objavljuju neopravdane i lažne razloge, kako bi mogli doći do nekakvog kompromisnog rešenja po pitanju Juliske Krajine. Predlažu internacionalizaciju Trsta i Juliske Krajine. Ovih dana predsednik italijanske vlade De Gasperi primio je nekakvu delegaciju iz Juliske Krajine, kako se zvanično kaže »spontanu delegaciju ličnosti Trsta«, baš u momentu zasedanja Generalne skupštine Ujedinjenih naroda i neposredno pred pripremanje mirovnih ugovora sa Italijom. Ova delegacija iz Trsta izjavila je, služeći se lažnim podacima, da bi 400.000 Italijana pobešlo iz Juliske Krajine ako bi Trst pripao Jugoslaviji. (Glasovi: Pa neka pobegnu! — Ne mogu bežati kad ih nema toliko!). Onda, da 70% Jugoslovena u Juliskoj Krajini žele prisajedinjenje Italiji! Neki od tih delegata, a koje mi dobro znamo, — članovi su takozvane Tršćanske radničke komore, to jest, ustvari, Juliskog sindikata, koji je stvoren po uputstvima tamošnje reakcije. Ovaj sindikat, kad su ga naši Jedinstveni sindikati napali, promenio je svoju firmu pa se sada zove Tršćanska radnička komora. Ovaj sindikat broji oko 4.000 članova. Međutim, naš Jedinstveni radnički sindikat ima 50.000 radnika. (Glasovi: Živeći! — Odobranje).

Snaga radničkih sindikata ne meri se samo po broju članova nego i po nastupanju i manifestacijama u zadnje vreme, za koje vi znate, a u kojima je učestvovalo više od 100.000 ljudi. Da li mogu delegati organizacije, koji imaju za sobom veliku manjinu stanovništva u Juliskoj Krajini, da govore u ime naroda Juliske Krajine? Zapravo ti ljudi nisu ništa drugo, nego oni isti koji su za vreme oslobodilačkog rata stvorili u Trstu »guardia civita« (civilnu miliciju) koja je saradivala sa okupatorom, koja je hapsila naše antifašističke borce. Ona je

ometala oslobođenje Trsta i nju smo mi morali, zbog izdajničkog i profašističkog držanja, razbiti u Trstu.

Narod Juliske Krajine može da argumentira svoju težnju i svoj zahtev za prisajedinjenje Jugoslaviji svojom velikom borbom. Narod Juliske Krajine stvorio je iz svojih snaga vojsku, koja se borila tri i po godine najpre protiv italijanskih fašista, a posle i protiv nemačkih fašista.

Snagom naroda Juliske Krajine stvoren je IX korpus, koji je dve godine vodio žestoke borbe protiv Nemaca i branio svoju zemlju od nemačkog okupatora. Ta oružana snaga zbrisala je već 1943 godine granicu Juliske Krajine i Slovenije i stvorila uslove za sjedinjavanje slovenačkog naroda za vreme rata. Sedamdeset i dve hiljade boraca, omladine i žena Juliske Krajine i Istre saradivalo je u oružanom ustanku u Juliskoj Krajini ili u drugim delovima evropskih ratišta ili u drugim delovima Jugoslavije. Samo jedinice koje su se borile u Juliskoj Krajini i u Trstu brojale su jedno vreme 45.000 naoružanih ljudi. Dvadeset pet hiljada pobijenih i mrtvih — to su žrtve koje je narod Juliske Krajine dao za svoje oslobođenje. S kakvim pravom govore delegati u svetu za tezu da se Juliska Krajina i Trst prisajedine Italiji? S kakvim pravom vlada Italije stvara takve komedije?

Iste takve napore dao je naš narod u Koruškoj. Još 90.000 Slovenaca u Koruškoj čeka na svoje oslobođenje. Koruški narod se kao i narod Juliske Krajine borio od početka za svoje oslobođenje. Koruška borba nije bila laka, Koruška borba je bila borba koruških partizana usred Hitlerove jazbine. Dve hiljade mrtvih partizana su žrtve koje su dali koruški borci za oslobođenje Koruške. Austrijanci, austriške napredne snage, austriški partizani crpli su pomoć od naših partizana u Koruškoj.

Svi naponi, naročito italijanske reakcije, sastoje se, s jedne strane, u tome da se onemoguću ostvarenje demokratskih težnji naroda Juliske Krajine, s druge strane — ti naponi idu na to da stvore bedem, da stvore zid protiv ogromnog i zdravog uticaja demokratskih principa i demokratskih načela koja protiču iz nove Jugoslavije u svet. One žele da stvore plan o ponovnom porobljavanju našega naroda u Juliskoj Krajini i u Koruškoj. One žele da na našem nacionalnom teritoriju ponovo stvore ekonomske, političke i vojne baze za izvođenje imperijalističkih težnji protiv Jugoslavije i protiv Balkana. Narod Koruške i Juliske Krajine još vodi borbu za svoje prisajedinjenje Jugoslaviji.

Opštom diskusijom manifestovao je narod ponovo tu svoju želju za priključenje Jugoslaviji. Ja ću zbog toga, a i zato što se slažem sa svim načelima koje postavlja novi predloženi Ustav, glasati za ovaj Ustav. (Buran i dugotrajan aplauz).

Pretsednik: Reč ima narodni poslanik Mitra Mitrović. (Aplauz).

Mitra Mitrović (NR Srbija): Drugovi narodni poslanici, pre svega samo ću ukratko da ponovim i da se složim sa stavom svojih predgovornika o Ustavu kao u celini, da Ustav kao celina odgovara interesima svih najširih radnih slojeva, da on odgovara interesima i željama svake nacije u našoj zemlji ponaosob, da on odgovara interesima i željama svih progresivnih snaga čitave naše domovine.

Ustav kao celina nesumnjivo odgovara i srpskom narodu. Osvrnuću se na nekoliko osnovnih elemenata koji sasvim jasno dokazuju da Ustav kao celina potpuno, u svojoj suštini, u svim svojim odredbama odgovara interesima i željama srpskog naroda. Ja ću se osvrnuti samo na nekoliko činjenica.

Pre svega, činjenica je da srpski narod svoju nezavisnost od imperijalista, svoju nezavisnost od spoljnih neprijatelja ne može nikada očuvati bez zajednice, bez čvrstog jedinstva i bratstva sa ostalim južnoslovenskim narodima. Za srpski narod to je činjenica. Pokazalo se naročito jasno u periodu Drugog svetskog rata da velikosrpska hegemonija nije u stanju, i neće, i da to nije u njenom interesu, niti ona može da sačuva nezavisnost naše domovine. Pokazalo se da jedna takva hegemonistička nacionalna politika, kojoj je na čelu stajala hegemonistička klika koja je pripadala srpskom narodu po svom nacionalnom poreklu, toliko zatruje unutrašnji život, stvara takav unutrašnji razdor, stvara takve sukobe među narodima, da se pri prvom udaru spoljnog neprijatelja skrha čitava zemlja, kao što se skrhala stara Jugoslavija.

Srpski narod i u svojoj prošlosti, i u toku ovog Drugog svetskog rata, borio se za svoju nezavisnost i borio se u svojim najširim, naročito seljačkim masama nesumnjivo za istinsko i pravo ujedinjenje sa svima svojim bratskim južnoslovenskim narodima. Nije se srpski narod u prošlosti borio za hegemoniju nijedne, pa ni velikosrpske klike. Ne bi ništa drugo, sem progresivnih, naprednih ideja i želja nosilo srpskog seljaka kroz albanske klisure, niti mu davalo takvo junaštvo na Solunskom frontu sem istinski duboka želja za slobodom i za ujedinjenjem sa bratskim narodima. Nije srpsko seljaštvo

krivo što su izdane njegove narodne želje. Prema tome, ujedinjeni, ali u zajednici u kojoj su svi narodi ravnopravni, koja nije zasnovana na vladavini bilo kakve klike ni ovog ni onog naroda, samo u takvoj zajednici, srpski narod može da očuva svoju nezavisnost i čitavu svoju domovinu.

Zatim, ovakvi ekonomski i socijalni odnosi kakve fiksira ovaj Ustav, kakvi već žive u našoj praksi, nesumnjivo odgovaraju i interesima i tendencijama radnih slojeva srpskog naroda. Zar neće i srpsko radništvo i srpsko seljaštvo da živi pod zaštitom jedne takve napredne i progresivne države? Nesumnjivo da hoće. Prema tome, ovakvi socijalni i ekonomski odnosi, kakve fiksira ovaj Ustav, odgovaraju potpuno tendencijama, interesima i zahtevima osnovnih narodnih, radnih slojeva srpskog naroda.

Mislim da ne treba dugo da dokazujem i da govorim o onome što je srpski narod već kazao i što dokazuje i danas. Naime, ne treba dugo da govorim o tome da težnje srpske hegemonije, tako jasno izražene u toku ovog Drugog svetskog rata, da Srbiju skrenu sa demokratskog puta, da Srbiju preorijentišu na jedan drugi nedemokratski put, apsolutno nisu uspele. Dokaza ima mnogo. Oni su u živoj uspomeni sviju nas. Dokaz za to je i ustanak od 1941 godine i niz drugih momenata, kao visoki procenat mobilizacije u Srbiji, izbori itd. Najzad, jedan od krupnih dokaza jeste i današnja vrlo žestoka, možda žešća nego u drugim krajevima, borba koju vode srpske narodne mase danas u samoj Srbiji za demokratiju, borba koja se, možda, žešće nego u drugim krajevima razvija baš u Srbiji sa dveju pozicija: za demokratiju ili protiv demokratije. Tu borbu srpske narodne mase vode vrlo odlučno i žestoko i iz dana u dan postižu sve veće i veće pobede u njoj.

Nije suvišno da i ovog puta pomenem još jedan momenat, značajan za srpski narod. Sada, kada se za sve slovenske narode postavlja tako oštro pitanje njihove vrlo čvrste solidarnosti, sada, posle proteklog Drugog svetskog rata, koji je nesumnjivo ugrožavao i egzistenciju slovenskih naroda, sasvim je jasno da se srpski narod ne može uključiti u tu slovensku porodicu ni na koji drugi način sem na bazi ravnopravnosti svih južnoslovenskih naroda i da se samo zajedno sa južnoslovenskim narodima, u bratskoj zajednici sa njima, može uključiti u tu veliku, naprednu porodicu slovenskih naroda i koristiti sve one plodove slovenske solidarnosti, na čijem čelu stoji najprogresivniji slovenski narod, ruski narod.

Čini mi se da bi i to bio, sem niza drugih pitanja naročito ekonomsko-socijalne prirode, neobično značajan i krupan elemenat, koji čini da se srpski narod zbilja potpuno orijentisao, nedvosmisleno i zauvek, na stranu demokratije, to znači na stranu ovoga Ustava, da svi interesi srpski i srpskog naroda govore za čuvanje onoga što već u našem državnom i društvenom životu postoji i što je fiksirano u ovom našem projektu Ustava.

Doslednost koja u Ustavu postoji po svima pitanjima državnog, društvenog, političkog i privrednog života jasna je svima narodnim poslanicima. Ja bih želela da tu celinu doslednost Ustava po svima pitanjima koja su međusobno povezana u Ustavu pokažem i na onom polju koje je nesumnjivo značajno za čitav državni život, tj. na prosvetno-kulturnom polju.

U čitavom našem životu dogodio se vrlo veliki preokret, naročito u našem ekonomskom i socijalnom životu. Taj veliki preokret u ekonomskom i socijalnom životu zahteva da se i kulturno-prosvetni nivo najširih narodnih masa podigne na vrlo visoki stepen. Taj veliki kulturni preokret ne može da ide tako brzo kao što je to išlo i kao što će ići u drugim oblastima društvenog života, jer on uvek ide sporije. Zatim, neophodno je da se ostvare svi ekonomski i socijalni uslovi, materijalna kultura, da bi se izvršio preokret i u kulturno-prosvetnom životu. Ali Ustav stvara neobično široku mogućnost za veliki progres svih naših nacija ponaosob, a to znači i čitave naše mlade Republike.

Prvo, povežimo pitanje kulturnog razvitka sa nacionalnim pitanjem. Pravilno rešenje nacionalnog pitanja u našoj zemlji daje jaku i zdravu podlogu za razvitak nacionalne kulture svake naše nacije ponaosob. Ustav nas istovremeno obavezuje da tu kulturu razvijemo što je moguće više. Neka kao primer posluži Makedonija, koja je, dobivši pravo za razvijanje kulture na svome maternjem jeziku, već učinila veliki korak, i svakoga dana sve više će stvarati sve veći broj škola na svome jeziku, štampu i druge kulturno-prosvetne ustanove. Bez maternjeg jezika ne može biti razvijanje nacionalne kulture.

Nacionalna ravnopravnost, dakle, daje ogromne široke mogućnosti za razvoj nacionalne kulture svakoga naroda. Naveli smo primer makedonskog naroda, koji je bio jedan od najjujnijih naroda u našoj zemlji, kome treba svi narodi Jugoslavije da pripomognu da razvije svoju nacionalnu kul-

туру. Ali kako je razvoj nacionalne kulture svakog naroda ponaosob bio zaustavljen u staroj Jugoslaviji možemo dokazati čak i na primeru srpskog naroda, koji spada u najmanje ugnjetene narode u staroj Jugoslaviji, na vrlo malom primeru. Naime, nije slučajno da se čitavih 20 godina i posle nije stvorilo u srpskom narodu nijedno ime kao što je bio Đura Jakšić, kao što je bio Zmaj Jovan Jovanović kao što je bio Svetozar Marković i drugi. Velim, nije to slučajno, iako srpski narod nije bio nacionalno ugnjeten. Očigledno je, da je i nacionalna kultura srpskoga naroda, iako nacionalno slobodnog, bila zakočena, uškopljena, da su progresivne snage srpskog naroda ometene da razvijaju dalje svoju nacionalnu kulturu. Ne samo nacionalno ugnjetenim narodima, no čak i srpskom narodu ovakvo rešenje nacionalnog pitanja daje mogućnost za razvijanje svoje prave nacionalne kulture. Ustav je u tome vrlo dosledan. Kad je reč o rukovođenju prosvetnim sektorom, Ustav ostavlja široke kompetencije nacionalnim republikama, a Saveznoj vladi osnovne i opšte direktive na prosvetno-kulturnom području.

Na prosvetno-kulturnom polju Ustav nas nesumnjivo obavezuje da pojačamo borbu za podizanje kulturnog nivoa naročito naših radnih slojeva, radničke klase i seljaštva. U tome pogledu, bez obzira što socijalno-ekonomski uslovi još nisu dovoljni, naši su narodi pokazali tako ogroman polet i uspehe, koji se jedva mogu uporediti sa uspesima iz čitavog miza godina u staroj Jugoslaviji. Na kraju krajeva, i sama diskusija o Ustavu, koja je predata samom narodu, pokazala je da je on već dorastao da diskutuje o jednom tako krupnom zakonu kao što je Ustav, i pokazuje koliko se popeo kulturni nivo naših narodnih masa. Da i ne govorim o tome koliko je naša država za jednu godinu dana — i to godinu dana posle teškog četvorogodišnjeg rata, uložila preko svoga budžeta za podizanje narodne prosvete i kulture, za podizanje opšteg kulturnog nivoa narodnih masa. To je najslikovitije izraženo u ovoj cifri: u 1940 godini 85 dinara na jednog građanina davala je država za podizanje kulture, a u 1945 godini popela se ta cifra na 133 dinara.

Odlučujući korak u podizanju kulturnog nivoa narodnih, radnih masa, na koje naš Ustav obavezuje, to je obavezno školovanje. Nemojte da te reči »obavezno školovanje« prelaze preko jezika olako. To obavezno školovanje nije postojalo i još ne postoji, jer je ogroman broj, naročito ženske seljačke

dece, koja uopšte nisu posećivala školu i ne posećuju. A bez likvidiranja nepismenosti ne može se govoriti o stvarnom podizanju prosvetno-kulturnog nivoa naših radnih masa za koje se naš Ustav zalaže. Bez sprečavanja da se stvore novi nepismeni nema likvidacije nepismenosti.

Pored primera koje sam navela, primera iz budžeta, za podizanje kulturnog nivoa masa imamo još dva vrlo važna činioca koji će pomoći u tome pogledu. To je, pre svega, oslobođenje žene, koje će vrlo mnogo uticati na podizanje prosvetno-kulturnog nivoa naših masa, već samim tim što će se podići milionske mase žena. Podizanje matera uticaće i na kulturno podizanje podmlatka. Drugi činilac, to je naša Armija koja u ovom momentu igra veliku ulogu u prosvetljavanju naših narodnih masa, jer naša Armija služi kao škola za mlade borce. Samo da navedem jedan primer. Danas se samo oko 30.000 Šiptara uči u našoj Armiji pismenosti — i to ne samo pismenosti nego i mnogim drugim tekovinama nauke i civilizacije.

Jedno od glavnih sredstava za kulturno i prosvetno podizanje našeg naroda jesu, nema sumnje, škole. Ali mi smo nasledili iz stare Jugoslavije nekoliko stvari kojih teško možemo da se oslobodimo u našoj novoj državi. Pre svega, nasledili smo to da sadašnji socijalni sastav naše inteligencije i inteligencije koja se sada stvara ne odgovara potrebama naše zemlje. Samo jedan primer: od novoupisanih 6.400 studenata na Beogradskom univerzitetu, samo oko 400 studenata je iz radničkih porodica a samo oko 800 je iz seljačkih porodica. To je, nesumnjivo, posledica starih socijalno-ekonomskih uslova, koju su smetali deci najširih radnih slojeva da dolaze na tako visoke škole. Mi to moramo popravljati.

Drugo, zaostatak iz stare Jugoslavije je oskudica stručnih škola. Ja se koristim ovom prilikom da naglasim potrebu da suzbijemo tu lošu tendenciju u našem društvu, koje je favorizovalo sve druge škole sem stručnih, iako su stručne škole, kako je rekao maršal Tito, ogromna potreba našeg naroda, iako su srednji stručni kadrovi upravo ono što je našoj zemlji najpotrebnije. U tom smislu mi ćemo morati mnogo raditi da bi naša prosvetno-kulturna politika bila u skladu sa Ustavom.

I na kraju, kad je reč o vaspitanju omladine, o tome kakvo vaspitanje treba omladina da dobije, ja bih se osvrnula samo na jedan momenat u vezi sa crkvom, u vezi sa odvajanjem škole od crkve. Naime, mnogo puta se ljudi, sveštenici

i verski velikodostojnici boje. kad je reč o odvajanju škole od crkve, za omladinu, jer, vele, ne znaju, kako će i na koji način da se da moralno vaspitanje našoj omladini, ako ne bude predavana veronauka. Mislim da sveštenici uzaludno strahuju. Ja sam uverena da će vaspitanje naše omladine zadovoljiti i sve progresivne ljude crkve. Moral će se unositi kroz čitavo vaspitavanje u našim školama, unosiće se kroz ljubav prema našoj slavnoj prošlosti, unosiće se kroz nove primere patriotizma; omladina će se učiti na junaštvima komunista i boraca za slobodu, učiće se ljubavi prema ostalim narodima, učiće se ljubavi prema čoveku, prema našoj državi, prema maloletnoj deci itd. Učiće se, velim, kroz čitavu školu. Učiće se veri u svoj narod koji je pobedio svog najžešćeg neprijatelja — nemački fašizam. To će biti duh škole. Prema tome, nema mesta strahu.

I poslednji momenat u vezi sa kulturom i prosvetom jeste pitanje slobode nauke i umetničkoga rada. No, ja u vezi s tim obraćam pažnju na one reči koje stoje u Ustavu, da nauka treba da posluži u našoj zemlji kulturnom podizanju naroda i podizanju narodnog blagostanja. Čini mi se, nigde jasnije nego u ovim trima poslednjim rečima, »podizanju narodnog blagostanja«, nisu date tako jasno smernice i zadaci naših ljudi od nauke. Ranije su naučni umovi koristili znanje i davali znanja za veoma mali broj ljudi, za uživanje vrlo malog broja ljudi. Danas ljudi od nauke i mi svi skupa moramo se potruditi da nauka postane svojina onih kojima su bile osporavane najosnovnije prosvetne i kulturne potrebe. Na to, kako da učinimo da se naukom podigne narodno blagostanje, ja bih odgovorila citatom, ne doslovnim, iz govora sovjetskog predsednika Akademije nauka Komarova, koji je održao 1943 godine sovjetskim naučnicima, u kome je otprilike kazao: Kakav se veći zadatak može postaviti pred naučnike, nego zadatak da se u što kraćem roku udahnne sovjetski život sa svima njegovim bogatim bojama u sovjetske gradove i sela razrušene od fašističkih varvara. Vratiti radost omladini, otvoriti škole deci, približiti mladiće i devojke nauci i kulturi, ponovo uključiti u stvaralački život sovjetske ljude i žene, oživeti razrušene mašine, učiniti da kolhozna polja daju što veće prinose, ozeleniti gradove i sela, otvoriti bolnice i ambulante, obnoviti univerzitete, laboratorije i institute — eto zadataka koji ne mogu biti ispunjeni bez učešća sovjetskih naučnika.

Eto i našim naučnicima primera za njihov rad na poboljšanju narodnog blagostanja. Eto im primera Komisije sovjetskih naučnika koja je dobila za svoj rad u najtežim vremenima Otadžbanskog rata nagradu Staljinske premije za svoj rad na iskorišćavanju izvora na Uralu, u Sibiru i Kazahstanu u svrhe odbrane zemlje. Nesumnjivo da i danas broj tih nagrada za rad na obnovi zemlje u SSSR nije mali. I samo na taj način, ako nauka ne izgubi vezu sa praksom, i ako bude neposredno koristila podizanju narodnog blagostanja, na taj način će ona moći odgovoriti onim zadacima koje našoj nauci i umetnosti postavlja naš Ustav.

Na kraju, kako ovaj Ustav izražava u celini interese svih naših naroda i svih radnih slojeva naših naroda, interese svakog naroda ponaosob, kako je ovo Ustav koji već živi u našoj praksi i za koji su se naši narodi borili, ja kao član Narodnog fronta Srbije izjavljujem da ću glasati za ovaj Ustav. (Dugotrajan aplauz).

Pretsednik: Ima reč drug Bogdan Oreščanin.

Bogdan Oreščanin (NR Hrvatska): Drugovi i drugarice narodni poslanici, odmah ću izjaviti da ću u načelu glasati za predloženi nacrt Ustava, jer ga sa državnopravne strane smatram kao krunu i vrhunac petogodišnjih napora naših naroda, naročito napora u vreme narodnooslobodilačke borbe.

Sama činjenica da mi danas donosimo Ustav znači da je ostvaren osnovni cilj narodnooslobodilačke borbe, da je isturan okupator iz naše zemlje, da je razbijena reakcija u zemlji i da su naši narodi svoji na svome. Sama činjenica da naš Ustav donosi danas narodno predstavništvo koje je zabranjeno ogromnom većinom naroda na slobodnim izborima i da ga donosi nakon diskusije u najširim narodnim slojevima, jeste znak da je kod nas ostvaren drugi cilj narodnooslobodilačke borbe: da je u punom smislu reči ostvarena narodna vlast.

Bratstvo, jedinstvo i jednakopravnost naših naroda mislim da su pravno formulisani u predloženom nacrtu Ustava i da provejavaju gotovo kroz svaki član toga nacarta, Republika, za koju su ginuli naši borci i patili naši narodi postala je već voljom naroda zakon i ona će kao takva biti i sankcionisana i ozakonjena i po našem nacrtu Ustava. Demokratija, narodna demokratija, mislim, može se reći da je upravo sadržina i geslo ovakvog nacarta i ovakvog Ustava, kako nam je predložen.

I na kraju, jedna od osnovnih tekovina narodnooslobodilačke borbe, Jugoslovenska armija, mislim, našla je dostojno mesto u nacrtu Ustava. Ja ću kao pripadnik Jugoslovenske armije da govorim o onim odredbama nacrtu Ustava koje govore o Armiji i o narodnoj odbrani. Prethodno bih hteo nekoliko reči da kažem o samoj Armiji. Naša Armija nije armija i nije vojska kao što je bila nekadašnja stara jugoslovenska vojska, kao što još i danas ima dosta vojski, koja bi bila jedan aparat u rukama reakcije, uperen protiv svog vlastitog naroda, koja bi kao Damoklov mač visila nad glavama naroda da im nametne svoju volju. Naša Armija je armija koja je rođena od našeg naroda, koja je kao dete partizanskih odreda, preko Narodnooslobodilačke vojske, prerasla u modernu, muževnu i snažnu Jugoslovensku armiju. Našu Armiju u toku njenog uzrasta i organizacije negovali su i nosili na rukama svi naši narodi. Naša Armija bila je, jeste i ostaće uvek zaštitnik naših naroda, njihove države i nove naše Republike i slobode naših naroda. Ona je u čvrstom i bratskom zagrljaju sa Crvenom armijom oslobodila našu zemlju. Ona je i danas spremna ne samo da nas brani nego i da stoji na braniku međunarodne organizacije mira, da stoji na braniku tekovina svih slobodoljubivih naroda. Mislim da se može reći da je naša Armija jedan od osnovnih nosilaca jugoslovenskog patriotizma, jedan od osnovnih nosilaca jedinstva naših naroda. Kao što je i drugarica predgovornica rekla, »Armija je danas škola naših naroda, gde se naši omladinci i naši narodi politički i kulturno vaspitavaju«. Jednom rečju, naša Armija je narodna armija, a ja bih još kazao da je naša Armija Titova Armija. Zar je onda čudo da se u nacrtu Ustava kaže da je zadatak Jugoslovenske armije da brani i obezbeđuje sigurnost zemlje, da brani i obezbeđuje slobodu naroda. Da je naša Armija iznikla iz naroda i nerazlučno vezana za njega dokaz je i to što naš Ustav predviđa ustanovu izbornosti Vrhovnog komandanta.

Ja bih se osvrnuo i na sam sastav naše Armije, da bih pokazao da je ona ne samo po svojoj istoriskoj ulozi, po svome postanku i po zadacima koje je dosad izvršila nego i po svome sastavu organizovani deo našeg naroda, omladine, i da ona na taj način u potpunosti i po svome sastavu ima narodni karakter.

S druge strane, naša Armija ne samo da je odigrala odlučujuću ulogu u oslobodenju naše zemlje nego ona i danas, u

doba izgradnje, daje svoj udeo, svoj obol za što brže poboljšanje naše zemlje. Ovo se naročito ispoljilo u pogledu izgradnje i opravke saobraćaja. Borci i rukovodioci naše Armije, pošto nisu odeljeni od naroda već unutar same Armije, predstavljaju deo naroda, aktivno učestvuju i u društvenom i u političkom životu naše zemlje.

Prema tome, da se opet vratim na nacrt Ustava, kojim se sva građanska prava koja se daju ostalim građanima daju i pripadnicima Jugoslovenske armije, što je sasvim i razumljivo. Tu treba naročito podvući da im se daje i aktivno i pasivno pravo glasa. Povodom toga ja bih hteo da podvučem jednu tragikomičnu paralelu sa situacijom u bivšoj, pokojnoj Jugoslaviji.

Tamo, i u oktroisanom ustavu od 1931 godine i u nazovi demokratskom Vidovdanskom ustavu, kaže se ko nema pravo glasa: »Nemaju pravo glasa lica pod starateljstvom, koja su pala pod stečaj, lica koja su na robiji, lica koja su osuđena na gubitak časti i vojnici«. I jasno je, takva armija nije mogla ni da izvojuje pobeđu, takva je armija, valjda po logici bivših reakcionara i stvarno bila pod starateljstvom reakcionarne klike, u njoj biti značilo je zaista biti na robiji, i za nju se može reći da je pala pod stečaj, jer je izgubila rat za četiri do pet dana a time je i izgubila svoju čast. Takva armija je bila unapred osuđena na propast, kao i sve one vojske koje se odele od naroda, koje nisu iznikle iz naroda.

U članu 34 našeg nacrtu Ustava kaže se da je najveća čast i dužnost svakog građanina braniti svoju otadžbinu. Da je čast braniti ovakvu otadžbinu, republiku, slobodnu narodnu republiku, kao što je ova naša, i da je čast služiti u redovima ovakve Armije, proslavljene svojim podvizima, ja mislim da je to van diskusije.

Da je dužnost braniti otadžbinu proizlazi iz dva principa. U prvom redu princip ravnopravnosti, koji provejava kroz čitav naš život, pa prema tome i kroz nacrt Ustava, traži da ravnopravno svi građani brane svoju otadžbinu, bar ravnopravno prema svojim fizičkim i umnim mogućnostima, ali da su svi obavezni da otadžbinu brane. S druge strane, taj princip ravnopravnosti spaja se sa jednim vojnim principom, koji je nikao u modernim ratovima, u ratovima totalitarnim, gde je zaista svaki građanin jedne zemlje u slučaju rata ugrožen, pa prema tome, svaki građanin treba da je obavezan da svoju zemlju i brani.

U staroj Jugoslaviji ne samo da vojska nije imala prava, ne samo da njeni pripadnici nisu imali onih prava koja su imali građani i u onako skućenom obimu, nego i u samoj vojsci bilo je diferenciranja, naročito u pitanju službe u vojsci kao dužnosti. U staroj Jugoslaviji vojsku, pun vojnički rok, služili su samo radnici i seljaci. Svi drugi, kako se kaže, gospoda, služili su skraćeni rok. U jednom članu našeg Ustava koji se ne odnosi direktno na Armiju nego na sve životne manifestacije u zemlji, kaže se da se ne dozvoljavaju nikakve privilegije po rođenju, po imovnom stanju i po stepenu obrazovanja. Mislim da je to ono što treba da ude, što treba da se protegne po svome shvatanju i na Jugoslovensku armiju i na službu u Jugoslovenskoj armiji, jer u njoj nema nikakvih privilegija od njenog početka do danas i neće ih ni biti ni po rođenju ni po imovnom stanju ili stupnju obrazovanja. Tamo jedino dolazi do izražaja kvalitet čoveka, karakter čoveka, njegov stepen odanosti narodu, stepen zalaganja u radu, u rukovođenju.

Odredbe u nacrtu Ustava koje izrično obavezuju državu da vodi brigu o ratnim invalidima, mislim, naši će borci i rukovodioci shvatiti zaista kao pažnju i zahvalnost našeg naroda našim borcima koji su stradali u toku rata. Eto, na kraju mogu da kažem, i uveren sam da svi borci i rukovodioci Jugoslovenske armije u ovakvom Ustavu mogu da gledaju uzakonjenje tekovina narodnooslobodilačke borbe, onih tekovina za koje su oni ginuli, stradali i patili i da na ovakav Ustav mogu da gledaju prosto kao na svoj Ustav.

Još bih na kraju hteo da se osvrnem i na neke druge odredbe u Ustavu, hteo bih da se dotaknem pitanja sudstva. Kao svuda u nacrtu Ustava, i kod formulisanja odredaba o pitanju sudstva provejama demokratičnost i narodni duh. To pokazuje odeljivanje sudstva od upravne vlasti i odgovornost sudova samo višim nadležnim sudovima; to pokazuje i usvajanje načela kolegijalnosti sudova radi veće objektivnosti u sudovanju. Narodni duh koji dolazi do izražaja kod odredaba sudstva, koji baš traži u prvom redu kvalitet ljudi pa onda stručnost, iako je i ona i te kako važna, mislim, došao je naročito do izražaja u ustanku sudija-porotnika kao ravnopravnih sudijama stručnjacima. Smatram da toj stručnosti kod sudija treba pokloniti punu pažnju i da je to izmenom u nacrtu Ustava, po kojoj su ukinuti rokovi za izbor sudija, u potpunosti postignuto. Naime, sudije koje valjaju, koje zaista hoće da služe

svome narodu, koje zaista hoće da štite zakonitost i da štite narod od nenarodnih i protivnarodnih dela, imaju mogućnost i perspektivu stručnog razvoja u mogućnost da budu stalne. To najviše zavisi od samih njih.

Eto, čini mi se da je čitav nacrt našeg Ustava raden tako da što bolje sa pravne strane formuliše tekovine narodno-oslobodilačke borbe i ne samo da bude slika stvarnosti, nego i da te tekovine i odredbe tako formuliše da ustvari daju mogućnost širokog razvoja, stvaraju mogućnost učvršćivanja i produbljivanja tih tekovina, stvaranje novih narodnih tekovina, te mislim da našem Ustavu ne samo da se ne može prigovoriti da nije dobar nego uveren sam, da bi iz njega trebalo da uče mnogi koji su dosad bili monopolisali demokratiju za sebe. (Aplauz).

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik Hasan Brkić.

Hasan Brkić (NR Bosna i Hercegovina): Drugovi i drugarice narodni poslanici, projekat Ustava koji treba da izglasa naša Ustavotvorna skupština kao osnovni zakon naše Narodne Republike predstavlja bilans prevaljenog puta u razvoju našeg Narodnooslobodilačkog pokreta, on predstavlja zakonodavnu sankciju državnih, političkih, društvenih i ekonomskih promjena u životu nove Jugoslavije. Kao takav, naš Ustav izražava osnovne tekovine naše borbe, učvršćuje ih i za ovu etapu stavlja okvire za njihovo dalje razvijanje u cilju jačanja naše narodne države, u cilju stvaranja srećnijeg života za sve naše narode.

Naš Ustav, što nema primjera u ustavnoj teoriji i praksi ne samo naše zemlje već i čitavog niza drugih zemalja, nije djelo jedne reakcionarne, eksploatorske i sebične društvene grupe, nego je djelo osnovnih demokratskih snaga jugoslovenskih naroda, koji su u borbi za nacionalnu slobodu izgradili novu državu, državu koja se po svojoj društvenoj i političkoj suštini bitno i principijelno razlikuje od ranije državne vlasti. Zato je naš Ustav, po načelima na kojima je izraden, u osnovi nešto drugo nego što su bili ustavi stare Jugoslavije. Upravo zato što on predstavlja osnove na kojima je izgrađena naša narodna država, kao država novog tipa, on predstavlja u velikoj mjeri ostvarenje istinskog demokratizma koji je po svome obimu mnogo širi od demokratizma najdemokratskijih buržujsko-parlamentarnih republika. U tom pogledu Ustav nove Jugoslavije, po svom značaju, prelazi granice naše zemlje, jer

on predstavlja progresivnu demokratsku tekovinu, koja će ulijevati duh borbe mnogim narodima koji se danas bore protiv reakcionarnih i profašističkih klika u svojim zemljama.

Činjenica da se vlast u našoj zemlji našla u rukama naroda, omogućila je da Ustavotvorna skupština donese takav Ustav koji će sa svoje strane još više učvrstiti našu vlast, učvrstiti nezavisnost i suverenost naše otadžbine.

Projekat našeg Ustava odrazio je i značajne promjene u ekonomskoj i socijalnoj strukturi naše zemlje. Ustav polazi od činjenica da su se u okviru postojećeg sistema, baš zato što su se na čelu države našle široke narodne mase, izvršile promjene koje našoj ekonomsko-društvenoj strukturi daju sasvim drugi značaj, koje omogućuju da se u budućnosti ekonomski razvoj naše zemlje odvija u novim oblicima.

Ustav, drugovi poslanici, pošao je od činjenice da u ekonomici naše zemlje, pored privatnog kapitalističkog sektora, postoje još dva druga sektora, koji po svojoj snazi i značaju za dalji razvitak naše privrede predstavljaju jaču snagu od prvog, a to je — državni i zadružni sektor privrede. Zbog toga projekt Ustava ne sadrži samo politička načela na kojima je izgrađena jugoslovenska federacija, nego on sadrži i načela na osnovu kojih će se razvijati materijalni uslovi života najširih narodnih masa.

Sektor državne privrede, koji je danas obuhvatio osnovne snage naše industrije, saobraćaj, kreditne ustanove, velik dio razmjene dobara, predstavlja jedan od osnovnih stubova ne samo naše ekonomije, nego i našeg cjelokupnog državnog i ustavnog poretka. Pozitivan i stvaralački rad naše narodne države na organizaciji naše ekonomije, na daljem razvijanju i konsolidaciji demokratskih tekovina naše narodne revolucije ne bi se dao ni zamisliti bez stalnog oslonca na stalno jačajući sektor državne privrede.

Naš budući privredni razvoj neće se i ne može se odvijati bez rukovodeće i usmjerujuće uloge narodne države. Mi ćemo biti u mogućnosti da pitanje našeg daljeg razvoja postavimo i riješavamo na bazi općedržavnog plana. To ćemo moći izvesti jedino zahvaljujući snazi i značaju privrednih pozicija naše narodne države. Stanje naše privrede, naročito poslije pustošenja i pljačke koju su izvršili okupatori, pruža nezavidnu sliku. Osim toga, industrijski razvoj naše zemlje ni prije rata nije se odvijao na bazi naših mogućnosti i potreba naroda. Industrija tada, kao najnaprednija i rukovodeća grana

privrede, nije bila korišćena kao poluga za opšti ekonomski preobražaj drugih privrednih grana, koje su, naročito poljoprivreda, ostale na vrlo niskom stepenu ekonomskog razvoja. Liniju našeg industriskog razvoja, a prema tome i opšteprirodnog razvoja, nisu određivali samo interesi tadašnjih vladajućih krugova, nego su odlučujućim faktorima njenog razvoja postali neprijatelji naše zemlje, koji su, naročito njemački imperijalisti, pretvorili privredu Jugoslavije u dodatak njihove metropolske privrede. To je nužno dovelo do ekonomske zavisnosti naše zemlje, što nije moglo ostati bez teških posljedica na njenu opštu unutrašnju i spolnju politiku.

U ocjeni privrednog razvoja Jugoslavije ne bismo smjeli da predemo ni preko činjenice, da se on neravnomjerno razvijao u pogledu njenih sastavnih djelova. Otuda vidimo da su pojedini krajevi, ovdje naročito ističem slučaj Bosne i Hercegovine, znatno izostali, iako su opšti materijalni uslovi bili takvi da tempo našeg razvoja bude nesrazmjerno brži.

Put budućeg privrednog razvoja u našoj zemlji, zahvaljujući izmijenjenim društvenim i ekonomskim odnosima, neće dozvoliti da se vratimo na staro, jer bi povratak u privredi na staro značio ne samo restauraciju reakcionarnih elemenata na ovom području — nego njihovu restauraciju u političkom i državnom životu naše zemlje. Zahvaljujući današnjim svojim pozicijama, naša će država, kao što predviđa i sam nacrt Ustava, pitanje naše ekonomske izgradnje postaviti na bazu opšteg privrednog plana. Mi ćemo na tom putu, pored današnjeg osnovnog zadatka, postići u privredi predratni nivo, mi ćemo bržim tempom likvidirati našu ekonomsku zaostalost, naročito zaostalost našeg sela. Novom ekonomskom politikom naše države, jačanjem njene ekonomske moći, selo će izići na put novog života. U tom pogledu naš Ustav, — u tome je njegova bitna i principijelna razlika od drugih ustava, — ne uzima postojeće stanje u ekonomsko-društvenim odnosima nepromjenljivo i vječno. On nije prepreka za dalji progresivni razvoj tih odnosa u našoj zemlji.

Projekat Ustava odredio je posebno mjesto zadrugarstvu. U današnjim socijalnim i ekonomskim odnosima koje sankcioniše naš Ustav, zadrugarstvo se razvija u veliku i sveobuhvatnu organizaciju radnih masa. Ono obuhvata ogromnu masu sitnih proizvođača, naročito na selu. Ono će uz podršku narodne države i njene privrede podići njihove proizvodne mogućnosti. Zadrugarstvo će u daljem svom razvoju unijeti

nove oblike rada i organizacije u naše selo. Zadrugarstvo, okuplja, takođe, široke mase potrošača grada i sela koji su, kao i sitni proizvođači, pod ranijim uslovima bili žrtva eksploatacije krupnih industrijskih i finansijskih krugova i njihovih monopolističkih organizacija. Zadrugarstvo, kao element naše ekonomske strukture, postalo je na taj način jedan od stubova državnog uređenja nove Jugoslavije.

Projekat Ustava pošao je i od te činjenice. Oslobođeno od utopističkih i nestvarnih teorija reakcionarnih i konzervativnih društvenih reformista, koji su ranije imali uticaja na zadrugarstvo, oslobođeno iluzija o nekom posebnom zadrugnom putu u razvitku društveno-ekonomskih odnosa, zadrugarstvo nove Jugoslavije doživljava i doživjeće nevjerovatan polet i procvat. Otuda i nije čudo što su široke mase, naročito seljačke, zauzele pozitivan stav prema Ustavu, što su sa oduševljenjem pretresale njegove odredbe.

Zahvaljujući državnom i zadrugnom sektoru privrede, naša narodna država uvući će u proces naše ekonomske izgradnje najšire narodne mase, ona će podići i razviti produkcione i društvene aktivnosti radničke mase srednjeg i siromašnog seljaštva i naše narodne inteligencije, ona će razviti do neslućenih razmjera individualne stvaralačke snage naših ljudi, koji će izrasti iz naroda vjekovima gušenog i pritiskivanog.

Elementi privredne demokratije, dati u projektu Ustava, predstavljaju osnovu više forme političke demokratije koja je ostvarena u našoj zemlji. Okviri našeg Ustava i perspektive koje stvara omogućuju daljem razvitku ostvarenje najvećeg ideala čovječanstva i demokratije: slobodi čovjeka kao građanina treba da odgovara njegova sloboda kao radnika.

Jačanje naše ekonomske strukture i njen razvoj u pravcu koji nalažu interesi širokih narodnih masa predstavljaju osnovni uslov za dalji razvoj naše demokratije, za još brži tempo konsolidacije i ekonomske izgradnje naše zemlje, — predstavlja osnovni uslov za čvrstinu i trajnost ustavnog i državnog poretka nove Jugoslavije. Na taj način, naši neprijatelji ne samo da će se miriti sa našim postojanjem, nego će se morati miriti i sa našim daljim razvijanjem i jačanjem.

Htio bih da kažem nekoliko riječi o našoj federaciji, imajući u vidu onu njenu stranu koja će omogućiti planski privredni razvitak naše zemlje, svih njenih sastavnih dijelova, imajući u vidu njen duh koji obavezuje na to da ekonomski

jače nacionalne državne jedinice pomognu razvitak ekonomski zaostalih jedinica.

Jugoslovenska federacija stvorena je kao rezultat pobjedničkog razvitka jedinstvene borbe svih naših naroda. Naša federacija stupila je na historisku pozornicu ne kao posljedica nasilja, kao što je bio slučaj sa drugim federacijama u njihovom postanku, nego kao federacija dobrovoljno ujedinjenih ravnopravnih naroda u jedinstvenoj saveznoj državi. Kada pogledamo onaj dio odredaba projekta Ustava koje preciziraju odnos savezne države i pojedinih republika, vidimo da one, za ovaj period našeg razvoja, pravilno određuju odnos centralizovanog rešavanja saveznih državnih pitanja, naročito na privrednom polju, i širokih prava inicijative pojedinih republika. Važne privredne funkcije savezne države, kao što su: opšte rukovodstvo i kontrola trgovinskih odnosa sa inostranstvom, upravljanje saobraćajem, izrada, rukovođenje i izvođenje opštedržavnog privrednog plana, odobravanje saveznog budžeta, rukovođenje novčanim i kreditnim sistemom, upravljanje industrijskim i poljoprivrednim preduzećima, bankama i trgovačkim preduzećima opštedržavnog značaja — sve će to omogućiti da naša savezna država riješava na centralizovan način najvažnija pitanja za život zemlje, za što uspješniju obnovu i izgradnju svih saveznih republika. Ova strana našeg Ustava, koja je proistekla iz sistema narodne vlasti i slobodne volje naših naroda, daje unutrašnju snagu našoj federaciji, koja će, u pretstojećem periodu, sa uspjehom riješiti neobično teške i složene probleme izgradnje nove ekonomije, nove i još naprednije ekonomske i socijalne strukture Jugoslavije.

Gledajući u našem Ustavu garanciju za očuvanje postignutih pobjeda, gledajući u njemu garanciju za naš uspješan budući privredni i opštepoltički razvitak, ja — kao pristalica Narodnog fronta Bosne i Hercegovine izjavljujem da ću u načelnoj diskusiji glasati za projekat Ustava. (Aplauz).

Pretsednik: Određujem kratak odmor.

(Posle odmora)

Pretsednik: Nastavljamo diskusiju o nacrtu Ustava. Reč ima narodni poslanik Kirilo Savić. (Aplauz).

Kirilo Savić (NR Srbija): Drugovi i drugarice narodni poslanici u dosadašnjim govorima drugova narodnih posla-

nika rečeno je, ako još ne sve, ono toliko o ovom našem Ustavu, da se ja ne nadam da ću umeti nešto više ili bolje o njemu kazati. Ali stara je istina da dobre stvari treba češće ponavljati i zato sam izašao pred vas, da bar ponovim : još jedanput naglasim ono što su drugi govornici pre mene rekli.

Mi smo svesni toga da to nećemo biti mi, narodni poslanici, koji ćemo ovim Ustavom stvoriti nove uslove našeg državnog i društvenog života, otvoriti nove puteve našeg napretka. Ovaj Ustav stvoren je pre nas, sakupljenih u ovoj Skupštini. Misao o ovom i ovakvom Ustavu vladala je našim dušama još od onog prošlog svetskog rata. Ta misao bila je protest protiv onoga što je pre ovoga bilo; ona je bila nada da će bolje morati doći, ona nas je učila da se to bolje može samo borbom postići. I nastupio je taj dan teške i otsudne borbe i vulkanskom erupcijom izbila je tih dana neslućena veličina tvoračke snage, državotvornog smisla i nepokolebljive volje naših naroda. Da čudo bude još veće, te naše snage, kojih ni sami nismo bili svesni, ponikle su u našim narodima posle onog teškog sloma i velikog rasula, iz moralnog pada i izdajstva onih koji su upravljali ovom zemljom.

Borba koja je otpočela morala se voditi prvo na dve strane: protiv fašističkih osvajača i protiv sopstvenih ugnjetača.

Veliko je to čudo koje su naši narodi stvorili tom svojom borbom, ali ima jedno još veće, koje su oni u isto doba učinili: pobedili su sami sebe.

Izgledalo je da to nije lako, neki su mislili da je to i nemoguće u onom stanju i položaju u kome su bili naši narodi jedan prema drugom.

Naši nasilnički režimi najstrašniji su bili u tome, što su, držeći se principa »zavadi pa vladaj«, naše narode pozavadali. U očajanju mi nismo uvek poznavali prave krivce te naše zajedničke bede, već smo se uzajamno, okrivljavali. I stvarala se mržnja među našim narodima, i besprosvetno je stalo nebo nad glavama našim.

Šta vidimo danas? Mesto mržnje bratsku ljubav, mesto razdora slogu i ujedinjene. I, eto, danas smo mi slobodni: od osvajača, slobodni od sopstvenih ugnjetača, slobodni od mržnje i zlosti koje su trovale dušu našu.

Ta puna sloboda, ta uzajamna ljubav i sloga naša, to je osnovni zakon naš, ovaj Ustav naš je živi duh koji čini njegovu suštinu i sadržinu. I sva je naša briga danas u tome da taj

imperativni zahtev naše jednodušnosti što vidnije podvučemo i istaknemo, da ga pismeno izrazimo.

Bitna odlika ovog našeg Ustava i jeste u tome što on ne predstavlja kompromis, pogađanje krune sa narodom, kompromis klasa i partija, već je on jednostavni, nepodeljeni izraz jedinstvene volje naših naroda da žive u slobodi i u zajednici, u uslovima jednakosti, ravnopravnosti i socijalne pravde. Kao takav on je postao stvarnost pre nego što je napisan i pred nas iznesen. Ujedinjenje slobodnih naroda u federativnu republiku, demokratski principi, u potpunosti provedeni kroz ustanovu narodne vlasti, postali su sastavni deo našeg narodnog bića još od prvih zasedanja AVNOJ-a.

Veliki su bili dani istoriskog stvaranja, u kome je, uporedo sa velikim narodima, učestvovao i naš narod. Zato je velika i vrednost ovog našeg Ustava, koji velike tekovine toga stvaralačkog rada pismeno zaveštava novim pokolenjima, da čuvaju ne njegov tekst, već njegovu duhovnu sadržinu: slobodu i ujedinjenje. Slobode nema bez ravnopravnosti; ujedinjenja nema bez uzajamnog poštovanja i ljubavi.

Teško iskustvo žalosne prošlosti naučilo nas je da se sloga, ljubav i jedinstvo, da se ravnopravnost i sloboda ne mogu postići u monarhiji i zato smo se nje oslobodili.

Velike tekovine naše dvostruke oslobodilačke borbe, sa kojima smo se već tako srodili, kao da smo se u njima i rodili, uzeo je ovaj Ustav kao osnov za dalje uređenje naše države.

Odlukom ove naše Skupštine, još pre donošenja ovoga Ustava, priznat je republikanski oblik vladavine, koji je već bio dat i postao naša stvarnost, a kao novina još u taj republikanski oblik uneseno je to što je toj republici dat predstavnički, a ne predsednički oblik. On princip narodne vlasti, koji čini osnov unutrašnjeg uređenja naše države, dovodi do punog izražaja. Nije ta vlast narodna samo po tome što je nikla u narodu, već još više po tome što vlast i narod čine nerazdvojno jedinstvo, dok je dosad narod, kao što znamo, bio na jednoj a vlast na drugoj, suprotnoj strani.

Ustavi zapadnih država zasnovani su na principu demokratije, ali formalne demokratije. Oni svima građanima priznaju slobodu i jednakost građanskih prava. Ali kakva je korist ekonomski slabim od te proste deklaracije slobode i jednakosti, ako oni nemaju materijalne mogućnosti da je iskoriste, te postaju žrtva ekonomski jačih, koji svoja prava i slobodu

iskorišćavaju da slabije ekonomski eksploatišu. Očigledno je da takva formalna demokratija nije ni prava ni dovoljna.

Eto, zato je ovaj naš Ustav zakoračio odlučno korak dalje. Priznajući i uvodeći sve najsavršenije oblike te formalne demokratije, naš Ustav polučuje narodnoj vlasti i tu brigu da ona i najširim masama radnog naroda stvori mogućnost da pravo jednakosti u punoj meri iskoriste. Demokratski princip našega Ustava je, dakle, daleko puniji i savršeniji, jer stvara demokratiju ne samo po formi nego i po suštini — stvarnu demokratiju. Poznate su nam ne samo odredbe Ustava kojima se to želi postići, nego i one odlučne mere koje su narodne vlasti već preduzele da taj cilj što pre i što potpunije postignu. Među mnogim drugim dovoljno je pomenuti samo Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji, kojim se, uporedo s materijalnom bedom našeg seljaštva, otklanja i njegova moralna potištenost i socijalna nejednakost. Milijardske vrednosti opšte-narodne imovine određene su na postizanje toga visokog cilja. Očigledno je da će se ići u tome pravcu i dalje.

Velika vrednost ovoga Ustava je još i u tome što je sav protkan principom prava i zakonitosti i u tome pogledu nije ni na jednom mestu izostao iza najnaprednijih ustava drugih zemalja. Ustav se starao, on je i uspeo da to postigne, i na onome mestu gde je to bilo veoma teško, da se revolucionarnim putem likvidira anarhistički sistem privrede i da se mesto njega uvede planska narodna privreda.

Pridružujući se oceni koju su raniji govornici dali starijima ovoga Ustava o narodnom blagostanju, o narodnom zdravlju i socijalnom zbrinjavanju, ja se neću više na tome zadržavati. Ali i ja moram da obratim vašu pažnju na to da ovaj Ustav i pored brige o političkom uređenju zemlje, o materijalnom blagostanju, zdravlju naroda, posvećuje, isto tako, dostojnu pažnju vaspitanju, nauci i umetnosti. Jače nego ikad dosad, podvučena je ovim Ustavom vrednost nauke i umetnosti, s namerom da se našem narodu da mogućnost da i na polju duhovnog stvaranja osvedoči svoje sposobnosti i opravda već danas zasluženno vidno mesto među naprednim narodima.

Dozvolite mi da i ja sa svima vama podelim radost o krupnoj novini koju nam donosi ovaj Ustav i koja ne samo nagoveštava, već i neposredno stvara daleko povoljnije uslove za bratske odnose među našim narodima. To je odvajanje crkve od škole i države. Vođen velikom mudrošću, naš usta-

votvorac u rešenje tog verskog problema unosi najveću delikatnost. Odvajanje crkve od škole i države je već odavno postalo istorska nužnost, naročito danas u našoj zemlji ujedinjenih naroda sa nekoliko vera. Zajedničkom voljom naroda i novim Ustavom priznata ravnopravnost naših ujedinjenih naroda ne dopušta da jedna od njihovih vera bude državna.

Ali, odvajajući crkvu od države, naš Ustav ne teži tome da odvoji narod od njegove vere. On veri i njenoj crkvi priznaje visoku funkciju, da propoveda božansku ideju dobra i da se time bori protivu ideje zla, a to je zadaća i države. Ali, dok vera ideju dobra propoveda, država je ostvaruje. Cilj im je, dakle, isti, ali su sredstva i putevi njihovi različiti.

To odvajanje crkve i države podjednako je nužno i korisno kako za državu tako i za crkvu, jer ono odgovara rečima Hrista: »Bogu božje a caru carevo«. Veza crkve s državom obavezivala je crkvu da brani državu, da opravdava i hvali njene postupke čak i onda kad oni nisu bili saglasni s njenim verskim učenjem ni s božanskom pravdom.

Još krvare one teške rane na telu naših naroda, koje su bile nanesene verskom podvojenošću našom, i to je pravo i najveće čudo, to je i najveća naša pobeda, nad nama samim. Što su zajedno sa onim istoriskim i političkim pregradama koje su nasilnom vlašću bile postavljene među našim narodima, pale istovremeno i ove verske.

S kakvom smo radošću slušali ovde reči druga Filipovića, koji nas je uverio da u našoj duši neće nikad naći mesta osećaji mržnje i reči Hasana Repca i drugih drugova muslimanske vere, kojima su oni posvedočili da su naša braća muslimani mesto nevoljnih objekata istorije, danas postali voljni istoriski subjekti, tvorci nove istorije i da su sa svima nama zajedno bili neimari ovog zajedničkog veličanstvenog hrama slobodne i ujedinjene Jugoslavije, u kome je božanska zapovest jedinog boga: ljubav, bratska sloga, jedinstvo, osnovni zakoni.

Ja se neću dalje zadržavati da ističem važnost i potrebu uvođenja građanskog braka, izjednačenja žene u pravima sa muškarcem, jer su to raniji govornici dovoljno učinili. Ali, dozvolite mi da i ja još jednom podvučem veliki značaj potpunog slivanja naše Armije sa narodom. Narod i njegova vojska postali su u oslobodilačkoj borbi jedno isto. Narod je vojska i vojska je u isto vreme i narod, a ona kao takva mora da učestvuje u svima manifestacijama narodnog života. Ta saradnja vojske i naroda dala je najsjajnije rezultate već u

ovoj oslobodilačkoj borbi i u uređenju naše države do današnjeg dana. Zato je ovim Ustavom, kao i izbornim zakonom, koji je preteča Ustavu, naredeno da naša vojska sudeluje i u političkom radu, da bira svoje predstavnike narodne vlasti, da vojnici budu birači. Ja se s gorčinom u duši sećam kako je pred sam rat jedan od vidnih predstavnika naše tadašnje vojske, general, prilikom jednog razgovora na moje reči »mi narod« oštro i odlučno reagirao rečima: »Ja nisam narod i neću to da budem«. Začuden i zaprepašćen takvim rečima, ja sam zapitao: »Šta možemo biti, ako nećemo da budemo narod?« Ali sam brzo video da je stvarno on bio u pravu i da je rekao jednu žalosnu istinu. Naša ondašnja vojska, ili bolje rečeno, vode njene, nisu bili narod i nisu bili s narodom. Reči ovoga generala nisu bile samo njegovo lično mišljenje, nego, bez sumnje, i mišljenje čitave njegove klase.

Ali zato što oni nisu bili narod i došao je brzi i sramni poraz koji je osramotio i njih i našu zemlju i zato oni ne mogu više da se vrate u ovu zemlju, jer im nema mesta u ovome narodu.

Vojska koja je htela i umela da bude dušom i srcem narod spasla je zemlju, stvorila veliko istorisko delo. Ta i takva nova vojska, tvorevina Tita velikana, neće se i ne može se nikad više od naroda odvojiti. Iz te narodne vojske, iz njenoga bojnoga fronta, po ugledu na nj, postao je i Narodni front. Rezultat toga Narodnog fronta je sav dosadašnji rad na prikupljanju naših tvoračkih snaga i na organizaciji naše države. I ova naša Skupština i ovaj naš složni i jednodušni rad na ovome Ustavu, kao i sam ovaj Ustav, rezultat su postojanja Narodnog fronta. U njemu je uslov i daljih naših uspeha na svima poljima naše aktivnosti.

Ja nisam ulazio u podrobno izlaganje pojedinih odredaba ovog Ustava. Smatrao sam da je važnije da se upoznamo sa njegovim duhom i namerama, da vidimo prvo šta nam on daje. Ali mi se ne smemo na tome zaustaviti. Isto je toliko, ako ne još više, potrebno da vidimo šta taj Ustav od nas traži i očekuje, šta mi sad treba njemu da damo.

Ne, u tekstu ovoga Ustava ne leži njegova snaga. Tu mu snagu moramo mi dati. Ona je u našoj svesti i savesti, u našoj odlučnosti da u njemu izraženu volju našega naroda strogo poštujemo i provodimo, kao građani i kao vršioци funkcija vlasti.

Dobro je juče kazao drug Maslarić, i trebalo je to ovde reći, da neće odmah po našoj zemlji poteći med i mleko. Naša oslobodilačka borba na dva fronta stvorila je samo povoljne uslove i mogućnosti za dalji stvaralački rad u svima pravcima i na svima poljima našega razvoja. Iskrčena je naša narodna njiva od trnja, od otrovne bunike i drugog korova, očišćena je od kamenja koje smeta oranju. Sad treba svom voljom prionuti da se ta njiva dostojno i obrađuje, jer ćemo tek time utvrditi sve tekovine naše borbe i napora. I tek tada će se zaoriti pesma veselih trudbenika, vesela, jer će biti žetva bogata, jer će plod rada njihova oni sami uživati.

Eto to — rad, predan i neumoran, imperativno traži od nas ovaj Ustav. Pozivajući se na svest i visoki smisao za zajednicu, koje su sjajno posvedočili naši narodi u oslobodilačkoj borbi i u dosadašnjem radu na uređenju države, kao i na mudrosti njihovih vođa, mi možemo s pravom računati da će i na tome širokom polju narodne aktivnosti biti postignuti uspesi ravni onima iz naše oslobodilačke borbe, da ćemo se mi s plugom, čekićem i perom u ruci pokazati isto tako valjanim kako smo to bili na bojujnoj muci.

Moram na kraju ovoga govora potsetiti Skupštinu na još jednu našu dužnost, koju mi ne zaboravljamo i nećemo nikad zaboraviti.

To je naš dug zahvalnosti prema borcima i žrtvama palim u borbi za spas naše zemlje, za slobodu i pravo na dostojan život naših naroda.

Ja neću da hvalim delo njihovo, jer je davno rečeno: »Delo majstora hvali«. Delo koje su oni postigli uistinu je tako veliko, da nije potrebno da moja usta proiznose hvalu njegovim tvorcima. Istorija će dati dostojnu ocenu i dostojno ime toj njihovoj tvorevini od prvorazredne istoriske važnosti.

Mi smo svesni i toga da naše sopstvene snage ne bi bile dovoljne da dodemo do ove zaslužene sreće. Da bismo mogli iz potpunoga sloma i propasti vaskrsnuti u novu ujedinjenu, slobodnu i jaku državu, potrebna nam je bila i pomoć velikih saveznika: Engleske i Amerike, a naročito Sovjetskog Saveza. Osećam naročitu potrebu da se pridružim rečima druga Marka Vujačića, kojima nas je potsetio na dug prema toj bratskoj nam zemlji.

Istorija, rukovodena dubokim smislom, oštri mač pravde dala je u ruke Crvenoj armiji, da njime pobedi strašnog neprijatelja čovečanstva, a ona je tu istorisku misiju sjajno i pot-

puno ispunila, dovodeći borbu protivu fašizma do potpune pobeđe. (Odobranje).

Sovjetski Savez zadužio je svet još i time što je otkrio nove mogućnosti i pokazao nove puteve progressa.

Ta dragocena i blagotvorna uloga Sovjetskog Saveza u stvaranju nove istorije naročito veliku vrednost ima za našu zemlju i njene narode. Možemo slobodno reći da bez Sovjetskog Saveza pobeđa nad fašizmom ne bi bila potpuna, a ta nepotpunost, očigledno, pogodila bi našu zemlju. i mi bismo bili danas daleko od toga da ovako slobodno i samostalno rešavamo sudbinu naše zemlje.

Za naš vaskrs i povratak u novi, bolji život Sovjetski Savez ne traži od nas ni priznanje ni zahvalnost. Ne traži, jer je svestan toga da je njegova uloga bila još daleko šira, njegov upliv daleko dublji, da se rasprostire na ceo svet. Ali, ako ovi to od nas ne traže, utoliko je veća naša obaveza da mi sami tu našu dužnost prema Sovjetskom Savezu nikad ne gubimo iz vida i da je najpredanije negujemo. Te naše dužnosti mi se moramo setiti i na ovome mestu i kao narodni predstavnici dati izraza naše predanosti i nepresušne ljubavi prema toj velikoj zemlji i bratskom nam ruskom narodu. Naše bratstvo po krvi utvrđeno je danas još i bratstvom po oružju u teškoj borbi u koju su naši narodi ušli bez kolebanja, koliko radi sopstvenoga spasa, toliko isto i u nameri da dele istorisku sudbu, dobro i zlo sa bratskim nam ruskim narodom.

Vekovni san uzajamnosti i duhovnog jedinstva našeg i ruskog naroda postao je danas java, a to diže našu snagu, krepí našu volju i nadu na dalji i neizbežni razvoj te ideje do potpune uzajamnosti i duhovnog jedinstva svih slovenskih naroda.

Eto, drugovi narodni poslanici, tim rečima ja sam hteo da objasnim svoju odluku da glasam za ovaj Ustav u načelu. (Burno odobranje). Ovaj Ustav je rezultat napora naših naroda, on je izraz njihove volje i otvara nove puteve našeg svestranog napretka. Ali, šta bi značio taj jedan moj glas? Malo ili ništa. Ali, ja vidim i znam da ćete vi svi do jednoga glasati za ovaj Ustav. A eto, to će biti nova i nužna potreba naše snage i svesti.

Predsednik: Besedo ima narodni poslanec dr Stanko Cajnkar.

Dr Stanko Cajnkar (LR Slovenija): Tovariši, lahko bi rekli, da je ustava nekakšna pogodba državljanov o ureditvi skup-

nega doma, v katerem žive, delajo in ustvarjajo svojo srečo. V takem medsebojnem, od skupnosti potrjenem dogovoru, je mnogo določb, ki so povsem tehničnega značaja in ki razodevajo predvsem večjo ali manjšo spretnost, kako ustvariti red v tako veliki skupnosti, kakor je država. V vsaki ustavi pa so tudi poglavja, ki se prav poseben razodevajo duha in vsebujejo nekakšno filozofijo, ki je skupščino in narod pri sestavljanju vodila in usmerjala. Ta poglavja nosijo v našem ustavnem načrtu naslov: »Osnovne pravice narodov in republik«, ter »Pravice in dolžnosti državljanov«. O duhu ali filozofiji tega dela naše ustave bi hotel povedati nekaj besed.

Ne bom našteval posameznih pravic narodov, republik in posameznikov, kakor tudi ne vseh odgovarjajočih dolžnosti. Zdi se mi pa, da je mogoče strniti vse pravice kakor tudi dolžnosti v nekaj temeljnih misli in zahtev. Vse pravice posameznikov kakor tudi narodov izvirajo iz zahteve enakopravnosti in svobode, vse dolžnosti pa se združujejo v nujnosti vestnega in požrtvovalnega dela za skupnost. To velja za narode prav tako kakor za posameznike. Misel enakopravnosti narodov in republik je dobila svoj izraz v obliki federativne ureditve, v republikanskem principu, v instituciji skupščine narodov in še marsikje drugje, misel svobode pa v povdarjanju suverenosti vsake republike in v pravici do lastne ustanove vsakega naroda. Dolžnosti posameznih republik pa se zelo jasno zlivajo v eno temeljno zahtevo: prispevanje k skupni sreči celotne velike države. Iste temeljne misli vidimo v formuliranju dolžnosti in pravic posameznikov. Tudi tukaj je v ospredju zahteva enakopravnosti in svobode posameznikov. Vse to pa mora imeti za korekturo veliko temeljno dolžnost — delo za skupno srečo. Enakopravnost, ki bi to skupno srečo in blaginjo ogrožala, bi nehala biti pravo in svoboda, ki bi se proti skupnemu dobremu pregrešila, bi prešla v zločin. Ta filozofija, če lahko rečem, preveva našo celotno ustavo in ne prihaja do izraza samo v poglavju o dolžnostih in pravicah. Kdor je proti njej kot celoti, je nujno nasprotnik teh treh idej: enakopravnosti, svobode in skupne sreče, pa čeprav bi katero od teh idej (na primer svobodo) zelo v osredje postavljaj, ker so te tri ideje tako vezane druga na drugo, da ločene ne pomenijo več tega, kar značijo v svoji solidarnosti. Zdi se mi, da je bistvo nesporazuma med stari in novim svetom prav v tem, da je stari svet enakopravnost in svobodo preveč ločil od dolžnosti, ki ji pravimo skrb za skupnost. Taka

svoboda je bila za veliko število ljudi prazna beseda, dočim je gospodarsko in politično močnejši (to je bilo navadno eno in isto) pomenila res veliko vrednoto. Taka svoboda nekaterih je bila nujno sužnost za druge in tako dejansko tudi enakopravnosti ni bilo. Enakopravnost namreč ni samo v tem, da smeš z drugimi vred na volitve, da smeš pisati in protestirati, ako imaš kje, ampak pomeni enako pravico do človeka vrednega življenja tj. do dela, zaslužja, izobrazbe, oskrbe, počitka itd. In če so dobrine tako podeljene, da za nekatere skoraj ničesar ne ostane, zahteva enakopravnost, da se izvede najprej neka nova, pravičnejša razdelitev dobrin. Zato je svoboda, ki prihaja z zahteva ohranitve tako imenovanih historičnih pravic, navadno svoboda, da delaš krivico še dalje. S takim pojmovanjem svobode naš načrt ustave čisto upravičeno nima nobene sorodnosti. Kdor hoče razumeti duha naše nove ustave, mora strniti, združiti enakopravnost, svobodo in skrb za skupno srečo v en sam pojem, v eno samo skorajda nedeljivo idejo. Čim prej se bo s takim pojmovanjem sprijaznil, tem preje bo razumel smisel vsega tega, kar se je pri nas in po svetu zadnja leta zgodilo. Kritika, ki nam očita pomanjkljivost ljudi, organizacij in ustanov, ne zadene v bistvo in skoraj ničesar ne popravi, čeprav je morda zgrajena na resničnih dejstvih. Taki ugovori bi nas prizadež samo, če bi bili mi kdaj postavili trditev o popolnosti v izvajanju našega programa. Kdor hoče resnične razjasnitve, se mora ustaviti pri duhu, ki preveva naše delo, pri filozofskih osnovah našega dela. Kdor hoče dokazati, da v bistvu nimamo prav, mora dokazati, da je mogoče urediti svet brez stroge pravičnosti in brez socialne vezanosti posameznika.

Kot katoliški duhovnik bi rad povedal še tole: da je tudi ureditev razmerja med državo in verskimi zajednicami kakor je nakazana v načrtu ustave, mogoče razumeti in prav oceniti samo z vidika teh temeljnih pravic in dolžnosti. Mislim, da bi morale verske zajednice same biti med prvimi, ki bi ob uzakonitvi takih idej pokazale zadovoljstvo in vnemo, ker gre končno vendarle za uresničenje njihovih nauk in teženj. Saj je v vseh religijah, ki so organizirane pri nas, ideja absolutne pravičnosti pravzaprav temeljna resnica. Prav tako je vsaj vsem našim religijam skrb za trpeče, revne, zapostavljene in zlorabljene ena prvih in bistvenih dolžnosti. Poleg tega menda vse te naše verske zajednice priznavajo, da je kakršnokoli nasilje nad človekovo vestjo popolnoma protiverska in zato

njim samim škodljiva zabloda. Kje je potem težava? Zakaj tega navdušenja ni? Najbrž je vzrok zopet v napačnem pojmovanju svobode. Ni vsako izgubljanje pravic že samo po sebi krivica. V organskem pojmovanju državnega življenja ne moremo pripisovati historično pridobljenim pravicam prevelike važosti. Pravilnost je živa, zelo živa in jasno vidna ideja, ki ima več smisla za človeka kakor pa za stvari in za razmejitve med lastnino posameznikov. Pravičnost mora živeti v sedanjosti in od sedanjosti in ne iz preteklosti. To je treba vedeti. Prav tako pa je treba priznati, da je svoboda za vse ljudi in ne samo za institucije, ki imajo tisočletno tradicijo. Čim preje se bomo verni ljudje vsega tega zavedli, tem bolje bo za nas in za državno skupnost. Kristjani vsega sveta morajo priti do nekega novega spoznanja, kakor sem to povedal že na svetovnem kongresu mladine v Londonu meseca novembra preteklega leta. Otresti se morajo prepričanja, da je bil stari svet za njihovo vero primernejši in boljši kakor pa novi, ki sedaj nastaja. Ne smejo se ustaviti ob primerjanju raznih krivic iz sedanjega in prejšnjega časa. To ne vodi nikamor. Treba je začeti veliko debato z idejami, ki tvorijo temelj novega sveta. To ne samo ideja posebne svobode posameznika ampak ona trojica: enakopravnost, svoboda in skupna sreča kot neka enota. In tukaj bodo vse verske zajednice morale zadeti na neko veliko sorodnost med vsebino svojega nauka in med idejami novega šele nastajajočega sveta. Tako bodo šele odkrile svoje mesto v novem svetu in svojo vlogo v preustvarjanju življenja. Takrat tudi država ne bo več tako nezaupno kakor se marsikomur dozdeva sedaj. Saj je tudi v teh stvareh ustavni načrt samo ugotavljanje dejanskega stanja, konstatacija sedanjih razmer, ne pa obenem strogo določen program za bodočnost. Marsikaj se bo lahko še uredilo v ustavah posameznih republik in z zakonodajo. Važnejše kakor črka ustav in zakonov pa bo dejansko razmerje, živ stik med delom države in verskih zajednic. To sodelovanje bo moralo biti zgrajeno na iskrenosti in zaupanju, na držanju dane besede in na nesebični ljubezni do naroda. Boječim je treba povedati, da se nič bistvenega ne bi izgubilo. Zato jamči določba o svobodi vesti in veroizpovedi, ki pomeni zavarovanje vsega, kar je človeku najsvetejše. Vse te besede ustave je treba razumeti v polnem obsegu tako svobodo vesti kako veroizpovedi. Veroispovedanje ne pomeni samo, da smeš izpovedovati svojo vero samo v svoji sobi ampak da smeš tudi javno izpovedovati vsebino

svoje vere. Ni dvoma, da se bo ta člen ustave prav tako vestno in natančno izpolnjeval kakor drugi, ki govore o enako važnih stvareh. Poleg tega morajo verni ljudje vedeti, da bo tudi zanje veljal 27. člen ustave, ki daje vsem državljanom svobodo tiska, govora, združevanja, zborovanja, javnih shodov in manifestacij. V takem okviru se bo moglo versko življenje nemoteno razvijati. Mogli bi reči celo to, da bodo tudi nebi-stvene stvari lahko ostale, ako bo dovolj uvidevnosti. Saj je eden najbolj vidnih znakov nove oblasti čut za stvarnost, priznavanje dejstev in upoštevanje njihove važnosti. Če bodo ljudje hoteli biti verni in prepričan sem, da bodo, in bodo, tudi tako živel, bo vsaka oblast morala to dejstvo priznati. In poteni si bo taka močna volja po religioznem udejstvovanju sama pi-sala zakone svojih pravic in dolžnosti.

Ločitev je včasih nujen predpogoj za novo prijateljstvo. To velja za odnose med posamezniki prav tako kakor za odnose med institucijami. V času zmed je treba najprej potegniti neke meje. To je meja med resnico in lažjo, meja med pravico in krivico, meja med zaslugom in krivdo, meja med starimi in novimi gospodarji. To morda včasih nekoliko boli, ali je vendarle potrebno. Brez jasnosti ni prijateljstva. Brez priznanja krivde tudi ne. Nam, ki smo z vsem srcem kristjani, ni to nobena neprehodna težava.

Duh naše ustave je dober, filozofija našega dela je pravilna. Tudi verni ljudje jo lahko potrdijo in priznajo. Zaradi tega bom tudi jaz v načelu glasoval zanj. To, kar pa bi iz vsega tega prizadevanja nastalo, bo odsev naše dobre volje, našega medsebojnega razumevanja našega prijateljstva in skupnega zaupanja v človeku in v njegovo lepšo bodočnost. (Ploskanje).

Prešednik: Ima reč narodni poslanik Milan Smiljanić.

Milan Smiljanić (NR Srbija): Drugovi i drugarice narodni poslanici, izjavljujem da govorim u svoje ime, kao pripadnik Narodnog fronta, i izjavljujem da ću glasati za predloženi nacrt Ustava.

Ja vas, drugovi i drugarice, oslovljavam tako, jer mi to najprijatnije i najintimnije izgleda. Neki od uvažanih drugova predgovornika oslovili su vas sa »građani i građanke«, a jedan reče »gospodo i gospode«. Ali, i taj drug koji to reče demantovao je sam sebe, jer odmah pošto je to rekao, pomenu imena Staljina i Lenjina, najvećih umova sveta i rukovodilaca

svekolikog života naroda. Eto, kada je takva sadržina njegova govora, onda ona sa tim oslovljavanjem nije bila saglasna.

Da vam se tako obratim, drugovi i drugarice, dalo mi je povoda to što me je jedan seljak, kad sam razgovarao sa seljcima o nacrtu Ustava i pitao šta im se najviše u njemu dopada, rekao: »Druže proto, pravo da ti kažem, najradosniji smo što smo, eto, po stavu i slovu ovoga Ustava, svi jednaki, što jedan drugome možemo da kažemo: druže — i tebi kao ministru i drugu maršalu Titu«. A koliko je mojim seljcima takvo oslovljavanje prijatno, primetio sam da, oslovljavajući se međusobno, jedan drugome tepaju sa »druško«, »druškane«.

Za mene, na primer, nema nikakvog ponižavanja kada svom služitelju ili mladem činovniku kažem »druže«, a vidim da im je to milije i da osećaju prijatnost i veliko zadovoljstvo kad im se tako obratim.

Eto, velika borba koja se vodila kroz staru, novu i najnoviju istoriju za slobodu, za ideje bratstva i jednakosti, došla je kroz narodnooslobodilačku borbu do punog izražaja. Eto, tu stvar, kao jednu od prvih koju ovaj Ustav donosi, ja ovde podvlačim.

Meni se dopada što je kroz Ustav došlo do izražaja načelo da je sada narod i gospodar i sluga, da narod i zapoveda i sluša, kao u seljačkoj zadruzi, naprednoj, složnoj, punoj čeljadi, gde sve ide u skladu »kao po loju« — kako to naš narod kaže. Upitao sam čeljad jedne zadruge kako postižu saglasnost kada je toliko čeljadi, a domaćin mi reče: »Mi sednemo te zapovedimo, pa ustanemo te se poslušamo!« — baš onako kao što Njegoš kaže: »Sobom slušam, sobom zapovjedam, bez nasilja što god hoću biva!«

I u našoj zajednici došlo je takvo vreme da se sve zbiva bez nasilja, po volji naroda, bez pritiska. Baš onako kako to kaže jedna lepa narodna pričica, o tome kako su se sunce i vetar prepirali ko će pre putniku skinuti kapu. Vetar, uzdajući se u svoju snagu, reče: »Ja ću to lako učiniti«, a sunce kaže: »Pokušaj ti, pa ću ja!« Vetar počeo da duva i ukoliko je jače duvao putnik je sve više pritezao svoju kapu. Vetar tada reče: »Eto, ja duvah i ne mogah mu skinuti kapu.« Tada sunce toplo i blago sunce sinu, ogreja putnika, koji sam skide kapu. Eto, to što nije učinila sila, učinila je dobra volja, što nije učinio vetar, učinilo je sunce. Našom zemljom često je duvao vetar pre nego što je upravo sada sunce počelo da je greje. Pozdravimo sada skidanjem kape sunce, koje nas je ogrejalo

i to ne sunce hladnog zapada, koje zalazi, već sunce toplog istoka, koje izlazi. (Burno odobravanje).

Dalje u razgovoru upitah drugove na selu šta im se još dopada u ovom Ustavu. Rekoše mi da im se dopada to što onaj ko radi ima pravo i da uživa, onaj ko doprinosi zajednici ima pravo i da bere i uživa plodove svoga rada, kako to član 32 ovoga projekta predviđa. »Ko radi, taj neka i sladi, ko trka taj neka i srka« — kako to mi seljaci kažemo. Jeste, u tome ima nejednakosti i privilegija, drugovi moji, rekoh ja svojim prijateljima, jer ko više doprinosi društvenoj zajednici, više ima prava i da se koristi blagodatima koje društvena zajednica pruža.

Da bi što pravilnije shvatili vrednost rada u vremenu koje je pred nama, te da bi, prema tome, što bolje koristili plodove slobode i jednakosti, preporučih prijateljima da na svojim sastancima pažljivo pročitaju poslednje stranice najnovije istorije SSSR, na kojima će pored imena velikih vojskovođa i državnika naići na imena voćara Mičurina koji je uspeo da svojom metodom oblagorodi voće, zatim nekog kovača Basagina, koji je uspeo da svojim rukama prebaci običnu normu koja je bila postavljena, pa zatim kolhoskinje Marije Deničenko, koja je uspela da ne znam koliko kvintala šećerne repe odgaji više nego što je to bilo predviđeno, zatim neke Paše Angeline, koja je uspela svojom traktorskom brigadom da poore više nego što je predviđeno i, najзад, ime rudara Stahanova, koji je uspeo da prebaci predviđenu normu za vađenje uglja.

Dozvolite mi, drugovi i drugarice, da zatim pomenem još neke razgovore koje sam imao u vezi sa materijom koju ovaj naš Ustav iznosi. Jedan ranije uvaženi političar, koji ne može nikako da se pomiri sa federacijom i ovakvim sklopom naše države, koji je inače pošten i dobronameran čovek, reče mi: »Dobro je sve ali, eto, grešite što kroz federaciju slabite državu.« Ja mu rekoh: »Prijatelju, a kakva je bila stara jedinstvena Jugoslavija?« Taj čovek je učestvovao u političkom životu, pa mu to rekoh i zapitah ga kakav je bio uzrok da je naša država tako brzo propala 6 aprila 1941 godine. Da bi tome prijatelju što plastičnije predstavio kakva je federacija u sadašnjoj našoj Jugoslaviji, ja mu ispričah ono što sam čuo od jednog seljaka iz Šumadije — kako on zamišlja naše federativno uređenje. Taj bistri Šumadinac reče: »Druže proto, ruka, odnosno šaka, ima pet prstiju. Svaki prst ima posebnu

funkciju, svaki od njih je posebnog oblika i svaki ima svoje posebno ime: palac, kažiprst, veliki prst, domali i mali. Tih pet prstiju imaju svoj koren u šaci. Pet prstiju na ruci to su pet naroda naše Jugoslavije: Srbi, Hrvati, Slovenci, Makedonci i Crnogorci. Pet prstiju kad se stegnu čine pesnicu, pet naroda kad se slože u Jugoslaviji i oni čine pesnicu, snažnu Jugoslaviju.« Tim zgodnim i rečitim primerom ja sam odgovorio prijatelju, koji mi je kazao da će Federacija da nas oslabi, da će štetno uticati na naše dalje napredovanje.

Jednom prilikom jedan sveštenik, moj drug, reče mi: »Ti, druže, saraduješ u Narodnom frontu i neprestano se nalaziš sa komunistima i partizanima. Kako oni gledaju na tebe?« Ja sam na to pitanje odgovorio da mi je kao pripadniku Narodnooslobodilačkog fronta i svešteniku stalo do toga da se odnosi između crkve i države uredi i postave tako da bi bilo dobro i po crkvu i po državu. Ja sam mu, zatim, kazao kako se vrlo prijatno među drugovima osećam. Godinu dana, evo, saradujem s njima i oni mi nisu skinuli ni mantiju niti su mi bradu obrijali, ma da znate, drugovi, da nije sada popularno nositi bradu! (Smeh). A da baš i komunistima nije neprijatno među nama sveštenicima, rekoh mu da je jednom prilikom, kad se jedna uvažena drugarica našla u društvu između mene i jednog prote, koji je bio predsednik okružnog odbora, odgovorila kad su je pitali kako se oseća među dvojicom sveštenika: »Baš kao među dvojicom svojih najboljih drugova!«

Po mome skromnom mišljenju, nalaziti se u Narodnooslobodilačkom frontu i služiti svome narodu iskreno i čestito, isto je što i služiti bogu. (Buran aplauz). Ja vam iskreno kažem da se ovde u ovome položaju narodnog predstavnika osećam kao u jednoj uzvišenoj službi, kao što se pod svešteničkim ornatom nalazim u crkvi kad služim svetu liturgiju. A ima masa naših sveštenika i u pravoslavnoj crkvi i u drugim crkvama i veroispovestima — »od bir zemana do našijeh dana«, od Svetog Save do patrijarha Varnave, koji su poput mnogih svetlih primera naše starije i novije istorije, kao i poput onoga Rusa, oca Gavrila, u ruskom filmu »Bogdan Hmeljnickij«, služili i služe iskreno i čestito i svom rodu i bogu. Po mome skromnom mišljenju, sve što ima konstruktivnog i pozitivnog, a mnogo čega ima konstruktivnog i pozitivnog u svakoj religiji, ne može niko da osporava i da sprečava, a što je destruktivno i negativno, to, razume se, niko ne može i ne treba da

trpi ni u crkvi ni u državi, jer to nije dobro ni za crkvu ni za državu.

Ja sam prošle godine, drugovi i drugarice, kad sam ovako govorio na velikoj Skupštini narodnog oslobođenja Srbije, rekao ono što hoću i sada da ponovim: smatram da krst koji nosim nema opreke sa petokrakom crvenom zvezdom, koja je, po rečima starog uvaženog druga Nazora, zatrepkala čak sa Dona, sa Volge i sa Urala, pa pala i na naše kape i na našu trobojku. Ja smatram da ta zvezda i taj moj krst mogu da se usklade da zajedno, jedno pored drugoga postoje i saraduju. Smatram da ta petokraka crvena zvezda moj krst ne unižava, već naprotiv, od moga svetosavlja diže ga do sveslovenstva i svečovećanstva.

Ima u ovom našem Ustavu stvari za koje ja, kao hrišćanski sveštenik i kao pripadnik Narodnooslobodilačkog pokreta, mogu da rečem da se poklapaju i dopunjuju sa našim verskim učenjem i shvatanjem. Tu možemo da nađemo puno identičnih, istovetnih stvari. Za načelo bratstva se, na primer, u Jevanđelju kaže da je brat mio koje vere bio, ako bratski misli i postupa, a dalje: »Ljubi bližnjega svoga kao sebe samoga«. A ko je bližnji moj? To je Hristos objasnio u lepoj priči o milostivom Samarićaninu. Baš po toj priči nije moj bližnji neki koljaš Manojlo Korać, Nedićev okružni načelnik iz Užica, koji je u svojoj kancelariji imao nekoliko ikona i uvek zapaljeno kandilo, a na svom stolu korbač i četničku kamu, Korać koji je prebijao, ubijao i pljačkao tuđu imovinu, — već je bližnji moj onaj partizan, musliman iz Bosne, koji bos dode mojoj kući u proleće 1944 godine i nagovesti mi skoro oslobođenje, a koji opanke, koje mu je moja domaćica ponudila, nije hteo da uzme dok ne vidi da li sam i ja sa tim saglasan. Nije bližnji moj taj koljaš Korać i mnogi njemu slični koji su se svojim hrišćanstvom i svetosavljem razmetali a ubijali su i pljačkali tuđu imovinu, već je bližnji moj bio onaj Hrvat partizan — katoličke veroispovesti, koji je prošle godine došao mojoj kući i nije hteo da uzabere ni jednu jabuku ili krušku, dok mu ih ja nisam uzabrao i pružio. (Aplauz). Ljubav i bratstvo, kako je jedan predgovornik rekao, koje je Hristos propovedaao, eto, vidimo da se baš uskladuje sa oslobodilačkim pokretom, te da ne bude više po onoj latinskoj izreci: »Homo homini lupus« — čovek čoveku je kurjak, nego da bude: »Homo homini amicus« — čovek je čoveku prijatelj. U ovome Ustavu i Jevanđelju ja nalazim puno istih stvari. Eto, na primer, Hristos je

rekao i naročito isticao: »Što učinite kome od moje male braće meni ste učinili.« Ovaj Ustav isto to propagira da se vodi briga o malom čoveku. Hristos je govorio: »Ako hoćeš savršen da budeš, razdaj sve svoje imanje pa hajde za mnom«. Tako je i ova naša agrarna reforma u Ustavu predviđena. (Buran aplauz). Molitva gospodnja »Oče naš« kaže: »Hleb naš nasušni daj nam za danas«. Ne veli za jednu, dve, tri godine, nego samo za danas, a to je i u Ustavu tako, jer je princip da se ne prikuplja mnogo sredstava za život i to samo za mene, a za drugoga kako bude.

Zatim Jevandelje kaže: »Što nisi rad sebi, ne čini drugome« ili »Izvadi brvno iz oka svog pa posle trun iz oka brata tvog«. Tako i Ustav kaže: počni najpre od sebe i prema sebi. Hristos je kazao: »Ko hoće da gospodari neka bude svima sluga«. Istu tendenciju pokazuje naš Ustav — ko hoće da bude gore na vrhu treba svima da služi, narodni predstavnici da budu prave narodne sluge a ne gospodari.

I Jevandelje i Hristos su kazali: ko ne radi ne treba da jede. To isto stoji i u Ustavu. Hristos je naročito voleo decu i kazao: »Pustite decu neka dođu k meni, jer je njihovo carstvo nebesko«. I ovaj Ustav naročitu pažnju posvećuje deci. Sveto pismo kaže: »Glas naroda glas sina božjega!« Sva ta načela sprovedena su i kroz ovaj Ustav.

Nalazeći se na položaju u kome sam, uvek sam se starao i staram se da se svi nesporazumi, sve nesuglasice između organa državne vlasti i organa pojedinih veroispovesti izbegavaju i otklanjaju.

Često su posredi samo beznačajne stvari i sitni nesporazumi. Tako sam imao prilike da posređujem da dođe do saglasnosti između članova jednog seoskog narodnog mesnog odbora i starešine jednog manastira. Pitam šta je posred, kako je došlo do toga da se posvađaju sa starešinom manastira. Oni mi rekoše da kada su prvi put došli u manastir da se vide sa starešinom manastira, oslovili su ga sa »druže«. Starešina manastira ne htedne da im primi takav pozdrav, već se naljuti i kaže: »Kakav drug, nisam ja tvoj drug«. A ovaj mu je odgovorio: »Ja sam i sa drugom Maršalom takode drug, a kako tebi ne mogu da kažem drug«. Kao što vidite, tu je bila zla volja. Kaluder se našao uvređen, kad mu je ovaj kazao »druže«, a znamo da je i Hristos govorio svojim apostolima »drugovi moji«. Ja se sa svoje strane staram da uvek otklanjam sve nesporazume koji ovde i onde izbijaju između predstavnika

crkve i predstavnika države. Staram se uvek da otklanjam zlu volju, a otklanjanjem zle stvoriće se dobra volja. A ima tako sitnih i beznačajnih stvari koje stvaraju nesporazume i unose zlu volju u odnosu između crkve i države. Otklanjanjem zle stvara se dobra volja između naše pravoslavne i ostalih crkava prema državi; i, možemo reći, otklanjanjem zle volje sva se verska pitanja, i odnos crkve prema državi, i verska nastava i crkveni brak, mogu da reše. Mi imamo najbolji primer u bratskoj Sovjetskoj Rusiji, gde su odnosi između svih crkava i sovjetske vlasti tako regulisani, da pravoslavna crkva stoji bolje nego što je stajala za vreme carističkog režima. Uvaženi predgovornici drugovi Kardelj i Đilas kazali su da je želja svih sada vodećih krugova da se odnosi sa crkvama što bolje usklade i kakav bude odnos crkava prema državi, takav će biti i odnos države prema crkvama.

Jedan moj prijatelj reći će mi jednoga dana kada smo razgovarali o projektu Ustava: »Sve je lepo napisano u Ustavu, samo ne znam da li će se tako izvršivati«. Istu napomenu učinio je i uvaženi drug Prodanović u Ustavotvornom odboru. On, stari borac za slobodu, bojeći se, valjda, da sloboda ipak neće biti potpuna, rekao je prilikom načelne debate o Ustavu u Ustavotvornom odboru da ovaj Ustav zaista daje velike slobode, ali da se on boji da će zakoni koje donese druga skupština te slobode skratiti, da će i pravilnici koje donose ministri na osnovu tih zakona to isto učiniti, a isto tako i organi koji budu izvršavali naredjenja, i da će od velike slobode koju Ustav daje kad dođe do izvršenja malo ostati.

Kad je bila načelna diskusija ovde u Ustavotvornom odboru, uvaženi predsednik Ustavotvornog odbora drug Maslarić rekao je kako je on gledao ovaj Ustav još oktobra 1941 godine iz perspektive užičke republike, koja je tada postojala u Užicu. Setivši se toga govora druga Maslarića, ja sam svome prijatelju, koji je gledao malo skeptički na to kako će se naš novi Ustav u život sprovoditi ispričao ovo. 1941 godine u oktobru mesecu čuo sam da partizani u Užicu pevaju jednu pesmu, kako majka kroz suze moli i zaustavlja sina da ne ide sa partizanima, jer je put kojim su oni bili pošli bio neizvestan. A on je rekao svojoj majci: »Nemoj, majko, suze liti, sve će, majko, dobro biti«. Po drugi put majka ga moli da ne ide, a on opet daje isti odgovor. Po treći put majka pada pred noge njegove i preklinje ga da ne ide sa partizanima, jer je situacija bila veoma teška i mučna, Nemci su tada bili pred Moskvom. A ovaj

odlučni, hrabri mladi partizan, opraštajući se sa svojom dobrom majkom, ljubi je u ruku i odlazeći kaže joj opet: »Nemoj, majko, suze liti, sve će majko dobro biti!« Reči 1941, iz perspektive male užičke republike, da će sve ipak na kraju krajeva dobro biti, to je, priznajem, meni samom kao i mnogima od nas bilo čudno i neverovatno, fantastično i neostvarljivo. Ali, oni koji su vodili Narodnooslobodilački pokret gledali su mnogo dalje nego mi. Oni su išli po gruboj stvarnosti, ali ih je vodila i nosila zvezda ideala i oni su kroz usta toga partizana govorili: »Nemojte suze liti, sve će dobro biti!« Od jednog sam seljaka čuo: »Nije početak sudija kraju, nego je kraj sudija početku«. Po 1941 godini malo je ko od nas mogao videti kakva će biti 1945 godina, a kada je došla svi smo tek onda razumeli zašto je onakva morala da bude 1941 godina. Tek 1945 godine mogli smo kazati onima koji su u Užicu pevali i govorili onako o Narodnooslobodilačkom pokretu: »Imali ste pravo što ste tako govorili i što ste kroz usta onoga partizana onako pevali. Tome prijatelju koji je malo skeptički gledao i pitao se da li će se izvršavati sve kako je u Ustavu predviđeno, rekao sam: »Slušaj, prijatelju, taj isti Tito, taj isti Kardelj, taj isti Ribar, taj isti Moša, taj isti Tempo, taj isti Crni, taj isti Đilas, taj isti Ročko — svi oni koji su 1941 godine rekli: nemojte suze liti, sve će dobro biti, svi se oni i sada nalaze na čelu naše države. I, ako im nismo mogli verovati 1941 godine, kakvog razlog imamo sada da im ne verujemo, sada na početku 1946 godine kada je naša užička republika prerasla u savez jugoslovenskih republika?« (Aplauz). Odgovorio mi je taj prijatelj da imam pravo i kazao: »Čekaćemo da se događaji razviju, pa ćemo videti ko od nas svojice ima pravo!« Ja sam mu između ostalog rekao da sam pročitao baš tih dana kako je za vreme odbrane Staljingrada jedan crvenoarmejac napisao na jednom porušenom zidu, valjda ugljenom ili nečim drugim: „Мы отстроим Сталинград“, tj. odbraniceemo Staljingrad. A kad je Staljingrad odbranjen i kad su došli crvenoarmejci da obnavljaju Staljingrad, onda je iznad toga natpisa opet rukom jednog vojnika dodato jedno »r«, te je sad glasilo: „Мы отстроим Сталинград“ tj. mi ćemo obnoviti Staljingrad. »Analogno tome, prijatelju moj, — završih razgovor — budi uveren da će oni koji su branili i odbranili Jugoslaviju biti u mogućnosti i da urede Jugoslaviju! Naše je samo da im prema svojim mogućnostima i prema svojim sposobnostima u svakom pogledu pomažemo«.

Jedan opet od takvih skeptičara reče mi drugom prilikom: »Ama, družo proto, sve bi bilo dobro kad bi bilo onako kako se sa vrha naređuje, ali se plašim da će rdavo biti zato što ovi mladi dole neće da postupaju onako kako oni sa vrhova naređuju!«. A ja sam mu kazao: »E, prijatelju, dosta smo govorili da s glave riba smrdi, a sad je sve u glavi dobro, pa ako su dobri učitelji, biće dobri i učenici, ako su dobri oni koji vode, biće dobri i oni koji im sleđuju«. (Burno odobravanje.)

Iznoseći sve ovo, drugovi i drugarice, da se opet vratim na početak i da kažem da ću u ime svoje glasati za ovaj Ustav u načelu i u pojedinostima. Ali imam prava, mislim, da kažem da ću glasati ne samo u ime svoje već i u ime svih svojih birača, prvenstveno seljaka užičkog kraja koji su me poslali da ih ovde zastupam, jer znam njihova osećanja i njihovo mišljenje. te izjavljujem da ću i u njihovo ime glasati. Najzad, smatram da imam pravo da dodam u čije ću ime još glasati za ovaj Ustav. Glasaću i u ime onih koji su već za nj glasali, kako to reče drug Moša Pijade u jednom članku. Glasaću u ime moga sina koji je poginuo u ovoj narodnoslobodilačkoj borbi i u ime stotine hiljada sinova koji su pali. Glasaću u ime moja dva brata, koji su takode poginuli u narodnoslobodilačkoj borbi, i u ime stotine hiljada braće koji isto tako padoše. Oni crvenim, krvavim pečatom zapečatiše ovaj Ustav od prvog do poslednjeg lista.

Izjavljujem, najzad, ne samo da ću glasati za ovaj Ustav nego da ću se truditi svim silama, koliko mi godine i umne sposobnosti dozvoljavaju, da se ovaj Ustav od prvoga do poslednjega slova u delo sprovede, jer mi to i tako nalaže kategorički imperativ, koji se čuje sa svih tih svetlih grobova. A taj imperativ i meni i svima vama, drugovi moji dragi, poručuje i preporučuje:

»....Gde ja stadoh, ti ćeš poći;

Što ne mogah, ti ćeš moći;

Kud ja nisam, ti ćeš doći;

Što ja počeh, ti produži;

Još smo dužni, ti oduži!...« (Dugotrajno odobravanje).

Pretsednik: Lista današnjih govornika je iscrpna. Zaključujem današnju sednicu, a iduću zakazujem za sutra u 16 časova sa dnevnim redom: nastavak diskusije o nacrtu Ustava i glasanje u načelu.

(Sednica je zaključena u 20 časova).

СКУПШТИНА НАРОДА

Девета редовна седница

(24 јануара 1946)

Почетак у 16,10 часова.

Претседавао председник Јосип Видмар.

Претседник: Отварам девети редовни састанак Скупштине народа Уставотворне скупштине. Молим друга секретара да прочита записник прошле седнице.

Секретар Јоза Миливојевић чита записник осме редовне седнице од 23 јануара 1946 године.

Претседник: Има ли примедба на овај записник? (Нема). Пошто примедба нема, констатујем да је записник примљен. Прелазимо на дневни ред: наставак начелне дискусије о нацрту Устава и гласање у начелу. Први се пријавио за реч народни посланик инж. Никола Петровић.

Инж. Никола Петровић (АП Војводина — НР Србија): Другови и другарице народни посланици, из народноослободилачког рата наша је земља изишла не само као победник на бојном пољу, већ и са великим победама на морално-политичком пољу. Четири године херојских борби измениле су лик наше земље у сваком погледу. Оне су га измениле и пред иностранством. Као никада досада порастао је углед наше земље и њених народа у очима демократске јавности и свих демократских држава у свету. Ја мислим да нас све може само искрено радовати што овај драгоцен капитал ничим није окрњен ни у току припремних радова ни сада у завршној фази доношења Устава наше народне Републике. Напротив, начин на који народи Југославије доносе као прва ослобођена земља свој нови Устав и политичка атмосфера у којој се тај Устав доноси учврстили су

наш углед у демократској јавности света, повећали симпатије наших пријатеља према нама и стекли нам још и нове пријатеље. То је, другови и другарице, сасвим разумљиво ако се упореде прилике које владају код нас са приликама у другим ослобођеним земљама. Многе ослобођене земље пролазе кроз тешке политичке кризе изазване жестоким сударима између демократских снага и антидемократских, профашистичких или фашистичких елемената који покушавају да спрече демократски развитак тих земаља. Политичка атмосфера у којој ми доносимо Устав носи на себи печат срећености, консолидованости, њу карактерише пријатељство, слога и братско разумевање међу свим нашим народима и међу основним друштвеним слојевима код нас. Доказ је високе политичке зрелости народних маса, доказ све већег морално-политичког јединства нашег народа, доказ мудрости, далековидости нашег политичког руководства на челу са учитељем наших народа другом Титом, што се овај Устав доноси без икаквих потреса и криза. Напротив, избори за Уставотворну скупштину, свенародна дискусија нацрта Устава и, најзад, дискусија која је у току у оба дома Уставотворне скупштине, још више су подигле и учврстиле јединство наших народа и продубиле политичку свест радних маса. Ово претставља још један снажан ударац по остацима реакције у нашој земљи, још једну велику победу Народног фронта Југославије.

Све то није плод случајности и не би се могло ни замислити да није било народноослободилачког устанка, који је задао поражавајући ударац не само фашистичким окупаторима, већ и свим оним реакционарним групама које су му се ставиле у службу, или које су га на овај или онај начин помагале. Народноослободилачка борба народа Југославије створила је оне услове који нам омогућују да донесемо Устав који ће претстављати законску основу и оквир за наш живот на данашњем степену нашег развитка, али који ће истовремено својом демократичношћу — као што је рекао у свом експозеу друг Ђилас, — омогућити даљи прогресивни развитак Југославије. Зато овај Устав има историски значај за наше народе и зато ће он у историји наших народа бити забележен златним словима.

Другови и другарице народни посланици, стављено ми је у задатак да говорим у име групе народних посланика из Војводине. Ми, народни посланици из Војводине, гласаћемо

за предложени nacpT Устава зато што он даје једино могући оквир и облик за заједнички живот и развитак у једној државној заједници народа Југославије, гласаћемо зато, јер је он крунисање онога дела за чије су остварење сви народи Југославије дали огромне жртве и подносили велике патње, гласаћемо за Устав, најзад, и зато што он претставља остварење давнашњих тежњи и жеља и народа Војводине. Народи Војводине знају да је све оно што им Устав доноси плод заједничке борбе свих народа Југославије и они никада неће заборавити да су у тој борби други крајеви наше отаџбине дали веће жртве и подносили већа страдања од њих.

Стара Југославија није пропала само због издаје својих генерала и политичара, због трулости и коруптивности свог државног апарата, она се распала и она је прегажена априла 1941 године и због нерешеног националног питања.

Једно од нерешених питања старе Југославије било је питање Војводине. Године 1918 Војводина је ушла у састав Југославије. Владајуће експлоататорске клике старе Југославије гледале су у Војводини само објект експлоатације и она их је интересовала — као и њихове претходнике, мађарске и аустриске магнате — само утолико уколико су је могли изабљивати. Сурово су гушени покрети народних маса Војводине за политичка, демократска, социјална и национална права. Познато је како су се немилосрдно обрачунавали режими старе Југославије са штрајковима пољопривредних радника, штитећи интересе својих експонената у Војводини — велепоседника. Незадовољство народних маса Војводине све је више расло и оне су почеле да пружају све активнији отпор таквој политици. И тада су владајуће клике старе Југославије пришле једном старом, опрабаном средству којим се тако радо и тако успешно служила Аустрија. Почело се са изазивањем једног народа Војводине против другог, распиривао се национализам и шовинизам, вештачки су се заоштравали односи међу народима Војводине. У тој политици отишло се у последњим годинама пред распад старе Југославије чак тако далеко, да су се отворено помагали иредентистички, петоколонашки и фашистички покрети међу националним мањинама само да би се отежао демократски покрет међу народима Војводине. Тако су, на пример, Милан Стојадиновић, Цветковић и Мачек активно и свесно помагали хитлеровске елементе у бившој немачкој

мањини у Југославији. Уз њихову помоћ успели су Хитлерови агенти да окупе све Швабе у Југославији у Културбунд и да их тако организоване поведу у борбу против наших народа. Из те политике Павла Карађорђевића, Милана Стојадиновића, Цветковића и Мачека родила се и злогласна и злочиначка дивизија „Принц Еуген“, која је нанела толико јада нашим народима.

Таква политика слабила је нашу земљу на једном од најосетљивијих њених места, на њеној северо-источној граници. Она је слабила отпорну снагу наших народа пред претећом хитлеровском најездом. Инострани империјалисти показивали су увек највећи интерес за Војводину и то, углавном, због њеног богатства. Политика реакционарних клика старе Југославије уствари је широм отварала врата наше земље иностраним завојевачима, у овом случају немачким и мађарским империјалистима. Не треба много говорити о томе како је скупо плаћена та политика.

Нацрт Устава, који је предмет наше дискусије, дефинитивно регулише и положај Војводине у државној заједници народа Југославије. Он га регулише у складу са објективним положајем Војводине и њених народа у склопу државне заједнице народа Југославије и у складу са интересима наше државе као заједничке отаџбине свих њених народа. Решење које предлаже Устав води рачуна о слободно израженој вољи народа Војводине који су у току народноослободилачке борбе и касније у свим својим манифестацијама, пре свега на изборима за народне одборе у Војводини и на изборима за Уставотворну скупштину, јасно изразили своју непоколебљиву решеност да живе у једној државној заједници са осталим народима Југославије, а што се тиче њиховог положаја у оквиру заједничке државе јасно изразили своју сагласност управо са онаквим решењем какво предвиђа Устав — Аутономна покрајина у оквиру Народне Републике Србије. (Аплауз).

У Војводини живе припадници шест народа: Срби, Хрвати, Мађари, Словаци, Русини и Румуни. Питање Шваба је једном заувек скинуто са дневног реда. (Аплауз). Та шароликост Војводине у националном погледу и у извесној мањој мери особености њеног историског развика, а у вези са тим и посебни проблеми које је сам развика поставио, захтевали су решење које би водило рачуна о свим тим моментима. То решење је нађено у аутономном статусу који

предвиђа Устав за Војводину. На другој страни требало је имати у виду да су Срби најмногобројнија национална група у Војводини, да су они саставни део српског народа и да су се у најужој вези с њим развијали и развили у нацију.

Јер, иако су до 1918 године живели у другој држави, аустроугарској монархији, створиле су се, нарочито током XIX века, између Срба у Војводини и Срба у Србији чврсте културне, политичке и друге везе, створила се једна заједничка психичка конституција, поред осталих особина које карактеришу једну нацију. Исто тако потребно је истаћи да су се између Срба у Војводини и осталих народа који тамо живе створиле већ давно чврсте, да тако кажем свакодневне везе, које нису могли да ослабе шовинисти разних длака и боја. Водећи о свему овоме рачуна, уставотворац је правилно поступио када је за Војводину предвидео статус аутономије баш у оквиру Народне Републике Србије.

Као што сам већ рекао, овакво решење извире из објективног положаја Војводине у склопу наше државне заједнице, али оно истовремено одговара субјективном расположењу и жељама свих народа Војводине. Желим да нагласим да овакво решење нису поздравили само војвођански Срби, већ и сви остали народи Војводине. Сви народи Војводине су схватили да је само такво решење у складу са принципом самоодређења и са истинским демократизмом који прожима и чини суштину нашег нацрта Устава. Уз правилно решење мањинског питања овакво решење положаја Војводине даће поражавајући ударац свима оним домаћим или иностраним снагама које у распиривању неслоге и мржње међу народима Војводине налазе свој рачун.

Само реакционарни велепоседнички елементи, експоненти великосрпских, великохрватских и великомађарских клика нису се сложили са оваквим решењем. Но, њихов утицај је сасвим незнатан и зато о њима не вреди губити много речи.

Не може се говорити о Војводини а да се не помене решење мањинског питања онако како га нацрт Устава предвиђа. Уставом се гарантује и заштићује културни развитак и слободна употреба матерњег језика националним мањинама. Сама по себи, ова одредба Устава је потпуно јасна и она у потпуности одговара принципима истинског, народног демократизма и националне равноправности, тих основних обележја нашег нацрта Устава. Поред тога, наше националне

мањине знају из свог сопственог искуства да члан 13 Устава неће остати мртво слово на хартији. Оне су имале прилике да се упознају са нашом мањинском политиком још за време устанка и после истеривања окупатора све до данас. Оне знају да наша нова држава неће и не може спроводити мањинску политику старе Југославије. Великосрпске хегемонистичке клике старе Југославије спроводиле су према националним мањинама реакционарну политику, сматрале су их грађанима другог реда, онемогућавале су њихов слободни културни развигак. Али то није било све. Угњетавајући национално, политички и социјално мањине, или, боље, широке слојеве радног народа међу мањинама, хегемонистичке реакционарне клике су истовремено тражиле и налазиле у редовима самих мањина оне елементе на које су се могле ослонити у својој борби не само против демократских покрета народних маса мањина, већ и против демократских покрета народних маса Југославија уопште. Није било нимало случајно што су ти елементи међу мањинама били истовремено и експоненти иностраних империјалистичких сила. Тако је дошло до тога да су се домаће реакционарне клике у својој борби против демократског покрета наших народа ослањале, између осталог на Хитлерове и Хортијеве агенте, да су им давале све већа права, све док се, на пример, Културбунд и друге организације нису претвориле у праву државу у држави. Тако су се, под окриљем домаће реакције, у бившој Југославији организовали фашистички и иредентистички покрети међу мањинама, руковођени реакционарним елементима из редова експлоататорских класа.

Гушењем сваког напредног и демократског покрета међу радним масама националних мањина, владајуће клике старе Југославије буквално су их гурале у наручје њихових петоколонашких вођа.

Наша политика према националним мањинама је дијаметрално супротна мањинској политици старе Југославије. Дајући им сва грађанска права, заштићујући културни развигак и право на употребу свог језика, ми водимо и водимо беспоштедну борбу против свих иредентистичких, петоколонашких и уопште реакционарних елемената, који би од њих хтели да направе експоненте туђе политике и туђих интереса. Тај задатак нам олакшава околност што су експлоататорски елементи уопште, па и међу мањинама, потиснути, бачени са власти и на тај начин у знатној мери смањене њи-

хове могућности да уносе свој отров у редове радног народа националних мањина.

На мањинама је да правилно схвате и оцене ову нашу у истини демократску и широкогрудну политику, да схвате да никада у својој прошлости нису уживали такве слобде какве уживају код нас. Тешко наслеђе прошлости све више ишче-зава и не може бити никакве сумње у то да ће ускоро и последњи остаци фашистичких и петоколонашких елемената међу мањинама бити дефинитивно тучени и разбијени.

Дозволите ми да у другом делу својих излагања кажем неколико речи о нашој унутрашњој и спољној трговини. Често, па и у дискусији око нацрта Устава у овом дому, речено је да је у економској структури наше земље дошло до крупних, револуционарних промена. Општенародни и задружни сектор потиснули су у други план приватни капиталистички сектор, и одузели му доминантну улогу коју је некада, у старој Југославији имао. Одлучујуће позиције у привреди, у индустрији, у трговини и банкарству прешле су из руку крупних, приватних капиталиста у руке народне државе. Наша земља је и даље остала земља ситног произвођача, пре свега ситног и средњег земљорадника, али се положај, функција и перспективе развитка ситних произвођача организованих у задруге и ослоњених на општедржавни привредни сектор из основа мењају. И у нашој трговини дошло је до битних промена. Нашој народној власти било је јасно да трговина неће моћи да правилно и у интересу народних маса изврши свој задатак, ако се не створи чврст општенародни сектор трговине и ако се, упоредо са тим, не приступи организовању набављачко-потрошачког задругарства у граду и селу. Задатак није био једноставан. Тешкоће су биле у томе, што у овој области нисмо затекли скоро никакве готове организације са одговарајућим апаратом, као, на пример, код поште, саобраћаја, индустрије, које би прочишћене и реорганизоване могли ставити у своју службу. Требало је почети, тзкорехи изнова. Наша линија при стварању државног сектора трговине била је следећа: учврстити се пре свега и у првом реду на доминантним, кључним позицијама, тј. у трговини на велико са основним животним намирницама, предметима широке потрошње и индустријским сировинама, истовремено пружити сву помоћ набављачко-потрошачком задругарству у организовању детаљне дистрибуције и оних предузећа за трговину на велико која су му

потребна да би правилно могло да obавља своје функције. Као и осталим областима привреде, остављена је и овде могућност приватно-капиталистичком сектору да у одређеним границама и под одређеним условима послује. Нико нам не може замерити што смо при томе фаворизирали ситног и средњег трговца на рачун крупног. Тако је дошло до организовања читавог низа државних трговачких предузећа и густе мреже набављачко-потрошачких задруга. Да ли је општедржавни и задружни сектор оправдао своје постојање? Према свему, наше досадашње искуство говори за то да се и у наш нови Устав унесе одредба о општедржавном и задружном сектору наше привреде.

У свим ослобођеним европским земљама влада општи недостатак робе. Количина робе која је код нас у промету знатно се смањила према предратном нивоу. То су последице рата и пустошења окупатора. Ситуација се непрестано поправља, али у неким врстама производа осећаће се још извесно време несташница. Проблем је био у томе да се те недовољне количине робе што је могућно чвршће захвате и преко државних, задружних и приватних трговачких предузећа пуне у промет. Иначе, постојала је опасност да ће та роба отићи у руке шпекуланата који ће је по огромним ценама продавати на црној берзи. Да је роба дошла у руке шпекуланата и да је на тај начин у сфери промета дошло до анархије и хаоса, — нико не би могао задржати инфлацију са свим њеним разорним последицама.

Узмимо, на пример, ситуацију у Мађарској и Румунији. Пре рата један мађарски пенг имао је вредност од око 10 динара. Почетком 1945 године, приликом замене окупационих новчаница, ми смо пенг заменили по курсу један према један. У Мађарској су шпекуланти узели таквог маха да је почетком децембра 1945 године један долар продаван по 215 хиљада пенга, док је истовремено код нас однос долара и динара био један према педесет. Крајем 1945 продаван је шећер у Будимпешти по 90.000 пенга килограм, килограм меса по 36.000 пенга, брашно по 11.000 пенга, со по 11.000 пенга!

Узмимо Румунију. Пре рата однос динара и леја био је 1:3 у корист динара. Јануара месеца 1946 године продавао се килограм меса у Румунији по 12.500 леја, килограм шећера по 30.000—40.000 леја, а кубни метар огревног дрвета 50—70 хиљада леја. Не треба заборавити да ни Румунија ни

Мађарска нису у овом рату претрпеле толика разарања као Југославија. Неко ће можда рећи да су Румунија и Мађарска побеђене државе и да у томе треба тражити узроке њихове тешке привредне и финансиске кризе. У томе има истине, али то није цела истина. Да видимо зато каква је ситуација у Грчкој, која не плаћа ни репарације, ни издржавање за окупационе трупе, већ обратно, добија знатну помоћ у роби из иностранства. Ако се узме према броју становника, Грчка је добила од УНРР-е знатно већу помоћ од нас, иако је и помоћ коју смо ми од УНРР-е примили врло озбиљна. Међутим, све то није могло да спречи инфлацију и тешку привредну кризу у Грчкој. На страну то што у Грчкој до данас не ради чак ни пруга Атина—Солун, јер и Солун и Атина добијају директно помоћ поморским путем. Пре кратког времена инфлација је у Грчкој дошла до таквих размера да се енглеска фунта продавала по 175.000 драхми и да се степен инфлације приближивао ситуацији за време немачке окупације. Да видимо темпо којим се приказује пад драхме у Грчкој. 8 јуна 1945 године златна фунта продавала се по 4.000 драхми; 2 новембра по 43.000 драхми; 1 децембра по 53.000 драхми, а 7 јануара 1946 године по 175.000 драхми. Основни економски разлог те појаве треба тражити у чињеници да су приватни капиталисти сву робу добијену са стране и произведену у земљи употребљивали за своје шпекулативне сврхе, да се допушта неограничена шпекулација на тржишту валута и да је државна власт, уместо да административним и економским средствима интервенише, уствари дала пуну слободу шпекулантима или, другим речима, спровела у живот принцип „слободне трговине”.

Нама је, другови и другарице, додуше не у потпуној мери, успело да преко државних и задружних трговачких предузећа расподелимо добар део робе произведене код нас, да спречимо анархију коју је приватно-капиталистички сектор већ по својој природи хтео да унесе у ову област нашег привредног живота, и тиме да сачувамо вредност нашега динара.

Ја хоћу одмах да нагласим да наша државна трговачка предузећа и наше задруге показују често велике слабости и недостатке у своме раду. Ту чињеницу не треба крити. Она је изазвана, с једне стране, младошћу и недовољним искуством тих организација, а с друге стране, старим навикама

које у њих уносе специјалисти наслеђени од старе Југославије. Али, зар баш та чињеница што наш општедржавни и задружни сектор трговине већ на свом данашњем степену развитка врши једну општекорисну функцију, зар све то не говори баш у прилог наше привредне политике, доказује оправданост, корисност и преимућство нашег општедржавног и задружног сектора над приватно-капиталистичким сектором! Наше досадашње искуство, специјално у области трговине, потврђује правилност оног пута, којим смо, под руководством друга Тита, пошли у економској изградњи наше Републике и говори за одредбе нацрта Устава о друштвено-економском уређењу наше земље.

Исто такво искуство имамо и у области спољне трговине. Без чврсте контроле државе, како то предвиђа и нацрт Устава, не би се могло ни замислити обнављање и оживљавање наше спољне трговине. Рат је прекинуо све трговачке везе Југославије са иностранством и оставио у наслеђе несређене, често и хаотичне прилике у међународној размени добара и у односу међу појединим валутама. Све то компликује и јако отежава обнављање наше спољне трговине. Између осталог, рат је прегазио и старе форме међународне трговине и створио нове економске и политичке прилике и односе у Европи и другим деловима света. Почетком 1945 године почели смо да обнављамо наше прве трговачке везе са иностранством. Током 1945 обновили смо везе и закључили споразуме о размени робе са Совјетским Савезом, Пољском, Чехословачком и Румунијом, а сада се налазимо пред непосредним почетком трговинских преговора са Великом Британијом и Швајцарском. Сматрам за своју дужност да пред овим високим домом подвучем велику помоћ коју нам је указао братски Совјетски Савез у обнављању наше спољне трговине, што је истовремено за нас била велика помоћ у обнављању наше привреде.

Контрола државе над спољном трговином произилази из целокупне наше економско-социјалне структуре и досадашње искуство показало је сву њену оправданост.

Изјављујем да ћу гласати за предложени нацрт Устава.

Претседник: Реч има народни посланик Веселинка Малинска.

Веселинка Малинска (НР Македонија): Другови и другарице народни посланици, и поред тога што овакав Устав има подједнако велики значај за све народе Југославије, за

њихов даљи развитак, македонски народ ће ипак бити народ који ће од њега највише добити. Јер, до народноослободилачке борбе македонски народ није имао права ни да се зове својим именом, ни да говори својим језиком, а данас ужива сва национална права и све демократске слободе као и остали народи Југославије. До народноослободилачке борбе македонски народ је био најобесправљенији народ Југославије, а данас је потпуно равноправан са осталим народима Југославије.

У току своје историје македонски народ неколико пута је покушавао да борбом извојује своју националну слободу лијући своју крв, али је на крају увек бивао изигран и поново поробљаван. Зато је ослобођење народа Југославије од фашистичког окупатора и домаћих хегемонистичких клика, за које се борио и македонски народ, имало и посебан значај за њ. Јер, први пут у историји овога народа борба у којој је учествовао донела је плодове и њему.

Нећу да говорим о томе зашто је македонски народ овога пута изишао као победник из борбе, јер нам је јасно зашто су победили народи Југославије не само фашистичке завојеваче, већ и домаће непријатеље слободе. За македонски народ главно је било то, што је 1941 године пошао у борбу против окупатора заједно са осталим народима Југославије. Тиме је он заувек раскинуо са својом ропском прошлонићу и одредио своју бољу будућност.

Национална слобода и равноправност Македоније у новој Југославији, и то под условима овакве народне демократије каква је у нашој земљи, отворила је економском и културном развитку македонског народа највеће могућности. У њему се данас под овим условима, ослобађају све оне животворне снаге што су биле годинама и годинама спутаване и угушиване. Колико јаку покретачку снагу за његов даљи развитак претставља само пробужена самосвест македонског човека, његова вера у себе и своје снаге, његова радост слободном, истински људском животу! Те дубоке промене у македонском народу, тај његов унутрашњи препород могао је да настане само у борби каква је била народноослободилачка борба наших народа. Никаквим другим путем македонски народ није могао национално да се ослободи, нити тако да обнови своје националне снаге — него полазећи 1941 године у борбу против окупатора заједно са осталим народима Југославије. Ако ништа друго оно положај македонског народа у осталим де-

ловима Македоније најјасније то потврђује. Зато и није случајно што македонски народ из Македоније која није у новој Југославији, тако одређено тежи да се припоји федералној Македонији Федеративне Народне Републике Југославије.

Зато је и македонски народ највећом залогом своје будућности — братством и јединством са осталим народима Југославије, везан вечно и нераздвојно за нову Југославију.

Ово сам хтела да подвучем због тога што је у последње време — нарочито у време избора за Уставотворну скупштину, а то се продужава и данас, великобугарска хегемонистичка клика нарочито нападала нову Југославију тврдећи да македонски народ у њој није слободан и да се није слободно определио за заједнички живот са осталим народима Југославије и да треба стварати некакву независну македонску државу под нечијим протекторатом.

На шта циља оваква кампања јасно је. Али чиме шпекулишу газде ових великобугарских хегемониста нападајући нову Југославију баш по Македонији? Они шпекулишу са оправданом мржњом македонског народа према бившој хегемонистичкој Југославији и великосрпским империјалистима, шпекулишу са оправданим тежњама македонског народа за уједињењем свих његових делова. Они, једном речју, рачунају да би Македонија требало да буде некаква слаба тачка нове Југославије.

Македонски народ дао је добар одговор на ове клевете на изборима за Уставотворну скупштину, гласајући у тако великом проценту за програм Народног фронта, за онај програм за који се четири године борио против великобугарских империјалиста, и даће тај одговор још једанпут гласајући за овај нацрт Устава.

Што се тиче „слабих места“ у новој Југославији, она је од првог дана свога рађања 1941 године, стално и убедљиво доказивала и немачким завојевачима и свима редом до данас да су у њој све тачке и чврсте и сигурне. Али, ако неко пошто-пото хоће да тражи некаква „слаба места“ у нашој новој држави, ја мислим да би Македонију требало рачунати у она чвршћа. (Аплауз).

Ако великобугарски хегемонисти нису успели да скрену македонски народ са његовог правог пута 1941 године, када је у оним страшним данима издаје Југославије био препуштен на милост и немилост немачко-италијанском фашизму, отсечен и одвојен од српског и других народа Југославије,

— узалудно је надати се томе данас, када је македонски народ, преживевши свакојаке невоље, осетио шта значи слободан живот, када је постао јачи него икада, здруживши се са осталим народима Југославије. Али, македонски народ и није могао да пође другом страном и баш је зато он у овој борби прогласио самог себе за самосталан народ. То је оно што великобугарски хегемонисти не могу никад да разумеју.

Нису мање гадне ни оне клевете којима се великосрпски шовинисти бацају на македонски народ одричући му осећање патриотизма, искрену приврженост и оданост новој Југославији. Они не могу да разумеју да се патриотизам и верност чак ни свог сопственог народа, акомали другог, не може усадити грађењем хиљада жандармериских станица уместо школа и болница, пљачкањем народног богатства за рачун шаке властодржаца, гушењем културе и забрањивањем матерњег језика.

Али, ако је македонски народ током овог рата тако чврсто стајао уз Народноослободилачки покрет, када је данашња Југославија живела само у његовим жељама и тежњама, и била још далеко, иза многих тешкоћа и жртава, ако је македонски народ у тим годинама борбе био чврсто уз све народе Југославије, јер је у њему — и поред тога што је толико пута био преварен — живела само вера у данашњу Југославију, данас када је та нова Југославија постала жива стварност, за њега једино могућа, живот, — нема силе на свету која би га могла поколебати и отргнути од ње, нема ничега на свету што би ослабило патриотизам македонског народа према новој Југославији и спречило га да се развија и расте као што се развија и расте наша домовина.

Ето, те дубоке промене које су настале у македонском народу, на које се ниједна држава раније није могла ослонити, јер је он није признавао као своју, а данас је верни чувар нове Југославије, јер је она заиста његова. Те промене великосрпски хегемонисти неће никад разумети.

А управо због свега тога македонски народ је с великим одушевљењем примио овај нацрт Устава и зато овластио све своје народне посланике да гласају за њ. (Аплауз).

Претседник: Реч има народни посланик Милоје Добрашиновић.

Милоје Добрашиновић (НР Црна Гора): „Удар нађе искру у камену, без њега би у кам очајала“. Ова велика мисао великог Његоша нигде ни у једном народу, ни у

једно доба није нашла своје веће оживотворење, оваплоћење као овога пута за вријеме овог страшног рата у нашем народу. Кад је наш народ издан и бачен у чељуст мрског фашизма, онда је глас хероја Тита, глас херојске Комунистичке партије као електрична ватрица нашао искру у намученој племенитој души нашега народа, која се претворила у пожар ослободилачког рата и нашем народу донијела слободу, правду, братство и једнакост.

Другови и другарице народни посланици, када је злочинским нападом фашизма и срамном издајом краља и оне издајничке клике око њега Југославија пала у таму најстрашнијег ропства, а државни организам престао да живи, нађе се један геније народни, нађе се херој народни — Тито, који мртвом тијелу даде дух, даде живот, поведе народ у борбу и дође до овог чина о којему сада радимо.

Послије великих мука, послије тешког страдања, послије натčovјечанских напора и пожртвовања, наш је народ запјевао пјесму слободе, пјесму новог срећног живота. Да, народ наш намучени, раднички и сељачки народ, запјевзо је пјесму среће. Нека пјева, и заслужио је.

Но, пјесма народне среће наишла је на болан одјек код народних непријатеља и они су закукали. Нека кукају, и заслужили су.

Ми смо се, другови посланици, окупили у овом народном дому, као претставници свију наших народа, да доношењем Устава учврстимо оно велико дјело које створише милиони наших палих бораца хероја, које су дали сви наши херојски народи.

Учвршћивањем тековина борбе ми морамо до темеља раздрмати и разрушити мрачне куле и јазбине непријатеља наших народа и показати им понор у који су хтјели да баце народ. Нека ти зликовци нађу своју пропаст у својим сопственим гресима.

Моји предговорници били су мало уздржљивији према онима који су против Устава, па нијесу изнијели зашто су његови противници против оваквог Устава.

Први члан нашег Устава даје нашем народу републику, живот и благостање. Шта даје монархија? Она даје смрт, пропаст и очајање.

Други члан нашим народима доноси братство, равноправност и љубав, а непријатељима и распиривачима мржње међу нашим народима смрт и пропадање. Зато се они и љуте.

Шести члан даје народу власт, а властодршцима дужност да се уче радити.

Члан 14 даје народу богатство и задовољство уз пјесму: „Мој животе, срећан ли си“, а експлоататорима јадиковање уз пјесму: „Мој животе, горак ли си“.

Члан 19 даје земљу онима који је раде, а Дуди са дружином да се науче да раде, па ће се и за њих наћи посла, или они, као паметни људи, нека измисле нешто четврто или пето, пошто им је оно треће пропало.

Члан 21 даје право да и дроњави сељак и радник имају иста права као велеуважена господа аристократска око господина Грола и његових савезника. Овај члан је тешки маљ за оне политичке кортеше који су просперирали ширећи раздор и проповиједајући националну, расну и вјерску мржњу.

Члан 23 много је наљутио Грола и опозицију, јер како да се да право гласа младићима од 18 година, који су поднијели највише жртава у овом рату, и како да се они изједначе са оном дебелом господом, која су стекла милионе за вријеме рата тргујући и сарађујући са окупатором.

Грол се не слаже ни са тим што и жене имају право гласа, а то што је војска под оружјем добила право гласа, никако не може да схвати његов „демократски“ мозак, јер до овог рата они који су се борили нијесу имали право да се питају о државном уређењу. То су имали право само они који су бјежали да спасу своје цијењене животе и напуне своје кесе. Како дозволити да управљају народним животима они који нијесу умјели да чувају своје животе, него, ако се ко и вратио, дошао је без ноге, без руке, без очију, са реуматизмом. Ко ће тим богаљима повјерити државну управу кад имамо оне шик господе која се за вријеме рата гојила и спремала за власт.

Члан 32, који говори да сваки грађанин треба да ради према својим способностима и да помаже заједницу, никако се не допада ратним добитницима и црноберзијанцима. Ја вјерујем да су они због тога гласали сви у „црну кутију“ и да је Гролова кутија добила име „црна“ по његовим најбољим сарадницима црноберзијанцима.

Члан 34 јако је наљутио Рупника и Недића: зато су дошли у нашу земљу да протестују како смо ми могли у овом члану назвати издају отаџбине као највећи злочин. У своју одбрану позивају се на краља Петра, јер кажу како

се може издаја земље назвати највећим злочином кад је то и краљ учинио, а ко смије краља назвати злочинцем!

Члан 35, којим држава осигурава и даје достојан живот инвалидима, много љути оне старе државнике и краља Петра. Зашто толики новац давати оним богаљима, а не послати их у прошњу као што су они чинили. Зар не би било боље да тај толики новац добију они, да би подигли коју палату и сјајно се проводили са својим госпама по удобним свјетским бањама.

Члан 25, којим се одваја црква од државе и којим се забрањује злоупотреба цркве и вјере у политичке сврхе, заиста је много озлоједио Степинца, Јосифа и неке муфтије. Зашто да се мијешамо ми у њихове душебрижничке ствари, кад су се они постарали да заједно са усташама и четницима створе милионе мученика. Степинац је забранио светом Арханђелу да силази да вади душе. Оteo му је нож и дао часним сестрама да оне дјеци ваде душу, јер, кажу, дијете када умре, одмах постане анђео, па сада имају неколико стотина хиљада анђела, а тако се појачава вјера. Јосиф је послао писмо благоупокојеном Јоаникију, најбољем пријатељу Пирција Биролија, да још прије него смо ми Устав донијели забрани поповима да помажу нашу народну власт. Зашто, кажу, да помажемо ту власт када нијесу помогли наши говори са црквених двери да је унишtimo.

Неколико муфтија жалиће се оном јерусалимском муфтији, кога је Хитлер довео у Сарајево да шири фашизам, да овај Устав хоће потпуно да уништи остатке фашизма.

Члан 117, којим судови изричу правду у име народа, љути краља и оне судије који су изрицали правду у име новца.

Члан 124, који говори о јавном тужиоштву, много је задовољио народ који није смио досад тужити корумпирано чиновништво и остале упропаститеље народа. Многи од оних који су у наш државни апарат ушли са старим рђавим навикама много студирају овај члан и чим им ко помене јавно тужиоштво добију лупање срца. Зато су упутили апел Министарству народног здравља да се овај члан измјени како многи службеници не би оболели од срца још прије него буду изведени на црну клупу.

Е, па кад је овакав овај Устав, на који се љути и краљ, и Грол, и црна берза, и ратни добитници, и Степинац и Јо-

сиф, и Недић, и Дража, ја баш за инат њихов ријешао сам се да гласам за њ.

Моји предговорници из појединих република изјавише да ће гласати за овај Устав у име посланика република којима припадају. А ја узимам слободу да изјавим да ћу гласати за овај Устав и у име своје, и у име посланика из Хрватске, и у име посланика из Србије, из Босне и Херцеговине, из Словеначке, из Македоније и Црне Горе и не само у име посланика него и у име седам милиона гласова које дадоше наши народи за Народни фронт 11 новембра 1945 године, јер видим да сви воле и сви хоће овај Устав.

Рекох да гласам у име посланика и народа Хрватске. Зашто, са којим правом? Зато што тај народ осјећам братским народом. Зато што познајем његову тешку и мучну историју и борбу са њемачким и мађарским империјалистима. Зато што познајем историју његове борбе са унутрашњом реакцијом за политичке слободе и социјалну правду, зато што осјећам да је хрватски народ срећан што је дошао до своје праве националне државе, до своје Хрватске Републике, и зато што смо кроз нашу заједничку муку и патњу, заједничком борбом дошли до заједничке среће и задовољства.

Зашто у име словеначког и македонског народа и посланика? Неће ми се другови осталих република наљутити када као посланик Црне Горе речем да осјећам највише симпатија за ове двије наше младе републике, чији су народи највише кроз вјекове страдали у борби за своју националну државу и самосталност.

Само у овом тешком рату, који су повели фашисти за истребљење словенских народа, колико су пропатили и колико жртава дали наши херојски Словенци. Па, ево, и сада још непријатељи Словена, фашистички елементи Аустрије и Италије муче наш словеначки и хрватски народ и желе да га отргну од Словеније. Али, ја сам увјерен, а и ви сви, да ми и наша Влада нећемо дозволити да Корушка и Јулиска Крајина са Трстом буду одвојене од мајке Југославије, па макар поцркали сви Де Гаспери-и и мађарски ревизионисти.

Исто тако, наша млада, намучена Македонија вјековима је растрзана од турских завојевача, великосрпских, великобугарских и грчких шовиниста. Македонски је народ убијан, мучен. Све је чињено да се уништи његова националност. Но, благодарећи националној свијести и херојској

отпорности македонског народа и нашем великом вођи и организатору наших побједа, ствараоцу братства и јединства наших народа — хероју Титу, македонски је народ дошао до своје државе, у коју није још укључио Јегејску Македонију, чији народ муче грчки монархофашисти. Ја вјерујем да ће цијело родољубиво човјечанство ријешити да се сви дијелови македонског народа врате мајци Македонији и да ће Македонија, која је досад била разлог за свађу између братских народа — српског и бугарског, наравно кривицом шовинистичких управљача — бити спона за вјечно братство и пријатељство српског и бугарског народа, за стварање заједнице свих Јужних Словена, која ће се проширити у савез словенских земаља, на челу са мајком Русијом, земаљом великог Совјетског Савеза, који је спасао од пропасти и нас и читаво човјечанство.

Зашто у име српског народа? Зато што је српски народ у овој тешкој борби дао највећи допринос у крви, дао преко милион и две стотине хиљада живота, што је српски народ збрисао са свог лица ону срамну мрљу коју су му велико-српски властодршци бацили на његово свијетло лице; што је српски народ преко својих посланика први дао приједлог за збацивање краља Петра и монархије и за проглашење Федеративне Народне Републике Југославије, и тиме оповргао срамне лажи свјетске и домаће реакције да српски народ није за нову Југославију. Зато што је српски народ кроз своју Прву и Другу пролетерску бригаду дао први основ херојској Југословенској армији; зато што су политички руководиоци Србије дали истински доказ, заједно са народом, да Срби не желе мајоризацију ниједног народа, него братство и равноправност.

Зашто узимам слободу да гласам у име народа Босне и Херцеговине? Овдје се нећу много задржати, јер је друг Родољуб Чолаковић изнио тешке муке и патње народа Босне и Херцеговине, и њен крвави допринос за слободу наших народа у овом тешком и крвавом рату, у коме је од цјелокупног губитка у животима Босна и Херцеговина дала више од пола жртава цијеле државе. Кроз ову тешку борбу ја сам неколико пута прешао Босну и Херцеговину. Сматрам да сам већ и ја и сви борци који смо се заједно са херојским Крајишницима борили да очувамо слободну територију Босне, стекли право да будемо држављани Босне, тог нашег острва слободе.

Неописана је љубав којом је Босна нас Србе и Црногорце прихватила у свој загрљај 1942 године мјесеца јуна, неописана је љубав моја и мојих другова којом волимо Босну и Херцеговину. Ето, то су разлози, другови посланици, због којих сам рекао да узимам слободу да гласам за овај народни Устав у име свих народних посланика наше Федеративне Народне Републике Југославије.

Исто тако, другови народни посланици, ја вјерујем и тврдим да ви сви, као што ја и моји другови посланици Црне Горе гајимо велику љубав према свим народима наше Републике, са истом таквом љубављу и ви волите Републику Црну Гору.

Као посланик Црне Горе ја нећу говорити о заслугама и удјелу народа Црне Горе у овој тешкој борби за слободу. Ја ћу само да констатујем високу националну свијест народа Црне Горе. Пред устанак 13 јула она биједна шачица издајника сепаратиста, заједно са окупатором, покушала је свим силама да умири гнев народа црногорског, који је настао покушајем издајника сепаратиста да створе квислиншку Црну Гору под протекторатом талијанским. Пропао је тај покушај, јер је народ Црне Горе презрео лире и макароне, чест и понос били су јачи од свега. Голорук, гладан, го и бос ушао је у борбу и дао све што може дати један мали народ, мали по броју, али велики по дјелу.

Другови народни посланици, као највећа гаранција за очување наших тековина и за бољу и срећнију будућност наше народне Републике, јесте ова неизмјерна љубав која везује све нас посланике из свих федералних јединица. Ево нас 175 претставника Скупштине народа без свађе и без надгласавања радимо на великом народном дјелу. Свих шест федералних јединица послале су подједнак број посланика, без обзира што неке федералне јединице имају по три милиона а неке по три стотине хиљада становника. То је оно велико Титово дјело, поштовање нација и националне равноправности. Ево неколико засиједања не чу се нигдје свађа, сви сложено радимо за добро народа. Нашим противницима, и у земљи и ван земље, баш то највише задаје бриге, па лицемјерно пишу како у нашем парламенту влада диктатура, нема опозиције. А ми им гордо довикујемо: и нема, и неће је бити, јер није потребна. Наш је народ ликвидирао оне старе политиканте, који су стварали лажну опозицију, само да варају народ и да се дочепају власти. Опозиције се ства-

рају у оним земљама гдје су класни интереси заоштрени и гдје има експлоататора и експлоатисаних. Наша народна борба створила је нови живот, блиску сарадњу између сељака, радника и поштене интелигенције, који сачињавају преко 90% цјелокупног нашег становништва. Радник, сељак и поштена интелигенција нашли су оваплоћење својих тежњи за бољи живот у народној власти тј. у својој власти. Они су сложни. Ми смо њихови претставници и ми морамо бити сложни. Ко покуша да изазива неслогу и мржњу међу нашим народима или пак у овоме дому, биће од народа избачен. Она кукавна Гролова опозиција, која је своје опозиционарство и успјехе базирала на гласовима народних гуликожа, индустријалаца, шпекуланата, црноберзијанаца и издајничких и злочиначких елемената наших народа крахирала је и то срамно. Од седам стотина хиљада гласова што је пало у „кутију без листе“, у „удовичку кутију“, сигурно има шест стотина хиљада заведених пастирским писмом и шовинистичком пропагандом. Оних сто хиљада народних гуликожа и злочинаца који су свесно гласали против Народног фронта, народ тражи, он ће их наћи и он ће им дати заслужену награду.

Ја гласам за овај Устав и због тога што је за њега гласало милион и седам стотина хиљада погинулих у борби и убијених од звјерских фашиста и зликовачких четника и усташа. Гласам за Устав зато што је за њ дало очи, руке и ноге неколико стотина хиљада наших бораца, зато што је за њ проливено море крви нашег народа и море суза мајки палих бораца. Гласам за Устав зато што је за њ гласала наша херојска омладина. Гласам за њ зато што су први пут у нашој историји гласали милиони наших жена, које су дале огроман допринос нашој борби и побједи. Гласам за Устав зато што је за њ гласала и што ће га чувати наша херојска Југословенска армија.

Гласам са највећим задовољством и зато што је за њ гласао организатор наших побједа, наш најмилији друг херој Тито.

И да завршим ријечима великог Стаљина: „Пријатно је и радосно гласати за Устав који у себи садржи плодове наших побједа, пријатно је и радосно гласати за Устав за који су се борили наши људи и чија проливена крв није била узалуд, него нас је збратимила, духовно ујединила и наоружала, и даје нам перспективе срећније будућности“ (Аплауз).

Претседник: Има реч народни посланик Пуниша Перовић.

Пуниша Перовић (НР Црна Гора): Другови народни посланици, онај ко хоће да да суд о овом нашем Уставу неопходно мора да схвати прилике и услове из којих се родио, под којим је настао и у којима се формирао овај наш Устав. Само тако, само схватајући дубоке историске и социјалне промјене које су настале у току једног великог ослободилачког рата, могућно је схватити значај и суштину нашег Устава који ћемо ми донијети. Наш Устав, као и читава наша државна заједница, никао је и формулисан је на рушевинама једне ненародне државе, на рушевинама старе Југославије, која је била заснована на режиму националног угњетавања, на режиму неправде и дубоког социјалног потлачивања народних маса. Овај рат, који се водио на принципима борбе за националну независност, на принципу борбе за самоопредељење народа, збрисао је и разрушио систем бивше Југославије, срушио је тај систем националног угњетавања оне Југославије, оне државе која је била створена Версајским уговором и која је била оличење неправди, оличење трулежи, оличење националне неправноности, оличење многих недаћа које су снашле народе Југославије. Бивша Југославија, као држава, није била независна, она није водила сопствену националну политику. Бивша Југославија била је, уствари, потпуно зависна од појединих империјалистичких група у свијету, било од једног било од другог табора, али она никада није могла да води самосталну националну политику, да води једну политику, било спољну, било унутрашњу, која би била у интересу само народа Југославије.

Народноослободилачки рат, како сам већ рекао, из темеља је измијенио односе у нашој земљи, из темеља је измијенио снаге у нашој земљи. Народноослободилачки рат изабацио је на површину истинске, демократске народне снаге, изнио је на површину патриотске народне снаге, које су преузеле руководство наше државе, преузеле су руководство наше унутрашње и спољне политике, тако да је после једног таквог рата било могућно водити самосталну политику, политику пуне националне независности, политику равноправности народа, политику пуне демократије. То је било могућно само последице једног тако великог рата, који није био само рат за ослобођење од окупатора, него и рат за демократске слободе, рат који је уствари био једна демократска

револуција. Под таквим условима и у таквим промјенама, ми смо дошли у стање када можемо своја најтежа питања наше унутрашње политике да ријешавамо у складу са тим и таквим развитком и у складу са нашим сопственим интересима, да ријешавамо наша питања потпуно слободно и потпуно независно од спољних фактора, потпуно независно од ма каквих појединих империјалистичких група, које су раније кроз читаве деценије утицале на живот и читаву политику наших народа. Дакле, и наш Устав, побједа тих и таквих прилика, побједа таквог стања, које се родило из ослободилачког рата, наше ратовање које се свршило потпуном побједом народа Југославије, донијели су нашем народу пуне демократске слободе.

Ја сам већ казао да су темељи овога Устава, да су се његове основе зачеле још у првим данима народноослободилачке борбе. Наша уставна пракса стварала се кроз читав период ослободилачке борбе, она је ушла у темеље Устава који ћемо изгласати, у њ су ушле историске одлуке II засједања АВНОЈ-а, које су значиле историски преокрет у развоју наших политичких прилика, у развоју наше уставности. Одлуке АВНОЈ-а, као што је свима познато, донесене су у данима када се у нашој земљи још увијек водио ослободилачки рат, и кад су широм читаве Југославије пуцале ослободилачке пушке, кад се наш народ борио за своје национално ослобођење. Одлуке АВНОЈ-а носе карактер тих великих ослободилачких борби и великих промјена које су се одигравале у процесу саме борбе. Оне и читава каснија уставна пракса претстављају нешто квалитативно ново, што се битно разликује од старе уставности, јер су негација старог стања.

У том погледу темељи нашег Устава имају револуционарни значај, револуционарни карактер, јер он брише, он негира све оно стање које је било узрок слабости бивше Југославије. Ако посматрамо данашњи нацрт Устава, ми ћемо видјети да се од почетка до краја, кроз сваки његов члан, кроз сваку његову главу, изражава једна дубока демократичност, једна ријетка демократичност, да је та демократија досљедно заступљена, било да се ради о положају народа Југославије, било да се ради о избору народне власти, било да се ради о правима и дужностима грађана, било о ма ком другом питању, — ми видимо да је кроз читав Устав спроведена жеља да се народима да што више сло-

боде, да ти народи преко овога Устава, кроз овакво друштвено уређење, буду господари своје судбине и да буду они који ће уживати плодове своје велике борбе.

Још увијек данас имамо извјесних приговора у иностранству, у листовима реакционарне штампе иностранства, о томе да у нашој земљи нема демократије, да у нашој земљи нема слободе, да је заведена диктатура, да се врше прогони и разне друге произвољности. Ти критичари су незадовољни стањем у нашој земљи, развојем прилика у нашој земљи. Међутим, наш Устав из основа демантује све такве приговоре и сву такву критику, која је у сваком случају злонамјерна, тенденциозна и неправична. Ако посматрамо питања која се ријешавају Уставом, ако посматрамо шта наш Устав доноси, шта даје народима, видјећемо да наш Устав иде далеко напријед испред других устава у земљама Европе, па и изван Европе, да наш Устав по својој демократичности предњачи и може служити многим као примјер. Наш је Устав ријешео једно од најтежих питања нашег политичког живота бивше Југославије а и касније, ријешео је национално питање. Народи Југославије, — која је била, уствари, тамница народа, у којој су народи били завађени, у којој је постојао ситем националног угњетавања у коме су масе биле разривене и дезорганизоване — народи Југославије данас су добили државу национално равноправну, са потпуно ријешеним националним питањем, добили су чврсту државу, државу у којој је остварено братство и јединство њених народа, државу која се данас појављује као јака у међународном животу, државу о којој се мора водити рачуна. То је било могуће само захваљујући правилном рјешењу националног питања, које је наш Устав правно формулисао у систему федерације. Према томе, ти критичари биће демантовани оваквим рјешењем тога питања. Свакако да би ти критичари требало да погледају какво је стање у том погледу, у националном погледу, у неким другим земљама, у земљама Блиског Истока, у Азији, па чак и у неким земљама Европе, гдје још увијек постоји ситем националног угњетавања и националног потлачивања појединих народа, гдје још постоји брисање националне независности, укидање независности.

Ми смо у току борбе, и то је наш Устав такође оформио, озаконио, укинули ситем средњевјековне владавине, монархију, која је била узрок, један од главних узрока слабости старе Југославије. Ми смо на тај начин створили мо-

гућност за прогресивни развитак, за прогресивни пут наших народа, самим тим што је успостављен републикански облик владавине који, по својој структури, по своме систему, даје могућности за даљи слободни развитак нашег народа. Ми, такође, можемо казати тим критичарима нашега стања нека погледају какве су прилике у појединим земљама Европе и ван Европе, гдје још увијек постоје монархије, и гдје су оне још увијек извор нереда, извор метежа, извор социјалног и националног угњетавања итд., гдје су монархије сметња за даљи прогресивни развитак тих народа.

Ми смо у току ослободилачког рата, и то је овај Устав такође оформио, извојевали једну велику тековину, извојевали смо истинску народну демократију и њене органе — народне одборе, као систем народне власти. Ја нећу говорити ближе о томе систему, јер мање више ви сте са њим сви упознати. Ја бих хтио само да нагласим да тај систем владавине, власти, претставља извор стабилности нашег државног система, извор стабилности наше државе као чиниоца међународне заједнице. С друге стране, претставља извор брзе обнове наше земље, извор брзог напретка у нашој земљи. Док, напротив, ми видимо да у другим земљама европским и ваневропским, у земљама у којима још није успостављена народна власт, видимо да се у тим земљама још увијек дешавају социјални немири и штрајкови, да још увијек у тим земљама народ води борбу за освајање власти, и да те земље још увијек стоје пред тим проблемом, јер треба да буде ријешен проблем народне власти, проблем да народ дође на главне позиције власти.

Ми смо кроз нови Устав и нашу борбу дали народима таква грађанска права и такве грађанске дужности, какве се не могу наћи ни у најдемократскијој и најлибералнијој републици капиталистичког свијета. Ми смо дали таква права народима, која заиста могу да послуже као примјер другим народима како се једна демократска власт у спровођењу демократских принципа не плаши да народу да сва грађанска права, најшире слободе, било да се ради о праву гласа, које је нашим Уставом дато и омладини и женама изнад 18 година, или да се ради о праву збора и договора, о праву организовања, о праву слободе штампе или о слободи личности или другим грађанским правима.

Другови народни посланици, кад посматрамо читав тај комплекс питања, кад посматрамо све промјене које су се десиле у нашој земљи, видимо да је и овај Устав, као и све

друге тековине наше ослободилачке борбе, донео нашој земљи видан међународни углед и положај, на којима могу да нам позавиде многе државе. Уствари, ова борба, борба народа Југославије, повратила је у живот Југославију. Да те борбе није било, да није било оних ослободилачких снага које су ту борбу развијале и руководиле, ми смо сигурни да Југославије не би било у данашњем облику.

Дакле, таква Југославија, рођена из крви и борбе, једне тешке и жилаве борбе, остварила је принципе демократије, принципе слободе. Она је уствари најдоследније остварила оне принципе за које су се бориле Уједињене нације, сви слободољубиви народи на челу са Совјетским Савезом; остварила је досљедно демократске принципе, као што је принцип самоопредјељења народа, принцип увођења народне власти, народне демократије, уништења свих остатака фашизма и остало за што су се борили слободољубиви народи.

Такво стање, напоменуо сам, и довело је до оваквог међународног јачања наше земље, до оваквог положаја наше земље.

Наша демократија која се видно манифестује кроз читав овај Устав није шупља фраза, не само у томе смислу што се она остварила у животу, не само у томе смислу што су наши избори, конкретно говорећи избори од 11 новембра, показали такво широко учешће народних маса у политичком животу, такво ангажовање најширих народних маса и такву подршку једној влади, као што је наша Влада, да ми не можемо видјети сличан примјер ни у једној ослобођеној земљи Европе. Но, ја говорим и о другој страни, говорим о томе да је наш Устав предвидио да наша демократија не буде само празна форма у томе погледу, него јој се осигурава једна економско-социјална база, тиме што Устав предвиђа такву економско-социјалну структуру наше земље да ће она бити солидна база демократије и да ће се демократија вршити у интересу најширих народних маса.

Говори се о државном сектору привреде, преко кога ће се остварити план једне широке привредне изградње. Наша земља је претежно ситно-својственичка земља, гдје преовлађује ситна производња. Међутим, наш идеал не може бити ситна привреда, ситна производња, — наш идеал треба да буде крупна производња, наш идеал треба да буде планска организована производња, која ће подићи производњу на виши степен и тако повећати и животни минимум широких

народних маса. Државни привредни сектор, који има такву перспективу, треба да се све више развија како би нашој демократији дао пуну садржину, пун смисао.

Ја ћу се, другови посланици, још задржати на питању Црне Горе.

Црна Гора, која се вјековима борила против непријатеља, против освајача, која је имала и сопствени национални и државни живот, живот државне независности кроз два столећа, ушла је у Југославију 1918 године, рачунајући да ће у њој остварити оне тежње које су заиста постојале у широком народним слојевима, код широких народних маса у погледу остварења једне братске, шире, словенске и јужно-словенске заједнице, у првом реду јединства са Србима, па онда са осталим народима Југославије.

Међутим тзв. подгоричка Велика народна скупштина није била израз воље народа. Уствари то је био фалсификовани израз народне воље, јер народ није био ни консултован о тој скупштини. Таква скупштина је изгласала уједињење са Србијом и са осталим народима Југославије, тзв. уједињење, које су спроводили великосрпски централисти. Тако, дакле, на првоме кораку црногорски народ је видео да је извршена превара, коју су подржавали и извјесни агенти великосрпске реакције у самој Црној Гори.

Касније су дошли дани Уставотворне скупштине од 1921 године и доношење Видовданског устава. Иако је Црна Гора на изборима масовним иступом и гласањем за кандидате Комунистичке и Републиканске партије изразила своје неслагање са таквим стањем, Видовдански устав, са свим оним што је следовало, био је изигравање воље народа Црне Горе. Касније, кроз читав период бивше Југославије, Црногорски народ је непрекидно водио борбу, час јаче, час слабије, али се та борба стално развијала и она је ишла ка остварењу равноправности Црне Горе у Југославији.

Народноослободилачка борба је показала да црногорски народ није против Југославије, да је црногорски народ спреман да се бори против окупатора у Југославији, да заједнички кује своју судбину са осталим народима Југославије. Народноослободилачка борба је, истовремено, ослободила црногорски народ од свих оних издајничких клика и људи који су били у логору сепаратиста, као агената италијанских империјалиста, и агената великосрпске хегемоније и централизма. Народноослободилачка борба црногорског народа

збрисала је те елементе, тако да је црногорски народ дошао до пуног изражаја у овој борби и слободно изразио своју вољу да ступи у овакву државну заједницу.

Овдје хоћу да подвучем још један моменат. Ослободилачка борба црногорског народа је први пут сада јаче скренула пажњу црногорском народу на заједничку судбину свих народа Југославије и тек сада, први пут, Црногорци су тако јасно схватили да је њихова судбина повезана са браћом Србима, Хрватима и осталим народима Југославије, да су сви подједнако угрожени од заједничког непријатеља, Немаца и Италијана и да им је заједнички пут у заједничкој борби.

Данас се још налазе појединци, који су незадовољни са оваквим положајем црногорског народа, који тврде да се овим цијепом српство, да се слаби држава. Црногорском народу није тешко открити у томе тенденције великосрпских хегемониста, који су незадовољни са оваквим стањем и налазе изговор само да би омели правилан развитак нашег политичког живота. Ја могу да кажем да овакав положај Црне Горе, не само што не одваја Црногорце у првом реду од Србије и српског народа, коме су Црногорци најближи по крви, култури и прошлости, него овакво рјешење националног питања још више приближује црногорски народ српском народу и осталим народима, још више развија љубав ка државној заједници, данашњој Федеративној Народној Републици Југославији.

Сем тога, црногорски народ је осјетио помоћ свих осталих народа не само у борби против заједничког непријатеља, него и материјалну помоћ, јер знамо у каквим се тешким економским приликама налази црногорски народ и знамо да се сада братство и јединство остварује на дјелу, што Црна Гора данас јасно и недвосмислено схвата.

Ја ћу се поново вратити на наш Устав. Као што су многи говорници подвукли, овај наш Устав завршава једну етапу друштвеног и политичког живота у нашој земљи. Он правно уобличава стање које је створено кроз ослободилачку борбу и претставља завршетак једне етапе у развоју нашег политичког, а, према томе, и уставног живота. Но, то не значи да овај Устав не даје могућност и услове, свима одредбама које су у њему дате, и за један широки развитак и напредак, који ће још више продубити тековине народноослободилачке борбе и још више усавршити наш систем демократије. Он

ствара услове за један много шири и дубљи развитак, за један напредак који ће развити тековине наше ослободилачке борбе и усавршити нашу демократију, наш систем демократије.

Ја бих још овдје указао на једну чињеницу а то је да Устав као тековина једног великог рата, једне велике борбе, као наш основни закон, треба до краја спровести у живот, да га треба до краја оживотворити, дати му пун садржај, да он постане крв и месо наших народа.

Рећи ћу и о томе, да нам је познато да имамо непријатеље наше демократије, наше уставности, имамо их у иностранству и код нас. Остали су остаци фашизма, који настоје да осујете остварење тих великих тековина. Они покушавају да ту и тамо поремете развој нашег политичког живота. Према томе, они ће покушати да и нашем Уставу изврну његов смисао, да наше тековине смање или пониште. Ја ћу конкретно рећи и о предлозима који су дошли до нас, наиме које нам је саопштио министар Ђилас, а који су дошли од врхова цркве, од трговачких удружења итд. Ти предлози имају тенденцију да унесу пометњу у наш развитак. И ми не можемо а да иза тих предлога не видимо лице реакције, која покушава да спасе своје позиције и подрије темеље нове Југославије. То су остаци оних мрачних сила које вуку натраг наш живот, које вуку натраг наш државни развитак и које би хтјеле поново да врате старе привилегије извјесним друштвеним слојевима, извјесним кликама, које су незадовољне што су изгубиле свој рај на земљи. Због тога се поставља потреба и дужност да се Устав брани и да се спроведу у живот све његове одредбе.

Ја сам један од оних који су били у Уставотворном одбору наше Скупштине. Ви сте чули извјештај који је дао извјестилац Уставотворног одбора, и ја нећу да се осврћем на тај извјештај. Али, хоћу да подвучем једну карактеристичну појаву у раду Уставотворног одбора. Уставотворни одбор показао је савршену једнодушност кад год се радило о основним принципима нашег Устава, сви су учесници у дискусији, и у начелу и у појединостима, били ношени једином жељом, једином мишљу, да дају што бољи образац Устава, да дају што боље формулације, које ће још више учвршћивати тековине наше ослободилачке борбе.

На завршетку бих напоменуо да ће овај Устав, кад га донесемо, претстављати велико дјело, резултат једне велике

борбе. Овај Устав, изгласан у оба дома Уставотворне скупштине, значиће још даље јачање наше државе, још веће правно учвршћивање нашег унутрашњег стања, а тиме и јачање наших међународних позиција, а то значи олакшавање Југославији да бржим корацима пређе на своју обнову, што је једно од најважнијих питања нашег државног живота; а, с друге стране, омогућиће Југославији да буде спремна за своју међународну улогу, коју она мора да игра за извојевање једног мира који би одговарао оној огромној улози коју је Југославија играла у рату против фашизма, мира који би био достојан свих жртава које је Југославија дала у току ослободилачке борбе, мира који ће испунити све њене националне и материјалне захтјеве.

На крају, изјављујем да ћу гласати за овај приједлог Устава. (Одобравање и аплауз).

Претседник: Одређујем одмор од 10 минута.

(После одмора)

Претседник: Настављамо дискусију. Као последњи говорник јавила се за реч Радмила Манојловић. Има реч народни посланик Радмила Манојловић.

Радмила Манојловић (НР Србија): Другови и другарице народни посланици, сматрам за велику срећу што ћу и ја, као жена и посланик Југословенског републиканског демократског клуба, моћи да дам свој глас за овај Устав који је нама женама загарантовао право гласа и изједначио нас са друговима у сваком погледу, па и у погледу политичких права. Ја мислим да ћете се ви, другови посланици, сложити са мном кад кажем да су жене овога рата, а, богме, и у прошлим ратовима доказале да су способне и у свему дорасле човеку. Жене су свесне да добијајући политичка права добијају и нове дужности. Надам се да ће оне те своје дужности пожртвовано испуњавати, као што су чиниле и у току народноослободилачке борбе.

Жене у старој Југославији сматране су за нижа бића. Поред тога што су биле понижаване и изабљиване, оне нису могле учествовати у јавном, политичком животу, а ако су то покушавале, увек им се пред нос стављала она пуста кутлача, као да је једини и најтежи проблем њом руковати. Старо друштво је заборављало да је жена носилац живота и као таква да је она најпозванија да води рачуна ко ће

нашом државом управљати и како ће управљати, јер би једино на тај начин могле створити бољу будућност за своју децу.

Ја бих изнела неколико примера неправде према женама у старој Југославији, на пример, ропски живот жена на селу. То су конкретни примери бар из мога краја. Тамо бременита жена ради све тешке послове и то до последњег момента. Често се дешава да се и на њиви породи. Ја сам својим очима видела кад се једна млада сељанка вратила са њиве са својим другом носећи у кецељи дете. Запитала сам их како су се снашли кад се то десило на њиви. Он је одговорио: „Па ето, српом сам отсекао детету пупак, узео врпцу и везао, а жена је скинула кецељу и увила дете“. Срећом, то дете је данас велики дечко, али жена није више здрава, она болује од бубрега и разних компликација. Ето, видите, како су наше жене на селу тешко живе и живе. Други један конкретан случај. Млада девојка кад се уда ради све тешке послове у задрузи и привређује у њој, а кад се разболи, онда је та задруга и њен муж једноставно врате њеним родитељима да је они лече, јер сматрају да су они то дужни, иако је она здравље изгубила на послу код мужа. Ако буду великодушни па се побрину за њено лечење, доцније траже од њених родитеља накнаду трошкова за лечење. Наше старо друштво мало је обраћало пажњу на село, иако је знало да је наше село врло свих снага. Ми ћемо се жене старати преко АФЖ-а и преко Народног фронта да наша жена на селу осети благодети победе народноослободилачке борбе.

Ни жене у граду нису биле у бољем положају. Свима је нама познато да жене у граду нису могле да буду судије, нису могле да буду државни тужиоци, министри, посланици, официри и војници, ма да су оне биле способне за те позиве. Исто тако познато нам је да у старој Југославији кад су жена и муж били запослени у државној служби, ма колико жена била способна, можда и способнија од мужа, није примала пуну плату, она је била лишена једног дела својих припадљености.

Овим Уставом исправљена је велика неправда према жени. Чланом 24 Устава женама је загарантована равноправност са мушкарцима у свим областима привредног, државног и друштвеног живота. И кад је овај Устав одраз демократских схватања, ја сматрам да нема жене која са усхићењем неће узвикнути да је овај Устав прави народни Устав.

Многи предговорници, поред тога што су изјавили да ће у начелу гласати за Устав, истицали су преимућства и појединих чланова Устава. Да не бих понављала, ја ћу бити кратка. Дозволићете ми да се дотакнем само социјалног дела нашег демократског Устава.

Члан 26 говори нам да је породица под заштитом државе. Сви знамо да држава без породице не би могла постојати. У овом члану, у другом ставу, изједначена су ванбрачна деца са брачном у сваком погледу па и у погледу наслеђа. Та сирота деца носила су, ни крива ни дужна, жиг срамоте на себи. У већини случајева родитељи су их се одрицали, а од те деце стварао се кадар беспризорних. Наш нови Устав исправио је и ту неправду.

Овај Устав изједначује жену и у погледу наслеђа. Ми смо у Србији имали закон по коме женска деца, ако имају браћу, нису била правни наследници. Женска деца могла су само онда да наследе ако није било мушке деце.

Члан 34 Устава загарантовао је бољи живот инвалидима. Надам се да нећемо имати прилике, као што је то било у старој Југославији, да срећемо наше инвалиде како улицама просе и како се увече враћају промрзли у своје избе. Држава је примила на себе да их бесплатно оспособљава за рад, уколико то њихове физичке кондиције дозвољавају, као и да им створи бољи живот.

Члан 35 Устава говори нам да је држава примила на себе старање о изабринутој деци и народном здрављу. Држава ће створити обданишта и прихватилишта за одгој деце изгинулих бораца и палих жртава од фашистичког терора. Држава ће створити породилишта, болнице, лечилишта и санаторијуме и тиме умногоме помоћи нашим оболелим а сиромашним друговима и другарицама. Они ће се моћи бесплатно лечити и оспособљавати за рад. Па кад наш Устав нарочито обраћа пажњу на социјалну правду и гледа и стара се да отклони сваку беду, онда се ствара могућност за развитак слободног политичког живота, и за стварање нових кадрова, слободних, карактерних, правих грађана једне државе која се зове отаџбина и коју ће они волети а не сматрати туђом или, како то наш народ каже — маћехом.

Према томе, Уставом је остварена жеља народа за социјалном правдом. Наиме, Уставом је загарантовано радним масама да ће заиста свој труд, рад и зној искоришћавати само у своју корист, чиме ће највише и допринети друштву.

Ту је јасно изражено опште народно право, да нико не може од туђег имена, порекла, или изабљујући друге, живети на туђ рачун. Овде је Уставом јасно у име народа осуђен нерад, протекција и све оно што је било штетно здравом друштвеном развоју.

Када наш Устав ствара услове за бољи, социјални живот, за братство и јединство, за економско побољшање и народну слободу, ја ћу од срца дати свој глас за овај и овакав Устав. (Аплауз и бурно одобравање).

Претседник: Листа пријављених говорника је исцрпена. Питам друга заменика Министра за Конституанту да ли он жели да узме реч?

Заменик Министра за Конституанту Милован Ђилас: Пошто су се сви говорници изјаснили за пријем овога Устава, то ја немам ништа да кажем.

Претседник: Закључујем дискусију о нацрту Устава у начелу.

Сада прелазимо на гласање о нацрту Устава у начелу. По пословнику, гласање у начелу врши се дизањем руку. Молим све другове посланике који су у начелу за овај нацрт Устава, да дигну руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема).

Објављујем да је нацрт Устава у начелу примљен. (Бурно и дуготрајно одобравање).

Овим гласањем ми смо исцрпili дневни ред данашње седнице. Предлажем као дневни ред за идућу седницу: дискусија о нацрту Устава у појединостима. Прима ли Скупштина овај предлог? (Прима). Тиме је дневни ред завршен. Данашњу седницу закључујем. Идућа седница биће заказана писменим путем, јер, по пословнику, мора да прође бар један дан између гласања у начелу и почетка дебате о нацрту Устава у појединостима.

(Седница је закључена у 18,40 часова).

SKUPŠTINA NARODA

Deseta redovna sednica

(28 januara 1946)

Početak u 16,30 časova.

Pretsedavao predsednik Josip Vidmar.

Pretsednik: Drugovi narodni poslanici, otvaram deseti redovni sastanak Skupštine naroda Ustavotvorne skupštine. Molim druga sekretara Ninka Petrovića da pročita zapisnik prošle sednice.

Sekretar Ninko Petrović čita zapisnik devete sednice od 24 januara 1946 godine.

Pretsednik: Ima li primedaba na ovaj zapisnik? (Nema). Pošto primedaba nema, objavljujem da je zapisnik primljen.

Otsustva narodnih poslanika: Ljiljana Čalovska moli 3 meseca otsustva radi lečenja i podnosi lekarsko uverenje; Milan Bursać moli desetodnevno otsustvo radi službenog posla; Sreten Vukosavljević moli tri dana otsustva radi službenog posla; Franc Poglajen moli desetodnevno otsustvo radi službenog posla.

Svi ovi službeni poslovi su hitni i važni, a isto tako je opravdana i molba Ljiljane Čalovske. Zbog toga predlažem Skupštini da odobri tražena otsustva. Prima li Skupština moj predlog? (Prima). Konstatujem da su sva tražena otsustva odobrena.

Pre prelaza na dnevni red obaveštavam narodne poslanike da su primljeni amandmani Ministra za Konstituantu samo do 15 strane. Ovi su amandmani otšampani i razdeljeni narodnim poslanicima. Pre diskusije u pojedinostima upozoravam narodne poslanike koji su predložili svoje amandmane, na član 45 poslovnika, koji kaže: »Poslanici mogu svoje predloge za izmenu i dopunu pojedinih članova predloga Ustava i zakon-

skih predloga (amandmane) upućivati samo Odboru. O svim amandmanima koje Odbor ne bi sasvim usvojio, glasa se posle glasanja o predlogu Odbora ako bi ovaj bio odbačen. Ako Odbor usvoji amandman potpuno, tim se amandmanom zamenjuje odgovarajući član u predlogu. Sve do samog glasanja amandman se može povući. U toku pojedinačnog pretresa u Skupštini amandmane mogu predlagati samo Vlada i Odbor.»

Dakle, mi ćemo glasati samo o amandmanima Ministra za Konstituantu ili Odbora. Ako Skupština ne usvoji njihov predlog, onda ćemo glasati o predlogu pojedinih poslanika koji su podneli svoje amandmane.

Prelazimo na dnevni red: pretres u pojedinostima nacрта Ustava FNRJ. Dajem reč povereniku Ministra za Konstituantu dr Leonu Gerškoviću da izloži amandmane u principu.

Poverenik Ministra za Konstituantu dr Leon Geršković: Drugovi narodni poslanici, Ministar za Konstituantu podnio je niz amandmana na veći dio članova našeg Ustava. Prije nego što je Ministar za Konstituantu podnio ovaj prijedlog, zamolio je članove Ustavotvornog odbora da se sastanu i da im razloži te svoje amandmane. Članovi Ustavotvornog odbora su se saglasili sa svima amandmanima koje podnosi danas Ministar za Konstituantu.

Promjene koje se nalaze u ovim amandmanima nastale su na osnovu raznih prijedloga koji su došli iz naroda, kao i na osnovu diskusije u načelu koja je vođena u samim domovima. Pojedine promjene već u toku rada ustavotvornih odbora i na osnovu diskusije povukle su za sobom niz drugih promjena u drugim članovima na koje se one nisu baš direktno odnosile. Stoga je bilo potrebno da se, prije nego što se Ustav stavi na konačno glasanje pred Ustavotvornu skupštinu, pregleda čitav Ustav i da se učine izvjesne stilske i tehničke promjene, tako da Ustav bude što više u svakom pogledu dotjeran. Zbog toga imamo veći broj izmjena koje su logična posljedica učinjenih izmjena u pojedinim drugim članovima. Samih načelnih izmjena u ovim amandmanima ima vrlo malo. Jedne izmjene se odnose na terminologiju i na, tako da kažem, teoretsko prečišćavanje izvjesnih pojmova i termina. Tako ima izmjena koje su predložene iako je tekst sam po sebi bio razumljiv, samo zato da se bolje tumače pojedini članovi Ustava, kao, na primjer, u čl. 11, gdje se poslije riječi «narodne republike» stavljaju riječi »odražava osobenosti republike«. Tu nije učinjena nikakva promjena već se samo bolje protumačila samostalnost ustava

pojedinih narodnih republika. Ili, kao što je, na primjer, u čl. 17, gdje se mjesto riječi »narodnom zadrugarstvu« stavlja riječ »zadrugama«, jer se, ustvari, ne radi o pomoći zadrugarstvu kao pokretu nego o zadrugama kao proizvodnim jedinicama. Ili, na primjer, kad se u čl. 132 predlaže da se mjesto »skupština narodnog odbora« kaže »narodni odbor« što je u saglasnosti sa samom strukturom narodnih odbora i sa onim što se govori o narodnim odborima. Zatim promjena u čl. 19, gdje se mjesto »malog seljaka« kaže »siromašnog seljaka«. Takvih promjena ima izvjestan broj, o kojima ću dati, ako bude potrebno, objašnjenje u toku pretresa u pojedinostima.

Zatim ima u amandmanima osnovnih promjena koje su nešto važnije, kao, na primjer, u čl. 20, gdje se išlo za tim da se konkretizira u čemu se, zapravo, sastoji zaštita radnika, zaštita koja se daje radničkoj klasi, ili, na primjer, u čl. 25, gdje se govori o vjerskim zajednicama čije se učenje protivi Ustavu. Ta promjena je unesena zato da se ne bi osnivale možda neke sekte van postojećih i priznatih vjerskih zajednica koje bi moguće imale jedan ne vjerski nego drugi cilj. Radi toga se kod vjerskih zajednica traži da moraju biti u skladu sa Ustavom. Zatim promjena gdje se kaže da su vjerske škole za spremanje svještenika slobodne i da stoje pod opštim nadzorom države. Iako je bilo sasvim razumljivo da se postojanje ovakvih škola dozvoljava, ipak se to unijelo kao jedna ustavna garancija. Takvih promjena ima i u čl. 28 gdje se govori o tome da se može državljanima oduzeti u izvjesnom slučaju zakonskim putem državljanstvo.

Zatim u čl. 61 gdje je umetnut novi stav da Narodna skupština FNRJ u zajedničkoj sjednici donosi odluke većinom glasova i da je za donošenje odluke potrebno prisustvo većine poslanika svakog doma. Dopuna je bila nužna da bi se odredio kvorum i način rješavanja Narodne skupštine u zajedničkoj sjednici.

Dosta značajna promjena je u čl. 72 i u ostalim članovima, gdje se umjesto riječi »Pretsedništvo« stavlja riječ »Prezidijum« i time se udovoljava amandmanima koji su došli u Skupštinu naroda i Saveznu skupštinu.

Zatim promjena u čl. 85, gdje se pravo donošenja uređaba ne daje samo komisijama kao cjelini nego i pretsjednicima komisija, jer se polazi sa stanovništva da su pretsjednici komisija, Kontrolne i Planske, članovi Vlade i da mogu imati ista ovlašćenja kao i drugi članovi Vlade. Ili izmjena u čl. 80, kojom

se stavlja u nadležnost Savezne vlade pravo da u okviru višegodišnjih opštedržavnih planova sastavlja i ostvaruje godišnje planove radi izvođenja opšteg plana.

To bi bile, uglavnom, promjene koje se odnose na sadržinu, dok su sve ostale promjene koje su predložene od strane Ministra za Konstituantu odnose na prečišćavanje tekstova, na stilske izmjene itd. Toliko sam imao da kažem.

Pretsednik: Ima reč ministar Milovan Đilas.

Zamenik Ministra za Konstituantu Milovan Đilas: Amandman u članu 40 povlačim. Ja sam ga već juče povukao, ali je slučajno pri prekucavanju opet ušao.

Pretsednik: Prema poslovniku diskusija se vodi o pojedinim glavama Ustava, a glasa se po članovima. Stoga molim druga izvestioca Ustavotvornog odbora da pročita prvu glavu.

Izvestilac dr Josip Hrnčević čita naslov i članove 1, 2, 3, 4 i 5 prema izveštaju Ustavotvornog odbora.

Pretsednik: Pošto u članu 4 postoji amandman Ministra za Konstituantu, molim druga poverenika da se izjasni i uzme reč.

Poverenik Vlade: U članu 4, u petoj rečenici, iza riječi »petokraki oblik«, izostaviti zapetu i riječi »crvena je«, a posle riječi »oivičena« umetnuti riječ »je«.

Ova se promjena predlaže zato što je boja zvijezde već određena u prvoj rečenici ovoga člana. Prema tome, ovdje nije potrebna ni stilska izmjena.

Pretsednik: Traži li ko reč povodom ovog amandmana? (Niko se je javlja). Prima li Skupština ovaj amandman?

Dr Branko Čubrilović (NR Bosna i Hercegovina): U Ustavotvornom odboru bilo je izostavljeno ovo što sada drug poverenik predlaže da se izostavi. Samo je drug izvestilac zabravio da tako učini. To treba ispraviti.

Pretsednik: Prima li drug poverenik ovu napomenu?

Poverenik Vlade: Primam.

Pretsednik: Ima li još ko da učini kakvu primedbu? (Nema). Prema tome, završena je diskusija o Glavi I. Sada ćemo glasati po članovima. Molim druga izvestioca da pročita naslove Prvog dela i Glave I i član 1.

Izvestilac (čita):

U S T A V

FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

Prvi deo

OSNOVNA NAČELA

Glava I

FEDERATIVNA NARODNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA

Član 1

Federativna Narodna Republika Jugoslavija je savezna narodna država republikanskog oblika, zajednica ravnopravnih naroda, koji su na osnovu prava na samoopredeljenje, uključujući pravo na ocepđenje, izrazili svoju volju da žive zajedno u federativnoj državi.

Pretsednik: Prima li Skupština naslove Prvog dela i Glave I i član 1? Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Objavljujem da su naslovi Prvog dela i Glave I i član 1 primljeni prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Molim izvestioca da pročita član 2.

Izvestilac (čita):

Član 2

Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju sačinjavaju: Narodna Republika Srbija, Narodna Republika Hrvatska, Narodna Republika Slovenija, Narodna Republika Bosna i Hercegovina, Narodna Republika Makedonija i Narodna Republika Crna Gora.

Narodna Republika Srbija ima u svom sastavu Autonomnu pokrajinu Vojvodinu i Autonomnu kosovsko-metohijsku oblast.

Pretsednik: Prima li Skupština član 2? Ko je za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Jedan poslanik diže ruku). Jedan glas je protiv. Objavljujem da je član 2 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora većinom glasova. Molim izvestioca da pročita član 3.

Izvestilac (čita):

Član 3

Državni grb Federativne Narodne Republike Jugoslavije predstavlja polje okruženo žitnim klasjem. Klasje je na dnu

povezano trakom na kojoj je ispisan datum 29-XI-1943. Između vrhova klasja je petokraka zvezda. Usred polja nalazi se pet bukthinja koso položenih, čiji se plamenovi spajaju u jedan plamen.

Pretsednik: Prima li Skupština član 3? Ko je za, neka dignu ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Jedan). Objavljujem da je član treći primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora sa jednim glasom protiv. Molim izvestioca da čita član 4.

Izvestilac (čita):

Član 4

Državna zastava Federativne Narodne Republike Jugoslavije sastoji se iz tri boje: plave, bele i crvene, sa crvenom petokrakom zvezdom u sredini. Odnos širine i dužine zastave je jedan prema dva. Boje zastave su položene vodoravno i to ovim redom odozgo: plavo, belo i crveno. Svaka boja zauzima jednu trećinu prostora širine zastave. Zvezda ima pravilan petokraki oblik i oivičena je zlatnom (žutom) ivicom. Središnja tačka zvezde poklapa se sa tačkom u kojoj se seku dijagonale zastave. Gornji krak zvezde ulazi do polovine plave boje zastave, tako da donji kraci zvezde dobijaju odgovarajuće mesto u crvenoj boji zastave.

Pretsednik: Prima li Skupština član 4? Ko je za, neka dignu ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Objavljujem da je član 4 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i amandmanu Ministra za Konstituantu. Molim izvestioca da pročita član 5.

Izvestilac (čita):

Član 5

Glavni grad Federativne Narodne Republike Jugoslavije je Beograd.

Pretsednik: Prima li Skupština član 5? Ko je za, neka dignu ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Objavljujem da je član 5 jednoglasno primljen prema odborskom izveštaju.

Prelazimo na diskusiju o Glavi II. Molim izvestioca da je pročita.

Izvestilac čita Glavu II — Narodna vlast — od člana 6 do 8 zaključno, prema izveštaju Ustavotvornog odbora.

Pretsednik: Pošto postoji amandman Ministra za Konstituantu uz član 8, ima reč poverenik Vlade dr Geršković.

Poverenik Vlade: U drugom stavu, u prvom redu, posle reči »organa«, a pre reči »vlasti« umetnuti reč »državne«.

Ovo je potrebno umetnuti, jer je pravilnije i preciznije.

Pretsednik: Želi li ko da uzme reč po ovoj glavi? (Niko). Onda prelazimo na glasanje. Glasace se po članovima. Molim izvestioca da pročita naslov Glave II i član 6.

Izvestilac (čita):

G l a v a I I

NARODNA VLAST

Član 6

U Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji sva vlast proizlazi iz naroda i pripada narodu.

Narod ostvaruje svoju vlast preko slobodno izabranih predstavničkih organa državne vlasti, narodnih odbora, koji su, od mesnih narodnih odbora do skupština narodnih republika i Narodne skupštine FNRJ, nastali i razvili se u narodno-oslobodilačkoj borbi protiv fašizma i reakcije i koji su osnovna tekovina te borbe.

Pretsednik: Ko je za ovaj član, neka digne ruku. (Svi poslanici dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Objavljujem da su naslov Glave II i član 6 primljeni prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Molim izvestioca da pročita član 7.

Izvestilac (čita):

Član 7

Sve predstavničke organe državne vlasti biraju građani na osnovu opšteg, jednakog i neposrednog izbornog prava tajnim glasanjem.

Narodni predstavnici u svim organima državne vlasti odgovorni su svojim biračima. Zakonom će se propisati u kojim slučajevima, pod kojim uslovima i na koji način birači mogu opozvati svoje narodne predstavnike i pre isteka roka za koji su izabrani.

Pretsednik: Ko je za ovaj član, neka digne ruku. (Svi narodni poslanici dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Član 7 primljen je prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na član 8.

Izvestilac (čita):

Član 8

Organi državne vlasti vrše vlast na osnovu Ustava FNRJ, ustava pojedinih narodnih republika, zakona FNRJ, zakona narodnih republika i opštih propisa viših organa državne vlasti.

Svi akti organa državne uprave i organa pravosuđa moraju biti osnovani na zakonu.

Pretsednik: Ko je za član 8, neka digne ruku? (Svi poslanici dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Član 8 je primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na Glavu III. Molim druga izvestioca da je pročita.

Izvestilac čita Glavu III — Osnovna prava naroda i narodnih republika — od člana 9 do člana 13 zaključno.

Pretsednik: Pošto ima amandman uz član 11, molim druga poverenika da ga pročita.

Poverenik Vlade: U posljednjem stavu, u prvom redu, poslije riječi »narodne republike«, umjeće se »odražava osobenosti republike i«. Prema tome, taj bi stav glasio ovako:

»Ustav narodne republike odražava osobenosti republike i mora biti u saglasnosti sa Ustavom FNRJ«.

Ova promjena nije načelnog karaktera, nego ona samo bolje izražava u čemu se sastoji samostalnost Ustava pojedinih narodnih republika. Do ove promjene došlo je zato što je trebalo naglasiti da ustavi narodnih republika treba da odražavaju osobenosti prilika pojedinih narodnih republika, a u isto vrijeme da budu u saglasnosti sa Ustavom FNRJ.

Pretsednik: Želi li još ko reč u diskusiji o ovoj glavi? (Niko). Pošto niko ne želi reč, prelazimo na glasanje. Molim izvestioca da pročita naslov Glave III i član 9.

G l a v a III

OSNOVNA PRAVA NARODA I NARODNIH REPUBLIKA

Član 9

Suverenost narodnih republika u sastavu Federativne Narodne Republike Jugoslavije ograničena je samo pravima koja

su ovim Ustavom data Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji.

Federativna Narodna Republika Jugoslavija štiti i brani suverena prava svojih narodnih republika.

Federativna Narodna Republika Jugoslavija štiti bezbednost, kao i društveno i političko uređenje svojih narodnih republika.

Pretsednik: Ko je za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv, neka digne ruku. (Niko ne diže ruku). Objavljujem da je član 9 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Izvolite čuti član 10.

Izvestilac (čita):

Član 10

Protivustavan je svaki akt uperen protiv suverenosti, ravnopravnosti i nacionalne slobode naroda Federativne Narodne Republike Jugoslavije i njihovih narodnih republika.

Pretsednik: Ko je za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv, neka digne ruku. (Niko ne diže ruku). Objavljujem da je član 10 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na član 11.

Izvestilac (čita):

Član 11

Svaka narodna republika ima svoj Ustav.

Narodna republika donosi svoj Ustav samostalno.

Ustav narodne republike odražava osobenosti republike i mora biti u saglasnosti sa Ustavom FNRJ.

Pretsednik: Ko je za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv, neka digne ruku. (Niko). Objavljujem da je član 11 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i amandmanu Ministra za Konstituantu. Izvolite čuti član 12.

Izvestilac (čita):

Član 12

Razgraničenja teritorija narodnih republika vrši Narodna skupština FNRJ.

Granice narodne republike ne mogu se menjati bez njenog pristanka.

Pretsednik: Ko je za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv, neka digne ruku. (Niko ne diže ruku). Objavljujem da je član 12 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Izvolite čuti član 13.

Izvestilac (čita):

Član 13

Nacionalne manjine u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji uživaju pravo i zaštitu svog kulturnog razvitka i slobodne upotrebe svog jezika.

Pretsednik: Ko je za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv, neka digne ruku. (Niko ne diže ruku). Objavljujem da je i ovaj član primljen prema odborskom izveštaju.

Prelazimo na diskusiju o Glavi IV. Molim druga izvestioca da je pročita.

Izvestilac čita Glavu IV — Društveno-ekonomsko uređenje, od člana 14 do člana 20 zaključno, prema izveštaju Ustavotvornog odbora.

Pretsednik: Pošto u ovoj glavi imamo više amandmana, molim poverenika Vlade da uzme reč.

Poverenik Vlade: Najprije se predlaže da se u naslovu glave, između reči »društveno« i »ekonomsko« stavi crtica.

Zatim da se u članu 14, u drugom stavu, drugi red, iza riječi »vode« stavi zapeta. To je pravopisna ispravka.

Zatim, da se u članu 17, umjesto posljednje dvije riječi ovoga stava »narodnom zadrugarstvu«, stavi »zadrugama«.

Već sam prije objasnio da ovu pomoć pravilnije ističemo ako se kaže da se ta pomoć pruža zadrugama kao privrednim jedinicama.

Zatim, u članu 19, u posljednjem stavu, u drugom redu, umjesto riječi »malog«, staviti »siromašnog«, jer se ovom promjenom izražava pravilnije i tačnije kvalifikacija grupe seljaka o kojoj je riječ u posljednjem stavu ovoga člana i koje upravo hoćemo da ovom odredbom pomognemo.

Kod člana 20, u drugom stavu, drugi red, poslije riječi »radnom odnosu« stavlja se zapeta i umeće riječ »naročito«. U trećem i četvrtom redu istog stava, poslije zapete, brišu se riječi »određivanjem minimalnih nadnica (plata)«, a dalji tekst ovoga člana glasi: »obzbeđenjem prava na plaćeni godišnji

odmor, kontrolom radnih uslova, brigom o stanbenim prilikama i socijalnim osiguranjem».

Ovom stilizacijom htjelo se da se bliže odrede i šire obuhvate sva prava koja država uzima na sebe da obezbijedi lica u najamnom radnom odnosu. Zatim da bi se pravilnije iznijelo koji su oblici kojima će se pomoći. Kontrolom radnih uslova, znači svih radnih uslova, a naročito briga o stanbenim prilikama.

Pretsednik: Pored amandmana Ministra za Konstituantu ima amandmane i Milan Smiljanić, narodni poslanik.

Milan Smiljanić: Povlačim svoje amandmane.

Pretsednik: Želi li još ko reč o ovoj glavi? (Ne želi). Moлим druga izvestioca da pročita naslov Glave IV i član 14.

Izvestilac (čita):

G l a v a IV

DRUŠTVENO-EKONOMSKO UREĐENJE

Član 14

Sredstva za proizvodnju u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji jesu ili opštenarodna imovina, to jest imovina u rukama države, ili imovina narodnih zadrुžnih organizacija, ili imovina privatnih fizičkih ili pravnih lica.

Sva rudna i druga blaga u utrobi zemlje, vode, uključujući mineralne i lekovite, izvori prirodne snage, sredstva železnickog i vazdušnog saobraćaja, pošta, telegraf, telefon i radio jesu opštenarodna imovina.

Sredstva za proizvodnju u rukama države iskorišćava država sama ili ih daje drugom na iskorišćavanje.

Spoljna trgovina je pod kontrolom države.

Pretsednik: Ko glasa za naslov Glave IV i član 14, neka dignе ruku. (Svi poslanici dižu ruku). Ima li ko protiv? (Niko). Naslov Glave IV i član 14 su primljeni prema odborskom izveštaju i amandmanima Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 15.

Izvestilac (čita):

Član 15

U cilju zaštite životnih interesa naroda, podizanja narodnog blagostanja i pravilnog iskorišćavanja svih privrednih mogućnosti i snaga, država daje pravac privrednom životu i

razvitku putem opšteg privrednog plana, oslanjajući se na državni i zadružni privredni sektor a ostvarujući opštu kontrolu nad privatnim sektorom privrede.

U ostvarivanju opšteg privrednog plana i privredne kontrole država se oslanja na saradnju sindikalnih organizacija radnika i nameštenika i drugih organizacija radnog naroda.

Pretsednik: Ko glasa za član 15, neka digne ruku. (Svi poslanici dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Član 15 je primljen prema odborskom izveštaju. Prelazimo na član 16.

Izvestilac (čita):

Član 16

Opštenarodna imovina glavni je oslonac države u razvitku narodne privrede.

Opštenarodna imovina stoji pod naročitom zaštitom države.

Upravljanje i raspolaganje opštenarodnom imovinom određuje se zakonom.

Pretsednik: Ko glasa za član 16, neka digne ruku. (Svi poslanici dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Član 16 je primljen prema odborskom izveštaju. Prelazimo na član 17.

Izvestilac (čita):

Član 17

Država posvećuje naročitu pažnju i pruža pomoć i olakšice zadrugama.

Pretsednik: Ko glasa za član 17, neka digne ruku. (Svi poslanici dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Član 17 je primljen prema odborskom izveštaju. Prelazimo na član 18.

Izvestilac (čita):

Član 18

Zajemčuje se privatna svojina i privatna preduzimljivost u privredi.

Zajemčuje se nasleđivanje privatne svojine. Pravo nasleđa uređuje se zakonom.

Niko ne sme upotrebljavati pravo privatne svojine na štetu narodne zajednice.

Zabranjuje se postojanje privatnih monopolističkih organizacija, kao što su karteli, sindikati, trustovi i slične organi-

zacije stvorene u cilju diktiranja cena, monopolisanja tržišta i oštećivanja interesa narodne privrede.

Privatna svojina može se ograničiti ili eksproprijisati ako to traži opšti interes, ali samo na osnovu zakona. Zakonom će se odrediti u kojim će se slučajevima i u kojoj visini dati naknada sopstveniku.

Pod istim uslovima mogu se zakonom nacionalizovati pojedine privredne grane ili preduzeća ako to traži opšti interes.

Pretsednik: Ko glasa za član 18, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 18 je primljen prema odborskom izveštaju. Prelazimo na član 19.

Izvestilac (čita):

Član 19

Zemlja pripada onima koji je obrađuju.

Zakon određuje može li i koliko zemlje imati ustanova i lica koje nije zemljoradnik.

Ne može biti velikih zemljišnih poseda u privatnim rukama ni po kome osnovu.

Maksimum privatnog zemljišnog poseda određuje zakon.

Država naročito zaštićuje i pomaže siromašnog i srednjeg seljaka svojom opštom privrednom politikom, jeftinim kreditom i poreskim sistemom.

Pretsednik: Ko glasa za član 19, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 19 je primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i amandmanu Ministra za Konstituantu. Izvolite čuti član 20.

Izvestilac (čita):

Član 20

Privrednim i drugim merama država pomaže radni narod da se udružuje i organizuje u cilju odbrane od privredne eksploatacije.

Država zaštićuje lica u najamnom radnom odnosu, naročito obezbeđenjem prava udruživanja, ograničenjem radnog dana, obezbeđenjem prava na plaćeni godišnji odmor, kontrolom radnih uslova, brigom o stanbenim prilikama i socijalnim osiguranjem.

Maloletna lica u radnom odnosu uživaju naročitu zaštitu države.

Pretsednik: Ko glasa za član 20, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 20 je primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i amandmanu Ministra za Konstituantu.

Prelazimo na Glavu V — Prava i dužnosti građana.

Izvestilac čita Glavu V — Prava i dužnosti građana — od člana 21 do člana 43 zaključno, prema izveštaju Odbora.

Pretsednik: Pošto u ovoj glavi ima više amandmana, molim druga poverenika da ih objasni.

Poverenik Vlade: Prvi stav člana 21 djelomično se mijenja, i u novoj stilizaciji glasi:

»Svi građani Federativne Narodne Republike Jugoslavije jednaki su pred zakonom i ravnopravni su bez obzira na narodnost, rasu i veru«.

Drugi stav ovog člana isto tako se djelomično mijenja i glasi u novoj stilizaciji:

»Ne priznaju se nikakve privilegije po rođenju, položaju, imovnom stanju i stupnju obrazovanosti«.

Kao treći stav ovog člana dodaje se nešto stilski izmijenjen dosadašnji drugi stav člana 22:

»Protivan je Ustavu i kažnjiv svaki akt kojim se građanima daju privilegije ili ograničavaju prava na osnovu razlike u narodnosti, rasi i veroispovesti i svako propovedanje nacionalne, rasne ili verske mržnje i razdora«.

Sa promjenama u ovome članu nije učinjena nikakva bitna i principijelna izmjena, nego su iz prvog stava u članu 21 ispuštene riječi: »i dužni su pridržavati se Ustava i zakona«. Od toga je načinjen nov član 22, tako da novi član 22 glasi: »Građani Federativne Narodne Republike Jugoslavije su dužni da se pridržavaju Ustava i zakona«, tako da su u članu 21 ostale samo odredbe koje govore o tome da se ne priznaju nikakve privilegije po rođenju, položaju i stupnju obrazovanosti kao i imovnom stanju. Tim se članom konstatuje ravnopravnost građana FNRJ bez obzira na narodnost, rasu i veroispovjest. Zatim se ujedno dodaju i sankcije, tj. proglašuje se da je protivan Ustavu svaki akt koji građanima daje privilegije, svaki akt kojim bi se pokušalo da se ta ravnopravnost naruši. Prema tome, ovaj član postaje jedna zaokrugljena cjelina.

U trećem stavu čl. 25 dodaju se, poslije riječi »Verske zajednice« riječi »čije se učenje ne protivi Ustavu«. Time se kaže da su vjerske zajednice čije se učenje ne protivi Ustavu slo-

bodne u svojim vjerskim poslovima i vršenju vjerskih obreda. Kao što se vidi, promjena ide za tim da ne bi u okviru nekih vjerskih zajednica nastale neke političke organizacije, izvjesne sekte koje bi bile protivne Ustavu, koje bi ometale rad današnjih priznatih vjerskih zajednica.

Osim toga dodata je ovom stavu nova rečenica koja glasi: »Verske škole za spremanje sveštenika slobodne su i stoje pod opštim nadzorom države«. To, zapravo, izlazi već iz opšte slobode vjerskih zajednica, ali je ipak to ovdje uneto da bi se time dala takode ustavna garancija za ovu slobodu.

U čl. 26, u prvoj rečenici drugog stava, umjesto riječi »onaj brak koji se zaključi« stavlja se »brak zaključen«. Prema tome, punovažan je samo brak zaključen pred nadležnim državnim organima. To je samo stilska izmjena.

Poslije trećeg stava umeće se novi stav četvrti, koji glasi:

»Evidencija rođenih, venčanih i umrlih je u nadležnosti države«.

Unošenje ovog stava bilo je potrebno zato što je to logična posljedica rastave crkve od države, budući da je crkva vodila u ime države ove evidencije. Sad se vođenje matičnih knjiga, registara o rođenju, vjenčanju i smrti stavlja u nadležnost državnih organa.

Zatim se u ranijem četvrtom stavu, koji postaje peti stav, briše druga rečenica koja glasi: »Vanbračna deca imaju jednaka prava i dužnosti sa bračnom«. Prema tome, ovaj stav bi glasio:

»Roditelji imaju prema deci rodenoj van braka iste obaveze i dužnosti kao i prema bračnoj deci. Položaj vanbračne dece uređuje se zakonom.«

Prema tome, u ovoj posljednjoj rečenici samo se riječ »reguliše« zamjenjuje riječju »uređuje«.

Promjena ovog stava bila je potrebna kao posljedica opšteg načela našeg Ustava da su brak i porodica pod zaštitom države. Prema ranijoj stilizaciji da vanbračna djeca imaju jednaka prava sa bračnom, što se odnosi na sva prava, jasno je da to nije bilo u skladu sa osnovnim načelom zaštite porodice. Jasno je da se ova promjena neće odnositi na osnovna prava, prava prema roditeljima, jer to proizilazi iz predašnjeg stava, gdje se kaže da su svi građani jednaki bez razlike pola, narodnosti i rase. Zbog toga je dovoljno kazati da roditelji imaju prema bračnoj i vanbračnoj djeci iste dužnosti i da se položaj vanbračne djece uređuje zakonom.

Nadalje se umeće novi stav, koji glasi: »Maloletna lica stoje pod naročitom zaštitom države«.

Ovaj je stav bio zapravo treći stav člana 18. Prema tome, nema nikakve promjene. Smatralo se samo da je pravilnije da se ovaj stav unese u član 26 gdje se govori o braku i porođici i da se tu normira i zaštita maloljetne djece.

U član 28 umeće se predzadnji novi stav, koji glasi:

»Saveznim zakonom se određuje u kojim slučajevima i na koji način se može građanima Federativne Narodne Republike Jugoslavije oduzeti državljanstvo«.

Ovaj stav bio je nužan s obzirom na našu konkretnu situaciju da postoji niz narodnih neprijatelja koji imaju formalno državljanstvo i koji žive van naše države, pa je, prema tome, ova odredba unesena da bi se za takve slučajeve dala i ustavna osnova.

U član 28, u drugoj rečenici posljednjeg stava, poslije riječi »stan«, umeću se riječi »ili prostorija«, tako da ova rečenica glasi: »Pretresu ima pravo prisustvovati i lice čiji se stan ili prostorija pretresaju«. Ova je promjena saglasna drugom stavu ovog člana gdje se govori o stanu i prostoriji.

U članu 35 jače se naglašava obaveza države prema invalidima, pa se prvi stav mijenja i u novoj stilizaciji glasi:

»Država obezbeđuje ratnim invalidima dostojan život i besplatno osposobljavanje za rad«.

Smatra se da bi ovim riječima bila jače naglašena ova dužnost koju država ima prema ratnim invalidima.

U članu 38 stav drugi mijenja se i glasi: »Država posvećuje naročitu pažnju omladini i zaštićuje njeno vaspitanje«.

Promjena je stilske prirode i bolje formuliše misao koju izražava ovaj stav.

U članu 39 drugi stav se djelomično mijenja i glasi:

»Protiv rešenja organa državne uprave i nepravilnih postupaka službenih lica građani imaju pravo žalbe«.

Ova promjena je u isto vrijeme u cilju stilske poboljšavanja i radi nedvosmislenog utvrđivanja prava žalbe. Naime, predašnja stilizacija bila je ograničena pa se moglo misliti da bi zakon imao pravo da određuje to pravo žalbe.

Kao treći stav istog člana dodaje se novi propis koji glasi: »Zakonom će se propisati postupak za podnošenje žalbe«.

Ovaj novi stav se predlaže radi upotpunjavanja prava žalbe i njegovog obezbjeđenja, kao i radi osiguranja većeg elastičnosti u uređenju postupka podizanja žalbe«.

Uz član 40, kao što je drug Ministar naveo, povučen je predloženi amandman, tako da ga sad prenosimo na član 41. U

ovom članu, u četvrtom redu, mesto reči »se čini« treba da stoji »je učinjena«.

Prema tome cio taj član glasi ovako:

»Građani imaju, pod zakonskim uslovima, pravo da zahtevaju od države i službenih lica naknadu štete koja im je učinjena nezakonitim i nepravilnim vršenjem službe«.

To je samo stilska izmjena i izvršena je radi preciziranja smisla ovoga propisa.

Pretsednik: U članu 26 postoji još amandman poslanika Milana Smiljanića.

Milan Smiljanić: Povlačim taj amandman pošto sam dobio obaveštenje da će se to regulisati zakonom koji će sledovati iza ovoga Ustava.

Pretsednik: Želi li još ko reč u diskusiji o ovoj glavi? Ima reč drug Jovan Jegdić.

Jovan Jegdić (NR Srbija): Drugovi narodni poslanici, u članu 22, drugi stav, kaže se: »Svaki akt kojim se građanima daju privilegije ili ograničavaju prava na osnovu razlike u narodnosti, rasi ili veri...«. To je predlog Ustavotvornog odbora. Zatim imamo amandman druga Ministra. Mislim da bi trebalo iza reči »veri« da dode reč »ništavan je«, pa onda dalje nastaviti: »kao i svako propovedanje nacionalne, rasne ili verske mržnje i razdora, protivno je Ustavu i kažnjivo«. Zašto?

Ako bi ovako ostalo i ako bismo primili amandman Ministra za Konstituantu uz ovaj član, onda bi neko morao napasti taj akt, jer bi onaj koji tu privilegiju ima mogao da je uživa sve dotle dok neko ne napadne taj akt. Recimo u Vojvodini daju se Srbima ili Hrvatima izvesne privilegije jednim aktom vlasti, a ostalim narodima ne. Trebalo bi neko da napadne taj akt, da bi se izreklo da to ne važi. I kad smo već u Ustavu rekli da je takav akt ništavan sam po sebi, onda to treba da bude ex tunc a ne ex nunc. To je sasvim jasno. Isto tako kada se neko me, na primer, ograniče prava jednim aktom vlasti, on ne može ta prava da vrši. Sada mora žalbom da napada taj akt kao protivustavan i onaj koji je doneo takav akt kazniće se. A ako se u Ustavu kaže »ništavan je«, onda on ne mora da poštuje takvo rešenje. To je tako jasno. Drugi deo »Svako propovedanje nacionalne, rasne, verske mržnje...« pretpostavlja da ako neko propoveda takvu mržnju, tu je zakon i on će zato biti kažnjen. Ali onaj akt njemu »meta, jer ako se donese, onda će po tome aktu vršiti ili ne vršiti

prava i tek će onda to biti poništeno kada nadležna vlast bude kaznila onog ko je takav akt doneo i kad bude proglasila da je takav akt ništavan. Stoga da prihvatimo ovaj predlog Ustavotvornog odbora, dodavši tu reč »ništavan« i onda imamo sve.

Pretsednik: Ima reč poverenik Vlade.

Poverenik Vlade: Drugovi, ja mislim da je ova predložena promjena nepotrebna. Tačno je to da se nigdje ne kaže da je ništavan ovakav akt koji bi bio protivustavan. On je bezuslovno ništavan. Mi ne možemo ovdje Ustavom prosto proglasiti ništavnost takvog akta, jer bismo time dali mogućnost svakom građaninu da proglasi jednu određenu naredbu da je protivna ustavnim principima ili prosto da je se ne drži. Mislim da će u jednom određenom zakonu koji bude regulisao ta pitanja biti regulisano i to da će se ti akti proglasiti ništavnim. Stoga smatram da ne bi trebalo ovu promjenu unositi u Ustav.

Pretsednik: Ima reč narodni poslanik prota Milan Smiljanić.

Milan Smiljanić: U rečenici koja kaže da je protivan Ustavu i kažnjiv svaki akt kojim se građanima daju privilegije i svako propovedanje itd. — da li treba da stoji jednina ili množina?

Poverenik Vlade: Množina, zato što se kaže »svaki akt i propovedanje«.

Pretsednik: Želi li još ko reč? (Niko). Prelazimo na glasanje. Molim druga izvestioca da pročita naslov Glave V i član 21.

Izvestilac (čita):

G l a v a V

PRAVA I DUŽNOSTI GRAĐANA

Član 21

Svi građani Federativne Narodne Republike Jugoslavije jednaki su pred zakonom i ravnopravni su bez obzira na narodnost, rasu i veru.

Ne priznaju se nikakve privilegije po rođenju, položaju, imovnom stanju i stupnju obrazovanosti.

Protivan je Ustavu i kažnjiv svaki akt kojim se građanima daju privilegije ili ograničavaju prava na osnovu razlike u narodnosti, rasi i veroispovesti i svako propovedanje nacionalne, rasne ili verske mržnje i razdora.

Pretsednik: Ko glasa za naslov Glave V i član 21, neka digne ruku. (Svi poslanici dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Naslov Glave V i član 21 primljeni su prema izveštaju Odbora i predloženom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 22.

Izvestilac (čita):

Član 22

Gradani Federativne Narodne Republike Jugoslavije su dužni da se pridržavaju Ustava i zakona.

Pretsednik: Ko je za član 22, neka digne ruku. (Svi poslanici dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 22 primljen je prema izveštaju Odbora i predloženom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 23.

Izvestilac (čita):

Član 23

Svi gradani, bez razlike pola, narodnosti, rase, veroispovesti, stupnja obrazovanja i mesta stanovanja, koji su navršili 18 godina starosti, imaju pravo da biraju i da budu birani u sve organe državne vlasti.

Gradani koji se nalaze u redovima Jugoslovenske armije imaju pravo da biraju i da budu birani kao i ostali gradani.

Biračko pravo je opšte, jednako i neposredno i vrši se tajnim glasanjem.

Ne uživaju biračko pravo lica pod starateljstvom, lica koja su sudskom presudom lišena biračkog prava u vremenu dok dejstvo presude traje i lica koja na osnovu saveznog zakona izgube biračko pravo.

Pretsednik: Ko je za član 23, neka digne ruku. (Svi poslanici dižu ruku.) Ima li ko protiv? (Nema). Član 23 primljen je prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na član 24.

Izvestilac (čita):

Član 24

Žene su ravnopravne s muškarcima u svima oblastima državnog, privrednog i društveno-političkog života.

Za jednak rad žene imaju pravo na jednaku platu kao i muškarci i uživaju posebnu zaštitu u radnom odnosu.

Država naročito zaštićuje interese matere i deteta osnivanjem porodilišta, dečijih domova i obdaništa i pravom matere na plaćeno odsustvo pre i posle porodaja.

Pretsednik: Ko je za član 24, neka digne ruku. (Svi poslanici dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 24 primljen je prema odborskom izveštaju. Prelazimo na član 25.

Izvestilac (čita):

Član 25

Gradanima je zajemčena sloboda savesti i sloboda veroispovesti.

Crkva je odvojena od države.

Verske zajednice, čije se učenje ne protivi Ustavu, slobodne su u svojim verskim poslovima i u vršenju verskih obreda. Verske škole za spremanje sveštenika slobodne su, a stoje pod opštim nadzorom države.

Zabranjena je zloupotreba crkve i vere u političke svrhe i postojanje političkih organizacija na verskoj osnovi.

Država može materijalno pomagati verske zajednice.

Pretsednik: Ko glasa za član 25, neka digne ruku. (Svi poslanici dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 25 primljen je prema izveštaju Ustavotvornog odbora i predloženom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 26.

Izvestilac (čita):

Član 26

Brak i porodica su pod zaštitom države. Država zakonom uređuje pravne odnose braka i porodice.

Punovažan je samo brak zaključen pred nadležnim državnim organima. Posle zaključenja braka građani mogu izvršiti i venčanje po verskim propisima.

Svi bračni sporovi spadaju u nadležnost narodnih sudova. Evidencija rođenih, venčanih i umrlih je u nadležnosti države.

Roditelji imaju prema deci rođenoj van braka iste obaveze i dužnosti kao i prema bračnoj deci. Položaj vanbračne dece uređuje se zakonom.

Maloletna lica stoje pod naročitom zaštitom države.

Pretsednik: Ko glasa za član 26 neka digne ruku. (Svi poslanici dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 26 pri-

mljen je prema izveštaju Ustavotvornog odbora i predloženom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 27.

Izvestilac (čita):

Član 27

Gradanima se zajemčuje sloboda štampe, govora, udruživanja, zborova, javnih skupova i manifestacija.

Pretsednik: Ko glasa za član 27, neka digne ruku. Svi poslanici dižu ruku). Ko je protiv, neka digne ruku. (Niko ne diže ruku). Objavljujem da je član 27 primljen prema odbor-skom izveštaju. Molim da se pročita član 28.

Izvestilac (čita):

Član 28

Zajemčena je neprikosnovenost ličnosti gradana.

Niko ne može biti zadržan u pritvoru duže od tri dana bez pismenog i obrazloženog rešenja suda ili javnog tužioca. Najduži rok pritvora određuje zakon.

Niko ne može biti kažnjen za krivično delo bez odluke nadležnog suda, donete na osnovu zakona kojim je određena nadležnost suda i krivično delo.

Kazne se mogu ustanoviti i izricati samo na osnovu zakona.

Niko, ako je dostižan državnim organima, ne može biti suđen a da nije po zakonu saslušan i na propisan način pozvan da se brani.

Kazne za prekršaje pravnih propisa mogu organi državne uprave izricati samo u granicama koje su određene zakonom.

Nijedan državljani Federativne Narodne Republike Jugoslavije ne može biti prognan iz države.

Samo u slučajevima propisanim zakonom može građanin biti proteran iz svog prebivališta.

Saveznim zakonom se određuje u kojim slučajevima i na koji način se može građanima Federativne Narodne Republike Jugoslavije oduzeti državljanstvo.

Državljanin FNRJ uživaju zaštitu FNRJ u stranim državama.

Pretsednik: Ko glasa za član 28, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv, neka digne ruku. (Niko ne diže ruku). Objavljujem da je član 28 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i predloženom amandmanu Ministra za Konstituantu. Izvolite čuti član 29.

Izvestilac (čita):

Član 29

Stan je nepovrediv.

Niko ne može ući u tui stan ili prostorije, ni vršiti pretres protiv volje njihovog držaoca bez zakonom predviđenog rešenja.

Pretres se može vršiti samo u prisustvu dva svedoka. Pretresu ima pravo prisustvovati i lice čije se stan ili prostorije pretresaju.

Pretsednik: Ko je za član 29, neka digne ruku. (Svi dižu ruku.) Ko je protiv, neka digne ruku. (Niko ne diže ruku). Objavljujem da je član 29 primljen prema odborskom izveštaju i amandmanu Ministra za Konstituantu. Izvolite čuti član 30.

Izvestilac (čita):

Član 30

Nepovrediva je tajna pisama i drugih sredstava opštenja, osim u slučaju krivične istrage, mobilizacije i ratnog stanja.

Pretsednik: Ko je za član 30, neka digne ruku. (Svi dižu ruku.) Ko je protiv, neka digne ruku. (Niko ne diže ruku). Objavljujem da je član 30 primljen prema odborskom izveštaju. Izvolite čuti član 31.

Izvestilac (čita):

Član 31

U Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji uživaju pravo utočišta strani državljani progonjeni zbog zalaganja za demokratska načela, nacionalno oslobođenje, prava radnog naroda slobodu naučnog i kulturnog rada.

Pretsednik: Ko je za član 31, neka digne ruku. (Svi dižu ruku.) Ko je protiv, neka digne ruku. (Niko ne diže ruku). Objavljujem da je primljen i član 31. Izvolite čuti član 32.

Izvestilac (čita):

Član 32

Svaki gradanin dužan je da radi po svojim sposobnostima; ko ne daje zajednici ne može od nje ni primati.

Pretsednik: Ko je za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku.) Ko je protiv, neka digne ruku. (Niko ne diže ruku).

Objavljujem da je primljen i član 32 prema odborskom izveštaju. Izvolite čuti član 33.

Izvestilac (čita):

Član 33

Svima građanima podjednako su dostupne, pod zakonskim uslovima, sve javne službe.

Dužnost je građana da savesno obavljaju javne dužnosti za koje su izabrani ili koje su im poverene.

Pretsednik: Ko je za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv, neka digne ruku. (Niko ne diže ruku). Objavljujem da je član 33 primljen prema odborskom izveštaju. Izvolite čuti član 34.

Izvestilac (čita):

Član 34

Odbrana otadžbine najviša je dužnost i čast svakog građanina.

Izdaja otadžbine je najveći zločin prema narodu.

Vojna obaveza građana je opšta.

Pretsednik: Ko glasa za član 34, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 34 je primljen prema odborskom izveštaju. Prelazimo na član 35.

Izvestilac (čita):

Član 35

Država obezbeđuje ratnim invalidima dostojan život i besplatno osposobljavanje za rad.

Deca palih boraca i žrtava rata pod naročitim su staranjem države.

Pretsednik: Ko glasa za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 35 je primljen prema odborskom izveštaju i amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 36.

Izvestilac (čita):

Član 36

Država se stara za podizanje zdravlja naroda organizacijom i kontrolom zdravstvene službe, bolnica, apoteka, sanatorijuma, lečilišta i oporavilišta i drugih zdravstvenih ustanova.

Država vodi brigu o fizičkom vaspitanju naroda, naročito omladine, radi podizanja zdravlja i radne sposobnosti naroda, kao i odbranbene moći države.

Pretsednik: Ko glasa za član 36, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 36 je primljen prema odborskom izveštaju. Prelazimo na član 37.

Izvestilac (čita):

Član 37

Obezbeđuje se sloboda naučnog i umetničkog rada.

Država pomaže nauku i umetnost u cilju razvitka narodne kulture i narodnog blagostanja.

Autorsko pravo zaštićeno je zakonom.

Pretsednik: Ko glasa za ovaj član? (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 37 je primljen prema odborskom izveštaju. Prelazimo na član 38.

Izvestilac (čita):

Član 38

U cilju podizanja opšte kulture naroda, država obezbeđuje da škole i druge prosvetne i kulturne ustanove budu dostupne svima slojevima naroda.

Država posvećuje naročitu pažnju omladini i zaštićuje njeno vaspitanje.

Škole su državne. Samo zakonom može se dopustiti osnivanje privatnih škola, a njihov je rad pod kontrolom države.

Osnovna nastava je obavezna i besplatna.

Škola je odvojena od crkve.

Pretsednik: Ko glasa za član 38, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 38 je primljen prema odborskom izveštaju i amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 39.

Izvestilac (čita):

Član 39

Gradani imaju pravo molbe i peticije organima državne vlasti.

Protiv rešenja organa državne uprave i nepravilnih postupaka službenih lica, građani imaju pravo žalbe.

Zakonom će se propisati postupak za podnošenje žalbe.

Pretsednik: Ko glasa za član 39 neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 39 je primljen prema odborskom izveštaju i amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 40.

Izvestilac (čita):

Član 40

Svaki građanin ima pravo da tuži nadležnom sudu službena lica za krivična dela učinjena u službenom radu.

Pretsednik: Ko glasa za taj član neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 40 je primljen prema odborskom izveštaju. Prelazimo na član 41.

Izvestilac (čita):

Član 41

Građani imaju, pod zakonskim uslovima, pravo da zahtevaju od države i službenih lica naknadu štete koja im je učinjena nezakonitim i nepravilnim vršenjem službe.

Pretsednik: Ko glasa za član 41, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 41 je primljen prema odborskom izveštaju i amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 42.

Izvestilac (čita):

Član 42

Poreska obaveza građana je opšta i srazmerna njihovoj privrednoj snazi.

Javne dažbine i oslobođenja od njih ustanovljavaju se samo zakonom.

Pretsednik: Ko glasa za član 42, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 42 je primljen prema odborskom izveštaju. Prelazimo na član 43.

Izvestilac (čita):

Član 43

Radi zaštite građanskih sloboda i demokratskog uređenja Federativne Narodne Republike Jugoslavije, utvrđenog ovim

Ustavom, nezakonito je i kažnjivo upotrebljavati građanska prava radi promene i narušavanja ustavnog uređenja u protiv-demokratskom cilju.

Pretsednik: Ko glasa za član 43, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 43 je primljen prema odborskom izveštaju.

Pre prelaza na Drugi deo, dajem kratak odmor.

(Posle odmora)

Pretsednik: Nastavljamo sa diskusijom u pojedinostima i prelazimo na Drugi deo — Državno uređenje — Glava VI.

Izvestilac čita naslov i članove 44—48 zaključno, prema izveštaju Odbora.

Pretsednik: Kod ove glave ima amandmana i molim druga poverenika da ih izloži.

Poverenik Vlade: U članu 44 tač. 8, umjesto riječi »železnice« staviti riječ »železnički«. Poslije riječi »vazdušni« treba da stoji: »rečni, pomorski saobraćaj i poslovi pomorstva opštedržavnog značaja«.

Ovim nije ništa naročito rečeno, nego je data samo pravilnija stilizacija i dato je objašnjenje naročito što se tiče pomorstva, jer pomorstvo ne može u cjelokupnom svom djelokrugu spadati u nadležnost saveznih organa državne uprave, nego samo pomorstvo opštedržavnog značaja.

Prema tome, tač. 8 glasi: »Železnički, vazdušni, rečni, pomorski saobraćaj i poslovi pomorstva opštedržavnog značaja.«

U tač. 15, poslije riječi »modeli«, a prije riječi »mere« umetnuti riječ »uzorci«, tako da tačka 15 glasi:

»Patenti, žigovi, modeli, uzorci; mere, tegovi; dragoceni metali;«

U tač. 21 na kraju dodaju se poslije tačke i zapete riječi: »o javnim zajmovima i dažbinama«.

Naime, te riječi »o javnim zajmovima i dažbinama« une-sene su iz tačke 24 gdje se govori o donošenju opštih načela za zakonodavstvo i za rukovodstvo republika. Stalo se na gledište da radi vođenja jednolike finansijske politike Savezna vlada treba da određuje sve odnose o javnim zajmovima i dažbinama.

U tački 22, u trećem redu, poslije riječi »krivični zakonik« umeću se riječi: »trgovačko, menično i čekovno pravo; pomor-

sko pravo;« — To je bilo primljeno i od strane ustavotvornih odbora i omaškom je izostavljeno u predlogu Odbora. Prema tome, ova tačka glasi ovako:

»Zakonodavstvo o uređenju sudova, o javnom tužioštvu, o advokaturi; krivični zakonik; trgovačko, menično i čekovno pravo; pomorsko pravo; zakonodavstvo o građanskom parničnom i vanparničnom, izvršnom, stečajnom, krivičnom i opštem upravnom postupku; o ličnom stanju građana;« A riječi na kraju: »načela privatnog prava« brišu se.

U tač. 23, poslije riječi »osiguranju«, umjesto riječi »o zadrugarstvu«, stavljaju se riječi »o zadrugama«, a na kraju se dodaju riječi »o privatnom pravu«. Mi smo, naime, vidjeli iz tačke 22 da savez donosi opšte zakonodavstvo. Prema tome, i privatno pravo ulazi u tačku 23.

U tač. 24, u trećem redu, poslije riječi »oblasti«, a prije riječi »rudarstva«, umeće se riječ »poljoprivrede«. Zatim, iza riječi »šumarstva« dolazi zapeta i riječ »lova«. Riječi »javnih zajmova i dažbina« izostavljaju se, jer su unesene ranije.

Član 45 rastavlja se na dva člana. Ovo je učinjeno zbog pravilnog odvajanja dva zasebna predmeta koja su bila umetnuta u jedan član.

Dosadašnji član 46 postaje prvi stav novog člana 47, a dosadašnji član 47 postaje drugi stav istog novog člana 47. U novom drugom stavu ovog člana umjesto riječi »državnih organa« dolaze riječi »organa državne uprave i organa pravosuda«.

Ovdje su se spojile dvije ustanove koje upravo spadaju zajedno. Prema tome, novi član 47 glasio bi: »Promet robe između republika je slobodan i ne može se ograničiti zakonom republike.

Akti i isprave organa državne uprave i organa pravosuda jedne republike imaju jednaku važnost u svakoj republici.

Pretsednik: Želi li još ko reč o Glavi VI? (*Glasovi: Ne želi!*). Onda prelazimo na glasanje. Molim druga izvestioca da pročita naslove Drugog dela i Glave VI i član 44.

Izvestilac (čita):

Drugi deo
DRŽAVNO UREĐENJE

Glava VI

FEDERATIVNA NARODNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA
I NARODNE REPUBLIKE

Član 44

Federativna Narodna Republika Jugoslavija vrši sva prava koja su joj data u nadležnost Ustavom.

U nadležnost Federativne Narodne Republike Jugoslavije, u licu najviših saveznih organa državne vlasti i organa državne uprave, spadaju:

1) promena i dopuna Ustava FNRJ, staranje o njegovom izvršenju i osiguranje saglasnosti ustava republika sa ustavom FNRJ;

2) primanje novih republika, kao i odobravanje osnivanja novih autonomnih pokrajina i autonomnih oblasti;

3) razgraničenje između republika;

4) pretstavljjanje Federativne Narodne Republike Jugoslavije u međunarodnim odnosima; međunarodni ugovori;

5) pitanja rata i mira;

6) opšte rukovodstvo i kontrola trgovinskih odnosa sa inostranstvom;

7) narodna odbrana i državna bezbednost;

8) železnički, vazdušni, rečni, pomorski saobraćaj i poslovi pomorstva opštedržavnog značaja;

9) pošta, telegraf, telefon i radio;

10) savezno državljanstvo;

11) iseljenički i useljenički poslovi; pravni položaj stranaca;

12) opštedržavni privredni plan; statistika;

13) savezni budžet; odobrenje opštedržavnog budžeta i izvršnog računa; vrhovna kontrola izvršenja opštedržavnog budžeta;

14) novčani i kreditni sistem; savezni zajmovi; devizni i valutni promet; osiguranje; carine; državni monopoli;

15) patenti, žigovi, modeli, uzorci; mere; tegovi; dragoceni metali;

16) staranje o ratnim invalidima;

17) amnestija i pomilovanje po delima povrede saveznih zakona;

18) finansiska, industrijska, rudarska, građevinska, trgovačka, šumska i poljoprivredna preduzeća opštredržavnog značaja;

19) putevi, reke, kanali i luke opštredržavnog značaja;

20) kontrola sprovođenja saveznih zakona;

21) zakonodavstvo o raspodeli prihoda na savezni budžet, budžete republika i budžete autonomnih i administrativno-teritorijalnih jedinica; o javnim zajmovima i dažbinama;

22) zakonodavstvo o uređenju sudova, o javnom tužioštvu, o advokaturi; krivični zakonik; trgovačko, menično i čekovno pravo; pomorsko pravo; zakonodavstvo o građanskom parničnom i vanparničnom, izvršnom, stečajnom krivičnom i opštem upravnom postupku; o ličnom stanju građana;

23) osnovno zakonodavstvo o radu, radnjama i socijalnom osiguranju; o zadrugama; o privatnom pravu;

24) donošenje opštih načela za zakonodavstvo i za rukovodstvo republika u oblasti poljoprivrede, rudarstva, šumarstva, lova i vodnih snaga; građevinarstva; privrednog poslovanja; politike cena; zdravlja i fizičke kulture; prosvete; socijalnog staranja i organizacije državne vlasti. — Republike mogu same u ovim poslovima donositi svoje propise do donošenja opštih načelnih propisa od strane Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Izvan ovih poslova narodne republike vrše svoju vlast samostalno.

Pretsednik: Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Niko). Objavljujem da su članovi Drugog dela i Glave VI i član 44 primljeni prema odborskom izveštaju i amandmanu Ministra za Konstituantu. Molim izvestioca da pročita član 45.

Izvestilac (čita):

Član 45

Teritorija Federativne Narodne Republike Jugoslavije sastoji se iz teritorija njenih republika i čini jedinstveno državno i privredno područje.

Pretsednik: Ko je za pročitani član 45, neka digne ruku. (Svi poslanici dižu ruku). Ima li ko protiv? (Niko). Objavljujem da je član 45 primljen prema odborskom izveštaju i amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 46.

Izvestilac (čita):

Član 46

Savezni zakoni važe na čitavoj teritoriji Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

U slučaju razmimoilaženja između saveznih zakona i zakona republika primenjuju se savezni zakoni.

Pretsednik: Ko je za pročitani član 46, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Niko). Objavljujem da je član 46 primljen prema izveštaju Odbora i predloženom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 47.

Izvestilac (čita):

Član 47

Promet robe između republika je slobodan i ne može se ograničiti zakonom republike.

Akti i isprave organa državne uprave i organa pravosuđa jedne republike imaju jednaku važnost u svakoj republici.

Pretsednik: Ko je za pročitani član 47, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Niko). Objavljujem da je član 47 primljen prema odborskom izveštaju i predloženom amandmanu Ministra za Konstituantu. Molim izvestioca da pročita član 48.

Izvestilac (čita):

Član 48

Za gradane Federativne Narodne Republike Jugoslavije ustanovljava se jedinstveno savezno državljanstvo. Svaki državljanin narodne republike istovremeno je državljanin Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Svaki državljanin jedne republike uživa u svakoj republici ista prava kao i njeni državljanin.

Pretsednik: Ko je za pročitani član 48, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Niko). Objavljujem da je član 48 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na Glavu VII. Molim izvestioca da pročita Glavu VII.

Izvestilac čita Glavu VII — Najviši savezni organi državne vlasti — od člana 49 do člana 76 zaključno, prema izveštaju Ustavotvornog odbora.

Pretsednik: Molim poverenika Vlade da podnese amandmane Ministra za Konstituantu.

Poverenik Vlade: U članu 49 umjesto riječi »nosilac je« treba staviti »pretstavnik je«. Prema tome, ovaj član 49 glasio bi:

»Narodna skupština FNRJ pretstavnik je narodnog suvereniteta Federativne Narodne Republike Jugoslavije«.

Ova promjena izvršena je da bi se ovaj član što bolje doveo u saglasnost sa osnovnim principima Ustava po kojima je narod nosilac suvereniteta. Po dosadašnjoj stilizaciji nije to tako jasno proizilazilo, nego se moglo doći do drukčijeg shvatanja. Radi toga je ova promjena učinjena.

U članu 50, u drugom redu, između riječi »vlasti« i riječi »FNRJ« briše se riječ »u«. Zatim u petom redu istog člana umjesto riječi »data« treba da stoji »preneta«, a u šestom i sedmom redu brišu se riječi »Pretsedništvu Narodne skupštine FNRJ ili Saveznoj vladi« i mjesto toga stavljaju riječi »drugim savezним organima državne vlasti i državne uprave«. Prema tome, član 50 glasio bi ovako:

»Narodna skupština je vrhovni organ državne vlasti Federativne Narodne Republike Jugoslavije i vrši sva ona prava koja pripadaju Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji, ukoliko Ustavom nisu preneti u nadležnost drugim savezним organima državne vlasti i državne uprave«.

Ova promjena je učinjena radi jasnije stilizacije i ona, s jedne strane, zamjenom riječi »data« riječju »preneta«, terminološki bolje podvlači koncepciju jedinstva vlasti, a s druge strane, promjenom na kraju samog stava tačnije izražava sve savezne organe, na koje je ovaj Ustav prenio izvjesne funkcije vlasti, koje jedinstveno pripadaju Narodnoj skupštini kao vrhovnom organu državne vlasti Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

U članovima 51 i 52 ispravljene su štamparske grješke.

U članu 61, kao što sam prije objasnio, dodaje se novi stav koji glasi: »Narodna skupština FNRJ u zajedničkoj sednici donosi odluke većinom glasova. Za donošenje odluka potrebno je prisustvo većine poslanika svakog doma«.

Naime po predašnjoj stilizaciji, nije bio jasno određen kvorum za zajedničke sjednice i sada je ta praznina popunjena.

Član 65 mijenja se i glasi: »Zakoni i drugi opšti propisi Federativne Narodne Republike Jugoslavije objavljuju se na jezicima narodnih republika«. Ovom promjenom se obezbjeđuje ono što već u praksi postoji, a to je da osim zakona i drugi akti FNRJ, kao što su savezne uredbe, uputstva, naredbe itd., treba da budu objavljeni na jezicima narodnih republika.

U članu 69 u prvom stavu se briše »imunitetsko pravo« i ostaje samo »imunitet«. To je pravilnije. Zatim, u drugom stavu, iza riječi »FNRJ« dolazi zapeta, a isto tako u šestom redu istog stava, poslije riječi »zločina« stavlja se zapeta. To su pravopisne ispravke.

U članu 72, u trećem stavu, prvi red, poslije riječi »pristupi«, a prije riječi »promeni«, staviti »rešavanju o«. Time je unesena jasnoća.

U naslovu iznad člana 73 i u prvom i u drugom stavu člana 73 mjesto riječi »Pretsedništvo« stavlja se riječ »Prezidijum«. Ova promjena je unesena radi toga što riječ »Pretsedništvo« nije jezično potpuno pravilna i usljed toga je unosila u samim pojmovima izvjesnu zabunu, jer nije bila jasna i za to je došao niz prijedloga i iz naroda, a takode je i u ovome domu podnesen amandman, koji je uvažen. Sada je potpuno jasno da to nije Pretsjedništvo u običnom smislu, koje obično pretsjedava samim sjednicama Narodne skupštine. Dosljedno tome je i u daljim članovima ispravljeno i stavljeno svuda mjesto riječi »Pretsedništvo« riječ »Prezidijum«. Te promjene su nastale u članu 73, u članu 74 tač. 4.

U tač. 16 čl. 74 iza riječi »preduzeća« stavlja se riječ »i ustanove«. Ova promjena samo saobražava ovu tačku članu 78 u kome je ista materija regulisana.

U članu 75 mjesto riječi »Pretsedništvo« stavlja se »Prezidijum«.

U čl. 76 drugi stav se mijenja i glasi: »Novoizabrana Narodna skupština FNRJ sastaje se najdocnije mesec dana od dana izvršenih izbora«. Po dosadašnjoj stilizaciji nije bilo jasno da li se Skupština sastaje u roku od mjesec dana ili Prezidijum ima da odredi rok u kome se sastaje. Pošto time nije bila pogodena misao, to je novom stilizacijom to pogodeno, a da samo sazivanje spada u nadležnost Prezidijuma, to je jasno.

Pretsednik: Postoje još amandmani Kosana Pavlovića, Vojina Carića i drugova, da se mesto »veće« kaže »dom«. Želi li ko od narodnih poslanika, koji su podneli amandman, da da obrazloženje? Ima reč dr Vojin Carić.

Dr Vojin Carić (NR Srbija — AP Vojvodina): Drugovi narodni poslanici, ovde, u ovome našem nacrtu Ustava FNRJ, ništa manje nego na 34 mesta pominju se domovi. Dom jedan, dom drugi i sada se ne vidi zašto je bilo potrebno da se osim toga izraza, koji potpuno odgovara onome značenju koje mu se daje, upotrebljava i reč »veće«, pogotovo što ta reč nije

kod nas bila odomaćena za jedno veliko predstavničko telo. Bila je upotrebljavana samo u sudskom postupku za tzv. kolegijum sa ograničenim brojem članova toga veća, koje pretresa zajednički neku stvar. Zato smo podneli ovaj predlog, i smatramo da bi trebalo da se reč »veće« briše i da ostane reč »dom«. Inače na 34 mesta u Ustavu upotrebljava se reč »dom« i mislimo da nije potrebno stvaranje novih termina.

Što se tiče amandmana o »Prezidijumu«, tu nemam šta da kažem, jer vidim da je Ustavotvorni odbor to usvojio i da je to predložio sam Ministar za Konstituantu.

Što se tiče trećeg amandmana, obrazložit ću ga kada odgovarajući član bude na redu.

Pretsednik: Traži li još ko reč? Reč ima narodni poslanik Radovan Zogović.

Radovan Zogović (NR Crna Gora): Uopšte u ovom našem projektu Ustava ima mnogo štednje u interpunkcionim znacima. Međutim, ja mislim da se tu ne mogu uvažiti nikakvi razlozi sem zakona jezika i zakona pravopisa. Ima nekoliko članova u kojima ima nekih mjesta koja zahtijevaju nužne interpunkcione znake, jer su ti članovi ovako samo polujasni. Ja se na neke članove ne mogu vraćati, već ću ukazati samo na sljedeće.

Prvo, u članu 50, iza riječi »Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji«, treba staviti zapetu. Ja mislim da to nismo izglasali. Tako bi cio ovaj član glasio:

»Narodna skupština je vrhovni organ državne vlasti Federativne Narodne Republike Jugoslavije i vrši sva ona prava koja pripadaju Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji, ukoliko Ustavom nisu data u nadležnost Predsedništva Narodne skupštine FNRJ ili Saveznoj vladi«. (*Zamenik Ministra za Konstituantu Milovan Đilas:* Treba podnijeti nove amandmane!)

U članu 57 stoji: »Oba doma Narodne skupštine FNRJ jesu ravnopravni«. Ovdje bi bolje bilo reći, na kraju ovoga člana. »ravnopravna su«, jer je dosadašnja stilizacija teška.

U članu 67 stoji: »Svaki dom bira odbore kojima poveravaju određene poslove«. Ovdje se ne zna ko kome šta poverava. Ovaj član treba da glasi: »Svaki dom bira odbor kome poverava određene poslove« ili »kome se poveravaju određeni poslovi«. Inače, ovako ne može ostati, jer je podmet u jednini, a prirok u množini.

U članu 69 — ne znam da li je drug izaslanik Ministra za Konstituantu to već rekao, nisam dobro čuo — treći red

odozdo, iza riječi »zločina« treba da dode zapeta. (Zamenik Ministra za Konstituantu Milovan Đilas: To je već ušlo).

U članu 76, u drugom stavu, stoji: »Pretsedništvo saziva novoizabranu Narodnu skupštinu i to najdocnije mesec dana od dana izvršenih izbora«. Treba mjesto toga reći: »od dana izvršenja izbora«, jer ovako izgleda kao da se ovdje radi o nekim izvršenim izborima.

Pretsednik: Želi li Ministar da se izjasni o ovim primedbama? Ima reč zamenik Ministra za Konstituantu Milovan Đilas.

Zamenik Ministra za Konstituantu Milovan Đilas: Ove napomene nijesu rdave, samo su suprotne poslovniku, jer nijesu pismeno podnesene, kao što je to po poslovniku trebalo učiniti. Tu ima i štamparskih grešaka. Ima opravdanih stvari koje je predložio drug Zogović i ja nemam ništa protiv toga da se one prime. Samo ne znam kako ćemo sa drugim domom. Postoji li Koordinacioni odbor?

Ja smatram da one stvari koje su opravdane, makar da se radi o zapeti, treba da se usvoje. Ja bih primjedbe druga Zogovića usvojio. Samo to nije dobro radeno. Trebalo je da se to još u Odboru izvrši. Ali pošto su članovi odglasani, sada ne znam da li imamo pravo na dalje promjene.

Pretsednik: Je li to sve?

Zamenik Ministra za Konstituantu Milovan Đilas: Onda bi se mogli napraviti amandmani za sutra. Kao zastupnik Ministra za Konstituantu ja sam protiv riječi »dom«, jer je »dom« pojam koji apsolutno ne odgovara čitavoj strukturi odnosa. »Dom« je pojam koji se upotrebljava za parlamenat kao ustanovu i prostoriju, s jedne strane, s druge strane ima arhaično porijeklo.

Kad se u Ustavu upotrebljava pojam »dom«, gdje se, na primjer, kaže »u oba doma« itd. to je samo skraćen izraz da se ne bi ponavljalo Savezno vijeće ili Vijeće naroda.

Vijeće je, međutim, pojam koji daleko bliže odgovara karakteru čitavog našeg parlamenta kao cjeline. Evo zbog čega. Skupština FNRJ — to je pojam koji objedinjuje oba doma, koji daje jedinstven karakter našem parlamentu. Baš se o tome i radi da je to jedan jedinstveni parlamenat, jedna jedinstvena Skupština koja se sastoji od dva ravnopravna tijela. Pojam »dom« ne kazuje da je to jedna ustanova od izabranih predstavnikâ u onom smislu u kome određuje pojam »vijeće«,

s jedne strane; a s druge, kad bismo dali naziv »dom« za čitavu Skupštinu, onda bi se gubio fakat da Skupština ujedinjuje oba doma i da je jedno jedinstveno tijelo. Obično se govori da je vijeće izraz koji liči na sudsko vijeće, itd. Medutim, izraz dobija smisao koji mu daje razvitak političke borbe i društvena praksa. Kod nas je riječ »odbor« značila nešto kao odbor u banci itd. To je bio pojam bez većeg političkog značaja. Ali u toku rata odbor je postao jedan revolucionaran organ narodnih masa i njihove vlasti. Isto tako i pojam »vijeće« dobije svoj značaj i postati mnogo jasniji i određeniji nego što ga ima u datoj situaciji.

Ja, takode, mislim da pojam »vijeće« nije izraz koji će u svemu da zadovolji, ali je u svakom slučaju najbolji izraz koji je moguće naći.

Što se tiče toga da bismo uzeli naziv »skupština« — »Skupština naroda« i »Savezna skupština« — to ne bismo mogli uzeti, jer to pravi zabunu. Mi imamo izraz »Narodna skupština FNRJ« i, ako bismo uzeli »Savezna skupština« i »Skupština naroda«, onda sve skupa postaje glupo, kao da, na primjer, Skupština naroda nije savezna. Prema tome, riječ »skupština« ne možemo uzeti. Bolje je da uzmemo riječ »vijeće« — to je jasnije.

Pretsednik: Želi li još ko reč? (Niko se ne javlja). Prelazimo na glasanje. Molim druga izvestioca da pročita naslov Glave VII i član 49.

Izvestilac (čita):

Glava VII

NAJVIŠI SAVEZNI ORGANI DRŽAVNE VLASTI

a) Narodna skupština Federativne Narodne Republike Jugoslavije

Član 49

Narodna skupština FNRJ pretstavnik je narodnog suvereniteta Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Pretsednik: Ko je za, neka digne ruku. (Svi poslanici dižu ruku). Ima li ko protiv? (Niko). Objavljujem da su naslov Glave VII i član 49 primljeni prema odborskom izveštaju i amandmanu Ministra za Konstituantu. Izvolite čuti član 50.

Izvestilac (čita):

Član 50

Narodna skupština je vrhovni organ državne vlasti Federativne Narodne Republike Jugoslavije i vrši sva ona prava koja pripadaju Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji ukoliko Ustavom nisu preneti u nadležnost drugim savezним organima državne vlasti i državne uprave.

Predsednik: Ko glasa za ovaj član, neka digne ruku. (Svi poslanici dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 50 primljen prema odborskom izveštaju i amandmanu Ministra za Konstituantu. Izvolite čuti član 51.

Izvestilac (čita):

Član 51

Zakonodavnu vlast u poslovima iz nadležnosti Federativne Narodne Republike Jugoslavije vrši isključivo Narodna skupština FNRJ.

Predsednik: Ko glasa za ovaj član, neka digne ruku. (Svi poslanici dižu ruku.) Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 51 primljen prema odborskom izveštaju. Izvolite čuti član 52.

Izvestilac (čita):

Član 52

Narodnu skupštinu FNRJ sačinjavaju dva doma — Savezno veće i Veće naroda.

Predsednik: Ko glasa za član 52, neka digne ruku? (Svi poslanici dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Član 52 je primljen prema odborskom izveštaju. Izvolite čuti član 53.

Izvestilac (čita):

Član 53

Savezno veće biraju svi građani Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Na svakih 50.000 stanovnika bira se po jedan poslanik.

Predsednik: Ko glasa za član 53, neka digne ruku. (Svi poslanici dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Član 53 je primljen prema odborskom izveštaju. Prelazimo na član 54.

Izvestilac (čita):

Član 54

Veće naroda se bira po republikama, autonomnim pokrajinama i autonomnim oblastima. Građani svake republike biraju po 30, autonomne pokrajine po 20, a autonomne oblasti po 15 poslanika.

Pretsednik: Ko glasa za član 54, neka digne ruku. (Svi poslanici dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Član 54 je primljen prema odborskom izveštaju. Prelazimo na član 55.

Izvestilac (čita):

Član 55

Niko ne može biti istovremeno poslanik u oba doma Narodne skupštine FNRJ.

Pretsednik: Ko glasa za član 55, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Član 55 je primljen prema odborskom izveštaju. Prelazimo na član 56.

Izvestilac (čita):

Član 56

Narodna skupština FNRJ bira se na četiri godine.

Pretsednik: Ko glasa za član 56, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Član 56 je primljen prema odborskom izveštaju. Prelazimo na član 57.

Izvestilac (čita):

Član 57

Oba doma Narodne skupštine FNRJ ravnopravna su.

Pretsednik: Ko glasa za član 57, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Član 57 je primljen prema odborskom izveštaju. Prelazimo na član 58.

Izvestilac (čita):

Član 58

Domovi Narodne skupštine FNRJ zasedaju po pravilu odvojeno.

Zasedanja Saveznog veća i Veća naroda otvaraju se i zaključuju istovremeno.

Pretsednik: Ko glasa za član 58, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Član 58 je primljen prema odborskom izveštaju. Prelazimo na član 59.

Izvestilac (čita):

Član 59

Savezno veće bira predsednika, dva potpredsednika i tri sekretara.

Veće naroda bira predsednika, dva potpredsednika i tri sekretara.

Pretsednici rukovode sednicama domova i njihovim radom na osnovu poslovnika.

Pretsednik: Ko glasa za član 59, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Član 59 je primljen prema odborskom izveštaju. Izvolite čuti član 60.

Izvestilac (čita):

Član 60

Zasedanja Narodne skupštine FNRJ jesu redovna i vanredna i sazivaju se ukazom Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ.

Redovna zasedanja sazivaju se dva puta godišnje i to 15 aprila i 15 oktobra. Ako Narodna skupština ne bude sazvana o ovim rokovima može se sama sastati i bez ukaza Prezidijuma.

Vanredna zasedanja sazivaju se kad Prezidijum Narodne skupštine FNRJ nade da je potrebno, kad to traži jedna od republika preko svog vrhovnog organa državne vlasti ili kad to zatraži jedna trećina poslanika jednog doma.

Pretsednik: Ko glasa za član 60, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 60 je primljen prema odborskom izveštaju i amandmanu Ministra za Konstituantu. Izvolite čuti član 61.

Izvestilac (čita):

Član 61

Oba doma Narodne skupštine FNRJ zasedavaju u zajedničkoj sednici samo kada je to ovim Ustavom naročito određeno ili kad to reše oba doma.

Zajedničkim sednicama Narodne skupštine FNRJ predsedavaju naizmenično predsednici domova.

Narodna skupština FNRJ u zajedničkoj sednici donosi odluke većinom glasova. Za donošenje odluka potrebno je prisustvo većine poslanika svakog doma.

Pretsednik: Ko glasa za član 61, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 61 je primljen prema odborskom izveštaju i amandmanu Ministra za Konstituantu. Izvolite čuti član 62.

Izvestilac (čita):

Član 62

Svaki dom propisuje sebi poslovnik, a Narodna skupština FNRJ poslovnik za zajedničke sednice.

Pretsednik: Ko glasa za član 62, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 62 je primljen prema odborskom izveštaju. Izvolite čuti član 63.

Izvestilac (čita):

Član 63

Pravo podnošenja zakonskih predloga imaju Vlada FNRJ, članovi Vlade FNRJ i narodni poslanici oba doma.

Zakonski predlog može biti podnet jednom ili drugom domu Narodne skupštine FNRJ.

Nijedan zakonski predlog ne može postati zakon, ako nije izglasan većinom glasova u oba doma na sednici na kojoj je prisutna većina poslanika svakog doma.

Pretsednik: Ko glasa za član 63, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 63 je primljen prema odborskom izveštaju. Izvolite čuti član 64.

Izvestilac (čita):

Član 64

Svaki dom Narodne skupštine FNRJ ima pravo da predloži dopune i izmene zakonskog predloga koji je već izglasan u jednom domu. Ovako izmenjen predlog vraća se na saglasnost domu iz koga je predlog potekao.

Ako se saglasnost ne postigne, predmet se podnosi koordinacionom odboru Narodne skupštine FNRJ, u koji ulazi isti broj članova i jednog i drugog doma.

U slučaju da se u koordinacionom odboru ne postigne saglasnost ili ako jedan od domova odbije rešenje predloženo od koordinacionog odbora, domovi će ponovo rešavati o čitavom predmetu.

Ako se ni ovoga puta ne postigne saglasnost, Narodna skupština FNRJ će se raspustiti.

Ukaz o raspuštanju sadržaće i raspisivanje novih izbora.

Pretsednik: Ko glasa za član 64, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 64 je primljen prema odborskom izveštaju. Izvolite čuti član 65.

Izvestilac (čita):

Član 65

Zakoni i drugi opšti propisi Federativne Narodne Republike Jugoslavije objavljuju se na jezicima narodnih republika.

Pretsednik: Ko glasa za član 65, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 65 je primljen prema odborskom izveštaju i amandmanu Ministra za Konstituantu. Izvolite čuti član 66.

Izvestilac (čita):

Član 66

Zakon stupa na snagu osmog dana po objavljivanju u »Službenom listu FNRJ«, ako samim zakonom nije drukčije određeno.

Pretsednik: Ko glasa za član 66, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 66 je primljen prema odborskom izveštaju. Izvolite čuti član 67.

Izvestilac (čita):

Član 67

Svaki dom bira odbore kojima poverava određene poslove.

Svaki dom na prvom zasedanju bira Verifikacioni odbor koji ispituje poslanička punomoćija.

Svaki dom na predlog Verifikacionog odbora potvrđuje ili poništava punomoćja poslanika.

Pretsednik: Ko glasa za član 67, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Član 67 je primljen prema odborskom izveštaju. Izvolite čuti član 68.

Izvestilac (čita):

Član 68

Narodna skupština FNRJ i svaki od njenih domova mogu vršiti ankete po pitanjima opšteg značaja preko svojih anket-nih odbora.

Svi državni organi dužni su ispunjavati zahteve anketnih odbora u pogledu utvrđivanja činjenica i prikupljanja dokaza.

Pretsednik: Ko je za pročitani član 68, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 68 primljen prema odborskom izveštaju. Molim izvestioca da pročita član 69.

Izvestilac (čita):

Član 69

Poslanici Narodne skupštine FNRJ uživaju imunitet.

Poslanici ne mogu biti lišeni slobode niti se protivu njih može pokrenuti krivični postupak bez odobrenja doma kome pripadaju ili Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ, osim u slučaju zaticanja na delu zločina, o čemu se mora odmah izvestiti Prezidijum Narodne skupštine FNRJ.

Pretsednik: Ko je za pročitani član 69, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Objavljujem da je pročitani član 69 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 70.

Izvestilac (čita):

Član 70

Narodna skupština FNRJ može u slučaju rata i sličnih izvanrednih prilika produžiti trajanje svog mandata dok to stanje traje.

Narodna skupština FNRJ može odlučiti da se raspusti i pre isteka perioda za koji je izabrana.

Pretsednik: Ko je za pročitani član 70, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Pošto nema nikog protiv, objavljujem da je pročitani član 70 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na član 71.

Izvestilac (čita):

Član 71

Izbori za novu Narodnu skupštinu FNRJ moraju biti raspisani pre isteka poslednjeg dana perioda za koji je izabrana.

Od dana raspuštanja Narodne skupštine FNRJ do dana izbora nove Narodne skupštine FNRJ ne može proteći više od tri meseca ni manje od dva meseca.

Pretsednik: Ko glasa za pročitani član 71, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Objavljujem da je član 71 primljen prema odborskom izveštaju. Prelazimo na član 72.

Izvestilac (čita):

Član 72

Narodna skupština FNRJ vrši promenu i dopunu Ustava.

Predlog za promenu i dopunu Ustava mogu podneti Prezidijum Narodne skupštine FNRJ, Savezna vlada ili trećina poslanika jednog od domova.

Predlog da se pristupi rešavanju o promeni ili dopuni Ustava treba da bude primljen u svakom domu većinom glasova.

Predložena promena ili dopuna Ustava usvojena je ako za nju glasa apsolutna većina od celokupnog broja poslanika u svakom od domova.

Usvojenu promenu ili dopunu Ustava proglašuje Narodna skupština FNRJ na zajedničkoj sednici oba doma.

Pretsednik: Ko glasa za pročitani član 72, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Objavljujem da je pročitani član 72 primljen prema odborskom izveštaju i amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 73.

Izvestilac (čita):

b) Prezidijum Narodne skupštine Federativne Narodne Republike Jugoslavije

Član 73

Narodna skupština FNRJ bira Prezidijum Narodne skupštine FNRJ na zajedničkoj sednici oba doma.

Prezidijum Narodne skupštine FNRJ sastoji se od Predsednika, šest potpredsednika, dva sekretara i najviše 30 članova.

Pretsednik: Ko je za, neka digne ruku. (Svi poslanici dižu ruku). Ima li ko protiv? (Niko). Objavljujem da su podnaslov b) i član 73 primljeni prema odborskom izveštaju. Prelazimo na član 74.

Izvestilac (čita):

Član 74

Prezidijum Narodne skupštine FNRJ vrši ove poslove:

- 1) saziva zasedanja Narodne skupštine FNRJ;
- 2) raspušta Narodnu skupštinu FNRJ u slučaju nesaglasnosti domova o zakonskom predlogu;
- 3) raspisuje izbore za Narodnu skupštinu FNRJ;
- 4) ocenjuje saglasnost zakona republika sa Ustavom FNRJ i saveznim zakonima, uz naknadnu potvrdu Narodne skupštine FNRJ, a na zahtev Vlade FNRJ, prezidijuma narodnih skupština republika, Vrhovnog suda FNRJ, javnog tužioca FNRJ i po sopstvenoj inicijativi;
- 5) daje obavezna tumačenja saveznih zakona;
- 6) proglašuje izglasane zakone; izdaje ukaze;
- 7) vrši pravo pomilovanja prema propisima zakona;
- 8) dodeljuje odlikovanja i počasna zvanja Federativne Narodne Republike Jugoslavije prema propisima saveznog zakona;
- 9) ratifikuje međunarodne ugovore;
- 10) postavlja i opoziva na predlog Vlade FNRJ ambasadore, izvanredne poslanike i opunomoćene ministre u stranim državama;
- 11) prima akreditivna i opozivna pisma kod njega akreditovanih diplomatskih predstavnika stranih država;
- 12) proglašuje opštu mobilizaciju i ratno stanje u slučaju oružanog napada na Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju, ili u slučaju potrebe neposrednog izvršenja međunarodnih obaveza Federativne Narodne Republike Jugoslavije prema međunarodnoj organizaciji mira ili nekoj savezničkoj zemlji;
- 13) postavlja i razrešava na predlog predsednika Vlade FNRJ pojedine članove Vlade u vremenu između dva zasedanja Narodne skupštine FNRJ, uz naknadnu potvrdu Narodne skupštine FNRJ;
- 14) određuje zamenike članovima Vlade na predlog predsednika Vlade FNRJ;
- 15) na predlog Predsednika Vlade FNRJ menja, spaja i ukida postojeća ministarstva i komisije u vremenu između zasedanja Narodne skupštine FNRJ i uz njenu naknadnu potvrdu;
- 16) određuje na predlog Vlade FNRJ koja preduzeća i ustanove imaju opštedržavni značaj i dolaze pod neposrednu upravu Savezne vlade;

17) raspisuje narodni referendum u pitanjima iz nadležnosti Federativne Narodne Republike Jugoslavije na osnovu odluke Narodne skupštine FNRJ ili na predlog Vlade FNRJ.

Ukaze Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ potpisuju Pretsednik i sekretar.

Pretsednik: Ko glasa za član 74, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Prema tome, član 74 je primljen prema odborskom izveštaju i amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 75.

Izvestilac (čita):

Član 75

Prezidijum Narodne skupštine FNRJ za svoj rad odgovara Narodnoj skupštini FNRJ. Narodna skupština FNRJ može opozvati Prezidijum i izabrati nov, kao i razrešiti dužnosti pojedine članove i izabrati nove i pre isteka vremena za koje su izabrani.

Pretsednik: Ko glasa za član 75, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Prema tome, član 75 je primljen prema odborskom izveštaju i amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 76.

Izvestilac (čita):

Član 76

U slučaju raspuštanja Narodne skupštine FNRJ Prezidijum vrši dužnost sve do izbora novog Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ.

Novoizabrana Narodna skupština FNRJ sastaje se najdocnije mesec dana od dana izvršenih izbora.

Pretsednik: ko glasa za član 76, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Prema tome, član 76 je primljen prema odborskom izveštaju i amandmanu Ministra za Konstituantu.

Sa ovim smo završili pretres u pojedinostima i usvojili sve članove Glave VII.

Pošto ćemo rad svršiti na vreme, predlažem da današnju sednicu zaključimo, a iduću zakažemo za sutra u 16 časova sa dnevnim redom: nastavak pretresa u pojedinostima nacрта Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije i drugo i poslednje glasanje u celini. Prima li Skupština ovaj predlog? (Prima).

(Sednica je zaključena u 20 časova).

SKUPŠTINA NARODA

Jedanaesta redovna sednica

(29. januara 1946)

Početak u 16,15 časova.

Pretsedavao predsednik **Josip Vidmar**.

Pretsednik: Visoki dome, otvaram jedanaesti redovni sastanak Skupštine naroda Ustavotvorne skupštine. Molim druga sekretara Jozu Milivojevića da pročita zapisnik prošle sednice.

Sekretar Joza Milivojević čita zapisnik desete redovne sednice Skupštine naroda od 28. januara 1946. godine.

Pretsednik: Ima li primedaba na ovaj zapisnik? Ima reč Jovan Jegdić.

Jovan Jegdić (NR Srbija): U zapisnik je ušlo Josip Jegdić umesto Jovan Jegdić. Molim da se to ispravi. Osim toga, ja nisam govorio o amandmanu Kosana Pavlovića, nego sam govorio u vezi predloga Ustavotvornog odbora, moleći da se u čl. 22, u drugom stavu, koji je sada postao treći, stave reči »ništavan je«. Prema ovom predlogu, taj stav bi trebalo da glasi: »Svaki akt kojim se građanima daju privilegije ili čine ograničenja prava na osnovu razlika u naronosti itd. ništavan je«. (*Dr Branko Čubrilović:* O amandmanu Kosana Pavlovića govorio je drug Vojin Čarić, a o tome u zapisniku nema ništa).

Pretsednik: Ima li još kakvih primedaba na zapisnik? (Nema). Drugih primedaba nema. Drug sekretar je izjavio da ove primedbe prima i da će u tom smislu ispraviti zapisnik nakon čega će se zapisnik overiti.

Prelazimo na dnevni red: nastavak pretresa u pojedinosti odborskog izveštaja o nacrtu Ustava. Predlažem Skupštini, pošto svi narodni poslanici imaju tekst nacrtu Ustava predložen od strane Ustavotvornog odbora, da taj tekst ne čitamo, već

da saslušamo samo poverenika Ministra za Konstituantu koji će pročitati predložene amandmane pa da se zatim pre glasanja pročita tekst sa predloženim amandmanima. (Prima se). Pošto se slažete sa mojim predlogom, molim poverenika Vlade dr Leona Gerškovića da pročita amandmane kod Glave VIII.

Povrenik Vlade dr Leon Geršković: Predlažem da se u čl. 78, u drugom stavu, u trećem redu, briše riječ »obavezna«, a da se poslije riječi »uputstva« umetnu riječi »i naredbe«.

U ovom amandmanu radi se o tome da se riječ »obavezna« koja je nepotrebna, ispusti, jer su sva uputstva obavezna, a što se tiče »i naredbe« time se ispravlja redakcijska greška. Prema tome, ovaj stav bi glasio ovako:

»Savezna vlada donosi uredbe za primenu zakona i uredbe na osnovu zakonskog ovlašćenja, kao i uputstva i naredbe radi izvršenja saveznih zakona. Ona se stara o izvršenju saveznih zakona i kontroliše njihovo sprovođenje«.

Isto tako predlažem da se u posljednjem stavu ovog člana, u prvom redu, poslije riječi »uputstva« stavi zapeta i umetne riječ »naredbe«, što je isto tako izostavljeno.

Zatim da se u čl. 80, u drugom stavu, u trećem redu, poslije riječi »budžeta« umetnu riječi »utvrđuje i ostvaruje godišnje privredne planove« i da se metne tačka i zapeta. Prema tome, ova bi rečenica glasila:

»Savezna vlada se stara o pripremi i ostvarenju opštredžavnog privrednog plana i budžeta; utvrđuje i ostvaruje godišnje privredne planove; rukovodi kreditnim i novčanim sistemom; itd.«

Ovdje se radi naime o tome da će opštredžavni privredni planovi biti višegodišnji planovi, koji će biti predloženi Narodnoj skupštini da ih izglasa kao zakon. Međutim, Vlada mora ove djelomične godišnje planove sama da utvrđuje i da ih ostvaruje. Ovom dopunom ovo pravo daje se u nadležnost Saveznoj vladi

Zatim predlažem da se u istom stavu, treći red odzdo. ispred riječi »komisije« stavi riječ »komitete« i da se stavi zapeta. Ove su riječi redakcijskom omaškom izostale.

U drugom stavu člana 85, u prvom redu, umjesto riječi »komisije« treba staviti »pretsednik Savezne planske komisije i pretsednik Savezne kontrolne komisije...«

U četvrtom redu istoga stava, poslije riječi »uredaba« stavlja se zapeta, sveza »i« briše se i poslije riječi »uputstava« umeću se riječi »i naredaba«. Prema tome, član 85 glasio bi:

»Ministri Vlade FNRJ rukovode granama državne uprave koje ulaze u nadležnost Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Ministri Savezne vlade, predsjednik Savezne planske komisije i predsjednik Savezne kontrolne komisije izdaju pravilnike, uputstva i naredbe na osnovu i radi sprovođenja saveznih zakona, uredaba, uputstava i naredaba Savezne vlade.

Ministri se staraju o pravilnom izvršenju saveznih zakona, uredaba, uputstava i naredaba Savezne vlade i odgovaraju za njihovu primenu u grani državne uprave kojom rukovode.

Smisao ove izmjene je u tome da se određeno i jasnije kaže ko od strane komisija Savezne vlade donosi pravilnike i ostale propise.

U članu 86, u prvom stavu, mjesto riječi »savezna« treba staviti »opštesavezna«. Prema tome, prvi stav ovoga člana glasio bi ovako: »Ministarstva Vlade FNRJ su opštesavezna ili savezno-republikanska«.

Ova izmjena učinjena je radi toga da bude jasnija razlika između saveznih ministarstava i savezno-republikanskih ministarstava. Po dosadašnjoj formulaciji nastala je zabuna i mnogi su tražili o tome obaveštenja.

U članu 87, u vezi sa predloženom promjenom u članu 86, umjesto riječi »Savezna ministarstva« u početku prvog i drugog stava treba staviti »Opštesavezna«.

U članu 89 u prvom stavu, drugi red, mjesto riječi »za područje« staviti »na području«. Ova stilaska promjena unosi veću jasnoću u ovaj propis.

U drugom stavu, drugi red, mjesto riječi »u drugim granama« stavljaju se riječi »za druge poslove«. To je pravilnija stilizacija nego da ostane po staroj stilizaciji »o opštim poslovima«.

To su amandmani predloženi od strane Ministra za Konstituantu u VIII glavi.

Predsjednik: Ima reč narodni poslanik Gavriilo Nad.

Gavriilo Nad (NR Srbija — AP Vojvodina): Posle objasnjenja poverenika Ministra za Konstituantu ja odustajem od svoga amandmana.

Predsjednik: Ima li još ko da govori o ovoj glavi? Ima reč Radomir Todorović.

Radomir Todorović (NR Srbija): U ovoj glavi ima više gramatičkih grešaka koje bi trebalo popraviti. Kod člana 78

govori se da Savezna vlada donosi uredbe za primenu zakona i uredbe na osnovu zakonskog ovlašćenja kao i obavezna uputstva radi izvršenja saveznih zakona. Ja mislim da u ovom članu treba da bude »radi izvršavanja« a ne »radi izvršenja«.

Kod člana 85 kaže se da se ministri staraju o pravilnom »izvršenju« saveznih zakona, a ne o »izvršavanju«.

U članu 87 kaže se da ministarstva mogu »za izvršenje poslova«, a trebalo bi staviti »za vršenje poslova«, i takvih primera bilo bi dosta.

Pretsednik: Ima reč poverenik Vlade.

Poverenik Vlade: Prema poslovniku biće poslije ovoga čitanja izabran Redakcioni odbor, koji će konačno redigovati Ustav. Stoga bih molio drugove poslanike da predlože ovakve stilske izmjene, pa će Redakcioni odbor o tome rješavati.

Pretsednik: Želi li još ko da uzme reč o ovoj glavi? (Niko se ne javlja za reč).

Prelazimo na glasanje o pojedinim članovima Glave VIII. Molim druga izvestioca da pročita naslov Glave VIII i član 77.

Izvestilac (čita):

Glava VIII

SAVEZNI ORGANI DRŽAVNE UPRAVE

Član 77

Najviši izvršni i upravni organ državne vlasti Federativne Narodne Republike Jugoslavije jeste Vlada FNRJ.

Vladu FNRJ imenuje i razrešava Narodna skupština FNRJ na zajedničkoj sednici oba doma.

Vlada FNRJ odgovara i polaže račun o svome radu Narodnoj skupštini FNRJ. U vremenu između dva zasjedanja Narodne skupštine FNRJ Vlada je odgovorna i polaže račun o svom radu Prezidiјumu Narodne skupštine FNRJ.

Pretsednik: Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da su naslov Glave VIII i član 77 primljeni prema odborskom izveštaju i amandmanu Ministra za Konstituantu. Izvolite čuti član 78.

Izvestilac (čita):

Član 78

Vlada FNRJ radi na osnovu Ustava i saveznih zakona.

Vlada FNRJ donosi uredbe za primenu zakona i uredbe na osnovu zakonskog ovlašćenja, kao i uputstva i naredbe radi izvršenja saveznih zakona. Ona se stara o izvršenju saveznih zakona i kontroliše njihovo sprovođenje.

Uredbe, uputstva, naredbe i rešenja Vlade FNRJ potpisuje predsednik Vlade i nadležni ministar.

Predsednik: Ko je za član 78, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 78 primljen prema odborskom izveštaju i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Izvolite čuti član 79.

Izvestilac (čita):

Član 79

Uredbe, uputstva, naredbe i rešenja Vlade FNRJ obavezna su na čitavoj teritoriji Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Predsednik: Ko je za član 79, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 79 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Izvolite čuti član 80.

Izvestilac (čita):

Član 80

Vlada FNRJ usmerava i uskladuje rad svojih ministarstava, komisija i komiteta.

Vlada FNRJ stara se o pripremi i ostvarenju opštedržavnog privrednog plana i budžeta; utvrđuje i ostvaruje godišnje privredne planove; rukovodi kreditnim i novčanim sistemom; preduzima sve potrebne mere za osiguranje i zaštitu ustavnog poretka i građanskih prava; rukovodi opštom organizacijom Jugoslovenske armije; rukovodi održavanjem odnosa sa stranim državama; stara se o ispunjavanju međunarodnih ugovora i obaveza; rešava o zakonskim predlozima pojedinih članova Vlade, koji se podnose Narodnoj skupštini FNRJ; propisuje unutrašnje uređenje ministarstava i podređenih ustanova, osniva komitete, komisije i ustanove u cilju sprovođenja privrednih, odbranbenih i kulturnih mera.

Pretsednik: Ko je za član 80, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 80 primljen prema odborskom izveštaju i amandmanu Ministra za Konstituantu. Izvolite čuti član 81.

Izvestilac (čita):

Član 81

Vladu FNRJ sačinjavaju: Predsednik, potpredsednici, ministri, predsednik Savezne planske komisije i predsednik Savezne kontrolne komisije.

Vlada FNRJ može imati ministre bez resora.

Pretsednik: Ko glasa za član 81, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 81 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Izvolite čuti član 82.

Izvestilac (čita):

Član 82

Članovi Vlade FNRJ polažu pre stupanja na dužnost zakletvu pred Prezidijumom Narodne skupštine FNRJ.

Pretsednik: Ko glasa za član 82, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 82 primljen prema odborskom izveštaju i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Izvolite čuti član 83.

Izvestilac (čita):

Član 83

Predsednik Vlade FNRJ predstavlja Vladu, predsedava sednicama i rukovodi radom Vlade.

Pretsednik: Ko je za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Objavljujem da je član 83 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Izvolite čuti član 84.

Izvestilac (čita):

Član 84

Članovi Vlade FNRJ krivično su odgovorni za povrede Ustava i zakona pri vršenju službene dužnosti.

Oni odgovaraju za štetu koju učine državi nezakonitim radom.

Bliže odredbe o odgovornosti članova Vlade FNRJ propisuju se saveznom zakonom.

Pretsednik: Ko je za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Objavljujem da je član 84 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Izvolite čuti član 85.

Izvestilac (čita):

Član 85

Ministri Vlade FNRJ rukovode granama državne uprave koje ulaze u nadležnost Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Ministri Savezne vlade, predsednik Savezne planske komisije i predsednik Savezne kontrolne komisije izdaju pravilnike, naredbe i uputstva na osnovu i radi sprovođenja saveznih zakona, uredaba, uputstava i naredaba Savezne vlade.

Ministri se staraju o pravilnom izvršenju saveznih zakona, uredaba, uputstava i naredaba Savezne vlade i odgovaraju za njihovu primenu u grani državne uprave kojom rukovode.

Pretsednik: Ko je za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Objavljujem da je član 85 primljen prema odborskom izveštaju i podnetim amandmanom Ministra za Konstituantu. Izvolite čuti član 86.

Izvestilac (čita):

Član 86

Ministarstva Vlade FNRJ su opštesavezna ili savezno-republikanska.

Opštesavezna ministarstva su: Ministarstvo inostranih poslova; Ministarstvo narodne odbrane; Ministarstvo saobraćaja; Ministarstvo pomorstva; Ministarstvo pošta; Ministarstvo spoljne trgovine.

Savezno-republikanska ministarstva su: Ministarstvo finansija; Ministarstvo unutrašnjih poslova; Ministarstvo pravosuđa; Ministarstvo industrije; Ministarstvo rudarstva; Ministarstvo trgovine i snabdevanja; Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva; Ministarstvo rada; Ministarstvo građevina.

Pretsednik: Ko je za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Objavljujem da je član 86 primljen prema odborskom izveštaju i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Izvolite čuti član 87.

Izvestilac (čita):

Član 87

Opštesavezna ministarstva rukovode po pravilu preko sopstvenih organa određenom granom državne uprave neposredno na čitavoj teritoriji Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Opštesavezna ministarstva mogu za izvršenje poslova svoje nadležnosti postaviti svoje opunomoćenike pri vladama republika i osnivati odeljenja i oseke pri narodnim odborima.

Pretsednik: Ko je za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Objavljujem da je član 87 primljen prema odborskom izveštaju i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Izvolite čuti član 88.

Izvestilac (čita):

Član 88

Savezno-republikanska ministarstva rukovode određenom granom državne uprave posredno preko odgovarajućih ministarstava u narodnim republikama, a neposredno mogu upravljati samo određenim poslovima, preduzećima i ustanovama opštedržavnog značaja.

Pretsednik: Ko je za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Objavljujem da je član 88 primljen prema podnetom izveštaju Ustavotvornog odbora. Izvolite čuti član 89.

Izvestilac (čita):

Član 89

Pri Vladi FNRJ postoje komiteti na području prosvete i kulture, narodnog zdravlja i socijalnog staranja, radi opšteg rukovodstva u tim granama državne uprave.

Ovakvi komiteti mogu se osnivati i za druge poslove državne uprave.

Pretsednik: Ko je za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Objavljujem da je član 89 primljen prema odborskom izveštaju i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu.

Prelazimo na pretres Glave IX. Molim poverenika Vlade da obrazloži predložene amandmane uz IX glavu nacрта Ustava.

Poverenik Vlade dr Leon Geršković: U prvom stavu člana 90, u prvom redu, umjesto riječi »Najviši« treba staviti riječ

»Vrhovni«. Prema tome: »Vrhovni organ državne vlasti narodne republike je Narodna skupština republike«. Ova promjena je unesena u saglasnosti sa čl. 50 u kome se kaže da je vrhovni organ FNRJ Narodna skupština FNRJ. Isto tako je vrhovni organ državne vlasti u republici njena Narodna skupština.

Ranije je to bila grješka, koja se sada ispravlja.

U članu 94, u prvom redu, stav prvi i stav drugi, mjesto riječi »Pretsedništvo« treba staviti »Prezidijum«, jer se i Pretsedništvo Narodne skupštine FNRJ zove »Prezidijum«, pa će se zvati »Prezidijum« i Pretsedništvo Narodne skupštine republike. Prema tome, Narodna skupština bira Prezidijum Narodne skupštine republike.

Pretsednik: Traži li ko reč o ovim predloženim amandmanima u IX glavi? (Niko). Onda molim druga izvestioca da pročita naslov Glave IX i član 90.

Izvestilac (čita):

Glava IX

NAJVIŠI ORGANI DRŽAVNE VLASTI NARODNIH REPUBLIKA

Član 90

Vrhovni organ državne vlasti narodnih republika jeste Narodna skupština republike.

Narodnu skupštinu republike biraju građani republike na vreme od četiri godine prema propisima Ustava i zakona republike.

Pretsednik: Ko je za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da su naslov Glave IX i član 90 primljeni prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 91.

Izvestilac (čita):

Član 91

Narodna skupština republike vrši u ime naroda suverena prava republike na osnovu Ustava republike u saglasnosti sa Ustavom FNRJ. Ona vrši sve poslove iz nadležnosti republike ukoliko Ustavom republike nisu preneti u nadležnost Prezidijuma Narodne skupštine republike ili Vlade republike.

Pretsednik: Ko je za član 91, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 91 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na član 92.

Izvestilac (čita):

Član 92

Zakonodavnu vlast u republici vrši isključivo Narodna skupština republike.

Pretsednik: Ko je za član 92, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 92 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na član 93.

Izvestilac (čita):

Član 93

Narodna skupština republike bira za rukovođenje sednicama predsednika, potpredsednika i sekretare.

Pretsednik: Ko glasa za član 93, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 93 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na član 94.

Izvestilac (čita):

Član 94

Narodna skupština bira Prezidijum Narodne skupštine republike, koji se sastoji od Predsednika, jednog ili više potpredsednika, Sekretara i članova, čiji broj određuje Ustav republike.

Nadležnost Prezidijuma Narodne skupštine republike određuje se Ustavom republike.

Pretsednik: Ko glasa za član 94, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 94 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 95.

Izvestilac (čita):

Član 95

Narodna skupština republike imenuje i razrešava Vladu republike.

Pretsednik: Ko glasa za član 95, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 95 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora.

Prelazimo sada na X glavu. Molim druga poverenika Vlade da izvoli pročitati predložene amandmane.

Poverenik Vlade: U članu 97, stavu prvom, četvrti red, poslije riječi »uredaba« stavlja se zapeta, sveza »i« se briše, a poslije riječi »uputstava« umeću se riječi »i naredaba«.

Isto tako, u drugom stavu, treći red, poslije riječi »uredaba« stavlja se zapeta, sveza »i« briše se, a poslije riječi »uputstava« umeću se riječi »i naredaba«. U petom redu istog stava, ispred riječi »uputstva« treba brisati riječ »obavezna«, a iza riječi »uputstva« umetnuti riječi »i naredbe«.

Promjene i u jednom i u drugom stavu izvršene su saobrazno odgovarajućoj promjeni u stavu drugom čl. 78.

Isto tako, promjene istog karaktera učinjene su i u članu 98. U prvom stavu ovog člana, četvrti red, iza riječi »uredaba« stavlja se zapeta, sveza »i« na početku petog reda briše se, a poslije riječi »uputstava« u istom redu umeću se riječi »i naredaba«.

Isto tako u drugom stavu, treći red, iza riječi »uredaba« stavlja se zapeta, sveza »i« briše se, a poslije riječi »uputstava« umeću se riječi »i naredaba«.

U čl. 102, u drugom stavu, mijenja se riječ »Pretsedništvo« u »Prezidijum«, i to u prvom, i u pretposljednem redu.

Pretsednik: Da li se ko javlja za reč? (Niko). Molim izveštioca da pročita naslov Glave X i član 96.

Izvestilac (čita):

Glava X

ORGANI DRŽAVNE UPRAVE NARODNIH REPUBLIKA

Član 96

Najviši izvršni i upravni organ državne vlasti narodne republike jeste Vlada narodne republike.

Vlada narodne republike odgovorna je Narodnoj skupštini republike, kojoj polaže račun o svom radu. U vremenu između dva zasjedanja Narodne skupštine, Vlada republike odgovara i polaže račun o svome radu Prezidijumu Narodne skupštine republike.

Pretsednik: Ko glasa za, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Objavljujem da su naslov Glave X i član 96 primljeni prema odborskom izveštaju i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Molim da se pročita član 97.

Izvestilac (čita):

Član 97

Vlada republike radi na osnovu Ustava FNRJ, Ustava republike, saveznih zakona, zakona republike i na osnovu uređaba, uputstava i naredaba Savezne vlade.

Vlada republike donosi uredbе za primenu saveznih zakona, zakona republike, uređaba, uputstava i naredaba Savezne vlade; donosi uredbе na osnovu zakonskog ovlašćenja kao i uputstva i naredbe radi izvršenja saveznih zakona i zakona republike i kontroliše njihovo sprovođenje.

Pretsednik: Ko glasa za član 97, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv, neka digne ruku. (Niko). Objavljujem da je član 97 primljen prema odborskom izveštaju i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Molim da se pročita član 98.

Izvestilac (čita):

Član 98

Ministri republike imaju pravo da izdaju pravilnike, naredbe i uputstva na osnovu i radi izvršenja saveznih zakona, zakona republike kao i uređaba, uputstava i naredaba Savezne vlade i Vlade republike.

Ministri republike se staraju o pravilnom izvršenju saveznih zakona, zakona republike, kao i uređaba, uputstava i naredaba Savezne vlade i Vlade republike.

Pretsednik: Ko glasa za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 98 primljen sa podnetim amandmanom Ministra za Konstituantu. Molim da se pročita član 99.

Izvestilac (čita):

Član 99

Ministarstva republike su savezno-republikanska ili republikanska.

Pretsednik: Ko glasa za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Objavljujem da je član 99 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Molim da se pročita član 100.

Izvestilac (čita):

Član 100

Savezno-republikanska ministarstva u narodnim republikama rukovode određenom granom državne uprave i vrše posred poslova iz sopstvene nadležnosti i poslove savezno-republikanskih ministarstava Savezne vlade, na osnovu njihovih pravilnika, uputstava, naredaba i rešenja.

Pretsednik: Ko glasa za član 100, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ko je protiv? (Niko). Objavljujem da je član 100 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Izvolite čuti član 101.

Izvestilac (čita):

Član 101

Republikanska ministarstva rukovode samostalno određenom granom državne uprave iz nadležnosti narodne republike.

Pretsednik: Ko glasa za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 101 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Izvolite čuti član 102.

Izvestilac (čita):

Član 102

Ministarstva republike određuju se Ustavom republike u saglasnosti sa Ustavom FNRJ.

Prezidijum Narodne skupštine republike može menjati, spajati i ukidati postojeća ministarstva u saglasnosti sa Ustavom FNRJ, Ustavom republike, saveznim zakonima i odlukama Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ.

Pretsednik: Ko glasa za ovaj član, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 102 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu.

Prelazimo na Glavu XI. Molim druga poverenika da pročita amandmane.

Poverenik Vlade: U članu 105, u stavu prvom, prvi i drugi red, umjesto riječi »u autonomnoj pokrajini« treba staviti »autonomne pokrajine«. Ova promjena se predlaže zbog toga što se njome postiže pravilnije izražavanje ideje ovog propisa.

Isto tako u članu 106, u prvom stavu, prvi i drugi red, umjesto riječi »u autonomnoj oblasti« treba staviti riječi »autonomne oblasti«. Promjena je učinjena iz istog razloga kao i u prethodnom članu.

Pretsednik: Traži li ko reč povodom ovih amandmana? (Niko). Prelazimo na glasanje. Molim druga izvestioca da pročita naslov Glave XI i član 103.

Izvestilac (čita):

Glava XI

ORGANI DRŽAVNE VLASTI AUTONOMNIH POKRAJINA I AUTONOMNIH OBLASTI

Član 103

Prava i delokrug autonomije autonomnih pokrajina i autonomnih oblasti određuje se Ustavom republike.

Pretsednik: Ko glasa za član 103, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da su naslov Glave XI i član 103 primljeni prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na član 104.

Izvestilac (čita):

Član 104

Statut autonomne pokrajine odnosno autonomne oblasti donosi u saglasnosti sa Ustavom FNRJ i Ustavom republike najviši organ državne vlasti autonomne pokrajine ili autonomne oblasti, a potvrđuje ga Narodna skupština republike.

Pretsednik: Ko glasa za član 104, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 104 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na član 105.

Izvestilac (čita):

Član 105

Najviši organ državne vlasti autonomne pokrajine jeste Narodna skupština autonomne pokrajine, koju biraju građani autonomne pokrajine na vreme od tri godine i koja se sastaje prema odredbama Ustava republike.

Narodna skupština autonomne pokrajine bira Glavni izvršni odbor autonomne pokrajine kao svoj izvršni i upravni organ.

Pretsednik: Ko glasa za član 105, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 105 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 106.

Izvestilac (čita):

Član 106

Najviši organ državne vlasti autonomne oblasti jeste Oblasni narodni odbor, koji biraju građani autonomne oblasti na vreme od tri godine i koji održava svoje skupštine prema odredbama Ustava republike.

Oblasni narodni odbor bira Oblasni izvršni odbor kao svoj izvršni i upravni organ.

Pretsednik: Ko glasa za član 106, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 106 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu.

Prelazimo na XII glavu. Molim druga poverenika da podnese amandmane.

Poverenik Vlade: Naslov Glave XII mijenja se i glasi: »Organi državne vlasti administrativno-teritorijalnih jedinica«.

Ova promjena se predlaže radi pravilnijeg izražavanja ideje da su organi državne vlasti u ovim jedinicama u isto vrijeme organi vlasti tih jedinica.

U članu 107, saobrazno predloženoj promjeni naziva XII glave, treba svuda zamijeniti lokalnu determinaciju posesivnom tako da u novoj stilizaciji glasi:

»Organi državne vlasti mesta (sela, manjih gradova), sreзова, gradskih reona, gradova, okruga i oblasti jesu narodni odbori«.

U drugom stavu treba umjesto riječi »u mestima« staviti »mesta«.

U trećem stavu istog člana, drugi red, umjesto riječi »re-
jona« treba staviti »reona«.

Ova posljednja ispravka izvršena je radi ujednačenja pravopisa.

U članu 108, drugi stav treba da glasi:

»Narodni odbori donose u okviru svoje nadležnosti opšte propise (odluke) na osnovu saveznog Ustava, Ustava republike, saveznih zakona, zakona republike i opštih propisa viših organa državne vlasti«.

U članu 110, u prvoj rečenici prvog stava, drugi red, poslije riječi »selima« stavlja se zapeta. Drugi stav istog člana mijenja se i glasi: »Izvršne odbore biraju narodni odbori iz svoje sredine«.

Kako će pojedini narodni odbori biti birani nije potrebno određivati Ustavom, jer će se to odrediti zakonom.

U članu 113, u prvom redu ovog člana, mjesto riječi »naredbodavni« dolazi riječ »upravni«; isto tako i u četvrtom redu, mjesto riječi »naredbodavnim« dolazi riječ »upravnim«. Ovim su samo ispravljene redakcijske omaške.

U članu 114, u prvom i drugom redu umjesto riječi »rukovodenje« stavlja se riječ »vođenje«. Ova promjena je predložena i u prijedlogu Ustavotvornog odbora, sa kojim se Ministarstvo za Konstituantu već složilo. To bi bile sve promjene u ovoj glavi.

Pretsednik: Traži li još ko reč povodom ovih amandmana? (Niko). Prelazimo na glasanje. Molim druga izvestioca da pročita naslov Glave XII i član 107.

Izvestilac (čita):

Glava XII

ORGANI DRŽAVNE VLASTI ADMINISTRATIVNO-TERITORIJALNIH JEDINICA

Član 107

Organi državne vlasti mesta (sela, manjih gradova), srezova, gradskih reona, gradova, okruga i oblasti jesu narodni odbori.

Narodne odbore mesta biraju građani za vreme od dve godine, a narodne odbore srezova, gradskih reona, gradova, okruga i oblasti biraju građani na tri godine.

Narodni odbori srezova, gradskih reona, gradova, okruga i oblasti održavaju svoje redovne skupštine u rokovima koje propisuje Ustav narodne republike.

Pretsednik: Ko glasa za ovaj član 107, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da su naslov Glave XII i član 107 primljeni prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 108.

Izvestilac (čita):

Član 108

Narodni odbori rukovode radom potčinjenih organa uprave i privrednom i kulturnom izgradnjom u svome delokrugu; obezbeđuju zaštitu javnog poretka, ispunjavanje zakona i čuvanje prava građana; utvrđuju svoj budžet.

Narodni odbori donose u okviru svoje nadležnosti opšte propise (odluke) na osnovu saveznog Ustava, Ustava republike, saveznih zakona, zakona republike i opštih propisa viših organa državne vlasti.

Pretsednik: Ko glasa za član 108, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 108 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 109.

Izvestilac (čita):

Član 109

Narodni odbori su dužni da se u izvođenju opštih i mesnih zadataka oslanjaju na inicijativu i široko učešće narodnih masa i na organizacije radnog naroda.

Pretsednik: Ko glasa za član 109, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 109 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na član 110.

Izvestilac (čita):

Član 110

Izvršni i upravni organi narodnih odbora, osim u manjim selima, jesu izvršni odbori. Izvršni odbor sačinjavaju predsednik, potpredsednik, sekretar i članovi.

Izvršne odbore biraju narodni odbori iz svoje sredine.

Pretsednik: Ko glasa za član 110, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 110 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 111.

Izvestilac (čita):

Član 111

Izvršni organ narodnog odbora u manjim selima sačinjavaju predsednik i sekretar.

Pretsednik: Ko glasa za član 111, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 111 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na član 112.

Izvestilac (čita):

Član 112

Mesni narodni odbor saziva u zakonski predviđenom roku mesni zbor birača, kome polaže račun o svom radu. Prava i dužnosti mesnog zbora birača određuje zakon.

Pretsednik: Ko glasa za član 112, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 112 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na član 113.

Izvestilac (čita):

Član 113

Izvršni i upravni organi narodnih odbora potčinjeni su kako svome narodnom odboru tako i izvršnim i upravnim organima viših organa državne vlasti.

Pretsednik: Ko glasa za član 113, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 113 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 114.

Izvestilac (čita):

Član 114

Narodni odbor može imati za vođenje pojedinih grana uprave odeljenja odnosno oteke, koji stoje pod rukovodstvom izvršnog odbora. Odeljenja i oteci potčinjeni su u svom radu izvršnom odboru, a istovremeno i odgovarajućem odeljenju višeg narodnog odbora i nadležnom ministarstvu republike.

Pretsednik: Ko glasa za član 114, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 114 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu.

Prelazimo sada na Glavu XIII. Molim druga poverenika Vlade da pročita amandmane Ministra za Konstituantu.

Poverenik Vlade: U ovoj glavi imamo promjenu u članu 116 utoliko što treba da se briše njegov posljednji stav koji glasi:

»Ministri pravosuda rukovode i nadziru rad sudske uprave i staraju se za pravilnu organizaciju sudova«.

Pošto ovi propisi, koji su bili stavljeni u nacrt, ne spadaju zapravo u ustavnu materiju, jer to treba da razrađuje zakon, potrebno je da se ovaj stav, koji ionako ne obuhvata sve odnose između ministra pravosuda i sudova, ispusti iz Ustava.

U članu 119, drugi stav se mijenja i sada glasi: »Veća sreskog i okružnog suda, kad sude u prvom stepenu, sastoje se od sudija i sudija-porotnika, koji su u sudjenju ravnopravni«. Promjena je čisto stilistička, jer se mjesto »veće« u jedini govori »veća« u množini.

U članu 120, u prvoj rečenici, u drugom i trećem redu, umjesto riječi »jeziku republike, autonomne pokrajine ili autonomne oblasti« treba da glasi »jezicima republika, autonomnih pokrajina i autonomnih oblasti«. Ovim se bolje izražava ideja ravnopravnosti jezika.

U vezi sa ovom promjenom i radi bolje stilizacije sljedeće dvije rečenice istog člana treba da glase: »Građani koji ne znaju jezik na kome se vodi postupak mogu se služiti svojim jezikom. Tim građanima će se obezbediti pravo da se upoznaju sa celokupnim materijalom i da prate rad suda preko prevodioca«.

Promjena je bila predložena zato što u jednoj republici može biti više ravnopravnih jezika, a i radi bolje stilizacije.

U članu 121, u prvom stavu, drugi red, umjesto riječi »u« stavljena je riječ »na«. Promjena je čisto stilistička.

U članu 122, u prvom stavu, u drugom redu, poslije riječi »Federativne« treba umetnuti riječ »Narodne«, koja je omaškom izostala. To bi bile sve izmjene u ovoj glavi.

Pretsednik: Traži li ko reč o ovim amandmanima? (Ne traži niko). Pošto se niko ne javlja, prelazimo na glasanje. Molim druga izvestioca da pročita Glavu XIII i članove te glave.

Izvestilac (čita):

Glava XIII NARODNI SUDOVI

Član 115

Organi pravosuđa u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji jesu: Vrhovni sud FNRJ, vrhovni sudovi republika i autonomnih pokrajina, okružni i sreski sudovi.

Saveznim zakonom određuje se ustrojstvo i nadležnost vojnih sudova.

Zakonom se mogu osnivati posebni sudovi za određene vrste sporova.

Pretsednik: Ko glasa za pročitani član 115, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da su naslov Glave XIII i član 115 primljeni prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na naredni član.

Izvestilac (čita):

Član 116

Sudovi su u izricanju pravde nezavisni i sude po zakonu. Sudovi su odvojeni od uprave u svim stepenima.

Viši sudovi imaju u granicama zakona pravo nadzora nad nižim sudovima.

Pretsednik: Ko glasa za pročitani član 116, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 116 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 117.

Izvestilac (čita):

Član 117

Sudovi izriču pravdu u ime naroda.

Pretsednik: Ko glasa za pročitani član 117, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 117 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na član 118.

Izvestilac (čita):

Član 118

Raspravljanje pred sudovima vrši se po pravilu javno. Odluke jednog suda može izmeniti samo nadležni viši sud. Okrivljeniku je obezbeđeno pravo odbrane pred sudom.

Pretsednik: Ko glasa za pročitani član 118, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 118 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na naredni član.

Izvestilac (čita):

Član 119

Svi sudovi sude po pravilu u veću.

Veća sreskog i okružnog suda, kad sude u prvom stepenu, sastoje se od sudija i sudija-porotnika, koji su u suđenju ravnopravni.

Pretsednik: Ko glasa za član 119, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 119 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 120.

Izvestilac (čita):

Član 120

Postupak pred sudovima vodi se na jezicima republika, autonomnih pokrajina i autonomnih oblasti gde se sud nalazi. Građani koji ne znaju jezik na kome se vodi postupak mogu se služiti svojim jezikom. Tim građanima će se obezbediti pravo na upoznavanje sa celokupnim materijalom i praćenje rada suda preko prevodioca.

Pretsednik: Ko je za pročitani član 120, neka digne ruku.

(Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 120 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 121.

Izvestilac (čita):

Član 121

Sudije Vrhovnog suda FNRJ bira i razrešava Narodna skupština FNRJ na zajedničkoj sednici oba doma.

Sudije Vrhovnog suda republike, odnosno autonomne pokrajine, bira i razrešava Narodna skupština republike odnosno Narodna skupština autonomne pokrajine.

Sudije i sudije-porotnike okružnog suda u okrugu ili gradu bira i razrešava Narodni odbor okruga ili grada na svojoj skupštini.

Sudije i sudije-porotnike sreskog suda u srezu ili gradu bira i razrešava Narodni odbor sreza ili grada na svojoj skupštini.

Pretsednik: Ko glasa za pročitani član 121, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 121 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 122.

Izvestilac (čita):

Član 122

Vrhovni sud FNRJ je najviši organ pravosuda Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Saveznim zakonom određuje se u kojim će slučajevima Vrhovni sud FNRJ suditi u prvom a u kojim slučajevima u drugom stepenu.

Pretsednik: Ko glasa za pročitani član 122, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 122 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 123.

Izvestilac (čita):

Član 123

Vrhovni sud FNRJ ocenjuje zakonitost pravosnažnih odluka svih sudova u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji u pogledu primene saveznih zakona.

Vrhovni sudovi republika i autonomnih pokrajina ocjenjuju zakonitost pravnosnažnih odluka svih sudova republike, odnosno sudova autonomne pokrajine.

Pretsednik: Ko glasa za pročitani član 123, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 123 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora.

Prelazimo na Glavu XIV. Molim druga poverenika Vlade da pročita amandmane.

Poverenik Vlade: U članu 124, u pretposljednem redu ovog člana, ispred riječi »republika« treba staviti riječ »narodnih«. Ovo je samo stamparskom grješkom izostavljeno.

U članu 127, u drugom redu, poslije riječi »žalbe« dolazi zapeta i briše se sveza »i«. Isto tako, u četvrtom redu, poslije riječi »gonjenja« stavlja se zapeta. Kao što vidite, ove ispravke su čisto stilske.

U petom redu istog člana treba brisati riječ »isključivo«. Prema tome, ovaj član glasi:

»Javni tužioci imaju pravo podizanja tužbe, žalbe, pravo zakonske intervencije u toku sudskog i upravnog postupka, pravo krivičnog gonjenja kao i pravo podizanja zahteva za zaštitu zakonitosti protiv pravnosnažnih odluka sudova i upravnih organa.«

Ova riječ »isključivo« je brisana, jer neće da se ograniči mogućnost da i drugi organi imaju pravo podizanja žalbe za zaštitu zakonitosti. To bi bile sve promjene u ovoj glavi.

Pretsednik: Traži li ko od drugova reč o ovim amandmanima? (Ne traži). Pošto se niko ne javlja, prelazimo na glasanje. Molim izvestioca dr Josipa Hrnčevića da pročita sve članove Glave XIV.

Izvestilac (čita):

Glava XIV

JAVNO TUŽIOŠTVO

Član 124

Javno tužioštvo je organ Narodne skupštine FNRJ za vršenje nadzora radi pravilnog ispunjavanja zakona od strane svih ministarstava i ostalih njima potčinjenih upravnih organa i ustanova Federativne Narodne Republike Jugoslavije i narodnih republika, službenih lica i svih građana.

Pretsednik: Ko glasa za pročitani član 124, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da su naslov Glave XIV i član 124 primljeni prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 125.

Izvestilac (čita):

Član 125

Javnog tužioca FNRJ i njegove zamenike bira i razrešava Narodna skupština FNRJ na zajedničkoj sednici oba doma.

Javne tužioce narodnih republika i njihove zamenike imenuje i razrešava javni tužilac FNRJ.

Javne tužioce autonomnih pokrajina, autonomnih oblasti, oblasti, okruga i srezova imenuje i razrešava javni tužilac republike uz potvrdu javnog tužioca FNRJ.

Pretsednik: Ko glasa za pročitani član 125, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 125 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na član 126.

Izvestilac (čita):

Član 126

Javni tužioci su nezavisni u svome radu i podređeni su samo javnom tužiocu FNRJ.

Pretsednik: Ko glasa za pročitani član 126, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 126 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na član 127.

Izvestilac (čita):

Član 127

Javni tužioci imaju pravo podizanja tužbe, žalbe, pravo zakonske intervencije u toku sudskog i upravnog postupka, pravo krivičnog gonjenja, kao i pravo podizanja zahteva za zaštitu zakonitosti protiv pravnosnažnih odluka sudova i upravnih organa.

Pretsednik: Ko je za pročitani član 127, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je

član 127 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 128.

Izvestilac (čita):

Član 128

Vojnog tužioca Jugoslovenske Armije i ostale vojne tužioce postavlja Vrhovni komandant Jugoslovenske Armije.

Saveznim zakonom odrediće se ustrojstvo i nadležnost vojnog tužništva.

Pretsednik: Ko je za pročitani član 128, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 128 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora.

Prelazimo na Glavu XV. Molim druga poverenika Vlade da pročita amandmane Ministra za Konstituantu kod pojedinih članova ove glave.

Poverenik Vlade: U članu 129, u prvom redu stava prvog, mjesto riječi »Pretsedništvo« treba staviti »Prezidijum«, saobrazno promjeni naziva u naslovu iznad člana 73.

U drugom redu prvog stava i prvom redu drugog stava umjesto riječi »može« treba staviti »ima pravo«. Ova stilska promjena odgovara više stilu ustavnog normiranja.

U trećem redu stava prvog, poslije riječi »uputstva« stavlja se zapeta i umeće riječ »naredbe«. Saobrazno tome, u pretposljednem redu stava drugog, poslije riječi »uputstvima« stavlja se zapeta i umeće se riječ »naredbama«. Prema tome, stav prvi člana 129 glasio bi ovako:

»Prezidijum Narodne skupštine FNRJ ima pravo poništiti ili ukinuti uredbe, uputstva, naredbe i rešenja Savezne vlade, ako nisu u saglasnosti sa Ustavom i saveznim zakonima.«

A stav drugi glasio bi ovako:

»Savezna vlada ima pravo poništiti ili ukinuti pravilnike, naredbe, uputstva i rešenja saveznih ministara, ako nisu u saglasnosti sa Ustavom, saveznim zakonima, uredbama, uputstvima, naredbama i rešenjima Savezne vlade.«

Ove promjene su stilske naravi. Mjesto »može« stavlja se »ima pravo«, jer to bolje izražava misao, jer se, ustvari, radi o pravu.

Isto tako u članu 130, saobrazno promjenama izvršenim u članu 129, mjesto riječi »može« u drugom redu stava prvog

i u prvom redu stava drugog treba staviti riječ »ima pravo«. Isto tako u trećem redu stava prvog, poslije riječi »uputstva« stavlja se zapeta i umeće riječ »naredbe«, a u pretposljednjem redu drugog stava poslije riječi »uputstvima« stavlja se zapeta i umeće riječ »naredbama«.

Promjene su čisto stilske naravi.

U članu 131, u drugom redu, umjesto riječi »može« treba staviti riječi »ima pravo«.

Ova promjena je učinjena iz istog razloga kao i u članu 129.

U petom redu istog člana, poslije riječi »Ustavom« iza zapete sljedeći redovi do kraja prve rečenice djelomično se mijenjaju i glase:

»...Ustavom republike, saveznim zakonima i zakonima republike, uredbama, uputstvima i naredbama Savezne vlade, odnosno pravilnicima, naredbama i uputstvima saveznog ministra«.

Ova nova stilizacija je ispravka redakcijskih grješaka koje su se potkrale u ovome članu. Ovdje se radi o tome u kojim sve poslovima može Savezna vlada obustaviti akte vlade republike.

U članu 132, saglasno izvršenoj promjeni u članu 129 i iz istog razloga, treba u četvrtom redu prvoga stava, četvrtom redu drugog stava i četvrtom redu posljednjeg stava umjesto riječi »mogu« staviti riječi »imaju pravo«. Isto tako u prvom redu trećeg stava umjesto riječi »može« treba staviti riječi »ima pravo«.

U petom redu prvog stava, četvrtom redu prve rečenice drugog stava, drugom redu trećeg stava i četvrtom redu posljednjeg stava treba svuda brisati riječ »sve«, koja je potpuno nepotrebna. Dakle, promjene čisto stilske.

U trećem stavu istog člana umjesto riječi »Skupština narodnog odbora« treba staviti »Narodni odbor«. Dakle, taj bi stav glasio ovako:

»Narodni odbor ima pravo poništiti ili ukinuti nezakonite i nepravilne akte svoga izvršnog odbora.«

Ova je promjena učinjena radi preciznijeg izražavanja i terminologije i ona samo saobražava ovu formulaciju opštoj koncepciji o narodnim odborima kao organima državne vlasti, dok je skupština samo jedna forma njihovog rada.

Isto tako, saobrazno ovoj promjeni, u posljednjem, četvrtom stavu, peti red, treba brisati riječ »skupštine«, a na kraju

istog stava umjesto riječi »svojoj skupštini« treba staviti »svom narodnom odboru, odnosno Narodnoj skupštini autonomne pokrajine ili Prezidijumu Narodne skupštine republike.«

Dakle, ova je promjena saglasna sa onim što smo i prije ispustili riječ »skupštine«, tako da se i ovdje ispusti da bi se tačno znalo o kome se odboru ovdje radi.

U članu 133, u četvrtom redu prve rečenice i desetom redu druge rečenice, umjesto riječi »može« treba staviti riječ »ima pravo«. Isto tako umjesto riječi »Pretsedništvo« treba staviti riječ »Prezidijum«.

Analogno izmjenama predloženim u članu 132 i dosljedno shvatanju da su skupštine narodnih odbora samo jedna forma njihovog rada, na početku druge rečenice ovoga člana umjesto riječi »Skupština višeg narodnog odbora« treba staviti riječi »Viši narodni odbor«.

To bi bile sve promjene u ovoj glavi.

Pretsednik: Želi li ko da govori o predloženim amandmanima? (Niko). Ne javlja se niko za reč. Prelazimo na pojedinačno glasanje o naslovu i članovima Glave XV — Odnosi između organa državne vlasti i organa državne uprave. Molim druga izvestioca da pročita naslov Glave XV i član 129.

Izvestilac (čita):

Glava XV

ODNOSI IZMEĐU ORGANA DRŽAVNE VLASTI I ORGANA DRŽAVNE UPRAVE

Član 129

Prezidijum Narodne skupštine FNRJ ima pravo poništiti ili ukinuti uredbe, uputstva, naredbe i rešenja Savezne vlade, ako nisu u saglasnosti sa Ustavom i saveznim zakonima.

Savezna vlada ima pravo poništiti ili ukinuti pravilnike, naredbe, uputstva i rešenja saveznih ministara, ako nisu u saglasnosti sa Ustavom, saveznim zakonima, uredbama, uputstvima, naredbama i rešenjima Savezne vlade.

Pretsednik: Ko glasa za član 129, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da su naslov Glave XV i član 129 primljeni prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 130.

Izvestilac (čita):

Član 130

Prezidijum Narodne skupštine republike ima pravo poništiti ili ukinuti uredbe, uputstva, naredbe i rešenja Vlade republike, ako nisu u saglasnosti sa Ustavom FNRJ, Ustavom republike, saveznim zakonima i zakonima republike.

Vlada republike ima pravo poništiti ili ukinuti pravilnike, naredbe, uputstva i rešenja ministara republike ako nisu u saglasnosti sa saveznim Ustavom, Ustavom republike, saveznim zakonima, zakonima republike i uredbama, uputstvima, naredbama i rešenjima Vlade republike.

Pretsednik: Ko glasa za član 130, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 130 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i predloženom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 131.

Izvestilac (čita):

Član 131

U poslovima iz savezne nadležnosti, Savezna vlada ima pravo obustaviti akte Vlade republike i ukinuti akte ministara republike, ako nisu u saglasnosti sa saveznim Ustavom, Ustavom republike, saveznim zakonima, zakonima republike, uredbama, uputstvima i naredbama Savezne vlade, odnosno pravilnicima, naredbama i uputstvima saveznog ministra.

Pod istim uslovima članovi Savezne vlade imaju pravo obustaviti akte ministara republike.

Pretsednik: Ko glasa za član 131, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 131 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 132.

Izvestilac (čita):

Član 132

Prezidijum Narodne skupštine republike, odnosno Narodna skupština autonomne pokrajine i viši narodni odbori imaju pravo poništiti ili ukinuti nezakonite i nepravilne akte nižih narodnih odbora.

Vlada republike, pojedini njeni ministri i Glavni izvršni odbor autonomne pokrajine u okviru svoje nadležnosti imaju

pravo poništiti ili ukinuti nezakonite i nepravilne akte izvršnih odbora. Izvršni odbori viših narodnih odbora imaju isto pravo prema nižim izvršnim odborima.

Narodni odbor ima pravo poništiti ili ukinuti nezakonite i nepravilne akte svoga izvršnog odbora.

Izvršni odbor višeg narodnog odbora, odnosno Glavni izvršni odbor autonomne pokrajine i Vlada republike imaju pravo obustaviti od izvršenja nezakonite i nepravilne akte nižeg narodnog odbora i predložiti svom narodnom odboru, odnosno Narodnoj skupštini autonomne pokrajine ili Prezidijumu Narodne skupštine republike da ih poništi ili ukine.

Pretsednik: Ko glasa za član 132, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 132 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 133.

Izvestilac (čita):

Član 133

Viši narodni odbor, Narodna skupština autonomne pokrajine, odnosno Prezidijum Narodne skupštine republike ima pravo raspustiti svaki niži narodni odbor i raspisati izbore za novi narodni odbor. Viši narodni odbor, Narodna skupština autonomne pokrajine, odnosno Prezidijum Narodne skupštine republike ima pravo razrešiti izvršni odbor svakog nižeg narodnog odbora i odrediti izbor novog izvršnog odbora.

Pretsednik: Ko glasa za član 133, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 133 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu.

Prelazimo na Glavu XVI. Pošto uz ovu glavu nema amandmana, molim druga izvestioca da pročita naslov Glave XVI i član 134.

Izvestilac (čita):

Glava XVI

JUGOSLOVENSKA ARMIIJA

Član 134

Jugoslovenska Armija je oružana sila Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Njen je zadatak da obezbeđuje i brani

nezavisnost države i slobodu naroda. Ona je čuvar nepovredivosti državnih granica i služi održavanju mira i bezbednosti.

Pretsednik: Ko glasa za član 134, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 134 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora. Prelazimo na član 135.

Izvestilac (čita):

Član 135

Vrhovnog komandata Jugoslovenske Armije imenuje Narodna skupština FNRJ na zajedničkoj sednici oba doma. Vrhovni komandant rukovodi celokupnom vojnom i oružanom silom Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Pretsednik: Ko glasa za član 135, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 135 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora.

Prelazimo na Treći deo — Prelazne i završne odredbe. Molim druga poverenika da izvoli pročitati predložene amandmane.

Poverenik Vlade: Dosadašnji član 136 ulazi u Treći deo — Prelazne i završne odredbe — kao novi član 137.

Prelazne i završne odredbe obuhvataju čl. 136—138, koji glase u celosti:

Član 136 — »Danom stupanja Ustava na snagu ukidaju se svi zakoni i drugi pravni propisi koji su protivni Ustavu.

Odluke, zakoni i uredbe potvrđene odlukom Ustavotvorne skupštine od 1 decembra 1945 godine ostaju u važnosti dok se o njima ne donese konačna odluka.

Ovlašćuju se zakonodavni odbori oba doma Narodne skupštine FNRJ da u roku od 6 meseci od dana stupanja Ustava na snagu ispitaju sve odluke, zakone i uredbe potvrđene odlukom Ustavotvorne skupštine od 1 decembra 1945 godine, da ih dovedu u saglasnost sa Ustavom i donesu zakone o tome koje od tih odluka, zakona i uredaba ostaju u važnosti bez izmena, odnosno donesu zakone o izmenama i dopunama tih odluka, zakona i uredaba. Ovi zakoni koje donesu zakonodavni odbori oba doma Narodne skupštine FNRJ proglašavaju se Ukazom Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ, s tim

da se podnesu na naknadnu potvrdu Narodnoj skupštini FNRJ na njenom prvom narednom zasjedanju. Predloge za saobražavanje Ustavu odluka, zakona i uredba dostaviće blagovremeno Predsednik Savezne vlade zakonodavnim odborima.»

Smisao ovoga člana je u tome, što naša država uglavnom živi na osnovu onih odluka, zakona i naredaba, koje su bile donesene poslije odluka Drugog zasijedanja AVNOJ-a. Sada, pošto naš novi Ustav bude donesen, potrebno je da se za prelazno vrijeme odredi i prelazan režim dok se svi zakoni ne saobrazu novome Ustavu.

Po ovome članu ukidaju se svi propisi protivni Ustavu. Odluke, zakoni i uredbe potvrđene odlukom Ustavotvorne skupštine od 1 decembra 1945 godine, na kojima počiva rad našeg državnog aparata, podleže naročitoj proceduri saglasno sa Ustavom. Ta procedura, po ovim odlukama Ustava, poverava se zakonodavnim odborima, koji će raspravljati o svima donesenim odlukama, zakonima i uredbama i konstatovaće da li su te odluke, zakoni i uredbe protivni Ustavu. Ukoliko jesu i ukoliko se nade da su oni protivni Ustavu, ili su nepotrebni, oni će se ukinuti; a ukoliko se utvrdi da su potrebni, zakonodavni odbori oba doma donijeće zakone o njihovom važenju, koji će biti proglašeni ukazom Prezidijuma i posle podneseni i samoj Narodnoj skupštini FNRJ na potvrdu na njenom prvom narednom zasijedanju.

Ovaj naročiti postupak donošenja zakona unesen je radi toga što se u redovnom zasijedanju Skupštine taj glomazni posao vrlo teško može obaviti, utoliko prije što to, ustvari, neće biti nikakva novina nego saobražavanje Ustavu koji je donijela Ustavotvorna skupština.

Član 137, — to je bivši član 136. U njemu se kaže:

»Sva lica mlada od 18 godina, koja su bila uvedena u biračke spiskove za izbore za Ustavotvornu skupštinu, zadržavaju stečeno biračko pravo.«

Vi znate da je po ovome Ustavu biračko aktivno i pasivno pravo dato licima koja imaju 18 godina. Međutim, po biračkim spiskovima biračko pravo dobila su i neka lica mlada od 18 godina. To su bili borci Jugoslovenske armije, koji prema ovom prelaznom naređenju i dalje zadržavaju to svoje stečeno pravo.

Član 138 govori o pojedinim postojećim ministarstvima, koja nisu predviđena Ustavom u sastavu Savezne vlade, da mogu ostati u sastavu Savezne vlade sve dok o njima ne bude

donesena odluka u smislu člana 74, tačka 15. Ovaj član bi glasio:

Član 138 — »Pojedina postojeća ministarstva koja nisu predviđena Ustavom u sastavu Savezne vlade, mogu ostati u sastavu Vlade sve dok o njima ne bude doneta odluka u smislu čl. 74 tač. 15 Ustava«.

Ovde se radi o tome da mi imamo ministarstva koja nisu predviđena Ustavom i koja se ne mogu odmah da saobrazе Ustavu zbog poslova koje sada vrše. Radi toga ta ministarstva koja budu ostala i dalje ukinuće Prezidijum, jer on po članu 74, tačka 15, Ustava ima pravo da ukida i da menja pojedina ministarstva. Ona će biti ukinuta kad se bude moglo, kad poslovi budu preneseni na druga ministarstva odnosno organe Savezne vlade.

Novi član 139 glasi:

»Ustav stupa na snagu proglašenjem na zajedničkoj sednici oba doma Ustavotvorne skupštine.«

To bi bila prelazna i završna naredenja.

Pretsednik: Traži li ko reč o ovom amandmanu? (Niko se ne javlja). Pristupamo čitanju i glasanju. Molim druga izveštioca da pročita naslove Trećeg dela i član 136.

Treći deo

PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 136

Danom stupanja Ustava na snagu ukidaju se svi zakoni i drugi pravni propisi koji su protivni Ustavu.

Odluke, zakoni i uredbe potvrđene odlukom Ustavotvorne skupštine od 1 decembra 1945 godine ostaju u važnosti dok se o njima ne donese konačna odluka.

Ovlašćuju se zakonodavni odbori oba doma Narodne skupštine FNRJ da u roku od šest meseci od dana stupanja Ustava na snagu ispituju sve odluke, zakone i uredbe potvrđene odlukom Ustavotvorne skupštine od 1 decembra 1945 godine, da ih dovedu u saglasnost sa Ustavom i donesu zakone o tome koje od tih odluka, zakona i uredaba ostaju u važnosti bez izmena, odnosno donesu zakone o izmenama i dopunama

tih odluka, zakona i uređaba. Ovi zakoni koje donesu zakonodavni odbori oba doma Narodne skupštine FNRJ proglašavaju se Ukazom Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ, s tim da se podnesu na naknadnu potvrdu Narodnoj skupštini FNRJ na njenom prvom narednom zasjedanju. Predloge za saobražavanje Ustavu odluka, zakona i uređaba dostaviće blagovremeno Predsednik Vlade FNRJ zakonodavnim odborima.

Predsednik: Ko glasa za član 136, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 136 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 137.

Izvestilac (čita):

Član 137

Sva lica mlada od 18 godina koja su bila uvedena u biračke spiskove za izbore za Ustavotvornu skupštinu zadržavaju stečeno biračko pravo.

Predsednik: Ko glasa za član 137, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 137 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 138.

Izvestilac (čita):

Član 138

Pojedina postojeća ministarstva, koja nisu predviđena Ustavom u sastavu Vlade FNRJ mogu ostati u sastavu Vlade sve dok o njima ne bude doneta odluka u smislu člana 74 tačke 15) Ustava.

Predsednik: Ko glasa za član 138, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 138 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu. Prelazimo na član 139.

Izvestilac (čita):

Član 139

Ustav stupa na snagu proglašenjem na zajedničkoj sednici oba doma Ustavotvorne skupštine.

Pretsednik: Ko glasa za član 139, neka dignu ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema). Objavljujem da je član 139 primljen prema izveštaju Ustavotvornog odbora i podnetom amandmanu Ministra za Konstituantu.

Sa ovim je glasanje u pojedinostima zaključeno.

Služeći se odredbom člana 44 poslovnika, stav 5, gde stoji: »Skupština može, pre nego što pristupi konačnom glasanju uputiti predlog Odboru radi pregleda i popravke redakcije kao i radi dovođenja u saglasnost njegovih izmenjenih i dopunjenih odredaba«, predlažem Skupštini da ovaj primljeni Ustav uputi Odboru na konačnu redakciju, jer ima puno primedaba od mnogih drugova poslanika u stilističkom i jezičkom smislu.

Prima li Skupština ovaj moj predlog? (Prima).

U isto vreme molim Skupštinu da naloži Odboru da sve te stilističke i jezičke izmene i dopune dovrši još večeras da bi se Ustav mogao dati u štampu. Prima li Skupština ovaj predlog? (Prima).

Predlažem da današnju sednicu odgodimo za sutra. Sutra ćemo glasati drugi i poslednji put u celini. Zbog toga zakazujem sednicu za sutra u 18 časova.

Ustavotvorni odbor neka pričeka da izabere Redakcioni odbor koji će još večeras izvršiti stilističke i jezične izmene i dopune. Današnju sednicu zaključujem.

(Sednica je zaključena u 18 časova).

СКУПШТИНА НАРОДА

Дванаеста редовна седница

(30 јануара 1946)

Почетак у 19,45 часова.

Претседавао председник Јосип Видмар.

Председник: Отварам дванаести редовни састанак Скупштине народа Уставотворне скупштине.

Пре него што пређемо на читање записника прошле седнице, молим друга секретара Јозу Миливојевића да саопшти исправку записника десетог редовног састанка.

Секретар Јоза Миливојевић саопштава да је извршена исправка записника десетог састанка од 28 јануара о. г. по примедби Јована Јегдића и да је унето да је др Војин Царић образложио амандман Косана Павловића и другова, а да је Јован Јегдић говорио о члану 22 нацрта Устава.

Председник: Је ли друг посланик задовољан? (Јован Јегдић: Јесам). Пошто је посланик Јегдић задовољан, то се овај записник оверава.

Сад прелазимо на читање записника једанаестог редовног састанка од 29 јануара о. г. Молим друга секретара Нинка Петровића да прочита записник.

Секретар Нинко Петровић чита записник једанаесте редовне седнице од 29 јануара 1946 године.

Председник: Има ли примедба на записник? (Нема). Записник се оверава.

Пре прелаза на дневни ред, имам да саопштим Скупштини да народни посланик Миливоје Ђурићин моли пет дана отсуства због болести. Обећава да ће поднети лекарско уверење. Предлажем да му се одобри тражено отсуство. Прима

ли Скупштина? (Прима). Народни посланик Миливоје Ђуричин има пет дана отсуства због болести.

Милован Ђилас: Ја сам противан да му се даје отсуство без лекарског увјерења. (Један глас: Скупштина је већ примила).

Претседник: Он већ има отсуство.

Милован Ђилас: Кад већ има, онда је друга ствар.

Претседник: Прелазимо на дневни ред: извештај Редакционог одбора. Дајем реч народном посланику др Синиши Станковићу да прочита извештај Редакционог одбора изабраног од уставотворних одбора оба дома за вршење редакциских поправки текста Устава.

Др Синиша Станковић чита извештај Редакционог одбора оба дома, који гласи:

СКУПШТИНИ НАРОДА УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

На основу члана 44, става 5, Пословника Скупштине народа и на основу овлашћења која је добио од Скупштине народа, састао се Уставотворни одбор Скупштине народа и изабрао из својих чланова Редакциони одбор. Редакциони одбор одмах се састао са Редакционим одбором другог дома Уставотворне скупштине и приступио повереним задацима. Проучавајући текст Устава члан по члан, ред по ред и реч по реч, редакциони одбори су једногласно учинили потребне стилске, језичне и редакциске исправке у тексту Устава.

Прва општија исправка односи се на утврђивање назива „Савезне владе“ у термин „Влада ФНРЈ“. Ова исправка је последица саображавања утврђене терминологије у Уставу, јер остали савезни органи као што су Народна скупштина и Президијум Народне скупштине називају се Народна скупштина ФНРЈ и Президијум Народне скупштине ФНРЈ. Према томе, свуда где се говори у Уставу о „Савезној влади“, кад се обележава непосредно назив ове установе, спроведен је термин „Влада ФНРЈ“. На извесним местима задржан је назив „Савезна влада“, нарочито на местима где се ради о упоредном набрајању Савезне владе поред владе република. У вези са овим доследно су савезна Народна скупштина и

Президијум Народне скупштине називани „Народна скупштина ФНРЈ“ и „Президијум Народне скупштине ФНРЈ“.

Друга општија исправка односи се на исписивање у целини скраћеног назива наше државе. Свуда у Уставу где је писало „ФНРЈ“ сада стоји „Федеративна Народна Република Југославија“, а скраћеница „ФНРЈ“ је задржана само кад се ради о обележавању установа и аката: тако, на пример, „Народна скупштина ФНРЈ“, „Устав ФНРЈ“.

Остале измене су чисто језичне, стилске и редакционе у циљу уједначења терминологије и прецизирања појмова, као и језичног усавршавања. Ове промене су следеће:

Глава I — Члан 1: У шестом реду место речи „оцепљење“ долази реч „отцепљење“.

Члан 3: У трећем и четвртом реду уместо речи „на дну“ долази реч „доле“.

Члан 4: Пета реченица стилски поправљена гласи: „Звезда има правилан петокраки облик и златну (жуту) ивицу.“ У следећој реченици уместо „са“ долази „с“.

Члан 5: У другом реду уместо „је“ долази „јесте“.

Члан 9: У другом ставу, последњи ред, и у трећем ставу, претпоследњи ред, брише се реч „својих“.

Члан 10: У почетку уместо речи „Противустанован је“ треба да стоји „Противан је Уставу...“.

Члан 14: У првом ставу, последњи ред, место „или“ долази „и“.

Члан 17: На крају овог члана место речи „задрутама“ ставити „народним задружним организацијама“, сагласно истом термину употребљеном у члану 14.

Члан 21: У овом члану изједначени су термини „вера и вероисповест“ у „вероисповест“. Стилски измењен трећи став гласи:

„Противан је Уставу и кажњив сваки акт којим се грађанима дају привилегије или ограничавају права на основу разлике у народности, раси и вероисповести као и свако понашање националне, расне или верске мржње и раздора“.

Члан 22: Овај члан стилски дотеран гласи: „Грађани Федеративне Народне Републике Југославије дужни су придружавати се Устава и закона“.

Члан 23: Сагласно истом термину у члану 21 реч „образовања“ замењена је речју „образованости“.

Члан 24: У трећем ставу, први ред, уместо речи „заштити“ долази „штити“.

Члан 28: Последњи став делимично стилски поправљен гласи: „Држављани Федеративне Народне Републике Југославије уживају у страним државама заштиту Федеративне Народне Републике Југославије”.

Члан 34: У другом ставу мењају се речи „је највећи” у „највећи је”.

Члан 36: У другом ставу, у последњем реду, између речи „као и” и речи „одбранбене” ставити реч „јачања”.

Члан 44: У тачки 1 ставити велико „У” у речи „уставом”.

Члан 57: У другом реду овог члана уместо „јесу равноправна” долази „равноправна су”.

Члан 61: У првом ставу, други ред, уместо речи „заседају” долази „заседају”.

Члан 63: У првом ставу, трећи ред, реч „народни” брише се.

Члан 67: У другом ставу, први ред, уместо речи „заседању” долази реч „састанку”. У трећем ставу, последњи ред, место „пуномоћја” ставити „пуномоћија”. Овако исписану реч употребити и на другим местима где је употребљена реч „пуномоћје”.

Члан 68: У првом ставу, други ред, уместо речи „од њених домова” ставити речи „њен дом”.

Члан 72: У другом ставу, други ред, уместо речи „могу” ставити реч „може”.

Овде је измењена терминологија код речи „Савезна влада” и „Влада ФНРЈ” као што је истакнуто у почетку овог реферата.

Сагласно учињеној измени у чл. 68, изменити у ставу другом, последњи ред, и у ставу четвртом, последњи ред, речи „од домова” у реч „дом”.

Члан 73: У другом ставу, последњи ред, у речи „секретара” писати велико „С”. У истом ставу, исти ред, брише се реч „два” као редакциска грешка.

Члан 74: У тачки 4 код речи „јавног тужиоца ФНРЈ” почетно слово прве речи писати великим „Ј”. У тачки 13, у речи „претседника” ставити велико „П”. Иста исправка је учињена у тачки 14.

Сагласно измени у чл. 73, у другом ставу реч „секретар” писати великим „С”.

Члан 76: У другом ставу, последњи ред, уместо речи „од дана” ставити реч „после”.

Члан 78: У трећем ставу, други ред, реч „претседник” писати великим „П”.

Члан 107: У другом ставу, други ред, уместо „за” писати „на”.

Члан 109: У првом реду, уместо „су дужни” ставити „дужни су”.

Члан 111: У првом и другом реду, уместо речи „у мањим селима” ставити „мањих села”.

Члан 120: Последња реченица овог члана стилски се мења и гласи: „Тим грађанима обезбеђује се право да се упознају са целокупним материјалом и да преко преводиоца прате рад суда”.

Члан 121: У трећем ставу, последњи ред, и у четвртном ставу, претпоследњи и последњи ред, бришу се речи „на својој скупштини”. Овим брисањем прописи овога члана саображавају се са одговарајућим одредбама Устава.

Члан 123: У другом ставу, трећи ред, уместо речи „правноснажних” ставити реч „правоснажних”.

Члан 125 и 126: У другом ставу, трећи ред, и у трећем ставу, трећи и четврти ред члана 125 и у другом реду члана 126, речи „јавни”, „јавног” и „јавном” писати великим „Ј”.

Члан 127: У другом реду брисати запету и ставити „и”, а у претпоследњем реду уместо „правноснажних” ставити „правоснажних”.

Члан 128: У првом ставу, први ред и трећи ред, реч „Армије” писати малим „а”.

Члан 129: У другом ставу, трећи ред, уместо речи „Савезних министара” ставити „чланова Савезне владе”. Исправка је ради саглашавања са чланом 85.

Члан 131: Извршити исту промену као у члану 129.

Члан 134 и 135: У првом реду члана 134, у другом реду члана 135 у речима „Армија” и „Армије” писати мало „а”.

Члан 136: У четвртој реченици уместо речи „проглашавају” ставити реч „проглашују”, а у истој реченици, у следећем реду, после запете уместо речи „с тим да се поднесу на накнадну потврду” ставити „и подносе на потврду”.

Члан 138: У првој реченици, на крају другог реда, брисати реч „савезне” а реч „владе” писати великим „В”.

Поред овога у тексту Устава на појединим местима чињене су мале ортографске промене изостављањем запета или додавањем запета или изменом понеког слова.

29 јануара 1946 године
у 23,30 — Београд

За Редакциони одбор:

Др Синиша Станковић, с. р.
Милош Царевић, с. р.
Радован Зоговић, с. р.

Претседник: Има ли примедба на овај извештај Редакционог одбора? (Нема). Пошто примедба нема, прима ли Скупштина извештај и измене које је предложио Редакциони одбор? (Прима). Ко је за, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Према томе, извештај је са свим овим изменама примљен.

Пошто је Скупштина примила извештај Редакционог одбора, прелазимо на гласање о Уставу у целини. Гласаће се поименично за или против Устава. Молим друга секретара да изврши прозивку народних посланика.

Секретар Нинко Петровић прозива народне посланике да гласају.

Гласали су за: Абдураим Мустафа, Агуши Куртеш, Амброжич Ладо, Андрејев Бане, Апостолски Михаило, Аугустинчић Антун, Ацева Вера, Бабић Анто, Бабић Љубо, Бабовић Спасенија, Бајалски Ристо, Бакић Митар, Барбарих Божо, Берус Анка, Благојевић др Обрен, Бојновић Ђурађ, Борић Фрањо, Братић др Душан, Брашнаров Панко, Бркић Хасан, Варга Иштван, Васиљевић Душан, Видмар Тоне, Влајковић др Милорад, Врбовски Павел, Вујасиновић Тодор, Вујачић Марко, Вукосављевић Сретен, Гаврилски др Гјорги, Галијашевић Бефир, Гарчевић Гојко, Гаш Аљуш, Голубовић Маринко, Голубовић Радоња, Гошњак Иван, Грегорић др Павле, Дапчевић Пеко, Димитријевић Спасоје, Добрашиновић Милоје, Долиншек Тоне, Дугоњић Рато, Ђаковић Спасоје, Ђилас Милован, Жижич Живко, Жумер Срећко, Затрић Саит, Зоговић Радован, Ивовић Душан, Илић С. Драгољуб, Илић Павле, Имамовић Фадил, Јадрешин Богде, Јаковљевић др Стеван, Јегдић Јован, Јерас Јосип, Јуринчић Нико, Кавич Стане, Капетановић Хајро, Кардељ Пепца, Кериме Муча, Комненић Петар, Котник Бено, Коцбек Едвард, Кризман др Хинко, Крајачић Иван, Кршул Мате, Куленовић Скендер, Лауташ Трајан, Лубеј Франце, Луначек

др Павел, Маглајлић Шефкет, Малинска Веселинка Ђорђева, Манојловић Радмила, Марковски Венко, Мартиновски Никола, Марушич др Драго, Масларић Божидар, Маснић Петар, Миланковић Иван, Миливојевић Јоза, Милошевић Мира, Миљовски Кирил, Митровић Божо, Митровић Митра, Мићуновић Вељко, Млакар Алојзиј, Мојсов Лазар, Момчиловић Љуба, Мугоша Андрија, Нађ Гаврило, Назор Владимир, Наумовски Наум, Несторов др Димитар, Николић Зора, Новак Иван, Ношпал Тоде, Олах Шандор, Орешчанин Богдан, Оровић Саво, Павић Нико, Павловић Косан, Папић Радован, Пејновић Ката, Перовић Пуниша, Петровић Мато, Петровић Никола, Петровић Нинко, Плепелић Стјепан, Пешев Никола Панчев, Полак Бојан, Попивода Крсто, Поповић Душан, Поповић С. Милан, Поповић др Милош, Поповић Радован, Продановић М. Јаша, Радовић Вуко, Радосављевић Добривоје, Ребац Хасан, Реца Зекерија, Ркман Душан, Рус Јосип, Савић Кирило, Саили Драгутин, Салацан дон Анте, Сали Лиси, Сејфула Кемал, Скерлић Велимир, Смиљанић Милан, Сној Франц, Спиров др Борис, Станковић др Синиша, Стојановић Александар, Сулејмани Хивзи, Сулејмановски Нафи, Сучић Флоријан, Темелковски Борко, Тодоровић Радомир, Томић Алекса, Турковић Иван, Ћетковић Јован, Ћишић Хусеин, Ћурчић Живојин, Филиповић Крсто, Фрол Фране, Хамовић Раде, Хафнер Тоне, Херљевић Фрањо, Хоџа Мустафа, Хоџић Џеко, Хрнчевић др Јосип, Џајнкар др Станко, Царевић Милош, Царић др Војин, Целески Лазар, Чиковић Томо, Чолаковић Родољуб, Чубриловић др Бранко, Шентјурц Лидија, Шећерагић Мурад, Шоти Пал, Шукриа Али, Џанкић Хасан.

Отсутни: Беблер др Алеш, Бевк Франце, Бурсаћ Милан, Веслијевски Наум, Грбић Михаило, Ђуричин Миливој, Јуланчић Отон, Ненезић Радојица, Поглајен Франц, Смодлака др Јосип, Чаловска Љиљана.

Претседник: Од 175 посланика гласало је 163. Отсутно је било 11. Претседник не гласа. Према томе, сви су присутни посланици гласали за Устав. (Сви посланици устају и дуго, врло дуго и бурно аплаудирају).

Пошто је Скупштина усвојила текст Устава у целини, то је данашњи дневни ред исцрпен.

Према пословнику, Претседништво ће изгласати текст упутити Савезној скупштини да га и она усвоји, јер се само

у томе случају сматра да је Устав изгласан од Уставотворне скупштине.

Ову седницу закључујем, а следећу заказујем у 20.40 вечерас. На дневном реду биће само једна тачка: решавање о коначном тексту Устава Федеративне Народне Републике Југославије, како га је усвојила Савезна скупштина.

Молим другове посланике да остану у згради, јер ће се и о нацрту Устава који је усвојила Савезна скупштани гласати поименично.

(Седница је закључена у 20,25 часова).

SKUPŠTINA NARODA

Trinaesta redovna sednica

(30 januara 1946)

Početak u 21 čas.

Pretsedavao predsednik **Josip Vidmar**.

Pretsednik: Otvaram trinaesti redovni sastanak Skupštine naroda Ustavotvorne skupštine Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Molim druga sekretara Jozu Milivojevića da pročita zapisnik prošle sednice.

Sekretar Joza Milivojević čita zapisnik dvanaeste redovne sednice od 30 januara 1946 godine.

Pretsednik: Ima li primedaba? (Nema). Pošto primedaba nema, zapisnik se overava.

Dnevni red današnje sednice jeste: rešavanje o predlogu teksta Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije, koji nam je upućen od Savezne skupštine.

Skupština naroda uputila je Saveznoj skupštini tekst izglasanog predloga Ustava. Isto tako je Savezna skupština uputila Skupštini naroda svoj izglasani tekst sa ovim pismom:

SAVEZNA SKUPŠTINA USTAVOTVORNE SKUPŠTINE
FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

Pretsedništvo

Br. 127

30 januara 1946 god.

Beograd

SKUPŠTINI NARODA USTAVOTVORNE SKUPŠTINE FNRJ

Beograd

Savezna skupština Ustavotvorne skupštine Federativne Narodne Republike Jugoslavije na svom XII redovnom sastanku, održanom 30 januara 1946 godine u Beogradu, usvojila je

konačni tekst Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Na osnovu člana 50 Poslovnika Savezne skupštine Ustavotvorne skupštine, dostavlja se Skupštini naroda konačni tekst Ustava onako kako ga je Savezna skupština usvojila s predlogom da ga Skupština naroda usvoji.

**Savezna skupština Ustavotvorne skupštine
Federativne Narodne Republike Jugoslavije**

Sekretar

V. Leković, s. r.

Pretsednik

Vladimir Simić, s. r.

Pretsednik: Na sastanku sa Pretsednikom Savezne skupštine utvrdili smo da je tekst predloga Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije, koji je izglasala Savezna skupština, pošto ga je redigovao zajednički Redakcioni odbor ustavotvornih odbora oba doma, identičan sa tekstom predloga koji je na svom XII sastanku izglasala Skupština naroda.

Pošto smo glasali poimenično, smatram da nije potrebno da se po tom istom identičnom tekstu opet glasa poimenično, te predlažem da glasamo oklamacijom. Prima li Skupština ovaj predlog? (Svi ustaju i dugo i burno aplaudiraju).

Stavljam na glasanje tekst koji je usvojila Savezna skupština. Ko je za ovaj tekst, neka digne ruku. (Svi dižu ruku). Ima li ko protiv? (Nema).

Objavljujem da je predlog Ustava koji je izglasala Savezna skupština primljen jednoglasno i da je Ustav, prema Zakonu o Ustavotvornoj skupštini i prema poslovniku, izglasan i definitivno primljen. (Svi ustaju i burno i dugotrajno aplaudiraju).

Time je dnevni red ovog sastanka iscrpen.

Pre nego što zaključim sednicu, obaveštavam Skupštinu da smo primili od Pretsedništva Ustavotvorne skupštine Federativne Narodne Republike Jugoslavije ovo saopštenje:

»Pretsedništvo Ustavotvorne skupštine Federativne Narodne Republike Jugoslavije, na osnovu člana 8 Poslovnika za zajedničke sednice oba doma Ustavotvorne skupštine, zakazalo je zajedničku sednicu oba doma za četvrtak, 31 o. m. u 16 časova sa dnevnim redom: proglašenje Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije«.

Ovim zaključujem današnju sednicu.

(Sednica je zaključena u 21,05).

ЗАЈЕДНИЧКА СЕДНИЦА САВЕЗНЕ СКУПШТИНЕ И СКУПШТИНЕ НАРОДА

Четврта седница

(31 јануара 1946)

Почетак у 16,30 часова.

Још пре почетка седнице у великој дворани Народне скупштине на окупу су посланици оба дома Уставотворне скупштине. Простор у дворани и на галеријама испуњен је до последњег места. Тачно у 16,30 часова у дворану улази претседник Министарског савета маршал Југославије Јосип Броз Тито и чланови Савезне владе. Улазак претседника Министарског савета маршала Југославије Јосипа Броза Тита и чланова Савезне владе присутни посланици и публика поздрављају стојећи бурним и дуготрајним аплаузом.

Претседавао претседник Већа народа Јосип Видмар.

Претседавајући: Отварам четврту заједничку седницу оба дома Уставотворне скупштине и молим друга секретара Јозу Миливојевића да прочита записник треће седнице.

Секретар Јоза Миливојевић чита записник треће заједничке седнице, оба дома Уставотворне скупштине од 2 децембра 1945 године.

Претседавајући: Има ли примедба на записник? (*Јован Јегдић:* Моје презиме је погрешно прочитано. Треба Јегдић, а не Јенгић). Молим друга секретара да исправи записник у смислу ове примедбе.

Секретар: Добро је написано. Може бити да сам погрешно прочитао.

Претседавајући: Има ли још која примедба? (Нема). Пошто примедба нема, записник се оверава.

Како према пословнику за заједничке седнице дневни ред заједничких седница утврђује сама Уставотворна скупштина на предлог претседавајућег, то треба да одлучимо о дневном реду. Ову заједничку седницу сазвало је Претседништво Уставотворне скупштине, достављајући Скупштини на проглашење Устав Федеративне Народне Републике Југославије, који је примљен у оба дома Уставотворне скупштине. Због тога предлажем за данашњу заједничку седницу следећи дневни ред: проглашење Устава Федеративне Народне Републике Југославије.

Прима ли Скупштина овај дневни ред? (Посланици оба дома аплаузом у знак одобравања усвајају предложени дневни ред).

Пошто је дневни ред примљен, молим секретара Претседништва Уставотворне скупштине да прочита писмо Претседништва, упућено Уставотворној скупштини. Има реч друг Перуничих.

Секретар Претседништва Уставотворне скупштине ФНРЈ Миле Перуничих (чита):

УСТАВОТВОРНОЈ СКУПШТИНИ

Београд

Претседништва оба дома Уставотворне скупштине, Савезне скупштине и Скупштине народа, известила су Претседништво Уставотворне скупштине да су њихови домови на дан 30 јануара, на свом XII састанку, изгласали коначни текст Устава ФНРЈ, израђен на основу нацрта поднетог у име Владе од стране Министра за Конституанту а са изменама и допунама предложеним од уставотворних одбора оба дома и накнадним амандманима које је поднео заменик Министра за Конституанту, као и са редакциским поправкама предложеним од заједничке редакциске комисије оба уставотворна одбора.

На свом XIII састанку, који је одржан такође 30 јануара, Савезна скупштина усвојила је са 326 гласова, без иједног гласа против и без иједног уздржавања, коначни текст Устава који је претходно био усвојен од Скупштине народа, а Скупштина народа усвојила је на свом XIII састанку истога дана са 163 гласа, без иједног гласа против и без.

иједног уздржавања, коначни текст Устава који је претходно био усвојен од Савезне скупштине.

На тај начин, после свестране дебате о нацрту Устава у одборима и на пленумима оба доба, Уставотворна скупштина примила је Устав, основни закон наше Федеративне Народне Републике.

У исто време, док су вођене дебате о нацрту Устава у Уставотворној скупштини, широке народне масе у целој земљи на небројеним састанцима и конференцијама такође су узеле најживљег учешћа у проучавању и дискутовању нацрта Устава. Са тих састанака, у којима је радни народ града и села показао највеће одушевљење за предложени нацрт, дубоко уверен да нацрт Устава у пуној мери представља крунисање великих демократских тековина херојске народне борбе у ослободилачком рату против фашизма и реакције, послати су Скупштини и Министарству за Конституанту многи предлози као прилог за побољшање нацрта. Тако је истовремено са радом Скупштине и сав народ у земљи, па и изван садашњих државних граница, својим одобравањем и живим учешћем у изради Устава, показао у коликој мери овај Устав представља општенародно дело, у коликој мери он одговара животним интересима и истинским демократским напредним тежњама свих наших народа.

Испуњено овим уверењем и извршујући своју дужност према народу и његовом претставништву, Претседништво Уставотворне скупштине има част поднети, у духу закона и пословника, заједничкој седници оба дома Уставотворне скупштине усвојени Устав ради проглашења.

Дано у Београду 31 јануара 1946 године.

**Претседништво Уставотворне скупштине
Федеративне Народне Републике Југославије**

Секретар

Миле Перуничић, с. р.

Претседник

Др Иван Рибар, с. р.

Претседавајући: Сад молим известиоца Уставотворног одбора да прочита први део Устава.

Моша Пијаде прочитао је на српском језику први део Устава од чл. 1 до 44; Звонко Бркић на хрватском од чл. 44 до 76; Маријан Брецељ на словеначком од чл. 77 до 114 и Влада Малески од чл. 115 до 139 на македонском народном језику.

Претседавајући: Прочитан је текст Устава. Реч има народни посланик Сретен Жујовић.

Сретен Жујовић: У име Клуба народних посланика Народног фронта подносим Уставотворној скупштини следећи предлог:

ОДЛУКА
УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ
ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

О ПРОГЛАШЕЊУ
УСТАВА
ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Уставотворна скупштина Федеративне Народне Републике Југославије, као врховни претставник народног суверенитета и израз једнодушне воље свих народа Федеративне Народне Републике Југославије, на заједничкој седници својих демова, Савезне скупштине и Скупштине народа,

о д л у ч у ј е :

да се Устав Федеративне Народне Републике Југославије, усвојен од Савезне скупштине и Скупштине народа, прогласи и објави народима и грађанима Федеративне Народне Републике Југославије.

(Читање предлога одлуке било је пропраћено бурним аплаузом).

Претседавајући: Чули сте предлог који је дао народни посланик Сретен Жујовић. Има ли какав други предлог за проглашење Устава? (Нема). Пошто другог предлога нема, стављам овај предлог на гласање. Ко је за тај предлог, нека дигне руку. (Сви дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Објављујем да је предлог о проглашењу Устава једногласно примљен. (Сви посланици устају и бурно, дуготрајно аплаудирају).

На тај начин Уставотворна скупштина је једногласно прогласила Устав Федеративне Народне Републике Југославије и тиме проглашени Устав ступа на снагу. (У том свечаном тренутку сви народни посланици поново устају са својих места и бурно, дуготрајно аплаудирају. *Узвици:* „Живео први народни Устав!“ — Посланици прилазе једни

другима и, стискајући руке, љубе се, узајамно честитајући проглашење Устава.)

Има реч народни посланик Родољуб Чолаковић.

Родољуб Чолаковић: У име посланика Народног фронта Уставотворне скупштине слободан сам да Уставотворној скупштини поднесем следећи предлог:

„Усвојивши у Савезној скупштини и Скупштини народа и свечано прогласивши на заједничкој седници оба дома Устав Федеративне Народне Републике Југославије, основни закон нове државе, творевине заједничке братске ослободилачке борбе народа Југославије и њихове слободне воље да живе заједно у једној федеративној и на основици истинске демократије изграђеној држави,

УСТАВОТВОРНА СКУПШТИНА

пошто је завршила овај велики задатак, поверен јој од народа као уставотворном телу, решава да сагласно Уставу који предвиђа Народну скупштину Федеративне Народне Републике Југославије, као претставника народног суверенитета и као врховни орган државне власти Федеративне Народне Републике Југославије, а ради извршења крупних законодавних задатака на изграђивању целокупне државне организације, у своме досадашњем саставу продужи рад као Народна скупштина Федеративне Народне Републике Југославије за Уставом предвиђени рок.

Предлагачи у име Клуба народних посланика Народног фронта

Андрија Хебранг, с. р., Фране Фрол, с. р., Ђуро Пуцар, с. р., Миха Маринко, с. р., Бане Андрејевић, с. р., Лазар Колишевски, с. р., Рус Јосип, с. р., Сретен Жујовић, с. р., Митар Бакић, с. р., др Синиша Станковић, с. р., др Обрен Благојевић, с. р., Љубо С. Бабић, с. р.

Претседавајући: Чули сте предлог народног посланика Родољуба Чолаковића и другова о продужењу рада Скупштине као Народне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије. Стављам овај предлог на гласање. Прима ли Скупштина овај предлог? (Прима). Ко је за овај предлог нека дигне руку. (Сви народни посланици дижу руку). Има ли ко против? (Нема). Предлог да Уставотворна скупштина

настави рад као Народна скупштина Федеративне Народне Републике примљен је. (Буран аплауз).

Молим другове народне посланике да саслушају Указ Президијума Народне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије о сазиву Народне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије у I ванредно заседање. Молим друга секретара Перуничиха да прочита тај Указ.

Секретар Миле Перуничих (чита):

УКАЗ

О САЗИВАЊУ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ У I ВАНРЕДНО ЗАСЕДАЊЕ

Пошто је Уставотворна скупштина проглашењем Устава Федеративне Народне Републике Југославије завршила свој рад као Уставотворна скупштина, а на основу Одлуке заједничке седнице оба њена дома продужује рад као Народна скупштина Федеративне Народне Републике Југославије, Президијум Народне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије на основу члана 74, тачке 1, Устава решио је:

да се Народна скупштина Федеративне Народне Републике Југославије сазове у I ванредно заседање, које ће се отворити заједничком седницом Савезног већа и Већа народа на дан 31 јануара 1946 године, у 18,30 часова, са дневним редом: утврђивање дневног реда.

У. Бр. 24
31 јануара 1946 год.
у Београду

Президијум Народне скупштине Федеративне Народне Републике Југославије

Секретар

М. Перуничих, с. р.

Претседник

Др Иван Рибар, с. р.

Претседавајући: Господо народни посланици, другови и другарице, при закључку ове историске седнице желим да укратко подвучем управо историски значај ове данашње седнице. Примили смо и прогласили Устав Федеративне Народне Републике Југославије. Тиме смо положили основ свему нашем будућем државном и друштвеном животу. Али,

ми смо овим Уставом учинили још и више. Ми смо учинили велики допринос идеји демократије. Пошто смо на својој земљи већ у току ослободилачке борбе положили темеље сасвим оригиналне, сасвим наше, југословенске демократије, израдили смо своју народну демократију. Ми смо сем тога учврстили и идеју демократије у овом делу Европе, па смо тиме учврстили и мир у југоисточном делу Европе, у коме Југославија претставља један снажан фактор.

Тако смо ми испунили овим историским актом своју дужност према садашњици. Али ми имамо тешке и свечане дужности и према прошлим данима и према огромним и крвавим жртвама које су наши народи допринели у току овог великог светског рата. Ми морамо да се одужујемо жртвама својих народа и, мислим, могу тврдити да им се заиста и одужујемо. Одужили смо се тим великим жртвама и ослобођењем Југославије и прокламацијом Републике Југославије, и одужили смо им се и данашњом прокламацијом Устава, јер су све те велике тековине, идеје за које су наши народи, за које је наш херојски борац страдао у току четворогодишњег рата. Лепо је казао у току начелне дискусије о овом Уставу један наш друг народни посланик да не бисмо могли нашим погинулим борцима поставити лепши споменик него што је баш овај данас примљени и проглашени Устав. Али ми још имамо дужности према нашим мртвим друговима и према живима. Примили смо и прогласили Устав. Сада је на реду да тај Устав спроведемо у живот. Друго, да ми Устав свим моралним и физичким силама чувамо и да га бранимо од сила реакције и од свих осталих сила која би хтеле да га повреде. Трећи и најважнији наш задатак је да свим моралним и физичким силама у будућем животу исцрпимо све могућности прогреса које нам Устав даје и које обухвата. Ми све те дужности примамо, ми то хоћемо и ми ћемо их и испунити.

На крају, осећам велику част да честитам народима Југославије на Уставу, да честитам Народној скупштини, свима народним посланицима, а из свега срца честитам још међу нама који је својим радом, својом вољом и својим идејама спровео и продубио стваралачку енергију, стваралачку стихију југословенског народа, — не само продубио него и дао правац и дисциплину.

(Претседавајући прилази и честита Претседнику Владе ФНРЈ маршалу Југославије Јосипу Брозџу Титу. Сви на-

родни посланици устају, дуготрајно и бурно аплаудирају. Двораном одјекује сложено: „Живео!“. Настаје веома свечани тренутак: народни посланици и препуне галерије публике поново френетично аплаудирају и приређују одушевљене овације маршалу Титу).

Објављујем да је заседање Уставотворне скупштине закључено. (Бурно одобравање).

(Седница је закључена у 18,10 часова).

PREDLOG ZAKONA

O PRETSEDNIŠTVU USTAVOTVORNE SKUPŠTINE

Član 1

Ustavotvorna skupština bira na zajedničkoj sednici oba doma Pretsedništvo Ustavotvorne skupštine, koje sačinjavaju pretседnik, šest potpretседnika, јednog sekretara i najviše tri-deset članova.

Član 2

Pretsedništvo Ustavotvorne skupštine bira se tajnim glasanjem na osnovu kandidatskih lista većinom glasova prisutnih poslanika, ako sednici prisustvuje većina svih poslanika.

Član 3

Pretsedništvo vrši u ime Ustavotvorne skupštine sledeće izvršne funkcije:

1) Pretstavlja u zemlji i prema inostranstvu narodni i državni suverenitet Federativne Narodne Republike Jugoslavije;

2) Saziva i zaključuje zasedanja Ustavotvorne skupštine saglasno čl. 24 Zakona o Ustavotvornoj skupštini;

3) Raspušta Ustavotvornu skupštinu u slučaju nesaglasnosti domova i raspisuje nove izbore za Ustavotvornu skupštinu;

4) Daje obavezna tumačenja saveznih zakona;

5) Vršі pravo amnestije i pomilovanja po zakonski predviđenom postupku;

6) Dodeljuje odlikovanja i počasna zvanja na predlog pretседnika Savezne vlade;

7) Postavlja i opoziva ambasadore, poslanike i opunomoćene poslanike u stranim državama na predlog Savezne vlade;

8) Prima akreditivna i opozivna pisma opunomoćenih pretstavnika stranih država;

9) Postavlja i razrešava na predlog predsednika Savezne vlade pojedine ministre u vremenu između dva zasjedanja Ustavotvorne skupštine;

10) Određuje zamenike ministrima na predlog predsednika Savezne vlade;

11) Ustanovljava komitete u okviru Vlade i imenuje njihove rukovodioce na predlog Savezne vlade;

12) Potpisuje i objavljuje Ustav posle njegovog proglašenja na zajedničkoj sednici Ustavotvorne skupštine i objavljuje zakone koje donosi Ustavotvorna skupština, sa potpisima predsednika i sekretara.

Član 4

Predsedništvo Ustavotvorne skupštine odgovara za svoj rad Ustavotvornoj skupštini.

Član 5

Predsedništvo može pojedine poslove iz svoje nadležnosti preneti na pojedine odbore Predsedništva, sastavljene od članova Predsedništva.

Član 6

Kad se Ustavotvorna skupština u smislu čl. 26 Zakona o Ustavotvornoj skupštini pretvori u redovnu Narodnu skupštinu, Predsedništvo Ustavotvorne skupštine istovremeno se pretvara u Predsedništvo redovne Narodne skupštine.

Član 7

Ukidaju se odredbe Zakona o Ustavotvornoj skupštini od 21 avgusta 1945 godine koje su u suprotnosti sa ovim zakonom.

Član 8

Ovaj zakon stupa na snagu kad se objavi u »Službenom listu Federativne Narodne Republike Jugoslavije«.

ПРЕДЛОГ ЗАКОНА

О ПОСЛОВАЊУ НА ЗАЈЕДНИЧКИМ СЕДНИЦАМА ОБА ДОМА УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ

Члан 1

Заједничке седнице оба дома Уставотворне скупштине састављају сви посланици Савезне скупштине и Скупштине народа.

Члан 2

Уставотворна скупштина заседа у заједничкој седници оба дома ради избора Претседништва Уставотворне скупштине, ради избора владе, ради проглашења Устава и онда када то одлуче оба дома.

Члан 3

Претседништво Уставотворне скупштине се састоји од председника, шест потпредседника, два секретара и највише тридесет чланова.

Претседништво Уставотворне скупштине се бира тајним гласањем по листама већином гласова присутних посланика, ако седници присуствује већина свих посланика. Кандидатске листе могу поднети најмање 30 посланика.

Члан 4

Уставотворна скупштина у заједничкој седници бира мандатора коме поверава састав владе, а мандатор подноси састав владе на одобрење Скупштине. Указ о наименовању владе доноси Претседништво Уставотворне скупштине.

Члан 5

Заједничким седницама председавају наизменично претседници домова. У случају спречености претседника дома, замениће га један од потпредседника истог дома.

Претседник руководи седницом и стара се о томе да се одредбе пословника тачно извршују и да се за време седнице одржава ред.

Претседник не учествује у претресу ни у гласању.

Члан 6

Дужност секретара заједничких седница врше секретари домова. Њихова је дужност да врше прозивку посланика, да воде белешке по одлукама заједничке седнице, начину и резултату гласања и о реду говорника, и да састављају записник заједничке седнице.

Члан 7

Заједничке седнице оба дома су јавне. Оне могу бити претворене у тајне, када на захтев Претседника владе или 30 посланика скупштина то одлучи.

Члан 8

Заједничку седницу оба дома заказује писменим путем претседник Претседништва Уставотворне скупштине. Позив ће се обзнанити нарочитом објавом у згради сваког дома.

Дневни ред за заједничку седницу утврђује сама Уставотворна скупштина на предлог председавајућег без претреса. После утврђивања дневног реда Уставотворна скупштина може одмах прећи на дневни ред. Ако то не учини, дневни ред ће се обзнанити на начин предвиђен у претходном ставу.

Члан 9

У записник се бележи:

- 1) саопштења претседника;
- 2) предмети о којима је заједничка седница решавала и донета решења по њима са начином гласања и бројем гласова за поједине предлоге;
- 3) предмети за које у заједничкој седници буде решено да се унесу у записник. Говори посланика не бележе се у записник, али се означају имена говорника и најкраће бележе њихови предлози, ако су их ставили.

Члан 10

У почетку сваке седнице чита се записник претходне седнице. Сваки посланик има право да учини примедбу на за-

писник. Ако секретар изјави да не прима учињену примедбу и да остаје при својој редакцији, Уставотворна скупштина решава о томе без претреса. У случају да Скупштина нађе да је примедба основана, секретар је дужан да према њој исправи записник. Коначно усвојен записник потписује председник и секретар који га је водио.

Записници ће се штампати у „Службеном листу ФНРЈ“.

Члан 11

Пре прелаза на дневни ред председник чини Уставотворној скупштини саопштења која се ње тичу. После тога посланици могу упућивати кратка питања председнику.

Затим се прелази на дневни ред.

Члан 12

На заједничкој седници оба дома имају право да говоре само посланици и министри.

Сваки посланик има право да говори на језику народа коме припада.

Нико не може говорити пре него што буде тражио и добио реч од председника.

Председник даје реч по реду пријаве, изузимајући слушајеве када је пословником друкчије предвиђено.

Посланику који жели да говори о каквој повреди Пословника, или дневног реда даје се реч чим је затражио. Његов говор може трајати највише пет минута и о том случају не може говорити ниједан други посланик. Ако и после објашњења председника говорник остаје при томе да су пословник или дневни ред повређени, председник одмах позива Уставотворну скупштину да без претреса реши то питање.

Члан 13

Пријаве за реч чине се чим се претрес отвори. Сваки посланик који се јави за реч дужан је да изјави да ли ће говорити у име групе посланика или у име своје лично.

Говорник може говорити само о питању које је на дневном реду. Осим председника нико други не може прекинути говорника нити га опомињати на ред.

О једном предмету могу посланици говорити само једанпут. Посланику који тражи реч да исправи навод који је по-

грешно изложен те дао повода неспоразуму, или ради личног објашњења, даће се реч одмах по завршеном говору који је дао за то повода, али не може дуже говорити од пет минута.

Министар о чијим се предметима расправља може говорити више пута.

Члан 14

О сваком питању које је предмет решавања на заједничкој седници глас се само у целини.

Члан 15

Заједничке седнице закључује председавајући. Ако је дневни ред исцрпен председавајући може закључити седницу само са пристанком Уставотворне скупштине. Пре закључења седнице Уставотворна скупштина може утврдити дневни ред за идућу седницу.

Члан 16

Гласање је јавно или тајно.

Јавно се гласа дизањем руку или поименце. Гласање дизањем руку бива у свим случајевима у којима није Пословником одређен други начин гласања. Дизањем руку глас се на овај начин: претседник позива да дигну руку сви они који гласају против предлога.

Поименце се гласа усмено. Гласање поименце врши се кад гласање дизањем руку не даје позитиван резултат и при вршењу избора, ако Скупштина реши да се они врше јавно. При гласању поименце један од секретара прозива све посланике поименце, а ови ће гласати одзивом „за“ или „против“. По свршеној прозивци свих посланика прозиваће се још једном они посланици који се први пут нису одазвали.

Тајно гласање врши се листићима једнаке величине, једне боје и једног облика, који се стављају у једнообразну коверту нарочито за то спремљену. Посланици пуштаће један за другим по прозивци листиће у сандучић који ће стајати на столу претседника. Гласове ће бројати три посланика коцком одређена.

Гласати се може само лично.

Члан 17

Уставотворна скупштина може пуноважно решавати на заједничкој седници ако је присутно више од половине укупног броја посланика оба дома узета заједно.

За пуноважан закључак потребна је већина гласова присутних посланика.

Када при вршењу избора два или више лица добију једнак број гласова, вршиће се нов избор. Ако и тада буде једнак број гласова онда ће одлучити међу кандидатима коцка.

Члан 18

Уставотворна скупштина на заједничкој седници проглашује Устав акламацијом после изгласавања Устава у Савезној скупштини и Скупштини народа.

Објављивање Устава врши се на дан његовог проглашења и то на српском, хрватском, словеначком и македонском језику.

Указ о проглашењу Устава потписује Претседништво Уставотворне скупштине.

Члан 19

Ред на седницама одржава председавајући.

Члан 20

Дисциплинске казне којима се могу казнити посланици су ове:

- 1) опомена на ред;
- 2) записана опомена на ред;
- 3) одузимање речи;
- 4) привремено искључење са седнице.

Искључење може бити само са једне седнице.

Прве три казне изриче сам председавајући, а последњу Уставотворна скупштина без претреса на предлог председавајућег или 20 чланова Уставотворне скупштине.

Члан 21

Опоменом на ред казниће се посланик који својим говором или својим понашањем у заједничкој седници нарушава ред и прописе пословника. Записаном опоменом на ред, која ће се забележити у записник седнице, казниће се сваки посланик који је у истој седници већ раније опоменут на ред.

Одузимањем речи казниће се посланик који би у свом говору или повредио ред, а већ раније на истој седници био кажњен записаном опоменом, или није хтео два пута послушати председавајућег.

Казном искључења кажњава се посланик који лично вређа и клевета посланика Уставотворне скупштине или се понаша непристојно према Уставотворној скупштини, или неће да послуша опомене претседника, као и онај који прави неред или спречава рад у седници.

Посланик који је кажњен казном искључења дужан је да се одмах уклони из дворане у којој заседа Уставотворна скупштина. У случају противљења претседавајући ће прекинути седницу и наредити да се кажњени посланик силом уклони.

Посланик против кога се предлаже искључење има право да говори у своју одбрану, али највише пет минута. Ако је више посланика једновременно предложено за искључење, има право да говори само један у име свих, али његов говор може трајати највише десет минута.

Члан 22

Без одобрења претседника никаква се оружана сила не може поставити у дворани где заседа Скупштина у заједничкој седници.

Стенографске белешке

Члан 23

О заједничким седницама оба дома стенографске белешке води наизменично стенографско особље сваког од дома. Стенографске белешке подносе се на увиђај сваком говорнику. Он може чинити измене које се тичу редакције, не уносећи нове мисли и разлоге, нити изостављајући изражене мисли и разлоге. Претседник води рачуна да говорници не чине исправке ван обележених граница.

Чување записника и осталих списа

Члан 24

Записници, стенографске белешке и други списи са заједничких седница чуваће се у архиви Претседништва Уставотворне скупштине.

Закључне одредбе

Члан 25

Пословник се може мењати резолуцијом Уставотворне скупштине у заједничкој седници оба дома.

Члан 26

Овај пословник ступа на снагу чим га Уставотворна скупштина на заједничкој седници усвоји.

НАЦРТ ПОСЛОВНИКА

САВЕЗНЕ СКУПШТИНЕ УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ

Састанак посланика и оверавање уверења о њиховом избору

Члан 1

На првом састанку Савезне скупштине председава по годинама најстарији присутни посланик.

Дужност привремених секретара врше три посланика које Скупштина изабере.

Пошто присутни посланици предаду привременом претседнику уверења издата од изборних комисија, Скупштина бира верификациони одбор од 20 чланова. Ако се скупштинске групе нису сагласиле на једну заједничку листу, избор се врши тајним гласањем по листама и по начелу сразмерног претставништва. Кандидатску листу може поднети најмање 10 посланика.

После овог избора састанак Скупштине се закључује.

Члан 2

Верификациони одбор испитује посланичка уверења, сва изборна акта и све жалбе против избора, и подноси извештај Скупштини. Отштампани извештај верификационог одбора доставиће се свима посланицима.

Пошто је извештај достављен посланицима, претседник верификационог одбора сазива седницу Скупштине, на којој се одмах приступа претресу извештаја верификационог од-

бора. Седница се не може одржати пре него што протекне 24 часа од достављања извештаја посланицима.

До избора председника Скупштине њеним седницама руководи претседник верификационог одбора.

Сваки посланик, док му избор не би био поништен, има право присуствовати и решавати у седницама Скупштине, али не може гласати о свом сопственом избору, ако се о њему посебице гласа.

Скупштина може оснажити или поништити избор посланика или одложити одлуку и наредити да се изврше потребни извиђаји.

Члан 3

Ако се поништи мандат једног посланика због недостатка услова за уживање бирачког права, позваће се за посланика његов заменик.

У случају поништења мандата због неправилности изборне радње, услед чега се сматра да кандидат није ни изабран за посланика, позваће се на његово место онај средњи кандидат са исте кандидатске листе који је на изборима добио после њега највише гласова, а ако није било другог средњег кандидата на истој листи онда онај кандидат који је на изборима добио највише гласова на истој окружној листи. Но ако су утврђене неправилности изборне радње у погледу свих кандидата једног изборног среза, Скупштина може, поништавајући мандат, наредити нове изборе у томе срезу.

Члан 4

По завршеном претресу извештаја верификационог одбора, посланици чији су избори потврђени полажу пред Скупштином и потписују заклетву која гласи:

„Ја, име и презиме, заклињем се својом чашћу и чашћу свога народа да ћу као народни посланик у раду Уставотворне скупштине верно заступати свој народ и да ћу неуморно чувати и бранити тековине народне борбе, демократска права и слободу народа“.

Посланици не могу вршити своју дужност док не положе заклетву.

Они посланици који су изабрани у више срезова морају најкасније од три дана да јаве Претседништву који од мандата задржавају да би се могли одмах позвати њихови заменици.

Претседник и секретаријат

Члан 5

Скупштина бира претседника, два потпретседника и три секретара.

Најпре се бира претседник, затим потпретседник и најзад секретари. Кандидате може предлагати најмање 10 посланика. Избор потпретседника и секретара врши се по листама и по начелу сразмерног претставништва.

Члан 6

Претседник претставља Скупштину, руководи и одржава ред на њеним седницама, председава заједничким седницама оба дома Уставотворне скупштине наизменично с претседником Скупштине народа, стара се о уредном и брзом отправљању послова и канцеларијама Скупштине. Он се нарочито стара да рад у одборима не застаје и да се не прекида. Претседник поставља све канцелариско особље, доноси одлуке о њиховим службеним односима и врши дисциплинску власт над свима службеницима Скупштине.

У случају спречености претседника замењује га један од потпретседника.

Члан 7

Дужност је секретара: да врше прозивку посланика, да састављају записнике седница, да читају предлоге и друга акта у Скупштини, и да се старају о вођењу бележака о одлукама Скупштине, начину и резултату гласања и о реду говорника.

Један од секретара, кога одреди претседник, водиће непосредан надзор над вршењем целокупног канцелариског рада.

У случају да су сви секретари спречени у вршењу дужности, замениће их привремено посланици које одреди претседник.

Одбори

Члан 8

За проучавање и припремање нацрта Устава, законских предлога и предлога о другим питањима Скупштина бира одборе. Одбори су стални или нарочити. Стални су: 1) Уста-

вотворни одбор; 2) Одбор за привредни план и финансије, 3) Мандатни и имунитетски одбор; 4) Административни одбор; и 5) Одбор за молбе и жалбе.

Нарочити одбори бирају се за проучавање оних законских предлога или других предмета за које би Скупштина нашла да их треба упутити у нарочити одбор. Нарочити одбори трају док не сврше поверени им посао. Стални одбори трају све до распуштања Уставотворне скупштине.

Скупштина може одредити и посебне истражне и анкетне одборе за поједина питања.

Скупштина бира такође 10 чланова који улазе у Координациони одбор Уставотворне скупштине (чл. 23. Закона о Уставотворној скупштини). Они могу бити сви узети између чланова Уставотворног одбора.

Члан 9

Одбори се бирају по листама и по начелу сразмерног претставништва. Кандидатску листу може поднети најмање 10 посланика.

Члан 10

Уставотворни одбор се састоји од 31 члана, Одбор за привредни план и финансије од 15 чланова, а остали одбори састављени су од по 7 чланова. Нарочити одбори имају онолико чланова колико скупштина одреди у сваком посебном случају.

Члан 11

Сваки ће одбор изабрати себи председника, потпредседника и секретара.

Председника одбора у случају спречености замениће потпредседник, а ако је и он спречен по годинама најстарији одборник.

Позиви за седнице одбора објављују се на месту нарочито за то одређеном у згради где се одржавају скупштинске седнице, а морају се доставити лично сваком члану одбора ако при закључењу последње седнице није био утврђен дан и час наредне седнице одбора.

Скупштина ће одредити рок до кога одбор треба да поднесе извештај. Ако одбор то не учини у одређеном року или

му Скупштина не продужи рок, Скупштина може изабрати нов одбор.

Одбор може решавати ако је присутно више од половине његових чланова. Пуноважни закључци доносе се већином гласова присутних чланова.

Одбори ће водити записник о свом раду, у који се бележе имена присутних чланова, њихови предлози и одлуке одбора.

На место чланова одбора спречених да учествују у седницама, могу учествовати у раду одбора њихови заменици из исте посланичке групе. О томе група мора писмено обавестити председника одбора.

Члан 12

Сваки члан одбора може подносити предлоге о појединим члановима предлога Устава и законских предлога који се претресају. О сваком таквом предлогу одбор је дужан доносити решење.

Члан 13

Одбори могу радити и за време кад Скупштина није на окупу, али само по нарочитом решењу Скупштине.

Члан 14

Пошто предмет у одбору буде завршен, одбор ће одредити свога известиоца, који ће у Скупштини прочитати и бранити извештај и предлог одбора.

Ако се одбор подели на већину и мањину, и једна и друга страна има свог засебног известиоца. Свако одвојено мишљење предаће се писмено одбору, који ће га упоредо са извештајем већине изнети пред Скупштину. Члан одбора који је одвојио мишљење може бранити своје мишљење на седници Скупштине.

Члан 15

Ради припремања и лакшег извршења свога задатка одбори могу образовати у својој средини пододборе. Чланови одбора бирају пододборе по истим начелима по којима се врши избор одбора.

Пододбори не могу доносити никакве одлуке у име целог одбора.

Члан 16

Кад Уставотворни одбор прими све поднете предлоге Устава, одлучиће који ће од њих узети као основу за свој рад. Он може решити да сам одбор изради нов уставни нацрт.

Члан 17

Уставотворни одбор претреса предлог Устава најпре у начелу а затим у појединостима. По свршеном претресу одбор упућује Скупштини свој извештај са коначним предлогом Устава.

У току свога рада Уставотворни одбор стајаће преко свог председника у сталном додиру са Уставотворним одбором Скупштине народа ради међусобног обавештавања и усклађивања рада оба одбора.

Члан 18

Седницама свих одбора може присуствовати сваки посланик. На седницама Уставотворног одбора могу присуствовати и претставници домаће дневне штампе по одобрењу председника.

Осим чланова одбора само чланови Владе и владини повереници имају право говора у одборским седницама.

На седници одбора обавезно је присуство министра о чијем се законском предлогу претреса.

Члан 19

Сви чланови одбора дужни су за време док одбор ради бити стално у месту где Скупштина заседа и вршити савесно своју дужност члана одбора. Чланове одбора, који неоправдано изостају са одборских седница може одбор на предлог било ког члана доставити Скупштини ради доношења одлуке о њиховом смењивању.

Члан 20

Одбори могу општити непосредно са министрима преко својих председника.

Члан 21

Претставници постојећих посланичких клубова, који броје најмање пет посланика, образују одбор претставника група. Мање групе могу се споразумети и одредити заједнички једног претставника. Сваки члан одбора мора имати

свог заменика. Седницама одбора наизменично председавају претставници појединих група.

Одбор претставника група решава о свима питањима која се тичу скупштинског рада у циљу споразума ради убрзања рада и скраћивања поступка код претреса и гласања.

Претседник Скупштине, односно један од потпретседника који је за то одређен, и претседник Владе, односно један од потпретседника, могу присуствовати седницама Одбора претставника група.

Одбор претставника група доноси своје одлуке једногласно. Одлуке се саопштавају Скупштини која их без претреса прима или одбацује.

Ако одбор по неком питању не постигне сагласност, примењују се у том случају одредбе пословника.

Седнице Скупштине

Члан 22

Седнице Скупштине отвара претседник или у случају његове спречености један од потпретседника. Он руководи претресом, стара се да се одредбе пословника тачно извршују и да одржава ред.

Претседавајући не учествује у претресу нити у гласању. У случају подједнаке поделе гласова одлучиће глас претседавајућег.

Члан 23

Седнице Скупштине су јавне. Оне могу бити претворене у тајне када на захтев претседавајућег, Владе или 20 посланика, Скупштина то одлучи. О овом предлогу гласа се без претреса.

Предмети за које је изгласана тајност претресаће се, ако друкчије није решено, тајно и у одборима. Објављивање владиних изјава или предлога даних у тајним седницама може бити само са пристанком Владе.

Члан 24

Осим јавних и тајних седница, Скупштина се може скупљати и у конференције на предлог претседника Скупштине, претседника Владе или 20 посланика. На конференцији могу бити присутни само посланици и министри. Конференције не могу доносити обавезне одлуке.

Члан 25

Дневни ред за сваку седницу утврђује сама Скупштина на предлог председавајућег или кога посланика без претреса. На крају седнице утврђује се дневни ред за сваку идућу седницу. Дневни ред ће се објавити нарочитом објавом на одређеном месту у скупштинској згради.

Ако се дневни ред одређен за једну седницу није могао свршити на тој седници због недовољног броја присутних посланика, председавајући ће објавити да као дневни ред за идућу седницу вреди исти онај који је остао несвршен уз додатак оних предмета које по самом пословнику треба ставити и за које је Скупштина већ раније решила да се тога дана ставе на дневни ред.

Члан 26

Групе које имају организовани и председнику Скупштине пријављен клуб, могу после завршене дискусије а пре гласања у целини о неком предлогу или предмету на дневном реду, дати преко једног свог претставника кратку изјаву о предмету. Та изјава мора бити писмена и не може трајати дуже од пет минута.

Члан 27

Записник седнице воде секретари редом, како то буде одредио председавајући.

У записник се бележе: 1) саопштења председавајућег и Владе; 2) предмети о којима је Скупштина решавала и решења која су по њима донета, са начином гласања и бројем гласова „за“ и „против“ код применичног гласања; 3) предмети за које Скупштина реши да се унесу у записник. Говори посланика не бележе се у записник, али се означају имена говорника „за“ и „против“.

Члан 28

На почетку сваке седнице чита се записник претходне седнице. Сваки посланик има право да учини примедбу на записник. Ако секретар изјави да не прима учињену примедбу и да остаје при својој редакцији, Скупштина решава о томе без претреса. У случају да Скупштина нађе да је примедба основана, секретар је дужан да према њој исправи за-

писник. Коначно усвојени записник потписује председавајући и секретар који га је водио.

Записници ће се штампати у „Службеном листу“.

Члан 29

Пре прелаза на дневни ред председавајући и Влада чине Скупштину саопштења која се ње тичу. После тога посланици могу упућивати кратка питања председнику Скупштине, председнику Владе или појединим министрима, сагласно чл. 53 овог пословника.

Затим се прелази на дневни ред.

Саопштења од стране Владе могу се чинити у свако време седнице.

Члан 30

На седници Скупштине имају право да говоре само посланици и министри.

Скупштина ће по потреби саслушати овлашћеног министарског повереника за кога министар затражи да буде саслушан.

Сваки посланик има право да говори на језику народа коме припада.

Нико не може говорити пре него што буде тражио и добио реч од председника.

Председник даје реч по реду пријаве, изузимајући случајеве када је пословником друкчије предвиђено. Министрима ће дати реч кад год је затраже. Одборски известиоци могу говорити више пута и преко реда, ако то захтева потреба претреса.

Сваки пријављени говорник има право да свој ред уступи другом пријављеном говорнику.

Посланнику који жели да говори о каквој повреди пословника или дневног реда, даје се реч чим је затражи. Његов говор може трајати највише пет минута и о том случају не може говорити ниједан други посланик. Ако и после председниковог објашњења говорник остаје при томе да су пословник или дневни ред повређени, председник одмах позива Скупштину да без претреса реши то питање.

Члан 31

Пријаве за реч чине се чим се претрес отвори. Сваки посланик који се јавља за реч дужан је да изјави да ли ће

говорити за или против предлога, као и да ли ће говорити у име групе или у име своје лично. Кад претрес почне, претседник ће дати прво реч првом пријављеном говорнику „за“, а потом једном пријављеном говорнику „против“, ако га има, и тако редом.

Говорник може говорити само о питању које је на дневном реду. Осим претседника нико други не може прекинути говорника нити га споменути на ред.

Члан 32

Осим министара и одборских извештача, о једном предмету не може нико говорити више од једанпут, осим ако му то Скупштина нарочито допусти. Претрес у начелу и претрес у појединостима сматрају се као предмети за себе.

Ако посланик тражи реч да исправи свој навод који је погрешно изложен те дао повода неспоразуму, или ради личног објашњења, онда ће му се дати реч одмах по завршеном говору који је дао повод за то, али не може дуже говорити од пет минута.

Члан 33

У начелном претресу, говори посланика који говоре у име групе могу трајати најдуже сат и по, а говори осталих посланика најдуже један сат. У појединачном претресу говори посланика који говоре у име групе могу трајати најдуже пола сата, а говори осталих посланика најдуже четврт сата.

У име групе може говорити само један посланик, осим ако се Одбор претставника група за претрес појединих предмета није дружије сагласио.

Члан 34

У начелном претресу, пошто буду говорили сви посланици у име групе, Скупштина може решити колико ће се времена оставити за говоре других посланика.

У посебном претресу, чим о појединим главама буду завршени говори говорника у име групе, Скупштина може на предлог 30 посланика решити да се претрес закључи. Овакав закључак не може бити донет у посебном претресу Устава.

Ова ограничења не могу се применити при претресу Устава.

Члан 35

Одбор претставника група може решавати споразумно колико ће дана трајати претрес у начелу и у појединостима и колико ће говорника дати која група по законским предлозима који су стављени на дневни ред.

Он може да за поједине законске предлоге усвоји краћи поступак у коме би пре гласања давали само кратке изјаве по један претставник сваке групе.

Члан 36

Седнице закључује председавајући. Ако дневни ред није исцрпен закључиће седницу само са пристанком Скупштине, објављујући дневни ред наредне седнице, који је Скупштина претходно утврдила. Нову седницу председник може заказати и писменим путем.

Подношење и претрес нацрта Устава, законских предлога и резолуција

Члан 37

Нацрте Устава могу Скупштини поднети: Влада и поједини посланици чији предлог писмено помогне најмање 20 чланова Скупштине.

Нацрти Устава се подносе најдаље у року од 10 дана од дана избора Уставотворног одбора.

Поднете нацрте Устава председник ће упутити Уставотворном одбору и у исто време наредити да се они одмах отштампају и разделе свима посланицима. Уставотворни одбор почиње рад одмах после свог избора са оним нацртима Устава који тада буду поднети, осим ако једна или више група по 10 посланика не изјаве председнику да ће о предвиђеном року поднети свој нацрт Устава.

Нацрте Устава које подносе посланици председник ће одмах преко Претседништва Уставотворне скупштине доставити Скупштини народа на решавање. Нацрт Устава који подноси Влада поднеће се Претседништву Уставотворне скупштине које ће га доставити Савезној скупштини и Скупштини народа.

Члан 38

Сваки посланик има право подносити предлоге за измену и допуну (амандмане) појединих већ усвојених чланова на-

црта Устава све до свршетка појединачне дебате у Уставотворном одбору.

Члан 39

Уставотворни одбори Савезне скупштине и Скупштине народа могу се споразумети који ће нацрт Устава узети као основу за свој рад.

Члан 40

Законске предлоге може подносити Скупштини Влада и сваки посланик. Сваки посланик може подносити законске предлоге на језику народа коме припада.

Уштиме Владе законске предлоге могу подносити само министри.

Скупштина ће узети у претрес и нацрте Устава и законске предлоге које је усвојила Скупштина народа и њој доставила на решавање.

Законски предлози предаће се написмено претседнику Скупштине. Предлог посланика мора такође бити састављен у облику у којем се доноси закон.

Претседник ће наредити да се законски предлози благовремено умноже и раздаду посланицима.

Законске предлоге које подносе посланици претседник ће одмах преко Претседништва Уставотворне скупштине доставити Скупштини народа на решавање. Законске предлоге које подноси Влада доставиће Претседништво Уставотворне скупштине Савезној скупштини и Скупштини народа.

Члан 41

Уставотворни одбори Савезне скупштине и Скупштине народа могу и у току начелне и појединачне дебате, на иницијативу једног од њих, одржавати заједничке састанке ради саглашавања о техничкој редакцији појединих глава и чланова Устава и законских предлога.

Члан 42

Претседник је дужан извести Скупштину на првој наредној седници о примљеним предлозима Устава и законским предлозима.

Скупштина ће најпре одлучити по питању хитности за законске предлоге, ако је ова затражена писмено а затим о томе да ли ће законски предлог упутиати сталном или народ

читом одбору. У овом последњем случају одмах се савлађа на дневни ред исте седнице избор таквог одбора, пушт брзи

Члан 43

Кад је тражена хитност за законски предлог, Скупштина решава о томе захтеву без претреса уз претходно саслушање Владе, ако захтев потиче од посланика. Захтев за хитност мора се поднети писмено, а један од предлагана га може образложити усмено.

Ако је захтев за хитност примљен, Скупштина ће предлог одмах упутити надлежном одбору, који га пре свих других предмета узима у разматрање. Одбору ће, Скупштина одредити рок у коме мора бити готов са својим извештајем. Ако одбор не заврши рад у одређеном року, а Скупштина му не продужи рок, Скупштина може узети предлог у претрес и без извештаја одбора или изабрати нов одбор.

Члан 44

Чим извештај одбора буде готов, председник ће наредити да се извештај заједно са одборским предлогом достави и раздла посланицима.

Скупштина ће утврдити дан у који ће се одборити претрес. Претрес Устава може се отворити тек пошто председник пет дана откако је раздан штампани одборски извештај.

По свршеном начелном прересу приступа се првом гласању: прима ли се предлог у нивоу или не прима. Гласање се врши дизањем руку.

Кад се предлог у начелу прихвати, прелази се на претресање појединих одељака (глава) Устава и закона. Гласање се врши по члановима. Кад се претрес у појединостима сврши, приступа се другом и коначном гласању о предлогу у целини.

Скупштина може, пре него што приступи коначном гласању упутити предлог одбору ради прегледа и поправке, редакције као и ради довођења у сагласност његових измена и допуњених одредаба.

Овако исправљени предлог умножиће се и раздати посланицима пре гласања о предлогу у целини.

Скупштина може одлучити да се за претрес законског предлога који је оглашен за хитан примењу краћи поступак. Одлука се доноси већином гласова по саслушању једног од говорника „да“ и једног „против“. Краћи поступак не може се применити за претрес Устава и других неопозивних закона.

О законским предлозима по којима се Одбор претставника група сложио за краћи поступак (чл. 35 ст. 2) или је то Скупштина одлучила, решава се гласањем једанпут у целини.

Члан 45

Посланици могу своје предлоге за измену и допуну појединих чланова предлога Устава и законских предлога (амандмане) упућивати само Одбору. О свим амандманима које Одбор не би сасвим усвојио, гласа се после гласања о предлогу Одбора, ако би овај био одбачен. Ако Одбор усвоји амандман потпуно, тим се амандманом замењује одговарајући члан у предлогу. Све до самог гласања амандман се може повући.

У току појединачног претреса у Скупштини, амандмане могу предлагати само Влада и Одбор.

Члан 46

Предлог да се решење о поједином члану одгоди, док се не реше други чланови, или да се врати одбору, као и друга претходна питања могу се стављати док се односни члан не стави на гласање. О тим предлозима се гласа без претреса.

Члан 47

Ако је приликом гласања један члан био подељен на више тачака, онда се, пошто се о свим тачкама буде гласало, посебно гласа о целом члану укупно и он се ставља на гласање са свим усвојеним тачкама.

Члан 48

Ако је одбор нашао да законски предлог посланика треба у начелу одбацили, онда Скупштина решава о том предлогу без претреса по саслушању одборског известиоца и првопотписаног предлагача.

Члан 49

Кад буџет или привредни план изађу из Одбора за план и финансије, они се морају ставити одмах на прво место дневног реда. Првенство имају само предлози и интерпелације који су оглашени за хитне.

Пошто предлози закона о државном буџету и финансиског закона буду примљени у начелу, претрес се врши у појединостима по разделима, а гласање по партијама.

Ако се Одбор претставника група не би друкчије споразумео, претрес и коначно примање предлога закона о државном буџету и финансиског закона морају бити завршени најкасније за месец дана.

Члан 50

Нацрт Устава и законски предлози, које је Савезна скупштина усвојила, шаљу се на решавање Скупштини народа. Ако Скупштина народа учини какве измене или допуне у предлогу, овај се враћа Савезној скупштини на решавање. Кад Савезна скупштина усвоји измене и допуне учињене од Скупштине народа, или ако Скупштина народа усвоји у целини предлог који је већ била усвојила Савезна скупштина и обратно, сматра се да је Уставотворна скупштина предлог примила. У случају да се оба дома не сагласе о пријему једног предлога било у целини или у појединостима, ствар се упућује на решење Координационом одбору Уставотворне скупштине састављеном од једнаког броја чланова оба дома.

Ако се у Координационом одбору не постигне сагласност или један од домова одбије решење предложено од Координационог одбора, цео предмет се поново претреса у оба дома. У случају да се ни овог пута не постигне сагласност, Уставотворна скупштина ће се распустити. Због несатгласности домова по питању некога законског предлога Уставотворна скупштина се неће распустити док не донесе Устав.

Члан 51

Устав и закони донети од оба дома Уставотворне скупштине проглашују се на заједничкој седници оба дома без претреса, акламацијом, гласањем за текст указа о проглашењу Устава.

Проглашени Устав и закони објављују се на српском, хрватском, словеначком и македонском језику.

Указ о проглашењу Устава потписује Претседништво Уставотворне скупштине, а указе о проглашењу закона потписују претседник и секретар Претседништва Уставотворне скупштине.

Члан 52. Предлоге резолуције могу подносити Влада и посланици.

Овакав предлог упућује се нарочитом одбору, ако Скупштина не третира државну. О резолуцијама се води само један претрес о њима се решава као о једној целини.

Питања и интерпелације

Члан 53

Посланици имају право постављати кратка питања председнику Скупштине, председнику Владе и министрима. Питања поднета председнику Скупштине предају се Председништву дан пре седнице а председник је дужан на питање усмено одговорити. На наредној седници питања министрима упућују се преко председника Министри на питања одговарају писмено али усмено на седници пре предава на дневни ред и према томе да ли питач тражи усмен одговор или не. Министри морају усмено одговорити најдаље за три дана, а писмени одговор морају дати најдаље у року од пет дана. Ако је потребно прикупљање података, министар може тражити и дужи рок који му је потребан али не дужи од 30 дана да би на питање могао одговорити.

После одговора министра може говорити само још питач, ради каквог обавештења и да укратко изјави да ли је задовољан или не. Рад по кратким питањима не сме трајати више од једног сата пре прелаза на дневни ред.

Члан 54. Сваки посланик има право управљати министрима интерпелације. Интерпелације се подnose писмено преко председника Скупштине, који их саслушава односно министру, а Скупштину извештава о њима на првој наредној седници. На тој седници се одмах одређује и дан за њихов претрес, ако министар није затражио одређени рок за прикупљање података. После тога рока Скупштина приступа претресу и без министровог одговора. Свака интерпелација се мора одмах умножити и раздати посланицима. Интерпелације које су оглашене као хитне, стављају се на дневни ред испред свих осталих које нису хитне.

Одлука Скупштине којом се завршује претрес о интерпелацији и прелазу на дневни ред може бити проста или образложена.

Ако је предложен прост прелаз на дневни ред, а министар на то пристаје, онда ће се ставити на гласање прост прелаз пре свих оних који су мотивисани.

Ако је предложени прост прелаз одбачен, прелази се на гласање о мотивисаним предлозима.

Ако није предложен никакав прелаз на дневни ред, онда се без икаквог гласања прелази на остале интерпелације ако су на дневном реду.

Седнице за претрес интерпелације могу се држати највише једанпут у петнаест дана.

Молбе и жалбе

Члан 55

Молбе и жалбе упућене Скупштини морају бити предате писмено или потписане од свих молилаца односно жалилаца. Све молбе и жалбе председник ће доставити Одбору за молбе и жалбе, који ће их по реду како су стигле изводити у један протокол и узимати у претрес. Истовремено ће председник примљене молбе и жалбе преко Председништва Уставотворне скупштине доставити Скупштини народа на решавање.

Оне молбе и жалбе које се буду односиле на какав законски предлог или иначе на какав предмет који се већ претреса или у Скупштини или у једном од одбора, биће упућене односно одбору.

Оне молбе и жалбе које не буду упућене другим одборима биће или упућене коме од министара, или ће се изнети на седницу Скупштине или ће их сам Одбор одбацити ако сматра да није вредно износити их на седницу.

По свим предметима за које налази да их треба изнети на седнице Скупштине, Одбор за молбе и жалбе подноси извештај као и за законски предлог.

Гласање

Члан 56

Гласање у Скупштини је јавно или тајно. Јавно се гласа дизањем руку или поименце.

Гласање дизањем руку бива у свим случајевима у којима није пословником одређен други начин гласања.

Поименце се гласа усмено. Гласање поименце врши се када се гласа о нацрту Устава или законском предлогу у це-

лини и када гласање дизањем руку не даје позитиван резултат. При гласању поименце један од секретара прозива све посланике поименце, а ови ће гласати одзивом „за“ или „против“. По свршеној прозивци свих посланика прозиваће се још једном они посланици који се први пут нису одазвали.

Избори свих одбора врше се тајним гласањем, ако Одбор претставника група друштва не одреди. Тајно гласање врши се листићима једнаке величине, једне боје и једног облика, који се стављају у једнообразну коверту нарочито за то спремљену. Посланици пуштаће један за другим по прозивци листиће у сандучић који ће стајати на столу председавајућег. Гласове ће бројати три посланика одређена извлачењем, који ће по завршеном гласању уништити гласачке листиће.

Гласати се може само лично.

Члан 57

Скупштина може пуноважно решавати ако је присутно више од половине укупног броја посланика. За коначно изгласавање Устава у целини потребно је присуство две трећине укупног броја посланика.

За пуноважан закључак потребна је већина гласова присутних посланика.

Када при вршењу избора два или више лица добију једнак број гласова, вршиће се нови избори. Ако и тада буде једнак број гласова, одлучиће глас председавајућег.

Члан 58

Ако председник запази да нема довољан број посланика за решавање, наредиће прозивку или пребројавање.

Када се покрене питање о кворуму, присутни посланици не могу изаћи из дворане док се не изврши прозивка односно пребројавање и гласање. Ако то ипак учине, сматраће се да су присутни и да су гласали против.

Присутност утврђује председавајући.

Права и дужности посланика

Члан 59

За све изјаве и поступке при вршењу свог мандата, било у седницама било у извесној дужности, посланици одговарају само Скупштини и бирачком телу које их је изабрало.

Без одобрења Скупштине посланици се не могу узимати на одговор за било какве кривице, нити од било које власти лишити слободе док траје њихов мандат, осим кад се ухвате на самом делу злочина. Али о овом случају мора бити одмах извештен председник Скупштине.

Посланици уживају имунитетско право од тренутка кад су им од стране изборне комисије издата уверења да су изабрани.

Захтев истражне, односно судске власти за издавање чланова Скупштине, упућује се претходно Мандатном и имунитетском одбору, Скупштина решава ствар по саслушаном извештају Одбора.

Одредбе овог члана не вреде за позивање пред суд и остале државне власти и извршење судских и административних одлука по приватно правним споровима.

Застарелост не тече за све време док се по закону не може истрага над послаником започети или наставити.

Члан 60

Сви посланици дужни су бити у месту где Скупштина држи своје седнице и вршити своје дужности за све време док заседање траје.

Ниједан посланик не може отсуствовати са седница Скупштине ако му Скупштина не одобри отсуство. Скупштина може доставити Мандатном и имунитетском одбору случај посланика који без одобрења отсуства не долазе на седнице. Одбор ће уз свој извештај поднети Скупштини предлог како треба поступити према таквом посланику. Скупштина може по предлогу одбора решити да због тога престаје мандат посланику и позвати његовог заменика.

Скупштина решава о траженом отсуству без претреса. Ако председник нађе да у Скупштини нема довољан број чланова за решавање, он може огласити да се сва одобрена отсуства прекидају, осим оних која су одобрена због тешке болести.

Члан 61

Посланици добијају у име накнаде за учињене издатке док присуствују седницама одговарајућу суму у новцу.

Уз то посланици имају право на бесплатну возњу на свим државним саобраћајним средствима, за време трајања мандата.

Члан 62
Сваки посланик може дати оставку на свој мандат. О поднесеној оставци подноси извештај Мандатни и имунитетски одбор.

Члан 63
Посланицима издаје претседник нарочите легитимације. У њима ће се изрично истаћи имунитетско право посланика, навођењем текста прва три става члана 59 овог пословника.

Одржавање реда
Члан 64

Искључиво право одржавања реда на седницама припада председавајућем.

Члан 65
Дисциплинске казне којима се могу казнити посланици су ове:

- 1) опомена на ред;
- 2) записана опомена на ред;
- 3) одузимање речи;
- 4) привремено искључење са седница.

Искључење први пут не сме бити дуже од 3 седнице, а сваки други пут не дуже од десет седница.

Прве три казне изриче сам председавајући, а четврту Скупштина без претреса на предлог председавајућег или двадесет чланова Скупштине.

Члан 66
Опоменом на ред казниће се сваки посланик који својим говором или својим понашањем у Скупштини нарушава ред и прописе пословника. Записаном опоменом на ред, која ће се забележити у записник седнице, казниће се сваки посланик који је у истој седници већ раније опоменут на ред.

Одузимањем речи казниће се посланик који би у свом говору повредио ред, а већ је раније на истој седници био кажњен записаном опоменом, или који два пута није хтео послушати председавајућег.

Казном искључења кажњаван се посланик који лично вређа и клевета народне посланике или се понаша непристојно према Скупштини или за кога се утврди да није очувао тајну о предметима за које је изгласана тајност, или неће да послуша опомену председавајућег, као и онај који прави неред или спречава рад у седници.

Посланик, који је кажњен казном искључења, дужан је да се уклони одмах из дворане Скупштине. У случају противљења председник ће прекинути седницу и наредити да се кажњени посланик силом уклони.

Посланик, против кога се предлаже искључење, има право да говори у своју одбрану али највише пет минута. Ако је више посланика једновременно предложено за искључење, због заједнички извршеног прекршаја рада, има право да говори само један у њихову одбрану, али његов говор може трајати највише десет минута.

Члан 67

Надзор над одржањем реда у унутрашњости и дворишту зграде у којој заседава Скупштина води искључиво председник Уставотворне скупштине. Посланици не смеју на седнице Скупштине долазити са оружјем.

Скупштинско особље и рачуноводство

Члан 68

Све особље Скупштине стоји под надзором председника. Особље је или стално или привремено. Административни одбор израдиће нарочити правилник о особљу Скупштине. Он одређује број и плату особља.

Члан 69

Председник извршује буџет Скупштине. Административни одбор дужан је сваког месеца прегледати рачуне и подносити извештај Скупштини, односно председнику.

Стенографске белешке

Члан 70

Стенографско особље израђује стенографске белешке о седницама Скупштине и свих одбора, ако председник одреди. Стенографске белешке подnose се на увиђај сваком говор-

нику. Он може чинити измене, које се тичу редакције, не уносећи нове мисли и разлоге, нити изостављајући изражене мисли и разлоге. Претседник води рачуна да говорници не чине исправке ван обележених граница. За штампање стенографских бележака важе исти прописи као за стенографске белешке заједничких седница оба дома.

Архива и печат Скупштине

Члан 71

Скупштина има своју архиву и библиотеку, о којима се старају нарочити службеници.

Члан 72

Скупштина има свој печат. Печат чува први секретар.

Закључне одредбе

Члан 73

Пре доношења Устава једино Савезна скупштина и Скупштина народа могу одлуком већине у оба дома решити да Уставотворна скупштина одложи седнице.

Само у случају неслагања домова при поновном решавању о предлогу Устава (чл. 43, ст. 2) може Претседништво Уставотворне скупштине ову распустити и наредити нове изборе за Уставотворну скупштину.

Члан 74

Овај пословник ступа на снагу чим га Скупштина изгласа.

NACRT POSLOVNIKA

SKUPŠTINE NARODA USTAVOTVORNE SKUPŠTINE

Sastanak poslanika i overavanje uverenja o njihovom izboru

Član 1

Na prvom sastanku Skupštine naroda predsedava po godinama najstariji prisutni poslanik.

Dužnost privremenih sekretara vrše tri poslanika koje Skupština izabere.

Pošto prisutni poslanici predadu privremenom predsedniku uverenja izdata od izbornih komisija, Skupština bira Verifikacioni odbor od 20 članova. Ako se skupštinske grupe nisu saglasile na jednu zajedničku listu, izbor se vrši tajnim glasanjem po listama i po načelu srazmernog predstavnštva. Kandidatsku listu može podneti najmanje 10 poslanika.

Posle ovog izbora sastanak Skupštine se zaključuje.

Član 2

Verifikacioni odbor ispituje poslanička uverenja, sva izborna akta i sve žalbe protiv izbora, i podnosi izveštaj Skupštini. Otštampani izveštaj Verifikacionog odbora dostaviće se svima poslanicima.

Pošto je izveštaj dostavljen poslanicima, predsednik Verifikacionog odbora saziva sednicu Skupštine, na kojoj se odmah pristupa pretresu izveštaja Verifikacionog odbora. Sednica se ne može održati pre nego što protekne 24 časa od dostavljanja izveštaja poslanicima.

Do izbora predsednika Skupštine njenim sednicama rukovodi predsednik Verifikacionog odbora.

Svaki poslanik, dok mu izbor ne bi bio poništen, ima pravo prisustvovati i rešavati na sednicama Skupštine, ali ne može glasati o svom sopstvenom izboru, ako se o njemu posebice glasa.

Skupština može osnažiti ili poništiti izbor poslanika ili odložiti odluku i narediti da se izvrše potrebni izvidaji.

Član 3

Ako se poništi mandat jednog poslanika zbog nedostatka uslova za uživanje biračkog prava, pozvaće se za poslanika njegov zamenik.

U slučaju poništenja mandata zbog nepravilnosti izborne radnje, usled čega se smatra da kandidat nije ni izabran za poslanika, pozvaće se na njegovo mesto onaj sreski kandidat sa iste kandidatske liste koji je na izborima dobio posle njega najviše glasova, a ako nije bilo drugog sreskog kandidata na istoj listi onda onaj kandidat koji je na izborima dobio najviše glasova na istoj okružnoj listi. No ako su utvrđene nepravilnosti izborne radnje u pogledu svih kandidata jednog izbornog sreza, Skupština može, poništavajući mandat, narediti nove izbore u tome srezu.

Član 4
Po završenom pretresu izveštaja Verifikacionog odbora, poslanici čiji su izbori potvrđeni polažu pred Skupštinom i potpisuju zakletvu koja glasi: »Ja, ime i prezime, zaklinjem se svojom dušom i časom svoga naroda da ću kao narodni poslanik u radu Ustavotvorne skupštine verno zastupati svoj narod i da ću neumorno čuvati i braniti tekovine narodne borbe, demokratska prava i slobodu naroda.«

Poslanici ne mogu vršiti svoju dužnost dok ne polože zakletvu.

Pretsednik i Sekretarijat
Član 5

Skupština bira pretsednika, dva potpretsednika i tri sekretara. Najpre se bira pretsednik, zatim potpretsednici i najzad sekretari. Kandidate može predlagati najmanje 10 poslanika. Izbor potpretsednika i sekretara vrši se po listama i po načelu srazmernog predstavljanstva.

Član 6
Pretsednik predstavlja Skupštinu, rukovodi i održava red na njenim sednicama, pretsedava zajedničkim sednicama oha doma Ustavotvorne skupštine naizmenično s pretsednikom Savezne skupštine, stara se o urednom i brzom otpravljanju poslova u kancelarijama Skupštine. On se naročito stara da rad u odborima ne zastaje i da se ne prekida. Pretsednik postavlja sve kancelarisko osoblje, donosi odluke o njihovim službenim odnosima i vrši disciplinsku vlast nad svima službenicima Skupštine.

U slučaju sprečenosti pretsednika zamenjuje ga jedan od potpretsednika.

Član 7
Dužnost je sekretara da vrše prozivku poslanika, da stavljaju zapisnike sednica, da čitaju predloge i druga akta u Skupštini, i da se staraju o vođenju beležaka o odlukama Skupštine, načinu i rezultatu glasanja i o redu govornika.

Jedan od sekretara, koga odredi pretsednik, vodiće neposredan nadzor nad vršenjem celokupnog kancelariskog rada. U slučaju da su svi sekretari sprečeni, vršenje dužnosti zamenice ih privremeno poslanici koje odredi pretsednik.

Odbori

Član 8

Za proučavanje i pripremanje nacрта Ustava, zakonskih predloga i predloga o drugim pitanjima Skupština bira odbore. Odbori su stalni ili naročiti. Stalni su: 1) Ustavni odbor; 2) Odbor za privredni plan i finansije; 3) Mandatni i imunitet-ski odbor; 4) Administrativni odbor i 5) Odbor za molbe i žalbe.

Naročiti odbori biraju se za proučavanje onih zakonskih predloga ili drugih predmeta, za koje bi Skupština našla da ih treba uputiti u naročiti odbor. Naročiti odbori traju dok ne svrše povereni im posao. Stalni odbori traju sve do raspuštanja Ustavotvorne skupštine.

Skupština može odrediti i posebne istražne i anketne odbore za pojedina pitanja.

Skupština bira takođe 10 članova koji ulaze u Koordinacioni odbor Ustavotvorne skupštine (čl. 23 Zakona o Ustavotvornoj skupštini). Oni mogu biti svi uzeti između članova Ustavnog odbora.

Član 9

Odbori se biraju po listama i po načelu srazmernog predstavnštva. Kandidatsku listu može podneti najmanje 10 poslanika.

Član 10

Ustavni odbor se sastoji od trideset i jednog člana, Odbor za privredni plan i finansije od petnaest članova, a ostali odbori sastavljeni su od po sedam članova. Naročiti odbori imaju onoliko članova koliko Skupština odredi u svakom posebnom slučaju.

Član 11

Svaki će odbor izabrati sebi predsednika, potpredsednika i sekretara.

Predsednika odbora u slučaju sprečenosti zamenjuje potpredsednik, a ako je i on sprečen po godinama najstariji odbornik.

Pozivi za sednice odbora objavljuju se na mestu naročito za to određenom u zgradi gde se održavaju skupštinske sednice, a moraju se dostaviti lično svakom članu odbora ako pri zaključanju poslednje sednice nije bio utvrđen dan i čas naredne sednice odbora.

Skupština će odrediti rok do koga odbor treba da podnese izveštaj. Ako odbor to ne učini u određenom roku ili mu Skupština ne produži rok, Skupština može izabrati nov odbor.

Odbor može rešavati ako je prisutno više od polovine njegovih članova. Punovažni zaključci donose se većinom glasova prisutnih članova.

Odbori će voditi zapisnik o svom radu, u koji se beleže imena prisutnih članova, njihovi predlozi i odluke odbora.

Na mesto članova odbora sprečenih da učestvuju u sednici, mogu učestvovati u radu odbora njihovi zamenici iz iste poslaničke grupe. O tome grupa mora pismeno obavestiti predsednika odbora.

Član 12

Svaki član odbora može podnositi predloge o pojedinim članovima predloga Ustava i zakonskih predloga koji se pretresaju. O svakom takvom predlogu odbor je dužan doneti rešenje.

Član 13

Odbori mogu raditi i za vreme kad Skupština nije na okupu, ali samo po naročitom rešenju Skupštine.

Član 14

Pošto predmet u odboru bude završen, odbor se odrediti svoga izvestioca, koji će u Skupštini pročitati i braniti izveštaj i predlog odbora.

Ako se odbor podeli na većinu i manjinu, i jedna i druga strana ima svog zasebnog izvestioca. Svako odvojeno mišljenje predaće se pismeno odboru, koji će ga uporedo sa izveštajem većine izneti pred Skupštinu. Član odbora koji je odvojio mišljenje može braniti svoje mišljenje na sednici Skupštine.

Član 15

Radi pripremanja i lakšeg izvršenja svoga zadatka odbori mogu obrazovati u svojoj sredini pododbore. Članovi odbora biraju pododbore po istim načelima po kojima se vrši izbor odbora.

Pododbori ne mogu donositi nikakve odluke u ime celog odbora.

Član 16

Kad Ustavni odbor primi sve podnete predloge Ustava, odlučuje koji će od njih uzeti kao osnovu za svoj rad. On može rešiti da sam odbor izradi nov ustavni nacrt.

Član 17

Ustavni odbor pretresa predlog Ustava najpre u načelu, a zatim u pojedinostima. Po svršenom pretresu odbor upućuje Skupštini svoj izveštaj sa konačnim predlogom Ustava.

U toku svoga rada Ustavni odbor stajace preko svog predsednika u stalnom dodiru sa Ustavnim odborom Savezne skupštine radi međusobnog obaveštavanja i usklađivanja rada oba odbora.

Član 18

Sednicama svih odbora može prisustvovati svaki poslanik. Na sednicama Ustavnog odbora mogu prisustvovati i predstavnici domaće dnevne štampe po prethodnom odobrenju predsednika.

Osim članova odbora samo članovi Vlade i vladini poverenici imaju pravo govora u odborskim sednicama.

Na sednici odbora obavezno je prisustvo ministra o čijem se zakonskom predlogu pretresa.

Član 19

Svi članovi odbora dužni su, za vreme dok odbor radi, biti stalno u mestu gde Skupština zasedava i vršiti savesno svoju dužnost člana odbora. Članove odbora, koji neopravdano izostaju sa odborskih sednica može odbor na predlog bilo kojeg člana dostaviti Skupštini radi donošenja odluke o njihovom smenjivanju.

Član 20

Odbori mogu opštiti neposredno sa ministrima preko svojih predsednika.

Član 21

Predstavnici postojećih poslaničkih klubova, koji broje najmanje pet poslanika, obrazuju odbor predstavnika grupa. Manje grupe mogu se sporazumeti i odrediti zajednički jednog predstavnika. Svaki član odbora mora imati svog zamenika. Sednicama odbora naizmenično predsedavaju predstavnici pojedinih grupa.

Odbor pretstavnika grupa rešava o svim pitanjima koja se tiču skupštinskog rada u cilju sporazuma radi ubrzanja rada i skraćivanja postupka kod pretresa i glasanja.

Pretsednik Skupštine, odnosno jedan od potpredsednika koji je za to određen, i predsednik Vlade, odnosno jedan od potpredsednika, mogu prisustvovati sednicama odbora pretstavnika grupa.

Odbor pretstavnika grupa donosi svoje odluke jednoglasno. Odluke se saopštavaju Skupštini koja ih bez pretresa prima ili odbacuje.

Ako obor po nekom pitanju ne postigne saglasnost, primenjuju se u tom slučaju odredbe poslovnika.

Sednice Skupštine

Član 22

Sednice Skupštine otvara predsednik ili u slučaju njegove sprečenosti jedan od potpredsednika. On rukovodi pretresom, stara se da se odredbe poslovnika tačno izvršuju i održava red.

Pretsedavajući ne učestvuje u pretresu niti u glasanju. U slučaju podjednake podele glasova odlučuje glas predsedavajućeg.

Član 23

Sednice Skupštine su javne. One mogu biti pretvorene u tajne kada na zahtev predsedavajućeg, Vlade ili 20 poslanika Skupština to odluči. O ovom predlogu glasa se bez pretresa.

Predmeti za koje je izglasana tajnost pretresaće se, ako drukčije nije rešeno, tajno i u odborima. Objavljivanje vladinih izjava ili predloga danih u tajnim sednicama može biti samo sa pristankom Vlade.

Član 24

Osim javnih i tajnih sednica, Skupština se može skupljati i u konferencije na predlog predsednika Skupštine, Predsednika Vlade ili 20 poslanika. Na konferenciji mogu biti prisutni samo poslanici i ministri. Konferencije ne mogu donositi obavezne odluke.

Član 25

Dnevni red za svaku sednicu utvrđuje sama Skupština na predlog predsedavajućeg ili koga poslanika bez pretresa. Na kraju sednice utvrđuje se dnevni red za svaku iduću sednicu.

Dnevni red će se obznaniti naročitom objavom na određenom mestu u skupštinskoj zgradi.

Ako se dnevni red određen za jednu sednicu nije mogao svršiti na toj sednici zbog nedovoljnog broja prisutnih poslanika, predsedavajući će objaviti da kao dnevni red za iduću sednicu vredi isti onaj koji je ostao nesvršen uz dodatak onih predmeta koje po samom poslovniku treba staviti i za koje je Skupština već ranije rešila da se toga dana stave na dnevni red.

Član 26

Grupe koje imaju organizovani i predsedniku Skupštine prijavljen klub, mogu, posle završene diskusije a pre glasanja u celini o nekom predlogu ili predmetu na dnevnom redu, dati preko jednog svog predstavnika kratku izjavu o predmetu. Ta izjava mora biti pismena i ne može trajati duže od pet minuta.

Član 27

Zapisnik sednice vode sekretari redom, kako to bude odredio predsedavajući.

U zapisnik se beleže: 1) saopštenja predsedavajućeg i Vlade; 2) predmeti o kojima je Skupština rešavala i rešenja koja su po njima doneta, sa načinom glasanja i brojem glasova »za« i »protiv« kod poimeničnog glasanja; 3) predmeti za koje Skupština reši da se unesu u zapisnik. Govori poslanika ne beleže se u zapisnik, ali se označuju imena govornika »za« i »protiv«.

Član 28

Na početku svake sednice čita se zapisnik prethodne sednice. Svaki poslanik ima pravo da učini primedbu na zapisnik. Ako sekretar izjavi da ne prima učinjenu primedbu i da ostaje pri svojoj redakciji, Skupština rešava o tome bez pretrasa. U slučaju da Skupština nade da je primedba osnovana, sekretar je dužan da prema njoj ispravi zapisnik. Konačno usvojeni zapisnik potpisuje predsedavajući i sekretar koji ga je vodio.

Zapisnici će se štampati u »Službenom listu«.

Član 29

Pre prelaza na dnevni red predsedavajući i Vlada čine Skupštini saopštenja koja se nje tiču. Posle toga poslanici mogu upućivati kratka pitanja predsedniku Skupštine, Predsedniku Vlade ili pojedinim ministrima, saglasno čl. 53 ovog poslovnika.

Zatim se prelazi na dnevni red.

Saopštenja od strane Vlade mogu se činiti u svako vreme sednice.

Član 30

Na sednici Skupštine imaju pravo da govore samo poslanici i ministri. Skupština će po potrebi saslušati ovlašćenog ministarskog poverenika za koga ministar zatraži da bude saslušan.

Niko ne može govoriti pre nego što bude tražio i dobio reč od predsedavajućeg.

Predsedavajući daje reč po redu prijave, izuzimajući slučajeve kada je poslovníkom drukčije predviđeno. Ministrima će dati reč kad god je zatraže. Odborski izvestioci mogu govoriti više puta i preko reda, ako to zahteva potreba pretresa.

Svaki prijavljeni govornik ima pravo da svoj red ustupi drugom prijavljenom govorniku.

Poslaniku, koji želi da govori o kakvoj povredi poslovnika ili dnevnog reda, daje se reč čim je zatraži. Njegov govor može trajati najviše pet minuta i o tome slučaju ne može govoriti nijedan drugi poslanik. Ako i posle objašnjenja predsedavajućeg govornik ostaje pri tome da su poslovnik ili dnevni red povređeni, predsedavajući odmah poziva Skupština da bez pretresa reši to pitanje.

Član 31

Prijave za reč čine se čim se pretres otvori. Svaki poslanik koji se javlja za reč dužan je da izjavi da li će govoriti za ili protiv predloga, kao i da li će govoriti u ime grupe ili u ime svoje lično. Kad pretres počne, predsedavajući će dati prvo reč prvom prijavljenom govorniku »za«, a potom jednom prijavljenom redu. Osim predsedavajućeg niko drugi ne može prekinuti

Govornik može govoriti samo o pitanju koje je na dnevnom redu. Osim pretседника niko drugi ne može prekinuti govornika niti ga opomenuti na red.

Član 32

Osim ministara i odborskih izvestilaca, o jednom predmetu ne može niko govoriti više od jedanput, osim ako mu to Skupština naročito dopusti. Pretres u načelu i pretres u pojedinostima smatraju se kao predmeti za sebe.

Ako poslanik traži reč da ispravi svoj navod koji je pogrešno izložen te dao povoda nesporazumu, ili radi ličnog objašnjenja, onda će mu se dati reč odmah po završenom

govoru koji je dao povod za to, ali ne može duže govoriti od pet minuta.

Član 33

U načelnom pretresu, govori poslanika koji govore u ime grupe mogu trajati najduže sat i po, a govori ostalih poslanika najduže jedan sat. U pojedinačnom pretresu govori poslanika koji govore u ime grupe mogu trajati najduže pola sata, a govori ostalih poslanika najduže četvrt sata.

U ime grupe može govoriti samo jedan poslanik, osim ako se Odbor predstavnika grupa za pretres pojedinih predmeta nije drukčije saglasio.

Ova ograničenja ne mogu se primeniti u pretresu Ustava.

Član 34

U načelnom pretresu, pošto budu govorili svi poslanici u ime grupe, Skupština može rešiti koliko će se vremena ostaviti za govore drugih poslanika.

U posebnom pretresu, čim o pojedinim glavama budu završeni govori govornika u ime grupe, Skupština može na predlog 30 poslanika rešiti da se pretres zaključi. Ovakav zaključak ne može biti donet o posebnom pretresu Ustava.

Član 35

Odbor predstavnika grupa može rešavati sporazumno koliko će dana trajati pretres u načelu i u pojedinostima i koliko će govornika dati koja grupa po zakonskim predlozima koji su stavljeni na dnevni red.

On može da za pojedine zakonske predloge usvoji kraći postupak u kome bi pre glasanja davali samo kratke izjave po jedan predstavnik svake grupe.

Član 36

Sednice zaključuje predsedavajući. Ako dnevni red nije iscrpen zaključuje sednicu samo sa pristankom Skupštine, objavljujući dnevni red naredne sednice, koji je Skupština prethodno utvrdila. Novu sednicu predsedavajući može zakazati u pismenim putem.

Podnošenje i pretres nacrtu Ustava, zakonskih predloga i rezolucija

Član 37

Nacrt Ustava mogu Skupštini podneti: Vlada i pojedini poslanici čiji predlog pismeno pomogne najmanje 20 članova Skupštine.

Nacrti Ustava se ponose najdalje u roku od deset dana od dana izbora Ustavnog odbora.

Podnete nacрте Ustava pretседник će uputiti Ustavnom odboru i u isto vreme narediti da se onih odmah otštampaju i razdele свима посланицима. Ustavni odbor počinje rad odmah после svog izbora sa onim nacртима Ustava koji tada budu podneti, osim ako jedna ili više grupa po deset poslanika izjave pretседniku da će u predviđenom roku podneti svoj nacрт Ustava.

Nacrte Ustava koje podnose посланици pretседник će odmah preko Pretседništva Ustavotворne skupštine dostaviti Skupštini naroda na rešavanje. Nacрт Ustava koji podnosi Vlada podneće se Pretседništvu Ustavotворne skupštine koje će ga dostaviti Saveznoj skupštini i Skupštini naroda.

Član 38

Svaki poslanik ima pravo podnositi predloge za izmenu i dopunu (amandmane) pojedinih već usvojenih članova nacрта Ustava sve do svršetka pojedinačne debate u Ustavnom odboru.

Član 39

Ustavni odbori Savezne skupštine i Skupštine naroda mogu se sporazumeti koji će nacрт Ustava uzeti kao osnov za svoj rad.

Član 40

Zakonske predloge može podnositi Skupštini Vlada i svaki poslanik. Svaki poslanik može podnositi zakonske predloge na jeziku naroda kome pripada.

U ime Vlade zakonske predloge mogu podnositi samo ministri.

Skupština će uzeti u pretres i nacрт Ustava i zakonske predloge koje je usvojila Savezna skupština i njoj dostavila na rešavanje.

Zakonski predlozi predaće se pismeno pretседniku Skupštine. Predlog poslanika mora takođe biti sastavljen u obliku u kome se donosi zakon.

Pretседник će narediti da se zakonski predlozi blagovremeno umnože i razdaju посланицима.

Zakonske predloge koje podnose посланици pretседник će odmah preko Pretседništva Ustavotворne skupštine dostaviti Skupštini naroda na rešavanje. Zakonske predloge koje podnosi Vlada dostaviće Pretседništvo Ustavotворne skupštine Saveznoj skupštini i Skupštini naroda.

Član 41

Ustavni odbori Savezne skupštine i Skupštine naroda mogu i u toku načelne i pojedinačne debate, na inicijativu jednog od njih, održavati zajedničke sastanke radi saglašavanja o tehničkoj redakciji pojedinih glava i članova Ustava i zakonskih predloga.

Član 42

Pretsednik je dužan izvestiti Skupštinu na prvoj narednoj sednici o primljenim predlozima Ustava i zakonskim predlozima.

Skupština će najpre odlučiti po pitanju hitnosti za zakonske predloge, ako je ova zatražena pismeno, a zatim o tome da li će zakonski predlog uputiti stalnom ili naročitom odboru. U ovom poslednjem slučaju odmah se stavlja na dnevni red iste sednice izbor takvog odbora.

Član 43

Kad je tražena hitnost za zakonski predlog, Skupština rešava o tome zahtevu bez pretresa uz prethodno saslušanje Vlade, ako zahtev potiče od poslanika. Zahtev za hitnost mora se podneti pismeno, a jedan od predlagača ga može obrazložiti usmeno.

Ako je zahtev za hitnost primljen, Skupština će predlog odmah uputiti nadležnom odboru, koji ga pre svih drugih predmeta uzima u razmatranje. Odboru će Skupština odrediti rok u kome mora biti gotov sa svojim izveštajem. Ako odbor ne završi rad u određenom roku, a Skupština mu ne produži rok, Skupština može uzeti predlog u pretres i bez izveštaja odbora ili izabrati nov odbor.

Član 44

Čim izveštaj odbora bude gotov, predsednik će narediti da se izveštaj zajedno sa odborskim predlogom umnoži i razda poslanicima.

Skupština će utvrditi dan u koji će se otvoriti pretres. Pretres Ustava može se otvoriti tek pošto protekne pet dana otkako je razdan štampani odborski izveštaj.

Po svršenom načelnom pretresu pristupa se prvom glasanju: prima li se predlog u načelu ili ne prima. Glasanje se vrši dizanjem ruku.

Kad se predlog u načelu primi, prelazi se na pretres pojedinih odeljaka (glava) Ustava i zakona. Glasanje se vrši

po članovima. Kad se pretres u pojedinostima svrši, pristupa se drugom i konačnom glasanju o predlogu u celini.

Skupština može, pre nego što pristupi konačnom glasanju uputiti predlog odboru radi pregleda i popravke redakcije kao i radi dovodenja u saglasnost njegovih izmenjenih i dopunjenih odredaba.

Ovako ispravljeni predlog umnožiće se i razdati poslanicima pre glasanja po predlogu u celini.

Skupština može odlučiti da se za pretres zakonskog predloga koji je oglašen za hitan primeni kraći postupak. Odluka se donosi većinom glasova po saslušanju jednog govornika »za« i jednog poslanika »protiv«. Kraći postupak ne može se primeniti za pretres Ustava.

O zakonskim predlozima po kojima se Odbor pretstavnika grupa složio za kraći postupak (čl. 35 st. 2) ili je to Skupština odlučila, rešava se glasanjem jedanput u celini.

Član 45

Poslanici mogu svoje predloge za izmenu i dopunu pojedinih članova predloga Ustava i zakonskih predloga (amandmane) upućivati samo odboru. O svim amandmanima koje odbor ne bi sasvim usvojio, glasa se posle glasanja o predlogu odbora, ako bi ovaj bio odbačen. Ako odbor usvoji amandman potpuno, tim se amandmanom zamenjuje odgovarajući član u predlogu. Sve do samog glasanja amandman se može povući.

U toku pojedinačnog pretresa u Skupštini, amandmane mogu predlagati samo Vlada i odbor.

Član 46

Predlog da se rešenje o pojedinom članu odgodi, dok se ne reše drugi članovi, ili da se vrati odboru, kao i druga prethodna pitanja, mogu se stavljati dok se odnosni član ne stavi na glasanje. O tim predlozima se glasa bez pretresa.

Član 47

Ako je prilikom glasanja jedan član bio podeljen na više tačkaka, onda se, pošto se o svim tačkama bude glasalo, posebno glasa o celom članu ukupno i on se stavlja na glasanje sa svim usvojenim tačkama.

Član 48

Ako je odbor našao da zakonski predlog poslanika treba u načelu odbaciti, onda Skupština rešava o tom predlogu bez

pretresa po saslušanju odborskog izvestioca i prvopotpisanog predlagača.

Član 49

Kad budžet ili privredni plan izadu iz Odbora za privredni plan i finansije, oni se moraju staviti odmah na prvo mesto dnevnog reda. Prvenstvo imaju samo predlozi i interpelacije koji su oglašeni za hitne.

Pošto predlozi zakona o državnom budžetu i finansiskog zakona budu primljeni u načelu, pretres se vrši u pojedinostima po razdelima, a glasanje po partijama.

Oko se Odbor pretstavnika grupa ne bi drukčije sporazumeo, pretres i konačno primanje predloga zakona o državnom budžetu i finansiskog zakona moraju biti završeni najkasnije za mesec dana.

Član 50

Nacrt Ustava i zakonski predlozi, koje je Skupština naroda usvojila, šalju se na rešavanje Saveznoj skupštini. Ako Savezna skupština učini kakve izmene ili dopune u pregiogu, ovaj se vraća Skupštini naroda, na rešavanje. Kad Skupština naroda usvoji izmene i dopune učinjene od Savezne skupštine, ili ako Savezna skupština usvoji u celini predlog koji je već bila usvojila Skupština naroda ili obratno, smatra se da je Ustavotvorna skupština predlog primila. U slučaju da se oba doma ne saglase o prijemu jednog predloga bilo u celini bilo u pojedinostima, stvar se upućuje na rešenje Koordinacionom odboru Ustavotvorne skupštine sastavljenom od jednakog broja članova oba doma.

Ako se u Koordinacionom odboru ne postigne saglasnost ili jedan od domova odbije rešenje predloženo od Koordinacionog odbora, ceo predmet se ponovo pretresa u oba doma. U slučaju da se ni ovog puta ne postigne saglasnost, Ustavotvorna skupština će se raspustiti. Zbog nesaglasnosti domova po pitanju nekog zakonskog predloga Ustavotvorna skupština se neće raspustiti dok ne donese Ustav.

Član 51

Ustav i zakon doneti od oba doma Ustavotvorne skupštine proglašuju se na zajedničkoj sednici oba doma bez pretresa, aklamacijom, glasanjem za tekst ukaza o proglašenju Ustava.

Proglašeni Ustav i zakoni objavljuju se na srpskom, hrvatskom, slovenačkom i makedonskom jeziku.

Ukaz o proglašenju Ustava potpisuje Predsedništvo Ustavotvorne skupštine, a ukaze o proglašenju zakona potpisuju predsednik i sekretar Predsedništva Ustavotvorne skupštine.

Član 52

Predloge rezolucije mogu podnositi Vlada i poslanici. Ovakav predlog upućuje se naročitom odboru, ako Skupština ne reši drukčije. O rezolucijama se vodi samo jedan pretres i o njima se rešava kao o jednoj celini.

Pitanja i interpelacije

Član 53

Poslanici imaju pravo postavljati kratka pitanja predsedniku Skupštine, Predsedniku Vlade i ministrima. Pitanja upućena predsedniku Skupštine predaće se Predsedništvu dan pre sednice, a Predsednik je dužan na pitanje usmeno odgovoriti na idućoj sednici. Pitanja ministrima upućuju se pismeno preko predsednika. Ministri na pitanja odgovaraju pismeno ili usmeno na sednici pre prelaza na dnevni red, već prema tome da li pitač traži usmen odgovor ili ne. Ministri moraju usmeno odgovoriti najdalje za tri dana, a pismeni odgovor moraju dati najdalje u roku od pet dana. Ako je potrebno prikupljanje podataka, ministar može tražiti duži rok koji mu je potreban, ali ne duži od trideset dana, da bi na pitanje mogao odgovoriti.

Posle odgovora ministra može govoriti samo još pitač, radi kakvog obaveštenja i da ukratko izjavi da li je zadovoljan ili ne. Rad po kratkim pitanjima ne sme trajati više od jednog sata pre prelaza na dnevni red.

Član 54

Svaki poslanik ima pravo upravljati ministrima interpelacije. Interpelacije se podnose pismeno preko predsednika Skupštine, koji ih saopštava odnosnom ministru, a Skupštinu izveštava o njima na prvoj narednoj sednici. Na toj sednici se odmah određuje dan za njihov pretres, ako ministar nije zatražio određeni rok radi prikupljanja podataka. Posle toga roka Skupština pristupa pretresu interpelacije i bez ministrovog odgovora. Svaka interpelacija se mora odmah umnožiti i razdati poslanicima. Interpelacije koje su oglašene kao hitne, stavljaju se na dnevni red ispred svih ostalih koje nisu hitne.

Odluka skupštinska kojom se završuje pretres o interpelaciji i prelazi na dnevni red može biti prosta ili obrazložena.

Ako je predložen prost prelaz na dnevni red, a ministar na to pristaje, onda će se staviti na glasanje prost prelaz pre svih onih koji su motivisani.

Ako je predloženi prost prelaz odbačen, prelazi se na glasanje o motivisanim predlozima.

Ako nije predložen nikakav prelaz na dnevni red, onda se bez ikakvog glasanja prelazi na ostale interpelacije, ako su na dnevnom redu.

Sednice za pretres interpelacija mogu se držati najviše jedanput u petnaest dana.

Molbe i žalbe

Član 55

Molbe i žalbe upućene Skupštini moraju biti predate pismeno i potpisane od svih molilaca odnosno žalilaca. Sve molbe i žalbe predsednik će dostaviti Odboru za molbe i žalbe, koji će ih po redu kako su stigle zavoditi u jedan protokol i uzimati u pretres.

One molbe i žalbe koje se budu odnosile na kakav zakonski predlog ili inače na kakav predlog koji se već pretresa ili u Skupštini ili u jednom od odbora, biće upućene odnosnom odboru.

One molbe i žalbe koje ne budu upućene drugim odborima, biće ili upućene kome od ministara, ili će se izneti na sednicu Skupštine ili će ih sam odbor odbaciti ako smatra da nije vredno iznositi ih na sednicu.

Po svim predmetima za koje nalazi da ih treba izneti na sednice Skupštine, Odbor za molbe i žalbe podnosi izveštaj kao i za zakonski predlog.

Glasanje

Član 56

Glasanje u Skupštini je javno ili tajno. Javno se glasa dizanjem ruku ili poimenice.

Glasanje dizanjem ruku biva u svim slučajevima u kojima nije poslovníkom određen drugi način glasanja.

Poimenice se glasa usmeno. Glasanje poimenice vrši se kada se glasa o nacrtu Ustava ili zakonskom predlogu u celini i kada

glasanje dizanjem ruku ne daje pozitivan rezultat. Pri glasanju poimenice jedan od sekretara proziva sve poslanike poimenice, a ovi će glasati odzivom »za« ili »protiv«. Po svršenoj prozivci svih poslanika prozivaće se još jednom oni poslanici koji se prv put nisu odazvali.

Izbori svih odbora vrše se tajnim glasanjem, ako Odbor predstavnika grupa drukčije ne odredi. Tajno glasanje vrši se listićima jednake veličine, jedne boje i jednog oblika, koji se stavljaju u jednoobraznu kovertu naročito za to spremljenu. Poslanici pušće jedan za drugim po prozivci listiće u sandučić koji će stajati na stolu predsjedavajućeg. Glasove će brojati tri poslanika određena izvlačenjem, koji će po završenom brojanju uništiti glasačke listiće.

Glasati se može samo lično.

Član 57

Skupština može punovažno rešavati ako je prisutno više od polovine ukupnog broja poslanika. Za konačno izglasavanje Ustava u celini potrebno je prisustvo dve trećine ukupnog broja poslanika.

Za punovažan zaključak potrebna je većina glasova prisutnih poslanika.

Kada pri vršenju izbora dva ili više lica dobiju jednak broj glasova, vršiće se novi izbori. Ako i tada bude jednak broj glasova, odlučiće glas predsjedavajućeg.

Član 58

Ako predsjednik zapazi da nema dovoljan broj poslanika za rešavanje, narediće prozivku ili prebrojavanje.

Kada se pokrene pitanje o kvorumu, prisutni poslanici ne mogu izaći iz dvorane dok se ne izvrši prozivka odnosno prebrojavanje i glasanje. Ako to ipak učine, smatraće se da su prisutni i da su glasali protiv.

Prisutnost utvrđuje predsjedavajući.

Prava i dužnosti poslanika

Član 59

Za sve izjave i postupke pri vršenju svog mandata, bilo u sednicama bilo u izvesnoj dužnosti, poslanici odgovaraju samo Skupštini i biračkom telu koje ih je izabralo.

Bez odobrenja Skupštine poslanici se ne mogu uzimati na odgovor za bilo kakve krivice, niti od bilo koje vlasti lišiti slobode dok traje njihov mandat, osim kad se uhvate na samom delu zločina. Ali o ovom slučaju mora biti odmah izvešten pretsednik Skupštine.

Poslanici uživaju imunitetsko pravo od trenutka kad su im od strane izborne komisije izdata uverenja da su izabrani.

Zahtev istražne, odnosno sudske vlasti za izdavanje članova Skupštine, upućuje se prethodno Mandantnom i imunitetskom odboru, Skupština rešava stvar po saslušanom izveštaju odbora.

Odredbe ovog člana ne vrede za pozivanje pred sud i ostale državne vlasti i izvršenje sudskih i administrativnih odluka po privatno-pravnim sporovima.

Zastarelost ne teče za sve vreme dok se po zakonu ne može istraga nad poslanikom započeti ili nastaviti.

Član 60

Svi poslanici dužni su biti u mestu gde Skupština drži svoje sednice i vršiti svoje dužnosti za sve vreme dok zasedanje traje.

Nijedan poslanik ne može odsustvovati sa sednica Skupštine ako mu Skupština ne odobri odsustvo. Skupština može dostaviti Mandatno-imunitetskom odboru slučaj poslanika koji bez odobrenja odsustva ne dolazi na sednice. Odbor će uz svoj izveštaj podneti Skupštini predlog kako treba postupiti prema takvom poslaniku. Skupština može po predlogu odbora rešiti da zbog toga prestaje mandat poslaniku i pozvati njegovog zamenika.

Skupština rešava o traženom odsustvu bez pretresa. Ako pretsednik nađe da u Skupštini nema dovoljan broj članova za rešavanje, on može oglasiti da se sva odobrena odsustva prekidaju, osim onih koja su odobrena zbog teške bolesti.

Član 61

Poslanici dobijaju u ime naknade za učinjene izdatke dok prisustvuju sednicama odgovarajuću sumu u novcu.

Uz to poslanici, koji ne stanuju u mestu gde se drži zasedanje, imaju pravo na besplatnu vožnju na svim saobraćajnim sredstvima, ali samo za dolazak na zasedanje i odlazak sa zasedanja.

Član 62

Svaki poslanik može dati ostavku na svoj mandat. O podnesenoj ostavci podnosi izveštaj Mandatno-imunitetski odbor.

Član 63

Poslanicima izdaje pretsednik naročite legitimacije. U njima će se izrično istaći imunitetsko pravo poslanika, navođenjem teksta prva tri stava člana 59 ovog poslovnika.

Održavanje reda

Član 64

Isključivo pravo održavanja reda na sednicama pripada pretsedavajućem.

Član 65

Disciplinske kazne kojima se mogu kazniti poslanici su ove:

- 1) opomena na red;
- 2) zapisana opomena na red;
- 3) oduzimanje reči;
- 4) privremeno isključenje sa sednica.

Isključenje prvi put ne sme biti duže od 3 sednice, a svaki drugi put ne duže od deset sednica.

Prve tri kazne izriče sam pretsedavajući, a četvrtu Skupština bez pretresa na predlog pretsedavajućeg ili dvadeset članova Skupštine.

Član 66

Opomenom na red kazniće se svaki poslanik koji svojim govorom ili svojim ponašanjem u Skupštini narušava red i propise poslovnika. Zapisanom opomenom na red, koja će se zabeležiti u zapisnik sednice, kazniće se svaki poslanik koji je u istoj sednici već ranije opomenut na red.

Oduzimanjem reči kazniće se poslanik koji bi u svom govoru povredio red, a već je ranije na istoj sednici bio kažnjen zapisanom opomenom, ili koji dva puta nije hteo poslušati pretsedavajućeg.

Kaznom isključenja kažnjava se poslanik koji lično vredi i kleveta narodne poslanike ili se ponaša nepristojno prema Skupštini ili za koga se utvrdi da nije očuvao tajnu o predmetima za koje je izglasana tajnost, ili neće da posluša opomene

pretsedavajućeg, kao i onaj koji pravi nered ili sprečava rad u sednici.

Poslanik, koji je kažnjen kaznom isključenja, dužan je da se ukloni odmah iz dvorane Skupštine. U slučaju protivljenja pretsednik će prekinuti sednicu i narediti da se kažnjeni poslanik silom ukloni.

Poslanik, protiv koga se predlaže isključenje, ima pravo da govori u svoju odbranu, ali najviše pet minuta. Ako je više poslanika jednovremeno predloženo za isključenje zbog zajednički izvršenog prekršaja reda, ima pravo da govori samo jedan u ime svih, ali njegov govor može trajati najviše deset minuta.

Član 67

Nadzor nad održavanjem reda u unutrašnjosti i dvorištu zgrade u kojoj zasedava Skupština vodi isključivo pretsednik Ustavotvorne skupštine. Poslanici ne smeju na sednice Skupštine dolaziti sa oružjem.

Skupštinsko osoblje i računovodstvo

Član 68

Sve osoblje Skupštine stoji pod nadzorom pretsednika. Osoblje je ili stalno ili privremeno. Administrativni odbor izrađuje naročiti pravilnik o osoblju Skupštine. On određuje broj i platu osoblja.

Član 69

Pretsednik izvršuje budžet Skupštine. Administrativni odbor dužan je svakog meseca pregledati račune i podneti izveštaj Skupštini, odnosno pretsedniku.

Stenografske beleške

Član 70

Stenografsko osoblje izrađuje stenografske beleške o sednicama Skupštine i svih odbora, ako pretsednik odredi. Stenografske beleške podnose se na uvidaj svakom govorniku. On može činiti izmene, koje se tiču redakcije, ne unoseći nove misli i razloge niti izostavljajući izražene misli i razloge. Pretsednik vodi računa da govornici ne čine ispravke van obeleženih granica. Za štampanje stenografskih beležaka važe isti propisi kao za stenografske beleške zajedničkih sednica oba doma.

Arhiva i pečat Skupštine

Član 71

Skupština ima svoju arhivu i biblioteku, o kojima se staraju naročiti službenici.

Član 72

Skupština ima svoj pečat. Pečat čuva prvi sekretar.

Zaključne odredbe

Član 73

Pre donošenja Ustava jedino Savezna skupština i Skupština naroda mogu odlukom većine u oba doma rešiti da Ustavotvorna skupština odloži sednice.

Samo u slučaju neslaganja domova pri ponovnom rešavanju po predlogu Ustava (čl. 50 st. 2) može Pretsedništvo Ustavotvorne skupštine ovu raspustiti i narediti nove izbore za Ustavotvornu skupštinu.

Član 74

Ovaj poslovnik stupa na snagu čim ga Skupština izglasa.

ПРЕДЛОГ ЗАКОНА

О ИЗМЕНАМА ЗАКОНА О НАРОДНОЈ БАНЦИ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ ОД 17 ЈУНА 1931 ГОДИНЕ СА ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА ОД 14 СЕПТЕМБРА 1940 ГОДИНЕ

Члан 1

Наслов закона о Народној банци Краљевине Југославије мења се и гласи: „Закон о Народној банци Федеративне Народне Републике Југославије”.

У чл. 1 истог закона прва реченица мења се и гласи:

„Народна банка Краљевине Југославије зваће се од сада Народна банка Федеративне Народне Републике Југославије”.

Члан 2

У тексту Закона о Народној банци Краљевине Југославије уносе се следеће измене:

1) Назив „Краљевине Југославије” и „Краљевина” замењује се називом „Федеративна Народна Република Југославија”. Овај се назив може употребити и у скраћеном облику: „ФНРЈ”;

2) израз „Краљев указ” замењује се изразом „Указ Претседништва Народне скупштине ФНРЈ”;

3) назив „Службене новине” замењује се називом „Службени лист Федеративне Народне Републике Југославије”.

Члан 3

Овај закон ступа на снагу кад се објави у „Службеном листу Федеративне Народне Републике Југославије”.

ИЗВЕШТАЈ

УСТАВОТВОРНОГ ОДБОРА САВЕЗНЕ СКУПШТИНЕ

САВЕЗНА СКУПШТИНА
УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ
ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Уставотворни одбор
Бр. 38
5-1-1946 год.
Београд

САВЕЗНОЈ СКУПШТИНИ УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ

Београд

У вези вашег акта бр. 721 од 10-ХИ-1945, а на основу члана 37 Пословника Савезне скупштине Уставотворне скупштине, доставља се у прилогу извештај Уставотворног одбора Савезне скупштине о нацрту Устава Федеративне Народне Републике Југославије.

Смрт фашизму — Слобода народу!

Претседник
Уставотворног одбора
Савезне скупштине

Моша Пијаде, с р.

САВЕЗНОЈ СКУПШТИНИ УСТАВОТВОРНЕ СКУПШТИНЕ ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

На дан 6 децембра изабрани су у Уставотворни одбор Савезне скупштине народни посланици: Аголи Неџат, Веселинов Станка, Влахов Димитар, Вукмановић Светозар, Гранђа Иван, Ђуровић Михаило, Зечевић Влада, Јарамазовић Лајчо, Јовановић др Драгољуб, Кардељ Едвард, Косановић Сава, Кузмановић Славко, Лампрет Јоже, Маринко Миха, Милић Милош, Московљевић др Милош, Петрушев Кирил, Пијаде Моша, Поповић Коча, Радмиловић др Јерко, Рамљак Анте, Рашовић Милош, Салај Ђуро, Симић Владимир, Сремец др Златан, Филиповић Сулејман, Хебранг Андрија, Хотић Месуд, Хоџа Мехмед, Чубриловић др Васо и Шнудерл др Макс.

Приликом избора Уставотворног одбора Савезна скупштина ставила је Одбору у задатак да у року од једног

месеца заврши претрес нацрта Устава, изради свој извештај и коначни текст нацрта Устава.

Уставотворни одбор конституисао се истог дана кад је био изабран и изабрао за претседника Одбора Мошу Пијаде, за потпретседника Владимира Симића, а за секретара др Макса Шнудерла.

Одбор је отпочео са радом 10 децембра 1945 године.

Четири прве седнице Одбора биле су посвећене начелном претресу нацрта Устава, који је у име Савезне владе поднео Уставотворној скупштини министар за Конституанту Едвард Кардељ. Никакав други нацрт Устава није био поднет, тако да је овај нацрт узет као једина основа за претрес. У начелном претресу узели су учешћа чланови Одбора: др Драгољуб Јовановић, Милош Рашовић, Михаило Ђуровић, Владимир Симић, др Милош Московљевић, Едвард Кардељ, Моша Пијаде, Иван Гранђа, др Васо Чубриловић, др Макс Шнудерл, Влада Зечевић, Димитар Влахов, Сава Косановић и Андрија Хебранг.

По завршеном начелном претресу једногласно је у начелу усвојен поменути нацрт.

Посебни претрес отпочео је на петој седници Одбора, 14 децембра.

У току посебног претреса Одбор је усвојио, осим у ретким случајевима, готово увек једногласно следеће измене и допуне у предложеном нацрту:

ИЗМЕНЕ И ДОПУНЕ УСВОЈЕНЕ У УСТАВОТВОРНОМ ОДБОРУ САВЕЗНЕ СКУПШТИНЕ

Чл. 1 и 2 остају у првобитној редакцији.

Чл. 3 мења се и гласи: „Државни грб Федеративне Народне Републике Југославије претставља поље окружено житним класјем. Класје је на дну повезано траком на којој је исписан датум 29-XI-1943. Између врхова класја налази се петокрака звезда. Усред поља налази се пет буктиња косо положених, чији се пламенови спајају у један пламен“.

Чл. 4. У шестом реду, место речи „хоризонтално одозго“ ставити „водоравно“. У седмом реду, после речи „редом“ додати реч „одозго“. У осмом реду, место речи „висине“ ставити „ширине“. У десетом реду, место речи „златом“ ставити реч „златном“. Реч „жутом“ ставити у заграду, а иза речи „ивицом“ брисати заграду.

Чл. 5 остаје у првобитној редакцији.

Чл. 6. У другој алинеји, трећи ред, после речи „власти“ додати реч „преко“. У истом реду брисати речи „који су“. У шестом реду, после речи „ФНРЈ“ додати речи „који су“.

Чл. 7. Први став мења се и гласи: „Све претставничке органе државне власти бирају грађани на основу општег, једнаког и непосредног изборног права тајним гласањем“.

У другој алинеји, четврти ред, после речи „случајевима“ ставити запету и брисати реч „и“. У истом реду, после речи „условима“ додати речи „и на који начин“.

Чл. 8. У првој алинеји, други ред, после речи „ФНРЈ“ ставити запету. У истом реду, место речи „Устава“ ставити „устава“.

Наслов главе III мења се и гласи: „Основна права народа и народних република“.

Чл. 9. У другој алинеји, други ред, место речи „заштићује“ ставити реч „штити“. У трећој алинеји, други ред, после речи „безбедност“ ставити запету и реч „као“.

Чл. 10 остаје у првобитној редакцији.

Чл. 11 мења се и гласи: „Свака народна република има свој Устав.“

Народна република доноси свој Устав самостално.

Устав народне републике мора бити у сагласности са Уставом ФНРЈ“.

Чл. 12. У првом реду брисати реч „између“ и ставити „територија“.

Чл. 13. У првом реду брише се реч „уживају“. У другом реду, место речи „Југославије“ ставити „Југославији“. У трећем реду, уместо речи „сва“ ставити „уживају“. Место речи „права“ ставити „право“.

Чл. 14. У првој алинеји, трећи ред, после речи „државе“ ставити запету. У петом реду, после речи „организације“ ставити запету. У другој алинеји, први ред, после речи „у“ додати реч „утроби“. Место речи „земљи“ ставити „земље“. Додаје се нови трећи став, који гласи: „Држава води нарочиту бригу о заштити, подизању и експлоатацији шума“.

Чл. 15. У првој алинеји, шести ред, место речи „општег привредног“ ставити реч „општепривредног“. У осмом реду брисати реч „остварујући“ и ставити реч „вршећи“. У другој алинеји, први ред, место речи „општег привредног“ ставити реч „општепривредног“. У другом реду, после речи

„и“ додати реч „вршењу“. У четвртом реду, после речи „наместеника“ ставити запету и додати реч „задружних“.

Чл. 16 и 17 остају у првобитној редакцији.

Чл. 18 мења се и гласи:

„Зајемчује се приватна својина и приватна предузимљивост у привреди.

Зајемчује се наслеђивање приватне својине. Право наслеђа уређује се законом.

Нико не сме употребљавати право приватне својине на штету народне заједнице.

Забрањује се постојање приватних монополистичких организација као што су: картели, синдикати, трустови и сличне организације.

Приватна својина може се ограничити или експроприсати ако то тражи општи интерес, али само на основу закона. Законом ће се одредити у којим ће се случајевима и у којој висини дати накнада сопственику.

Под истим условима могу се законом национализовати поједине привредне гране или предузећа ако то тражи општи интерес“.

Чл. 19. На крају петог става додати: „својом општом привредном политиком, јевтиним кредитом и пореским системом“.

Чл. 20. У првој алинеји, други ред, место речи „уједини“ ставити „удружује“. У трећем реду, после речи „од“ додати „сваког“.

Чл. 21 остаје у првобитној редакцији.

Чл. 22. У другој алинеји, други ред, место речи „чине ограничења“ ставити „ограничавају“.

Чл. 23 остаје у првобитној редакцији.

Чл. 24. У првом ставу, други ред, место речи „привредног, државног“ ставити речи „државног, привредног“. У трећем реду брисати реч „друштвеног“ и ставити речи „друштвено-политичког“. Други став мења се и гласи: „За једнак рад жене имају право на једнаку плату као и мушкарци и уживају посебну заштиту у радном односу“.

Чл. 25 остаје у првобитној редакцији.

Чл. 26. У четвртој алинеји, четврти ред, после речи „права“ додати речи „и дужности“. У продужетку истог става додаје се нова реченица, која гласи: „Положај ванбрачне деце регулише се законом“.

Чл. 27 остаје у првобитној редакцији.

Чл. 28. У другој алинеји, други ред, после речи „без“ додати речи „писменог и образложеног“. У истом реду, после речи „или“ брише се реч „без“. На крају истог става додаје се нова реченица, која гласи: „Најдужи рок притвора одређује закон“. Шести став мења се и гласи: „Казну лишења слободе за обичне прекршаје правних прописа могу изрицати органи државне управе само у границама које су предвиђене законом“. У седмом ставу, први ред, после речи „држављанин“ додати реч „ФНРЈ“. У другом реду, место речи „земље“ ставити „државе“. После речи „државе“ ставити тачку. Остатак става брише се и додаје се нова реченица, која гласи: „Само у случајевима прописаним законом може грађанин бити протеран из свог пребивалишта“. Додаје се нови став: „Држављани ФНРЈ уживају заштиту ФНРЈ у страним државама“.

Чл. 29, 30, 31 и 32 остају у првобитној редакцији.

Чл. 33. У другој алинеји, први ред, после речи „савесно“ додати речи „и законито“.

Чл. 41 постаје чл. 34 и гласи: „Одбрана отаџбине највиша је дужност и част сваког грађанина.“

Војна обавеза грађана је општа за сва лица мушког пола способна за војну службу.

Жене могу бити примане у војну службу и стицати војне чинове“.

Чл. 34 постаје чл. 35. У првом реду, место речи „се стара“ ставити „је дужна“.

Чл. 35 постаје чл. 36. У трећем реду, после речи „болница“ додати реч „апотека“.

Чл. 36 постаје чл. 37. Додаје се нови трећи став, који гласи: „Ауторско право заштићено је законом“.

Чл. 37 постаје чл. 38. После првог става додаје се нови други став, који гласи: „Држава посвећује нарочиту пажњу и заштићује духовно и физичко васпитање омладине. Малолетна лица стоје под нарочитом заштитом закона“. У продужетку последњег става додаје се нова реченица, која гласи: „Верска настава може се вршити изван школског програма али само у школској згради“.

Чл. 38 постаје чл. 39 и остаје у првобитној редакцији.

Чл. 39 постаје чл. 40 и остаје у првобитној редакцији.

Чл. 40 постаје чл. 41 и остаје у првобитној редакцији.

Чл. 42 остаје у првобитној редакцији.

Чл. 43. У другом реду, место речи „незаконита“ ставити „незаконито“, место речи „кажњива“ ставити „кажњиво“. У трећем реду, место речи „употреба“ ставити „употребљавати“, место речи „грађанских“ ставити реч „грађанска“.

Чл. 44. Први став, други ред, место речи „све послове“ ставити „сва права“. Место речи „који“ ставити реч „која“. Место речи „дати“ ставити „дата“.

Тачка 1. У првом реду, испред речи „измене“ ставити речи „промена“. У трећем реду, место речи „Устава“ ставити реч „устава“.

Тачка 4. У трећем реду, после речи „односима“ ставити тачку и запету. Брисати реч „склапање“. Место речи „међународних“ ставити реч „међународни“. Место речи „уговора“ ставити „уговори“ и тачку и запету.

Тачка 6. Место речи „с“ ставити „са“.

Тачка 7. Брисати реч „послови“. Место речи „народне“ ставити „народна“. Место речи „одбране“ ставити „одбрана“. Место речи „државне“ ставити „државна“. Место речи „безбедности“ ставити „безбедност“.

Тачка 8. У првом реду брисати реч „саобраћај“. У другом реду брисати реч „саобраћај“. У истом реду место речи „речно“ ставити „речни“. Брисати реч „бродарство“ и ставити реч „саобраћај“ и тачку и запету.

Тачка 9. У првом реду, место речи „радио“ ставити „радио-веза“ и тачку и запету.

Тачка 13, нова: „јединствена привредна статистика; начела и контрола опште статистике“.

Тачка 13 постаје тачка 14. У трећем реду брисати речи „општег државног“ и ставити „општедржавног“.

Тачка 14 постаје тачка 15. У првом реду брисати реч „закључивање“. У другом реду, место речи „савезних“ ставити „савезна“. Место речи „зајмова“ ставити „зајмови“. У трећем реду брисати реч „послови“. Место речи „осигурања“ ставити „осигурање“.

Тачка 15 постаје тачка 16. Тачка 16 постаје тачка 17. Тачка 17 постаје тачка 18. Тачка 18 постаје тачка 19.

Тачка 19 постаје тачка 20, мења се и гласи: „морске и речне луке, путеви, реке, водени канали општедржавног значаја;“.

Тачка 20 постаје тачка 21. Тачка 21 постаје тачка 22, мења се и гласи: „законодавство о уређењу судова; начела приватног права, законодавство о трговачком, меничном и чековном праву; поморско право; кривични законик; зако-

нодавство о грађанском, извршном, стечајном, ванпарничном, кривичном и општеуправном поступку и личном стању грађана;”.

Тачка 22 постаје тачка 23. На крају става додати речи „о задрупарству”. Тачка 23 постаје тачка 24, мења се и гласи: „доношење општих начела за законодавство република у области рударства, шумарства и водних снага; грађевинарства; привредног пословања; политике цена; јавних зајмова и дажбина; здравља и физичке културе; просвете; социјалног старања и организације државне власти. — Републике могу саме у овим пословима доносити своје законске прописе до доношења општих начелних прописа од стране Федеративне Народне Републике Југославије.

Изван ових послова, народне републике врше своју власт самостално”.

Чл. 45. Трећи став постаје први.

Чл. 46, 47, 48 и 49 остају у првобитној редакцији.

Чл. 50. У првом реду, после речи „ФНРЈ” додати речи „је у име народа”. У истом реду брисати реч „је”.

Чл. 51 и 52 остају у првобитној редакцији.

Чл. 53. У првом реду, место речи „држављани” ставити „грађани”. У трећем реду, место „50.000” ставити „40.000”.

Чл. 54. У четвртом реду, место „30” ставити „25”. Место „20” ставити „15”. У петом реду, место „15” ставити „10”.

Чл. 55, 56, 57 остају у првобитној редакцији.

Чл. 58. У првом реду, место речи „засадају” ставити „засадавају”.

Чл. 59. У првом реду, место речи „три” ставити „два”. У другом реду, место речи „два” ставити „три”. У другој алинеји, у првом реду, место речи „три” ставити „два”. У другом реду, место речи „два” ставити „три”.

Чл. 60. У првом ставу, трећи ред, место речи „претседништва” ставити „Претседништва”.

Чл. 61. У првом реду, место речи „засадају” ставити „засадавају”.

Чл. 62 остаје у првобитној редакцији.

Чл. 63. Додаје се нови први став, који гласи: „Право подношења законских предлога имају Савезна влада, чланови Савезне владе и народни посланици оба дома”.

Чл. 64. У првом реду брисати реч „од”. Место речи „дома” ставити реч „дом”. У петом реду, после речи „је” додати реч „предлог”. У трећем ставу, пети ред, после речи „предмети” ставити тачку и брисати остатак става.

Чл. 65 остаје у првобитној редакцији.

Чл. 66. У другом реду, после речи „листу“ додати реч „ФНРЈ“.

Чл. 67. У првом реду брисати речи „Савезно веће и Веће народа“ и ставити „Сваки дом“. У истом реду, место речи „бирају“ ставити реч „бира“.

Чл. 68 остаје у првобитној редакцији.

Чл. 69. У другом ставу, први ред, место речи „ухапшени“ ставити „лишени слободе“.

Чл. 70 и 71 остају у првобитној редакцији.

Чл. 72. У првој алинеји, први ред, после речи „врши“ додати „промену“. У другој алинеји, први ред, после речи „за“ додати „промену“ и ставити запету. У истом реду, место речи „измену“ ставити „измене“. Место речи „допуну“ ставити „допуне“. У трећем ставу, први ред, после речи „приступи“ додати реч „промени“ и ставити запету. У истом реду, место речи „измени“ ставити „изменама“. Место речи „допуни“ ставити „допунама“. У четвртном ставу, први ред, после речи „Предложена“ додати реч „промена“ и ставити запету.

Чл. 73 остаје у првобитној редакцији.

Чл. 74, тач. 1. Место речи „заседање“ ставити „заседања“.

Тачке 2 и 3 остају у првобитној редакцији.

Тачка 4 мења се и гласи: „оцењује сагласност закона република са Уставом ФНРЈ, уз накнадно одобрење Народне скупштине ФНРЈ“.

Тачка 5. Брисати речи „издаје Указ“.

Тачка 6. После речи „законе“ брисати тачку и запету и додати речи „издаје указе“.

Тачка 7. После речи „право“ додати речи „амнестије и“.

Тачка 8. У другом реду, место речи „Федеративној“ ставити „Федеративне“, место „Народној“ ставити „Народне“, место „Републици“ „Републике“, место „Југославији“ „Југославије“. Остатак става брисати и ставити „према прописима савезног закона“.

Тачке 9 и 10 остају у првобитној редакцији.

Тачка 11. После речи „писма“ додати речи „код њега акредитованих“.

Тачка 12. У другом реду, после речи „стање“ брисати речи „у времену између два заседања Народне скупштине ФНРЈ и то“.

Тачка 13. У другом реду, после речи „влада” ставити запету. Место речи „савезне министре” ставити „чланове Савезне владе”. На крају става додати речи „уз накнадну потврду Скупштине;”

Тачка 14. Место речи „министрима” ставити „члановима владе”.

Тачка 15 мења се и гласи: „на предлог претседника Савезне владе установљава нова, спаја и укида постојећа министарства и комисије у времену између заседања Народне скупштине ФНРЈ, уз накнадну потврду Скупштине;”

Тачка 16. У трећем реду брисати реч „непосредном”. У четвртом реду брисати речи „министарства односно комитета”.

Тачка 17 остаје у првобитној редакцији.

Чл. 75, 76 и 77 остају у првобитној редакцији.

Чл. 78. У другој алинеји, други ред, брисати реч „наредитог”. У трећем реду, брисати речи „као и ”. У четвртом реду, после речи „закона” брисати остатак става и ставити „и контролише њихово извршење”. У другом ставу, место речи „упутства” ставити „упутства”.

Чл. 79. У првом ставу, брисати реч „и”, и после речи „упутства” додати речи „и решења”. После речи „влада” брисати реч „су”, место речи „обавезна” ставити речи „обавезни су”.

Чл. 80. У првом ставу, други ред, место речи „савезних” ставити „својих”. У другом реду, после речи „комисија” ставити „и”. У трећем реду, после речи „комитета” брисати остатак става. У другом ставу, једанаести ред, брисати речи „влада и”. У дванаестом реду, место речи „министара” ставити речи „чланова владе”.

Чл. 81. У првом ставу, трећи ред, после речи „комисије” додати реч „и”. У четвртом реду, после речи „комисије” ставити тачку, брисати остатак става и додати као други став „Савезна влада може имати и министре без ресора”.

Други став овог члана постаје члан 82.

Чл. 82 постаје чл. 83 и остаје у првобитној редакцији.

Члан 83 брише се.

Чл. 84 остаје у првобитној редакцији.

Чл. 85. Додаје се нови први став који гласи: „Министарства Савезне владе руководе гранама државне управе које улазе у надлежности ФНРЈ”. У другом ставу, првом реду, после речи „министри” додати „и”. У истом реду брисати речи „и комитети”.

Трећи став овог члана брише се.

Чл. 86 брише се.

Чл. 87 постаје чл. 86. У другој алинеји, трећи ред, после речи „саобраћаја” додати речи „Министарство поморства”

Чл. 88 постаје. чл 87. У првом ставу, други ред, брисати реч „непосредно”. У трећем реду, после речи „управе” додати реч „непосредно”.

Трећи став овог члана постаје чл. 88 с тим да се у првом реду, после речи „министарства” бришу речи „обављају послове из одређене области” и ставе речи „руководе одређеном граном”.

Чл. 89 мења се и гласи: „При Савезној влади постоје комитети: просвете, народног здравља и социјалног старања, ради општег руководства у тим гранама државне управе. Овакви комитети могу се оснивати и за друге гране државне управе”.

Чл. 90 остаје у првобитној редакцији.

Чл. 91. У првом ставу, први ред, после речи „републике” додати речи „у име народа”.

Као други нови став додаје се други став чл. 92 са следећом изменом: у трећем реду, место речи „Претседништва” ставити реч „Президијума”.

Чл. 92. Други став овога члана постаје други став чл. 91.

Чл. 93 остаје у првобитној редакцији.

Чл. 94. У првом реду, после речи „Претседништво” ставити „Президијум”.

Додаје се нови други став који гласи: „Надлежност Президијума Народне скупштине републике одређује Устав републике”.

Чл. 95. У првом реду, после речи „именује” додати речи „и разрешава”.

Чл. 96. У другој алинеји, шести ред, место речи „Претседништву” ставити „Президијуму”.

Чл. 97. У првој алинеји, први ред, место речи „је постављена” ставити „ради на основу”. Место речи „Уставу” ставити „Устава”. У другом реду, место речи „Уставу” ставити „Устава”, место „савезним” ставити „савезних”, место „законима” ставити „закона”. У трећем реду, место речи „законима” ставити „закона” и после речи „републике” додати речи „и на основу уредаба и упутстава Савезне владе”.

Други став мења се и гласи: „Влада републике доноси уредбе за примену савезних закона, закона републике, уредаба и упутстава Савезне владе и уредбе на основу закон-

ског овлашћења, обавезна упутства ради извршења савезних закона и закона републике и контролише њихово извршење”.

Чл. 98 и 99 остају у првобитној редакцији.

Чл. 100. У другом реду, место речи „обављају” ставити „врше”.

Чл. 101, нови: „Републиканска министарства руководе самостално одређеном граном државне управе из надлежности народне републике”.

Чл. 101 постаје чл. 102. Други став мења се и гласи: „Президијум Народне скупштине републике може оснивати нова, спајати и укидати постојећа министарства у сагласности са Уставом ФНРЈ, уставом републике, савезним законима и одлукама Президијума Народне скупштине ФНРЈ”.

У наслову главе XI, после речи „власти” додати речи „и управе”.

Чл. 102 постаје чл. 103 и остаје у првобитној редакцији.

Чл. 103 постаје чл. 104 и остаје у првобитној редакцији.

Чл. 104 постаје чл. 105. У првом ставу, четврти ред, место речи „за” ставити „на”. Место речи „четири” ставити „три”.

Трећи и четврти став овога члана опадају и постају чл. 106 нови са следећом изменом: у првом ставу, четврти ред, место речи „за” ставити „на”.

У наслову главе XII, после речи „власти” додати речи „и управе”.

Чл. 105 постаје чл. 107. У првој алинеји, други ред, брисати речи „градовима, срезовима” и ставити „срезовима, градским рејонима, градовима”. Додаје се нови други став који гласи: „Организација народне власти у великим градовима може се регулисати посебним законима”.

Стари став други постаје став трећи. У првом реду брисати речи „села и мањих градова” и ставити „у местима”. У трећем реду, после речи „срезова” додати „градских рејона”.

Став трећи постаје став четврти. У првом реду, место речи „градова” ставити „градских рејона”. Место речи „градских рејона” ставити „градова”. У трећем реду, после речи „скупштине” брисати остатак става и ставити „у роковима које прописује устав народне републике”.

Чл. 106 постаје чл. 108. У првој алинеји, четврти ред, после речи „поретка” ставити запету. Брисати речи „и чување” и ставити „испуњавање”. У петом реду, после речи

„и“ додати реч „чување“. Место речи „месни“ ставити „свој“.

Чл. 107 постаје чл. 109 и остаје у првобитној редакцији.

Чл. 108 постаје чл. 110. У трећем реду, после речи „одбори“ ставити тачку и брисати речи „које бира скупштина народног одбора“.

Додаје се нови други став, који гласи: „Извршне одборе у селима и мањим градовима бирају народни одбори из своје средине. Извршне одборе градских рејона, градова, срезова, округа и области бирају одговарајући народни одбори на својим скупштинама“.

Чл. 109 постаје чл. 111 и остаје у првобитној редакцији.

Чл. 110 постаје чл. 112 и остаје у првобитној редакцији.

Чл. 111 постаје чл. 113 и остаје у првобитној редакцији.

Чл. 112 постаје чл. 114. У првом реду, место речи „руковођење“ ставити „вођење“. У четвртном реду, место речи „одељења“ ставити „одељења“. У шестом реду, место речи „одељењу“ ставити „одељењу“.

Наслов главе XIII мења се и гласи: „Народни судови“. Брише се поднаслов „а) Судови“.

Чл. 113 постаје чл. 115. У првој алинеји, четврти ред, брисати реч „народни“. У петом реду, после речи „судови“ ставити тачку и брисати остатак става. Додаје се нови други став, који гласи: „Савезним законом одређује се устројство и надлежност војних судови“.

Стари трећи став брише се.

Чл. 116, нови: „Судови изричу правду у име народа“.

Чл. 114 постаје чл. 117. На крају првог става додати речи „и суде по закону“.

Чл. 115 брише се.

Чл. 116 постаје чл. 118 и остаје у првобитној редакцији.

Чл. 117 постаје чл. 119. У другој алинеји, други ред, брисати реч „сталних“. У трећем реду, после речи „судија“ ставити паузу.

Трећи став брише се.

Чл. 118 постаје чл. 120. У првом ставу брисати другу реченицу и место ње ставити: „Грађани којима тај језик није матерњи могу се служити својим матерњим језиком“.

Чл. 119 постаје чл. 121, мења се и гласи: „Судије Врховног суда ФНРЈ бира и разрешава Народна скупштина ФНРЈ на заједничкој седници оба дома.“

Судије Врховног суда републике односно аутономне покрајине бира и разрешава Народна скупштина републике односно аутономне покрајине.

Судије и поротнике окружног суда бира и разрешава народни одбор округа на својој скупштини.

Судије и поротнике срескога суда бира и разрешава скупштина народног одбора среза".

Чл. 120 постаје чл. 122. У првој алинеји, први ред, брисати реч „судски“. У другом реду, после речи „орган“ додати реч „правосуђа“. У трећем реду, после речи „Југославија“ ставити тачку и брисати остатак става.

Други став брише се.

Чл. 121 постаје чл. 123. Додаје се нови став који гласи: „Врховни суд ФНРЈ оцењује законитост правноснажних одлука свих судова ФНРЈ по питању примене савезних закона“.

У трећем ставу брисати другу реченицу.

Глава XIV, нова: „Јавно тужиоштво“.

Чл. 122 постаје чл. 124. У првом реду, место речи „јесте“ ставити „је“. У другом реду, место речи „над тачним“ ставити „ради правилног“. У трећем реду, место речи „испуњавањем“ ставити „испуњавања“. У четвртном реду брисати речи „Савезне владе“. У петом реду, после речи „ФНРЈ“ ставити запету и додати речи „Савезне владе“. У истом реду, после речи „и“ додати реч „народних“.

Чл. 123 постаје чл. 125, мења се и гласи: „Јавног тужиоца ФНРЈ и његове заменике бира и разрешава Народна скупштина ФНРЈ на заједничкој седници оба дома.“

Јавне тужиоце народних република и аутономних покрајина и њихове заменике поставља јавни тужилац ФНРЈ.

Јавне тужиоце аутономних области, области, округа и срезова поставља јавни тужилац републике односно аутономне покрајине уз потврду јавног тужиоца ФНРЈ“.

Чл. 124 постаје чл. 126, мења се и гласи: „Јавни тужиоци независни су у своме раду и подређени су само јавном тужиоцу ФНРЈ“.

Чл. 125 постаје чл. 127 и остаје у првобитној редакцији.

Чл. 128, нови: „Војног тужиоца Југословенске Армије и остале војне тужиоце поставља Врховни командант Југословенске Армије.“

Савезним законом одредиће се устројство и надлежност војног тужиоштва“.

Глава XIV постаје глава XV.

Чл. 126 постаје чл. 129. У првом реду, место речи „Претседништво” ставити „Президијум”.

Чл. 127 постаје чл. 130. У првом реду, место речи „Претседништво” ставити „Президијум”.

Чл. 128 постаје чл. 131. У другом реду, после речи „обуставити” додати речи „и укинути”.

Чл. 129 постаје чл. 132. У првом реду, место речи „Претседништво” ставити „Президијум”.

Чл. 130 постаје чл. 133. У другом реду, место речи „Претседништво” ставити „Президијум”. У трећем реду, после речи „распустити” додати реч „сваки”. У седмом реду, место речи „Претседништво” ставити „Президијум”. У деветом реду, после речи „одбор” додати реч „сваког”.

Глава XV постаје глава XVI.

Чл. 131 постаје чл. 134. У шестом реду, место речи „она” ставити „и”.

Чл. 132 постаје чл. 135. У другом реду, после речи „ФНРЈ” додати речи „на заједничкој седници оба дома”. У трећем реду брисати речи „свом војном” и ставити „целокупном војном оружјем”.

Глава XVI брише се и ставља се: „Трећи део”.

Чл. 133 постаје чл. 136 и остаје у првобитној редакцији.

НАКНАДНО УСВОЈЕНИ АМАНДМАНИ

Чл. 25. Као четврти и пети став: „Забрањена је злоупотреба цркве и вере у политичке сврхе и постојање политичких организација на конфесионалној основи.

Држава може материјално помагати верске заједнице”

Чл. 20. Као трећи став: „Малолетна лица уживају у радном односу нарочиту заштиту државе”.

Чл. 12. Као други став: „Границе народне републике не могу се мењати без њеног пристанка”.

Чл. 1. Нова стилизација гласи: „Федеративна Народна Република Југославија је савезна народна држава републиканског облика, заједница равноправних народа, који су на основу права на самоопредељење, укључујући право на отцепљење, изразили своју вољу да живе заједно у федеративној држави”.

Чл. 6 остаје у штампаном првобитном тексту нацрта Устава ФНРЈ.

Чл. 7. У другом ставу, четврти ред, место речи „грађани” ставити „бирачи”.

Чл. 10. У првом реду, испред речи „Сваки” ставити „Противустанован је”. У петом реду брисати речи „јесте противустанован”.

Чл. 14. У другом ставу, први ред, после речи „воде” додати речи „минерални и лековити извори”.

Место новог трећег става ставити: „Средства за производњу у рукама државе искоришћава држава сама или их даје другом на искоришћавање”.

Чл. 15 остаје у предложеној редакцији нацрта Устава са следећом изменом и допуном: у другом ставу, четврти ред, брисати реч „народних” и после речи „организације” додати речи „радног народа”.

Чл. 16. Додаје се нови први став, који гласи: „Опште-народна имовина јесте главни ослонац државе у развоју народне привреде”.

Став други постаје став трећи, став трећи постаје став други.

Чл. 26. Други став мења се и гласи: „Пуноважни је брак само онај који се закључи пред надлежним државним органима. После тога грађани могу извршити венчање по прописима своје вере”.

Чл. 28. Шести нови став мења се и гласи: „Казне за прекршаје правних прописа могу органи државне управе изрицати само у границама које су јудређене законом”.

Чл. 31. У четвртном реду, место речи „демократији” ставити „демократска начела”.

Чл. 34. Додаје се нови други члан, који гласи: „Издаја отаџбине је највећи злочин према народу”.

У трећем ставу, после речи „општа” ставити тачку и бри-
сати остатак става.

Чл. 36. Додаје се нови други став: „Држава води бригу о физичком васпитању народа, нарочито омладине, ради подизања здравља и радне способности народа као и одбран-
бене моћи државе”.

Чл. 38. У новом другом ставу брисати речи „духовно и физичко”.

У последњем ставу брише се новододата реченица.

Чл. 39. У другом ставу, први ред, брисати речи „свих незаконитих и неправилних”. У трећем реду брисати реч „штетних” и ставити „неправилних”. У четвртном реду, по-

сле речи „жалбе“, брисати тачку и додати „у границама закона“.

Чл. 43 мења се и гласи: „Ради заштите грађанских слобода и демократског уређења ФНРЈ, утврђеног овим Уставом, незаконито је и кажњиво употребљавати грађанска права ради промене и нарушавања уставног уређења у противдемократском циљу“.

Пошто је Одбор завршио претрес у појединостима и учинио измене и допуне које су напред изложене, а у исто време је тај рад завршио и Одбор Скупштине народа, споразумела су се оба одбора да изаберу по пет својих чланова да на заједничком састанку претресу све измене и допуне усвојене у оба одбора и да покушају изједначити текстова како би се добио јединствен нови текст нацрта Устава.

Од стране Уставотворног одбора Савезне скупштине изабрани су за делегате на заједнички састанак: Моша Пијаде, Владимир Симић, др Макс Шнудерл, Милош Рашовић и Милош Минић. Од стране Уставотворног одбора Скупштине народа изабрани су: др Симиша Станковић, Фране Фрол, Франце Лубеј, др Душан Братић и др Јосип Хричевић.

Ова делегација састала се 3 јануара ове године и свршила поверени јој задатак, те је усвојила јединствен текст узимајући у обзир, поред измена и допуна усвојених у оба одбора, и амандмане предложене од заменика Министра за Конституанту, министра за Црну Гору Милована Ђиласа, као и амандмане предложене од народних посланика. У амандманима Министра за Конституанту узети су у обзир и разни предлози учињени из народа.

На седници Одбора од 4 јануара ове године поднео је од стране петорице делегата извештај о раду заједничког састанка Моша Пијаде. Одбор је усвојио овај извештај и сложио се са свима изменама и допунама предложеним са заједничког састанка. Овај извештај гласи:

УСТАВОТВОРНОМ ОДБОРУ САВЕЗНЕ СКУПШТИНЕ

На састанку десеторице чланова Уставотворног одбора оба дома, који су изабрани на седницама оба одбора, а који је састанак одржан 3 јануара ове године, сагласили су

се делегати у погледу изједначења текстова нацрта Устава усвојених у оба дома.

Делегати су постигли потпуну сагласност и предлажу једном и другом одбору да у целини усвоје сагласно израђен јединствени текст, према приложеном извештају.

Делегати Уставотворног одбора
Савезне скупштине

Делегати Уставотворног одбора
Скупштине народа

Моша Пијаде, с. р.

Др Макс Шнудерл, с. р.

Милош Рашовић, с. р.

Милош Минић, с. р.

Владимир Симић, с. р.

Фране Фрол, с. р.

Франце Лубеј, с. р.

Др Јосип Хричевић, с. р.

Др Синиша Станковић, с. р.

Др Душан Братић, с. р.

Извештај десеторице чланова оба дома гласи:

Чл. 1. Од речи „који су” измењен текст гласи: „На основу права на самоопредељење, укључујући право на отцепљење, изразили своју вољу да живе заједно у федеративној држави”.

У чл. 3 и 4 остају измене Одбора које су идентичне у оба одбора.

Чл. 7. Почетак прве реченице гласи: „Све претставничке органе државне власти бирају...”

Друга реченица у другом ставу гласи: „Законом ће се прописати у којим случајевима, под којим условима и на који начин бирачи могу опозвати своје народне претставнике и пре истека рока за који су изабрани.

Чл. 8. Место „сви органи” ставља се „органи”. Други став гласи: „Сви акти органа државне управе и органа правосуђа морају бити основати на закону”.

Наслов треће главе гласи: „Основна права народа и народних република”.

Чл. 9. Став други, место „заштићује” ставити „штити”. Став трећи, иза речи „безбедност” ставити запету и реч „као”.

Чл. 10. Бришу се последње две речи и члан почиње речима: „Противустанован је сваки акт...”

Чл. 11 дели се на три става и гласи:

„Свака народна република има свој Устав.

Народна република доноси свој Устав самостално.

Устав народне републике мора бити у сагласности са Уставом ФНРЈ”.

Чл. 12. Први став, место речи „између” ставити „територија”. Додаје се други став, који гласи: „Границе народне републике не могу се мењати без њеног пристанка”.

Чл. 13. Реч „уживају” из првог реда пребацује се иза речи „Југославије”. У трећем реду брише се реч „сва” а реч „права” замењује се са „право”.

Чл. 14. Други ред, иза речи „јесу” ставља се реч „или”; трећи ред, иза речи „имовина” ставља се запета и речи „то јест имовина”; иза речи „државе” ставља се запета; у петом реду, иза речи „организација” ставља се запета. Почетак другог става гласи: „Сва рудна и друга блага у утроби земље, воде, укључујући минералне и лековите,”; у четвртном реду истог става место „радио-веза” ставља се „радио”. Иза тога става додаје се нов став који гласи: „Средства за производњу у рукама државе искоришћава држава сама или их даје другом на искоришћавање”.

Чл. 15. У претпоследњем реду брише се реч „народних” а у последњем реду, иза речи „организација” додају се речи „радног народа”.

Чл. 16. Додаје се нов први став, који гласи: „Опште-народна имовина главни је ослонац државе у развоју народне привреде”. Стари први став постаје трећи.

Чл. 18. Додаје се други став, који гласи: „Зајемчује се наслеђивање приватне својине. Право наслеђа уређује се законом”. Иза старог другог става додаје се нов став, који гласи: „Забрањује се постојање приватних монополистичких организација, као што су картели, синдикати, трустови и сличне организације створене у циљу диктирања цена, монополисања тржишта и оштећивања интереса народне привреде”. Иза старог последњег става, у коме се бришу речи „и уз законску накнаду сопственику”, додаје се „законом ће се одредити у којим ће се случајевима и у којој висини дати награда сопственику”. Иза тога додаје се нов став, који гласи: „Под истим условима могу се законом национализовати поједине привредне гране или предузећа ако то тражи општи интерес”.

Чл. 19. Последњи став продужује се речима „својом општом привредном политиком, јефтиним кредитом и пореским системом”.

Чл. 20. Реч „уједини” замењује се речју „удружује”, а речи „привредног изабљивања” замењују се речима „привредне експлоатације”. Иза последњег става додаје се нов

став који гласи: „Малолетна лица у радном односу уживају нарочиту заштиту државе”.

Чл. 22. Други ред, другог става, место „чине ограничења” ставити „ограничавају”.

Чл. 23. Четврти став, трећи ред, место „грађанских права” ставити „бирачког права”.

Чл. 24. Измењен први став гласи: „Жене су равноправне са мушкарцима у свима областима државног, привредног и друштвено-политичког живота”. У другом ставу, место „једнаку награду” ставити „једнаку плату”, иза речи „мушкарци” брисати тачку и реч „жене” и ставити „и уживају посебну заштиту у радном односу”. Остале речи се бришу. У последњем ставу мења се ред речи, те став гласи: „Држава нарочито заштићује интересе матере и детета оснивањем породилишта, дечијих домова и обданишта и правом матере на плаћено отсуство пре и после порођаја”.

Чл. 25. Додају се на крају нова два става који гласе:

„Забрањена је злоупотреба цркве и вере у политичке сврхе и постојање политичких организација на верској основи.

Држава може материјално помагати верске заједнице”

Чл. 26. Прва два става мењају се и гласе: „Брак и породица су под заштитом државе. Држава законом уређује правне односе брака и породице.

Пуноважан је само онај брак који се закључи пред надлежним државним органима. После закључења брака грађани могу извршити и венчање по верским прописима”.

У четвртом ставу, последњи ред, иза речи „права” додати речи „и дужности”. Иза последње реченице додати реченицу: „Положај ванбрачне деце регулише се законом”.

Чл. 28. Други ред, други став, између речи „без” и речи „вршења”, додати речи „писменог и образложеног”, брисати речи „без одобрења” и додати реченицу: „Најдужи рок притвора одређује закон”. Шести став мења се и гласи: „Казне за прекршаје правних прописа могу органи државне управе изрицати само у границама које су одређене законом”. Последњи став, први ред, иза речи „држављани” ставити „ФНРЈ”. Други ред, иза речи „из” брисати реч „земље” и ставити реч „државе”. Остале речи до краја бришу се и замењују реченицом: „Само у случајевима прописаним законом може грађанин бити протеран из свог пребивалишта”

Додаје се нов став који гласи: „Држављани ФНРЈ уживају заштиту ФНРЈ у страним државама”.

Чл. 29. Други став, трећи ред, место речи „имаоца” ставити реч „држаоца”.

Чл. 31. Четврти ред, место речи „демократију” ставити речи „демократска начела”.

Чл. 33. Први ред, место речи „једнако” ставити реч „подједнако”.

Чл. 41 постаје члан 34 и додаје му се нов други став, који гласи: „Издаја отаџбине највећи је злочин према народу”.

Чл. 34 постаје чл. 35, а у првом реду речи „се стара” замењују се речима „је дужност”.

Чл. 35 постаје чл. 36. У првом реду, место речи „здравље” ставити „подизање здравља”, у трећем реду, иза речи „болница” ставити реч „апотека” и запету. Додати нов став, који гласи: „Држава води бригу о физичком васпитању народа, нарочито омладине, ради подизања здравља и радне способности народа, као и одбранбене моћи државе”.

Чл. 36 постаје чл. 37. Додаје се на крају нов став, који гласи: „Ауторско право заштићено је законом”.

Чл. 37 постаје чл. 38. Додаје се нов други став, који гласи: „Држава посвећује нарочиту пажњу и заштићује васпитање омладине”. Иза овог става додаје се став који гласи: „Малолетна лица стоје под нарочитом заштитом закона”.

Чл. 38 постаје чл. 39. Други став мења се и гласи: „Против решења органа државне управе, као и против неправилних поступака службених лица, грађани имају право жалбе у границама закона”.

Чл. 39 постаје чл. 40, а чл. 40 постаје чл. 41.

Чл. 43 мења се и гласи: „Ради заштите грађанских слобода и демократског уређења ФНРЈ утврђеног овим Уставом, незаконито је и кажњиво употребљавати грађанска права ради промене и нарушавања уставног уређења у противдемократском циљу”.

Чл. 44. Први став, место „све послове који” ставити „сва права која”. Место речи „дати” ставити „дата”. Други став мења се и гласи: „У надлежност Федеративне Народне Републике Југославије, у лицу највиших савезних органа државне власти и органа државне управе, спадају:”. Тачка

прва, место „измене и допуне” ставити речи „промена и допуна”. У трећем реду, реч „Устава” написати малим словом.

У тачки четвртој, у трећем реду, иза речи „односима” ставити тачку и запету, избрисати реч „склапање” а место „међународних уговора” ставити „међународни уговори”.

У тачки шестој реч „с” заменити речју „са”.

Тачка седма. Брисати реч „послови” тако да тачка гласи: „народна одбрана и државна безбедност”.

Тачка осма мења се и гласи: „железнице, ваздушни, поморски и речни саобраћај;”.

Тачка дванаеста. Додаје се на крају реч „статистика;”.

Тачка четрнаеста. Брисати реч „закључивање” а место „савезних зајмова” ставити „савезни зајмови”, место „послови осигурања” ставити „осигурање”.

Тачка деветнаеста мења се и гласи: „путеви, реке, канали и луке општедржавног значаја;”.

Иза ове тачке ставља се нова тачка двадесета, која гласи: „20) контрола спровођења савезних закона;”.

Тачка двадесета постаје тачка двадесет прва.

Тачка двадесет прва постаје тачка двадесет друга и гласи: „законодавство о уређењу судова, о јавном тужиоштву, о адвокатури; кривични законик; трговачко, менично и чековно право; поморско право; законодавство о грађанском парничном и ванпарничном, извршном, стечајном, кривичном и општеуправном поступку и личном стању грађана; начела приватног права;”.

Тачка двадесет друга постаје тачка двадесет трећа и на крају се додају речи „о задругарству;”.

Тачка двадесет трећа постаје тачка двадесет четврта, мења се и гласи: „доношење општих начела за законодавство и за руководство република у области рударства, шумарства и водних снага; грађевинарства; привредног пословања; политике цена; јавних зајмова и дажбина; здравља и физичке културе; просвете; социјалног старања и организације државне власти”. Остатак тачке остаје неизмењен, осим што се реч „врше” из последњег става ставља иза речи „републике”.

Чл. 45. Трећи став постаје први став.

Чл. 49 мења се и гласи: „Народна скупштина ФНРЈ носилац је народног суверенитета ФНРЈ”.

Чл. 50. Мења се почетак, који гласи: „Народна скупштина је врховни орган државне власти у ФНРЈ и врши ...”.

Чл. 53. Реч „држављани” замењује се речју „грађани”.

Чл. 58. Место речи „заседају” ставити „заседавају”.

Чл. 59. Место речи „три” у првом и другом ставу, ставити реч „два”, а место речи „два” у првом и другом ставу, ставити „три”.

Чл. 61. Први став, место речи „заседају” ставити „заседавају”.

Чл. 63. Додати нов став први, који гласи: „Право подношења законских предлога имају Савезна влада, чланови Савезне владе и народни посланици оба дома”.

Чл. 64. Први став, место „сваки од домова” ставити „сваки дом”. У истом ставу, пети ред, иза речи „је” ставити реч „предлог”. У трећем ставу, у петом реду, иза речи „предмету” ставити тачку и брисати све речи до краја.

Чл. 65. Други ред, брисати реч „свих”.

Чл. 66. Иза речи „Службеном листу” а пре наводнице ставити „ФНРЈ”.

Чл. 67. Измењен почетак гласи: „Сваки дом бира одборе...”.

Чл. 69. Други став, место речи „ухапшењ” ставити „лишени слободе”. Место речи „судски” ставити „кривични” а последњу реченицу продужити речима: „осим у случају затицања на делу злочина, о чему се мора одмах извести Претседништво Народне скупштине”.

Чл. 70. Трећи ред, речи „период рада све” заменити речима „трајање свог мандата”, а иза речи „траје” ставити тачку и брисати све речи до краја.

Чл. 72. Први став, иза речи „врши” заменити остатак реченице речима: „промену и допуну Устава”. У другом ставу реч „измену” заменити речју „промену”. У трећем ставу, место речи „измене” ставити реч „промени”. У четвртом ставу, реч „измена” заменити речју „промена”. Иза тога става ставити нов став, који гласи: „Усвојену промену или допуну Устава проглашује Народна скупштина на заједничкој седници оба дома”.

Чл. 74. Тачка прва, место речи „заседање” ставити реч „заседања”.

Тачка четврта мења се и гласи: „4) оцењује сагласност закона републике са Уставом ФНРЈ и савезним законима, уз накнадну потврду Народне скупштине ФНРЈ, а на захтев Савезне владе, претседништва народних скупштина репу-

блика, Врховног суда ФНРЈ, јавног тужиоца ФНРЈ и по сопственој иницијативи”.

Тачка пета, речи „издаје указе;” пребацују се на крају шесте тачке.

Тачка осма мења се и гласи: „8) додељује одликовања и почасна звања Федеративне Народне Републике Југославије према прописима савезног закона;”.

Тачка десета, место „опуномоћене посланике” ставити „опуномоћене министре”.

Тачка једанаеста, иза речи „писма” ставити речи „код њега акредитованих”.

Тачка дванаеста, у другом и трећем реду брисати речи „у времену између два заседања Народне скупштине ФНРЈ, и то”.

Тачка тринаеста, први ред, иза речи „разрешава” ставити запету, други ред, иза речи „владе” ставити запету а место речи „савезне министре” ставити „чланове Савезне владе” и на крају тачке додати „уз накнадну потврду Народне скупштине ФНРЈ”.

Тачка ^{ка}четрнаеста, место речи „министрима” ставити „члановима владе”.

Тачка петнаеста мења се и гласи: „15) на предлог претседника Савезне владе мења, спаја и укида постојећа министарства и комисије у времену између заседања Народне скупштине и уз њену накнадну потврду;”.

Тачка шенаеста мења се и гласи: „16) одређује на предлог Савезне владе која предузећа имају општедржавни значај и долазе под непосредну управу Савезне владе;”.

Глава VIII. Наслов се мења и гласи: „Савезни органи државне управе”.

Чл. 77. Први ред, место речи „наредбодавни” ставити „управни”.

Чл. 78. Други став, брисати реч „нарочитог”. У петом реду брисати реч „тачном” а на крају последње реченице додати речи „и контролише њихово спровођење”.

Чл. 79. Измењени почетак гласи: „Уредбе, упутства, наредбе и решења Савезне владе обавезна су...”.

Чл. 80. Други ред, место речи „савезних” ставити „својих” а иза речи „комисија” ставити реч „и”. У трећем реду, иза речи „комитета” ставити тачку и брисати све речи до краја става. У другом ставу, у једанаестом реду, брисати

реч „Владе и” а реч „министара” заменити речима „чланова владе”.

Чл. 81. Трећи ред, иза речи „комисије” ставити реч „и”. У четвртом реду, иза речи „комисије” ставити тачку и брисати све речи до краја става. Иза тога става ставити нов став други, који гласи: „Савезна влада може имати и министре без ресора”. Стари други став овог члана постаје члан 82.

Чл. 82 постаје чл. 83.

Чл. 83 брише се цео.

Чл. 85 добија нов први став, који гласи: „Министри Савезне владе руководе гранама државне управе које улазе у надлежност ФНРЈ”. У старом првом ставу измењен почетак гласи: „Министри и комисије Савезне владе...” Последњи став брише се цео.

Чл. 86 брише се цео.

Чл. 87 постаје чл. 86. У другом ставу, трећи ред, иза речи „саобраћаја;” ставити речи „Министарство поморства;” У трећем ставу, трећи ред, испред „Министарство индустрије” ставити „Министарство правосуђа” а речи „Министарство правосуђа” на крају тога става брисати.

Чл. 88 постаје чл. 87. У другом реду првог става брисати реч „непосредно” а у трећем реду, иза речи „управе” ставити реч „непосредно”. Последњи став овог члана постаје чл. 88, а у првом и другом реду, место речи „обављају послове из одређене области” ставити речи „руководе одређеном граном”.

Чл. 89 мења се и гласи: „При Савезној влади постоје комитети за подручје просвете и културе, народног здравља и социјалног старања, ради општег руководства у тим гранама државне управе. Овакви комитети могу се оснивати и у другим гранама државне управе”.

Чл. 90 остаје у првобитној редакцији.

Чл. 91. У првом реду, после речи „републике” ставити „у име народа”.

Друга реченица чл. 92 постаје друга реченица чл. 91.

Чл. 92 остаје у првобитној редакцији без друге реченице.

Чл. 93 остаје у првобитној редакцији.

Чл. 94. Додаје се нови други став, који гласи: „Надлежност Претседништва Народне скупштине републике одређује Устав републике”.

Чл. 95 гласи: „Владу републике именује и разрешава Народна скупштина републике”.

Чл. 96. У првом реду, место речи „наредбодавни” ставити „управни”.

Чл. 97 гласи: „Влада републике ради на основу Устава ФНРЈ, Устава републике, савезних закона, закона републике и на основу уредаба и упутстава Савезне владе.

Влада републике доноси уредбе за примену савезних закона, закона републике, уредаба и упутстава Савезне владе, доноси уредбе на основу законског овлашћења као и обавезна упутства ради извршења савезних закона и закона републике и контролише њихово спровођење”.

Чл. 98 и 99 остају у првобитној редакцији.

Чл. 100 гласи: „Савезно-републикански министри у народним републикама руководе одређеном граном државне управе и врше поред послова из сопствене надлежности и послове савезно-републиканских министарстава Савезне владе на основу њихових правилника, упутстава, наредаба и решења”.

Чл. 101 додаје се као нов и гласи: „Републиканска министарства руководе самостално одређеном граном државне управе из надлежности народне републике”.

Чл. 101 предлога постаје чл. 102. Други став гласи: „Претседништво Народне скупштине републике може мењати, спајати и укидати постојећа министарства у сагласности са Уставом ФНРЈ, Уставом републике, савезним законима и одлукама Претседништва Народне скупштине ФНРЈ”.

Чл. 102 предлога постаје чл. 103.

Чл. 103 предлога постаје чл. 104.

У оба члана писати „Аутономно” малим почетним словом.

Чл. 104 постаје чл. 105. Четврти ред, после речи „покрајине”, место речи „за” ставити реч „на”, а место речи „четири” ставити реч „три”.

Други став гласи: „Народна скупштина аутономне покрајине бира Главни извршни одбор аутономне покрајине као свој извршни и управни орган”.

У првом ставу писати речи „Аутономне” малим почетним словом „а”.

Трећи и четврти став чл. 105 постају нови члан 106. У четвртом реду ставити место речи „на” реч „за”.

Други став гласи: „Обласни народни одбор бира Обласни извршни одбор као свој извршни и управни орган”.

Глава XII. Напис гласи: „Органи државне власти у административно-територијалним јединицама”.

Чл. 105 постаје чл. 107.

Први став гласи: „Органи државне власти у местима (селима, мањим градовима), градским рејонима, срезovima, градовима, окрузима и областима јесу народни одбори”.

У другом ставу, први ред, ставити место речи „села и мањих градова” речи „у местима”.

У трећем реду истог става, после речи „срезова” ставити речи „градских рејона”.

У трећем ставу, првом реду, брисати реч „градова”. У другом реду истог става, после речи „рејона” ставити реч „градова”. У трећем реду истог става брисати речи „према прописима” и ставити речи „у роковима које прописује”.

У четвртном реду истог става место речи „Устава” ставити реч „Устав”.

Чл. 106 постаје чл. 108. У четвртном и петом реду брисати речи „и чување” и ставити реч „испуњавање”.

У петом реду, после речи „и” ставити реч „чување” место речи „месни” ставити реч „свој”.

У четвртном реду, после речи „поретка” ставити запету.

Чл. 107 постаје чл. 109 и остаје у првобитној редакцији.

Чл. 108 постаје чл. 110. У првом реду место речи „наредбодавни” ставити реч „управни”.

У трећем и четвртном реду бришу се речи „које бира скупштина народног одбора”, а у трећем реду, после речи „одбори” ставити тачку.

Додаје се нов текст и гласи: „Извршне одборе у селима и мањим градовима бирају народни одбори из своје средине.

Извршне одборе у градским рејонима, градовима, срезovima, окрузима и областима бирају одговарајући народни одбори на својим скупштинама”.

Чл. 109 постаје чл. 111.

Чл. 110 постаје чл. 112.

Чл. 111 постаје чл. 113.

Сви остају у првобитној редакцији.

Чл. 112 постаје чл. 114. У првом реду место речи „руковођење” ставити реч „вођење”, а у тексту свуда ставити место речи „одељења” реч „одељења”.

Напис главе XIII гласи: „Народни судови”.

Чл. 113 постаје чл. 115 и гласи:

„Органи правосуђа у Федеративној Народној Републици Југославији јесу:

Врховни суд ФНРЈ, врховни судови република и аутономних покрајина, окружни и срески судови.

Савезним законом одређује се устројство и надлежност војних судова.

Законом се могу оснивати посебни судови за одређене врсте спорова”.

Чл. 114 постаје чл. 116 и гласи: „Судови су у изрицању правде независни и суде по закону”.

Чл. 117 гласи: „Судови изричу правду у име народа”.

Чл. 115 предлога брише се.

Чл. 116 предлога постаје чл. 118. Додаје му се последња реченица првобитног чл. 114.

Чл. 117 предлога постаје чл. 119. У трећем реду брисати реч „сталних”.

Трећи став брише се.

Чл. 118 постаје чл. 120 и остаје у првобитној редакцији.

Чл. 119 постаје чл. 121, мења се и гласи:

„Судије Врховног суда ФНРЈ бира и разрешава Народна скупштина ФНРЈ на заједничкој седници оба дома.

Судије врховног суда републике односно аутономне покрајине бира и разрешава Народна скупштина републике односно аутономне покрајине.

Судије и судије-поротнике окружног суда у округу или граду бира и разрешава народни одбор округа или града на својој скупштини.

Судије и судије-поротнике среског суда у срезу или граду бира и разрешава народни одбор среза или града на својој скупштини”.

Чл. 120 постаје чл. 122. У првом реду брисати реч „судски”. У другом реду, после речи „орган” ставити реч „правосуђа”. У трећем реду, после речи „Југославије” ставити тачку и брисати остали део реченице.

Други став брише се.

Чл. 121 постаје чл. 123. Ставити нови први став, који гласи: „Врховни суд ФНРЈ оцењује законитост правоснажних одлука свих судова ФНРЈ по питању примене савезних закона”.

Трећи став, у првобитном предлогу други став, брише се.

Над напис „Јавно тужиштво” ставити: „Глава XIV”, а испред тога брисати слово „бу”.

Чл. 122 постаје чл. 124 и гласи: „Јавно тужиштво је орган Народне скупштине ФНРЈ за вршење надзора ради правилног испуњавања закона од стране свих министарстава и осталих њима потчињених управних органа и установа ФНРЈ и народних република, службених лица и свих грађана”.

Чл. 123 постаје чл. 125 и гласи:

„Јавног тужиоца ФНРЈ и његове заменике бира и разрешава Народна скупштина ФНРЈ на заједничкој седници оба дома.

Јавне тужиоце народних република и њихове заменике именује и разрешава јавни тужилац ФНРЈ.

Јавне тужиоце аутономних покрајина, аутономних области, области, округа и срезова именује и разрешава јавни тужилац републике уз потврду јавног тужиоца ФНРЈ”.

Чл. 124 постаје чл. 126 и гласи: „Јавни тужиоци независни су у своме раду и подређени су само јавном тужиоцу ФНРЈ”.

Чл. 125 постаје чл. 127 и гласи: „Јавни тужиоци имају право подизања тужбе, жалбе и право законске интервенције у току судског и управног поступка, право кривичног гоњења, као и искључиво право подизања захтева за заштиту законитости против правоснажних одлука судова и управних органа”.

Додаје се нов чл. 128 који гласи: „Војног тужиоца Југословенске Армије и остале војне тужиоце поставља Врховни командант Југословенске Армије.

Савезним законом одредиће се устројство и надлежност војног тужиштва”.

Глава XIV постаје „Глава XV”.

Чл. 126 постаје чл. 129.

Чл. 127 постаје чл. 130.

Оба члана остају у првобитној редакцији.

Чл. 128 постаје чл. 131. У другом реду брисати реч „све”. У трећем реду брисати речи „а савезни министри” и ставити речи „и укинати”.

Додаје се нови став који гласи: „Под истим условима имају савезни министри право обустављати акте министара републике”.

Чл. 129 постаје чл. 132 у првобитној редакцији.

Чл. 130 постаје чл. 133. У четвртном реду, после речи „распустити” ставити реч „сваки”. У деветом реду, после речи „одбор” ставити реч „сваког”.

Првобитна „Глава XV” постаје „Глава XVI”.

Чл. 131 постаје чл. 134. У другом реду одоздо, место речи „она” ставити реч „и”.

Чл. 132 постаје чл. 135. У другом реду, код речи „ФНРЈ” брисати тачку и додати „на заједничкој седници оба дома”.

У трећем реду брисати речи „свом војном” и ставити речи „целокупном војном и оружаном”.

Брисати речи „Глава XVI” и ставити „Трећи део”.

Чл. 133 постаје чл. 136 у првобитној редакцији.

Осим тога усвојен је и предлог да се у чл. 116 унесу још два става који гласе:

„Виши судови имају у границама закона право надзора над нижим судовима.

Министри правосуђа руководе и надзиру рад судске управе и старају се за правилну организацију судовој”.

Поред тога исправљен је наслов главе XI тако да су изостављене у Одбору додате речи „и управе”, те је остао стари штампани наслов.

Усвојено је да се члану 118 дода на крају став који гласи: „Окривљенику је обезбеђено право одбране пред судом”.

Како се на зједничком састанку делегата оба одбора није постигла сагласност у погледу израза „Претседништво” или „Президијум”, оба су одбора стала на становиште да се ово питање остави отворено и препусти решењу пленума Скупштине.

Са овим је био завршен претрес у појединостима који је дао у одборима оба дома истоветни текст нацрта Устава.

Одбор је затим на поименичном гласању усвојио једногласно нацрт Устава у целини са свима у извештају наведеним изменама и допунама које су усвојене од оба одбора. Присутних чланова било је 22.

После тога је прочитан и од Одбора једногласно усвојен и потписан овај извештај.

За известиоца Одбор је изабрао Мошу Пијаде, а за његовог заменика др Макса Шнудерла.

Достављајући овај извештај, Одбору је част замолити Скупштину да га изволи усвојити у целости.

4 јануара 1946 год.
Београд

Секретар

Др Макс Шнудел, с. р.

Претседник
Уставотворног одбора
Савезне скупштине

Моша Пијаде, с. р.

Чланови:

Владимир Симић, с. р., Димитар Влахов, с. р., Сулејман Филиповић, с. р., Др Златан Сремец, с. р., Др Драгољуб Јовановић, с. р., Др Славко Кузмановић, с. р., Др Неџат Аголи, с. р., Иван Гранђа, с. р., Лајчо Јарамазовић, с. р., Мехмед Хоџа, с. р., Др Милош Московљевић, с. р., Коча А. Поповић, с. р., Милош Милић, с. р., Михаило Ђуровић, с. р., Милош Рашовић, с. р., Миха Маринко, с. р., Салај Ђуро, с. р., Станка Веселинов, с. р., Анте Рамљак, с. р., Кирил Петрушев, с. р.

I Z V E Š T A J

USTAVOTVORNOG ODBORA SKUPŠTINE NARODA

SKUPŠTINA NARODA USTAVOTVORNE SKUPŠTINE

FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

Ustavotvorni odbor

Br. 25

5-I-1946 год.

Beograd

SKUPŠTINI NARODA

USTAVOTVORNE SKUPŠTINE FNRJ

Beograd

U vezi vašeg akta br. 359 od 6 decembra 1945 godine, a na osnovu čl. 37 skupštinskog poslovnika, dostavlja se izveštaj Ustavotvornog odbora Skupštine naroda o nacrtu Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije sa definitivnim tekstom nacрта Ustava.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Претседник
Уставотворног одбора
Скупштине народа
Боžидар Масларић, с. р.

SKUPŠTINI NARODA USTAVOTVORNE SKUPŠTINE FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

Na dan 6 decembra 1945 godine izabrani su u Ustavotvorni odbor Skupštine naroda narodni poslanici: Božidar Maslarić, Frane Frol, Mitar Bakić, Rato Dugonjić, Rade Hamović, Bane Andrejev, Mihailo Apostolski, dr Pavle Gregorić, Josip Rus, Edvard Kocbek, Puniša Perović, Jaša Prodanović, Dobrovoje Radosavljević, dr Siniša Stanković, Radovan Zogović, Bogdan Oreščanin, dr Aleš Bebler, Tone Hafner, France Lubej, Dušan Vasiljević, Panko Brašnarov, dr Josip Hrnčević, dr Branko Čubrilo-
vić, Kirilo Savić, Milan Popović, Joza Milivojević, Todor Vujašinović, Miloš Carević, Mustafa Hodža, dr Dušan Bratić i Murad Šećeragić.

Prilikom izbora Ustavotvornog odbora Skupština naroda stavila je Odboru u zadatak da u roku od jednog meseca završi pretres nacrtu Ustava, izradi svoj izveštaj i konačni tekst nacrtu Ustava.

Ustavotvorni odbor konstituisao se istoga dana kada je bio izabran i izabrao za predsednika Božidara Maslarića, za potpredsednika Frana Frola, a za sekretara Mitra Bakića.

Odbor je počeo rad 10 decembra 1945 godine.

Prvih pet sednica Odbora bile su posvećene načelnom pretresu nacrtu Ustava, koji je u ime Savezne vlade podneo Ustavotvornoj skupštini ministar za Konstituantu Edvard Kardelj. Nikakav drugi nacrt Ustava nije bio podnet, tako da je ovaj nacrt uzet kao jedina osnova za pretres.

U načelnom pretresu uzeli su učešća članovi Odbora: Jaša Prodanović, dr Branko Čubrilo-
vić, Frane Frol, Radovan Zogović, dr Dušan Bratić, dr Siniša Stanković, Miloš Carević, Puniša Perović, Bane Andrejev, Kirilo Savić, Josip Rus, Joza Milivojević, dr Pavle Gregorić, Murad Šećeragić, Dušan Vasiljević, France Lubej i Božidar Maslarić.

Po završenom načelnom pretresu jednoglasno je u načelu usvojen pomenuti nacrt.

Posebni pretres otpočeo je na šestoj sednici Odbora, 17 decembra.

U toku posebnog pretresa Odbor je usvojio, osim u retkim slučajevima, gotovo uvek jednoglasno, sledeće izmene i dopune u predloženom nacrtu Ustava.

IZMENE I DOPUNE USVOJENE U USTAVOTVORNOM ODBORU SKUPŠTINE NARODA

Član 1. U petom redu mesto reči »ostanu ujedinjeni u Jugoslaviji« staviti »žive u zajedničkoj državi«.

Član 2 ostaje u prvobitnoj redakciji.

Član 3. U trećem redu mesto reči »oivičeno sa dva snopa žitnog klasja. Snopovi su na dnu povezani« staviti »okruženo žitnim klasjem. Klasje je na dnu povezano«; u petom redu mesto »29 novembar 1943« staviti »29-XI-1943«, a u šestom redu mesto reči »nalazi se« staviti »je«. Pretposlednja reč »sjajan« briše se.

Član 4. U šestom redu umesto reči »horizontalno odozgo i to ovim redom« staviti »vodoravno i to ovim redom odozgo«. U osmom redu namesto reči »prostora visine« staviti »širine«, a u desetom redu namesto »zlatom (žutom ivicom)« staviti »zlatnom (žutom) ivicom«. U četvrtom redu odozdo namesto »kraj« staviti »krak«.

Članovi 5 i 6 ostaju u prvobitnoj redakciji.

Član 7. U četvrtom redu drugog stava namesto »gradani« staviti reč »birači«.

Član 8. Drugi stav menja se i glasi: »Svi akti organa državne uprave i organa pravosuđa moraju biti osnovani na zakonu«.

Članovi 9, 10, 11 i 12 ostaju u prvobitnoj redakciji.

Član 13. U drugom i trećem redu mesto »Jugoslavije sva prava« staviti reči »Jugoslaviji pravo«.

Član 14. U drugom redu, posle »jesu« staviti reč »ili«, u trećem redu, posle »imovina« dodati reči »to jest imovina«. U prvom redu drugog stava mesto reči »zemlji« staviti reči »utrobi zemlje«, a posle »vode« dodati »uključujući tu i mineralne vode«. U pretposlednjem redu briše se reč »jesu«, a posle reči »opšte-narodna« staviti »su«.

Članovi 15, 16 i 17 ostaju u prvobitnoj redakciji.

Član 18. U trećem redu trećeg stava, posle reči »zakona« staviti tačku, a namesto reči »i uz zakonsku naknadu sopstveniku« staviti: »Zakonom će se odrediti u kojim će se slučajevima i koliko dati naknada sopstveniku«.

Pod istim uslovima mogu se nacionalizirati privredne grane u celini ili pojedina privredna preduzeća ako to traži opšti interes«.

Član 19 ostaje u prvobitnoj redakciji.

Član 20. U petom redu drugog stava, posle reči »osiguranjem« dodati »stvaranjem mreža sanatorija i lečilišta«.

Član 21 ostaje u prvobitnoj redakciji.

Član 22. Na kraju drugog stava dodati reči »po zakonu«.

Član 23. U četvrtom stavu, u trećem redu, namesto »građanskih« staviti reč »biračkoga«.

Član 34. Treći stav menja se i glasi: »Država naročito zaštićuje interese matere i deteta osnivanjem porodilišta, dečijih domova i obdaništa i pravo matere na plaćeno odsustvo pre i posle porođaja«.

Član 25 ostaje u prvobitnoj redakciji.

Član 26. U prvom stavu, u drugom redu, posle reči »Država« dodati reč »zakonom«, a u trećem redu, posle »porodice« staviti tačku, a reči »svojim zakonima« brisati. U drugom stavu druga rečenica se menja i glasi: »Građani pored toga mogu izvršiti i verski obred venčanja«. Na kraju dodaje se nov, peti stav, koji glasi: »Maloletna lica stoje pod osobitom zaštitom zakona«.

Član 27 ostaje u prvobitnoj redakciji.

Član 28. U drugom stavu, u drugom redu, posle reči »bez« dodati »pismenog i obrazloženog«, a reči »bez odobrenja« brišu se. Šesti stav menja se i glasi: »Organi državne uprave mogu izricati kazne za prekršaje pravnih propisa u granicama koje su određene zakonom«. U sedmom stavu, u drugom redu, posle reči »prognan iz« staviti »Federativne Narodne Republike Jugoslavije«. Dalji tekst ovog stava se briše. Dodaje se nov, osmi stav, koji glasi: »Samo u slučajevima propisanim zakonom mogu se građani izagnati iz svoga prebivališta«.

Član 29. U drugom stavu, u trećem redu, reč „imaoca“ zameniti sa „držaoca“.

Članovi 30, 31 i 32 ostaju u prvobitnoj redakciji.

Član 33. U prvom redu namesto reči „jedino“ staviti „podjednako“, a u prvom redu drugog stava, posle reči „savesno“ dodati „i zakonito“.

Član 41 nacrta postaje član 34.

Član 34, koji postaje 35, ostaje u prvobitnoj redakciji.

Članu 35, koji postaje 36, dodaje se nov drugi stav, koji glasi: „Država se stara o fizičkom vaspitanju naroda, naročito omladine radi podizanja narodnog zdravlja i narodne radne i odbranbene sposobnosti.“

Član 36, koji postaje 37, i član 37, koji postaje 38, ostaju u prvobitnoj redakciji.

U članu 38, koji postaje 39, u drugom stavu brišu se reči „nezakonitih i nepravilnih“, u trećem redu namesto reči „štetnih“ staviti „nepravilnih“ i na kraju, posle reči „žalbe“ dodati „u granicama zakona“.

Član 39, koji postaje 40, i član 40, koji postaje 41, ostaju u prvobitnoj redakciji.

Članovi 42 i 43 ostaju u prvobitnoj redakciji.

Član 44. Prvi stav briše se. U drugom stavu, posle reči „Jugoslavije“ dodati reči „u licu njenih najviših organa državne vlasti i državne uprave“. U prvoj tački namesto „izmene“ staviti „izmena“; u dvanaestoj tački na kraju dodati „i statistika“; na kraju 21 tačke dodati reči „zakonodavstvo o advokatima“; u tački 23, u drugom redu, posle reči »rukovodstvo« staviti reči »za rad«, a u sedmom redu, posle reči »prosvete« staviti zapetu i dodati »fiskulture«.

Član 45. Treći stav postaje prvi stav.

Članovi 46, 47 i 48 ostaju u prvobitnoj redakciji.

Član 49. Namesto reči »jeste« staviti reči »nosilac je narodnog i državnog suvereniteta FNRJ. Ona je«.

Član 50. U prvom i drugom redu brišu se reči »nosilac je narodnog i državnog suvereniteta i«.

Članovi 51 i 52 ostaju u prvobitnoj redakciji.

Član 53. U trećem redu, posle reči »Jugoslavije« dodati reči »koji imaju pravo glasa«.

Članovi 54, 55, 56, 57, 58 i 59 ostaju u prvobitnoj redakciji.

Član 60. U prvom redu mesto reči »jesu« staviti »su«.

Član 61. Namesto reči »doma« staviti u tekstu »veća«.

Članovi 62 i 63 ostaju u prvobitnoj redakciji.

Član 64. Četvrti stav menja se i glasi: »Ako se ni ovoga puta ne postigne saglasnost, Predsedništvo Narodne skupštine FNRJ raspušta Narodnu skupštinu«.

Član 65. U drugom redu briše se reč »svih«.

Član 66. U drugom redu, posle reči »Službenom listu«, a pre navodnice, staviti »FNRJ«.

Član 67. U prvom redu mesto reči »naročite« staviti »iz svoje sredine«, u trećem stavu, u drugom redu, posle reči »od-bora« dodati reči »određuje istragu ili«.

Član 68 ostaje u prvobitnoj redakciji.

Član 69. U prvom redu drugog stava namesto »uhapšeni« staviti reči »lišeni slobode«, a u drugom redu namesto »sudski«

staviti »krivični«, na kraju drugoga stava namesto tačke staviti crticu i dodati »osim u slučaju zaticanja na delu zločina. U tom slučaju mora se izvestiti Pretsedništvo koje rešava o pritvoru«.

Član 70. Prvi stav menja se i glasi: »Narodna skupština FNRJ može u slučaju rata i sličnih izvanrednih prilika produžiti svoj mandat i preko isteka perioda za koji je izabrana sve dok to stanje traje«.

Član 71 ostaje u prvobitnoj redakciji.

Član 72. U trećem redu drugog stava, posle reči »trećina« dodati »od ukupnog broja«.

Član 73 ostaje u prvobitnoj redakciji.

Član 74. U tački 8 namesto »Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji« staviti »Federativne Narodne Republike Jugoslavije«. U tački 10 umesto reči »ambasadore, izvanredne poslanike i opunomoćene poslanike« staviti »diplomatske predstavnike«; u tački 12, u drugom i trećem redu, brišu se reči »u vremenu između dva zasedanja Narodne skupštine FNRJ i to«; u tački 13, posle reči »razrešava« staviti zapetu, u drugom redu, posle »vlade« staviti zapetu, a umesto reči »pojedine savezne ministre« staviti »pojedine članove vlade«; tačka 15 menja se i glasi: »15) na predlog predsednika Savezne vlade ustanovljava nova, spaja i ukida postojeća ministarstva i komisije u vremenu između dva zasedanja Narodne skupštine FNRJ, uz naknadnu potvrdu Narodne skupštine FNRJ«; u tački 16, u trećem i četvrtom redu, brišu se reči »ministarstva odnosno komiteta«.

Članovi 75, 76 i 77 ostaju u prvobitnoj redakciji.

Član 78. U drugom redu drugog stava briše se reč »naročitog«, u četvrtom i petom redu umesto reči »Ona se stara« staviti »Ona proverava i stara se«.

Član 79 ostaje u prvobitnoj redakciji.

Član 80. Stav prvi menja se i glasi: »Savezna vlada usmerava i usklađuje rad svojih ministarstava, komisija i komiteta«; u jedanaestom redu drugog stava brišu se reči »Vlade i«.

Član 81 menja se i glasi: »Saveznu vladu sačinjavaju: predsednik, potpredsednici, ministri, predsednik savezne planske komisije i predsednik savezne kontrolne komisije.

Savezna vlada može imati i ministre bez resora«.

Stav drugi člana 81 postaje član 82.

Član 82 postaje član 83 i ostaje u prvobitnoj redakciji.

Član 83 briše se.

Član 84 ostaje u prvobitnoj redakciji.

Član 85. Dodaje se prvi, nov stav, koji glasi: »Ministarstva Savezne vlade rukovode granama državne uprave koje ulaze u nadležnost Federativne Narodne Republike Jugoslavije«. U prvom redu drugog stava, posle reči »ministri« staviti reč »i«, a reči »i komiteti« brisati. Četvrti stav ovoga člana briše se.

Član 86 briše se.

Član 87, koji postaje član 86, ostaje u prvobitnoj redakciji.

Član 88 postaje član 87. U drugom redu prvog stava briše se reč »neposredno«. U trećem redu, posle reči »uprave« staviti reč »neposredno«. Stav treći ovoga člana postaje član 88 i glasi: »Savezno-republikanska ministarstva rukovode određenom granom državne uprave posredno preko odgovarajućih ministarstava u narodnim republikama, a neposredno mogu upravljati samo određenim poslovima, preduzećima i ustanovama opštedržavnog značaja«.

Član 89 menja se i glasi: »Savezna vlada može za opšte rukovodstvo u pojedinim granama državne uprave naročito prosvete, narodnog zdravlja, socijalnog staranja itd. koje ne ulaze u sastav ministarstava, osnivati komitete pri Pretsedništvu vlade«.

Članovi 90, 91, 92 i 93 ostaju u prvobitnoj redakciji.

Član 94. U poslednjem redu, posle reči »čiji broj« dodati rečr »i nadležnost«.

Član 95 briše se.

Član 96 postaje član 95. Dodaje se nov drugi stav, koji glasi: »Vladu republike imenuje i razrešava dužnosti Narodna skupština republike«.

Članovi 97, koji postaje 96, 98, koji postaje 97 i 99, koji postaje 98, ostaju u prvobitnoj redakciji.

Član 100, koji postaje 99 menja se i glasi: »Savezno-republikanska ministarstva u narodnim republikama rukovode određenom granom državne uprave i obavljaju pored poslova iz sopstvene nadležnosti i poslove savezno-republikanskih ministarstava Savezne vlade na osnovu njihovih pravilnika, naredaba, uputstava i rešenja, odgovarajući za te poslove kako vladu narodne republike tako i odgovarajućem savezno-republikanskom ministarstvu Savezne vlade«.

Dodaje se nov član 100, koji glasi: »Republikanska ministarstva rukovode samostalno svojom granom državne uprave«.

Član 101. Drugi stav menja se i glasi: »Pretsedništvo Narodne skupštine republike može osnivati nova, spajati i ukidati

postojeća ministarstva u saglasnosti sa Ustavom FNRJ, Ustavom republike i saveznim zakonima.

Članovi 102 i 103 ostaju u prvobitnoj redakciji.

Član 104. U četvrtom redu umesto »za« staviti »na«; drugi stav radi stilske ispravke menja se i glasi: »Narodna skupština autonomne pokrajine bira Glavni izvršni odbor autonomne pokrajine kao svoj izvršni i naredbodavni organ«. Treći i četvrti stav člana 104 postaju član 105. Drugi stav ovoga člana menja se i glasi: »Oblasni narodni odbor bira Oblasni izvršni odbor kao svoj izvršni i naredbodavni organ«.

Naslov Glave XII menja se i glasi: »Organi državne vlasti u mestima i teritorijalnim jedinicama«.

Član 105 postaje 106. U drugom redu drugog stava mesto reči »za« staviti »na«.

Član 106 postaje član 107. U petom redu prvog stava umesto reči »mesni« staviti »svoj«.

Član 107, koji postaje član 108, ostaje u prvobitnoj redakciji.

Član 108 postaje član 109. U četvrtom redu, posle reči »od-bora« dodati reči »iz svoje sredine«, u petom redu briše se reč »potpretsednik«.

Članovi 109, koji postaje član 110, 110, koji postaje član 111, 111 koji postaje član 112 i 112, koji postaje član 113, ostaju u prvobitnoj redakciji.

Naziv Glave XIII menja se i glasi: »Narodni sudovi«.

Član 113 postaje član 114. U četvrtom redu reč »narodni« briše se. Isto tako brišu se poslednje reči ovoga stava »i vojni sudovi«. U drugom stavu, posle reči »posebni sudovi« staviti tačku i brisati reči »za određene vrste sporova«. Treći stav ovoga člana briše se.

Član 114 postaje član 115. Na kraju prvoga stava, posle reči »nezavisni« a pre tačke, dodati »i sude samo po zakonu«. Druga rečenica ovog stava briše se.

Član 115, koji postaje član 116, menja se i glasi: »Sudovi izriču pravdu u ime naroda«.

Član 116, koji postaje član 117, menja se i glasi:

»Raspravljanje pred sudovima vrši se po pravilu javno.

Odluke jednog suda može izmeniti samo nadležni viši sud.

Optuženom je pred sudom obezbeđeno pravo odbrane«.

Član 117 postaje član 118. Drugi stav menja se i glasi: »Veća sreskih i okružnih sudova kad sude u prvom stepenu sa-

stoje se od sudija i porotnika, koji su u suđenju ravnopravni«. Treći stav se briše.

Član 118, koji postaje član 119, ostaje u prvobitnoj redakciji.

Član 119, koji postaje član 120, menja se i glasi:

»Sudije Vrhovnog suda FNRJ bira, imenuje i razrešava Narodna skupština FNRJ u zajedničkoj sednici oba doma.

Sudije Vrhovnog suda republike odnosno autonomne pokrajine bira, imenuje i razrešava Narodna skupština republike odnosno Narodna skupština autonomne pokrajine.

Sudije i porotnike okružnih i sreskih sudova bira, imenuje i razrešava okružni, sreski i gradski narodni odbor na svojoj skupštini.

Zakonom će se propisati način izbora, imenovanja i razrešenja sudija i porotnika«.

Član 120, koji postaje član 121, menja se i glasi:

»Vrhovni sud FNRJ je najviši organ pravosuđa Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Vrhovni sud FNRJ ima pravo nadzora nad svim organima pravosuđa u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji.

Saveznim zakonom određuje se u kojim će slučajevima Vrhovni sud FNRJ suditi u prvom a u kojim slučajevima u drugom stepenu«.

Član 121 postaje član 122. Dodaje se nov prvi stav, koji glasi: »Vrhovni sud FNRJ ocenjuje zakonitost pravosnažnih odluka svih organa pravosuđa u pogledu saveznih zakona«. U trećem redu drugog stava mesto reči »sudova« staviti reči »organa pravosuđa«. Treći stav briše se.

Dodaje se nova Glava XIV »Javno tužništvo«.

Član 122 postaje član 123. U trećem i četvrtom redu umeće reči »ministarstva Savezne vlade« staviti reči »svih ministarstava«.

Član 123, koji postaje član 124, menja se i glasi:

»Javnog tužioca FNRJ i njegove zamjenike bira, imenuje i razrešava Narodna skupština FNRJ. Javne tužioce narodnih republika i autonomnih pokrajina i njihove zamjenike imenuje i razrešava javni tužilac FNRJ.

Javnog tužioca autonomne oblasti, okruga i srezova postavlja i razrešava javni tužilac republike odnosno autonomne pokrajine uz potvrdu javnog tužioca FNRJ«.

Član 124, koji postaje član 125, menja se i glasi: »Javni tužioci su nezavisni i podređeni samo javnom tužiocu FNRJ«.

Član 125 postaje član 126. U drugom redu, posle reči »pravo« dodati reč »zakonite«.

Dodati nov, 127 član, koji glasi: »Vojnog tužioca Jugoslovenske armije i ostale vojne tužioce postavlja Vrhovni komandant Jugoslovenske armije«.

Glava XIV postaje Glava XV.

Članovi 126, koji postaje član 128, i 127, koji postaje član 129, ostaju u prvobitnoj redakciji.

Član 128 postaje član 130. U petom redu, posle reči »Ustavom« dodati reči »i Ustavom republike«.

Član 129, koji postaje član 131, i član 135 koji postaje član 132, ostaju u prvobitnoj redakciji.

Glava XV postaje Glava XVI.

Član 131 postaje član 133. U prvom redu, posle reči »sila« staviti reč »naroda«.

Član 132 postaje član 134. U drugom redu, posle »FNRJ« a pre tačke, dodati reči »na zajedničkoj sednici oba doma«. U trećem redu, posle reči »vojnom« dodati reči »i oružanom«.

Pre Glave XVI, koja postaje Glava XVII, dodaje se nov »Treći deo«.

Član 133, koji postaje član 135, ostaje u prvobitnoj redakciji.

Pošto je Odbor završio pretres u pojedinostima i učinio izmene i dopune koje su napred izložene, a u isto vreme je taj rad završio i Odbor Savezne skupštine, sporazumela su se oba odbora da izaberu po pet svojih članova da na zajedničkom sastanku pretresu sve izmene i dopune usvojene u oba odbora i da pokušaju izjednačiti tekstove kako bi se dobio jedinstveni novi tekst nacрта Ustava.

Od strane Ustavotvornog odbora Skupštine naroda izabrani su za delegate na zajednički sastanak: dr Siniša Stanković, Frane Frol, France Lubej, dr Dušan Bratić i dr Josip Hrnčević. Od strane Ustavotvornog odbora Savezne skupštine izabrani su: Moša Pijade, Vladimir Simić, dr Maks Šnuderl, Miloš Rašović i Miloš Minić.

Ova delegacija sastala se 3 januara ove godine i svršila povereni joj zadatak, te je usvojila jedinstven tekst uzimajući

u obzir pored izmena i dopuna usvojenih u oba odbora, i amandmane predložene od zamenika Ministra za Konstituantu, ministra za Crnu Goru Milovana Dilasa, kao i amandmane predložene od narodnih poslanika. Uz amandmane Ministra za Konstituantu uzeti su u obzir i razni predlozi učinjeni iz naroda.

Na sednici Odbora od 4 januara ove godine podneo je od strane petorice delegata izveštaj o radu zajedničkog sastanka dr Josip Hrnčević. Odbor je usvojio ovaj izveštaj i složio se sa svima izmenama i dopunama predloženim sa zajedničkog sastanka.

Ovaj izveštaj glasi:

USTAVOTVORNOM ODBORU SKUPŠTINE NARODA

Na sastanku deseterice članova Ustavotvornog odbora oba doma, koji su izabrani na sednicama oba odbora, a koji je sastanak održan 3 januara ove godine, saglasili su se delegati u pogledu izjednačenja tekstova nacрта Ustava usvojenih u oba doma.

Delegati su postigli potpunu saglasnost i predlažu jednom i drugom odboru da u celini usvoje saglasno izrađeni jedinstveni tekst, prema priloženom izveštaju.

Delegati Ustavotvornog odbora
Skupštine naroda

Frane Frol, s. r.
France Lubej, s. r.
Dr Josip Hrnčević, s. r.
Dr Dušan Bratić, s. r.
Dr Siniša Stanković, s. r.

Delegati Ustavotvornog odbora
Savezne skupštine

Moša Pijade, s. r.
Dr Maks Šnuderl, s. r.
Miloš Rašović, s. r.
Miloš Minić, s. r.
Vladimir Simić, s. r.

Izveštaj deseterice poslanika oba odbora glasi:

(Dalji tekst identičan je sa tekstom u izveštaju koji je podnet Ustavotvornom odboru Savezne skupštine).

Za izvestioca Odbor je izabrao dr Josipa Hrnčevića.

Dostavljajući ovaj izveštaj, Odboru je čast zamoliti Skupštinu da ga izvoli usvojiti u celosti.

Sekretar
Mitar Bakić, s. r.

Pretsednik
Ustavotvornog odbora
Skupštine naroda
Božidar Maslarić, s. r.

Članovi:

Frane Frol, s. r., dr Siniša Stanković, s. r., Jaša M. Prodanović, s. r., Bane Andrejev, s. r., Radovan Zogović, s. r., Rato Dugonjić, s. r., dr Pavle Gregorić, s. r., Rade Hamović, s. r., Bogdan Oreščanin, s. r., Miloš Carević, s. r., Tone Hafner, s. r. France Lubelj, s. r., Josip Ruš, s. r., Murad Šećeragić, s. r., Mustafa Hodža, s. r., Dušan Vasiljević, s. r., Joza Milivojević, s. r., Panko Brašnarov, s. r., Mihailo Apostolski, s. r., dr Branko Čubrilović, s. r., Milan Popović, s. r., dr Dušan Bratić, s. r., Kirilo Savić, s. r., dr Josip Hrnčević, s. r.

USTAVOTVORNA SKUPŠTINA

PRETSEDNIŠTVO USTAVOTVORNE SKUPŠTINE

Pretsednik

dr Ivan Ribar

Potpredsednici:

Moša Pijade

Filip Lakuš

Josip Rus

Duro Pucar

Dimitar Vlahov

Marko Vujačić

Sekretar

Mile Peruničić

Članovi:

Josip Broz Tito

Bane Andrejev

dr Vladimir Bakarić

Dušan Brkić

Josip Vidmar

Milovan Đilas

Edvard Kardelj

Sreten Žujović

Vlada Zečević

dr Stevan Jakovljević

Blažo Jovanović

dr Dragoljub Jovanović

Boris Kidrič

Sava Kosanović

Lazar Koliševski

dr Blagoje Nešković

Jaša Prodanović

Aleksandar Ranković

dr Siniša Stanković

dr Zlatan Sremec

Dobrosav Tomašević

Frane Frol

Andrija Hebrang

Avdo Humo

Rodoljub Čolaković

Vlado Šegrt

PRETSEDNIŠTVO SAVEZNE SKUPŠTINE

Pretsednik

Vladimir Simić

Potpretsednici:

Franjo Gaži

(Sulejman Filipović)*

Avdo Humo

Sekretari:

Voja Leković

Ljubčo Arsov

Stevan Jovičić

* Na sednici Savezne skupštine od 6 decembra narodni poslanik Sulejman Filipović podneo je ostavku na položaj potpretsednika i na mesto njega izabran je narodni poslanik Avdo Humo.

VERIFIKACIONI ODBOR

Vladimir Simić, *pretsednik*

Vicko Krstulović, *sekretar*

Članovi:

Života Đermanović
dr Miloš Moskovljević
Vlada Zečević
Momčilo Marković
Đoko Pajković
Jovan Veselinov
Stanko Čanica-Opačić
dr Aleksandar Žiža
Ante Vrkljan

dr Marijan Brecelj
France Kimovec
Zoran Polić
Ljubčo Arsov
Cvetko Uzunovski
Boško Šiljegović
Osman Karabegović
Novak Mastilović
Veljko Zeković

USTAVOTVORNI ODBOR

Moša Pijade, *pretsednik*
Vladimir Simić, *potpretsednik*
dr Maks Šnuderl, *sekretar*

Članovi:

Dimitar Vlahov	dr Zlatan Sremec
Sulejman Filipović	Đuro Salaj
dr Ante Ramljak	Svetozar Vukmanović
Edvard Kardelj	Miloš Minić
Andrija Hebrang	dr Dragoljub Jovanović
dr Jerko Radmilović	Vlada Zečević
Miloš Rašović	Sava Kosanović
Koča Popović	Ivan Granda
Nedžad Agoli	dr Miloš Moskovljević
Kiril Petrušev	Lajčo Jaramazović
Mesud Hotić	dr Slavko Kuzmanović
dr Vaso Čubrilović	Mehmed Hodža
Miha Marinko	Mihailo Đurović
Jože Lampert	Stanka Veselinov

ODBOR ZA PRIVREDNI PLAN I FINANSIJE

Petar Stambolić, *pretsednik*
Radovan Mijušković, *potpretsednik*
Vančo Burzevski, *sekretar*

Članovi:

Ante Šutić	Jože Jurančič
Mirko Krdžić	Bogdan Crnobrnja
dr Jakov Grgurić	Dobrosav Tomašević
Lovro Kuhar	Aćim Grulović
Tomo Vojković	Goroljub Popović
Gruja Novaković	Petar Mundrić

MANDATNI I IMUNITETSKI ODBOR

Metodije Andonov Čento, *pretsednik*
Ilija Došen, *potpretsednik*
Jovan Veselinov, *sekretar*

Članovi:

dr Ivo Karner	Ratko Petrović
Veljko Zeković	Vida Tomšić

ADMINISTRATIVNI ODBOR

Dragoslav Marković, *pretsednik*

Toma Kuturec, *potpretsednik*

Aleksandar Šević, *sekretar*

Članovi:

Panto Mališić

Imro Filaković

Ferdo Godina

dr Hamdija Čemerlić

ODBOR ZA MOLBE I ZALBE

Mile Peruničić, *pretsednik*

dr Metod Mikuž, *potpretsednik*

Boriš Stankovski, *sekretar*

Članovi:

Milentije Popović

dr Aleksandar Žiža

Martin Sučić

Pero Đukanović

НАРОДНИ ПОСЛАНИЦИ САВЕЗНЕ СКУПШТИНЕ .

Аголи Недат
Алексоски Борис
Андрић Ратомир
Антић Милоје
Антолић Фрањо
Антуновић Риста
Апостолов Васко
Арсов Љубчо
Аугустинов Мата

Бабић Антун — Туна
Бакарић др Владимир
Бакрач Јозо
Банак Јосип
Баричевић Перо
Белинић Марко
Беловуковић Милан
Бериша Рифат
Бећирић др Тодор
Бисић М. Милорад
Блажевић Јаков
Богданов Душан
Богданов Ђура
Божовић Никола
Боројевић Јован
Борштнар Јоже
Бохинц Андреј
Бошковић Ђорђе
Брецељ др Маријан
Бркић Душан
Бркић Звонко
Броз Јосип Тито
Бубањ Андрија
Буљан Вице
Бурзеевски Ванчо
Бурић Хасан
Бутозан др Васо

Василев Ѓјорѓи
Васиљевић Живан
Вејновић Светозар

Веселинов Јован
Веселинов-Мунђан
Станка
Видовић Никола
Виловић Мустафа
Випотник Албин
Влатковић Немања
Влахов Димитар
Војковић Томо
Војновић Петар
Вркљан Анте
Вујичић Милорад
Вукадиновић Ђуро
Вукашиновић Иван
Вукмановић Светозар
— Темпо
Вулин Сава
Вучковић Сретен

Гажи Фрањо
Гајиновић Вујица
Гајић Гојко
Гаџић Радосав
Гашпар Јан
Геренчевић Павле
Гигов Страхил
Гиздић Драго
Глухић Омер
Година Фердо
Госпић Светолик
Гранђа Иван
Гранфил Тома
Грбић Чедо
Гргурић др Јаков
Гретић Ивица
Грк Душан
Грубић Чедо
Грујић Радован
Грулсвић Аћим

Дамњановић Божи-
дарка-Кика
Даниловић Угљеша
Девеџић Душан
Дорошки др Јован
Дошен Илија
Драгин Радивој
Драушник Јуриџа

Ђермановић Живота
Ђорговски Васил
Ђукановић Перо
Јукић Пане
Ђурђевић Чедо
Ђурић Љубодраг
Ђурић Момчило
Ђуровић Лазар
Ђуровић Михаило

Ерчић Живко

Жигић Раде
Жижа др Александар
Жујовић Сретен

Зековић Вељко
Зечевић Влада
Зечевић Славко
Зечевић Стево

Иванов Андреј
Иванчевић Никола
Ивековић др Младен
Ивић Стјепан

Јакић Велимир
Јакшић Мато
Јакшић Никола
Јанковић Љубо
Јанић Владо
Јарамазовић Лајчо

Теленц Алеш	Криезиу Хасан	Међо Томо
Јеремић Воја	Крстић Бошко	Мијатовић Цвијетин
Јовановић Блажо	Крстић Светозар	Мијушковић Радован
Јовановић др Драгољуб	Крстуловић Вицко	Миклаужић Јосип
Јовановић Ђура	Крче Павао	Микуж др Метод
Јовановић Иса	Крчић Мирко	Милојевић Милоје
Јовановић Радос	Кузмановић др Славко	Милосављевић Љу-
Јовановић Спасоје	Кузмановски Боге	бинка
Јовановић Станимир	Курт Хуснија	Миљковић Мито
Јовичевић Павле	Кутурец Тома	Минић Милка
Јовичић Стеван	Куфрин Милка	Минић Милош
Јојкић Ђурица	Кухар Ловро	Минчев Никола
Јоксимовић Момир		Михајловски Кирил
Јосиповић Србољуб	Лазин др Сава	Московљевић др Ми-
Јоцић Живојин	Лакуш Филип	лош
Јуранчић Јоже	Лалић Ђуро	Мразовић Карло-
	Лампрет Јоже	Гашпар
Карабеговић Осман	Лековић Војо	Мрковић Новица
Карајовић др Драгомир	Лерик Иштван	Мркоци Марко
Кардељ Едвард	Лескошек Франц	Мугош Душан
Карнер др Иво	Леши Акиф Мустафа	Мундрић Петар
Кецмановић др Воји-	Лукић Костадин	
слав	Лулић Грго	Нађ Коста
Кидрич Борис		Наумовски Круме
Кимовец Франце	Љујић Велибор	Нацева Мара
Кнез Јурица	Љујић Војо	Недељковић Миодраг
Ковачевић Вељко		Нешић Светомир
Ковачевић Митар	Мајхен Владо	Нешковић др Благоје
Ковачевић Урош	Малески Владо	Никодијевић Тихомир
Ковачић Иван	Малишић Панто	Николић Живојин
Колишевски Лазар	Мандић Глигорије	Нимани Цавид
Комадина Петар	Манџић Пашага	Новаков Душан
Комџенић Симо	Маринко Миха	Новаковић Груја
Корен Јаков	Марковић Драгослав	Новосел др Шиме
Косановић Сава	Марковић Милош	Новосел Стјепан
Косовац Младен	Марковић Момчило	
Костић Велимир	Марковић Немања	Омановић Хамдија
Кохаровић др Алек-	Маркотић Мато	Опачић Станко
сандар	Марчинковић Јозо	Остовић Адам
Коцбек Јоже	Мастиловић Новак	
Кочевар Франц	Матић Радомир	Павловић Михаило
Крањец Мишко	Мачек Иван-Матија	Павловић Павле
Крзнар Ђуро	Месић Јосип	Пајковић Ђоко

Пахић Лука	Ритиг др Светозар	Филиповић Сулејман
Пашалић Едхем		Фотез Богоја
Ленезић Слободан	Савић Брано	Фрнтић Елизабета
Перичин Марко	Салан Јожеф	
Перковић Миле	Салај Ђуро	
Перуничкић Миле	Самарџија Стево	Хасанагић Хилмија
Петровић Душан	Светек Франце	Хаџе Матевж
Петровић Ратко	Секел Јожеф	Хаџи Мустафа Хасан
Петровић Славољуб- Ђера	Симеонович Јанко	Шукри
Петрушев Кирил	Симеунчевић Гавро	Хаџић Бошко
Пијаде Моша	Симић Владимир	Хебранг Андрија
Плавшић Лазар	Сињановић Хамдија	Хољевац Већеслав
Побрић Едхем	Смајовић Василије	Хотић Месуд
Подич Зоран	Сремец др Златан	Хоџа Мехмед
Половић Марко	Стамболић Петар	Хоџа Фадил
Попов Жива	Станковски Борис	Хоџић Мујо
Поповић Горољуб	Стефановић Иван	Хрибар Јанез
Поповић Јован	Стефановић Миливоје	Хукић Мехмедалија
Поповић Коча	Стефановић Светислав	Хумо Авдо
Поповић Љубомир	Стојадиновић Михаило	
Поповић Милентије	Стојановић Богољуб	
Почуча Миле	Суботин Иван	Цветић Боса
Првчић Стјепан	Сутловић Рикард	Цветић Милија
Прибић Милан	Сучић Мартин	Џетинић Марин
Прибићевић др Раде		Џрнобрија Богдан
Пуцар Ђуро-Стари	Тодоровић Мијалко	
	Тодоровић Симо	
	Толо Нико	Чакић Бошко
Радмиловић др Јерко	Томашевић Добросав	Чалић Душан
Радовановић Миливоје	Томшич Вида	Чамо Едхем
Радовановић Милија	Трајковић Александар	Чаушевић-Чауш Иван
Радуловић Таса	Трифунковић Светислав	Ченгић Ферид
Рамљак др Анте	Тушман Јосип	Ченто Андонов Мето- дије
Ранковић Александар		
Рапанић Ђиро	Ђемерлић др Хамдија	Чешињај Томо
Рац Винде	Ђурувија Тоде	Чобански Спасоје
Рашовић Милош		Чолак Петар
Релић Петар	Узуновски Цветко	Чубриловић др Васо
Реџић Енвер		
Рибар др Иван	Фајфар Тоне	
Рибич Иван	Ференџак Иван	Џојић Анто
Рибникар Владислав	Ференџина Томо	
Рикановић Илија	Филаковић Имро	Шакић Јован

Шарац др Заим
Шатев Павел
Шаџири Исмет
Шевић Александар

Шегрт Владо
Шиљеговић Бошко
Шкаре Станко
Шнудерл др Макс

Шпиљак Фрањо
Шпиљак Мика
Шпрљан Гуште
Шутић Анте

PRETSEDNIŠTVO SKUPŠTINE NARODA

Pretsednik

Josip Vidmar

Potpretsednici:

Kosan Pavlović

Božidar Maslarić

Sekretari:

Ninko Petrović

Joza Milivojević

Mihailo Grbić

VERIFIKACIONI ODBOR

Frane Frol, *pretsednik*

Dobrivoje Radosavljević, *potpretsednik*

Lidija Šentjunc, *sekretar*

Članovi:

Ninko Petrović

Radmila Manojlović

Kosan Pavlović

dr Pavle Gregorić

dr Josip Hrnčević

Bogdan Oreščanin

Ladislav Ambrožič

France Lubej

Rato Dugonjić

dr Branko Čubrilović

Florijan Sučić

Skender Kulenović

Ljuba Momčilović

Ali Šukria

Kiril Miljevski

Nafi Latif Sulejmanovski

Mitar Bakić

USTAVOTVORNI ODBOR

Božidar Maslarić, *pretsednik*

Frane Frol, *potpretsednik*

Mitar Bakić, *sekretar*

Članovi:

Rato Dugonjić

Rade Hamović

Bane Andrejev

Mihailo Apostolski

dr Pavle Gregorić

Josip Rus

Edvard Kocbek

Puniša Perović

Jaša Prodanović

Dobrivoje Radosavljević

dr Siniša Stanković

Radovan Zogović

Bogdan Oreščanin

dr Aleš Bebler

Tone Hafner

France Lubej

Dušan Vasiljević

Panko Brašnarov

dr Josip Hrnčević

dr Branko Čubrilović

Kirilo Savić

Milan Popović

Joza Milivojević

Todor Vujašinović

Miloš Carević

Mustafa Hodža

dr Dušan Bratić

Murat Šećeragić

ODBOR ZA PRIVREDNI PLAN I FINANSIJE

dr Hinko Krizman, *pretsednik*

Mitra Mitrović, *potpretsednik*

dr Obren Blagojević, *sekretar*

Članovi:

Veselinka Malinska

Hasan Brkić

Josip Jeras

Radomir Todorović

Ivan Turković

Niko Jurinčić

Beno Kotnik

Stjepan Plepelić

Dragoljub Ilić

dr Vojin Carić

Ali Šukria

Aleksandar Stojanović

ADMINISTRATIVNI ODBOR

Milan Smiljanić, *pretsednik*
Srećko Žumer, *potpretsednik*
Ljuba Momčilović, *sekretar*

Članovi:

dr Gjorgi Gavrilski
Šefket Maglajlić

Dušan Rkman
Petar Komnenić

MANDATNI I IMUNITETSKI ODBOR

Aleksa Tomić, *pretsednik*
Savo Orović, *potpretsednik*
Jovan Jegdić, *sekretar*

Članovi:

Anto Babić
Nikola Martinovski

Bojan Polak
Ivan Turković

ODBOR ZA MOLBE I ŽALBE

Marko Vujačić, *pretsednik*
Spasoje Dimitrijević, *potpretsednik*
Don Ante Salacan, *sekretar*

Članovi:

Mustafa Abduraim
Zora Nikolić

Pepica Kardelj
Pal Šoti

НАРОДНИ ПОСЛАНИЦИ СКУПШТИНЕ НАРОДА

Абдураим Мустафа	Голубовић Радоња	Крајачић Иван
Агуши Куртеш	Гошњак Иван	Кршул Мате
Амброжић Ладислав	Грбић Михаило	Куленовић Скендер
Андрејев Бане	Грегорић др Павле	
Апостолски Михаило		Лауџаш Трајан
Аугустинчић Антуј	Дапчевић Пеко	Лиси Сали
Ацева Вера	Димитријевић Спасоје	Лубеј Франце
	Добрашчиновић Милоје	Луначек др Павел
	Долиншек Тоне	
Бабић Анто	Дугоњић Рато	Маглајлић Шефкет
Бабић Љубо		Малинска Веселинка
Бабовић Спасенија		Манојловић Радмила
Бајалски Ристо	Ђаковић Спасоје	Марковски Венко
Бакић Митар	Ђилас Милован	Мартиновски Никола
Барбарић Божо	Ђуричин Миљивој	Марушић др Драго
Бемлер др Алеш		Масларић Божидар
Бевк Франце	Жижић Живко	Маснић Петар
Берус Анка	Жумер Срећко	Миланковић Иван
Благојевић др Обрен	Жупанчић Отон	Миљивојевић Јоза
Бојновић Ђурађ		Миловски Кирил
Борић Фрањо	Затрић Сант	Митровић Божо
Братић др Душан	Зоговић Радован	Митровић Митра
Брашнарлов Панко		Мићуновић Вељко
Бркић Хасан	Ивовић Душан	Млакар Алојзиј
Бурсаћ Милан	Илић С. Драгољуб	Мојсов Лазар
	Илић Павле	Момчиловић Љуба
	Имамовић Фадил	Мугоша Андрија
Варга Иштван		
Васиљевић Душан	Јадрешин Богде	Нађ Гаврило
Веслијевски Наум	Јаковљевић др Стеван	Назор Владимир
Видмар Јосип	Јегдић Јован	Наумовски Наум
Видмар Тоне		Ненезић Радојица
Влајковић др Милорад	Јерас Јосип	Несторов др Димитар
Врбовски Павел	Јуринчић Нико	Николић Зора
Вујасиновић Тодор		Новак Иван
Вујачић Марко	Кавчић Стане	Ношпал Тоде
Вукосављевић Сретен	Капетановић Хајро	
	Кардељ Певица	
Гаврилски др Ђорџи	Кериме Муча	Олах Шандор
Галијашевић Бећир	Комненић Петар	Орешчанин Богдан
Гарчевић Гојко	Котник Бено	Оровић Саво
Гаш Аљуш	Коцбек Едвард	
Голубовић Маринко	Кризман др Хинко	

Павић Нико	Савић Кирило	Хамовић Раде
Пааловић Косан	Савли Драгутин	Хафнер Тоне
Папић Радован	Салаџан дон Анте	Херљевић Фрањо
Пејновић Ката	Сејфула Кемал	Хоџа Мустафа
Перовић Пуниша	Скерлић Велимир	Хоџић Цеко
Петровић Мато	Смиљанић Милан	Хричевић др Јосип
Петровић Никола	Смодлака др Јосип	
Петровић Нинко	Сној Франц	
Плепелић Стјепан	Спиров др Борис	Цајнкар др Станко
Пешец Никола Панчев	Станковић др Синиша	Царевић Милош
Поглајен Франц	Стојановић Александар	Царић др Војин
Полак Бојан	Сулејмани Хивзи	Целески Лазар
Попивода Крсто	Сулејмановски Нафи	
Поповић Душан	Сучић Флоријан	
Поповић С. Милан		Чаловска Љиљана
Поповић др Милош	Темелковски Борко	Чиковић Томо
Поповић Радован	Тодоровић Радомир	Чолаковић Радољуб
Продановић М. Јаша	Томић Алекса	Чубриловић др Бранко
	Турковић Иван	
Радовић Вуко		Џанкић Хасан
Радосављевић Добри-	Ћетковић Јован	
воје	Ћишић Хусеин	
Ребац Хасан	Ћурчић Живојин	Шентјурц Лидија
Реџа Зекерија		Шећерагић Мурат
Ркман Душан	Филиповић Крсто	Шоти Пал
Рус Јосип	Фрол Фране	Шукрија Али

Vrhovni komandant Jugoslovenske armije
Maršal Jugoslavije
Josip Broz Tito

V L A D A
FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

Pretsednik Ministarskog saveta, Ministar narodne odbrane i zastupnik Ministra inostranih poslova Maršal Jugoslavije **Josip Broz Tito**

Potpredsednik Ministarskog saveta i Ministar za Konstituantu **Edvard Kardelj**

Ministar bez portfelja dr **Josip Smodlaka**

Ministar unutrašnjih poslova **Vlada Zečević**

Ministar pravosuda **Frane Frol**

Ministar prosvete **Vladislav Ribnikar**

Ministar finansija **Sreten Žujović**

Ministar saobraćaja **Todor Vujasinović**

Ministar industrije **Andrija Hebrang**

Ministar trgovine i snabdevanja inž. **Nikola Petrović**

Ministar poljoprivrede dr **Vaso Čubrilo**

Ministar šumarstva **Sulejman Filipović**

Ministar rudarstva **Bane Andrejev**

Ministar za kolonizaciju **Sreten Vukosavljević**

Ministar socijalne politike dr **Anton Kržišnik**

Ministar narodnog zdravlja dr **Zlatan Sremec**

Ministar pošta, telegrafa i telefona dr **Drago Marušić**

Ministar građevina **Steva Zečević**

Ministar informacija **Sava Kosanović**

Ministar za Srbiju **Jaša Prodanović**

Ministar za Hrvatsku dr **Pavle Gregorić**

Ministar za Sloveniju **Edvard Kocbek**

Ministar za Bosnu i Hercegovinu **Rodoljub Čolaković**

Ministar za Makedoniju **Emanuel Čučkov**

Ministar za Crnu Goru **Milovan Dilas**

VRHOVNI SUD FNRJ

Pretsednik

Živko Jovanović

Potpretsednik

dr Teodor Tominšek

Članovi:

dr Marijan Derenčin

Milovan Krdžić

Petar Piruze

Petar Raičković

Nikola Stanković

Aleksandar Todorović

dr Arneri Dušan

dr Zvonimir Švrljuga

JAVNO TUŽIOŠTVO FNRJ

Javni tužilac FNRJ

dr Jože Vilfan

Sadržaj

PRVA PRETHODNA SEDNICA SAVEZNE SKUPŠTINE — 29 NOVEMBRA 1945

Pre dnevnog reda:

	Strana
1 — Čitanje Ukaza Predsedništva Privremene narodne skupštine DFJ o sazivanju Ustavotvorne skupštine za 29 novembar 1945 godine — — — — —	3
2 — Pozdravne reči Skupštini privremenog predsednika Antuna-Tuna Babića — — — — —	4

Dnevni red:

1 — Izbor tri privremena sekretara — — — — —	5
2 — Izbor Verifikacionog odbora — — — — —	5
3 — Predaja punomoćija narodnih poslanika — — — — —	5
4 — Izjave narodnih poslanika izabranih na više mesta o tome koje mandate zadržavaju — — — — —	6
5 — Poziv Verifikacionom odboru da se konstituiše — — — — —	7

PRVA PRETHODNA SEDNICA SKUPŠTINE NARODA — 29 NOVEMBRA 1945

Pre dnevnog reda:

1 — Čitanje Ukaza Predsedništva Privremene narodne skupštine DFJ o sazivanju Ustavotvorne skupštine za 29 novembar 1945 godine — — — — —	9
2 — Pozdravna reč Skupštini privremenog predsednika Jaše M. Prodanovića — — — — —	10

Dnevni red:

1 — Izbor tri privremena sekretara — — — — —	10
Govornici: Bane Andrejev — — — — —	10
2 — Izbor Verifikacionog odbora — — — — —	10

	Strana
Govornjci: Bane Andrejev — — — — —	10
3 — Poziv Verifikacionom odboru da se konstituiše —	11
4 — Predaja punomoćija narodnih poslanika — — —	11
5 — Čitanje izveštaja Savezne izborne komisije o rezultatima izbora narodnih poslanika — — — — —	11
6 — Čitanje izveštaja o konstituisanju Verifikacionog odbora — — — — —	12
7 — Utvrđivanje dnevnog reda za narednu sednicu — —	12

DRUGA PRETHODNA SEDNICA SAVEZNE SKUPŠTINE — 29 NOVEMBRA 1945

Pre dnevnog reda:

1 — Čitanje i usvajanje zapisnika prve prethodne sednice	13
2 — Čitanje izveštaja o konstituisanju Verifikacionog odbora — — — — —	13

Dnevni red:

1 — Pretres i usvajanje izveštaja Verifikacionog odbora o verifikaciji poslaničkih mandata — — — — —	14—39
Govornjci: Vicko Krstulović — — — — —	14
2 — Zakletva narodnih poslanika — — — — —	39
3 — Izbor Predsedništva Savezne skupštine — — — — —	39
Govornjci: Petar Stambolić — — — — —	39
4 — Pretres i usvajanje Deklaracije o proglašenju Federativne Narodne Republike Jugoslavije — — — — —	40—49
Govornjci: dr Blagoje Nešković — — — — —	40
Andrija Hebrang — — — — —	44
Boris Kidrič — — — — —	45
Vlada Zečević — — — — —	45
Franjo Gaži — — — — —	47

DRUGA PRETHODNA SEDNICA SKUPŠTINE NARODA — 29 NOVEMBRA 1945

Pre dnevnog reda:

1 — Čitanje i usvajanje zapisnika prve prethodne sednice	49
--	----

Dnevni red:

1 — Pretres i usvajanje izveštaja Verifikacionog odbora o verifikaciji poslaničkih mandata — — — — —	49—59
Govornici: izvestilac dr Josip Hrnčević — — — — —	49

	Strana
2 — Zakletva narodnih poslanika — — — — —	59
3 — Izbor Predsedništva Skupštine naroda — — — — —	59
Govornici: Mitar Bakić — — — — —	60
Kiril Miljovski — — — — —	60
Skender Kulenović — — — — —	60
4 — Pretres i usvajanje Deklaracije o proglašenju Federativne Narodne Republike Jugoslavije — — — — —	61—74
Govornici: dr Siniša Stanković — — — — —	61
Milovan Đilas — — — — —	63
dr Hinko Krizman — — — — —	65
Edward Kocbek — — — — —	67
Don Ante Salacan — — — — —	68
Miloš Carević — — — — —	69
Bane Andrejev — — — — —	69
Nikola Petrović — — — — —	71
Aleksa Tomić — — — — —	71

PRVA ZAJEDNIČKA SEDNICA — 29 NOVEMBRA 1945

Dnevni red:

1 — Pretres i usvajanje Deklaracije o proglašenju Federativne Narodne Republike Jugoslavije — — — — —	75—78
Govornici: dr Siniša Stanković — — — — —	75
2 — Utvrđivanje dnevnog reda za narednu sednicu — — — — —	78

DRUGA ZAJEDNIČKA SEDNICA — 1 DECEMBRA 1945

Pre dnevnog reda:

1 — Čitanje i usvajanje zapisnika prve zajedničke sednice	81
2 — Čitanje spiska pozdravnih telegrama povodom proglašenja FNRJ — — — — —	81
3 — Saopštenje o tome da je Ministar za Konstituantu dostavio Predlog zakona o Predsedništvu Ustavotvorne skupštine	84
4 — Saopštenje da su Savezna skupština i Skupština naroda dostavile Predlog zakona o poslovanju na zajedničkim sednicama Ustavotvorne skupštine — — — — —	84
5 — Saopštenje o ostavci Savezne vlade — — — — —	84
Govornici: predsednik Savezne vlade maršal Josip Broz Tito	85
Vladimir Nator — — — — —	85
Dimitar Vlahov — — — — —	86
dr Vojislav Kecmanović — — — — —	87
Jovan Veselinov — — — — —	88
Stanko Škare — — — — —	88
France Lubej — — — — —	89
6 — Usvajanje predloga narodnog poslanika Vladimira Nazora da Savezna vlada ostane i dalje u svojoj funkciji — — — — —	89

Dnevni red:

	Strana
1 — Pretres i usvajanje izveštaja Predsedništva Privremene narodne skupštine o radu od III zasedanja AVNOJ-a — — —	90—105
Govornici: potpredsednik Moša Pijade — — — — —	90
Sreten Zujović — — — — —	101, 105
Jurica Knez — — — — —	103
Zoran Polić — — — — —	103
dr Jakov Čigurić — — — — —	104
Borko Temelkovski — — — — —	104
2 — Pretres i usvajanje Predloga zakona o Predsedništvu Ustavotvorne skupštine — — — — —	105—112
Govornici: ministar za Konstituantu Edvard Kardelj — — —	105, 109
dr Dragoljub Jovanović — — — — —	107
dr Rade Pribičević — — — — —	110
Cvetko Uzunovski — — — — —	110
dr Zaim Šarac — — — — —	111
2 — Izbor Predsedništva Ustavotvorne skupštine — — —	112
Govornici: dr Blagoje Nešković — — — — —	112
dr Ivan Ribar — — — — —	113
3 — Usvajanje predloga da se četvrta tačka dnevnog reda ostavi za sledeću sednicu — — — — —	115

TREĆA ZAJEDNIČKA SEDNICA — 2 DECEMBRA 1945

Pre dnevnog reda:

1 — Čitanje i usvajanje zapisnika druge zajedničke sednice	117
2 — Izbor dr Siniše Stankovića za člana Predsedništva Ustavotvorne skupštine — — — — —	117
Govornici: dr Blagoje Nešković — — — — —	118
3 — Čitanje pozdravnih telegrama povodom proglašenja FNRJ — — — — —	118

Dnevni red:

1 — Pretres i usvajanje Predloga zakona o poslovanju na zajedničkim sednicama oba doma Ustavotvorne skupštine —	120—132
Govornici: izvestilac Moša Pijade — — — — —	120, 130
Franjo Gaži — — — — —	121
Milan Smiljanić — — — — —	121
Kirilo Savić — — — — —	121
dr Ante Ramljak — — — — —	122
Radovan Zogović — — — — —	122
dr Maks Šnuderl — — — — —	122
Vladimir Nazor — — — — —	124
dr Mladen Iveković — — — — —	124
dr Dragoljub Jovanović — — — — —	125
Jovan Jegdić — — — — —	126
dr Miloš Moskovljević — — — — —	127
Gojko Garčević — — — — —	128

PRVA REDOVNA SEDNICA SAVEZNE SKUPŠTINE
— 6 DECEMBRA 1945

Pre dnevnog reda:

	Strana
1 — Čitanje i usvajanje zapisnika druge prethodne sednice	133
2 — Saopštenje Rezolucije francuske Ustavotvorne skup-	
štine i odgovor na nju — — — — —	133
3 — Saopštenje o tome da je primljen na pretres nacrt	
Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije — — — — —	135
4 — Saopštenje da je primljen na pretres predlog poslov-	
nika — — — — —	135
5 — Oставка potpredsednika Sulejmana Filipovića i izbor	
Avda Huma za potpredsednika — — — — —	135
6 — Otsustva narodnih poslanika — — — — —	136
7 — Utvrđivanje dnevnog reda — — — — —	136

Dnevni red:

1 — Pretres i usvajanje nacrtu Poslovnika Savezne skup-	
štine Ustavotvorne skupštine — — — — —	136—138
Govornici: izvestilac dr Jerko Radmilović — — — — —	137
2 — Izbor Ustavotvornog odbora — — — — —	138
Govornici: Sreten Žujović — — — — —	138
3 — Izbor Odbora za plan i finansije — — — — —	139
Govornici: Sreten Žujović — — — — —	139
4 — Izbor Mandatnog i imunitetskog odbora — — — — —	139
Govornici: Sreten Žujović — — — — —	139
5 — Izbor Administrativnog odbora — — — — —	139
Govornici: Sreten Žujović — — — — —	140
6 — Izbor Odbora za molbe i žalbe — — — — —	140
Govornici: Sreten Žujović — — — — —	140
7 — Ovlašćenje Ustavotvornom odboru da radi dok Skup-	
ština nije na okupu — — — — —	140

DRUGA REDOVNA SEDNICA SAVEZNE SKUPŠTINE
— 15 JANUARA 1946

Pre dnevnog reda:

1 — Čitanje i usvajanje zapisnika prve redovne sednice	143
2 — Saopštenje da je narodni poslanik Velimir Jakić	
podneo svoje poslaničko punomoćije na verifikaciju — — — — —	143
3 — Saopštenje o konstituisanju skupštinskih odbora — — — — —	143
4 — Otsustva narodnih poslanika — — — — —	144
5 — Molbe i žalbe — — — — —	144
6 — Saopštenje da je Ministar finansija Savezne vlade	
podneo na rešavanje Predlog zakona o izmenama Zakona o	
Narodnoj banci Kraljevine Jugoslavije — — — — —	144

	Strana
7 — Pretres i usvajanje Predloga zakona o izmenama Zakona o Narodnoj banci Kraljevine Jugoslavije od 17 juna 1931 godine sa izmenama i dopunama od 14 septembra 1940 godine	145—146
Govornici: ministar finansija Sreten Žujović — — —	145
8 — Saopštenje o primljenim pozdravnim telegramima povodom donošenja Ustava — — — — —	146
9 — Saopštenje da je Ustavotvorni odbor podneo izveštaj o nacrtu Ustava FNRJ — — — — —	146

Dnevni red:

1 — Utvrđivanje dnevnog reda za narednu sednicu — —	146
---	-----

TREĆA REDOVNA SEDNICA SAVEZNE SKUPŠTINE — 17 JANUARA 1946

Pre dnevnog reda:

1 — Čitanje i usvajanje zapisnika druge redovne sednice	149
2 — Pretres i usvajanje izveštaja Verifikacionog odbora o verifikaciji mandata Velimira Jakića — — — — —	149—150
Govornici: izvestilac Vicko Krstulović — — — — —	149
3 — Saopštenje da je za poverenika Vlade pri pretresu nacrtu Ustava određen dr Jovan Đorđević — — — — —	151
4 — Otsustva narodnih poslanika — — — — —	151
5 — Molbe i žalbe — — — — —	151

Dnevni red:

1 — Pretres u načelu nacrtu Ustava FNRJ — — — —	151—188
Govornici: izvestilac Moša Pijade — — — — —	151
Zoran Polić — — — — —	151
zamenik Ministra za Konstituantu Milovan Đilas	178

ČETVRTA REDOVNA SEDNICA SAVEZNE SKUPŠTINE — 18 JANUARA 1946

Pre dnevnog reda:

1 — Čitanje i usvajanje zapisnika treće redovne sednice	189
2 — Otsustva narodnih poslanika — — — — —	189
3 — Molbe i žalbe — — — — —	189

Dnevni red:

1 — Nastavak pretresa u načelu nacrtu Ustava FNRJ —	189—233
---	---------

CENA 140.— DIN.